T 8271

108

LIMBA ROMÂNĂ

1

ANUL XXXIV

1985

ianuarie-februarie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990 0 IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la :

„ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 40 lei.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à :

„ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
str. Spiru Haret 12
R—79638 Bucureşti
Telefon: 14 26 80 sau 15 74 30,
int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei 125
R—79717 Bucureşti
Telefon: 50 76 80

i 8271

BIBLIOTECA „ASTRA"

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIV 1985 Nr. 1
ianuarie—februarie

SUMAR

GRAMATICĂ — VOCABULAR

GH. D. TRANDAFIR, Observaţii cu privire la interpretări recente ale funcţiilor şi relaţiilor de subordonare intrapropoziţionale (I) 3
G. GRUIŢĂ, Raportul limitativ (cîteva propuneri) 16
ILEANA MUREŞANU, Aspecte statistice privind polisemia în limba română . . . 19
D. BEJAN, Nume de plante formate prin contaminaţie 28

FILOLOGIE — LIMBĂ LITERARĂ

N. A. URSU, Din nou despre paternitatea primei traduceri româneşti a *Istoriilor* lui Herodot şi despre revizia *Vechiului Testament* tradus de Nicolae Milescu 30
ALEXANDRU MAREŞ, Datarea unor texte din *Codicele Sturdzan* 46
ALEXANDRA ROMAN MORARU, Primele atestări ale palatalizării lui *m* în scrisul literar românesc 53
EUGEN DORCESCU, Metafora în poezia lui B. Fundoianu 56

TOPONIMIE

EMILIAN N. BUREŢEA, Valori ale sufixului *-aia* în toponimie 63

NOTE ŞI COMENTARII

ION GHEŢIE, Elemente regionale în lexicul prozei lui Duiliu Zamfirescu . . . 73

RECENZII

ALEXANDRU TOŞA, *Elemente de morfologie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 *(Ioan N. Bîtea)* 77
PAUL SCHVEIGER, *O introducere în semiotică*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984 *(Georgeta Pîrvu)* 84

36365.

NOTE BIBLIOGRAFICE

Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul administrativ-juridic, p. 87; *Caietul cercului de studii*. II,; Arhivele Olteniei". Serie nouă, 2, (1983), p. 88.

CRONICĂ

DANA MANEA, Colocviul *Intertextualitatea și problemele ei cultural-lingvistice* 89
MARIANA NEȚ, Cursurile de vară de Semiotică (Urbino, 9—28 iulie 1984) . . . 91
VIRGIL NESTORESCU, Dezbatere pe marginea *Dicționarului etimologic al limbii române* 92

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA INTERPRETĂRI RECENTE ALE FUNCȚIILOR ȘI RELAȚIILOR DE SUBORDONARE INTRAPROPOZIȚIONALE (I)

GH. D. TRANDAFIR

1. Raportul dintre relațiile și funcțiile părților de propoziție constituie o problemă viu controversată a gramaticii limbii noastre, situație datorată nu numai deficiențelor cercetării, ci și complexității fenomenului respectiv, caracterizat într-o măsură apreciabilă prin lipsa biunivocității dintre expresie și conținut, dintre relație și funcție. Această asimetrie se manifestă îndeosebi prin omonimie, sinonimie și cumul de funcții sintactice.

2. Enunțul este un ansamblu structurat și receptarea lui reclamă identificarea relațiilor dintre constituenții săi. Ca atare se impune stabilirea în prealabil a unui consens asupra conceptului de **relație structurală sintactică.** Iorgu Iordan și Vladimir Robu, de exemplu, nu admit relațiile indirecte sau mediate, pe care alți lingviști le recunosc.

„**Relațiile nonstructurale** sînt raporturi între unități nonsolidare, care nu se leagă în sintagme, nu constituie unități mai mari de formă și de conținut, ci rămîn numai ca elemente ale aceleiași mulțimi de componente ale enunțului [...]. Astfel, în construcția *structura gramaticală a limbii române constituie obiectul de cercetare al specialiștilor*, unitățile *structura* și *române*, *gramaticală* și *române*, *gramaticală* și *a limbii* [...] nu formează sintagme în enunțul dat, nu sînt solidare în planul formei și al conținutului, deci nu sînt coocurente în lanțul sintagmatic, deși figurează evident în aceeași construcție[1] ."

Menționînd cîteva unități ale enunțului dat (*structura* și *române*, *gramaticală* și *române*, *gramaticală* și *a limbii* etc.), fiecare în relații structurale cu alți termeni ai enunțului respectiv, dar fără relații structurale directe între ele, autorii conchid că acestea „nu sînt coocurente în lanțul sintagmatic". E drept că în exemplul considerat *structura* și *române*, de exemplu, nu contractează relație între ele, dar *române* determină pe *a limbii*, iar aceasta pe *structura*, deci *structura* și *române* se află în relație indirectă (mediată prin constituentul *a limbii*) și în relație directă cu alți termeni ai enunțului și, în consecință, considerăm că nu pot fi tratate ca elemente independente în structura în care figurează.

Ne raliem la concepția că enunțul nu reprezintă o sumă de cuvinte, un conglomerat de elemente lexicale, ci o totalitate în care fiecare termen contractează relații sintactice cu altul (sau cu alții, **dar nu obligatoriu cu toți**) și participă la coeziunea semantică a acestuia. Constituenții aflați

[1] Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978, p. 553. Cf. Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I, București, 1940, p. 6; Lucien Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, 1965, p. 11—44; H. A. Gleason, *Introduction à la linguistique*, Paris, 1969, p. 105—108; Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București 1973, p 37.

în relație indirectă sau mediată sînt angrenați în relație structurală directă cu alți constituenți ai enunțului.

3. Între unii termeni ai enunțului pot să existe exclusiv relații semantice directe, deci nu și sintactice, ca în situația conexiunii anaforice. Astfel, în enunțul *Rîse și băiețandrul pe care îl chema Ilie Cîrlan* (Rebreanu, R., p. 148), constituenții *băiețandrul* și *pe care* contractează între ei numai raporturi semantice, amîndoi desemnînd același referent. Pe de altă parte, fiecare dintre termenii menționați participă la relații semantice și sintactice cu alți termeni ai enunțului respectiv; **băiețandrul** *rîse* (interdependență, funcție de subiect în propoziția regentă) și **pe care-l** *chema* (subordonare, funcție de complement direct în atributivă).

Așadar nu subscriem nici la opinia lui Iorgu Iordan și Vl. Robu că pronumele relativ în acuzativ *pe care* este și atribut pronominal al antecedentului[2], nici la a lui C. Dimitriu că pronumele relativ funcționează în frază și ca atribut adjectival al antecedentului[3].

Considerăm că, la nivelul frazei, pronumele relativ *pe care* subordonează atributiva din care face parte față de propoziția regentă (care este tratată ca unitate sintactică indivizibilă), nu față de un constituent al acesteia *(băiețandrul)*, chiar dacă îl determină direct pe acesta, deci *pe care* are în frază funcție sintactică de conectiv interpropozițional.

În enunțul *Platamonu vorbea cu Titu Herdelea și cu fiul său* (Rebreanu, R., p. 174), constituentul *său* se află în relație semantică directă anaforică cu antecedentul *Platamonu* și în relație semantică și sintactică cu *fiul*. Conexiunea sintactică presupune conexiunea semantică, dar conexiunea semantică poate să existe și fără cea sintactică.

4. Relațiile sintactice ale enunțurilor identice din punct de vedere morfologic variază uneori în funcție de sensul lexical al unor constituenți: (a) *ea a citit cartea* **entuziasmată;** (b) *ea a citit cartea* **împrumutată.** În (a), constituentul *entuziasmată* determină pe *ea* (și pe *a citit)*, nu pe *cartea*, cu care coincide în gen, număr și caz și față de care este juxtapus, deoarece selectează numai nume de persoane, iar în (b), **împrumutată** complinește pe *cartea*, fiind compatibil exclusiv cu nume de lucruri. Cu alte cuvinte, în situații determinate, conținutul primează asupra expresiei, impunînd caracterul relației și al funcției constituentului respectiv.

5. În subordonare, o relație indică frecvent o singură funcție sintactică. De exemplu, în enunțul *Luna-și picură argintul* (Goga, P., p. 56), complementul direct *argintul* este subordonat regentului *picură* (relație binară).

În alte construcții, însă, una și aceeași funcție sintactică este multiplu subordonată unor regenți coordonați între ei. Relația respectivă se manifestă prin mărci specifice: (a) *un fior și un ecou* **ancestrale** („Săptămîna", nr. 614/10.IX.1982, p. 2, col. 2); (b) *interesul pentru forma și fondul* **lucrării**; (c) *drepturi dobîndite și menținute* **prin luptă** (relații ternare).

Forma de plural a atributului adjectival *ancestrale*, din exemplul (a), marcată prin desinența *-e*, se explică prin acordul în număr, gen și caz cu termenii regenți *fior* și *ecou*; în sintagma (b), atributul substantival

---

[2] *Op. cit.*, p. 682.

[3] *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași 1982, p. 219—220

genitival *lucrării* determină substantivele cu prepoziție *pentru forma și (pentru) fondul*, căci altfel n-ar fi posibilă articularea lor cu articolul enclitic; complementul circumstanțial instrumental *prin luptă* este subordonat adjectivelor *dobîndite* și *menținute* cu ajutorul prepoziției *prin*, subînțeleasă (împreună cu *luptă*) după *dobîndite*.

În construcțiile (a), (b) și (c), termenul subordonat la doi regenți reprezintă cîte o singură funcție sintactică, ce se actualizează prin intermediul a trei constituenți (relație ternară): unul determinant și doi determinați.

Relația de subordonare presupune obligatoriu minimum doi termeni (un determinat și un determinant), deci ea se realizează și cu un număr mai mare de termeni regenți, ca de exemplu: *o logică, un spirit critic și o cultură* **excepționale.**

6. O teorie originală despre relația de subordonare emite D. D. Drașoveanu: „[...] urmînd deci a înțelege prin **unicitate** imposibilitatea existenței în dependența unui termen regent a unui al doilea termen subordonat, construit în același fel cu unul dat"[4].

Pentru acest cercetător, în enunțul *Citim cărți și reviste*, constituentul *reviste* „practic nu se subordonează unuia și aceluiași T [*citim*] [...], iar calitatea sa de subordonat se explică numai prin coordonarea cu primul T'" (cu complementul direct *cărți*); T = termen regent; T' = termen subordonat).

Cu alte cuvinte, autorul consideră că dintr-o serie de determinanți coordonați între ei numai primul se subordonează direct termenului regent, deci admite că relația de subordonare se manifestă, în anumite structuri, fără participarea directă a termenului regent.

7. Dacă D. D. Drașoveanu respinge teza dependenței de un singur termen regent a mai multor termeni subordonați, în schimb V. Hodiș combate concepția că una și aceeași parte de propoziție poate să fie subordonată mai multor termeni regenți coordonați între ei. În argumentarea poziției sale, V. Hodiș invocă teoria expansiunii a lui A. Martinet, din care citează: „Numim **expansiune** orice element adăugat unui enunț care nu modifică raporturile reciproce și funcția elementelor preexistente"[5]. Exemplul ilustrativ este împrumutat tot din Martinet: *il vend des meubles*, care prin expansiune coordinativă devine *il vend et achète des meubles*, „où *achète* a exactement le même rôle que *vend*, à savoir le rôle prédicatif, et dans le même cadre, c'est-à-dire dans les mêmes rapports avec les autres éléments de l'énoncé", adică *des meubles* dobîndește pe lîngă *achète* funcția de complement direct, pe care o are și pe lîngă *vend*[6].

V. Hodiș „corectează" definiția expansiunii a lui Martinet: „[...] înainte de expansiune, *mobile* aparținea primei propoziții (cu predicatul *vinde*), după efectuarea expansiunii acest termen se încadrează ca obiect direct al celei de a doua propoziții, *cumpără mobile* [...]. Prin urmare ceva din raporturile sintactice reciproce ale elementelor preexistente s-a

---

[4] D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică — unicitatea*, în CL, XVI, 1971, 2, p. 325—335.

[5] V. Hodiș, *În legătură cu teoria expansiunii a lui A. Martinet (II)*, în CL, XXIV, 1979, 1, p. 83—89.

[6] Vezi A. Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1967, p. 129.

«modificat» . Cu această precizare, definiția rămîne în ansamblu valabilă"[7] .

Așadar, D. D. Drașoveanu susține punctul de vedere al unicității termenului subordonat, iar V. Hodiș pe acela al unicității termenului regent.

8. De mai largă circulație decît concepțiile de sub **6** și **7** se bucură aceea care admite unicitatea atît a determinaților coordonați, cît și pe aceea a determinanților coordonați, realizîndu-se astfel o relație exclusiv binară, pe care Sorin Stati o descrie astfel: „Adjectivele *deschiși*, *mari*, *plini* determină toate substantivul *ochii* [...] le așezăm într-un singur grup: *deschiși* + *mari* + *plini*. Prin urmare, substantivul *ochii* e determinat de grupul de trei atribute coordonate [...]. În relația de subordonare există un cuvînt regent și un cuvînt determinant [...], iar în relația de coordonare pot apărea oricît de multe cuvinte [...]. Prin urmare, subordonarea e o relație *binară*, pe cînd coordonarea e o relație cu oricît de mulți termeni („relație *plurală*")"[8] . În continuare se dă și următorul exemplu de subordonare „binară", formată din cinci termeni, în care un constituent este subordonat mai multor constituenți coordonați: „**Cîteva** *hîrdaie și doniți, scafe și cupe*". Dacă termenul dependent determină regenți necoordonați, atunci relația de subordonare se consideră ternară[9] . Așadar una și aceeași secvență de constituenți coordonați este tratată ca formată din termeni distincți cînd este privită exclusiv din punctul de vedere al relației de coordonare și ca un singur element („cuvînt") cînd este privită ca termen al relației de subordonare. Conform acestei optici, propoziția *Are informație temeinică, experiență și continuitate în muncă îndelungate, apreciate și răsplătite de conducerea întreprinderii* se analizează sintactic, parțial, astfel:

— *informație, experiență și continuitate* constituie trei unități sintactice în relație de coordonare ternară, deoarece „coordonarea e o relație cu oricît de mulți termeni" (relație multiplă, funcție multiplă);

— *informație, experiență și continuitate* determină pe *are* și constă din trei complemente directe în relație de coordonare ternară, sudate într-un „cuvînt determinant", care contractează cu regentul său *(are)* relație de subordonare binară (deci termen subordonat unic cu funcție multiplă: relație *binară*, constituită din *patru* membri);

— „cuvîntul regent" *informație, experiență și continuitate* se disociază în doi termeni regenți: **informație** *temeinică* (relație de subordonare binară) și **experiență și continuitate** *îndelungate* (relație de subordonare binară);

— aceeași secvență coordonată ternară se contopește într-un singur „cuvînt regent" al termenului subordonat *apreciate* **(informație, experiență și continuitate** *apreciate)*, cu care stabilește relație de subordonare binară:

---

[7] V. Hodiș, *op. cit.*, p. 84.

[8] Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, București, 1972, p. 45—46, 132, 133. Vezi și Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 40, 44, 146; Ecaterina Teodorescu, *Curs de sintaxă a limbii române*, Iași, 1974, p. 91—93; V. Hodiș, *În legătură cu teoria expansiunii a lui A. Martinet (I)*, în CL, XXII, 1977, 1, p. 101—108; idem, *Aspecte ale multiplei subordonări în frază*, în CL, XIV, 1969, 2, p. 247—253; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 556—557; C. Dimitriu, *op. cit.*, p. 132, 362—364.

[9] *Ibidem*, p. 132—133.

termen subordonat unic cu funcție simplă, angrenat în relație de subordonare *binară*, constituită din *patru* membri.

Tehnica de analiză sintactică intrapropozițională preconizată de Stati este complicată, incoerentă și inadecvată.

Dacă, pe de o parte, se recunoaște caracterul multiplu al relației de coordonare și dacă, pe de altă parte, se recunoaște și caracterul multiplu al relației de subordonare în cazul determinaților necoordonați (ca, de exemplu, la elementul predicativ suplimentar), atunci principiul subordonării multiple față de determinați coordonați este întru totul justificat.

De altfel acest principiu este coroborat și de izomorfismul cu relația interpropozițională, după care subordonarea unei propoziții față de regente coordonate (subordonare multiplă) este unanim acceptată.

9. O seamă de lingviști consideră că părțile principale de propoziție realizează între ele relație de dependență unilaterală, fie a predicatului față de subiect[10], fie a subiectului față de predicat[11].

10. În ultimul deceniu predomină concepția că subiectul și predicatul contractează între ele relație de interdependență, în care ambii termeni sînt inomisibili și își impun reciproc anumite morfeme gramaticale: subiectul transmite predicatului desinențele de număr, persoană, gen și caz (acord), iar predicatul regizează cazul subiectului (recțiune).

Relația de interdependență este complexă și interpretată în moduri variate. Unii lingviști consideră că interdependenței din planul conținutului (denumită și **implicație, inerență**) îi corespunde în planul expresiei acordul predicatului cu subiectul în număr și persoană, adică o relație de subordonare[12], alții extind interdependența și la planul expresiei, recunoscînd caracterul bilateral al restricțiilor formale (acordul predicatului cu subiectul și recțiunea cazuală exercitată de predicat asupra subiectului)[13], iar E. Teodorescu propune o soluție sui-generis: „Din punct de vedere formal, gramatical, subiectul și predicatul se domină așadar reciproc, cu alte cuvinte sînt interdependente ...” Raportul subiect-predicat

---

[10] Vezi H. Tiktin, *Gramatica română*, ed. a III-a, București, 1945, p. 158; Gh. Bulgăr, *Limba română. Sintaxă și stilistică*, București, 1968, p. 42—43; Al. Graur, *Gramatica azi*, 1973, p. 182; V. Hodiș, *În legătură cu teoria expansiunii a lui A. Martinet (II)*, în CL XXIV, 1979, 1, p. 83—89; St. Házy, *În problema relației predicative*, în CL, XXV, 1980, 5, p. 187—190; G. Gruiță, *Acordul în limba română*, București, 1981, p. 24—27; Ion Coja, *Preliminarii la gramatica rațională a limbii române*, București, 1983, p. 6.

[11] Șt. Iacob, *Natura subiectului*, în LR, XVIII, 1969, 5, p. 509—512; B. B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române*, București, 1971, p. 252; Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974, p. 59—60.

[12] Vezi S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 156—157; N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, București, 1945, p. 49; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 571—572; D. D. Drașoveanu, *Despre natura raportului dintre subiect și predicat*, în CL, III, 1958, p. 175—183; Gramatica Academiei, ed. a II-a, București, vol. al II-lea, 1963, p. 79; V. Șerban, *Sintaxa limbii române*, București, 1970, p. 42; D. Crașoveanu, *Limba română contemporană, Curs. Fascicula a III-a. Sintaxa propoziției*, Timișoara, 1973, p. 176—196 (multigrafiat); Th. Hristea (coordonator și autor principal), *Sinteze de limba română*, ed. a II-a, București, 1981, p. 203, 227; C. Dimitriu, *op. cit.*, p. 125.

[13] Vezi Valeria Guțu Romalo, *op. cit*, p. 38—39; Gabriela Pană Dindelegan, *Tipuri de relații în interiorul grupului verbal*, în LL, 1975, 2, p. 226—232; Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op. cit.*, p. 555; Marina Rădulescu, *Relația sintactică dintre subiect și predicat*, în LR, XXIX, 1980, I, p. 11—26; Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, 1982, p. 159—160.

este „caracterizat din punct de vedere logico-semantic prin inerență [...]. Numai din punctul de vedere al importanței pentru structură, repetăm, predicatul are mai mare însemnătate decît subiectul [...] domină subiectul, îi este deci superior"[14].

Dacă relațiile dintre subiect și predicat sînt reciproce atît în planul expresiei, cît și în cel al conținutului, nu vedem cum ar mai fi posibilă o subordonare structurală unilaterală a subiectului față de predicat.

Opiniile divergente asupra relației de interdependență sînt determinate și de accepțiile diferite care se atribuie conceptului de **dependență.** Unii cercetători consideră că noțiunile **dependență** și **subordonare** sînt identice[15], iar alții, că sînt contradictorii[16].

Teoria lui Hjelmslev despre relații nu justifică includerea interdependenței dintre subiect și predicat în categoria subordonării, cum admite E. Teodorescu. În realitate Hjelmslev opune cele două tipuri de relații menționate: **interdependența**, numită și **solidaritate**, intervine numai între două **constante**, adică între doi constituenți care nu se pot exclude din enunț fără ca acesta să se dezorganizeze, iar relația de **dependență unilaterală** se stabilește între o constantă (un termen determinat) și o variabilă (un determinant), care este omisibilă, deci situată la un nivel structural inferior față de constantă[17].

E drept că subiectul și predicatul prezintă și trăsături specifice unităților subordonate, fiecare presupunînd cu necesitate ocurența celuilalt și preluînd anumite morfeme de la acesta (predicatul, prin acord, subiectul prin recțiune), dar opoziția **determinat/determinant** se neutralizează, constituindu-se astfel o relație de un tip special, și anume de interdependență, definită prin coocurența obligatorie a celor doi termeni în relație[18].

11. Fenomenul **determinantului obligatoriu** reprezintă un caz particular de interdependență[19].

---

[14] Vezi Ecaterina Teodorescu, *Curs* ..., p. 101—102.

[15] E. Teodorescu, de exemplu, afirmă, invocînd pe Hjelmslev: „dacă *interdependență înseamnă dependență mutuală*, înscrierea relației subiect-predicat la subordonare se dovedește a fi, după noi, întemeiată" *(loc. cit.)*.

[16] Valeria Guțu Romalo, consideră, dimpotrivă, că „relația subiect-predicat e o relație de interdependență, nu de subordonare" *(Limba română contemporană*, vol. I (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), București, 1974, p. 155). Cf. și Marina Rădulescu, *art. cit.*, p. 26.

[17] Vezi L. Hjelmslev, *Prolégomènes à une théorie du langage*, Paris, 1968, p. 53—61.

[18] Vezi, cu privire la subiectul care ar cumula și alte funcții sintactice, pct. 17 și 18.

[19] Vezi Gramatica Academiei, București, 1954, vol. al II-lea, p. 115—116; P. Creția, *Complementul intern*, în SG, I, 1956, p. 115—120; Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 536; Maria Gabrea, *Probleme de teorie și analiză gramaticală*, în LL, 1962, VI, p. 133—148; I. Rizescu, *Observații asupra îmbinărilor de cuvinte*, în LR, XI, 1962, 5, p. 514—523; Gramatica Academiei, vol. al II-lea, 1963, p. 157—158, 167; Florica Dimitrescu, *O modalitate de clasificare sintagmatică a verbelor*, în SCL, XIV, 1963, 1, p. 45—55; Gh. Bulgăr, *op. cit.*, p. 63—64; M. Ivič, *Les causes sémantiques du phénomène syntaxique nommé „determinant obligatoire"*, în ACIL, X, II, București, 1970, p. 831—834; V. Șerban, *op. cit.*, p. 213; G. Pană Dindelegan, *Grup prepozițional facultativ vs. grup prepozițional obligatoriu*, în SCL, XXIV, 1973, 5, p. 601—607; Al. Graur, *op. cit.*, p. 193; V. Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 65, 168—170; D. Crașoveanu, *op. cit.*, p. 26—30; G. Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974, p. 162—174; E. Teodorescu, *op. cit.*, p. 166—167; G. Pană Dindelegan, *Determinant obligatoriu vs. determinant facultativ: o paralelă sintactică între verb și substantiv*, în SCL, XXIX, 1978, 5, p. 593—596; Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op. cit.*, p. 648; Marina Rădulescu, *art. cit.*; C. Dimitriu, *op. cit.*, p. 249—253.

În enunțul *Apoi se cununară și trăiră o viață fericită*, (Ispirescu) determinativul *fericită* nu poate fi omis, deoarece construcția *Apoi* [...] *trăiră o viață* este pleonastică : sensul lexical al complementului direct *viață* este conținut de verbul regent *trăiră* (complement direct intern). Ocurența regentului *viață* presupune cu necesitate determinantul *fericită*, care îi conferă justificare semantică și sintactică. Fiecare din termenii sintagmei *viață fericită* constituie condiția de existență a celuilalt, deci ambii sînt „constante" și între ei se stabilește relație de interdependență, de solidaritate. Din punct de vedere formal, determinantul obligatoriu *fericită* poartă mărcile de gen, număr și caz impuse de regentul *viață*.

De asemenea în enunțul *El apelează la colegi*, determinantul *la colegi* este inomisibil *(El apelează* este o construcție nereperată), ca și termenul regent respectiv *apelează*, cu care contractează relație de interdependență, marcată prin prepoziția *la*.

G. Pană Dindelegan abordează problema determinanților obligatorii în mai multe lucrări. Semnalăm unele din opiniile sale pe care nu le considerăm valabile :

„Restricțiile de obligativitate, ca și posibilitățile de suprimare nu țin de natura internă a substantivului. Ele sînt condiționate de factori exteriori substantivului : factori contextuali. În fond, ele sînt subordonate particularităților de articulare/nearticulare a substantivului. Cu excepția tipului (g) [(g) = Prep + Sb + Art + Det], nearticularea substantivului atrage obligativitatea determinantului, iar articularea permite suprimarea"[20] .

Citățm cîteva exemple în care substantivul nearticulat fără prepoziție se construiește cu determinant facultativ, nu obligatoriu, indiferent de poziția lui față de termenul regent : *La noi sînt codri* **verzi de brad** *și cîmpuri* **de mătase** (Goga) ; *Și în jur parcă-mi colindă* **dulci** *și* **mîndre** *primăveri* (Eminescu) ; *Poate ai fi vrut d-ta, cucoane, să le dea plăcinte* **calde** *și felicitări* **oficiale** (Rebreanu).

„În construcția de tip (g), date fiind particularitățile contextuale ale substantivului : apariția în vecinătatea unei prepoziții (Prep —), nearticularea face imposibilă prezența vreunui determinant, iar articularea se asociază cu obligativitatea determinării substantivului"[21] .

Construcții ca următoarele infirmă părerea autoarei că un substantiv cu prepoziție nearticulat este incompatibil cu un determinant : *După lupte* **seculare** [...] (Caragiale) ; *Copila mea cu* **lungi** *și* **blonde** *plete* (Eminescu) ; [...] *din* **cîteva** *cioplituri în* **acest** *cristal* **natural** **uriaș** (Călinescu).

Relația cu determinanți obligatorii are ambii termeni inomisibili și se deosebește de interdependența dintre subiect și predicat prin faptul că numai unul din termenii în relație impune celuilalt restricții formale.

Un număr apreciabil de cuvinte se construiesc cu determinanți obligatorii în orice context : *dornic, sortit, cel, a atenta, a se baza, a echivala, a opta, a recurge* etc.

---

[20] *Determinant obligatoriu vs. determinant facultativ : o paralelă sintactică între verb și substantiv*, p. 595.

[21] Gabriela Pană Dindelegan, *ibidem*, p. 595.

12. Unele construcții sînt ambigue din punct de vedere sintactic și semantic, în sensul că admit mai multe interpretări sintactice și, implicit, semantice[22]. Adoptarea uneia dintre soluții implică excluderea celorlalte.

Astfel în enunțul *Trimit scrisoarea surorii*, determinantul *surorii* poate fi raportat sau la regentul *scrisoarea* (și în această situație are funcția de atribut), sau la verbul *trimit* (și în acest caz este complement indirect), dar nu la ambii termeni simultan, deci el actualizează, alternativ, cîte o singură funcție sintactică. Relația sintactică respectivă este, așadar, binară (nu ternară, ca în cazul dublei subordonări a unui singur constituent), iar funcția sintactică, unică.

Dezambiguizarea enunțului considerat se face fie prin modificarea topicii, plasînd termenul echivoc după verb (*Trimit* **surorii** *scrisoarea*: complement indirect în dativ), fie prin inserarea unui complement indirect la altă persoană decît aceea a termenului cu funcție ambiguă (*Îți trimit scrisoarea* **surorii**: atribut substantival genitival).

Constituentul ambiguu sub raportul subordonării, ca și sub acela al informației, îndeplinește uneori aceeași funcție sintactică față de fiecare din determinații virtuali. De exemplu, în enunțul *Am procurat o carte de valoare rară*, adjectivul *rară* poate fi interpretat ca atribut fie a lui *carte*, fie al lui *valoare* și are în raport cu fiecare regent alt sens lexical.

Enunțul *Se așteaptă confirmarea președintelui* este ambiguu din punct de vedere sintactic și semantic, presupunînd două structuri de adîncime diferite: *Se așteaptă să confirme pe președinte* (în care situație *președintelui* din structura de suprafață este atribut genitival **obiectiv**) sau *Se așteaptă ca președintele să confirme (pe cineva)*, (în care caz *președintelui* are funcție de atribut genitival **subiectiv**). Topica termenului ambiguu din astfel de construcții este fixă, deci inoperantă în privința dezambiguizării lor.

În construcția *vine iarna*, *iarna* poate să aibă, alternativ, două funcții sintactice: de subiect (*vine iarna (viscoloasă)*) sau de complement circumstanțial de timp (*(El) vine iarna*).

Omonimia sau ambiguitatea sintactică este tratată amplu, din perspectiva gramaticii transformaționale chomskyene, de G. Pană Dindelegan[23].

Fenomenul considerat este ilustrat de autoare prin exemple ca următoarele, care sînt comentate astfel: „Sînt omonime sintactic construcții de tipul: *Ion se lamentează* și *Ion se spală*, care plecînd de la structuri de bază diferite ajung, în urma unei istorii transformaționale diferite,

---

[22] Cf. S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 41, 51; H. Tiktin, *op. cit.*, p. 129; N. Drăganu, *op cit.*, p. 87; Gramatica Academiei, vol. al II-lea, 1963, p. 11—12; L. Tesnière, *op. cit.*, p. 577—578; Sanda Golopenția-Eretescu, *Structura de suprafață și structura de adîncime în analiza sintactică*, în PLG, V, 1967, p. 153—166; G. Pană Dindelegan, *Concepte de bază ale gramaticii transformaționale*, în LR, XVIII, 1969, 5, p. 435—441; H. A. Gleason, *op. cit.*, p. 111; E. Vasiliu, S. Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, 1969, p. 25; J. Dubois et coll., *Dictionnaire de linguistique*, Paris, 1973, p. 29, 245; V. Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 48; G. Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, p. 272—274; Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op. cit.*, p. 657—658; Teodora Cristea, *Incidență, ambiguitate, transcodaj*, în *Semantică și semiotică*, București, 1981, p. 57—67.

[23] *Op. cit.*

să aibă aceeași secvență de constituenți în structura de suprafață: GN⌢Refl⌢V [...]. Cele două construcții de bază se opun semantic prin [+Refl]/[−Refl] și sintactic prin + [—— Obdir]/[− —— Obdir]; cum aceste construcții de bază ajung să aibă aceeași organizare sintactică de suprafață, asistăm în structura de suprafață la suprimarea celor două opoziții"[24].

Construcțiile *Ion și Gheorghe își zîmbesc* și *Ion și Gheorghe își revin* „amîndouă avînd aceeași structură de constituenți: GN_1⌢Coord⌢GN_2⌢Refl⌢V" se caracterizează prin „suprimarea opoziției semantice [+Reciproc]/[−Reciproc] și a opoziției sintactice + [—— Obind]/−[—— Obind]"[25].

În textul citat constatăm inexactități și contradicții.

Cuplurile de construcții considerate omonime sintactice nu sînt, în realitate, identice din punct de vedere sintactic, cum se susține, deoarece pronumele reflexiv *se* din *se lamentează* nu reprezintă un constituent, ci o parte integrantă a verbului, o marcă morfologică a diatezei reflexive, nu este substituibil, nu are funcție sintactică proprie și se opune reflexivului *se* din *se spală* ca funcție sintactică și ca valoare lexicală. Ca atare enunțurile *Ion se lamentează* și *Ion se spală* nu prezintă „identitate totală de structură sintactică". Schemele relațiilor sintactice propuse de autoare nu reflectă adecvat realitatea structurală a celor două construcții. Enunțul *Ion se lamentează* comportă un model deosebit față de *Ion se spală*: GN⌢(Refl+V), respectiv GN⌢Refl⌢V. Opoziția semantică [+Refl]/[−Refl] nu se suprimă în structura de suprafață, interpretare valabilă și pentru celelalte exemple de pretinse omonime: *Ion și Gheorghe își zîmbesc* și *Ion și Gheorghe își revin*, *Mă inhib*, *Mă enervez*. În aceste enunțuri transformarea structurii de bază în structură de suprafață nu afectează sensul structurii de adîncime. Dacă în structura de suprafață s-ar suprima și opozițiile semantice ale structurii de bază, atunci problema omonimiei sintactice ar rămîne fără obiect.

De altfel, în alt loc din lucrare aceleași exemple de omonimie sintactică se analizează pertinent: „Dată fiind istoria derivativă diferită a simbolului Refl, se înregistrează în structura de suprafață construcții ambigue sub raport semantic și sintactic. Este cazul unor enunțuri de tipul: *Mă vindec*, *Mă inhib*, *Mă enervez*, interpretabile în două feluri în structura de suprafață"[26].

Conchidem, deci, că omonimia sintactică actualizează, alternativ, cîte o singură funcție a termenului ambiguu.

13. Interpretarea sintactică a unei construcții depinde și de concepția despre caracterul elementului jonctiv, mai precis, dacă acesta se consideră exprimat (a) prin prepoziție sau (b) prin locuțiune prepozițională. De exemplu, unii lingviști analizează sintagma *cu condiția revizuirii* din enunțul *Se va publica cu condiția revizuirii* ca grup sintactic liber, format din complementul circumstanțial prepozițional *cu condiția* și atributul *revizuirii*[27], iar alții o tratează ca o singură parte de propoziție, comple-

---

[24] P. 273–274.
[25] P. 274.
[26] P. 129.
[27] Vezi Gramatica Academiei, vol. al II-lea, 1963, p. 196; D. D. Drașoveanu, în D. D. Drașoveanu, P. Dumitrașcu, M. Zdrenghea, *Analize gramaticale și stilistice*, ed. a II-a, București, 1966, p. 14; Al. Graur, *op. cit.*, p. 198; Georgeta Ciompec, în *Limba română contemporană*,

ment circumstanțial, care include și locuțiunea prepozițională *cu condiția*[28] . Soluția (a) ni se pare mai puțin acceptabilă decît (b). Complementul se descrie, definește și clasifică în primul rînd după criteriul conținutului. Gramatica Academiei, de exemplu, definește complementul circumstanțial condițional ca parte de propoziție care „exprimă o ipoteză sau o condiție de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din propoziție" și îl ilustrează, între altele, prin enunțul *În ipoteza unei retrageri neprevăzute, grupa voastră va acoperi șoseaua cu foc intens*, în care complementul condițional este redat „prin substantive care exprimă lexical ideea de condiție *(caz, condiție, ipoteză, eventualitate)*, de obicei precedate de prepoziția *în*" [29].

Constatăm că analiza enunțului citat nu corespunde definiției menționate: substantivul *ipoteză* (ca și *caz, condiție, eventualitate)* nu exprimă lexical, prin el însuși, condiția de a cărei îndeplinire să depindă realizarea acțiunii din propoziție. Efectuarea acțiunii redate de predicatul propoziției *(va acoperi)* este condiționată nu atît de ideea conținută de substantivul *ipoteză*, cît de cea manifestată de secvența *unei retrageri*, care reprezintă în realitate condiția acțiunii predicatului. La interpretarea inadecvată a complementului condițional se adaugă inconsecvența metodologică în analiza complementului introdus prin locuțiune prepozițională în general. Dacă substantivul *condiție* precedat de prepozițiile *în, cu* reprezintă efectiv condiția unei acțiuni, cum se susține, se impune un tratament analog și pentru *cu excepția, cu scopul, din cauza* etc., care ar trebui să fie complemente de excepție, respectiv de scop, de cauză etc.

Gramatica Academiei le consideră însă pe toate acestea locuțiuni prepoziționale de excepție, respectiv, de scop, de cauză[30] etc.

În concluzie, adoptăm punctul de vedere că grupurile *cu condiția, în eventualitatea, în ipoteza, în cazul* sînt locuțiuni prepoziționale și introduc complemente circumstanțiale condiționale, reprezentate în general printr-un nume în genitiv, care exprimă de fapt condiția realizării acțiunii redate prin predicat.

14. Tipurile de poziții sintactice descrise la pct. **12** și **13** se caracterizează prin ambiguitatea funcției sintactice a constituentului subordonat.

Există însă și structuri binare în care unul și același constituent, subordonat unui anumit regent, prezintă simultan funcții sintactice multiple:

Ne-om da sărutări **pe cale** (Eminescu, P., p. 61).

Determinantul *pe cale* cumulează două funcții sintactice, de complement circumstanțial de loc și de complement circumstanțial de timp,

---

vol. I, p. 299; E. Teodorescu, *op. cit.*, p. 205; D. D. Drașoveanu, *Relația — dimensiunea esențială a sintagmei*, în CL, XXII, 1977, 2, p. 155—158; Ion Diaconescu, în Theodor Hristea, *Sinteze ...*, p. 267.

[28] Vezi Mioara Avram, *Corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p. 141—164; Gh. Bulgăr, *op. cit.*, p. 84; V. Șerban, *op. cit.*, p. 268; D. Crașoveanu, *op. cit.*, p. 138; Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op. cit.*, p. 676; C. Dimitriu, *op. cit.*, p. 309.

[29] Vol. al II-lea, 1963, p. 196.

[30] Pentru analiza sintactică a construcțiilor de acest tip, vezi și Mioara Avram, *Probleme controversate*, în Theodor Hristea, *Sinteze...*, p. 200; idem, *Despre analizele gramaticale cu mai multe soluții*, în LR, XXXII, 1983, 2, p. 145—146.

care s-ar părea că sînt deopotrivă de pregnante. Dacă se extinde contextul, valoarea temporală primează :

Apucînd spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale.

Pe cale semnifică „*în timp* ce mergem pe cale".

În *Dincolo e prăpastia și numai privind în ea ne-am cutremura* (Rebreanu, R., p. 208), gerunziul *privind* însumează valoare condițională, temporală și instrumentală.

Fenomenul reprezentat de un constituent subordonat unui singur termen regent și care exprimă simultan mai multe funcții sintactice, egale sau diferite ca importanță, se numește **cumul de funcții sintactice, polisemie sintactică**[31] sau *construcție cu valori mixte.*

Conceptul de **cumul de funcții sintactice** este unanim recunoscut, dar variat interpretat[32].

O poziție surprinzătoare în această problemă înregistrăm la S. Stati, care comentează astfel enunțul *Olguța arunca cojițele, vehement,* **ca niște insulte** *farfuriei* : „Complementul introdus prin *ca* este în același timp direct și comparativ cu nuanță condițională [...]"; grupul [...] *ca niște insulte,* este considerat indivizibil „din punctul de vedere al analizei sintactice și constituie ... un singur cuvînt sintactic [...] *ca niște insulte* satisface două valențe ale lui *arunca* (sintagmă prepozițională subordonată și substantiv in acuzativ subordonat), dar se combină și cu *cojițele* (întrucît autorul face o comparație între *cojițe* și *insulte)*"[33] .

Semnalăm mai întîi contradicția dintre principiul indivizibilității cuvîntului sintactic și tehnica analizei sintactice practicate de autor. Astfel, partea de propoziție *ca niște insulte* este tratată o dată drept complement de mod comparativ al verbului *arunca,* introdus prin prepoziția *ca (arunca* [...] *ca niște insulte),* și apoi, după suprimarea conectivului *ca,* este considerată complement direct al aceluiași verb regent, exprimat prin „substantiv în acuzativ subordonat" *(arunca* [...] *insulte).*

Autorul mai afirmă că determinantul *ca niște insulte* se combină și cu *cojițele,* dar nu-i indică funcția sintactică.

Constituentul *ca niște insulte* nu poate să aibă funcție de complement direct al lui *arunca* decît dacă se omite conectivul *ca,* dar în acest caz enunțul se dezorganizează (**Olguța arunca cojițele, vehement,* **niște insulte** *farfuriei* este o construcție nereperată).

Precizăm că între *ca niște insulte* și *cojițele* nu există nici o relație structurală directă.

---

[31] Pentru noțiunea de *polisemie sintactică,* vezi Paul Garde, *Forme et contexte en syntaxe,* în „La linguistique", Paris, 1966, 1, p. 1—15; Louis Hjelmslev, *op. cit.,* p. 219—221.

[32] Cf. Gramatica Academiei, vol. al II-lea, 1954, p. 129—130, 140—141 ; Iorgu Iordan, *op. cit.,* p. 660—661 ; Gramatica Academiei, vol. al II-lea, 1963, p. 12, 176, 195—196, 197—198, 201, 203, 206 ; Gh. Bulgăr, *op. cit.,* p. 70, 73, 75, 82, 84 ; V. Șerban, *op. cit.,* p. 247, 254, 262, 265, 267—268 ; D. Crașoveanu, *op. cit.,* p. 111, 119, 131, 141—142, 148—150 ; E. Teodorescu, *op. cit.,* p. 180, 196 ; Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op. cit.,* p. 670 ; Ion Diaconescu, în Theodor Hristea, *Sinteze* ... p. 259, 264, 268 ; Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române,* București, 1982, p. 297—298, 310.

[33] *Elemente* ..., p. 130—131.

Concluzia autorului că determinantul *ca niște insulte* cumulează dublă relație și dublă funcție sintactică față de același regent este, deci, falsă.

O interpretare inadecvată a conceptului de funcție sintactică întîlnim și la V. Hodiș, pentru care noțiunea de **funcție sintactică** (categorie sintactică, parte de propoziție, rol sintactic) și cea de **relație** sînt echivalente.

Enunțul *Citim ziare, reviste și cărți* este analizat astfel: „[...] din orizontalitatea expansiunii prin coordonare și din verticalitatea lanțului realizat prin subordonare, relații întemeindu-se pe unii și aceiași termeni, se ivește consecința **cumulului de funcții sintactice**, în sensul că «peste» funcțiunea obținută în virtutea subordonării față de un anumit regent fiecare termen va mai primi și o funcție sintactică provenită din relația de coordonare. Astfel, în exemplul nostru, *ziare—reviste—cărți*, fiecare unitate va îmbina următoarele două funcțiuni sintactice: — complement direct (funcție provenită din subordonare); — coordonat copulativ (funcție provenită din expansiunea prin coordonare)"[34].

După opinia noastră (și a altora) conceptele de **relație** și **funcție** sintactice aparțin la categorii distincte. Coordonarea nu generează funcții, ci repetă funcții realizate prin intermediul altor tipuri de relații. În exemplul dat, relația de coordonare conexează funcțiile de complement direct *(ziare, reviste, cărți)*, realizate prin subordonare. În enunțul *În cele din urmă* **adevărul** *și* **dreptatea** *învinge*, relația de coordonare apare între funcții structurate prin relații de interdependență. Prin urmare poate să existe cumul de relații ale uneia și aceleiași funcții (interdependență + coordonare, subordonare + coordonare etc.), **dar nu și cumul constituit dintr-o funcție și o relație.**

Autorul afirmă că Hjelmslev identifică termenul funcție cu cel de relație[35]. În realitate glosematica utilizează o terminologie în parte specifică, după care **funcție** denotă relația dintre doi termeni denumiți **functivi**, deci **functiv** este sinonim cu **funcție** din terminologia neglosemantică. În fond, **funcție** și **relație** din metalimba curentă indică referenți care sînt deosebiți și în glosematică. De aceea principiul, formulat în termeni glosematici, că „un fonctif contracte une fonction avec un autre"[36] este, în esență, just, ceea ce nu se poate spune și despre concepția lui V. Hodiș, după care **relația** este o **funcție** (în accepția terminologiei neglosematice).

În concluzie, considerăm că nu se poate vorbi de un **cumul de funcții sintactice** constituit dintr-o funcție sintactică (în speță, **complement direct**) și o relație (în speță, **coordonat copulativ**).

Menționăm că teoria glosematică a identității dintre funcție și relație este adoptată și de Ion Coteanu, care o aplică la studiul frazei[37].

15. Cumulului de funcții sintactice ale unei forme gramaticale i se opune construcția în care o funcție sintactică unică, subordonată unui singur regent, este marcată de două ori, prin forme gramaticale deose-

---

[34] Vezi V. Hodiș, *În legătură cu teoria expansiunii a lui A. Martinet (I)*; idem, *Dintr-un viitor lexicon de terminologie sintactică: funcția*, în StUBB, 1976, p. 32—42.

[35] Vezi *Dintr-un viitor lexicon* ..., p. 33, 34, nota 19.

[36] Vezi L. Hjelmslev, *op. cit.*, p. 54.

[37] Vezi I. Coteanu, *op. cit.*, p. 17—19.

bite : o dată prin substantiv sau pronume și a doua oară printr-un pronume personal neaccentuat. Ambele forme gramaticale figurează în aceeași propoziție și desemnează același referent, fără să se confunde însă cu apoziția și fără să reprezinte funcții coordonate între ele :

Însă **cui îi** *trebuie cinstea lui?* Z. Stancu, P. N., p. 197 (complement indirect).

Pe mama *am găsit-***o** *mult mai calmă.* I. M. Sadoveanu, I. S., p. 465 (complement direct). Acest tip de construcție s-ar putea numi **cumul de forme sintactice**[38].

Decembrie 1983

Craiova, Calea București
Bl. E_5, sc. 2, ap. 7

[38] Cf. în special : Finuța Asan, *Reluarea complementului în limba română*, în SG, 1961, III, p. 93—105 ; Gramatica Academiei, vol. al II-lea, 1963, p. 157, 167—168 ; V. Șerban, *op. cit.*, p. 214—218 ; Al. Graur, *op. cit.*, p. 192 ; V. Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 45 ; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 248 ; C. Dimitriu, *op. cit.*, p. 244—246 ; Ion Coteanu, *op. cit.*, p. 289—290, 291—292.

RAPORTUL LIMITATIV (CÎTEVA PROPUNERI)

G. GRUIȚĂ

Raportul limitativ[1] a fost înregistrat pentru prima dată în sintaxa românească de către GLR ed. I, prin introducerea „complementului circumstanțial de relație" ca parte de propoziție separată[2]. Mioara Avram a semnalat apoi existența acestui raport și la nivelul frazei[3], astfel încît GLR ed. a II-a a putut integra această specie circumstanțială, în mod natural, atît în sistemul complementelor circumstanțiale, cît și în acela al propozițiilor subordonate corespunzătoare[4].

Pe baza descrierilor existente, se pot distinge două tipuri de circumstanțiale limitative :

— tipul I, care indică „obiectul la care se limitează o acțiune, o calitate" (*E cel mai bun* **la sport**; *A cîștigat* **în frumusețe**);

— tipul II, care indică „obiectul din al cărui punct de vedere este emisă comunicarea din restul propoziției"[5] (**Pentru Ion,** *toți sîntem niște lași*).

Formulările limitative de tipul II sînt foarte frecvente astăzi, mai ales în stilurile științific și publicistic, unde se pot întîlni la tot pasul enunțuri ca următoarele :

După *acest* **autor,** *vocativul nu este un caz.*

Potrivit agenției *U.P.I., atacul a fost respins* etc.

Proliferarea acestor structuri limitative de tipul II se poate explica și printr-o anumită mentalitate a omului modern, pe care avalanșa descoperirilor științifice și abundența informațională l-au făcut prudent și rezervat față de valabilitatea absolută a unui adevăr. Din această cauză, el ține să precizeze tot mai des unghiul din care au fost privite lucrurile, prezentîndu-și afirmațiile ca pe niște puncte de vedere raportate la informații limitate, care lasă întotdeauna loc unor corective și adaosuri. În știință, rigoarea cercetării, probitatea, onestitatea profesională impun ca lege indicarea sursei unui nou adevăr, a unei noi aserțiuni, fapt care, asociat amintitei atitudini de prudență, devine și el un foarte activ generator de structuri limitative.

---

[1] Considerăm că denumirea cu „limitativ" în locul lui „de relație" este mai adecvată, fiind sugerată de însăși definiția complementului respectiv. În plus, termenul admite asocieri ca „raport limitativ" sau „relație limitativă", sintagme necesare, dar imposibile în prima variantă („raport de relație" ; „relație de relație"). În lucrarea *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa* (Iași, Editura „Junimea", 1983), Dumitru Irimia propune termenul de „circumstanțial al referinței", notînd, totuși, în paranteză, „limitativ" (p. 177).

[2] Vezi GLR, ed. I, vol. II, p. 141—145.

[3] Vezi Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p. 143—144 ; vezi, de asemenea, Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, [București], Editura Academiei, 1960, p. 225—226.

[4] Vezi GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 192—196 și p. 320—321.

[5] Trăsăturile distinctive pentru cele două tipuri de circumstanțial limitativ au fost preluate din definiția pe care o dă acestei părți de propoziție GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 192.

În consecință, a crescut și numărul conectivelor antrenate în realizarea raportului limitativ, iar consemnarea acestora la capitolul circumstanțialului respectiv ni se pare absolut firească. Avem în vedere în primul rînd prepozițiile *potrivit* și *conform* [6]:

Potrivit/conform informațiilor *primite la redacție, pînă acum grîul a fost recoltat de pe jumătate din suprafața cultivată.*

De asemenea, la același capitol, se impune o ilustrare mai abundentă, cu exemple mai concludente, mai reprezentative, a limitativelor de tipul II construite cu *pentru* și *după*. Limitative ca: *după mine, după părerea mea* etc. n-ar trebui, în nici un caz, să lipsească, dată fiind marea lor frecvență în uz [7].

Omisiunea circumstanțialului limitativ introdus prin *conform* și *potrivit* s-a făcut, probabil, considerîndu-se că aceste prepoziții exprimă ideea modală de conformitate, deși ele nu figurează nici pe lista conectivelor de la circumstanțialul de mod [8]. După părerea noastră, prepozițiile amintite pot introduce atît circumstanțiale modale de conformitate, cît și circumstanțiale limitative, de aceea ar trebui să apară la ambele capitole pe lista conectivelor. Plurifuncționalitatea prepozițiilor este un fenomen frecvent în română, ca și în alte limbi, de altfel. În ceea ce privește elementele relaționale discutate aici, să se compare:

El și-a susținut toate examenele în vară, **conform/potrivit programului** *anunțat* (circumstanțial de mod, exprimă conformitatea),

Conform/potrivit *propriei sale* **declarații,** *el și-a susținut toate examenele în vară* (circumstanțial limitativ de tipul II, exprimă „obiectul din al cărui punct de vedere este emisă comunicarea din restul propoziției").

Această dublă interpretare a segmentelor de la dreapta lui *conform/potrivit* permite coocurența acestor segmente în același enunț, fără a contraveni principiului unicității [9]:

Conform/potrivit *propriei sale* **declarații,** *el și-a susținut toate examenele în vară*, **potrivit/conform programului** *anunțat.*

Între circumstanțialul limitativ de tipul II și cel modal de conformitate există, în exprimarea neutră, nonemfatică, diferență de topică, așa cum se poate vedea în exemplele anterioare sau în cel care urmează:

După părerea *mea, întreaga acțiune s-a desfășurat* **conform planului** *dinainte stabilit.*

---

[6] Pentru valoarea prepozițională a lui *conform* și *potrivit* în contexte ca cele prezentate aici, vezi *Limba română contemporană* (coordonator acad. Ion Coteanu), vol. I, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974, p. 301.

[7] În GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 194, se ilustrează stilurile științific și publicistic prin locuțiunile: *în privința, relativ la, din punct de vedere, cu privire la, cît despre, în materie de,* care însă nu introduc tipul limitativ II, la care ne referim. Circumstanțialele introduse de acestea nu indică obiectul „din al cărui punct de vedere este emisă comunicarea din restul propoziției", ci mai degrabă obiectul „la care se limitează o acțiune sau o calitate", fapt specific tipului I. Să se compare:

Cît despre Ion, *nu trebuie să ne facem nici o grijă* (tipul I),

Pentru Ion, *toți sîntem niște lași* (tipul II).

[8] Vezi capitolul respectiv în GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 180—187.

[9] Potrivit acestui principiu, în dependența unui termen regent este imposibil să existe un al doilea termen subordonat, construit în același fel cu unul dat. Pentru detalii, vezi D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică — unicitatea,* în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 225—235.

La nivelul frazei, dacă disocierea noastră între limitativ și modal de conformitate a fost convingătoare, propunem legitimarea subordonatelor limitative introduse prin *după cum, precum, (așa) cum:*

După cum anunță agenția Reuter, *armistițiul n-a fost în întregime respectat de către nici una dintre părți.*

După cum am fost informați, *el și-a susținut toate examenele în vară, așa cum au fost planificate.*

De asemenea, pe baza aceleiași argumentații, considerăm oportun transferul următorului tip de subordonate de la circumstanțialele modale care exprimă conformitatea cantitativă[10] la subordonata limitativă de tipul II :

Din cîte am auzit vorbindu-se, *era un timid* (Călinescu).

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, **pe cît îmi aduc aminte** (Creangă).

Din cît mi-aduc aminte, *totdeauna a fost cel dintîi*[11] .

În felul acesta, propoziția circumstanțială limitativă, pe bună dreptate integrată în sistemul subordonatelor, ar avea și în gramatica descriptivă a limbii române consistența pe care o are în uz.

August 1984

Facultatea de Filologie
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

[10] Vezi GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 307, de unde am preluat primele două exemple dintre cele care urmează.

[11] Acest exemplu figurează la capitolul *Complementul circumstanțial de mod și propoziția modală* din *Sinteze de limba română*, ed. a II-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 262.

ASPECTE STATISTICE PRIVIND POLISEMIA ÎN LIMBA ROMÂNĂ

ILEANA MUREȘANU

1. PREMISE METODOLOGICE

1.1. Definiții. Polisemia desemnează proprietatea unui singur cuvînt de a reflecta mai multe aspecte ale realității între care vorbitorii au stabilit și regăsesc anumite relații (asemănare, contiguitate ș.a.). Altfel spus, polisemia este proprietatea unui cuvînt (generalizată, prin uz, drept proprietate a limbii) de a evoca prin același complex sonor mai multe sensuri între care se verifică existența unor relații semantice[1]. Considerăm **polisemia** ca rezultat al procesului de lărgire a conținutului semantic al cuvîntului, proces numit și derivare semantică sau **polisemizare.**

Fiecare cuvînt polisemantic se caracterizează printr-un grad mai mic sau mai mare de polisemizare reprezentat de numărul de sensuri ale termenului respectiv.

1.2. Specificul cercetării. În lucrarea de față ne vom situa pe pozițiile **semanticii lexicale pragmatice,** obiectul principal al cercetării noastre constituindu-l sensul cuvintelor în forma inventariată de lexicografi în dicționare. Mai precis, pentru posibilitatea unor comparații sau extinderi ale analizei, sensurile cuvintelor din toate corpusurile studiate au fost cele înregistrate în DEX prin cifre deosebite în cadrul aceluiași articol de dicționar, chiar dacă, uneori, delimitările respective ar putea fi modificate [2].

Dacă lucrările de lexicologie semantică modernă invocă polisemia drept inconvenient al analizelor la diverse niveluri, propunînd dezambiguizarea cuvîntului polisemantic în „omonime artificiale"[3], prea puține lucrări se referă la semnificațiile polisemiei în limba română în lumina unor date statistice [4]. Apar, în schimb, opinii contradictorii privitoare la specificul poli- sau monosemantic al limbii române [5]. Aceasta ne-a determinat la încercarea unei evaluări cantitative a polisemiei limbii române, avînd în vedere, prin specificul corpusurilor analizate, atît nivelul limbii („langue"), cît și pe cel al vorbirii („parole").

---

[1] Pentru unele delimitări teoretice în această problemă, v. cf. Ileana Mureșanu, *Organizări de procese în limbă: polisemia și derivarea*, în CL, 1984, nr. 1, p. 38—45.

[2] Cf. A. Bidu-Vrănceanu, N. Forăscu, *Modele de structurare semantică. Cu aplicații la limba română*, Timișoara, 1984, p. 39.

[3] Cf. *ibidem*, p. 40, 49.

[4] Ca excepții cf. Bela Kelemen, *Un problème controversé de la lexicologie: la structure sémantique des mots*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică* (1968), București, 1970, vol. I, p. 855—861, și M. Bucă, I. Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, 1976, p. 35.

[5] Cf. H. Jacquier, *„Greșeli" de franceză în românește*, în CL, 1959, p. 80, I. Stan, *Probleme de tipologie lingvistică. Observații asupra lexicului limbii române*, în CL, 1963, nr. 1, p. 95—104, I. Coteanu, *Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)*, București, 1981, p. 50 ș.a.

1.3. Corpusuri analizate. Criterii de delimitare. Considerînd incontestabilă valoarea funcțională a polisemiei, am urmărit prezența acesteia în trei corpusuri de mărimi apropiate (cca 1000 de cuvinte fiecare).

Pentru a stabili gradul de polisemizare a cuvintelor la nivelul **limbii** („langue") în general, (am făcut, deci, abstracție de sfera vocabularului, frecvență, categorie gramaticală ș.a.), am excerptat un număr de 1 271 de cuvinte din DEX, stabilite, pentru a asigura caracterul aleatoriu al corpusului, astfel: de la fiecare literă au fost analizate cuvintele de pe o pagină, crescînd, succesiv, indicele acesteia cu 1 (deci, la litera A am analizat compoziția semantică a cuvintelor de pe prima pagină, la B, de pe a doua, la C, de pe a treia ș.a.m.d., excepție făcînd literele K, W, X, Y, la care numărul cuvintelor este mai redus). Vom nota, în continuare, acest corpus prin $LIDEX_1$ (LI = limbă + DEX + 1 primul corpus din DEX).

Al doilea corpus, reprezentînd tot nivelul limbii, a urmărit excerptarea cuvintelor, pe litere, proporțional cu ponderea acestora în DEX. Propunîndu-ne, din nou, un mod aleatoriu de selecție, am excerptat ultimul cuvînt de pe fiecare pagină a DEX. Acest al doilea corpus îl vom menționa, mai departe, prin $LIDEX_2$. Lărgirea eșantioanelor ar putea modifica rezultatele analizei, fără a schimba însă esența concluziilor stabilite.

Pentru analiza polisemiei la nivelul **vorbirii** („parole"), am stabilit, după DEX, conținutul semantic a 934 de cuvinte cuprinse în *Dicționarul practic pentru studenții străini* [6]. Acest corpus va apărea, în continuare, notat prin VODIP (VO = vorbire + DIP = dicționar practic).

Ne-am oprit la acest corpus lexical întrucît reprezintă un nucleu de bază al limbii, realizat pe baza lucrărilor de statistică lexicală privitoare la limba română și a unui fond minim al limbii vorbite (50 000 de cuvinte text). Sînt cuprinși, astfel, alături de termenii cu o frecvență ridicată, și cuvinte cu o frecvență scăzută, ilustrînd însă centre de real interes din sfera activității cotidiene [7]. Prin criteriile care au stat la baza alcătuirii lui, acest dicționar este reprezentativ pentru nivelul vorbirii.

Interesîndu-ne aspectele statistice ale polisemiei, am analizat încărcătura semantică a cuvintelor în corelație cu alte caracteristici ale unității lexicale: etimologie, clasa morfologică, mărimea fizică (numărul de silabe) [8].

Avînd în vedere că datele din cele două corpusuri reprezentative pentru limbă sînt apropiate, am detaliat analiza confruntînd rezultatele privind relația polisemie—etimologie, polisemie—clasă morfologică și polisemie—număr de silabe în $LIDEX_2$ și VODIP.

1.4. Monosemie și polisemie. Din cele 1 271 de cuvinte ale $LIDEX_1$, 466 sînt polisemantice, deci un procent de 36,66%.

În $LIDEX_2$ (cu un total de 1 043 de cuvinte), sînt polisemantice 415 cuvinte, deci 40,02%.

---

[6] V. Pălțineanu, *1000 de cuvinte românești. Dicționar practic pentru studenții străini*, Cluj-Napoca, 1980 (multigrafiat).

[7] Pentru detalii privind selectarea materialului cf. V. Pălțineanu, *op. cit.*, p. I—II.

[8] Ultimele trei caracteristici au reprezentat obiectul unor cercetări de profunzime privitoare la lexicul românesc, realizate de C. Maneca în lucrarea *Lexicologie statistică romanică*, București, 1977.

Dacă ne-am rezuma la analiza acestor corpusuri, ne-am putea ralia opiniei privitoare la predominanța monosemiei în limba română [9]. Pentru cel de-al treilea corpus, rezultatele sînt însă cu totul altele, cuvintele polisemantice apărînd în proporție de 81,37% [10]. Rezultă de aici atît importanța funcțională a polisemiei, cît și sursa afirmației, ades întîlnită, că majoritatea cuvintelor limbii române sînt polisemantice.

Polisemia caracteristică celor două niveluri analizate este ilustrată concludent și de coeficientul de polisemizare obținut prin raportarea numărului total de sensuri la numărul total de cuvinte. Pentru $LIDEX_1$ acesta este 1,6, în $LIDEX_2$ — 2,24, pe cînd pentru VODIP este 4,35 [11].

2. POLISEMIA PE CLASE ETIMOLOGICE

Am urmărit, în continuare, datele privitoare la polisemizare în funcție de etimologie (v. Anexa 1), clase morfologice și număr de silabe, comparativ, în VODIP și $LIDEX_2$.

Elementul latin, cu o pondere procentuală de 46,36% în VODIP și numai de 10,29% în $LIDEX_2$, are cel mai ridicat coeficient de polisemizare : 5,63 în VODIP și 7,04 în $LIDEX_2$. Prin urmare, dispersia acestuia la nivelul limbii este compensată de densitatea semantică deosebită. Faptul că în primul corpus cuvintele cu **etimologie necunoscută** urmează celor de origine latină în privința coeficientului de polisemizare (4,46), iar în cel de-al doilea corpus cele de **origine slavonă** (2,74) pune în evidență relația directă dintre vechimea cuvîntului în limbă și polisemie, presupunînd că cele necunoscute sînt, marea majoritate, vechi. O prezentare a datelor statistice obținute, în ordinea descrescătoare a coeficientului de polisemizare (exceptînd elementele cu ponderea procentuală subunitară, nesemnificative cantitativ), subliniază aceeași relație.

VODIP

	Etimologia	Coeficient de polisemizare
1.	Latină	5,63
2.	Necunoscută	4,46
3.	Slavonă	4,00
4.	Multiplă (l. romanice)	3,74
5.	Latină + fr.	3,58
6.	Franc. + lat.	3,30
7.	Română	2,99
8.	Alte etim.	2,97
9.	Franceză	2,76
10.	Neogreacă	2,60

$LIDEX_2$

	Etimologia	Coeficient de polisemizare
1.	Latină	7,04
2.	Slavonă	2,74
3.	Multiplă (l. romanice)	2,37
4.	Alte etimologii	2,02
5.	Necunoscută	1,76
6.	Franc. + lat.	1,66
7.	Română	1,55
8.	Franceză	1,48

[9] Kelemen B., *op. cit.*, p. 859.

[10] Un procent apropiat îl reprezintă cuvintele polisemantice din fondul principal lexical — 85%, calculat de M. Bucă, I. Evseev, *op. cit.*, p. 35. Valoarea funcțională a polisemiei ca și predominanța acesteia în discurs sînt susținute și de A. Rey și F. Bakos, apud Kelemen, *op. cit.*, p. 860.

[11] Pentru fondul principal lexical coeficientul este 3,81 ; cf. M. Bucă, I. Evseev, *op. cit.*, p. 35.

Ponderea procentuală redusă a cuvintelor de **origine necunoscută** în ambele corpusuri (1,39%, respectiv 2,00%) poate lăsa să se întrevadă o modificare a valorii puterii de polisemizare calculată pe ansamblul vocabularului.

În VODIP, cuvintele cu **etimologie multiplă romanică** au media coeficientului de polisemizare 3,54. Valorile apropiate ale acestui parametru (3,74; 3,58; 3,30) pot fi determinate fie de o vechime asemănătoare în limba română, fie de acţiunea unui model semantic specific elementului latin (al cărui tipar îl perpetuează şi paradigmele morfologice).

Creaţiile lexicale româneşti formate, în mare parte, prin derivare sau compunere îşi limitează, în acest mod, puterea de derivare semantică (coeficientul de polisemizare este 2,99, respectiv 1,55).

Cuvintele de origine franceză, adesea dublete neologice, în special în $LIDEX_2$, corelează conţinutul semantic sărac cu vechimea mai mică sau cu caracterul tehnic sau specializat al multor împrumuturi.

3. ANALIZA STATISTICĂ A POLISEMIEI PE CLASE MORFOLOGICE

Desfăşurarea datelor privind conţinutul semantic al cuvintelor pe clase morfologice pune în lumină aspecte mai puţin cercetate pînă în prezent. Două ierarhizări se impun în acest caz : una, în ordinea descrescîndă a ponderilor procentuale ale părţilor de vorbire (A) şi cea de-a doua, în funcţie de mărimile coeficientului de polisemizare specific fiecăreia (B).

A.

VODIP			$LIDEX_2$		
Nr. crt.	Clasă morfologică	Pondere procent.	Nr. crt.	Clasă morfologică	Pondere procent.
1.	Substantiv	50,8	1.	Substantiv	66,15
2.	Verb	19,2	2.	Adjectiv	16,78
3.	Adjectiv	12,7	3.	Verb	13,71
4.	Adverb	8,0	4.	Adverb	1,73
5.	Pronume	3,2	5.	Interjecţie	0,86
6.	Prepoziţie	2,1	6.	Pronume	0,19
7.	Conjuncţie	1,9	7.	Prepoziţie	0,19
8.	Numeral	1,6	8.	Conjuncţie	0,19
9.	Articol	0,3	9.	Numeral	0,19
10.	Interjecţie	0,2	10.	Articol	—

Pentru ambele corpusuri se constată predominanţa netă a substantivului, fapt care explică considerarea în primul rînd a acestei părţi de vorbire ca reprezentativă pentru polisemie, urmată de verb sau adjectiv [12]. Ierarhizarea în funcţie de coeficientul de polisemizare va răsturna însă această ordine, evidenţiind legătura strînsă dintre polisemie şi frecvenţă. Părţile de vorbire cu frecvenţa cea mai ridicată în orice statistică de acest fel au şi cel mai înalt grad de polisemizare.

[12] Cf. M. Bucă, I. Evseev, *op. cit.*, p. 35.

B.

Nr. crt.	VODIP Parte de vorbire	Coeficient de polisem.	Nr. crt.	$LIDEX_2$ Parte de vorbire	Coeficient de polisem.
1.	Prepoziție	10,00	1.	Prepoziție	16,00
2.	Verb	6,16	2.	Conjuncție	8,00
3.	Adjectiv	4,94	3.	Verb	3,79
4.	Substantiv	3,63	4.	Adverb	3,61
5.	Conjuncție	3,61	5.	Pronume	3,00
6.	Pronume	3,40	6.	Numeral	3,00
7.	Adverb	3,19	7.	Adjectiv	2,02
8.	Articol	2,67	8.	Substantiv	1,88
9.	Numeral	2,40	9.	Interjecție	1,11
10.	Interjecție	1,50	10.	Articol	—

Din ierarhizarea de față reiese, cu argumente statistice, necesitatea abordării și din punctul de vedere al conținutului semantic, a unor părți de vorbire prea puțin studiate sub acest aspect: prepoziția, conjuncția, adjectivul și adverbul [13]. În schimb, se constată o valoare redusă a coeficientului de polisemizare a substantivului, considerat, cum arătam, din cauza ponderii procentuale superioare, ca reprezentativ pentru polisemie. Verbul ocupă, în ambele corpusuri, un loc superior subliniind corelația dintre încărcătura semantică a cuvintelor și frecvența acestora [14].

4. RELAȚIA DINTRE MĂRIMEA SILABICĂ [15] A CUVINTELOR ȘI POLISEMIE

Confruntarea datelor din cele două eșantioane arată relația constantă care se stabilește între numărul de silabe al cuvintelor și încărcătura semantică (v. Anexa 2). Valorile diferite ale coeficientului de polisemizare (mai mici în eșantionul reprezentativ pentru limbă, mai mari în cel caracteristic vorbirii) descresc pe măsura creșterii numărului de silabe ale cuvintelor, monosilabele avînd cel mai mare coeficient de polisemizare. Și aici se constată o apropiere de relația număr de silabe—frecvență, monosilabele fiind cele mai frecvente cuvinte [16].

5. RAPORTUL DINTRE PONDEREA PROCENTUALĂ ȘI NUMĂRUL DE SENSURI

În $LIDEX_1$ și $LIDEX_2$ cuvintele monosemantice se detașează net procentual de cele polisemantice, ocupînd 63,33% respectiv 59,92% din totalul eșantionului, pe cînd în VODIP acestea reprezintă doar 18,63%.

---

[13] De fapt, uneori prepoziția și conjuncția sînt tratate drept „cuvinte goale", „de structură", „sinsemantice"; cf. L. Balasz, N. Goga, *Lingvistică generală*, 2, Cluj-Napoca, 1983, p. 223.

[14] Cf. C. Maneca, *op. cit.*, p. 23 și 103.

[15] Am considerat silaba drept „cea mai mică tranșă fonică susceptibilă de a fi caracterizată printr-un accent și numai unul", cf. C. Maneca, *op. cit.*, p. 117.

[16] Vezi C. Maneca, *op. cit.*, p. 183.

Dintre cuvintele polisemantice, cele cu două sensuri au în primele două eșantioane valori mai ridicate 24,47%, respectiv 18,02%. În VODIP, în schimb, există aproape un echilibru între ponderile procentuale ale cuvintelor cu unul, două și trei sensuri, valorile acestora descrescînd în proporții asemănătoare pînă la cuvintele cu 10 sensuri (v. Anexa 3).

În eșantioanele $LIDEX_1$ și $LIDEX_2$, reprezentative pentru limbă, între cuvintele cu 2, 3, și 4 sensuri apar diferențe mari ale ponderilor procentuale: 24,47 (2), 7,40 (3), 2,52 (4), respectiv 18,02 (2), 8,82 (3), 4,60 (4), cuvintele cu mai mult de 8 sensuri fiind cu totul accidentale. Și în VODIP ponderea procentuală a cuvintelor scade odată cu creșterea numărului de sensuri, dar această scădere se realizează în „pași" mici: 9,85 (5), 7,17 (6), 5,67 (7), 2,78 (8), 1,82 (9), 1,28 (10) ș.a.m.d.

Prin urmare, la nivelul limbii, între cuvintele polisemantice, ponderea cea mai mare o reprezintă cele cu două sensuri, urmate la o diferență considerabilă de cele cu 3, respectiv 4 sensuri, cuvinte care la nivelul vorbirii se găsesc aproximativ în aceleași proporții. În schimb, cuvintele cu o foarte bogată concentrație semantică (mai mult de 10 sensuri) sînt rare, atît la nivelul limbii (0,39% în $LIDEX_1$ și 2,20% în $LIDEX_2$), cît și la nivelul vorbirii (4,49%).

5.1. Cuvinte cu o mare concentrare semantică. O analiză a acestor cuvinte care depășesc mult media coeficientului de polisemizare ar aduce, fără îndoială, noi clarificări privind polisemia în limba română. De asemenea, ar fi interesantă comparația unui asemenea nucleu al lexicului românesc cu cel al altor limbi ca și stabilirea cîmpurilor semantice cărora le aparțin acești termeni.

5.2. Nucleul VODIP. În lucrarea de față ne limităm la cîteva considerații privind ceea ce am considerat noi nucleul VODIP, format din 61 de cuvinte cu 10 și mai mult de 10 sensuri.

5.2.1. Genealogie. Cu excepția a 3 cuvinte (unul cu etimologie multiplă — latină și franceză — , unul — creație pe teren românesc și unul cu etimologie necunoscută), întreg nucleul analizat este format din cuvinte de origine latină (moștenite). Aceasta dovedește din nou relația fermă dintre vechimea cuvîntului în limbă și polisemie, ca și energia semantică deosebită specifică elementului latin.

5.2.2. Componența pe clase morfologice. Deși redus numeric, acest nucleu cuprinde majoritatea părților de vorbire, preponderente fiind, în ordinea ponderii numerice, verbul (24), substantivul (14) și adjectivul (11). Urmează, în ordine, prepoziția (6), adverbul (4), pronumele (1), și conjuncția (1).

Cuvintele cu cele mai multe sensuri sînt, în mare majoritate, tot verbele: *a ține* (47), *a face* (39), *a da* (37), *a trece* (28), *a prinde* (25), *a scoate* (21), *a fi* (18), *a tăia* (17), *a duce* (14) ș.a.m.d., fapt explicabil și prin ponderea numerică a acestei clase morfologice, dar și prin frecvența sa ridicată în vorbire, unde, teoretic, fiecare propoziție presupune apariția unui verb.

5.2.3. Structura silabică. Numărul ridicat de sensuri al cuvintelor analizate aici este, în mod firesc, asociat cu o structură silabică redusă. Cele mai numeroase sînt cuvintele bisilabice (34), urmate de cele mono silabice (22), cu trei silabe înregistrîndu-se numai cinci cuvinte.

6. CONCLUZII

6.1. Distincția **limbă** vs. **vorbire** este pertinentă și în studiul polisemiei, prezența acesteia diferind considerabil, din punct de vedere cantitativ, de la un nivel la altul[17]. Numărul dublu al cuvintelor polisemantice în VODIP față de $LIDEX_1$ sau $LIDEX_2$ evidențiază caracterul funcțional al polisemiei, influența directă a uzului asupra îmbogățirii conținutului semantic al cuvintelor.

Preponderența netă a cuvintelor polisemantice în vorbire (81,37%) este cea care indică caracterul dinamic al lexicului românesc, polisemia fiind, deci, o caracteristică tipologică a limbii române vorbite.

6.2. Analiza statistică a polisemiei pe clase etimologice a evidențiat caracterul deosebit de activ al elementului latin în lexicul românesc, acesta fiind preponderent în VODIP — 46,36% și înregistrînd cei mai ridicați coeficienți de polisemizare: 5,63 în VODIP și 7,04 în $LIDEX_2$. Faptul că 99% dintre cuvintele cu mai mult de zece sensuri din VODIP sînt de origine latină întărește aceeași concluzie, stabilind vechimea cuvîntului printre criteriile de bază ale polisemizării.

6.3. Datele statistice au stabilit și o nouă ierarhizare a claselor morfologice în funcție de capacitatea de polisemizare, prepoziția, verbul și adjectivul înregistrînd cei mai ridicați coeficienți de polisemizare, fapt ce subliniază relativa dependență de context a polisemiei. În schimb, ponderea procentuală maximă a substantivelor la toate nivelele ca și conținutul semantic specific al acestei clase morfologice explică interesul predominant manifestat, în toate studiile, pentru polisemia substantivală.

6.4. Relația dintre structura silabică și polisemie o repetă pe cea dintre mărimea silabică și frecvență, cuvintele cele mai reduse fonic avînd cel mai înalt coeficient de polisemizare. Aceleași cuvinte, bogat polisemantice, sînt, după cum s-a văzut din analiza pe clase etimologice, și cele mai vechi în limbă. Prin urmare, cuvintele-bază au polisemia mai dezvoltată decît derivatele sau compusele lor.

6.5. Cît privește numărul mediu de sensuri al cuvintelor în vorbire există un relativ echilibru între cele cu 1, 2, 3 și 4 sensuri, acoperind 68,05% din VODIP. Cele cu 5, 6, 7 și 8 sensuri au ponderi procentuale descrescătoare, ocupînd 25,47% din eșantion. Cuvintele cu mai mult de 8 sensuri apar într-o proporție redusă, de numai 6,48%. La nivelul limbii (de exemplu în $LIDEX_1$) apar decalaje tranșante între cuvintele monosemantice — 63,33%, cu două sensuri — 24,47%, cu trei sensuri — 7,40% și cu patru sensuri — 2,52%. Cuvintele cu mai mult de 4 sensuri au ponderi procentuale subunitare, ocupînd în acest corpus doar 2,29%.

6.6. Din studiul tuturor parametrilor statistici privind polisemia în corpusurile analizate reiese relația stabilă dintre această categorie semantică și frecvență, caracteristicile unităților lexicale cu o frecvență ridicată fiind proprii și cuvintelor polisemantice[18].

---

[17] Pentru distincții de ordin calitativ cf. A. Bidu-Vrănceanu, N. Forăscu, *op. cit.*, p. 235.
[18] C. Maneca, *op. cit.*, p. 103, 178—183.

ANEXA 1

ANALIZA STATISTICĂ A POLISEMIEI PE CLASE ETIMOLOGICE

Nr. crt.	ETIMOLOGIA	VODIP			LIDEX$_2$		
		%	Total sensuri / Total cuv.	Coef. de polisemizare	%	Total sensuri / Total cuv.	Coef. de polisemizare
1	Latină	46,36	2439 / 433	5,63	10,29	760 / 108	7,04
2	Română	19,16	535 / 179	2,99	33,62	548 / 353	1,55
3	Franc. + lat.	7,60	234 / 71	3,30	8,48	148 / 89	1,66
4	Franceză	6,21	160 / 58	2,76	27,05	420 / 284	1,48
5	Lat. + fr.	2,03	68 / 19	3,58	0,95	26 / 10	2,60
6	Slavonă	5,57	208 / 52	4,00	3,62	104 / 38	2,74
7	Bulgară	0,96	23 / 9	2,56	0,57	14 / 6	2,33
8	Maghiară	0,86	34 / 8	4,25	0,76	11 / 8	1,37
9	Neogreacă	1,07	26 / 10	2,60	0,67	9 / 7	1,29
10	Albaneză	0,64	21 / 6	3,50	0,09	2 / 1	2,00
11	Necunoscută	1,39	58 / 13	4,46	2,00	37 / 21	1,76
12	Multiplă (l. romanice)	3,75	131 / 35	3,74	2,57	64 / 27	2,37
13	Multiplă (l. slave)	0,96	30 / 9	3,33	0,86	25 / 9	2,78
14	Alte etimologii	3,32	92 / 31	2,97	8,48	180 / 89	2,02

ANEXA 2

RAPORTUL ÎNTRE NUMĂRUL DE SILABE ȘI NUMĂRUL DE SENSURI

Nr. de silabe	VODIP			LIDEX$_2$		
	% din total cuvinte	Nr. sensuri / Nr. cuv.	Coef. de polisemizare	% din total cuvinte	Nr. sensuri / Nr. cuv.	Coef. de polisemizare
1	18,95	1045 / 177	5,90	6,48	354 / 68	5,21
2	42,61	1874 / 398	4,71	23,33	799 / 245	3,26

ANEXA 2 (Continuare)

Nr. de silabe	VODIP			LIDEX$_2$		
	% din total cuvinte	Nr. sensuri / Nr. cuv.	Coef. de polisemizare	% din total cuvinte	Nr. sensuri / Nr. cuv.	Coef. de polisemizare
3	26,98	867 / 252	3,44	30,67	616 / 322	1,91
4	9,85	247 / 92	2,68	21,62	340 / 227	1,49
5	1,50	24 / 14	1,71	12,38	171 / 130	1,31
6	0,11	2 / 1	2,00	3,14	43 / 33	1,30
7	—	—	—	1,81	19 / 19	1,00
8	—	—	—	0,67	6/6	1,00
Total sau media	100%	4059 / 934	4,35	100%	2348 / 1050	2,24

ANEXA 3

RAPORTUL DINTRE PONDEREA PROCENTUALĂ ŞI NUMĂRUL DE SENSURI

Nr. sensuri	VODIP		LIDEX$_1$		LIDEX$_2$	
	Nr. cuv.	%	Nr. cuv.	%	Nr. cuv.	%
1	174	18,63	805	63,33	625	59,92
2	159	17,02	311	24,47	188	18,02
3	159	17,02	94	7,40	92	8,82
4	125	13,38	32	2,52	48	4,60
5	92	9,85	12	0,94	22	2,11
6	67	7,17	6	0,47	13	1,25
7	53	5,67	3	0,24	15	1,53
8	26	2,78	—	—	6	0,58
9	17	1,82	2	0,16	8	0,77
10	12	1,28	1	0,08	4	0,38
11	8	0,86	1	0,08	4	0,38
12	10	1,07	1	0,08	2	0,19
13	4	0,43	2	0,16	2	0,19
14	2	0,21	—	—	3	0,29
15	6	0,64	1	0,08	2	0,19
16	4	0,43	—	—	—	—
17	3	0,32	—	—	1	0,01
18	3	0,32	—	—	2	0,19
21	—	—	—	—	1	0,01
23	—	—	—	—	1	0,01
26	—	—	—	—	1	0,01
37	—	—	—	—	1	0,01
39	—	—	—	—	1	0,01
46	1	0,11	—	—	1	0,01
47	1	0,11	—	—	1	0,01

Iunie 1984

Facultatea de Filologie
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

NUME DE PLANTE FORMATE PRIN CONTAMINAȚIE

D. BEJAN

Contaminația este considerată a fi „combinarea a două cuvinte, sintagme sau propoziții, asemănătoare sau nu între ele, ca formă, dar aproape întotdeauna înrudite semantic, ducînd la formarea unui cuvînt nou, a unei sintagme sau propoziții noi — și care se produce involuntar sau cu voință" [1].

Pivită în ansamblul ei, contaminației i s-au consacrat în lingvistica românească mai multe studii [2].

Cu aplicare la lexicul botanic, în speță la cel popular, contaminația nu a făcut obiectul nici unei preocupări speciale.

În cele ce urmează explicăm cîteva nume de plante care ar putea fi rezultatul acestui fenomen lingvistic [3]. Ca și în cadrul lexicului din celelalte compartimente ale limbii, și în cazul celui botanic popular contaminația se bazează pe același principiu, adică pe înrudirea de sens a celor două cuvinte care se combină. De cele mai multe ori însă, acestea sînt sinonime pentru aceeași plantă, fiind vorba de o identitate totală de sens. Ele nu se puteau combina decît în urma cunoașterii formei și sensului lor de către denominatori. Numai o parte din cuvintele de mai jos sînt considerate rezultatul contaminației în dicționarele etimologice românești.

Fenomenul se prezintă sub trei aspecte.

1. Cele două cuvinte care se combină, precum și cel rezultat din această combinare denumesc aceeași plantă:

anglică (Primula veris) < *anghelină* + *aglică*;

arcaț (Robinia pseudacacia) < *arțar* + *acaț* [4];

cutorțel (Cuscuta europaea) < *cuscuta* (numele științific al genului) + + *torțel*;

duduniș (Conium maculatum) < *dudău* + *buciniș*;

durhălan (Cannabis sativa) < *dudău*, *durhău* + *haldan*;

---

[1] Luiza și Mircea Seche, *Despre etimologie populară și contaminație*, în LR, V, 1956, nr. 1, p. 34.

[2] Le dăm în ordine cronologică: Al. Philippide, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p. 81—84; Al. Procopovici, *Mic tratat de lingvistică generală*, Cernăuți, 1930, p. 104, 108—109; S. Pușcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj — București, 1937, p. 429—438 (singurul cuvînt din lexicul botanic este **hîrban** < *harbuz* + *bostan*); Al Graur, *Etimologia multiplă*, în SCL, I, 1950, p. 29; Luiza și Mircea Seche, *op. cit.*, p. 30—35; Tatiana Cazacu, *Observații și cercetări experimentale cu privire la „contaminări"*, în SCL, VII, 1956, nr. 3—4, p. 205—231; Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică. Evoluție. Curente. Metode*, București, 1962, p. 176—177; Maria Luiza Purdela, *Contaminația în graiurile populare*, în CL, XII, 1968, nr. 2, p. 333—341; Th. Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968, p. 334—337; Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Ediție definitivă, București, 1975, p. 38; S. Pușcariu, *Limba română*, I, *Privire generală*, București, 1976, p. 20—22 și 405; Th. Hristea, *Contaminația prin atracție sinonimică*, în „România literară", IX, 1976, nr. 24, p. 8.

[3] Principalele surse pentru termenii botanici le constituie: Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, 1968, și Zach. C. Panțu, *Plantele cunoscute de poporul român*, ed. a II-a, București, 1929 (cuvintele luate din cele două dicționare nu vor avea indicate sursele).

[4] Prezentat în DA, s.v. *acaț*, ca rezultat al contaminației.

hîrban (Cucurbita pepo) < *harbuz* + *bostan* [5];
norea, norele (Mirabilis jalapa) < *noptiță* + *zorele*;
plopotaș (Populus nigra) < *plop* + *plutaș*;
puriță (Bidens cernuus) < *purice* (planta se mai numește și *iarba puricelui*) + *turiță*;
scalce (Caltha palustris) < *salce* + *calce*.

2. Cele două cuvinte care se combină fac parte din sfere semantice diferite. Unul denumește o plantă (de obicei aceeași cu planta denumită prin cuvîntul rezultat din combinație) sau părți de plante, iar celălalt realități care, parțial, au afinități semantice cu acesta (cuvîntul care denumește planta). Ilustrăm cele de mai sus prin cîteva exemple :

broscălan (Petasites hybridus) < *broască* (planta trăiește în locuri umede) + *captalan* (Petasites hybridus);
copitoancă (un fel de ciuperci) < *copită* (pălăria ciupercilor respective seamănă cu copitele animalelor — bovinelor și cabalinelor) + *pitoancă* (specie de ciupercă) [6];
pitareă (specii de Boletus și altele) < *pită* (există o asemănare între pîine și pălăria ciupercilor respective) + *mînătarcă* (specii de Boletus) [7];
răstupească (Melissa officinalis) < *rostopască* (Chelidonium majus) [8] + *stup* (Melissa officinalis este o plantă căutată de albine și folosită în industria albinăritului) [9];
rotogoale, rotocoale (Callistephus chinensis) < *roate* (Callistephus chinesis + *ocoale* (floarea plantei este rotundă) [10];
zgîrcel (cîrcel la vița de vie) < *zgîrci* + *cîrcel* (la vie).

3. Cuvintele care se combină denumesc plante diferite și care fac parte din familii diferite, încălcîndu-se astfel principiul înrudirii semantice a acestora :

leordină, leurdină (Dahlia cultorum) < *leurdă* (Allium montanum, A. ursinum) + *ghe(o)rghină* (Dahlia cultorum) [11];
gheorghivan (Syringa vulgaris) < *gheorghin* (Crataegus monogina) + *iorgovan* (Syringa vulgaris);
mușcățel (Matricaria chamomilla, Pelargonium radula) < *mușcată* (Pelargonium) + *mușețel* (Matricaria chamomilla);
ploponog (Impatiens noli-tangere) < *plop* (Populus) + *slăbănog* (Impatiens noli-tangere) [12].

August 1984 *Facultatea de Filologie*
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

[5] S. Pușcariu, *Études* ..., p. 435.
Pentru combinarea celor două cuvinte, vezi T. Teaha, *Lexic regional*, în LR, VIII, 1959, nr. 6, p. 48.
[7] H. Tiktin, *Dicționar român-german (Rümänisch — deutsches Wörterbuch)*, vol. I — III, București, 1895—1925, s.v. : format de la *pită* prin asemănarea pălăriei cu un fel de pîine de secară ; a se compara cu *mînătarcă* ; L. Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, ed. a IV-a, Craiova, 1922, s.v. : v. *pită* (sub influența analogică a sinonimului *ciupercă*) ; DLR, s. v. : cf. *pită, mînătarcă* ; DEX, s.v. : probabil contaminare între *pită* + *mînătarcă*.
[8] De data aceasta, cuvîntul rezultat nu denumește aceeași plantă ca unul din termenii care se combină (plantele nu fac parte nici măcar din aceeași familie).
[9] Pentru combinarea celor doi termeni, vezi V. Bogrea, DR, I, 1920—1921, p. 337.
[10] Vezi și DLR, s.v. : *rotocol* ; Luiza și Mircea Seche, *op. cit*, p. 31 ; H. Tiktin, *op. cit.*, pentru rotocol trimite la *rostogol* ; I. A. Candrea — Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, București, Editura „Cartea Românească", 1926—1931 : **rotocol** < *roată* + vsl. *kolo*, „roată".
[11] Explicat ca atare în DA, s.v. *leurdină*.
[12] DLR, s.v. : probabil contaminare între *plăpînd* + *slăbănog*.

DIN NOU DESPRE PATERNITATEA PRIMEI TRADUCERI ROMÂNEȘTI A *ISTORIILOR* LUI HERODOT ȘI DESPRE REVIZIA *VECHIULUI TESTAMENT* TRADUS DE NICOLAE MILESCU

N. A. URSU

În articolul intitulat *Concordanțele lingvistice sau capcanele stabilirii paternității unui text. Probleme de metodă* [1], Liviu Onu discută problema paternității traducerii anonime a *Istoriilor* lui Herodot, datînd de pe la mijlocul secolului al XVII-lea, pe care a editat-o N. Iorga în 1909, după un manuscris copiat în anul 1816, descoperit de el la mănăstirea Coșula [2]. Cu argumente lingvistice și stilistice, noi am atribuit această traducere lui Dosoftei [3]. Reluînd problema, Doru Mihăescu a adîncit studiul lingvistic al acestui text, în raport cu limba altor texte românești din secolul al XVII-lea [4], și a ajuns la următoarea concluzie: „Il existe à l'heure actuelle, selon nous, suffisamment d'arguments pour permettre de considérer Dosoftei comme l'auteur de la traduction en roumain des *Histoires* d'Hérodote" [5]. L. Onu estimează doar numeric argumentele aduse de noi [6], le consideră în bloc „alese arbitrar" și conchide că „sub raport metodologic, demonstrația lui N.A. Ursu este insuficientă", pentru următoarele două motive: **1.** „În primul rînd, lingvistul ieșean neglijează posibilitatea unor intervenții, în textele împricinate, din partea celor care le-au transmis de la autor (respectiv traducător) la cititor, adică din partea tipografilor, respectiv copiștilor", și **2.** „Pe de altă parte, N.A. Ursu și, după dînsul, și D. Mihăescu desconsideră diferențele specifice dintre limba textelor lui Dosoftei și limba versiunii de la Coșula a *Istoriilor*" (p. 44–45). În continuare, pentru a anula demonstrația atribuirii lui Dosoftei a traducerii în discuție pe baza c o n c o r d a n ț e l o r lingvistice și stilistice, L. Onu prezintă și comentează o serie de d i f e r e n ț e între scrierile lui Dosoftei (= Dos.) și textul versiunii românești a *Istoriilor* lui Herodot (= Her.): **A.** Diferențe în relația termen/termen: *cuptor* „altar" (Her.)—*oltariu, altariu* (Dos.), *măgar* (Her.) — *asîn* (Dos.), *Sacîz* „Hios" (Her.) — *Hion, Hiu* (Dos.); **B.** Diferențe în relația termen (sau serie sinonimică)/serie sinonimică: *pre lesne* (Her.) — *lesne, cu lesne*

---

[1] Apărut în LR, XXXIII, 1984, nr. 1, p. 44–54, și nr. 2, p. 119–132.

[2] Acesta este unicul manuscris în care s-a păstrat textul respectiv, aflat acum la Biblioteca Academiei R. S. România, cota ms. rom. *3499*.

[3] Vezi N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, titlul interior *Traducător al* **Istoriilor** *lui Herodot*, în „Cronica", XI, 1976, nr. 6, din 6 februarie, p. 4.

[4] Vezi Doru Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote au XVIIe siècle*, în RESEE, XVI, 1978, nr. 3, p. 529–551, și nr. 4, p. 745–770.

[5] *Ibidem*, p. 769.

[6] Pe cele aduse de D. Mihăescu le ignoră cu totul.

Dos.), *arină (anină)* și *năsip* (Her.) — *arină* (Dos.), *biserică* „sanctuar, templu păgîn" (Her.) — *idólniță, bójniță, jărtviște* (Dos.), *boz* (Her.) — *idol, cumir, agalmă* (Dos.), *Eghip(e)t, Misir* (Her.) — *Eghipet* (Dos.), *Pentru care lucru?, Di ce?, Pentru căci?* (Her.) — *A ce?, Derept-ce?* (Dos.); **C.** Alte nonconcordanțe sau concordanțe parțiale, printre care: *laudă, a (se) lăuda* (Her.) — *pofală, pohfalenie, a (se) lăuda* și *a pohvăli* (Dos.). În concluzii, L. Onu subliniază caracterul „parțial, incomplet, insuficient al argumentației cu privire la identificarea traducătorului versiunii de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot cu mitropolitul Dosoftei al Moldovei" (p. 131) și consideră că, „în lipsa unor argumente de altă natură (informații directe, informații colaterale etc.), modelul de cercetare avansat de noi, analiza contrastivă, ne poate ajuta să stabilim dacă o operă anonimă (în cazul nostru o traducere) poate sau nu poate fi atribuită unui autor cu activitate cunoscută [. . .] În situația creată — încheie L. Onu —, identificarea persoanei traducătorului *Istoriilor* lui Herodot (versiunea de la Coșula) rămîne o sarcină de viitor" (p. 132).

Considerăm necesar să reluăm mai întîi unele observații din introducerea articolului nostru *Dosoftei necunoscut* [7], pentru a se vedea în ce context am privit noi problema paternității acestei traduceri a *Istoriilor* lui Herodot. Știrile privitoare la prima parte a vieții lui Dosoftei sînt foarte puține și nesigure, iar despre începuturile lui literare nu avem nici o informație documentară. În 1673, cînd tipărea la Uniev *Psaltirea în versuri* și *Preacinstitul acatist*, avea 49 de ani. De la 1679 pînă în 1686 a publicat la Iași încă patru cărți, dintre care unele erau traduse, probabil, mai înainte. Între anii 1686 și 1693, exilat în Polonia, el desfășoară o bogată activitate de traducător din grecește, atît în limba română, cît și în slavono-rusă. Așadar, în a doua parte a vieții, mai bine cunoscută, Dosoftei se dovedește un cărturar deosebit de activ. Presupunînd că, în mod firesc, la fel de activ va fi fost el și în anii tinereții, am căutat în textele românești ale epocii, anonime sau cu paternitate controversată, urme necunoscute ale activității sale literare de atunci. Cercetarea limbii și a stilului textelor respective, în raport cu limba lui Dosoftei, plină de elemente caracteristice, precum și cu limba altor cărturari ai vremii, cărora li s-au atribuit sau nu textele în discuție, ne-a dus la concluzia că traducerea *Istoriilor* lui Herodot și cea a cronografului lui Matei Kigalas (atribuită lui Pătrașcu Danovici)[8] au fost făcute de el. De asemenea, am constatat că tot Dosoftei este anonimul care a revizuit, în mod substanțial, traducerea *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu[9], text care a fost reprodus, cu unele modificări, în ediția *Bibliei*

---

[7] Vezi *loc. cit.* la nota 3.

[8] *Ibidem*, titlul interior *Traducător al cronografului lui Matei Kigalas*. Cf. și Dosoftei, *Opere*, I, București, 1978, p. 487—493. Problema a fost, de asemenea, reluată și adîncită de Doru Mihăescu, în studiile *Cronografele românești (cu privire specială asupra tipului Danovici)*, apărut în „Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte" a Academiei R. S. România, seria IV, tom. I, 1977—1978, p. 45—77, și tom. II, 1979—1980, p. 127—165, și *La plus ancienne synthèse roumaine des cronographes néo-grecs vénitiens du XVIIe siècle*, în RESEE, XVIII, 1980, nr. 3, p. 493—517; XIX, 1981, nr. 1, p. 109—131, și nr. 2, p. 355—367.

[9] *Ibidem*, titlul interior *Traducător al* **Vechiului Testament**. Cf. și Dosoftei, *Opere*, I, București, 1978, p. 504—513. Această revizie este atestată de textul aflat în ms. rom. *45* de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România.

de la 1688. Acestor trei traduceri le sînt comune o serie de particularităţi lingvistice şi stilistice, dintre care unele, cu totul semnificative, se regăsesc n u m a i în scrierile lui Dosoftei, îndeosebi în *Psaltirea în versuri*, operă elaborată pînă în anul 1671, în timp ce Dosoftei era episcop la Roman, deci în aceeaşi perioadă în care au fost traduse *Istoriile* lui Herodot (după anul 1645 şi cel mai tîrziu în anii 1667—1669) şi a fost revizuită traducerea *Vechiului Testament* făcută de Milescu. Cronograful lui Matei Kigalas a fost tradus, probabil, mai devreme.

Presupunerea că, pînă în jurul vîrstei de 40 de ani, cînd versifică *Psaltirea*, Dosoftei a efectuat, singur sau cu unele ajutoare, traducerile pe care i le-am atribuit poate constitui o premisă a demonstraţiei paternităţii sale asupra acestor traduceri, pentru că elaborarea unei opere ca *Psaltirea în versuri*, monument al limbii artistice româneşti a epocii, presupune un exerciţiu literar prealabil mai îndelungat. De bună seamă, Dosoftei şi-a făcut mîna traducînd diferite scrieri. La activitatea sa de traducător din anii tinereţii se referă el însuşi în cuvîntul către cititori la *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, unde începe seria domnitorilor pe care-i omagiază pentru că l-au îndemnat să scrie şi să tălmăcească cu Gheorghe Ghica (1658—1659), pe timpul căruia se pare că a fost ales Dosoftei episcop de Huşi, la vîrsta de 34—35 de ani. Probabil că şi pînă atunci el desfăşurase o bine cunoscută activitate literară, căci alegerea lui ca episcop la o vîrstă relativ tînără s-a datorat, desigur, şi meritelor sale ca om de cultură [10].

O altă premisă a demonstraţiei paternităţii lui Dosoftei asupra traducerilor pe care i le-am atribuit o constituie faptul că, în mod firesc, limba literară folosită de el în tinereţe avea (trebuia să aibă) o serie de diferenţe faţă de limba scrierilor sale de mai tîrziu. Dacă se pot oarecum determina faptele de limbă pe care, eventual, şi le-a însuşit Dosoftei prin lectura manuscriselor şi a tipăriturilor româneşti de pînă în jurul anului 1650, rămîn totuşi trei posibile surse lingvistice necunoscute, ale căror efecte sînt mai greu de determinat, atît pentru activitatea literară din anii tinereţii lui Dosoftei cît şi pentru activitatea sa de mai tîrziu : **1.** Nu ştim bine care erau particularităţile graiului său natal, evident de tip nordmoldovenesc sau ardelenesc, al căror număr putea fi mai mare în scrierile sale din tinereţe; **2.** Nu ştim ce înrîurire au putut avea asupra limbii lui eventualele sale călătorii sau şederi mai îndelungate din anii tinereţii în diferite mănăstiri din Moldova, probabil şi din Transilvania; **3.** Nu ştim dacă şi în ce măsură a folosit Dosoftei în activitatea sa literară anumite ajutoare, care puteau să-i elaboreze în primă formă unele traduceri şi, prin intermediul lor, să-i transmită anumite particularităţi lingvistice. Bineînţeles, o atare influenţă lingvistică se putea exercita şi în sens invers, de la Dosoftei către eventualii săi colaboratori. Căci, după ce a fost ales episcop şi s-a gîndit la necesitatea traducerii unor cărţi de educaţie monahală, de ritual ori de cultură generală, este posibil ca Dosoftei să fi avut mereu în jurul său diverşi colaboratori, rămaşi în anonimat, aşa cum au avut şi alţi prelaţi sau nobili care au desfăşurat activitate literară. Avînd în vedere toate aceste lucruri, este firesc să constatăm că între limba tra-

[10] Vezi şi N. A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinereţea lui Dosoftei*, în LR, XXVII, 1978, nr. 5, p. 507.

ducerilor atribuite de noi lui Dosoftei, efectuate în anii tinereții sale, și limba traducerilor sale de mai tîrziu există unele d i f e r e n ț e, care pot avea diverse explicații. Dar între textele respective există și numeroase c o n c o r d a n ț e lingvistice și stilistice, care, judicios determinate, se dovedesc a fi particularități ale limbii lui Dosoftei. Fără a fi ignorat diferențele dintre limba textelor atribuite lui Dosoftei și cea a scrierilor sale de mai tîrziu, pe care, în circumstanțele arătate, le-am considerat inerente, noi am acordat atenția cuvenită unor c o n c o r d a n ț e semnificative, a căror prezență în traducerile anonime atribuite lui Dosoftei și n u m a i în scrierile sale cunoscute nu se poate explica decît prin intervenția sa în textele anonime respective. Ele constituie amprenta lingvistică și stilistică a lui Dosoftei în aceste texte, chiar dacă la traducerea lor au lucrat, în măsură mai mare sau mai mică, și unii eventuali colaboratori ai săi rămași în anonimat. Ca atare, demonstrația lui L. Onu, limitată la semnalarea unor diferențe (în parte discutabile, după cum vom vedea) între limba traducerii *Istoriilor* lui Herodot și cea a unor scrieri cunoscute ale lui Dosoftei, fără să fi infirmat în prealabil, printr-o argumentare suficientă, valoarea probatorie a concordanțelor invocate de noi și de D. Mihăescu, are la bază o eroare de metodă. Printr-o astfel de „analiză contrastivă", care în cazul de față nu putea duce decît la un rezultat negativ, s-ar putea cu ușurință demonstra că opere cunoscute din tinerețea unor scriitori nu le aparțin acestora, pentru că prezintă, în mod firesc, unele diferențe lingvistice față de scrierile lor de mai tîrziu.

Demonstrația lui L. Onu este viciată și de faptul că autorul nu este bine informat cu privire la existența în scrierile lui Dosoftei și în alte texte ale epocii a unor cuvinte și forme pe care le comentează. În consecință, unele concluzii trase de L. Onu pe baza informației sale insuficiente sînt false, deși sînt prezentate în scheme și calcule statistice spectaculoase. Ne vom referi la cîteva cazuri mai elocvente.

1. Folosirea cuvîntului *biserică* cu sensul de „sanctuar, templu păgîn" nu este o inovație a traducătorului *Istoriilor* lui Herodot, cum crede L. Onu (p. 52). Cu acest sens, ca și cu cel de „templu iudaic", *biserică* apare frecvent în textele epocii, inclusiv în unele scrieri ale lui Dosoftei [11]. De exemplu, în *Alexandria* de la 1620 [12], în cronograful lui Moxa [13], în

---

[11] Pentru trimiteri la scrierile lui Dosoftei folosim următoarele sigle : **PV** = *Psaltirea în versuri*, Uniev, 1673 (trimitem la ediția facsimilată apărută la Iași, în 1974); **DL** = *Dumnedzăiasca liturghie*, Iași, 1679 (trimitem la ediția facsimilată apărută la Iași, în 1980); **PS** = *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680; **M** = *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681; **VS** = *Viața și petrecerea svinților*, Iași, 1682—1686 (paginația acestei cărți fiind de cîteva ori reluată și, în general, defectuoasă, menționăm după siglă, pentru o mai lesnicioasă orientare, și luna respectivă); **P** = *Parimiile preste an*, Iași, 1683 (paginația cărții fiind reluată de două ori, menționăm, după indicația paginii, și ordinea paginației); **CR** = Cronograful din ms. rom. *3456* de la Biblioteca Academiei R. S. România, alcătuit de Dosoftei în timpul ultimului său exil în Polonia. Acest manuscris, în care sînt adunate și diverse alte scrieri ale lui Dosoftei, reprezintă un prețios text de referință pentru limba sa, deoarece are, ca și *Psaltirea în versuri*, un caracter mult mai personal decît celelalte scrieri ale lui, iar copistul manuscrisului, care se pare că a executat copia direct de pe izvod, a reprodus în general cu fidelitate particularitățile lingvistice ale originalului.

[12] Vezi N. Cartojan, *Alexandria în literatura română. Noi contribuții. Studiu și text*, București, 1922, p. 91.

[13] Vezi *Cronograful lui Moxa*, ediție de N. Simache și Tr. Cristescu, Buzău, 1942, p. 82, 93, 94.

Cazania lui Varlaam [14], în traducerea cronografului lui Kigalas, atribuită de noi lui Dosoftei [15]. La Dosoftei, în *PV* : „*beserica* cea mare [a lui Solomon]" (p. 357); în *P* : „cortul legii, adecă *beserica* (f. 90^{v}, a doua pag.); în *CR* : „*beserica* [lui Zevs]" (f. 75^{r}), „*beserica* lui Apollon" (f. 139^{r}), „*beserica* ce-au făcut Solomon" (f. 319^{v}). Lipsa cuvîntului *biserică*, cu sensul de „templu păgîn", din *VS* poate avea diverse explicaţii, printre care şi caracterul polemic al scrierii, iar frecvenţa lui foarte mare, în raport cu *capişte*, din traducerea *Istoriilor* lui Herodot poate fi întîmplătoare. Minuţioasele calcule statistice şi comentariile lui L. Onu nu demonstrează nimic mai mult. L. Onu trece însă cu uşurinţă (p. 53—54) peste faptul că termenul *închinăciune* apare, atît în *Istoriile* lui Herodot cît şi în *VS*, cu sensul insolit de „loc de închinare". Prin caracterul său cu totul particular, acest sens al lui *închinăciune* stabileşte încă o legătură semnificativă între cele două texte.

2. Toponimicul *Misir*, alături de *Eghip(e)t*, apare des şi în traducerea cronografului lui Kigalas atribuită lui Dosoftei, pentru denumirea vechii cetăţi Memfis şi a ţinutului respectiv, primul regat al Egiptului : „la *Misiriu* şi în tot pămîntul Eghipetului" (*CRK*, f. 232^{v}), „paşe la *Misiriu*" (f. 286^{r}), „sultanul *Misiriului*" (f. 496^{v}, 497^{v}, 507^{v}, 508^{r}, 508^{v}, 509^{r}, 510^{r}, 510^{v}), „domnul *Misiriului*" (f. 510^{v}, 513^{r}, 514^{r}), „cetatea *Misiriului*" (f. 509^{v}), „l-au plîns tot *Misiriul* şi tot Eghipetul" (f. 510^{v}), „dobîndi *Misiriul*, şi Alexandria, şi tot Eghipetul, cu olatul Mării Roşie" (f. 511^{r}). Cuvîntul *Misir* apare şi la Dosoftei : „feci Eghipetul, *Misiriul*" (*CR*, f. 11^{r}). După cîte ştim, *Misir* mai apare o singură dată în letopiseţul lui Miron Costin [16] şi de cîteva ori în cronica lui Radu Popescu [17].

Forma *eghiptinean* din traducerea *Istoriilor* lui Herodot îşi are corespondent în numele Maria *Eghiptineana* din *CRK* (f. 188^{v}, 191^{v}).

3. În aceeaşi traducere a cronografului lui Kigalas este folosit şi toponimicul *Sacîz* „Hios" : „la cetate la *Sacîz*" (*CRK*, f. 516^{r}), „[mitropolie] la *Sacîz*" (f. 519^{r}), „mitropolia *Sacîzului*" (f. 522^{r}), pe care-l întîlnim şi în scrisul lui Dosoftei : „stratigul Hiului [glosat marg. *Sacîzului*]" (*CR*, f. 293^{v}). Mai tîrziu, *Sacîz* apare în cronica lui Radu Greceanu şi la Anonimul brîncovenesc [18].

4. Locuţiunea adverbială *pentru care lucru?*, frecventă în *Istoriile* lui Herodot, apare şi la Dosoftei, în *PV*, p. 79 : „*Pentru care lucru* tine, Doamne svinte,/ Minie pizmaşul cu rele cuvinte?". Tot în *PV*, p. 143, apare şi locuţiunea *prin ce lucru?* : „*Prin ce lucru* îmi-urneşti departe/ Agiutoriul de la greutate?", care este de fapt aceeaşi locuţiune *pentru ce lucru?* din *Istoriile* lui Herodot, cu *prin* în loc de *pentru*, substituit din necesităţi metrice (*prin* „pentru" se întîlneşte des în *PV*, p. 459, 637, 711, 735, 823, 899, 977, 1011). În schimb, locuţiunea *derep'ce?*,

---

[14] Vezi Varlaam, *Cazania*. 1643, ediţie de J. Byck, Bucureşti, 1943, p. 418, 428, 429, 432, 448, 459, 482.

[15] Vezi ms. rom. *3517* de la Biblioteca Academiei R. S. România (în continuare, **CRK**), f. 133^{v}, 142^{v}, 143^{r}, 150^{v}, 152^{v}, 163^{v}, 164^{v}, 303^{v}, 573^{r}, 580^{r} şi altele. Uneori *besereca* apare aici pe aceeaşi pagină sau în aceeaşi frază cu *capişte*.

[16] Vezi Miron Costin, *Opere*, Bucureşti, 1958, p. 119.

[17] Vezi *Cronicari munteni*, ediţie de Mihail Gregorian, vol. I, Bucureşti, 1961, p. 263, 269, 270, 356.

[18] *Ibidem*, vol. II, p. 212, 218, 308.

frecventă în scrierile lui Dosoftei de mai tîrziu, nu apare nici o dată în *PV*.

5. Din fișierul *DLR* și din alte surse de informație rezultă că locuțiunea adverbială *cu lesne* este o particularitate a limbii lui Dosoftei, făcînd parte dintr-o serie de locuțiuni similare alcătuite de el cu prepoziția *cu* [19]. Prezența ei, chiar singulară (p. 203), și în traducerea *Istoriilor* lui Herodot constituie deci un element semnificativ de legătură cu limba lui Dosoftei.

6. Afirmația lui L. Onu că „Dosoftei face rareori uz de *laudă*, preferînd slavonismele *pofală*, respectiv *pohfalenie*" (p. 127) nu corespunde adevărului. În *PV*, de exemplu, apar peste tot cuvintele *laudă* și *a lăuda* (vezi îndeosebi psalmii *148* și *150)*, cu o singură excepție, unde, alături de *a lăuda*, autorul folosește și pe *a pohvali*, în aceeași frază, pentru a evita repetiția : „*Pohvalește*, Ierusalime, / Pre Domnul și-l *laudă*-n desime" *(PV*, p. 1041). Relativ rar apar slavonismele respective și în celelalte scrieri ale lui Dosoftei.

7. Faptul că în *VS* nu sînt folosite informații istorice, geografice sau etnografice din *Istoriile* lui Herodot constituie pentru L. Onu dovada că Dosoftei „probabil nu cunoștea *Istoriile* lui Herodot" (p. 130). Dar textele din *VS* sînt traduceri, nu creații literare ale lui Dosoftei, iar Herodot nu avea cum să fie invocat în relatarea unor „vieți" de sfinți creștini. În *CR* însă, Dosoftei îl citează pe Herodot, într-o frază care presupune cunoașterea de către el a *Istoriilor* : „[Iracli] au biruit lupta ace rrea a poftii, filosofești viețuind pănă la moarti, precum spune Irodot, care dzice că mai sînt ș-alți Iraclii" (f. 16[r]).

Paternitatea traducerii anonime a *Istoriilor* lui Herodot a fost studiată de noi și în relație cu textul revizuit al traducerii *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu, care s-a păstrat într-o copie a caligrafului Dimitrie din Cîmpulung (Muscel), făcută probabil în anul 1686, pentru mitropolitul Teodosie al Țării Românești [20]. Într-un studiu publicat în anul 1963 și reprodus în volumul intitulat *Rațiunea dominantă*, Virgil Cândea a opinat că revizorii textului păstrat în acest manuscris „trebuie, desigur, identificați cu acei «dascali ai locului știuți foarte den limba elinească» amintiți în prima prefață a *Bibliei din 1688*" și că această revizie s-a făcut din porunca mitropolitului Teodosie [21]. Cercetînd mai adînc manuscrisul identificat și studiat de Virgil Cândea, noi am stabilit între textul respectiv și *Psaltirea de-nțăles* și *Parimiile preste an* publicate de Dosoftei o serie de legături textologice și lingvistice care ne-au dus la concluzia că revizia traducerii *Vechiului Testament* făcută de Milescu, pe care o reflectă copia din ms. *45* de la Cluj-Napoca, s-a făcut în Moldova, de către Dosoftei, în timp ce era episcop la Roman. Virgil Cândea consideră însă neconvingătoare argumentarea noastră privind participarea lui Dosoftei la revizia traducerii *Vechiului Testament* și, recenzîndu-ne afirmațiile, își exprimă o serie de nedumeriri și ne pune

---

[19] Vezi exemplele citate de noi în *PV*, p. 1128.

[20] Ms. rom. *45* de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România (în continuare, *VT* ; trimitem la paginația manuală, cu cifre arabe, făcută de bibliotecă). Vezi și studiul nostru citat la nota 9.

[21] Vezi Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, p. 109—110.

mai multe întrebări [22]. Răspunsurile necesare la principalele întrebări ale d-sale se vor găsi în argumentarea suplimentară de mai jos.

Deşi limba traducerii *Istoriilor* lui Herodot prezintă multe şi semnificative diferenţe faţă de cea a traducerii *Vechiului Testament* din ms. *45* (ne referim la deosebirile fundamentale, nu la cele care, în ambele texte, se datoresc sau se pot datora copiştilor) [23], acestor două texte le sînt totuşi comune cîteva cuvinte care, după informaţia de care dispunem, nu mai apar şi în alte texte româneşti din epocă, cu excepţia celor care, scăpînd ultimei revizii a *Vechiului Testament*, se găsesc şi în *Biblia* de la 1688. De exemplu, **cuptor** „altar, jertfelnic" : în *IH* [24], p. 93, 94, 106, 235, 291, 413, 498, în *VT*, f. 43^{v} (Ieş. 34, 13; *B* [25]: *capişte)*, f. 71^{r} (Num. 23, 1; *B*: *jîrtăvnic*, Num. 23, 4; *B*: *cuptor)*, f. 71^{v} (Num. 23, 14; *B*: *jîrtăvnic)*, f. 72^{r} (Num. 25, 8; *B*: *cuptor)*, f. 81^{v} (Deut. 7, 5; *B*: *capişte)*, f. 103^{r} (Iosua 22, 10 şi 11; *B*: *jîrtăvnic)*; **hăşt** „lance mai mică" : în *IH*, p. 485 [26], în *VT*, f. 72^{r} (Num. 25, 8; *B*: *fuşte)*, f. 126^{r} (glosat marg. *dăspicătură*, *geret*, 1 Reg. 20, 20, cf. şi 21, 22, 36, 37, 38; *B*: *săgeată)*; **misurcă** „coif egiptean" : în *IH*, p. 35, 88, 388 *(miţurcă)* [27], în *VT*, f. 191^{v} *(miţurcă*, 2 Paral. 26, 14; *B*: *misurcă)*, f. 285^{v} *(miţurcă*, Is. 59, 17; *B*: *misurcă)*; **poslaneţ** „mesager, sol" : în *IH*, p. 35, 84, 87, 193, 249, 397, 398, în *VT*, f. 107^{v} (Jud. 6, 35; *B*: *poslušnic)*, f. 121^{v} (1 Reg. 11, 7 şi 9; *B*: *poslanic)*, f. 124^{r} (1 Reg. 16, 19; *B*: *poslanic)*, f. 125^{v} (1 Reg. 19, 11; *B*: *poslanic)*, f. 126^{r} (1 Reg. 19, 20 şi 21; *B*: *poslanic)*; **văpărste** „măsură pentru distanţe, de 90 de stînjeni" : în *IH*, p. 93 (sg. *văpărstie*, pl. *văpărste)*, în *VT*, f. 438^{v}, 439^{r}, 439^{v} (pl. *văpărste*, glosat marg. *stadii*, 2 Mac. 11, 5 şi 12, 9 şi 16; *B*: *stadii)*; **zăgaş** „canal, şanţ" : în *IH*, p. 31, 76, 78, 119, 120, 128, 219, 222, 395, în *VT*, f. 30^{r} (Ieş. 8, 5; *B*: *iaz)*.

Cum se explică comunitatea acestor cuvinte cu totul particulare, ca şi a altor particularităţi lingvistice, în cele două texte? La prima vedere, ele ar putea fi considerate dovezi că ambele traduceri aparţin aceleiaşi persoane şi că, în consecinţă, traducerea *Istoriilor* lui Herodot a fost făcută de Nicolae Milescu, cum s-a şi afirmat [28]. Diferenţele lingvistice de fond între cele două traduceri, la fel de semnificative, afirmaţiile din *Cuvîntul înainte către cititori* al revizorului traducerii *Vechiului Testament* făcută de Milescu, care printr-o fericită întîmplare s-a păstrat la sfîrşitul copiei

---

[22] *Ibidem*, p. 164—171.

[23] Nu dispunem aici de spaţiul necesar prezentării acestor diferenţe. Ele nu interesează însă în mod deosebit discuţia de faţă.

[24] Folosim sigla *IH* pentru trimiteri la ediţia din 1909 a manuscrisului *Istoriilor* lui Herodot, publicată de N. Iorga la Vălenii de Munte.

[25] Folosim sigla *B* pentru trimiteri la *Biblia* de la 1688.

[26] În articolul *Cazuri de „hapax legomenon" sau simple inadvertenţe?*, din SCL, XXXI, 1980, nr. 4, L. Onu încearcă să demonstreze că termenul *hăşturi* din *IH* ar fi „o eroare de grafie şi o adaptare fonetică dialectală, grefate la forma *fuşturi*, pe care presupunem că a avut-o traducerea originală" (p. 450). V. Bogrea, în DR, I, 1920, p. 277, a stabilit însă proveniența turcească a cuvîntului *hăşt* (< *hecht* = *hîşt)*. În *VT*, f. 126^{r} (1 Reg. 20, 20), termenul apare însoţit de un alt turcism, *amangari* „ţintă" : „şi eu voi întreí cu hăşturile repedzind, slobodzindu-le la *amangari*" (în *B: proaşcă)*.

[27] Vezi şi L. Onu, *Critică textuală şi lexicografie*, în SCL, XXIX, 1978, nr. 5, p. 590—591.

[28] Vezi istoricul problemei în studiul lui D. Mihăescu citat la nota 4, p. 531 şi 537.

din ms. *45* [29], precum şi unele particularităţi lingvistice comune acestui *Cuvînt înainte* şi traducerii *Istoriilor* lui Herodot constituie însă probe suficiente pentru a conchide că numai r e v i z o r u l traducerii *Vechiului Testament* din ms. *45* este aceeaşi persoană cu t r a d u c ă t o r u l *Istoriilor* lui Herodot. Cu prilejul reviziei, care a necesitat numeroase intervenţii şi transcrierea textului respectiv, cum rezultă din *Cuvîntul înainte* menţionat, traducătorul lui Herodot a introdus în textul *Vechiului Testament* tradus de Milescu o serie de particularităţi ale limbii sale, printre care şi termenii *cuptor* „altar", *hăşt*, *misurcă*, *poslaneţ*, *văpărste*, *zăgaş*, particularităţi care au fost în mare măsură conservate în copia din ms. *45*. La ultima revizie a textului, în ediţia *Bibliei* de la 1688, cele mai multe dintre ele au fost înlocuite.

După cum am afirmat mai sus, *Cuvîntului înainte* al revizorului traducerii *Vechiului Testament* şi traducerii *Istoriilor* lui Herodot le sînt comune cîteva particularităţi lingvistice semnificative, care arată că aceste două texte aparţin aceleiaşi persoane. Unele dintre ele apar şi în scrierile lui Dosoftei sau în traducerile anonime pe care i le-am atribuit.

1. Alături de *Eghipt* (cu o singură apariţie), în *Cuvînt înainte* la *VT* apare de două ori şi termenul corespunzător *Misir*: „împărăţia *Eghiptului* (ce-i zic acum *Misir)*", „sosind la *Misir* dascălii aceştia", f. 456[r]. *Misir*, glosat marg. *Eghipet*, apare şi în *VT*, f. 22[r] (Fac. 41, 30; *B*: *Eghipet)*. Corespondente similare ale unor toponimice vechi se întîlnesc adeseori în *IH*: „Tenidos, ce-i zic amu Bogceada" (p. 63), „oraşul Măiacului şi scala, căriia îi zic elineşte Crimni, ce să înţălege rîpi (acum îi zic Crîm)", „apa lui Tanais (adică Donul)", p. 216, precum şi în *CRK*: „Distra, ce-i dzîc acmu Drîstor", f. 421[v]. Alte exemple din ambele texte citează D. Mihăescu [30]. La Dosoftei, în *CR*: „Aravia cea bogată, cari să dzici acmu Hinti", f. 333[v].

2. Atributul prepoziţional *de folos* „destoinic, capabil, de ispravă, valoros", determinînd îndeosebi substantivul *om*, constituie o particularitate a traducerii *Istoriilor* lui Herodot. De exemplu, „un *om de folos* pentru Chimei" (p. 66), „un *om de folos* dintre eghipteni" (p. 140), „a unui *om de folos* din cetate fată" (p. 145), „era *om vestit şi de folos*" (p. 148), „un *om de folos* din cetăţăni" (p. 202), „fete a *cetăţăni mai de folos*" (p. 254), „fiind *om pre de folos* orăşan" (p. 475), „fiind *om de folos* la perşi" (p. 476), cf. şi p. 141, 194, 198, 209, 260, 295, 401, 461, 491, 502 şi altele. Acest atribut, rar în textele epocii [31], apare şi în *Cuvîntul înainte* la *VT*: „cel *prea de folos bărbat*" (f. 456[r]). Se mai întîlneşte în *CRK*: „au născut dentr-o *femeie prea de folos*" (f. 147[r]), „au lăsat *pristavi de folos*" (f. 193[r]), precum şi într-o povestire din cele publicate la sfîrşitul *Paraclisului Precistii*, atribuit de noi lui Dosoftei: „este boieren şi *om de folos*" [32].

3. În *Cuvînt înainte* la *VT* apare de cîteva ori adjectivul *bogat* cu sensul de „mult, în cantitate mare": „pren *bogate* locuri adaoge" (f. 456[v]),

---

[29] Textul integral al acestui *Cuvînt înainte către cititori* a fost editat de Virgil Cândea, în *op. cit.*, p. 158—164.

[30] Vezi studiul *Cronografele româneşti* ..., citat la nota 8, p. 157—158.

[31] Se găseşte şi în cronica lui Gr. Ureche — Simion Dascălul. Vezi Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, 1978, p. 17, 129, 130.

[32] Vezi N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, în LR, XXVI, 1977, nr. 6, p. 615. Cf. şi Dosoftei, *Opere*, I, Bucureşti, 1979, p. 502.

„pren *bogate* locuri adăogea și pren *bogate* locuri lipsiia", „*bogate* cuvinte dentru îngrăditurile acestea" (f. 457[r]). Cu același sens și în același context apare *bogat* și în nota introductivă la erata de la sfîrșitul *Psaltirii de-nțăles* a lui Dosoftei: „am indireptat *bogate* cuvinte ce să află schimbate într-aceastǎ carte". Locuțiunea adverbială *de bogate ori*, care apare în *IH* (p. 456, 464), se întîlnește de asemenea în scrierile lui Dosoftei (*VS*, mai, f. 128[r], și *CR*, f. 354[r]).

4. Propoziția atributivă *ce mai sus zisem*, cu forma de perfect simplu a verbului, care apare de două ori în *Cuvînt înainte* la *VT*: „pricinile *ci mai sus zisem*", „însemnări *ce mai sus zisem*" (f. 456[v]), se întîlnește des în *IH*, uneori cu topica modificată sau cu verbul *a scrie* în loc de *a zice*: „vestea *mai sus ce zisăm*" (p. 11), „cetile *ce scrisăm mai sus*" (p. 24), „lidii, *ce scrisăm mai sus*" (p. 44), „aceștia sînt, *ce zisăm mai sus*" (p. 60), „popii *ce zisăm*" (p. 97), „praznicile lor, *carile mai sus zisăm*" (p. 111), „Policratis, *ce zisăm mai sus*" (p. 192), „întru aceea vremi *ce zisăm mai sus*" (p. 330). Această propoziție apare des și la Dosoftei, în *CR*: *cari dzîsăm mai sus* (f. 14[r]), *cari mai sus dzîsăm* (f. 15[r], 250[r]), *ce mai sus dzîsăm* (f. 16[r], 179[v]), *ce dzisăm mai sus* (f. 73[v], 310[r]), *ci mai sus scrisăm* (f. 197[r]). Structură similară are în cronograful lui Dosoftei și propoziția circumstanțială comparativă de egalitate: *cum mai sus dzîsăm* (f. 19[r], 73[v], 209[r], 310[v], 312[v]), *cum mai sus scrisăm* (f. 273[v]), *cum spusăm mai sus* (f. 253[v]), *cum mainte dzisăm* (f. 328[r]), *precum dară dzisăm* (f. 360[r]). Aceeași structură o au propozițiile respective și în *CRK*: *ce mai sus scrisăm* (f. 183[r], 283[v], 486[r], 539[r]), *precum mai sus scrisăm* (f. 282[v], 486[r], 504[r]), *precum mai sus dzîsăm* (f. 608[v]). În alte texte ale epocii, aceste două tipuri de propoziții sînt construite cu perfectul compus al verbelor *a zice*, *a scrie* sau *a pomeni*. De exemplu, în cronica lui Gr. Ureche—Simion Dascălul [33]: *cum s-au pomenit mai sus* (p. 19, 33, 68, 78, 112, 115, 123), *precum s-au pomenit mai sus* (p. 66, 68, 141), *cum am scris mai sus* (p. 126), în letopisețul lui Miron Costin [34]; *precum s-au pomenit mai sus* (p. 48), *precum am pomenit* (p. 143), *precum s-au pomenit* (p. 158), în *Istoria Tării Rumânești*, atribuită de Aron Densușianu și de noi lui Teodosie Veștemeanul [35], iar de N. Iorga stolnicului Constantin Cantacuzino [36]: *cum mai sus s-au zis* (p. 26), *cum s-au zis mai sus* (p. 52, 70), *ce am zis mai sus* (p. 69), *cum mai sus am zis* (p. 78). Asemenea propoziții, construite cu perfectul compus, sînt sporadice în *IH*: *ce am zis mai sus* (p. 5), *după cum am arătat mai sus* (p. 282), precum și în *VS*.

¶ **5.** Modul în care sînt construite următoarele fraze din *Cuvînt înainte* la *VT*: „*Aceștia așa zic. Iară* dăstul că ..." și „*Așa zice Iosip, Filon și Aristeu. Iară* Iustin, și Epifanie, și Evsevie, și Climi[nt] Stromatevs dzic [37]

---

[33] Vezi *op. cit.* la nota 31.

[34] Vezi Miron Costin, *Opere*, București, 1958.

[35] Vezi N. A. Ursu, *Teodosie Veștemeanul, adevăratul autor al* **Istoriei Țării Rumânești,** *atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, în „Cronica", VII, 1982, nr. 32, p. 5, 8, și nr.33, p. 5, 8.

[36] Vezi *Cronicari munteni*, ediție de Mihail Gregorian, vol. I, București, 1961.

[37] Grafia cu ѕ, care i-a scăpat copistului în acest loc (căci, spre sfîrșitul manuscrisului, el manifestă tendința de a-l înlocui cu з pe ѕ din textul moldovenesc pe care-l copia), constituie o dovadă că originalul *Cuvîntului înainte către cititori* din ms. *45* avea grafii cu ѕ, deci autorul acestui text, adică primul revizor al traducerii lui Milescu, nu putea fi muntean.

cum ..." (f. 456[r]) se întîlneşte de numeroase ori în *IH* : „*Aceste zic persii şi finicii. Iară eu ...*" (p. 5), „*Acestea aşa să zic. Iară* Crisos ..." (p. 29), „*Aşa zic perşii. Iar* eghiptenii zic ..." (p. 148), „*Acestea aşa fură. Iar* Megaviz ..." (p. 282), „*Aceştia atîtea zisără. Iar* Ghelon ..." (p. 406), „*Acesta aşa zisă. Iar* laconii ..." (p. 472), cf. şi p. 77, 329, 354, 392, 410, 467 şi altele.

În traducerea *Istoriilor* lui Herodot şi în textul *Vechiului Testament* aflat în ms. *45* se găsesc o serie de cuvinte de proveniență polonă (în majoritate comune acestor două texte), dintre care unele stabilesc o semnificativă legătură cu *Psaltirea în versuri* şi cu alte scrieri ale lui Dosoftei. Am menţionat mai sus pe *misurcă* (< pol. *misiurka*. Cf. şi bulg. мисюрка; vezi *DLR)* şi pe *poslaneţ* (< pol. *posłaniec*. Cf. şi rus. посланец; vezi *DLR)*, care are în *IH* şi varianta *poslanic*, p. 31 (mai curînd de proveniență slavonă decît din pol. *posłannik*; vezi *DLR)*. În *IH* se mai află *haslă* „parolă", p. 503 (< pol. *hasło)*, care apare şi în *VT*, f. 440[v] (2 Mac. 13, 15 ; *B* : *haslă)* şi *rocoş* „rebeliune", p. 182, 312 (< pol. *rokosz)*, cu derivatele *rocoşan* „rebel", p. 23, 25, 297 (mai curînd din *rocoş* + suf. *-ean* decît din pol. *rokoszanin*; vezi *DLR)*, *răcoşí* (şi *rocoşí)* „a (se) răzvrăti", p. 24, 43, 53, 64, 65, 203, 260, 303, 305, 307, 313, 462 (mai curînd de la *rocoş*, nu din pol. *rokoszyć się*; vezi *DLR)*, *răcoşitor*, p. 164, dintre care *rocoş* şi *răcoşí* (şi *rocoşí)* apar şi în *VT* : „întru *rocoşi* împotriva Domnului", f. 72[r] (Num. 26, 9; *B* : *împotrivire)*, *s-au rocoşit*, f. 7[v] (Fac. 14, 4; *B* : *s-au semeţit)*, „*să răcoşeşte* preste mine", f. 67[r] (Num. 14, 35; *B* : „*au ficlenit* asupra mea"), *vă răcoşiţi*, f. 67[v] (Num. 16, 3; *B* : *vă puneţi împotrivă)*, *să răcoşiră*, f. 68[r] (Num. 16, 19; *B* : *să rădică)*, *s-au răcoşit*, f. 72[r] (Num. 26, 9; *B* : *au stătut împotrivă)*, „*au răcoşit* oamenii", f. 190[v] (Jud. 9, 23; *B* : *au viclenit)*, „*au rocoşit* cetatea asupra ta", f. 109[v] (Jud. 9, 31; *B* : *au ocolit)*. În scrierile lui Dosoftei apar, de asemenea, *haslă (PV*, p. 629; în *VT*, f. 240[v], Ps. 88, 15 : *clic*; *B* : *clic)*, *rócoş (VS*, noiemb., f. 150[r]), *rocoşí (VS*, noiemb., f. 150[v], şi în ms. autograf de la Putna [38]), *răcoşi (CR*, f. 92[v]), precum şi alte cuvinte de proveniență polonă, care nu se mai întîlnesc la contemporanii săi : *păpugă* „papagal" (<pol. *papuga*; cf. şi ucr. папуга; *CR*, f. 275[v]), *radă* „adunare, sfat" (< pol. *rada*; *PV*, p. 425 : „Cînd vei strînge tot omul la *radă*"; *VT*, f. 235[r], Ps. 64, 2, şi în *B* : „cătră tine tot trupul va veni"), *sămostrea* „arbaletă" (< pol. *samostrzał*; *PV*, p. 235 : „Şi pre *sămostrea* să-ş nemerească"; *VT*, f. 229[v], Ps. 34, 9, şi în *B* : „întru laţ va cădea întru el"), *trumnă* [glosat *mormînt*] (<pol. *trumna*; *CR*, f. 168[v], 169[r]). Probabil că şi în „*folvarcele*, casele den afara cetăţii" *(CR*, f. 190[r]) avem un cuvînt de proveniență polonă (iar în polonă, din germană) [39]. Cuvîntul *janc* „butaş, legătură" (< pol. *zankiel)*, aflat în *PV* : „I-ai lăţitu-i rădăcinele cu *jancuri*" (p. 569) [40], apare şi în pasajul corespunzător din *VT* : „Acoperí munţii umbra ei, şi *jancurile* ei chedrii lui Dumnedzău", f. 239[r] (Ps. 79, 11; *B* : *mlădiţele)*, unde se mai întîlneşte şi la f. 21[r] : „era vie înaintea mea şi întru vie era 3 *jancuri*" (Fac. 40, 10, cf. şi 12; *B* :

[38] Vezi Dosoftei, *Opere*, I, Bucureşti, 1978, p. 398, şi facsimilul respectiv.

[39] Nu am găsim acest cuvînt în dicţionarele limbii polone de care am dispus.

[40] În DLR s-a strecurat o mică eroare. Singura atestare citată pentru acest cuvînt nu este din *VS*, ci din *PV* (ediţia I. Bianu).

viţe). În *PS*, Dosoftei renunţă la *jancuri*, înlocuindu-l cu *copăcei*, după ce în versetul anterior crease verbul *a jencui*: „Cale feceş naintea ei ş-*ai jencuit* rădăcinile ei", f. 103^{v} (Ps. 79, 10; în *VT* şi *B*: *răsădiş*; în *PV*: *ai răsădit)*.

O altă categorie de elemente lingvistice care stabilesc legături semnificative între traducerea *Istoriilor* lui Herodot, textul *Vechiului Testament* din ms. *45* şi scrierile lui Dosoftei o constituie unele cuvinte şi forme specific ardeleneşti, pe care le puteau avea atunci în graiul lor şi unii români din nordul Moldovei (patria lui Dosoftei), originari din Transilvania. Cuvintele şi formele respective nu se mai găsesc în alte texte contemporane din Moldova [41]. De exemplu, în *IH* apare de două ori cuvîntul *ai* „usturoi" (p. 128, 215), care se întîlneşte şi în *VT*, f. 65^{r}, glosat marg. *usturoi* (Num. 11, 5; *B*: *usturoi)*. Cuvîntul *vinars* „rachiu", care apare în *VT*: „vin şi *vinars* nu veţi bea", f. 50^{r}, glosat marg. *rachiu* (Lev. 10, 9; *B*: *rachiu)*, „şi să curăţască curăţie Domnului de vin şi de *vinars*", f. 62^{v}, glosat marg. *amestecături*, *sichera* (Num. 6, 3; *B*: *rachiu)*, se întîlneşte şi la Dosoftei, în manuscrisul autograf de la Putna: „Fac sasii în Braşev *vinars* roşu cu bujor" [42]. Substantivul *chiline* „cîrduri, grămezi", care apare în *VT*: „şi veni la *chilinele* turmelor celea ce era lîngă cale", f. 127^{v}, glosat marg. *cirezile* (1 Reg. 24, 4; B: *cîrdurile)*, se găseşte de două ori şi la Dosoftei, în *PV*: „Că i-au pus ca turmele, *chiline*, / Pre moşii în rînd, cum li să vine", p. 803 (Ps. 106, 41; *VT*, f. 244^{v}: „şi pusă ca oile neamurile"; *B*: „şi puse ca oile neamului"), „Că-n cartea ta toţ *chiline* / Să vor scrie, cum să vine", p. 991 (Ps. 138, 55; *VT*, f. 249^{r}, şi *B*: „şi pre cartea ta toţi să vor scrie"). În *VT* apare şi verbul *a chilini*: „şi luă doao vaci şi le *chilini* pre ele", f. 121^{v}, glosat marg. *zdrumică* (1 Reg. 11, 7; *B*: *făcu bucăţi)*. Nominativul persoanei I a pronumelui personal, în locul acuzativului, în complementul circumstanţial comparativ de mod, care apare în *VT*: „nu este altul *ca eu* în tot pămîntul", f. 31^{r} (Ieş. 9, 14; *B*: *ca mine)*, „ce m-aţi vădzut făcînd, curînd faceţi *ca eu*", f. 110^{r} (Jud. 9, 48; *B*: *ca mine)*, se întîlneşte şi la Dosoftei: „că nu-i altul *ca eu* să fie-n greşală" *(M*, f. 98^{v}) [43]. Aceeaşi formă de nominativ, în locul acuzativului, apare la Dosoftei şi în atributul pronominal prepoziţional: „o, ticălosul *de eu*" *(P*, f. 40^{v}, a treia pag., Is. 6, 5; *VT*, f. 268^{r}: „o, săracul eu"; *B*: „o, ticălosul eu"), „vai, păcătoasa *de eu*" *(VS*, mai, f. 117^{v}). În *VT* mai apare forma *coliandrăş*: „mănunt ca *coliandrăşul* alb", f. 35^{r} (Ieş. 16, 14; B: *coliandreş*; cf. şi Ieş. 16, 31; *B*: *coliandreş)*, şi cuvîntul *ciuclă* „moţ, cîrlionţ" (<magh. *csuklya)*: „să nu faceţi *ciuclă* den chica capului vostru", f. 55^{v} (Lev. 19, 27; *B*: *creţ)*, pentru care *DLR* citează atestări numai

---

[41] Este puţin probabil ca în *VT* cuvintele şi formele specific ardeleneşti să aparţ i-mului strat lingvistic, al traducătorului, căci Milescu, care era grec de origine (vezi Ş efan S. Gorovei, *Nicolae (Milescu) spătarul. Contribuţii biografice*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", XXI, 1984, p. 183—185), îşi petrecuse adolescenţa la studii în academia patriarhiei din Constantinopol. Ca şi cuvintele de provenienţă polonă, asemenea elemente nu au putut fi introduse în ms. *45* de copist. Noi credem că ele se datoresc revizorului traducerii *Vechiului Testament* făcută de Milescu.

[42] Vezi *loc. cit.* la nota 38.

[43] În traducerea versificată a rugăciunii lui Simeon Noul Teolog la cuminecătură. Vezi Dosoftei, *Opere*, I, Bucureşti, 1978, p. 344, versul 50.

din Maramureș (în jud. Vîlcea are sensul de „glugă, grămadă de snopi de coceni"). În scrierile lui Dosoftei se întîlnesc și alte cuvinte și forme specific ardelenești, îndeosebi termeni de proveniență maghiară. De exemplu, *coștei* „castel" (< magh. *kastély*; *VS*, oct., f. 66^{v}; *CR*, f. 92^{r}, 236^{v}), *fai* „înfățișare, chip, fel" (< magh. *faj*; *DL*, p. 179; *M*, 146^{r}), *șașcău* „vulturaș; șoim" (diminutiv al magh. *sas* „vultur"; *CR*, f. 233^{v}), *șiu* „pîrîu, șuvoi" (< magh. dialectal *siu*; *M*, f. 60^{v}; *P*, f. 17^{v}, 18^{r}, a treia pag.) și altele. În *P* apare forma *ustunoaie* „usturătoare" (f. 1^{v}, prima pag.), iar în *CR* formele *Ioviș* (f. 5^{v}, 13^{r}, 14^{v}) și *Mercuriuș* (f. 13^{v}), care, probabil, nu se datoresc tipografului, respectiv copistului. O mențiune specială se cuvine formei de plural *părao(ă)* „pîraie" [44], prezentă în toate scrierile lui Dosoftei (*PV*, p. 537, 539, 669, 707, 899, 935; *VS*, noiemb., f. 113^{r}, dec., f. 213^{r}; *P*, f. 29^{v}, 133^{v}, a doua pag., f. 22^{r}, 27^{r}, 29^{v}, 46^{r}, a treia pag.; *CR*, f. 8^{r}, 37^{v}, 101^{r}).

După ce a fost revizuit și rescris, textul respectiv al *Vechiului Testament* tradus de Milescu (adică textul după care va fi copiat ms. *45*) a rămas în biblioteca lui Dosoftei, care l-a folosit ori de cîte ori a avut nevoie în scrierile lui de fragmente mai întinse din *Vechiul Testament*. În articolul *Dosoftei necunoscut* [45] am demonstrat că *Psaltirea de-nțăles* (Iași, 1680) și *Parimiile preste an* (Iași, 1683) sînt în fond texte reproduse din acel manuscris, dar revizuite din nou și rescrise de Dosoftei. Tot din acel manuscris (1 Reg. 1) a fost reprodus și fragmentul privitor la nașterea proorocului Samuel, inclus în *Viața și petrecerea svinților* (*VS*, dec., f. 205^{r} — 206^{r}). Așadar, cu 8, respectiv 5 ani mai înainte, Dosoftei publica texte cu pasaje asemănătoare sau chiar identice cu cele aflate în *Biblia* de la București. Firește, el nu putea reproduce textele respective decît din același manuscris al traducerii *Vechiului Testament* făcută de Milescu și revizuită în Moldova, pe care îl avea la dispoziție și care, din nou revizuit la București, a fost editat în *Biblia* de la 1688. Exemplele suplimentare următoare, alese din prima parte a *Vechiului Testament*, de pînă la „*Paralipomenon dentăi*", pentru care revizorul din Moldova declară că nu a avut ediția de la Frankfurt a *Bibliei*, după care a tradus Milescu, ci o ediție britanică, vor răspunde în mod satisfăcător, sperăm, și ultimelor întrebări pe care ni le pune V. Cândea [46].

Facerea 11, 3—7

Ms. *45*, f. 6^{v}

„Dzise om cătră vecinul său : *Ia-mblați* să ne facem cărămizi și să le ardem în foc. Și le fu lor cărămida în loc de piatră, și smoală le era lutul. Și dziseră : *Ia-mblați* și să zidim noao cetate și turn [...] *Ia-mblați* și pogorînd să turburăm acolo limbile lor".

---

[44] Vezi V. Arvinte, *Terminația de plural -ață a unor substantive neutre*, în SCL, X, 1959, nr. 2, p. 213—239.

[45] Vezi *loc. cit.* la nota 9.

[46] Vezi Virgil Cândea, *op. cit.*, p. 166—167. În relația pe care o stabilim între textul revizuit al traducerii *Vechiului Testament* făcută de Milescu și textele reproduse după manuscrisul respectiv și retrecute prin condeiul lui Dosoftei nu interesează originalul după care au fost făcute traducerea și revizia, ci numai versiunea în limba română de după revizie, pe care au folosit-o atît Dosoftei, cît și copistul ms. *45* și editorii *Bibliei* de la 1688.

Parimiile preste an, f. 1^{v}—2^{v} (a doua pag.)

„Şi dzîsă tot însul cătră de-aproapele său : *Ie-mblaţ* să facem lespedz şi să le coacem în foc. Şi le fu lor lespedea în loc de piatră, şi var le era tina. Şi dzîsără : *Ie-mblaţ* să ne zidim cetate şi turn [...] *Ia-mblaţ* să ne pugorîm să le mestecăm lor acolo limba".

Biblia de la 1688, p. 7

„Şi zise om cătră vecinul său : *Veniţi* să facem cărămizi şi să le ardem în foc. Şi le fu lor cărămida în loc de piatră, şi varul le era lutul. Şi ziseră : *Veniţi* să ne zidim noao cetate şi turn [...] *Veniţi* şi pogorînd să turburăm acolo limbile lor".

Ieşirea 1, 9—10

Ms. *45*, f. 27^{r}

„Şi dzise limbii lui : Iată limba fiilor Israil maare mulţiime, şi poate mai mult de noi. *Ia-mblaţi* dară să-i meşterşuguim pre înşi, pentru ca să nu să înmulţască".

Parimiile preste an, f. 31^{r} (a doua pag.)

„Şi dzîsă neamului său : Iaca neamul fiilor lui Izrail, mare mulţîme. Şi-i mai tare decît noi. Ce *ie-mblaţ* să-i măiestrim, să nu să cîndva înmulţască".

Biblia de la 1688, p. 39

„Şi zise limbii lui : Iată limba fiilor lui Israil, mare mulţime şi poate mai mult de noi. *Veniţ* dară să-i meşterşuguim pre dînşii, pentru ca să nu să înmulţască".

Ieşirea 12, 7

Ms. *45*, f. 32^{v}

„Şi vor lua den sînge şi vor pune la cei 2 *umşori* şi la prag ...".

Parimiile preste an, f. 50^{v} (a doua pag.)

„Şi vor lua din sînge şi vor pune pre *unşori* şi pre pragul de sus".

Biblia de la 1688, p. 47

„Şi vor lua den sînge şi vor pune la cei doi *stîlpi ai uşii* şi la prag..."

1 Regi 1, 9

Ms. *45*, f. 117^{r}

„Şi Ilí preutul şedea pre jeţ la *umşorii* [glosat marg. *pragurile*] porţilor bisericii Domnului".

Viaţa şi petrecerea svinţilor, decembrie, f. 205^{v}

„Şi Ilí preutul şedea în jilţ la *umşorii* uşilor casii lui Dumnedzău".

Biblia de la 1688, p. 194

„Şi Íli preotul şedea pre jăţiu la *pragurile* porţilor besericii Domnului".

Prezența în aceleași fraze a unor forme cu totul particulare, ca *ia-mblă*, *ia-mblați*, *umșori* (și *unșori*), atît în ms. *45* cît și în scrierile lui Dosoftei, alături de alte elemente care indică anumite legături între textele comparate, dovedește în mod peremptoriu că ms. *45* a fost copiat după același text pe care l-a folosit și Dosoftei. După cum am mai spus, formele *ia-mblă* și *ia-mblați* (*ia-mblă* apare și în traducerea *Istoriilor* lui Herodot, p. 176, 363, 391, 512) sînt particularități ale limbii lui Dosoftei, în scrisul căruia apar frecvent [47]. Citām noi atestări, mai puțin cunoscute, din *P*: *ia-mblă*, f. 3^{v} (prima pag.), f. 60^{v} (a doua pag.); *ia-mblaț*, f. 3^{v} (nepaginată, de la început), f. 4^{v}, 6^{r} (prima pag.), f. 2^{r} 51^{v} (a doua pag.); *ie-mblaț*, f. 70^{v} (a doua pag.). În *VT* frecvența acestor forme este foarte mare: *ia-mblă*, f. 10^{r} (Fac. 19, 32), f. 12^{v}, (Fac. 24, 31), f. 17^{r} (Fac. 31, 44), f. 19^{v} (Fac. 37, 12), f. 28^{r} (Ieș. 3, 10), f. 65^{r} (Num. 10, 29), f. 70^{v} (Num. 22, 6 și 17), f. 71^{r} (Num. 23, 7), f. 106^{v} (Jud. 4, 22), f. 109^{r} (Jud. 9, 10 și 12), f. 109^{v} (Jud. 9, 14), f. 110^{v} (Jud. 11, 6), f. 114^{r} (Jud. 19, 11), f. 428^{r} (1 Mac. 12, 45); *ia-mblați*, f. 20^{r} (Fac. 37, 18), f. 390^{r} (Înțel. 2, 6). Ambele forme, care în *VT* sînt uneori glosate marginal prin *vino*, respectiv *veniți*, au fost în *B* peste tot înlocuite cu aceste corespondente.

Forma *umșori*, care apare frecvent în *VT*, a fost de asemenea înlocuită în *B*. Pe lîngă atestările citate mai sus, vezi în *VT* și f. 81^{r} (Deut. 6, 9; *B*: *stîlpii ușii*), f. 85^{v} (Deut. 15, 17; B: *stîlpii ușii*), f. 112^{v} (Jud. 16, 3; *B*: *stîlpii*). Această formă neobișnuită a cuvîntului *ușor* „toc la ușă sau la fereastră" este cunoscută numai din scrierile lui Dosoftei. Prima dată apare, în varianta *unșori*, în *PV*: „Cu săcuri *unșorii* să-i oboară" (p. 506). Tot sub forma *unșori* mai apare în *P*, f. 25^{v} (a doua pag.): „Ceia ce să limpedzăsc și să curățăsc prin grădini și-n denaintea *unșorilor*" (Is. 66, 17; în *VT*, f. 288^{r}: *în tinzi*, glosat marg. *naintea ușilor*; *B*: *înaintea ușilor*).

Alte cuvinte care stabilesc legături semnificative între textul *Vechiului Testament* din ms. *45* și scrierile lui Dosoftei sînt: verbul *a însorți* și substantivul *țimbal*. Pentru *a însorți* „a alege, a desemna, a face parte cuiva (prin sorți)", *DLR* face mențiunea că apare „numai în *Biblia* din 1688". În locurile corespunzătoare, precum și în altele, cuvîntul se găsește și în *VT*, f. 76^{v} (Num. 33, 54), f. 121^{r} (1 Reg. 10, 20 și 21), f. 123^{r} (1 Reg. 14, 41), f. 271^{v} (Is. 17, 11). Într-o molitvă din liturghierul lui Dosoftei apare substantivul *însorțîre*: „în de-mpărățiia ceriului *însorțîre*" (*DL*, p. 90). În *VT*, ca și în locurile corespunzătoare din *B*, se găsește și forma neprefixată: „*sorțiite* [48] cetăți", f. 102^{r} (Iosua 21, 4, 5, 6 și 7; *B*: *sorțite*), pe care de asemenea o întîlnim la Dosoftei, în *CR*: „și-l *sorțiră* împărat" (f. 89^{v}), „pre care l-*au sorțit* împărăteasa" (f. 180^{r}), „țărigrădenii *sorțiră* împărat la Anatol pre ..." (f. 303^{v}).

Variantă a lui *chimval*, cuvîntul *țimbal* (și *țîmbal*), căruia *TDRG* îi indică etimologia: lat. *cymbalum*, pol. *cymbal*, ucr. цимбали, apare des în *VT*, de unde a trecut și în *B*: *țimbal*, f. 125^{r} (1 Reg. 18, 6; *B*:

---

[47] Vezi *loc. cit.* la nota 3, precum și D. Mihăescu, *art. cit.* la nota 4, p. 749—750, și primul articol citat la nota 8, p. 75—76.

[48] Grafia *sorțiite*, în loc de *sorțite*, se datorește, probabil, copistului. Mai apare și în cuvinte ca *moștneniiră* (f. 25^{v}), *moștneniire* (f. 16^{v}, 34^{v}, 58^{r}, 69^{r}, 77^{r}), *mulțiime* (f. 27^{r}), *stropiire* (f. 69^{r}) și altele.

ţîmbal), f. 176^{r} (1 Cron. 13, 8; *B*: *ţîmbal)*; *ţîmbal*, f. 176^{v} (1 Cron. 16, 5; *B*: *ţimbal)*, f. 250^{v} (Ps. 150, 5; *B*: *ţimbal)*. La Dosoftei, în *PV*, alături de *chimval* apare şi *ţimbal*, în acelaşi loc din psalmul *150* în care textul din *VT* are numai forma *ţîmbal*: „Lăudaţ cu bune viersuri / De *chimvale* într-alesuri, / Lăudaţ şi strigaţ tare / În *ţimbale* de cîntare" (p. 1055).

Cînd şi cum a ajuns de la Iaşi la Bucureşti manuscrisul revizuit al traducerii *Vechiului Testament* făcută de Milescu? Răspunsul la această întrebare a fost dat în bună parte de D. Mihăescu [49]. În vara anului 1686, cînd împrejurările politice îl obligă pe Dosoftei să se refugieze în Polonia, colaboratorul său apropiat, episcopul Mitrofan de la Huşi, însoţit, probabil, de dascălii Atanasie şi Ilarion, pleacă în Ţara Românească. Probabil că el este acela care a dus la Bucureşti, eventual la sugestia lui Dosoftei, manuscrisul revizuit al *Vechiului Testament*. Date noi în legătură cu efectuarea copiei aflate în ms. *45*, cu revizia munteană a *Vechiului Testament*, cu pregătirea precipitată a ediţiei întregii *Biblii* şi cu eventuala participare la lucrările respective a „dascalului Atanasie moldoveanul" vom aduce cu alt prilej.

În sfîrşit, prezentăm o nouă serie de concordanţe lingvistice şi stilistice între traducerea *Istoriilor* lui Herodot şi scrierile cunoscute ale lui Dosoftei.

1. În *IH*, cuvîntul *lance* apare în următoarea frază: „visul au arătat cum de o *lance de suliţă* voi peri" (p. 18). S-ar părea să sintagma *lance de suliţă* este rezultatul unei greşeli de copist. În realitate însă, avem aici atestat sensul de „fier ascuţit, lamă tăioasă" al lui *lance*, care este o particularitate a limbii lui Dosoftei: „Aceştia-s *săgeţ cu lănci* călite" *(PV*, p. 937), „*Cu lance* Manuil *în părţ tăiat două*" *(VS*, ian., f. 36^{v}), „Ş-au tins cu ai săi Pavel *grumadzîi supt lance*" *(VS*, ian., f. 41^{v}), „Cu hiica ş-pleacă maica *grumadz supt lance*" *(VS*, ian., f. 44^{r}), „Lui Ilarie *cu lance cap tăiară*" *(VS*, iulie, f. 12^{v}). Cu acelaşi sens apare cuvîntul *lance* şi în *VT*: „şi *fuştele* suleţii lui ca sulul pîndzariului, şi *lancea* lui de 600 sicli de fier", f. 124^{r} (1 Reg. 17, 7; *B*: „şi *lemnul* suleţii lui ca sulul pînzariului, şi *fuştele* lui de 600 de sicle de fier").

2. În *IH*, cuvîntul *muză* este glosat prin *zînă*: „*muse*, adică *zine*" (p. 1, cf. şi p. 89: „sfîrşitul cărţii dintăi a lui Irodot, ce să zice *zina* dintăi şi Clio"). Folosirea lui *zînă* cu sensul de „zeiţă, muză" este o particularitate a limbii lui Dosoftei: „idolul Afroditei, Venerii, *dzînei* spurcăciunelor", „idolul *dzînei* Artemidei", *(VS*, sept., f. 18^{r}, 28^{v}), „pre alalte *muze*, a înţălepciunilor *dzîne*" *(VS*, noiemb., f. 164^{v}), „Atina, *dzîna*-nţălepciunii" *(P*, f. 124^{r}, a doua pag.), „Afrodita, *dzîna* spurcăciunilor" *(CR*, f. 5^{v}, 13^{v}).

3. În *IH* apare expresia *a se da în viaţă* „a stabili relaţii apropiate": „Şi văzind ceilalţi voinici, într-acest chip *să dederă în viaţă* cu eli împreună şi cu celelalte amazoane" (p. 243). Această expresie se mai întîlneşte, în secolul al XVII-lea (după informaţia din fişierul *DLR)*, numai în scrie-

[49] Vezi Doru Mihăescu, *Consideraţii asupra vieţii şi activităţii tipăritorului primei* **Biblii** *româneşti, Mitrofan, episcopul de Huşi*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LV, 1979, nr. nr. 3—6, p. 334.

rile lui Dosoftei: „Sileşte cu Domnul *să te dai în viaţă*" (*PV*, p. 247; în *VT*, f. 230^{r}: „Răsfaţă-te în Domnul"), „Bine este a tot omul / *Să să dea-n viaţă* cu Domnul" (*PV*, p. 661; în *VT*, f. 241^{r}: „Bine-i a să mărturisi Domnului"), „şi *dîndu-mă în viaţă* cu Petră, l-am întrebat să-m dezlege nepriceperea" (*VS*, noiemb., f. 150^{v}), „acolo *să dede în cunoştinţă* [glosat marg. *viaţă*] cu dumnedzăiescul Pavel" (*VS*, noiemb., f 179^{v}). Expresia *a se da în cunoştinţă*, cu acelaşi sens, mai apare la Dosoftei în în *PV*: „Rahaava blîdniţa [...] *s-au dat în cunoştinţe* cu iscoadele" (p. 607).

4. Expresia *a da certare* „a pedepsi", care apare în *IH*: „*să le daţi certare* şi pentru noi [...], că aşa li să cade" (p. 252), „şi zicea cum *să le dea certare*, că-s vrednici" (p. 496), este des folosită de Dosoftei în *PV*: „Nice-*m da certare* cu a ta urgie" (p. 257), „*Le-a da certare* fără samă" (p. 379), „Ce *le dă*, Dumnedzău svinte, / *Certare*, să ţiie minte" (p. 391), „Şi celor strîmbi, cu căutare, / *Le va da* Domnul *certare*" (p. 395), cf. şi p. 467, 591, 637, 675, 735, 859, 883. Această expresie se întîlneşte rar în textele epocii, inclusiv în scrierile lui Dosoftei de mai tîrziu. În *PV*, tot cu verbul *a da* sînt construite şi expresiile *a da strînsoare* „a constrînge" (p. 441, 519, 1053) şi *a da dosadă* „a mîhni, a chinui" (p. 999).

Numeroasele şi variatele legături stabilite mai sus între traducerea *Istoriilor* lui Herodot şi textul *Vechiului Testament* din ms. *45*, precum şi între aceste două texte şi scrierile cunoscute ale lui Dosoftei întăresc concluziile studiului nostru din anul 1976 privitoare la paternitatea lui Dosoftei asupra traducerii *Istoriilor* lui Herodot şi a reviziei *Vechiului Testament* tradus de Milescu. Chiar dacă la elaborarea acestor lucrări el a avut, eventual, un colaborator, fapt care ar explica unele diferenţe între limba traducerii lui Herodot şi limba scrierilor lui Dosoftei de mai tîrziu (eventuala contribuţie a acestui prezumtiv colaborator este însă imposibil de determinat), traducerea *Istoriilor* lui Herodot şi revizia *Vechiului Testament* tradus de Milescu nu pot fi excluse din sfera activităţii literare a lui Dosoftei. Negarea paternităţii lui Dosoftei asupra acestor lucrări sau a participării sale substanţiale la efectuarea lor poate fi făcută numai explicînd altfel decît le explicăm noi, dar în mod satisfăcător, concordanţele lingvistice şi textologice semnificative dintre cele două texte şi scrierile lui Dosoftei. Rezultatele unei aşa-zise „analize contrastive", cum este cea efectuată de L. Onu, nu pot fi concludente, pentru că nu cunoaştem particularităţile limbii lui Dosoftei din tinereţe şi alte date privitoare la începuturile activităţii sale literare, cînd au fost traduse *Istoriile* lui Herodot şi s-a făcut revizia *Vechiului Testament* tradus de Milescu. După cum vedem, stabilirea paternităţii acestor lucrări este o problemă deosebit de complicată, cu multe necunoscute, a cărei soluţionare necesită aplicarea unei metode de investigaţie complexe, care poate părea eclectică numai dintr-un punct de vedere limitat în cercetarea cu mijloace lingvistice şi stilistice a paternităţii unor texte anonime.

Mai 1984

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor
Iaşi, str. Codrescu nr. 2

DATAREA UNOR TEXTE DIN *CODICELE STURDZAN*

ALEXANDRU MAREŞ

1. Deşi a fost introdus în circuitul ştiinţific la sfîrşitul secolului trecut [1], *Codicele Sturdzan* a devenit abia în anii din urmă obiectul unor investigaţii speciale, menite să clarifice o serie de probleme privind istoria alcătuirii sale. Cercetările pe care le avem în vedere au dus la identificarea scrierilor cărora le aparţin unele texte fragmentare, la delimitarea copiştilor pe baza examinării particularităţilor de scriere, la stabilirea ariilor lingvistice din care provin copiştii, la urmărirea legăturilor de filiaţie dintre aceste texte şi alte texte similare [2].

O problemă nu mai puţin importantă, dar care nu a fost pînă în prezent cercetată în mod corespunzător, este cea a datării celor mai multe texte din cuprinsul codicelui. După cum se ştie, dintre cele 21 de texte conţinute, numai patru, aparţinînd popii Grigorie din Măhaci, prezintă data copierii lor: *Legenda duminecii* (f. 1^r—10^r) : 19 martie 1600 [3]; чи҃ вєрнїє дїакоⷭ҇тва вєли҃к (f. 81^r—89^v) : 29 ianuarie 1583; *Întrebare creştinească* (f. 98^r—107^v) : 1607 [4]; *Fraţi dragi* (f. 115^v—122^v) : 10 mai 1619. Pentru o bună parte a textelor nedatate (e vorba de cele păstrate în versiuni româneşti şi slavo-române), B. P. Hasdeu a încercat să stabilească vechimea scrierii lor. În cele mai multe situaţii, datele pe care le-a avansat sînt lipsite de orice fel de motivaţie. Chiar şi în acele puţine ocazii în care

---

[1] B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, tomul II, Bucureşti, 1879.

[2] Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, p. 311—316; G. Mihăilă, *Observaţii asupra manuscrisului slavo-român al popii Bratul (1559—1560)*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, vol. II, Bucureşti, 1972, p. 334—344; Gh. Chivu, *Un text românesc inedit* în **Codex Sturdzanus**: **Pravila sfinţilor părinţi** *(fragment)*, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p.281—287; idem, *Copiştii* **Codicelui Sturdzan**, în LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 59—71; Al Mareş, *Contribuţii la identificarea unor texte româneşti fragmentare din secolul al XVII-lea*, în LR, XXIX,1980, nr. 1, p. 48—52; Gh. Chivu, *Localizarea şi filiaţia textelor din* **Codicele Sturdzan**, în *Cele mai vechi texte româneşti. Contribuţii filologice şi lingviştice*, Bucureşti, 1982, p. 37—92; N. Vornicescu, *Scrieri patristice în biserica ortodoxă română pînă în sec. XVII. Izvoare, traduceri, circulaţie*, Craiova, 1983 (extras din „Mitropolia Olteniei", XXXV, 1983, nr. 1—2, 3—4, şi 5—6), p. 251—257; Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra* **Omiliei la Paşti** *(versiunea „scurtă")*, în LR, XXXII, 1983, p. 216—221.

[3] Scrierea însemnării în zilele lui Sigismund Báthori (după moartea lui Mihai Viteazul, acesta redevine principe al Transilvaniei pe durata 3 februarie 1601—1602) ne face să credem că datele 7108 şi 1600, consemnate de popa Grigorie, se referă la înfrîngerea lui Mihai la Mirăslău sau, ceea ce pare mai probabil, se datorează neatenţiei scribului, care mai comite o inexactitate asemănătoare şi cu alt prilej (vezi mai jos, nota 4). În concluzie, data copierii textului trebuie considerată 1601, dată pe care o propune şi Gh. Chivu *(Un text românesc inedit în* **Codex, Sturdzanus**, p. 282, nota 9); cf. G. Mihăilă, în recenta ediţie a *Cuventelor den bătrîni*, Bucureşti, 1984, vol. II, p. 530, nota 42.

[4] Datele 7115 şi, respectiv, 1607 nu coincid, după cum a observat G. Mihăilă *(op. cit.*, vol. II, p. 531, nota 54), cu anii în care Gabriel Báthori *(Batăr Buldujariu*, în însemnarea popii Grigorie) a fost principe al Transilvaniei (7 martie 1608—27 octombrie 1613). Şi în acest caz avem a face cu consemnarea unei date, mai mică cu o unitate decît cea reală. Neconcordanţa s-ar putea explica prin faptul că, după schimbarea anului, scribul, datorită obişnuinţei şi a neatenţiei, nota încă o perioadă de timp data vechiului an.

datările sînt rezultatul unei argumentaţii, dovezile aduse nu rezistă unui examen critic.

Reluînd problema datării textelor din *Codicele Sturdzan*, trebuie să mărturisim că în rezolvarea ei ne izbim de cîteva dificultăţi, determinate de structura aparte a codicelui. Textele conţinute sînt scrise la date şi în locuri diferite, de copişti deosebiţi, pe caiete de mărimi variabile, din care, datorită unor împrejurări necunoscute, ne-au parvenit uneori numai cîteva file. În cadrul codicelui, textele au fost reunite într-o succesiune care nu respectă un criteriu cronologic sau tematic [5]. Un alt impediment a rezultat în urma restaurării moderne a codicelui, operaţie care a dus la înlăturarea vechilor coperţi [6] şi la legarea filelor (în bună parte detaşate din legătură) fără a se respecta structura iniţială a caietelor. S-a ajuns, astfel, prin gruparea greşită a filelor (deşi succesiunea lor firească nu a fost alterată) la schimbarea componenţei unor caiete; vezi, de exemplu, situaţia filelor 62—69 reunite într-un singur caiet, deşi primele şase şi ultimele două file au aparţinut iniţial unor caiete distincte. În condiţiile în care filele sînt fixate foarte strîns în legătură, restabilirea structurii pe care caietele au avut-o înainte de restaurare devine o operaţie dificilă. În sfîrşit, informaţia insuficientă în privinţa circulaţiei unor filigrane, dar mai ales lipsa informaţiilor referitoare la hîrtia fără filigran (bine reprezentată în codice), care a circulat în Transilvania la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi la începutul secolului următor, se adaugă greutăţilor deja amintite. Pentru aceste motive, ne-am limitat deocamdată cercetările la datarea a şapte texte din cuprinsul acestui manuscris: *Apocalipsul apostolului Pavel* (f. 11^r — 15^v), *Apocalipsul Maicii Domnului* (f. 16^r — $37^r/4$), *Cugetări în ora morţii* (f. $37^r/5$—$57^r/2$), *Legenda sfîntului Sisinie* (f. $57^r/3$—$63^r/9$), *Omilia la Paşti* (I) (f. 63^v — 67^v), *Moartea lui Avraam* (f. 77^r—78^v, 80, $79^r/1$—10) şi *Omilia la Paşti* (II) (f. $79^r/11$—79^v).

2. După cum am amintit, B. P. Hasdeu a fost singurul care s-a oprit asupra problemei datării acestor texte. Cele patru texte de pe filele 11^r—63^r *(Apocalipsul apostolului Pavel, Apocalipsul Maicii Domnului, Cugetări în ora morţii* şi *Legenda sfîntului Sisinie)*, aşa-numitele „texte bogomilice", formau în opinia savantului român un manuscris de sine stătător [7]. În anul 1600 manuscrisul s-ar fi aflat deja în mîinile popii Grigorie, dovada constituind-o „titlul propriei sale lucrări: «повѣстѧ сфинтее доумиречи»", pe care acesta l-a notat în josul filei 63^r [8]. Argumentul nu este concludent, întrucît nimic nu dovedeşte că acest titlu a fost notat în acelaşi interval de timp în care se plasează copierea *Legendei duminecii* (1600, după B. P. Hasdeu [9]). Trecînd peste faptul că pe fila 63^r avem notate două titluri ale legendei, dintre care nici unul nu coincide

---

[5] Dacă facem abstracţie de textul adăugat ulterior pe f. 10^v, doar primele cinci texte (f. 1—10^r, 11^r — 63^r), conţinînd apocrife religioase, se subordonează unui criteriu tematic.

[6] S-a pierdut cu acest prilej însemnarea latinească „din dosul legăturei", referitoare la deţinătorul din 1774 al codicelui, pe care B. P. Hasdeu *(op. cit.*, vol. II, p. XLII) nu a avut inspiraţia să o publice.

[7] *Op. cit.*, vol. II, p. 247.

[8] *Ibidem*, p. 247; cf. şi p. 43.

[9] Vezi nota 3.

cu titlul existent pe fila 1^{r} [10], trebuie să precizăm că scrierea lor nu aparține popii Grigorie, cum crezuse B. P. Hasdeu, ci unui alt copist, ale cărui particularități de scriere se apropie de cele ale copistului filelor 63^{v} — 67^{v} (copistul *d*, în clasificarea lui Gh. Chivu [11]). În concluzie, nu avem nici o dovadă care să ateste că în anul 1600 textele bogomilice se aflau în posesia preotului măhăcean. Or, probabil, tocmai acest considerent, infirmat de noi, a stat la baza opiniei pe care B. P. Hasdeu și-a format-o în legătură cu vechimea manuscrisului respectiv : fiind anterior anului 1600, textele conținute puteau avea o vechime mult mai mare. În această privință, opinia lui B. P. Hasdeu s-a concretizat într-o serie de afirmații contradictorii : într-un loc se susține că textele bogomilice au fost copiate „cam pe la 1550" [12], într-alt loc se afirmă că această acțiune s-a efectuat „pe la 1580" [13]. Publicînd textele, autorul le însoțește de datarea 1550—1580 [14]. Cu privire la fiecare text în parte din seria așa-ziselor bogomilice, autorul susținea copierea *Cugetărilor în ora morții* în jurul anului 1550 [15], a *Apocalipsului Maicii Domnului* și a *Legendei sfîntului Sisinie* „pe la 1580" [16]. În dreptul *Apocalipsului apostolului Pavel*, la tabla de materii a volumului, aflăm indicația „ante 1550" [17], care privește, probabil, data traducerii, și nu data copierii textului [18]. Prin aceste datări, B. P. Hasdeu, în opinia căruia textele bogomilice fuseseră copiate de o singură persoană (observație de altfel exactă), dă dovadă de o inexplicabilă lipsă de atenție, căci nu vedem cum puteau, de exemplu, *Cugetările în ora morții*, aflate pe filele $37^{r}/5$—$57^{r}/2$, să fie transcrise în jurul anului 1550, cînd textul care le precedă (*Apocalipsul Maicii Domnului*, f. 16^{r} — $37^{r}/4$) fusese copiat „pe la 1580". În sfîrșit, deși pentru nici una dintre aceste datări autorul nu a produs vreo dovadă, concluziile sale au fost acceptate de majoritatea cercetătorilor ulteriori ai textelor bogomilice [19].

---

[10] Prin această filă, copiată de un scrib necunoscut (copistul *a*, în clasificarea lui Gh. Chivu), s-a încercat să se completeze lacuna pe care o prezenta textul *Legendei duminecii* (f. $2-10^{r}$), devenit acefal prin pierderea primei file.

[11] *Copiștii* **Codicelui Sturdzan**, p. 68.

[12] *Op. cit.*, vol. II, p. XLI, 247 ; cf. și p. XLII — XLIII : „Bucata cea mai nouă din codicele ante-Grigorian trebuie să fie cu vro douăzeci de ani anterioară anului 1580".

[13] *Op. cit.*, vol. II, p. 260.

[14] *Ibidem*, p. 245.

[15] *Ibidem*, p. 436.

[16] *Ibidem*, p. 274 și 301.

[17] *Ibidem*, p. 755.

[18] Cf. B. P. Hasdeu, *op. cit.*, vol. II, p. 413—414, unde traducerea românească a textului este atribuită primei jumătăți a secolului al XVI-lea pe considerentul că versiunea rugăciunii *Tatăl nostru*, pe care o conține, este mai rudimentară și, în consecință, mai veche decît versiunea corespunzătoare din *Tetraevanghelul* lui Coresi.

[19] Astfel, data ante 1550 a *Apocalipsului apostolului Pavel* este preluată de M. Gaster (*Chrestomatie română. Texte tipărite și manuscrise sec. XVI — XIX, dialectele și populare*, I, Leipzig — București, 1891, p. 1) ; cf. N. Cartojan (*Istoria literaturii române vechi. I. De la origini pînă la epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu*, București, 1940, p. 66) și P. P. Panaitescu (*Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 109), care atribuie această dată întregului corpus de texte bogomilice. N. Cartojan uita, se pare, că în 1929 susținuse copierea *Apocalipsului apostolului Pavel* „pe la jumătatea secolului al XVI-lea" (*Cărțile populare în literatura românească. I. Epoca influenței sud-slave*, București, 1929, p. 61). Copierea *Apocalipsului Maicii Domnului* „pe la 1580" a fost admisă de O. Densusianu, (*Istoria literaturei române* (curs litografiat), București, 1898, p. 82), N. Cartojan (*Cărțile populare în literatura românească*, I, p. 71) și S. Pușcariu (*Istoria literaturii române. Epoca veche*, ediția a doua, Sibiu, 1930, p. 83). Pentru *Legenda sfîntului Sisinie*, M. Gaster (*op. cit.*, p. 6) susținea datarea „între 1550 și

De asemenea, lipsite de orice fel de motivaţie sînt şi datele pe care B. P. Hasdeu le-a atribuit altor trei texte, a căror datare ne-am propus să o întreprindem în prezentul articol: circa 1600 *(Omiliile la Paşti* (I) şi (II))[20], ante 1600 *(Moartea lui Avraam)*[21].

3. Aşa-zisele texte bogomilice şi *Omilia la Paşti* (I) sînt copiate, cum am văzut, pe filele $11^r - 67^v$, care formează, sub raportul hîrtiei, o unitate distinctă, fapt remarcat deja de Gh. Chivu[22]. Ele sînt scrise de doi scribi deosebiţi (copistul *d* şi copistul *e*, în clasificarea lui Gh. Chivu), provenind din aceeaşi zonă dialectală: nordul Hunedoarei[23]; primul transcrie textele de pe filele $11-63^r$, următorul *Omilia la Paşti* (I) de pe filele $63^v - 67^v$, eventual şi cele două titluri ale *Legendei duminecii* de pe fila 63^r (copiate cu o cerneală diferită de cea întrebuinţată la transcrierea omiliei sus-amintite).

Urmărind corespondenţa filelor, am constatat, nu fără dificultate, că acestea au fost cuplate în şapte caiete de mărimi inegale: 8 file (caietul I: f. 11—15+3 file pierdute[24]; caietul II: f. 16—23; caietul IV: f. 36—43; caietul V: f. 44—51; caietul VII: f. 62—67+2 file lipsă),10 file (caietul VI: f. 52—61) şi 12 file (caietul III: f. 24—35)[25]. În momentul scrierii textelor, caietele nu erau legate, fapt care explică, probabil, apariţia signaturei chirilice а (= 1), pe fila 23^v, prin care primul scrib a notat sfîrşitul caietului ce reuneşte filele 16—23. Restul caietelor nu sînt numerotate. Primele şase caiete conţin hîrtie fără filigran, care, judecînd după distanţele dintre căluşuri şi densitatea sitei, are o singură proveniență[26]. Ultimul caiet cuprinde hîrtie de fabricaţie sibiană, prezentînd două variante de filigran notate de noi prin A (f. 62 — x[27]; vezi fig. 1) şi B (f. 64—67; vezi fig. 2).

Dintre aceste două variante de filigran, varianta A a fost înregistrată pe hîrtia unor documente transilvănene, emise în anii 1592 şi 1593[28] (vezi fig. 3). Pentru a stabili durata de circulaţie a hîrtiei însemnate cu această variantă, trebuie să avem în vedere două constatări: *a* într-un interval de 10 ani de la data fabricării, hîrtia de proveniență transilvăneană însemnată cu o anumită variantă de filigran se consuma în cea ma

---

1580", întemeindu-se, de fapt, pe una dintre datările pe care editorul *Codicelui Sturdzan* le atribuise manuscrisului de texte bogomilice; vezi mai sus, p. 48 şi nota 14.

[20] *Op. cit.*, II, p. 73.

[21] *Ibidem*, p. 179. Datarea a fost preluată de N. Cartojan *(Cărţile populare în literatura românească*, I, p. 82) şi Şt. Ciobanu *(Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1947, p. 200).

[22] *Copiştii* **Codicelui Sturdzan**, p. 68—69.

[23] Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, p. 315—316; Gh. Chivu, *Localizarea şi filiaţia textelor din* **Codicele Sturdzan**, p. 54—57 şi 59.

[24] Cf. B. P. Hasdeu *(op. cit.*, II, p. 413), care aprecia că între filele 12 şi 13 „lipseşte o foaie întreagă, adecă 1/6 din totalitate". După N. Drăganu *(Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, Bucureşti, Leipzig, Viena, 1914, p. 86), lacuna ar însuma „mai bine de 6 foi (aproape 11 pagini)". În realitate, ea este de trei file, corespunzînd porţiunilor de text cuprinse în versiunea din *Codicele Todorescu* pe filele $51^r - 53^v$ şi $62^r - 64^r$/13.

[25] Cf. Gh. Chivu, *Copiştii* **Codicelui Sturdzan**, p. 69 şi nota 38.

[26] Cf. Gh. Chivu, *Copiştii* **Codicelui Sturdzan**, p. 68—69, unde se afirmă că hîrtia ar fi de fabricaţie sibiană. Trebuie să precizăm că pînă în prezent nu dispunem de nici un indiciu referitor la producerea, în secolul al XVI-lea, la Sibiu, a hîrtiei fără filigran.

[27] Ultima dintre cele două file pierdute de la sfîrşitul caietului.

[28] Arhivele Statului Cluj-Napoca, fondul *Primăria oraşului Bistriţa*: 1592/6 şi 1593/14; Arhivele Statului Sibiu, fondul *Colecţia de documente medievale*, materia V, nr. 1411.

mare parte a ei (peste 90% din întreaga cantitate produsă) [29]; *b* variantele care precedă imediat varianta A, din punctul de vedere al evoluției filigranului respectiv, circulă începînd din anii 1590 și 1591. Ultima constatare ne permite să fixăm cu aproximație începutul fabricării hîrtiei însemnate

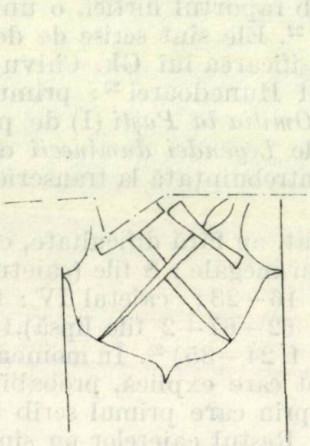

Fig. 1

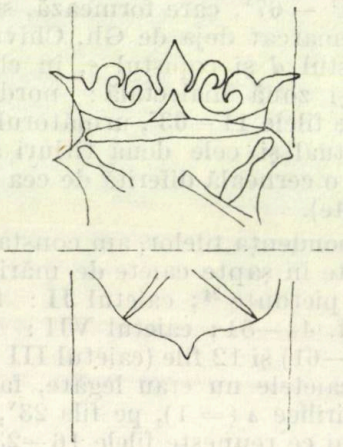

Fig. 2

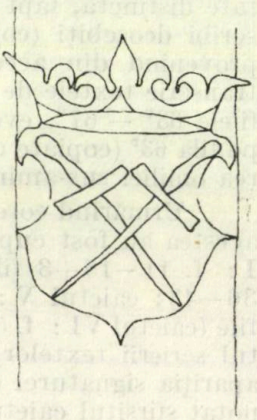

Fig. 3

cu varianta A cel mai tîrziu în anul 1592 și cel mai devreme în anul 1590 (presupunînd că variantele care îi premerg au fost fabricate în intervalul 1588—1590 [30]). În lumina acestor două observații, putem să stabilim durata de consum a hîrtiei însemnate cu varianta A între 1590 (1591 sau 1592) și 1600 (1601 sau 1602). În consecință, la o dată cuprinsă în acest interval de timp, ale cărui limite extreme sînt anii 1590 și 1602, se plasează și copierea ultimului caiet, care conține sfîrșitul *Legendei sfîntului Sisinie* și *Omilia la Paști* (I). Această concluzie poate fi extinsă și asupra textelor de pe primele șase caiete, avînd în vedere faptul că aceste caiete împreună cu caietul al șaptelea au format un manuscris de sine stătător, care, prin întinderea sa redusă (62 de file), a necesitat un timp relativ scurt pentru a fi copiat.

---

[29] După G. Blücher *(Posibilitățile de datare cu ajutorul filigranelor — Un model matematic,* în „Revista bibliotecilor" XXII, 1969, nr. 10, p. 622), circa 80% — 95% din hîrtia brașoveană avînd o anumită variantă era consumată într-o perioadă de 2—3 ani de la data fabricării. Rezultatele noastre, în curs de publicare, dovedesc același cosum rapid al hîrtiei fabricate la morile din Brașov, Cluj și Sibiu : majoritatea variantelor circulă în intervale de timp mai mici de 5 ani. În cazul puținelor variante care depășesc această limită, se constată că 92,75% pînă la 97,50% dintre atestările acestora se înscriu într-un interval de 6—7 ani. Pentru a conferi datărilor prin filigrane un coeficient sporit de siguranță, în special că rezultatele lui Blücher și ale noastre se întemeiază în cea mai mare parte pe examinarea hîrtiei folosite la scrierea documentelor, considerăm că este mai potrivit să ne raportăm, și în cazul hîrtiei de fabricație transilvăneană, la un interval de 10 ani; cf. și articolul nostru *Cîteva observații în legătură cu probabilitatea de datare prin filigrane,* în LR, XXII, 1973, nr. 4, p. 305—308.

[30] Există indicii că în anii 1586—1587 moara de hîrtie sibiană nu a funcționat; cf. G. Nussbächer, *Moara de hîrtie din Sibiu în secolul al XVI-lea,* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca", XXII, 1979, p. 282.

4. *Moartea lui Avraam* și *Omilia la Paști* (II) sînt copiate pe filele 77^r — 80^v de un copist originar din Măhaci sau din împrejurimi (copistul *c*, în clasificarea lui Gh. Chivu) [31]. Hîrtia ultimelor două file este însemnată cu filigranul morii clujene, reprezentînd stema orașului Cluj, surmontată de inițialele KV (= Kolos Var?); ambele file conțin aceeași variantă de filigran (vezi fig. 4), din care nu s-a păstrat decît partea ei superioară.

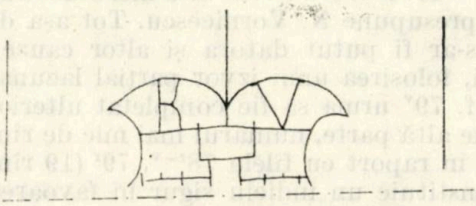

Fig. 4

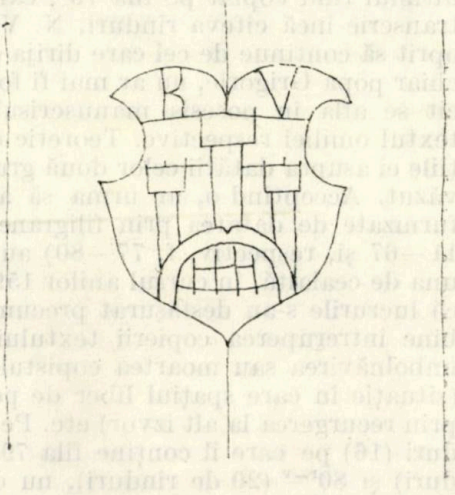

Fig. 5

Această variantă a fost înregistrată pe hîrtia a numeroase documente transilvănene din perioada 1581—1583 [32] (vezi fig. 5). Ținînd seama de intervalul amintit de 10 ani, în care se consuma peste 90% din hîrtia transilvăneană produsă la o anumită dată, putem stabili perioada de circulație a hîrtiei însemnată cu varianta noastră între *1573* (< 1583—10) și *1591* (< 1581+10). Întrucît recurgerea la tipul de filigran căruia îi aparține această variantă s-a produs după moartea lui Gaspar Heltai (+1574), mai exact spus în anul 1576 [33], intervalul stabilit (1573—1591) urmează a fi restrîns între 1576 și 1591. Noul interval rezultat poate fi în continuare micșorat dacă vom ține seama că cea mai veche atestare a variantei respective provine dintr-un document emis la 8 ianuarie 1581, iar variantele care îi premerg, în succesiunea evoluției lor, circulă începînd din anii 1579, și, respectiv, 1580. Sîntem îndreptățiți să presupunem că hîrtia însemnată cu varianta identificabilă pe filele *Codicelui Sturdzan* a început să fie fabricată cu puțin timp înainte de prima atestare, probabil în cursul anului 1580. Această presupunere este întărită și de numărul mare de atestări ale variantei pe hîrtia documentelor transilvănene, toate, cum am văzut, posterioare anului 1580. Prin urmare, considerăm că în cadrul intervalului

[31] *Copiștii* **Codicelui Sturdzan**, p. 63—65.

[32] Arhivele Statului Cluj-Napoca, fondul *Primăria orașului Bistrița*: 1581/6, 12, 15, 28, 43, 49, 51, 95, 104, 123, 142, 1582/6, 42, 18, 49; 1583/2, 23, 34.

[33] Din cercetările noastre rezultă că în perioada 1571—1575 fabrica clujeană a produs hîrtie fără filigran; cf. G. Nussbächer (*Aus Urkunden und Chroniken*, Bukarest, 1981, p. 134), care susține că acest fel de hîrtie clujeană s-a fabricat între 1570 și 1576.

1576—1591 perioada reală de circulaţie a variantei a fost mai restrînsă, limitele ei extreme situîndu-se, foarte probabil, între 1580 şi 1591. La o dată cuprinsă între aceste limite cronologice s-a efectuat, după toate probabilităţile, copierea celor două texte amintite din *Codicele Sturdzan*.

5. Textul *Omiliei la Paşti* (II) este incomplet, păstrînd numai începutul (f. 79r/11—79v/16). Pornind pesemne de la observaţia că, după ultimul rînd copiat pe fila 79v, exista suficient spaţiu pentru a se putea transcrie încă cîteva rînduri, N. Vornicescu presupune că scribul „a fost oprit să continue de cel care dirija copierea" [34]. Acesta din urmă, probabil chiar popa Grigorie, nu ar mai fi fost interesat de copierea textului, întrucît se afla în posesia manuscrisului nord-hunedorean, care conţinea şi textul omiliei respective. Teoretic explicaţia poate fi admisă, iar implicaţiile ei asupra datării celor două grupe de texte amintite sînt uşor de întrevăzut. Acceptînd-o, ar urma să admitem, întemeindu-ne pe rezultatele furnizate de datarea prin filigrane, că cele două porţiuni manuscrise (f. 11—67 şi, respectiv, f. 77—80) au fost copiate la mică distanţă în timp una de cealaltă, în cursul anilor 1590—1591 [35]. Nu avem însă nici o dovadă că lucrurile s-au desfăşurat precum presupune N. Vornicescu. Tot aşa de bine întreruperea copierii textului s-ar fi putut datora şi altor cauze: îmbolnăvirea sau moartea copistului, folosirea unui izvor parţial lacunar (situaţie în care spaţiul liber de pe f. 79v urma să fie completat ulterior prin recurgerea la alt izvor) etc. Pe de altă parte, numărul mai mic de rînduri (16) pe care îl conţine fila 79v, în raport cu filele 78r–v, 79r (19 rînduri) şi 80r–v (20 de rînduri), nu constituie un indiciu sigur în favoarea întreruperii copierii textului, atît timp cît şi fila 77 prezintă pe ambele ei feţe tot 16 rînduri. Într-un cuvînt, posibilitatea ca textul omiliei să fi continuat pe încă cîteva file, în prezent pierdute, trebuie, de asemenea, avută în vedere [36].

6. În final, reamintim rezultatele cu care s-a încheiat examenul filigranelor de pe hîrtia celor şapte texte cercetate din *Codicele Sturdzan*: copierea *Morţii lui Avraam* şi a *Omiliei la Paşti* (II) s-a înfăptuit în intervalul 1580—1591, iar transcrierea textelor aşa-zise bogomilice şi a *Omiliei la Paşti* (I) se plasează în intervalul 1590—1602.

Septembrie 1984

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

---

[34] *Op. cit.*, p. 253.

[35] Numai pe durata acestor ani se suprapun intervalele 1580—1591 şi 1590—1602, în cadrul cărora am plasat copierea textelor aparţinînd celor două porţiuni manuscrise.

[36] De altfel, cele patru file păstrate (f. 77—80) nu formau, ele singure, un caiet. Fragmentele de filigran existente pe f. 79 şi 80 dovedesc că acestor două file le corespundeau, în cadrul caietului (sau caietelor) care le reunea(u) iniţial, alte două file, în prezent pierdute. Credem, prin urmare, că nu greşim cînd afirmăm că cele patru file păstrate au fost detaşate dintr-un manuscris de către o persoană interesată să intre în posesia textului *Morţii lui Avraam*.

PRIMELE ATESTĂRI ALE PALATALIZĂRII LUI *m* ÎN SCRISUL LITERAR ROMÂNESC

DE

ALEXANDRA ROMAN MORARU

Una din cele mai dezbătute probleme ale foneticii românești o constituie palatalizarea labialelor. Numeroși specialiști s-au pronunțat în legătură cu cauzele producerii fenomenului, întinderea sa geografică, raporturile interdialectale și vechimea lui în limba română, chestiuni care au făcut obiectul unor vii controverse. În decursul timpului, cercetătorii au fost departe de a avea un punct de vedere unitar privind diferitele aspecte discutate [1]. Pentru o datare mai precisă a fenomenului, atestările documentare sînt de mare importanță, criteriului geografico-lingvistic trebuind să-i fie asociat cel istoric. Transformarea labialelor în palatale apare notată însă sporadic în textele vechi românești, fapt care a fost explicat fie prin caracterul ei relativ recent în limba română, fie prin existența unei tradiții literare care impunea formele cu oclusivele sau fricativele labiodentale nealterate. Cele mai numeroase atestări documentare le avem pentru $f > h'$, considerate și cele mai vechi în scrisul românesc. Recent, Ion Gheție și Al. Mareș au demonstrat existența palatalizării lui *m* înainte de 1600 (vezi mai jos).

În privința labionazalei *m*, situația din limba de astăzi arată că formele palatalizate se întîlnesc pe întreg teritoriul dacoromân, cu excepția jumătății vestice a Munteniei, a unor zone din Oltenia și din Banat. Moldova și sudul Transilvaniei palatalizează pe *m* în stadiul *ń*, în timp ce nordul Transilvaniei (cu Crișana și cu o infiltrație pînă în Hunedoara de sud) și o parte a nordului Moldovei, în stadiul *mń* [2].

Privind în diacronie observăm că fenomenul este ilustrat pînă la ora actuală de extrem de puține exemple furnizate de documente și texte literare.

a) în documente: *tocmnim* „tocmim" (Bucovina, 1592)[3]; *mnere* „miere", *mneu* „meu", *nemniș* „nemeș", *Pomni* „Pomi" (în documente maramureșene scrise între anii 1748 și 1824); cf. și forma dialectală *ngie*

---

[1] Un amplu studiu monografic al fenomenului a întreprins D. Macrea (vezi Macrea, PL, p. 92—160; Macrea, PF, p. 41—102; D. Macrea, *O veche controversă lingvistică. Palatalizarea labialelor și tradiția limbii noastre literare*, în CL, VI, 1961, nr. 1, p. 31—42). Aici se indică pe larg și bibliografia problemei.

[2] Pentru descrierea și expansiunea fenomenului, vezi Macrea, PF, p. 70—79 și h. 5, 5 a; Gheție — Mareș, GD, p. 120; P. Neiescu, *Un arhaism în fonetismul din graiul bănățean*, în CL, VIII, 1963, nr. 1, p. 55, nota 1; idem, *În legătură cu palatalizarea labialelor*, în CL, XVII, 1972, nr. 2, p. 232—233.

[3] Această formă a dat naștere unei controverse între Ion Gheție și Al. Mareș, pe de-o parte (care au demonstrat convingător, credem, că grafia indică palatalizarea lui *m* în stadiul *mń*), și Al. Rosetti, D. Strungaru și P. Hamp, pe de alta (după care avem a face cu o formă contaminată a lui *tocmi — tomni*). Pentru bibliografia acestei probleme, vezi Ion Gheție și Al. Mareș, *Palatalizarea labialelor* **m** *și* **p** *în secolul al XVI-lea*, în SCL, XIX, 1979, nr. 6, p. 681—684.

(= *ńie)* „mie", a cărei circulație moldovenească a fost semnalată de D.Cantemir în *Descriptio Moldaviae*[4].

b) în texte literare: *nyimnike* „nimic" și *lumnyina* „lumina" (în *Cîntece cîmpenești*, tipăritură clujeană din 1768, bazată pe un text din părțile Clujului spre Oradea; vezi Gheție, BD, p. 422); cf. *nielu* „miel" *(Floarea Darurilor*, c. 1592—1604, copie efectuată la Putna după o traducere bănățeană-hunedoreană) și *mnelu* „miel" (la Ion Codru Drăguşanu, în *Peregrinul transelvan)*[5].

Dispunem, după cum se vede, de numai cîteva ilustrări ale palatalizării lui *m*. De aceea, ni se pare important să semnalăm existența altor cîteva exemple timpurii ale alterării lui *m*, necunoscute pînă în prezent. Este vorba de cîteva notații existente în textul *Florii Darurilor* din foarte cunoscutul *Codex Neagoeanus* scris în 1620 de preotul Ion Românul din Sîmpetru (ms. rom. BARSR nr. 3821). Fonetismele au trecut neobservate de N. Cartojan și, ulterior, și de alți cercetători care s-au ocupat de acest manuscris[6]. Avem în vedere formele: **1.** *nemnică*, f. 95^{v}/10; **2.** *nimnică*, f. 102^{r}/15; **3.** *mnică*, f. 108^{r}/7 (aceste trei variante palatalizate ale pronumelui negativ *nimic* din limba literară actuală apar în ms. 3821 alături de formele, frecvente, *nemica*, *nimica)*; **4.** *nemniș*, „nemeș", f. 122^{v}/13; **5.** *nemniș* „nemeș", f. 123^{v}/6[7].

Urmărind situația din limba de astăzi a pronumelui *nimic*, observăm că formele palatalizate *nimńică*, *nimńic* se întîlnesc în Maramureș, unele puncte din Moldova, în Alba, Hunedoara și Făgăraș (vestul Transilvaniei). Forma *mńica* are curs azi în județul Alba. În Moldova, *m* apare palatalizat în stadiul *ń* în *ńica*, *ńică* în unele puncte din jumătatea sa nordică. Formele cu *ă (a)* în finală sînt curente în Transilvania de la nord de Mureș, o mică parte a Banatului și cea mai mare parte a Moldovei, în timp ce acelea fără *ă (a)* apar azi în Banat, sudul Transilvaniei, Muntenia, Dobrogea și unele puncte din Moldova[8].

În ceea ce privește fonetismul *nemńeș*, înregistrat de noi în două locuri în *Floarea Darurilor* din *Codex Neagoeanus*, subliniem că avem a face cu notarea palatalizării lui *m* într-un cuvînt de origine nelatină

---

[4] Vezi Gheție, BD, p. 122.

[5] Ultimele două forme ar putea oglindi însă apropieri etimologice latinizante; vezi Alexandra Roman Moraru, *Preocupări etimologice într-un manuscris românesc de la sfîrșitului secolului al XVI-lea*, în LR, XVIII, 1979, nr. 3, p. 267—273, idem, în *Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1982, p. 303; Gheție, BD, p. 535. Am lăsat la o parte alte exemple, îndoielnice, ale palatalizării lui *m* (vezi Gheție—Mareș, GD, p. 122; Șt. Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, 1973, p. 98—99). În rîndul lor am inclus nu numai cele cîteva grafii din secolele al XV-lea — al XVI-lea considerate inadvertențe ale scribilor maghiari, ci și variantele *hemnesi*, *hămnesi* înregistrate la D. Cantemir, I. Neculce și M. Costin, întrucît etimologia termenului *hâmesi* nu este pe deplin elucidată.

[6] Vezi N. Cartojan, *Fiore di virtù în literatura românească*, în „Analele Academiei Române", Secția Lit., seria III, tom IV, mem. 2, 1928, p. 85—191; Ion Gheție, *Unde s-au tradus și unde s-au copiat textele din Codex Neagoeanus*, în LR, XXII, 1973, nr. 6, p. 545—560; Gheție, FD, p. 275, 278, 280.

[7] Cf. și variantele hiperliterarizate *domieta* „dumneata", f. 111^{r}/3 și *domilor* „domnilor" f. 112^{r}/16 („hiperurbanisme" care aveau curs, probabil, ca și astăzi, în unele zone moldovenești și transilvănene: vezi ALR SN, vol. VI, h. 1657, 1659; Ov. Densusianu le semnala și în Hațeg (vezi Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 337. Cf. și MALR SN, vol. II, h. 809).

[8] Vezi Gheție, BD, p. 164; ALR SN, vol. V, h. 1356.

(<magh. *nemes*). După cum se știe, unul dintre motivele (nefundate și după opinia noastră) pentru care D. Strungaru a contestat palatalizarea lui *m* în grafia *tocmnim* din Bucovina (1592) era acela că „primele atestări ale labialelor palatalizate se întîlnesc, în a 2-a jumătate a secolului al XVII-lea, în elementele lexicale de origine latină". Punctul său de vedere a fost însă combătut de Ion Gheție și Al. Mareș (pe baza altor exemple cu *f*>*h'* în antroponime de origine nelatină). Palatalizarea lui *m* în *nemńeș* confirmă existența fenomenului în limba scrierilor vechi nu numai în elemente de origine latină.

Termenul *nemeș* are curs astăzi în Transilvania și Moldova. Situația atestărilor din limba veche indică aceeași circulație, întrucît îl regăsim în cîteva texte bănățene-hunedorene, vest-ardelenești și la scriitorii moldoveni (*Floarea Darurilor* c. 1592—1604, *Anonymus Caransebesiensis*, *Lexiconul Marsilian*, *Lexiconul de la Buda*, Gr. Ureche, Miron și Nicolae Costin, D. Cantemir, I. Neculce; vezi și DLR s.v.). O formă *nemńeș*, avînd curs în Hunedoara (Hațeg) la începutul secolului nostru, semnalează Ov. Densusianu (dar, după opinia sa, fenomenul palatalizării labialelor, notat în unele puncte din Hațeg, ar reprezenta aici un împrumut recent din alte zone, o „migrare" a lui spre nord și vest[9]).

Este de dorit ca cercetări viitoare să poată delimita graiul căruia îi aparțineau fonetismele semnalate de noi. Pentru istoria limbii române exemplele timpurii, din 1620, cu *m* alterat în stadiul *mń* prezintă o deosebită importanță, confirmînd vechimea destul de mare a fenomenului în scrisul românesc și, implicit, în limba română. Ele reprezintă, deocamdată, cele mai vechi exemple sigure ale alterării lui *m* din textele noastre literare.

ABREVIERI

Gheție, BD	Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.
Gheție — Mareș, GD	Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974.
Macrea, PF	D. Macrea, *Probleme de fonetică*, București, 1953.
Macrea, PL	D. Macrea, *Palatalizarea labialelor în limba română*, în „Dacoromania", Cluj, IX, 1938.

Octombrie 1984

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[9] Vezi Ov. Densusianu, *op. cit.*, p. 42.

METAFORA ÎN POEZIA LUI B. FUNDOIANU

EUGEN DORCESCU

I. Poezia lui B. Fundoianu a făcut, în repetate rînduri, obiectul unor cercetări aprofundate, datorate unor prestigioase personalităţi ale vieţii noastre literare[1] . În genere, analizele de această factură au evoluat spre concluzia că „există un Fundoianu al adeziunii şi al elogiului naturist şi un Fundoianu al refuzului şi al demistificării"[2] . Ambivalenţa, scindarea lăuntrică reprezintă, într-adevăr, una din caracteristicile fundamentale ale acestui temperament poetic. Metafora însăşi, nestudiată pînă acum, evidenţiază o asemenea scindare : tensiunea (complementaritatea) dintre emoţie şi cerebralitate. Polaritatea aceasta imprimă textului un dramatism inconfundabil, o exuberanţă tragică, determinînd, din unghi stilistic, apariţia unor structuri metaforice originale, aflate, adesea, într-un surprinzător paralelism cu cele specifice stilurilor funcţionale ale limbii [3]. Derivă de aici o artisticitate complexă, în a cărei definire (conceptualizare) cercetarea tropilor (a metaforei, în primul rînd) va avea desigur un rol important. Prezenta lucrare îşi asumă şansa (şi riscul ştiinţific) de a începe.

II. Reamintim componentele modelului metaforic pe care îl vom confrunta cu materialul concret, recoltat din volumul *Priveliști*[4] . După opinia noastră, **metafora este expresia lingvistică a unei identificări ontologice.** Structurile ei formale elementare, întotdeauna substantivale[5] , sînt fie **coalescente,** fie **implicate (structuri metaforice simple).** Deseori, însă, structurile substantivale contaminează verbul şi adjectivul, construind (ca urmare a unei viziuni artistice coerente) o **structură metaforică complexă.** Aceasta reproduce „figura", „forma" realităţii înseşi : acord dinamic între **substanţă, acţiune** şi **calitate.** Fenomenul contaminării verbului şi adjectivului de către substantiv (acord sintactico-stilistic) l-am numit **inducţie**[6] . Uneori, verbelor şi adjectivelor induse li se adaugă un substantiv **grefat**[7] . Grefa e o prelungire a metaforizării iniţiale, o acumulare semantică (nu o contaminare). Aceasta ni se pare a fi schema ideală

---

[1] George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, 1982, ediţia a II-a, p. 864; Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, II, Bucureşti, 1974, p. 295—405 etc. Vezi şi Gaëtan Picon, *Panorama de la nouvelle littérature française*, Paris, 1976, p. 286.

[2] Mircea Martin, *Poezia lui B. Fundoianu sau peisajul văzut cu ochii închişi*, studiu introductiv la B. Fundoianu, *Poezii*, Bucureşti, 1978, p. XXVI — XXVII.

[3] I. Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, Bucureşti, 1973; Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Bucureşti, 1970; *Stilurile nonartstice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul ştiinţific*, volum colectiv, Timişoara, 1982.

[4] B. Fundoianu, *Poezii*, Bucureşti, 1978, p. 11—77; în analiza de faţă, cifra dintre paranteze va indica pagina de unde a fost extras citatul.

[5] Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975, passim.

[6] Idem, *ibidem*, p. 51—59.

[7] Vezi şi Tudor Vianu, *Sinonime, metafore şi grefe metaforice la Tudor Arghezi*, LR, XII, 1963, nr. 2, p. 347—351.

a metaforei (în ce privește structurile formale)[8]. Analiza relevă, firește, o seamă de abateri de la acest chenar, abateri care, pînă la un punct, pot fi, ele însele, ordonate : **coalescențe difuze, serii sinonimice, constelații metaforice, metafore implicate cu termenul figurat eliptic**[9] . Cît privește **structura semantică**, ne oprim la trei mari capitole : **personificarea, depersonificarea** și **transferul ontologic**[10] . Toate trei derivă din releul tutelar **identitate-alteritate**, particularizîndu-l în diverse chipuri. Avem de consemnat, în plus, sinteza personificare/depersonificare. În această sinteză vedem mecanismul profund al simbolului artistic. Altfel spus, după opinia noastră, simbolul este **expresia lingvistică a unei realități antropocosmice**, a unui **anthropos-ergon**[11] .

III. Aplicînd poeziei lui B. Fundoianu această grilă de lectură, obținem un număr considerabil de metafore, dintre care am selecționat pentru studiu 223 de nuclee metaforice (producătoare sau nu de ansambluri). E vorba de 223 metafore substantivale-titlu, dispuse după cum urmează : **coalescente** — 29 ; **implicate** — 119 ; **coalescente difuze** — 13 ; **structuri complexe** — 62. Acestora li se adaugă metaforele verbale și cele adjectivale induse, precum și metaforele substantivale grefate (cele neîncadrate în structurile complexe coerente). Evident, granița dintre structurile metaforice simple și structurile metaforice complexe este suficient de fluctuantă.

1. **Structurile metaforice simple** sînt prezente prin toate clasele cunoscute. Reținem, dintre coalescente, mai întîi, **predicativele** : „E cîmpul lung și-o *greblă* e-un *pieptene* în fîn" (21). Remarcăm un fenomen interesant, frecvent întîlnit îndeosebi în stilul științific. E vorba de intervenția în discurs a elementelor atenuante[12] . De pildă : „Dac-ai rămîne goală, pe scîndură dormind, / *aș crede* că-i o grindă, unde vierii prind, / ... strugurii cei mai rumeni de tămîios și coarnă" (51). La fel : „și *s-ar putea*, femeie, să fiu un Canaan" (48—49) ; sau : „Ei, *poate*, la ospețe nu vei mai fi monarh" (30). În exemplul din urmă avem a face, în plus, cu o coalescență negativă. Putem numi acest tip de metafore **coalescente dubitative**. Citățm, în continuare, cîteva **apozitive** și **predicative suplimentare** : „... și *stele*, poate *rouă*, mai cad și-au mai căzut" (16) ; „... și din privire *ochii* să mi-i desprindă, *bumbi*" (11) ; „Și-atuncea, la braț, *umbre*, nu vom mai ști de toate" (30). În sfîrșit, avem de consemnat **seriile sinonimice de metafore**, ample și numeroase : „Sînt *crama* pentru toate vinațurile noi, / sînt *toamna* strînsă încă, fecundă în butoi, / și *sîmburele* putred din fructele prea coapte ..." (49). De asemenea, **constelațiile metaforice** „Sînt lîngă tine și tu nu mă vezi — / sînt poate *golul* / în care te apleci,

---

[8] Cf. Olimpia Berca, Eugen Berca-Dorcescu, *Metafora în discursul științific*, în *Raționalitate și discurs*, supliment la tomul XXIX al *Analelor Științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași*, vol. II, 1983, p. 45—50 ; *Limbaj poetic și versificație în secolul al XIX-lea (1870—1900). Metafora*, volum colectiv, Timișoara, 1979.

[9] Vezi, *supra*, nota 8.

[10] Eugen Dorcescu, *Embleme ale realității*, București, 1978, p. 84—89.

[11] Idem, *Simbolul artistic în „Cuvinte potrivite"*, LR, XXIX, 1980, nr. 5, p. 477—483. Vezi și Tudor Vianu, *Postume*, București, 1966, p. 97—159. De asemenea, Tzvetan Todorov, *Teorii ale simbolului*, București, 1982.

[12] *Stilurile nonartistice* ..., p. 9 ; Du Marsais, *Despre tropi*, București, 1981, p. 113.

sînt poate *golful* de liniște. / Sînt *umbra* ta culcată pe nisip — / Sînt **umbreluța** cu care scrii distrată pe nisip — / Sînt *muzica* pe care o iei de mînă" (53). Este evidentă prezența atenuantelor, a grefelor, a inducțiilor.

Coalescențele difuze, la care ne-am referit, în treacăt, mai sus, sînt frecvente. Astfel, mai întîi, tipul **substantiv + atribut substantival genitival**: *deșertul mării* (41), *icrele murelor* (63), *sloiul nopții* (19), *cărăruia mîinii* (13) etc. Apoi, **substantiv + atribut substantival prepozițional**: „Suișu-i greu la casă pe *ațe de poteci*" (15). În fine, **coalescențele difuze contextuale**[13] : „*Talanga* scoate *luna* și-o sprijină-n amurg" (22); „ ... un *clopot* își desfoaie *buchetul* arămiu" (33). În citatul din urmă, analogia *clopot-buchet* este însoțită de verbul indus *desfoaie* și de epitetul recuperator *arămiu*. Semnele lucidității (elementele atenuante, epitetele recuperatoare, inserția unei comparații — vezi mai departe), cumpănind elanul imaginativ, ne urmăresc pretutindeni.

Metafora implicată apare și ea prin toate speciile cunoscute. Reținem, pentru început, implicatele exprimate prin substantiv neînsoțit de determinări: *forța* (13), *flacăra* (21), *prăpastia* (55), *tăcerea* (50), *genunea* (22), *primăvara* (72) etc. Apoi, celelalte tipuri: **substantiv + atribut substantival genitival**: *pietrele luminii* (71); **substantiv + atribut substantival prepozițional**: *frunze de lemn* (17); **substantiv + atribut adjectival**: *lutul vremelnic* (58) etc. Uneori, aceste grupuri sînt compacte, nedisociabile, evoluînd spre **locuțiuni substantivale metaforice**[14]: *bolovani de soare* (15) *bulgări de noapte* (34), *oceanele de lînă* (23), *continentul de spumă și hîrtie* (55) etc.

Remarcăm intervenția **comparației** („... și-n care focul tînăr destupă *ca un vin*", 13; „... că strada umblă *ca un cocostîrc* / pe după gratii unde cîntă piane", 37), a atenuantului *poate* („Oameni sau — *poate*-a-murgul — în liniște ara", 41) și a determinărilor recuperatoare: „... și dimineața cu cercei *de rouă*" (65); „Și șesul *spart* se urcă pe dealul sur, arat ..." (66) etc.

Enunțul ultim ne pune în fața celui mai frecvent și mai interesant tip de metaforă implicată întîlnit la B. Fundoianu: *metafora* **implicată cu termenul figurat eliptic.** Acest transfer tacit, disimulat, neluat în seamă în specificitatea sa, niciunde, este dat în vileag de grefe și inducții[15]. Acestea arată că, fără a-și modifica semnificantul, semnul acceptă un alt semnificat. În citatul de mai sus, secvența *șesul se urcă* indică, pentru *șes*, adjoncția semului **+animat** (eventual, chiar **+uman**). Pe de altă parte, *spart* recuperează semnificația proprie[16]. Acest mecanism, frecvent în stilul științific, produce, în genere, sub raport semantic, **personificări** (sau mai rar, **animizări**): „Vezi: *cer* și *cîmp* stau gata și azi *să se sărute*" (60);

---

[13] *Limbaj poetic și versificație* ..., p. 45.

[14] Distincția între **serii sinonimice** și **constelații** în *Metafora poetică*, p. 26; pentru **locuțiunile substantivale metaforice**, *ibidem*, p. 32.

[15] Cf. *Stilurile nonartistice* ..., p. 19.

[16] Pentru disocieri semice, vezi A.-J. Greimas, *Du sens*, Paris, 1970; Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, București, 1982, p. 91—98; Paula Diaconescu et Mihaela Mancaș, *Sémantique et stylistique. La structure sémantique des déterminants chez Mihail Sadoveanu*, RRL, XIV, 1969, nr. 2, p. 111—137 etc.

cărăruia pleacă în munte să *s-ascunză*" (26); *pămîntul* e *bătrîn* (21) etc. Un grup omogen îl formează metaforele ce realizează metatabloul țăranului ce-și însoțește vitele : „În ziuă, *munca ară*" (21); „*Noaptea mînă* din spate căruțele cu fînuri" (16); *Septembre chiuie* singur, lîngă umbrele mari de boi" (16); „Pe dealuri *arătura aleargă* după boi" (21); „*amurgul* care-*aleargă* după cireadă, roș" (29). În ultimul text recunoaștem și un epitet recuperator : *roș*.

Transcriem și cîteva grefe : „Pe unde-ncepe *balta* cu g e n e l e în prund" (25); r e v o l t a *oglinzilor*" (71); „Mi-ar trebui potopul să schimbe o b r a z u l *lumii*" (13); o c h i i *oceanelor*" (13) etc.

O analiză atentă arată că, aidoma verbelor și adjectivelor induse, substantivele grefate nu sînt metafore independente, ci consecințe ale metaforizării inițiale, fie că aceasta este lingvistic exprimată, fie că se disimulează îndărătul unui semnificant stabil. Inducțiile și grefele sînt un semnal și o cale spre metaforizarea inițială, spre pivotul întregului edificiu figurat.

2. Acest edificiu metaforic, alcătuit din metafora substantivală primă, din verbele și adjectivele metaforice induse și — uneori — din metafore substantivale grefate, este ceea ce am numit o **structură metaforică complexă.** Apariția unor asemenea structuri este determinată ontologic, de vreme ce acordul semantico-stilistic și formal dintre **substantiv, verb** și **adjectiv** traduce acordul (continuitatea fizică) dintre materie, mișcare și diferite însușiri (statice). Dacă prozodia, anecdotica, imaginea decorativă reprezintă, laolaltă, stratul sensibil, **aparența** acestui **anălogon** al realității care este opera poetică, structurile metaforice complexe (ca lanț coerent de entități realizate lingvistic) reprezintă stratul inteligibil, **forma** acesteia. Cît despre *sensul* degajat de aceste întreguri, el rezidă în sinteza spațio-temporală a **simbolului** (înțeles cum am arătat, drept uniune între personificare și depersonificare : expresia lingvistică a unui **anthropos-ergon**).

Există, firește, și aglomerări de metafore, mai mult sau mai puțin organice, mai mult sau mai puțin ordonate, care — fără a fi complexe în accepțiunea de mai sus (adică ontologic complete) — depășesc totuși în complexitate **coalescentele** și **implicatele.** Amintim, astfel, intersectarea a două metafore (ansambluri metaforice) divergente : „ ... *să sparg*, cu *rădăcina înfiptă* într-o *plantă*, / o g l i n d a *v r ă j i t o a r e i* în care toate merg" (56). În acest enunț, pornind de la identitatea neexprimată *ins* = *plantă*, asistăm la proliferarea unor grefe și inducții : *rădăcină, înfiptă, plantă*. Dintr-o direcție străină, intervine metafora *oglindă*, care induce un verb : *să sparg*. Acest verb marchează locul de intersecție a celor două fluxuri imagistice.

Putem consemna, de asemenea, **coalescența** a două (sau mai multe) **implicate** : „Ne cheamă alte drumuri, Călugăre, în lume — / și totuși e o *lumină* de care nu mă rup; / *lumină din lumină* și *spumă între spume* — / și nu e decît *umbra* cuiva fără de trup" (56).

Ajungem, astfel, la structurile complexe propriu-zise, alcătuite dintr-o metaforă-pivot (o structură simplă), urmată de inducții și grefe : „... și *vara a plecat* așa de lin, / cu *ochii limpezi* și cu *țîțe pline*, / c-o simt și acum

goală, lîngă mine" (35). Schematizînd, obţinem următorul tablou :

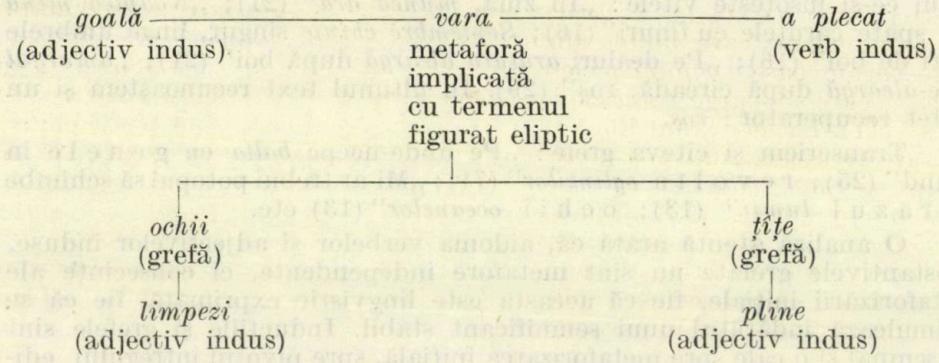

Adesea, seriile sinonimice, oferind un context amplu desfăşurărilor metaforice, generează numeroase inducţii şi grefe (vezi, tot pentru *vară*, 63). Subiect al unor structuri complexe impresionante este şi *tăcerea* (inducţii : *doarme*, *s-a trezit*, *îi pare*, *se întreabă*, *ar vrea*, *o doare*, *sculată*, *slută*; grefe : *genunchi*, *mînă*, *pleoape*, *carne*, *faţă* etc.). Apoi, *toamna*, *amurgul* etc.

Izotopia[17] constituită prin mijlocirea inducţiei şi grefării este temperată, deseori, prin intervenţia unor determinări recuperatoare (precum şi a unor comparaţii) : „*Toamna*, *ca un cerb* tare bătrîn, intră-n conac, / şi s-a culcat, *pustie*, cu coarnele-n covoare" (67). Cele două surdine conceptuale (comparaţia, epitetul *pustie)* calmează, cu discreţie, relieful prea abrupt al metaforei propriu-zise.

3. Dintre cele trei mari capitole ale **analizei semantice**, cel mai consistent se dovedeşte, deci, acela dedicat **personificării**. Extrem de bine reprezentată, personificarea are drept corespondent formal metafora implicată cu termenul figurat eliptic : „*Livada zvîrlea* pietre în zarzări şi-n caişi" (17); „... de parcă *o mînă de văzduh azvîrle* / seminţe noului pămînt" (39) (remarcăm tabloul-matrice al ţăranului ce-şi seamănă cîmpul). Tipic rămîne lanţul bogat, cvasicomplet : „*Amurgul ţipă* după cirezile de boi / şi-i *bate* cu nuiaua, din spate, pînă-n sînge" (67).

Personificarea se încadrează în sfera **animizării** (⁺**uman** ∋ ⁺**animat**). Încadrarea se realizează imperceptibil : de la „*gîfîie respirarea* pămîntului *bătrîn*" (16), text ce poate fi interpretat şi ca o personificare la „Bălţile-n drum, ca bivoli negri, *s-au culcat*" (66) (unde numai comparaţia califică semnificaţia verbului indus) sau la „...oraşul *îngenunche* cu frunzele pe *rît*" (23) (unde grefa deconspiră transferul) e o distanţă străbătută pe nesimţite şi jalonată cu mare artă. Acelaşi lucru în „Cu *ochii* roşii, tîrgul, cuprins de *spaimă*, *muge*" (14), unde *muge* suportă accentul semantic al frazei (restul determinărilor fiind ambivalente).

Depersonificarea asimilează, dimpotrivă identitatea alterităţii. Vom observa că, spre deosebire de **personificare** (profund implicată în discurs,

[17] Cf. Joseph Courtes, *Introduction à la sémiotique narrative et discoursive*, Paris, 1976, p. 50.

aparținînd, în mod categoric, genotextului), depersonificarea are un mai pronunțat caracter retoric. Ea apare, de pildă, în serii sinonimice sau constelații, prin natura lor declamatorii : „Tu ești *troița*-n noapte cu vînătăi în oase, / *cînele* care umblă după cadavre-n alpi, / *zăpada* de tăcere în care corbii coase, / *copilul* piele-roșă bătut la cur de albi . . . / Și-așa / ești *vremea* care-și sparge șopîrlele în clește, / *urzica* de prăsilă și *sîmburii* de stea" (11). La fel : „Sînt lîngă tine și tu nu mă vezi — / Sînt poate *golul* / în care te apleci, sînt poate *golful* / de liniște. / Sînt *umbra* ta culcată pe nisip — / Sînt *umbreluța* cu care scrii distrată pe nisip — / Sînt *muzica* pe care o iei de mînă" (53). Și încă : „Sînt *crama* . . . / sînt *toamna* . . . / sînt *sîmburele* . . . / și s-ar putea, femeie, să fiu un *Canaan*" (49). După cum se vede, domeniul uriaș al **nonumanului** este amănunțit, poetul selectînd și reținînd seme precum **+animal, +cosmic, +cultural, +vegetal, +astral.** Vom remarca, în plus, importanța *teluricului* : „Femeie, *pămînt* negru" (44), „oamenii *de noroi*" (34) etc. Inclusă în *teluric* e sfera *mineralului* : „Tu ești orașu-n care uzine putreziră / *varul* . . . " (12).

Transferul ontologic operează, cum se știe, transferuri omogene (**uman — uman; nonuman — nonuman**). Prima categorie este slab reprezentată (așa numitele **investituri**) : „omul e-un *măscărici* urît" (23); „Ei, poate la ospețe nu vei mai fi *monarh*" (30). Investitura trece, imperceptibil, la depersonificare și, cum vom vedea, chiar la simbol : „Dacă n-aș ști că-i toamnă, aș crede că sînt plin / pe *coajă* cu *puroiul* din *bubele* de *muguri*" (48) (**uman + vegetal + organic**). Cealaltă este, prin forța lucrurilor, mult mai amplă și mai diversificată. Amintim cîteva combinații : **teluric — acvatic** : „deșertul mării" (41); **animal — vegetal** : „icrele murelor" (63); **pirie — acvatic** (combinație rară, extrem de originală) : „Soarele poate mîne să ude iar zidiri" (58); **cultural — vegetal** : „. . . un clopot își desfoaie buchetul arămiu" (33); **celest — vegetal** : „și cerul cade, moale, cum ar cădea o foaie" (59); **spiritual — vegetal** : „și sufletul meu simplu în trupul greu și pleș / să înflorească-n rugă argint, ca un cireș" (57) (întîlnim aici, de fapt, interferența a două ansambluri metaforice); **cosmic — vegetal** : „Și iată : noaptea-și sparge haotica păstaie / și leapădă, prea coapte, semințele de sus" (22); **cosmic — animal** : „Și toamna în chip de bivol pe jos se culcă, pînă / s-apropie mai mult cu somnul de țărînă" (59); **animal — vegetal (+ uman)** : „. . . copoi, goarne și vînători temuți, / veniți să prindă codrul cu goarne și copite — / și codrul căzut, plînge, cu nările mărite" (25).

Tăcerea și *toamna* (termeni dominanți) sînt puși, uneori, în relație de egalitate, prin neutralizarea unor opoziții deosebit de complicate : **vizual — auditiv, fizic — moral** etc. : „. . . auzi tăcerea lungă și gri care e toamna" (14). Pe de altă parte, realizînd releul **corporal — noncorporal**, *tăcerea* (ca și *liniștea*, *lumina* sau *noaptea*) se corporalizează : „Tăcerea de salină încremenea în casă" (19); „Tăcerea-n noi și-n seara căzută-ntre covoare, / ar fierbe ca un cîntec călduț de samovare" (50); „. . . liniștea în lucruri de mult mucegăiește" (14); „ . . . și lumina care poate să cadă jos . . . " (66); „bulgării de noapte . . . " (34).

Ideea tuturor acestor schimbări semantice este exprimată, pe alocuri, discursiv : „Sîngele naturii continuă în tine / și țelina arată continuă în noi" (21). Sau : „E același suflet simplu în lucruri laolaltă" (67). Să se vadă, spre exemplu, comportamentul divers al lui *ergon-lucru* : „lucrurile

curg" (22); „lucrurile tac" (67); „au dat și lucrurile-n pîrg" (37); „în lucruri zeama vie simți că a ieșit din semn" (11) — ceea ce înseamnă, de fapt, consecutiv, asimilarea semelor **+acvatic, +uman, +vegetal.**

De aici pornesc cîteva trasee simbolice incipiente, avînd ca subiect *toamna*, *amurgul*, *tăcerea*, *lumina*, *tîrgul* [18]. În cazul celui din urmă, sinteza **personificare / depersonificare** nu e certă: „Cu ochii roșii, tîrgul, cuprins de spaimă, muge" (14). Plasat, însă, în contexte mai ample (vezi piesele *Herța* sau *Țoca*), *tîrgul* se arată, totuși, ca o impresionantă uniune descriptiv-confesivă. *Toamna*, în schimb, este prezentă în enunțuri indubitabile: „Toamna e atît de rumenă în tîrg / cu flori în păr, roșcate, de olane" (37). Decelăm, astfel, pe de o parte, secvența *toamnă — rumenă — păr* (personificare) și, simultan, grefa *flori de olane* (coalescentă difuză — depersonificatoare).

Situații similare vom întîlni pentru *amurg*: „amurgul care aleargă după cireadă, roș" (29) și pentru *tăcere*: „tăcerea, udă, s-a culcat pe spate" (35). Acestea sînt, așadar, prefigurările simbolice, realitățile antropocosmice specifice poeziei lui B. Fundoianu. *Pămîntul*, alt pivot, tinde spre aceeași condiție, rămînînd, uneori, pare-se, între limitele, permeabile, e drept, ale personificării (animizării) (39). Să se vadă și poema *Pantum* (322). De asemenea, p. 22, 23, unde, prin inversarea perspectivei, *pămîntul* pare, deopotrivă, o zeitate hîtră și un biet glob de tină în abis.

În întregul operei se realizează o opoziție paradigmatică *pămînt — suflet*, cel dintîi tinzînd spre spiritualizare, celălalt spre materialitate și concreteță (cf., pentru *suflet*, p. 12, 16, 18, 29, 31, 35, 41, 61, 63, 64, 74 etc.). O simbolizare paradigmatică (la distanță) vom întîlni și la *lumină* (potrivit sintezei **mineral + cosmic + uman).** Pe de o parte: „Acum căruțele ... au spart pietrele luminii" (71); pe de alta: „... a căzut / de așa de sus lumina cu buzele în lut" (24.).

IV. Conchizînd, vom sublinia faptul că poezia lui B. Fundoianu, originală prin fond și realizare estetică, beneficiază, din plin, și de originalitatea structurilor metaforice. Din punct de vedere formal, reținem prezența **coalescenței dubitative,** inserția unor **comparații** și a unor **particule atenuante,** toate ca expresie a reflexivității. Ceea ce particularizează în mod decisiv structura formală este prezența **metaforei implicate cu termenul figurat eliptic.** În paralel, ceea ce singularizează structura semantică este amploarea **personificării.** Înregistrăm aici o apropiere de ceea ce se întîmplă în stilurile funcționale ale limbii, apropiere cu atît mai surprinzătoare și mai demnă de interes cu cît nu reduce cîtuși de puțin valoarea textului poetic. Dimpotrivă, îi evidențiază profunzimea, aidoma uniunilor simbolice amintite mai sus. Descifrării — oricît de parțiale — a acestei profunzimi i-a fost dedicată și cercetarea de față.

Mai 1984

Universitatea din Timișoara
B-dul V. Pârvan 4

[18] Vezi Eugen Dorcescu, *B. Fundoianu. Poezie și comunicare*, în *Caietul Cercului de studii*, Timișoara, 1983, p. 111.

VALORI ALE SUFIXULUI *-AIA* ÎN TOPONIMIE

EMILIAN N. BUREȚEA

Spre deosebire de toponimia altor țări, în toponimia românească nu găsim exemple prea numeroase de denumiri formate cu ajutorul unor sufixe toponimice propriu-zise. Cele mai multe sufixe, cum am arătat cu alt prilej[1], apar atît în derivarea lexicului comun, cît și în aceea a toponimelor, cu deosebirea că în ultimul caz acestea au uneori valori semantice speciale.

Se poate susține că toponimia selectează nu numai apelativele potrivite pentru a îndeplini o funcție toponimică, ci și sufixele folosite la derivarea lexicului curent al limbii. De aceea, unele dintre sufixele care se utilizează la formarea prin derivare a unor cuvinte comune se regăsesc și în derivarea toponimică. Pe de altă parte, multe formații toponimice derivate cu sufixe nu se mai recunosc printre cuvintele din vocabularul obișnuit. Aceasta nu înseamnă că nu au existat cîndva și asemenea cuvinte, prezența lor în limbă fiind atestată de păstrarea lor ca toponime (exemple : *Blidarea*, *Căprăreața*, *Copăcioasa*, *Dovînca* ș.a.).

Ne oprim, în cele ce urmează, la sufixul *-aia*, care nu are o frecvență prea mare în toponimie, dar care pare să se fi fixat mai ales ca formant specific pentru nume de locuri românești. Este cunoscut la apelative numai cu forma *-aie*[2], avînd o valoare mai ales colectivă.

Toponimele în *-aia* i-au atras atenția mai întîi lui V. Bogrea. Într-o scurtă notă despre *Dolhaia*[3], eruditul lingvist clujean remarcă sufixul (el îi spune „desinența"), afirmînd că apare mai ales la nume de localități vîlcene. Pe lîngă cea amintită mai sus, mai notează încă 16 denumiri : *Bobaia*, *Burnaia*, *Cernaia*, *Dobraia*, *Ebraia*, *Hobaia*, *Hlinaia*, *Malaia*, *Mazanaia*, *Negaia*, *Negraia*, *Șerbaia*, *Strehaia*, *Suhaia*, *Suraia* și *Zegaia*.

Evident, nu toate toponimele citate sînt din Vîlcea ; oricum, cele mai multe sînt din partea sudică a țării (Muntenia și, mai ales, Oltenia).

Nota lui Bogrea este importantă nu atît pentru cunoașterea valorii sufixului în discuție, pentru că nu găsim aici informații în acest sens, ci, mai ales, pentru faptul de a-l fi semnalat la numele de locuri și pentru

---

[1] Vezi articolul nostru *Aspecte ale formării cuvintelor în toponimia din zona carpatică și subcarpatică a județului Vîlcea*, în LR, XXVII, 1978, nr. 3, p. 229.

[2] La G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 199—202, sufixul este înregistrat cu forma *-aiă* (*-áiu*), pentru masculin și *-ae*, pentru feminin. Vezi, pentru acest sufix, și Florența Sădeanu, *Sufixele colective din limba română cu specială privire asupra repartiției lor*, în SMFC, III, 1962, p. 54—55 ; Claudia Tudose, *Derivarea cu sufixe în româna populară*, București, 1978, p. 26, 108, 179 ; cf. și SMFC, VI, 1972, p. 118.

[3] În DR IV, 1924—1926, partea a 2-a p. 865—866 ; cam în același timp, în *Rumänische Toponomastik*, II. und III. Teil, Bonn und Leipzig, 1926, p. 124, Iorgu Iordan explică numele satului *Suraia* (fostul județ Putna, azi j. Vrancea) din *Suroaia*, feminin al antroponimului *Suru*.

modul de a pune problema, avînd în vedere nu un singur nume, ci un ansamblu de denumiri derivate cu același sufix.

Într-un articol publicat cu 12 ani mai tîrziu[4], ocupîndu-se de toponimul *Cernaia*, Iorgu Iordan face cîteva observații în legătură cu interpretarea secvenței finale *-aia* la numele de locuri *(Cernaia, Sinaia, Suhaia, Suraia, Vlădaia* etc.). D-sa afirmă aici că *-aia*, pe de o parte, este o variantă modificată a sufixului *-oaia*, care se adaugă deseori la numele de persoane pentru a forma femininul *(Suraia, Vlădaia)*, iar, pe de altă parte, ar putea reprezenta desinența feminină a unui adjectiv slav *(Sinaia, Suhaia)*.

N. A. Constantinescu [5] consideră că *-aia* este sufix antroponimic de formare a numelor feminine de la masculine, avînd uneori și forma *-aie (Brătae, Drăgae, Rădaia, Stănae, Vlădae* și *Vlădaia)*. El observă că sufixul de la antroponime nu poate fi identic cu cel din toponimele *Suhaia, Suraia*.

Cîteva toponime cu finala *-aia* sînt înregistrate și în *Toponimia românească* a acad. Iorgu Iordan (București, 1963, în continuare: Iordan, *Top. rom.) (Cernaia, Crivaia, Dolhaia, Dobraia, Hobaia, Micaia, Negraia, Pițigaia, Plăvaia, Sinaia, Suhaia, Suraia, Șercaia, Tărcaia)*. Unele dintre acestea sînt prezentate ca variante ale formelor în *-oaia (Negraia* < < *Negroaia*, p. 342; *Suraia* < *Suroaia*, p. 344)[6], iar altele, ca *Cernaia, Dobraia* și *Suhaia*, sînt considerate forme adjectivale slave. Pentru *Negraia* se mai dă și o altă explicație: s-ar putea interpreta și drept o „traducere" a lui *Cernaia*, făcută de populația bilingvă slavo-română dintr-o epocă îndepărtată *(ibidem*, p. 342).

Analiza unui număr de peste 50 de toponime cu finala în *-aia* a relevat faptul că acest sufix este cunoscut în onomastica românească cu două funcții distincte: **antroponimică** *(Rădaia, Vlădaia* etc.) și **toponimică** *(Bobaia, Cernaia, Drocaia, Micaia, Negraia, Strehaia, Suhaia, Zegaia* ș.a.).

La numele de persoane sufixul *-aia* ar putea fi, în unele cazuri, o variantă modificată a lui *-oaia*. Alteori însă este un sufix antroponimic propriu-zis, folosit ca atare și la nume masculine. Sînt atestate astfel în documentele din secolele al XVI-lea și al XVII-lea antroponime masculine derivate cu ajutorul sufixului *-aia*: *Cernaia* (DOR, 235), *Dobraia* (DOR, 261), *Măgaia* (DOR, 314), *Mălaia* (DOR, 319), *Văgaia* (DOR, 404), *Vlădaia* (DOR, 408) și altele.

În ceea ce privește numele de locuri cu finala *-aia* nu se poate însă susține că avem a face cu o variantă a sufixului *-oaia*. Este tocmai ce urmărim să arătăm mai departe. Sufixul toponimic *-aia* s-a constituit din sufixul *-aie*, întîlnit la numele comune (și la unele antroponime vechi[7]), la care s-a adăugat sufixul toponimic *-a (-aie* + *-a* > *-aia)*.

Am constatat, din studiul unor astfel de nume de locuri, că sufixul amintit are mai multe valori. Lăsînd deoparte cîteva denumiri, fie cu aspect

---

[4] *Notes de toponymie roumaine*, în BL, VI, 1938, p. 33–34.

[5] *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963 (în continuare: DOR), p. LV.

[6] Cf. și Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, p. 68.

[7] Astfel de nume se întîlnesc în documentele istorice. Citățm cîteva după DOR: *Bălae* (p. 194), *Negrae* (p. 334), *Pițigae* (p. 348), *Stănae* (p. 375), *Străhae* (p. 377), *Vlădae* (p. 408) etc.

slav (ca, spre exemplu, *Suhaia* [8]), fie obscure (*Cormaia*, *Ebraia*, *Hlinaia*, *Săcălaia*, *Tămaia*), celelalte toponime în *-aia*, depistate de noi din diverse surse scrise sau din materialul toponimic cules pe teren pentru elaborarea *Dicționarului toponimic al României I. Oltenia*, se pot ordona în mai multe grupe, potrivit temei de la care s-au format (apelativ, antroponim, toponim) și după funcția sufixului.

I. Cele mai multe toponime derivate cu sufixul *-aia* s-au format de la teme antroponimice. În cadrul acestora deosebim două subgrupe:

a) Toponime care provin de la nume de persoane cu finala *-aie* (scris și *-ae*), ca *Brătae*, *Drăgae*, *Stănae*, *Vlădae* ș.a., la care s-a adăugat sufixul *-a* cu valoare posesivă. Spre exemplu, *Stănae* + *a* > **Stănaia** (vîlcea în s. Tălpaș, c. Fărcaș, j. Dolj), care e posibil să fi avut inițial sensul de „moșia, valea sau vîlceaua care aparține sau a aparținut lui Stănae". În același fel credem că se pot explica și alte toponime, create cu ajutorul acestui sufix: **Pițigaia** (sat în c. Stîlpeni, jud. Argeș, sat în c. Frunușani, jud. Ilfov; vîrf în Munții Stînișoarei din c. Pipirig, jud. Neamț; v. DRH, A. I., hotar VIII, X; III, hotar IV) < antrop. *Pițigae* [9] (v. DOR, 348) + + *-a*, însemnînd, potrivit ipotezei noastre, „satul lui Pițigae, care a aparținut unui Pițigae sau cu locuitorii descendenți de la un Pițigae", respectiv, „vîrful lui Pițigae, care a aparținut sau aparține lui Pițigaie"; **Strehaia** (oraș în j. Mehedinți), atestat de la 1589 cu forma **Străhaia** < antrop. *Străhae* [10] + *-a*, înțelesul toponimului fiind astfel cel de „moșia sau satul lui Străhae" [11]; **Vlădaia** [12] (sat și comună în j. Mehedinți) < antrop. *Vlădae* (v. DOR, 408) + *-a*, cu sensul de „moșia sau satul lui Vlădae".

b) Toponime derivate de la antroponime primare diverse cu ajutorul sufixului *-aia*, care are, în această situație, valoare posesivă. Exemplele de acest fel sînt mult mai numeroase. Enumerăm numai cîteva: **Blîndaia** (parte de sat, cătun în s. Bodești, c. Bărbătești, j. Vîlcea) < antrop. *Blîndu* + *-aia*; **Bologaia** (sat în c. Pogăceaua, j. Mureș) < antrop. *Bolog*, *Bologa* (v. DOR, 208) + *-aia*; **Brezaia** [13] (deal și pîriu în s. Dobrița, c. Runcu, j. Gorj; deal în s. Andreești c. Muereasca; poiană și vale în s. Muereasca de Sus, c. Muereasca, j. Vîlcea) < antrop. *Breazu* + *-aia*; **Bunaia** (parte de sat și deal în s. c. Turceni, j. Gorj) < antrop *Bunu*, *Bunea* (v.

---

[8] Vezi F. Miklosich, *Slavische Ortsnamen aus Apellativen*, II, s. v. *suhŭ*, apud Iorgu Iordan, *Notes* ..., p. 33. Acesta este, poate, singurul toponim românesc în *-aia* cu formă adjectivală slavă.

[9] G. Pascu, *op. cit.*, p. 199, citează, după C. Rădulescu-Codin, apelativul *pițigae* (din Muscel) cu sensul colectiv de „găteje subțiri", iar Claudia Tudose, *op. cit.*, p. 26, notează, după ALRM, un *pițigae* „pițigoi" din Banat. Nu credem însă că numele satelor provin, în acest caz, de la apelativele amintite. Cf. și Iordan, *Top. rom.*, p. 401, unde se spune că *Pițigaia*, *Chițigaia* și *Chițigăile* provin de la *pițigoi* și sînt derivate cu *-oaia*.

[10] Atestat la 1578: Radul lui *Străhae*; v. *Documente privind istoria României. B. Țara Românească. Veacul XVI*, vol. IV, p. 353 (abreviat: DIR) DOR, 377.

[11] Astfel stînd lucrurile, *Strehaia* nu mai poate fi considerat un toponim slav (vezi în acest sens, Ion Donat, *Despre toponimia slavă din Oltenia*, Craiova, 1947, p. 24, 83), cu toate că antroponimul de la care s-a format are o temă slavă. Este o situație asemănătoare cu cea a toponimelor *Rădești*, *Vlădești* ș.a., formate de la antroponime de origine slavă.

[12] Unele dintre toponimele incluse în această categorie ar putea avea și o altă interpretare: **Pițigaia** < antrop. *Pițiga*, *Pițigă* (v. DOR, 348) + suf. *-aia*; **Stănaia** < antrop. *Stan* + + *-aia*; **Vlădaia** < antrop. *Vlad* + *-aia*.

[13] Nu este exclusă nici posibilitatea ca toponimul să fi provenit de la apelativul *brezaie* sau de la un antroponim poreclă *Brezaie* + suf. *-a*.

DOR, 222) + *-aia*; **Ciocaia** (sat în c. Săcueni, j. Bihor) < antrop. *Cicc* (v. DOR, 239) + *-aia*; **Cordaia** (coastă în s. c. Racoviță, j. Vîlcea) < antrop. *Corda, Cordea* (v. DOR, 249) + *-aia*; **Gostaia** [14] (loc în s. Sadova Nouă, c. Slatina-Timiș, j. Caraș-Severin) < antrop. *Gostea* (v. DOR, 286) + + *-aia*; **Hăraia** (coastă și pădure în s. Brădișori , c. Berislăvești, j. Vîlcea) < antrop. *Hăra, Hîra* (v. DOR, 295) + *-aia*; **Lipaia** (sat în c. Bistra, j. Alba) < antrop. *Lepa* (v. DOR, 309) + *-aia*; **Lolaia** (pîrîu, se varsă în Jiu aproape de Lonea, or. Petrila, mun. Petroșani, j. Hunedoara) < antrop. *Lola, Lole, Lolu* (v. DOR, 96) + *-aia*; **Mărgaia** (sat în c. Lupșa, j. Alba) < antrop. *Mărgu, Mărgea* (v. DOR, 317) + *-aia*; **Micaia** [15] (munte în s. c. Baia de Fier, j. Gorj și s.c. Voineasa, j. Vîlcea) < antrop. *Mic, Micu, Mică* (v. DOR, 321) + *-aia*; **Miraia**[16] (loc, fost sat pe teritoriul satului Petroșnița, c. Bucoșnița, j. Caraș-Severin) < antrop. *Mira, Mire(a), Miru* (v. DOR, 445) + *-aia*; **Negraia** [17] (teren agricol în s. Fratoștița, or. Filiași, j. Dolj și în s.c. Borăscu, j. Gorj; vale în s.c. Vladimir , j. Gorj; sat și pîrîu în c. Pesceana, j. Vîlcea) < antrop. *Negru, Negrea* + *-aia*; **Păgaia** (sat în c. Boianu Mare, j. Bihor) < antrop. *Pagu* (v. DOR, 341) + *-aia*; **Rădaia** (loc în s. Ilova, c. Slatina-Timiș, j. Caraș-Severin; sat în c. Baciu, j. Cluj) < antrop. *Rad, Radu* + *-aia*; **Robaia** (sat în c. Mușatești, j. Argeș; sat în c. Berislăvești, j. Vîlcea) < antrop. *Rob, Roba, Robu* (v. DOR, 361) + *-aia*; **Suraia** [18] (fost sat în j. Teleorman; sat și com., j. Vrancea; deal în s. Rădești, c. Bălăbănești, j. Galați; v. DRH, A, III, p. 294) < antrop. *Suru* (v. DOR, 379) + *-aia*; **Șercaia** (sat și com., j. Brașov) < antrop. *Șer(b)co, Șer(b)cu* (v. DOR, 381) + *-aia*; *Tărcaia* (sat și com., j. Bihor) < antrop. *Tarcu, Tărca* (v. DOR, 385) + *-aia*; **Tocaia** (platou în s. Izvorani, c. Ștefănești, j. Argeș; pădure în s.c. Măldărești, jud. Vîlcea) < antrop. *Toc, Toca* (v. DOR, 390) + *-aia*; **Tulaia** [19] (loc în s. Valeapai, c. Rama, j. Caraș-Severin) < antrop. *Tula, Tule, Tulea* (v. DOR, 393) + *-aia*; **Zegaia** (sat în c. Prunișor, j. Mehedinți) < antrop. **Zaga, *Zagu* [20] + *-aia*.

Tot în această grupă socotim că trebuie să fie trecut și **Mezdraia**, înregistrat de V. Ioniță din satul și com. Grădinari, j. Caraș-Severin [21]. Deoarece se pare că nu mai sînt și alte denumiri formate cu sufixul *-aia* de la o temă verbală, explicația prin verbul *mezdri (mejdri)* „(despre animale) a roade coaja copacilor", care ar implica sensul „Roasa", este

---

[14] Vezi V. Ioniță, *Glosar toponimic Caraș-Severin*, Reșița, 1972, p. 48.

[15] Iordan, *Top. rom.*, p. 116, îl consideră derivat cu sufixul *-aia* de la adjectivul de origine latină *mic* (ca și pe *Negraia*). Din Gorj îl înregistrează și Radu Sp. Popescu *(Graiul gorjenilor de lîngă munte*, Craiova, 1980, p. 116, 137), dar nu-i dă nici o explicație.

[16] Vezi Vasile Ioniță, *Note lexicale (I) Etnografie — toponimie*, în *Studii și comunicări. Etnografie. Istorie*, Caransebeș, vol. II, 1977, p. 205; idem, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, 1982, p. 162—165.

[17] Cf. și explicațiile date acestui toponim de acad. Iorgu Iordan, *Top. rom.*, p. 342. I. Pătruț *(Despre numele lui Ioan Budai-Deleanu*, în CL, XXVI, 1981, nr. 2, p. 177) crede că a fost mai întîi nume de persoană în *-aia*. Un *Negrae*, derivat de la *Negru, Negrea*, este atestat în DOR, p.334. E posibilă și proveniența din antroponimul *Negrae* + suf. *-a*. În acest caz s-ar putea încadra sub I a.

[18] Vezi și Iordan, *Top. rom.*, p. 344.

[19] Vezi V. Ioniță, *Glosar* ..., p. 51.

[20] Pentru aceste presupuse antroponime vezi Ioan Pătruț, *Onomastica românească*, București, 1980, p. 131.

[21] Vezi *Glosar* ..., p. 55; *Nume de locuri* ... p. 130.

discutabilă. Mai plauzibil ni se pare să fie format de la un antroponim, poate *Mesdrea*, *Mejdrea*, *Mezdrea*, pe care nu l-am găsit însă atestat decît sub forma *Mesdre* (v. DOR, 444).

Asemenea toponime formate cu sufixul *-aia* cu valoare posesivă de la un nume de persoană au sensul de „locul (moșia, terenul) sau satul lui Blîndu, Breazu, Bunu (Bunea), Cioc, Corda (Cordea) etc". În această categorie mai includem și cîteva nume de locuri considerate de origine slavă de către unii lingviști, pe care noi le credem românești, formate de la antroponime de origine slavă. Acestea sînt următoarele : **Cernaia** [22] (munte în s.c. Runcu, j. Gorj și sat în c. Corcova j. Mehedinți) < antrop. *Cerna*, *Cernu*, *Cernea* (v. DOR, 235) + *-aia*; **Crivaia** [23] (apă curgătoare, pîrîu în s.c. Berliște, j. Caraș-Severin; pîrîu în s.c. Văliug, j. Caraș-Severin; loc în s. Cireșa, or. Oțelul Roșu, j. Caraș-Severin; sat desființat, înglobat la s.c. Tarcău, j. Neamț) < antrop. *Criva*, *Crivu* (v. DOR, 253) + *-aia*; **Dobraia** [24] (sat în c. Cornereva, j. Caraș-Severin) < antrop. *Dobră*, *Dobre* (v. DOR, 261) + *-aia*; **Dolhaia** [25] (loc în satul Mocod, c. Nimigea, j. Bistrița-Năsăud) < antrop. *Dolh*, *Dolha* (v. DOR, 263) + *-aia*; **Sinaia** [26] (oraș în j. Prahova; o fostă denumire a satului Bălțești, j. Prahova [27] și o alta a satului Lacu Sinaia din c. Amaru, j. Buzău) comportă o discuție specială. În cazul oiconimului *Sinaia* (orașul actual) e foarte probabil că

---

[22] Denumirea satului din Mehedinți este explicată de Iorgu Iordan (*Notes* ..., p. 33—34) atît ca formă adjectivală slavă, cît și ca variantă în *-aia*, în loc de *Cernoaia*, provenită de la un nume de persoană *Cernu*. În *Top. rom.*, p. 117, acest toponim este trecut însă la capitolul „Nume topice care arată o însușire a locului", printre sinonimele denumirii *Neagra*. Ca formație, îl consideră sinonim al lui *Negraia* (v. și p. 342) și, cronologic, anterior acesteia.

Pentru numele muntelui din Gorj vezi Radu Sp. Popescu, *op. cit.*, p. 120, care îl crede derivat de la numele topic *Cerna* cu suf. rom. *-aia*.

[23] Iorgu Iordan (*Top. rom.*, 130) îl trece printre sinonimele toponimului *Strîmba*, avînd la bază radicalul slav *kriv* „oblic, curb". Se pare însă că și în cazul acestor denumiri e necesară o interpretare diferențiată. Numele pîrîului din Berliște s-ar putea să provină și dintr-un skr. *Krivaja*, ținînd seamă de apropierea geografică față de teritoriul sîrbesc. Denumirile de la Văliug și mai ales cea de la Oțelul Roșu au însă etimologia propusă mai sus sau sînt derivate de la un toponim *Criva*. Numele satului din jud. Neamț s-a format pornind de la un antroponim *Criva*, *Crivu*. Cf., în această privință, numele de sate *Crivești* din județele Iași și Vaslui, care nu pot fi, la origine, decît nume de grup în *-ești* formate de la unul din aceste antroponime.

[24] Vezi Iordan, *Top. rom.*, p. 110 și 342, unde se spune că păstrează aspectul adjectival slav, fiind provenit din sl. *dobrŭ*.

[25] Vezi nota 3; Iorgu Iordan (*Sprachgeographisches aus dem Gebiete der rumänischen Toponomastik*, în *Contributions onomastiques*, Bucarest, 1958, p. 18) îl socotește de origine ucraineană, cu *h* < *g*. Cf. și *Top. rom.*, p. 115, unde îl trece printre sinonimele toponimului *Lunga*; Emil Petrovici (CL, IV, 1959, 1—2, p. 154) îl crede, de asemenea, de origine ucraineană, cu sensul de „lunga"; cf. însă toponimul citat în continuare, *Poiana Dolhii*, care presupune existența în zonă a antroponimului *Dolh*, *Dolha*.

[26] Iorgu Iordan arată, mai întîi (BL, VI, 1938, p. 33), că trebuie considerat formă adjectivală slavă. Nu este posibilă această interpretare, deoarece numele nu este prea vechi. (Nu este atestat în documentele istorice din secolele al XVI-lea și al XVII-lea; vezi *Indicele numelor de locuri* la DIR, B. *Țara Românească, Veacurile XIII — XVI*, București, 1956; *Veacul al XVII-lea*, București, 1960). Mai tîrziu (*Top. rom.*, p. 250) acceptă, potrivit informațiilor date de *Marele Dicționar Geografic al României* (București, 1898—1902, abreviat: MDG), ideea că locurile cu acest nume provin de la denumirea mănăstirii Sinaia, care, la rîndul ei, l-a primit după cel al muntelui *Sinai* (din Egipt). Nici această ipoteză nu este întru totul acceptabilă. Numele de *Sinaia* a fost dat mai întîi mănăstirii, dar nu de la cel al muntelui Sinai din Egipt, ci după al unui munte local (vezi mai jos).

[27] Vezi Dimitrie Frunzescu, *Dicționaru topografic și statistic al României*, București, 1872, p. 28, 438 (*Sinaie*).

mai întîi a fost denumit astfel un munte din apropiere, al cărui proprietar era un *Sin*, *Sina* sau *Sinu* (v. DOR, 147—148), după care, prin transfer, s-a numit la fel mănăstirea construită în apropiere și, după ea, așezarea laică vecină [28]. Presupunerea noastră este confirmată de numele *Sinai*, atestat de către Frunzescu *(op. cit.*, p. 438) pentru un munte din regiune. Denumirea lui nu are nici o legătură cu muntele Sinai din Egipt (v. și DOR, 148), ci este fie o formă cu apocopă, în loc de *Sinaia* (< *Sin*, *Sina*, *Sinu* + *-aia)*, fie chiar antroponimul *Sinai* [29] (< *Sin*, *Sina*, *Sinu* + *-ai)* în funcție toponimică. Dacă acceptăm că numele muntelui a fost *Sinai*, atunci denumirea mănăstirii s-a format prin derivare cu sufixul *-a* avînd valoare de apartenență *(Sinai* + *a* > *Sinaia)*. Celelalte nume de sate (din județul Prahova și Buzău) au apărut prin transfer de la denumirea de bază *(Sinaia)*, fiind situate, probabil, pe moșii care aparțineau mănăstirii Sinaia [30].

II. O a doua grupă de toponime formate cu sufixul *-aia* este constituită de cele provenite de la apelative. Acestea sînt mai puțin numeroase. Deosebim și aici două subgrupe :

a) Toponime care au la bază apelative feminine terminate în *-aie*. Astfel de cuvinte comune se fixează ca nume de locuri numai cu forma articulată și de aceea apar cu finala în *-aia*. Desigur, în această situație nu poate fi vorba de sufixul *-aia* discutat mai sus. Dăm cîteva exemple : **Ciumăfaia** (sat în c. Borșa, j. Cluj) < *ciumăfaie* „laur" (plantă); **Hobaia** (fostă moșie în s. Mesteacăn, c. Văleni, j. Dîmbovița; sat în c. Ugrezeni, j. Ilfov) < *hobaie* „vale înfundată, rîpă prăpăstioasă" (CADE, DLRM, s. v.; vezi și Iordan, *Top. rom.*, p. 514); **Tihălaia** [31] (rîpă în s. Butnărești din c. Secuieni, j. Neamț) < *tihăraie* „loc rîpos; povîrniș pe coasta unui munte; rîpă abruptă, vale îngustă și adîncă" (CADE, DLRM, s.v.).

b) Toponime formate de la apelative, la care se adaugă sufixul *-aia*. cu valoare colectiv-locală, sinonim cu sufixul *-oasa* [32] (cu care se poate înlocui), arătînd că obiectul geografic desemnat posedă o anumită însușire (indicată de temă), uneori într-o mare cantitate. Aceeași valoare o

---

[28] Localitatea a primit acest nume tîrziu, la sfîrșitul secolului trecut (1874), înlocuind numele mai vechi *Podu Neagului* (comună în plasa Prahovii, districtul Prahova; vezi *Tablou de tóte comunele rurale din țéră*, București, 1864, p. 19). Orașul a sărbătorit 100 de ani de la schimbarea denumirii în decembrie 1974. Vezi ziarul „România liberă", nr. 9366 din 4 dec. 1974.

[29] Pentru antroponimele formate cu sufixul *-ai*, unele întîlnite și în toponimie, vezi I. Pătruț, *Despre numele lui Ioan Budai-Deleanu*, în CL, XXVI, 1981, nr. 2, p. 174—177.

[30] Vezi și Iordan, *Top. rom.*, p. 250 ; cf. și alte situații asemănătoare, cînd sate așezate pe moșii ale unor mănăstiri au primit numele acestora : *Cozia*, sat în c. Pristol, j. Mehedinți ; *Govora*, sat în c. Bobicești, j. Olt ; *Tismana*, sat în c. Devesel, j. Mehedinți ș.a.

[31] Un toponim omonim, *Tihăraie*, glosat prin „teren rîpos", este înregistrat de Ilie Dan din Valea Solonețului (s. Costîna, c. Todirești, j. Suceava) în *Toponimie și continuitate în Moldova de Nord*, Iași, 1980, p. 211. Autorul nu face însă nici un fel de observații cu privire la acest nume de loc, care își are originea într-un entopic interesant, specific Moldovei. Vezi și G. Pascu, *op. cit.*, p. 204 ; T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931, p. 35. CADE îl înregistrează citînd texte din Creangă și Odobescu. Fonetismul toponimului notat de noi din jud. Neamț, cu *l* în loc de *r*, se explică printr-o schimbare fonetică datorată pronunțării populare.

[32] Vezi articolul nostru citat la nota 1, p. 234—235.

are și sufixul *-oaia* în toponimele *Ceroaia*, *Ferigoaia*, *Făgoaia*, *Frăgoaia* și altele, sensul lor fiind de „loc cu ceri, cu fragi, cu fagi" etc. [33].

Pentru această valoare a sufixului *-aia* am reținut vreo 8—9 denumiri. Sîntem încredințați însă că mai sînt și altele în toponimia noastră și că numai cunoașterea întregului tezaur toponimic, cules pentru elaborarea *Dicționarului toponimic al României*, va putea oferi noi date edificatoare în această privință. Iată exemplele: **Costaia**, deal și pîrîu (s. Muereasca de Sus, c. Muereasca, j. Vîlcea); pădure și poiană (s. Frînceşti-Coasta și s.c. Muereasca, j. Vîlcea) < *coastă* + *-aia*, cu sensul de „locul cu multe coaste" [34]; **Drocaia**, loc în sat (s. Beloț, c. Sopot, j. Dolj) < *droc* [35] (arbust) + + *-aia*, însemnînd „locul pe care crește drocul"; **Gîldaia** [36], baltă (s. Mihăița, c. Coțofenii din Dos, j. Dolj) < *gîldău* + *-aia* (sau < pl. *gîldaie* + *-a*), avînd înțelesul de „balta cu multe gîldaie, formată din mai multe gîldaie"; **Lunaia** [37] (= **Alunaia**), izlaz (s. Cîrstănești, c. Oteșani, j. Vîlcea) < *alun* + *-aia*, cu sensul de „locul cu aluni, alunos" (sinonim cu un *Alunoasa*) [38]; **Malaia** (nume oficial), **Mălaia** [39] (nume popular), munte, pîrîu și sat (c. Malaia, j. Vîlcea) < *mal* „deal, munte" [40] + *-aia*, sensul toponimului fiind astfel „locul cu maluri (dealuri, munți) multe (mulți)". Numele acesta l-a primit mai întîi muntele, apoi pîrîul și, în cele din urmă, satul; **Plăvaia**, pîrîu (s. Gura Văii, c. Bujoreni; s. Muereasca de Jos, c.

---

[33] Vezi Gh. Bolocan, *Derivarea toponimică și etimologia*, în „Arhivele Olteniei", serie nouă, București, nr. 1, 1981, p. 263; idem, *Etimologii toponimice*, în „Analele Universității din Craiova", seria științe Filologice, anul X, 1982, p. 35.

[34] Deși ni se pare că interpretarea aceasta este mai potrivită, avînd în vedere mai ales configurația terenului (este un deal, deci loc cu coaste; cf. și informația dată de un localnic: „sînt multe coaste"), toponimul s-ar mai putea explica și pe cale antroponimică (< antrop. *Costa*, *Costea* + *-aia*) sau prin derivare toponimică (< top. *Coasta* + *-aia*), sufixul avînd aici valoare de apartenență: „locul care aparține sau depinde de top. *Coasta*".

[35] Vezi Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, 1968, p. 42.

[36] Vezi *Dicționarul geografic al județului Doljiu*, București, 1896, p. 312, unde este notat cu grafia *Gîldaea* (v. și MDG, IV, 334).

[37] L-am inclus în această grupare pentru că îl considerăm provenit, prin afereza lui *a*, din **Alunaia**, nu de la un nume de vacă, *Lunaia* (pentru care vezi G. Pascu, *op. cit.*, p. 203).

[38] Probabil că înainte de a fi „izlaz" a fost o pădure, în care predomina alunul, de unde locul s-a numit astfel; după defrișare, a rămast teren de pășune, izlaz. Trecerea de la *Alunaia* la *Lunaia*, prin afereză, s-a produs ca urmare a folosirii toponimului în context: *Mă duc la Alunaia*; *a* din „la" și *A* din *Alunaia* s-au contras prin fonetică sintactică.

[39] Cu privire la originea toponimului s-au mai emis și alte ipoteze. Emil Petrovici, referindu-se la numele muntelui *Malaia*, spune că are la bază cu siguranță un nume de persoană (vezi *Oronymes à base d'anthroponymes dans les Carpates roumaines*, în RL, XII, 1967, nr. 6, p. 484, nota 18; cf. și versiunea românească, în SMO, 1969, p. 64, nota 17). Nu explică însă cum s-a format denumirea. Romulus Vulcănescu (în *Toponymie agraire de montagne dans les Carpates roumaines*, în ACIL X, IV, Bucarest, 1970, p. 1097) îl inserează pe *Mălaia* (nume de munte și de sat din Vîlcea) printre toponimele agrare de munte, care se referă la produsele agricole, considerînd că are la bază apelativul *mălaiu*, un alt termen prin care se denumea meiul.

Dacă se acceptă însă mai curînd o proveniență antroponimică a acestui oiconim, fapt care nu este exclus, e mai probabil că toponimul s-a format nu de la un nume de persoană *Mălai*, cum înclină să admită unii cercetători (cf. și Ioan Conea, *Țara Loviștei*, București, 1935, p.112), ci de la un *Malu*, *Male*, *Malea*, *Mălea* (v. DOR, 99))+ *-aia*, cu valoare posesivă (vezi mai sus, I b), însemnînd „muntele lui Malu, Male, Malea, Mălea".

[40] Pentru locurile numite *Malul* și sensul vechi al apelativului *mal* vezi Ovid Densusianu, *Urme vechi de limbă în toponimia românească*, extras din „Anuarul Seminarului de istoria limbei și literaturei române", București, 1898, p. 12—14 (retipărit în *Opere*, vol. I, București, 1968, p. 474—476). Cf. și *Mălurel*, deal mic în s. c. Bărbătești și s. c. Bunești, j. Vîlcea. Vezi Emilian N. Burețea, *Sufixe diminutivale posesive în toponimia din nordul jud. Vîlcea*, în LR, XXXI, 1982, nr. 2, p. 175. Poate că din aceeași temă este și *Maleia*, vale la Petroșani, j.Hunedoara.

Muerasca, j. Vîlcea); deal (s. Muereasca de Jos, c. Muereasca, j. Vîlcea); pîrîu și fost sat, înglobat la satul Părăușani, c. Livezi, j. Vîlcea < *plavie* sau *plav* „pămînt plutitor format din rădăcini de stuf și de papură, între care se află îmbîcsit nămol fin"[41] + *-aia*. Sensul hidronimelor amintite este de „pîrîul cu (mult) plav, cu plavie"[42]. Numele satului a fost dat, desigur, prin transfer, după numele pîrîului; **Tufaia**[43], munte, pădure, poiană (s. Dobrița și s.c. Runcu, j. Gorj) < *tufă* + *-aia*, cu sensul de „muntele (acoperit) cu tufe, cu pădure formată din tufe"; **Zîmbraia**[44], vale (s. Săscioara, c. Zătreni, j. Vîlcea)[45] < *zîmbru*[46] „un soi de pin" + *-aia*, înțelesul toponimului fiind de „valea cu zîmbri".

Aici se poate încadra și **Pițigaia**, deal în s. Cotenești, c. Stoenești, j. Argeș, care poate fi interpretat, în acest caz, ca provenit din *pițigaie* „găteje subțiri"[47] + *-aia*. Toponimul are astfel sensul de „dealul cu găteje, pe care erau (cîndva) multe găteje". Probabil, că mai întîi s-a numit astfel pădurea care se afla pe acest deal, denumirea extinzîndu-se apoi și asupra dealului respectiv.

Astfel de toponime ne permit să facem precizarea că este posibilă o interpretare diferențiată a unor nume de locuri omonime (în cazul nostru, *Pițigaia* deal și *Pițigaia* sat), în funcție de obiectul denumit: element topografic sau social-istoric, adică formă de relief sau așezare omenească.

În același fel trebuie să fie explicat și toponimul **Bobaia** (sat în c. Aninoasa, j. Gorj; pîrîu și deal în s. Andreești, c. Vladimir, j. Gorj; pîrîu în s. Mogoșani și în s. Bobu din c. Scoarța, j. Gorj). Numele satului *Bobaia* provine din antrop. *Bob*, *Boba*, *Bobu* (v. DOR, 205) + *-aia* (cu valoare posesivă), sensul toponimului fiind de „satul lui (care provine de la) Bob, Bobu, Boba". Numele pîrîului *Bobaia* din c. Scoarța s-a putut forma și prin derivare de la denumirea satului *Bobu*, prin care trece, cu sufixul *-aia*, care are aici valoare de apartenență, sensul hidronimului

---

[41] Vezi T. Porucic, *op. cit.* p. 44; P. V. Rotaru și G. A. Oprescu, *Lexicon toponimic*, București, 1943, p. 49.

[42] Cf. însă Ion Calotă, *Arhaisme în toponimia comunei Livezi, județul Vîlcea*, în LR, XVIII, 1969, nr. 5, p. 496, care derivă numele pîrîului și satului din c. Livezi, j. Vîlcea din tema slavă *plavŭ* + suf. *-ai*. O altă explicație posibilă ar fi aceasta: numele apelor curgătoare au apărut din adjectivul *plăvai*, *plăvaie* (v. CADE s.v.) „bălan, bălai, alb", care s-a substantivat, ca în cazul lui *Neagra*, *Strîmba*, *Larga* etc. (*Apa plăvaie* > *Plăvaia*).

[43] Toponimul a fost înregistrat și de Radu Sp. Popescu, *op. cit.*, p. 116 și 154, caracterizat prin „munte golaș, doar cu cîteva tufe", dar fără să facă observații în legătură cu formarea denumirii și valoarea sufixului.

[44] Vezi MDG, vol. V, p. 344.

[45] La acestea se mai pot adăuga și altele ca, de pildă, **Ciotaia*, neînregistrat însă decît sub forma diminutivului *Ciotăița* (pîrîu). Atestarea hidronimului diminutiv ne face să credem că a existat, cu siguranță, și un hidronim primar, * *Ciotaia* (< *ciot* + *-aia* sau, poate, < antrop. *Ciot*, *Ciotu* v. DOR, 240 + *-aia*). Diminutivele toponimice în *-ița* (vezi o listă a acestora la Gh. Bolocan, *Derivarea* ..., în AO, serie nouă, București, 1981, nr. 1, p. 258—261) provin, uneori, de la toponime primare în *-aia*. Exemple: *Bobaia* — *Bobăița*, *Brezaia* — *Brezăița*, *Cernaia* — *Cernăița*, *Mălaia* — *Mălăița*, *Negraia* — *Negrăița*, *Plăvaia* — *Plăvăița*, *Tărcaia* — *Tărcăița*. Pornind de la această constatare, putem afirma că toponime ca *Băbăița* (sat) și *Luncăița* (loc) nu puteau proveni decît de la denumirile **Băbaia* și **Luncaia*, care trebuie să fi existat în mod cert.

[46] Vezi Al. Borza, *op. cit.*, p. 131; DOR, p. 415.

[47] Vezi Rădulescu-Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, Cîmpulung, 1901, p. 58.-Cf.și G. Pascu, *op. cit.*, p. 199. Satul Cotenești făcea parte din fostul județ Muscel.

fiind astfel cel de „apa sau pîrîul care trece prin Bobu" sau „care aparţine de satul Bobu". În acest caz derivarea are loc la nivel toponimic.

Remarcăm, de asemenea, că sînt şi unele denumiri cu finala *-aia* care permit explicaţii diverse, în funcţie de forma antroponimului care le stă la bază. Spre exemplu, pentru **Bălaia** (sat în c. Filipeni, j. Bacău, sat în c. Tileagd, j. Bihor şi sat în c. Smeeni, j. Buzău) sînt posibile următoarele interpretări: 1) < *Băl, Băla, Bălă, Bălu* [48] + *-aia*; 2) < antrop. *Bălae* (v. DOR, p. 194) + *a* şi 3) < antrop. *Bălai* [49] + *-a*.

Din cele expuse mai sus se desprind următoarele:

— Toponimele în *-aia* sînt, cu foarte puţine excepţii (poate *Suhaia*), româneşti, formate mai ales din teme antroponimice, dar şi din apelative şi, mai rar, din teme toponimice.

— Toate aceste teme sînt substantivale. Sufixul nu formează toponime de la teme adjectivale [50].

— Cele mai multe denumiri de acest fel se găsesc în sudul ţării (Muntenia, Oltenia), dar şi în Banat [51]; aici sînt atît nume de sate, cît şi alte denumiri în *-aia* (de ape, de munţi, de dealuri, de păduri, de locuri diverse etc)., pe cînd în restul ţării sînt, în general, izolate şi mai ales nume de sate.

— Secvenţa finală *-aia* are în toponimie mai multe explicaţii:

1) la toponimele provenite din antroponime:
   a) temă în *-aie* + *-a* (*Stănaia, Strehaia*)
   b) temă în *ai* + *-a* (*Bălaia*)
   c) temă cu finala ∅ + *-aia* (*Ciocaia, Micaia, Robaia*)
2) la toponimele provenite din apelative:
   a) temă în *-aie* + *-a* (*Hobaia*)
   b) nu avem exemple cu tema în *-ai* + *-a*
   c) temă cu finala ∅ + *-aia* (*Costaia, Tufaia*)
3) la toponimele provenite de la alte toponime:
   a) nu avem exemple cu tema în *-aie* + *-a*
   b) temă în *-ai* + *-a* (*Sinaia*)
   c) temă cu finala ∅ + *-aia* (*Bobaia*).

Se constată din schema stabilită că numai în situaţiile de la punctul c) *-aia* funcţionează ca sufix distinct [52]. În celelalte cazuri apare o finală *-aia* formată dintr-o temă în *-aie* sau *-ai* + *-a* (sufix sau articol). Valoarea lui este diferită pentru fiecare categorie de toponime: posesivă (1 c), colectiv-locală (2 c) şi de apartenenţă (3 c).

* * *

[48] Pentru atestarea antroponimelor citate, v. DOR, p. 194.

[49] Vezi DOR, p. 194; cf. şi I. Pătruţ, *Despre numele* ..., p. 174, care consideră că numele de persoană *Bălai* este derivat din tema *Băl* — cu ajutorul sufixului *-ai*. E posibil ca antroponimele *Bălai* şi *Bălae* să fi apărut şi pe baza adjectivului *bălai*. Înclinăm să credem însă că s-au format mai degrabă din *Băl* + *-ai*.

[50] Vezi o altă părere la Iordan, *Top. rom.*, p. 116, nota 4. Numele de locuri formate cu acest sufix, care par a avea la bază o temă adjectivală (*Blîndaia, Bunaia, Micaia, Negraia* ş.a.), au în realitate la bază nume de persoane provenite din adjective. Cf. şi I. Pătruţ, în CL, XXVI, 1981, nr. 2, p. 177.

[51] Vezi V. Ioniţă, *Glosar* ..., p. 29, nota 84, p. 47, nota 41.

[52] Cu privire la originea sufixului, vezi mai sus, p. 3. Nu optăm pentru originea slavă a sufixului toponimic *-aia*, ci pentru apariţia lui pe teren românesc. Unele forme adjectivale feminine slave în *-aia* (tipul *dolgaja, glybokaja, suhaja*; cf. top. *Suhaia*) au contribuit, poate, numai la impunerea şi consolidarea sufixului ca formant toponimic românesc.

Studierea unor nume de locuri în sistem ne oferă, în mod cert, soluții etimologice mai precise decît cercetarea izolată a unor toponime, fără includerea lor într-un ansamblu de denumiri, cu caracteristici formale, funcționale și semantice asemănătoare.

De aceea analiza toponimelor prin segmentarea lor în elementele formative este de cele mai multe ori nu numai necesară, dar și foarte utilă pentru clarificarea unor etimologii toponimice.

Iulie 1984

Centrul de Științe Sociale
Craiova

ELEMENTE REGIONALE ÎN LEXICUL PROZEI LUI DUILIU ZAMFIRESCU

ION GHEŢIE

1. Într-un articol publicat în urmă cu cîţiva ani, ne-am ocupat de lexicul regional din romanul *Viaţa la ţară* de Duiliu Zamfirescu.Parcurgînd lucrarea, am ajuns la concluzia că ea reflectă o fuziune de termeni de provenienţă muntenească şi moldovenească. Prezenţa, aparent paradoxală (uneori şi în dialoguri), a moldovenismelor într-o operă a cărei acţiune se petrece undeva în fostul judeţ Ialomiţa, aşadar în Muntenia, ne-a atras de la început atenţia, întrucît ea contravenea flagrant cu o prescripţie a codului literar realist (moştenită de la romantici), şi anume cu respectarea prin limbă a culorii locale a naraţiunii. Originea scriitorului dintr-o regiune de tranziţie (Vrancea), unde coexistau particularităţile moldoveneşti de limbă cu cele muntenești, nu ni s-a părut că explică în mod satisfăcător neobişnuita structură a vocabularului *Vieţii la ţară*. Nici posibila existenţă, în puncte izolate, a unor moldovenisme în estul Munteniei nu oferă cheia de rezolvare a problemei. După părerea noastră, e vorba de amestecul deliberat al cuvintelor muntenești şi moldovenești de către o persoană care punea în opoziţie „limba vie a Ţării Româneşti [= Vechiul Regat] şi limba dialectelor", adică vorbirea din celelalte regiuni ale Daco-romaniei (Transilvania, Banatul, Bucovina) şi păstra convingerea că din această „limbă vie" avea să rezulte, „printr-un procedeu de eliminare, limba clasică a românilor". Nimeni şi nimic nu-l puteau împiedica pe cel ce profesa o asemenea credinţă să întrebuinţeze moldovenisme într-un roman a cărui acţiune se desfăşura în Muntenia, şi aceasta pentru că termenii de origine moldovenească îşi pierdeau statutul de regionalisme şi deveneau, de drept, elemente ale vocabularului literar [1].

2. Recent, P. Lăzărescu s-a oprit pe larg asupra contribuţiei noastre [2]. După D-sa, opinia rezumată în rîndurile precedente ar fi greşită, întrucît din cele 20 de cuvinte enumerate de noi 18 „constituie elemente răspîndite şi astăzi în nord-estul Munteniei". Ceilalţi doi *(corhană* şi *crişu)* ar fi fost reţinuţi eronat, deoarece apar numai în vorbirea unor personaje originare din regiunea Făgăraşului. (În treacăt fie spus, obiecţia nu infirmă punctul nostru de vedere. Şi în cazul acestor cuvinte, avem a face tot cu folosirea nejustificată a moldovenismelor, cu atît mai semnificativă, cu cît personajele îşi au obîrşia în zone încă şi mai depărtate de Moldova, unde, în mod cert, nu pot fi întîlnite influenţe ale graiurilor moldoveneşti). La urmă, după examinarea difuzării geografice a unora din cei 18 termeni

[1] Vezi pe larg, *Termeni regionali în „Viaţa la ţară" de D. Zamfirescu*, în LR, XXVI, 1977, nr. 1, p. 47–53.

[2] *Milcovul, frontieră lingvistică? (O problemă între dialectologie şi limba literară)*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 1, p. 3–11.

rămași, pe baza anchetelor încă nepublicate ale atlasului lingvistic al Munteniei și Dobrogei, P. Lăzărescu conchide că așa-zisele moldovenisme invocate de noi aveau curs în regiunea în care se plasează acțiunea romanului și au fost puse la contribuție tocmai spre a realiza culoarea locală. În concluzie : „eleganta, docta și uneori chiar pedanta argumentație etalată de I. Gheție în articolul *Termenii regionali în „Viața la țară" de D. Zamfirescu* este infirmată de realitatea dialectală"[3] .

3. Fără a contesta realitatea datelor (totuși incontrolabile) furnizate de P. Lăzărescu, vom arăta, pentru început, că, în stabilirea răspîndirii pe teren a termenilor, noi am beneficiat, în afara informațiilor puse la dispoziția noastră de dialectologia istorică, de răspunsurile consemnate în ALR. Subliniem acest lucru pentru a atrage atenția asupra faptului că între cele două anchete dialectale există un interval de 3—4 decenii. E posibil ca termenii în discuție să fi circulat prin anii 1930 în răsăritul Munteniei, dar să nu fi fost înregistrați și aceasta nu din vina anchetatorilor, ci din pricina rețelei de puncte, mult mai rară în ALR decît în NALR. Nu e exclus însă, cel puțin din punct de vedere teoretic, ca pătrunderea, cu totul izolată, a unor moldovenisme în zona fostului județ Ialomița să se fi produs în ultimele decenii. Este evident că, în acest caz, cuvintele nu aveau cum să fie cunoscute de D. Zamfirescu din vorbirea locală.

Din cele 18 cuvinte reținute de P. Lăzărescu (prin eliminarea arbitrară a altor două), circulația est-muntenească este probată de D-sa numai pentru 11 : *bostănărie, buhai, ciubotă, ciubotar, horbotă, jitar, sicriu, sudoare, tureatcă, țintirim* și *zaplaz*. Ceilalți termeni n-au putut fi urmăriți de autor, deoarece nu figurează în chestionarul atlasului (întîmplător, au mai fost notați *dară* și *mătăhăi)*. Din acești 11 termeni, numai 6 apar ca avînd curs în actualele județe Ialomița și Călărași, unde se petrece acțiunea romanului *(bostănărie, buhai, jitar, sicriu, sudoare* și *zaplaz)*. Ceilalți (inclusiv *dară și mătăhăi)* circulă în județele Vrancea, Brăila și Buzău și nu interesează discuția de față. Mai adăugăm că *sicriu, sudoare* și *zaplaz* se întîlnesc, sporadic, în numai cîte două puncte din județele Ialomița și Călărași, ceea ce face ca ele să fie foarte puțin semnificative pentru caracterizarea vorbirii populare din aceste două județe. Iată, deci, că din cei 20 de termeni citați de noi numai 3 (eventual 6) pot servi ca probe pentru întemeierea opiniilor lui P. Lăzărescu. Nu știm dacă D. Zamfirescu a cunoscut mai îndeaproape graiul ialomițean (a funcționat, în tinerețe, ca magistrat la Hîrșova, pe celălalt mal al Dunării). Rămîne însă curios ca el să fi luat din acest grai numai 3 (sau 6) cuvinte, de altfel familiare lui din graiul natal din Vrancea, ca și celelalte 15 (12). Toate acestea constituie un prim motiv de a ne îndoi de veridicitatea afirmațiilor autorului.

4. Există însă o probă care confirmă, în mod decisiv, justețea susținerilor noastre. Dacă, într-adevăr, D. Zamfirescu a aspirat să realizeze o *koiné* prin integrarea cuvintelor moldovenești și muntenești, atunci e firesc ca această sinteză lexicală particulară să se regăsească și în limba altor lucrări ale sale, a căror acțiune nu se plasează în Ialomița, ci în alte zone ale teritoriului dacoromânesc. Pentru a ne convinge de valabilitatea

[3] *Op. cit.*, p. 11.

unei asemenea presupuneri, am parcurs un număr de nuvele și romane ale lui D. Zamfirescu localizabile în Muntenia (București), Moldova și Transilvania. Am lăsat intenționat deoparte romanul *Tănase Scatiu*, care-și desfășoară acțiunea în Ialomița, ca și *Viața la țară*. La capătul investigației noastre a rezultat următoarea listă de moldovenisme, care e departe de a fi exhaustivă [4] (cele culese cu aldine apar și în *Viața la țară*):

baratcă „baracă" s. f. (R, 392, N, 96; vezi DA, CADE); *bechiu* s. n., în expr. *a nu ști bechiu* „a nu ști nimic" (N, 10; vezi DA), **buhai** s. m. „taur" (R, 427, N. 89; vezi BD [5], 181), *buhăială* s. f. „muget de taur" (N, 89), *buratec* s. m. „brotac" (R, 431; vezi TDRG, CADE), *casap* s. m. „măcelar" (R, 293; vezi BD, 182), *cinel-cinel* „formulă cu care încep unele ghicitori" (A, 7; vezi DA, TDRG), *ciotcă* s. f., în expr. *grămădiți ciotcă* „așezați claie peste grămadă, unul peste altul" (R, 400; vezi DA, TDRG, CADE), *ciubăr* „hîrdău" (N, 82; vezi DA, TDRG, CADE), **ciubotă** s. f. „cizmă" (I, 33; vezi BD, 183), **corhană** s. f. „coastă de deal rîpoasă" (R, 427, N, 90; vezi DA, TDRG), *dupcă* s. f. „monedă de 50 de bani" (N, 293; vezi CADE), *ghebos* adj. „cocoșat" (N, 183; vezi TDRG, CADE), *ghibăcie* s. f. „dibăcie" (N., 166; vezi DA, TDRG), **ghiduș** s. m. „om neastîmpărat, poznaș" (N, 401; vezi DA, TDRG, CADE, DLRC), *ghiduție* s. f. „poznă, glumă" (I, 61; vezi DA, TDRG, CADE), *haraba* s. f. „căruță mare" (R, 424; vezi DA, CADE), *hîd* adj. „urît" (N. 338, I, 65; vezi DA, TDRG, CADE), **horbotă** s. f. „dantelă" (Î, 94; vezi DA, DLRC), *îmbrățoșa* vb. „a îmbrățișa" (R, 338; vezi TDRG, CADE), **mătăhăi** *(mătăhăni)* vb. „a umbla de colo pînă colo" (N. 95, I, 62; vezi TDRG, CADE), *mîlitură* s. f. „depunere de noroi" (R, 354; cf. TDRG s. v. *mîl, mîlos*, CADE s.v. *mîl, mîli, mîlos)*, *nour* „nor" (R, 293; vezi TDRG, CADE), *ogradă* s. f. „curte" (N, 82; vezi BD, 186), *pestelcă* „șorț" (R, 293; vezi TDRG, CADE), *petecă* s. f. „cîrpă" (N, 95; vezi TDRG, CADE), *plisc* s.n. „cioc" (N, 406; vezi TDRG), *pogan* adj. „urît" (N, 325; vezi DLR, TDRG, CADE), *saltar* s.n. „sertar" (N, 317, A, 5; vezi TDRG, CADE), *sudalmă* s. f. „înjurătură" (R, 329; vezi BD, 189), **sudoare** s. f. „transpirație" (R, 329; vezi BD, 190), *șioi* s. n. „șuvoi" (R, 356; vezi TDRG, CADE), *tupilat* adj. „pitulat" (N, 107; vezi TDRG, CADE), **tureatcă** s.f. „carîmb" (N, 339; vezi BD, 187), **țintirim** s. n. „cimitir" (N,158; vezi BD, 182—183), **țînc** s. m. „copil" (N, 97; vezi TDRG, CADE), *vădană* s. f. „văduvă" (R, 332; vezi TDRG, CADE), *velniță* s. f. „instalație de fabricare a rachiului, povarnă" (N, 107; vezi TDRG, CADE), *vorbareț* adj. „vorbăreț" (R, 295; vezi TDRG), **zăplaz** s.n. „gard" (N, 401; vezi BD, 196) [6].

Alături de acești termeni de proveniență moldovenească (uneori și ardelenească de nord și chiar bănățenească), am întîlnit și numeroase cuvinte muntenești, precum: *barză, cizmar, ciupi, cîrciumă, gudura, hîrdău, nasture, noroi, pisică, porumbel, puț, zăpadă* etc.Nu le-am consemnat

---

[4] În rîndul lor am inclus și unele variante fonetice, avînd grija să nu le reținem decît pe acelea care reflectă un fonetism particular, și nu unul cu caracter de „lege".

[5] I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.

[6] Iată edițiile folosite: *Romanul Comănești lor. Anna*, ed. Mariana Rarincescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1938 (= A), *Îndreptări*, roman, București, Alcalay, f.a. (= Î), *Nuvele*, ed. Mariana Zamfirescu-Rarincescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1939 (= N), *Viața la țară. Tănase Scatiu. În război*, [București], Editura pentru Literatură, 1965 (= R).

într-o listă aparte, pentru a nu lungi expunerea, cu atît mai mult cu cît nu interesau direct discuția noastră. Fuziunea elementelor muntenești și moldovenești în toate lucrările parcurse dovedește elocvent două lucruri. Întîi, că scriitorul acționa în virtutea unor convingeri prealabile asupra rolului pe care trebuia să-l joace „limba vie a Țării Românești" în constituirea vocabularului limbii beletristice românești. În al doilea rînd, că și în *Viața la țară* prezența moldovenismelor trebuie privită în același fel, și nu ca un împrumut din graiul ialomițean, unde ele abia se întînesc astăzi și e posibil să nici nu fi existat la finele secolului trecut.

Eroarea lui P.Lăzărescu constă în a fi încercat să soluționeze „o problemă între dialectologie și limbă literară", cum singur o intitulează, numai cu mijloacele (insuficiente) ale cercetătorului graiurilor românești actuale.

Septembrie 1984

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

ALEXANDRU TOȘA, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 297 p.

1. Acest studiu dedicat sistemului morfologic al limbii române contemporane încununează o bogată activitate științifică, însumînd rezultatele unor cercetări fructificate într-o serie de articole și lucrări publicate între 1967 și 1977.

2. Capitolul introductiv — *Fundamentele morfologice ale limbii române* — formulează în mod concentrat premisele modului de abordare a morfologiei ales de autor; el prezintă pe rînd formulele care epuizează relațiile dintre simboluri în axiomatica sistemului morfologic al limbii române *(Prezentarea sistemului)*; definițiile simbolurilor folosite în aceste formule, precum și schemele sistemului morfologic al limbii române și ale subsistemelor părților de vorbire și respectiv categoriilor gramaticale *(Reprezentarea sistemului)*, definițiile funcțiilor logice ce intervin în prezentarea sistemului, precum și „proiecția schemei conceptuale reprezentate în planurile teoriilor semnului lingvistic" (24) *(Interpretarea sistemului)*. În cele trei capitole care formează grosul cărții, A.T. examinează pe rînd *Părțile de vorbire* (substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția), *Categoriile gramaticale* („clase de sensuri gramaticale" (279) în număr de opt: genul, numărul, cazul, gradul de comparație, diateza, modul, timpul și persoana[1]) și respectiv *Mijloacele gramaticale*[2] („elemente formale prin care se exprimă categoriile gramaticale" (229), care sînt „(a) de natură morfologică (desinența, sufixul gramatical, articolul hotărît); (b) de natură fonetică (alternanțe fonetice, accentul și intonația); (c) de natură analitică (articolul nehotărît, adjectival, genitival; verbul auxiliar morfologic, unele adverbe, prepozițiile și conjuncția «să»" (283)). Ultimul capitol — *Concluzii* — încheie definițiile termenilor morfologie, parte de vorbire, categorie gramaticală, mijloc gramatical și respectiv definițiile tuturor părților de vorbire ale categoriilor gramaticale și ale mijloacelor gramaticale delimitate și examinate în cele trei capitole menționate.

3. Orice teorie științifică urmărește să-și ordoneze deductiv enunțurile[3]. Cum axiomatizarea — „această suprametodă a științei contemporane"[4] — are ca scop ordonarea și fundamentarea riguroasă a enunțurilor unei teorii[5], înseamnă că ea „nu este, din acest punct de vedere, decît conștientizarea" unei tendințe implicite[6]. Valoarea axiomatizării moderne formaliste constă în faptul că ea facilitează decisiv „**delimitarea precisă, sistematizarea** și **prospectarea** obiectului" teoriei, „**verificarea** și **expunerea controlată**" a teoriei, **corectarea „intuițiilor** și **risipirea pseudo-evidenței**"[7]. Altfel spus, axiomatizarea este o condiție sine qua non a progresului științific.

Gramatica transformațională îmbină în mod programatic formalizarea cu axiomatizarea, dar ea nu distinge morfologia de sintaxă. În ceea ce privește gramatica netransformațională, aceasta a aplicat axiomatizarea în sintaxă, dar a cam neglijat în ultima vreme morfologia[8], după ce o vreme neglijase sintaxa.

A. T. se situează pe pozițiile gramaticii tradiționale extinse[9] și pornește de la ideea că a venit timpul să se stabilească „organizarea optimă a sistemului conceptual" al morfologiei limbii române (29). El își însușește punctul de vedere că axiomatizarea are un efect binefăcător asupra teoriei științifice (5—6), fiind însă conștient de limitele modelării și axiomatizării: „prin natura lui, un sistem logic nu poate reprezenta absolut

---

[1] A. T. este de părere că ar mai exista două categorii morfologice: cea a spațiului și cea a aspectului, pe care însă nu le ia în discuție, deoarece „teoria aspectului și a spațiului nu s-a impus sau nu a fost elaborată" (280).

[2] Autorul este conștient de caracterul impropriu al acestor trei termeni (32—33; 282—283).

[3] Vezi Cornel Popa, *Teoria cunoașterii*, București, Editura Științifică, 1972, p. 183.

[4] Petru Ioan, *Axiomatica* [—] *studiu morfo-logic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 17.

[5] Idem, *ibid.*, p. 30.

[6] Cornel Popa, *op. cit.*, p. 183.

[7] Vezi Petru Ioan, *op. cit.*, p. 40.

[8] Vezi P. H. Matthews, *Morphology*, Cambridge University Press, 1974, pp. 2—3.

[9] Prin gramatică tradițională extinsă înțelegem rezultatul îmbinării gramaticii tradiționale propriu-zise cu gramatica distribuțională.

fidel obiectul științei în integralitatea lui", „fundamentarea teoretică a unui cimp larg de cunoștințe nu poate fi completă și în întregime exactă" (5). Propunîndu-și să formuleze „fundamentele teoretice ale morfologiei limbii române ca sistem logic" (6) (cu ajutorul funcțiilor logice implicație, negație, incluziune, echivalență, disjuncție și conjuncție)[10], autorul dorește să indice astfel în mod explicit și exhaustiv relațiile dintre elementele sistemului morfologic.

4. Cel mai de seamă merit al cărții este acela că demonstrează în mod convingător nu numai că gramatica netransformațională și axiomatizarea nu sînt incompatibile și că în plus axiomatizarea nu este apanajul logicienilor și al matematicienilor, ci totodată că studiul morfologiei nu are decît de cîștigat de pe urma aplicării metodei axiomatice.

Se cuvine să subliniem că A. T. se situează pe o poziție gnoseologică avansată: el respinge în mod explicit „atitudinea filozofică accentuat empiristă care consideră încă teoretizarea un lux, incompatibil cu cercetarea, unde s-ar înscrie, ca unică preocupare științifică, culegerea și descrierea faptelor din structura obiectului" științei (5), și are în vedere descrierea explicită și exhaustivă a competenței morfologice a vorbitorului ideal al limbii române contemporane, urmărind ca analiza morfologică să poată fi efectuată mecanic: „ar putea fi imaginat un **operator morfologic**, un aparat de analiză gramaticală, care să încorporeze în memoria sa sistemul conținut aici prin agregatul de formule și prin relațiile definite" (24)[11].

Elemente de morfologie valorifică și sintetizează rezultatele cercetărilor structuraliste care au vizat diferite elemente ale subsistemelor morfologiei limbii române (vezi, de pildă, lucrările Paulei Diaconescu, ale Valeriei Guțu Romalo ș.a).

Meritele cărții lui A. T. sînt din nefericire eclipsate de o serie de carențe (unele fundamentale — vezi § **5** —, altele minore — vezi § **6**), care pun sub semnul întrebării valoarea lucrării și sugerează că *Elemente de morfologie* a fost redactată în grabă.

5.1.1. Deși își propune să aplice metoda axiomatică în morfologie, A. T. nu este pe deplin familiarizat cu aparatul conceptual al logicii.

5.1.2. Astfel, pot fi întîlnite afirmații care vădesc necunoașterea teoriei mulțimilor: „Substantivul propriu desemnează un singur obiect, o entitate individuală, iar substantivul comun — prin opoziție — desemnează mai multe obiecte, mai mulți indivizi, mai exact: o clasă" (35—36) (dar există clase ce au un singur element nevid, ca să nu mai amintim că există și o clasă care nu are nici un element propriu-zis, așa-numita clasă vidă; de aceea, orice substantiv — indiferent dacă este comun sau propriu — are ca extensiune o clasă!); „substantivele proprii nu sînt înregistrate și socotite la număr în tezaur, adică sînt o mulțime nulă (zero)" (39) (în primul rînd, se vorbește de mulțimea vidă, nu de mulțimea nulă; în al doilea rînd, există doar o singură mulțime vidă).

5.1.3. În primul capitol apar și afirmații care dovedesc necunoașterea unor probleme de logică elementare: „Comun și propriu sînt noțiuni *opuse*, dar nu *contradictorii*, ci *contrarii*" (36) (termenii contradictorii au forma *p* și respectiv *non-p* — deci nici nu se poate pune problema ca lexemele comun și propriu să fie contradictorii în sensul din logica predicatelor; pe de altă parte, dacă aplicăm distincția contradictoriu — contrar la nivelul noțiunilor, atunci, ținînd seama de faptul că dacă o mulțime de lexeme categorematice are numai două elemente, oricare dintre ele este coreferențial cu contradictoriul celuilalt, trebuie să notăm că în cazul substantivelor, din moment ce mulțimea substantivelor comune și mulțimea substantivelor proprii sînt complementare în raport cu mulțimea substantivelor, înseamnă că noțiunile comun și propriu sînt în acest caz contradictorii: orice substantiv propriu este non-comun, iar orice substantiv comun este non-propriu). „Disjuncția este operația logică funcțională în clasificarea conceptelor după un singur criteriu" (23) (disjuncția nu este o operație, ci o funcție; o propoziție logică în care intervine functorul disjuncției logice este falsă numai în situația în care toate alternativele sînt false — motiv pentru care acest functor se traduce în metalimbaj nu prin *sau*, cum greșit crede A. T. (23), ci prin *sau/și*; de aceea, în clasificarea conceptelor după un singur criteriu se utilizează disjuncția exclusivă: o propoziție logică în care apare acest functor este adevărată numai în cazul în care este adevărată o singură alternativă).

Menționînd cuantificatorul particular, A. T. declară că acesta ar avea rolul de „subiect logic al judecății" (21). Or, după cum reiese chiar dintr-o propoziție a autorului (traducerea în limba română a unei formule în care figurează cuantificatorul particular) — „une-

---

[10] Este discutabil dacă A. T. apelează chiar la funcțiile logice enumerate aici. Oricum, el nu-și pune problema dacă ele pot fi reduse două la două (răspunsul este afirmativ).

[11] Cel mai concludent mod de a testa o teorie științifică este simularea pe calculator — deoarece aceasta poate fi realizată în mod satisfăcător numai dacă teoria este exhaustivă și explicită (deci permite formularea unui algoritm).

le părți de propoziție *implică* unele categorii gramaticale" (21—22) —, pe de o parte, un cuantificator nu apare niciodată singur, ci întotdeauna însoțește o variabilă (din care cauză nu poate alcătui singur subiectul unei judecăți [12]), iar, pe de altă parte, variabilele cuantificate pot avea și alte funcții decît cea de subiect (de ex.: „*unele* categorii gramaticale" este inclusă în predicat).

De altfel, A. T. are cunoștințe foarte sumare și despre convențiile notaționale referitoare la cuantificatori și variabile. Astfel, nu se scrie $\exists X \supset \exists Y$, $\exists X \supset \exists Z$ (9) (ca să dăm doar două exemple), ci $(\exists x)\ (\exists y)\ (x \supset y)$ și, respectiv $(\exists x)\ (\exists z)\ (x \supset z)$, deoarece: (i) cuantificarea variabilelor este indicată în paranteze rotunde care precedă reprezentarea notațională a funcției în cauză; (ii) literele mari simbolizează clase (mulțimi); (iii) literele mici neindexate au valoare generică, denotînd orice element al claselor în cauză; (iv) literele mici indexate denotă cîte un element bine definit al claselor respective [13].

5.1.4. Lipsa de familiarizare cu conceptele logicii și absența oricărei preocupări pentru axiomatizare și formalizare din celelalte capitole ale cărții sugerează că primul capitol —punctul forte al lucrării— a fost alipit unui text elaborat anterior sau în orice caz independent de el.

5.2.1. La fel de surprinzător este și faptul că în cartea recenzată abundă generalizările infirmate de faptele de limbă avute în vedere de autor, uneori chiar de exemplele sale.

5.2.2.1. Mai întîi, cîteva observații de principiu vizînd felul în care definește A. T. părțile de vorbire.

5.2.2.2. Indiferent de punctul de vedere adoptat [14], clasificarea lexemelor în părți de vorbire se bazează pe criteriul distribuției [15] — iar aceasta este specificată în termeni morfologici. Este adevărat că părțile de vorbire tradiționale pot fi, de asemenea, caracterizate semantic. Definițiile morfologice sînt însă de preferat celor semantice din cel puțin trei motive: (i) definițiile termenilor întrebuințați într-o anumită disciplină științifică trebuie să fie formulate apelînd la vocabularul disciplinei respective (definițiile termenilor morfologici trebuie să recurgă la vocabularul teoriei morfologice [16], tot așa cum termenii semantici trebuie și sînt definiți utilizînd vocabularul semanticii, nicidecum cel al sintaxei, al morfologiei sau al fonologiei [17]); (ii) teoria morfologică este mai riguroasă (deci mai precisă) decît cea semantică, din care cauză criteriile morfologice sînt — cel puțin în momentul de față — mai ușor de mînuit și mai sigure decît cele semantice; (iii) proprietățile morfologice ale lexemelor nu sînt determinate întru totul de cele semantice [18].

Cine recurge la criteriul semantic (cum procedează, de pildă, A. T. [19]) încalcă un principiu metodologic (ceea ce nu este așa de grav cît timp rezultatele sînt corecte și nu vor fi utilizate în alte discipline) și, în plus, se complică inutil, riscînd totodată să propună definiții atotcuprinzătoare care nu sînt valabile decît pentru unele submulțimi ale anumitor părți de vorbire (ne gîndim mai ales la substantiv, verb și adverb, care sînt eterogene din punct de vedere semantic). A. T. a riscat și — după cum arătăm în această secțiune — a dat greș, deoarece nu a supus în prealabil fenomenele abordate unei analize semantice temeinice.

5.2.2.3. Din moment ce părțile de vorbire pot și trebuie să fie descrise în termeni morfologici, înseamnă că este o aberație să se afirme — cum face A. T. — că criteriul „morfematic" ar fi „extrinsec" delimitării părților de vorbire (278).

5.2.2.4. A. T. menționează că articolul, unele prepoziții, așa-numitele verbe auxiliare morfologice și unele adverbe au un statut categorial controversat și conchide că în acest caz avem de-a face atît cu părți de vorbire — pe motiv că entitățile în cauză au „două laturi" —, cît și cu morfeme gramaticale — pentru că ele „funcționează și ca imagine acustică (sem-

---

[12] Judecata logică nu are decît un singur fel de subiect — de aceea, cadificativul **logic** este aici total redundant.

[13] Nu este vorba de inconsecvență din partea lui A. T. — el pur și simplu nu cunoaște convențiile (i) și (iii).

[14] Ne gîndim la punctul de vedere structuralist, la cel tradițional (exemplificat și de A. T.) și la cel ilustrat de Petru Zugun în cartea *Cuvîntul* [—] *studiu gramatical*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

[15] C. John Lyons, *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge University Press, 1968, p. 147; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968, p. 334, 348.

[16] Pentru definiții morfologice ale părților de vorbire, vezi, de pildă, Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 364, 394, 409, 438, 497, 510, 523.

[17] Cf. J. Lyons, *op. cit.*, p. 134—135.

[18] Idem, *ibid.*, p. 73.

[19] Ion Coja susține că o gramatică rațională a limbii române trebuie să se bazeze pe definiții semantice — vezi *Preliminarii la gramatica rațională a limbii române*, vol. I — *Gramatica articolului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 48.

nificant) pentru anumite categorii gramaticale" (25; vezi și 281—282). O asemenea poziție este surprinzătoare. Din moment ce atît morfemele lexicale, cît și cele gramaticale au „două laturi" („imagine acustică" plus sens lexical, respectiv „imagine acustică" plus sens gramatical) — fiind deci, conform definiției acceptate de A. T. (24), s e m n e —, înseamnă că A. T. recurge la unul și același argument (și anume: entitățile respective au „două laturi") pentru a trage două concluzii contradictorii [20]! Rezultă că A. T. nu oferă o soluție rațională pentru controversa amintită pentru că el nu poate avea — logic vorbind — dreptate.

5.2.3.1. Autorul se declară de acord cu Gh. Ivănescu că atunci cînd au funcția de nume predicativ „substantivele concrete nu exprimă și sfera, exprimă numai note din conținutul noțional" (34; vezi și 283). Lucrurile nu stau însă așa. Enunțurile de genul *Stejarul este un copac* sau *Timișoara este municipiu* înainte de toate consemnează apartenența referentului grupului nominal subiect la o mulțime (la cea a copacilor și, respectiv, la cea a municipiilor) — cu alte cuvinte, ele exprimă o relație între ceea ce A. T. numește sferele unor noțiuni [21]. Ca urmare a apartenenței sale la o mulțime, referentului grupului nominal subiect i se asociază t o a t e (s. n.) notele „conținutului noțional" al numelui predicativ, și nu doar unele dintre ele (dacă spunem despre stejar că este un copac, atunci nu îi atribuim doar unele din notele noțiunii de *copac* — dacă am vrea să facem acest lucru, am recurge la o expansiune restrictivă a numelui predicativ de tipul *un fel de, ca un*).

5.2.3.2. Potrivit lui A. T., n o m i n a t i v u l ar fi „sensul morfologic în care se reflectă raportul efectuării unei acțiuni de către un obiect", iar a c u z a t i v u l ar fi „sensul morfologic în care se reflectă raportul transmiterii unei acțiuni către un obiect" (174). Pentru ca aceste definiții să poată fi luate în serios, este necesar să atribuim lexemului *acțiune* o intensiune sui-generis: „ceea ce este exprimat de un verb" (deoarece există verbe care nu denotă vreo acțiune în sensul obișnuit al cuvîntului — vezi verbele auxiliare morfologice[22], *a avea, a fi, a vrea*) și să tratăm termenul obiect ca fiind o prescurtare a termenului o b i e c t l o g i c, ca să poată avea intensiunea „ceea ce este exprimat de o sintagmă nominală" [23]. În aceste condiții, definițiile amintite au sens, deși folosirea lexemelor *efectuare* și *transmitere* este incompatibilă cu sensul unor verbe ca *a avea, a fi, a vrea*, fie că sînt auxiliare morfologice, fie că sînt verbe noționale; asta nu înseamnă, bineînțeles, că definițiile sînt satisfăcătoare — chiar și în aceste condiții, ele sînt valabile numai pentru situația în care verbul principal al sintagmei verbale predicative este la diateza activă — căci în cazul diatezei pasive, acuzativul este acela care marchează agentul („reflectă raportul efectuării unei acțiuni de către un obiect"): *Cartea i-a fost înmînată de Radu, Articolul a fost scris de Toma*. În plus, definiția acuzativului se potrivește la fel de bine și dativului.

5.2.3.3. Întîlnim generalizări incorecte și referitor la substantivele proprii.

Astfel, A. T. este convins că „criteriul numărului obiectelor denumite poate fi luat în seamă la definirea substantivelor comune și a celor proprii" (36), afirmînd că substantivelor proprii le-ar corespunde clase de referenți cu cîte un singur element nevid, în timp ce substantivele comune au ca extensiune clase de referenți cu cel puțin două elemente nevide. Această generalizare nu este validă, deoarece (i) același antroponim (fie că este un prenume, fie că este un nume de familie, fie că e un antroponim complet de tipul *Ion Ionescu* sau *Mircea-Radu Munteanu*) poate avea ca referenți mai mulți indivizi, așa cum se poate constata consultînd o carte de telefon[24]; (ii) există substantive proprii care desemnează clase cu mai multe elemente (de pildă, *Marile Lacuri, Munții Carpați*) și care sînt tratate ca sintagme la plural (comparați *Mie îmi plac Marile Lacuri* — **Mie îmi place Marile Lacuri*; *Marile Lacuri sînt frumoase* — **Marile Lacuri este frumos*);

---

[20] Morfemele sînt fie lexicale, fie gramaticale, t e r t i u m n o n d a t u r (vezi și Petru Zugun, *op. cit.*, p. 9, 11, 37). P ă r ț i l e d e v o r b i r e trebuie să fie clase de morfeme lexicale; dacă includem printre ele unele clase de morfeme gramaticale, atunci — pentru a fi consecvenți — trebuie să tratăm ca părți de vorbire toate clasele de morfeme gramaticale în afară de morfemul $\emptyset$, căci nu avem motive bine întemeiate ca să postulăm că doar unele din ele constituie părți de vorbire — cf. Petre Zugun, *op. cit.*, capitolul 3: *Noțiunea de cuvînt*.

[21] Vezi Ion Coja, *op. cit.*, p. 28, 37—38. Ion Coja vorbește în acest caz de valoarea adjectivală a substantivului (de fapt, este vorba de sintagme nominale, nu de substantive).

[22] Acestea trebuie să fie considerate morfeme gramaticale, deoarece nu au sens lexical — vezi Petre Zugun, *op. cit.*, p. 34—35, 40—41, 45—46, ff.

[23] Cf. Ion Coja, *op. cit.*, p. 11.

[24] Această observație este valabilă, de exemplu, și pentru unele toponime (mai ales în S.U.A., unde există, printre altele, 16 localități numite *Paris*).

(iii) există substantive comune a căror extensiune este o clasă cu un singur element nevid (substantivele abstracte de genul *dreptate, justiție*, care sînt defective de plural).

A.T. mai susține că „substantivul propriu nu denumește fapte din sferele conștiinței, ci numai din sferele existenței" (39). Lucrurile nu sînt chiar așa de simple[25]. În primul rînd, referenții substantivelor proprii nu sînt „fapte", ci ființe, localități, rîuri etc. În al doilea rînd, ei sînt într-adevăr tratați de emițător ca avînd existență — dar existența lor este fie reală (ținînd literalmente de „sferele existenței"), fie imaginară (aparținînd în acest caz „sferelor conștiinței"); de aceea, trebuie specificat că substantivul propriu este însoțit de o presupoziție existențială (emițătorul, cel puțin, presupune că referentul/referenții substantivului propriu există).

5.2.3.4. A. T. este de părere că „din sensurile substantivelor se desfășoară sensurile verbelor, ca judecata din noțiune, ca mișcarea din obiect" (30). Cele trei judecăți încorporate în acest citat sînt false: nu este adevărat nici că mișcarea s-ar desfășura — la propriu sau la figurat — din obiectul aflat în mișcare (în nici unul din tipurile de mișcare cunoscute, mișcarea nu se desfășoară și nu ia naștere din obiectul aflat în mișcare — cauza mișcării, este adevărat, poate fi interioară sau exterioară în raport cu obiectul în mișcare), nici că judecata s-ar desfășura — la propriu sau la figurat — din noțiune sau noțiuni (noțiunea este doar unul din elementele judecății, alături de predicat(e) și cuantificator(i); ea nu conține 'germenii' judecății — dintr-o noțiune nu putem deduce judecata în care figurează), nici că sensurile verbelor s-ar desfășura — la propriu sau la figurat — din sensurile substantivelor (sintagmelor nominale) din context (pe de o parte, nu toate enunțurile în care apar verbe conțin substantive, iar, pe de altă parte, nu putem deduce sensul unui verb din sensurile substantivelor împreună cu care apare în enunț — numai un număr foarte restrîns de substantive pot fi utilizate în limitele acceptabilității numai cu un singur verb; ca să nu mai vorbim că ideea „desfășurării" sensului verbelor din sensul substantivelor este o absurditate cînd substantivele în cauză sînt proprii).

5.2.4.1. Potrivit lui A. T. verbul ar fi ori „cuvîntul cu sens lexical gîndit ca un conținut noțional în care se reflectă felurite ipostaze ale mișcării" (87), ori „cuvîntul cu sens lexical în care se reflectă un conținut noțional despre diverse tipuri de mișcare și entități în corelație cu mișcarea" (284). Asemenea definiții sînt, prin natura lucrurilor, inacceptabile (indiferent ce înțelege A. T. prin sintagma „în corelație cu mișcarea"), pentru simplul motiv că există clase întregi de verbe care nu exprimă, implică sau presupun vreun tip de mișcare (în afară de cazul în care îi dăm termenului mișcare o definiție sui-generis[26]): verbele auxiliare morfologice, *a iubi, a-i plăcea, a urî, a aprecia, a implica a crede, a fi, a avea* etc.

5.2.4.2. În concepția lui A. T., modul conjunctiv „este sensul morfologic care arată o acțiune posibilă" (202). Că această definiție nu este nici pe departe adecvată ne-o arată enunțurile de genul *Eu sînt cel care l-a determinat să vină mai devreme* și *Mi-ar plăcea mie să am din nou 18 ani*, în care propoziția subordonată exprimă o acțiune realizată și respectiv o acțiune de a cărei irealitate emițătorul este pe deplin conștient.

5.2.4.3. Însușindu-și punctul de vedere al Anei Canarache, A. T. spune că „unele verbe se folosesc mai ales la participiu și sînt defective de celelalte moduri: *inculpat, strîmtorat, electrocutat, hămesit, eșuat, rebegit* etc." (90). Or, dacă aceste verbe sînt într-adevăr întrebuințate „mai ales", dar nu **exclusiv**, la participiu înseamnă că de fapt ele nu sînt defective de celelalte moduri! Oricum, toate aceste verbe au infinitiv scurt (vezi DEX); în plus gramaticalitatea unor enunțuri ca *Pe mine nu mă va inculpa nimeni, Vezi că o să te electrocutezi, Planurile tale eșuară, Vă cam rebegi frigul* ne arată că majoritatea acestor verbe nu sînt defective de modul indicativ.

5.2.5.1. Adverbul primește și el două definiții distincte: „cuvîntul cu sens lexical gîndit drept conținut noțional în care se reflectă o însușire a mișcării" (122) și respectiv „cuvîntul cu sens lexical în care se reflectă un conținut noțional despre însușiri, ipostaze, circumstanțe ale mișcării" (284). Nici una din aceste definiții nu este, însă, satisfăcută de toate lexemele pe care le include autorul în clasa adverbului: ne gîndim în primul rînd

[25] Aici se ridică o problemă filozofică spinoasă: cum deosebim „sferele existenței" de „sferele conștiinței"? — pe de o parte, „sferele conștiinței" sînt în ultimă instanță incluse în „sferele existenței" (întrucît și conștiința are existență obiectivă), iar pe de altă parte, cum nu există cunoaștere imediată, ci doar cunoaștere mediată de conștiință, „sferele existenței" sînt definite, de fapt, pe baza „sferelor conștiinței"!.

[26] Definițiile menționate devin acceptabile dacă interpretăm termenul mișcare ca avînd intensiunea „proiecție a timpului în sistemul morfologic"; cum A. T. nu găsește de cuviință să definească acest termen, înseamnă că el are în vedere sensul obișnuit al acestuia.

la adverbele de opinie *(da, firește, nicidecum, ba, nu, oare?, cum?, numai, așa, chiar,* etc.) și la cele care marchează gradele de comparație (și deci pot însoți și adjective). Definițiile de mai sus sînt incorecte și pentru că pînă și verbele care nu exprimă, implică sau presupun mișcarea pot fi determinate de adverbe (vezi enunțuri de genul *Mie îmi place mult această carte*)[27].

5.2.5.2. A. T. definește adverbele pronominale ca fiind ,,adverbele care țin locul unor cuvinte menționate anterior în context" și adaugă imediat că ,,adverbele de acest tip își mențin caracterul pronominal chiar dacă în context nu e exprimat anterior cuvîntul căruia îi țin locul, ca un pronume" (124). În primul rînd, nu este clar dacă e necesar sau nu să fie menționate cuvintele cărora le ,,țin locul" adverbele pronominale. În al doilea rînd, este evident că nimic nu poate împiedica asemenea lexeme (în special pe cele deictice) să ,,țină locul" unor sintagme mai mult sau mai puțin complexe. În al treilea rînd, cuvintele sau sintagmele coreferențiale cu adverbele pronominale pot fi menționate prima oară **după** adverbul în cauză *(Acolo a stat tot timpul — pe banca de la intrare)*[28]. În al patrulea rînd, adverbe cum sînt *nicicînd, nicicum, nicidecum* nu substituie nimic, ele avînd un sens lexical specificat de dicționarele limbii române. În al cincilea rînd, A. T. nu pomenește nimic despre deixis.

5.2.6.1. Despre prepoziție, A. T. susține că ar fi ,,partea de vorbire neflexibilă care denumește relații ontice" (132). În realitate, substantivele (și în general sintagmele nominale) sînt cele care denumesc relații sau raporturi (vezi, de exemplu, *anterioritate, inferioritate, posterioritate, superioritate)* — prepozițiile doar marchează raporturi; dacă ar fi într-adevăr denumiri (căci ex definitio, denumirile sînt expresiile care denumesc), prepozițiile ar constitui o subclasă a substantivului, iar definițiile lor lexicografice ar avea caracter nominal (or, prepozițiile nu sînt lexeme nominale).

5.2.6.2. Descriind ,,raporturile exprimate de prepozițiile principale", A. T. scrie că *în* ar marca ,,situația față de un volum: (1) în spațiu [...]; (2) în timp [...]", *pe* ar marca ,,situația față de o suprafață orizontală: superioritatea: (1) în spațiu [...]; (2) în timp [...]", *sub* ,,inferioritatea: (1) în spațiu [...]; (2) în timp [...]", iar *la* ,,situația față de o suprafață verticală, atașare, contact: (1) în spațiu [...]; (2) în timp [...]" (137). În realitate, *în* semnalează încadrarea sau localizarea în limitele unei entități spațiale sau temporale (oricum, nu putem vorbi de volum în legătură cu timpul), *pe* indică fie localizarea pe o suprafață orizontală *(Cartea e pe masă)* sau verticală *(Plăcuța e pe ușa de la baie)*, fie încadrarea în limitele unei entități temporale *(A venit pe (data de) 4 (mai), S-a ivit pe seară), sub* semnalează sau localizarea pe axa verticală a unui obiect aflat mai jos decît altul, sau încadrarea în limitele unei entități temporale *(zidită sub (domnia lui) Ștefan cel Mare)*, iar *la* indică fie localizarea într-un punct din spațiu ori din timp, fie încadrarea în limitele unei entități temporale *(cartea scrisă la (anul) 1860)*[29].

În al doilea rînd, în enunțurile *Se urcă pe acoperiș, Arunc mingea sub masă, Vine la poartă, A venit lîngă ea, S-au retras după deal* și *A căzut între scînduri*, sintagma nominală[30] în care figurează prepoziția nu exprimă, marchează sau sugerează mișcarea, cum pretinde A. T. (137), ci, în cel mai fericit caz, punctul final al unei deplasări: ideea de mișcare ne-o furnizează verbul — ca dovadă, aceste sintagme pot apărea în enunțuri din care lipsește complet 'ideea de mișcare': *El stă pe acoperiș, Mingea e sub masă, Ea se află la poartă, Ei au stat lîngă ea, Soarele e după deal, Bancnota se afla între scînduri.*

5.2.7. Dacă ar fi să-i dăm crezare lui A.T., ,,conjuncțiile reprezintă sistemul interrelațiilor multiple de antrenare a substantivului în enunțuri, pentru a comunica judecăți" (30). A. T. nu are însă dreptate, fiindcă (i) în enunțuri nu apar lexeme, ci forme ale acestora[31] — din care cauză, în vorbire conjuncțiile nu leagă substantive, ci sintagme nominale, care numai rareori sînt identice cu lexeme substantivale (comparați *elevul blond și femeia în vîrstă, sau cel mai mare poet, sau cel mai important dramaturg* cu *Radu și Laura, ori poet, ori dramaturg)*; (ii) conjuncțiile mai unesc între ele forme ale unor lexeme clasificate ca adjective, pronume, numerale, adverbe, verbe, prepoziții și interjecții, sintagme și chiar propoziții[32]; mai mult, există conjuncții și locuțiuni conjuncționale care funcționează ca elemente relaționale numai între propoziții *(căci, deoarece, cu toate că* etc.), deci care nu ,,antrenează" substantivul ,,în enunțuri"; (iv) nu toate tipurile de enun-

---

[27] Aceste definiții sînt legate de definițiile verbului (§ **5.2.4.1**).

[28] Cf. Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 508.

[29] Pentru semantica prepozițiilor, vezi, de pildă, Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *op. cit.*, p. 521—522.

[30] După Petre Zugun, aici avem de-a face cu un cuvînt gramatical.

[31] Vezi John Lyons, *Semantics*, Cambridge University Press, 1971, p. 19—21; cf. P. Zugun, *op. cit.*, capitolele 2 și 3.

[32] Vezi GLR, vol. I, p. 392—420.

ţuri comunică judecăţi — mai precis, enunţurile interogative şi cele exclamative nu pot fi interpretate ca exprimînd judecăţi, dar şi în asemenea enunţuri pot fi întîlnite forme substantivale coordonate.

5.2.2. Potrivit lui A. T. „interjecţia invocă sau evocă substantivul, devansîndu-l afectiv şi cognitiv în exprimare prin exclamaţie sau onomatopee substitutivă" (30). Nu ne este deloc clar cum se face că interjecţia „devansează" substantivul din punct de vedere „cognitiv în exprimare" pe motiv că are forma de „exclamaţie sau onomatopee substitutivă". În orice caz, indiferent ce a vrut să 'spună' autorul, şi indiferent dacă are sau nu dreptate în ceea ce priveşte superioritatea din punct de vedere cognitiv a interjecţiei faţă de substantiv (deşi pare evident că substantivul este cognitiv superior interjecţiei, deoarece el corespunde unei noţiuni, iar interjecţia nu exprimă decît reacţia emiţătorului sau reproduce sunete ori zgomote), este fals că „interjecţia invocă sau evocă substantivul" — după cum se ştie, există atît interjecţii cu valoare verbală *(Pasărea hîşti! pe casă, Şo pe ele!)* ori adjectivală *(Cum e tortul? — Mmmm ...)*, cît şi interjecţii care nu substituie, invocă sau evocă vreun lexem aparţinînd altei părţi de vorbire (de pildă, *ah!, of!, mă!, vai!*)[33].

5.2.9. A. T. nu izbuteşte întotdeauna să deosebească lexemele de construcţii sintactice. Astfel, el nu distinge numeralele cardinale de sintagme (construcţii) cuantificaţionale în care apar numerale cardinale; el vorbeşte despre „numerale cardinale care exprimă depăşirea unei cifre rotunde: *o sută şi ceva, peste o mie, două sute şi mai bine, mai mult de un milion, treizeci şi atîţia (de ani)*", despre „numerale cardinale care exprimă periodicitatea unei acţiuni: *din trei în trei luni, tot la cinci ani, la fiecare patru ani, o dată la zece ani*", şi despre „numerale cardinale care exprimă aproximaţia numerică: *mii şi mii, cu sutele, cu zecile, milioane, mii, sute, zeci, ca la zece mii, între zece şi douăzeci, aproximativ optspezece, aproape treizeci, circa douăzeci, cam zece, vreo nouă, cîteva sute*" (76)[34] — cînd în realitate este vorba de sintagme cuantificaţionale care exemplifică secvenţele generice *NC-şi ceva, peste-NC, NC-şi mai bine, mai mult de-NC, NC_a-şi atîţia, din-NC_1-în-NC_1, tot la-NC, la fiecare-NC,* {*o dată* / *de-NC_1-ori*} *-la-NC_2, NC_a-şi-NC_a, cu-NC_a⌢ART HOT, NC_a, ca la-NC, între-NC_1-şi-NC_2, aproximativ-NC, aproape-NC, circa-NC, cam-NC, vreo-NC, cîteva-NC_a*, unde NC_a = {*zeci, duzini, sute, mii, milioane, miliarde, ...*}.

De asemenea, A. T. nu deosebeşte întotdeauna formele substantivale de sintagmele nominale: „unele substantive comune (de ex. *tîmplarul, plaja, lemnul*) indică, în circumstanţe date, entităţi individuale" (36) (aici avem de-a face cu sintagme nominale ce ilustrează secvenţa generică *SUBST C⌢ART HOT*; de altfel, autorul însuşi scrie că „individualizarea pronunţată este şi funcţia articolului care *însoţeşte* (s.n.) substantivul" (36).

Vorbind despre aşa-numitul c a s u s g e n e r a l i s, A. T. nu distinge locuţiunile (de pildă, *a lăsa baltă, a da buzna*) de sintagme (de exemplu, *a numi profesor, a lucra noaptea*) (176—177).

6.1.1. Destul de des, A. T. dă dovadă de inconsecvenţă.

6.1.2. Astfel, el vorbeşte ba de „construcţii-numerale distributive", ba de „numerale distributive" (83), ba de „construcţii distributive" (84), referindu-se la construcţii sintactice care exemplifică secvenţa generică *cîte-NUMERAL CARDINAL*.

6.1.3. Definiţiile părţilor de vorbire prezentate în capitolul II nu sînt identice cu cele din *Concluzii*; deosebirile dintre cele două serii de definiţii sînt semnificative numai în cazul verbului (vezi mai sus § **5.2.4.1**) şi respectiv al adverbului (vezi § **5.2.5.1.**).

6.1.4. A. T. se grăbeşte să susţină că prepoziţia „este o particulă sau sincategoremata", pentru ca apoi să declare că nu ar fi adevărat că „prepoziţiile nu au sens lexical, ci numai sens gramatical" (131) — **sincategorematic** este însă sinonim cu **lipsit de sens lexical!**

6.1.5. Despre prepoziţii ni se spune că „denumesc relaţii ontice" (131), dar un subcapitol intitulat *Raporturi exprimate de prepoziţiile principale* începe cu enunţul „Cele şapte prepoziţii principale marchează (sic!) următoarele raporturi spaţio-temporale (...)" (137); autorul spune că prepoziţiile „marchează cazul" (185), dar totodată scrie „Prepoziţia *pe* exprimă cazul (acuzativ); prepoziţia *la* exprimă cazul (dativ popular)" (234).

6.1.6. A.T. ba nu face pur şi simplu nici un fel de trimiteri, deşi menţionează părerile altora (vezi, de pildă, p. 30, 35, 36, 41 — unde sînt menţionate păreri ale lui Brøndal, p. 40, 41, 42 — unde este menţionat Otto Jespersen, care nu figurează nici în bibliografie! —, p. 34 — unde este pomenită o poziţie a lui Gh. Ivănescu), ba face trimiteri detaliate (vezi, de exemplu, p. 86, 87, 90—91, 123—124).

---

[33] *Ibid.*, p. 429—430.

[34] Observaţi că şi construcţiile din prima categorie citată „exprimă" de fapt „aproximaţia numerică" şi că majoritatea numeralelor cardinale pot fi folosite în limitele acceptabilităţii imanente în toate aceste trei tipuri de construcţii.

6.2. În *Elemente de morfologie*, rigoarea are de suferit de pe urma exprimării 'artistice' (în stilul noii critici franceze) — ,,substantivul este în limbă axul în jurul căruia își rotesc existența și funcționalitatea toate celelalte părți de vorbire" (30), ,,necurmate și obstinate interogații *quid-itiste* ce bâltesc răspunsuri stereotip-empiriste" (31), ,,specificul modului de cunoaștere încorporat în oglinzile sferelor de înțelesuri ale cuvintelor și formelor gramaticale" (31) — , a utilizării incorecte a unor lexeme — ,,sistemul conceptelor morfologice e arborat (sic!) pe principiile diviziunii și clasificării" (21), ,,toate referă (sic!)" (26) (corect este ,,toate au funcție referențială" ori ,,toate au referent"), ,,Sintagma *părți de vorbire* este însă nepotrivită, fiindcă referă despre (sic!) orice *segment* de vorbire" (33) — și a exprimării confuze — ,,O afirmație dintr-o zonă a unei științe, chiar dacă e o contribuție, implică o idee care se autoconține atunci cînd nu este corelată logic cu afirmații din alte zone ale științei date și nu e luminată de coordonatele cognitive ale întregului sistem de concepte și principii de care aparține" (5) (sintagma ,,o idee care se autoconține" este o contradictio in terminis). Cedînd tentației de a scrie à la Roland Barthes, A. T. ajunge să emită idei ce nu pot fi luate în serios : ,,Sensurile lexicale și sensurile gramaticale dintr-o limbă, considerate ca un tot, ca întreg, cu interrelațiile multiple dintre ele, în sistemul morfologic și în structura sintactică, reprezintă un mod de cunoaștere, o concepție, o filozofie a limbii înseși, cristalizată din cugetarea generațiilor prin multe secole în actul vorbirii și al muncii, la poporul care a creat limba dată și din care și-a făcut «casa existenței sale» spirituale prin timp" (31) (totalitatea sensurilor lexicale și gramaticale dintr-o limbă nu ,,reprezintă un mod de cunoaștere" — în cel mai bun caz ea oferă premisele unui mod de cunoaștere ; a pretinde că sistemul sensurilor lexicale și gramaticale ,,reprezintă [...] o filozofie a limbii înseși" echivalează cu a denatura — prin simplificare — sensul noțiunii de filozofie a limbii. A. T. se gîndea eventual la ,,o concepție implicită despre limbă" ; în al treilea rînd, limba naturală nu este în nici un caz un produs conștient al omului — sistemul gramatical al unei limbi naturale nu a luat naștere ,,din cugetarea generațiilor" de vorbitori ai limbii și nici nu este modificat de ,,cugetarea generațiilor").

7. *Elemente de morfologie* este o carte care promite mult — ,,o nouă viziune asupra sistemului morfologic al limbii române" (29) și evidențierea efectelor axiomatizării asupra teoriei morfologice — , dar oferă puțin, dezamăgitor de puțin. Ținînd seama de cele arătate în recenzie, nu o recomandăm decît celor care doresc să se lămurească ce înseamnă teoretic axiomatizarea în morfologie.

Septembrie 1984

IOAN N. BÎTEA

Timișoara, str. Abrud nr. 18

PAUL SCHVEIGER, *O introducere în semiotică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 232 p.

Stabilindu-și de la început ca scop o prezentare posibilă a teoriei, metodologiei și obiectului semioticii, recenta lucrare a lui Paul Schweiger *O introducere în semiotică* încearcă să ofere ,,o sinteză a rezultatelor de pînă acum obținute în domeniul funcționării și/sau interpretării semnelor (indiferent de natura lor și de rețeaua de semne cărora le aparțin)", după cum autorul însuși specifică în ,,Introducere". Conștient de deosebita complexitate a acestui teren de cercetare care este disciplina științifică a semnelor, autorul dorește să realizeze una din posibilele căi care să ducă mai tîrziu la scrierea unei adevărate ,,introduceri în semiotică" ce ar putea oferi toate informațiile necesare și pertinente despre această disciplină.

Cadrul general al lucrării este caracterizat de o abordare mai puțin obișnuită : autorul este interesat în interferențele semioticii (care este ea însăși o sinteză de discipline, metode și teorii) cu alte științe, ca antropologia și lingvistica. În ceea ce privește planul lucrării, el se articulează în nouă capitole, care reprezintă tot atîtea eseuri ce se întrepătrund, precedate de o ,,Introducere la *O introducere*".

Subliniind faptul că semiotica a devenit în cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea o disciplină științifică cu statut interdisciplinar, Paul Schveiger formulează trei ipoteze deosebit de importante ce stau la baza lucrării, și anume că limba este un sistem semiotic general, că ea este o caracteristică esențială a omului, studiul său aparținînd ANTROPOLOGIEI culturale și cognitive, și ultima, că SEMIOTICA ȘI ANTROPOLOGIA se întrepătrund și se intercondiționează reciproc atît în mod obiectiv, cît și subiectiv (relațiile dintre cele două discipline putînd fi reprezentate și prin influențele dintre marii

reprezentanți ai celor două : cea a lui Durckheim asupra lui Saussure și cea a lui Saussure asupra structuralismului antropologic al lui Lévi-Strauss, nemaispecificînd momente intermediare ca Malinovski, Jakobson, Chomsky, Austin etc.).

În același cadru se înscrie o relație binară fundamentală care există între limbă și logică (LINGVISTICA ȘI LOGICA) — ontos și logos, ontos și noesis — discutate pe rînd de către autor. Urmează apoi o prezentare schematică a relațiilor existente între componenții (nivelurile) relației dintre logic și lingvistic : logos = M 2 (ontos), noesis = = M 2 (logos (ontos)), limba = M 2 (noesis (logos(ontos))) unde M 1 reprezintă obiectele reale ce urmează a fi descrise și M 2 — ,,obiectele" subiective construite de subiectul cunoscător pentru a înțelege faptele, relațiile etc. neobservabile (cutia neagră), totul fiind grefat pe ideea că orice activitate de cunoaștere are loc în cadrul unei lumi.

Autorul subliniază faptul că a considerat cadrul general al abordării semiotice prin prisma cercetărilor de semantică și pragmatică (mai ales în sensul teoriei actelor de vorbire și a gramaticii textului), încercînd totodată să folosească conceptele teoriei comunicării.

Primul capitol, ,,Pentru un model integrat : semiotica și teoria comunicării", reprezintă intenția autorului de a trasa cadrul general în care are loc procesul de comunicare, obiectiv precedat de un studiu concis asupra istoriei semioticii, începînd cu contribuția lui Peirce asupra triplei trihotomii a semnelor, continuînd cu Morris, Jakobson și Wescott (subliniind cu ce a venit nou fiecare în parte) și insistînd asupra aportului lui Saussure la dezvoltarea semioticii (relația determinantă LINGVISTICĂ-SEMIOTICĂ, elaborarea concepției și metodologiei structuraliste despre limbă, introducerea opoziției ,,langue/parole" — distincție reluată și dezvoltată de Hjelmslev). De remarcat este analiza semnului într-o concepție integrată teoriei comunicării — reluînd funcțiile comunicării definite de Jakobson — și ideea construirii unor modele adecvate, insistîndu-se pe termenii participanți în comunicare. Nu reiese însă clar opțiunea autorului asupra unei configurații fundamentale a semnului : este acesta linear, triunghiular sau un volum stratificat? De asemenea credem că se putea insista asupra efectului de feedback în cadrul comunicării semiotice.

Autorul se ocupă insistent de locul SEMIOTICII în cadrul ANTROPOLOGIEI. După ce discută polisemia celor doi termeni, precizînd că semiotica este un din disciplinele ,,subordonate" metodologic acestei științe globale care e ANTROPOLOGIA (căci semnele își leagă existența, tocmai prin interpretare, de om), Paul Schveiger acceptă o atare plasare și pentru știința despre limbă cu tot ce implică acest lucru. Considerînd comunicarea umană ca fiind bazată pe opoziția standard/nestandard, autorul discută și diferitele forme de comunicare ,,divergente" (ca și funcțiile antropologice și importanța lor). Toată această discuție asupra subordonării diferitelor discipline din științele umane pare oarecum oțioasă la ora actuală, cînd e greu să se spună care este știința-pilot, cum păreau a se contura lucrurile în anii '60, cînd lingvistica dădea tonul și oferea modelul său de cercetare celorlalte discipline.

Sînt discutate și diferitele tipuri (și principii) ale taxonomiilor care sînt sau urmează să fie folosite. Începînd cu analiza conceptelor de competență și performanță la Chomsky, ce nu trebuie scoasă în afara obiectului lingvisticii (performanța reflectă — fie și parțial — competența și, mai mult, obiectul LINGVISTICII este atît competența cît și performanța, precum și transformarea celei dintîi în a doua) și continuînd cu discutarea ipotezei relativității lingvistice a lui Sapir-Whorf, autorul ajunge la structuralismul antropologic. El încearcă apoi să răspundă la două probleme: ce oferă LINGVISTICA ANTROPOLOGIEI și ce oferă ANTROPOLOGIA LINGVISTICII (lingvistica oferind metodologia, iar antropologia — cadrul general).

Unele probleme sînt reluate ulterior, ca de exemplu problema competenței comunicative cu straturile sale logico-semantic și sintactic sau cea a relației logic-lingvistic. Totodată, un alt subiect abordat aici este și cel al obiectelor pe care le circumscrie limba, autorul trecînd în revistă triunghiul lui Ogden și Richards și schemele lui Lyons și Petőfi. Să nu uităm însă că obiectul ca referent este el însuși un semn, cum o ilustrează o întreagă semiotică a obiectelor prea puțin invocată în *Introducerea* de față.

Al patrulea eseu poartă și amprenta gîndirii lui Tiberiu Graur, director al Muzeului Etnografic din Cluj-Napoca, și este scris mai ales pe baza unei munci de cercetare originale, tratînd însușirea sistemului limbii și a sistemului obiceiurilor, pornind de la aserțiunea că există sisteme abstracte, universale, care joacă un rol foarte important în funcționarea sistemului de comunicare. Analizînd un tip de comunitate, autorul subliniază concepția lui Jakobson cu privire la limbă și folclor care pretind un fel de consens colectiv.

„Gramatica textului — un aparat semiotic" încearcă să aplice sistemul semiotic prezentat în capitolele I — III și ilustrat în capitolele IV — V la o teorie lingvistică particulară — TEORIA TEXTULUI, care consideră că pentru orice mesaj este adevărată relația Me = T ; capitolul următor — „Aspecte se-

miotice ale comunicării populare" — ilustrează (cu ajutorul lui Tiberiu Graur în adunarea unui material specific) teoria de mai sus.

Tezele elaborate în capitolele I — III, V și VII sînt reluate în analiza unui text printr-o cercetare complexă: poezia lui Ion Barbu „Ritmuri pentru nunțile necesare", caracterizată printr-un grad specific de coerență contextuală. Analiza poeziei vine să întărească ceea ce a afirmat Solomon Marcus referitor la limbajul științific și la cel poetic — gradul zero al limbajului este limbajul științific de la care deviază limbajul poetic. Avem însă impresia că alcătuirile sintactice barbiene sînt abordate prea elementar, că unitățile lexicale sînt tratate fără a se ține seama de polisemie, de ambiguități. De altfel, într-o bibliografie așa de bogată ca aceea a cărții pe care o prezentăm nu figurează unele lucrări de bază din exegeza barbiană, cum sînt cele ale lui Șerban Foarță, Marin Mincu, Mircea Scarlat etc.

Ultimul capitol este, de fapt, un apendice la întreaga discuție dinainte: izomorfisme ale sistemelor biologice și lingvistice, scris în colaborare cu conferențiarul universitar dr. Bogdan Stugren. Ideea este că sistemele biologice sînt organizate lingvistic și că sînt guvernate de reguli asemănătoare celor lingvistice.

Lucrarea este deci o utilă introducere mai cu seamă în problematica semioticii decît în semiotica propriu-zisă. La nivelul redactării, credem că se putea reduce aparatul simbolic, mai ales că acesta nu servește la construirea unor modele și calcule formale ca atare.

GEORGETA PÎRVU

Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul administrativ-juridic, Timişoara, Tipografia Universităţii, 1984, 196 (197) p.

Puţin studiate în ansamblul trăsăturilor lor distinctive, stilurile nonartistice ale limbii române literare din secolul al XIX-lea au format în ultimii ani obiectul de studiu al membrilor Colectivului de limbă literară şi stilistică din cadrul Centrului de ştiinţe sociale al Universităţii din Timişoara. A fost cercetată structura imaginii artistice în stilul ştiinţific, apoi în cel publicistic, rezultatele obţinute fiind făcute cunoscute prin două volume, apărute în 1982 şi 1983. Acestora li se alătură acum o nouă monografie consacrată structurii imaginii în stilul juridico-administrativ.

Volumul este deschis de studiul *Elemente pentru o definire a specificităţii discursului juridic*, în care Smaranda Vultur schiţează cadrul teoretic general al cercetării, prezintă metoda adoptată, oferind totodată numeroase observaţii asupra structurii sintactice a surselor parcurse. Urmează trei ample şi interesante capitole consacrate figurilor semantice : *Metafora* (Olimpia Berca şi Eugen Dorcescu), *Comparaţia* (Ionel Funeriu şi Livius Petru Bercea), *Determinarea şi epitetul* (Doina Bogdan-Dascălu şi Crişu Dascălu). Ultimul capitol conţine o descriere a figurilor sintactice înregistrate în scrierile juridico-administrarive din secolul al XIX-lea (Maria Foarţă şi Dumitru Vlăduţ).

Cercetarea al cărei rod este cartea pe care o prezentăm a avut la bază un bogat material documentar, extras din codurile de legi apărute în perioada studiată, din documente edificatoare pentru aplicarea legislaţiei în vigoare în acelaşi interval de timp, dar uneori şi din discursuri pe teme juridice (în ciuda structurii stilistice diferite a acestora din urmă). Metoda adoptată este pertinentă (deşi o definire mai clară a conceptului de limbă literară era totuşi utilă, la fel cum ar fi fost şi distincţia permanentă între figurile de stil lexicalizate sau gramaticalizate şi acelea cu finalitate estetică). Buni cunoscători ai ultimelor achiziţii teoretice în domeniu, autorii volumului oferă spre studiu o lucrare interesantă, cu concluzii şi observaţii de amănunt ce vor constitui cu siguranţă subiect de meditaţie pentru specialişti. Aceasta cu atît mai mult cu cît cercetarea diverselor aspecte şi realizări ale imaginii într-un stil precum cel administrativ-juridic, ale cărui structuri şi finalitate sînt considerate, de obicei, incompatibile cu utilizarea tropilor, constituie o întreprindere temerară.

Gh. Chivu

Caietul cercului de studii, II, Timişoara, Tipografia Universităţii, 1984, 248 p. (multigrafiat) [Universitatea din Timişoara, Centrul de ştiinţe sociale]

Culegerea intitulată *Caietul cercului de studii* şi aflată la cea de-a doua apariţie cuprinde o serie de articole semnate de cercetătorii de la Centrul de ştiinţe sociale al Universităţii din Timişoara. Două din secţiunile sale interesează lingvistica. Sumarul celei dintîi, intitulată *Lingvistica generală, istoria limbii, dialectologia, toponimia*, este dominat de contribuţiile de toponimie şi dialectologie, discipline cultivate cu predilecţie de cercetătorii timişoreni, din rîndul cărora citäm : *Dicţionarul subdialectului bănăţean. Probleme privind reţeaua localităţilor şi ancheta* de S. Drincu, *Toponimie bănăţeană (Note etimologice)*, de V. Frăţilă, *Dicţionarul subdialectului bănăţean* de Fr. Király, *Termenii hidrografici în toponimie* de Rodica Sufleţel. A doua secţiune, *Stilistică, poetică, retorică*, numără lucrări consacrate cercetării stilurilor : *Metafora în stilul administrativ-juridic* de Olimpia Berca şi E. Dorcescu *Dublete, accentuale în poezia lui Tudor Arghezi* de L. P. Bercea, *„Neajungerea limbii" în poemele lui George Murnu* de G. I. Tohăneanu, şi unor chestiuni de versificaţie : *Aspecte ale teoriei versului liber în poeticile simboliste franceze şi româneşti* de D. Vlăduţ (lista e selectivă). Menţionăm şi două articole cu caracter mai general : *Determinarea şi epitetul în discursul conativ* de Doina Bogdan-Dascălu şi C. Dascălu şi *Structuri modale deontice şi subiectul legii* de Maria Foarţă.

Toate contribuţiile se remarcă printr-o bună informaţie şi tratează cu competenţă subiectele abordate.

Ion Gheţie

„Arhivele Olteniei", Serie nouă 2 (1983), 220 p.

Revista pe care o prezentăm mai jos apare anual sub egida Centrului de Științe Sociale Craiova al Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Ea continuă, prin sfera preocupărilor, începînd din 1982, tradiția revistei cu titlu omonim, a cărei ultimă apariție a fost în 1943.

Contribuțiile prezentului volum se structurează în cinci rubrici: *Istorie* (I), *Filozofie, Sociologie, Economie,* (II), *Filologie* (III), *Etnografie și Folclor* (IV), *Recenzii și Prezentări de cărți* (V).

Interesante din punct de vedere lingvistic sînt, după părerea noastră, cele două contribuții de dialectologie și toponimie: Teofil Teaha, *Elemente de continuitate în lexicul graiurilor din Oltenia,* Radu Sp. Popescu, *Nume de sate de pe Valea Amaradiei.*

În articolul său, Toefil Teaha, punînd la contribuție datele oferite de atlasele lingvistice regionale, face corectări cu privire la datarea și răspîndirea a două elemente din terminologia țesutului, aparținînd fondului lexical latin: *piedin* și *tindeche,* aflate în graiurile din sudul țării. Prin aceasta, articolul reprezintă un aport la stabilirea fondului lexical latin al limbii române.

Articolul de toponimie își propune stabilirea unor etimologii toponimice „mai greu descifrabile": *Bustuchin, Crușeț, Scrada, Stămnești, Stoina, Totea.* Concluzia la care se ajunge este că toate toponimele puse în discuție au un etimon antroponimic.

Dintre lucrările etnografice, articolul lui Gheorghe Iordache, *Procedee, instrumente și instalații tradiționale de prelucrare a strugurilor pe teritoriul României,* urmărește și răspîndirea unor elemente din terminologia viticolă, descoperite prin anchete de teren.

La rubrica *Recenzii și Prezentări de cărți* (V), Emilian Burețea analizează cartea lui Ilie Dan, *Toponimie și continuitate în Moldova de Nord,* Editura Junimea, Iași, 1980. Recenzia are un pronunțat caracter critic, pledînd pentru un studiu riguros argumentat științific în stabilirea etimologiei toponimice: „Nu se mai pot admite etimologii făcute oricum, după impresii sau aparențe, deoarece acestea generează confuzii, care nu aduc servicii științei noastre despre numele de locuri românești" (p. 201).

În încheiere, ne exprimăm speranța ca pe viitor lucrările de lingvistică să-și sporească numărul în paginile revistei craiovene.

Maria Dobre

Colocviul *Intertextualitatea și problemele ei cultural-lingvistice*

În perioada 7—12 mai 1984 la Institutul de Lingvistică din București a fost oragnizat un colocviu cu tema: *Intertextualitatea și problemele ei cultural-lingvistice.*

Colocviul s-a desfășurat sub forma unui ciclu de mese rotunde care au adus în discuție următoarele probleme:

1) teoriile limbii și intertextualitatea
2) limitele intertextualității
3) lectură și intertextualitate.

Expunerile au constituit puncte de pornire pentru discuțiile privitoare la intertextualitate.

Primele zile ale colocviului au fost destinate aspectelor teoretice: definirea, descrierea și delimitarea intertextualității, problemele textului — conceput ca obiect sau ca proces —, problema comunicării — „curente" și „literare" —, a participanților la comunicare — văzuți sau nu ca niște constructe mentale.

Astfel, în prima comunicare, *Intertextualitatea; mehr Licht*, autorul, Em. Vasiliu, a pornit de la ideea că intertextualitatea este o relație instituită între un text T și un alt text T′ sau alte texte, $T'_1 \ldots T'_n$, pentru a face posibilă înțelegerea (decodarea) textului T. În urma unui examen critic al conceptului de intertextualitate așa cum este el întrebuințat astăzi, s-a pus problema puterii lui clasificatoare și explicative, căci numai pe această bază s-ar putea stabili aspectele care ar trebui să-și găsească o clarificare într-o teorie a intertextualității.

În comunicarea *Text și intertextualitate*, Ecaterina Mihăilă a propus un model al textului cu o structură de suprafață textuală și una de adîncime, și pe baza acestui model a prezentat o ierarhie a diverselor tipuri de intertextualitate stabilită prin luarea în considerare a nivelului textual la care se stabilește relația text — „lume" (în sensul logic al termenului, adică, „întregul set de texte existente"). Situația cea mai clară de intertextualitate, consideră autoarea, este aceea în care un text (individual sau tip de text) este recognoscibil global în structura de suprafață a altui text, adică situația în care unui text preexistent i se conferă altă structură de adîncime, și prin aceasta, alte sensuri, mai generale decît cele inițiale. Intertextualitatea, astfel înțeleasă, poate deveni un mecanism de simbolizare și de re-simbolizare.

Tot ca mecanism, dar de data aceasta un mecanism discursiv, este descrisă intertextualitatea și de către Anca Măgureanu *(Intertextualitate și comunicare)*. Deși este considerată un fenomen specific comunicării literare, intertextualitatea se manifestă și în comunicarea obișnuită, curentă. Dar, pe cînd în aceasta din urmă, intertextualitatea asigură punerea în raport a textelor individuale, în vederea *integrării* acestor texte într-un text unic, comun, către care tinde schimbul comunicativ, în comunicarea literară, mecanismul intertextualității poate căpăta funcția specifică de a *dezintegra* textele corelate pentru a construi un al treilea, intertextul.

Descrisă și definită în aceste ultime comunicări din perspectiva teoriei textului și respectiv a pragmaticii, intertextualitatea este privită în comunicarea Andei Teodorescu, *Intertextualitatea și alternanțele realului*, din punctul de vedere al teoriei lumilor posibile ca fenomen la limita dintre lumi, caracterizat prin transformarea unor trăsături necesare în trăsături dispoziționale. Pornind de la ideea că lumile posibile reprezintă alternanțe cu sau fără prototipuri în lumea reală, autoarea se ocupă îndeosebi de intertextualitate la nivel de individ (personaj, rol, erou), acest fel de intertextualitate fiind specific genului narativ și dramatic.

Dintr-o perspectivă apropiată de cele prezentate pînă acum, lucrarea Smarandei Vultur, *Configurații intertextuale*, tratează intertextualitatea în relație cu problema reprezentării în textul literar. Intertextualitatea e înțeleasă ca un mecanism descriptibil la nivelul fiecărui text-ocurență, prin raportare la modul în care structurarea internă a textului reflectă dinamica situației comunicative. Codificările prealabile ale cîmpului verbal și textual intervin în medierea relației intersubiective și interdiscursive aflate la baza producerii și receptării textului.

Problema participanților la comunicare, mai bine-zis problema modelării competenței textuale a emițătorului/receptorului unui text, este discutată și de Adriana Gorăscu *(Pentru o pragmasemantică a (inter)textualității)*. Autoarea propune o abordare integrativă (pragmasemantică) care să ofere criteriile unei posibile tipologii a textelor, pentru că analiza procesului real de decodare constă în formularea și coroborarea de către receptor a unui set de ipoteze tipotextuale pornind atît de la datele oferite de textul material, cît și de la cele privind contextul cultural.

Daniela Frumușani tratează în comunicarea sa, *Argumentație și intertextualitate*, intertextualitatea atît din punctul de vedere al subiectivității de emitere cît și din acela al subiectivității de receptare, în corelație cu strategia argumentativă, prima fiind definită ca o tensiune între omogenitate și eterogenitate, iar cea de-a doua ca o strategie de adaptare.

O serie de lucrări au avut un caracter aplicativ, în sensul că, pornind de la un aspect teoretic al intertextualității, l-au exemplificat în situații concrete.

Astfel, în *Titlul, metatext și intertext*, Rodica Mihailă s-a ocupat de intertextualitate din perspectiva relației dintre titlu și text. Tipurile de intertextualitate a titlurilor (tipuri speciale de texte care nu pot avea statut autonom) pot uneori avertiza asupra tipului de intertextualitate a textelor în continuitate sau în opoziție de cîmp semantic. De asemenea, presupozițiile culturale susțin titlul în calitatea sa de semnal al intertextualității, pe cînd manifestarea fenomenului de retroacție a intertextualității textelor, după lectură, permite înțelegerea intertextualității titlurilor.

Cîteva aspecte specifice ale intertextualității în oralitatea folclorică sînt puse în valoare de comunicarea Nicoletei Coatu, *Mecanisme de combinare a două tipuri de basm*. Variantele folclorice sînt privite ca intertexte față de textele precedente. Analiza relevă situațiile de intertextualitate imediată, de suprafață și de intertextualitate de profunzime. Textul folcloric fiind infinit, deschis, pasibil de reelaborare, prefigurează posibilele variante ulterioare. În folclor, așadar, intertextualitatea este virtual-prefigurată.

Pornind de la distincția dintre coduri stabilită în teatru, comunicarea *De la comutatio la anamorfoză; Textul dramatic între oglinzi* (Pia Teodorescu Brînzeu) analizează intertextualitatea plurală la diferite nivele de semn, ca fiind un proces complex care evoluează de la comutatio la anamorfoză, producînd o prelungire a textului-oglindă în text-experiment, text-ritual sau text-mitic.

Analiza intertextualității așa cum apare ea în folclor și în teatru a fost completată de observarea aceluiași fenomen în proza artistică românească din secolul al XIX-lea (Cristina Florescu, *Proza istorică artistică românească din secolul al XIX-lea. Delimitări. Caracteristici*). Lucrarea și-a propus să studieze modalitatea de selectare a textelor comparate la nivelul limbajului poetic figurat și să exemplifice existența în cadrul stilului beletristic a variantei stilistice a prozei istorice.

Un alt grup de comunicări au avut în vedere observarea unor aspecte teoretice ale intertextualității prin analiza unui singur text sau a două texte corelate.

În *Tensiunea textului și intertextualitatea*, Mariana Neț se referă la spectacolul *Furtuna* de William Shakespeare pus în scenă de Liviu Ciulei la teatrul „Lucia Sturdza Bulandra" din București. Pe baza analizei acestui text artistic concret, autoarea demonstrează că mărcile relației de intertextualitate (considerată ca dialectica dintre text și intertext mijlocită de interpretant) apar în momentul imediat următor celui în care tensiunea textului tinde spre punctul maxim. Mărcile intertextualității apar cu precădere în momentul în care se face trecerea de la un mijloc de expresie la altul, avînd rolul de a face legătura dintre segmentele discursului artistic manifestate în structura de suprafață.

Rodica Marian *(Balada — un intertext pentru lectura poemului eminescian Luceafărul)* arată că *Luceafărul* este ca formulă lirică o baladă, proprietățile poetice ale baladei devenind structuri semnificante la nivelul substanței și formei simbolice, deci un complex intertext care traversează structura poemului. Din perspectiva lecturii, analiza acestor elemente, cu diversele lor implicații, poate elucida semnificațiile încă latente ale textului, configurînd traiectoriile lui de motivare.

Același poem a făcut obiectul comunicării Medeei Freiberg, *Un aspect al intertextualității: interferența stilistică. Intertextualitatea tematică în Luceafărul*. Considerată ca o situație în care, în cadrul unei mărci stilistice dominante apare o marcă stilistică străină, intertextualitatea poate produce, la un nivel sau altul, un efect de ambiguitate, datorită căruia apare fenomenul interferenței. Interferența stilistică este o intertextualitate tematică la nivelul subsistemelor.

În comunicarea *Grup și Psalm — o posibilă relație de intertextualitate*, Carmen Apostolescu a prezentat o analiză confruntativă a două texte poetice *(Psalm* de Tudor Arghezi și *Grup* de Ion Barbu), pentru a demonstra că ele pot fi considerate într-o relație de analogie (înțeleasă ca o suită de asemănări la niveluri omologe). Această relație de analogie este un tip special de intertextualitate care nu are ca punct de plecare intenția (marcată) a emițătorului.

Poemul *Grup* este analizat și de Cezar Tabarcea, de data aceasta însă în corelație cu altă poezie din ciclul *Joc secund, Mod (Analize paralele: Ion Barbu: Grup și Mod)*. Analiza se bazează pe anumite similarități lingvistice între cele două texte la diverse niveluri ale limbajului (lexical, semantic, sintactic și stilistic) și pune în valoare un tip special de „intertextualitate", între două texte ale aceluiași autor — intertextualitatea reflexivă.

În ultima zi a colocviului s-a prezentat expunerea *Intertextualitatea și originalitatea poetică*. Autorul, Augustin Pop, a citit și a supus discuțiilor un grupaj de poeme originale pe care

le-a creat pe baza a diferite texte scrise în limba română fără intenționalitate poetică. S-a pus astfel în lumină, **într-o** situație concretă, perspectiva emițătorului real care se angajează conștient în relația de intertextualitate.

În încheierea lucrărilor colocviului, academicianul Ion Coteanu a propus cîteva jaloane în funcție de care să poată fi delimitat fenomenul intertextualității și a subliniat faptul că, dincolo de clarificarea unor probleme legate de tema colocviului, discuțiile desfășurate de-a lungul celor șase zile au avut caracterul unui autentic schimb de idei între participanți (referenți sau nu), reușind să formeze un adevărat „grup de lucru".

Septembrie 1984

DANA MANEA

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

CURSURILE DE VARĂ DE SEMIOTICĂ
(Urbino, 9—28 iulie 1984)

De la începutul anilor '70 — așa cum anunța, puțin bombastic, o reclamă inserată de Centrul Internațional de Semiotică și Lingvistică de la Urbino în numărul 1 (1984) al ziarului „Semiotic Spectrum" (pe care îl editează Asociația Canadiană de Semiotică) — „inima semioticii internaționale bate, în luna iulie, într-o cetate italiană din secolul al XV-lea". A devenit, într-adevăr, tradițional ca în fiecare vară să se desfășoare aici, timp de trei săptămîni, seminarii, colocvii, mese rotunde și conferințe atît în domeniul semioticii teoretice cît și în acela al unor științe și discipline care utilizează în ultimul timp, pe scară tot mai largă, metode de lucru elaborate de aceasta (lingvistica și teoria textului, logica formală și sociologia, poetica și teoria artelor vizuale etc.). Trei au fost direcțiile principale ale Cursurilor de vară de Semiotică din vara anului 1984 : **subiectivitatea, teoria textului** și **deconstrucția.**

Ca temă generală, **subiectivitatea** s-a reflectat în primul rînd în lucrările colocviului „Corespondențele — figurile stilului epistolar", coordonat de Nicole Treves-Gold de la Universitatea din Halifax, Canada. Demn de reținut din cadrul desfășurării acestuia ni s-a părut studiul „Singularul ca miraj epistolar", în care, pornind de la analiza unor scrisori ale lui Sigmund Freud, Monique Schneider (Paris) a demonstrat existența unei modalități particulare de articulare a singularului la universal, modalitate care, dacă este adoptată, face să înceteze corespondența și anulează autoanaliza. Examinînd sintaxa discursivă, cu preponderență structura deictică și pronominală și referența spațio-temporală, comunicarea Patriziei Violi (D.A.M.S., Bologna), „Scrisoarea între prezență și absență", a analizat cîteva efecte semantice proprii genului epistolar, care se datorează unei structurări specifice a enunțării.

În aceeași ordine de idei menționăm cursul lui Herman Parret (Bruxelles), intitulat „Semiotică și subiectivitate", care și-a propus : a) să formuleze o definiție semiotică a enunțării, b) să reconstruiască mulțimea strategiilor de deictizare (domeniu neglijat de semiotica greimasiană, al cărei interes principal îl constituie modalitățile) și c) să contureze structura procedeelor de temporalizare și spațializare în funcție de categoria actantului pe de o parte și de parcursul generativ pe de altă parte. Seminarul lui Charles Grivel (Mannheim), care a avut ca obiect **expresia facială**, a stabilit o tipologie a interfeței și a clasificat relațiile dintre diversele tipuri de mimică ; un spațiu special a fost acordat de asemenea simulacrului, ca și tipurilor variate de reprezentare artistică a expresiei faciale (portret, reclamă, fotografie, film etc.), cu această ocazie fiind abordate o serie de probleme ale transcodării.

Cea de-a doua săptămînă a fost dominată de **teoria textului.** Janos S. Petöfi de la Universitatea din Bielefeld, R. F. G., a predat cursul „Interpretare a textului, coerență a textului", în care — pornind de la premisa că nici posibilitatea de a i se elabora un model interpretativ, nici coerența nu sînt proprietăți intrinsece ale textului — a redefinit, de pe o nouă bază metodologică, conceptele fundamentale cu care operează gramatica textului. Împreună cu Emel Sözer (Istanbul) și Maria-Elizabeth Conte, lingvistul vest-german a organizat, în același timp, colocviul „Text — conexitate — coeziune". Dintre cele 30 de comunicări, susținute de cercetători din Europa, Asia și America de Nord, discuțiile cele mai aprinse le-au suscitat expunerea Irenei Bellert (Montreal) „Interpretarea semantică a pronumelor în calitate de conectori textuali", cea a lui Antal Bokay (Pécs), „Interpretare și coerență" și cea a Litei Lundquist (Copenhaga), „Coerența discursului oral".

Conceptul de **deconstrucție**, lansat acum două decenii de Jacques Derrida în *De la grammatologie*, a fost, la rîndul său, „reevaluat", scoțîndu-se în evidență valențe operatorii multiple

Astfel, tot spațiul ultimei săptămîni a fost ocupat de colocviul intitulat generic „Teoria și practica deconstrucției". Lucrările acestuia au fost deschise de Rodolphe Gasché (Buffalo, N. Y.), care a vorbit despre „Heterologie și deconstrucție", abordînd conceptul care a dat titlu simpozionului dintr-o perspectivă filosofică mai largă. În primele două zile ale colocviului, Jacques Derrida a ținut trei prelegeri — „Deconstrucția pe țărmul Pacificului", „Gramofon «Ulysses»" și „Scrisoare către un prieten japonez" — în cursul cărora și-a expus pe larg perspectiva metodologică, exemplificînd-o printr-o analiză a romanului joycean. Semnalăm de asemenea comunicarea lui Stanley Fish (Baltimore), „Consecințele teoriei", care a ridicat o multitudine de semne de întrebare în legătură cu tendința de teoretizare excesivă care caracterizează demersul științific în acest final de secol.

Deconstrucția a ocupat de altfel un loc central și în dezbaterile din cadrul colocviului „Incertitudinea textului", al căror obiect l-au constituit, conform tradiției din ultimii ani, teoriile cele mai recente asupra discursului cinematografic (cea mai semnificativă în acest sens ni s-a părut comunicarea lui Maurizio Ferraris și Stefano Rosso, „Textualitate și deconstrucție"). De asemenea, Silvio d'Arco Avalle (Florența) a ținut un ciclu de comunicări reunite sub titlul „Deconstruirea textului „Ludus Danielis" de Beauvais".

Cea mai interesantă dintre conferințele ținute în vara trecută la Urbino a fost, după părerea noastră, cea datorată profesoarei Luz Rodriguez de la Universitatea din Louvain, conferință intitulată „Funerea în abis : un lanț semiotic".

Această trecere în revistă este, desigur, departe de a fi exhaustivă. Ea și-a propus doar să ofere o imagine de ansamblu a preocupărilor actuale ale celor aproape 100 de cercetători a căror întîlnire din iulie 1984 în orașul natal al lui Rafael și al lui Bramante, dacă a suferit uneori de un exces de formalism și, poate, de o insuficientă elaborare a tuturor laturilor problemelor care au fost ridicate, s-a caracterizat, în orice caz, printr-un grad ridicat de profesionalitate și prin dorința de a face un cît mai profitabil schimb de idei.

Octombrie 1984

MARIANA NEȚ

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

DEZBATERE PE MARGINEA *Dicționarului etimologic al limbii române*

În zilele de 24 și 25 septembrie a.c. a avut loc la Institutul de Lingvistică din București o manifestare științifică avînd ca tematică problemele actuale ale cercetărilor etimologice. Au luat parte cadre universitare, cercetători din București și din alte centre din țară.

Dezbaterile s-au referit la aspecte ce interesează limba română și la modalitățile de rezolvare a unor cazuri concrete, în perspectiva muncii de redactare a *Dicționarului etimologic al limbii române*, aflat în plină elaborare la Institutul de Lingvistică din București.

Au fost prezentate următoarele comunicări :

Vasile Breban (Cluj), *Cauze ale unor greșeli etimologice;* Dumitru Loșonți (Cluj), *Derivate românești sau cuvinte moștenite?;* Ion Popescu-Sireteanu (Iași), *Etimologia cuvintelor* **gălmăci, îngăima, îngălmăci** etc.; Maria Purdela-Sitaru (Timișoara), *Compuse românești cu* **împreună-, rău-, singur-;** Onufrie Vinteler (Cluj), *Despre originea numelor* **Țagu, Țaga, Deva;** Alexandru Ionașcu, *Note etimologice;* Florica Dimitrescu, *Probleme ale etimologiei unor neologisme;* Zamfira Mihail, *Pe marginea etimologiei dacorm.* **plug;** Gh. Mihăilă, *Cîteva etimologii românești (pe marginea DLR),* Mihai Mitu, *Note lexicale și etimologice pe marginea "Ceasornicului domnilor" de N. Costin;* Virgil Nestorescu, *Formații onomatopeice românești sau împrumuturi?;* Ion Robciuc, *Creații interne sau împrumuturi din ucraineană?;* Marius Sala, *Evoluție internă sau împrumut?;* Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești, *Etimologia denumirii* **Ardeal** *și a rom.* **valah.**

În încheierea lucrărilor, acad. Ion Coteanu a subliniat utilitatea unor asemenea reuniuni, reamintind că cercetările în domeniul etimologiei trebuie să țină mereu seama de istoria cuvintelor, de evoluția lor semantică și de transformările fonetice pe care le-au suferit.

Octombrie 1984

VIRGIL NESTORESCU

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

RECTIFICARE

Cititorii sînt rugaţi ca la nr. 5/1984 al revistei să ţină seama de următoarele îndreptări :
la p. 400, r. 10 de sus, în loc de : şi (24), se va citi : şi (41); r. 11 de sus, în loc de : (41), se va citi : (24); la p. 408, r. 7 de jos, în loc de : *oínă*, se va citi : *óină;* la p. 415, r. 21 de sus, în loc de : *veridicer*, se va citi : *veridicentia;* la p. 416, r. 12 de sus, în loc de : *Românesc*, se va citi : *Romanesc;* r. 26 de jos, în loc de : роѹмѣнъ, se va citi : роѵмѣнъ; la p. 418, r. 10 de jos, în loc de : *niceşti*, se va citi : *niceşi;* la p. 420, r. 2 de sus, în loc de : πήξας, se va citi : χήξας; r. 20 de jos, în loc de : *defluent*, se va citi : *defluet*; r. 14 de jos, în loc de : RSI, se va citi : RSI; la p. 422, r. 20 de sus, în loc de : o sapă, se va citi : o săpă; la p. 431, r. 16 de jos, în loc de : *depune*, se va citi : *depune* (după fr. *déposer*), *descompune*; r. 1 de jos, în loc de : Georgium, se va citi : Georgius; la p. 432, r. 19 de sus, în loc de : *ḑisą́i*, se va citi : *ziṣą́i*.

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R—79717 București, Calea Victoriei 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII + 174 p. + 154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei ; vol V, 1984, XXXVI+202 p., 225 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera **P** (pogrijenie — presimţire), 1980, p. 949—1342, 50 lei ; tom. VIII, partea a 5-a, litera **P** (presin — puzzolană), 1984, p. 1343—1866, 105 lei ; tom. XI, partea a 2-a, litera **T** (T — tocăliţă), 1982, 376 p., 75 lei ; tom. XI, partea a 3-a, litera **T** (tocăna — twist), 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român.** Serie nouă, Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**,1981, 370 p., 32 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund — Bucureşti, 1982, I 70 + II 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea.** Ediţie critică de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 75 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte**, seria IV, tom. III **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei ; tom IV **(1982 — 1983)**, 1984, 192 p., 16,50 lei ; Tom V **(1983—1984)**, 1984, 182 p., 15 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Moldova şi Bucovina**, vol. I.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom X, partea 1, litera **S** (S — sclabuc), 1984.

ION COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române. Limbajul poeziei culte.**

* * * **Dicţionar german-român, ediţia a II-a.**

RM — ISSN 0025—3529

LR, ANUL XXXIV, nr. 1, Bucureşti, p. 1—94, 1985

I. P. Informaţia c. 2672

42 200

Lei 20

T 8272
908

LIMBA ROMÂNĂ

2

ANUL XXXIV
1985
martie—aprilie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

0 IUI 2005

97

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la: „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue «Limba română» paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 45.

Toute commande de l'étranger pour les travaux paruş aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à: ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
str. Spiru Haret 12
R—79638 Bucureşti
Telefon: 14.26.80. sau 15.74.30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei 125
R—79717 Bucureşti
Telefon: 50.76.80.

8272

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIV 1985 Nr. 2
martie—aprilie

SUMAR

GRAMATICĂ

GH. TRANDAFIR, Observaţii cu privire la interpretări recente ale funcţiilor şi relaţiilor de subordonare intrapropoziţionale (II) 97
G. G. NEAMŢU, Cuvinte relative-exclamative 108
IOAN N. BÎTEA, Construcţiile pseudodisjunctive copulative. Prezentare generală 113

LIMBĂ LITERARĂ

G. I. TOHĂNEANU, *Régia gîndirii* 124

ONOMASTICĂ

SIMION DĂNILĂ, Numele satului *Izvin* (judeţul Timiş) 130

PREDAREA LIMBII

MIHAIL OPRESCU, Perspective ale cultivării limbii române în liceu (Pe marginea manualului de limbă şi literatură română pentru clasa a IX-a) . . . 133

NOTE ŞI COMENTARII

MIRELA TEODORESCU şi ION GHEŢIE, Opinii recente asupra *Legendei duminicii* din manuscrisul de la Ieud 136

CULTIVAREA LIMBII

MIOARA AVRAM, Întrebuinţări actuale ale substantivului *idee* 140

RECENZII

ION COTEANU, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Albatros, 1982 *(Ion Gh. Grecu)* 144
FLORIAN DUDAŞ, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*. Tipărită cu binecuvîntarea înalt prea sfinţitului Teofil Herineanu, arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului. Prefaţă de prof. univ. dr. Virgil Cândea. Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj-Napoca, 1983 *(Al. Mareş)* 146
„Studii şi cercetări lingvistice", XXXV, iulie-august 1984, nr. 4 *(Emilia Parpală)* 150

36402.

NOTE BIBLIOGRAFICE

B. P. HASDEU, *Istoria critică a românilor*, p. 154 ; *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, seria IV, tomul III (1981), tomul IV (1982—1983), tomul V (1983—1984), p. 154 ; *Bibliografia românească modernă* (1831—1918). Vol. I *(A—C)*, p. 155 ; *Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*. Seria A, 5. *Comunicări*. Sesiunea științifică, noiembrie 1983, p. 156 ; *Contribuții lingvistice*, p. 150 ; SANDA REINHEIMER-RÎPEANU, *L'élément slave du roumain en perspective romane*, p. 157 ; DORU MIHĂESCU, *La plus ancienne version roumaine d'un chronographe de provenance russe*, p. 158.

CRONICĂ

ION NUȚĂ, Al XV-lea Congres Internațional de Științe Onomastice (Leipzig, 13—17 august 1984) 159
ION NUȚĂ, Al III-lea Simpozion Național de Dialectologie (Iași, 5—6 octombrie 1984) 159
C. IONESCU, Al VII-lea Simpozion de Onomastică (Cluj-Napoca, 29 noiembrie — 1 decembrie 1984) 161

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA INTERPRETĂRI RECENTE ALE FUNCȚIILOR ȘI RELAȚIILOR DE SUBORDONARE INTRAPROPOZIȚIONALE (II)

GH. TRANDAFIR

16. Funcțiile sintactice subordonate prezentate anterior se caracterizează prin prezența obligatorie a minimum doi constituenți, dintre care unul este regent, iar celălalt, subordonat. În ultimele trei decenii se discută frecvent în lingvistica noastră despre o clasă de părți de propoziție definite prin dublă subordonare față de regenți diferiți, deci care presupun obligatoriu ocurența a trei termeni (relație ternară)[39].

Gramatica Academiei, vol. al II-lea, ediția a II-a, 1963, denumește astfel categoriile sintactice intrapropoziționale dublu subordonate: element predicativ suplimentar, atribut circumstanțial, complemente circumstanțiale opozițional, sociativ, cumulativ și de excepție.

Cîțiva cercetători consideră elementul predicativ suplimentar sau toate părțile de propoziție enumerate mai sus ca subordonate față de un singur termen regent [40].

[39] Vezi H. Tiktin, *op. cit.*, p. 188—189; G. Beldescu, *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ*, București, 1957, p. 96—104; Maria Rădulescu, *Numele predicativ circumstanțial*, în SG, II, 1957, p. 121—129; Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 61—89; Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în SG, II, 1957, p. 105—120; Maria Rădulescu, *Tot despre numele predicativ circumstanțial*, LR, VII, 1958, 6, p. 76—80; Silvia Niță, *Predicatul circumstanțial*, în LR, VII, 1958, 4, p. 93—98; idem, *Le „doplnok" et son correspondant en roumain*, în „Romanoslavica", I, 1958, p. 63—69; Ion Diaconescu, *Complementul calității*, în LR, IX, 1960, 2, p. 14—18; Mioara Avram, *În legătură cu discuția asupra „numelui predicativ circumstanțial"*, în LR, X, 1961, 6, p. 539—551; Gh. N. Dragomirescu, *„Atributul predicativ" în limba română*, în LL, VI, 1962, p. 99—121; Kr. Sandfeld, H. Olsen, *Syntaxe roumaine. Structure de la proposition*, Copenhague, 1962, p. 169—194; Gramatica Academiei, vol. al II-lea, ediția a II-a, 1963, p. 190—192, 199—211; Ștefan Házy, *O parte de propoziție în discuție*, în CL, 1964, 2, p. 233—238; V. Hodiș, *Elementul predicativ suplimentar. Contribuții*, în LR, XVI, 1967, 6, p. 485—489; Gh. Bulgăr, *op. cit.*, p. 82, 85—87; V. Hodiș, *Elementul predicativ suplimentar. Contribuții*, în *LR*, XVIII, 1969, 2, p. 139—145; D. Crașoveanu, *Considerații asupra elemenului predicativ suplimentar*, în AUT, 1970, p. 225—230; V. Șerban, *op. cit.*, p. 225—230; Frieda Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, București, 1972, p. 94—103; V. Șerban, în *Limba română contemporană. Curs*, Fascicula a III-a, *Sintaxa propoziției*, Timișoara, 1973, p. 261—269 (multigrafiat); D. Crașoveanu, *Limba română contemporană*, Fascicula a III-a, ediția a II-a, Timișoara, 1973, p. 61—89 (multigrafiat); V. Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 146—154, 196—204; Al. Graur, *op. cit.*, p. 197, 199; G. Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, p. 138—154; E. Teodorescu, *op. cit.*, p. 178—180, 183—193, 206—212; Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op. cit.*, p. 637—644, 660—667; Ion Diaconescu, în Th. Hristea (coordonator și autor principal), *Sinteze de limba română*, p. 271—272—275; C. Dimitriu, *op cit.*, p. 364—368.

[40] D. D. Drașoveanu, *Despre elementul predicativ suplimentar*, în CL, 1967, 2, p. 235—242; Laura Vasiliu, *Double subordination syntaxique et ellipse*, în RRL, 1970, 5, p. 519—528; D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică—unicitatea*, în CL, XVI, 1971, 2, p. 325—335; V. Hodiș, *În legătură cu teoria expansiunii a lui A. Martinet (I)*, p. 101—108.

Relevăm îndeosebi concepţia originală a lui Ion Coteanu referitoare la categoriile sintactice tratate în general ca dublu subordonate: **complementele sociativ, cumulativ** şi **de excepţie** sînt incluse în categoria obiectului (complementului) indirect; **elementul predicativ suplimentar** se consideră o specie de atribut, iar **atributul circumstanţial** şi **complementul opoziţional** se ignorează [41].

Ion Diaconescu identifică încă un complement dublu subordonat: **complementul de schimb** [42].

Categoriile sintactice specificate anterior reprezintă cîte o singură funcţie sintactică şi se definesc de regulă prin determinarea obligatorie a doi regenţi, dintre care unul este verb, iar celălalt, în general, nume.

Relaţia sintactică a părţii de propoziţie dublu subordonate se actualizează diferit faţă de fiecare dintre regenţii respectivi: (a) prin acord (cînd condiţiile morfologice permit), joncţiune sau (şi) pauză faţă de unul din termenii determinaţi şi prin implicaţie faţă de celălalt, în cazul elementului predicativ suplimentar şi al atributului circumstanţial; (b) prin joncţiune faţă de verb şi implicaţie faţă de celălalt termen determinat, la complementele opoziţional, cumulativ, sociativ, de excepţie şi de schimb.

Raportul de implicaţie constă dintr-o determinare semantică: determinantul cere prezenţa obligatorie a termenului determinat, cu care nu contractează însă relaţii formale [43].

În această categorie sintactică se include şi complementul **(obiectul) secundar** (numit de Gramatica Academiei **complementul lucrului** într-o construcţie cu verb tranzitiv care comportă două complemente directe, unul al persoanei şi altul al lucrului), care implică prezenţa în enunţul respectiv a unui complement direct caracterizat prin trăsătura semantică „uman" şi care se deosebeşte structural de complementul direct: *L-a întrebat numărul de telefon* (**A întrebat numărul de telefon* este un enunţ nereperat)[44].

Aşadar dubla subordonare a părţilor de propoziţie din structurile trimembre descrise aici prezintă un caracter particular: subordonare semantică şi structurală faţă de unul dintre termenii determinaţi şi subordonare exclusiv semantică faţă de celălalt termen determinat.

Toate aceste categorii sintactice reprezintă cîte o singură funcţie, nu două, cum consideră S. Stati [45]. Ele trebuie deosebite de părţile de propoziţie cu subordonare facultativ multiplă, care constituie tot numai

[41] *Op. cit.*, p. 234–236, 291–293.

[42] Vezi I. Diaconescu, *Complementul de schimb şi propoziţia subordonată corespunzătoare*, în LR, XXIX, 1982,3, p. 217–221.

[43] Cf. în special: Louis Hjelmslev, *Travaux du Cercle linguistique de Copenhague*, vol. XII, *Essais linguistiques*, Copenhague, 1959, p. 139–151; idem, *Prolégomènes à une théorie du langage*, Paris, 1968, p. 55–56, 222–225; L. Tesnière, *op. cit.*, p. 42–44; V. Guţu Romalo, *op. cit.*, p. 40–42; G. Pană Dindelegan, *Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română*, p. 134, 268, nota 3.

[44] Cf. Gramatica Academiei, vol. al II-lea, 1963, p. 157; Laura Vasiliu, *Some aspects of the grammar of the verb phrase with special reference to prepositional constructions*, în RRL, XII, 1967, 4, p. 347; V. Guţu Romalo, *op. cit.*, p. 171; G. Pană Dindelegan, *op. cit.*, p. 19, 268; Marina Rădulescu, *op. cit.*, p. 15.

[45] S. Stati, *Elemente de analiză sintactică*, Bucureşti, 1972, p. 132–133.

cîte o funcție sintactică, dar a căror dependență este marcată formal față de toți termenii determinați [46].

17. Ideea dublei funcții sintactice a unei părți de propoziție subordonate față de doi termeni regenți, emisă de S. Stati, este adoptată de D. Bejan, dar aplicată la structuri de alt tip : „[...] substantivele (al căror loc este în subordonată) pot cumula două funcții sintactice : una față de regenți din supraordonate, alta față de regenți din subordonate [...]. La fel în toate situațiile ce vor urma, substantivele sînt însoțite de adjective relative *(cîți, cîte, care, ce)* [...]. Cazul lor se orientează după cazul sau după ambele cazuri ale substantivului [...] *cîți* din *Nu mi-au ajuns bomboanele la* **cîți** *copii au fost aici* este în acuzativ și nominativ, acestea fiind cele două cazuri ale substantivului *copii* (ca acuzativ, orientat către regentă, iar ca nominativ, **orientat** către subordonată)[47].

Din comentariul precedent rezultă că în enunțul respectiv, *la copii* este considerat complement indirect prepozițional în raport cu predicatul regentei *(au ajuns)* și subiect, în raport cu predicatul subordonatei *(au fost)*.

Metodologia investigației științifice postulează menținerea structurii enunțului dat în tot cursul analizei lui. În consecință, *copii*, din exemplul citat, nu poate fi tratat simultan în acuzativ prepozițional *(la copii)* cu funcție de complement indirect al unui termen regent și în nominativ cu funcție de subiect al altui termen regent al enunțului, deoarece actualizarea nominativului și a funcției de subiect ale substantivului *(la) copii* este condiționată de suprimarea prepoziției *la*, operație care ar conduce la desființarea enunțului și implicit la anularea funcției de complement indirect a substantivului *copii* (**Nu mi-au ajuns bomboanele cîți copii au fost aici* este o construcție incorectă).

Particularitatea acestui model structural rezidă în faptul că ambele funcții sintactice ale substantivului considerat reprezintă același referent, dar că numai funcția acestuia față de regentă este exprimată, pe cînd cea din subordonată rămîne subînțeleasă, fără să poată fi introdusă prin cataliză în propoziția respectivă : **Nu mi-au ajuns bomboanele* **la** *cîți* **copii copiii** *au fost aici* este o construcție nereperată.

Conchidem că substantivul precedat de adjectivul relativ *cîți, care* sau *ce* cumulează două funcții sintactice, dintre care cea subordonată față de regentul din supraordonată este exprimată, iar cea din propoziția subordonată este exclusiv subînțeleasă. Ideea că una și aceeași formă a unui substantiv însoțit de adjectiv relativ se află simultan în două cazuri cu forme distincte și reprezintă poziții sintactice diferite, corelate cu termeni din două propoziții, este infirmată de faptele de limbă și de logică.

18. Pronumele relativ absolut (fără antecedent explicit) se deosebește prin statutul său sintactic de întreaga categorie a pronumelor, implicit de cea a pronumelor relative cu antecedentul exprimat.

[46] Vezi *supra*, 5.

[47] *Substantive cu dublă funcție*, în CL, XXIII, 1978, 1, p. 91—92 ; cf. idem, *Observații asupra funcțiilor sintactice ale cuvintelor relative*, în StUBB, Philologia, XX, 1975, p. 45—51.

Cercetătorii noştri admit că pronumele relativ absolut are rol de conectiv interpropoziţional, că participă la dublă relaţie sintactică şi că realizează două funcţii sintactice [48].

Semnalăm faptul că unii specialişti încadrează în categoria pronumelor relative şi pronumele interogative care introduc propoziţii subordonate integorative indirecte [49].

Valeria Guţu Romalo prezintă această problemă, pe care a tratat-o în mai multe lucrări, în termenii următori : „[...] relativul *cui* [în *Dau cui cere*] este subiectul subordonatei şi este în dativ. Explicaţia o constituie dubla dependenţă sintactică a relativului, care participă la organizarea ambelor componente propoziţionale ale enunţului, realizînd însă poziţii sintactice diferite în cele două scheme relaţionale : complement indirect faţă de *dau*, subiect faţă de *cere*. Cele două poziţii fiind realizate prin acelaşi cuvînt, care nu poate avea decît o unică formă, el apare cu *una* din formele presupuse în cele două poziţii, în cazul exemplului de mai sus dativul corespunde poziţiei de complement indirect. Într-un enunţ ca *Dau* **celui care** *cere*, fiecare dintre cele două poziţii sintactice, realizate prin *cui* în enunţul de mai înainte, capătă o exprimare proprie [...] dativul *celui* reprezintă poziţia complement indirect în structura al cărei centru este *dau*, iar nominativul *care* realizează poziţia de subiect în relaţia de interdependenţă cu *cere*" [50].

Soluţia propusă de autoare este contradictorie : pe de o parte dativul *cui* contractează dublă dependenţă, realizînd poziţii sintactice diferite, de complement indirect şi de subiect, iar, pe de altă parte, acelaşi relativ *cui* corespunde numai poziţiei de complement indirect.

Considerăm că în enunţul citat se actualizează o singură relaţie sintactică a relativului *cui*, şi anume dependenţa faţă de verbul *dau*, marcată prin cazul dativ, şi că se realizează o singură funcţie sintactică a relativului *cui*, cea de complement indirect. *Cui* nu are funcţie sintactică în subordonată [51]. Relativul *cine*, cu funcţie de complement indirect în regentă *(cui)*, ar realiza şi funcţia de subiect al subordonatei dacă forma lui de nominativ ar putea să figureze în construcţia respectivă. Din *Dau* **celui care cere**, propus de autoare ca echivalent sintactic al lui *Dau cui*

[48] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 550—551 ; V. Guţu Romalo, *Propoziţii relative*, în SG, II, 1957, p. 161—172 ; Elsa Nilsson, *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne. Etude de syntaxe descriptive*, Lund, 1969 ; Frieda Edelstein, *Despre „legătura relativă" în limba română*, în CL, XVI, 1971, 2, p. 337—343 ; M. Gabrea, *Observaţii asupra pronumelor* **care, cine, ce**, în LR, XXI, 1972, 2, p. 127—133 ; V. Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române*, p. 122—123 ; D. Bejan, *Observaţii asupra funcţiilor sintactice ale cuvintelor relative*, p. 45—51 ; **Frieda Edelstein**, *Despre sintaxa relativului* **care**, în CL, XXIII, 1978, 1, p. 93—96 ; Iorgu Iordan, VI. Robu, *op. cit.*, p. 424 ; Mioara Avram, *Sur l'histoire de certaines constructions relatives dans la langue roumaine*, în RRL, XXV, 1980, 5, p. 467—471 ; Ioan Baciu, *Les relatives sans antécédent en français et en roumain*, în CL, XXV, 1980, 2, p. 157—166.

[49] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 392 ; V. Guţu Romalo, *Propoziţii relative*, p. 168 ; Iorgu Iordan, V. Guţu Romalo, Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, 1967, p. 144—145 ; Ciompec Georgeta, Dominte Constantin, Guţu Romalo Valeria, Mîrza Clement, Vasiliu Emanuel, *Limba română contemporană*, vol. I (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), 1974, p. 265—266 ; D. Bejan, *Observaţii asupra funcţiilor sintactice ale cuvintelor relative*, p. 45—51 ; Iorgu Iordan, Vl. Robu, *op. cit.*, p. 424 ; Ion Coteanu, *op. cit.*, p. 149—150.

[50] Vezi *Sintaxa limbii române*, p. 122—123.

[51] Cf. şi M. Gabrea, *art. cit.*, p. 133 ; D. Bejan, *Observaţii asupra funcţiilor sintactice ale cuvintelor relative*, p. 45—51.

cere, în care „fiecare din cele două poziții sintactice, realizate prin *cui* în enunțul de mai înainte, capătă o exprimare proprie", lipsește *cui*, deci nu poate fi vorba de cumul de funcții sintactice al formei *cui* într-un enunț în care ocurența ei este imposibilă.

Nici *forma relativului* **cine** *nu exprimă două funcții sintactice în același enunț, chiar dacă funcțiile respective sînt identice.* Iorgu Iordan și Vl. Robu analizează astfel fraza următoare: „În enunțul *intră* **cine** *are bilet, cine* este interdependent cu amîndouă verbele, aflîndu-se pe poziție de subiect"[52]. Dacă *cine* ar fi subiect și al predicatului *intră*, el ar putea să fie inserat în propoziția respectivă. Rezultatul acestei operații ar fi o construcție incorectă: ***cine** *intră cine are bilet* sau **intră* **cine** *cine are bilet.* Subiectul exprimat al predicatului *intră* constă numai dintr-un pronume demonstrativ sau dintr-un substantiv: *intră* **acela (persoana)** *care are bilet* și implică substituirea relativului *cine* din subordonată prin *care.*

Bineînțeles că pentru relativul cu antecedentul explicit nu se pune problema funcției lui duble, deoarece funcția dependentă de termenul din regentă este realizată de antecedentul respectiv.

Aplicînd teoria transformațională de tip chomskyan, structura de suprafață *Dau cui cere* derivă din structura de adîncime *Dau celui (omului) care cere* prin următoarele reguli de transformare: (a) suprimarea antecedentului *(celui, omului)*, (b) substituirea în general a relativului *care* prin *cine* și (c) punerea relativului absolut în cazul antecedentului omis. Ca urmare, propoziția atributivă devine relativă neatributivă, cu excepția situației în care antecedentul relativului are în structura de bază funcție de atribut genitival al unui termen din regentă, în care caz subordonata din structura de suprafață introdusă prin pronumele relativ absolut este o atributivă: *Nu mă interesează părerea* **aceluia** *care nu se pricepe* ⇒ *Nu mă interesează părerea* **cui (căruia)** *nu se pricepe.* Așa cum rezultă și din exemplul precedent, relativul *care* din structura de adîncime se menține uneori în structura de suprafață, în care preia cazul și funcția antecedentului eliminat.

În acest model structural relativul absolut stă pe poziția sintactică a antecedentului implicit.

Relativul *cine* se substituie prin *care* cînd urmează antecedentului exprimat: *Apelează* **la cine** *s-a dovedit întotdeauna binevoitor* → *Apelează la* **acela (prietenul)** *care s-a dovedit întotdeauna binevoitor*; **Cine** *umblă din țară în țară nu e om (Proverbe românești*, București, 1966, p. 89) → **Cine** *umblă din țară în țară* **acela** *nu e om*, **Acela care** *umblă din țară în țară nu e om.*

Structura de adîncime *Am descoperit* **pe acela care** *este vinovatul* se convertește în structura de suprafață *Am descoperit* **cine** *este vinovatul* prin aplicarea următoarelor reguli de transformare: (a) omiterea antecedentului, (b) substituirea relativului *care* prin *cine* și (c) punerea relativului în cazul cerut de funcția lui din subordonată. În această variantă structurală relativul absolut realizează poziția sintactică a anaforicului, iar antecedentul rămîne subînțeles.

[52] *Op. cit.*, p. 424.

Indiferent de poziția sintactică actualizată de relativul absolut, sensul construcției respective nu se modifică, deoarece anaforicul și antecedentul sînt coreferenți, iar forma relativului absolut exprimă una din aceste ipostaze ale referentului și pe cealaltă o implică.

Întrucît antecedentul și anaforicul respectiv diferă între ele din punct de vedere formal, înseamnă că funcțiile lor sintactice nu se pot exprima, în nici un context, printr-o formă lexico-gramaticală comună. Funcția sintactică dublă a relativului absolut constă din funcția lui realizată, cumulată cu cea implicită. Așadar relativul absolut comportă relații semantice duble și funcții sintactice duble, dintre care una este exprimată, iar cealaltă, subînțeleasă [53].

19. O concepție inacceptabilă despre sintaxa pronumelui relativ remarcăm și la Ion Diaconescu : „De subliniat că, în acest caz, prepoziția satisface rolul de indicator de funcțiune a părții de propoziție sau a propoziției subordonate față de regent : *Mă plimb* **cu prietenul** *meu*/ **cu cine mi-e prieten.**

Ca indicator de funcțiune a unei propoziții subordonate, prepoziția sau locuțiunea prepozițională poate fi independentă de pronumele relativ-interogativ, acesta definindu-și funcțiunea în raport cu un termen regent din subordonata pe care o introduce. Astfel, în subordonata de mai sus *cu cine mi-e prieten*, pronumele *cine*, deși este precedat de prepoziția *cu*, îndeplinește funcțiunea de subiect, prepoziția fiind indicele funcțional al propoziției subordonate sociative. Situația aceasta caracterizează, în general, propozițiile interogative indirecte formulate ca răspuns și construite prin subordonare față de verbul din interogativa directă cu ajutorul pronumelui interogativ : *De cine te temi? Mă tem de cine nu spune adevărul; Pentru care ai mai multă simpatie? Am mai multă simpatie pentru care este mai harnic.* În ambele subordonate, pronumele relativ-interogativ este subiect"[54] (p. 30).

Nu sîntem de acord nici cu tehnica analizei utilizată în pasajul precedent și nici cu unele din soluțiile adoptate.

(a) În sintagma *cu cine*, prepoziția *cu* nu este independentă de pronumele relativ (nu „inerogativ-relativ") *cine*, ci constituie termenul regent al acestuia, căruia îi impune cazul acuzativ. Pronumele *cine* nu poate fi omis din enunț fără dezorganizarea acestuia, cum nu poate fi omis nici regentul său *cu* : **Mă plimb cu mi-e prieten* sau **Mă plimb cine*

[53] Dintre observațiile referitoare la statutul sintactic al relativului *cui* genitival semnalăm una, pertinentă, datorată lui Iorgu Iordan și Elsei Nilsson, care se raliază, totuși, la părerea unanim acceptată. Astfel, Iorgu Iordan opinează că relativul *cui* din sintagma *casa cui ne are* este atribut, „iar funcțiunea de subiect a relativului a rămas fără un corespondent formal", deci subînțeleasă (*op. cit.*, p. 550—551). Același autor conchide însă că genitivul *cui* exprimă și funcția de subiect (*loc. cit.*).

La Elsa Nilsson această idee îmbracă forma următoare : „*Cui* employé comme génitif dans la régissante et comme sujet dans la subordonée : *Ciinele linge mîna cui îl bate*". În nota 9 pe aceeași pagină adaugă : „Pour être absolument exact il aurait fallu une formule plus longue, par exemple (ici) : *cui* est génitif dans la régissante et la personne qui ce pronom désigne n'est pas explicitement nommée dans la subordonnée dont elle serait le sujet" (*op. cit.*, p. 145).

[54] *Observații pe marginea corespondenței dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate*, în LL, 1982, 1, p. 25—36.

mi-e prieten sînt nereperate. Relația sintactică menționată reprezintă un caz particular de determinant obligatoriu (solidaritate), în care regentul (prepoziția) regizează cazul regimului și formează împreună cu acesta o unitate sintactică: *Mă plimb* **cu prietenul** (complement sociativ)/**cu cine** *mi-e prieten* (complement sociativ). În această categorie de sintagme, regimul *cine* nu poate fi detașat de regentul *cu*, deci nu poate funcționa ca subiect explicit al subordonatei sociative pe care o introduce, ci numai ca subiect subînțeles al acesteia, sub forma *care*.

Pentru același considerent nici prepoziția *cu* din sintagma **prepoziție** + **substantiv** sau **pronume** nu poate fi tratată singură ca „indicator de funcțiune a părții de propoziție sau a propoziției subordonate". Prepozițiile sînt, în general, polisemantice. Sensul și funcția lor depind, de regulă, de context: *Mă plimb* **cu prietenul** (complement sociativ); *Mă plimb* **cu mașina** (complement instrumental); *Mă plimb* **cu regularitate** (complement de mod); *Mă plimb* **cu speranța** *că-mi face bine* (complement cauzal); *Mă plimb* **cu noaptea în cap** (complement de timp).

Ca parte integrantă a unui conectiv interpropozițional format din **prepoziție** sau **locuțiune prepozițională** + **pronume relativ** sau **interogativ**, prepoziția sau locuțiunea prepozițională nu indică prin ea însăși funcția propoziției subordonate, ci tot prin transfer de trăsături semantice contextuale: *Mă plimb cu cine vreau* (propoziție sociativă); *Mă plimb* **cu** *ce vreau* (propoziție instrumentală).

(b) Pronumele relativ *cine* din enunțul *Mă plimb cu cine mi-e prieten* este complement sociativ nu al regentului său imediat *cu* (care îi regizează cazul), ci al regentului mediat *mă plimb*, prepoziția *cu* funcționînd ca element jonctiv.

Cu alte cuvinte, avem a face cu o relație de dublă subordonare (prin recțiune și prin joncțiune) față de regenți necoordonați între ei, cărora li corespunde o singură funcție sintactică.

(c) Propozițiile *de cine nu spune adevărul*, din fraza *Mă tem* **de cine nu spune adevărul**, și *pentru care este mai hărnic*, din fraza *Am mai multă simpatie* **pentru care este mai harnic** nu sînt interogative indirecte, pentru că nu determină verbe de informare sau de îndoială, ci sînt completive indirecte neinterogative. Propoziția interogativă indirectă nu constituie un răspuns la verbul din propoziția interogativă directă și nici nu este subordonată față de verbul din aceasta, ci reprezintă o întrebare exprimată printr-o propoziție subordonată unui termen regent cu sens de informare sau de îndoială.

Nu acceptăm nici opinia Gramaticii Academiei că „propozițiile interogative indirecte formulează o întrebare [...] care nu așteaptă răspuns" (vol. II, p. 258).

(d) Pronumele relative (nu „relativ-interogative") precedate de prepoziție *de cine* și *pentru care*, din enunțurile precedente, nu îndeplinesc funcție de subiecte ale propozițiilor subordonate pe care le introduc, ci de complemente indirecte ale predicatelor din regentele acestora. Subiectele propozițiilor subordonate sînt subînțelese și coreferente cu pronumele relative respective.

20. Definirea conectivului relativ ca exclusiv subordonator — așa cum se procedează în absolut toate gramaticile noastre — este unilaterală.

În realitate el funcționează — e drept că în mult mai mică măsură — și ca element coordonator, în cazul așa-numitei **legături relative**, caracterizîndu-se, în această ipostază, prin următoarele mărci formale : pauză anterioară lungă (marcată uneori prin punct), intonație anterioară descendentă, substituție cu o **conjuncție coordonatoare** + **termen demonstrativ** sau **pronume personal** și proprietatea de a realiza rol de parte de propoziție numai în propoziția coordonată, principală sau subordonată [55], în care apare :

(a) *Aspectul blocului, al cartierului în care trăim este un motiv de mîndrie pentru majoritatea cetățenilor. Care* (dar aceasta) *nu exclude răspunderea celorlalți. Dimpotrivă.* „Scînteia", 12428/7.VIII 1982, p. 4, col. 4.

(b) *L-a asigurat că va cerceta cazul, după care* (și (că) după aceea) *va proceda în consecință.*

(c) *A relatat destul de vag accidentul, de unde* (și din aceasta) *se deduce că nu-l cunoscuse direct.*

(d) *Tînăra femeie a mai adăugat* (A) *că a costat-o o sumă mare de bani* (B), **la care** (iar la aceasta) *medicul i-a răspuns* (C) *că era cît pe aci s-o coste și viața* (D).

(e) *Tînăra femeie a mai adăugat (A) că a costat-o o sumă mare de bani* (B), **la care** *nu se așteptase* (C).

În enunțurile (d) și (e) unul și același pronume relativ are funcții sintactice eterogene, manifestate prin mărci formale diferite : *la care* din (d) este precedat de pauză lungă, intonație anterioară descendentă, aparține la aceeași clasă de substituție cu demonstrativul *aceasta* și coordonează propozițiile principale A și C (legătură relativă), iar *la care* din (e) urmează după pauză scurtă, intonație ascendentă, nu are substituție comună cu demonstrativul *aceasta* și subordonează atributiva (C) regentei (B). Legătura relativă se exprimă, în majoritatea cazurilor, prin sintagme care includ și un adjectiv relativ, după modelul **prepoziției** + *care* + **substantiv** : *cu care prilej (ocazie), din care cauză (pricină, motiv), în (pentru) care scop, în care timp etc.*, și reprezintă, din punct de vedere semantic, anafora unei construcții antecedente :

Gonțescu se bîlbîia, din care cauză (și din această cauză) *evita să vorbească și făcea numai semne.* Călinescu, B.I., p. 672.

Legătura relativă se realizează prin pronume, adjective sau adverbe relative, adică prin jonctive în general subordonatoare[56].

[55] Prin urmare afirmația F. Edelstein că prin legătura relativă se coordonează între ele numai propoziții principale este unilaterală, deoarece conectivele relative pot să coordoneze între ele și propoziții subordonate (ca în exemplul (b)). Vezi Frieda Edelstein, *Despre „legătura relativă" în limba română*, în CL, XVI, 1971, 2, p. 337—343.

[56] Radu I. Sbiera, *Gramatica latină*, ediția a III-a, Cernăuți, 1929, p. 192 ; *DA, Tomul I, Partea a II-a, C*, București, 1940, s.v. *care ;* Ion Neculce, *Cronica*, vol. I, ediția a III-a revăzută, întregită, îngrijită de Al. Procopovici, Craiova, 1942, p. XLI ; M. Iliescu, *Concurența dintre pronumele relative* **care** *și* **ce**, în SG, I, 1956, p. 28 ; N. I. Barbu, Toma Vasilescu, *Gramatica limbii latine*, București, 1958, p. 192 ; Boris Cazacu, *Studii de limbă literară*, București, 1960, p. 90—92 ; Leumann-Hofmann-Szantyr, *Lateinische Grammatik. Auf der Grundlage des Werkes von Friedrich Stolz und Joseph Hermann Schmalz*, II, München, 1965, p. 569—571 ; Elsa Nilsson, *op. cit.* ; Frieda Edelstein, *Despre „legătura relativă" în limba română*, în CL, XVI, 1971, 2, p. 337—343 ; Maria Gabrea, *Observații asupra pronumelor* **care, cine, ce**, în LR, XXI, 1972, 2, p. 127—133 ; Frieda Edelstein, *Despre sintaxa relativului* **care**, în CL, XXIII, 1978, 1, p. 93—96.

Așa cum rezultă din exemplele precedente, pronumele, adjectivele și adverbele relative cu funcție de legătură (unire) relativă preiau informația unui antecedent cu caracter general, reprezentat printr-o propoziție sau frază, iar antecedentul pronumelor sau adverbelor relative subordonatoare constă dintr-un nume abstract sau concret, explicit sau implicit. În consecință, definiția curentă a pronumelui relativ trebuie rectificată în sensul că el prezintă nu numai caracter subordonator, ci și coordonator, în cazul legăturii (unirii) relative.

Concluzii

— Enunțul reprezintă o totalitate (nu o sumă de cuvinte), în care fiecare termen contractează relații cu altul sau cu alții, dar nu obligatoriu cu toți, și concură la coeziunea semantică a acestuia. Unitățile aflate în relație indirectă sau mediată se integrează în enunțul respectiv prin relația structurală la care participă cu alte unități ale acestuia. Conexiunea structurală implică conexiunea semantică, dar conexiunea semantică directă a doi constituenți poate să existe și fără cea structurală, ca în situația relației anaforice (dintre antecedent și anaforic).

— În enunțuri identice din punct de vedere morfologic, sensul lexical constituie unicul criteriu de identificare a relațiilor structurale.

— Relația de subordonare implică ocurența a minimum doi termeni, dintre care unul este regent (determinat), iar celălalt, subordonat (determinant), deci nu acceptăm teoria care explică subordonarea unui constituent prin coordonarea acestuia cu alt constituent subordonat și fără raportarea lui directă la un termen regent.

— Fiecare din termenii relației de subordonare poate să fie monomembru sau plurimembru, prin urmare nu subscriem la teza unicității termenului subordonat și nici la aceea a unicității termenului regent.

— Constituenții coordonați (fie ei determinați, fie determinanți) nu constituie un singur termen al relației, fiecare dintre ei menținîndu-și individualitatea și în cadrul relației de subordonare, care, în consecință nu prezintă caracter exclusiv binar.

— Subordonarea multiplă intervine atît la nivelul propoziției, cît și la cel al frazei (nu numai în cadrul frazei).

— O categorie de constituenți intrapropoziționali (elementul predicativ suplimentar, atributul circumstanțial, complementul opozițional, sociativ, cumulativ, de excepție și de schimb) se definesc prin dublă subordonare (adică prin relație ternară obligatorie), realizată integral (semantic și formal) față de unul din termenii regenți și parțial (semantic) față de celălalt termen regent.

— Subiectul și predicatul contractează între ele relații de interdependență, ambii termeni fiind inomisibili și impunîndu-și reciproc anumite morfeme gramaticale, ca atare nu aderăm la concepția dependenței mutuale exclusiv formale sau exclusiv semantice dintre subiect și predicat și nici la aceea a subordonării predicatului față de subiect sau a subordonării subiectului față de predicat.

— Relația cu determinanți obligatorii reprezintă un caz particular de interdependență (deci constă din termeni inomisibili), care se diferențiază de interdependența dintre subiect și predicat prin faptul că numai unul dintre termenii relației impune celuilalt restricții formale.

— Omonimia sintactică este o structură susceptibilă de mai multe interpretări sintactice și, implicit, semantice. Prin fenomenul sintactic considerat se actualizează, alternativ, cîte o singură funcție a termenului ambiguu.

— Interpretarea sintactică a unei construcții este în funcție și de concepția despre natura elementului jonctiv care introduce termenul subordonat, mai precis, de faptul dacă jonctivul respectiv se consideră format dintr-o prepoziție sau dintr-o locuțiune prepozițională.

— Se numește cumul de funcțiuni sintactice (polisemie sintactică) proprietatea unui constituent, subordonat unui anumit termen regent, de a prezenta simultan funcții sintactice multiple, egale sau diferite ca importanță. Nu constituie cumul de funcții sintactice valorile sintactice multiple atribuite unui constituent subordonat de două ori aceluiași element regent — o dată printr-un conectiv și apoi fără conectivul respectiv — deoarece printr-un atare mod de analiză se alterează sau chiar se anulează enunțul considerat.

— **Relația** și **funcția** sintactică sînt, după terminologia neglosematică, fenomene de categorii distincte, deci ele nu pot constitui împreună **un cumul de funcții sintactice.**

— Substantivul precedat de adjectivul relativ *cîți*, *care*, *ce* participă la relații duble și cumulează funcții sintactice duble, dintre care cea subordonată față de regentul din propoziția supraordonată este obligatoriu realizată, iar cea din propoziția subordonată este exclusiv subînțeleasă. Teoria că unul și același substantiv actualizează simultan două cazuri, exprimate prin forme distincte, și două funcții diferite în raport cu regenți din propoziții deosebite reprezintă un nonsens.

— Se înregistrează o construcție opusă cumulului de funcții sintactice, în care o singură funcție sintactică (complementul direct și complementul indirect) este exprimată de două ori : o dată printr-un substantiv sau un pronume accentuat și a doua oară printr-un pronume personal neaccentuat, care o anticipează sau o reia pe cealaltă (cumul de forme sintactice).

— Pronumele relativ absolut îndeplinește două funcții sintactice, corespunzătoare celor doi termeni coreferenți pe care îi reprezintă : relativul propriu-zis și antecedentul implicit al acestuia. Deoarece antecedentul și anaforicul respectiv se exprimă prin elemente lexicogramaticale deosebite, urmează că funcțiile lor sintactice nu se pot realiza printr-o formă unică, ci printr-una care reprezintă fie antecedentul, fie anaforicul. Așadar pronumele relativ absolut contractează relații semantice duble și cumulează funcții sintactice intrapropoziționale duble, dintre care una este exprimată, iar cealaltă, subînțeleasă.

— Între prepoziție sau locuțiune prepozițională și regimul său (substantiv, pronume) se stabilește r e l a ț i e f o r m a l ă (de subordonare prin recțiune) f ă r ă f u n c ț i e s i n t a c t i c ă, întrucît ambii termeni ai relației constituie împreună o s i n g u r ă u n i t a t e s i n t a c t i c ă, subordonată altui regent prin prepoziția regentă a regimului respectiv (joncțiune) : *apelez la tine (tine* este regim în relație cu regentul *la*, care îi impune cazul acuzativ, dar nu-i conferă funcție sintactică, și complement indirect în relație subordonativă cu verbul *apelez*, marcată prin prepoziția *la*).

Așadar una și aceeași funcție sintactică poate să contracteze dublă relație sintactică intrapropozițională, de recțiune și de joncțiune, cu regenți necoordonați între ei.

— Pronumele relativ este un conectiv coordonator interpropozițional în cazul **legăturii (unirii) relative,** definindu-se, în această funcție, prin următoarele mărci formale : pauză lungă și intonație descendentă anterioare, apartenență la aceeași clasă de substituție cu o **conjuncție coordonatoare** + **termen demonstrativ** sau **pronume personal** și rol de parte de propoziție numai în propoziția coordonată, principală sau subordonată, în care figurează.

Admiterea legăturii relative implică reformularea definiției consacrate a pronumelui relativ, luîndu-se în considerare și funcția lui coordonatoare.

Decembrie 1983

Craiova, Calea București bloc F_5

CUVINTE RELATIVE-EXCLAMATIVE

G. G. NEAMȚU

0. Fapte de natură intonațională și sintactic-distribuțională impun admiterea ideii că lexemele *ce*, *cît*, *cum*, *care* etc., în afară de interogative și/sau relative, cunosc, în limbajul afectiv, încă o ipostază, aceea de exclamative[1], evidențiată clar în propozițiile principale (independente sau regente) enunțiative : **Ce** *nalt îi focul! Și codrul*, **ce** *adînc!* (Labiș, P. 65); **Ce** *se mai vaietă!*; **Ce** *vremuri!*; **Ce** *de lume s-a adunat la meci!*; *„Mare-i lumea asta, Doamne! se gîndi Ludovica.* **Cît** *pămînt! Și tot n-ajunge"* (Dan, U. b. 42); *O,* **cum** *mă ruga să nu plec!* (Topîrceanu, P. 50).

0.1. O dată acceptată categoria exclamativelor în principale, devine aproape inevitabilă urmărirea fenomenului și în cadrul subordonării, cercetînd acele structuri care i-ar proba lingvistic existența și, firește, ar permite unele aprecieri privindu-i extensiunea și trăsăturile gramaticale specifice. Se înțelege că validarea acestei ipoteze ar însemna să vorbim de cuvinte (pronume, adjective pronominale, adverbe) relative-exclamative[2], în calitatea lor de introductive ale presupuselor subordonate exclamative.

Ca structuri „susceptibile" de a conține fenomenul în discuție, le reținem pe cele de tipurile :

(1) **ce** *de* + substantiv : *N-ai idee* **ce** *de ciuperci a găsit!*

(2) **ce** *mai* + verb (substantiv) : *Nu-ți poți imagina* **ce** *se mai văicărea! Să fi văzut* **ce** *mai tărăboi a produs sosirea lui!*

(3) **ce** + adjectiv (adverb) : *Ți-aduci aminte, după ploaie,* **ce** *albe străluceau la soare* [...]? ? (Anghel, I. g. 40); *De-ai ști* **ce** *mult te iubește!*

(4) **ce** + substantiv : *O să vezi* **ce** *mamă de bătaie o să-i tragă...; Stau cîteodată și-mi aduc aminte* **ce** *vremi și* **ce** *oameni mai erau în părțile noastre* [...]. (Creangă, O.I. 153).

(5) **cît** *de* + adjectiv (adverb) : *A ta zîmbire / Mi-arată* **cît** *de dulce ești* [...]. (Eminescu, P. 133); *Și-l auzi, sărmanul,* **cît** *de jalnic muge* [...] (Coșbuc, P. 134).

(6) **cum** + verb + *de* + adverb : *Vezi* **cum** *se poartă de urît cu prietenii lui?!*

1. Nota comună a tuturor subordonatelor cuprinse în exemplele de mai sus este că în vorbirea directă, ca principale adică, sînt indiscutabil exclamative : *De-ai ști ce bine-mi pare!* ⇒ *Ce bine-mi pare!* Valoarea lexemelor *ce*, *cît*, *cum* etc., în structurile aici date, este una fundamental

[1] Vezi Laurența Dascălu, *Asupra intonației cuvintelor relativ-interogative în limba română*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 2, p. 174—176; G. G. Neamțu, *Pronume, adjective pronominale și adverbe exclamative*, în LR, XXXIII, 1984, nr. 6, p. 468—475.

[2] Nu prezintă importanță pentru discuția de față faptul că, în baza trăsăturii comune, aceea de a lega subordonate de regente, am inclus în categoria relativelor și pronumele (adverbele) interogative introductive ale subordonatelor așa-numite interogative indirecte *(Nu știe* **ce** *să mai zică; L-a întrebat* **cum** *se descurcă în provincie)*.

exclamativă [3]. (Tocmai de aceea ele apar constant inventariate pe primele locuri în cadrul mijloacelor de construcţie a propoziţiilor exclamative şi a superlativului absolut cu valoare afectivă.) Ele nu cunosc ipostaza interogativă[4], şi, ca atare, nu sînt rezultatul transformării unui interogativ în exclamativ *(Ce bine-mi pare! ⇆ *Ce bine-mi pare?; Ce de lume s-a adunat! ⇆ *Ce de lume s-a adunat?)*, încît, valoarea originară şi de bază fiind cea exclamativă, firesc ar fi să şi-o menţină pe aceasta şi în vorbirea indirectă, ca exclamaţie „indirectă, subordonată"[5].

Spre o atare interpretare (exclamativă directă / exclamativă indirectă) ar conduce şi paralelismul cu interogativa directă / interogativa indirectă : principalele interogative trecute în vorbirea indirectă îşi păstrează caracterul interogativ şi ca subordonate [6].

De altfel, la modul general şi teoretic vorbind, este greu de admis ca vorbitorul să nu-şi poată exprima, într-un fel sau altul, aprecierea subiectiv-afectivă, chiar şi într-o propoziţie subordonată.

Pe de altă parte, din punct de vedere logic şi gramatical, trăsăturile „exclamativ" şi „subordonat" nu sînt incompatibile, prin înseşi criteriile diferite ce stau la baza celor două clasificări în discuţie (principale/secundare (subordonate) şi exclamative/neexclamative).

Se cuvine menţionat că la unii lingvişti există anume afirmaţia că deopotrivă pot fi exclamative/neexclamative principalele şi subordonatele[7].

2. În ce priveşte i n t o n a ţ i a subordonatelor (presupuse) exclamative, aceasta, potrivit descrierilor din gramatici, nu pare a fi una propriu-zis exclamativă. În acest sens, se afirmă că vorbirea indirectă se caracterizează printr-un singur tip de intonaţie, „şi anume intonaţia enunţiativă" [8] (adică enunţiativă-neexclamativă), iar propoziţiile exclamative „pierd caracterul afectiv (exclamativ) cînd trec din vorbirea directă în vorbirea indirectă pentru că toate trăsăturile care exprimă caracterul afectiv al acestor propoziţii dispar în vorbirea indirectă"[9]. La ilustrarea

[3] Despre **ce** *de* se afirmă că apare numai în construcţii exclamative, adică, se deduce, inclusiv în subordonate (vezi Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, 1973, p. 121), iar *ce* este considerat echivalent cu *cît de* numai în context intonaţional exclamativ (vezi *Limba română contemporană*, vol. I, sub conducerea acad. Ion Coteanu, p. 276). Vezi şi G. Ivănescu, *Din sintaxa propoziţiilor exclamative*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Bucureşti, 1968, p. 451.

[4] Excepţie constituie *cît de* şi *ce* + substantiv, care pot fi şi interogative *(Cît de mare s-a făcut!*, dar şi *Cît de mare s-a făcut?; Ce oameni!*, dar şi *Ce oameni?)*.

[5] Vezi G. Ivănescu, *lucr. cit.*, p. 449.

[6] Vezi Maria Gabrea, *Observaţii asupra clasificării propoziţiilor după scopul comunicării*, în LR, XXI, 1962, nr. 1, p. 49–53.

[7] Vezi Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 504; G. Ivănescu, *lucr. cit.*, p. 449; Sergiu Drincu, *Semnele ortografice şi de punctuaţie în limba română*, Bucureşti, 1983, p. 119.

[8] *Gramatica limbii române*, vol. II, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Academiei R. S. România, 1966, p. 442 (în continuare; GLR_2, iar pentru ediţia I (1954) : GLR_1).

[9] *Ibidem*, p. 347. În GLR_2, vol. II, p. 220, afirmaţia teoretică este susţinută cu perechea de exemple (1) *Mi-a spus: Cît de frumos lucrează tovarăşul X!* (din vorbirea directă) şi (2) *Mi-a spus cît de frumos lucrează tovarăşul X* (vorbire indirectă). În acest din urmă caz, „adverbul *cît* nu mai are caracter exclamativ, ci valoare de conjuncţie (introduce o interogativă indirectă)", lăsînd a se deduce existenţa unei incompatibilităţi între exclamativ şi relativ (interogativ).

cu exemple a propozițiilor exclamative apar, însă, pe lîngă principale (marea majoritate) și cîteva subordonate, care atenuează formulările teoretice : *Eu văd de-atîtea dăți* / **Ce cuminte-i firea** ; *Pe izlaz nu-i multă hrana*, / *Dar vezi* **albă ce-i Joiana** ! ; *Uite, graurii pe luncă*, / **Veseli, fericiți ce sînt** ! [10].

Indiferent dacă subordonatele date aparțin sau nu vorbirii indirecte, problema de a fi sau nu exclamative se pune în același fel.

(1) În alternativa că intonația este una enunțiativă și, în consecință, ar exista un „divorț" real între tipul de propoziție ((presupusă) exclamativă) și tipul de intonație (neexclamativă) sau, altfel spus, între conținut și expresie, ar fi de amintit că această situație nu este una singulară în gramatică : interogativele retorice au înțeles enunțiativ și intonație interogativă, iar interogativele indirecte au intonație enunțiativă și înțeles interogativ (indirect). De asemenea, în construcții de tipul *Și unde* **n**-*am croit-o la fugă...*, forma verbului este negativă, iar înțelesul, afirmativ.

(2) Examinînd exemplele date (sub **0.1.**) și acceptînd că semnul exclamării de după ele (notat ca atare sau nenotat, dar posibil) marchează caracterul exclamativ al acestor fraze, indiferent de realizarea fiziologică întocmai sau nu a tipului intonațional exclamativ, trebuie să admitem că cel puțin una din propozițiile ce compun fiecare frază este exclamativă, adică trebuie „înțeleasă" (nu neapărat „pronunțată") ca exclamativă.

Reținînd pentru analiză o frază exclamativă (formată prin subordonare) cu două propoziții — modelul reflectat în exemplele date, situații teoretic posibile sînt trei :

(a) regentă exclamativă + subordonată neexclamativă : *Ce bine îmi pare că te-am întîlnit!*

(b) regentă exclamativă + subordonată exclamativă : *Nu-ți poți imagina, domnule, ce mai tărăboi a făcut!*

(c) regentă neexclamativă + subordonată exclamativă : *Mi-a spus ce nemernic ești!; Stau cîteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre...; Abia ieri am aflat ce de lume a fost acolo.*

2.1. Pentru tipurile (a) și (b) se poate accepta că regenta și subordonata formează un „tot" intonațional, se înscriu pe o singură curbă intonațională, fraza fiind una exclamativă, calitate dată de principală. Prin fenomenul de p r o p a g a r e [11] a intonației — propagare totdeauna progresivă — [→] (niciodată regresivă — [←]), ca urmare a derulării în timp a actului vorbirii —, propoziția subordonată cade sub incidența intonației exclamative a regentei ca o prelungire a acesteia.

2.2 La tipul (c), singurul concludent propriu-zis pentru discuția de față, fraza, în măsura în care subordonata este exclamativă, ne apare discontinuă („ruptă") intonațional, printr-o variație (modificare) de intonație pe traseu — începe ca enunțiativă (neexclamativă) și se termină ca exclamativă —, fapt, în ultimă instanță, de domeniul a n a c o l u t u l u i

[10] GLR_2, vol. II, p. 33—34. La ultimele două exemple se evidențiază rolul inversiunii în realizarea exclamației. E de notat însă că în cazul de față, cu sau fără inversiune, caracterul exclamativ/neexclamativ rămîne același.

[11] Vezi, pentru „propagarea" intonației, Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române*, ed. a II-a, București, 1970, op. 71.

(un anacolut „intonațional"). Dacă o frază este considerată exclamativă sau neexclamativă după intonația principalei (exclamativă sau neexclamativă), se înțelege că exemplele de sub (c) nu conțin fraze exclamative, în ciuda semnului exclamării posibil la sfîrșitul lor și notat de altfel uneori. Întrucît factorul afectiv este de regulă spontan și de aceea aparținător vorbirii directe, schimbarea de intonație aici analizată, acolo unde ea există cu adevărat, poate fi explicată și apropiată de vorbirea indirectă liberă.

2.3. Cele de mai sus ne îndreptățesc să susținem ipoteza subordonatelor exclamative, indiferent de gradul în care intonația lor este sau se apropie de una exclamativă. Marca lor gramaticală o constituie cuvintele introductive cu sens fundamental exclamativ. Cum acestea, situate în fruntea subordonatelor, sînt și mijloace (conective) subordonatoare la nivel de frază, le putem și denumi printr-un termen adecvat, acela de c u v i n t e r e l a t i v e - e x c l a m a t i v e.

3. În măsura în care afectivitatea caracterizează nu numai propozițiile (frazele) enunțiative, ci și pe cele interogative, se înțelege că, în propozițiile interogative-exclamative (afective)[12], cuvintele interogative introductive *(ce, cum, care* etc.) cumulează și calitatea de exclamative, sînt adică i n t e r o g a t i v e - e x c l a m a t i v e : **Ce** *treabă e asta, stimabile?!; Doamne, omule,* **cum** *poți vorbi așa?!* (Dan, U. b. 10); *A!* **de ce** *mai dă Dumnezeu omului fericire, dacă e să i-o ia înapoi!?* (cf. GLR_2, vol. II, p. 41).

Marca grafică a interogativelor exclamative este cel mai adesea semnul întrebării însoțit de semnul exclamării, într-o ordine de succedență variabilă (? ! sau !?). Cum calitatea interogativă este cea de bază, iar trăsătura exclamativă, una secundară, „adăugată", marca grafică a exclamării lipsește adesea *(Cum, șefule, sosirăm?*, cf. GLR_2, vol. II, p. 41)[13].

Fără a trece în revistă întregul inventar de pronume (adjective pronominale) și adverbe interogative *(care, ce, cine, cît, cîtă, cîți, cîte, cînd, cum, unde)*, se poate totuși presupune că toți membrii categoriei cunosc ipostaza de interogative-exclamative. Se vor exclude, firește, acele lexeme care, din cauza construcțiilor speciale în care apar — exclusiv exclamative *(ce de* + substantiv, *ce* + adjectiv (adverb), *cum* + verb + *de* + *adverb* etc. — vezi *supra* **0.1.**, 1—6)—, nu pot funcționa ca interogative și, în consecință, nici ca interogative-exclamative.

4. Încercînd,în loc de c o n c l u z i i, să marcăm la unul din lexemele analizate, **ce**, atît (a) ipostazele sintactice fundamentale (propoziționale) — interogativ, relativ, exclamativ, cît și (b) pe cele morfologice — pronume, adjectiv pronominal, adverb, obținem :

I. Interogativ

(a) propriu-zis, cu ipostazele :

(1) pronume : *Ce-ai făcut ieri?*

(2) adjectiv : *Ce treabă ai pe aici?*

[12] Categorie de propoziții prezentată detaliat în GLR_2, vol. II, p. 41.

[13] În lipsa semnului grafic specific, deosebirea dintre interogative și interogative exclamative nu este totdeauna destul de clară.

(3) adverb : x[14]
(b) relativ, cu ipostazele :
(4) pronume : *L-am întrebat* **ce-a** *făcut.*
(5) adjectiv : *L-am întrebat* **ce** *carte a cumpărat.*
(6) adverb : x
(c) exclamativ, cu ipostazele :
(7) pronume : **Ce** *mă tot întrebați ?!*
(8) adjectiv : **Ce** *pantofi sînt ăștia, meștere?!*
(9) adverb : x
II. Relativ
(a) propriu-zis, cu ipostazele :
(10) pronume : *Face* **ce** *poate.*
(11) adjectiv : *Bea* **ce** *vin are.*
(12) adverb : x
(b) exclamativ, cu ipostazele :
(13) pronume : [?] *Acum știu eu* **ce**-*mi ești (!)*
(14) adjectiv : *Să fi văzut* **ce** *mai tărăboi a ieșit!*
(15) adverb : *De-ai ști* **ce** *mult te iubesc!*
III. Exclamativ, cu ipostazele :
(16) pronume : **Ce** *n-aș da să pot pleca!*
(17) adjectiv : **Ce** *oameni, domnule!*
(18) adverb : **Ce** *bine-mi pare!*

IZVOARE

Anghel, I.g.	Dimitrie Anghel, *În grădină*, București, 1966.
Coșbuc, P.	George Coșbuc, *Poezii*, București, 1972.
Creangă, O. I.	Ion Creangă, *Opere*, vol. I, București, 1970.
Dan, U.b.	Pavel Dan, *Urcan bătrînul*, București, 1973.
Eminescu, P.	[Mihai] Eminescu, *Poezii*, București, 1971.
Labiș, P.	Nicolae Labiș, *Poezii*, București, 1968.
Topîrceanu, P.	George Topîrceanu, *Poezii*, București, 1972.

Decembrie 1984

Facultatea de Filologie
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

[14] Am notat prin „x" lipsa respectivei ipostaze.

CONSTRUCŢIILE PSEUDODISJUNCTIVE COPULATIVE. PREZENTARE GENERALĂ*

IOAN N. BÎTEA

0. Această lucrare prezintă succint un tip foarte răspîndit de construcţii axate pe conjuncţiile *fie*, *ori* şi *sau* care nu a fost studiat pînă acum şi care ridică în mod direct sau indirect o serie de probleme interesante ce evidenţiază limitele aparatului conceptual al sintaxei tradiţionale, demonstrînd totodată utilitatea analizei transformaţionale[1].

1.1. Nu este greu de observat că în enunţurile (1) — (4) :

(1) *Rodica este în clasa a VI-a ori a VII-a*,

(2) *Săptămîna trecută George a venit acasă joi sau vineri*,

(3) *Există fraze cu patru ori cinci completive directe*,

(4) *Semnul „=" este interpretat „se defineşte" sau „este acelaşi lucru ca şi"*,

conjuncţiile pe care sîntem obişnuiţi să le numim disjunctive (şi pe care le vom reprezenta prin simbolul *DISJ*) articulează două tipuri distincte de construcţii.

1.2. Astfel, orice interpretare corectă a enunţurilor (1) şi (2) trebuie să încorporeze într-un fel sau altul următoarele date : (i) emiţătorul consideră că atît enunţurile (5a) — (5b) :

(5a) *Rodica este în clasa a VI-a*,

(5b) *Rodica este în clasa a VII-a*,

cît şi enunţurile (6a) — (6b) :

(6a) *Săptămîna trecută George a venit acasă joi*,

(6b) *Săptămîna trecută George a venit acasă vineri*,

sînt incompatibile (adică enunţurile (a) şi (b) din cadrul fiecărei perechi nu pot fi simultan adevărate în una şi aceeaşi lume posibilă) ; (ii) emiţătorul este convins că unul din membrii fiecărei perechi de enunţuri de mai sus este adevărat ; (iii) emiţătorul nu precizează care dintre enunţurile (5a) — (6b) sînt adevărate.

Cu alte cuvinte, enunţurile (1) şi (2) — care ilustrează descrierea de suprafaţă (7) :

(7) A—[X—DISJ—Y] [2],

unde *A* desemnează o secvenţă oarecare *(Rodica este în clasa* şi respectiv *Săptămîna trecută George a venit acasă)*

* Autorul doreşte să mulţumească pe această cale profesorului Emanuel Vasiliu, care a avut amabilitatea să citească prima versiune a lucrării şi a făcut o serie de observaţii pe marginea ei.

[1] Nu vom prezenta o analiză transformaţională a acestor construcţii — ne vom mulţumi doar să schiţăm eşafodajul unei asemenea analize.

[2] Cu privire la această descriere se impun două precizări : (i) în cele două tipuri de construcţii axate pe DISJ ilustrate de enunţurile (1) — (4) pot figura mai mult de doi consti-

formulează o ALTERNATIVĂ[3], ai cărei termeni sînt propozițiile[4] $A-X$ și $A-Y$ (care se subînțeleg în descrierea (7)[5]). Așa se explică faptul că enunțurile analizate pot fi parafrazate cu ajutorul formulei (8) :

(8) Dacă și numai dacă nu este adevărat că $A-Y$, atunci este adevărat că $A-X$, și dacă și numai dacă nu este adevărat că $A-X$, atunci este adevărat că $A-Y$[6].

Comparați enunțurile (1) și (2) cu enunțurile (9) și respectiv (10):

(9) *Dacă și numai dacă nu este adevărat că Rodica este în clasa a VII-a, atunci este adevărat că Rodica este în clasa a VI-a, și dacă și numai dacă nu este adevărat că Rodica este în clasa a VI-a, atunci este adevărat că Rodica este în clasa a VII-a,*

(10) *Dacă și numai dacă nu este adevărat că săptămîna trecută George a venit acasă vineri, atunci este adevărat că săptămîna trecută George a venit acasă joi, și dacă și numai dacă nu este adevărat că săptămîna trecută George a venit acasă joi, atunci este adevărat că săptămîna trecută George a venit acasă vineri.*

Prin urmare, în enunțurile (1) și (2) relația dintre $A-X$ și $A-Y$ corespunde disjuncției logice exclusive.

1.3. Deși exemplifică și ele descrierea (7), enunțurile (3) și (4) nu conțin, în ciuda aparențelor, construcții de genul celor din enunțurile (1) și (2) : constituenții coordonați provin prin contragere (eliminarea constituenților redundanți) din propoziții pe care emițătorul le socotește și le înfățișează ca fiind simultan adevărate și acceptabile în aceeași lume posibilă, și nicidecum incompatibile — vezi enunțurile (11a) — (12b) :

(11a) *Există fraze cu patru completive directe,*

(11b) *Există fraze cu cinci completive directe,*

luenți coordonați (excepție fac construcțiile care ilustrează relația de contradicție și respectiv construcțiile disjunctive ireversibile — de care ne vom ocupa altă dată; (ii) *DISJ* poate figura în limitele acceptabilității absolute și în stînga lui *X* (pentru noțiunea de acceptabilitate, vezi Ioan N. Bîtea, *Observații pe marginea unei construcții cu* **sau** *copulativ*, LR, XXXII, 1983, nr. 3, p. 183 (nota de subsol 7)).

Am ales în mod intenționat exemple foarte simple, pentru a nu complica în mod inutil discuția din **1.2** și **1.3**.

[3] Vezi DLRM, s.v. *alternativă*. Cf. Mariana Gruiță, *Implicații semantice ale coordonării disjunctive. O abordare contrastivă*, StuBB, Philologia, XXIV, 1979, fasc. 2, p. 21.

[4] În cadrul gramaticii transformaționale de tip chomskyan nu am vorbi de propoziții, ci de structuri abstracte.

[5] Altfel spus, în acest caz descrierea (7) este strict echivalentă cu (și provine din) descrierea *DISJ—A—X—DISJ—A—Y*.

[6] (i) Formula (8) este strict echivalentă în acest caz cu descrierea (7) și, deși este indiscutabil greoaie, are avantajul că pune în evidență specificul construcțiilor acestea : relația de disjuncție exclusivă însoțită de presupoziția că au fost enumerate toate posibilitățile relevante (s-ar putea ca această presupoziție să nu fie prezentată întotdeauna); dar un enunț care ilustrează formula (8) nu are același potențial ilocuționar ca și enunțul corespunzător care exemplifică descrierea (7), din care cauză un enunț ca (1) ori (2) nu este intersubstituibil în limitele acceptabilității transcendente decît arareori cu enunțul corespunzător ce actualizează descrierea (7).

(ii) Am utilizat prefixele *este adevărat că* și *nu este adevărat că* deoarece există situații în care formula *nu este adevărat că GN—GV* nu este strict echivalentă cu descrierea structurală *GN—nu—GV* (ca să dăm doar un singur exemplu, *nu este adevărat că trei din ei sînt blonzi* nu este strict echivalent cu *trei din ei nu sînt blonzi*).

(iii) Formula (8) nu este singura care poate fi folosită pentru a parafraza enunțurile (1) și (2).

(iv) Parafrazarea ridică probleme interesante în cazul enunțurilor interogative.

(12a) *Semnul „=" este interpretat „se definește"*,

(12b) *Semnul „=" este interpretat „este același lucru ca și"*. Așa se face că enunțurile (3) și (4) nu sînt parafrazabile prin formula (8). Comparați-le cu enunțurile (13) și respectiv (14)[7]:

(13) *? Dacă și numai dacă nu este adevărat că există fraze cu cinci completive directe, atunci este adevărat că există fraze cu patru completive directe, și dacă și numai dacă nu este adevărat că există fraze cu patru completive directe, atunci este adevărat că există fraze cu cinci completive directe,*

(14) *? Dacă și numai dacă nu este adevărat că semnul „=" este interpretat „este același lucru ca și", atunci este adevărat că semnul „=" este interpretat „se definește", și dacă și numai dacă nu este adevărat că semnul „=" este interpretat „se definește", atunci este adevărat că semnul „=" este interpretat „este același lucru ca și"*.

Enunțurile (3) și (4) sînt în realitate parafrazabile prin intermediul formulei (15):

(15) Este adevărat că $A - X$ și este adevărat că $A - Y$ [8], care este logic incompatibilă cu formula (8). Comparați enunțurile analizate cu enunțurile (16) și (17):

(16) *Este adevărat că există fraze cu patru completive directe și este adevărat că există fraze cu cinci completive directe,*

(17) *Este adevărat că semnul „=" este interpretat „se definește" și este adevărat că semnul „=" este interpretat „este același lucru ca și"*.

Ba mai mult, enunțurile (3) și (4) pot fi parafrazate pur și simplu înlocuind conjuncțiile așa-zis disjunctive cu conectori copulativi[9] și introducînd anumiți constituenți subînțeleși[10]; comparați enunțurile în discuție cu enunțurile (18) și (19):

(18) *Există fraze cu patru și respectiv cu cinci completive directe,*

(19) *Semnul „=" este interpretat atît „se definește", cît și „este același lucru ca și"* [11].

[7] Enunțurile (3) și (4) pot primi și o interpretare disjunctivă, atunci cînd emițătorul (sau receptorul) nu știe că există atît fraze cu patru completive directe, cît și fraze cu cinci completive directe, respectiv cînd în dicționarul emițătorului sau al receptorului *se definește* și *este același lucru ca și* nu au aceeași interpretare.

Pe noi ne interesează aici doar lumile posibile în care enunțurile (3) și (4) sînt strict echivalente cu enunțurile (16) și respectiv (17). (Această observație este valabilă pentru toate enunțurile ce sînt sintactic ambigue.)

[8] Formula (15) este strict echivalentă cu descrierea $A - X - \text{și} - A - Y$ (am păstrat prefixul *este adevărat că* pentru a facilita compararea cu formula (8)) și este foarte apropiată de reprezentarea acestor enunțuri în structura de adîncime în gramatica transformațională de tip chomskyan. Pentru o succintă descriere transformațională a construcțiilor pseudodisjunctive copulative din limba engleză contemporană (care e valabilă *mutatis mutandis* și pentru limba română), vezi Ioan N. Bîtea, *On copulative* **or**, RRL, XXIV, 1979, n. 6, p. 618–626. Cf. M. Gruiță, *lucr. cit.*, p. 23.

[9] Vezi I. N. Bîtea, *Observații...*, p. 183, și I. N. Bîtea și D. Bîtea, *Observații asupra lui* **sau** *apozitiv*, LR, XXXI, 1982, nr. 2, p. 118. Cf. Suzana Carmen Dumitrescu, *Coordonarea prin joncțiune în limba română*, București, 1979, p. 66.

[10] Vezi I. N. Bîtea și D. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 118, și I. N. Bîtea, *Observații...*, p. 183.

[11] Asemenea construcții sînt descrise pe larg în I. N. Bîtea, *Observații...*

Prin urmare, în enunţurile (3) şi (4) relaţia dintre $A-X$ şi $A-Y$ (propoziţiile subînţelese din care provin constituenţii coordonaţi de *DISJ*) se înscrie în sfera conjuncţiei logice, şi nicidecum a disjuncţiei exclusive[12].

2.1. Construcţiile în discuţie pot fi clasificate atît din punct de vedere sintactic, cît şi din punct de vedere semantic.

2.2.1. Clasificarea sintactică a acestor construcţii poate avea la bază rangul sintactic al constituenţilor coordonaţi, funcţia sintactică pe care o îndeplinesc constituenţii coordonaţi în structura de suprafaţă, sau constituentul principal (grupul nominal-subiect sau grupul verbal-predicat)[13] al enunţului, al propoziţiei sau al constituentului cvasi-propoziţional [14] în structura de adîncime, în limitele căruia apare construcţia în structura de suprafaţă.

În continuare ne vom opri asupra celui de-al treilea criteriu, deoarece ni se pare a fi cel mai util pentru înţelegerea acestor construcţii şi pentru că el constituie punctul de plecare pentru abordarea lor în cadrul gramaticii generative transformaţionale [15].

2.2.2. Construcţii de genul celor din enunţurile (3) şi (4) pot fi întîlnite atît în subiectul enunţului, al propoziţiei ori al constituentului cvasipropoziţional — vezi exemplele (20) — (22):

(20) *Dar „***p** *este contradictoria lui* **q***" sau "***p** *este subalterna lui* **q***" sînt relaţii de sens* (AD : 13)[16],

(21) *Adevărul sau falsul unei propoziţii nu pot depinde de evenimente viitoare* (AD : 205-6),

(22) *Interesant este cazul în care apar simbolurile* $\langle\rangle$ *sau* $\Box$ *(AD :* 131)[17],

[12] O propoziţie logică exemplificînd disjuncţia exclusivă este adevărată şi în situaţia în care propoziţiile disjuncte sînt toate adevărate. În cazul enunţurilor (3) şi (4) — şi al tuturor enunţurilor care conţin asemenea construcţii — emiţătorul nu are în vedere decît situaţia în care toate propoziţiile subînţelese $A-X, \ldots, A-W$ sînt simultan adevărate şi au acelaşi grad de acceptabilitate absolută — deci situaţia în care enunţurile (3) şi (4) ilustrează conjuncţia logică (o propoziţie logică exemplificînd această relaţie este adevărată dacă şi numai dacă toate propoziţiile conjuncte sînt adevărate). De aceea, asemenea enunţuri nu pot fi tratate ca actualizînd disjuncţia logică (inclusivă) şi cu atît mai puţin disjuncţia exclusivă.

[13] În enunţul *Un băiat blond cu ochelari vine spre noi cu paşi hotăriţi*. grupul nominal cu funcţia de subiect al enunţului în structura de suprafaţă este *un băiat blond cu ochelari* (şi nu doar *un băiat*), iar grupul verbal cu funcţie de predicat al enunţului în structura de suprafaţă este *vine spre noi cu paşi hotăriţi* (nu doar *vine*). Aceste noţiuni din aparatul conceptual al gramaticii moderne ni se par mai adecvate decît cele din gramatica tradiţională.

[14] Prin c o n s t i t u e n t c v a s i p r o p o z i ţ i o n a l înţelegem un constituent care ar fi o propoziţie în structura de suprafaţă dacă verbul principal (explicit sau subînţeles) pe care îl conţine nu ar fi la un mod nepredicativ. Uneori construcţia în cauză poate să apară în structura de suprafaţă într-un constituent cvasipropoziţional — de pildă, *Orice propoziţie fiind adevărată sau falsă,* **p** *trebuie să fie adevărată ori falsă.*

[15] Vezi I. N. Bîtea, *On copulative* **or**, p. 618—626.

[16] Exemplele însoţite de sigle sînt preluate (cu mici modificări, din motive de spaţiu) din Anton Dumitriu, *Logica polivalentă*, Bucureşti, 1971 *(AD)*, şi Petru Bieltz, *Principiul dualităţii în logica formală*, Bucureşti, 1974 *(PB)*.

[17] Cea mai elocventă dovadă a faptului că în enunţurile (20)—(22) construcţiile articulate de *DISJ* au o interpretare copulativă (şi nicidecum disjunctivă) o constituie prezenţa mărcii pluralului în predicatul lor (în (22) şi constituentul care domină construcţia — *simbolurile* — este la plural). Vezi şi M. Gruiţă, *lucr. cit.*, p. 28.

cît și în predicat — vezi exemplele (23) — (25) :

(23) *O propoziție poate fi afirmată sau numai considerată* (AD : 47),

(24) x *se mai numește variabilă aparentă sau legată* (AD : 77),

(25) *O situație analoagă ar rezulta dacă în loc de P, formula inițială ar fi fost Q, R sau S* (PB : 75).

2.2.3.1. Există și enunțuri care conțin două construcții de acest fel corelative — una în subiect, alta în predicat, exemplificînd arborele sintagmatic de suprafață (26) :

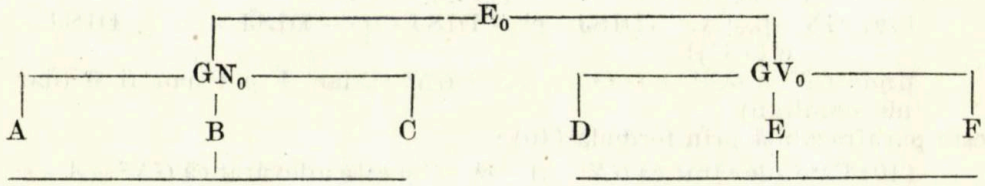

DISJ-b^1-DISJ-b^2-DISJ-....-DISJ-b^n DISJ-e^1-DISJ-e^2-DISJ-....-DISJ-e^{n18}

unde *A*, *C*, *D* și *F* pot fi $\emptyset$ (dar nu simultan)

și care pot fi parafrazate cu ajutorul formulei (27) :

(27) Este adevărat că $A-b^1-C-D-e^1-F$ și este adevărat că $A-b^2-C-D-e^2-F$ și este adevărat că... și este adevărat că $A-b^n-C-D-e^n-F$.

Iată cîteva exemple de asemenea enunțuri :

(28) *Orice logică modală sau polivalentă ai cărei operatori au o astfel de definiție va fi numită logică non-standard modală sau polivalentă* (PB : 18),

(29) *'pn'* sau *'pm' desemnează mulțimea variabilelor propoziționale legate de operatorul* Φ *sau* Ψ (PB : 119),

(30) *Tot ce se spune a fi consecință sau manifestare a principiului dualității n-ar fi decît consecință sau manifestare a principiului negației* (PB : 43).

2.2.3.2. Sîntem de părere că tot aici trebuie să încadrăm și construcțiile de genul celor din enunțurile (31) — (34) [19] :

(31) *Articolul este proclitic sau enclitic*,

(32) *Toate substantivele sînt comune ori proprii*,

(33) *Orice propoziție logică afirmă fie o realitate, fie o posibilitate, fie o necesitate* (AD : 20),

(34) *Numeroși logicieni i-au contestat parțial sau integral valoarea* (AD : 94),

[18] Pentru a nu complica inutil formulele, nu am introdus în nici una din ele paranteze rotunde (care marchează constituenții facultativi).

[19] Cf. Gh. Bulgăr, *Limba română, Sintaxă și stilistică*, București, 1968, p. 98 ; M. Mitran, *Note despre coordonare*, LR, XI, 1962, nr. 5, p. 512.

fiindcă nici în aceste enunțuri constituenții coordonați de *DISJ* nu pot fi analizați ca provenind din propoziții care ilustrează relația de disjuncție exclusivă, enunțurile (31) — (34) avînd următoarele parafaze[20] :

(35) *Unele articole sînt proclitice, iar celelalte sînt enclitice,*

(36) *Unele substantive sînt comune, iar celelalte sînt proprii,*

(37) *Unele propoziții logice afirmă o realitate, altele afirmă o posibilitate, iar celelalte afirmă o necesitate,*

(38) *Unii logicieni i-au contestat parțial valoarea, iar alții i-au contestat integral valoarea*[21].

În acest caz, reprezentarea de suprafață (39) :

(39) $GN - [_{GV}[A - [DISJ - e^1 - DISJ - e^2 - DISJ - \ldots - DISJ - e^n] - C]]$

unde $GN = GN^1 + GN^2 + \ldots + GN^n$ [22], iar A și C pot fi $\emptyset$ (dar nu simultan)

este parafrazabilă prin formula (40) :

(40) Este adevărat că $GN^1 - A - e^1 - C$ și este adevărat că $GN^2 - A - e^2 - C$ și este adevărat că... și este adevărat că $GN^n - A - e^n - C$.

2.3. Cînd abordăm construcțiile în discuție din punct de vedere semantic, putem distinge patru cazuri :

(i) DILEMA[23] ori PSEUDOCONCESIA[24] — atunci cînd descrierea de suprafață (41) :

(41) $DISJ - A - B - DISJ - A - C - DISJ - \ldots - DISJ - A - W$

unde A, B, C, ..., W pot fi $\emptyset$ (dar nu simultan)

este parafrazabilă prin formulele (42) și (43) :

(42) indiferent dacă $A - B \left\{\begin{matrix}\text{sau}\\ \text{ori}\end{matrix}\right\} A - C \left\{\begin{matrix}\text{sau}\\ \text{ori}\end{matrix}\right\} \ldots \left\{\begin{matrix}\text{sau}\\ \text{ori}\end{matrix}\right\} A - W$ [25]

[20] Se pare că filozoful român Florea Tuțuganu a fost primul care a sesizat că în această situație nu avem de-a face cu o disjuncție logică, ci cu o conjuncție logică : „judecățile de divizare ale logicii clasice, cu toată aparența contrară, nu reprezintă o disjuncție de judecăți, și cu atît mai puțin o disjuncție de judecăți universale, ci o conjuncție de judecăți particulare restrînse. Judecata divizivă « Animalele sînt sau vertebrate, sau nevertebrate » vrea să spună « Unele animale sînt vertebrate, și unele animale sînt nevertebrate »" *(Silogistica judecăților de predicție*, București, 1957, p. 246).

[21] Această parafrază nu este întru totul adecvată, fiindcă ea nu precizează că logicienii în cauză (reuniunea celor două grupuri) sînt numeroși.

[22] Această însumare are în vedere referința grupului nominal (într-o analiză transformațională, un asemenea grup nominal ar fi rezultatul unor procese transformaționale sintactice).

[23] Pentru definiția d i l e m e i , vezi André Lalande, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*. Dixième édition revue et augmentée, Paris, 1968, p. 236.

[24] Construcția nu are caracter concesiv, fiindcă emițătorul nu concede nimic — el doar enumeră niște situații care nu afectează cu nimic valoarea de adevăr și sensul restului enunțului.

[25] Descrierea (41) este strict echivalentă cu formula *indiferent — dacă* $- A - B - \left\{\begin{matrix}\textit{sau}\\ \textit{ori}\end{matrix}\right\}$ *nu* doar în cazul în care B, ..., W alcătuiesc un set complet de contrarii ; astfel, în timp ce enunțurile (A′) și (A″) sînt strict echivalente, enunțurile (B′) și (B″) nu au aceeași interpretare (în (B″) interdicția este valabilă și pentru cazul în care culoarea este verde) și nu pot fi strict echivalente :

(A′) *Ori îi iei apărarea, ori te abții, ori o critici, ea va fi sancționată.*

(A″) *Indiferent dacă îi iei apărarea sau nu, ea va fi sancționată.*

(B′) *Fie că este pe roșu, fie că este pe galben, nu ai voie să cobori de pe trotuar.*

(B″) *Indiferent dacă este pe roșu sau nu, nu ai voie să cobori de pe trotuar.*

(43) indiferent $\left\{\begin{matrix} P \\ Prep-GN \end{matrix}\right\}$

unde (a) P este o propoziție introdusă prin *dacă* sau un pronume ori un adjectiv relativ,

(b) P și GN sînt supraordinați în raport cu $A-B$, $A-C$, ... $A-W$ din descrierea (41)[26].

Comparați enunțurile (44a) — (44c):

(44a) *O asemenea propoziție, fie că e declarată adevărată, fie că e declarată falsă, generează contradicții (AD : 82),*

(44b) *O asemenea propoziție, indiferent dacă este declarată adevărată sau falsă, generează contradicții,*

(44c) *O asemenea propoziție, indiferent ce valoare de adevăr i se acordă, generează contradicții,*

și respectiv (45a) — (45c):

(45a) *Ori vii cu noi, ori te duci la Paul, ori rămîi acasă, noi plecăm acum la film,*

(45b) *Indiferent dacă vii cu noi, te duci la Paul ori rămîi acasă, noi plecăm acum la film,*

(45c) *Indiferent ce faci, noi plecăm acum la film.*

(ii) DISJUNCȚIA NEGATĂ — atunci cînd descrierea (41) este dominată de un grup verbal negat cu ajutorul particulei *nu,* căci tot așa cum în logica propozițională bivalentă o propoziție de forma „este fals că p sau q" este strict echivalent cu una de forma „p și q sînt amîndouă false", în limba română contemporană reprezentarea de suprafață (46):

(46) GN—[$_{GV}$[*nu*—*GV*—[DISJ—*A*—B—DISJ—A—C—DISJ—...— —...DISJ—A—W]—α]]

este strict echivalentă cu și parafrazabilă prin reprezentările de suprafață (47) și (48)[27] (care au aceeași sursă derivațională în structura de adîncime):

(47) [GN—*nu*—GV—A—B—α]—*și*—[GN—*nu*—GV—A—C—α] —*și*—...—și—[GN—*nu*—GV—A—W—α]

(48) GN—[$_{GV}$[nu—GV—[*nici*—A—B—*și*—*nici*—A—C—*și nici*—... ...—*și*—*nici*—A—W]—α]]

Comparați enunțurile (48a) — (48c):

(48a) *Enunțul nu trebuie confundat cu propoziția ori cu fraza,*

(48b) *Enunțul nu trebuie confundat cu propoziția și enunțul nu trebuie confundat cu fraza,*

(48c) *Enunțul nu trebuie confundat nici cu propoziția, nici cu fraza*

și respectiv (49a) — (49c):

(49a) *Radu nu are frați sau surori,*

(49b) *Radu nu are frați și Radu nu are surori,*

(49c) *Radu nu are nici frați, nici surori.*

(iii) EXEMPLIFICAREA — atunci cînd descrierea (41) este însoțită de următoarele două presupoziții: (a) oricare dintre constituenții coordonați

[26] Adică P și respectiv GN subsumează toate posibilitățile exprimate de $A-B$, $A-C$, ..., $A-W$.

[27] Cf. M. Gruiță, *lucr. cit.*, p. 24, unde se susține că ar fi vorba de un fenomen specific limbii engleze (deși autoarea face observații referitoare la exemplul românesc *Arghezi sau Eminescu nu s-au sfiit niciodată să apeleze la modelul poeziei populare*, pe care îl parafrazează printr-un enunț care începe cu construcția *Nici Arghezi, nici Eminescu*).

de *DISJ* este acceptabil și potrivit, deoarece toți ilustrează una și aceeași 'idee', și (b) nu este nevoie ca emițătorul să enumere toți constituenții respectivi (fie pentru că emițătorul socotește că receptorul îi poate deduce pe ceilalți dacă intuiește ceea ce îi unește din punct de vedere conceptual pe *B, C, ..., W*,fie deoarece emițătorul crede că receptorul îi cunoaște, fie pentru că emițătorul consideră că nu este necesar ca receptorul să îi cunoască pe toți) :

(50) *Alte discipline, cum ar fi economia politică ori biologia, pot juca un rol similar* (PB : 13).

(51) *Ne gîndim la chestiuni cum sînt cele referitoare la definiția logicii sau cele care privesc raporturile dintre logică și alte științe* (PB : 18)

(iv) CONDENSAREA — vezi **2.2.3.2.**

3. Atît în construcțiile exemplificate de enunțurile (1) și (2), cît și în cele care constituie obiectul lucrării de față, constituenții coordonați în structura de suprafață provin din propoziții ce ilustrează fie relația de CONTRADICȚIE[28] — vezi enunțurile (52) — (53) :

(52) *Vine George joi sau nu?*

(53) *Eeste Rodica în clasa a VI-a ori ba?*

și respectiv (54) — (55) :

(54) *Posibil e ceea ce poate să existe sau să nu existe* (AD : 21),

(55) *Îți place ori nu-ți place, asta e situația,*

fie relația de CONTRARIETATE [29] — vezi enunțurile (1) — (4) (ca să dăm doar patru exemple).

Termenii contrari sînt subordonați din punct de vedere conceptual unui termen supraordonat și segmentează intensiunea acestuia. Se poate întîmpla ca termenul supraordonat să apară împreună cu termenii subordonați în cadrul unei construcții apozitive metalingvistice [30] — ca în enunțurile (56) — (58) :

(56) *În orice formulă adevărată (axiomă sau formulă deja demonstrată) se pot înlocui literele prin orice propoziție* (AD : 58),

(57) *Două propoziții logice sînt echivalente dacă sînt adevărate ori false în același timp, adică dacă au aceeași valoare de adevăr* (AD : 50),

(58) *Dacă una are sens (este adevărată ori falsă), atunci cealaltă propoziție este fără sens* (AD : 336)

sau în cadrul unei construcții apozitive poetice[31], ca în exemplele de mai jos :

(59) *Orice propoziție poate avea trei valori : 0, 1/2 sau 1* (AD : 183),

(60) *Studiul elementelor microfizice se poate face pe două căi: prin teoria corpusculară ori prin cea ondulatorie* (AD : 326),

[28] Pentru această relație, vezi, de pildă, A. Lalande, *op. cit.*, p. 183—184.

[29] Pentru o descriere a contrarietății, vezi, de exemplu, A. Lalande, *op. cit.*, p. 184 ; vezi și introducerea și capitolele I și II din Richard Sârbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, 1977.

[30] Raportul apozitiv metalingvistic este prezentat în I. N. Bîtea, *An attempt at defining apposition in modern English*, RRL, XXII, 1977, n. 4, p. 456—467, și I. N. Bîtea și D. Bîtea, *lucr. cit.*

[31] Pentru principalele tipuri de construcții apozitive poetice, vezi I. N. Bîtea, *An attempt...*, p. 468—474.

(61) *Contactul poate avea două poziții: închis sau deschis* (AD : 346). De cele mai multe ori, însă, termenul supraordonat nu apare ca atare în enunț, fie pentru că pur și simplu nu este formulabil, fie deoarece nu îl cunoaște emițătorul, fie din cauză că emițătorul nu îl consideră necesar.

4.1. În această secțiune vom schița un răspuns la întrebarea „Care este raportul sintactic în sfera căruia se înscriu construcțiile prezentate în această lucrare?", urmînd să ne expunem punctul de vedere mai pe larg într-o altă lucrare, în care vom aborda delimitarea coordonării disjunctive în limba română contemporană.

4.2. Tipurile de coordonare pot fi delimitate fie morfologic — pe baza conectorilor coordonatori (de pildă, „coordonarea disjunctivă este tipul de coordonare actualizat de construcțiile în care figurează conectorii *fie, ori* și *sau*") — cum procedează gramatica tradițională [32], fie semantic — pe baza relației pe care o ilustrează constituenții coordonați (de exemplu, „coordonarea disjunctivă este tipul de coordonare care corespunde disjuncției exclusive"). Primul criteriu este util numai în situațiile în care aspectul morfologic este în concordanță cu cel semantic; atunci, însă, cînd apare o contradicție între morfologic, pe de o parte, și semantic și sintactic, pe de altă parte (cum se întîmplă în tipul de construcții înfățișate în această lucrare, sau în cazul lui *și* adversativ, de pildă), acest criteriu ne pune în încurcătură, întrucît dă întîietate morfologicului în detrimentul sintacticului și semanticului.

Noi sîntem de părere că în delimitarea tipurilor de coordonare trebuie să se țină seama în primul rînd de aspectul semantic[33] și că pentru a putea descrie în mod adecvat toate construcțiile coordonate este necesar să admitem premisa transformațională că raportul de coordonare este un fenomen sintactic interpropozițional[34].

4.3. În ceea ce privește construcțiile articulate de conectorii *fie, ori* și *sau*, considerăm că acelea în care constituenții coordonați pot fi interpretați ca provenind prin contragere din propoziții aflate într-o relație care corespunde disjuncției exclusive (vezi enunțurile (1), (2), (52) și (53)) sînt CONSTRUCȚII DISJUNCTIVE, iar acelea în care constituenții coordonați pot fi și sînt interpretați ca provenind prin contragere din propoziții exemplificînd o relație modelată de conjuncția logică (vezi construcțiile din lucrarea de față) sînt CONSTRUCȚII PSEUDODISJUNCTIVE COPULATIVE[35] — deoarece ele actualizează o relație spe-

[32] Tipurile de coordonare au însă definiții semantice.

[33] Cf. Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, București, 1980, p.11.

[34] (i) Altfel spus, coordonarea nu este definită la nivelul structurii de suprafață, ci în structura de adîncime.

(ii) Această premisă este compatibilă cu principiul analizării construcțiilor coordonate în context (cf. Ion Mușiu, *Probleme ale coordonării în limba română*. Teză de doctorat, Universitatea din Timișoara, [1973], p. 279, și S.C. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 33, 182, 188, 344.

[35] Am ales această denumire întrucît susținem că există cel puțin două tipuri de construcții pseudodisjunctive : cele apozitive (în care *ori* și *sau* sînt substituibili în limitele acceptabilității absolute cu un conector apozitiv metalingvistic) — vezi I. N. Bîtea și D. Bîtea, *lucr. cit*, și respectiv cele copulative (în care *fie, ori* și *sau* sînt substituibili cu conectori copulativi în limitele acceptabilității absolute).

cifică coordonării copulative (altfel spus, au o interpretare copulativă) [36], iar conectorii *fie, ori* și *sau* sînt substituibili în limtele acceptabilității absolute cu conectori copulativi (cu condiția ca uneori să fie introduși anumiți constituenți subînțeleși)[37].

5.1. Lucrarea de față nu are pretenția că oferă altceva decît un cadru general pentru discutarea a ceea ce numim construcții pseudodisjunctive copulative; pe de o parte, nu am prezentat toate felurile de construcții axate pe *fie, ori* și respectiv *sau* care considerăm că sînt copulative [38], iar pe de altă parte, nu am abordat sau menționat toate problemele pe care le ridică construcțiile pseudodisjunctive copulative: astfel, nu am examinat deosebirile de ordin semantic dintre aceste construcții și construcțiile copulative tradiționale care le corespund [39] și nu am arătat care sînt tipurile de construcții copulative care au echivalenți pseudodisjunctivi (căci este evident că nu oricărei construcții copulative tradiționale îi corespunde o construcție pseudodisjunctivă copulativă, deși orice construcție pseudodisjunctivă copulativă poate fi reformulată ca o construcție copulativă tradițională).

5.2. Credem, însă, că lucrarea noastră atrage atenția asupra faptului că sîntem încă departe de o cunoaștere în profunzime a construcțiilor

[36] În unele dicționare ale limbii române contemporane se susține că atît *ori*, cît și *sau* pot fi întîlniți „cu funcție copulativă" sau „cu nuanță copulativă" — vezi DLRLC, s.v. *ori, sau*; DLRM, s.v. *ori, sau*; DEX, s.v. *ori, sau* —, iar în altele se afirmă că numai *sau* este întrebuințat „cu funcție copulativă" — vezi Ana Canarache, Vasile Breban, *Mic dicționar al limbii române*, București, 1974, s.v. *sau*; Vasile Breban, *Dicționar al limbii române contemporane de uz curent*, București, 1980, s.v. *sau*.

Există, de asemenea, lucrări în care se susține (fără să se dezvolte această idee) că unele construcții așa-zis disjunctive par a fi de fapt copulative — vezi, de pildă, Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 695—696; M. Mitran, *lucr. cit.*, p. 512—513; Rodica Ocheșeanu, *Conjuncția*, în GLR, vol. I, Ediția a II-a revăzută și adăugită, 1963, p. 394—397; Elena Carabulea, *Coordonarea părților de propoziție*, în GLR, vol. al II-lea, p. 221—222; Gh. Bulgăr, *op. cit.*, p. 97—98; I. Mușiu, *op. cit.*, p. 300—301; S. C. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 59, 66, 180, 182, 289; S. Teiuș, *op. cit.*, p. 59, 73, 109.

Singura lucrare în care se fac mai multe observații în legătură cu asemenea construcții este articolul lui M. Gruiță, p. 23—24.

[37] Astfel sînt reconstituite (total sau parțial) propozițiile din care provin prin contragere constituenții coordonați.

[38] Înclinăm să credem că tot aici trebuie să fie incluse și construcțiile de genul celor din enunțurile (A′) — (B′):
(A′) *În fiecare sîmbătă, Mircea merge fie la Arad, fie la Lipova,*
(B′) *Doru ori nu îți răspunde, ori te ia peste picior,*
deoarece aceste exemple sînt parafrazabile prin enunțurile (A″) și respectiv (B″) (sau enunțuri asemănătoare), care conțin construcții copulative:
(A″) *În unele sîmbete Mircea merge la Arad, iar în celelalte sîmbete el merge la Lipova.*
(B″) *Doru în unele situații nu îți răspunde deloc, iar în celelalte situații te ia peste picior.*

Gh. Bulgăr citează fraza *Seara sau citea, sau se plimba, sau primea musafiri* în sprijinul afirmației că în construcțiile realizate de conjuncțiile așa-zis disjunctive „opoziția poate merge de la aspectul contradictoriu (exclusiv) pînă la alternarea unor posibilități, cu sensuri aproape copulative" — *op. cit.*, p. 98.

Pentru o analiză transformațională a construcțiilor de genul acesta din limba engleză (valabilă *mutatis mutandis* pentru limba română) vezi I. N. Bîtea, *On copulative* **or**, p. 620—621, 625—626).

[39] Un lucru este cert: construcțiile pseudodisjunctive copulative sînt de regulă mai scurte decît construcțiile copulative tradiționale corespunzătoare.

în care figurează conectorii *fie, ori* și *sau*[40] (impunîndu-se investigarea lor temeinică) și totodată evidențiază anumite lipsuri ale gramaticii tradiționale care reclamă adoptarea analizei transformaționale[41].

Mai 1984 *Timișoara, str. Abrud nr. 18*

[40] Lucrul acesta nu trebuie, la urma urmei, să surprindă pe nimeni. Deși dicționarele limbii române contemporane ne dau de înțeles că *sau*, de pildă, apare în construcții copulative și apozitive — vezi DLRLC, s.v. *sau*; DLRM, s.v. *sau*; A. Canarache, V. Breban, *op. cit.*, s.v. *sau*; DEX, s.v. *sau*; V. Breban, *op. cit.*, s.v. *sau* —, totuși există o mulțime de lucrări în care fie nu sînt specificate relațiile dintre constituenții coordonați de *sau* (sau ceilalți conectori așa-zis disjunctivi), de parcă ar fi ceva limpede și bine știut (vezi de exemplu, Sorin Stati, Gh. Bulgăr, *Analize sintactice și stilistice*, București, 1970, p. 36; Alexandru Metea, Sergiu Drincu, *Analiza gramaticală*, Timișoara, 1974, p. 9), fie se susține că *sau* coordonează constituenți ce se exclud reciproc (vezi, de pildă, Stefania Popescu, *Culegere de exerciții gramaticale cu noțiuni de morfologie și sintaxă*, București, 1969, p. 45; Valeriu Vlad, Patriciu Știrbu, Voichița Vlad-Budoiu, *Curs practic de analiză gramaticală — Introducere în metodica analizei gramaticale*, București, 1970, p. 112). De asemenea, *sau* apozitiv este menționat doar în cîteva lucrări: I. Oiță, *Despre propozițiile explicative*, LR, X, 1961, nr. 5, p. 552; Barbu B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române (reconsiderare)*, București, 1971, p. 231, 233; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978, p. 632; M. Gruiță, *lucr. cit.* p. 24; I. N. Bîtea și D. Bîtea, *lucr. cit.*, și I. N. Bîtea, *Observații...*, p. 183.

[41] Aceste construcții nu pot fi analizate în mod satisfăcător cu aparatul conceptual al sintaxei tradiționale, dar pot fi descrise cu ușurință în cadrul gramaticii transformaționale.

RÉGIA GÎNDIRII

G. I. TOHĂNEANU

Pentru neologismul *regiune* (cf. fr. *région*, it. *regione*, lat. *regio, regionis*) DLR înregistrează și o seamă de variante „învechite" *(regioană, regională, reghioană)*, dintre care în mod deosebit reține atenția *régie*, cu pluralul *régii*. Forma aceasta n-ar trebui, teoretic, să stîrnească uimire: „perechile" în *-ie* și *-iune* sînt, încă, destul de numeroase, cu toate că „uzul" tinde să dea cîștig de cauză celor dintîi. Caragiale vedea... departe, strecurînd, în replicile prezumțioase ale unor personaje din comedia *O noapte furtunoasă*, variantele „lungi", devenite ulterior ridicole, cum sînt: *opiniune, situațiune* (Ipingescu), *pozițiune, inspirațiune* și, mai ales, *peripețiune* (Rică Venturiano), în sfîrșit, *polițiune* (Zița). Cu ajutorul unor asemenea formații — simțite ca străine limbii populare și, implicit, ca pretențioase — „Marele nostru satiric își bate joc de semidocții vremii sale" afirmă, cu deplină îndreptățire, academicianul Iorgu Iordan [1]. În cazul perechii *régie—régiune* (și „cazul" nu este unic!) s-a impus, însă, cea de-a doua formă, de aceea *régie*, stingherit și de „concurența" omografului polisemantic [2] *regie* (cu accentul pe silaba *-gí-*) sună oarecum curios urechii noastre. E (aproape) ca și cum am spune: *acție, adezie, afecție, coezie, colizie, delație, difuzie, ficție, infracție, lezie, pasie, promisie* etc. în locul dubletelor corespunzătoare în *-iune*, care, în ciuda „tendinței generale", s-au impus: *acțiune, adeziune, afecțiune, coeziune, colițiune* etc., etc. Găsesc fermecătoare aceste „capricii" ale limbii române, care par să nu se sinchisească de prescripțiile formulate în... laborator. Într-adevăr, de ce: *ficțiune* și nu *... ficție*, cînd toată lumea spune *producție*, nu: *producțiune?* Sau, ca să ne restrîngem în jurul aceleiași teme latinești *(curs-)*, de ce: *excursie*, și nu *excursiune*, cînd o variantă „posibilă", *incursie*, nu figurează, în dicționarele noastre, la articolul *incursiune*. În sfîrșit: „nu se poate spune *tensie*, ci numai *tensiune*" remarcă academicianul Al. Graur [3].

Cu sensul „ținut, zonă geografică", *régie* este ilustrat în DLR cu un crîmpei de text din 1850, extras dintr-un *Curs elementar de agricultură și de economie rurală* tradus de Ion Brezoianu: „Plantele din *régiile* calde". Pentru înțelesul special „parte a corpului sau a unui organ" — curent în lexicul medical al veacului trecut — sîntem trimiși la N. A. Krețulescu, *Manual de anatomie descriptivă*, 1843: „Coloana vertebrală se împarte în

[1] *Limba „eroilor" lui I. L. Caragiale*, Societatea de Științe Istorice și Filologice 1957, p. 37.

[2] Vezi DLR, sub verbe.

[3] *Tendințele actuale ale limbii române*, Editura Științifică, București, 1968, p. 259.

patru părți sau *régii*". În fine, ca[3] sinonim pentru „strat atmosferic", *régie* se ivește la Heliade, în lungul poem *Căderea dracilor*[4]:

„Cad repezi nouă zile; căderea se iuțește,
Din *régie* în *régii* mai repezi vîjăiesc".

Acest neologism... învechit și bizar nu putea să-i scape marelui amator de „rarități" lexicale care a fost Macedonski. Îl aflu în „fragmentul" *Lara*, prelucrare „După Lord Byron"[5]:

„Rîdea, purtînd în pieptu-i o rană-ndurerată,
Străin de toți pe lume și mort printre cei vii!
Respins din alte *régii* de spirite și umbre,
Punea pe-al vieții soare concepțiile-i sumbre!"

Regăsesc termenul pe pagina imediat următoare[6], însoțit de un epitet... „pe măsură" *(régii eterate)* și în alternanță cu expresia cvasisinonimică, dar mai la... îndemînă, *lumea sa înaltă*:

„Din *régii eterate* privea tihnit la ea
Acum. — Și altădată cu patima-n privire
Mai pătimaș ca dînsa era, — și pătimea!...
De ce însă și dînsul din *lumea sa înaltă*
Se coborîse-aicea cînd predomnea-n cealaltă?"

În sectorul neologic al lexicului românesc contemporan, cuvîntul nostru este prins într-un sistem de relații destul de complex. Numai accentul diferit împiedică și omonimia cu omograful *regíe* (din fr. *régie*, germ. *Regie*), termen tehnic folosit cu sensuri speciale în viața teatrală, în economie și în administrație. Relația de omonimie parțială se realizează însă cu unele forme flexionare ale adjectivului neologic *régiu*, *régie*, latinism ieșit din uz, împrumutat din *regius*, *regia* „regal, regesc", derivat, la rîndu-i, din *rex*, *regis* „rege". Se observă lesne că pluralul nearticulat *régii* al substantivului *régie* „regiune" coincide aidoma, foneticește, cu pluralul masculin *régii*, tot nearticulat, al adjectivului *régiu* „regal, regesc". La această formă *régiu* ne întîmpină, ca epitet, în poemul eminescian postum *Memento mori*, mai precis, în episodul Eladei (O, IV 121[7]):

De-ar fi aruncat în haos arfa-i de cîntări înflată,
Toată lumea după dînsa, de-al ei sunet atîrnată,
Ar fi curs în văi eterne, lin și-ncet ar fi căzut...
Caravane de *sori régii*, cîrduri lungi de blonde lune
Și popoarele de stele, universu-n rugăciune,
În migrație eternă de demult s-ar fi pierdut".

Strofa abia citată aparține fragmentului, de mare interes literar și lingvistic, în care este evocat Orfeu.

[4] *Opere*, I, *Poezii*, EPL, 1967, p. 568.
[5] *Opere*, III, *Poezii*, EPL, 1967, p. 196.
[6] *Ibidem*, p. 197.
[7] Textele din postumele eminesciene sînt extrase din marea ediție Perpessicius, *Opere*, IV, EA, 1952; V, EA, 1958.

La aceeași formă flexionară, omonimă cu pluralul nearticulat al substantivului feminin *régie* „regiune", epitetul *régiu* revine în ultima strofă a postumei *Murmură glasul mării* (O, IV 196), scrisă într-o „variație pe tema strofei safice"[8], cum sînt atîtea în ciornele eminesciene :

„Vezi-l atins de umbra *gîndirilor régii!*
Vorba-i va fi să fie o rază-n lume ;
Orele sunt izvoare la anii istorici,
Salve-Imperator !"

Îmbinările *gînduri (gîndiri) régii* sînt familiare „laboratorului" eminescian, strecurîndu-se pînă și în variantele unor postume (O, V 166 și 258). Îmi rămîne să formulez însă cîteva observații în legătură cu cel mai interesant text pentru problema aflată în discuție, anume primele versuri ale lungului poem postum *Mureșanu* (IV 298) :

„În turnul vechi de piatră cu inima de-aramă
Se zbate miază-noaptea ... iar prin a lumei vamă
Nici suflete nu intră, nici suflete nu ies ;
Și somnul, frate-al morții, cu ochii plini d-eres,
Prin *régia gîndirii* nenființate trece
Și moaie-n lac de visuri aripa lui cea rece".

După părerea mea — pe care voi încerca să o sprijin pe argumente filologice cît mai convingătoare — în versurile abia citate *regia*[9] *gîndirii* nu înseamnă „ținutul (adică ... *regiunea!)* gîndirii", ci cu totul altceva. Expresia subliniată reprezintă o îmbinare (și o imagine) specific eminesciană, profund originală și organic legată de „viziunea" artistică a poetului nostru.

După cum am văzut, epitetul *régiu* „regal, regesc" — împrumutat din lat. *regius* — este bine reprezentat în postume, însoțind și determinînd cuvinte din cîmpul semantic al „cugetării" *(gînd, gîndire)*. Dar forma feminină a adjectivului latinesc — în speță : *regia* — devine substantiv la poeții latini, care o întrebuințează cu un sens nou, acela de „palat (regal)". Mutația morfologică și semantică este rezultatul „concentrării" unei expresii de tipul *„(domus)* regia". Fenomenul nu rămîne, bineînțeles, singular : rom. *fiară* nu este altceva, la rîndu-i, decît reflexul lat. *fera,* femininul, substantivizat, al adjectivului *ferus, -a, -um* „sălbatic".

Pentru Vergilius, Olimpul este *Regia caeli,* adică „Palatul (regesc al) Soarelui". Or, autorul *Georgicelor* și al *Eneidei* se rînduiește printre poeții preferați ai lui Eminescu, așa cum apreciază unul dintre cei mai autorizați exegeți ai săi : „Nu ne îndoim că citise pe Virgil, din care con-

[8] M-am ocupat de această problemă în *Variații eminesciene pe tema strofei safice,* SCL, XXXIII, 1982, nr. 5, p. 407—412.

[9] Atît *régia* cît și *régiu* lipsesc din listele lui Gh. Bulgăr, *Cuvinte rare în opera lui Eminescu,* LR, X, 1961, nr. 1, p. 48—57. Curios : autorul e ... latinist ! Le înregistrează, dar fără comentarii și fără a le „distinge" unul de altul, G. Istrate, *Limba postumelor lui Eminescu,* „Analele Universității din Iași", Secțiunea III (Științe sociale), c. Limbă și literatură Tomul X, fasc. 2, p. 117—171.

temporanii săi afirmă că declama în cei din urmă ani ai vieţii"[10]. Menţionez că dicţionarele latineşti punctează, fără excepţie, această inovaţie lexico-gramaticală, care reîncadrează morfologic adjective ca *regia, fera* etc., conferindu-le noi şi nuanţate valori semantice. Este greu de crezut că Eminescu, care cunoaşte bine adjectivul *regius* — dovadă prezenţa lui *régiu* în cîteva locuri din postume —, nu a dat, în dicţionare, şi peste substantivul *regia* „palat", mai ales că unele dintre ele îl tratează, lexicografic, pe acesta din urmă în cadrul aceluiaşi articol. De altfel şi substantivul şi adjectivul revin adesea în *Eneida*. Iată citate extrase doar din ultimele cărţi ale epopeii: *regia Iuno* (X 62) „măreaţa Iunona", *regia tecta* (XI 447) „încăperile regeşti"; *immugit regia luctu* (XI 38) „palatul gemu de jale".

Pe de altă parte, una dintre cele mai cunoscute „metamorfoze" ovidiene — aceea a lui Phaeton, fiul Soarelui (II 1 şi urm.) — începe cu un vers care, o dată citit, nu se uită uşor:

„*Regia Solis* erat sublimibus alta columnis".

Expresia *Regia Solis* înseamnă tocmai „*Palatul* Soarelui", după cum glăsuieşte şi versiunea românească, în hexametri, a Mariei Valeria Petrescu: „*Soarele-avea un palat* ridicat pe columne înalte"[11]. Or, este inacceptabilă supoziţia că Eminescu, avînd serioase cunoştinţe în domeniul limbii şi literaturii latine [12], nu răsfoise măcar, în original, *Metamorfozele* lui Ovidius. Stă mărturie, în această privinţă, încercarea de tălmăcire a unui celebru „distih elegiac" din opera aceluiaşi poet:

Donec eris felix, multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila — solus eris[13].

În versiunea eminesciană (O, IV 382):

„Pînă vei fi fericit număra-vei amici o mulţime,
Cum se vor întuneca vremile — singur rămîi!"

Oricine este familiarizat cu „viziunea" şi cu „stilul" poetului îşi dă lesne seama că asocierea *régia* (adică: *palatul*) *gîndirii* „sună" eminescian. Voi încerca să corectez de îndată această afirmaţie cam... vagă, menţionînd că alcătuirile metaforice — în care determinantul genitival *gîndirii* este alăturat unor termeni din domeniul lumii sensibile — sînt, la poetul nostru, numeroase, variate, originale. *Epigonii: izvoare-ale gîndirii; Glossă: recea cumpăn-a gîndirii; Criticilor mei: porţile gîndirii; Sărmanul Dionis: negura gîndirii* şi *pînza gîndirilor*. Ţinînd seama şi de acest argument „sintactic", nu trebuie să ne scape nici o clipă din vedere amănuntul că, în latină, *régia* „palat" nu e altceva decît forma feminină, supusă „conversiunii" gramaticale, a adjectivului *regius*, iar la Eminescu *régiu* „regal, regesc" funcţionează ca epitet tocmai pentru „gînd, gîndire".

[10] G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I. Editura Minerva, Bucureşti, 1976, p. 396.
[11] Ovidiu, *Metamorfoze*, ESPLA, 1957, p. 61.
[12] Vezi G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I, Editura Minerva, 1976, p. 381 şi urm.; *Eminescu şi clasicismul greco-roman, Studii şi articole*, Editura Junimea, Iaşi, 1982, passim.
[13] Ovidius, *Tristia*, I, 9, v. 5—6.

Mă opresc, de data aceasta, la singurul loc din antume unde *régiu* este atestat, strofa următoare din *Egipetul* [14] :

„În zădar guvernă regii lumea cu înțelepciune,
Se-nmulțesc faptele rele, se-mpuțin faptele bune;
În zădar caut-al vieții înțeles nedezlegat.
Iese-n noapte... ș-a lui umbră lung-întins se desfășoară
Pe-ale Nilului lungi valuri. — Astfel pe-unde de popoară
Umbra *gîndurilor régii* se aruncă-ntunecat".

Am lăsat să „curgă" strofa întreagă, deoarece ea prilejuiește două observații pe care le cred vrednice de atenție. La forma nearticulată a pluralului *(régii)*, adjectivul *régiu* nu intră în relația de omonimie parțială numai cu pluralul, de asemenea nearticulat, al lui *régie* „regiune, ținut", ci și tot cu pluralul, însă articulat, al substantivului *rege*: „În zadar guvernă *regii*... Umbra gîndurilor *régii*". În direcția diversificării mijloacelor de expresie artistică — atît de specifică marelui poet — mi se pare că „spune" foarte mult alt amănunt, anume acela că *gîndurile régii* trimite insistent către *cugetările regine* din *Epigonii*, unde, iarăși prin conversiune, *regină* suferă un proces de „reîncadrare" morfologică, devenind un... adjectiv sui-generis (cf. *lumina ta fecioară* în *Scrisoarea I*).

Argumentația nu poate să se curme însă înainte de a observa că imaginea — materială, și, totodată, „arhitecturală" — pe care *régia (= palatul) gîndirii* o stîrnește, nu rămîne una cu totul răzleață la Eminescu. Chiar dacă metafora este mai puțin somptuoasă și, în consecință, mai „obiectivă", îngemănarea de termeni subliniată în următorul text din *Călin (file din poveste)* pledează și ea, în felul ei, cauza interpretării propuse :

„A frumuseții haruri goale ce simțirile-i adapă,
Încăperile gîndirii mai nu pot să le încapă".

Desigur, o „încăpere" (sau chiar... mai multe) nu constituie un „palat", dar ideea de materializare într-un spațiu finit, de organizare și de armonizare geometrică și arhitecturală este inculcată ambelor expresii : între *palatul gîndirii* și *încăperile gîndirii* se așterne, astfel, o „punte" semantico stilistică fermă. În perspectivă poetică, „forma *cugetării* reci", pe care faurul-creator „cearcă" să o imprime materiei informe și rebele — „fierului aspru" *(Memento mori,* O, IV 110) — are nevoie de disponibilitățile expresive ale unor fastuoase imagini arhitecturale.

★

Pe înaltele podișuri ale fanteziei, fără să știe unul de altul, mari poeți se întîlnesc durînd asemenea „edificii" pentru firea zeiască a Gîndirii. În clipa cînd admitem că, în zicerea eminesciană investigată, *régia*

[14] Poemul *Egipetul* este singurul episod din *Memento mori* publicat în timpul vieții poetului (1872). Amănunte prețioase la Perpessicius, în *M. Eminescu, Opere*, I, Editura Fundațiilor, 1939, p. 319 și urm. Aflăm de aici, între altele, că, într-o variantă, expresia *Umbra gîndurilor régii* fusese precedată de : „Umbra gîndului *de rege*" (p. 321).

înseamnă „palat", se și declanșează trimiterea la primul vers din poemul *Umanizare* al lui Ion Barbu :

„*Castelul tău de gheață* l-am cunoscut, *Gîndire*".

La Valéry, *régia gîndirii* eminesciene are, ca echivalent, *„un palat închis între oglinzi,* pe care o lampă singuratică le fecundează, născîndu-se la nesfîrșit din ele"[15]. Imaginea reînvie în aceste versuri ale lui E. A. Poe din poemul *Palatul bîntuit (The Haunted Palace)*[16] :

„În cea mai verde vale-a noastră
Doar de îngerii buni locuită,
Odată *un clar, majestuos palat,*
Fruntea își înălța fericită.
Despot era monarhul *Gîndire,*
În țara unde se ridica...".

Adăpostind truda zămislitoare a Gîndului, „fruntea" era, pentru cărturarii vechimii, „sanctuarul zeiței înțelepciunii" : *Templum Minervae...*

Noiembrie 1984 *Timișoara, str. Tușnad nr. 2*

[15] *Introducere în metoda lui Leonardo da Vinci*, în românește de Șerban Foarță, Editura Meridiane, 1969, p. 89.

[16] *Scrieri alese*, II, EPLU, 1963. p. 225. Traducerea poemului *Palatul bîntuit* îi aparține lui Emil Gulian.

NUMELE SATULUI *IZVIN* (JUDEȚUL TIMIȘ)

SIMION DĂNILĂ

Ne-am oprit asupra etimologiei n.top. *Izvin*, întrucît acesta, nefiind singular ca tip denominativ, înlesnește înțelegerea constituirii unei categorii mai largi de oiconime bănățene.

Pentru a-i lămuri originea, trebuie să avem în vedere, ca și în cazul altor nume de localități, forma populară : *Izvíń* [1], formă cu totul diferită de primele atestări documentare : *Evsen* 1333, *Ewun* 1334, *Ewzin* 1335 (deci în trei ani consecutiv — trei forme mult diferite !), *Wzen* 1453, *Ewzen* 1470 și abia în 1723—1725 *Jesvin* [2].

Dorind să ne explicăm clar punctul de vedere, ne permitem aici o digresiune conținînd o precizare pe care o considerăm importantă.

Deși îndeobște este recunoscută importanța formelor populare ale numelor de localități pentru determinarea corectă a originii acestora [3], este surprinzător totuși că, de multe ori, cercetătorii acordă totală încredere, pînă la fetișizare, documentelor deformatoare din punct de vedere onomastic, emise din cancelarii străine. Așa, de exemplu, pentru explicarea numelui satului *Delinești* CS, s-a pornit de la prima formă atestată (1433) : *Danilest*, în care V. Goicu [4] și V. Ioniță [5] recunosc un n.pers. *Dănilă*. Firesc ar fi fost însă să se ia în considerare forma populară *dăl'ińéșć* (*NALR—Banat. Date*, p. 105), care presupune un n. pers. **Dalin* < *Dale(a)* (DOR, p. 257; OR, p. 36, 88) și care stă și la baza toponimului *Poiana Dălinescului*, aflător în hotarul satului Poieni, comuna Densuș HD, după cum ne informează Aurel Scorobete de la Universitatea din Timișoara. De asemenea, întîlnind în vechi documente forma *Balta* pentru numele satului *Bata* AR, V. Goicu și R. Suflețel [6] văd aici ca etimon apelativul *baltă*, deși forma populară *Bata* (*NALR—Banat. Date*, p. 146) și derivatul *Bătuța* AR indică un n. pers. *Bata*, *Batul*, de la care avem și *Batin* (DOR, p. 193). Aceste antroponime au generat și alte toponime : *Batin* CJ, *Batinul*, ostrov în Ilfov [7], *Bătești* PH, TM, *Bătinești* VN. Așadar, pentru a nu risca să explicăm forme documentare care n-au acoperire în realitatea toponomastică, trebuie să pornim întotdeauna de la numele popular, așa cum îl pronunță localnicii, fiindcă ei îl păstrează autentic din tată în fiu. Greșesc însă străinii de localitatea respectivă, care pot recepta pe *dăl'ińéșć* ca Dănilești, pe *Bata* ca *Balta*, pe *Chesinț* AR drept *Késńiț* (la locui-

[1] Pătruț, *Studii*, p. 220; *NALR—Banat. Date*, p. 85.
[2] DILT. I, p. 312.
[3] Vezi, între alții, Pătruț, *Studii*, p. 213—225.
[4] Viorica Goicu, *Despre nume de localități din Banat*, în SO, 3, p. 82.
[5] Ioniță, *Nume*, p. 63.
[6] Viorica Goicu și Rodica Suflețel, *Observații asupra numelor de sate din Banat*, în LR, XXX, 1981, n. 6, p. 623.
[7] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 163.

torii din *Bélinț* TM, pronunțat de cei nefamiliarizați cu această rostire: *Belínț)*, pe *Labașinț* AR ca *Labașniț* (valea *Labașnițul Bătrîn* — pe o hartă militară), neobișnuiți cu nume obscure, cu sufixe și accente nefirești pentru ei.

Revenind acum la numele satului *Izvin*, remarcăm faptul că în forma populară ne întîmpină sufixul *-íń*, care nu știm dacă poate fi interpretat ca un plural creat pe teren românesc de la *-in*[8], întîlnit în nume de localități formate de la nume de persoane *(Bogîltin, Doclin, Pălevin, Ruștin* CS; *Butin, Lovrin* TM etc.), dar putem afirma cu toată certitudinea că este echivalentul lui *-ești, -inț(i)* etc., atașîndu-se la antroponime pentru a forma nume de grup, devenite apoi nume de localități: *Berini* TM < *Bera, Bere(a)* (DOR, p. 199); *Buchin* CS (pronunțat *bukíń)* < *Bucu*[9] sau *Buca, Bucă* (DOR, p. 218); *hetíń*, n. top. în hotarul satului Checea TM[10], și *Hetin*, localitate în Banatul iugoslav < *Hetea* (DNFR, p. 241; cf. și *Hetea* CV); *Jidovin (Berzovia* CS), pronunțat *jîdovíń*[11] > *Jidov* < *jidov* „evreu" (DNFR, p. 267) sau „uriaș"[12]; *Jitin* CS, pronunțat *jîćíń*[13] < *Jit(e)a, Jitia, Jîte(a)* (DOR, p. 305); *Utvin* TM, pronunțat *utvíń* < ?[14]

Este foarte probabil că și forma *Gruin* a numelui localității *Gruni*, comuna Belinț TM (< *gruń* „grui"), consemnată astfel în documente la 1822, 1828, 1851 (DILT I, p. 273), să fi rezultat nu atît „printr-un fel de anticipare a elementului palatal" (Pătruț, *Studii*, p. 219), cît dintr-o falsă analiză, datorată administrației străine, care a inclus n.top. *Gruni* în seria toponimelor formate cu suf. *-íń*. Ca bază ar fi servit n. pers. *Gruia*, care, împreună cu diferite derivate, era cunoscut în zonă: *Gruici*, la Belinț pe la mijlocul secolului XIX; *Gruia*, la Belinț și Gruni între 1720 și 1754; *Gru(i)escu*, azi (și în trecut) la Belinț, iar pe la mijlocul veacului trecut în Sintești TM[15]; *Gruieș*, la Belinț pe la 1700; *Gruia Gruiovici*, preot în Belinț la 1767, născut în Gruni[16].

Ca bază pentru *Izvíń*, așadar, va trebui să găsim tot un antroponim. „Toponimul pare a porni de la un nume de persoană", afirmă I. Pătruț, care, fără a indica acest nume, respinge pe bună dreptate magh. *Öszény*, propus de Kniezsa István[17].

După părerea noastră, etimonul este n. pers. *Iosif*, rostit în Banat *Ioșîv* (de unde *Ioșîvică, Vică* etc.). Prin atașarea sufixului *-íń* (**Iosîvíń)*, sincoparea lui *î* devine posibilă, iar *s*, în vecinătatea lui *v*, se sonorizează, ajungîndu-se la forma **Iozvíń*. Reducerea diftongului *io* la semivocala *i*,

[8] Despre care, vezi Ioniță, *Nume*, p. 60; I. Pătruț, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, 1984, p. 11.

[9] *Lista abonaților la serviciul telefonic din municipiul Timișoara și județul Timiș*, 1982, p. 114.

[10] *NALR—Banat. Date*, p. 81.

[11] *Ib.*, p. 63.

[12] Ioniță, *Nume*, p. 80; alte toponime de la n. pers. *Jidov: Jidovca*, pe Valea Siretului la 1587 (Augustin Z. N. Pop, *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, 1969, p. 36); *Jidovina* AB și, poate, *Jidvei*, din același județ (< **Jidovei*).

[13] *NALR—Banat. Date*, p. 43, 48.

[14] Poate proveni dintr-un bg. *Hotov* (DNFR, p. 247) > **Hotovíń* > **Otvíń* > *Utvíń*.

[15] I. D. Suciu și Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1980, p. 766.

[16] *Ib.*, p. 312.

[17] Pătruț, *Studii*, p. 220.

devenită astfel vocală *(Izviń*[18]*)*, nu este un fenomen chiar așa de izolat pe cît pare la prima vedere : *Ilanda* < *Iolanda*[19], *Isop* < *Iosif* (DOR, p. 86); poate și *Ivanda* TM provine mai degrabă de la un *Iovan*, frecvent în Banat, decît de la un *Ivan* [20].

Putem furniza mai multe exemple pentru pierderea „rotunjimii" (nuanța *u)* din diftongul *iu: Iban(a)* < *Iuban(a)* (DOR, p. 303); V. Bogrea arată că numele satului *Ibănești* BT, ca și al apei care-l străbate, vine din *Liuban*, *Iuban*, n. pers. slav, prin intermediarul *Liubăneasa*, *Iubăneasa*, atestat în documente pe vremea lui Ștefan cel Mare [21]; rom. *ibovnic* < v. sl. *ljubovnikŭ*, dar și dial. *iibi* < *iubi* (OR, p. 65); *Ida* < *Iuda* și *Idita* < *Iudita* (DOR, p. 89); *Iga* < *Iuga* (OR, p. 65); *Istin* < *Iustin* și *Istina* < *Iustina* (DOR, p. 99, 37); *Isuf* < *Iusuf* (DOR, p. 86); *Izbăș/ /escu*, *-eanu*, *-oiu* < *Izbașa* < *izbașă* < *iuzbașă* (DOR, p. 303); sau din triftongul *(i)eu: Idoxie* < *Eudoxie; Ifemie*, *Ifimie* < *Eufimie; Ifrosi* < < *Eufrosin; Ifrăsina*, *Ifrosina* < *Eufrosina; Istrat(i)* < *Eustratie; Ithimie*, *Itimii* < *Euthimie* (DOR, p. 53, resp. 52, 54, 49). Vezi și *Ichim* < < *Ioachim*, *Isaf* < *Ioasaf* (DOR, p. 80, 85).

Prin urmare, *Izviń* se integrează, pe de o parte, în seria numelor de localități care au ca temă n. pers. *Iosif: Iosif* TM, *Iosifalău* TM (numit ungurește și *Iozseffalva*, iar nemțește *Josefsdorf)*, *Iosupeni* IS, *Iusuf Punar* CT, probabil și *Sipeni* VS (DOR, p. 86), iar pe de altă parte în seria toponimelor rezultate din nume de grup formate de la antroponim cu sufixul *-iń*, neproductiv astăzi.

SIGLE ȘI ABREVIERI

Siglele județelor, care apar după numele de localități, sînt cele oficiale, stabilite de organele administrative.

DILT	Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, vol. I, 1967, vol. II, 1968.
DNFR	Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983.
DOR	N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963.
Ioniță, *Nume*	Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, 1982.
NALR—Banat. Date	Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, sub conducerea lui Petru Neiescu, *Noul atlas lingvistic pe regiuni. Banat. Date despre localități și informatori*, București, 1980.
OR	I. Pătruț, *Onomastică românească*, București, 1980.
Pătruț, *Studii*	I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974.

Decembrie 1984

Școala Generală cu Clasele I—X
Comuna Belinț, județul Timiș

[18] Evoluția a mers și mai departe : *Iziń*, cum pronunță sătenii din Herneacova TM numele localității învecinate *(NALR—Banat. Date*, p. 86).

[19] Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 112.

[20] Un fenomen asemănător la N. Drăganu, *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928, p. 88 : *Craiova* > *Craiva*.

[21] Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 300.

PERSPECTIVE ALE CULTIVĂRII LIMBII ROMÂNE ÎN LICEU

(Pe marginea manualului de limbă și literatură română pentru clasa a IX-a)

MIHAIL OPRESCU

Nimeni nu contestă rolul deosebit de important al literaturii române în acțiunea de cultivare a limbii prin școală, însă mulți am putut constata că, dacă programele școlare pentru gimnaziu acordă egală importanță atît studierii limbii române, cît și literaturii române, cultivarea limbii naționale în liceu a fost lăsată mai ales în seama activităților desfășurate la orele de literatură. Iată însă că, de curînd, dorințele întemeiate ale multor profesori de a utiliza lingvistica în scopul cultivării limbii române în liceu au fost întîmpinate de un manual de limba și literatura română pentru clasa a IX-a [1] în care studiul limbii române își găsește un loc de mult așteptat și pe drept cuvenit. Satisfacția noastră crește aflînd că autorul primei părți a acestui manual este academicianul I. Coteanu, care ne demonstrează în chip exemplar că omul de știință este și un iscusit pedagog, știind să atragă interesul școlarilor pentru activitatea de cunoaștere a limbii române și avînd, în același timp, calitatea de a-i determina pe elevi să utilizeze corect limba română, s-o respecte, să o iubească.

Subliniem în mod accentuat că partea de lingvistică a manualului, referitoare la originea și dezvoltarea limbii române, realizată de acad. I. Coteanu, este un lăudabil rezultat al capacității de a sistematiza și sintetiza, o grăitoare dovadă de limpezime a limbajului care exprimă, prin forme ale eleganței simple, idei deosebit de importante, pe înțelesul celor cărora li se adresează ; iată, așadar, un autor de manuale școlare al cărui stil este un model desăvîrșit pentru toți cei care scriu cărți adresate elevilor.

Evidențiem preocuparea autorului pentru valoarea științifică și educativă a explicațiilor referitoare la apariția limbii române, dezvoltarea ei din limba latină, începuturile scrierii în românește, limba literară și cea populară, limba literaturii artistice etc.

Autorul se face apropiat elevilor, le antrenează participarea activă la înțelegerea lecțiilor, formulează titluri care trezesc curiozitatea, interesul, utilizează întrebări care vizează cauza fenomenelor, apelează la exemplificări sugestive, expuneri cu exemple comparative, scheme care înlesnesc activitatea de înțelegere a evoluției limbii.

[1] *Limba și literatura română*, manual pentru clasa a IX-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1984.

Lecţia intitulată *De ce şi cum trebuie să cultivăm limba naţională* are efectul de a solicita gîndirea şi a pune în vibraţie inimile, dar este şi o discretă, inteligentă pledoarie pentru mai multă atenţie studierii lingvisticii în liceu.

A cultiva limba naţională înseamnă, aşa cum subliniază acad. I. Coteanu în manualul respectiv, „a o cunoaşte foarte bine", „a învăţa cît mai multe cuvinte cu înţelesul lor adevărat". De aceea studiul lexicului trebuie să-şi facă loc în învăţămîntul liceal nu doar cu prilejul lecţiilor de literatură, ca în cadrul tuturor disciplinelor şcolare[2], ci mai ales în cadrul lecţiilor de limbă.

A cultiva limba înseamnă, aşa cum arată acelaşi autor, a ne îndeplini datoria de a vorbi şi a scrie literar. Pentru aceasta însă e necesar ca în liceu să se acorde mai multă atenţie exerciţiilor practice de utilizare a limbii noastre literare, de aplicare a cunoştinţelor despre stilurile limbii. A cultiva limba română literară nu înseamnă a se evita studiul dialectologiei în şcoală, ci a-i determina pe elevi să cunoască foarte bine graiurile şi să le preţuiască, deoarece „sînt părţi ale limbii noastre şi unitatea ei nu împiedică varietatea".

Cuvintele acad. I. Coteanu care se adresează elevilor, explicîndu-le că a cultiva limba înseamnă „să vorbim şi să scriem ca să fim înţeleşi", „să vorbim şi să scriem corect şi limpede", trebuie să ne dea de gîndit şi nouă, lucrătorilor de la catedre, celor care, în munca cu elevii, folosim aparate, unelte, dar şi cuvinte. Să cultivăm deci limbajul pe care-l folosim la catedră în aşa fel încît să fim înţeleşi de către elevi, să le oferim modele de limpezime a exprimării şi coerenţă a ideilor, şi nu mostre de poluare a clarităţii, a accesibilităţii !

Ni se pare nefiresc ca un profesor de liceu să se ocupe doar de studiul literaturii şi să se numească profesor de limba română. El trebuie să se numească aşa nu numai pentru pregătirea sa, ci şi pentru activitatea sa, şi e cazul să i se acorde prilejul de a justifica funcţia de profesor de limbă şi literatură română. Posibilităţi de extindere a studiului problemelor lingvistice, a aplicaţiilor pratice de cultivare a limbii în liceu există, mai ales printr-o resistematizare şi reprogramare a lecţiilor de literatură, fără să se afecteze cîtuşi de puţin studiul acestui important obiect de învăţămînt. Dacă ne referim la muanualul de limbă şi literatură română pentru clasa a IX-a, considerăm că limbii i s-a acordat un spaţiu prea restrîns faţă de capitolele referitoare la literatură, întinse pe 314 p. În doar 14 p. nu pot încăpea toate cunoştinţele prevăzute în programă despre originea şi dezvoltarea limbii române. Sînt unele probleme care trebuie explicate mai amănunţit, cum ar fi, de exemplu, problema pătrunderii cuvintelor latine în limba geto-dacă şi a unor cuvinte geto-dace în latină. Mai multe pagini de manual trebuie rezervate studiului stilurilor, aplicaţiilor de cultivare a limbii etc.

Loc pentru asemenea explicaţii şi exerciţii, deci pentru extinderea materialului de lingvistică, există dacă se renunţă la excesul de texte beletristice, care ocupă peste 150 de p. ale manualului; prea mult, dacă gîndim că anexele respective însumează aproape o jumătate din spaţiul

[2] Indiferent de specialitate, profesorii trebuie să se ocupe de explicarea termenilor ştiinţifici, tehnici etc. legaţi de diferitele obiecte de învăţă nînt, de utilizarea lor corectă în vorbire.

acordat capitolelor de literatură și că un manual școlar nu trebuie confundat cu o culegere de texte. Dacă s-ar scoate din manual cel puțin un sfert din aceste texte, în special cele care pot fi găsite mai ușor în culegeri sau în operele scriitorilor existente în biblioteci s-ar emite o îndreptățită decizie în favoarea capitolului de lingvistică.

Bine ar fi dacă studiul unor texte vechi care nu aparțin literaturii artistice ar trece în cadrul părții de lingvistică a manualului și tot bine ar fi dacă mai vechiul capitol cu exerciții de culivare a limbii, răzlețit undeva, la sfîrșitul cărții, ar fi revizuit sub conducerea acad. I. Coteanu și trecut la capitolul de lingvistică de la începutul manualului, renunțîndu-se la problemele prea greoaie, fără importanță aplicativă, și adăugindu-se exerciții și aplicații noi, corespunzătoare explicării noțiunilor de stiluri, limbă literară, limbă populară, cultivare a limbii etc., din prima parte a manualului.

Noi nu subapreciem interesul față de materialul ilustrativ din capitolele rezervate literaturii, însă cele șaizeci de ilustrații, reproduceri, portrete etc. ar trebui, cel puțin, reduse ca mărime, dacă nu ca număr, spre a se lăsa mai mult loc materialului de lingvistică.

Acordîndu-se studiului limbii române locul cuvenit în programele și manualele pentru liceu, printr-o echilibrată și echitabil distribuire a cunoștințelor de limbă română și de literatură română, se va dovedi și pe această cale adevărul cuvintelor prin care se încheie izbutita prezentare a materialului de lingvistică din prima parte a manualului citat: „A cultiva limba națională înseamnă, așadar, a o cunoaște bine, a o folosi cuviincios, a o respecta și a o iubi".

Noiembrie 1984

Școala nr. 1
Drăgășani, județul Vîlcea

OPINII RECENTE ASUPRA *LEGENDEI DUMINICII* DIN MANUSCRISUL DE LA IEUD

MIRELA TEODORESCU şi ION GHEŢIE

În recent apăruta *Crestomaţie de literatură română veche*[1], I. C. Chiţimia reproduce şi comentează un fragment din *Legenda duminicii* (versiunea din *Manuscrisul de la Ieud*). După unele consideraţii cu caracter general asupra lucrării, autorul se referă la data alcătuirii traducerii româneşti (deosebită de cea a copierii textului aflat în posesia noastră şi care a fost plasată, pe baza examenului comparativ al filigranelor, în primele decenii ale secolului al XVII-lea)[2]. Aşa cum se ştie, în ultimii ani a stîrnit o oarecare vîlvă afirmaţia lui D. Şerbu că *Legenda duminicii* din manuscrisul maramureşean ar fi fost tălmăcită în româneşte în 1391—1392[3]. Este vorba despre anul de la Zidire 6900, pomenit într-unul din fragmentele slave ale scrierii apocrife (în fragmentul românesc corespunzător apare anul 6000 = 491—492, desigur prin omiterea accidentală a slovei-cifră ц = 900). Critica competentă a arătat că interpretarea nu poate fi reţinută, întrucît data 6900 se referă la evenimentul narat (căderea pietrei din cer), şi nu la scrierea (traducerea) în slavonă (sau în română) a textului apocrif[4]. De altfel, data variază de la o copie la alta (ea este 697 într-un manuscris al Bibliotecii Academiei şi 1447 în altul[5]). Motivul pentru care textele (slavone) menţionează ca dată a producerii evenimentului fabulos diverşi ani, uneori foarte depărtaţi între ei, nu ne e cunoscut. Presupunerea că scribii (traducătorii) au notat prin 697, 1391—1392, 1447 etc. anii în care au realizat versiunile respective nu se susţine, întrucît, procedînd astfel, ei ar fi intrat în contradicţie flagrantă cu afirmaţiile din text, potrivit cărora „poveaste fu *de demult* întru sfînta ceatate Ierusalimului" [6]. A afirma în 1391—1392 că evenimentul miraculos al căderii pietrei din cer, petrecut cu multă vreme în urmă, a avut totuşi loc în... 1391—1392 ar fi fost un nonsens.

În comentariile sale, I. C. Chiţimia construieşte o nouă ipoteză, potrivit căreia anul 6900 trebuie raportat la fragmentul românesc ce ur-

[1] Vol. I. *Cuvînt înainte* de Prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu Buşulenga. Coordonatori I. C. Chiţimia şi Stela Toma, Cluj-Napoca, edit. Dacia, 1984.

[2] Vezi Al. Mareş, *Datarea* **Manuscrisului de la Ieud,** în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 306—311.

[3] *Manuscrisul românesc din* **Codicele de la Ieud.** *Mărturia documentară a vechimii limbii române,* în „Tribuna", XXI, 1977, nr. 8, p. 6 şi nr. 9, p. 9.

[4] Vezi Al. Mareş, *Cînd au fost scrise textele româneşti manuscrise din „Codicele de la Ieud"*, în „Tribuna", XXI, 1977, nr. 23, p. 5; G. Mihăilă, *În legătură cu vechimea „Manuscrisului românesc din Codicele de la Ieud"*, în „România literară", X, 1977, nr. 26, p. 8; *Manuscrisul de la Ieud,* ed. Mirela Teodorescu—Ion Gheţie, Bucureşti, 1977, p. 26, nr. 51.

[5] Vezi articolele lui Al. Mareş şi G. Mihăilă citate în nota precedentă.

[6] *Manuscrisul de la Ieud,* f. 170^{r}.

mează datei și nu la cel slavon care îl precedă, în timp ce anul 6000 nu are a face cu fragmentul românesc anterior, cum se credea pînă acum, ci cu textul slavon posterior lui (fiind vorba de un text slavo-român cu traducere românească intercalată, el se compune din fragmente succesive scrise în aceste limbi). După I. C. Chițimia, „prima dată, *6900*, n-ar putea fi legată de versetul slavon, care o precedă și care vorbește de căderea epistolei la Ierusalim, fiindcă acest fapt este în general dat [unde? de cine?] ca avînd loc într-un an din primele veacuri ale e.n. și nu pe la 1391 sau 1392 (n-are nici un text vreo dată atît de tîrzie)"[7], afirmație care ne arată că D-sa nu cunoaște articolele lui Al. Mareș și G. Mihăilă, în care sînt amintite manuscrise purtînd datele 697 și 1447.

Ce consecință are noua lecțiune propusă de autor asupra datării manuscrisului? Absolut nici una, atîta timp cît cele două fragmente, slav și românesc, redau același text și în amîndouă se vorbește despre căderea pietrei din cer! Pentru edificare reproducem cu exactitate pasajul în cauză: *povĕstĭ byvšaa divna vŭ s⟨vẹ⟩tĕ(m) gradĕ Ier⟨u⟩s⟨a⟩l⟨i⟩mĕ vŭ lĕ(t)* **S̃ц̃** [= 6900] *poveaste fu de demult întru sfînta ceatate Ierusalimului, întru atiția ai*. Exceptînd adaosul „întru atiția ai", fragmentul românesc traduce exact corespondentul său slav. În nici unul dintre ele nu e vorba de scrierea (traducerea, copierea) *Legendei duminicii*.

Datei 6000 (= **S̃** ≠) îi urmează textul slav *prŭvoe slovo sŭtvori čju(do) i spovĕdati o veliko(m) čjude*, tradus îndată în românește: *întîiu cuvînt feace și spuse di mare minune*. Și mai departe: *eže by(st) vŭ s⟨vẹ⟩tči c⟨ŭ⟩rkvi vŭ gradĕ Ier⟨u⟩s⟨a⟩l⟨i⟩mĕ-ce fu întru sfînta besearecă, întru cetate Ierusalimulu⟨i⟩*. Chiar dacă am proceda ca I. C. Chițimia și am înțelege prin *întîiu cuvînt* epistola (ceea ce contextul nu presupune ca strict necesar), și tot nu am avea dreptul de a afirma că anul 6000 (= 491 – 492) ar marca „primele apariții ale scrierii"[8], opinie de-a dreptul fantezistă.

După toate aceste considerații, este evident că afirmația autorului potrivit căreia „data 1391 sau 1392 (după calculul bizantin) și interpretarea ei rămîn deschise"[9] nu se susține. La fel ca în alte versiuni ale *Legendei duminecii*, data pomenită în *Manuscrisul de la Ieud* se referă la evenimentul narat (căderea pietrii din cer). Desigur, „scrisul în limba română, eventual la sfîrșitul sec. XIV, nu pare o imposibilitate"[10], dar, pentru a dovedi acest lucru, apelul la vechimea traducerii textului de care ne ocupăm nu duce la nici un rezultat. I. C. Chițimia este convins că „deși textul este o copie datată ca realizată, pe bază de filigranologie, aproximativ în deceniul trei sau patru al secolului al XVII-lea, se vede limpede că traducerea în sine s-a efectuat cu mult înainte, cînd limba română își încerca statornicirea în scris"[11], cu alte cuvinte în epoca de început a literaturii române. Ca dovezi în sprijinul propriului punct de vedere, autorul citează „forme, în dispoziția lor primară în limbă, încă necontrase în unități lexicale", precum *de întru* (pentru „dintru"), existența unor alternanțe grafice „nelimpezite" (*čatate — cetate, a săca — a seca* etc.) sau

[7] *Crestomație de literatură română veche*. Vol. I, p. 210.
[8] *Ibidem*.
[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*, p. 211.
[11] *Ibidem*, p. 210.

a unor forme ce țin „de percepția primară a cuvintelor", cum e *derep* (în loc de *derept*), „contradicții tipic și vechi populare", precum „*steți* sub forma *se*[*ți*], adică *sînteți*", fonetisme ca *a cuperi* sau pl. *foameți* (de la *foamete*). Ar mai putea fi invocate, după I. C. Chițimia, perfectele simple „tari" (*întorș*, *înviș*, *spuș*) sau termeni de origine latină ca *a cura* (de fapt, *a cure*) „a alerga", *a certa* „a căuta"[12], *mișel* „sărman" etc.[13].

O simplă aruncătură de ochi asupra listei de fenomene de mai sus, ca și asupra terminologiei folosite pentru a le prezenta ne avertizează despre caracterul precar al cunoștințelor de istorie a limbii deținute de autor. Astfel, alternanțele grafice, „limpezite" sau „nelimpezite", se întîlnesc în toate textele românești vechi pînă în secolul al XVIII-lea. Tot pînă la această dată au curs în limba literară perfectele simple „tari" (menținute în unele graiuri și în zilele noastre)[14]. Termenii de origine latină (*a cure*, *a certa*, *mișel* etc.) apar, de asemeni, în limba veche din secolele al XVI-lea — al XVII-lea[15]. *Derep* nu este cîtuși de puțin „primar" în raport cu *derept* (<lat. *directus*), ci, dimpotrivă, „secundar" (este atestat în secolele al XVI-lea — al XVII-lea). E o chestiune stabilită încă din secolul trecut că forma *seți* nu derivă din *sînteți* printr-o inexistentă fază intermediară *steți*, ci din lat. *sitis*. *A cuperi* (cu *o* aton > *u*) este, desigur, străvechi în limbă, dar el nu ne obligă să urcăm mai sus de secolul al XVI-lea, cînd apare larg atestat. Întru nimic semnificativ pentru datarea traducerii este și pluralul neobișnuit *foameți*. În sfîrșit, trebuie să arătăm că nici unul dintre filologii avizați asupra grafiei textelor vechi românești nu va interpreta pe ⲇⲉⲛⲧⲣⲟⲩ *de întru*, ci *dentru*, ⲛ avînd aici, ca și în alte situații similare, valoarea *n*. E necesar să arătăm, de altfel, că, în stadiul actual al cunoștințelor noastre, apelul la limbă, ca criteriu de datare a unui text, este lipsit de eficacitate și nu duce la nici un rezultat valabil[16]. În ansamblu, limba *Legendei duminicii* e departe de a prezenta caracteristicile unei lucrări provenite dintr-o epocă de întrebuințare sporadică în scris a limbii române. Ea nu pare cu nimic mai veche decît limba celorlalte două texte cuprinse în *Manuscrisul de la Ieud* (*Învățătură la Paști* și *Învățătură la cuminecătură*), amîndouă copiate, prin versiuni intermediare, după *Cazania a II-a* a lui Coresi[17].

În studiul filologic publicat în ediția *Manuscrisului de la Ieud*, am susținut, pe baza mai multor probe, că persoana care a transcris textele, așadar copistul lor, a fost un ucrainean[18]. I. C. Chițimia contestă punctul nostru de vedere, afirmînd că un slav nu ar fi scris, greșit, *pokoa* în loc de *pokoi*. Argumentul e lipsit de valoare. Dacă am accepta modul de a privi lucrurile al autorului, ar însemna, *mutatis mutandis*, să considerăm că toate manuscrisele românești din epoca veche prezentînd erori de grafie sînt datorate unor străini, întrucît ar fi cu neputință ca un român să comi-

[12] De fapt, în *Legenda duminicii*, *certa* are sensul de „a cere cele cuvenite, a reclama",

[13] Vezi în legătură cu aceste fenomene p. 214 a lucrării mai sus citate.

[14] C. Frâncu, *Din istoria perfectului simplu: formele de tipul* **zisei**, în LR, XXXIII, 1984, nr. 5, p. 426—436.

[15] Vezi în legătură cu aceste cuvinte DA și DLR s.v.

[16] Vezi în această privință I. Gheție—Al. Mareș, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, București, 1974, p. 98—102.

[17] *Manuscrisul de la Ieud*, ed. Mirela Teodorescu—Ion Gheție, p. 36—41.

[18] *Ibidem*, p. 52—53; cf. și observațiile de detaliu din capitolele de grafie și fonetică.

tă greşeli în scrierea limbii sale materne. Ceea ce, firește, nu se poate susține.

După cum singur declară, I. C. Chiţimia a reprodus în *Crestomaţie* fragmente din transcrierea noastră, care a fost comparată cu facsimilele şi apoi revăzută [19]. Pentru a ne edifica asupra „reviziei" întreprinse şi, implicit, asupra competenţei şi acribiei filologice a lui I. C. Chiţimia, am confruntat transcrierea noastră cu a sa, limitîndu-ne la f. 170^{r}—172^{v}, deci la o porţiune relativ redusă a textului. Diferenţele observate de noi constau în :

a) Omiterea integrală a frazei *Şi voiu lăsa pre voi limbi pogîne şi vor vărsa sîngele vostru* (f. 171^{r}) ;

b) Trecerea fragmentului *dentru ceriu căzu întru Ierusalim*, existent în text (f. 170^{r}), în paranteze drepte, ca şi cum ar fi fost tradus de noul editor (ele sînt precedate de cuvintele *Epistola Domnului Dumnezeului nostru Isus Cristos*, care lipsesc din textul românesc şi au fost adăugate de I. C. Chiţimia ca echivalent al cuvintelor *Poslanie G[ospoda] B[oga] našego I[su]s[a] Ch[rist]a* din fragmentul slavon corespunzător).

c) Interpretarea abuzivă a lui *dat* din pasajul *pomeatele a me dat voao rod* (f. 172^{v}) drept *dat-a* : *pomeatele a me dat-a voao rod*. În transcrierea noastră : *pomeatele a me⟨le⟩ ⟨au⟩ dat voao rod*.

d) Transcrierea literelor omise ca şi cum ar exista în text : *omeneşti*, pentru *omenešt⟨i⟩* (f. 171^{r}), *sfînta*, pentru *sfîn⟨t⟩a* (f. 172^{r}) ; cf. însă *lucru[re]le* (f. 170^{r}), unde omisiunea este semnalată ;

e) Interpretarea abuzivă a lui *ş* din *spuş* drept moale : *spuşi* (f. 171^{r}). Într-adevăr, *ş* (final) este suprascris. El poate fi, aşadar, la fel de bine moale sau dur : *spuş* sau *spuşi*. În ediţia noastră consoanele finale suprascrise au fost culese cu caractere cursive : spuş.

f) Reproducerea *tale-quale* a grafiilor din text şi respingerea interpretărilor şi emendărilor noastre. Aşa, de exemplu, *voo* (şi nu *voao*, f. 172^{r}), *de întru* (şi nu *dentru*, f. 170^{r}) ; cf. însă *voao* (f. 171^{r}, 172^{v}), lăsat neschimbat, deşi în text apare *voo*. Maniera aceasta de a înţelege transcrierea unui text duce uneori la reproducerea unor forme inexistente în limbă : *întra*, în loc de *întru*, cum am emendat noi (f. 170^{r} ; de două ori).

g) Transcrieri greşite : *feacu*, în loc de *feace* (f. 170^{v}).

h) Ortografieri greşite : *prea sfintei*, în loc de *preasfintei* (172^{r}).

Ne oprim aici cu exemplele, lăsîndu-l pe cititor să tragă concluziile ce se impun asupra valorii contribuţiilor aduse de I. C. Chiţimia la critica de text şi la reproducerea *Legendei duminicii* din *Manuscrisul de la Ieud*.

Noiembrie 1984

Facultatea de Limbă şi Literatură Română
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

[19] *Crestomaţie de literatură română veche*, vol. I, p. 213.

ÎNTREBUINȚĂRI ACTUALE ALE SUBSTANTIVULUI *IDEE*

MIOARA AVRAM

Se știe că înnoirea elementelor de relație — prepoziții, conjuncții și anumite adverbe — se face mai ales prin îmbinări de cuvinte care au tendința de a deveni locuțiuni și care se dezvoltă pe baza unui cuvînt autosemantic[1]. În ultimii ani un asemenea proces se petrece sub ochii noștri cu o serie de îmbinări cvasilocuționale[2] caracterizate prin prezența substantivului *idee*, a căror folosire poate fi considerată o adevărată modă a perioadei actuale, cel puțin în publicistică și în anumite medii de vorbitori.

Din punct de vedere formal se disting următoarele structuri de îmbinări, grupate după corespondența aproximativă cu o parte de vorbire neflexibilă :

1. îmbinări prepoziționale :

în ideea + genitiv (de obicei al unui substantiv abstract) : *Tot în ideea promovării unei vacanțe active, în cadrul acțiunii „Săptămîna primăverii", elevii și pionierii vor participa la sădirea pomilor.* „Informația Bucureștiului" XXVI, 1979, nr. 7940, p. 4, col. 3 ; *Cei doi prieteni, după ce au furat bani, au fugit de acasă în ideea unor aventuri.* D. Ceacanica, *Însemnările unui criminalist*, București, 1980, p. 257, cf. *Este scos din spital în ideea unui tratament ambulatoriu*, p. 260.

în ideea de + acuzativ (tot al unui substantiv abstract) : *Marea echipă Dinamo, adunată în ideea de victorie de către antrenorii... a demonstrat...* „Luceafărul" 1981, nr. 45, p. 8, col. 4.

în ideea de a + infinitiv : *Ne oprim aici în ideea de a reveni.* „Flacăra" 1978, nr. 38 (1215), p. 4, col. 4, cf. 1980, nr. 26 (1307), p. 20, col. 3 și 1981, nr. 23 (1356), p. 2, col. 1 ; *Ea se adresează publicului larg, în ideea de a contribui la îmbogățirea culturii sale cinematografice.* „Cinema" XVI, 1978, nr. 8 (188), p. 10, col. 1 ; *Shinkansen — trenul de mare viteză japonez — ... va fi renovat în cursul următorilor trei ani, în ideea de a-și spori competitivitatea față de avion.* „România liberă" 1982, nr. 11 569, p. 6, col. 8 ; *Primele*

[1] Pentru conjuncții vezi Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960, p. 236—241.

[2] În discuția de față nu interesează soluționarea riguroasă a statutului locuțional sau nelocuțional al îmbinărilor în cauză. Problemele de interpretare morfologică și de segmentare sintactică sînt aceleași ca la îmbinări de felul lui *cu condiția, cu scopul, în cazul, în ipoteza* etc., considerate în mod diferit de cercetători ; vezi, de exemplu, *Gramatica limbii române* editată de Academia Republicii Socialiste România, ediția a doua, tiraj nou, București, 1966, față de D. Crașoveanu, *Locuțiuni conjuncționale*, în AUT II, 1964, p. 263—266, și *Locuțiuni prepoziționale*, în aceeași revistă, V, 1967, p. 227—231.

verificări întreprinse în ideea de a stabili dacă R. ar avea cunoștințe... s-au soldat... D. Ceacanica, *lucr. cit.*, p. 282, cf. 258, 288.

2. îmbinări conjuncționale:

în ideea că: *Se observă că și personajul soției a devenit eminamente pozitiv, în ideea că spionii sînt destul de negativi și că nu au nevoie de întăriri.* „Cinema" XVI, 1978, nr. 8 (188), p. 5, col. 4; alte exemple mai departe.

în ideea ca să: *Organizatorii au depus eforturi deosebite pentru crearea unor condiții excelente de transport, cazare, servicii suplimentare și vizionarea întrecerilor, totul în ideea ca ediția din anul viitor a Jocurilor Olimpice de vară să se bucure de un succes deplin.* „Informația Bucureștiului" XXVI, 1979, nr. 7997, p. 6, col. 3.

în ideea în care: *Aceasta în ideea în care adversarul are două vîrfuri de atac.* Radio, programul 1, 14 octombrie 1984, emisiunea „Sport și muzică".

3. îmbinări adverbiale (de legătură între fraze):

în această idee: *Este absolut necesar ca fiecare turist să respecte... Este inutil să mai insistăm asupra faptului că orice nerespectare a acestor cerințe poate da naștere la suprapuneri... În această idee, este important de reținut că...* „Informația Bucureștiului" XXVI, 1979, nr. 8009, p. 6, col. 5.

în aceeași idee: *În aceeași idee aș vrea să adaug...* (intervenție la o dezbatere științifică).

După cum se observă, elementele comune tuturor îmbinărilor citate — cu paralelism de structură între cele prepoziționale, conjuncționale și adverbiale[3] — sînt prepoziția *în* și substantivul *idee* (articulat sau nu).

Din punct de vedere semantic folosirea îmbinării *în ideea* variază de la „cu gîndul", „cu intenția", „cu scopul", „cu convingerea", „în ordinea de idei" la „în sensul", „pe linia", „pe temeiul", „în situația", „în cazul". Dacă sensurile din prima serie sînt direct legate de sensul substantivului care constituie centrul îmbinării, celelalte reprezintă o extensiune semantică dusă la extrem. Normale sau cel puțin ușor decodabile sînt îmbinările cu sens global final („cu gîndul, intenția, scopul etc.") *în ideea de a* sau *în ideea ca să*, de asemenea *în ideea* + genitiv, eventual și *în ideea de* + acuzativ. Un caz limită mi se pare folosirea lui *în ideea în care* cu sens global condițional („dacă", „în caz că") în citatul dat dintr-o transmisie sportivă radiofonică: *Aceasta în ideea în care adversarul are două vîrfuri de atac*, unde *în ideea* ajunge să însemne „în cazul". Nu sînt prea fericite însă nici construcțiile în care *în ideea că* are aceeași valoare condițională sau valori cauzale („întrucît", „avînd în vedere că", „dat fiind că", „în virtutea, pe baza sau datorită faptului că"): *Alecsandri poate fi socotit printre primii ctitori ai folcloristicii românești (în ideea că folclorul nu este numai un document etnografic, dar și artă în adevăratul sens al cuvîntului).* Florin D. Popescu, *Limba și stilul poeziei lui Vasile Alecsandri*, București, 1980, p. 5; vezi și citatul din „Cinema" dat mai sus.

[3] Vezi Fulvia Ciobanu, *Unele aspecte ale corespondenței dintre elementele prepoziționale și cele conjuncționale, cu referire specială la locuțiuni*, în *Studii de gramatică*, III, București, 1961, p. 67—77.

Extensiunea semantică a îmbinărilor cvasilocuționale de tipul *în ideea...* merge mînă în mînă cu cea suferită de substantivul *idee* însuși, care în vorbirea generației tinere actuale capătă sensuri din ce în ce mai diverse și mai vagi, tinzînd să devină un fel de substitut universal, echivalent al mai vechilor substantive cu acest rol *problemă* sau *chestiune*[4]. Există cel puțin patru formule cu mare circulație la tineretul actual, în care substantivul *ideea* apare ca subiect al verbului *a fi*: *Care e ideea?*, întrebare folosită frecvent cu sensul „despre ce e vorba?" sau „care e problema (în discuție)?"; *Nu asta e ideea*, care poate însemna „nu asta e problema" sau chiar „cauza"; *Ideea este că...*, în care *ideea* înseamnă de asemenea „problema" sau „cauza", dar și „scopul, intenția", sens care trece pe primul plan în *Ideea este să...*.

Folosirea excesivă a substantivului *idee* cu sensuri noi evoluate pînă la lipsa unui conținut precis și în diverse îmbinări cvasilocuționale, lipsite și ele adesea de o valoare precisă și specifică, denotă un anumit prestigiu de care se bucură acest neologism din sfera terminologică a activității intelectuale. Frecvența apariției lui în exprimare este simțită ca un element menit să-i asigure acesteia prestanța caracterului savant. În ce privește evoluțiile semantice îndrăznețe și însăși cariera cuvîntului în limba vorbită, familiară, se pot cita ca antecedente locuțiunile verbale *a (nu) avea idee*, *a-și face o idee* și *a intra la idei* (toate legate încă de sensul de bază al substantivului-centru) și, mai ales, folosirea lui *o idee* cu sens adverbial cantitativ „puțin, un pic"[5]; cf. și atribuirea eufemistică, hazlie, de către N. Orășanu, la sfîrșitul secolului trecut, a sensului „țuică"[6].

Pe lîngă extensiunea semantică, ceea ce se poate critica la îmbinările în discuție este abuzul dat de frecvență, repetarea supărătoare la același vorbitor a îmbinărilor cu *(în) ideea* care pot fi ușor înlocuite cu sinonime. Se neglijează aici o deosebire importantă, în ce privește compatibilitatea cu repetiția, între elementele de relație simple (mai ales primare) — la care repetiția este tolerată, uneori chiar inevitabilă — și cele compuse sau locuționale — la care problema repetiției se pune într-un mod asemănător ca pentru cuvintele autosemantice; mai mult, repetarea obsesivă a unei îmbinări locuționale poate contribui la anularea expresivității ei, deci a uneia dintre rațiunile de apariție și de selectare preferențială a noii formule. Repetarea îmbinării *în ideea* la distanțe mici (cf. la D. Ceacanica, *lucr. cit.*, p. 257, 258, 260 sau 282, 288) nu este numai neelegantă, ci indică și o sărăcie de vocabular; îmbinările respective se transformă în adevărate clișee[7] relaționale. La fel de neindicată este folosirea unei îmbinări cvasi-

[4] Vezi I. Coteanu și A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, II *Vocabularul*, București, 1975, p. 101.

[5] Sens absent din DLRLC și din DM, deși figurase la CADE și SCRIBAN; vezi acum MDE și DEX.

[6] Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, ediția a doua, București, 1948, p. 501, încadrează acest sens la termenii argotici, cu mențiunea că este vorba de „produse strict individuale și oarecum livrești".

[7] Pentru alte clișee relaționale vezi Flora Șuteu, *„Pe linia" folosirii prepozițiilor „la nivelul" presei*, în „Presa noastră", XI, 1966, nr. 3, p. 42—44. La Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșeală*, București, 1972, în capitolul *Clișee lingvistice* sînt discutate și elemente relaționale ca *în cadrul* și *pe bază de* (p. 244). Pentru clișeele la modă acad. Iorgu Iordan a folosit termenul „șlagăre stilistice" — vezi articolul cu acest titlu, din 1961, reprodus în *Limba literară*, Craiova, 1977, p. 73—77.

locuțională cu *în ideea* într-un context în care apare și substantivul *idee*, ca în următorul citat : *A căra tunul în spate în ideea că astfel vei distruge reduta inamicului e o idee de la începutul tranșeelor antitanc.* „Flacăra" 1981, nr. 39, p. 32, col. 3 (cf. și nr. 23).

Îmbinările cvasilocuționale, corespunzătoare unor elemente de relație, care conțin substantivul *idee* constituie un fenomen lingvistic recent, databil de aproximativ 7 ani (cele mai vechi înregistrări din presă le am din 1978 ; în preistoria lor poate fi citată, din 1969, construcția *Pe această idee se înscrie și o viitoare expoziție.* „Săptămîna" VII, nr. 48 (362)[8]). De aceea plasarea lor în vorbirea personajelor literare din perioade mai vechi reprezintă un anacronism ; este cazul următoarei discuții datate 1943 : *Vreți să spuneți ... că el a început războiul în ideea că este sortit să-l și câștige?* Eugen Barbu, *Incognito*, III, București, 1978, p. 270.

E greu de spus ce va rămîne din moda actuală a întrebuințării substantivului *idee* în construcțiile semnalate. Deocamdată se impune moderație în adoptarea ei, în sensul respectării unor reguli generale ale exprimării îngrijite.

Decembrie 1984

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[8] Discutat de Valeria Guțu Romalo, *lucr. cit.*, p. 145, pentru „opoziția supărătoare dintre abstractul *idee* și concretul *a înscrie*".

ION COTEANU, *Gramatica de bază a limbii române*, *București*, *Editura Albatros*, 1982, 424 p.

Cartea pe care o prezentăm sintetizează cercetările acad. prof. ION COTEANU din domeniul gramaticii limbii române contemporane. După ce ne-a dat lucrări de referință asupra dialectologiei (v. *Elemente de dialectologie a limbii române*, 1961), și a istoriei limbii române (v. *Structura și evoluția limbii române, de la origini pînă la 1860*, 1981), activitatea didactică a prof. univ. de Limbă română contemporană de la Universitatea din București este concretizată în *Gramatică de bază a limbii române*, lucrare indispensabilă nu numai profesorilor de specialitate, ci și cercetătorilor limbii române contemporane.

În *Introducere* (p. 7—10), sînt clarificate noțiunile de **gramatică**, **regulă gramaticală**, **gramatică de bază**, **gramatica uzului**, **gramatica normativă** și este precizat punctul de vedere al autorului referitor la relația dintre funcție și structură: „în cartea de față, am privit funcția ca un element care-și subordonează structura sau, altfel spus, că structura trebuie să se afle în serviciul funcției" (p. 10).

În primele două capitole, prin exemple și explicații concise, sînt definite **propoziția**, cu componentele ei, și **fraza**, cu felurile propozițiilor după înțeles, structură și funcție.

Capitolele 3—31 tratează **părțile de vorbire**.

Substantivul (p. 25—79) se bucură de o amplă tratare, cu numeroase exemple edificatoare. Felurile substantivelor sînt stabilite după conținut și sînt grupate în patru categorii: **comune**, **proprii**, **abstracte** și **colective** (p. 27), iar genul se recunoaște după terminație sau înțelesul general al substantivelor (p. 31—33). Deși **genul personal** este discutat, datorită faptului că trăsăturile caracteristice se pot explica prin declinare, autorul consideră că „genul personal nu constituie — după părerea noastră — o subcategorie gramaticală a masculinului și femininului substantivelor care denumesc persoane sau ființe privite ca persoane" (p. 39). Pentru explicarea felului, numărului, genului, derivării și cazului substantivelor sînt date numeroase exemple, care pot constitui, împreună cu **regulile** și **notele**, după părerea noastră, și un îndreptar ortografic.

Avînd în vedere că unele **adjective** calificative, deși sînt grupate în aceeași clasă (adjectivele cu o terminație), au „structuri și comportări diferite" (p. 81), autorul stabilește două tipuri: *Adjective variabile de tipul lui mare* (p. 81—82) și *Adjective variabile de tipul lui dibace* (p. 82—83), soluția fiind „mai apropiată de realitate" (p. 81). Formarea femininului și a pluralului adjectivelor este bogat exemplificată. Considerăm binevenite și exemplele de adjective care nu se compară (p. 92—93), precum și relevarea **superlativului ascuns** (p. 91—92) și a **falsei comparații** (p. 93—94).

Referitor la **numeral**, autorul consideră că sînt șase feluri (**cardinal**, **ordinal**, **fracționar**, **multiplicativ**, **distributiv**, **colectiv**), **numeralul adverbial** fiind inclus la **numeralul înmulțirii sau multiplicativ**, deoarece „numeralul multiplicativ este în realitate o locuțiune adverbială și se comportă astfel în propoziție" (p. 103).

Articolul (p. 107—121) este tratat în amănunțime, relevîndu-se formele și funcțiile articolului adjectival și genitival-posesiv, precum și cazurile cînd substantivul primește numai articol hotărît (p. 119) sau nu primește articol hotărît (p. 119—121).

Pronumele (p. 122—157) este, după autor, de șapte feluri: **pronume personal**, **pronumele posesiv**, **pronumele demonstrativ**, **pronumele relativ**, **pronumele interogativ**, **pronumele nehotărît**, **pronumele negativ** (p. 123), considerînd că „pronumele personal de întărire (*însumi*, *însămi*, *însuți*, *însăți* etc.) reprezintă ca și pronumele reflexiv o subcategorie a pronumelui personal" (p. 135). În cadrul pronumelui demonstrativ, ținînd cont de realitatea din limba literară de astăzi, este relevată o subcategorie a pronumelui demonstrativ de depărtare, și anume **pronumele demonstrativ de alegere** (celălalt, cealaltă).

Clasificarea **verbelor** este făcută după înțeles (**verbe de existență și de stare**, **verbe de mișcare**, **verbe declarandi**, **verbe sentiendi**, **voluntatum**, **afectum**) (p. 158—160) și după felul de desfășurare a acțiunii (**durative**, **momentane iterative**, **eventive**, **dinamice**, **cauzative** sau **factitive**) (p. 160—162), fiind date, la majoritatea categoriilor, exemplele utilizate mai des. Tranzitivitatea și intranzitivitatea sînt exemplificate, fiind punctate și falsa tranzitivitate, verbele cu tranzitivitate dublă, verbele care pot fi atît tranzitive, cît și intranzitive (p. 166—168).

Un punct de vedere personal este exprimat și-n problema diatezei reflexive. În funcție de raporturile dintre subiect și acțiunea verbului, diateza reflexivă are următoarele valori:

reflexiv-obiectiv, reflexiv-pasiv, reflexiv-reciproc și **reflexiv-impersonal**, pentru că „un verb la diateza reflexivă are înțelesul determinat nu numai de ceea ce înseamnă el la diateza activă sau la cea pasivă, ci și de faptul că exprimă un anumit raport între subiect și acțiune" (p. 172).

Raliindu-se punctului de vedere tradițional, după o expunere concisă, cu exemplificări, a modurilor gramaticale, autorul conchide: „De aceea, nu este necesar să introducem alături de cele opt moduri încă unul, numit prezumtiv, potențial sau restrictiv" (p. 178).

Pornind de la bazele de formare a timpurilor trecutului (perfectul simplu și participiu cu un auxiliar), „verbele din limba română se împart în trei categorii" (p. 181): **asigmatice** (o categorie) și **sigmatice** (două categorii: 1. cu *-s-* la perfectul simplu și la participiu; 2. cu *-s-* la perfectul simplu și cu *-t-* la participiu).

La formarea timpurilor sînt menționate sufixele gramaticale (principale și secundare) și desinențele de persoană și număr. Astfel, paradigma prezentului indicativ prezintă șase serii (p. 185—195), imperfectul are trei paradigme, perfectul simplu și mai mult ca perfectul au cîte șase paradigme fiecare, iar perfectul compus are doar o singură paradigmă.

În cadrul timpului viitor sînt distinse patru feluri: „a. viitorul literar general; b. viitorul popular paralel cu cel literar general; c. viitorul popular construit cu verbul la conjunctiv și cu o formă unică a auxiliarului *vrea* pentru toate persoanele; d. viitorul popular construit cu conjunctivul și cu verbul *avea*, dar nu ca auxiliar, ci ca predicativ" (p. 204—205), pe cînd viitorul anterior are o singură formă.

Clasificarea verbelor pe conjugări este realizată tot în funcție de sufixe, distingîndu-se cîte două grupe de verbe la conjugările I, a III-a și a IV-a (p. 231—244) și o grupă la conjugarea a II-a.

La **adverb** (p. 252—261) sînt tratate, printre altele, echivalentele acestuia (p. 254—255), locuțiunile adverbiale mai des întîlnite și modul de formare a adverbelor.

Părțile de vorbire neflexibile (p. 262—277) sînt bogat ilustrate.

Un punct de vedere personal este exprimat și în legătură cu **elementul predictiv suplimentar**. Autorul ia, în două serii, cîte cinci exemple, le compară, și, considerînd că „acordul gramatical este factorul cel mai important, pentru că arată prin forma cuvintelor în ce relație sînt unele cu altele" (p. 285), stabilește funcțiile sintactice ale cuvintelor analizate și motivează pentru ce crede că nu pot fi luate ca elemente predicative suplimetare; concluzia este că „elementul predicativ suplimentar nu se impune, așadar, ca o categorie sintactică necesară în gramatica limbii române, iar cuvintele care par că țin în același timp atît de grupul subiectului cît și de cel al predicatului intră în realitate numai într-un grup sau în celălalt" (p. 286).

Unitățile sintactice sînt elaborate în viziunea autorului. Considerăm schemele grafice ale frazelor analizate (p. 317—328) de un real folos, deoarece completează expunerea teoretică a problemeor coordonării și subordonării în frază și constituie un ghid de analiză sintactică pentru profesori și elevi.

Un mare număr de exemple elucidează problemele **contragerii** și **expansiunii** întîlnite în transformările gramaticale (p. 333—336), după ce sînt clarificate **transformările privind părțile de propoziție** și **transformarea unei propoziții în altă propoziție** (p. 329—333).

Topica (p. 340—355) este prezentată pornind de la constatarea modului de grupare a cuvintelor în propoziție. Autorul stabilește două categorii de grupuri: **grupul nominal** și **grupul verbal**, în cadrul cărora există cîte trei tipuri de grupuri. După exemplificarea tipurilor de grupuri, concluzia care se impune este că „grupurile verbale au o coeziune mai mică decît grupurile nominale", deoarece verbul își menține forma neschimbată „în grupul în care este inclus, indiferent de ce se întîmplă cu ceilalți constituenți ai grupului, afară bineînțeles de situațiile în care adverbul ar contrazice timpul, modul sau alte caracteristici ale verbului" (p. 350).

Concis și cu exemple personale și din autori sînt expuse problemele referitoare la **vorbirea directă—vorbirea indirectă** (p. 356—365), fiind reprezentate și grafic (p. 365).

Cartea se încheie cu un capitol dedicat principalelor **figuri de stil** (p. 366—411). Expunerea teoretică este completată de exemple literare, pe care autorul le comentează pentru a reliefa caracteristicile figurilor de stil și contribuția acestora la îmbogățirea posibilităților de redare a gîndurilor și sentimentelor umane. Capitolul este de o mare utilitate profesorilor și elevilor, deoarece le ușurează informarea în vederea predării figurilor de stil prevăzute în programele școlare pentru ciclurile gimnazial și liceal —, constituind, totoată, și un ghid de abordare a problemelor de stilistică.

Parcurgînd, cu atenție, *Gramatica de bază a limbii române*, ne dăm seama că autorul ne-a prezentat elementele de bază ale limbii române contemporane, îmbinînd, în mod științific, tradiționalul cu punctele de vedere personale, argumentate prin numeroase exemple și explicații laconice.

Includerea regulilor și *Notele* constituie o noutate și un mare avantaj pentru lector, în sensul că-i ușurează mult cunoașterea științifică. Această constatare ne determnă să afirmăm că autorul, elaborînd lucrarea, a

avut în vedere nu numai prezentarea problemelor de bază ale gramaticii românești, ci și redactarea într-o formă care să creeze posibilitatea unei documentări rapide și eficiente.

Organizarea judicioasă a materialului și claritatea expunerii fac cartea accesibilă și nespecialiștilor doritori să se informeze asupra problemelor de limbă. Patrimoniul științei lingvistice românești s-a îmbogățit cu o operă de referință.

Februarie 1984

ION GH. GRECU
Școala Generală de 10 ani
Comuna Leleasca, județul Olt

FLORIAN DUDAȘ, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*. Tipărită cu binecuvîntarea înalt prea sfințitului Teofil Herineanu, arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului. Prefață de prof. univ. dr. Virgil Cândea. Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1983, 505 p. + 77 ilustrații.

Înscriindu-se în rîndul cercetărilor referitoare la circulația în epoca veche a cărților românești în anumite zone geografice ale țării, lucrarea de față urmărește difuzarea *Cazaniei* lui Varlaam în Transilvania. Autorul ei, Florian Dudaș, este un foarte bun cunoscător al subiectului (în 1980 el a urmărit circulația exemplarelor acestei cărți într-o zonă mai restrînsă; vezi *Cazania lui Varlaam în vestul Transilvaniei*, Timișoara) și un pasionat cercetător al tipăriturilor românești (*Carte veche românească în Bihor*, Oradea, 1977, *Contribuții privind-cartea românească în epoca luminilor*, Oradea, 1979, *Vechile tipărituri românești din bisericile Bihorului*, Oradea, 1979). Prin dimensiunile materialului investigat, prin metoda de prezentare bibliografică a exemplarelor înregistrate și prin rezultatele obținute, cartea lui Florian Dudaș depășește cu mult încercările de prezentare sintetică a subiectului datorate lui Mircea Păcurariu (1968)[1] și Octavian Șchiau (1978)[2].

Cele două secțiuni principale ale lucrării (*Studiu cultural-istoric*, p. 17—181, și *Catalogul exemplarelor Cazaniei lui Varlaam din Transilvania*, p. 183 — 480) sînt urmate de o *Bibliografie selectivă* (p. 481—483), un *Indice de nume și locuri* (p. 484—500), întocmit de Maria Felicia Dudaș, un rezumat în limba engleză (p.501—505) și o parte ilustrativă conținînd 77 de reproduceri, excelent executate, după filele unor exemplare tipărite și manuscrise.

În *Studiul cultural-istoric*, după ce se conturează cadrul cultural în care și-a desfășurat activitatea Varlaam, principalele etape ale vieții și activității acestuia, oferindu-se totodată și o prezentare a *Cazaniei* sub raportul conținutului, izvoarelor, imprimării, ornamentației și destinației cărții (p. 17—54), autorul înfățișează pe larg rezultatele desprinse din cercetarea exemplarelor descoperite în Transilvania sau atestate o anumită perioadă de timp în această regiune. Numărul acestora (354) este de-a dreptul impresionant și vorbește de la sine despre intensa difuzare pe care a cunoscut-o în Transilvania cartea lui Varlaam. Imaginea largii audiențe a textului pe aceste meleaguri se completează prin cele 42 de copii manuscrise care reproduc versiunea din 1643.

Examinarea minuțioasă a exemplarelor tipărite și a copiilor manuscrise, întreprindere în care s-a acordat o atenție deosebită însemnărilor cumpărătorilor, cititorilor ocazionali, copiștilor etc., îi oferă autorului posibilitatea să desprindă o serie de observații interesante, unele privind direct procesul de tipărire a cărții, altele cu caracter sociocultural, istoric și lingvistic. Prezentăm în continuare cîteva din aceste rezultate. Exemplarele păstrate aparțin, așa cum menționaseră I. Bianu și N. Hodoș, unei singure ediții, care a cunoscut două tiraje cu foi de titlu diferite: *imprimate A* (mai puțin numeroase) și *imprimate B*. Autorul a înregistrat cîteva exemplare care se deosebesc de exemplarele celor două serii amintite, în sensul că includ cîteva gravuri suplimentare sau prezintă omisiunea imprimării unor file, pagini, titluri și inițiale ori au unele file tipărite unicolor (p. 79—87). Aceste exemplare aparțin totuși aceleiași ediții, iar particularitățile relevate ne dezvăluie cîte ceva din imperfecțiunile apărute în procesul tipăririi cărții. Imprimarea ei a fost încheiată înainte de 14 martie 1643, dată la care se cumpăra un exemplar al ediției (cel de la Cusuiuș, j. Bihor); un alt exemplar, cel de la Rebra, j. Bistrița-Năsăud, a fost cumpărat tot în cursul lunii

[1] *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII*, Sibiu (extras din „Mitropolia Ardealului", XIII, 1968, nr. 1—3), p. 94—98.

[2] *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, p. 104—120.

martie (nu se cunoaşte ziua) a aceluiaşi an (p. 42, 262, 348).

Exemplarele s-au vîndut nelegate, cele mai vechi legături (realizate din scoarţe de lemn învelite în piele) datînd de la mijlocul secolului al XVII-lea (p. 87 — 95). Din însemnările pe care le conţin, rezultă că pătrunderea exemplarelor *Cazaniei* lui Varlaam în Transilvania s-a realizat treptat : în jur de 30 de exemplare între 1643 şi 1660, aproape 70 de exemplare între 1661 şi 1700, 123 de exemplare între 1701 şi 1800 şi numai 4 exemplare după 1800 (p. 99). Cel mai vechi exemplar este cel amintit de la Cusuiuş, cumpărat la 14 martie 1643 de fostul mare logofăt Mihalcea Durac, care l-a adus la Orhei (p. 97). Preţul stabilit la apariţia cărţii a fost de 4 galbeni, el menţinîndu-se ridicat şi în a doua jumătate a secolului al XVII-lea (circa 20—21 de florini) şi în cursul secolului următor (p. 108—109). Se înregistrează şi cumpărarea cărţii în schimbul *produselor* (pentru 35 de capre, la 1643 ; pentru ,,o iapă în tarniţă", la 1655 ; p. 111), al *banilor şi produselor* (18 florini şi un caş, la 1668 ; 8 florini şi două mierţe de grîu, la 1762 etc. ; p. 112), al *banilor şi sărindarelor* (un sărindar şi 12 florini, la 1780 ; p. 112). Cumpărătorii au aparţinut diverselor straturi sociale : dregători şi slujitori domneşti, boieri, grămătici, dascăli, săteni, dar în special preoţi. Nu o dată întîlnim situaţii cînd ,,popa cu tot satul" participă la cumpărarea cărţii sau cînd preţul acesteia este plătit de săteni, menţionaţi de regulă în sintagma ,,tot satul" (p. 113—114). Acest procedeu de achiziţionare se întîlneşte şi în cazul altor tipărituri şi manuscrise religioase destinate bisericilor săteşti şi este, după cît ne-am dat seama, caracteristic numai Transilvaniei, unde cea mai veche informaţie ce ne este cunoscută datează din anul 1680 : un *Triod* rusesc manuscris ,,am cumpărat noi, Brebeni" (*Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, XVII, 1909, p. 117—118) ; cf. şi o notiţă pe un *Octoih* rusesc din 1630, din care rezultă că este al satului Săcele, j. Maramureş (după N. Iorga, notiţa ar data din c. 1640 ; *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, XIII, 1906, p. 164) ; pentru implicarea satului la ocrotirea cărţii a se vedea o altă însemnare din anul 1680, cînd un *Apostol* slavon manuscris, donat bisericii din Banabic, j. Cluj, era dat ,,pre mînule satului să aibă grijă de dînsa" (Elena Linţa, *Catalogul manuscriselor slavo-române din Cluj-Napoca*, Bucureşti, 1980, p. 145). Însemnările de acest fel dovedesc că în secolul al XVIII-lea procedeul participării colective a locuitorilor la cumpărarea cărţilor necesare bisericii era practic înrădăcinat într-o bună parte a satelor transilvănene ; pentru alte informaţii, vezi *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, XIII, p. 99, 126, 132, 173—174, 189 etc. ; XVII, p. 17, 56—57, 60, 80—81, 83, 86, 107—108 116—117, 120 etc. Cu adînci implicaţii pentru viaţa spirituală a transilvănenilor şi, totodată, pentru învăţămîntul sătesc din Transilvania, acest fenomen sociocultural ar merita, după părerea noastră, o cercetare aparte.

Preţul ridicat al cărţii a determinat uneori cumpărarea ei de faţă cu martori, procedîndu-se, prin urmare, ca la cumpărarea oricărui bun de valoare (p. 112). Înstrăinată sub diverse forme (pusă zălog, furată etc.), cartea devine obiect de judecată între locuitorii unui sat sau chiar între două sate. Cel mai vechi caz înregistrat datează din anul 1687, cînd părţile s-au judecat înaintea scaunului ,,protopopului Rusului" (=Ruşi, j. Hunedoara), urmat la scurt timp (1689) de un alt proces similar judecat de mitropolitul Varlaam al Transilvaniei (p. 117—120).

O atenţie egală acordă Florian Dudaş copiilor manuscrise executate după *Cazania* lui Varlaam. Cea mai veche copie cunoscută a fost executată între 1643 şi 1649 şi se păstrează la Biblioteca Széchenyi din Budapesta (p. 120). În legătură cu numărul acestor copii manuscrise (42) avem de făcut cîteva observaţii. Nu avem nici un indiciu că aşa-numitul *Manuscris de la Bungard*, cunoscut numai pe baza unei însemnări drept o *Păucenie* ,,scrisă cu mîna", achiziţionată la Braşov în anul 1687 (p. 438—439), conservă într-adevăr versiunea lui Varlaam. În rîndul copiilor executate după textul ediţiei din 1643 nu trebuiau încadrate fragmentele manuscrise prin care s-au completat lacunele exemplarului tipărit de la Blaj, de vreme ce ele reproduc versiunea *Chiriacodromionului* de la Bălgrad (p. 465—466). Considerăm, în schimb, că ar fi trebuit incluse alte cinci manuscrise care reproduc cazanii aparţinînd versiunii din 1643 : ms. nr. 6 al Institutului de Lingvistică din Cluj-Napoca, ms. nr. 66 al Bibliotecii Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Alba Iulia şi Sibiu, ms. nr. 131 al Bibliotecii Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România, ms. nr. 5485 al Bibliotecii Academiei R. S. România *(Codicele Marţian)* şi manuscrisul copiat de popa Ursu din Cotiglet în anul 1680 (păstrat în colecţia lui Atanasie Popa). Omisiunea lor pare a fi intenţionată, întrucît Florian Dudaş îşi însuşeşte punctul de vedere expus de Atanasie Popa, potrivit căruia omiliile conţinute de aceste manuscrise ar aparţine unei *Cazanii* moldoveneşti (datînd din epoca lui Alexandru Lăpuşneanu), care a constituit una din sursele principale şi pentru lucrarea mitropolitului Varlaam. Felul în care autorul acestei ipoteze a stabilit vechimea manuscriselor respective nu rezistă însă unui examen critic atent. E suficient să arătăm, întrucît intenţionăm să revenim asupra chestiunii cu alt prilej, că Atanasie Popa susţinea complet

nemotivat scrierea *Codicelui Marţian* în jurul anului 1600, în pofida faptului că N. Drăganu precizase că omilia pe care o conţine (pentru ziua de 8 noiembrie) este copiată după *Cazania* lui Varlaam, din al cărei text a reţinut şi unele greşeli de tipar; cf. *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, Bucureşti, 1914, p. 177.

Atitudinea copiştilor faţă de versiunea lui Varlaam a fost diferită: unii au reprodus-o întocmai, alţii au recurs la rezumări şi omisiuni, în sfîrşit, alţii şi-au permis interpolări şi adăugiri de cazanii noi (p. 125—126). Nu putem însă împărtăşi părerea că popa Ursu din Cotiglet a intercalat în manuscrisele sale „nu mai puţin de 29 texte proprii" (p. 126), atît timp cît nu avem nici o dovadă că ele ar fi fost compuse de către acest copist (cf. şi p. 440).

În ultima parte a *Studiului cultural-istoric* (p. 131—181), autorul cercetează însemnările de pe filele exemplarelor tipărite şi manuscrise, căile de pătrundere a *Cazaniei* lui Varlaam în Transilvania, rolul jucat de ea la întărirea unităţii spirituale a românilor, activitatea cărturarilor şi copiştilor moldoveni pe pămîntul Transilvaniei, exemplarele nou descoperite ale celor două *Cazanii* coresiene, gravura închinată „domniei" Moldovei (imprimată în 1643 şi descoperită de autor pe două pagini ale exemplarului ediţiei lui Varlaam de la Bixad), noi atestări documentare ale rotacismului în Transilvania etc.

A doua secţiune de bază a lucrării o reprezintă *Catalogul exemplarelor Cazaniei lui Varlaam din Transilvania*, în care sînt înregistrate 354 de exemplare tipărite şi 42 de copii manuscrise. La elaborarea *Catalogului*, care a necesitat un volum apreciabil de muncă, autorul a fost nevoit să efectueze numeroase şi istovitoare deplasări, o bună parte a pieselor inventariate aflîndu-se în parohii săteşti şi în colecţii particulare. În prezentarea acestora, se indică locul de păstrare (iar pentru cele neidentificate menţiunile celor care le-au semnalat existenţa), paginaţia, starea actuală de conservare, felul legăturii, circulaţia stabilită pe baza însemnărilor, formatul, cerneala, scrierea, ornamentaţia (ultimele patru elemente numai pentru copiile manuscrise) etc.; se reproduc, totodată, însemnările posesorilor, copiştilor etc., precum şi cele care prezintă interes istoric sau cultural. Consultarea *Catalogului* ar fi fost sensibil uşurată dacă s-ar fi oferit elementele de descriere şi pentru acele exemplare care au fost înregistrate în lucrarea publicată în 1980, *Cazania lui Varlaam în vestul Transilvaniei* (pentru descrierea acestora, autorul trimite de regulă la lucrarea anterioară; vezi nr. 13, 19, 21, 26, 42 etc., în cazul exemplarelor tipărite, şi nr. 4, 6, 18 etc. pentru copiile manuscrise). Considerăm, de asemenea, că în descrierea fiecărui manuscris ar fi fost binevenită indicarea textelor care nu aparţin *Cazaniei lui Varlaam*.

Descrierea minuţioasă a pieselor inventariate şi bogăţia informaţiilor care pot fi desprinse din parcurgerea *Catalogului* sînt umbrite de modernizarea limbii la care a recurs autorul în reproducerea însemnărilor manuscrise. Iată cîteva exemple din multele care pot fi date: *din* **tîrg** (p. 237) în loc de *tîrgu* (cf. facs. nr. 23: мѣрѕ), *să le* **fie** *lor pomană* (p. 237) în loc de *hie* (cf. facs. nr. 23: хіе), *în* **zilele** (p. 240) în loc de *dzilele* (cf. facs. nr. 24: ѕїлеле), *a mers* (p. 240) în loc de *au mărs* (cf. facs. nr. 24: аѕ мѫрсь), **drept** *sufletul* (p. 277) în loc de *derept* (cf. facs. nr. 27 дрпт), *pe Dumnezeu* (p. 277) în loc de *pre Dumnădzău* (cf. facs. nr. 27: прѣ дѕмнѣѕъ) etc. În cîteva locuri, puţin numeroase, înregistrăm lecţiuni greşite: *neîncetat* (p. 237) în loc de *neînputată* (cf. facs. nr. 23: неѵпѹѕмать), *cîştigat-au* (p. 336) în loc de *cîştigat-am* (cf. facs. nr. 25: кыцигама), *fără (ca) nimeni* (p. 300) în loc de *iară nime* (cf. facs. nr. 29: ѣрѣ нимє), *să* dă de însile *(i)naintea Soborului sfînt* **înaintea lui** *protopop Daniil* (p. 301) în loc de *să* **dede în Illia** *nainte săborului sfînt* **în casa noastră a lui** *protopop Danilie* (cf. facs. nr. 29: дєдє ↑ ıан . . . ↑ ка норь а ѧ...) etc. Nu putem încheia aceste scurte observaţii fără a ne exprima dezacordul în legătură cu felul în care au fost reproduse cuvintele şi contextele slavone din cuprinsul însemnărilor româneşti. Acestea au fost traduse în limba română, fiind însă reproduse cu acelaşi corp de literă ca şi cuvintele româneşti; vezi, de exemplu, începutul însemnării reproduse la p. 237: *Pomeneaşte, Daomne, pe robii... şi fiul său Popa Ion. Aceştia au cumpărat* ... (cf. facs. nr. 23: пѡмѧнѫи гн дше рабы . . . и снь єго попа ин. ачєцѧ а кѫпѹра . . .)

Valoarea lingvistică a însemnărilor. Florian Dudaş are meritul de a fi atras atenţia asupra a patru însemnări inserate pe paginile unor exemplare ale *Cazaniei* lui Varlaam, în care apare notat rotacismul lui *n* intervocalic în elementele de origine latină (p. 166—169; cf. şi articolul autorului, *Mărturii rotacizante maramureşene pe un exemplar al* **Cazaniei** *lui Varlaam*, în „Mitropolia Ardealului", XXIV, 1979, nr. 10—12, p. 923—925): două însemnări, una din 1668 *(înraintea, mire, totdeaura)* şi alta din 1704, *(înraintea)* aparţin unor locuitori din Bixad, j. Satu Mare, a treia datată „înainte de 1700" *(lura)* a fost scrisă în Cuhea, j. Maramureş,

iar ultima de „pe la începutul secolului al XVIII-lea" *(în a cui mînă)* a fost redactată în Cizer, j. Sălaj. Cum ultimele exemple de notare în scris a rotacismului în zona Satu Mare provin din anul 1752 (Ion Gheţie, *Baza dialectală a României literare*, Bucureşti, 1975, p. 135), mai mult interes prezintă cele două însemnări din urmă : penultima dovedeşte că şi în a doua jumătate a secolului al XVII-lea fenomenul era încă viabil în unele părţi ale Maramureşului (de unde ultimele atestări cunoscute ni le furnizează două scrisori din 1602—1617 şi 1608 ; Ion Gheţie, *op. cit.*), iar ultima îi atestă prezenţa şi într-o localitate din Sălaj, regiune în care n-a mai fost înregistrat pînă în prezent. Găsim prilejul potrivit pentru a atrage atenţia asupra notării unor forme rotacizante *(mire, a viritu)* într-o însemnare redactată în 1642 sau 1643 la Salva, j. Bistriţa-Năsăud (Elena Linţa, *op. cit.*, p. 140). De notat că pentru zona Bistriţa-Năsăud nu erau cunoscute pînă în prezent atestări ulterioare anului 1634 (Al. Rosetti, *Istoria limbii române, I De la origini pînă în secolul al XVII-lea*, [Bucureşti], 1978, p.529).

Însemnările publicate de autor prezintă un bogat material de limbă care, datorită imperfecţiunilor de transcriere amintite, nu poate fi fructificat de lingvist decît cu mare prudenţă, în special sub raport fonetic. La o parcurgere superficială a însemnărilor am reţinut din noianul faptelor cîteva care merită o mai mare atenţie. Din domeniul foneticii : exemple de evoluţie a africatei *dz* la *z* în j. Hunedoara şi j. Mureş, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea : *Dumnezău*, Ilia, j. Hunedoara, 1655 (facs. nr. 28), *Dumnezău, zilele*, Ilia, 1659 (facs. nr. 29), *Dumnezeu*, Tîrnăviţa, j. Hunedoara, 1661 (facs. nr. 30)[3], *zile*, j. Mureş, 1682 (facs. nr. 35) ; din domeniul morfologiei : forma de dativ a pronumelui *nişte* : *nestor*, Bixad, j. Satu Mare, sf. sec. XVII (p. 168), perfectul compus perifrastic : *a fost şezînd*, Orăştioara, j. Hunedoara, 1746 (p. 437), folosirea neobişnuită a adverbului *acar* în legătură cu substantivul : *acar vlădici, acar protopopi, acar popi*, Ilia, j. Hunedoara, 1655, 1659 (facs. nr. 28, 29) ; din domeniul lexicului : cuvinte (variante) neatestate sau regionalisme : *arăduitul* „începutul", Ilia, 1655 (facs. nr. 28), *căridariu* „luna ianuarie", Orăştioara, j. Hunedoara, 1746 (p. 436), *decamvrie* „luna decembrie", Bixad, j. Satu Mare, 1704 (p. 168), *duce* (pl.) „monedă (căreia nu-i cunoaştem valoarea)", 1785 (p. 174), *horgoş* „monedă de 17 creiţari", Curtuiuşu, j. Cluj, înc. sec. XVIII (p. 443—444), *Îndrel*[4] „luna decembrie", 1665 (p. 181), *jireadă* „mai multe clăi", în forma de pl. *jirăzile*, 1828 (p. 177), *numărător*, în sintagma *numărătorul anului* „mîna anului (element cronologic)", Haşfălău, j. Mureş, 1731 (p. 463), *poposală* „odihnă, repaus", Ilia, 1659 (p. 301), *priat*[5], în expresia *cu priat* „cu greu, cu dificultate", Ţinutul Albei, înc. sec. XVIII (p. 467). Deşi nu prezintă un interes lingvistic, am reţinut pentru raritatea lor două exemple care vădesc predispoziţia spre glumă a unor scribi : *Doar aveţi voi, cititorilor, vu* (= vreo) *ferdelă de păsat* . . .*[6] *au doar l-aţi mîncat*, Orăştioara, j. Hunedoara, 1746 (p. 437) ; *Cercai*[7] *acest condei ca să-l văd bine scrie, dar condeiul scrie bine, iară mîna rău*, Bacău, 1787 (p. 462). Nu mai trebuie argumentată importanţa pe care o capătă alcătuirea unui corpus al tuturor însemnărilor româneşti risipite pe paginile vechilor tipărituri şi manuscrise. Cel care ar realiza, într-o transcriere riguroasă, o asemenea lucrare ar face negreşit un bun serviciu lingviştilor, şi nu numai lor.

Exemplare recent descoperite ale unor cărţi coresiene şi noi copii manuscrise după versiuni coresiene. Prin două exemplare descoperite cu cîţiva ani în urmă în Biblioteca Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului (fondul de Carte românească veche, inv. 1 şi 1 A), Florian Dudaş a mărit numărul exemplarelor cunoscute din ediţia *Tîlcului evangheliilor* (1567—1568) la cifra de 4 (p. 159—160 ; cf. şi articolul *Tipărituri coresiene descoperite în vestul Transilvaniei*, în „Mitropolia Ardealului", XXIV, 1979, nr. 4—6, p. 545—547). Autorul a identificat şi cîteva fragmente de file aparţinînd aceleiaşi tipărituri, precum şi altele din ediţia *Cazaniei a II-a* (1581), folosite la realizarea coperţilor unor cărţi şi manuscrise datînd din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea. Ele se adaugă altor fragmente din filele unor tipărituri precoresiene *(Tetraevanghelul* sibian, 1551—1553) şi coresiene *(Molitvenicul*, 1567—1568), descoperite în anii din urmă în aceleaşi condiţii ; vezi SCL, XXIV, 1973, nr. 1, p. 57—58 ; LR XXII, 1973, nr. 4, p. 301—304 ; XXII, 1973, nr. 5, p. 452—466 ; XXVII, 1978, nr. 2, p. 173—175. Cine ştie, poate într-o bună zi vom vedea ieşind la iveală într-un mod asemănător şi fragmente din filele unei tipărituri româneşti necunoscute aparţinînd acestui secol ; ne gîndim în primul rînd la *Catehismul* sibian din 1544.

[3] În aceeaşi însemnare şi *dzilele*.

[4] Forma nu a putut fi verificată ; dacă este scrisă cu ʌ suprascris, atunci am putea avea a face cu *îndrele* sau *îndreale* ; cf. DA s.v. *îndrea*.

[5] Termenul are probabil legătură cu *apriat* „făţiş, limpede, desluşit, lămurit, pe înţeles, hotărît", cu etimologie necunoscută şi considerat „o plăsmuire a şcolii latiniste" ; cf. DA s.v. *apriat*.

[6] Pasaj ilizibil, şters ori distrus prin tăierea filelor (cf. p. 186).

[7] Tipărit : *Cerca-i*.

Dintre contribuţiile notabile ale autorului mai amintim identificarea la Cociuba Mare, j. Bihor, a unei noi copii manuscrise după *Tîlcul evangheliilor*, executată în Ţara Crişurilor, cu o grafie „caracteristică jumătăţii veacului al XVII-lea" (p. 160). În sfîrşit, în legătura exemplarului *Cazaniei* lui Varlaam de la Voivozi, j. Bihor, Florian Dudaş a aflat cîteva file manuscrise fragmentare, pe care le consideră reproduse după *Octoihul* slavon tipărit de Coresi în 1578 (p. 163). Faptul că hîrtia fragmentelor respective prezintă „marca Braşovului din jurul anului 1557" ne determină să avem rezerve cu privire la sursa indicată de autor drept model al textului manuscris; din cercetările pe care le-am întreprins rezultă că hîrtia braşoveană fabricată în 1557 sau în jurul acestei date nu a circulat dincolo de anul 1564.

Fără a avea vreo legătură cu textele coresiene, un interes special prezintă o altă cazanie manuscrisă, descoperită de autor, aşa-numita *Cazanie de la Oradea*. Ea a fost „realizată pe a începutul secolului al XVII-lea de un anume Vasile din Ţara Moldovei (care scria rotacizant)" (p. 37, nota 16). Aşteptăm, prin urmare, ca autorul să ne ofere cît mai curînd posibil o descriere detaliată a acestui manuscris, care intră de pe acum în familia restrînsă a textelor rotacizante.

În încheiere, dorim să subliniem ca pe un fapt îmbucurător că investigarea atentă a fondurilor existente în bibliotecile din ţară şi străinătate, precum şi a acelora mai restrînse aparţinînd parohiilor săteşti se soldează şi în prezent cu descoperiri de cărţi şi manuscrise, a căror cercetare lărgeşte simţitor cunoaşterea diverselor aspecte ale culturii noastre vechi. Cartea de faţă constituie un bun exemplu în sprijinul acestei constatări, autorul ei situîndu-se pe linia unei bune tradiţii, strălucit reprezentată odinioară de N. Iorga. Ne-am bucura sincer dacă Florian Dudaş ar persista în această direcţie de cercetare.

Noiembrie 1984

AL. MAREŞ
Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

„*STUDII ŞI CERCETĂRI LINGVISTICE*", XXXV, iulie-august 1984, nr. 4, 130 p., Editura Academiei Republicii Socialiste România

Cele 14 articole ce compun sumarul numărului de POETICĂ al revistei pe care o prezentăm se distribuie, complementar, în domeniile: semiotică, retorică, teoria traducerii, versificaţie, analiză de text. Asistăm, pe de o parte, la reevaluarea poetică a stilisticii („şcoala" din Timişoara), pe de altă parte la diversificarea modelelor teoretice (contribuţiile bucureştene): semantica structurală şi generativă, modelarea semiotică cu un concept preferenţial, îndelung decantat — intertextualitatea.

O primă observaţie privind conţinutul articolelor se referă la caracterul lor aplicat, de unde realismul cercetării axate pe proprietăţile textului poetic. Intuim totodată un spaţiu al „ascunderii", prin care articolele se deschid spre o problematică e necesită cooperarea cititorului specialist.

Reconstituirea poetică a cuvîntului (p. 279—282) — arată acad. I. Coteanu în deschiderea volumului — se produce într-un spaţiu tranzitiv populat cu „un fel de pre-cuvinte" care au calitatea devenirii („lexicabile"). Mărirea distanţei dintre semnificat şi semnificant, focalizarea corpului fonetic mediază „transferurile semantice de la nondifuz la difuz" şi „presupun prezenţa în limbă a unei zone prelexicale în care figurează unităţi cu eferenţi insuficient de precis conturaţi" (p. 82). Exemplele comentate sugerează faptul că poezia modernă, ca şi celelalte arte, manifestă o puternică tendinţă de semiotizare; hipostazierea, prin izolare, repetiţie sau/şi simbolizare a semnificantului, slăbeşte coerenţa internă a semnului, redîndu-l, prin acte ludice şi autoreflexe, desfoliat şi permeabil. Se ridică aici problema: intensifică acest artificiu metalingvistic funcţia poetică sau, dimpotrivă, o subminează?

Răspunsul este afirmativ pentru acele texte care, făcînd din semnificant „o entitate autonomă, depozitară ea însăşi de sens" (S. Agosti, *Il testo poetico. Teoria e pratiche d'analisi*, Milano, 1972, p. 11), mizează fie pe epuizarea ciclică a cuvîntului deschis spre propria-i paradigmă sonoră (ex. *Parisienne* de L. Aragon), fie pe efectele eufonice ale ecoului (ex. ruperea corpului fonetic al cuvîntului, la Nichita Stănescu şi C. Baltag), fie pe glossolalie, adică pe „inventarea de mesaje exprimate într-o limbă necunoscută" (cf. C. Ruffato, *Poesia transverbale*, în „*Poliorama*", 1982, nr. 1, Bologna, ca în refrenul barbian din *In memoriam*, în jocurile de copii, în descîntece etc.

Într-o altă categorie de texte este vorba despre „tratarea unui cuvînt ca şi cum ar fi obiectul însuşi" (p. 280). Asistăm, în exemplele excerptate din Şt. Augustin Doinaş şi Nichita Stănescu, la o hipostaziere a cuvîntului în raport cu obiectul; în relaţia „Wörter *und*

Sachen", poeții moderni introduc disjuncția, căci „cuvintele sînt singurele susceptibile de o utilizare metasemiotică (T. Todorov, *Théories du symbole*, Paris, Éd. du Seuil, 1977, p. 54). Textualizarea unor operații de deconstruire a semnului atestă că poezia „semiotică" a atins, în plan pragmatic, un grad maxim de conștientizare a posibilităților de manipulare a codului poetic; poezia este act de limbaj, iar limbajul poetic este omagiat în calitate de cod semiotic secund și supraordonat, capabil să reprezinte, prin semnele sale, toate celelalte coduri. Însă aceste demonstrații, ca orice retorică, se sustrag poeticității.

Prin studiul lui I. Coteanu, **autonomia semnificantului** intră în cîmpul de interes al semioticii românești, cu consecințe aplicative deosebit de fertile.

Teoria versului, stînjenită de aplicarea mecanică a schemelor metrice, se îmbogățește cu două modele de optimizare elaborate de Mihai Pop (*O propunere de interpretare metrică. „Între două nopți" de Tudor Arghezi*, p. 307—316) și G. I. Tohăneanu (*Accidențări expresive ale traseului ritmic dominant*, p. 317—325).

Prin notarea cu zero a poziției nerealizate, M. Pop obține „media metrică", adică un sistem generativ funcțional corelabil cu alte nivele textuale. La rîndul său, G. Tohăneanu ne propune, ca artificiu de regularizare, accentuarea formelor atone, avînd ca rezultat obținerea „traseului ritmic dominant". Deoarece ambii termeni desemnează același concept, cititorul se află în fața alternativei echipolente: „medie metrică" sau „ritm dominant"? Caracterul independent și sincronic al cercetării generează, în metalimbaj, produse sinonimice.

Olimpia Berca, autoare a studiului *Cu privire la analiza fonologică a rimei* (p. 326—332), conchide că rima, „sistem cvasiindependent în interiorul sistemului limbii", poate clarifica domenii conexe precum: „cercetarea fonologică (fonetică)... cercetările de stilistică și poetică ...lexicografia de profil, imprimînd dicționarelor paradigmatice un plus de coerență și de exactitate" (p. 331).

Specificul semantic al limbilor și, indirect, tipologia limbajelor poetice fac obiectul articolelor semnate de Solomon Marcus, *Cum depinde un text de limba în care este scris? (interpretîndu-l pe Marin Sorescu)*, p. 288—296, și Corina Ciocârlie, *Aspecte ale specificului semantic al limbilor din perspectiva traducerilor*, p. 297—306.

Trecut prin „testul ciclului" (= traducere în franceză, italiană, germană și retradus în limba română), textul lui M. Sorescu se dovedește a fi univoc, convertibil fără pierderi esențiale de informație dintr-un cod lingvistic în altul și, ca atare, „relativ independent de limba română" (p. 294). Dimpotrivă, C. Ciocârlie demonstrează „intraductibilitatea" lui M. Eminescu în franceză, datorată îndeosebi gradului înalt de dependență față de codul lingvistic și, adăugăm, față de celelalte coduri pe care le conține.

Alte două articole, realizate din perspectiva cunoașterii poetice, se axează pe izotopiile invariante (Paula Diaconescu, *Lucian Blaga și textul poetic modern*, p. 345—360) și pe categoria negativității (Ecaterina Mihăilă, *Formațiile negative cu prefixul* **ne-** *din cadrul grupului nominal în poezia română actuală*, p. 333—344).

După un amplu excurs metodologic, P. Diaconescu analizează nivelurile semnificative ale poeziei lui L. Blaga receptată global, ca **semn**: nivelul **semantic** (metafora revelatorie, miticul, subtile intertextualități cu poezia lui T. Arghezi), nivelul **sintactic** („simetria de oglindă") și nivelul **pragmatic** (apelative, semantica tăcerii etc.). Anexarea retoricii evidențiază specificitatea nivelului verbal, deci literaritatea textelor.

Formațiile negative studiate de E. Mihăilă sînt interpretate prin categoriile logice de intensiune și extensiune și sînt raportate (doar) la fizica modernă. Este îndoielnic că simularea cunoașterii științifice în poezia actuală — aspect periferic, de altfel, problematicii articolului — „vizează, de cele mai multe ori, absurdul" (p. 336). Dimpotrivă, poeții au reținut caracterul straniu al unor descoperiri științifice și au făcut din ele subiecte poetice; o „nouă alianță" ia locul opoziției **celor două culturi** (cf. I. Prigogine, I. Stengers, *Noua alianță, Metamorfoza științei*, Edit. Politică, 1984), așa încît nu poate fi vorba despre „teama de cunoașterea științifică, cu rezultate remarcabile în ultimele decenii", nici de „regretul că universul nu mai păstrează pentru noi nici un mister" (p. 335). *Neutralizarea* (nu polarizarea) opoziției **limbaj științific** vs. **limbaj poetic** este, la Nichita Stănescu, un act mimetic-ludic, experimental și demonstrativ, care obiectivează tendința de sincronizare a artelor moderne cu noile modele epistemologice. Poezia modernă nu neagă „substanța însăși a lumii", p. 344, (excepție fac „apocalipsele" eminesciene și cele argheziene), ci viziunea stabilă și închisă pe care știința clasică a aruncat-o asupra acesteia, lipsind-o de mister.

O corectă înțelegere a mecanismelor retorice revelează articolul *Sinecdoca — proces semantic specific unui tip de text poetic* (p. 381—389) de Carmen Apostolescu. Utilizînd un model semantic propus de Radu Michăescu și I. Dănăilă, autoarea analizează sinecdoca și metonimia ca figuri echivalente („se realizează semantic pe baza aceluiași „model", ceea ce ne dă dreptul să considerăm că formează o singură clasă semantică, pe care o vom numi a **contiguității defonematice**" s.a., p. 382) și scalante, cu o polisemie bazată pe cumularea etapelor anterioare.

Ignorarea bibliografiei o conduce pe Delia Ruxandra Radu la concluzii deja existente privind *Rolul contextului în generarea simbolului* (p. 283—288); sînt de reținut din acest articol contextualizările extralingvistice (folclor) ale acestui fenomen impropriu numit „trop".

Volumul conține și patru analize de text: *Relații semantice și amalgamări de sens în „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii" de Lucian Blaga*, p. 370—380, de Dana Manea; *O convergență a procedeelor poetice: „Trecut-au anii..." de Mihai Eminescu*, p. 361—369, de Alexandru Sincu; *Ion Barbu, „Timbru"*, p. 389—397, de Mariana Neț, și *Analize paralele, Ion Barbu: „Grup" și „Mod"*, p. 398—403, de Cezar Tabarcea.

Riguroase și, în ansamblu, corecte, „analizele" comportă cîteva observații:

a — Opțiunea Danei Manea pentru un text redundant, care-și etalează fără reținere mecanismele, poate crea impresia că modelarea nu face altceva decît să formalizeze evidența. *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* avantajează analiza opozițiilor semantice în cadrul binomului $\left\{\begin{matrix}\text{implicație}\\ \\ \text{echivalență}\end{matrix}\right\}$ vs. $\left\{\begin{matrix}\text{opoziție}\\ \\ \text{incompatibilitate}\end{matrix}\right\}$ și deservește „amalgamările de sens" anunțate în titlul articolului. Sîntem de acord cu observația: „configurația se creează treptat și circular" (p. 179) și precizăm că, în cadrul translației subiect ⇆ obiect, modelul semantico-sintactic global are caracter chiasmatic:

Spre final, textul-parafrază se conceptualizează: metafora revelatoarie („corola de minuni a lumii", „vraja nepătrunsului ascuns", „taină") este convertită în abstracta sintagmă hiponimică „tot ce-i ne-înțeles", iar verbele performative sînt justificate printr-o relație cauzală, „căci eu iubesc...". Misterul, deja circumscris prin redundanțele menționate, este redus la simbolurile polare „și flori și ochi și buze și morminte"; textul se închide în circularitatea perpetuării acestei categorii, fundamentală în filozofia lui L. Blaga. Dacă ne situăm în perspectiva **poetică** a textului, și nu în aceea **poietică** a gradului de deschidere pe care îl comportă referențialitatea semnelor sale, nu putem subscrie la afirmațiile: „mai mult chiar, pe măsură ce se acumulează, ea [configurația] **nu se clarifică**, ci, dimpotrivă, se **difuzează**" (s.n.); „există o necesitate de **exprimare prin extensie** a obiectului, impusă de faptul că semnificația lui nu poate fi acoperită de o singură unitate lexicală, fie ea și polisemantică" (p. 379).

b — Este nerecomandabilă traducerea simbolurilor poetice în propoziții ecuaționale precum „Or, aici *umbrele* neputincioase sînt viziunile impulsului creator, iar *ceasul* este al *tainei asfințitului creației*" (s.a.), p. 366. Această hermeneutică reductivă contrazice teoria **conotării** (generatoare de ambiguitate și, deci, de polisemie), pe care Al. Sincu își întemeiază discursul său semiologic de un metaforism excesiv.

c — Dezinteresul pentru bunele achiziții ale criticii literare (Dorin Teodorescu, *Poetica lui I. Barbu*, Craiova, Scrisul Românesc, 1978, p. 115—135; Mircea Scarlat, *I. Barbu, poezie și deziderat*, București, Ed. Albatros, 1981, p. 184), precum și supralicitarea mărcilor formale (conjuncții, elemente suprasegmentale) determină, la Mariana Neț, incorecta modelare a textului în „trei secțiuni": „Prima secțiune ocupă versurile 1—2 și se încheie o dată cu punctele de suspensie. A doua secțiune este inaugurată de conjuncția *Dar* de la începutul versului al treilea și se încheie la punctul și virgula cu care se termină versul 6, iar cea din urmă se deschide cu conjuncția *Ori* — primul lexem din versul 7 — și se sfîrșește la punctul final" (p. 389). Modelul este infirmat chiar de autoare, prin observația care urmează: „Conjuncția adversativă marchează relația de opoziție în care se află prima și a doua secțiune, pe cînd cea disjunctivă atrage atenția asupra echivalenței dintre secțiunea secundă și cea de a treia" (p. 389).

Credem că principala eroare metodologică a Marianei Neț rezidă în proiecțiile semantice omogenizatoare operate asupra unor paradigme morfosintactice; o analiză pur formală conduce la imprudente simplificări și deturnări de semnificație. Pe de altă parte, autoarea demontează naiv mecanismele metaforei simbolice, atribuind figurilor seme străine naturii lor contextuale; dacă ambiguitatea dativului locativ („cîmpoiul veșted luncii") confirmă analiza de sub 2) și 3) — nu și 1) „Cîmpoiul veșted [al] luncii", (p. 389), nu poate decît să ne mire gratuitatea disocierilor de la pagina 394: „Sintagma *lauda grădinii de îngeri* concentrează la suprafața textului trei semnificații subiacente, și anume: 1) lauda [adusă] grădinii de [către] îngeri; 2) lauda [adusă de] grădina [care este] de îngeri și 3) lauda [adusă] grădinii [care este] de îngeri [de către un agent neexprimat]. „Nu dispunem în text de vreun indiciu al faptului că agenții „pot fi în același timp și pacienții" — „îngerii laudă și sînt lăudați" (p. 395). De cine? *Îngerii* sînt figuranți metonimici ai spațiului paradisiac evocat în starea de grație a imnului, complementară și simultană genezei: „Ori lauda grădinii de îngeri, cînd răsare/Din coasta bărbătească al Evei trunchi de fum". În acest punct, sugerăm autoarei că **planul mitic** este prezent și în versurile 3—4 („Dar piatra-n rugăciune,

a humei despuiare / Şi unda logodită sub cer, vor spune — cum?"), nu numai în 7—8, şi nu despre „o tendinţă de purificare a elementelor primordiale", p. 391, este vorba (primordialul este, prin inexistenţa duratei, pur), ci despre surprinderea geologicului într-un „spasm" genetic, imaginea fiind transferată în ciclul ermetic din cel parnasian. „Piatra-n rugăciune", „a humei despuiare", „unda logodită sub cer" formează o structură enumerativ-cumulativă, şi nu una ierarhică, aşa cum sugerează comentariul (*„piatra-n rugăciune* devine, în acest poem, un „rezultat" al „despuiarei humei", p. 391). Precizarea „Credem de aceea că virgulei care marchează cezura îi corespunde, la un nivel mai profund al textului, **un copulativ**" (p. 391) susţine punctul nostru de vedere, anulînd totodată sîrguinciosul comentariu.

Nu putem accepta nici ideea că „semnificaţia microcontextuală de profunzime construită în versurile 3—4 este aceea de [abstractizare treptată a elementelor primordiale, ca urmare a căreia posibilitatea de exprimare capătă un caracter îndoielnic]" (p. 391) şi că „obiectul" căruia i se caută o modalitate de expresie dispare în această a doua secţiune" (p. 391). **Obiectul** (= referentul poeziei), constituind subiectul acestui text metalingvistic, **nu dispare**, ci este translat în alt plan valoric şi figurativ: simboluri cu substrat mitic, cosmogonic (versurile 3—8); la p. 394, M. Neţ observă, infirmînd concluzia abstractizării, că „acvaticul" pe care îl implica, esenţializat pînă la extrem, substantivul *unda* din versul 4, *se „concretizează"* (s.n.) şi capătă „dimensiuni cosmice" în versul 6".

Este oare *fumul* din v. 8 un semn oximoronic, deopotrivă „inconsistent, *compact* şi oscilant" (p. 395)?

Vom încheia inventarul incomplet al contradicţiilor acestui articol cu noţiunea **model subliminal** (7 ocurenţe). Reflexivitatea poeziei lui I. Barbu şi, în genere, a oricărui text metalingvistic ne obligă la evitarea acestui concept. Modelul este liminal, conştientizat în acele texte (transparente) care exercită asupra comentatorului o elementară şi binevenită constrîngere („Întreaga producţie barbiană nu este altceva decît o problematizare a procesului practicii semnificante în poezie" — Marin Mincu, *Ion Barbu, Eseu despre textualizarea poetică*, Bucureşti, Cartea Românească, 1981, p. 49). Ion Barbu vorbea despre acea „schemă abstractă care se străvede" (*O scrisoare a lui Ion Barbu*, „Contemporanul" nr. 40, 1971), ceea ce constituie un act de aderenţă la o poetică a explicitării mecanismelor poetice.

Putem conchide că: *Timbru* îşi comprimă retorismul în artificiul unui **model antisimetric binar** (nu ternar): macrostructura 1 (versurile 1—2) vs. macrostructura 2 (versurile 3—8), adică *Cîmpoiul veşted luncii, sau fluierul în drum / Durerea divizată o sună-ncet, mai tare...* **vs.** *Dar piatra-n rugăciune, a humei despuiare / Şi unda logodită sub cer, vor spune — cum? // Ar trebui un cîntec încăpător, precum / Foşnirea mătăsoasă a mărilor cu sare; / Ori lauda grădinii de îngeri, cînd răsare / Din coasta bărbătească al Evei trunchi de fum.*

În interiorul „Modulului" poetic, alternativa asimetrică **minor** vs. **major** este figurată prin disjuncţia conjunctivă (ori = şi) a simbolurilor **(profan** vs. **mitic)**. Spaţiul alb dintre cele două catrene reverberează modalizarea („cum?") şi nu este decît aparent „o marcă modală a «rupturii»" (p. 395). Inserînd opoziţia în corpul primului catren, Ion Barbu nu este interesat s-o focalizeze, căci subiectul meditaţiei sale îl constituie ideea poemului ca „efort de integrare" (cf. M. Scarlat, *op. cit.*, p. 23; 31) şi nu de separare.

d — Preferăm termenului **intertextualitate reflexivă** propus de C. Tabarcea (orice intertextualitate este „reflexivă" şi, de aceea, formula este relativ pleonastică) sintagma **intertextualitate de sistem**, pentru a indica faptul că, în cazul paralelismelor detectabile în cele două texte ale lui I. Barbu (un sistem de „vase comunicante"), procedeul „reflex" configurează un tip particular de structură şi constituie un factor de structurare (= coerenţă) la nivelul operei unui autor dat.

Detaliile faţă de care ne-am înscris în divergenţă de opinie nu afectează fundamental acest volum incitant, original şi ponderat. Este lăudabilă, într-un moment în care impresionismul critic se situează încă pe poziţii de confortabilă ignorare, iniţiativa profesorului acad. I. Coteanu de a deschide posibilitatea confruntărilor în domeniul lingvisticii textului poetic.

Octombrie 1984

EMILIA PARPALĂ
Universitatea din Craiova
str. Alex. I. Cuza nr. 13

B. P. HASDEU, *Istoria critică a românilor*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș. Studiu introductiv și note de Manole Neagoe, București, Editura Minerva, 1984, 659[—660] p.

Vastă cercetare a celei mai îndepărtate epoci a istoriei românești, *Istoria critică a românilor* a lui Hasdeu cunoaște astăzi o nouă reeditare la mai bine de un secol de la apariția ei (ed. I: 1873; ed. II: 1874). Inițiativa de a restitui această operă fundamentală a marelui istoric și filolog român o datorăm lui Gr. Brâncuș. Principiile de stabilire și reproducere a textului, detaliate și judicioase, sînt prezentate în *Nota asupra ediției*. Editorul a reușit, după părerea noastră cu succes, să restituie forma autentică a lucrării lui Hasdeu printr-o corectă interpretare a sistemului ortografic al autorului, „tributar latinismului academic, analogismului pumnist și heliadismului" (p. LXXI). Deși se adresează, înainte de toate, istoricilor, *Istoria critică* suscită și interesul lingviștilor. Așa cum arată Gr. Brâncuș, aceștia „află în această operă, dezbătute în detaliu sau numai enunțate, o sumedenie de probleme fundamentale ale istoriei limbii române: originea latină a limbii, aportul substratului traco-dac, raporturile românei cu albaneza, absența elementelor vechi germanice, caracterul influenței slave, unitatea dialectală a românei etc., la care se adaugă denumirile istorice ale Țării Românești. Toate faptele de limbă sînt văzute din perspectiva istoricului, ca elemente indispensabile pentru elucidarea problemelor cardianale ale istoriei românilor: geneza, vechimea și continuitatea lor pînă astăzi în teritoriul Daciei lui Traian" (p. XLIV). Toate aceste probleme sînt discutate în prima parte a studiului lingvistic, intitulată *Probleme de istorie a limbii române*. Partea a doua este consacrată cercetării „limbii și stilului operei" și pune în lumină particularitățile mai importante ale exprimării unui autor aflat într-o permanentă oscilație între rigoarea stilului științific și neîngrădita libertate a creatorului de literatură frumoasă.

ION GHEȚIE

Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte, seria IV, tomul III (1981), 238 p.; tomul IV (1982—1983), 191 p.; tomul V (1983—1984), 181 p.

Tomurile pe care le prezentăm cuprind variate și interesante articole consacrate limbii, literaturii și artei. În cele ce urmează ne vom îndrepta atenția spre articolele care tratează probleme de lingvistică.

Tomul III este structurat în cinci secțiuni, cea dintîi fiind destinată unor comunicări prezentate la sesiunea generală a Societății Române de Lingvistică: Florica Dimitrescu, *Istoria limbii române și izvoarele sale;* Valeria Guțu Romalo, *Probleme actuale ale predării limbii române ca limbă străină;* Gabriela Pană Dindelegan, *Puncte de vedere asupra predării sintaxei limbii române studenților străini;* Gheorghe Doca, *Dictarea în procesul predării limbii române ca limbă străină. Implicații teoretice și practice;* Al. Ionașcu, *Observații în legătură cu originea și evoluția articolului românesc;* Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Sociolingvistica, domeniu interdisciplinar.*

A treia secțiune a volumului este dedicată unor rapoarte prezentate la sesiunea „Teorie și practică în studiul limbii și literaturii", organizată de Comisia pentru Cultivarea Limbii Române și Societatea de Științe Filologice. În cuvîntul său introductiv prof. Boris Cazacu susține imperativul unei strînse legături între teoria gramaticală și practica pedagogică. De la masa rotundă „Gramatica în perspectiva interdisciplinară" sînt publicate următoarele rapoarte: acad. prof. I. Coteanu, *Gramatica și literatura*; Mioara Avram, *Gramatica și stilistica*; Tatiana Slama Cazacu, *Gramatica și psiholingvistica*; Em. Vasiliu, *Gramatică și logică*; G. Beldescu, *Gramatica și didactica.*

Rapoartele cu privire la *Corectitudinea exprimării orale și scrise* (acad. Al. Graur) și *Dezvoltarea comunicării orale la copii* (Olga Duțu), publicate în încheierea secțiunii a III-a, ilustrează masa rotundă cu tema: „Învățămîntul și cultivarea vocabularului".

Din secțiunea a cincea *(Varia)*, semnalăm articolele: *Lingvistic, extralingvistic și paralingvistic*, de Henri Wald, *O sută de ani de la apariția „Principiilor de lingvistică" ale lui*

B. P. Hasdeu, de Gh. Mihăilă, și *Cronograful lui Mihail Moxa. I*, de Doru Mihăescu.

Tomul IV interesează lingvistica prin secțiunea a treia, consacrată *Atlasului Limbilor Europei*, unde figurează și articolul: *'Timp bun' în limbile europene. Tipuri semantice și arii lingvistice (pe baza Atlasului Limbilor Europei)* (Nicolae Saramandu).

Secțiunea a IV-a înmănunchează comunicări care aduc un omagiu personalității și activității științifice a lui Alexandru I. Philippide, de la a cărui moarte s-au împlinit, în 1983, 50 de ani: *Personalitatea lui Alexandru I. Philippide* (Iorgu Iordan), *Gramatica lui Alexandru Philippide* (Mioara Avram), *Al. Philippide și o posibilă gramatică formală a cazului în limba română* (Emanuel Vasiliu), *Problemele substratului lingvistic românesc în concepția lui Al. Philippide* (Gr. Brâncuș), *Actualitatea concepției lui Alexandru Philippide cu privire la unitatea limbii române* (Al. Ionașcu).

Din cadrul secțiunii *Evocări* semnalăm comunicarea *Considerații pe marginea corespondenței lui V. Bogrea* de Maria Rafailă.

Din secțiunea *Varia*, menționăm articolul *Marginalii la etimologiile lui B. P. Hasdeu din „Cuvente den bătrîni"*, de G. Mihăilă, și *Cronograful lui Mihail Moxa. II*, de Doru Mihăescu.

Tomul V are șase secțiuni. Prima este consacrată comunicărilor prezentate la simpozionul *„Limbajul criticii literare"*: *Limbajul critic la o răscruce* (Șerban Cioculescu), *Tentația paradoxului în limbajul critic literar* (Carmen Vlad), *Clișeul în limbajul criticii literare* (Doina Bogdan-Dascălu,), *Premisele limbajului criticii literare* (Ion Vasile Șerban), *Polemica — între artă și kitsch* (Crișu Dascălu), *Limbajul critic — limbaj artistic* (Mircea Martin).

Din cadrul celei de-a II-a secțiuni, consacrate centenarului nașterii lui Nicolae Cartojan, semnalăm pentru interesul ei lingvistic comunicarea publicată de Florica Dimitrescu sub titlul *Viziunea lui Nicolae Cartojan asupra limbii și stilului operelor studiate în I.L.R.V.*

Secțiunea a treia publică lucrările prezentate la sesiunea Academiei R.S.R. (în colaborare cu A.Ș.S.P. și S.Ș.F.) cu tema „Ideea de unitate — permanență a culturii naționale" din noiembrie 1983. Lingvistica a fost reprezentată la această sesiune prin Gr. Brâncuș, cu *Unitatea limbii române*.

Printre articolele inserate în secțiunea a V-a distingem: *Concepția lui Alexandru Philippide despre cele două „tipuri" dialectale românești* (Nicolae Saramandu), *Lucrări lingvistice recente cu privire la originea românilor și a limbii române* (Gheorghe Ivănescu) și *Ce este istoria limbii române literare?* (B. Cazacu).

FLORENTINA NATU

Bibliografia românească modernă (1831—1918). Vol. I *(A—C)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică/Societatea de Științe Filologice din R. S. România, 1984, XXXII + 912 p.

Bibliografia românească modernă a fost elaborată de un colectiv de cercetători de la serviciul de bibliografie al Bibliotecii Academiei R. S. R. (Neonila Onofrei, Lucreția Angheluță, dr. Liana Miclescu, Cornelia Gilorteanu, Tamara Teodorescu), sub coordonarea generală a lui Gabriel Ștrempel și coordonarea bibliografică a Neonilei Onofrei și a Valericî Trifu.

În *Prefața* (p. V—VII) semnată de G. Ștrempel sînt amintite principalele momente din istoria concepției acestui vast repertoriu național, proiectat încă din 1894 de către Academia Română. Lucrarea continuă, la un interval de patru decenii, cunoscuta *Bibliografie românească veche. 1508—1830* datorată lui I. Bianu, N. Hodoș și D. Simonescu, publicată în intervalul 1903—1944.

Introducerea (p. IX—XV) prezintă cititorilor informații utile despre sursele de documentare, despre structura repertoriului în ansamblu și despre unele detalii metodologice privind organizarea materialului. Fondul de carte românească de la Biblioteca Academiei constituie baza acestui repertoriu. Au mai fost cercetate principalele biblioteci din București, Cluj-Napoca, Sibiu, Iași, iar alte biblioteci din țară au comunicat fondul lor de carte românească. Pentru a realiza o informație cît mai completă, autorii au menționat și tipărituri care nu există încă în depozitele bibliotecilor noastre, citindu-le după diferite surse.

Repertoriul intitulat *Bibliografia românească modernă* a fost structurat în trei părți: partea I, în patru volume, cuprinde operele autorilor români (inclusiv traducerile) și lucrările apărute în limba română, indiferent de autorul și locul publicării lor; partea a II-a include tipărituri care prin caracterul, destinația sau forma lor editorială se disting de celelalte (publicații normative, militare, juridice, cataloage etc.); partea a III-a grupează producția de carte a naționalităților conlocuitoare,

precum și operele autorilor străini publicate ocazional în țara noastră.

Lucrarea pe care o prezentăm în aceste rînduri reprezintă „primul volum dintr-o suită ce așteaptă rîndul imprimării" (p. VI), anume volumul I din partea I a *Bibliografiei românești moderne*, cuprinzînd literele A—C. Autorii renunță la criteriul dispunerii cărților pe materii (după conținut) preconizat în vechiul plan al repertoriului, în favoarea celui alfabetic (după numele autorilor), care facilitează orientarea cercetătorului în mulțimea tipăriturilor de după 1830. Bogăția materialului cuprins în acest prim volum (16 083 lucrări) relevă încă o dată, dacă mai era necesar, importanța repertoriilor naționale, tezaure ale culturii noastre și indispensabile instrumente de lucru totodată.

Fiecare articol prezintă activitatea unui autor, sintetizată în patru secțiuni: I opera individuală, în ordinea alfabetică a titlurilor; II lucrările acestuia în colaborare; III contribuțiile sale ca prefațator, traducător, editor, ilustrator; IV prezența sa în antologii, culegeri, prelucrări sau participarea la redactarea unor acte și publicații oficiale.

În cuprinsul lucrării, după *Prefață* și *Introducere* urmează *Abrevieri* (p. XVI), *Lista bibliotecilor care au colaborat la completarea bibliografiei* (p. XVII), *Lista publicațiilor consultate* (p. XVIII—XXIX), în două secțiuni: *Cărți și articole din periodice* și *Lista siglelor (periodice)*, *Lista autorilor — colectivitate* (p. XXX—XXXI). După corpul propriu-zis al lucrării (p. 1—906), cuprinzînd 16 083 cărți românești, volumul mai conține rezumate în limbile engleză și rusă (p. 907—908, respectiv 909—910).

Cu adevărat monumentală prin proporțiile și importanța ei pentru cultura noastră, *Bibliografia românească modernă (1831—1918)* constituie o apariție cu totul remarcabilă în producția românească de carte științifică și onorează atît instituția pe care o reprezintă, Biblioteca Academiei R. S. România, cît și Editura Științifică și Enciclopedică, în colaborare cu Societatea de Științe Filologice din R.S.R., care își revendică, pe drept cuvînt, prin publicarea ei, o contribuție esențială la realizarea unor vechi deziderate ale culturii naționale.

FLORENTINA ZGRAON

Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice, Seria A, 5. *Comunicări*. Sesiunea științifică, noiembrie 1983, București, [19]'83, 276 p.

Ultimul volum al acestei publicații reunește comunicările prezentate la sesiunea ținută pentru a marca cea de-a 65-a aniversare a Marii Uniri. Acest fapt explică structura volumului, în care sînt publicate 18 contribuții de etnologie și lingvistică, reunite sub titlul „Componente ale unității culturii poporului român" (I. Ilișiu, *Cuvînt înainte*, p. 1).

Semnalăm lucrările de lingvistică. Andrei Avram, *Universitatea clujeană și dezvoltarea studiilor de fonetică în România întregită*, p. 17—26, este un omagiu adus școlii lingvistice clujene pentru ceea ce a produs în domeniul foneticii, mai ales în primii 15 ani după Unire, cînd a ocupat, fără îndoială, locul de frunte în lingvistica românească.

Maria Marin și Ion Ionică, *Atlasul lingvistic român, document al unității limbii române*, p. 34—51, insistă asupra importanței ALR pentru dovedirea caracterului unitar al limbii române. Pentru demonstrație sînt discutate cu ajutorul hărților cuvinte autohtone ca: *buză, ceafă, grumaz, rînză, strungă (reață), moș, moașă, copil*.

Valeriu Rusu, *Unitatea de grai, expresie a unității naționale a tuturor românilor*, p. 92—101, prezintă diversele aspecte în care poate fi surprinsă unitatea de limbă la români: factorii unificatori (Dunărea, Carpații), terminologia corpului omenesc așa cum rezultă din ALR, trăsăturile caracteristice ale românei în comparație cu alte limbi romanice.

Deși nu e de lingvistică, semnalez comunicarea Ligiei Georgescu, *Unitatea stilistică și structurală a liricii populare românești*, p. 179—193, interesantă pentru studiile de poetică.

MARIUS SALA

Contribuții lingvistice, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1983, 144 p.

Cu titlul de *Contribuții lingvistice*, colectivul de cadre didactice și cercetători al Facultății de Filologie al Universității din Timișoara oferă specialiștilor un număr de 14 studii, axate pe o largă problematică, structurată pe patru teme: *limbă literară și sti-*

listică, istoria limbii și dialectologie, lexicologie și semantică, gramatică românească și contrastivă.

În cadrul primei teme, Doina David semnează studiul intitulat *Cu privire la caracterul artificial al limbii literare*, Ileana Oancea analizează *Ipostaze ale epitetului în lirica românească actuală*, iar G. I. Tohăneanu, în *„Nomen agentis" la Al. Macedonski*, examinează pe larg bogăția formațiilor sufixate cu *-tor* sau *-toare* în poezia acestuia.

Cea de-a doua temă este ilustrată prin lucrarea Paulinei Cheie privitoare la *Petru Maior și modernizarea lexicului românesc prin împrumuturi latino-romanice* și prin studiile Mihaelei Chioreanu și Vioricăi Goicu care se referă la unele *Elemente lexicale ale subdialectului bănățean* și, respectiv, la *Supranume colective intercomunale în Banat*. În sfîrșit, Fr. Kiraly discută principiile și metodologia care trebuie să stea la baza unei opere lexicografice atît de importante cum este *Dicționarul etimologic al limbii române*, a cărui elaborare se impune ca o acută necesitate.

Patru studii sînt consacrate celei de-a treia teme : *Analiza semică și distributivă în studierea sinonimei verbale la cursul intensiv de limba română* (Florentina Frățilă) ; *Grupul lexical-semantic al adjectivelor care exprimă însușiri exterioare ale obiectelor și fenomenelor în limbile rusă și română (Încercare de clasificare)* (Maria Kiraly), *Lexical Motivation and Lexical Rule* (Mariana Popa), *Un aspect des relations spatio-temporelles dans les syntgames prépositionnels du français* (Maria Țenchea).

În sfîrșit, ultima temă înmănunchează trei cercetări avînd drept obiect *Der modale Infinitiv im Deutschen und seine Entsprechungen im Rumänischen* (Yvonne Lucuța), *Scurt istoric al analizei contrastive* (Hortensia Pîrlog), *Unități sintactice structurate cu verbe copulative, Clarificări* (Rodica Popescu).

Toate studiile reunite în volumul *Contribuții lingvistice* al Universității Timișoara au o viziune modernă, concluzii interesante, demne de atenție.

FLORENTINA NATU

SANDA REINHEIMER-RÎPEANU, *L'élément slave du roumain en perspective romane*, în RLR, tome 48, no. 189—190, Strasbourg, 1984, p. 187—199.

Articolul pe care-l semnalăm prezintă interes pentru lingvistica românească, pentru că propune o modalitate nouă de studiere a împrumuturilor slave în limba română, care poate duce la interpretări inedite privind cauzele și mecanismul de pătrundere a acestor elemente în limba noastră.

Pornind de la ideea că împrumuturile unei limbi trebuie cercetate „en prenant en considération l'ensemble lexical qui les accueille" (p. 188), autoarea își propune să examineze, din această perspectivă, „quels sont les types d'unités lexicales — au point de vue étymologique — que les langues romanes occidentales offrent comme équivalent sémantiques des mots du vieux slave adoptés par le roumain" (p. 189).

Termenii de origine slavă din limba română sînt, astfel, grupați în mai multe categorii, în funcție de statutul corespondentelor lor din celelalte limbi romanice : 1. elemente moștenite (exemple : *a trebui, vîrstă, drag/scump*) ; 2. cuvinte împrumutate dintr-o limbă de substrat sau superstrat *(bogat, a păzi/a păstra, pinten)* ; 3. „cultisme" împrumutate din latină *(podbeal, știr, bujor)* ; 4. derivate formate pe baza unor rădăcini moștenite sau împrumutate *(știrb, a toci, oțel)* ; 5. menținut în limbile romanice, dar specializat pentru a desemna o noțiune al cărei termen nu a fost moștenit *(gleznă, jar)* ; 6. echivalează cu o perifrază *(scund, a se prăsi, a porni)* ; 7 diverse situații *(vrabie, trîntor, știucă)*.

Studiul trece în revistă numai „les termes qui semblent se prêter le mieux à l'étude des équivalences sémantiques entre langues romanes" (p. 198), în total aproape o sută de cuvinte. Concluziile desprinse în acest stadiu al cercetării sînt : a) Elementele de origine slavă din limba română ale căror corespondente au fost înlocuite și în celelalte limbi romanice cu împrumuturi pot fi explicate prin istoria obiectelor desemnate *(crap, potcoavă)*, prin incapacitatea elementelor latine de a rezista în concurență, din perioada bilingvismului, cu termenii slavi *(a păzi/a păstra, prună)*, sau prin creativitatea lexicală a vorbitorilor *(vrabie, știucă)*. b) Faptul că împrumuturile românei din slavă nu acoperă întotdeauna exact aceeași semnificație cu cea exprimată de echivalentele lor din Romania occidentală poate conduce la ideea că „le contact entre deux langues généalogiquement distinctes peut favoriser le transfert d'unités lexicales qui couvrent des domaines de signification à découpage sémantique différent", ceea ce „sans affecter la structure lexico-sémantique de base, peut modifier le profil typologique de la langue en question" (p. 199).

Maniera de cercetare propusă de autoare, fără a fi cu totul inedită, ni se pare interesantă și credem că, aplicată la totalitatea vocabula-

lului român de origine slavă sau la anumite domenii semantice ale acestuia, poate determina configurarea unor tendințe sau modele, fundamentate statistic, ale contactului lexical dintre cele două limbi. Desigur, aceste concluzii trebuie sprijinite și de fapte din domeniul celorlalte compartimente ale limbii. Pentru a putea descoperi în același timp „disponibilitățile interne" ale sistemului primitor pentru influențe externe și virtualitățile de penetrație ale limbii-sursă, ar fi interesantă coroborarea rezultatelor cu analize similare efectuate asupra împrumuturilor celor două idiomuri din și în alte limbi, inclusiv asupra împrumuturilor românești în limbile slave.

ADRIANA TOMA

DORU MIHĂESCU, *La plus ancienne version roumaine d'un chronographe de provenance russe*, în „Linguistique balkanique", Sofia, XXVI, 1983, I, nr. 2, p. 55—79; II, nr. 3, p. 51—68; III, nr. 4, p. 51—67.

În acest articol extins (60 p.), publicat în 3 numere consecutive ale revistei menționate, Doru Mihăescu realizează o analiză detaliată a particularităților de limbă ale celui mai vechi cronograf românesc tradus din limba rusă, manuscris aflat în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

După ce trece în revistă pe larg părerile anterioare în legătură cu manuscrisul și prezintă o descriere filologică a acestuia, autorul discută o serie de fapte lingvistice în legătură cu varianta românească a cronografului, cu scopul mărturisit de a aduce „éclaircissements supplémentaires touchant les questions controversées de la datation, de la localisation et de la paternité du manuscrit" (nr. 3, p. 56). Din această perspectivă, compară trăsăturile lingvistice ale textului analizat cu cele care caracterizează alte texte din perioade apropiate ale istoriei limbii române literare, în primul rînd celelalte manuscrise ale lui Staicu, presupusul autor al traducerii.

Particularitățile lingvistice ale manuscrisului, mai ales cele fonetice (închiderea lui *e* medial aton la *i*, închiderea lui *e* final aton la *i*, palatalizarea labiodentalei *f* la *h*, pronunția dură a fricativelor *s* și *j*, pronunția dură a africatei *ț* etc.) (nr. 3, p. 63), conduc la ipoteza că „le traducteur était très probablement originaire d'une zone de contact du parler muntenien et du parler oltenien, située dans la partie montagneuse de la Vallée de l'Olt en Valachie". „Certains vagues échos transylvains dans sa langue peuvent s'expliquer soit par une influence locale, soit par l'influence d'une école transylvaine" (nr. 4, p. 65).

Numeroasele elemente comune cu alte manuscrise atribuite lui Staicu (de exemplu, toate cele 19 particularități fonetice mai frecvente ale textului se regăsesc cel puțin în unul din acestea — nr. 3, p. 63) determină considerarea acestuia ca autor al traducerii (nr. 3, p. 64, 67; nr. 4, p. 65). Analiza lexicului evidențiază o considerabilă influență a originalului rus (38 din cele 77 de cuvinte necunoscute pentru limba română actuală nu figurează în nici un dicționar al limbii române — — nr. 4, p. 61), care, chiar dacă nu a lăsat urme viabile în limba română, este importantă pentru cunoașterea stadiului și configurației limbii noastre literare la jumătatea secolului al XVII-lea, cînd e datată, prin cronologie relativă, traducerea (nr. 3, p. 67). Interesant e, însă, faptul că mare parte din aceste elemente lexicale nu mai există în limba rusă și nu sînt cuprinse nici în dicționarele acestei limbi (nr. 4, p. 65), ceea ce ar duce la concluzia că sînt împrumutate și aici dintr-o altă sursă, probabil greacă.

ION TOMA

AL XV-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ȘTIINȚE ONOMASTICE

(Leipzig, 13—17 august 1984)

La Leipzig, în perioada 13—17 august 1984, a avut loc cel de al XV-lea Congres Internațional de Științe Onomastice, organizat de Universitatea Karl Marx, sub patronajul Comitetului Internațional de Științe Onomastice (CISO) și de comun acord cu Centrul Internațional de Științe Onomastice de la Louvain.

Congresul, consacrat temei generale *Numele proprii în limbă și societate*, a început printr-o ședință festivă, la care au luat cuvîntul Ernst Eichler, președintele celui de al XV-lea Congres Internațional de Științe Onomastice, Karel Roelandts, secretarul general al CISO, Hans-Joachim Böhme, ministrul pentru Învățămîntul Superior și de Specialitate din R.D.G., și Lothar Rothmann, rectorul Universității din Leipzig. A urmat expunerea profesorului Ernst Eichler, intitulată *Die Namenforschung in der DDR*.

Programul a cuprins 7 conferințe, susținute în ședințe plenare, și circa 300 de expuneri și comunicări, prezentate și discutate în 7 secții, de către reprezentanți din 33 de țări: 1. Teoria, metodologia și istoria onomasticii; 2. Diferențierea sociolingvistică a numelor proprii și pragmatica numelor; 3. Numele proprii și istoria limbii; 4. Numele proprii și contactul lingvistic; 5. Numele proprii și științele sociale nonlingvistice (arheologie, geografie, istorie, demografie); 6. Numele proprii în operele literare; 7. Numele proprii în cartografie și în comunicarea internațională.

La acestea se adaugă și cele 3 mese rotunde pe subiecte alese: 1. Probleme ale reconstrucției în onomastică; 2. Onomastică și arheologie; 3. Onomastică — istorie locală — școală.

Din țara noastră au participat la acest congres cadre didactice universitare și cercetători științifici din Cluj-Napoca, Timișoara și Iași, care au prezentat comunicările: *Hipocoristicele slave: structură, funcție, origine* (Ioan Pătruț), *Nume de familie, supranume, nume de locuri și de terenuri din valea superioară a Tîrnavei, care provin de la hipocoristice* (Vasile Frățilă), *Sufixul -inți în toponimia românească* (Viorica Goicu), *Structura numelor de sate din Banat* (Rodica Suflețel), *Porecle și supranume provenite de la prenume* (Ion Nuță).

În ședința de închidere, la care au rostit alocuțiuni președintele celui de-al XV-lea Congres, secretarul general al CISO și reprezentanți ai Academiei și ai Universității din Leipzig, s-a făcut un bilanț al celor cinci zile de lucru, s-a subliniat valoarea și importanța comunicărilor ținute și s-a hotărît ca rezultatele acestei întîlniri științifice să fie publicate, iar viitorul Congres, al XVI-lea, să aibă loc, în 1987, la Québec.

Cel de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Onomastice, prilej binevenit de analiză și discuție, s-a bucurat de o organizare fără reproș și a creat toate condițiile schimbului util de opinii, care va duce, indiscutabil, la progresul cercetărilor onomastice.

ION NUȚĂ

Noiembrie 1984

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor Iași, str. Codrescu nr. 2

AL III-LEA SIMPOZION NAȚIONAL DE DIALECTOLOGIE

(Iași, 5—6 octombrie 1984)

În organizarea Facultății de Filologie și a Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din cadrul Universității „Al. I. Cuza", a Societății de Științe Filologice din R.S. România și a Filialei Iași, cu sprijinul Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al județului, al Inspectoratului Școlar Județean și al Sindicatului Învățămîntului, a avut loc la Iași, în zilele de 5 și 6 octombrie 1984, cel de-al III-lea Simpozion Național de Dialectologie. Programul a cuprins 72 de comunicări, prezentate de cercetători și cadre didactice din Iași (26), București (21), Cluj-Napoca (11), Timișoara, (5), Craiova (4), Reșița (3) și Baia Mare (2).

După deschiderea festivă, în care au fost adresate cuvinte de salut din partea forurilor organizatoare, iar prof. univ. dr. Vasile Arvinte a prezentat comunicarea *Comentariu lingvistic la harta 047*: **le bois, la forêt**, *din* **Atlas Linguarum Europae**, au urmat ședințele pe secții.

Secţia I, ,,Graiurile dacoromâne", a reunit specialişti care au prezentat lucrări consacrate foneticii, morfologiei şi lexicului, bazate, în marea lor majoritate, pe materiale extrase din anchete dialectale. Astfel, în cadrul foneticii s-a discutat despre iotacizarea verbelor (I. Calotă), durificarea consoanelor (Radu Sp. Popescu), disimilarea consonantică (I. A. Florea), fonetica graiurilor almăjene (Eug. Beltechi) etc. La morfologie s-au analizat probleme legate de situaţia prepoziţiilor *de* şi *pe* în graiuri (Magdalena Vulpe), a perfectului simplu (Victorela Neagoe, C. Frâncu), a formelor de neutru în *-áuă* (G. Istrate) sau a unor elemente arhaice în graiurile din R.S.S. Moldovenească (Paul Lăzărescu). Cele mai multe comunicări au fost consacrate însă lexicului dialectal şi au abordat aspecte variate : persistenţa elementelor latine în Moldova (T. Teaha), termenii populari specifici unei anumite terminologii (E. Comşulea, Viorel Bidian, D. Grecu, M. Pietreanu), unui anumit grai sau subdialect (Paula Cheie, M. Purdela-Sitaru), teme generale privind lexicul dialectal (I. Ioniţă), aspecte ale metaforei (N. Felecan, Ion Nuţă), cuvinte româneşti în context dialectal romanic (M. Livescu) sau în limbile sud-slave (V. Gr. Chelaru), despre sufixul *-oń* (Viorica Goicu). La această secţie au mai prezentat comunicări V. Iancu, M. Tiugan, M. Deleanu şi H. Bîrleanu.

În secţia a II-a s-au dezbătut unele probleme privind atlasele lingvistice, dicţionarele, glosarele şi anchetele dialectale : *Atlasul limbilor Europei* (B. Cazacu), *Dicţionarul graiurilor lipoveneşti din România* (A. Ivanov şi F. Chirilă), chestiuni speciale relative la NALR (Zamfira Mihail, I. Faiciuc) şi la dialectul Deutschböhmisch din Bucovina (M. Jumugă). Au fost prezentate, de asemenea, fapte legate de dialectele sud-dunărene : componenţa lexicului poeziei *Luceafărul* în română şi aromână (R. Todoran), transpunerea aromână a *Glossei* lui Eminescu (Şt. Giosu), meglenoromâna vorbită în Dobrogea (E. Scărlătoiu), aromâna vorbită în Bucureşti (M. Bara). Într-o subdiviziune aparte, s-au analizat raporturile dintre dialectologie, onomastică şi folclor : particularităţile regionale ale unor entopice şi toponime (G. Macovei, P. Filipescu, Rodica Sufleţel), porecle şi nume de familie (Ana şi Al. Cristureanu) sau creaţii folclorice (P. Zugun), toponime provenite din apelative (D. Loşonţi), etnotextele în perspectivă românească (Valeriu Rusu), resemantizarea toponimelor (D. Moldovanu), relaţia dialectologie-toponimie (M. Homorodean).

Secţia a III-a a cuprins, în prima parte, comunicări privind istoricul cercetărilor dialectale. Astfel, au fost scoase în evidenţă meritele în domeniul dialectologiei ale lui A. T. Laurian (K. Dumitraşcu), T. Cipariu (Carmen Pamfil), Simeon Mangiuca (Elena şi Petru Oallde), I. Caragiani (I. Popescu-Sireteanu) şi Sextil Puşcariu (V. Frăţilă), cît şi importanţa pe care o prezintă pentru graiurile dacoromâne unele documente cum ar fi : *Lexiconul heptaglot de la Oxford* (A. Avram) sau materialele arhivistice transilvănene (A. M. Gherman). Alte probleme dezbătute aici au fost legate de raporturile dintre graiurile dacoromâne şi limba literară. S-au exprimat păreri noi despre dialecte şi intercomunicare (Em. Vasiliu), despre literar-dialectal în texte vechi româneşti (Laura Vasiliu), au fost evidenţiate elementele populare din cronica lui Radu Popescu (Al. Andriescu) şi analizate fapte de limbă regionale din *Codicele* popii Bratu (C. Dimitriu), din traducerile manuscrise din sec. al XVIII-lea (Eug. Dima) sau din creaţia poetică a lui Marin Sorescu (G. Istrate). Într-o subsecţie aparte, care a constituit, de fapt, noutatea adusă de acest simpozion, au participat şi profesori de la şcolile de toate gradele. În cadrul tematicii abordate — aspectele teoretice şi metodologice ale studiului elementelor populare în şcoală — au fost prezentate lucrări în care s-au analizat formele care exprimă în limbă conceptul de ,,bunăcuviinţă" (Tatiana Slama-Cazacu), problema regional-literar în textul artistic (D. Irimia), situaţia regionalismelor în manualele din învăţămîntul primar (M. Ciolac), gimnazial şi liceal (comunicări susţinute de profesorii Constanţa Bărboi, Eug. Stoleriu, Stefania Burlacu, M. Hrimiuc-Toporaş, Adina Andrei, Valeriu Neştian şi Romel Moga).

Caracterul de lucru al Simpozionului, discuţiile interesante şi utile purtate la sfîrşitul fiecărei şedinţe, schimburile de informaţii şi opinii, toate acestea au scos în evidenţă importanţa studierii graiurilor şi dialectelor limbii române, a publicării fără întîrziere a atlaselor lingvistice, surse inepuizabile de materiale şi fapte inedite. Comunicările prezentate, prin sfera lor largă de preocupări, au demonstrat, o dată în plus, că dialectologia constituie o preocupare de bază a majorităţii lingviştilor români.

Lucrările s-au încheiat cu o şedinţă plenară, în care prof. univ. dr. Ştefan Giosu a subliniat aceste fapte.

Următorul simpozion va avea loc, peste doi ani, la Bucureşti.

Noiembrie 1984

ION NUŢĂ

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor Iaşi, str. Codrescu nr. 2

AL VII-LEA SIMPOZION DE ONOMASTICĂ
(Cluj-Napoca, 29 noiembrie — 1 decembrie 1984)

Între 29 noiembrie şi 1 decembrie 1984 s-au desfăşurat la Institutul de Lingvistică şi Teorie Literară din Cluj-Napoca lucrările celui de al VII-lea Simpozion de Onomastică, inclus printre manifestările ştiinţifice organizate de Filiala Cluj-Napoca a Academiei R.S.R., Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Academia de Ştiinţe Medicale, Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice şi Filiala Cluj-Napoca a Asociaţiei Oamenilor de Ştiinţă în cadrul Zilelor academice clujene.

Al VII-lea Simpozion de Onomastică, intitulat „Tezaurul antroponimic şi toponimic al României", ilustrează convingător nivelul atins de ştiinţele onomastice, în ţara noastră. Cele 70 de comunicări prezentate de cadre didactice din învăţământul superior şi liceal şi cercetători din Bucureşti, Cluj-Napoca, Timişoara, Iaşi, Craiova, Galaţi, Baia Mare, precum şi discuţiile purtate în plen sau pe secţii (antroponimie şi toponimie) au abordat o problematică largă, acoperind practic întregul domeniu al cercetării numelor proprii româneşti. S-au bucurat de un larg interes atît comunicările şi discuţiile privind problemele generale (terminologie şi concepte onomastice, gramatică, ortografie, semantică, stilistică, etimologie), precum şi cele care au abordat aspecte speciale ale domeniului (principii şi metode de elaborare a unor dicţionare, categorii sociogeografice în toponimie, terminologie entopică, stratificarea în toponimie, formarea numelor de persoană, particularităţi dialectale reflectate în antroponimie ori analiza toponimiei şi antroponimiei din anumite zone mai restrînse ale ţării).

Participarea largă a specialiştilor din întreaga ţară, nivelul comunicărilor şi al discuţiilor, precum şi eforturile colegilor de la Institutul de Lingvistică şi Teorie Literară din Cluj-Napoca de a asigura cadrul şi atmosfera necesare unei asemenea manifestări au făcut din cel de al VII-lea Simpozion de Onomastică o reuşită deplină.

Decembrie 1984

C. IONESCU
Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

RECTIFICARE

Cititorii sînt rugați ca la nr. 1/1985 al revistei să țină seama de următoarele îndreptări: la p. 38, r. 24 de sus, în loc de: f. 282^{v}, se va citi: f. 292^{v}; la p. 39, r. 30 de sus, în loc de: f. 150^{r}, se va citi: f. 150^{v}; la p. 68, r. 17 de jos, în loc de: *țeră*, se va citi: *țeară*; r. 8 de jos, în loc de: Todircești, se va citi: Todirești; la p. 69, r. 2 de sus, în loc de: cu fragi, se va citi: cu ferigă.

BIB[illegible] „ASTRA"

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R — 79717 București, Calea Victoriei 125

LUCRĂRI RECENTE APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat.** vol. I, 1980, XXXII+174 p. + 154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia.** vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei ; vol. V, 1984, XXVI + 202 p., 225 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijenie—presimţire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei, tom. VIII, partea a 5-a, litera **P (presin—puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei, tom. XI, partea a 2-a, litera **T (T — tocăliţă)**, 1982, 376 p., 75 lei ; tom. XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român.** Serie nouă. Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund — Bucureşti, 1982, I 70 + 11 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea.** Ediţie critică de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 75 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte**, seria IV, tom. III (**1981**) 1983, 238 p., 19,50 lei ; tom IV (**1982—1983**), 1984, 192 p., 16,50 lei ; tom V (**1983—1984**), 1984, 182 p., 15 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Moldova şi Bucovina**, vol. I.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom X, partea 1, litera **S(S — selabuc)**, 1984.

ION COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române. Limbajul poeziei culte.**

* * * **Dicţionar german-român**, ediţia a II-a.

RM — ISSN 0024—3523

LR, ANUL XXXIV, nr. 2, Bucureşti, p. 95—162, 1985

I.P. Informaţia c. 1015

42 200

Lei 20

I 8273

2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIV 1985 Nr. 3
mai—iunie

OMAGIU ACADEMICIANULUI ALEXANDRU GRAUR
LA A 85-A ANIVERSARE

2022

SUMAR

IORGU IORDAN, Note lexicale 165
G. BOLOCAN, Notă toponimică despre orașul Buftea 167
EMILIAN N. BUREȚEA, Entopicele *chică* și *chiceră* în toponimia din nordul județului Vîlcea 170
FULVIA CIOBANU, Sufixul neologic *-(i)ac* 174
MARIA DOBRE, Toponimul *Dîrvari* < nume de persoană sau apelativ? 178
CONSTANTIN DOMINTE, Reg. drom. *tîrș* (O ipoteză etimologică) 182
NICOLAE FELECAN, „Schimbarea categoriei gramaticale" — un mijloc de îmbogățire a vocabularului sau o problemă de stilistică? 188
AL. IONAȘCU, *Arș*, interj., *arșă*, s.f. 194
CHRISTIAN IONESCU, Numele unic 197
DUMITRU LOȘONȚI, *Țic* și derivatele sale 200
ALEXANDRU MAREȘ, Note filologice pe marginea *Cronografului* lui Moxa 209
LUCREȚIA MAREȘ, Aspecte ale vitalității lexicului regional în limba literară actuală 212
G. MIHĂILĂ, Cîteva etimologii românești (pe marginea DLR) 216
VIRGIL NESTORESCU, Etimologii 221
TEODOR OANCĂ, Antroponime cu dublu sufix de apartenență 223
ION PENIȘOARĂ, Termeni entopici proveniți prin metaforă în toponimia dobrogeană 226
MARICA PIETREANU, Valori semantico-stilistice ale unor expresii onomastice . . 230
RADU SP. POPESCU, Despre sensurile cuvîntului *țărînă* 232
CORNELIU REGUȘ și ASPAZIA REGUȘ, Nume slave compuse în antroponimia istorică românească 239
ION ROBCIUC, Note etimologice 244
MARIUS SALA, Împrumut sau evoluție semantică internă? 246
ION TOMA, Despre caracterul interdisciplinar al toponimiei 250
PETRU ZUGUN, Definiția compunerii 256

LR, Anul XXXIV, nr. 3, p. 163—258, București, 1985

36489.

LIMBA ROMÂNĂ

NOTE LEXICALE

IORGU IORDAN

Zagnate (pl.) : *îi dădea zagnate* „îl împingea înapoi (amenințîndu-l cu revolverul)" (com. din Poieni, j. Iași) ; cf. rus. *zagnatь* „a înghesui pe cineva ; a-l copleși cu întrebări, cu amenințări".

Zaharache „om lipsit de vlagă, ramolit". Formație cu aspect de antroponim de la *a se zaharisi* „a se ramoli", sprijinită de n. pers. *Zaharia* prin etimologie populară. Iată un citat : *Și idiotu-ăla de la Flora, care era beat-mort, de nici nu mai vedea în fața ochilor, a îndrăznit să te facă pe tine zaharache !* (M. Celarianu, *Polca pe furate*, p. 87). E vorba de un „crai bătrîn, zaharisit", cum rezultă direct dintr-un pasaj imediat următor, în care un personaj din povestirea respectivă ia apărarea celui poreclit astfel, precizînd că cel care a vorbit așa este de zece ori mai ramolit. Iar în citatul următor apare cu un sens ambiguu, pentru mărirea expresivității : *E o perlă. O bomboană. O acadea. Un zaharache* („Cuvîntul liber", 21 martie 1936, p. 2, col. 2).

Zaharé „hrană pentru oi (un amestec de pleavă de cînepă, tărîțe și sare)" (com. din Nereju, j. Putna ; cf. „Sociologie românească", iulie—septembrie 1936, p. 18). La Tecuci acest cuvînt sună *zahará* și are același sens (se hrănesc vacile, fiindcă oamenii din oraș nu țin oi).

Zahariseală, derivat de la *a se zaharisi*, cu sens oarecum figurat : *Este interzis cuiva să fie așa de afumat, încît să doarmă. Zahariseala nu va trece peste 16 grade, presiunea ordinară* („Cuvîntul liber", 28 apr., 1934, col. 4). Cred că s-a pornit de la *dulceață zaharisită*, adică veche, prost conservată și de aceea fără zeamă.

Zăhărît, sinonim cu *zaharisit*, dar numai în sintagma (la Tecuci) *os zăhărît* „os de vită cu pori mulți și vizibili (foarte bun pentru supă)".

Zaimf, cu sens greu de definit, mai ales că l-am întîlnit la doi autori foarte diferiți unul de altul sub toate aspectele : *cu un zaimf de decorații pe piept* (Cezar Petrescu, *Carmen Saeculare*, p. 285) ; *Dar și așa zaimful ficțiunii e atît de subțire* (F. Aderca, „Cuvîntul liber", 23 nov. 1935, p. 5, col. 5).

Zaluzele (pl.) „ostrețe la gard" (com. din comuna Negrești, j. Vaslui). Același cu *jaluzele* (pl.) „transparente din fășii subțiri de lemn".

Zamă „borș cu carne", variantă dialectală a lui *zeamă* (com. din comuna Dobreni, j. Neamț).

Zambalică : *o zambalică de surtuc* (Otilia Cazimir, „Însemnări ieșene", nov. 1939, p. 157). Pare a fi o formație glumeață, cu nuanță peiorativă. Cf. *jantilică* „haină (în formă de jachetă), bărbătească, primită de obicei în dar de la cineva și de aceea nu pe măsura celui care o poartă". (De obicei la lăutarii țigani.)

Zaporojă „așezare omenească, cătun, sat" : *Am aflat noi acolo la zaporoja noastră* (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*, p. 266). Vorbește un cazac. Cf. rus. *zaporožьe* „țara cazacilor zaporojeni".

Zarişte „perspectivă" : *trai fără zarişte* (Cezar Petrescu, *Luceafărul*, p. 294) ; *putea să se deschidă ... o zarişte luminoasă şi caldă* (idem, *Comoara regelui Dromichet*, p. 253). Apare destul de des, cu sensuri neclare, datorită faptului că „sună frumos", de pildă : *în zarişte nopţii calde, pîntecul şi faţa spre zarişte de deasupra* (ambele de Gib I. Mihăescu, *Rusoaiaca*, p. 45 şi 250). Are şi plural : *spre zarişti noi* („Adev. lit.", 11 sept. 1933, p. 3, col. 2—3).

Zarzavagerie „prăvălie de zarzavaturi" (Aristarc, „Jurnalul literar", 6 august, 1939, p. 4, col. 4).

Zatón „un fel de golf pe Bistriţa" (com. din comuna Borca, j. Neamţ) : rus. *zaton* „cotitură a unui rîu".

Zauă : *Dă-o stareţului, Gavrile, că acu e în zaua lui* („Viaţa rom.", sept. 8, 1931, p. 354). Pare a fi acelaşi cu *za*, pl. *zale* (cf. *ziuă* şi *zi*, singularul lui *zile*). Sensul pare a fi puţin clar. În orice caz e figurat, pornind de la cel propriu al lui *zale* („forţă, putere").

Zavatră „un fel de colibă păstorească în Maramureş" (*Bulet. Soc. Geogr.*, LIII, 1934, p. 259).

Zăbăic, variantă a lui *zăbăuc* (?) : *Vai de bucuria ta ... tu oltean eşti, mă zăbăicule ?* (Gib I. Mihăescu, *Rusoaica*, p. 88). *Zăbăuc* este, cred, produsul unei contaminaţii (*hăbăuc—zăpăcit*), în vorbirea unui om care nu cunoaşte direct pe nici unul dintre aceste cuvinte. Dau două citate pentru *zăbăuc : Sînt obligat să alerg cu javra ca un zăbăuc* („Adev. lit.", 12 august, 1934, p. 3, col. 4), *Se simţea zăbăuc, turbat* (I. Peltz, *Actele vorbeşte*, p. 14).

Zburat, în *brînză zburată*. L-am explicat, cred satisfăcător, în „Revue de linguistique romane" I (1925). Cf., pentru întărirea explicaţiei propuse, ar. *zbor* şi *zburăscu*. În ce priveşte sensul, găsesc o paralelă în limba germană : *Die Milch läuft zusammen* (echivalent al lui *rinnen*) „laptele se strînge" (sau „se adună"), prefăcîndu-se în brînză. Aceşti termeni au apărut în explicaţiile date mie de un cioban de la Borca (j. Neamţ). *Zburat*, în *brînză zburată*, a fost simţit, la un moment dat, ca participiu al lui *a zbura*. Şi cum acest verb este aproximativ sinonim cu *a pripi*, formula *brînză zburată* a ajuns să însemneze *brînză pripită*, preparată *în pripă*, adică repede. Cf. *mămăligă pripită*. O paralelă interesantă este *grăbită* subst. (sinonim cu *pripită*), care înseamnă „plăcintă făcută din mălai sau din aluat de pîine, coaptă pe vatra cuptorului de pîine", cu „diminutivul" *grăbiţel* „lipiu copt în grabă, cînd fac pîine" (DA, s.v. *grăbi*).

Zdrahon „om voinic" (cu nuanţă peiorativă). Pare a fi produsul unei contaminaţii : *zdravăn* şi rus. *dragun* „dragon" (cu *-g-* pronunţat *h*). Răspîndit mai ales în graiul moldovenesc de nord. V. I. Popa, *Velerim şi Veler Doamne*, p. 341 : ... *gălăgioşi, zdrahoni şi obraznici*.

Februarie 1985

Bucureşti, str. Sofia nr. 21

NOTĂ TOPONIMICĂ DESPRE ORAȘUL BUFTEA

GH. BOLOCAN

Dispariția unor nume de sate a fost nu o dată interpretată ca dispariție a așezărilor respective. În unele situații concluzia aceasta este îndreptățită, în altele însă ea este, evident, o greșeală de metodă în cercetarea istorică. Denumiri vechi au fost înlocuite din diverse cauze cu altele noi. Schimbările acestea, în unele cazuri, au durat pînă în vremurile actuale, în altele au fost de scurtă durată. Alteori părți de sat, relativ puțin importante pe o perioadă întinsă de timp, devin centre administrative ale mai multor localități. Situația aceasta se reflectă în toponimie. Documentele conțin date relativ sărace cu privire la această problemă. Cele mai multe schimbări de nume ale așezărilor umane au loc mai ales în ultimele două secole o dată cu organizarea teritorial-administrativă a țării noastre. Istoria administrativă a satelor românești nu a fost, după cunoștințele noastre, cercetată în amănunt, nici măcar pentru unele zone restrînse ale țării. Coroborarea diferitelor denumiri purtate de una și aceeași localitate are o importanță deosebită sub aspect istoric.

Orașul *Buftea* reprezintă într-un anumit sens un caz de acest fel Ca nume de sat, Buftea nu dispune de atestări prea vechi. În documentele secolului al XVIII-lea *Buftea* apare ca sat pe moșia Mănești alături de Flămînzeni și Cocori în anul 1785 (RA I 741). La 1807 apare în Condica Mînăstirii Radu-Vodă, alături de Flămînzeni (Ind. nr. 18 p. 124), în 1826 aceleași sate sînt menționate în legătură cu angajarea de către Stoica suiulgi-bașa a unor fîntînari pentru amenajarea fîntînilor din București („satul Buftea și Flămînzeni ce cade în drumul șanțului") (Potra, DB III). Hărțile din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea conțin numele satului Buftea și al altor localități care ulterior au făcut parte din aceleași unități administrative cu Buftea. *Indicatorul alfabetic al localităților românești* publicat la Buda în 1840 cuprinde denumirile *Buciumeni*, *Buftea de Jos*, *Buftea de Sus* și *Flămînzeni*. Acest indicator nu menționează însă centrul administrativ al acestor sate.

După 1861 legile administrative reglementează relațiile de subordonare între diferite localități. Pînă în 1926 Buftea împreună cu alte sate face parte din comuna *Bucoveni*, după cum urmează : 1861 — *Bucoveni : Buftea de Jos*, *Buftea de Sus*, *Flămînda*. În acest indicator *Bucoveni* și *Buftea* sînt considerate unul și același sat ; 1871 — *Bucoveni : Atîrnați*, *Buciumeni*, *Buftea de Jos*, *Buftea de Sus*, *Chitila*, *Cliceanca*, *Mogoșoaia*, *Odăi* (v. Frunzescu, *Dicționar)* ; 1887, 1896 — *Bucoveni : Atîrnați*, *Buciumeni*, *Buftea*, *Chitila*, *Flămînzeni*, *Mogoșoaia*, *Odăile* ; 1912 — *Bucoveni : Atîrnați*, *Buciumeni*, *Buftea*, *Chitila*, *Flămînzeni*, *Mogoșoaia*, *Traian*. Începînd din 1908 Buftea este reședință de plasă și de comună.

După 1926 satele *Chitila*, *Mogoșoaia* și *Odăile* se despart de *Bucoveni*, fiind incluse în alte comune.

În legea din 1965 comuna *Buftea* are două sate : *Bucoveni* și *Buciumeni*, iar din 1968, cînd *Buftea* devine oraș, i se alătură oficial numai satul *Buciumeni*. Prin urmare, satele *Atîrnați*, *Bucoveni* și *Flămînzeni*, ca să nu mai vorbim de *Buftea de Jos* și *Buftea de Sus*, nu mai apar ca nume de sine stătătoare.

Dintre satele care sînt unite acum în orașul *Buftea* cea mai veche atestare o au *Bucovenii* (1580 — DIR, B, XVI, IV, 452). Locuitorii acestui sat au venit probabil din satul *Bucov* de Prahova, atestat la 1546 (DIR. B. XVI, II 342). Concluzia aceasta se susține și prin modelul de formare al denumirii, *bucoveni* însemnînd, de fapt, cei din *Bucov*, cît și istoric : o seamă de relații între *Buciumeni* și *Bucov* sînt atestate în primele decenii ale secolului al XVII-lea.

Buciumeni apare pentru prima oară într-un document din 2 februarie 1609, fiind după această dată foarte frecvent la intervale scurte de timp. Numele *Buciumeni* este foarte răspîndit în toată țara. Ca nume de sat, *Buciumeni* se întîlnește în c. Gableni jud. Roman, c. Oprișeni jud. Suceava, c. Tița jud. Dîmbovița, c. Poiana jud. Ialomița, c. Chiriacu și Bălănoaia jud. Teleorman, iar ca nume de păduri și ape în jud. Ialomița, Ilfov, Suceava, Tecuci etc. Toponimul *Buciumeni* are la bază numele de grup *buciumeni(i)* „cei din satul sau locul numit *Bucium* . . .", denumire foarte răspîndită în diverse zone ale țării. Citățm spre exemplificare o parte din materialul pe care-l avem la dispoziție din Oltenia : *Bucium*, deal s. Rasnicu Bătrîn c. Cernătești — Dj. ; loc c. Coșoveni — Dj. ; munte c. Polovragi — Gj., s. Văleni c. Brîncoveni — Ot. ; sat c. Bucinișu — Ot. (atestat la 1576) ; top. s. c. Vlădila — Ot. (atestat la 1634) ; teren arabil s. Negulești c. Bărbătești — Vl., c. Pietrari — Vl. ; poiană Muiereasca — Vl. etc. ; *Buciumet* loc s. c. Stoienești — Vl. ; *Buciumi* măgură c. Gogoșu — Mh. ; vale s. Osica de Sus — Ot. (atestat la 1560) ; *Buciumu* pîrîu c. Albeni — Gj. ; pădure c. Prigoria — Gj. ; deal c. Ciuperceni — Gj. ; măgură c. Bicleș, c. Devesel — Mh. ; pădure c. Prunișor — Mh. ; deal c. Husnicioara — Mh. ; loc c. Rogova — Mh. ; pădure c. Vînjuleț — Mh., deal c. Berbești — Vl., c. Valea Mare — Vl.

Numele de tipul acesta au la bază apelativul *bucium*. Față de sensurile date în DA putem face următoarele precizări semantice ale cuvîntului *bucium* (pe baza materialului din anchetele pentru DELR) : „lăstăriș" (Moldova Nouă — CS) ; „loc într-o pădure tăiată, unde au rămas resturi de lemn, cioate și surcele" (Gîrla Seacă — Ar) ; „loc cu copaci uscați cu crengile rupte de furtună și arse de foc" (Motru — Gj.). Cuvîntul a fost înregistrat și cu sensul „varietate de struguri" — Galbena de Odobești (v. Giurescu, *Odobeștii*, 97—8). Întrucît ne referim la toate numele de locuri *Bucium*, nu este lipsit de importanță să precizăm că la baza unora dintre ele poate sta și sensul „bucium, tulnic" (v. s. Tulnici — Vr.) sau sensul „făget". În Moldova, mai ales, dar și în Țara Românească, antroponimul *Bucium* este, de asemenea, foarte răspîndit și foarte vechi (în Moldova atestat la 1456, iar în Țara Românească la 1571). *Buciumeni*, însă, indiferent de originea denumirii *Bucium*, așa cum am arătat mai sus, provine dintr-un apelativ derivat de la un nume de loc.

Toponimul *Buftea*, denumirea orașului în discuție, așa cum am arătat, nu este, după cîte se pare, prea vechi. De altfel, denumirea aceasta nu este la noi izolată : mai apare în jud. Suceava ca nume de pîrîu (numit

și Pîrîul Cazacului) și în jud. Bacău pîrîu și vale la Gîrbeni și Fîntînile (pîrîul se varsă în Bistrița). Un sat *Buftea* apare în cronica mînăstirii Sf. Gheorghe Nou (Indice nr. 12, p. 34) ca altă denumire pentru *Baciu* din jud. Vlașca. În Ilfov numele *Buftea* îl mai poartă o pădure și un pîrîu (Valea Buftei). Denumirile acestea sînt relativ noi fiind provenite prin transfer de la numele satului.

Toponimul Buftea are la bază un antroponim. În 1620 și 1631 un Buftea este atestat la Produlești, fiind fiul lui Vlaicu. Buftea și frații lui, Gheorghe și Soare, sînt martorii într-un act de hotărnicie a unei ocine din Produlești (c. Sălcuța, care ține administrativ de Titu).

Ca nume de persoană *Buftea* apare în documentele din Moldova începînd din 1458 (v. DERS). În Moldova, în documente, numele Buftea este frecvent pînă la sfîrșitul sec. al XVIII-lea (v. M.E.F). Existența antroponimului Buftea în zona Titu la începutul secolului al XVII-lea ar putea, prin cercetări amănunțite, să furnizeze date importante privind vechimea toponimului în discuție.

ABREVIERI

DELR — *Dicționarul entopic al limbii române* (ms. în arhivă la Institutul de Lingvistică din București).

DERS — *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române. 1374—1600*, Editura Academiei, București, 1981.

DIR — *Documente privind istoria României.*

Frunzescu, — *Dicționar*, Frunzescu Dimitrie, *Dicționar topografic statistic al României*, București, 1872.

Indice 12 — *Actele secției Bunuri-Publice — București. Mănăstirile : Găvanul, Sf. Gheorghe — Buzău, Sf. Gheorghe-Nou — București, Ghighiu, Glavacioc* și *Golgota*, București, 1950.

Indice 18 — *Actele secției Bunuri-Publice — București. Mănăstirea Radu-Vodă*, București, 1954.

M.E.F. — *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII[1], VII[2], *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772—1773 și 1774*, Chișinău, 1975.

Odobești — Giurescu, C. C., *Istoria podgoriei Odobeștilor din cele mai vechi timpuri pînă la 1918*, București, 1969.

Potra, D. B., Potra, George, *Documente privitoare la istoria orașului București, 1821—1848*, Editura Academiei, București, 1975.

RA — *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. I, *Țara Românească*, Editura Academiei, București, 1972.

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

ENTOPICELE *CHICĂ* ȘI *CHICERĂ* ÎN TOPONIMIA DIN NORDUL JUDEȚULUI VÎLCEA

EMILIAN N. BUREȚEA

În Vîlcea, ca de altfel în toată Oltenia (fenomenul apare și în restul țării), există multe toponime provenite de la apelative, unele cunoscute și în prezent în limba comună sau în graiurile vorbite în zonă, chiar și în alte graiuri învecinate, altele fără circulație astăzi, dar despre care se presupune că, de vreme ce apar astăzi ca nume de locuri, au circulat cu siguranță cîndva într-o arie mai mult sau mai puțin întinsă.

Cele mai multe toponime care se referă la accidente de teren (ridicături, adînciturі etc.) au la bază apelativele topice *coastă*, *culme*, *deal*, *groapă*, *grui*, *măgură*, *pisc*, *vale*, *vîrf* ș.a., folosite în funcție toponimică fie singure, fie însoțite de diferite determinative, care adaugă precizări individualizatoare în legătură cu dimensiunile, culoarea sau alte trăsături specifice acestora.

Termenii entopici folosiți la formarea numelor de locuri nu au aceeași importanță geografică sau lingvistică. Unii au o circulație generală, fiind cunoscuți în întreaga țară *(deal*, *munte*, *pîrîu*, *vale*, *vîrf* etc.), alții au doar una strict locală, circulînd într-o zonă restrînsă, fiind, așadar, caracteristici unor subdialecte sau graiuri. Spre exemplu : *tîlvă* este cunoscut în Banat, *rît* în Banat și Transilvania, *hoancă* în Transilvania, *bîtcă*, *rediu* și *tihăraie* în Moldova, *bold*, *bord* și *joampă* în nordul Gorjului, *răvenic* în Mehedinți ș.a.m.d.

Pentru nordul județului Vîlcea sînt specifice entopicele *beucă*, *bîrîce*, *chică*, *glămeie*, *hoagă*, *hulă*, *jang*, *priboi*, *țurțudan* etc.

Ne ocupăm, în cele ce urmează, de unul dintre acestea, *chică*, adăugîndu-l însă și pe *chiceră*, care, deși are caracter mai general, nu credem că poate fi separat de cel dintîi.

Cuvîntul *chică* nu apare în dicționare cu sens entopic, ci doar cu cel de „părul capului, în întregime, sau numai partea părului lăsată să crească lungă pe ceafă" (v. CADE, DLRM, DEX). DLRM dă și un sens rar, „părul din ceafa animalelor" și, prin extensie, „ceafă". A. Viciu [1] l-a notat din Șomfalău (fostul județ Tîrnava Mică) cu înțelesul de „creasta cocoșului". De la sensul de „ceafă, creastă", credem că a derivat cel topografic, de „ceafă, creastă (de teren), vîrf de deal (sau de munte) împădurit". Se pare că este sinonim astfel cu *coamă* „creastă, culme, muchie, spinare, sprînceană" (v. DSR, s.v.). De altfel, din județul Caraș-Severin a fost înregistrat cu semnificația de „culme, coamă" (v. „Terra", I, 1969, nr. 3, p. 102). Din județ a fost notat și de V. Ioniță cu sensul de „vîrf

[1] *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal.* Extras din AAR, MSL, s. II, t. XXIX, 1906, p. 86.

de deal" (s. Doman, mun. Reşiţa), care menţionează tot de aici şi toponimul *Chica* [2].

Revenind cu detalii asupra termenului, cercetătorul amintit [3] îl citează pe N. Drăganu (*Românii în veacurile IX-XIV...*, p. 202), care explică toponimul *Kikula* prin „vîrf de munte păduros, conic, dar turtit" şi afirmă că apelativul topic a apărut printr-o metaforă.

Acest entopic apare în mai multe nume de locuri din zona montană a judeţului Vîlcea : *Chica Brajilor*, vîrf de munte în Delușel (s. c. Voineasa) ; *Chica Căpăţînii*, vîrf în muntele Căpăţîna (or. Brezoi) ; *Chica cu Plopii*, „poiană cu plopi pe o înălţime" (or. Brezoi) ; *Chica lu Haneş (Hanoş)* [4], vîrf de munte (or. Brezoi ; s. c. Malaia) ; *Chica Lupului*, vîrf de munte (s. c. Voineasa) ; loc în Faţa-Ciungetului (s. Ciungetu, c. Malaia) ; *Chica Popii*, vîrf de deal (s. Romanii de Sus, or. Horezu) ; vîrf de munte (s. Ciungetu, c. Malaia). Mai adăugăm la acestea *Chica Vereţetului*, menţionat de I. Conea (*op. cit.*, p. 105) dintr-un document din anul 1575 (v. şi DERS, p. 40) [5].

Alte toponime formate de la acest entopic se mai întîlnesc în sudul judeţului Sibiu, la hotarul cu judeţul Vîlcea : *Chica Fedeleaşului*, deal, la hotarul cu c. Ciineni (s. c. Turnu Roşu) ; *Chica Fîntînelii*, deal (s. c. Turnu Roşu) ; *Chica Păului*, deal în lunca Pău (s. c. Turnu Roşu) ; *Chica Pietrilor*, vîrf de munte, la hotar cu c. Ciineni : „e plin de pietre" (s. c. Turnu Roşu) ; *Chica Pleşii*, „loc ridicat, tare" (s. c. Turnu Roşu). Se observă că toponimele apărute pe baza entopicului *chică* fac arie în zona muntoasă a judeţelor Vîlcea [6] şi Sibiu. Izolat apare, cum am văzut, şi în Banat, atît entopicul, cît şi un nume de loc. Considerăm de aceea că locul de baştină al entopicului se află în zona amintită mai înainte, de unde a migrat în Banat, probabil, prin intermediul păstorilor.

Apelativul topic *chiceră*, vechi în limba română, apare atestat în toponime din Ţara Românească (Oltenia) la începutul secolului al XVI-lea (*Chicera de la Colorîpă* şi *Chicera lui Dragoe* în Mehedinţi, la 1509) [7] şi din Moldova pe la mijlocul secolului al XV-lea (*Chicera*, la 1468 ; v. DERS, p. 40). Cunoscut în multe părţi ale ţării [8], dovadă fiind marea lui răspîndire ca nume de loc, cu sensul de „deal înalt, vîrf de deal, munte" [9], se

[2] *Glosar toponimic Caraş-Severin*, Reşiţa, 1972, p. 20.

[3] Vasile Ioniţă, *Nume de locuri din Banat*, Timişoara, 1982, p. 73.

[4] Este, credem, acelaşi cu *Chica lui Ianoş*, toponim notat de I. Conea (*Ţara Loviştei*, Bucureşti, 1935, p. 111) din Voineasa-Ciungetu.

[5] Toponimul a fost tradus, în mod eronat, şi prin *Chica lui Veveriţă* ; v. *Documente privind istoria României* (DIR), *B, Ţara Românească, Veacul XVI*, vol. IV, p. 209. *Vereţu* este însă nume de loc (munte lîngă or. Brezoi).

[6] Numele satului *Chiceni* din c. Tomşani trebuie pus în legătură cu entopicul *chică (chică + -eni> chiceni, chicenii* „cei care locuiesc pe sau lîngă o chică (înălţime, deal)", de unde apoi a apărut toponimul *Chicenii, Chiceni)*.

[7] Vezi *Indicele numelor de locuri* la DIR. *B, Ţara Românească, Veacurile XIII—XVI*, Bucureşti, 1956, p. 31.

[8] Îl menţionează şi T. Porucic (*Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931, p. 24) cu sensul de „deal mic stîncos ; culme mică stîncoasă cu pante repezi". Cu semnificaţia de „deal (sau munte) avînd înfăţişarea unui acoperiş de casă, în trei ape" l-a găsit M. Homorodean în mai multe regiuni ale Transilvaniei (v. SMO, p. 72, nota 8). În Dolj (c. Boureni) e cunoscută varianta *chicioară*, însemnînd „vîrful unui deal, pisc sterp" (v. *Lexic regional*, I, 1960, p. 28). Ar putea fi mai degrabă un diminutiv al lui *chică*.

[9] Vezi Ovid Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, 1915, p. 58—59 ; N. Drăganu, *Din vechea noastră toponimie*, în DR, I, p. 117—129 ; idem, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, 1933, p. 198—201 ; Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 34, 364 ; G. Giuglea, M. Homorodean şi I. Sotan *Toponimia comunei Rîu de Mori (Ţara Haţegului)*, în FD, V, 1963, p. 49 ; M. Homordean *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, 1980, p. 136—138.

întîlnește și în zona carpatică și subcarpatică a județului Vîlcea în mai multe denumiri : *Chicera*, deal (s. c. Mateești), *Rîpa Chicerii*, rîpă (s. Balota, c. Racovița), *Chiciora*, deal (s. Groși, c. Cernișoara), teren arabil (s. Valea Mare, c. Berbești), sat (c. Păușești-Măglași), *Chicioara*, deal (s. Govora, c. Mihăești) ; *Dealu Chiciurii*, deal (s. Scărișoara, c. Mihăești), *Chicira*, deal, pădure, pășune și parte de sat (s. Igoiu și s. Ocracu, c. Alunelu), *Piscu Chicila*, pisc (s. Ilaciu, c. Alunu), ș. a.

Mai adăugăm aici alte cîteva toponime în care descoperim rădăcina entopicului amintit : *Chicîrla*, deal, vîrf de deal (s. Armășești, c. Cernișoara) ; înălțime cu pădure (s. c. Măldărești), *Chicîrla Mare*, vîrf (or. Brezoi), *Chiciúrla*, deal (s. Buleta și s. Bîrsești, c. Mihăești), *Coasta Chicîrlii*, coastă mare (s. Bîrzești și s. Negrulești, c. Bărbătești), *Cichîrla*, cioacă, înălțime cu multe vîrfuri la un loc (s. Ciungetu, c. Malaia), *Ciuchîrla*, pădure (s. Ursi, c. Popești), *În Ciochîrlă*, loc cu poiană (s. Bălteni, c. Copăceni). Asemenea toponime nu au mai fost semnalate pînă acum în alte regiuni din țară și nici nu se găsesc menționate sau analizate în lucrările de toponimie publicate pînă acum (Iordan, *Top. rom.*, p. 34, citează un *Chiciurla* ca variantă fonetică de la *Chicera*).

Cele patru variante fonetice ale toponimului, *Chicîrla*, *Chiciurla*, *Cichîrla* și *Ciuchîrla* (*Ciochîrla*), se explică astfel : *Chicîrla* ar putea fi o contaminare între *Chiciră* și *Ciocîrlă* ; *Chiciurla*, contaminare între *Chiciură* și *Ciocîrlă* ; *Cichîrla* este forma cu metateză de la *Chicîrla*, iar *Ciochîrla* (și *Ciuchîrla*), o contaminare între *Cioacă* și *Cichîrla*.

Originea apelativului a stat în atenția mai multor lingviști (Ov. Densusianu, N. Drăganu, Th. Capidan etc.), dar nu s-a ajuns la o soluție unanim acceptată. Astfel, Densusianu îl pune în legătură cu sîrb. *kičer*, *kičelj* „vîrf de munte", afirmînd că „termenul românesc presupune o formă slavică **kičera*" (*op. cit.*), iar N. Drăganu (DR, I, p. 121—123), considerînd această explicație drept forțată, îl apropie de alb. **kikɛlɛ* și *kikɛl'*. Mai tîrziu (*Românii* ..., p. 201) renunță la această etimologie, acceptînd-o pe cea dată de Densusianu. Th. Capidan [10] afirmă că termenul *kičerъ* „pădure măruntă, pădure tînără" din bulgară provine din românescul *chiceră*. Afirmația este îndreptățită, un argument important fiind faptul că bulgara îl are numai ca apelativ, în timp ce în română e foarte răspîndit ca toponim. Este o dovadă certă că și apelativul a avut cîndva o foarte mare circulație în limba noastră și că, de fapt, în toate limbile vecine în care apare (bulgară, sîrbă, ucraineană) nu este decît un împrumut din română [11]. La răspîndirea apelativului *chiceră* au contribuit în mare măsură păstorii români (v. DR, I, 126).

Etimologia cuvîntului prezintă, cum s-a văzut, dificultăți. Nici cea propusă în FD, V, p. 49 (se trimite la v. gr. κύκλος „cerc", lat. *cyclus*) nu este convingătoare. Ceea ce trebuie reținut este faptul că o *chiceră* este, la origine, o ridicătură acoperită cu vegetație (mai ales păduri) pînă în vîrf (cf. E. Petrovici, în SMO, p. 66) și că, atît în ceea ce privește conținutul semantic, cît și ca rădăcină, este foarte apropiată de *chică* și de *chici* (menționat în DA ; cf. și Homorodean, *Vechea vatră* ..., p. 137),

[10] *Raporturile lingvistice slavo-române*, în DR, III, 1923, p. 151—152.

[11] Cf. B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I, p. 283—284, apud N. Drăganu, în DR, I, p. 128, nota 1 ; V. Bogrea, în DR, IV$_2$, p. 798 (și în *Pagini istorico-filologice*, București, 1971, p. 200).

pl. *chiciuri* „... vîrful ascuțit al unui ostrov, ascuțitură de ostrov (pe Dunăre)". Din aceeași familie este și *kikula* citat de N. Drăganu (*Românii*..., p. 202). E posibil, așadar, ca toate aceste cuvinte să se fi format de la un radical **kik-* din fondul lexical preroman, traco-iliric (cf. Th. Capidan, în DR, III, p. 152, care, în DR, IV, 1, p. 340, acceptă însă explicația lui Densusianu). I. I. Russu [12] indică însă o rădăcină traco-dacă **kik-* „a sălta, a sări", care nu este departe de ideea de „înălțime, ridicătură".

Cuvîntul nu este înregistrat în toate izvoarele lexicografice ale limbii române. În afară de DA, unde este definit prin „(vîrf de) deal (înalt) conic, mai înalt decît o colină, în forma acoperișului casei; deal; munte", îl mai găsim la Scriban, pentru Haţeg și Maramureș, cu sensul de „deal conic foarte înalt" și la Ciorănescu (*Diccionario Etimológico Rumano*, Tenerife, 1959), glosat prin „culme, vîrf, pisc (de munte)". Șăineanu, CADE și dicționarele mai noi, DLRM și DEX, nu-l menționează.

Cu toate că nu am intenționat să găsim soluția etimologică sigură și definitivă pentru *chiceră*, ne-am oprit totuși asupra acestui apelativ topic, deoarece ni s-a părut că putem preciza astfel mai bine atît sensul, cît și originea entopicului *chică*, insuficient studiat și explicat pînă acum de către izvoarele lexicografice sau toponimice existente.

Februarie 1985

Centrul de Științe Sociale
Craiova

[12] *Limba traco-dacilor*, București, 1967, p. 134.

SUFIXUL NEOLOGIC *-(I)AC*

FULVIA CIOBANU

1. În limba română contemporană există o serie de cuvinte neologice cu finala bisilabică accentuată *-iac (-i-ác)*, ca : *ambroziac*, *demoniac*, *elegiac*, *maniac*, *paradiziac*[1] etc.

După cum se poate constata, unele dintre aceste cuvinte sînt analizabile prin raportare la baze cu tema în consoană *(demoniac*, cf. *demon; paradiziac*, cf. *paradis)*. Ele sînt formate cu sufixul neologic *-iac*, nestudiat pînă în prezent în literatura noastră de specialitate. Alte cuvinte dintre cele menţionate mai înainte sînt raportabile la baze avînd ca finală tematică vocala *i (ambroziac*, cf. *ambrozie; elegiac*, cf. *elegie; maniac*, cf. *manie)*, ceea ce justifică, în aceste cazuri, segmentarea sufixului neologic *-iac* şi în varianta *-ac*.

Formaţii ca *ambroziac*, *elegiac* sînt identice în ce priveşte finala cu unele derivate cu sufixul vechi *-ac* ataşat la teme în *i*, ca *zgîriac* „instrument pentru însemnat lemnul" [2], de care se deosebesc însă atît prin origine (vezi pct. 5), cît şi prin valori *(zgîriac* este nume de instrument, valoare absentă la formaţiile neologice cu sufixul *-(i)ac;* vezi pct. 4) şi prin sfera de circulaţie. În timp ce *zgîriac* este un termen popular, *ambroziac*, *elegiac* etc. sînt termeni culţi, cu excepţia lui *zodiac*, la origine cult, devenit ulterior popular.

2. Sufixul *-(i)ac* a avut într-o perioadă mai veche varianta etimologică *-(i)acos*, în formaţiile *ipohondriacos* (URSU, T. 228) [3], *zodiacos* (id. *ibid.* 300) [4].

3. Formaţiile cu sufixul neologic *-(i)ac* sînt :

I. a d j e c t i v e (unele dintre ele folosite şi ca substantive) analizabile în raport cu :

— un substantiv comun : *afrodiziac* adj. şi s. n. (cf. *afrodizie)*, *ambroziac*, *demoniac*, *elegiac*, *geneziac* „care priveşte g e n e z a" [5] *(majo-*

[1] Cu varianta *paradisiac*, pentru care vezi DLR.

[2] Cf. G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916, p. 191.

[3] În articol am folosit următoarele abrevieri : CADE = I.-Aurel Candrea — Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, Bucureşti (1926—1931); DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*, ed. a III-a, Bucureşti, 1978; SCRIBAN = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939; TDRG = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bukarest; vol. I = 1903; vol. II = 1911; vol. III = 1924; URSU, T. = N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962.

[4] Pentru originea acestor formaţii vezi p. 176.

[5] Cuvînt neînregistrat în dicţionarele româneşti, sinonim parţial cu *genetic* „care aparţine geneticii sau genezei; privitor la genetică sau geneză" (DEX). Este împrumutat din fr. *génésiaque* „relatif à une genèse" : *Les traditions génésiaques des Hindous* (cf. *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, Paris, 1962—1964). În franceză între *génésiaque* şi *génétique* constatăm aceeaşi sinonimie parţială, ca şi în română (cf. Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1967). Totuşi fr. *génétique* se întrebuinţează mai ales cu sensul „relatif a l'hérédité; relatif aux gènes". Cu sensul „relatif à la genèse", adjectivul se întrebuinţează mai rar (cf. Paul Robert, *Dictionnaire* ..., s.v.).

ritatea datelor geneziace; motivarea geneziacă, Bazil Gruia, *Blaga inedit — efigii documentare*, vol. II, București, 1961, p. 68; cf. și observația neîntemeiată a lui Șerban Cioculescu în „România literară" 14, 1981, nr. 48, care consideră că termenul este folosit impropriu în contextele respective, în locul lui *genetic)*, *maniac* adj. și s. m. și f., *orgiac*, *paradiziac*, *simoniac* „care se face vinovat de s i m o n i e" (adj. la SCRIBAN, adj. și s. în CADE și DN, s.m. în DM și DEX), (înv.) *stavropigiac (mănăstire ~ă*, Odobescu, în DLRC, s. v.; cf. *stavropighie* „mănăstire care depinde direct de o patriarhie" DM; *stavropig(hion)* „der Gerichtsbarkeit der Patriarchen unterstehenden Kloster" TDRG; alternanța *ğ/ģ* este obișnuită la neologismele din secolul trecut);

— un substantiv propriu (în special nume de loc sau de persoană): *austriac*, *bosniac* (cf. *Bosnia)*, ambele adj. și s. m. și f., *dionisiac* (și *dioniziac* CADE; cf. *Dionisii* „sărbători la vechii greci în cinstea zeului D i o n i s i u / D i o n y s o s"), *narcisiac* „ca al lui N a r c i s; narcisic" (DLR; în DN definit impropriu „de narcis; propriu narcisului")[6], *peloponesiac* „din P e l o p o n e s" *(război ~ Dicționar enciclopedic român*, vol. II, București, 1964, p. 608);

— un substantiv sau un adjectiv: *ipohondriac* „referitor la i p o h o n d r i e; ipohondric, i p o h o n d r u"[7];

II. s u b s t a n t i v e comune analizabile în raport cu un substantiv propriu sau comun: *amoniac* (cf. *Ammon*, numele zeului egiptean de lîngă al cărui templu se extrăgea substanța)[8], (înv.) *olimpiace* s. f. pl. „jocuri olimpice" (Aristia, în DLR), *zodiac*.

Există și unele formații semianalizabile cu sufixul *-iac: cardiac* (cf. elementele de compunere *cardi(o)-* și *-card(ie)*, din *cardialgie*, *cardiopatie*, *miocard* etc.), *iliac* (cf. *ilion)*.

4. Adjectivele cu sufixul *-(i)ac* exprimă următoarele valori (uneori aceeași formație avînd sensuri diferite în funcție de context[9]):

— „care a p a r ț i n e bazei": *austriac (monedă ~ă) demoniac (persoană ~ă* „posedată de demoni");

— „care s e a m ă n ă cu baza sau cu un obiect a p a r ț i n î n d bazei": *ambroziac (băutură ~ă)*, *demoniac (rîs ~)*, *narcisiac (oglindirea ~ă în apa plăcerilor* DLR), *paradiziac (insulă, vegetație ~ă);*

— „care p o s e d ă baza": *ipohondriac (persoană ~ă)*, *maniac;*

— „care s e a f l ă sau s e p e t r e c e în locul indicat de bază": *austriac (oraș ~)*, *bosniac*, *peloponesiac;*

— „care p r o v i n e d i n locul indicat de bază": *austriac (stofă ~ă);*

— „care p r o v o a c ă starea exprimată de bază": *afrodiziac (medicament ~);*

— „care f a c e o a c ț i u n e legată de bază": *elegiac (poet ~)*, *simoniac (persoană ~ă);*

— „care s e i d e n t i f i c ă cu baza": *orgiac (petrecere ~ă = orgie);* *stavropigiac (mănăstire ~ă = stavropighie);*

[6] Vezi și pct. 4.

[7] Semantic este preferabilă analiza prin raportare la substantivul abstract *ipohondrie*, care permite degajarea sensului sufixului. *Ipohondriac* este sinonim cu *ipohondru* adj.

[8] Analiza lui *amoniac* prin *amoniu*, mai la îndemîna vorbitorilor decît cea prin *Ammon*, este falsă din punct de vedere etimologic, întrucît *amoniu* a fost format în secolul trecut de la *amoniac*, și nu invers.

[9] Situație frecvent întîlnită la derivatele cu sufixe adjectivale.

— „care este destinat bazei": *dionisiac (serbări ~e)*;
— „care este caracteristic bazei": *elegiac (ton ~)*;
— „care privește baza": *geneziac*.

Substantivul *zodiac* „zonă circulară a sferei cerești care cuprinde zodiile", „carte conținînd preziceri despre zodii" exprimă valoarea colectivă, *amoniac*, pe cea de apartenență, iar *olimpiace* pe cea de localizare (ultimele două valori, prezente și la adjective).

5. *-(i)ac* este un sufix neologic de origine grecească (-ιακός).

În greaca veche, sufixul derivă adjective de la substantive și de la adjective cu tema terminată în -ια-, -ιο-. El exprimă de obicei posesia, apartenența (καρδιακός<καρδία, κορινθιακός<κορίνθιος etc.).

Din greacă sufixul trece în latină (*-iacus*), prin împrumuturi ca *asiacus*, *cardiacus*, *corinthiacus*, aparținînd limbajului poetic sau tehnic. După modelul acestora, latina creează formații ca: *iberiacus* (< *Iberia*). Adjective în *-iacus* se formează și în latina ecleziastică (*daemoniacus*, *simoniacus*), ca și în cea medievală (*austriacus* < *Austria*)[10]. Derivate grecești și latinești de felul celor de mai înainte pătrund pe cale savantă și în limbile romanice, precum și în alte limbi moderne[11].

În română, formațiile cu sufixul *-(i)ac* sînt împrumutate din franceză, neogreacă, latină, italiană și, în mai mică măsură, din germană. Despre unele dintre aceste formații se poate afirma cu certitudine din ce limbă au intrat în română: *bosniac* < fr. *bosniaque*, *geneziac*[12], *olimpiace* < ngr. ὀλυμπιακός (DLR)[13]. Cele mai multe dintre împrumuturi au corespondente în mai multe limbi, din care s-a putut face împrumutul: *afrodiziac*, cf. fr. *aphrodisiaque*, it. *afrodisiaco*, ngr. ἀφροδισιακός, germ. *Aphrodisiakum* s. (pl. *-aka*); *amoniac*, cf. fr. *ammoniac* (și *ammoniaque*), it. *ammoniaco* adj. și *ammoniaca* s., germ. *Ammoniak*, lat. *ammoniacum*; *austriac*, cf. it. *austriaco*, lat. med. *austriacus*[14]; *demoniac*, cf. fr. *démoniaque*, it. *demoniaco*, lat. eclez. *daemoniacus*, ngr. δαιμονιακός; *peloponesiac*, cf. it. *peloponesiaco*, ngr. πελοποννησιακός, lat. *peloponesiacus* etc.

Cu excepția lui *austriac* și *peloponesiac*, toate celelalte formații au printre corespondentele străine și unul în franceză. Pentru aceste formații, dicționarele (CADE, DM, DLR, DEX, DN) dau de regulă drept etimon corespondentul francez, cu unele excepții. De exemplu, după DEX *elegiac* vine din franceză și latină; pentru *demoniac*, *paradiziac* și *simoniac*, același dicționar trimite cu *cf.* la formele din franceză și italiană. După DN *simoniac* vine din franceză și latină.

[10] Cf. A. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 54; P. Chantraine, *La formation des noms en grec ancien*, Paris, 1933, p. 393—394; Jacques André, *Les emprunts en -ĭăcus*, în „Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes", XLVI, 1972, fasc. 1, p. 21—28.

[11] Sufixul nu apare în lucrările de limbă franceză consultate. Pentru italiană sufixul este înregistrat de Gerhard Rohlfs, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti. Sintassi e formazione delle parole*, Torino 1969, § 1054, alături de *-ico*, cu precizarea că se întîlnește în formații latinizante ca *austriaco armeniaco*. Hans Marchand, *The categories and types of present-day english word-formation. A synchronic-diachronic approach*, Wiesbaden, 1960, p. 166, menționează că suf. *-cc / -iac* apare în cuvinte savante sau termeni științifici ca engl. *prosodiac, elegiac, demoniac, hypochondriac; anglomaniac, kleptomaniac* etc.

[12] Vezi nota 5.

[13] Care trimite cu *cf.* și la lat. *olympiacus*.

[14] După CADE și SCRIBAN, pentru etimologia cuvîntului trebuie avut în vedere (și) magh. *Osztrák*, care nu explică însă formal pe *austriac*.

Cele mai vechi împrumuturi în-*(i)ac* sînt atestate la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului următor : *mîniac* „scamator, măscărici", la Dosottei, adaptare a ngr. μανιακός, lat. *maniacus*, prin apropiere de *mînie*, dubletul etimologic al neologismului *manie* (cf. TDRG ; Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Universidad de la Laguna, 1958—1961, s. v. *mînie)* ; *ypohondriac* din ngr. ὑποχονδριακός (Cantemir, în DA, s. v. *ipohondru)* [15]. În ce-l privește pe *mîniac*, se poate spune cu siguranță că era neanalizabil semantic, pe cînd *ypohondriac* este posibil să fi fost analizat de Cantemir ca un derivat în *-(i)ac* (deși baza sa, substantivul *ipohondrie*, este atestată abia în secolul al XIX-lea ; cf. DA, s.v. *ipohondru)*. Ulterior, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, este împrumutat neologismul *maniac* (ca și substantivul *manie)*. În aceeași perioadă se reîntîlnește *ipohondriac* (Codru-Drăgușanu, în DA, s. v. *ipohondru)*, cu varianta *ipocondriac*, pentru etimologia căreia trebuie avute în vedere fr. *hypocondriaque*, it. *ipocondriaco*. Varianta *ipohondriacos* este de origine neogreacă (Polizu, în DA, s. v. *ipohondru ;* cf. și URSU, T. 225).

Într-o traducere din grecește, de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, se întîlnește pentru prima dată *zodiac* < ngr. ζωδιακός (a. 1770 ; cf. URSU, T. 300), alături de care a existat și varianta neadaptată *zodiacos* (de asemenea într-o traducere din grecește, de la 1780 ; cf. URSU, T. 300).

Majoritatea formațiilor cu sufixul *-(i)ac* sînt atestate de la mijlocul secolului al XIX-lea încoace : *paradiziac* (Codru-Drăgușanu, în DLR), *afrodisiac*, *demoniac* și *elegiac* (toate trei la I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite pînă acum în limba română* ..., București, 1848), *olimpiace* (Aristia, în DLR), *ambrosiac* și *amoniac* (Raoul de Pontbriant, *Dicționar româno-frances*, București—Göttingen—Paris, 1862) etc. Cel mai recent este atestat, după cum am văzut, adjectivul *geneziac* (p. 174).

O formație asupra căreia merită să ne oprim ceva mai mult este *stavropigiac*. Absența unui adjectiv în -ιακός din dicționarele grecești consultate duce la concluzia că este vorba de o creație românească de la *stavropig* sau *stavropighie* cu suf. *-(i)ac*. Existența unei formații grecești în -ιακός însă ar fi în măsură să explice satisfăcător atît pe *stavropigiac*, cît și mai ales pe mai vechiul *stavropighiacesc*, întîlnit de L. Gáldi într-un document de la 1819 [16]. În absența atît a formației românești în *-iac*, cît și a unui adjectiv grecesc în -ιακός, Gáldi explică neconvingător pe *stavropighiacesc* drept un derivat românesc cu suf. *-cesc* de la gr. σταυροπήγιον. Or, de la rom. *stavropig(hion)* (și nu de la etimonul grecesc al acestuia) ar fi trebuit să derive în română un adjectiv cu suf. *-icesc*, și nu cu *-iacesc*.

După modelul împrumuturilor analizabile în *-iac* a fost format în română *narcisiac*, foarte probabil o creație ocazională relativ recentă.

Atît *stavropigiac*, cît și, mai ales, *narcisiac* demonstrează că *-iac* trebuie inclus pe lista sufixelor adjectivale ale limbii române, alături de alte sufixe neologice cu productivitate scăzută.

Ianuarie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[15] Cf. și Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, București, 1971, p. 405.

[16] *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes*, Budapest, 1939, p. 246.

TOPONIMUL *DÎRVARI* < NUME DE PERSOANĂ SAU APELATIV?

MARIA DOBRE

Unul și același nume de loc poate avea o origine diferită. De aceea, pentru stabilirea etimologiei toponimelor este necesară o cercetare concretă, pentru fiecare caz în parte.

Dîrvari este numele a patru sate din județele : Mehedinți, Giurgiu, Ialomița și Prahova, precum și al altor elemente geografice : măgură (în județul Dolj), pîrîu și vîlcea (în județul Iași). Dar iată materialul de care dispunem :

Dîrvari — sat în județul Mehedinți, atestat din anul 1540—1541 prin *Cîmpul Dîrvariului* (DRH, B, IV, p. 130—131). În 1612, satul apare cu numele de *Piscul Dărvariului* (Пискъл Дръварюлъи) RV XXV/6 (DIR, B, XVII, II, p. 111—113). La 1625—1626 apare în forma de singular *Dîrvariul* (DIR, B, XVII, IV, p. 510—512, DRH, B, XXI, p. 228—233), iar forma actuală *Dîrvari* apare la 1652 și 1703. La 1819, în catagrafia județului Mehedinți, este menționat satul *Dîrvari*, iar mai tîrziu, după 1835, apar *Dîrvarii de Sus* și *Dîrvarii de Jos*. Numele unei măguri *Dîrvaru* (județul Dolj), din aceeași arie geografică cu *Dîrvarii* mehedinteni, înregistrat în Frunzescu, apare la Szathmary ca *Măgura Dîrvariului*, iar în MDG *Măgura Dîrvarului* (vol. II, p. 341).

Dîrvari — numele a două sate din județele Giurgiu și Ialomița, unul aparținînd comunei Ciorogîrla, iar altul comunei Tămădăul Mare. Sursele care atestă aceste sate sînt tîrzii. *Dîrvarii de Ciorogîrla* sînt atestați pentru prima dată în 1832, prin „bălțile de la Dîrvari" (ÎD, p. 32). La Giurescu [1] apare cu numele *Cațichea — Dîrvari*, sat care a aparținut rînd pe rînd comunelor : Domnești (DOC. EC II, p. 731), Grădinari (Frunzescu), Ciorogîrla—Dîrvari (MDG). *Dîrvarii de Tămădău* apar prima dată în 1835 la Giurescu, iar în 1898 aparțineau comunei Tămădăul—Dîrvari (MDG).

Dîrvari — sat, comuna Valea Călugărească în jud. Prahova, este consemnat într-un document din 1838 : „hotarul Teșila ce îi zice și *Dîrvari*" (ÎD, p. 189), apoi la Frunzescu, MDG și în alte surse ulterioare.

Dîrvari — pîrîu și vîlcea, comuna Tăutești, județul Iași. (MDG).

Etimologia toponimului *Dîrvari* a fost dată de acad. Iorgu Iordan[2], care consideră că la baza lui stă apelativul *dîrvar* „slujitor care aducea lemne din pădure la curțile boierești și avea grijă de încălzitul camerelor". Tot din apelativul *dîrvar* îl deduce și C. Giurescu [3], nuanțînd însă conți-

[1] Constantin C. Giurescu, *Principatele Române la începutul sec. al XIX-lea*, București, Editura Științifică, 1957, p. 117.

[2] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 226.

[3] Giurescu, *op. cit.*, p. 116.

nutul apelativului: „dîrvari, adică muncitori la toate. Îi găsim, de pildă, la fabrica de postav de la Pociovalişte în număr de 40 (1794 aug. 18) [4], îi găsim, de asemenea, ca oameni de serviciu la staţiile de poştă". Nicolae Fuiorea [5], ocupîndu-se de *Dîrvarii mehedinţeni*, într-un articol cu pronunţat caracter istoric, oscilează între originea românească din apelativul *dîrvar* şi îndepărtata etimologie indo-europeană **druw(o)* = lemn etc.

Înainte de a ne pronunţa asupra originii toponimelor prezentate mai sus, vom examina mai amănunţit semnificaţia şi răspîndirea apelativului *dîrvar*, precum şi a antroponimelor care au la bază acest apelativ.

Cuvîntul *dîrvar* este definit în DA, TDRG, SCRIBAN, CADE, DLRM, în general, ca „tăietor sau cărător de lemne". Un element nou în definiţia cuvîntului *dîrvar* introduce C. Giurescu, aşa cum am arătat mai sus, care consideră cu temei că *dîrvarii* erau slujitori la staţiile de poştă. Punctul de vedere al lui Giurescu este susţinut de o serie de documente de la începutul sec. al XIX-lea. Într-o adresă a vistieriei către ispravnicul judeţului Ilfov, cu privire la scutirea rotarilor şi dîrvarilor poştelor de dări, din 1814, se spune: „fiindcă aceştia totdeauna au fost apăraţi nu numai de acest fel de orînduieli, ci încă de orice alte podvezi şi angarii, ca nişte trebuincioşi ce sînt nelipsiţi la minziluri şi cu osebită sarcină a lor" (DOC. EC. I, p. 163—164). Coroborînd această informaţie cu afirmaţia lui C. Giurescu referitoare la cuvîntul *dîrvar:* „El se dă, la finele veacului al XVIII-lea şi începutul celui de-al XIX-lea, în special satelor de unde se recrutau cei ce lucrau în staţiile de poştă" [6], putem propune o soluţie plauzibilă pentru etimologia celor două sate din judeţele Giurgiu şi Ialomiţa. Ca argumente în plus pentru susţinerea acestei soluţii etimologice sînt şi datele furnizate de un document de la 1819, în care sînt consemnaţi dîrvarii, slujbaşi la staţiile de poştă din judeţele: Olt (12), Argeş (14), Ialomiţa (38), Dolj (14), Prahova (38), Buzău (12), Slam-Rîmnic (20), Dîmboviţa (8), Vlaşca (38), Teleorman (24), cu specificarea: „dîrvari la poştele situate în judeţ" (DOC. EC. I, p. 206—232).

Cea mai veche atestare a cuvîntului *dîrvar* datează din 1628 (DRH, B, XXII, p. 9, 72), cînd Alexandru Voievod, fiul lui Iliaş Voievod, întăreşte o scutire pe care o aveau dîrvarii din Sineşti, slujbaşi ai mănăstirii Mislea, încă din 1619. Scutirea acestora este înnoită mănăstirii Mislea pînă în anul 1716, în multe documente, pentru aceiaşi dîrvari din Sineşti. După această dată, cînd dependenţa de mănăstire a multor sate din împrejurimi nu mai este atestată, dîrvarii din Sineşti nu mai sînt menţionaţi. Probabil o parte din ei şi-au părăsit aşezările din jurul mănăstirii şi au întemeiat satul *Dîrvari* din Prahova.

Aşa cum arătam la începutul lucrării, într-un document din 1794 se vorbeşte despre dîrvarii fabricii de postav din Pociovalişte (Ilfov), iar în 1815, într-o catagrafie a ciocănaşilor, măglaşilor şi a celorlalţi muncitori de la ocnele Slănic, sînt specificaţi şi cinci dîrvari (DOC. EC. I, p. 173). Dîrvarii aveau, prin urmare, însărcinări speciale, unii din ei fiind meseriaşi lemnari. Menţiunea dintr-un document din 1697 a unui „Gheorghe căpitan za dîrvari" [7] ne atestă o organizare pe echipe a acestor

[4] V. A. Urechea, *Istoria românilor*, V, p. 295, apud. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 116.

[5] Nicolae Fuiorea, *Dîrvari — veche vatră de istorie mehedinţeană*, în *Mehedinţi. Istorie şi cultură*, Drobeta — Turnu Severin, 1983.

[6] Giurescu, *op. cit.*, p. 117.

[7] N. Chipurici, *Căpităniа de margine de la Cerneţi*, în *Buletinul Casei Corpului Didactic — Mehedinţi*, 1974, p. 21, apud N. Fuiorea, *art. cit.*, p. 174.

meseriași. Așa cum am putut observa, cuvîntul are o poziție bine fixată în limbă. În afară de atestările citate mai sus și de răspîndirea teritorială destul de întinsă a cuvîntului *dîrvar*, menționăm că limba română are multe cuvinte formate de la aceeași temă : *dîrvă*, *dîrvală*, *dîrvalnic*, *dîrvari*, *dîrvăli*, *dîrvăleală*, *dîrvăreală*, *dîrvări*, *dîrvărie*, *dîrveliște*.

Ca nume de familie, *Dîrvaru (Dîrvariu)* apare în Oltenia, Muntenia, Moldova [8]. În județul Mehedinți, numele de familie *Dîrvaru* apare în Broșteni, Imoasa și Gemenii (unde am înregistrat și un *Dîrvărescu*). În 1841, frații Trandafir și Gheorghe Dîrvari din Cerneți sînt menționați în legătură cu pricini pentru moșiile Imoasa și Lupșa de Jos (ÎD). La Rîmnicul Vîlcea, este consemnată o mahala *Dîrvărești* (Frunzescu, MDG), care presupune existența antroponimului corespunzător. Într-un document de la 1800, un Gheorghe Darvar(u) și fiii săi din Dîmbovița depun mărturie în legătură cu locurile încălcate de mitropolia din Tîrgoviște [9]. În DOR nu sînt semnalate decît nume actuale ca : *Dîrvaru* și *Dîrvărescu* Ca nume de sat în teritoriul slav de la sudul Dunării, *Drvar* apare în Iugoslavia, după 1800 (RJA), fără a se putea preciza dacă a fost înființat de o populație emigrată în Serbia din *Dîrvarii* de Mehedinți [10].

Revenind asupra toponimelor *Dîrvari*, în lumina datelor prezentate mai sus, nu se poate susține că toate au aceeași proveniență. *Dîrvarii* din Mehedinți au, cum am văzut, cea mai veche atestare în formă de singular prin *Cîmpul Dîrvariului*. Toponimul compus *Cîmpul Dîrvariului* nu reprezintă, după părerea noastră, numele satului, ci numele unui loc, în care cel de-al doilea termen este numele satului. Forma de singular este uneori un indiciu sigur că numele satului provine de la un antroponim. Tot de la un antroponim, avînd în vedere frecvența lui ca nume de meseriaș în zonă, considerăm că provin și toponimele din județul Iași [11]. Numele de sate din județele Giurgiu, Ialomița și Prahova au la bază numele de agent *dîrvar*.

Rezultă din cele de mai sus că etimologia toponimică, chiar pentru unele nume în aparență banale, trebuie rezolvată în mod concret, pentru fiecare nume în parte.

ABREVIERI

DIR — *Documente privind istoria României, B. Țara Românească, veacul al XVIII-lea*, București, Editura Academiei, vol. II — 1951, IV — 1954.

DOC. EC. — I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești (1850)*, vol. I—II, București, Editura Științifică, 1958.

DOR — N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963.

DRH — *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, București, Editura Academiei, vol. IV, 1981, XXI — 1965, XXII — 1969.

[8] Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

[9] * * * *Tezaurul documentar al județului Dîmbovița* (1418—1800), București, 1972, p. 939, 942.

[10] N. Fuiorea, *art. cit.*, p. 184.

[11] * * * *Moldova și epoca feudalismului*, Chișinău, 1975, *Recensămîntul populației din 1772—1773 și 1774*, vol. VII, partea I—II, p. 227—228, 230 (I), 262, 341 (II).

Frunzescu — Dimitrie Frunzescu, *Dicţionarul topograficu şi statisticu alu României*. Bucureşti, 1872.

ÎD — *Înaltul Divan, 1831 — 1847*, Bucureşti, 1959.

MDG — George Ioan Lahovari, *Marele dicţionar geografic al României*, Bucureşti, 1898.

RV — Radu Vodă (Fondul documentar al mănăstirii).

RJA — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija Znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 1880—1976.

Szathmary — Szathmary, *Charta României Meridionale*, Bucureşti, 1864.

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

REG. DROM. *TÎRȘ*

(O IPOTEZĂ ETIMOLOGICĂ)

CONSTANTIN DOMINTE

1. Atestînd încă de la începuturile ei existența subst. **tîrș**, pl. *-i* (var. *-uri*), lexicografia românească a pus în evidență treptat, și destul de tirziu, bogata lui polisemie, indispensabilă cercetării etimologice.

LEXICONUL BUDAN menționa numai sensul „tufă", pe care îl va relua, peste aproape o jumătate de secol, LAURIAN—MASSIM: „tufă, tufiș". Polizu nu menționase cuvîntul, dar el reapărea la PONTBRIANT („ramon, balai"). Semantismul lui arată sărac și la CIHAC: „buisson, fagot", chiar și la TIKTIN, „Strauchartiger niedriger, verkrüppelter Baum", și aproape la fel aveau să stea lucrurile — deși expuse întrucîtva mai clar — la ȘĂINEANU („1. Tufă spinoasă; 2. *pl.* Vreascuri, vițe uscate"), în CADE („1. Arbust pipernicit, tufă; brad sau molidv pitic, crescut mic; 2. Crăci uscate, vreascuri"), în DLRLC („1. Copac (mai ales brad) pipernicit; p. ext. pădurice cu astfel de copaci, crescuți printre rădăcini și cioate; 2. Cracă stufoasă pe care se clădesc căpițele de fin sau din care se fac ocoale primitive pentru vite"), în DLRM și DEX, care preiau informația semantică din precedentul.

Semantismul vocabulei care ne preocupă apare mai bogat la RESMERIȚĂ („1. Măturoi de nuielușe; 2. Nuia uscată; vreasc rupt din gard...; 3. Tufă spinoasă"), la SCRIBAN („(1) Un fel de brad pitic care crește pe țancurile munților; (2) *pl.* Vreascuri (de brad); (3) Tîrn, felegău, mătură mare") și la CIORANESCU („1. Matojo, arbusto mal desarrollado; 2. Roza, matas que quedan al rozar un campo; 3. Ramizo, gajo").

Singurul care atestă o polisemie foarte bogată este recentul DLR XI, 2: „**1.** S. m., s. n. Copac pipernicit, nedezvoltat, (reg.) tîrșoi; tufă, tufiș (crescut între rădăcini și cioturi), (reg.) tîrșar (1); p. ext. pădure mică, tînără, (reg.) huci, hugeac, păhui (1) (...) (Reg.) Specie de brad pitic (...) Molid (...) (Reg.) Brad împodobit în anumite ocazii, (reg.) tîrșuț (...). Prăjină împodobită la vîrf cu flori sau frunze și folosită de călușari; **2.** S. m., s. n. (Pop.) Lemn cu multe crengi, creangă stufoasă, mărăcine care se întrebuințează la îngrădituri primitive, ca arac etc., (reg.) tîrșar (...); **3.** (Transilv., Olt. și prin Mold.) Mătură mare de nuiele sau mărăcini, folosită la măturatul curților sau al străzilor; tîrn **(2)** (...); **4.** S. n. (Reg.) Grapă de mărăcini (...); **5.** S. n. (rar), s. m. (înv. și reg.; mai ales la pl.) Creangă uscată, vreasc (...); trunchi de copac tăiat (...); **6.** S. n. (Reg.) Grămadă, morman (1) (...); **7.** S. n. (Reg., în forma **tîrj**) Unealtă asemănătoare cu cociorva, cu care se împinge gunoiul oilor (... Rm. Sărat)".

2. Este aproape evident că sensul „mătură" al lui *tîrș* (PONTBRIANT, RESMERIȚĂ, cf. și CIAUȘANU; SCRIBAN și DLR) a putut apărea prin contaminarea cu alt regionalism, anume *tîrn* (< sl.).

După părerea noastră, foarte important din perspectiva etimologică este sensul „conifer pitic", menționat mai întîi în CADE, prezent la SCRIBAN, care pune și sensul secund în relație cu coniferele, în DLRLC, cu o subliniere interparentetică a acestui sens, și în DLR (în special ultimele sensuri sub **1**, interesante fiind și sensurile **2** și **5**). Acest sens circulă mai ales în nord-estul teritoriului dacoromân. Relația „obiectului" respectiv cu datini străvechi, răspîndite aproape în întreaga țară, ne determină să considerăm sensul „conifer" drept cel mai vechi sau printre cele mai vechi, astăzi restrîns geograficește, „refugiat" regional. De precizat că, în Bucovina, *tîrș* e termen generic pentru toate speciile de conifere : brad, molid, pin etc.; țăranii bucovineni chiar îl preferă în defavoarea denumirilor specifice, *brad* și *molid* mai ales, în vorbirea cotidiană, indiferent de dimensiunile arborilor. Ilustrăm aceste afirmații prin cîteva citate (sublinierile aparținîndu-ne) :

„... pe pivnițele acestea (...) ai căror usciori erau făcuți, după cum spun cei ce i-au văzut, din *tîrșan (un fel de brad)* (...), au crescut o mulțime de copaci foarte mari și groși..." (după o tradiție culeasă din satul Frumosu și cătunul Dragoșa, districtul Cîmpulungului, în S. Fl. Marian, *Legende istorice din Bucovina*, Iași, 1981, p. 5);

„Aici a strîns rășină de pe *tîrși*, pe care o topea la foc și o turna peste niște cîlți" *(Legenda Cîmpulungului Moldovenesc*, în Grațian Jucan, *Cîmpulungul Moldovenesc — vatră folclorică*, București, 1975, p. 17).

Pe măsură ce ne îndepărtăm de Obcine, spre sud, de-a lungul Carpaților Orientali, sensul „conifer" cedează locul altuia, mai restrîns, anume „ramură de brad, cetină (verde sau uscată)" :

„Mă iau după tata la deal printre *tîrșuri* / Și *brazii* mă zgîrie răi și uscați" (Labiș, *Moartea căprioarei*, 7—8) — în zona Fălticenilor;

„să strîngem niște *tîrșuri* și să facem toată noaptea foc" (Creangă, în *Opere*, ed. de G. Călinescu, (1954), p. 108 ; în glosar cuvîntul este explicat prin „copăcel uscat") — în zona Neamțului;

„...ba, mi se pare că cu un *tîrș de brad*, în loc de mătură, făcui și ceva curățenie pe dinaintea ușii" (Hogaș, *Opere*, ed. îngrijită, cu glosar, bibliografie și studiu introductiv de Const. Ciopraga, București, f. a., p. 277 — cuvîntul lipsește însă din glosar) — la sud de Neamț.

Totuși, spre capătul sudic al aceluiași lanț muntos, în interiorul Curburii, în Țara Birsei, pare să mai dăinuie sensul larg :

„... *„brăduți pitici"* pe care junii îi aduc din pădure *(Poiana Tîrșului)* și îi depun la casele cu fete, la poarta vătavului sau pe zidurile Cetății" („Flacăra. Almanah 1984", p. 159, col. II).

În afară de ritualul junilor brașoveni, *tîrșul* mai figurează și în alte tradiții românești :

„Practica cea mai răspîndită în nordul Moldovei cu această ocazie (construirea unei case, n. n.) este *înălțarea „tîrșului"*. Cînd căpriorii casei sînt prinși toți pe cosoroabe, desenînd pe cer conturul viitorului acoperiș, se aduce *un brăduț verde împodobit cu betelă sau cu fășii de hîrtie colorată*, pe care meșterii îl prind în vîrful

casei la căpriorul din mijloc, după care se face încă un ospăţ cu cinste multă, ca la consacrarea temeliei" (Nicolae Cojocaru, *Casa veche de lemn din Bucovina*, Bucureşti, 1983, p. 123)

în unele prezentîndu-se ca o

„prăjină *împodobită la vîrf cu flori şi frunze* şi folosită de *căluşari*" (atestare de Octavian Răuţ şi Ioan Bettisch, în Bocşa Română, jud. Caraş-Severin, unde acelaşi cuvînt înseamnă şi „arac pentru fasole", v. MAREŞ (red.) 1967, p. 37).

3. LEXICONUL BUDAN şi LAURIAN—MASSIM nu menţionează nici un etimon, cum aveau să procedeze şi CADE, DLRM şi DEX („Et. nec."), ceea ce lasă încă deschis terenul pentru ipoteze, chiar dacă — între timp — se dăduseră unele sugestii de ordin etimologic.

CIHAC a propus cel dintîi o ipoteză, comparînd rom. *tîrş* cu v. sl. *trŭsŭ*, *trŭsije* „vitis", cu ceh. *trs* „pied d'arbre, de plante", nslov. *tèrs* „cep de vigne", *terš* „tronc d'arbre sec, tronc, buisson", cr. *tèrs* „cep de vigne", sr. *trsje* „vigne" ş.a., idee împărtăşită de ŞĂINEANU („Serb. TRS") şi CIORANESCU („Esl. *trusĭ* 'sarmiento', cf. sb., eslov., chec. *trs* 'para', sb., eslov. *trš* 'matojo' "), menţionată de RESMERIŢĂ („Şi serbii zic *trs*"), TIKTIN („Vgl. serb., nslov. *trš*..."), SCRIBAN („... Şi srb. *trš*") şi în DLR („Cf. sl. трѣсъ, slov. *trš*").

TIKTIN, reţinînd numai comparaţia cu sr., nslov. *trš*, se îndoieşte de posibilitatea influenţei vechi slave în această privinţă şi pune sub semnul întrebării şi celelalte supoziţii ale lui Cihac („Zshg. mit ksl. *trusŭ*, serb., nslov., czech. *trs* 'Weinstock etc.' fraglich").

Miklosich (apud CIHAC, *s. v.*) aduce în discuţie, pentru a lămuri etimologic unele lexeme slave din seria de mai sus, v. gr. θύρσος, care reţine şi atenţia lui SCRIBAN („Cp. şi cu vgr. *thýrsos* ramură de viţă"), dar lexicograful ieşean considera ca etimon pe *tîrş*$_2$ (onomatopee) şi adăuga şi adj. *tîrşit* „crescut la pămînt", încercînd astfel să explice pe *tîrş*$_1$ ca pe o formaţie internă, românească. O ipoteză cu totul originală prezenta RESMERIŢĂ („daco-gr. *terhnos* creangă").

Regretînd absenţa opiniei lui Hasdeu în această problemă, subscriem — pentru moment — la atitudinea LEXICONULUI BUDAN, a lui LAURIAN—MASSIM şi a dicţionarelor CADE, DLRM şi DEX, şi reţinem totodată comparaţia cu greaca veche (CIHAC, SCRIBAN), ca şi supoziţia apartenenţei cuvîntului la substrat (RESMERIŢĂ).

4. Citatele date de noi *supra*, sub 2, ca şi „refugiul" regional al sensurilor „conifer", „baston al căluşarilor", chiar „arac" (în privinţa ultimului, cf. şi CAZACU (red.) 1967, p. 113—114, s. v. *tîrş* 3°), ne determină să luăm în consideraţie, cu toată seriozitatea, probabilitatea apartenenţei reg. drom. **tîrş** la lexicul autohton.

Relaţia lui cu v. gr. θύρσος este nu numai posibilă, ci şi probabilă, dar noi presupunem că este vorba nu de un împrumut elin în dacică, eventual în latina orientală, ci — invers — de un împrumut — dintr-un idiom tracic în elină.

În elină, θύρσος desemna „*bastonul* bacchanţilor şi al bacchantelor, *înfăşurat în iederă şi ramuri de viţă de vie* şi prevăzut *în vîrf cu un con de pin*" (v. PAULY—WISSOWA, BOISACQ, BAILLY, FRISK, CHANTRAINE, *s. v.*), fiind legat de cultul lui Dionysos (PAULY—WISSOWA :

„Ihn führen in der Regel Dionysos und seine Begleiter und Anhänger", p. 747 ; „Der T. diente in erster Linie als Abzeichen der Teilnehmer am Dionysoskult", p. 751), cult de origine tracică în opinia majorității cercetătorilor antichității eline.

Dicționarele etimologice ale limbii vechi grecești nu rezolvă problema originii subst. θύρσος : „Die Etymologie von T. ist noch nicht völlig gesichert..." (PAULY—WISSOWA), „étym. inconnue" (BOISACQ), „peu claire" (BAILLY), dar unele dintre ele presupun originea extraelină : „Prob. a loan-word" (LIDDEL—SCOTT), „LW unbekannter Herkunft" (FRISK), „Mot d'émprunt" (CHANTRAINE), avansînd chiar cîteva supoziții concrete, cu mai multe sau mai puține rezerve : comparația cu hit. hierogl. *tuwarsa* „Weinstock" (FRISK), „sarment" (CHANTRAINE), menționarea etimologiei pelasgice propuse de van Windekens (FRISK), dar și — mai aproape de adevăr, după părerea noastră — posibilitățile : „thraco-phryg(ien) ?" (BOISACQ), „p(eut)-ê(tre) thrace" (BAILLY).

Considerat cuvînt indo-european, vechiului gr. θύρσος i se găsește drept corespondent lat. *fustis* „Stengel" (PAULY—WISSOWA, p. 748), dar această comparație nu se bucură de aprobarea lui BOISACQ. În ceea ce ne privește, opinăm că etimonul — pe care îl presupunem tracic — al elinului θύρσος va fi fost un corespondent de tip s a t e m al lat. *furca* sau *furc(ul)a*, cu reflex c e n t u m (pentru care ERNOUT—MEILLET, *s. v.*, nu găsesc „aucun rapprochement sûr"), lexemul latin avînd, între altele, și sensul „proptea de sprijinit vița" (WALDE : „Et. unsicher" ; GUȚU, *s. v.*, **2)**.

O obiecție la adresa ipotezei noastre ar putea-o constitui aceea că din sistemul fonologic tracic, reconstruit, este absentă oclusiva dentală surdă aspirată (cf. RUSSU 1967, tabel, p. 150). Ne-am putea mulțumi să admitem că reconstrucția acelui sistem este incompletă (lucru deloc surprinzător, dată fiind precaritatea atestărilor din idiomuri tracice), dar există cel puțin o dovadă concretă în sprijinul prezenței lui *th* în dacică : fitonimul *buda**th**la* „Anchusa officinalis L." (Diosc. IV, 27, apud RUSSU, *cit.*, p. 97), a cărui parte finală amintește pe aceea corespunzătoare din v. gr. θύσθλα „objets servant au culte de Dionysos, branches de vigne, thyrse etc.", considerat ca derivat din θύρσος (CHANTRAINE, *s. v.* θύσθλα). A se vedea, totuși, chiar RUSSU, *cit.*, p. 148. În plus, deși de data aceasta nu mai este vorba de *th*, o rezonanță foarte apropiată de a v. gr. θύρσος pare să fi prezentat prima parte a fitonimului dacic **stirso***zila* „Centaurium minus" (Ps. Apul. 36, apud RUSSU, *cit.*, p. 129).

Relația reg. drom. *tîrș* cu foarte vechi tradiții românești, pe de o parte, prezența în română a altor fitonime, sau înrudite, de substrat (ca : *brad*, *brustur(e)*, *bunget*, *coacăză*, *leurdă*, *mazăre*, *mărar*, *spînz*, *strugure*, cf. BRÂNCUȘ 1983), pe de altă parte, pledează și din perspectivă semantică în favoarea ipotezei etimologice pe care am formulat-o aici.

Așadar, pentru reg. drom. *tîrș* „1. conifer ; 2. baston al călușarilor ; 3. arac" (fiind posibil ca sensul 3 să preceadă cronologic sensul 2) și pentru v. gr. θύρσος s-ar putea admite un etimon comun, tracic, neatestat ca atare, cele două lexeme în discuție reprezentînd posibile reflexe în ariile laterale, nonsincrone, ale unui străvechi fenomen de „expansiune" lexi-

cală și culturală tracică :

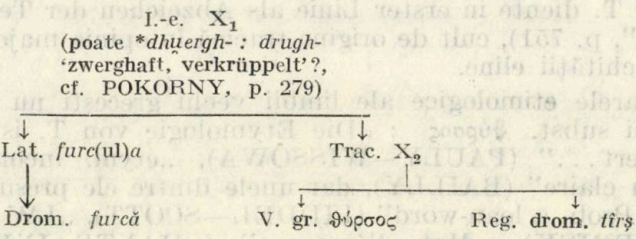

5. Cît despre lexemele slave cu care a fost comparat reg. drom. *tîrș*, rămîne de văzut dacă, cel puțin unele dintre ele, nu sînt împrumutate din protoromână, problema punîndu-se în special pentru acelea însemnînd „cep de vigne", „Weinstock", dar și „tronc". În eventualitatea dovedirii influenței slave în privința altor sensuri ale drom. *tîrș*, în afara acelora pe care le-am avut în vedere cu deosebire *supra*, ar putea rezulta că dicționarele românești prezintă, în articolele lexicografice de la care am pornit, ceea ce am numi un „conglomerat lexical", integrînd sub același titlu lexeme de origini diferite, amalgam explicabil, mai ales privind unele cuvinte de dată foarte veche, arhaice și regionale, și înlesnit de variate accidente fonetice, soldate cu convergența complexelor sonore, sau lexico-semantice, de felul paronimiei și contaminării (cf. relația dintre *tîrș* și *tîrn*, supra, sub 2), al deraierii lexicale și etimologiei populare.

Dintre cuvintele slave susceptibile a fi influențat semantic reg. drom. *tîrș* ar putea prezenta interes rus. *мурса* „сорное растение *Bromus*, дырса, костеръ, костра метла, метлица, овесецъ" (comparat cu verbul *мереть*, DAL', *s. v.*), *мырса* „степная трава" (din punct de vedere etimologic, „темное слово" VASMER, *s. v.*). Înrudit în plan indoeuropean cu drom. *tîrș* ar putea fi sl. com. **vers-*, cu „diftongul" interconsonantic *-er-*, de unde reflexul est-slav cu polnoglasie reprezentat prin rus. *вересъ* (cu dimin. *вересокъ* și var. *верескъ*, DAL', *s. v.*, definit" (бот.) Низкий вечнозеленый кустарничек с мелкими листьями и лилово-розовыми цветочками", UŠAKOV, *s. v.*) și reflexul sud-slav cu metateză și lungirea vocalei *крѣскъ*, din care provine drom. *vreasc*.

BIBLIOGRAFIE

Bailly — A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, rédigé avec le concours de E. Egger. Edition revue par L. Séchan et P. Chantraine, Hachette, Paris (1950).

Boisacq — Émile Boisacq, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque étudiée dans ses rapports avec les autres langues indo-européennes* par..., 3 éd., Heidelberg, Paris, 1938.

Brâncuș 1983 — Grigore Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

Cazacu (red.) 1967 — *Glosar dialectal. Oltenia.* Întocmit sub conducerea lui B. Cazacu de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Nicolae Saramandu și Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei, 1967.

Chantraine — Pierre Chantraine. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots, A — K*, Paris, Klincksieck, 1968.

Ciaușanu 1931 — Gh. F. Ciaușanu, *Glosar de cuvinte din jud. Vâlcea*, București, 1931 (Academia Română, „Memoriile secțiunii literare", Seria III, Tomul V, Mem. 6).

Cihac — A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort s/M, 1879.

Cioranescu — Alejandro Cioranescu, *Diccionário etimológico Rumano*, La Laguna, Tenerife, 1958—1966.

Dal' — Vladimir Dal', *Tolkovyj slovar' živogo velikorusskogo jazyka*, Tom četvertyj, *R—Y*, Moscova, 1882.

Ernout-Meillet — A. Ernout et A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, 4ème éd., Paris, 1960.

Frisk — Hjalmar Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Band I: *A — Ko*, Carl Winters-Universitätsverlag, Heidelberg, 1960.

Guțu — G. Guțu, *Dicționar latin-român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

Laurian—Massim — A. T. Laurian și J. C. Massim, *Glossariu care coprinde vorbele d'in limb'a romana streine prin originea sau form'a loru, cumu si celle de origine indouiosa*. Dupo insarcinarea data de Societatea academica romana, elaboratu ca proiectu de ..., Bucuresci, 1870.

Lexiconul Budan — *Lesicon românescu-làtinescu-ungurescu-nemțescu quare de mai multi autori in cursul'a trideci și a mai multor ani s-au lucratu seu Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est*, Budae, 1825.

Liddel—Scott — H. G. Liddel, Robert Scott, *A Greek-English Dictionary* compiled by... A New Edition Revised and Augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones... with the Assistance of Roderick McKenzie... and with the Co-operation of Many Scholars, Volume I: α — χώψ, Clarendon Press, Oxford (1968).

Mareș (red.) 1967 — *Lexic regional*, II, Red. coord.: Lucreția Mareș, Editura Științifică, București, 1967.

Pauly—Wissowa — Paulys *Real-Encyklopädie der Classischen Alterlumswissenschaft*. Neue Bearbeitung. Begonnen von Georg Wissowa unter Mitwirkung zahlreichen Fachgenossen herausgegeben von Wilhelm Kroll und Karl Mittelhaus, Zweite Reihe *(R—Z)*, Elfter Hallband, Thesaurus-Timmachus, Stuttgart, 1936.

Pokorny — Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, I. Band, Francke Verlag, Bern u. Berlin, 1959.

Pontbriant — Raoul de Pontbriant, *Dicțiunaru româno-francesu* de..., Bucuresci și Göttinge(n), Paris, Leipzig, 1862.

Resmeriță — Alexandru Resmeriță, *Dicționarul etimologico-semantic al limbei române care arată originile și semnificările vorbelor*, Craiova, 1924.

Russu 1967 — I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Științifică, 1967.

Scriban — August Scriban, *Dicționaru(l) limbei românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*..., Edițiunea întiia, Iași, 1939.

Șăineanu — Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*..., 1922.

Tiktin — Hariton Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, București, 1895—1925.

Ušakov — D. N. Ušakov, *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*... pod redaktsiej prof. ..., Tom I, *A — KJURINY*, Moscova, 1935.

Vasmer — Max Vasmer, *Ètimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, Tom IV *(T — jaščir)*, Moscova, 1973.

Walde — A. Walde, *Lateinisches etymologisches Wörterbuch* von ..., 3. Neubearbeitete Auflage von J. B. Hofmann, Erster Band, *A — L*, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1938.

Februarie 1985

Facultatea de Limba și Literatura Română
București, str. Edgar Quinet nr. 7

„SCHIMBAREA CATEGORIEI GRAMATICALE" — UN MIJLOC DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI SAU O PROBLEMĂ DE STILISTICĂ?

NICOLAE FELECAN

Îmbogățirea masivă și permanentă a vocabularului a impus și studierea mijloacelor prin care ea se realizează. Lucrările care abordează problema disting două căi principale : externă (împrumuturile) și internă. Printre mijloacele interne sînt enumerate de obicei trei modalități, și anume : derivarea (cu prefixe, cu sufixe și regresivă), compunerea și „schimbarea categoriei gramaticale" [1]. Din punctul de vedere al lexicului, rezultatele nu sînt aceleași pentru fiecare dintre aceste căi în parte. Împrumuturile lexicale, derivarea și compunerea duc la sporirea inventarului de cuvinte al limbii, în timp ce „schimbarea categoriei gramaticale" [2] nu constituie o îmbogățire a vocabularului, deoarece totalul cuvintelor rămîne același [3]. Reiese de aici că „schimbarea categoriei gramaticale" vizează posibilitățile de distribuție a termenilor, valorile lor funcționale. Funcțiunile noi, particulare, pe care le pot contracta cuvintele constituie o îmbogățire a limbii, dar din punct de vedere gramatical, sintactic, prin noua distribuție, și nicidecum lexical, întrucît numărul și sensul lor fundamental rămîn aceleași.

Prin urmare, „schimbarea categoriei gramaticale" sau conversiunea este o problemă strict gramaticală [4], deoarece „gramatica este ansamblul

[1] Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, EȘ, București, 1968, p. 250.

[2] Pentru acest fenomen, numit astfel în *Gramatica limbii române*, ediția I, vol. I, Editura Academiei, București, 1954, p. 37; *Limba română, Fonetică — Vocabular — Gramatică*, Editura Academiei, 1956, p. 50; *Introducere în lingvistică*, ediția a II-a, București, 1965, p. 131; Graur, *Tendințele*, p. 250, se mai folosesc și alte denumiri, precum : *schimbarea categoriei morfologice*, *schimbarea valorii morfologice* (Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 264), *schimbarea valorii gramaticale* (*Gramatica limbii române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, vol. I, Editura Academiei, București, 1966, p. 22; *Introducere în lingvistică*, cit., p. 161, 164; Vasile Șerban, Ivan Evseev, *Vocabularul românesc contemporan, schiță de sistem*, Facla, 1978, p. 278), *schimbarea clasei morfologice* (G. I. Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană*, EȘ, București, 1965, p. 66—70), *derivație improprie* (Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. II, EȘ, București, 1961, p. 187 ș.u.; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, EL, 1968, p. 570), *conversiune* (Șerban, Evseev, *Vocabularul*, p. 278; Mihail Andrei, Iulian Ghiță, *Limba română — Fonetică, Lexicologie, Gramatică, Stil și compoziție, Exerciții*, EDP, București, 1983, p. 25), *transpoziție lexico-gramaticală* (Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană* (= LRC), EDP, București, 1978, p. 306). În articolul prezent nu ne propunem să discutăm problema terminologiei (pentru care vezi și *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, București, 1970, p. VII), ci fenomenul ca atare. Preferăm totuși termenul *conversiune*, pentru care trimitem la Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, Editura Albatros, București, 1980, p. 99, s.v.

[3] Graur, *Tendințele*..., p. 269.

[4] Și G. I. Tohăneanu, *Studii*, p. 66—70, consideră fenomenul specific gramaticii și nu lexicului, din moment ce îl tratează printre fenomenele de gramatică — morfologia numelui, morfologia verbului, schimbarea clasei morfologice, sintaxa poetică, topica, repetiția.

de reguli privitoare la modificarea cuvintelor și la îmbinarea lor în propoziții și fraze" [5]. Ea vizează deci în egală măsură morfologia, ca „parte a gramaticii care cuprinde regulile privitoare la forma cuvintelor și la modificările formale ale cuvintelor grupate pe părți de vorbire în diferite întrebuințări", și sintaxa, ca „parte a gramaticii care cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziții și fraze" [6]. Or, la nivelul gramaticii fiecare clasă lexico-gramaticală își are precizate valorile și funcțiile sintactice pe care le poate îndeplini, inclusiv cele care sînt considerate ca rezultat al conversiunii [7].

De multe ori este greu de precizat cărei părți de vorbire aparține un anumit cuvînt [8]. Și aceasta pentru că părțile de vorbire constituie clase lexico-gramaticale cu inventar deschis, cu numeroase similitudini între ele, ceea ce face, uneori, imposibilă delimitarea exactă a lor. Să luăm ca exemplu situația lui *un*, *o*, în cazul cărora, dacă contextul nu ne ajută, e dificil să facem distincție între funcția de articol și cea de numeral [9]. Alteori, cuvintele, deși își păstrează forma și înțelesul, pot fi considerate, în funcție de poziția pe care o au într-o construcție, ca aparținînd atît unei clase, cît și alteia. De pildă, în *(un) bătrîn savant* și *(un) savant bătrîn*, fiecare dintre cuvinte este substantiv cînd se află pe locul întîi și adjectiv în poziția a doua.

În general, asemenea probleme ridică pronumele, care, în principiu, înlocuiește un nume, adică un substantiv, dar poate avea valoare de adjectiv (posesivele, cele de întărire etc.) ori se interferează cu numeralul și cu articolul [10]. În anumite sintagme, ca : *merge ce merge*, *ce mai cîntă !*, *a lucrat ceva !* ș. a., pronumele au valoare adverbială [11]. În toate situațiile amintite ele își „păstrează constanta semantică prin care precizează domeniul de aplicație" [12] și prin aceasta toate gramaticile le tratează unitar. Situația este specifică și numeralelor [13].

În situația în care termenii își au bine precizată clasa lexico-gramaticală, folosirea lor în contexte specifice poate duce la o modificare semantică, prin restrîngerea sau lărgirea sensului. Dar combinațiile noi dintre cuvinte și modificarea înțelesului obișnuit al lor sînt fenomene ale expresivității. Or, se vorbește de conversiune sau transpoziție numai dacă cuvîntul se folosește într-un context specific, altul decît tipul de context care definește, de obicei, clasa de distribuție respectivă [14]. Deci conver-

[5] *Gramatica limbii române*, ed. II, vol. I, p. 11.

[6] *Ibidem*, p. 29 ; vol. II, p. 7.

[7] Vezi în acest sens : *Gramatica limbii române* cit. ; Al. Graur, *Gramatica azi*, EA, București, 1973 ; Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, Edit. Albatros, București, 1982 ; ș.a.

[8] Vezi Valeria Guțu Romalo, *Un procedeu distribuțional de delimitare a paradigmelor*, în SCL, XV, 1964, 1, p. 59—68.

[9] Vezi M. Zdrenghea, **Un, o** — *articol, numeral, pronume*, în LR, IX, 1960, 5, p. 37—39 ; Iordan, Robu, LRC, p. 362.

[10] Vezi M. Zdrenghea, *Articol sau pronume?*, în *Omagiu Rosetti*, București, 1965, p. 1029—1032 ; idem, *Adjective determinative sau pronume?*, în LR, IV, 1955, 4, p. 83—90 ; Graur, *Gramatica*, p. 93.

[11] De fapt, asemănarea cu adjectivul sau cu adverbul este numai de natură sintactică, cf. Iordan, Robu, LRC, p. 419.

[12] Iordan, Robu, LRC, p. 409.

[13] Vezi Luiza Seche, *În jurul categoriei numeralului*, în LR, IX, 1960, 3, p. 63—70 ; Elena Carabulea, *Despre categoria numeralului*, în SCL, XI 1960, 3, p. 417—421 ; Coteanu, *Gramatica*, p. 106 ; cf. și Iordan, Robu, LRC, p. 430.

[14] Iordan, Robu, LRC, p. 306.

siunea este un fenomen stilistic, realizat prin mijloace gramaticale, și nu un mod de îmbogățire a vocabularului în sensul obișnuit, care are drept rezultat sporirea inventarului de cuvinte.

De pildă, adjectivul, clasa lexico-gramaticală cu cele mai multe afinități cu substantivul, se poate substantiva după unele norme obișnuite, generale [15]. Dar nu toate adjectivele se folosesc în egală măsură cu valoare de substantiv. După o statistică întreprinsă de Ioana Diaconescu [16], din numărul total de 7871 de adjective, excerptate din diverse surse, 801 de adjective pot avea și valoare substantivală, 311 au în mod egal valoare de adjectiv și de substantiv, 314 sînt prezentate ca omonime, adjectiv și substantiv, cu aceeași formă și același etimon, iar la un număr de 262 cuvîntul adjectiv (participiu) substantivat se confundă cu supinul. În dicționar, acestea din urmă sînt atestate o dată ca adjectiv și altă dată ca substantiv. Se vede de aici că numărul total al acestor patru categorii de adjective este de numai 1688, față de 6183 de adjective atestate ca atare, ceea ce face dificilă aprecierea că există în asemenea cazuri omonime, întrucît nici dicționarele nu sînt consecvente în indicarea schimbării valorii morfologice (deși unele adjective sînt foarte obișnuite și cu valoare substantivală, dicționarul le atestă numai ca adjective, și invers)[17].

Din totalul adjectivelor, un număr important îl formează cele care denumesc însușiri omenești, dintre care adjectivele negative sînt de trei ori mai numeroase decît adjectivele pozitive [18]. În urma unui studiu întreprins asupra substantivării adjectivelor care denumesc însușiri negative, Ion Coja arată că substantivarea adjectivelor este mai frecventă acolo unde intervine mai mult afectivitatea [19].

Funcția expresivă o găsim și în întrebuințările substantivului convertit în adjectiv sau adverb. G. I. Tohăneanu atestă situații de adjectivare a substantivelor în poezia lui Eminescu [20] : *glasuri bărbate (Ondina*, IV, 31, 96), unde *bărbate* funcționează ca adjectiv (ca în limba latină), cu sensul de „bărbătesc, puternic", acordat cu *glasuri*, întocmai ca în poezia populară : *Și cai învățați / Și cîni mai bărbați (Miorița)*. În acest din urmă exemplu valoarea adjectivală este reliefată și prin forma de comparativ. Alături de acest cuvînt, Eminescu folosește adjectival și alte substantive, precum : *copilă*, *fecioară*, *june* etc. : *zilele-mi copile*, *copila-mi murmurare*, *fruntea-i copilă*, *basmele copile*, *lumina ta fecioară*, *jocurile-mi june* etc., unde, prin noua distribuție, substantivele au primit note mai abstracte.

Gradul de expresivitate este și mai evident atunci cînd anumite substantive se folosesc, cu formă invariabilă, pe lîngă verbe și adjective, deci cu valoare adverbială : *doarme buștean*, *doarme tun*, *merge strună*, *vine glonț*, *alb colilie*, *gol pușcă*, *plin ochi*, *singur cuc*, *supărat foc* etc. Provenite din contragerea unei comparații și realizînd o sinecdocă, aceste construcții sînt folosite în limbajul afectiv cu precădere pentru a reda gradul de intensitate maximă pe care-l conțin, dar și pentru ineditul exprimării.

[15] Vezi Ioana Diaconescu, *Substantivarea adjectivului în limba română*, în SMFC, III, 1962, p. 197—278.
[16] *Ibidem*.
[17] *Ibidem*, p. 217.
[18] Ion Coja, *Substantivarea adjectivelor care denumesc însușiri omenești negative*, în SMFC, III, 1962, p. 279—283.
[19] *Ibidem*.
[20] Tohăneanu, *Studii*, p. 66—70.

În parte situația este evidentă și în cazul folosirii altor părți de vorbire cu valori diferite de cele specifice lor. De pildă, sînt mai expresive formule ca : *Multe ofuri poate avea cineva*, în loc de *multe necazuri*, ori *vorbești nimicuri*, pentru *vorbești lucruri de nimic, fără valoare* etc. Expresivitatea lor rezultă din folosirea în funcție de substantiv a unei interjecții (în primul caz) sau a unui pronume ori adverb (în cel de al doilea caz). De asemenea, întrebuințarea adverbului ca substantiv este mai vie decît o formulă neutră, substantiv plus adjectiv : *Binele este preferat răului.*

Aceeași nuanță ne întîmpină și în cazul apariției adverbului pe lîngă substantiv. Cînd spunem *Ea este o femeie bine*, combinația nouă în care a intrat adverbul *bine* i-a conferit un plus de expresivitate. *Bine* nu și-a schimbat clasa lexico-gramaticală, întrucît n-a primit morfeme în plus pentru a se acorda cu numele regent ; el este un atribut adverbial neacordat și prin urmare nu poate fi vorba de o trecere a sa la clasa adjectivului, ci numai de o ocurență sintactică [21].

Limba română folosește adjectival și gerunziul, probabil după model francez [22]. „Gerunziul cu valoare de adjectiv s-a răspîndit, se menționează în Gramatica Academiei [23], în limba literară a secolului al XIX-lea". Exemple numeroase se întîlnesc în poezie, la Heliade : *arzînda-mi poftă, bătînda-ți inimă, apele dorminde, inima gemîndă, muginda mare* etc., la Bolintineanu : *arzîndu-i sîn, noapte arzîndă, lacrimi arzînde, lac dormind, flori dorminde* etc., la Eminescu : *căzînde stele, dantîndele ființe, furtună descrescîndă, lebădă murindă* etc., precum și la alți scriitori ai epocii [24]. Răspîndirea gerunziilor adjectivate în special în „creația poetică" se produce nu numai „pentru unele *calități de ordin stilistic* (s. n.), ci și pentru că aduceau o notă inedită în tehnica poetică a vremii" [25]. În limba literară contemporană, gerunziile acordate se folosesc mai rar, dar nu sînt inexistente [26].

Există desigur și altfel de situații. Respectînd anumite norme, orice parte de vorbire poate fi folosită în contexte diferite decît cele care caracterizează clasa respectivă. Prin articulare [27] și distribuție [28], de exemplu, se pot substantiva chiar și cuvintele ajutătoare (prepozițiile, conjuncțiile, articolul), formele flexionare sau numele unui sunet ori al unei litere : *un pe, un și, un este, un du-te-vino, un u* etc. Nu se poate trage concluzia că în această situație conversiunea acestora e obișnuită și frecventă. Ele sînt folosite astfel ca nume a ceea ce reprezintă din punct de vedere morfologic [29].

[21] Cf. Iordan, Robu, LRC, p. 497.

[22] Vezi Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 61—89 ; Valentina Hristea, *Adjectivarea gerunziului*, în SMFC, IV, 1967, p. 270 ș.u. ; Graur, *Gramatica*, p. 122.

[23] *Gramatica limbii române*, ed. II, vol. I, p. 267.

[24] Hristea, *Adjectivarea*, p. 254 ș.u.

[25] *Ibidem*, p. 275.

[26] *Gramatica limbii române*, ed. II, vol. II, p. 117.

[27] Articolul funcționează și ca o marcă obligatorie a substantivării, Iordan, Robu, LRC, p. 358.

[28] Considerăm că topica are o mai mică valoare în cazul substantivării. Importantă este distribuția, de vreme ce forma articulată a adjectivului, de exemplu, e substantiv numai atunci cînd adjectivul e folosit singur, în caz contrar își păstrează valoarea proprie de adjectiv. Din acest punct de vedere, credem că ar trebui revăzută definiția dată substantivării de Gh. Constantinescu-Dobridor, în *Mic dicționar de terminologie lingvistică*.

[29] *Gramatica limbii române*, ed. II, vol. I, p. 22.

Trecerea efectivă de la o parte de vorbire la alta este un fenomen izolat și se realizează în timp îndelungat. *Ferice*, de pildă, în secolul trecut apărea, în stilul beletristic, ca adjectiv invariabil, iar astăzi se folosește adverbial; *curînd*, *oare*, *parcă*, *poate*, *pasămite*, *fie*, toate erau cîndva forme verbale iar astăzi sînt adverbe [30], în afara lui *fie*, care este conjuncție. E vorba însă de cuvinte izolate, dar cu mare întrebuințare în contexte determinate.

În cazul în care fenomenul cuprinde o întreagă categorie morfologică de cuvinte și urmează norme specifice, atunci se poate vorbi de un mod caracteristic de formare a cuvintelor. În această situație se află infinitivul lung și, în parte, supinul, folosite pentru exprimarea numelui de acțiune [31]. În limba română veche, ambele forme verbale se foloseau atît ca verbe, cît și ca substantive, întocmai ca în limba latină. În româna actuală, infinitivul lung este numai substantiv, iar supinul se mai folosește și cu valoare verbală [32]. Se poate trage concluzia, cel puțin pentru infinitivul lung, că cei doi constituenți, sufixul verbal plus sufixul infinitivului lung *-re*, se pot considera un singur afix (realizat în mai multe variante : *-are*, *-ere*, *-ire*, *-îre*) [33]. După o statistică, numărul substantivelor cu formă de infinitiv lung este de aproximativ 5400, dintre care peste 60% sînt formate cu *-are*, după modelul conjugării I [34]. Înseamnă că accentuarea valorii nominale a infinitivului zis lung a dus în româna contemporană la trecerea acestei categorii verbale în clasa substantivului. Posibilitatea formării, în continuare, a unor substantive și de la teme neverbale, mai ales în limbajul tehnic, ori atașarea sa la cuvinte împrumutate, înlocuind sufixele lexicale cu care acestea erau formate [35], i-a conferit lui *-are*, mai mult ca celorlalte *(-ere, -ire, -îre)*, statutul de sufix lexical și prin aceasta procedeul — foarte productiv în limba română actuală — a fost inclus în cadrul derivării. Acum nu mai poate fi vorba de conversiune, cum era în latină ori în limba română veche, unde infinitivul putea avea deopotrivă valoare verbală și nominală, ci de un procedeu curent de formare a substantivelor cu sufixul *-are* [36]. În parte și supinul are o situație asemănătoare. Româna contemporană cunoaște formații în *-at* și *-it* care nu au la bază verbe atestate, ceea ce duce la concluzia că și aici avem de-a face cu lexicalizarea sufixelor respective, în care caz se poate vorbi de derivare [37], și nu de schimbarea valorii gramaticale. Deși în comparație cu infinitivul lung numărul este mult mai mic, de numai 1850, se consideră totuși că substantivarea supinului este un proces viu în limba română, mai ales în anumite stiluri ale ei [38].

[30] Iordan, Robu, LRC, p. 398, 503.

[31] Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acțiune prin substantive cu formă de infinitiv lung și de supin*, în SMFC, IV, 1967, p. 277—320.

[32] Vezi *Istoria limbii române*, vol. I, EA, București, 1965, p. 190, nota 101.

[33] Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, EȘE, București, 1977, p. 69.

[34] Carabulea, Popescu-Marin, *Exprimarea*, p. 283.

[35] *Ibidem*.

[36] Vezi G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 93; *Gramatica limbii române*, ed. I, vol. I, p. 156; ed. II, vol. I, p. 266; *Introducere în lingvistică*, p. 166.

[37] Vezi pentru aceasta *Gramatica limbii române*, ed. I, vol. I, p. 156, unde infinitivul lung și supinul substantivat sînt tratate în capitolul *Substantive formate cu sufixe*, arătîndu-se și caracterul lor verbal; W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, p. 571.

[38] Carabulea, Popescu-Marin, *Exprimarea*, p. 291.

Faptele puse în discuţie duc la concluzia că „schimbarea categoriei gramaticale" este, în primul rînd, un fenomen stilistic şi nu un mijloc de îmbogăţire a inventarului lexical, întrucît cuvintele înregistrate în dicţionare la alte clase decît cele originare sînt izolate, iar numărul lor este neînsemnat.

Posibilitatea conversiunii, dată de caracterul deschis al claselor lexico-gramaticale şi de ocurenţa sintactică, nu duce la modificări în structura morfologică a cuvîntului, ci numai la o oarecare schimbare a sensului, dată de contextul deosebit în care se foloseşte. Ea pune în evidenţă plurifuncţionalitatea gramaticală a termenilor, fiind în concordanţă cu tendinţa limbii spre expresivitate.

În cazul în care fenomenul cuprinde o întreagă clasă morfologică şi urmează norme riguroase, se poate vorbi de o nouă sursă de îmbogăţire a vocabularului, întrucît afixele morfologice se transformă în afixe lexicale, care pot fi incluse în sistemul general de formare a cuvintelor noi.

Mai 1984 *Institutul de Învăţămînt Superior*
Baia Mare, str. Victoriei nr. 76

ARŞ, INTERJ., *ARŞĂ*, S.F.

AL. IONAŞCU

În DA este înregistrat cuvîntul **árşă** s. f. (în munţii Sucevei; pronunţarea dialectală : *árşâ*) „bici cu pleasnă". Etimologia este considerată necunoscută, dar se spune că „pare a sta în legătură cu verbul *a arde* (*ars*), în care caz rămîne neexplicată formaţiunea cuvîntului".

Legătura presupusă este reală, iar formaţia cuvîntului poate fi explicată dacă pornim de la interjecţia **arş, ărş**. Aceasta din urmă, absentă din DA, ne este cunoscută din graiul natal (Rocşoreni, jud. Mehedinţi) şi o găsim atestată la D. Udrescu : „**arş** interj. 1. Strigăt de durere al cuiva care s-a fript cu ceva : *Arş ! m-am opărit* ... 2. Exclamaţie cu care se opresc copiii de la foc sau de la ceva interzis : *Arş, nu pune mîna !* (Ironic) *Arş, nu te-atinge că te frige !* [Var. *ărş ... hărş*]" [1].

Cuvîntul este, judecînd după principalele dicţionare ale limbii române (de ex. DA, CADE, Şăineanu DU, DLRLC, DLRM, DEX) aproape necunoscut specialiştilor. Singura lucrare lexicografică generală în care l-am găsit înregistrat — dar şi acolo într-un mod nesatisfăcător — este dicţionarul lui Scriban : „**harş** sau **harşt, hârş** sau **hârşti**, interjecţie care arată huetu unei loviri răpezi cu palma, al tăierii răpezi, al unei mîini trase răpede ş. a. *Harş : i-a şi tăiat capu ! Harş : m-am fript !*" [2].

Din informaţiile pe care le deţinem de la colegi sau de la alţi cunoscuţi, *arş* sau *ărş*, ca exclamaţie care însoţeşte retragerea bruscă a mîinii de pe un obiect fierbinte sau îi avertizează pe copii că frige, este răspîndită prin Crişana, Banat, Oltenia, Muntenia şi Dobrogea, iar *harş*, sau *hărş*, adesea contaminate cu onomatopeicele **hîrş, hîrşt(i), hărşt(i), harşt(i)**, mai ales prin Moldova şi Muntenia.

Menţionăm că în DA sînt inserate cuvintele cu rol în parte asemănător **bîia** — „(În Bucov.) Interjecţie prin care se fac atenţi copiii să se păzească de foc (Arde ! Frige !), p. e x t. (în limba copiilor) foc ... Etimologia necunoscută. Cf. bâja" — şi **bîja** — „**Bâja** interj. = **bâia** (În Mold. şi Bucov.) ... Formaţiune onomatopeică". În articolul *bâia* găsim şi trimiterea „Cf. *(h)ârşi !*", dar, din motive necunoscute, formele *hârşi* şi *îrşi* nu figurează în dicţionar nici ca articole aparte, nici ca variante. La litera H apare, ce-i drept, un articol privind interjecţia *hîrş* (respectiv *hârş*, cu variantele *hârşt, hârşti, harş, harşt, harşti*) şi s-ar putea crede că aceasta se are în vedere prin „Cf. *(h)ârşi !*", dar nici în definiţia cuvîntului şi nici în citatele care se dau spre a ilustra sensurile acestuia, nu găsim nimic care să justifice trimiterea din articolul *bâia*, astfel încît cititorul rămîne cu impresia că datele privind relaţia de sinonimie dintre *bîia* şi *(h)îrşi* au fost la îndemîna redactorului în perioada redactării

[1] D. Udrescu, *Glosar regional Argeş*, Editura Academiei, Bucureşti, 1967, s.v.
[2] August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939, s.v.

articolului despre primul cuvînt, fiind ulterior probabil pierdute și, în orice caz, absente sau scăpate din vedere atunci cînd a fost redactată interjecția *hîrș*.

Este incontestabil faptul că în multe graiuri au avut loc contaminări între onomatopeicele din familia lui *hîrș* și variantele cu *h* protetic ale interjecției *arș*. Totuși aceasta din urmă ar trebui să fie tratată ca un cuvînt aparte, așa cum s-a procedat, de pildă, în același DA, cu interjecția *hîrști* — „strigăt cu care se îndeamnă oile la strungă (Cotîrgași, jud. Suceava)" — în ciuda omonimiei sale cu una dintre variantele lui *hîrș*. Căci interjecția *arș/ ărș* își păstrează autonomia deplină în multe graiuri din sudul și vestul teritoriului lingvistic dacoromân, iar acolo unde a fost atrasă în familia onomatopeicelor *hîrș*, *hîrșt(i)* etc. contaminarea privește numai complexul sonor, nu și latura semantică. (Afirmația lui Scriban că *harș* din *harș : m-am fript !* ar arăta „huetu ... unei mâni trase răpede" și ar fi, în consecință, înrudit din punct de vedere semantic cu *harș* din *harș : i-a și tăiat capu !*, nu se poate susține : ce fel de huiet produce retragerea bruscă a mîinii ?)

Sensul principal al interjecției *arș* a fost foarte bine intuit de D. Udrescu, care l-a definit pregnant ca „strigăt de durere" al celui care s-a ars cu ceva [3]. Celălalt sens, de exclamație prin care se avertizează copiii că frige, are ceva comun cu cuvintele onomatopeice : ca și acestea din urmă, *arș* are în acest sens o funcție imitativă, dar, în timp ce în cazul onomatopeelor e vorba de imitarea aproximativă a unor zgomote din natură, aici avem imitarea unui fapt lingvistic sau, mai exact, mimarea unui comportament uman mai complex, căci, concomitent cu această exclamație, se imită și retragerea bruscă a mîinii dinspre foc sau dinspre obiectul fierbinte. Acest sens s-a dezvoltat în chip firesc din cel principal.

Dacă funcția de bază a interjecției *arș* este aceea de a exprima senzația de arsură, este normal să-i căutăm etimologia printre formele verbului *a arde*. După cum se știe, perfectul „tare" (la o categorie de verbe din care face parte și *ardu)*, păstrat pînă azi în aromână (unde *torcu*, de pildă, are perfectul : *tórșu*, *toársișĭ*, *toárse*, *toársîm*, *toársit*, *toársiră)* [4], caracteriza în trecut și dacoromâna, în care se mai întîlnea încă, destul de frecvent, în secolul al XVI-lea. Astfel, Ovid Densusianu citează în HLR nu mai puțin de 26 de forme de persoana I sg. a perfectului care apar în primele texte românești cu terminația *-ș(u) : aduș(u)*, *ascunș(u)*, *curș(u)*, *dereș(u)*, *destinș(u)*, *învinș(u)*, *răspunș(u)*, *scoș(u)*, *scriș(u)*, *spuș(u)*, *tremiș(u)*, *viș(u)*, *ziș(u)* etc. [5].

Pe de altă parte, din ALR II s. n. rezultă că urmele fostelor forme tari ale perfectului persistau în timpul anchetei Petrovici într-o serie de graiuri din vestul și din sudul teritoriului lingvistic dacoromân [6]. Între

[3] În studiul *Interjecția și onomatopeea în limba română* („Analele Universității București", seria „Limba și literatura română", nr. 1—2/1971, p. 165—193), Constantin Dominte se referă și la interjecția *arș*, pe care o cunoaște din graiul natal (jud. Teleorman) și o notează *(h)ărș(i)* (p. 173) și *(h)ărși*, *(h)arș* (p. 185, nota 24). Independent de Udrescu, el include cuvîntul în categoria interjecțiilor propriu-zise, care exprimă fenomene afective, în cazul dat (senzația de) „arsură" (p. 173).

[4] Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân (general și etimologic)*, ed. a II-a, p. 74. În aromână, ca și în vechea dacoromână, perfectul tare caracterizează mai ales verbe de conjugarea a III-a (în care intră și *ardu*, cu perfectul *arșu)*.

[5] Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, vol. II, Paris, 1938, p. 217—218.

[6] ALR s. n., vol. VII, h 1979, 1982, 1983, 1984, 1985, 1987, 1988, 1990, 1993, 1996.

acestea trebuie să fie menționate — în graiuri din Banat [7] și într-un punct din regiunea Munților Apuseni[8] — forme de persoana I sg ca *arșéĭ*, *ascunșéĭ*, *(d)zișéĭ*, *spușéĭ* [9], reprezentînd o contaminare între tipurile *ârșu* și *arséĭu*, precum și formele, apărute prin analogie cu cele de mai sus, cu *ș* în loc de *s* la persoana a II-a sg. și la persoanele I și a II-a pl.

Este semnificativ faptul că regiunile în care perfectul simplu se mai folosește și în zilele noastre sînt incluse în aria care prezintă pe *arș/ărș* de sine stătător, în timp ce graiurile despre care se poate presupune că au pierdut mai de mult perfectul simplu se caracterizează fie prin contaminarea de care am amintit mai sus dintre *arș*, *ărș* (resp. *harș*, *hărș*) și onomatopeicele *hîrș*, *hîrșt(i)* etc., fie prin lipsa totală a interjecției de care ne ocupăm.

Există, prin urmare, suficiente motive să considerăm că *arș*, *ărș* provine din expresia *arșu-mă*, care era emisă brusc, imediat ce se producea senzația de arsură, concomitent cu retragerea mîinii de pe foc sau de pe obiectul fierbinte. Rapiditatea rostirii explică atît omiterea cu timpul a pronumelui *mă*, cît și deschiderea incompletă a canalului prin care se scurge curentul de aer fonator, ceea ce a provocat micșorarea aperturii la articularea lui *a* și apariția, alături de *arș*, a variantei *ărș*. Această etimologie este presupusă și de Constantin Dominte (în studiul citat mai sus), care are însă îndoieli din cauză că regula ar fi ca interjecțiile să nu provină din altă formă verbală decît imperativul [10]. Dar un caz ca interjecția *ču !* din limba rusă, folosită (cu sensul „*pst !*", „*ai auzit ?*") cînd vrei să faci atent pe cineva asupra unui sunet pe care l-ai auzit sau ți se pare că l-ai auzit, reprezentînd fosta formă de persoana a II-a sg. a aoristului (formă temporală dispărută de mai multe secole) de la verbul *čuti* „a auzi" [11], probează că imperativul nu este singura formă verbală din care poate lua naștere o interjecție.

Revenind la substantivul *arșă* „bici cu pleasnă", menționat la început, putem afirma că legătura presupusă de autorii DA dintre acest cuvînt și verbul *a arde* se confirmă, dacă luăm în considerare :

1. Existența interjecției *arș*, în dacoromână, inclusiv în graiuri din nordul Moldovei. (Prezența ei în această regiune ne-a fost semnalată de colega Dana Manea, care o cunoaște dintr-un grai din jud. Botoșani, în forma *harș*. Este firesc să presupunem că înainte de pierderea perfectului simplu varianta fără *h* protetic a circulat și în această zonă.)

2. Sinonimia dintre *a plesni (a șfichiui)* și unul dintre sensurile lui *a arde*, anume sensul specializat propriu vorbirii familiare, din expresii ca *a arde pe cineva* (cu biciul etc.) sau *a-i arde cuiva* (o palmă) = „a-i da una sau mai multe lovituri repezi și neașteptate (care produc o senzație ca a unei arsuri)" — v. DA, s. v. *arde*.

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[7] Punctele cartografice 2 (Pecenișca), 27 (Glimboca), 29 (Secășeni), 36 (Ghilad).

[8] Punctul cartografic 95 : „Informatorii sînt din *Crîngurile* (cătune mai mici, formate din 2—3 case) de lîngă Ghețar și de pe Valea Ierbii Rele, ale comunei Gîrda de Sus, care în trecut era un cătun al comunei Scărișoara".

[9] Formele se dau în transcriere simplificată.

[10] Constantin Dominte, *op. cit.*, p. 185, nota 24.

[11] V. Max Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, s. v. ; V. I. Borkovskij și P. S. Kuznecov, *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*, ed. a II-a, 1965, p. 295 ; V. V. Ivanov, *Razvitie grammatičeckogo stroja russkogo jazyka*, 1960, p. 104.

NUMELE UNIC

CHRISTIAN IONESCU

Este **numele unic** din documentele noastre istorice identic cu **prenumele** (sau numele de botez)?

Pentru a răspunde la această întrebare — determinată, pe de o parte, de faptul că în unele lucrări de antroponimie românească se pune semnul egalității între cele două concepte, iar pe de alta, de importanța răspunsului, mult mai mare decît ar părea la prima vedere —, se impune, mai întîi, definirea termenilor. **Prenumele** este, din punctul nostru de vedere, o clasă funcțională ale cărei elemente desemnează fiecare doar o singură persoană; ea se definește prin opoziție cu **numele de familie**, clasa ale cărei elemente desemnează fiecare mai multe persoane aparținînd aceluiași grup (familia). **Numele unic** are două accepții: prima, aceea care ne interesează aici, adică desemnarea unei persoane, într-o anumită împrejurare, printr-un singur nume propriu, este o realitate indiscutabilă a sistemului și o modalitate curentă de numire; a doua accepție reflectă presupunerea, discutabilă, că, într-o anumită perioadă istorică, oamenii nu aveau decît un singur nume.

Singura sursă la care poate apela cercetătorul antroponimiei românești din trecut este ansamblul documentelor noastre istorice; se operează deci, indiferent de scopul final, cu două entități distincte, consubstanțiale, dar nu identice: fenomenul care urmează a fi cunoscut (adică sistemul **real** de denominație personală dintr-o anume perioadă și structura acestuia) și obiectul supus analizei (adică ansamblul numelor de persoană înregistrate în documente). Acesta din urmă, o formă de reflectare a primului, este determinant în ceea ce privește „perspectiva" din care se apreciază fenomenul real. Unul dintre principiile științei moderne este cel potrivit căruia „perspectiva constituie fenomenul", adică poziția sau atitudinea în observarea unui fenomen se constituie într-o parte considerabilă a fenomenului însuși. În cazul nostru este deci necesară stabilirea cît mai exactă a măsurii în care numele de persoană înregistrate în documente reflectă sistemul și structura denominației reale din perioada cercetată; și aceasta depinde, în primul rînd, de o cît mai corectă evaluare cantitativă și calitativă a izvoarelor, adică de numărul și natura documentelor, forma și limba în care s-au păstrat, de numărul persoanelor nominalizate și de măsura în care acestea sînt reprezentative pentru toate clasele și categoriile sociale etc.

O asemenea analiză, realizată pe un ansamblu de documente interne ale Țării Românești din secolele XIV—XVII, ne va permite să ne apropiem de un răspuns la întrebarea pusă inițial. Au fost luate în considerație toate cele 2328 de documente emise în perioadele 1351—1535 (cele mai vechi documente) și 1626—1634. Primul subansamblu de izvoare este constituit din 782 de documente, dintre care 607 originale; 604 dintre

ele sînt scrise în slavonă, fapt de o deosebită importanță, întrucît și numele de persoană îmbracă, în general, formele specifice limbii în care sînt redactate documentele. Ar fi deci o eroare să se considere că toate formele antroponimelor din aceste documente ori exprimarea relațiilor dintre ele ar fi realități ale sistemului românesc. Emanate fie din cancelaria domnească — în marea lor majoritate —, fie din cancelariile boierești, actele în discuție nominalizează doar 4800 de persoane pentru o perioadă de 184 de ani, ceea ce ar însemna, în cel mai bun caz, că din 350 de persoane doar una singură a fost numită în documentele timpului; (calcul bazat pe estimările demografice existente pentru perioada respectivă). Teoretic, probabilitatea de apariție a numelor cu frecvență redusă este foarte mică. Situația este mult mai deficitară sub raportul reflectării structurii sociale : în marea lor majoritate persoanele menționate aparțin grupului de mari stăpîni de pămînt, mai mult sau mai puțin autohtoni. Se impune deci o mare atenție în aprecierea unui nume din această perioadă drept creație românească. Al doilea subansamblu este constituit din 1546 de documente; din cele 1196 originale, 781 sînt românești, față de numai 400 slave. Se remarcă diversificarea conținutului și prezența actelor particulare, redactate de pisari locali, buni cunoscători ai celor pe care îi menționau în documente; numărul persoanelor nominalizate se ridică la aproximativ 14 500 pentru o perioadă de 8 ani, fapt ce se corelează cu o mai fidelă reflectare a structurii sociale : numărul marilor stăpîni de pămînt este acum infim față de acela al micilor proprietari — moșnenii, al țăranilor fără pămînt — rumânii, al robilor, tîrgoveților, micilor slujbași etc. Preponderența actelor românești (65%), numărul mare de acte particulare (40%), creșterea substanțială a indicelui de reprezentare generală și a celui de reflectare a structurii sociale au drept urmări nu numai importante modificări în inventarul de nume, în frecvența acestora ori în dublarea numărului de persoane desemnate prin formule antroponimice complexe (aprox. 15%), ci și o structură fonomorfosintactică mult mai „românească".

Identificarea persoanelor menționate în documente și stabilirea numărului total de formule antroponimice prin care acestea sînt desemnate ne duce la constatarea că numărul formulelor este mult mai mare decît acela al persoanelor, ceea ce înseamnă că numeroase persoane sînt nominalizate, în documente diferite sau chiar în același document, prin formule diferite, dar echivalente funcțional. Iată doar cîteva exemple : *Dragomir = Dragomir Udriște = Dragomir Manev = Dragomir Udrițev = Dragul Manev = Udriște* (menționat în 69 de documente emise în perioada 1447—1492); *Ion = Ivan Cortofleașă = Cortofleș; Stroe = Stroe Fiera = Stroe Fiera Leurdeanul* (în acte emise între 1632—1634). În documentele moldovenești situația este asemănătoare : *Duma = Duma Dulcescul = Dulcici = Limbădulce = Duma Limbădulce = Limbădulcevici; Baico = Ivan Balcean = Oana = Balcean; Stanislav = Rotompanov = Stanislav Rotompan; Oțel = Mihail Oțel* etc. (din cele mai vechi acte emise între 1384 și 1448). Formulele echivalente din clasele de mai sus sînt fie formule simple — constituite dintr-un singur nume de persoană („nume unic", în prima accepție a termenului), fie formule complexe, constituite din două sau trei nume. Apariția unei formule simple ori a uneia complexe nu poate fi pusă în legătură cu apartenența socială a persoanei sau cu caracterul „oficial" (emis de cancelaria domnească) ori „neoficial" (zapis scris în sat) al actelor.

Analiza formulelor simple în corelație cu formulele complexe echivalente ne duce la concluzia că numele unic este de fapt unul dintre numele persoanei, indiferent de funcția antroponimică a acestuia (nume individual = prenume, supranume individual ori supranume de grup ereditar).

Contextul onomastic, adică încadrarea numelui unic într-o serie de antroponime presupuse a funcționa ca prenume, nu este nici el revelator în ceea ce privește clasa căreia îi aparține numele. Un singur exemplu, dintr-un document moldovenesc emis la 6 martie 1443, ni se pare suficient : „numele unic" *Porcu* apare în următorul context onomastic : Ștefan, Petru, Crîstea, Neagoe, Petru Hudici, Duma Braevici, Iurghici, Oancea, Petru, Duma Limbădulcici, Mircea, Toma Vereșceac, Negrilă, Stanciul, Crîstea Negrul, Ion Balcean, Oană Ureacle, Albu, Bogdan, Oană Julici, Dieniș, Stanciul Ponici, Costea Perecichi, Petru, *Porcu*, Tador Vascovici, Manuil Gîrbovul, Boguș, Pașco etc. În alte documente aceeași persoană este numită *Ion Porcu*, deci numele unic *Porcu* din actul în discuție nu funcționa ca prenume.

Deci, nici desemnarea unei persoane printr-un singur nume, și nici contextul în care apare acesta nu sînt criterii de identificare a prenumelor românești din trecut. Cunoașterea funcției inițiale a unui nume în cadrul sistemului antroponimic românesc, într-adevăr indispensabilă în stabilirea etimologiei corecte, trebuie să se bazeze pe alte criterii, mai exacte și minuțios corelate. În ceea ce privește numele individual (prenumele), părerea noastră este că factorii de ordin cultural sînt cei care determină, în primul rînd, componența acestei clase.

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

ȚIC ȘI DERIVATELE SALE

DUMITRU LOȘONȚI

ȚIC, ȚICHI*. Ca nume de locuri se întîlnește mai ales în Munții Apuseni și în regiunile învecinate : **Țic**, „v î r v; îi chiar așa ca o m o v i l ă; îi cam în hotar cu Șartășul" I, „ridicătură cu pădure" II (Măgura AB); **Țicu**, „v î r v" (Geamăna AB); **Țicu**, „d e a l, v î r v de deal" (Gîrde AB); **Țîcu**, „m u n t e" (Ighiu [1] AB); **Țicu ăl Mare, Țicu ăl Mic** și **Țicu lu Harom**, v î r f u r i (Poiana Aiudului AB : comunicat E. Șoșa); **Țicu**, „cel mai mare d e a l dinspre răsărit" (Podeni CJ : comunicat I. Roșianu); **Țicu**, „d e a l înalt" (Hovrila MM : comunicat Gr. Tira); **Țicu Blaguli**, „deal înalt" I sau **Coasta Blaguli** II și **Țicu** sau **Vîrvu Țicului**, „v î r v de deal" I (Sălciua de Jos AB); **Țic** sau **Țicu Matrii**, „ț i c h i l e u" I, „v î r v u l e ț" II și **Țicu lui Avram** I, III sau **Vîrvu lui Avram** II, (*) (Sălciua de Sus AB); **Țichi** sau **Vîrvu Țichiului**, „v î r v, ț i c h i l e u, deal mai înalt, vîrv de dîmb" (Lupșa AB).

În afară de aceste toponime, unde *Țic*, cu varianta *Țichi* [țit'] rezultată sub influența derivatului *țichileu* (vezi *infra)*, este numele unor vîrfuri, dealuri, mai amintim cîteva unde e numele unor pante relativ abrupte : **Țicu**, „p a n t ă" (Valea Mănăstirii AB); **Țicu**, „p a n t ă mare cu drum pe ea" (Valea Mică AB); **Țic(u)**, „c o a s t ă repede" (Cîmpu lu Neag HD); *Țîcu Vîrtopului*, „capu de jos al vîrvului, de unde locu se lasă la vale tare" (Poiana Sibiului [2] SB) etc.

Apelativul *țic* (pl. *țicuri)*, necunoscut de DLR ms., este viu cu sensurile : **1.** „vîrv, ridicătură mai înaltă ca cele obișnuite" (Ceru-Băcăinți, AB); „deluț, o ți' de ridicătură" (Muntele Băișorii CJ); „teren mic,

* Pentru dicționare (și glosare) am reținut abrevierile din Bibliografia *Dicționarului limbii române*. În plus, am folosit următoarele : Candrea, *Probleme* = I.-A. Candrea, *Probleme de toponimie*, curs, 1930—1931; Drăganu, *Rom.* = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, 1933; MDGR = *Marele dicționar geografic al României*, vol. I—V, București, 1898—1902; Matasă, *C.* = C. Matasă, *Cîmpul lui Dragoș. Toponimie veche și actuală din județul Neamț*, București, 1943; Porucic, *L.* = T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, Chișinău, 1931. Simbolurile pentru județe sînt : AB = Alba, AR = Arad, BH = Bihor, BN = Bistrița-Năsăud, BT = Botoșani, BV = Brașov, BZ = Buzău, CS = Caraș-Severin, CJ = Cluj, CV = Covasna, GL = Galați, GJ = Gorj, HR = Harghita, HD = Hunedoara, IS = Iași, MM = Maramureș, MS = Mureș, NT = Neamț, PH = Prahova, SM = Satu Mare, SJ = Sălaj, SB = Sibiu, SV = Suceava, VS = Vaslui, VL = Vîlcea. În localitățile în care au fost anchetați mai mulți informatori, prin I, II etc. notăm răspunsuri primite de la cei principali, iar prin (*), (**) etc. răspunsuri primite de la cei ocazionali. Relatările informatorilor sînt reproduse literarizat, între ghilimele. Cînd ne referim la materialul adunat pentru atlase sau prin CHEST. IV, după sigla fiecăruia urmează numărul întrebării din chestionarul respectiv per numărul cartografic al localității anchetate.

[1] Tache Papahagi, *Cercetări în Munții Apuseni*, în GS, II, 1925—1926, fasc. 1, p. 66.

[2] Eugen Tănase, *Toponimia comunei Poiana Sibiului*, în AUT, seria Științe filologice, V, 1967, p. 14.

ascuțit și pietros; și dacă s-o lovit un animal... zici că s-o lovit într-un țic de piatră" I, „dacă iese pe mînă ceva mic, ca un cap de buboi, se zice că o crescut on țic" II (Petros HD); **2.** 'pantă mai abruptă' (Curpeni, Sebeșel AB), „loc repede, pantă mare" (Mărtinie AB), „pantă foarte abruptă" (Loman AB), „pantă abruptă" III (Dealu Babii HD), „loc prăpăstios, foarte rău, unde ți-e frică să intri" (Merișor HD), „pantă mai ageră ca *Gurișu*" (Bulbuc [3] AB) etc.

Cu excepția celui din Lupșa, toate toponimele menționate, precum și apelativul, se pronunță [țîc]. Le-am literarizat cu *i*, considerînd că e vorba de pronunțarea dură a lui *ț*.

Cu sensul de 'omușor' cuvîntul a fost atestat în Țara Hațegului („țicul sau sfîrcul de la perdeaua palatului (ceriului gurii)" (REV. CRIT. III, 159).

ȚĂCĂLIA, „v î r f rotund, înalt și tare" II (Vama Buzăului BV), provine din apelativul *țăcălie* (pl. *țăcălii)* „țurțudău, loc așa ascuțit ca o buglă" I, „un mal (= deal) mai ridicat, o ascuțitură, un mal ascuțit" II (Vama Buzăului BV), „vîrf de deal, ascuțitură ca un vîrf de buglă de fîn" (Întorsura Buzăului CV), „o coastă mare, un munte înalt" (Zăbrătău CV).

După părerea noastră, sensul acesta, neatestat de nici un dicționar (inclusiv DLR ms.), și cele cunoscute (**1.** 'barbă mică și ascuțită; cioc, barbișon', **2.** 'frigare de lemn') aparțin aceluiași cuvînt, care are sensul fundamental 'obiect de formă ascuțită, conică'.

TDRG, CADE, DM, DEX nu-i indică lui *țăcălie* originea, deși n-au lipsit încercările de a i-o stabili. Se pare că S. Pușcariu (DR, I, p. 79) se gîndea la un împrumut din turcă: „*țîgă — țîgă — țîgîlie*, interjecție pentru chemat caprele (...) nu poate fi despărțit de radicalul *Zieg* din germ. *Ziege* 'capră'; în *țîgîlie* (cf. diminut. germ. *Ziegeli* = *Zieglein)* avem a face, probabil, cu amestecul lui *țăcălie* 'barbiche' : aluzie la barba țapului (turc. *tekè çaqualî* 'barbe de bouc' ...)".

Pentru C. Lacea (DR, III, p. 748 *țăcălie* 'barbă în cioc, cioc' „e, probabil, un derivat al ung. *szakáll* 'barbă', prin sufixul *-ie*. Cum în ung. nu există gen, iar firea limbei noastre pretindea un gen, i s-a adăugat suf. fem. *-ie*, fiind genul cel mai natural care i se putea da acestui cuvînt înrudit cu 'barbă' ...". Pentru a motiva substituirea lui *s* cu *ț*, autorul admite că „noi am primit cuvîntul de la sași, probabil de la bărbierii sași (...), la care, deși nu-l găsim atestat, nu urmează că n-a existat vreodată". Această explicație a fost aprobată de Drăganu (*Rom.*, p. 548) și Lajos Treml (BL, II, p. 47). Fără să fie convins că *țăcălie* este un împrumut maghiar, Lajos Tamás (alias Treml) îl înregistrează totuși în *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966.

Elena Carabulea [4] îl consideră o creație românească cu suf. *-ălie*, dar îl raportează greșit la *țacă* '**1.** (Prin Oltenia) fiecare din scîndurelele (late de 15—20 cm) cu care se lovește mingea într-un joc de copii; p. e x t. jocul respectiv; **2.** (Prin Moldova) cioc făcut din lemn, imitînd forma (și culoarea) ciocului de barză, care se fixează cu o mască pe față

[3] *Gurișu*, drum pe o pantă.

[4] *Interfixul [vocală +] -l- în derivarea non-verbală din limba română*, în SMFC, vol. VI, p. 122, 133.

flăcăului deghizat în brezaie; cele două scîndurele, lovindu-se una de alta, produc sunetul caracteristic celui produs de ciocul barzei' (DLR ms.), care este derivat de la interjecția *țac* [5].

Noi vedem în *țăcălie* o formă rezultată prin asimilare regresivă din *țicălie* (cf. *țîcălie* 'frigare de lemn' : VICIU, *Gl.*, p. 82), un derivat românesc din *țic*, cu suf. *-ălie*. Cf. sinonimul *ciocălie* < *cioacă* [6].

ȚICĂLĂU, „un c o l ț de deal cu pădure mai sus" I, „e un m u n t e r o t u n d, înalt" II (Acriș BV); **Țicălău**, „un v î r f rotund" II, „o mică g ă m ă l i e, un ț u r ț u d ă u mic așa" III, „pășunat; e rotund" IV, „un v î r f, un ț u g u i" V (Vama Buzăului BV). Apelativul **ț*icălău* 'vîrf' este un derivat de la *țic* 'idem' (vezi *supra)* cu suf. *-ălău*. Cf. *ciocălău* < *cioc* [7].

ȚICĂU, mahala în partea de vest a satului Poiana GL (MDGR, V, 675); **Țicău**, mahala în Iași pe o r î p ă (SCRIBAN, D.) etc.: *țicău* 'vîrv de deal' (DLR ms), derivat din *țic*, cu suf. *-ău*.

ȚICHILIE, ȚIGHILIE, Țichilia [țikilíja], „r ă d i c ă t u r ă" IV, „v î r v" (*), „c u l m e, v î r v de deal" (***) (Poiana Horea CJ); **Țichilia Baltelor**, „v î r v u ș o r de deal", II, „ț i c h i l i e, v î r v de deluț" (*) (Valea Vadului CJ); **Țighilia Negrii**, „d î m b rotund, înalt; ridicătură înaltă și rotundă la vîrv" II, „dîmb, o ț i g h i l i e, dîmbuț cu piatră" (*), „v î r v, ridicătură înaltă" III (Valea Drăganului CJ): *țichilie* [țikilíje] (pl. *țichilíi)*, „v î r v de deal" I (Poiana Horea), „vîrv de deal" II, „vîrv de deal mai înalt și mai subțire; vîrv de dîlmă" III, „deal rotund, cu vîrv ascuțit" (*) (Valea Vadului CJ. *Vîrvu Groapelor*, „vîrv de deal, rotund; îi chiar ca o ț i c h i l i e" II); *țighilie* [țigilíje] (pl. *țighilii* „vîrv de deal" (Lunca Vișagului CJ. *Dealu Caprii*, „ț i g h i l i e, deal mai ascuțit"; *Vîrvu Poienii*, „îi on fel de ascuțiș, ț i g h i l i e"), „deal sau munte ascuțit" II, „ridicătură ascuțită la vîrv" III (Valea Drăganului), variantă rezultată prin sonorizarea lui *c*.

Necunoscut de DLR ms., *țichilie* se poate explica prin asimilare progresivă de la *țicălie* (vezi *supra)*.

ȚICHILEU, ȚIGHILEU. Țichileu [țit'iléu], „v î r v" (Mușca AB); **Țichileu** [țît'iléu, țikiléu, țîkiléu], „r ă d i c ă t u r ă, v î r v" I, „dîmb" II (Sălciua de Sus AB); **Țichileu** [țikiléu], „c r e a s t ă de deal" I, „ț u c l u i" (*), „îi ca o boaghe" (**) (Agriș CJ); **Țichileu** [țikiléu], „v î r v de deal, ț u g u i t u r ă de teren" I, „r i d i c ă t u r ă de pămînt" III; **Țichileu Mocanilor**, „ț i c h i l e u înalt" I, „r i d i c ă t u r ă de pămînt mai înaltă" III (Făgetu Ierii CJ); [țikiléu tocárjuli], „v î r v de deal" (Muntele Băișorii CJ); **Țichileu** III, (*) sau **Vîrvu Țichileului** I—III, (*), „v î r v de deal" I, (*), „î n ă l ț i m e" I, III (Surduc CJ) etc.: *țichileu* [țikiléu: Sălciua de Sus; țît'iléu: Bistra, Sălciua de Sus; țit'iléu: Muncelu AB; țikiléu: Agriș, Lungești, Mașca, Măgura Ierii, Surduc, Valea Agrișului etc. CJ] „vîrv" (Lungești); „vîrv de deal ascuțit" (Bistra), „ridicătură" (Muncelu), „ridicătură mai ascuțită" (Măgura Ierii), „țuclui de deal, vîrv de deal ascuțit" (Muntele Bocului CJ), „vîrv

[5] Cf. și Sextil Pușcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj—București, 1937, p. 343.

[6] Vezi Dumitru Loșonți, *Contribuții toponimico-etimologice*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 243.

[7] *Ibid.*, p. 241.

de deal rotund" (Valea Agrișului, Mașca). *Guruieț*, „ț i c h i l e u așa rotund"; *Vîrvu Chicerii*, „ț i c h i l e u" (Agriș).

Necunoscut de DLR ms., apelativul are pl. *țichileie* (Făgetu Ierii, Lungești, Valea Agrișului etc.), *țichileuri* (Bistra, Muncelu) și s-a format prin asimilare progresivă din **țiculeu*, un derivat de la *țic* cu suf. *-uleu*.

În Plaiuri CJ am observat și varianta *țighileu*, rezultată prin sonorizarea velarei.

ȚICLU, ȚIGLU. Este răspîndit în jumătatea de nord a Transilvaniei: **Țiclu**, „r i d i c ă t u r ă de teren în formă conică" (com. Sohodol[8] AB); **Țiclu**, „d e a l, ț u c l u i de dîmb, v î r v de dîmb" I, „dîmb, vîrv înalt" II (Hudricești AB); **Țiclu**, „s t î n c ă într-un vîrf de munte" (Poiana[9] BH); **Țiclu**, „r i d i c ă t u r ă ca o biserică" (Săsarm BN), „ț u c l u i" (Chiuza BN); **Țiclu** sau **Vîrvu Țiclului**, „v î r v ascuțit, ț i c l u" (Buru CJ); **Țiclu**, „d î m b rotund, ca un o u" I, „dîmb înalt, rotund" II (Dretea CJ); **Țiclu** I, II sau **Vîrvu Țiclului** II, „d î m b" I, „îi țuguiat, îi cel mai înalt din partea asta de hotar" II (Mărgău CJ); **Țiclu** sau **Vîrvu Țiclului**, „c u c de dîmb" (Negreni CJ); **Țiclu Baștii**, „ț i c l u mare, c o a m ă" I, „îi între păraie, o d î l m ă pe care se poate merge doar cu picioarele; un fel de ț i c l u înalt" II (Vad CJ); **Țiclu**, „v î r v, ridicătură mai înaltă" (Valea Drăganului CJ); **Țiclu** sau **Vîrvu Țiclului**, „v î r v de deal" (Mada HD); **Țiclu** sau **Vîrvu Țiclului**, „d î m b mai mare, mai înalt decît celelalte" (Ciolt MM: comunicat Gr. Tira); **Țiclu**, „d e a l" (Ciumărna SJ) etc.; **Țigluri**, „c u l m e" I, „c o a m e mici, abrupte" II (Dumbrăveni BN): *țiclu* (pl. *țicluri*), „vîrv, țiclă" (Lunca Vișagului CJ), „țiclui" (Bogata CJ), „ridicătură ascuțită" V (Vad CJ), „deal sau munte ascuțit" (Valea Drăganului) etc.; **țiglu* (pl. **țigluri*), variantă rezultată prin sonorizarea velarei.

Pe lîngă sensul acesta, neatestat pînă acum, cuvîntul *țiclu* mai înseamnă 'clin (la poalele fustelor)' (Voivozi, com. Șimian BH; Moftinu Mic SM: ALR II, 3306/325, 334). S-a format din *țic(u)*. Cf. **piclu* < *pic* (*u*)[10].

ȚICLĂU, ȚIGLĂU, ȚUCLĂU. **La Țiclău** (Sebiș AR: CHEST. IV, 27/62); **Țiclău** sau **Vîrvu Țiclăului**, „v î r v de deal" (între hotarele satelor Ardan și Șoimuș BN); **Țiclău**, „d e a l" (Vîrfu Cîmpului BT: CHEST. IV, 91/383); **Țiclău**, d e a l u r i (com. Vorniceni. Păltiniș, Șendriceni BT, Pleșești[11] SV); **Țiclău** sau **Vîrvu Țiclăului**, „v î r v" (Mărgău CJ); **Țiclaie** II, IV sau **Țiclauă** V: **Țiclău de Sus**, **Țiclău de Mijloc** și **Țiclău de Jos**, „c î m p u r i" I—III, V, „poieni" II, IV (Poiana Horea CJ); **Țiclău** sau **Vîrvu Țiclăului**, „v î r v" (Baba MM), numit în satul vecin, Măgura SJ, **Piclău Babii**; **Piclăul** sau **Țiclăul**, „d e a l" (Cîndești NT: Mătasă, C., p. 55); **Țiclău**, „v î r f de deal de formă puțin rotunjită" (Șișești MM: comunicat Livia Chira); **Țiclău**, „s t a n" (Răstoci SJ); **Țiclău**, „d e a l" (Todirești[12] SV); **Țiglăul**, „p i s c situat la extremitatea

[8] I. T. Stan, *Toponimia comunei Sohodol (jud. Alba)*, în *Probleme de onomastică*, Cluj-Napoca, 1980, p. 173.

[9] Teofil Teaha, *Graiul din valea Crișului Negru*, [București, 1961], p. 140.

[10] Vezi Dumitru Loșonți, **Pic** *și derivatele sale*, în CL, XXX, 1985, nr. 1.

[11] Al. Obreja, *Cîteva toponime rare din cuprinsul podișului moldovenesc*, în *Lucrările Simpozionului de toponimie*, București, 1975, p. 63.

[12] Ilie Dan, *Aspecte ale toponimiei românești, cu privire specială asupra văii Solonețului (Suceava)*, în „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași" (serie nouă). Secțiunea III (științe sociale). **e. Lingvistică**, tomul XVI, 1970, p. 111.

superioară a Ceahlăului" NT (MDGR, V, p. 679); **Țiglău**, „deal" (la sud de Codăești VS: Al. Obreja, *op. cit.)*; **Țiglău**, „movile" (la vest de Gîrcina VS: *ibid.)*; **Dealul Țiglăului** (Bogdănești SV: *ibid.)* etc.; **Țuclău**, „dîmbă, vîrvul ala, o ți' de dîmb" și **După Țuclău**, „pășune" (Sebeș BN) etc.: *țiclău* 'pisc, vîrf de munte, stîncă foarte ascuțită și înaltă' (CADE), 'stîncă foarte ascuțită și înaltă; vîrf de munte sau de deal' (DM), 'vîrf ascuțit de deal sau de munte' (Heci IS: CHEST. IV, 88/542 c), 'deal cu spinare țuguiată și scurtă' (Porucic, *L.*, p. 81), 'vîrful slab rotunjit al unui deal sau munte' *(ibid.*, p. 26) etc.; *țiglău 'țiclău' (ibid.*; CADE), 'ridicătură de pămînt mai mare, ajungînd pînă la cîteva sute de metri' (Măgurele: CHEST. IV, 79/501) etc.; *țuclău* 'pisc de deal' (Sîngeorz Băi BN: PAȘCA, GL., p. 59).

Răspîndit în Transilvania și Moldova, *țiclău* a fost explicat din magh. *csúcs* (CIHAC, II, 536) din magh. *szikla*, prin intermediar săsesc (C. Lacea, DR III, p. 747—748; N. Drăganu, DR IV_1, p. 137, nota 2; Al. Graur, *Dicționar de cuvinte călătoare*, București, 1978, p. 144) sau direct (N. Drăganu, *op. cit.*; L. Treml, BL, II, p. 61; Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch...*, p. 815; DM; Ilie Dan, *op. cit.*, p. 112; DEX etc.), raportat la acest etimon maghiar (Sextil Pușcariu, în PAȘCA, GL. p. 59), considerat „obscur" (Alexandru Philippide, *Originea românilor*, II, Iași, 1927, p. 738) sau derivat din *țiclă* (Candrea, *Probleme*, p. 188), lăsat fără etimologie (TDRG, CADE).

E un derivat românesc din *țiclu* cu suf. *-ău*. Cf. sinonimul **țiclău*.

ȚICLEI, ȚICLEU, ȚUCLEU. Țiclei, „deal de formă ascuțită" (Rohia MM: comunicat Ștefania I. Bâtiu); **Țicleu**, „vîrf de munte" (Cetea, Corniței[13] BH); **Țicleu**, „vîrv; îi ca o țiclă ascuțită" (Bologa CJ); **Țicleu** I—IV sau **Vîrvu Țicleului** I, IV „deal, vîrv ascuțit" I, „vîrv înalt" II, „vîrv de deal ascuțit" III (Săcuieu CJ); **Țicleu**, „deal alungit între două păraie care se întîlnesc", **Țicleu Andreichii**, „delușor", **Țicleu Bisericii**, „deal cu pădure" etc. (Odești[14] MM); **Țicleu**, vîrv de deal (Dolheni SJ); **Țicleu**, „deal înalt" (Romănași SJ: comunicat I. Roșianu); **Țicleu**, „dîmb, țicui de dîmb" I, „vîrv" II (Șasa SJ); **Țucleu**, „coastă" (Prăvăleni HD) etc.: **țiclei* 'vîrf de deal'; *țicleu* 'vîrf de deal ascuțit' (MM: LEXIC REG. I, p. 23); **țucleu* 'vîrf de deal'.

În ce privește etimologia, **țiclei*, *țicleu* s-au format de la *țiclu* cu suf. *-ei*, *-eu* (cf. sinonimele **cucleu*, **picleu)*, iar **țucleu* este o variantă a lui *țicleu*.

ȚICLOI, ȚIGLOI. Țiclóiu, „loc mai ascuțit... stîncă" I, „deal mai ascuțit" II (Poieni CJ); **Țigloiu**, „vîrf, rădicătură mai ascuțită" (Tiocu de Sus CJ): *țiclói* „vîrv ascuțit de deal" (Șendroaia BN), *țiglói* „deal mai ascuțit; vîrv înalt de deal" (Gostila SJ).

Țicloi, cu varianta *țigloi*, rezultată prin sonorizarea velarei, se explică din *țiclu* (**țiglu)*, sau, mai puțin probabil, și din *țiclă (țiglă)*, cu suf. *-oi*. Pentru *țicloi — țiclui*, cf. *gurgoi — gurgui*, *mușudoi — mușudui*, *țurțoi — țurțui*[15].

[13] Nicolae Mărușca, *Graiul comunei Borod. Consonantismul, lexicul și onomastica*, în *Cercetări de limbă și literatură*, Oradea, 1970, p. 70.

[14] Ioan Odobescu, *Toponimia satului Odești*, în *Studii și articole*, II, Baia Mare, 1973, p. 49.

[15] Vezi Dumitru Loșonți, *Țuț, țuță și derivatele lor*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 1, p. 91—93.

ȚICLUI, ȚIGLUI, ȚUCLUI, ȚUGLUI. Sînt răspîndite în jumătatea de nord a Transilvaniei și în Bucovina : **Țiclui** [țîclúi̯], „d e a l, v î r v de deal" I, „o u ; e rotund, e pădure pe el" II (Coroieni MM) ; **Țiglui** [țîglúi̯] I, III sau **Vîrvu Țigluiului** III, „v î r v rotund de deal" I, „v î r v de deal" III (Chiuiești CJ) ; **Țuclui**, „d î m b ă mare" (Bărăi CJ) ; **Țucluiu Babii**, „d î l m u ț ă" (Buru CJ) ; **Țucluiu lui Tulai**, v î r f de deal (Crișeni CJ) ; [țuclúi̯u lui̯ máńi], d e a l (Boian CJ) ; **Țuclúiu**, d e a l mare (între hotarele localităților Elciu și Panticeu CJ) ; **Umbrăriștea Țucluiului** (Ciocmani SJ : CHEST. IV, 80/273) ; **Țuglui**, „d î m b ă mai ascuțită" (Năsal CJ) etc. : *țiclui* [țîclúi̯] „vîrv ascuțit" (Tîrlișua BN), „deal ceva mai deosebit, mai înalt" (Strucut CJ) ; *țiglui* [țîglúi̯] „mohilă" I, „vîrv ascuțit" II (Măgoaja CJ) ; *țuclui* 'țiglău ; vîrful ascuțit al unei înălțimi ; movilă ascuțită' (Porucic, *L.*, p. 26, 29), 'vîrf (de deal sau de munte)' (Gîrbou SJ, Bobîlna CJ și Răstolița MS : *NALR — Trans.*, 1648/259, 260, 280), „vîrv de deal" (Tărpiu CJ, Poptelec SJ etc.), „vîrv țuguiat" (Beclean BN), „teren ridicat" (Poiana Horea CJ) sau *țuglui* 'vîrful ascuțit al unei înălțimi ; movilă ascuțită' (Porucic, *L.*, p. 29), 'deal nu prea înalt, de forma căciulii' (Corbu HR : CHEST. IV, 91/571), 'vîrf (de deal sau de munte)' (Vătava MS : *NALR — Trans.*, 1648/279), 'vîrf ascuțit de munte' (în satele de pe valea Solonețului SV : Ilie Dan, *loc. cit.*).

Cheșa „un ț i c l u i [țîclúi̯] sus" (Mura Mică MS) ; *Chiciură*, „ț u c l u i de dîmbă" (Budacu de Sus BN) ; *Dîmbu lu Crai*, „ț u c l u i" (Bobîlna CJ) ; *Gruiu li Bălaș*, „deal, ț u c l u i" (Călacea SJ) ; *Măgura*, „ț u c l u i" (Cășei CJ) ; *Mîncelaș*, „dîmb lung, ț i g l u i" (Chiuiești), *Picioraș*, „culme, ... ț i c l u i" (Peteritea MM) etc.

Apelativul *țiclúi* (pl. *țiclúiuri :* Strucut, Bogata de Jos CJ, *țicluie :* Letca SJ), necunoscut de DLR ms., s-a format din *țiclu* cu suf. *-ui* sau din *țicui* prin „despicarea" lui *c* în *cl* (cf. *piclui* < *picui)*. În ce privește variantele, *țiglúi* (pl. *țiglúiuri :* Măgoaja) a rezultat prin sonorizarea velarei, *țuclúi* (pl. *țuclúie, țuclúiuri)* prin asimilare (*i—u* > *u—u*), iar *țuglúi* (pl. *țuglúiuri :* Vătava) din *țuclui* prin sonorizarea lui *c* sau din *țiglui* prin asimilarea lui *i*. *Țuclui* și *țuglui* [16] ar putea proveni și din *țucui, țugui*, prin despicarea velarei.

Țiclet. DM înregistrează *țiclet* 'vîrf de munte, de formă conică' după o singură atestare, ca răspuns la CHEST. IV (88/264), probabil din Zilișteanca BZ, și-l explică din *țicl(ău)* + suf. *-et* (adică din substituirea segmentului final *-ău* cu *-et)*. Dă și forma de pl. *țicleturi*.

În caz că acest cuvînt există, se explică din *țiclu* cu suf. *-et*, ca și sinonimele sale *Clăbucet* < *clăbuc* și *cornet* < *corn*, de care ne vom ocupa cu altă ocazie.

Credem că **Țiclete**, „deal" (în fostul județ Mehedinți), explicat de I. -A. Candrea *(Probleme*, p. 188) din *țiclă* cu suf. *-ete*, provine din antroponimul omofon atestat în Oltenia [17].

ȚICUI, ȚUCUI, ȚUGUI, ȚUGUIE. Țicuiul MS [18], **Țugui**, „d e a l" (Posești PH : CHEST. IV, 46/740) ; **Țuguie**, „ț i c l ă cu cățîmi" I, „vîrv

[16] Referitor la *Țuglui*, sat în GJ, considerat greșit pecenego-cuman de I. -A. Candrea *(Probleme*, p. 232), I. Conea și I. Donat *(Contribution à l'étude de la toponymie pétchénègue-comane de la Plaine Roumaine du Bas-Danube*, în *Contributions onomastiques*, București, 1958, p. 143, 144, 155), nu posedăm informații din care să rezulte că provine din acest apelativ sau dintr-un antroponim.

[17] Vezi N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 397.

[18] Sabin Opreanu, *Contribuții la toponimia din Ținutul Săcuilor*, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, II, 1926, p. 161.

de deal" [**], „v î r v u c așa ascuțit" [***] (Romuli BN) : *țicúi* 'țiglău' (Porucic, *L.*, p. 29), 'muchie de deal, vîrf de munte' (în fostul județ Tîrnava Mică : COMAN, GL., p. 140), „vîrv de deal mai înalt; vîrvuț de deal" (Dolheni SJ), „dîmb mare, dîmb mai înalt" (Șasa SJ) : *țugúi* (pl. *țugúie)* 'vîrful ascuțit al unei înălțimi; movilă ascuțită' (Porucic, *L.*, p. 29), 'deal nu prea înalt, de forma căciulii' (Tupilați NT și Drajna de Sus PH : CHEST. IV, 91/558 b, 742), 'vîrf de deal, muțuțui, muțugui' (Cuptoare CS : MCD, I, p. 140), 'vîrf mai înalt de deal' (Scundu VL : CHEST, IV, 70 și 88/73); 'vîrf de deal sau de munte, creștet, pisc' (DM) etc.; *țugúie* (pl. *țugúi)* „vîrv rădicat și ascuțit" IV (Romuli).

Apelativul *țicúi* (pl. *țicúiuri :* Dolheni, *țicúie :* Șasa), neînregistrat de dicționare, este un derivat de la *țic* cu suf. *-ui* (cf. *cucui* < *cuc* [19], *țuțui* [20] < *țuț* etc.). Prin asimilare regresivă a rezultat *țucui* 'țiglău; vîrf ascuțit al unei înălțimi; movilă ascuțită' (Porucic, *L.* p. 26, 29), neatestat de dicționarele apărute pînă acum.

În ce privește pe *țugúi*, acesta, prin generalizare, a dezvoltat sensul de 'vîrful ascuțit al unor obiecte, țuguitură, țuțui' (de ex. 'țurțure de gheață', 'gurguiul opincii', 'vîrful casei' etc.; vezi DLR ms.). TDRG, CADE, DM și DEX n-au luat în seamă, pe bună dreptate, explicațiile lui CIHAC (II, p. 536) și A. Scriban („Convorbiri literare", 1911, p. 938), lăsînd cuvîntul cu etimologia necunoscută, iar G. Ivănescu [21] crede că este cu siguranță „dacic". Fără îndoială, a rezultat din *țucui*, prin sonorizarea velarei, ca și *pigui* < *picui*, *țiglă* < *țiclă*, *țiglău* < *țiclău* etc.

Țugúie, perechea feminină a lui *țugui*, poate fi o formă refăcută din *țuguie*, pluralul acestuia.

ȚUCULEU, „m i c ă movilă" (Căptălan [22] AB); **Țuculeu**, „vîrv de deal" (Ciumbrud AB); **Țuculeie**, „m o v i l e" (Podeni CJ) : *țuculéu* (pl. *țuculéie)* „movilă cu vîrful ascuțit, țuguiat; vîrf de deal ascuțit" (Căftalan [23]), „țuclui" (Livada, com. Petrești de Jos CJ), 'deal nu prea înalt, de forma căciulii' (Curechiu HD : CHEST. IV, 91/106), „vîrv" (Ciumbrud AB), provenit, prin asimilare regresivă, din **țiculeu*, un derivat de la *țic* cu suf. *-uleu*. Cf. sinonimele *cuculeu* < *cuc* [24], *muțuleu* < *moț* [25], *țuțuleu* < *țuț* [26] etc.

țucudan (pl. *țucudane)* „vîrv ascuțit" (Petros HD) s-a format din *țuculeu*, prin substituirea suf. *-(u)leu* cu *-(u)dan*, sau din *țic* cu suf. *-udan*. Vezi *ciocodan (ciocîrdan)*, *grumudan*, *muțudan* [27] etc.

ȚICLĂ, ȚIGLĂ, ȚIHLĂ, ȚUCLĂ, ȚUGLĂ. Țiclă, „d î m b, cel mai înalt (din hotar)" (Budacu de Sus BN); **Țiclă**, „d î m b ascuțit, înalt" (Perișor BN); **Țicla**, „îi mai înaltă și mai ascuțită ca Lășoru" I, „ridicătură înaltă, v î r v" (Ciucea CJ); **Țiclă**, „cel mai înalt m u n t e" I, „v î r v care-i mai sus, vîrv rădicat" IV (Poiana Horea CJ); **Țicla Gavrii**,

[19] Vezi Dumitru Loșonți, **Cuc, cucă, gug, gugă** *și derivatele lor*, în LR, XXVIII, 1979, nor. 1, p. 55.

[20] Idem, *Țuț* . . ., p. 92.

[21] *Formarea cuvintelor în limba română*, în LR, XIV, 1965, nr. 1, p. 35, notă.

[22] O. Vințeler, *Nume topice din satele Căptălan și Noșlac (raionul Aiud reg. Cluj)*, în CL, XII, 1967, nr. 1, p. 126.

[23] *Ibid.*

[24] Dumitru Loșonți, **Cuc** . . ., p. 57.

[25] Idem, *Toponime românești provenite din apelative pentru noțiunea 'înălțime, ridicătură'*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 6, p. 604.

[26] Idem, *Țuț* . . ., p. 93.

[27] *Ibid.*, p. 91.

„s t î n c ă în formă de turn de biserică" (Mărișel CJ); **Țicla**, „v î r v, ț u c l u i" (Gălășeni SJ); **Țicla**, „pădure pe b o t u l unui deal" (Todirești[28] SV); **Țiclele**, „creastă de piatră, c o l ț i" (Borzești CJ); **Țigla**, „d î m b ă, d î m b, v î r v de deal" (Nușeni BN); **Țigla**, „d e a l mare" (Ceanu Mare CJ); **Țigla**, „cel mai înalt v î r v" (Fălcușa SJ); **Țiglă**, „hăl mai înalt d e a l de la noi" (Iuriu de Cîmpie CJ); **Țiglă**, „v î r v mai înalt de deal" (Ulieș MS); **Țigle**, „m o v i l e mari" (Orman CJ); **Țiglele** sau **Țihlele (lui Baltă)**, „trei m o v i l e", „lîngă Cotnari, pe Dealul Episcopului" (IS [29]); **Țuclă**, „v î r v de deal oval" (Lușca BN); **Țucla**, „vîrv ascuțit de deal" (Rebrișoara BN); **Țucla** „vîrv muntos", 1582 m (la nord de Pietreni [30] VL) etc.

Cu excepția toponimului din VL, toate celelalte sînt răspîndite în jumătatea de nord a Transilvaniei, unde se întîlnesc foarte frecvent, și în nord-vestul Moldovei, ca și apelativele corespunzătoare [31]: *țiclă* (pl. *țicle)* 'vîrf (de obicei ascuțit) de deal sau de munte' (Romuli, Șendroaia, Sîngeorz-Băi etc. BN; Ciucea, Mănăstireni etc. CJ), „ridicătură ascuțită" (Hășdate, com. Săvădisla CJ), „deal, dîmb înalt" (Valea Groșilor CJ, Țăud SJ), 'stîncă' (Beliș, Morlaca etc. CJ): *țigla* (pl. *țigle)* „vîrf de deal mai ascuțit" (Dăbîca CJ: *NALR — Trans.*, 1644/273), „loc înalt și ascuțit" (Cîțcău CJ), „deal mai ascuțit" (Gostila SJ), „ridicătură de pămînt înaltă" (Pintic CJ), „movilă" (Porucic, *L.*, p. 81); *țihlă* (scris *țîhlă)* 'țiglău; vîrf înalt' (*ibid.*, p. 26); *țúclă* (pl. *țúcle)* 'vîrf, de obicei ascuțit, de deal sau de munte' (Coșbuc, Năsăud, Runcu Salvei etc. BN; Lunca, com. Baia de Criș HD).

N. Drăganu (DR IV$_1$, p. 137; *Rom.*, p. 548), CADE etc. derivă pe *țiclă* din magh. *szikla* 'stîncă', iar Candrea (*op. cit.*, p. 188—189) din sb. *țigli* 'singuratic', „fiind vorba de un vîrf de munte care se ridică deasupra celorlalte culmi și stă singuratic". Originea maghiară a cuvîntului, pe cît pare de verosimilă, atît fonetic cît și semantic, pe atît este de nesigură. Ținînd seama de marea răspîndire geografică a cuvîntului (și a variantelor sale), credem că este o creație românească, perechea feminină a lui *țiclu*. Cf. sinonimele: *cuc—cucă*, *cucui—cucuie*, *gug—gugă* [32], *grum—*grumă* [33], *țuț—țuță* [34], *țuclui—țucluie*, *țugui—țuguie* etc.

Din *țiclă*, prin sonorizarea velarei, s-a ajuns la *țiglă* (cf. *picui* > *pigui*, *piclău* > **piglău* etc.) și din aceasta, prin trecerea lui *g* la *h* sub influență ucraineană (cf. și Candrea, *op. cit.*, p. 189), la *țihlă;* forma *țuclă* s-ar putea datora influenței lui *țuclui*, răspîndit în aceeași arie. Prin sonorizarea lui *c* a rezultat *țúglă* (pl. *țúgle)* „dîlmă" III (Surduc CJ; *Imu Roșu*, „ț u g l ă rădicată, rădicătură"; *Coastea Macaveștilor*, „coaste, loc steril, ț u g l e l e **alea** de la sat în sus").

Țiglă (reg.) 'vergea de lemn sau de metal ascuțită la un capăt, în care se înfige carnea pentru a o frige; frigare', raportat de DEX la germ. *Zacke*, pare același cuvînt cu *țiclă*, *țiglă* 'vîrf'.

[28] Ilie Dan, *op. cit.*, p. 112.

[29] Al. Obreja, *loc. cit.*

[30] Vezi harta masivului Căpățîna în lucrarea lui Nicolae Popescu, *Munții Căpățînii și Coziei*, 1968.

[31] În regiunile unde *ț* este dur, atît toponimele cît și apelativele se pronunță [țiclă, țiglă].

[32] Dumitru Loșonți, **Cuc**..., p. 58—59.

[33] Idem, **Grum, grumur** *și derivatele lor*, în CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 188—189.

[34] Idem, **Țuț**..., p. 89—90.

ȚICLEIE. Țicleie [țîclẹ́ie], „vîrf de deal mic, acoperit parțial cu pădure" și **Jgheabu Țicleii** (Larga MM : comunicat Viorel Cozma); **Țicleia,** „cel mai înalt deal" [din hotar], și **Dosu Țicleii,** „pădure și rîpă înaltă" (Șimișna SJ : comunicat Olimpia Corina V. Roman) : **țicléie,* derivat de la *țiclă* cu suf. *-eie,* sau perechea feminină a lui *țicleu,* refăcută din *țicleie,* pluralul acestuia. Cf. *poderei—podereie*[35], *țugui—țuguie.*

țiclie [țîclíie] „loc țucluiat ca o claie" (Săsarm BN ; *Coasta Rîpii,* „coastă, pădure; e o ț i c l i e mare cu alunecușuri"), necunoscut de DLR ms., este derivat de la *țiclă* cu suf. *-ie.*

ȚICLOAIE. Țicloaie [țîclọ́ie, țîclọ́ia], „d î m b, s t ă n o i, s t a n mare" I, „d e a l mai înalt; c u n u n ă de pădure" II, „ț i c l u înalt, r i d i c ă t u r ă, c o a m ă de deal" III, „d e a l cu pădure" V, și **Fundu Țicloii** I—III, V „groapă" I (Vad CJ) : **țicloaie,* un augmentativ de la *țiclă* cu suf. *-oaie.*

țicluță [țîclúță], pl. *țîcluțe,* e un diminutiv al lui *țiclă. Dîmbu Scurt,* „o ț i c l u ț ă de dîmb" (Dîngău Mare CJ).

ȚIHLIȘOARA, deal care „are un vîrf ascuțit și înalt" (Mastacăn, com. Borlești NT : Matasă, *C.,* p. 49), provine din **țihlișoară,* un diminutiv de la *țihlă* cu suf. *-ișoară,* sau de la un toponim *Țihla,* dispărut sau neînregistrat de autor.

țigluță (pl. *țiglúțe),* întîlnit de noi în Cîțcău CJ, este un diminutiv, neînregistrat de DLR ms., de la *țiglă.*

Februarie 1985 *Institutul de Lingvistică și Istorie Literară*
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță nr. 21

[35] Idem, *Toponime și apelative românești pentru noțiunea 'terasă, platou'. I.* **Pod** *și derivatele,* în CL. XXI, 1976, nr. 1, p. 23—26.

NOTE FILOLOGICE PE MARGINEA *CRONOGRAFULUI* LUI MOXA

ALEXANDRU MAREȘ

1. EPITETUL IEPURE ATRIBUIT LUI PTOLEMEU I

Întemeietorul dinastiei Lagizilor, cunoscut îndeobște sub titulatura Ptolemeu I sau Ptolemeu Soter (în gr. σωτήρ „mîntuitor, salvator") apare menționat în *Cronograful* lui Moxa cu numele *Potolomei Epure*[1]. În legătură cu determinantul neobișnuit *Epure*, G. Mihăilă notează că este o „formă confuză față de slavon. пръвааго 'întîiul' (gen)" din *Cronica universală* a lui Constantin Manasses[2] (principala sursă a scrierii lui Moxa). Într-un studiu neterminat consacrat *Cronografului* lui Moxa, Ioan Bogdan a atras însă atenția că acest capitol, dedicat lui Ptolemeu I, nu este tradus din Manasses[3]. După cît ne-am putut da seama, la redactarea capitolului respectiv călugărul oltean pare a fi apelat, în primul rînd, la o scriere de tipul *Cronografiei pe scurt* a patriarhului Nichifor[4]. În versiunea slavonă (cu completări pînă la anul 1425) a acestei scrieri, cuprinsă în *Codicele de la Slatina*, Ptolemeu I este consemnat sub numele Птоломеи Лагоевъ[5] (= al lui Lago ?). Se poate presupune că adjectivul posesiv Лагоевъ prezintă aici o formă lacunară, forma care trebuie restabilită fiind Лагосевъ „al lui Lagos", întrucît tatăl lui Ptolemeu Soter se numea Lagos (gr. λᾶγος)[6]. Cunoașterea acestui amănunt biografic clarifică întreaga chestiune : epitetul *Iepure* atribuit lui Ptolemeu I în *Cronograful* lui Moxa a luat naștere prin confundarea numelui propriu λᾶγος cu numele comun λαγώς „iepure". Nu credem că Moxa este autorul acestei confuzii. Pe de o parte, nu avem informații că el ar fi cunoscut limba greacă, iar pe de altă parte termenul *Brata* (gen. de la братъ „frate") din titulatura lui Ptolemeu II *(Potolomei Brata*[7]), menționat

[1] *Cuvente den bătrîni. Limba română vorbită între 1550—1600.* Studiu paleografico-lingvistic de B. Petriceicu Hasdeu, cu observațiuni filologice de Hugo Schuchardt. Tomul I. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, 1983, p. 348, 356.

[2] *Ibidem*, p. 356, nota 1.

[3] Ioan Bogdan. *Scrieri alese.* Cu o prefață de Emil Petrovici. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, 1968, p. 630.

[4] Asupra folosirii acestei surse la alcătuirea *Cronografului* lui Moxa au atras atenția Ioan Bogdan *(op. cit.*, p. 285—286) și G. Mihăilă *(Cultură și literatură română veche în context european*, București, 1979, p. 393—394).

[5] Ioan Bogdan. *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtschreibung*, în „Archiv für slavische Philologie", XIII, 1891, p. 508.

[6] Paulys (August). *Real-Encyclopädie der classichen Altertumswissenschaft.* Neue Bearbeitung. Begonnen von Georg Wissowa unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen. Herausgegeben von Wilhelm Kroll, zwölfter band, Stuttgart, 1925, s. v. *Lagos.*

[7] Probabil o formă lacunară de la братолюбьць „iubitor de frate" (calc după gr. φιλάδελφος); cf. птоломеи филадельфъ сиречь братолюбьць dintr-o versiune slavonă a *Cronografiei pe scurt*, publicată de L. Stoianović *(Stari srpski hrisovulji, akti, biografije, letopisi, tipici, pomenici, zapisi i dr.*, în „Spomenik", III, 1890, p. 110). O altă formă lacunară din același capitol al *Cronografului* lui Moxa este *Patr.* din contextul *Pololomei Patr. 22 de ai.* Forma care trebuie restabilită este ⟨*Cleo*⟩ *patr.*; cf. клеопатръ кв. (L. Stoianović, *op. cit.*, p. 110).

în acelaşi capitol, presupune utilizarea unei surse slavone. Greşeala s-a datorat, probabil, unui copist, cunoscător al limbii greceşti, care, transcriind o versiune slavonă a *Cronografiei pe scurt* (eventual o altă sursă slavonă utilizată de Moxa la redactarea capitolului respectiv), l-a substituit sau l-a glosat pe Лагось (ori Лагосевь) prin заѩць „iepure".

2. UN CUVÎNT NEATESTAT PÎNĂ ÎN PREZENT: PAPIE „TITLU PURTAT ÎN BIZANŢ DE PERSOANA ÎNSĂRCINATĂ CU PAZA PALATULUI IMPERIAL"

Împrejurările care au condus la moartea împăratului bizantin Leon V Armeanul (813—820) ne sînt înfăţişate în felul următor în *Cronograful* lui Moxa:

„Acesta Leu vru să piarză ruda lui Mihail toată şi-i scopi un fecior, Nichita ...

Aduse-şi aminte de cel părinte ce pror[o]cise d-inşii. Deci se temea de Mihail dentru Amorea, de să nu se scoale să-i ia împărăţiia. Deci-l băgă legat în temniţă, că vrea să-l piarză. Ce pre cine-l feréşte Dumnezeu, în deşert cugetă rău mintea omenească! Că Mihail se nădejduiia pre cuvîntul celui părinte sfînt. Deci descoperi şi goli şi arătă lu Ipatie postélnicul: cumu i-au pror[o]cit acel părinte minunat ... Şi altă încă zise: „*De nu veţi grăbi, eu voiu spune pre toţi cîţi-s hitléni împăratului*".

Deci strînse Papie ceată, toţi cu arme, şi-i băgă în besérecă demăneaţa, într-o zi de naşterea lui H[risto]s. Deci viind împăratul la besérecă, ei năvăliră şi-l jungheară" [8].

Pasajul nu a dat de gîndit editorilor şi cercetătorilor *Cronografului* lui Moxa, deşi la o lectură atentă se observă cu uşurinţă că *Ipatie postélnicul*, căruia i se adresează viitorul întemeietor al dinastiei amoriene, şi Papie, cel care pune la cale uciderea bazileului, nu pot fi două personaje diferite. Consultarea *Cronicii* lui Manasses, pe care în redacţie mediobulgară a urmat-o Moxa la redactarea capitolului despre Leon V Armeanul, confirmă această supoziţie. Întemniţatul Mihail ѡткры и ꙗви и обнажа съкръвеное къ Хранителю домомъ царскымь, папїа же нарицает сѧ тъ по гръчьскомꙋ ѧзыкоу[9] „descoperi şi arătă şi dezveli cele ascunse către păzitorul casei împărăteşti, acesta pe limba grecească se cheamă papia".

Aşadar, nu unui *Ipatie postélnicul*, ci lui *papie* (sl. папїа, gr. παπίας) i-a făcut destăinuirile Mihail, acelaşi *papie* care va organiza complotul împotriva împăratului. Ne mai rămîne să arătăm că *Ipatie* este rezultatul unei lecţiuni eronate comise de un copist al traducerii româneşti, care a segmentat greşit sintagma луи папїе, confundîndu-l totodată pe al doilea п cu т: лꙋ ипатїе. Preluînd lectura, editorii textului nu au avut cum să-şi dea seama că termenul *postélnicul* reprezintă, de fapt, glosarea efectuată de Moxa pentru *papie* [10], de care în transcriere trebuie separat prin virgulă: *lui papie, postélnicul*. Explicat de Manasses drept „păzitorul casei împărăteşti", *papie* a fost glosat de traducătorul român prin *postélnicul*, termen care îl desemna la curtea domnească pe

[8] *Cuvente den bătrîni*, I, p. 382—383.

[9] *Cronica lui Constantin Manasses*. Traducere mediobulgară făcută pe la 1350. Text şi glosar de Ioan Bogdan, Bucureşti, 1928, p. 161.

[10] Procedeul glosării îl întîlnim şi în alte locuri ale scrierii lui Moxa; vezi, de exemplu, pasajul: *deci lăsă în mîna fiiu-său, împăratului, 1200 de chindinare de aur — un chindinar iaste 150 de litre (Cuvente den bătrîni*, I, p. 385).

boierul însărcinat cu paza camerei de dormit a domnitorului. În concluzie, în pasajul reprodus nu avem a face cu două nume proprii *(Ipatie, Papie)*, ci cu un nume comun *(papie)* de origine grecească : παπίας „titlu purtat la curtea bizantină de dregătorul însărcinat cu paza palatului" [11].

În sfîrșit, dorim să precizăm că lecțiunea greșită *Ipatie* constituie cea mai bună dovadă că manuscrisul achiziționat de V. Grigorovici la mănăstirea Bistrița în anul 1845 (în prezent la Biblioteca de Stat „Lenin" din Moscova, Fondul 87 — Colecția V. I. Grigorovici, nr. 64) este o copie, iar nu autograful lui Moxa, cum se afirmă adeseori. De altfel, alte lecțiuni greșite din textul acestui manuscris *(grasă* în loc de *groasă* [12], *un Spasian* în loc de *Uespasian*, *Calapin* în loc de *Lacapin* [13] etc.) întăresc aceeași idee. Spre o concluzie similară ne conduc și diferențele ușor sesizabile, sub raportul scrisului, între acest manuscris și *Pravila* din ms. rom. 2471 (BARSR), care conservă într-adevăr textul autograf al lui Moxa [14].

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[11] Nicolas Oikonomidès, *Les listes de préséance byzantines de IXe et Xe siècles*, Paris, 1972, p. 306 : „PAPIAS (concierge) du grand palais : charge attestée pour la première fois sous Leon IV (775—780). S'occupe des bâtiments du palais, de la sécurité des portes (il en garde les clés), des lumières, des bains etc.".

[12] Asupra acestei coruptele a atras atenția Ioan Bogdan *(Scrieri alese*, p. 631); cf. *Cuvente den bătrîni*, I, p. 358, unde lecțiunea eronată a fost emendată în mod tacit de G. Mihăilă.

[13] Pentru ultimele două lecțiuni greșite, semnalate de G. Mihăilă, vezi *Cuvente den bătrîni*, I, p. 362 și 389.

[14] Cf. Doru Mihăescu, *Cronograful lui Mihail Moxa. II*, în *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*", seria IV, tomul IV, 1982—1983, p. 188, nota 180.

ASPECTE ALE VITALITĂȚII LEXICULUI REGIONAL ÎN LIMBA LITERARĂ ACTUALĂ

LUCREȚIA MAREȘ

1. În stadiul actual al evoluției limbii, cînd prin lucrările normative apărute îndeosebi în ultimele decenii s-a ajuns la clarificarea și stabilitatea lexicului literar, se poate vorbi de îmbogățirea lui pe baza „împrumutului" din graiuri. Cu toate că ponderea elementului regional este mult mai scăzută față de epocile anterioare, el are încă o vitalitate destul de mare în raport cu vocabularul literar. În lucrarea *Tendințele actuale ale limbii române* [1], acad. Al. Graur spunea că un cuvînt dispărut „rămîne totuși viu din cauză că îi rămîn alte sensuri, își păstrează unele derivate, figurează în expresii frazeologice care continuă să fie folosite" [2]. Este în mare măsură și soarta unor cuvinte regionale.

Întrucît problema vitalității lexicului regional este foarte vastă [3] și presupune studii aprofundate pentru fiecare dintre aspectele sub care poate fi cercetată, în rîndurile de față ne-am propus să relevăm unele fapte de limbă edificatoare numai pentru vitalitatea cuvîntului regional în limba literară actuală. Vom avea în vedere aici difuzarea și cunoașterea cuvintelor specifice anumitor zone geografice, asimilarea unor termeni regionali, precum și conservarea regionalismului în derivate, compuse și unități frazeologice literare.

II.1. În ultimul timp se constată o creștere generală a vitalității lexicului regional datorită procesului de intensă culturalizare a tuturor regiunilor țării. Numeroși termeni din domenii foarte variate (tradiții, obiceiuri, instrumente populare, port popular etc.) devin cunoscuți de marea masă a vorbitorilor. Trebuie să precizăm imediat că acești termeni nu aparțin limbii literare. Ei sînt cunoscuți, dar în conștiința celor care îi folosesc rămîn strîns legați de regiunea din care provin și pe care o reprezintă.

O situație deosebită au termenii tehnici specifici unor meșteșuguri sau specifici vieții de la țară, care nu au un sinonim în limba literară [4].

[1] București, 1968.

[2] p. 271—272.

[3] Vitalitatea elementului regional în limba franceză este discutată de K. Baldinger în *Contribution à une histoire des provincialismes dans la langue française*, din RLR, XXI, 1957, p. 62—85, și în *L'importance de vocabulaire dialectal dans un thesaurus de la langue française*, din *Lexicologie et lexicographie françaises et romanes* (Strasbourg, 1957), Paris, 1961.

[4] Statutul acestor termeni în raport cu limba literară a fost discutat de V. Breban și I. Stan în articolul *Raporturi lexicale între limba literară și graiurile regionale*, din CL, II, 1975, p. 181—188. Pentru pătrunderea termenilor populari în limba literară, vezi și Al. Niculescu, *Aspecte morfologice și sintactice ale limbii române actuale*, în AUB, XII, 1963, p. 303—320. Victor Iancu în *Limbaj cotidian și rostire literară*, (Timișoara), 1977, cap. *Cuvinte dialectale — cuvinte românești*, p. 74—83, pledează pentru preluarea cuvintelor din graiuri.

Acești termeni unici pentru anumite obiecte sînt folosiți în limba literară sau în terminologia tehnică din domeniile cu tradiții populare.

Prin atenția acordată agriculturii în ultimele decenii s-au generalizat, devenind astăzi literare, cuvinte ca *bălți* sau *crov*, de exemplu. *Bălți*, format de la *baltă*, era considerat regional (vezi DA) sau rar (vezi DL, DEX), iar acum se vorbește frecvent despre terenuri pe care *bălțește apa*. *Crov*, cuvînt de origine sîrbocroată [5], cunoscut inițial prin Oltenia și Banat (cf. CADE, SCRIBAN, DA), a pătruns în terminologia geografică, denumind o microformă de relief cu aspect de depresiune circulară sau alungită, dezvoltată pe loess prin tasare (cf. DEX, LTR, M. D. ENC.). În „Scînteia", folosind cuvîntul *crov*, reporterul îl glosează astfel : *Suprafețele plane sînt punctate de numeroase crovuri (terenuri degradate care bălțesc din cauza excesului de umiditate)*.

2. Un rol important în difuzarea cuvîntului regional îl au și operele literare. Regionalismul folosit de scriitori [6], cu scopuri stilistice, desigur, devine cunoscut și aceasta contribuie, implicit, la creșterea vitalității lui. Rolul scriitorilor în dezvoltarea limbii literare a fost mult discutat și nu insistăm acum asupra acestei probleme.

Deosebite funcțional de această largă categorie de regionalisme sînt cuvintele regionale folosite în poezia și proza poetică în locul sinonimului general, comun, devenite deci cuvinte poetice. G. Ivănescu consideră ca fiind cuvinte poetice de felul celor discutate aici *cleștar* „cristal", *a deslușì* „a lămuri", *deslușit* „lămurit", *a dura* „a construi", *glie* „pămînt" și „țărînă", *faur* „februarie" sau „fierar", *stei* „stîncă", *a prinde* „a începe" [7]. Mult solicitate în limbajul poetic sînt și *cătinel*, *colb*, *glod*, *horbotă*, *nea*, *omăt*, *scrînciob*, *tină*, *țintirim* și altele.

3.1. Ne vom referi în cele ce urmează la unele căi indirecte prin care pătrund sau se păstrează în limba literară actuală anumiți termeni regionali. Sensul lor rămîne de obicei necunoscut pentru vorbitorii limbii literare. Este vorba în primul rînd despre *derivatele literare* al căror cuvînt de bază continuă să aibă o circulație restrînsă. Am dat unele exemple de acest fel cu alt prilej (*mura*, *scrijeli*, *îmbold*, *îngloda* etc.) [8]. Adăugăm aici cîteva nume de plante [9].

Aișor, numele literar al plantei *Allium ammophilum*, este derivat de la cuvîntul *ai* „usturoi", cuvînt vechi, de origine latină, folosit în Transilvania [10].

Bălușcă denumește mai multe specii de plante din familia *Ornithogalum*. Este derivat de la cuvîntul regional *băl*, de origine slavă.

[5] Vezi și Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân*, București, 1974, p. 123.

[6] Raportul dintre regionalisme și limba literaturii artistice a stat în atenția cercetătorilor în ultimele decenii (cu deosebire în perioada în care se manifesta tendința de folosire abuzivă a cuvîntului regional în unele opere literare). Acad. Al. Graur, vorbind despre libertatea scriitorului de a-și alege mijloacele de exprimare, consideră că acesta „cunoaște totuși o limită : aceea pe care i-o impun posibilitățile cititorului de a înțelege" (*Studii de lingvistică generală*, București, 1960, p. 330). Și în aceeași ordine de idei, în altă parte, D-sa adăuga : „scriitorul nu scrie numai pentru o regiune, ci pentru toată țara" (*Dreptul și datoria scriitorului*, în „România literară", I, 1968, nr. 7, p. 14).

[7] *Limba poetică românească*, în LL, II, 1956, p. 216.

[8] Lucreția Mareș, *Cuvinte regionale în derivate literare*, în LR, XXIV, 1975, nr. 1, p. 71—80.

[9] Cuvintele discutate în continuare sînt literare în DEX.

[10] Pentru aria cuvîntului *ai* vezi S. Pușcariu, *Limba română*, vol. I, București, 1940, harta 27.

Cruşăţea este numele literar al plantei *Barbarea vulgaris*. S-a format de la *cruşit*, cuvînt regional cu sensul de „argăsit" şi „înroşit; pătat (cu sînge)". De altfel toate cuvintele înrudite *(cruşi, cruşeală)* sînt cuvinte regionale. *Cruşi*, de la care s-a format *cruşit* (deci şi *cruşăţea)*, este de origine ucraineană.

Hulubiţă denumeşte mai multe specii de ciuperci *(Russula)*. Regional însă, *hulubiţă* este folosit şi cu sensul de „porumbiţă". Derivă de la *hulub* „porumbel", cuvînt regional, folosit în Moldova, aşa cum indică dicţionarele şi cum apare în ALR II/I h 265/3831/ „cuşca porumbeilor". *Hulub* este împrumutat din ucraineană.

Tocmăgei este numele literar al mai multor specii de ciuperci *(Clavaria)*. Este însă diminutivul lui *tocmagi*, cuvînt cunoscut în Moldova şi prin Transilvania şi Maramureş cu sensul de „tăiţei". În această arie a fost înregistrat şi în ALRM SN III h 882 /4033/. *Tocmagi* provine din limba turcă.

Aşa cum am arătat, unele dintre cuvintele discutate mai sus sînt cunoscute numai ca nume de plante *(aişor, bălueşcă, cruşăţea)*, iar altele au în grai şi alte sensuri *(hulubiţă, tocmăgei)*.

3.2. Unele **substantive compuse**, de obicei nume de plante, conţin ca termen de compunere un cuvînt regional.

Cuvîntul regional *ai* „usturoi", a cărui arie de circulaţie am arătat-o mai sus, face parte din compusele *ai sălbatic* şi *aiul şarpelui*, denumirile literare ale mai multor plante erbacee.

Brîncă, cuvînt vechi, moştenit din latină, este cunoscut cu sensurile de „mînă" şi „labă" pe o arie foarte limitată, aşa cum reiese din ALRM I/1 h 74 /361/ „pluralul cuvîntului *mînă*". *Brîncă* [11] intră în alcătuirea compuselor *brînca-ursului*, numele a două plante, *crucea-pămîntului* şi *piedicuţă*, şi *brînca-porcului*, denumirea I literară a plantei *Scrophularia scopolii*.

Ciuboţică este diminutivul lui *ciubotă*, cuvînt regional împrumutat din ucraineană, pentru care toate dicţionarele indică Moldova ca arie de circulaţie. În ALRM SN III h 1012 /3349/ „cizme", răspunsul *ciubote* a fost înregistrat în Moldova cu Bucovina şi în cîteva localităţi din nord-estul Transilvaniei. *Ciuboţică* este cunoscut însă în compusele *ciuboţica-cucului* şi *ciuboţica-ursului*, numele literare ale plantelor *Primula officinalis* şi *Corthusa matthioli*.

Colţun este folosit în Moldova cu sensul de „ciorap". În ALRM SN III h 1028 /5783 bis / „ciorapi" a fost înregistrat în Moldova şi prin Maramureş. Apare de altfel şi în NALR—Mar. III h 639 /1506/. Compusul

[11] În DEX substantivele compuse nume de plante sînt subordonate cuvîntului *brîncă* „boală contagioasă". Credem însă că ele ar fi trebuit subordonate cuvîntului *brîncă* „mînă" sau „labă". Aducem în sprijinul acestei afirmaţii mai multe argumente: a) planta *crucea-pămîntului* se numeşte şi *talpa-ursului*, iar planta *piedicuţă* se numeşte şi *laba-ursului* (vezi C. Panţu, *Plantele cunoscute de poporul român*, Bucureşti, 1929). Aflăm din aceeaşi lucrare că planta *brîncuţă-de-pisică* este sinonim cu *sulifică*, denumire formată, desigur, prin analogie cu ghearele ascuţite ale pisicii; b) în articolul *„Transferul" terminologiei zoologice româneşti la denumirile de plante*, din SCL, XXXII, 1981, nr. 1, p. 75—78, Mircea Seche menţionează şi schema: organ anatomic + nume de fiinţă (în genitiv), enumerînd printre exemple numele plantei *brîncuţa-mîţii*. Astfel de compuse nu figurează nici în lucrarea *Formarea cuvintelor în limba română*. Vol. I. *Compunerea*, Bucureşti, 1970, p. 67—73, unde sînt discutate compusele de tipul substantiv + substantiv în genitiv; c) printre tipurile de substantive compuse nume de plante cuprinse în Panţu, *Plantele...*, sau în Borza, *Dicţionar etnobotanic*, Bucureşti, 1968, nu figurează denumiri în care primul termen să fie numele bolii, iar al doilea numele celui care suferă sau se vindecă de boala respectivă. Substantivele nume de boli apar ca al doilea termen al compusului *(floare-de-leac, frunza-tăieturii, iarba-tăieturii, buruiană-de-friguri, buruiană-de-lungoare* etc.). Se observă că cele mai multe aparţin altui tip de compunere.

colțunii-popii este denumirea literară a plantei *Viola silvestris*. *Colțun* provine din neogreacă.

Curechi „varză", cuvînt regional moștenit din latină, cunoscut în jumătatea de nord a țării (vezi ALRM SN I h 131 /6007/ „varză") intră în alcătuirea compusului *curechi-de-munte*, denumirea literară a plantei *Ligularia glauca*.

4. Cuvîntul regional este cunoscut și prin prezența lui în anumite **locuțiuni și expresii.** Se păstrează în felul acesta fie cuvinte ca *ghes (a da ghes)*, *greș (a da greș)* etc. [12], fie variante fonetice regionale ca *sperieți (a băga în spărieți)*, *chitic (a tăcea chitic)* [13] și altele.

III. Am discutat aici unele aspecte ale lexicului literar în care se păstrează elemente regionale, cu scopul de a releva vitalitatea regionalismului în acest domeniu al limbii. Fără să pierdem din vedere procesul de îmbogățire a lexicului literar pe baza elementelor provenite din graiuri [14], considerăm că prezența cuvîntului regional în derivate, compuse, unități frazeologice literare este menită să contribuie la conservarea regionalismului în limba literară. Și prin operele literare anumiți termeni regionali devin cunoscuți unui mare număr de vorbitori, dobîndind în felul acesta o mai mare vitalitate și uneori, așa cum am văzut, valori expresive.

Dezvoltarea armonioasă și echilibrată, economică și culturală, a tuturor regiunilor țării duce la popularizarea unor noțiuni și denumiri specifice anumitor arii geografice. Este posibil ca această emulație culturală să se reflecte și în vocabularul limbii literare, în sensul îmbogățirii lui cu termeni specifici diferitelor regiuni ale țării.

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[12] Lucreția Mareș, *Cuvinte regionale în locuțiuni și expresii literare*, în LR, XXII, 1973, nr. 2, p. 149—154.

[13] Mioara Avram, *Variante fonetice regionale în expresii literare*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965, p. 29—31.

[14] Vezi și *Tratat de dialectologie*, Craiova, 1984, cap. *Pătrunderea elementelor regionale în limba literară*, p. 614—615.

CÎTEVA ETIMOLOGII ROMÂNEȘTI

(pe marginea DLR)

G. MIHĂILĂ

În anii din urmă, am avut prilejul de mai multe ori să relevăm contribuția remarcabilă a academicianului Alexandru Graur, „cel mai bun etimolog al nostru din momentul de față" — cum l-a caracterizat acad. Iorgu Iordan [1] —, la progresele uneia din cele mai dificile și mai complexe ramuri ale lingvisticii românești [2]. De la primul său articol, publicat acum 60 de ani, și pînă astăzi, bibliografia sa numără în acest domeniu zeci de studii, opt monografii și dicționare speciale, cel mai nou fiind *Cuvinte înrudite* (București, 1980) și, nu în ultimul rînd, sute de contribuții — în cadrul comisiei pe care o conduce de peste 20 de ani — la etimologia cuvintelor din *Dicționarul limbii române* (DLR, Serie nouă), al cărui redactor responsabil este, alături de acad. Iorgu Iordan și acad. Ion Coteanu [3].

*

În rîndurile ce urmează, ne propunem să discutăm, mai întîi, etimologia unui cuvînt românesc de origine veche slavă, răspîndit pe întreg teritoriul limbii române, insuficient explicat în DLR, iar în continuare să precizăm originea bulgărească a cîtorva cuvinte dialectale din zonele sudice ale țării [4], unele incluse în DLR, altele care vor fi cuprinse în volumele aflate în pregătire :

I. *A plămădí*, (reg.) *plomădí*, *plomodí* este cunoscut cu următoarele sensuri : „1. a pregăti un amestec de făină, apă și drojdie, în vederea preparării aluatului ; a frămînta aluatul ; 2. (reg.) a pune la acrit (despre varză) ; a macera, a ține plante, fructe etc. într-un solvent, pentru a le dizolva părțile solubile ; 3. (despre albine) a depune plămadă (ouă), pentru a se înmulți ; 4. a purta rod și a da urmași, a zămisli" (în unele sensuri, și reflexiv : *a se* ~ ; DLR, VIII, 3, 787—788 : cel mai vechi exemplu

[1] *Prefață* la : Al. Graur, *Scrieri de ieri și de azi*, București, 1970, p. 6.

[2] *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1973, p. 105—106 ; *Împrumuturi vechi slave, comune dacoromânei și istroromânei*, SCL, XXXI, 1980, nr. 4 (Omagiu Al. Graur), p. 431 ; *Studii de lingvistică și filologie*, Timișoara, 1981, p. 250—258.

[3] T. VI—IX și XI (unele în mai multe părți), literele M—R, Ș—T, București, Editura Academiei, 1965—1984 (publicarea continuă).

[4] Vezi, în legătură cu astfel de dialectisme : Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 39, 45 (harta 1) ; I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 82 ; Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română*, București, 1975, p. 148, 185 (h. 26) ; Matilda Caragiu Marioțeanu, Ștefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, București, 1977, p. 170 ; G. Mihăilă, *Împrumuturi bulgărești în sudul teritoriului dacoromân*, SCL, XXXI, 1980, nr. 5, p. 591—594.

din *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, 1673)[5]. Pentru etimologia sa, dicţionarele româneşti fac simple referiri (uneori cu „comp.") la v. sl. (mai exact, la slavon. mediobulgar) **помладитн сѧ** „iuvenescere" (Mikl. Lex. 619, cu un exemplu din sec. al XVI-lea : „Wahrsch. slav. *pomladiti* in der (nicht bezeugten) Bedtg. 'weich machen (a înmuia)', vgl. nslov. *mladiti* '(Obst) abliegen lassen (a lăsa (poamele) să putrezească)', serb. '(die Erde) lockern (a afîna pămîntul)', nslov. (nach Mikl. Et. Wb.) *mladina* 'Bierwurze (must de bere)' " (Tiktin, 1181 ; cf. Cioranescu, nr. 6475) ; „Comp. v. sl. *pomladiti*" (Candrea, 950) ; „Slav. (v. sl. *pomladiti* 'a întineri' " (DLRM, 628 ; cf. DEX, 704) ; „Et. nec. ; cf. v. sl. **po-mladiti*" (DLR, *s. v.*).

Calea indicată de Tiktin şi reluată, pe scurt, de dicţionarele ulterioare este corectă, însă datele etimologice invocate trebuie completate, iar baza lexico-semantică lărgită. Într-adevăr, sloven. *mladíti (se)* înseamnă : „1. pomladjivati (a întineri) ; 2. ostavljati vóce da ustoji ; ustajati se (a lăsa poamele să putrezească ; a putrezi) ; 3. močiti (konoplju ili lan) (a topi cînepă sau in)" (Slov. -srb. 257) ; „молодить, омолаживать (a întineri) ; рождать, метать детенышей (a făta, a face pui)" (Slov. -rus. 177 ; cf. şi Slovar, II, 799), iar *pomladíti (se)* — „podmladiti (a întineri)" (Slov.-srb. 541) ; verbul scr. *mláditi*, în afara sensurilor cunoscute şi larg atestate — „молодить, подмолаживать ; обновлять (a întineri ; a înnoi)" (Tolstoi [3], 259) —, are şi pe acela de „miješiti, mekšati (a frămînta, a muia)", consemnat în Rječnik, VI, 822, cu un singur exemplu : „*Žene testo mlade . . .*" (Femeile frămîntă aluatul . . ., *Proroci*, 81), iar *mláditi se* are sensul nu numai de „подмолаживаться, молодиться (a întineri)", ci — ca şi în slovenă — şi pe acela de „рожать детенышей (о животных — a făta)" (Tolstoi [3], 259 ; Rječnik, *l. c.* ; *pomláditi* înseamnă numai „подмолодить, омолодить, сделать молодым (a întineri)" ; Tolstoi [3], 407, Rječnik, X, 689) ; în rusă, *молодить* are sensul de „послащать напитки (a îndulci băuturi)" (Vasmer — Trubaciov, II, 644 ; cf. *молодь* „пена на молодом пиве (spumă de bere în fermentaţie)"), iar *подмолодить* — „подсолодить (пиво) (a prepara berea)"), *замолаживать* — „приводить в брожение пиво, мед (a face să fermenteze berea, mierea)" (Preobrajenski, I, 550).

Aşadar, aceste sensuri păstrate în cele trei limbi explică înţelesurile verbului românesc, ele însele fiind vechi, căci sl. com. **moldъ* (v. sl. **младъ**, bg. *млад*, scr. *mlad*, sloven. *mlad*, rus. *молодой*, pol. *młody*, ceh. *mladý* etc.) este înrudit cu v.g.s. (vechi german superior) *malz* „moale" şi „drojdie", v. saxon şi v. island. *malt* „Malz" etc. (Vasmer — Trubaciov, *l. c.* ; Machek, 367 : „původně znamenalo nikoli 'mladý věkem' (. . .), nýbrž 'jemný, mekký' . . . (la început nu însemna 'tînăr' (. . .), ci 'moale' . . .)" ;

[5] În continuare, utilizăm unele abrevieri din DLR, precum şi din cartea noastră *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română* (Bucureşti, 1960), la care adăugăm aici : Cioranescu = Al. Cioranescu, *Diccionario etimológico rumano*, fasc. 1—7, Universidad de la Laguna, 1958—1966 ; Kluge — Mitzka = Fr. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 20. Aufl., bearbeitet von W. Mitzka, Berlin, 1967 ; Pokorny = J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, I—II, Bern—München, 1959—1969 ; Skok = P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I—IV, Zagreb, 1971—1974 ; Slovar = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, I—II, Ljubljana, 1970—1975 (publicarea continuă) ; Slov. -srb. = St. Škerlj, R. Aleksić, V. Latković, *Slovensko-srbskohrvatski slovar*, Ljubljana — Beograd, 1964 ; Vasmer — Trubaciov=M. Vasmer, *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с немецкого и дополнения О.Н. Трубачева, t. I—IV, Moscova, 1964—1973.

alte indicaţii etimologice la Berneker, II, 70—72; Skok, II, 438—439 [6]; Kluge — Mitzka, 457; Pokorny, I, 718: i.e. **meld-*, **m(e)le-d-*, **mldu-*, **m(e)l-dui-* „weich, moale").

Vom spune, deci, că rom. *a plămădi*, *plomădi*, *plomodi* reprezintă o formă metatezată din **a pomladi*, **pomlădi*, care, la rîndul ei, provine din v. sl. **po-mladiti*, cu sensuri apropiate de cele menţionate mai sus în slovenă, sîrbocroată şi rusă. „Veriga semantică intermediară" [7] este prezentă în adjectivul v. sl. млдъ, care înseamnă nu numai „молодой, jung (tînăr) (de homine et aetate)", ci şi „свежий, frisch (proaspăt) (de arboribus et herbis)" [8], „νεαρός, recens (de caseo)", de ex.: млдъı съръı — νεαρά τυρία (Supr. 291, 7 sq — in hac notione exh.; Lexicon, II 218—219).

Ca şi în alte cîteva cazuri, limba română păstrează, deci, un arhaism lexico-semantic dispărut în limba bulgară (căci bg. *младея*, ~ *се* înseamnă „ставам, изглеждам млад (a deveni, a arăta tînăr)", *помладея се* — „да се младея малко нещо, късо време (a întineri puţin)", iar *подмладея* — „направям някого да стане като млад (a face pe cineva să întinerească)" — Gherov, III 73, IV 157; BTR[2], 463, 676), dar prezent încă în slavonă, sîrbocroată şi rusă.

II. Cuvintele dialectale de mai jos au fost extrase din *Glosar dialectal. Oltenia*, întocmit sub conducerea lui B. Cazacu (Bucureşti, Editura Academiei, 1967, XLVIII + 130 p.), pe baza textelor culese pentru *Arhiva fonogramică a limbii române* (AFLR) şi tipărite parţial în volumul *Texte dialectale. Oltenia*, publicate sub redacţia lui B. Cazacu (Bucureşti, Editura Academiei, 1967), precum şi a cuvintelor notate ocazional — în afara chestionarului — de anchetatorii *NALR. Oltenia* [9]. Autorii au inclus în *Glosar:* 1) elemente lexicale şi frazeologice regionale — a) neînregistrate în alte lucrări lexicografice, b) semnalate în alte regiuni; 2) cuvinte cu sensuri speciale în graiurile oltenești; 3) variante fonetice ale unor cuvinte cunoscute; 4) variante morfologice ale unor cuvinte cunoscute [10].

Cuvintele selectate le citäm în forma iniţială şi în cea consemnată în texte (cu indicarea paginii din glosar); în continuare, menţionăm numărul de ordine al localităţii sau localităţilor în care au fost înregistrate [11], sensul, aşa cum a fost glosat de autori (el corespunde, de regulă, cu cel al etimonului bulgar sau e foarte apropiat de acesta), şi, în cazurile necesare, reproducem segmentul de text în care a fost înregistrat. Acestea sînt cuvinte răspîndite, mai ales, în sudul Olteniei, în apropierea Dunării şi a teritoriului bulgăresc; numai cîteva au fost notate în partea de nord-vest,

[6] *Mladină* „Bierwürze", citat de autor, nu există însă în românește, ci a nimerit între fişele sale din indicaţiile etimologice ale lui Tiktin, reproduse mai sus.

[7] Vezi R. A. Budagov, *О так называемом „промежуточном звене" в смысловом развитии слов*, în *Сборник статей по языкознанию... академику В. В. Виноградову*, Moscova, 1958, p. 73—85.

[8] Cf. bg. *младица* „младо дърво; млад човек" (Gherov, III, 71), pătruns în rom. *mlădiţă*.

[9] *Noul atlas lingvistic român, pe regiuni. Oltenia*. Întocmit, sub conducerea lui B. Cazacu de T. Teaha, I. Ionică şi V. Rusu, vol. I—IV, Bucureşti, Editura Academiei, 1967—1984.

[10] Vezi *Prefaţa*, semnată de B. Cazacu, p. V—XI.

[11] Numerele: 919 — Lăpuşata (jud. Vîlcea), 923 — Turburea (jud. Gorj), 950 — Corcova (jud. Mehedinţi), 952 — Gîrbovu (jud. Gorj), 968 — Verbiţa, 974 — Galicea Mare, 975 — Maglavit, 976 — Ciupercenii Vechi, 977 — Desa, 979 — Urzicuţa, 983 — Malu Mare, 988 — Radomiru, 989 — Mîrşani, 991 — Amărăştii de Jos (jud. Dolj), 993 — Studina, 996 — Orlea (jud. Olt).

a Olteniei, dar originea bulgară e dovedită, credem, de forma și sensul lor. Cu toate acestea, alături de etimoanele bulgare, citățm cu „cf." și cuvintele corespunzătoare sîrbocroate, atunci cînd le-am găsit în izvoarele lexicografice fundamentale.

1. *Cîrstáș : cîrstáși* (p. 22), 919, „grămezi făcute pe cîmp, de obicei, din 13 snopi". Provine din bg. *кръстáш*, reg. „obiect în formă de cruce" (Mlad. BTR, I, 1099 ; Gherov—Pancev, Dop., 180) ; cf. scr. *křstaš*, cu diverse sensuri concrete (Rječnik, V, 638). În forma *crîstáș*, *cristaș* sau *cîrstáș* și cu sensul „unealtă de pescuit, formată dintr-o plasă prinsă de două nuiele, așezate în cruce", cuvîntul e cunoscut de mult în Banat, Oltenia și Dobrogea (Constanța). În prima regiune provine din sîrbocroată, în celelalte două din bulgară (vezi DA I, II, 882, cu mai multe atestări—cea mai veche în *Răspunsurile la Chestionarul lui B. P. Hasdeu*—, dar cu explicație etimologică prea generală : „Derivat din slav *křstŭ* 'cruce'. Cf. *crîsnic*" ; vezi și Șăineanu, 107 ; Candrea, 287 ; Scriban, 297).

2. *Colárnic* (p. 25), 979, „scaun de înșpițat roata carului" (neînregistrat în DA). Provine din bg. **коларник*, cf. *коларница* „atelierul rotarului" (Mlad. BTR, I, 1050) ; cf. scr. *kȍlarnica* „idem" (Rječnik, V, 183).

3. *Isícă* (p. 48), 991, „varietate de plop" ; varianta fonetică *osícă* a fost înregistrată în localitățile Dumitrești — Drăgășani (ALR I, pct. 805) și Pietroșani, jud. Teleorman (ALR I, pct. 922), precum și în Rîmnicu Vîlcea [12]. Ambele forme provin din bg. reg. *ясúка*, resp. *осúка* „plop tremurător, *Populus tremula*" (Gherov, III, 384 ; V, 619 ; Mlad. Et., 388, 704 ; BTR, 506, 970 ; pentru etimologie vezi și : Berneker, I, 31—32 ; Vasmer — Trubaciov, III, 159 : *осúка* ; cf. scr. *jàsika* „idem", Rječnik, IV, 480 ; Skok, I, 759).

Cu acest prilej, putem corecta sensul care a fost atribuit acestui cuvînt în DA, II, I, 899 : „plantă cu miros plăcut" [13], pe baza unui citat din N. Păsculescu, *Literatură populară românească* (București, 1910, p. 166 ; vezi *Glosar*, p. 352). Într-adevăr, din versurile :

Este-o casă mare
Cu nouă uscioare,
Cu ferestre-n soare,
Uși de isică,
Ferestre de sticlă,

înregistrate în Celei, jud. Olt, lîngă Dunăre, nu poate fi dedus în nici un caz sensul de mai sus, atribuit de culegător (cum pot fi făcute ușile dintr-o „plantă cu miros plăcut" ?). E vorba, evident, de o „varietate de plop".

4. *Samatóc* (p. 98), 968, 974, 975, 979, „must care se trage de pe tescovină imediat după zdrobirea strugurilor". Cuvîntul mai fusese înregistrat de C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Ceaur. Povești oltenești* (Craiova, 1928, p. 82, 144 ; inclus în DLR, ms). Provine din bg. *самомóк* „suc de struguri, ce curge înainte de presare" (BTR, 767 ; Gherov, V, 116) ; cf. scr. *samòtok* „idem" (Rječnik, XIV, 583).

[12] Vezi *Lexic regional*, red. coord. Gh. Bulgăr, București, Editura Academiei, 1960, p. 83 ; DLR, VII, 2, 339, unde se dă greșit etimologia : „Din ucr. *осука*".

[13] Etimologia e lipsită de certitudine : „Poate din bulg. *osika*, nume de plantă, cf. și *sică*".

5. *Stroși (a ~)* „a zdrobi" : *stroșim* (p. 98, s. v. *samatoc)*, 975. Ex. : (Strugurii), *după ce-i* **stroșim** *în hîrdaie, îi punem într-o putină mai mare.* Provine din bg. *смроúа* „a fărîma, a zdrobi" (BTR, 833 ; Mlad. Et., 613 ; Gherov, V, 270) ; cf. scr. *stròšiti* „a fărîma" (și alte sensuri ; Rječnik, XVI, 765—766 ; Skok, III, 507). Cf. și derivatul românesc *stroșitór* (p. 107), 952 „mașină manuală pentru zdrobit strugurii" (< *stroși* + suf. *-tor)*.

6. *Troșie* (p. 117), 977, „murături" : *Le zice și murători, le zice și* **troșiie**, *dă mul(t) le-a zîs* **troșiie**, *n-a zîs murători.* Cuvîntul a mai fost înregistrat anterior (încă la sfîrșitul secolului trecut) în Oltenia, Banat și chiar în sud-estul Munteniei — după cum consemnează acum DLR, XI, 3, p. 675 (apărut în 1983) — în formele *trușie* (considerată, pe drept cuvînt, de bază) și chiar *túrșie* (în Banat, ALR II/29) —, cu sensurile „2. (Ban., Olt.) magiun, marmeladă ; 3. putină (în care se păstrează struguri conservați în must) ; (prin s. -e. Munt.) struguri conservați în vin ; 4. (prin n. -e. Olt.) vas în care curge țuica ; vas în care se mulg oile". Așadar, cum am indicat în DLR, *s. v., trușie, troșie*, provine din bg. *трушия*, variantă fonetică a lui *трушия* „murături" (< turc. *turşu;* Mlad. Et., 640, 643 ; Gherov, V, 361 ; BTR, 879), iar forma bănățeană *túrșie* (cu accentul pe prima silabă) din scr. *tùršija* (Skok, III, 527).

7. *Zămîrsí (a se ~)* : *să zămîrséște* (p. 127), 923, „(despre unt) se acrește". Ex. : (Untul) **să zămîrsăște** *puțîn, capătă puțînă acreală.* Provine din bg. *замърся се* „a se murdări" (BTR, 196 ; S. B. Bernstein, *Болгарско-русский словарь*, Moscova, 1966, p. 177) ; cf. scr. *zamŕsiti* „a face dezordine" (Skok, II, 470).

Constatăm, așadar, că în special etimologia împrumuturilor populare trebuie să se bazeze pe cunoașterea cît mai exactă a răspîndirii lor pe teren, pe luarea în considerație a celor mai vechi atestări (chiar dacă nu sînt atît de îndepărtate în timp), a variantelor fonetice și a diverselor sensuri, stabilite cu cît mai multă exactitate. În acest fel pot fi aduse corecțiuni sau completări etimologiilor mai vechi, uneori incomplete, aproximative sau de-a dreptul greșite, ca să nu mai vorbim de faptul că „încă nu s-au descoperit etimologiile tuturor cuvintelor (în particular vorbind, multe cuvinte românești își așteaptă încă explicarea)" — după cum sublinia încă acum mai bine de douăzeci de ani acad. Al. Graur. Căci, pentru a încheia tot cu cuvintele D-sale : „Adesea există mai multe ipoteze între care sîntem siliți să alegem, și pentru aceasta trebuie să revizuim noi înșine felul cum au fost stabilite. Prin urmare, nici un lingvist nu are dreptul de a accepta orbește ipotezele anterioare și nu se poate dispensa, dacă nu de a prezenta personal etimologii, cel puțin de a se pronunța asupra celor prezentate de alții" [14].

Ianuarie 1985

Facultatea de Limbi și Literaturi Străine
București, str. Pitar Moș nr. 7—12

[14] *Etimologii românești*, București, 1963, p. 8.

ETIMOLOGII

VIRGIL NESTORESCU

Butelie s. f. „Vas de sticlă, de material plastic sau de metal folosit pentru depozitarea și transportarea unor materiale fluide, granulare sau pulverulente; sticlă pentru păstrat lichide" (DEX) este considerat în toate dicționarele limbii române ca împrumut din fr. *bouteille*. Trecînd peste unele dificultăți de ordin fonetic, se pune întrebarea dacă, ținînd seama de atestările cuvîntului românesc, mai putem avea în vedere soluția dată pînă acum.

Încă în DA este cunoscută o formă deosebită care, alături de vechimea ei, trebuia să invite la mai multă prudență. Este vorba de forma *butel*, cum rezultă din citatul următor : *Să-mi cumperi trei buteluri vin de Tocaia* (anul 1784, IORGA, S. D. VIII, 10). Cercetarea atentă a documentelor scoate la iveală și atestări mai vechi ale cuvîntului, ca de pildă : 1 *butel de rozol* (cu varianta *budel)*, datînd din anul 1754 (IORGA, S. D., XII, 68). Pasajul respectiv face parte dintr-un act al negustorilor brașoveni, care, cum se știe, au avut relații comerciale strînse cu colegii lor de breaslă din Imperiul habsburgic.

Atît forma *butel (budel)*, cît și considerentele istorice care ne împiedică să acceptăm o influență franceză asupra limbii române la jumătatea secolului al XVIII-lea ne determină să revizuim etimologia lui *butelie*. După datele de mai sus, credem că *butel (budel)* reprezintă corespondentul identic al germ. *Buttel* „Flasche" *(Der Sprach-Brockhaus)*, cu varianta *Buddel*, înregistrată în alte dicționare germane, provenit la rîndul lui din fr. *bouteille*.

Forma *butel* a circulat pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cînd a apărut forma *butelie*, probabil sub influența fr. *bouteille*.

Flanelă s. f. „Țesătură ușoară de lînă sau de bumbac, moale și pufoasă; îmbrăcăminte de lînă" (DEX) este explicat invariabil prin fr. *flanelle* (DA, CADE, DEX). Judecînd după atestarea cea mai veche cunoscută în izvoarele lexicografice (C. Negruzzi, I, 194 — cf. DA), etimologia pare justificată.

Cuvîntul *flanelă* are însă o istorie ceva mai veche în limba noastră, el fiind înregistrat în documente ale secolului al XVIII-lea (a. 1766), cum se vede din următorul citat : *30 perechi flanel galben și roșu* (FURNICĂ, DCR, 25). Ca și în cazul discutat anterior, din nou trebuie să ne adresăm altei limbi decît franceza pentru soluționarea etimologiei. Aceasta este tot limba germană, care cunoaște cuvîntul *Flanell* „idem" (< fr.). Varianta populară *flanel* întărește această presupunere, iar forma literară *flanelă* a apărut ulterior în interiorul limbii române.

Rochie s. f. cu binecunoscutul sens de „Îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta din același material formează o singură piesă" este

privit în DLR ca împrumut din bg. *рокля*, scr. *roklja*. Soluția la care s-au oprit autorii acestui dicționar, susținută în parte și de CADE (<scr.), nu se întemeiază pe date care să concorde cu istoria cuvîntului în cele două limbi invocate, pe de o parte, și în limba noastră, pe de altă parte.

În primul rînd trebuie relevat faptul că atestarea lui *rochie* furnizată în DLR (a. 1790) trebuie corectată. Cuvîntul este cunoscut mai de mult sub forma *roche* (în textul *1 roche de belacoasă turungie)* încă din anul 1721 (POTRA III, 157); ca diminutiv *rochiță* îl găsim notat în anul 1764 (ARH. OLT. XXII, 129).

Nu același lucru se poate spune și despre bg. *рокля*, împrumut relativ nou din germană, date fiind relațiile tîrzii dintre cele două limbi, și nici despre scr. *roklja (rekla, reklja)*, care de asemenea a fost împrumutat din germană în cursul secolului trecut (cf. RJAZU).

Așa stînd lucrurile, credem că această explicație nu mai poate fi reținută și că s-ar cuveni să ne întoarcem la aceea dată în DM, după care cuvîntul este de origine germană. Forma *Rock* admisă ca etimon în DM nu a mai fost considerată satisfăcătoare, probabil pentru că prin ea se explică direct alt cuvînt românesc, anume *roc* (Transilv.) „tunică bărbătească" (cf. DLR).

După părerea noastră, cuvîntul *rochie* ne-a putut veni din alte forme ale germ. *Rock*, anume *Röckel* s. m. „haină bărbătească; fustă" sau mai vechiul *Rocke* „țesătură; împletitură" (LEXER II).

ABREVIERI

ARH. OLT. XXII	*Arhivele Olteniei* XII, Craiova, 1943.
FURNICĂ, DCR	D. Furnică, *Documente privitoare la comerțul românesc 1479—1868*, București, 1931.
LEXER II	M. Lexer, *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch* II, Stuttgart, 1970.
POTRA, DOC.	George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1634—1800)*, București, 1982.
RJAZU	*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, na svijet izdaje Juogoslovenska akademija znanosti i umjetnosti*, vol. XIV, Zagreb, 1853.

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

ANTROPONIME CU DUBLU SUFIX DE APARTENENȚĂ

TEODOR OANCĂ

Între antroponimele românești derivate cu sufixul *-escu* se disting acelea la care sufixul se atașează unei teme antroponimice în *-ov* / *-ev* [1].

-escu este un sufix antroponimic care arată apartenența familială [2]. Astfel, *Filipescu*, *Ionescu*, *Vasilescu* etc. reprezintă atît forme de singular provenite de la numele de grup [3] *Filipești*, *Ionești*, *Vasilești* etc., cît și forme derivate cu suf. *-escu* de la *Filip*, *Ion*, *Vasile* etc., desemnîndu-i pe descendenții acestora. Ceea ce ne interesează în mod deosebit este faptul că acest sufix s-a putut atașa la teme antroponimice derivate cu sufixul slav *-ov*/ *-ev*, care, la rîndul lui, are aceeași funcție : *Birovescu*, *Corciovescu*, *Iancovescu*, *Iscovescu*, *Marcovescu*, *Panovescu*, *Ponovescu*, *Raicovescu* etc.

Fără îndoială că problema derivării antroponimelor românești cu suf. *-ov*/ *-ev* necesită o discuție aparte. N. A. Constantinescu atrăgea atenția că, „pentru a caracteriza mai precis funcția de patronim a unui nume, scriitorii actelor slavo-române recurg la flexiunile slave ce împlinesc acest rol : *-ov*, *-ovici*, *-ev*, *-evici*, *-ici* (sufixele posesivului slav masculin), înlocuind sufixul românesc *-escul*, a cărui funcție patronimică nu era clară : *Popov* și *Popovici* în loc de „al Popei sau Popescul" sau *Braevici*, *Danovici*, *Manev* în loc de : „al Manii, Dănescul, Brăescul" etc." [4].

Semnificația de sufix posesiv a lui *-ov* era necunoscută românilor, din care cauză antroponimele derivate cu acest sufix s-au transmis nu numai generațiilor următoare ca nume de familie, dar au putut fi derivate cu sufixul *-escu*, care îndeplinește aceeași funcție. Atașarea sufixului *-escu* la numele derivate cu sufixul *-ov* a fost, deci, posibilă datorită faptului că antroponimele derivate cu *-ov* erau considerate ca nume simple terminate în consoană.

Răspîndirea numelor derivate cu suf. *-ov* de la antroponime românești sau intrate în onomastica românească s-a datorat contactului cu populații slave, cu precădere de origine sud-dunăreană. La aceste populații patronimele în *-ov* sînt extrem de numeroase întrucît și la ele constatăm existența unui sistem de denominație asemănător cu al nostru

[1] Dubla sufixare, dar pentru a crea nume de locuitori de la nume de țări și de orașe, a fost tratată de Al. Graur în *Double suffixation des noms des habitants*, în „Acta antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae", X, 1962, fasc. 1—3, p. 119—121.

[2] Cf. Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 142; N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. LVIII; Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, p. 113; Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 10—11.

[3] Cf. Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR, XXV, 1976, 1, p. 92.

[4] *Op. cit.*, p. XXXI.

(dintr-o epocă mai veche, dar prezent și azi în mediul rural), bazat pe regimul numelui dublu, al doilea nume fiind patronimul în cazul genitiv, devenit ulterior nume de familie. Astfel se explică de ce *al Popei*, al cărui echivalent era *Popescu*, a devenit, în redactare slavonă, *Popov*.

Semnificația de apartenență a suf. *-ov* a ajuns să dispară cu vremea, din care cauză, pentru români un nume derivat cu acest sufix a putut deveni neanalizabil. Terminîndu-se în consoană, antroponimul putea fi derivat cu sufixe antroponimice cu valoare posesivă, precum *-escu*, ceea ce s-a și întîmplat.

În analiza antroponimului *Birovescu* distingem cele două sufixe antroponimice de apartenență, *-ov* și *-escu*, precum și tema antroponimică *Bir/ a, u*, prezentă în nume ca *Biraescu*, *Birăescu*, *Birău*, *Biru*. Într-un asemenea caz, analiza antroponimului *Birovescu* prin trimiterea, eventuală, la bg. *Birov* [5] nu se justifică atîta vreme cît tema antroponimului este prezentă și în alte nume derivate pe teren românesc.

Acest fel de a pune problema nu trebuie absolutizat. Putem admite că antroponimul actual *Iancov* este identic cu bg. *Янков*, dar tot așa el poate proveni din românescul *Iancu* + suf. *-ov*, în condițiile arătate mai sus. Această posibilitate de derivare a unui nume românesc cu suf. slav *-ov(ici)* este susținută de un exemplu ca *Ioanovici*, la care baza antroponimică este românească : *Ioan*.

Referitor la antroponimul *Iscovescu*, Iorgu Iordan arată că acesta provine din bg. *Iscovici*, „al cărui sufix *(-ici)* a fost înlocuit prin *-escu*" [6]. Un antroponim *Iscu*, *-l* este atestat în sec. al XVII-lea [7] și nimic nu ne oprește ca în explicarea antroponimului *Iscovescu* să plecăm de la *Iscu*, *-l*.

Atingem, cu acest exemplu, un alt aspect al problemei, frecvent întîlnit în amintitul dicționar al lui Iorgu Iordan : posibilitatea înlocuirii sufixelor străine cu sufixe românești pentru a româniza numele. Astfel, după Iorgu Iordan, *Raicovescu* este un „derivat de la un *Raicov*, absent în fișierul meu, sau, mai degrabă, bg. *Rajkovski*, al cărui sufix a fost înlocuit prin echivalentul lui, *-escu*" [8]. Antroponimul bulgăresc citat de Iorgu Iordan este un derivat cu două sufixe : *-ov* și *-ski*. Faptul că numai ultimul sufix „a fost înlocuit" prin *-escu* ne determină să credem că cel care ar fi putut înlocui sufixul slav cu cel românesc nu avea cunoștință de identitatea valorică a sufixelor *-ov* și *-escu*, și nici de identitatea lui *-escu* cu *-ski*. Eliminînd sufixele *-ov* și *-escu*, obținem radicalul antroponimic *Raic-*, existent în nume mai vechi românești, atestate în sec. al XVI-lea : *Raicu*, *Raica*, *Răican*, *Raiciu*, *Raicea* [9]. Proveniența bulgară a lui *Raicu* (< *Райко*) nu ne împiedică să vedem posibilitatea explicării numelui *Raicovescu* printr-o posibilă dublă derivare antroponimică pe teren românesc.

Asemănător se petrec lucrurile în cazul antroponimului *Panovescu*. Prin eliminarea celor două sufixe, obținem tema antroponimică *Pan* (cf. *Pană*, *Pane(a)*, *Panescu*, *Pănescu* etc.) existentă „în română și limbile

[5] Cf. Ștefan Ilcev, *Речник на личните и фамилни имена у българите*, Sofia, 1969, p. 75.

[6] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 261.

[7] Cf. N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 88.

[8] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 386.

[9] N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 357.

balcanice" [10]. Un antroponim *Panu* este atestat la 1451 [11], dar lipsește în dicționarul lui Iorgu Iordan. Avînd în vedere atestarea încă din sec. al XV-lea a lui *Panu*, este foarte probabil ca forma *Panov* să constituie un mijloc de redare al genitivului numelui *Panu*, precum *Popov* = *al lui Popa*, și nu neapărat bg. *Popov*. Indiferent de proveniența numelui *Panov*, este cert că atașarea sufixului *-escu* la acest antroponim a putut fi posibilă datorită neinterpretării lui *-ov* ca sufix.

În privința antroponimului *Corciovescu*, tema obținută prin detașarea celor două sufixe este *Corciu*, atestat încă din sec. al XVI-lea [12]. Hipocoristicul bulgăresc *Kopчo* (< *Kopo*, *Kopme)* nu poate fi luat în discuție ca temă a antroponimului românesc derivat, întrucît acesta devine patronim în bulgară prin derivare cu suf. *-ev : Kopчeв* [13]. Acest lucru ne determină să credem că dubla derivare a antroponimului *Corciu* este o creație românească. Iorgu Iordan înregistrează, în dicționarul amintit, antroponimele *Corciovescu*, derivat cu suf. *-escu* de la *Corciovă* (< *corciovă*, variantă a lui *cociorvă* 1. „vătrai"; 2. „o unealtă de pescuit"), și *Corciu*, pentru care trimite la bg. *Korčo*. Dicționarul nu-l cuprinde însă și pe *Corciov*, nume actual, derivat cu suf. *-ov* de la *Corciu*, cum arătam mai sus.

În sprijinul afirmației potrivit căreia genitivul numelor de persoane a fost tradus în slavonă, în actele de cancelarie [14], stau datele pe care ni le oferă studiul numelor de locuri înscrise în aceste documente. Pe baza unui imens material documentar, Gh. Bolocan [15] arată că în structurile toponimice în care al doilea termen este un substantiv la singular, articulat sau nearticulat, sau la plural nearticulat, el primește sufixul *-ov (-ev)*. Astfel, *(Vîrful) Boul* devine *(Vîrful) Boulov; (Valea) Calul > (Valea) Calulov; (Piscul) Balomir > (Piscul) Balomirov; (Gruiul) Bojorani > (Gruiul) Bojoranilov* etc. (multe dintre aceste toponime compuse au în componența lor, ca al doilea termen, un antroponim). Procedînd astfel, grămăticii au urmărit redarea în slavonă a formei gramaticale românești, atît a numelor de persoane, cît și a numelor de locuri.

Adoptarea numelui de persoană derivat cu suf. *-ov/ -ev* nu s-a putut generaliza la noi din motive lesne de înțeles, din care cauză astfel de nume, creații românești, sînt puține. Lor li se alătură, însă, numele slave derivate cu suf. *-ov/ -ev* care circulă la noi, de unde și tendința de a considera toate derivatele în *-ov/ -ev* ca împrumuturi din aceste limbi.

Ianuarie 1985

Facultatea de Filologie
Craiova, str. Al. I. Cuza 13

[10] *Ibidem*, p. 125.
[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*, p. 249.
[13] Cf. Ștefan Ilcev, *op. cit.*, p. 270.
[14] Vezi, mai sus, nota 4.
[15] Cf. *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române*, 1374—1600, București, 1981, p. XXII și urm.

TERMENI ENTOPICI PROVENIȚI PRIN METAFORĂ ÎN TOPONIMIA DOBROGEANĂ

ION PENIȘOARĂ

Abordarea terminologiei geografice din perspectiva toponimiei duce la includerea în această sferă a vocabularului a unor elemente care în realitate aparțin altor terminologii. Acest lucru este explicabil dacă avem în vedere că locurile sînt numite din puncte de vedere diferite : după **aspectul fizic** al obiectului geografic, caracterizat prin formă și dimensiune ; după **importanța economică** pe care o prezintă obiectul ; după **importanța social-culturală**. Așadar, unul și același loc poate fi numit în mai multe feluri (de exemplu *deal*, *vie*, *selițe*).

Ca orice terminologie, și terminologia geografică are în componența sa elemente provenite din alte domenii, care se folosesc metaforic în toponimie. Din acest punct de vedere se pot stabili grupe de tipul a) termeni referitori la corpul omenesc sau la părți ale corpului animalelor de tipul : *cap*, *căpățînă*, *gură*, *bot*, *braț*, *cot*, *coamă*, *coastă*, *picior*, *spate*, *spinare* ; b) vase, ca : *ceanac*, *cazan*, *căldare*, *covată*, *chiup*, *troacă*, *ulcior* ș.a. și c) diverse alte obiecte, cum ar fi : *cheie*, *cornet*, *muchie*, *platou*, *poliță*, *pod*, *prispă*, *terasă* etc.

Termenii geografici populari sînt în marea lor majoritate rezultatul evoluției semantice îndelungate a unor termeni de largă răspîndire sau termeni aparținînd diferitelor domenii. Acești termeni pot fi ușor definiți atît din punct de vedere semantic cît și etimologic dacă sînt raportați la întregul conținut semantic al cuvintelor din care s-au desprins și dacă sînt comparați cu alți termeni înrudiți sau similari din alte limbi [1].

Cercetînd numele de locuri din Dobrogea obținute prin anchete toponimice, am constatat că printre entopicele de origine turcă de tipul *alceác*, *cainác*, *cairác*, *cuiú*, *iuc*, *sarp*, *sel*, *sulúc*, *tiumséc*, *zumburlúć* ș.a. se află și termeni cum ar fi *burún* (< tc. *burún* „nas, bot, rît ; *(geogr.)* cap"), *culác* (< tc. *kulák* „ureche") și *sîrt* (< tc. *sırt* „spate, spinare ; coastă de deal, povîrniș"), care, desemnînd părți ale corpului [2], au și va-

[1] Vezi Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, 1980, p. 191.

[2] Despre lexicul care desemnează părți ale corpului folosit în terminologia geografică populară s-a ocupat E. M. Murzaev în cartea sa *Studii de toponimie*, *Očerki toponimiki*, Moscova, 1974, p. 126—135). În articolul intitulat *Lexicul anatomic în terminologia geografică populară* autorul prezintă pe larg termenii geografici metaforici din limba rusă și din cîteva limbi din Orient cu semnificația lor geografică. Se constată că majoritatea termenilor folosiți în acest scop coincid ca sens în toate aceste limbi (azerbaidjeană, cazahă, armeană, mongolă, uigură, balcară, turcă, turcmenă, neneță, tadjică etc.). El structurează materialul lexical în opt grupe, după cum urmează : a) *spate*, *spinare*, b) *ochi*, c) *gură*, d) *nas*, e) *corn*, f) *gît*, *gîtlej*, g) *cap* și h) *coamă*. În fiecare grupă sînt redați atît termenii corespunzători limbilor analizate, cît și formele din latină, greacă și chiar din franceză, germană și engleză atunci cînd au și semnificație geografică. Ceilalți termeni metaforici din terminologia geografică populară sînt specifici numai unor limbi sau grupuri de limbi.

loare de entopice, formînd nume de locuri însoţite de determinative (nume de persoană, alte nume de locuri sau apelative).

Numele de locuri în structura cărora intră aceste entopice se găsesc răspîndite în toate zonele Dobrogei.

Pentru o mai bună înţelegere a construcţiei toponimelor compuse trebuie să facem precizarea că toponimele formate din două elemente constituente create de către vorbitorii de limba turcă se caracterizează prin aceea că ele sînt alcătuite prin juxtapunerea termenilor într-o construcţie sintactică atributivă (de tip *izafet*[3]), în care determinantul stă întotdeauna înaintea determinatului. Despre acest lucru am discutat mai pe larg cu un alt prilej[4].

În cele ce urmează ne vom ocupa de trei termeni din limba turcă desemnînd părţi ale corpului care au fost folosiţi metaforic pentru formarea numelor de locuri din Dobrogea. Toponimele create cu aceste elemente *(burun, culac, sîrt)* se întîlnesc atît în localităţile unde mai există populaţie turco-tătară, cît şi în cele unde se află numai populaţie românească.

BURÚN[5] < tc. *burún* „nas, bot, rît; *(geogr.)* cap" în toponimele:

CARÁ BURÚN[6] (Bai, Cui, H, Ju, Si)[7] „deal"; < tc. *Karáburún* „Botu Negru";

CÓCI BURÚN (Ju) „loc"; < tc. *Koçburún* „Botu Berbecului";

ORTÁ BURÚN (Com, Pi) „deal"; < tc. *Ortáburún* „Botu Mijlociu";

TAŞ BURÚN (E, Sa) „deal"; < tc. *Taşburún* „Botu de Piatră";

TASLÍ BURÚN CEAÍR (Ga, Gî) „vale"; < tc. *Taşlíburún Çayír* „Valea Botului Pietros".

CULÁC < tc. *kulák* „ureche". În toponimia dobrogeană termenul a fost folosit metaforic cu sensul de *vale înfundată, fundătură:*

ALCEÁC CULÁC (Tr, Na) „pîriu"; < tc. *Alçákkulák* „Valea Joasă";

ALÍ CULÁC (Tî) „pîriu"; < tc. *Alikulák* „Valea lui Ali";

ARMUTLÚ CULÁC (Ci) „vale"; < tc. *Armutlúkulák* „Valea cu Peri";

BAŞ CULÁC (Ci) „vale"; < tc. *Başkulák* „Valea Principală";

BECHÍR AGÁ CULÁC (To) „vale"; < tc. *Bekíragá Kulák* „Valea lui Bechir Aga";

[3] *Izafet-ul* este construcţia sintactică atributivă, specifică limbii turce, în care determinantul stă înaintea determinatului. Sînt trei situaţii: a) cei doi termeni juxtapuşi ai construcţiei sînt în cazul nominativ *(Koç-Burun, Kurt-Kulak)*, b) determinantul este în cazul nominativ iar determinatul primeşte sufixul apartenenţei *(Değirmen-Sırtı)*, c) determinantul este în cazul genitiv iar determinatul primeşte sufixul apartenenţei *(Başpınarın-Sırtı)*.

[4] Vezi Ion Penişoară, *Elemente de toponimie turcească din Dobrogea*, în LR, XXVII, 1978, nr. 3, p. 293—296.

[5] Numele de locuri formate cu entopicul turcesc *burun* se întîlnesc şi în toponimia bulgară; vezi I. Duridanov, *Mestnite nazvania ot Lomsco*, Sofia, 1952, p. 15, 25, 26, 167.

[6] Toponimele *Cara Burun, Coci Burun* şi *Taş Burun* au fost semnalate şi de către V. Nestorescu. Vezi *Note de toponimie dobrogeană*, în *Studii de slavistică*, vol. I, 1969, p. 147 şi 149.

[7] Numele de locuri din lucrarea de faţă au fost culese din localităţile: Abrud (Ab), Aliman (Al), Babadag (Bab), Baia (Bai), Băneasa (Băn), Bărăganu (Băr), Beştepe (Beş), Cernavodă (Cer), Ceamurlia de Jos (CJ), Ciucurova (Ciu), Comana (Com), Cuiugiuc (Cui), Crîngu (Crî), Crucea (Cru), Deleni (De), Dobromir (Do), Dumbrăveni (Du), Enisala (E), Fîntîna Mare (FM), Garvăn (Ga), Gîrliţa (Gî), Hamcearca (H), Ion Corvin (IC), Izvoru Mare (IM), Limanu (L), Medgidia (M), Nalbant (Na), Negureni (Ne), Negru Vodă (NV), Ostrov (O), Pecineaga (Pe), Pietreni (Pi), Sarichioi (S), Slava Rusă (SR), Tătaru (Tă), Tîrguşor (Tî), Tortoman (To), Trestenic (Tr), Urluia (U), Vadu (Va), Văleni (Vă), Vîlcelele (Vî), Zorile (Z).

BEI ASLÁN CULÁC (M) „vale"; < tc. *Beyaslán Kulák* „Valea Beiului Aslan";

CARAÁCI CULÁC (L) „vale și vechiul nume al satului Limanu"; < tc. *Karaağáç Kulák* „Valea Ulmului";

CARACIALÍC CULÁC (De) „vale"; < tc. *Karaçalilik Kulák* „Valea Mărăcinișului";

CEATÁL CULÁC (S) „cîmpie, vale"; < tc. *Çatálkulák* „Valea Bifurcată";

CEȘMÉ CULÁC (Ab, E, FM, Ne) „vale"; < tc. *Ceşmékulák* „Valea Cișmelei";

CHIÓI CULÁC (FM) „vale"; < tc. *Köykulák* „Valea Satului";

CHIÓR CULÁC (Br) „vale"; < tc. *Körkulák* „Valea Seacă";

CUIÚ CULÁC (Z) „vale"; < tc. *Kuyúkulák* „Valea Fîntînii";

CUIUGIÚC CULÁC (Bă) „vale"; < tc. *Kuyucúkkulák* „Valea Fîntîniței";

CURT CULÁC (IM) „vale"; < tc. *Kurtkulák* „Valea Lupului";

EDÍ CULÁC (Ti) „vale"; < tc. *Yedíkulák* „Șapte Văi";

ERICLÍC CULÁC (SR) „vale"; < tc. *Eriklíkkulák* „Valea Prunilor";

IARÎM CULÁC (Du) „vale"; < tc. *Yarímkulák* „Jumătate de Vale";

MIL CULÁC (CJ) „vale"; < tc. *Milkulák* „Valea Mocirloasă";

MUSAFÍR CULÁC (Ci) „vale"; < tc. *Müsafírkulák* „Valea Musafirului";

NASTRADÍN CULÁC (U) „vale"; < tc. *Nastradínkulák* „Valea Nastradinului";

OBÁ CULÁC (Ce) „vale"; < tăt. *obá* „movilă" și tc. *kulák (Obákulák* „Valea Movilei");

OSMÁN FACÎ CULÁC (Bă) „vale"; < tc. *Osmanfakíhkulák* „Valea Osman Legistului";

SARÍ CULÁC (De) „vale"; < tc. *Sarîkulák* „Valea Galbenă";

TAȘLÍC CULAC (Ba) „vale"; < tc. *Taşlíkkulák* „Valea Pietroasă";

TIUFECCÍ CULÁC (FM) „vale"; < tc. *Tüfekçíkulák* „Valea Pușcașului";

UZÚN CULÁC (Al, IC) „vale"; < tc. *Uzúnkulák* „Valea Lungă";

SÎRT < tc. *sırt* „spate, spinare; coastă de deal, povîrniș" în toponimele:

SÎRT (Va) „deal";

SÎRTU (O) „loc";

BAȘPUNÁR SÎRTÎ (Br) „deal"; < tc. *Başpınársırtí* „Dealul Fîntînii Mari";

BURÚN SÎRTÍ (O) „deal"; < tc. *Burúnsırtí* „Dealu Botului";

CARÁ SÎRTÍ (Tă) „deal"; < tc. *Karásırtí* „Dealul Negru";

CHIUCIÚC HAGÍ SÎRTÎ (Do, Vă) „deal"; < tc. *Küçükhacísırtí* „Dealu lui Hagi cel Mic";

COGEÁ SÎRTÎ BAÍR (Pe) „deal"; < tc. *Kocásırtíbayír* „Dealu Coastei Mari";

CORÚ SÎRTÎ BAÍR (NV) „deal"; < tc. *Korúsırtíbayír* „Dealul Coastei Împădurite";

UZÚN MEȘÉ SÎRTÎ (Bă) „deal"; < tc. *Uzúnmeşésırtí* „Dealul Stejarului Înalt";

TAȘ SÎRTÎ (Vî) „deal"; < tc. *Taşsırtí* „Dealu de Piatră";

Analizînd numele de locuri de mai sus constatăm următoarele: a) Unele toponime sînt formate din entopicele turceşti *culac* şi *sîrt* însoţite de antroponime ca *Ali (Ali Culac)*, *Bechir Aga (Bechir Aga Culac)*, *Nastradin (Nastradin Culac)*, *Osman Facî (Osman Facî Culac)*, *Chiuciuc Hagi (Chiuciuc Hagi Sîrtî)*. Antroponimele *Nastradin* — vechiul nume al satului Pădureni şi *Osman Facî* — numele mai vechi al satului Bărăganu au şi valoare de oiconime; b) Alte toponime sînt formate cu ajutorul unor substantive determinative cu valoare adjectivală ca în *Orta Burun*, *Taşlî Burun*, *Baş Culac*, *Chior Culac*, *Mil Culac*, *Taşlîc Culac* şi adjective cum ar fi în numele de locuri *Cara Burun*, *Sarî Culac*, *Uzun Culac*, *Cara Sîrtî* etc.; c) O parte din toponime sînt constituite din entopicele *burun*, *culac* şi *sîrt* însoţite de substantive, ca în *Coci Burun*, *Ceatal Culac*, *Ceşme Culac*, *Cuiu Culac*, *Curt Culac*, *Tiufecci Culac*, *Burun Sîrtî* etc.; d) Vechile nume de sate (oiconime) se păstrează uneori în toponimia minoră, fiind elemente constituente a multor nume de locuri. În cazul nostru avem puţine nume de acest tip: *Nastradin*, *Osman Facî*, despre care am discutat şi *Caraaci* din toponimul *Caraaci Culac* — vechiul nume al satului Limanu; e) Entopicul *culac*, după cîte ştim noi, nu a fost folosit pentru desemnarea unei văi înfundate (care se înfundă) decît în Dobrogea; f) Cuvîntul *sîrt* a căpătat în Dobrogea sensul de *deal*, fiind sinonim cu termenul *bair* (intrat în lexicul românesc).

Ianuarie 1985

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

VALORI SEMANTICO-STILISTICE ALE UNOR EXPRESII ONOMASTICE

MAIRCA PIETREANU

Am numit **expresii onomastice** (EO) acele unităţi frazeologice care conţin în mod obligatoriu un nume propriu (antroponim sau toponim) [1], care au funcţii de evocare şi mai ales de caracterizare şi pot îndeplini rolul unor părţi de propoziţie [2].

Întîlnite ca metafore lingvistice sau ca epitete metaforice în vorbirea uzuală, îndeosebi în stilul familiar şi în opere literare cu pronunţat caracter popular, EO valorifică conotaţiile pe care numele proprii le primesc ca adaos afectiv la sensul lor explicit [3].

Deşi numele proprii constituie elementul semantic principal al unei EO, funcţia lor denotativă se diminuează (uneori pînă la neutralizare), valorile semantico-stilistice fiind determinate de relaţiile sintagmatice ale elementelor care compun acea EO. Aşadar, numele proprii sînt folosite ca elemente cu funcţie expresivă la care s-a ajuns printr-un transfer de la sensul denotativ la cel conotativ.

Vom vedea din exemplele analizate că în cele mai multe EO apar antroponime, acestea fiind, în comparaţie cu toponimele, mai bogate în sensuri conotative [4]. Vom observa, de asemenea, că există EO utilizate în locul unui determinant, termen comun mai general şi mai abstract, că pot îndeplini anumite funcţii morfosintactice.

Cînd caracterizarea unei persoane se face prin referire la o altă persoană (semnificată prin numele propriu), structura lexico-gramaticală respectivă se transpune paradigmatic în clasa adjectivului. În asemenea situaţii, EO au rolul unor predicate nominale în care numele predicativ este echivalat cu un adjectiv, de obicei la gradul superlativ.

Exemple :

(a fi) de pe vremea lui Pazvante (Chiorul) „(a fi) foarte vechi, demodat"

a fi (a nu fi) Tănase „a fi (a nu fi) prost"
a fi Alexandru Macedon „a fi (foarte) viteaz"
a avea mintea lui Solomon „a fi foarte deştept"
a da cu ocaua lui Cuza „a da din belşug"
a trăi cît zidul Goliei (la Iaşi) „a trăi mult"

[1] Vezi Al. Graur, *Nume de persoane*, Editura Ştiinţifică, 1965 (passim), şi *Nume de locuri*, Editura Ştiinţifică, 1972, p. 145—149.

[2] Vezi Marica Pietreanu, *Aspecte privind expresiile onomastice româneşti*, în SO, II, 1981, p. 141—151.

[3] Vezi I. Coteanu, *Raportul dintre conotaţie şi denotaţie*, în LL, 1972, nr. 3.

[4] Vezi Victor Vascenco, *Sens referenţial, sens denotativ, sens conotativ. Cu privire specială la onomastică*, în SO, 1976, p. 66—81.

se fură ca în codrii Vlăsiei (sau *ca pe vremea lui Caragea*) „se fură mult"

a trăi ca bimbașa Sava „a trăi bine, în belșug".

Observăm că unele EO evocă nume de persoane (sau evenimente) din istoria poporului nostru [5], că unele EO sînt construite pe baza comparației și au rol de complement de mod.

În legătură cu valoarea stilistică a EO și, de fapt, cu valoarea lor de întrebuințare se impun cîteva observații.

După cum spuneam mai înainte, EO sînt folosite pentru a caracteriza oameni, obiecte și acțiuni. Ele înlocuiesc, cum se vede din exemplele date, termeni comuni, mai abstracți, prin elemente mai concrete și mai sugestive. Am putea interpreta aceste EO ca un tip de sinonime metaforice ale termenilor comuni respectivi.

Considerăm că procedeul în sine ține de modalitățile stilistice ale vorbirii populare și ale „poeticii folclorice". Ca valoare stilistică și ca putere de sugestie EO se apropie de zicători. Așa cum arată O. Bîrlea, „zicătorile, mai apropiate de limba comună prin folosirea lor curentă în vorbire, se vădesc a fi tot atîtea metafore, întrucît, alături de sensul exprimat direct, mai există un al doilea, subînțeles, dar care are pondere mult mai mare, fiindcă zicătoarea citată de interlocutor se referă numai la acesta" [6].

Februarie 1985

Editura Științifică și Enciclopedică
București, Piața Scînteii nr. 1

[5] Acad. Iorgu Iordan, în *Stilistica limbii române* (ed. definitivă, 1975, p. 265), le numește „formule cu substrat istoric". Vezi alte exemple la Maria Bojan, *Expresii românești cu conținut istoric*, în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 259–266.

[6] Ovidiu Bîrlea, *Poetica folclorică*, Editura Univers, 1979, p. 70.

DESPRE SENSURILE CUVÎNTULUI *ȚĂRINĂ*

RADU SP. POPESCU

1. Cel mai recent dintre dicționarele noastre explicative, DEX, la p. 984, definește cuvîntul *țărină* în felul următor : „1. Cîmp cultivat ; ogor, arătură. 2. (Pop.) Teritoriul unei comune (cu pămînt arabil, pășuni, păduri etc.) ◇ *Poarta țarinii* = poartă făcută la începutul drumurilor prin care se intră într-un sat. *Gardul țarinii* = gard care împrejmuiește un sat. 3. (Mai ales art.) Numele unui dans popular în perechi, cu mișcări moderate, care se dansează însoțit de strigături cîntate sau recitate ; melodie după care se execută acest dans".

Sensurile cuvîntului *țarină* sînt însă, după cum vom vedea, mult mai multe.

2.1. Pentru obținerea cuvîntului *țarină*, Emil Petrovici, în cursul anchetelor dialectale pentru *Atlasul lingvistic român*, s-a folosit de o întrebare indirectă. Cu acest cuvînt i s-a răspuns în trei arii de pe cuprinsul țării : 1) în Banat (cu excepția unei singure localități românești : pct. ctg. 47) și în zonele învecinate (pct. ctg. 836 : Peștișani, jud. Gorj ; pct. ctg. 833 : Petrila, din Valea Jiului ; pct. ctg. 102 : Feneș, orașul Zlatna, jud. Alba ; pct. ctg. 64 : Ineu, jud. Arad) ; 2) într-o arie din nordul Ardealului, cam de la Mureș în sus (cuprinzînd și nord-nord-estul Crișanei) și 3) într-o arie din estul Moldovei (care coboară și spre estul Munteniei). În celelalte zone i s-a răspuns printr-un alt termen [1].

2.2. Anchetatorii pentru *NALR. Oltenia* s-au folosit însă de o întrebare directă („La ce ziceți *țarină* ?") și au obținut cuvîntul, cu diverse sensuri, în majoritatea punctelor anchetate [2].

2.3. Consultînd fișierul *Dicționarului toponimic al României. Oltenia* [3], am constatat că numele topic *Țarina* (singur sau în toponime compuse) apare în destul de multe localități din Oltenia, cu diferite înțelesuri (care coincid, în majoritatea localităților, cu cele înregistrate în *NALR. Oltenia*).

3.1. Sensul cel mai cunoscut și cel mai răspîndit al lui *țarină* este cel de „ogor ; loc arabil ; cîmp lucrat", fapt rezultat atît din ALR și *NALR. Oltenia*, cît și din anchetele pentru DTRO sau pentru *Dicționarul entopic al limbii române* [4]. Este și sensul de bază cu care este explicat în

[1] Vezi ALR, s. n., vol. I, h. 6 : *Țarină*. Vezi și harta 1 din prezentul articol (zonele hașurate sînt cele în care s-a răspuns cu *țarină* ; în zonele nehașurate s-a răspuns cu alt termen).

[2] Vezi *NALR. Oltenia*, vol. IV, h. 591 : *Țarină*.

[3] În curs de elaborare ; va fi citat, în continuare, DTRO.

[4] În manuscris la Institutul de Lingvistică din București. DTRO atestă acest sens pentru majoritatea localităților din Oltenia. *Dicționarul entopic al limbii române* îl înregistrează în ariile stabilite pe baza ALR, dar, în plus, și în județele Argeș, Prahova, Ialomița, Tulcea, Sibiu, Brașov, Neamț.

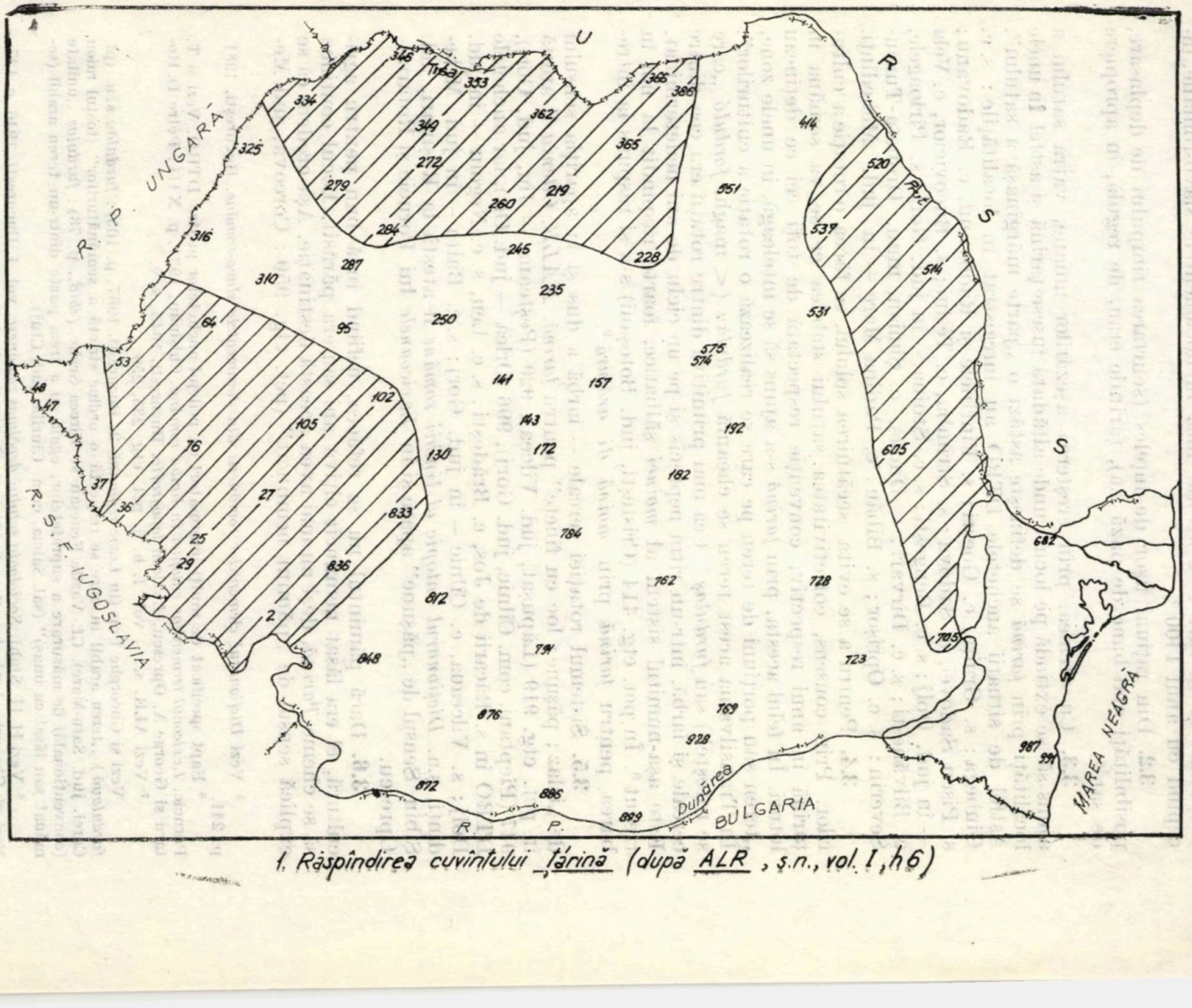

1. Răspîndirea cuvîntului *țărînă* (după ALR, s.n., vol. I, h 6)

dicționare și cu care este atestat încă în documentele slavo-române, începînd cu anul 1400 [5].

3.2. Din rațiuni ușor de înțeles (scurtarea timpului de deplasare, posibilități mai bune de pază ș.a), țarinile erau, de regulă, în apropiere de sat [6].

3.3. Cu vremea, prin creșterea așezărilor umane, vatra satului a ajuns să se extindă pe locuri unde altădată fusese țarină și astfel în unele localități prin *țarină* se definește astăzi o „parte mărginașă a satului". Astfel de situații anchetele DTRO au înregistrat în localitățile : s. c. Giubega ; s. Gruița, c. Goești ; s. Fîntînele și Radovanu, c. Radovanu ; s. Piscu Sadovei, c. Sadova ; s. Strîmba, c. Teslui ; s. Bucovicior, c. Vela — în jud. Dolj ; s. c. Bengești ; s. c. Stoina — în jud. Gorj ; s. Pîrloagele, c. Bîlvănești ; s. c. Dîrvari ; s. Dudaș, c. Șimian, mun. Drobeta-Turnu-Severin ; s. c. Oprișor ; s. Bibău ; c. Padina Mare — în jud. Mehedinți.

3.4. Pentru a se evita secătuirea solului, se făcea o rotație a culturilor. Prin consens, colectivitatea satului stabilea ce se va semăna în țarină în anul respectiv, convenție respectată de toți cei ce dețineau loturi. În felul acesta, prin *țarină* s-a ajuns să se înțeleagă, în unele zone, „teren sau porțiuni de teren pe care se realizează o rotație a culturilor". În Transilvania acest teren se cheamă *furdulău* (< magh. *forduló* „care se rotește") sau *furdulaș* [7]. Cea mai primitivă dintre rotații era cea dintre cereale și iarbă, într-un ritm neprecis și pe un ciclu de ani nedeterminat. Este așa-numitul sistem al *moinei* sălbatice, foarte răspîndit la noi în trecut [8]. În pct. ctg. 414 (Cristești, jud. Botoșani) s-a și răspuns la întrebarea pentru *țarină* prin *moină di arătură* [9].

3.5. Sistemul rotației cereale — iarbă a dus și la apariția sensului de „izlaz ; pășune ; loc cu fînețe" pentru *țarină*. *NALR. Oltenia* îl atestă în pct. ctg. 919 (Lăpușat, jud. Vîlcea), 920 (Pești eana — Jiu, jud. Gorj), 947 (Pieptani, com. Cîlnic, jud. Gorj), 996 (Orlea — jud. Olt), iar anchetele DTRO în s. Răcarii de Jos, c. Brădești ; s. c. Leu, s. c. Negoiu — în jud. Dolj ; s. Vîlceaua, c. Cîlnic — în jud. Gorj ; s. c. Balta — în jud. Mehedinți, ș.a. *Dicționarul entopic al limbii române* îl atestă la Rășinari, jud. Sibiu. Sensul de „pășune" apare și în *Lexicoanele* lui Porucic și Rotaru — Oprescu.

3.6. Dacă pămîntul nu se refăcea, nefiind încă bun pentru agricultură, el era lăsat nemuncit cîțiva ani sau era părăsit. Locul continua să se cheme *Țarină*, deși nu mai avea această destinație. Așa credem că se explică sensul de „pămînt nemuncit" (pct. ctg. 950 : Corcova, jud. Me-

[5] Vezi *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române*, București, 1981, p. 241.

[6] Fapt specificat de mulți informatori cu prilejul anchetelor pentru DTRO. Vezi și T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici în limba română*, Chișinău, 1931, p. XIII ; Petre D. Rotaru și George A. Oprescu, *Lexicon topografic*, București, 1943, s. v.

[7] Vezi ALR, s. n., vol. I, h. 6, pct. ctg. 235, 250.

Vezi și Gheorghe Pop (în *Lexic regional*, 2, București, 1967, p. 105) : *furdulău* s. n. (pl. *furdulauă*) „teren arabil în care se respectă o ordine strictă a semănăturilor" (fostul raion Carei, jud. Satu-Mare). Cf. Vasile Feneșan și Mircea Seche (*ibid.*, p. 78) : *furdulaș* „unitate (convențională) de măsurare a suprafețelor, egală cu a treia parte dintr-un teren arabil (semănat sau lăsat ca imaș)" (sat Salcia, com. Ciurila, jud. Cluj).

[8] Vezi H. H. Stahl, *Sociologia satului devălmaș românesc*, vol. I, București, 1946, p. 127. Vezi și Gheorghe Iordache, *Caracteristici ale devenirii peisajului geografic rural românesc reflectate în evoluția obștilor sătești*, în *Arhivele Olteniei*, serie nouă, vol. I, 1981, p. 309.

[9] Vezi ALR, s. n., vol. I, h. 6.

hedinți; pct. ctg. 990 : Sadova, jud. Dolj), înregistrat de *NALR. Oltenia* (vol. IV, h. 591) și de anchetele DTRO (în s. c. Izvoare—Dolj; s. Carpen, c. Stănești — Gorj; s. Husnicioara, c. Priboiești — Mehedinți). *Dicționarul entopic al limbii române* înregistrează sensul și în Valea Mare — Pravăț (jud. Argeș), Străoaști (jud. Dîmbovița), Aninoasa (jud. Hunedoara), Teliu și Vîștea de Jos (jud. Brașov), Dobîrlău (jud. Covasna).

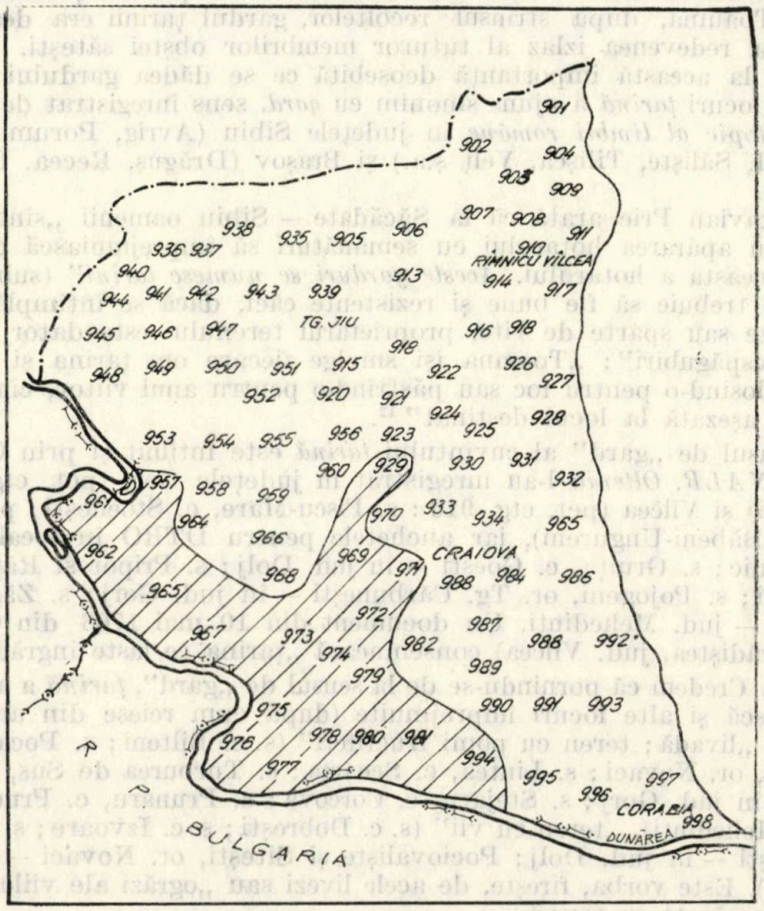

2. *Țarină cu sensul de „șanț care înconjoară o localitate"*
(după NALR. Oltenia, vol. IV, h. 591)

3.7. Pămînturile aflate în țarini, după strîngerea recoltelor de pe ele, deveneau toamna izlaz comunal, în satele devălmașe românești [10]. Dreptul individual de proprietate se pierdea, miriștea devenind un izlaz pentru vitele tuturor celor din sat, pentru turmele colective de oi. Pășunatul liber era permis de toamna pînă la 1 martie, cînd începeau arăturile, la date acceptate de toți cei ce dețineau loturi în țarină (care o desțeleneau simultan). Pentru protejarea semănăturilor se ridica „gardul țarinii",

[10] H. H. Stahl, *op. cit.*, p. 131.

prevăzut cu una sau mai multe „porți ale țarinii" (pe care se intra cu carele). La ridicarea țarinii erau obligați să participe toți sătenii, aceasta fiind socotită o datorie elementară față de sat. H. H. Stahl arăta că, în trecut, în satele devălmașe românești, a fi scutit de facerea gardurilor însemna o mare favoare ce se putea acorda cuiva, iar cînd vreun locuitor nu-și făcea la timp porțiunea de gard la țarină „era luat cu forța de nimesnic și dus la acel loc unde era bătut cu nuiaua pînă ce-și făcea datoria" [11]. Toamna, după strînsul recoltelor, gardul țarinii era desființat, iar țarina redevenea izlaz al tuturor membrilor obștei sătești.

De la această importanță deosebită ce se dădea gardului țarinii, în unele locuri *țarină* a ajuns sinonim cu *gard*, sens înregistrat de *Dicționarul entopic al limbii române* în județele Sibiu (Avrig, Porumbacu de Jos, Rod, Sălișteț, Tilișca, Velț ș.a.) și Brașov (Drăguș, Recea, Ucea de Sus ș.a.).

Octavian Prie arată că la Săcădate — Sibiu oamenii „sînt datori ca pentru apărarea hotarului cu semănături să împrejmuiască cu gard partea aceasta a hotarului. *Aceste garduri se numesc țarini*" (subl. ns.); „Țarinile trebuie să fie bune și rezistente căci, dacă se întîmplă să fie răsturnate sau sparte de vite, proprietarul terenului este dator să plătească despăgubiri"; „Toamna își smulge fiecare om țarina și o duce acasă, folosind-o pentru foc sau păstrînd-o pentru anul viitor, cînd va fi din nou așezată la locul destinat" [12].

Sensul de „gard" al cuvîntului *țarină* este întîlnit și prin Oltenia. Autorii *NALR. Oltenia* l-au înregistrat în județele Gorj (pct. ctg. 942 : Godinești) și Vîlcea (pct. ctg. 910 : s. Piscu-Mare, c. Stoenești; pct. ctg. 917: c. Băbeni-Ungureni), iar anchetele pentru DTRO în localitățile : s. c. Drănic; s. Gruița, c. Goești — în jud. Dolj; s. Pripor și Rătezu, c. Godinești; s. Pojogeni, or. Tg. Cărbunești — în jud. Gorj; s. Zăgaia, c. Prunișor — jud. Mehedinți. Un document din 10 mai 1763 din Obislav (com. Grădiștea, jud. Vîlcea) consemnează „țarina ce iaste îngrădită" [13].

3.8. Credem că pornindu-se de la sensul de „gard", *țarină* a ajuns să denumească și alte locuri împrejmuite (după cum reiese din anchetele DTRO) : „livadă; teren cu pomi fructiferi" (s. c. Bîlteni; s. Pociovalișteț și Sitești, or. Novaci; s. Lintea, c. Scoarța; s. Turburea de Sus, c. Turburea — în jud. Gorj; s. Stejaru, c. Corcova; s. Prunaru, c. Prunișor — în jud. Mehedinți), „teren cu vii" (s. c. Dobrești; s. c. Izvoare; s. Frasin, c. Predești — în jud. Dolj; Pociovalișteț și Sitești, or. Novaci — în jud. Gorj ș.a.). Este vorba, firește, de acele livezi sau „ogrăzi ale viilor" care se află presărate în țarină.

De remarcat și sensul „deal îngrădit (ocol, ocoliște)", înregistrat de *Dicționarul entopic al limbii române* în cîteva locuri din țară : Husnicioara (jud. Mehedinți), Călinești (jud. Argeș), Breaza (jud. Prahova), Pești eana (jud. Hunedoara), Luna (jud. Cluj), Ceahlău (jud. Neamț).

3.9. În unele cazuri, pentru a feri grădinile de năvala vitelor, vatra satului era închisă cu un gard colectiv. Chiar dacă gardul se făcea în jurul satului, iar nu în jurul țarinii, el se numea tot „gardul țarinii" [14].

[11] *Ibid.*, p. 132—133.

[12] Octavian Prie, *Un sat românesc din Ardeal*, 1934, p. 37—38 (apud H. H. Stahl, *op. cit.*, p. 134).

[13] ASB Polovragi XII/17.

[14] H. H. Stahl, *op. cit.*, p. 141.

În lipsa lemnelor, vatra satului era despărțită de țarină și printr-un șanț făcut de jur-împrejurul satului. Satul închis cu șanț ne apare în unele răspunsuri la *Chestionarul* lui Hasdeu, din județul Dolj (satele Coșoveni, Izvoranu și Șimnic) [15].

H. H. Stahl era de părere — și nu fără temei — că însuși numele de *sat* „pare a veni de la acest șanț, fossatum, din jurul vetrei, care nu e deci atîta de apărare militară, cum s-a afirmat uneori, cît o apărare agricolă" [16].

În Oltenia, *țarină* a fost înregistrat cu sensul de „șanț care înconjoară o localitate" în județul Dolj și în sud-vestul județului Mehedinți. Dacă privim atent harta 591, din *NALR. Oltenia*, vol. IV, putem constata că acest sens formează arie compactă într-o zonă din sudul provinciei, situată aproximativ între Jiu și Dunăre (vezi harta nr. 2). Anchetele DTRO l-au înregistrat, în această arie, în localitățile mehedințene Cujmir, Livezile, Pătulele, Pristol, Salcia.

3.10. *Țarină* a fost înregistrat și cu sensul de „mejdină, hotar între moșii sau comune" [17]. Acest hotar este marcat printr-o mică fîșie de teren nelucrată, între moșiile satelor sau diferiților proprietari [18].

3.11. Alteori, hotarul între moșii sau între vatra satului și țarină îl marchează un drum, de unde și sensul de „drum" al cuvîntului *țarină* [19].

3.12. În satele Bulbuceni (com. Căpreni) și Lelești, din jud. Gorj, anchetele DTRO au înregistrat pentru *țarină* și sensul de „pădure cu porțiuni defrișate". Sensul este firesc, ținînd seama că locurile arabile apăreau mai ales prin defrișarea unor porțiuni de pădure.

4. Cercetînd materialul cules pentru DTRO, am constatat că numele topic *Țarina* apare, de cele mai multe ori, singur, cu prepoziții în față sau în structuri în care este al doilea termen, în genitiv. Situațiile în care apare structura *țarina* + antroponim sînt foarte rare [20]. Aceasta, întrucît, după cum am văzut, țarina devenea toamna (sau pentru un an sau mai mulți) un izlaz de vite nu pentru unul singur, ci pentru întreaga obște sătească. Tocmai de aceea întîlnim frecvent structura toponimică *țarina* + nume de sat sau de grup. De exemplu : *Țarina Criva* (s. Dobromira, c. Vîrvoru de Jos — Dolj) ; *Țarina Curpenelului* (s. Curpen, c. Stănești — Gorj), ~ *Gruii* (s. c. Pristol — Mehedinți), ~ *Lărgii* (s. Larga, c. Arșeni

[15] *Ibid.*, p. 141.

[16] *Ibid.*, p. 141.

[17] Vezi ALR, s. n., vol. I, h. 6, pct. ctg. 47 (Vîlcani, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș), 141 (Micăsasa, jud. Sibiu), 219 (Prundu Bîrgăului, jud. Bistrița-Năsăud), și *NALR. Oltenia*, vol. IV, h. 591, pct. ctg. 974 (Galicea Mare, jud. Dolj) și 976 (Ciupercenii Vechi, jud. Dolj).

[18] Sens înregistrat în anchetele DTRO în s. c. Maglavit—Dolj. Cf. și *NALR. Oltenia*, IV, h. 591, pct. ctg. 995 (Ianca, jud. Olt) : „fîșie de pămînt mică".

[19] *NALR. Oltenia*, IV, h. 591, pct. ctg. 959 (Bicleșu, jud. Mehedinți) : „drum între plaiuri (= locuri de casă — n.n.) și cîmp" ; pct. ctg. 964 (Padina Mare, jud. Mehedinți) : „drum pe marginea satului" ; pct. ctg. 926 (Oveselu, jud. Vîlcea) : „loc șes unde se întîlnesc drumurile care coboară de pe dealuri". DTRO : s. Georocu Mare, c. Bratovoiești ; s.c. Giubega — în Dolj ; s.c. Stoina — în Gorj ; s. Ungureni, c. Băbeni — în Vîlcea.

[20] Cu prilejul anchetelor pentru DTRO au fost înregistrate : *Țarina Chițu* (s. Cîrtovul Corbului, c. Hinova — jud. Mehedinți), *Țarina lu Berbece* și *Țarina lu Tadiu* (s.c. Butoiești, jud. Mehedinți), *Țarina Liței* (s.c. Butoiești, jud. Mehedinți). Este vorba de foste loturi îngrădite aparținînd unor persoane.

— Gorj), ~ *Peşteanei* (s. c. Ciuperceni — Gorj), ~ *Priporului* (s. c. Ciuperceni — Gorj), ~ *Răcarului* (s. Răcarii de Jos, c. Brădeşti — Dolj), ~ *Budienilor* (s. Budieni, c. Scoarţa — Gorj), ~ *Firizănilor* (s. Firiza, c. Ilovăţ — Mehedinţi), ~ *Satului* (s. Arvăteşti, c. Prunişor — Mehedinţi) ş.a.

5. În concluzie, cercetarea evoluţiei sensurilor cuvîntului *ţarină* dezvăluie interesante aspecte de sociologie românească, datorate unor realităţi social-istorice ale satului nostru din trecut.

Ianuarie 1985 *Facultatea de Filologie*
Craiova, str. Al. I. Cuza nr. 13

NUME SLAVE COMPUSE ÎN ANTROPONIMIA ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ

CORNELIU REGUȘ și ASPAZIA REGUȘ

Este cunoscută influența exercitată de numele slave în perioada istorică veche asupra sistemului antroponimic românesc. Numele de persoane atestate în izvoarele scrise, toponimele provenite din antroponime și, nu în ultimul rînd, sistemul antroponimic actual (cu deosebire în sfera numelor de familie, și anume a celor care printr-o mutație a funcției provin din nume individuale) fac dovada vechimii, a ponderii și a circulației numelor slave la noi [1]. Din analiza ansamblului de nume atestate de documentele istorice din secolele XIV—XVI se poate constata persistența în sistemul nostru antroponimic a numelor laice slave în ciuda unei puternice penetranțe în această perioadă a numelor creștine.

Sistemul antroponimic specific slav se definește prin trei tipuri morfologice de nume, care își au originile în sistemul de denominație indo-european și, prin unele particularități, chiar preindo-europene. Acestea sînt : a) nume de bază compuse (bitematice) : *Brani-slav*, *Vladimir*, *Vladi-slav;* b) nume scurte (hipocoristice) detașate din cele compuse : scr. *Brane*, *Vlad;* c) nume simple provenite din apelative (termeni comuni cu funcție de nume proprii) : scr. *Naiden*, *Zoran* [2].

Toate aceste trei tipuri de nume slave se regăsesc și în vechiul sistem antroponimic românesc, precumpănitoare fiind, se pare, ca pondere, formele scurte (hipocoristicele); amintim doar cîteva dintre cele mai uzuale : a) *Neagomir*, *Neagoslav*, *Stanimir*, *Stanislav*, *Vladimir*, *Vladislav;* b) *Neagu — Neaga*, *Stan — Stana*, *Vlad — Vlada;* c) *Pîrvu — Pîrvana*, *Prodan — Prodana*, *Moma* etc.

Cercetările din ultimul timp ale prof. Ioan Pătruț privitoare la structura și originea hipocoristicelor slave în general și a celor românești

[1] Trebuie avut în vedere faptul că înnoirea fondului antroponimic românesc sub presiunea elementelor slave și a celor creștine (calendaristice) s-a făcut pe seama unei treptate eliminări din sistem a numelor individuale (de botez) autohtone. Sîntem de părere că o cercetare mai aprofundată în plan istoric și comparativ a numelor de familie ca : *Arbure*, *Aricea*, *Buză*, *Codrea*, *Cusearâ*, *Dereplate*, *Fag*, *Fărimă*, *Galben*, *Gangur*, *Greul*, *Grumadz*, *Jumătate*, *Limbădulce*, *Mărgelat*, *Mieriu*, *Mîndzul*, *Neledul*, *Oacheș*, *Piatra*, *Pitic*, *Scurtul*, *Șarpe*, *Șopîrlă*, *Uliu*, *Ureche*, *Vultur*, atestate în documentele noastre din secolele XIV—XVI (vezi DERS), ar dovedi, poate, că ele în trecut au făcut parte din fondul de nume individuale românești, fiind în plan funcțional echivalente cu *Albu*, *Bărbat*, *Bucur*, *Crețul*, *Lupu*, *Negru*, *Șerban*, *Ursu* (vezi DOR, p. X), *Alba*, *Brîndușa*, *Bucuria*, *Buna*, *Crăciuna*, *Creața*, *Fata*, *Fecioriță*, *Fetița*, *Fiica*, *Floare*, *Luna*, *Lupa*, *Mănunta*, *Mierla*, *Mitutca*, *Mușata*, *Negrita*, *Sora*, *Șerbana*, *Urîta*, *Ursa* (vezi Aspazia Reguș, Corneliu Reguș, *Antroponimele feminine — nume individuale din documentele slavo-române (sec. XIV—XV)*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 3, p. 220—223) — nume în uz încă în perioada istorică amintită.

[2] Vezi Tadeusz Milewski, *Indoeuropejskie imiona osobowe*, Vroțlav—Varșovia—Cracovia, 1969, p. 10.

în special [3] ne-au sugerat ideea de a da la iveală un inventar al **numelor slave compuse** care au circulat la noi și au fost atestate în vechile noastre acte istorice.

Materialul a fost excerptat din actele scrise în secolele XIV—XVI și publicate în cunoscutele colecții de documente — DRH *(Documenta Romaniae Historica A, Moldova* și *B, Țara Românească)* și DIR *(Documente privind istoria României A, Moldova* și *B, Țara Românească)*. Din acest material, menționăm aici doar prima și cea mai veche atestare a numelui, separat pentru Moldova și pentru Țara Românească. Am inclus în inventar derivatele toponimice și antroponimice. Numele *Bezdead, Biroslav, Hodivoi, Iadimir (Idomir, Edomir), Iaroslav, Vidimir*, atestate doar în componența toponimelor *Bezdead, Biroslăvești, Hodivoia, Iadomirești (Idomirești, Edomirești), Iaroslăvești, Vidimirești*, au fost reconstituite pe baza acestora.

Trebuie menționat că „originea numelor nu are nici o legătură cu apartenența etnică a celor care le purtau" [4]. Numele aduse aici în discuție erau pe plan social și cultural echivalente cu cele creștine și cu cele vechi autohtone, constituind împreună fondul antroponimic românesc uzitat în perioada istorică amintită.

Cunoașterea numelor slave compuse care au circulat la noi poate contribui la o definire mai exactă a formelor derivate, în speță, a hipocoristicelor și implicit a unor toponime provenite fie din acestea, fie din numele primare. Atestarea în Muntenia a două sate *Iaroslăvești* presupune existența anterioară a unui antroponim *Iaroslav*, la care trebuie raportate formele hipocoristice *Iaru, Iarul, Erul* (vezi DOR, DNFR). De la acestea din urmă sînt create derivatele *Iarca, Iarco, Iarcu, Iarcea, Iercea, Erciul* (vezi DOR, p. 301, unde nejustificat se trimite la adj. sl. ѩрькъ „auster" și rus. *яркий* „luminos"). Hipocoristicul *Iaru* stă la baza toponimelor *Ireşti, Ireasca* [5]. Toponimul *Răzmireşti* nu face parte din grupul de nume care „amintesc diverse instituții sau măsuri de ordin social", ca *Pribeagul, Pribegi, Pribegeanca, Răscoleşti* [6], ci provine de la antroponimul *Razmir*. De la acesta, și nu de la apelativul omofon (vezi DERS, DOR), este, probabil, derivat și numele pisarului de acte din sec. al XVI-lea *Răzmiriță*. *Pobrata, Podraga* sînt formații toponimice românești create de la antroponimele atestate documentar *Pobrat* și *Podrag*, iar *Hodivoia* probează că în trecut un nume ca *Hodivoi* era în circulație în Țara Românească [7].

Credem că inventarul de nume compuse oferă informații suplimentare cercetărilor în domeniul antroponimiei slave. Asupra circulației, frecvenței și structurii lor ne vom referi într-o altă lucrare. Prezentăm mai jos acest inventar antroponimic :

ALDOMIR M, 1469 oct. 13, DRH II, p. 237 ; ALDIMIR ȚR, 1565 ian. 4, DRH V, p. 348.

BALOMIR M, 1493 mart. 15, DRH III, p. 250 ; ȚR, 1559 mart. 12, DRH V, p. 152 ; cf. și *Balomireşti* sat M, 1428 aug. 17, DRH I, p. 116 ; ȚR, 1430 sept. 16, DRH I, p. 128.

[3] Vezi Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980 ; *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

[4] Vezi Acad. Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965, p. 53.

[5] Vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei, 1963, p. 340.

[6] Ibidem, p. 203.

[7] Cf. scr. *Побрат, Подраг, Ходивој* (Milița Grkovič, *Имена у Дечанским хрисовиљама*, Novi Sad, 1983, p. 195, 196, 210).

BALOSIN M, 1434 mai 25, DRH I, p. 183; ŢR, 1575 ian. 29, DIR IV, p. 167; cf. şi top. *Balosineşti*, acelaşi cu *Balosinovţi* M, 1453 iul. 8, DRH II, p. 47.

*BERISLAV cf. *Berislăveşti* sat ŢR, 1517 iun. 3, DRH II, p. 293.

BERIVOE, BERIVOI M, 1448 iul. 15, DRH I, p. 397; ŢR, 1451 mart. 28, DRH I, p. 178; cf. şi *Berivoeşti* sat ŢR, 1506 iun. 25, DRH II, p. 100; Tatul *Berivoescul* M, 1484 mai 14, DRH II, p. 399.

*BEZDEAD cf. *Bezdead* sat ŢR ‹1572 oct. 22 — 1573 aug. 31›, DIR IV, p. 91.

*BIROSLAV cf. *Biroslăveni* sat ŢR, 1577 mai 6, DIR IV, p. 268.

BOGDAN M, 1392 mart. 30, DRH I, p. 3; ŢR, 1469 iun. 28, DRH I, p. 227; BOGDANA *f.* ŢR, 1519 mai 6, DRH II, p. 347; cf. şi *Bogdana* top. M, 1436 iun. 13, DRH I, p. 211; ŢR, ‹1522› febr. 5, DRH II, p. 407; *Bogdăneşti* sat M, 1444 mai 4, DRH I, p. 350.

BOGOSLAV ŢR, 1598 iun. 28, DRH XI, p. 423.

BOGOSLOV cf. DOR, p. 24.

BRANISLAV ŢR, 1445 aug. 7, DIR I, p. 173.

BRATOSIN ŢR, 1590 iun. 28, DIR V, p. 461.

BRĂTIVOE ŢR, 1486 iun. 13, DRH I, p. 318; cf. şi *Brativoeşti* sat ŢR, 1487 iun. 13, DRH I, p. 328.

CERNISLAV M, 1434 iun. 26, DRH I, p. 184.

DABIJA ŢR, ‹c. 1437› *Bogd. Rel.*, p. 255; M, 1495 mart. 18, DRH III, p. 346.

DADOSLAV ŢR, ‹1556—1557› oct. 26, DRH V, p. 83.

DAJBOG M, 1471 aug. 13, DRH II, p. 255; cf. şi *Dajbigeni* sat M, 1517 oct. 8, DIR II, p. 110; *Dajbogoia* andronim M, 1581 sept. 14, DIR III, p. 175.

DAROSLAV ŢR, 1550 ‹apr. 25›, DRH IV, p. 342.

DELIMIR ŢR, ‹1598› febr. 24, DRH XI, p. 365.

DOBROMIR ŢR, ‹1429 mart. 20; 1430 apr. 9›, DRH I, p. 124; M, 1493 mart. 15, DRH III, p. 250; cf. şi *Dobromira* top. M, 1429 iun. 3, DRH I, p. 134; *Dobromireşti* sat M, 1440 oct. 22, DRH I, p. 295; *Dobromireasa* andronim ŢR, 1570 ian. 16, DIR III, p. 342.

*DOBRONEAG cf. DOBRONEAGA *f.* ŢR, 1565 iun. 11, DRH V, p. 356; *Dobroneag* top. ŢR, 1575 ian. 13, DIR IV, p. 157.

DOBROSLAV ŢR, 1526 iul. 25, DRH III, p. 47; cf. şi *Dobroslăveşti* sat M. ‹1438› aug. 24, DRH I, p. 268.

DOBROVOE ŢR, 1483 iun. 1, DRH I, p. 301.

DRAGOBRAT ŢR, 1548 iun. 29, DRH IV, p. 309.

DRAGODAN ŢR, 1561 mai 22, DRH V, p. 236; cf. şi *Dragodăneşti* sat ŢR, 1533 mai 27, DRH III, p. 259.

DRAGOMIR ŢR, ‹1393 sept. 1 — 1394 aug. 31›, DRH I, p. 45; M, 1393 nov. 18, DRH I, p. 5; DRAGOMIRA *f.* ŢR, 1575 iul. 9, DIR IV, p. 192; cf. şi top. *Dragomireşti* M, 1446 mart. 11, DRH I, p. 377; *Dragomirna* M, 1502 mart. 10, DRH III, p. 484.

DRAGOSLAV M, 1455 iul. 2, DRH II, p. 68; ŢR, 1472 iun. 12, DRH I, p. 235; DRAGHISLAV ŢR, 1494 iul. 15, DRH I, p. 409; cf. şi *Dragoslavele* sat ŢR, ‹1482 după nov. 15 — 1495 sept. 15›, DRH I, p. 296.

DRAGOSIN ŢR, 1501 iun. 21, DRH II, p. 20; DRAGSIN M, 1540 iun. 4, DIR I, p. 399; DRAGOSINA *f.* ŢR, 1532 mart., DRH III, p. 195; cf. şi top. *Dragosineşti*, *Dragsineşti* M, 1426 mai 22, DRH I, p.

91 ; *Dragsini* M, 1455 aug. 15, DRH II, p. 69 ; *Drăxineasa* andronim M, 1585 mai 12, DIR III, p. 282.

GRADISLAV ŢR, ‹ 1392 › ian. 8, DRH I, p. 43 ; GRISLAV ŢR, ‹ 1598 › febr. 24, DRH XI, p. 365.

*HODIVOI cf. *Hodivoia* sat ŢR, 1580 febr. 20, DIR IV, p. 455.

*IADOMIR cf. top. *Iadomireşti*, *Idomireşti* M, 1477 ‹sept. 23 ›, DRH II, p. 317 ; *Iadomireşti* M, ‹1574 sept. 1 — 1575 aug. 31 ›, DIR III, p. 41 (cf. şi *Idomir*, *Idomirescu* în DNFR).

*IAROSLAV cf. *Iaroslăveşti* sat ŢR, 1519 iun. 28, DRH III, p. 350.

LITOVOI M, 1403 ian. 7, DRH I, p. 24 ; ITOVOE ŢR, 1521 apr. 30, DRH II, p. 398 ; cf. şi *Itovoeşti* sat M, 1437 dec. 30, DRH I, p. 246 (vezi LITOVOI în Diploma Ioaniţilor din 1247 iun. 2, DRH I, p. 4).

MIROSLAV M, 1497 ian. 28, DRH III, p. 370 ; ŢR, 1535 mai 15, DRH III, p. 332 ; cf. şi *Miroslăveşti* sat M, 1429 sept. 24, DRH I, p. 141.

NEAGOMIR ŢR, 1478 apr. 3, DRH I, p. 261 ; cf. şi *Neagomireşti* sat M, 1443 nov. 29, DRH I, p. 345 ; ŢR, ‹1512—1513 › iul. 23, DRH II, p. 210 ; *Neagomireasa* andronim ŢR, ‹1580 › ian. 10, DIR IV, p. 445.

NEAGOSLAV ŢR, 1547 mai 18, DRH IV, p. 271 ; NEAGOSLAVA *f.* M, 1491 oct. 16, DRH III, p. 201 ; ŢR, 1520 apr. 10, DRH II, p. 372.

*NEMIR cf. *Nemirco* M, 1431 iun. 15, DRH I, p. 152 ; *Nimireşti* sat ŢR, 1482 mart. 23, DRH I, p. 289.

OBISLAV ŢR, 1586 iun. 12, DIR V, p. 242 ; cf. şi *Obislav* sat ŢR, ‹1525 › iul., DRH II, p. 447.

POBORA ŢR, 1597 oct. 6, DRH XI, p. 353 ; cf. şi *Poborăşti* sat ŢR, 1502 mart. 9, DRH II, p. 36.

POBRAT ŢR, 1514 aug. 3, DRH II, p. 253 ; cf. şi *Pobrata* top. M, 1398 iul. 2, DRH I, p. 7 ; *Pobrăteşti* sat M, 1549 febr. 3, DIR I, p. 585.

PODRAG ŢR, ‹1521—1529 › (DOR, p. 453) ; cf. şi *Podraga* top. M, 1434 apr. 24, DIR I, p. 180.

PRIHRANĂ ŢR, 1580 apr. 14, DIR IV, p. 468.

RADIVOI ŢR, ‹1532—1533 › aug. 10, DRH III, p. 206 ; RĂDIVOE ŢR, 1537 mai 10, DRH IV, p. 46 ; RĂTIVOE ŢR, 1555 aug. 14, DRH V, p. 57 ; cf. şi *Rătivoeşti* sat ŢR, ‹înainte de 1526 iul. 6 ›, DRH III, p. 40 ; *Retovoeşti* sat M, 1508 febr. 11, DIR I, p. 71.

RADOSLAV ŢR, ‹circa 1392 › DRH I, p. 40 ; M, 1508 mart. 2, DIR I, p. 75 ; cf. şi *Radoslaviel* munte ŢR, 1441 iun. 30, DRH 1, p. 164 ; *Radoslăveşti* sat M, 1508 mart. 2, DIR I, p. 75.

RAZMIR ŢR, 1424 febr. 28, DRH I, p. 102 ; cf. şi *Răzmireşti* sat ŢR, 1535 dec. 10, DRH III, p. 359.

*RUSONEAG cf. ROSNEAG M, 1490 oct. 14, DRH III, p. 156 ; *Rusoneag* sat M, 1446 febr. 22, DIR I, p. 373, acelaşi cu *Rusnădzeşti* M, 1448 apr. 5, DIR I, p. 394.

RADOMIR M, 1393 nov. 18, DRH I, p. 5 ; ŢR, 1389 sept. 4, DRH I, p. 28.

SENISLAV, SINISLAV, SANISLAV cf. DOR, p. 369 (vezi SENESLAV în Diploma Ioaniţilor, ŢR, 1247 iun. 2, DRH I, p. 5).

SLAVOMIR ŢR, sec. XVII (cf. DOR, p. 372).

STAHOMIR ŢR, 1586 mai 20, DIR V, p. 236.

STANIMIR M, 1457 sept. 8, DRH II, p. 94 ; ŢR, 1516 febr. 27, DRH II, p. 283 ; cf. şi *Stanimireasa* andronim ŢR, 1527 sept. 10, DRH III, p. 72.

STANISLAV ŢR, 1388 mai 20, DRH I, p. 26 ; M, 1392 mart. 30, DRH I, p. 3 ; STANISLAVA *f.* ŢR, 1570 iun. 6, DIR III, p. 362 ; cf. şi *Stănislăvescul* ŢR, 1569 sept. 4, DIR III, p. 327 ; *Stănislăveşti* sat M, 1520 apr. 24, DIR I, p. 162.

STRAŢIMIR ŢR, 1437 aug. 1, DRH I, p. 147.

*ŞTIBOR cf. *Hodco Ştibor* M, 1462 sept. 15, DRH II, p. 152.

TATOMIR M, 1421 dec. 13, DRH I, p. 69 ; ŢR, 1473 mai 17, DRH I, p. 238 ; cf. şi *Tatomireşti* sat M, 1487 ian. 9, DRH III, p. 1.

TIGOMIR M, 1420 apr. 25, DRH I, p. 67.

VĂDIVOI ŢR, 1573 oct. 23, DIR IV, p. 124.

*VIDIMIR cf. *Vidimireşti* sat (cf. DOR, p. 405).

VIDOSLAVA *f.* Pomelnicul m-rii Govora (cf. DOR, p. 405).

VIŞOSAV ŢR, 1510 aug. 2, DRH II, p. 166.

VLADIMIR ŢR, 1453 aug. 2, DRH I, p. 191 ; cf. şi *Vladimirovţi* sat M, 1392 mart. 30, DRH I, p. 3.

VLADISLAV ŢR, 1387 iun. 27, DRH I, p. 23.

VOIMIR ŢR, sec. XVII (cf. DOR, p. 410).

VOINEAG M, 1435 mart. 30, DRH I, p. 190 ; ŢR, 1569 mart. 29, DIR III, p. 310 ; cf. şi *Voinigeşti* sat ŢR, 1557 iul. 4, DRH V, p. 100.

VOISIL ŢR, 1548 oct. 7, DRH IV, p. 315 ; cf. şi *Voisiloae* andronim ŢR, 1573 ian. 1, DIR IV, p. 95.

VOISLAV ŢR, 1472 iul. 28, DRH I, p. 237 ; M, 1499 nov. 26, DRH III, p. 444 ; VOISLAVA *f.* M, 1499 nov. 26, DRH III, p. 444 ; ŢR, 1552 iun. 2, DRH V, p. 22.

ZAVID M, 1470 apr. 1, DRH II, p. 241 ; cf. şi *Zăvideani* sat ŢR, 1478 iun. 3, DRH I, p. 263.

ZBORA ŢR, 1569 sept. 28, DIR III, p. 329.

ABREVIERI

Bogd. Rel.	Ioan Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în sec. XV şi XVI*, vol. I, Bucureşti, 1905.
DERS	*Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)*, Bucureşti, Editura Academiei, 1981.
DNFR	Iorgu Iordan, *Dicţionar al numelor de familie româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.
DOR	N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.
f.	nume individual feminin
M	Moldova
top.	toponim
ŢR	Ţara Românească

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

NOTE ETIMOLOGICE

ION ROBCIUC

Alisníсă s. f. Cuvîntul se găsește în *Glosar reg.* (p. 13) cu sensul „prăjitură dintr-o foaie răsucită de aluat, cu dulceață pe ea ; clătită" și cu proveniența din nordul Moldovei (Vicovul de Sus).

După părerea noastră, rom. *alisníсă* provine din ucr. *нали́сник* „idem" (vezi *Українсько-російський словник*, publicat de Academia de Științe a R. S. S. Ucrainene, Kiev, 1958, vol. II), cu afereza consoanei inițiale *n* și cu modificarea de gen, probabil, sub influiența rom. *clătită;* cf. și pol. *naleśnik* „idem" (vezi *Mały słownik języka polskiego*, sub redacția lui St. Skorupka, Varșovia, 1969).

Bábă s. f. apare în *Lexic regional*, (București), 1960, p. 98 (din nordul Moldovei), cu două înțelesuri : 1 „brazdă dublă pe care o fac cosașii cînd încep ogorul" ; 2 „cozonac".

Sensul 2 este înregistrat, de asemenea, în DA, CADE și Scriban, D. (s. v. *bábă*), care îi fixează aria de răspîndire în zona ce cuprinde Bucovina și Moldova.

Etimologiile propuse nu sînt, după părerea noastră, acceptabile. DA consideră că *bábă*, în sensul 2, e împrumutat din limba polonă. CADE și Scriban D., avînd în vedere toate semnificațiile rom. *bábă*, trimit pentru etimologie la vsl., bg., scr., pol., rus., ucr., fără să separe între ele limbile slave din care a fost preluat fiecare sens în parte.

Aria de răspîndire a cuvîntului aici în discuție ne îndreaptă spre o sursă ucraineană. Pentru sensul 1, neînregistrat în dicționare, vezi A. A. Moskalenko, *Словник діалектизмів українських говірок Одеської області*, Odesa, 1958, s. v. *ба́ба* ; pentru sensul 2, vezi B. D. Hrinčenko, *Словарь української мови*, Kiev, 1908, vol. I, s. v. *ба́ба* 21.

Barabuleáncă s. f. Este atestat în nordul Moldovei (Vicovul de Sus — Rădăuți) cu sensul „un soi de ceapă, avînd mai multe fire la un loc, care crește prin lanul de porumb" *(Glosar reg.*, p. 16).

Rom. *barabuleáncă* coincide cu forma ucraineană dialectală *бараб*у*ля́нка*, cu același înțeles (vezi *Матеріали до словника буковинських говірок*, fasc. 1, Cernăuți, 1971, s. v. *барабу*л*я́нка* 3).

Năvîlcă s. f. Cuvîntul este trecut în DLR, tomul VII, partea 1, litera N, cu sensul „cantitate de fîn, de paie etc. care se taie dintr-o singură tragere cu coasa sau care se poate lua o dată cu furca" (din Orlea — Corabia) și cu mențiunea „etimologia necunoscută".

S. B. Semčynśkyj (Kiev) este singurul care a încercat să explice originea cuvîntului românesc, propunînd următoarea etimologie : „bg. *навúляк* „cantitate de fîn, de paie etc. care se poate lua o dată cu furca" sau scr. *naviljak* „idem" ; cf. și cuvintele ucrainene *нáвилок*, *навúльник*, *навúльня* cu același înțeles" (CL, 1, 1972, p. 111).

Este însă evident că nici unul dintre cuvintele aduse în comparaţie nu se potriveşte suficient, ca formă, pentru a putea fi reţinut.

Avînd în vedere teritoriul de răspîndire al regionalismului aici în discuţie, precum şi aspectul lui fonetic, credem că sursa noastră de împrumut este limba bulgară, şi anume forma identică *навúлка*, cu acelaşi sens al împrumutului românesc corespunzător (vezi Najden Gerov, *Речник на българския език с тълкуване речите на български и на руски*, partea a 3-a, 1899).

Podá, verb reflexiv, cu înţelesul „a se obişnui cu un lucru, cu o unealtă, cu o meserie; a se deprinde" e atestat în DLR, tomul VIII, partea a 3-a, litera P (din Maramureş). Ca exemplu se citează expresia: *M-am podat uşor*. Este considerat un derivat de la *po-* + *da*, dar această explicaţie nu ni se pare întemeiată. Credem mai degrabă că avem a face cu ucr. *подáтися*, întrebuinţat curent în graiurile ucrainene învecinate cu acelaşi sens şi în aceeaşi construcţie.

Ştánglă s. f. (localizat prin Bucovina şi prin Moldova) e tratat în DLR, tomul XI, partea 1, litera Ş ca variantă regională a lui *ştángă* „bară de metal; drug, rangă". Pentru etimologie, se trimite la germ. *Stange*, insuficient, însă, ca să explice ambele forme.

Din considerente de ordin formal, varianta *ştánglă* se explică, după părerea noastră, din ucr. dial. *штáнгл'а* „idem", al cărui aspect fonetic este absolut identic cu cel al cuvîntului din limba română. Pentru modelul acestei încadrări la feminine slave a împrumuturilor germane cu finala *-el*, cf. ucr. *кáгла*, pol. *kachla* < germ. *Kachel;* ucr. *картóфл'а* < germ. *Kartoffel;* ucr. *шýфл'а*, pol. *szufla* < germ. *Schaufel* ş.a.

Februarie 1985 *Institutul de Lingvistică*
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

ÎMPRUMUT SAU EVOLUȚIE SEMANTICĂ INTERNĂ?

MARIUS SALA

1. Întrebarea din titlu se referă la etimologia sensurilor unor cuvinte latinești moștenite de română. Este vorba de sensurile apărute în română, deci inexistente în latină.

Pentru a da răspuns la această întrebare am adoptat o soluție similară cu cea din articolul *Derivate sau moștenite* [1], scris împreună cu Jana Balacciu-Matei. Am analizat în acel articol categoria cuvintelor românești derivate cu sufixe a căror etimologie a fost soluționată de diverse surse (dicționare și studii etimologice) prin atribuirea lor fie moștenirii latinești, fie creației pe teren propriu. Am stabilit cu acel prilej trei categorii de derivate moștenite din latină (certe, plauzibile, îndoielnice) în funcție de doi parametri, atestarea cuvîntului în latină și răspîndirea în limbile romanice. Răspunsul la întrebarea din titlul acestui articol ne propunem să-l dăm în funcție de un singur parametru, și anume răspîndirea sensului respectiv în aria romanică. Procedînd astfel, distingem două categorii : sensuri neatestate în latină existente în restul Romaniei și sensuri neatestate în latină care apar numai în română.

2.1. În elaborarea lucrării *Semantica elementului panromanic*, în curs de redactare la sectorul de limbi romanice al Institutului de Lingvistică din București (la care colaborează Jana Balacciu-Matei, Mihaela Bîrlădeanu, Mariana Hanganu, Iulia Hasdeu, Mona Muscă, Adina Nicolescu, Maria Theban, Ioana Vintilă-Rădulescu și semnatarul acestui articol), am întîlnit numeroase exemple de sensuri inexistente în latină și răspîndite în arii mai întinse sau mai restrînse ale Romaniei. Dăm cîteva exemple luate la întîmplare : lat. *capra* are în română, italiană, franceză, occitană, spaniolă, portugheză sensul de „mașină de ridicat greutăți, macara, scripete", iar în română, italiană, franceză, occitană, catalană, spaniolă (reg.) pe cel de „suport de lemn cu patru picioare pe care se taie lemnele cu ferăstrăul" ; lat. *facies* are sensul nou de „parte principală a unui obiect sau a unui lucru și care, de obicei, se prezintă vederii" în română, italiană, retoromană, franceză, catalană, spaniolă, portugheză ; lat. *costa* „versant de munte, de colină" apare în română, italiană, franceză, occitană, catalană, spaniolă, portugheză. Astfel de sensuri din română credem că trebuie explicate ca rezultatul unei evoluții romanice.

2.2. În aceeași lucrare se pot găsi numeroase sensuri dezvoltate de română care nu există în alte limbi romanice. Considerăm că și în aceste cazuri compararea cu faptele romanice este necesară din mai multe motive :

[1] SCL, XXXIV, 1983, 4, p. 311–313.

2.2.1. Există o serie de cuvinte care au în limbile romanice sensuri foarte apropiate de cel existent numai în română. *Barbă* „vîrful trupiței la plug" poate fi apropiat de sp. *barba* „vîrful ascuțit întors înapoi al săgeții", iar corespondentul lui *căței* „instrument sau parte a unui instrument (coasă, ușă)" apare în catalană și italiană pentru alte instrumente asemănătoare.

2.2.2. În alte cazuri compararea romanică ne permite să observăm că pentru dezvoltarea semantică din română găsim sprijin în evoluția semantică a unor sinonime corespunzătoare romanice. Astfel pentru sensul regional „a culege" al rom. *ajunge (ajunge-mi cîteva prune din pom)* discutat de S. Pușcariu, *Etudes de linguistique roumaine*, Cluj, 1937, p. 383, se pot găsi paralele în sp. *alcanzar* „a ajunge" și „a culege un lucru întinzînd mîna" și în it. *raggiungere* „arrivare a cogliere"; sensul lui *auzi!* „écoute!", discutat de același Pușcariu, *loc. cit.*, există în sp. *¡oye!*, it. *senti!* Sensul dialectal „arătător la ceas" al lui *brîncă* < lat. *branca*, explicat de Pușcariu, *Etudes*, p. 396—397, prin comparație cu ceasul din turnul din Brașov, care are arătătoarele ca niște mîini, își găsește corespondentul în denumirile curente ale arătătoarelor de la ceas din sp. *las manecillas (del reloj)* și cat. *les manetes (del rellotge)*. Exemplele din ultima categorie au fost discutate de E. Coseriu într-un articol cunoscut, *De semántica y etimología rumana*, apărut în *Verba et Vocabula. Ernst Gamillscheg zum 80. Geburtstag*, München, 1968, p. 135—146, republicat în Eugenio Coseriu, *Estudios de lingüística románica*, Madrid, 1977, p. 184—202.

2.2.3. În sfîrșit, fără a avea valoare explicativă la fel de mare ca cea a exemplelor precedente, compararea cu situația din restul Romaniei poate da unele indicații generale cu privire la structura unui cuvînt. Ne referim la faptul că unele cuvinte moștenite de limbile romanice au o pletoră semantică deosebită *(capra, facies, pilus* etc.), în timp ce altele (ca *vînum, formica)* nu au dezvoltat sensuri noi. Apariția unui sens nou la un cuvînt moștenit din latină care are numeroase sensuri și în alte limbi romanice este mai puțin surprinzătoare decît apariția unui nou sens la un cuvînt cu puține sensuri și în restul limbilor romanice.

2.3. Am discutat pînă acum diversele situații ale unor cuvinte moștenite din latină de limbile romanice (inclusiv de română) care au dezvoltat sensuri inexistente în latină, fără a ține seama dacă sensurile noi există sau nu în alte limbi neromanice învecinate cu limbile romanice. Urmează să vedem dacă explicația propusă mai sus rămîne valabilă și cînd sensul nou al unui cuvînt latin moștenit de română există și într-o limbă neromanică.

2.3.1. În cazul sensurilor cuvintelor care există și în alte limbi romanice, considerăm că opțiunea etimologică pentru o dezvoltare semantică romanică nu poate fi, în general, afectată de existența sensului și în limbi învecinate. Astfel sensul „religie" al cuvîntului *lege*, considerat de la L. Șăineanu pînă la Al. Rosetti calc semantic în română, există în sp. *ley* „religie, credință, fidelitate", galic. *lei* „credință", fr. *loi* „religie" (A. Ciorănescu, *Diccionario etimológico rumano*, s. v. *lege)*. Tot așa *limbă* „neam, popor", considerat de obicei calc semantic după v. sl. *jazykŭ*, există și în vechea italiană, nu numai în română.

2.3.2. Chestiuni similare cu cele prezentate de noi au fost puse și pentru alte limbi romanice. Într-un cunoscut articol *¿ Arabismos o roma-*

nismos ?, în NRFH, XV, 1961, p. 4—22, republicat în *Estudios de lingüística románica*, p. 40—69, E. Coseriu discută sensurile a trei cuvinte spaniole care au fost considerate pînă acum calcuri după arabă : *anochecí en el bosque* „am înnoptat în pădure", *ojo de agua* „ochi de apă", *casa* „cameră". Arătînd că toate cele trei sensuri discutate există în română și în alte limbi romanice neinfluențate de arabă, Coseriu consideră că nu trebuie explicate prin arabă, ci ca o evoluție internă romanică.

J. M. Lope-Blanch, *La influencia del sustrato en la gramática del español mexicano*, în *Estudios sobre el español de Mexico*, Mexico, 1972, p. 162—163, arată că o serie de evoluții din spaniola mexicană ca *tapar la boca* „a ademeni", *pararse* „a se ridica în picioare", considerate de unii calcuri după limbile indigene, există și în spaniola peninsulară.

2.3.3. Excepție de la această opțiune fundamentală pentru o dezvoltare internă o reprezintă apariția sensului din română foarte tîrziu, ca rezultat al unei influențe romanice ulterioare *(arc* „arc (în arhitectură)", *timp* „timp (în muzică)", *coadă* „trenă (la rochie)").

3.1. Cît privește ultima categorie, a sensurilor neatestate în latină și existente numai în română, opțiunea pentru explicația internă sau pentru împrumut semantic nu trebuie să fie unică în toate cazurile. La o serie de cuvinte ca *inimă* „stomac", *a juca* „a dansa", considerate calcuri semantice în română, situația ar putea fi reanalizată dacă s-ar ține seama de faptul că în limbile romanice există evoluții semantice asemănătoare la termeni avînd același sens ca în română : fr. *coeur* „ventre" ; it. *ballare* înseamnă „a conduce" și „a dansa" [2]. În celelalte cazuri, fără nici un suport romanic evident (de obicei acest suport are la bază numai cunoașterea limbii literare), este necesară cunoașterea aprofundată a structurii semantice a cuvintelor romanice corespunzătoare (de preferat și a sensurilor din dialectele romanice).

3.2. Existența unor sensuri în limbile romanice precum și în alte limbi cu care acestea au intrat în contact nu este o probă împotriva originii romanice a evoluției semantice respective (v. exemplele citate de E. Coseriu). În cazul limbii noastre, existența unui sens în limbile balcanice nu anulează eventuala latinitate a acestuia, pentru că, așa cum arată și E. Coseriu, „Desde un punto de vista general, „balcánico" no significa de por sí „no-románico". Los hechos rumanos sólo podrían eliminarse si se les diera otra explicación histórica ; pero decir de un hecho determinado que es „balcanismo" no significa explicarlo, sino sólo indicar su área de difusión, comprobar que se encuentra en las lenguas de la llamada „*liga lingüística*" balcánica. Históricamente, en efecto, un „balcanismo" no es ningún fenomeno de naturaleza special o que tenga alguna explicación fuera de 10 común : como todo *lingüístico* que se registra en varias lenguas contigueas A, B, C, D — y fuera del caso de creaciones independientes —, o se ha difundido de uno de ellas a los demás, o procede en todas ellas de otra lengua E,

[2] Cf. și B. Cazacu, *Sur les mots qui désignent la notion „il danse" dans les langues romanes, germaniques et slaves (D'après l'Atlas Linguarum Europae)*, în RRL, XXVII, 1982, 2, p. 185 : „il est plus prudent de considerer que lat. *iocare* (en roumain) et le *igrati* (en blg., mac., scr.) ont acquis le sens de „danser" dans l'espace linguistique balkanique par convergence linguistique".

eventualmente desaparecida. En la primera hipótesis, el centro de difusión del giro podría muy bien ser el rumano, como en tantos otros casos. En la segunda, el giro podría proceder de un sustrato traco-ilirio, pero también del latín balcánico y oriental, continuando, justamente, por el rumano" *(Estudios* ..., cit., p. 49—50).

3.3. Punctul de vedere exprimat mai sus nu exclude explicaţia prin calc semantic.

Februarie 1985

Institutul de Lingvistică
Bucureşti ,str. Spiru Haret nr. 1?

DESPRE CARACTERUL INTERDISCIPLINAR AL TOPONIMIEI

ION TOMA

I. Toponimia este una dintre disciplinele care au cunoscut o dezvoltare rapidă în ultima perioadă. Observîndu-se importanţa numelor de locuri pentru lămurirea unor aspecte ale limbii, geografiei, istoriei unui teritoriu, precum şi lipsa unor repertorii cît mai complete de astfel de nume, care să servească scopurilor enunţate, s-a întreprins culegerea, de pe teren sau din arhive, a materialului toponimic, aparţinînd unor zone sau epoci mai restrînse ori mai extinse. La noi, această acţiune se desfăşoară pe scară largă de circa două decenii şi se află în prezent într-un stadiu foarte avansat. Necesitatea stabilirii unor modalităţi de culegere, înregistrare şi prelucrare a acestui imens material a obligat pe cercetători să se ocupe mai îndeaproape de statutul numelui de loc, de principiile şi metodele de studiere a acestuia, ceea ce a dus la conturarea mai clară a toponimiei ca disciplină ştiinţifică autonomă şi la situarea ei mai precisă în angrenajul ştiinţelor contemporane. Au fost preluate şi reexaminate o seamă de idei mai vechi pe această temă, produsul perioadelor anterioare, cînd toponimele erau studiate atomist, selectiv, pe criteriul vechimii şi importanţei, de către lingvişti, istorici, geografi şi alţi specialişti, cu metode aparţinînd stadiului de atunci al fiecăreia dintre aceste discipline. La unele din aceste idei s-a renunţat, dovedindu-se depăşite, iar altele au fost reformulate ori integrate în noua concepţie asupra toponimiei. Din punctul de vedere al teoriei generale, un rol important l-a avut impactul ideilor şi practicilor aduse de structuralism în ştiinţele omului şi societăţii, între care menţionăm studierea internă a fenomenelor, văzute în organizarea lor sistematică, în care un rol esenţial îl au raporturile dintre elementele componente.

O dată cu aceste achiziţii cantitative şi calitative, toponimia a realizat un salt important în ceea ce priveşte claritatea şi precizia obiectului de cercetare, teoria şi metodele de investigaţie, relaţiile ei cu alte domenii conexe. Acest salt a fost sesizat de către specialişti, care au căutat să-i circumscrie ampioarea şi să-i definească urmările. Atitudinile şi soluţiile au fost, bineînţeles, diverse, mergîndu-se de la minimalizarea importanţei aspectelor noi la negarea acestora sau, din contră, la absolutizarea lor.

II. Primul care s-a ocupat, în literatura noastră de specialitate, de caracterizarea noului stadiu al toponimiei şi a adoptat o poziţie realistă şi echilibrată faţă de acesta este Alexandru Graur [1]. A avut, în această direcţie, avantajul unor preocupări de sinteză privind numele de per-

[1] Alexandru Graur, *Toponimia — ştiinţă de graniţă*, în „Analele Universităţii Bucureşti", XXI, 1972, nr. 1/2, p. 65—68.

soane [2] și de locuri [3], conjugat cu privilegiul unei optici de lingvistică generală, ce-i caracterizează întreaga operă. Plecînd de la discuția aprinsă dusă între unii lingviști, istorici și geografi în legătură cu disciplina căreia i se cuvine primatul, ori chiar exclusivitatea, în studierea numelor de locuri, Alexandru Graur afirmă pe bună dreptate că „în realitate, toponimia este un domeniu de graniță, deci este la intersecția mai multor științe. Fără îndoială, ea privește în primul rînd lingvistica, dar geografii au și ei un cuvînt de spus, . . ., și de asemenea istoricii" [4]. De la această afirmație, susținută cu argumente și exemple convingătoare, a trecut mai bine de un deceniu, timp în care toponimia românească a evoluat mult. Ideea a fost acceptată de un mare număr de specialiști, mai ales dintre cei aparținînd generațiilor mai tinere, dar modul cum a fost înțeleasă și, mai ales, aplicată în practică demonstrează că nu toți i-au sesizat sensul și implicațiile concrete. Pe de altă parte, unii cercetători au sesizat aspecte noi mai ales de detaliu, privind specificul toponimiei, care pot completa sau chiar nuanța poziția promovată de Alexandru Graur în problema discutată. Faptul este realizabil printr-o sintetizare a acestor aspecte noi, din perspectiva nivelului epistemologic actual și pe baza examinării unui material toponimic reprezentativ, riguros prelucrat.

III. Cunoașterea umană este compartimentată din necesitatea obiectivă de adecvare a principiilor și metodelor de cercetare la obiectele investigate, care cunosc o mare diversitate, și din cauza limitelor subiective ale cercetătorului de a asimila achizițiile anterioare și de a descoperi, plecînd de la acestea, noi fenomene și legi. Ea constituie, însă, în același timp, un proces unitar și continuu, care corespunde unității și coerenței lumii pe care o reflectă. Contradicția dialectică dintre aceste două aspecte face ca evoluția cunoașterii științifice să nu aibă un caracter liniar, uniform, ci să capete un aspect sinusoidal, în care prevalează pe rînd continuitatea, sinteza, generalizarea ori discontinuitatea, analiza, individualizarea. Istoria cunoașterii științifice înregistrează, din această perspectivă, o permanentă fărîmițare și diversificare a disciplinelor științifice, paralel cu construirea unor teorii din ce în ce mai generale, care să cuprindă un evantai mereu mai larg de domenii. Cele două tendințe se fac simțite cel mai acut în peisajul actual al științelor.

Una dintre dominantele acestui stadiu, care pare a susține prima tendință, dar aduce cîștiguri importante și celeilalte, o constituie interdisciplinaritatea, considerată, pentru valențele ei multiple, „la condition essentielle d'une véritable recherche scientifique" [5]. De remarcat că în cîmpul vast al confluențelor teoretice și metodologice actuale, lingvistica ocupă un loc central, este considerată chiar o știință pilot, care, în cooperare cu alte științe ale naturii sau societății, a dat naștere unei game largi de domenii interdisciplinare [6]. Între acestea, se numără și toponimia.

Tocmai pentru că este un concept central în epistemologia contemporană, interdisciplinaritatea are numeroase accepții, și în legătură cu

[2] Idem, *Nume de persoane*, Editura Științifică, București, 1965.

[3] Idem, *Nume de locuri*, Editura Științifică, București, 1972.

[4] Idem, *art. cit.*, p. 65.

[5] *Interdisciplinarité. Problèmes d'enseignement et de recherche dans les universités*, Publications de L'OCDE, Paris, 1972, p. 297.

[6] Roman Jakobson, *Linguistics in its relation to other sciences*, în *Actes du X-e Congrès international de Linguistes*, Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1969, I, p. 75—115 (vezi și intervențiile pe marginea comunicării, p. 115—122).

formele ei de manifestare, cu domeniile în care e întîlnită, cu raporturile față de alte modalități de contact între discipline se poartă discuții îndelungi, care angajează cei mai diverși specialiști, cele mai diferite concepții și puncte de vedere [7]. Există totuși o seamă de concepte și idei larg acceptate, dintre care vom menționa aici cîteva, care ne pot servi drept cadru teoretic pentru identitatea epistemologică a toponimiei.

IV. A. Primul aspect la care ne vom referi îl constituie criteriile pe baza cărora o disciplină poate fi caracterizată și, deci, identificată. Au fost stabilite șapte asemenea criterii [8]: 1. domeniul material; 2. domeniul de studiu; 3. nivelul de integrare teoretică; 4. metodele; 5. instrumentele de analiză; aplicațiile practice; 7. contingențele istorice. Ne propunem să examinăm cum se comportă toponimia în raport cu aceste criterii.

1. Domeniul material — criteriu cu o slabă forță distinctivă, care conturează domenii mai largi decît disciplinele. Conform acestuia, obiectul toponimiei îl reprezintă numele de locuri (care pot fi studiate, însă, și de alte discipline, ca geografia, istoria, etnologia, sociologia etc.).

2. Domeniul de studiu — criteriu mai „rafinat" și mai specific decît primul. Dacă ne referim la toponime, lingvistica studiază în primul rînd numele, neglijînd referentul denumit, care nu are un sens comparabil cu celelalte cuvinte ale limbii; geografia studiază aproape exclusiv locul, neținînd seama că numele acestuia reprezintă un element al limbii, cu implicații deosebite privind metodologia de cercetare; istoria, etnologia, sociologia etc. se interesează de toponime numai în măsura în care evocă aspecte încadrabile obiectului lor. Singura disciplină care abordează toponimul în integralitatea sa este toponimia. Aceasta studiază unitatea complexă care se stabilește între un nume și un topic, raporturile structurale, de intercondiționare, între o rețea geografică socializată prin nume și o masă de toponime distribuită în cadrul complexului sociogeografic respectiv.

3. Nivelul de integrare teoretică — cel mai important criteriu al unei discipline. Toponimia, datorită lipsei unui material de masă și caracterului marginal, a rămas mult timp la un nivel teoretic scăzut, fiind nevoită să împrumute teoriile altor discipline. În prezent, își constituie o taxinomie riguroasă [9], reguli și legi specifice, adaptate din apanajul altor domenii sau desprinse din studierea materialului concret, o terminologie proprie clară și precisă. Iată cîteva principii, pe care nu le putea elabora nici una din disciplinele „patronatoare" ale toponimiei: divizarea și sistematizarea teritoriului se face în conformitate cu mentalitatea geografică populară, nu cu structurile taxinomice științific construite; numele de localități provin mai ales din limba populațiilor cuceritoare, pe cînd toponimia minoră este creată în primul rînd de populația băștinașă; între vechimea toponimelor și dominanța naturală sau socială a topicelor denumite e o relație direct proporțională; gruparea teritorială a toponimelor este la fel de importantă pentru etimologia acestora ca și

[7] Călina Mare, *Progresul explicației științifice prin interdisciplinaritate*, în „Forum", XXVI, 1984, nr. 11, p. 72—82.

[8] *Interdisciplinarité*..., p. 83—86.

[9] Vezi, de exemplu, Gh. Dragu, *Toponimie geografică*, Partea I, București, 1973, p. 149—174; Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 187—196; idem, *Nume de locuri compuse*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 6, p. 621—629; Rodica Suflețel, *Structura numelor de locuri din zona Munților Cernei*, în *Studii de Onomastică*, I, Cluj-Napoca, 1976, p. 267—279. V. D. Belenjkaja, *Toponimika kak interdisciplinarnaja problema*, în CISO XI, Sofia, 1974, p. 99.

clasarea lor pe serii formale sau semantice (așa numitele „formans"-uri); toponimia poate descrie teritoriul sau poate reține ce este rar, neobișnuit în acesta („negativitatea relativă") [10]. Și un citat revelator pentru nivelul teoretic al disciplinei în discuție: „varietatea tipologică a denominației topice este direct proporțională cu gradul de concentrare a categoriei geografice, iar diferențierea în cadrul tipurilor este direct proporțională cu orizontul spațial al locuitorilor" [11].

4. Metodele. Sînt preluate unele din metodele lingvisticii (comparativ istorică, structurală, analiza etimologică), geografiei (cartografia), istoriei (cronologia relativă), dar sînt adaptate teoriei generale a toponimiei și statutului numelui de loc, astfel încît pot fi considerate metode specifice. Analiza toponimică este altceva decît cea lingvistică. A se vedea, pentru confirmarea acestui lucru, studiile referitoare la etimologia [12], lexicografia [13] și tautologia toponimică [14]. La fel, metodele comparativ istorică ori cartografică. Se conturează o metodă proprie de stratificare a toponimiei [15]. Întrucît preocupările în direcția metodologică sînt recente, ele nu s-au cristalizat încă în noțiuni teoretic elaborate, particularizate prin termeni corespunzători. Acestea se vor realiza cu siguranță într-o fază ulterioară.

5. Instrumentele de analiză — sînt mai puțin specifice. Pentru toponimie, citățm statistica [16] ori modelarea pentru prelucrarea pe calculator [17].

6. Aplicațiile practice. Ca orice disciplină socială, toponimia are posibilități reduse de aplicare în practică. Totuși, pot fi amintite utilitatea ei pentru standardizarea numelor de locuri, în special din perimetrele orașelor, căilor de comunicație ori zonelor turistice, precum și sprijinul adus în întocmirea instrumentelor cartografice.

7. Contingențele istorice. Am menționat deja, ca factori externi care au frînat dezvoltarea toponimiei în raport cu alte discipline lingvistice, lipsa unor repertorii numeroase de nume de locuri. Același factor este în prezent stimulator pentru evoluția disciplinei. Poate fi adăugat, ca element favorabil pentru progresul toponimiei, interesul deosebit al diverselor categorii de oameni de cultură pentru numele de locuri, îndeosebi pentru originea și implicațiile lor socioistorice.

A reieșit, credem, din raportarea stadiului actual al toponimiei (în primul rînd al toponimiei românești) la cele șapte criterii ce individualizează orice disciplină că toponimia constituie un domeniu de sine

[10] Cf. Al. Graur, *Nume de locuri*, p. 11; Gh. Dragu, *op. cit.*, p. 66—67, 91—92, 127—131.

[11] Dragoș Moldovanu, *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, XXIII, 1972, p. 79.

[12] Idem, *Legile formative ale toponimelor românești cu radical antroponimic. I. Formații de plural*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, XXI, 1970, p. 15—47; idem, *Etimologia hidronimului* **Moldova**, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, XXVIII, 1981—1982, A, p. 5—61 („etimologia numelor de locuri trebuie să îndeplinească trei condiții: să apară ca *verosimilă* sub aspectul motivării (socio)geografice, ca *posibilă* din punct de vedere lingvistic și ca *probabilă* din punct de vedere istoric", p. 5); Gh. Bolocan, *Etimologia în Dicționarul toponimic al României (Oltenia)*, SCL, XXXV, 1984, nr. 3, p. 184—197.

[13] Dragoș Moldovanu, *Principii ale lexicografiei toponimice*, p. 73—85; Gh. Bolocan și Cristian Ionescu, *Dicționarul toponimic al României*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 197—205.

[14] Mircea Homorodean, *Tautologii propriu-zise sau aparente? (cu privire specială la toponimia românească)*, în ACILFR, I, p. 1143—1147; Ion Toma, *Despre tautologiile toponimice*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 6, p. 498—502.

[15] Gh. Bolocan, *Stratificare în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, p. 583—585.

[16] Ion Toma, *Despre aplicarea statisticii în toponimie*, în SCL, XXV, 1984, nr. 3, p. 169—180.

[17] Gh. Dragu, *op. cit.*, p. 172—174.

stătător, care, desprins de curînd din lingvistică, păstrează încă elemente de teorie și metodă comune cu aceasta, dar care au o concretizare specifică în cazul numelor de locuri. Ea preia, în aceeași optică, și unele idei și metode din alte discipline, în primul rînd din geografie și istorie. Tendința toponimiei este de a se autonomiza cît mai mult, de a-și delimita cu claritate obiectul, principiile și metodele de studiu, față de disciplinele-sursă, rămînînd totuși în strînsa legătură cu acestea, pentru a primi infuzia teoretică necesară încă stadiului de dezvoltare în care se află. Aceste concluzii nu numai că susțin părerea emisă de Alexandru Graur că toponimia este o disciplină de graniță, dar ne îndreptățesc să considerăm că ea a evoluat către statutul unui domeniu interdisciplinar.

B. Pentru a verifica această afirmație, trebuie să stabilim care este diferența între un domeniu de graniță și un domeniu interdisciplinar. Prima categorie are două accepții, una mai generală, care se referă la orice disciplină nouă născută la granița a două sau mai multe discipline existente, iar alta, mai restrînsă, care privește prima etapă a profilării acestei discipline, cînd ea face încă parte din disciplina-mamă. Evident că, așa cum se desprinde cu claritate din citatul prezentat mai sus, Alexandru Graur a avut în vedere această a doua accepție. Ea poate fi asimilată cu multidisciplinaritatea, definită ca „informations empruntées à deux ou plusieurs sciences ou secteurs de connaissance, mais sans que les disciplines mises à contribution par celle qui les utilise soient modifiées ou enrichies pour autant" [18]. Considerăm că toponimia a parcurs într-adevăr această perioadă, cînd a folosit *tale-quale* metodele lingvisticii, geografiei ori istoriei. În prezent, statutul acesta este depășit, și ea se află în stadiul interdisciplinar, în care „la colaboration entre disciplines diverses ... conduit à des interactions proprement dites, c'est-à-dire à une certaine reciprocité dans les échanges, telle qu'il y ait au total enrichissement mutuel" [19]. Astfel, fenomenele toponimice, interpretate pe baza teoriei și metodelor toponimice, împrumutate din lingvistică, geografie și istorie și adaptate la specificul numelui de loc, servesc la soluționarea unor aspecte ale limbii căreia îi aparțin toponimele respective, ale ansamblului geografic deservit de acestea sau ale istoriei poporului care le-a creat. Cîștigurile sînt, deci, reciproce. Exemplul tipic îl constituie etimologia toponimică, ce se rezolvă cu metodele toponimiei și, odată stabilită, permite prelucrarea lingvistică, geografică sau istorică a materialului. Fără soluționarea prealabilă a etimologiei, orice interpretare extratoponimică e pîndită de riscul erorii.

C. Folosind cele șapte criterii menționate mai sus, au fost stabilite „au moins six types de relations interdisciplinaires ..., en ordre ascendent de maturité" [20]: **eterogenă, pseudointerdisciplinaritate, auxiliară, compozită, complementară, unificatoare.** Toponimia a parcurs primele patru faze și mai are încă situații în care se regăsesc astfel de forme de colaborare cu diverse discipline, dar situația sa actuală are ca dominantă **interdisciplinaritatea complementară,** în care „certains disciplines... se chevauchent partiellement, créant ainsi des rapports complémentaires entre leurs domains respectifs d'étude", „en vue de reconstruire de façon plus complète les processus biologiques ou sociaux" [21].

[18] *Interdisciplinarité...*, p. 141.
[19] *Ibidem*, p. 142.
[20] *Ibidem*, p. 87—90.
[21] *Ibidem*, p. 89.

V. În final, se impun cîteva precizări și delimitări. Toponimia este o parte a onomasticii, ea însăși disciplină lingvistică de graniță. Față de celelalte ramuri ale onomasticii, în primul rînd față de antroponimie, ea are un caracter mai complex (intersectează mai multe discipline, numele de locuri sînt mai diverse originar și structural decît alte nume proprii) și mai dinamic (atît ca volum de preocupări, cît și ca metodologie), ceea ce ne-a făcut s-o tratăm separat. Fără a detalia, credem că interdisciplinaritatea ei e sensibil mai pronunțată decît cea a antroponimiei.

S-a spus pe bună dreptate că „l'interdisciplinarité ne s'apprend pas, elle s'exerce" [22]. Evidențierea și examinarea trăsăturilor ei pot, însă, trezi interesul și stimula inițiativele în acest sens; cu atît mai mult cu cît „disciplinele de intersecție cer ... oameni de intersecție, dar aceștia nu apar spontan, o dată cu disciplinele respective, ci se formează cu o mare întîrziere" [23].

Ianuarie 1985

Ministerul Educației și Învățămîntului
București, str. Nuferilor nr. 30

[22] *Ibidem*, p. 297.

[23] Solomon Marcus, *Aspecte matematice în studiul limbajului*, în *Limbaj, Logică, Filozofie*, București, 1968, p. 57.

DEFINIȚIA COMPUNERII

PETRU ZUGUN

Deși tratată monografic relativ recent, în 1970, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, în *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. *Compunerea*, Editura Academiei, compunerea — precum și relațiile ei cu celelalte procedee importante de formare a cuvintelor, derivarea și conversiunea (pentru care trebuie să se vadă, în volumul citat, *Cuvînt înainte*, p. V — XVI, de Mioara Avram) — poate suscita, în continuare, precizări menite să contribuie la adecvarea mai mare a descrierii limbii la realitatea lingvistică. Chiar definiția compunerii și, în baza definiției, identificarea compuselor și deosebirea lor de celelalte cuvinte formate altfel în limba română, mai precis **încadrarea** într-un procedeu sau în altul a unui cuvînt creat, necesită precizări și opțiuni, date fiind atît unele deosebiri de păreri în acest sens, menținute de dinaintea monografiei citate sau conturate după apariția ei, cît și posibilitatea unor puncte de vedere noi în interpretarea formațiilor lexicale românești.

Cele mai multe definiții ale compunerii date de lexicologii români pot fi încadrate în două categorii, stabilite după mărimea sferei compunerii : a) definiții largi și b) definiții strîmte. Cea mai clară definiție largă este aceea din monografia citată : „Compunerea este un procedeu de formare a cuvintelor care constă în crearea unui cuvînt nou din mai multe cuvinte întregi existente și independent în limbă, din elemente de compunere fără existență independentă sau din abrevieri ale unor cuvinte" (p. 7). În consecință, în această monografie sînt considerate compuse — și descrise ca atare — atît cuvinte de tipul *floarea-soarelui*, cît și cuvinte de tipul *termocentrală* sau *Tarom*, *C.F.R.* etc. Aceste trei categorii de compuse sînt recunoscute și în alte lucrări lexicografice. Cea mai clară definiție strîmtă a compunerii, definiție reflectînd, de altfel, punctul de vedere tradițional, este dată în *Limba română contemporană*, vol. II. *Lexicul*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, de Ion Coteanu și Angela Bidu-Vrănceanu : „Compunerea este combinarea a două sau mai multe cuvinte într-o unitate lexicală nouă" (p. 209). Tot în această lucrare (p. 209—216) se vorbește însă și despre *Compuse prin abreviere* (p. 216), astfel că se recunosc ca fiind cuvinte compuse — și sînt descrise ca atare — nu numai cele de tipul *floarea-soarelui*, cum ne-am aștepta, în baza definiției compunerii, ci și formațiile rezultate prin abrevieri, în care sînt incluse, justificat, și cele constînd din inițialele cuvintelor compuse corespunzătoare, precum și cele rezultate prin amestec de abrevieri și inițiale, de tipul *Agerpres* etc. Formațiile cu prefixoide (considerate elemente de compunere în *Formarea cuvintelor*..., I) sînt incluse la derivare, deci împreună cu cuvintele formate prin prefixare sau sufixare (a se vedea paragraful *Prefixele și prefixația*, p. 188—205). Notele care

compun acest tip de definiție strîmtă a compunerii pot fi întîlnite și în alte lucrări de lexicologie românească, mai ales în dicționare. Între aceste două categorii de definiții se plasează acelea care nu menționează și nu descriu, nici la compunere și nici la derivare, formațiile cu prefixoide și pe cele rezultate prin abreviere, lipsă nejustificată și care le elimină din discuție.

Punctul comun al celor două categorii de definiții ale compunerii constă în considerarea drept cuvinte compuse a formațiilor rezultate prin unirea într-un singur cuvînt a două sau mai multe cuvinte — în sensul tradițional al termenului *cuvînt* — existente și independent în limbă; de asemenea, sînt considerate compuse și formațiile de tipul *C.F.R.* sau *Agerpres*, fapt uneori omis din definiții. Ceea ce le desparte este repartizarea diferită, fie la compuse, fie la derivate, a formațiilor cu prefixoide.

Este mai presus de orice îndoială că formații ca *floarea-soarelui* etc. se deosebesc net, prin note precizate în bibliografia de specialitate, de formații ca *arcaș*, *înflori* etc., deci este firesc să considerăm că cele trei formații lexicale fac parte din tipuri diferite de formare a cuvintelor, din tipul compunere, în cazul primei formații, și din tipul derivare în cazul celorlalte două formații.

Formații ca *Agerpres*, *aprozar*, *Tarom* sau *I.T.B.* sînt însă, în fond, aceleași cuvinte (compuse) ca și cuvintele compuse corespunzătoare neabreviate *Agenția Română de Presă*, *Aprovizionarea cu zarzavat*, *Transporturile Aeriene Române*, *Întreprinderea de Transporturi București*, fiindcă nu au alt sens lexical, adică sens lexical specific, în raport cu formațiile corespunzătoare pe care le abreviază. De fapt, identitatea de sens lexical între cele două forme, neabreviată și abreviată, **ale aceluiași cuvînt compus** este însăși condiția de existență a formei abreviate. Dacă *floarea-soarelui* este altceva, sub raport semantic lexical, atît față de *floare*, cît și față de *soare*, dimpotrivă *Agerpres*, *Aprozar*, *Tarom*, *I.T.B.* etc. sînt numai forme specifice, motivate parțial, ale cuvintelor compuse corespunzătoare, tot așa cum *abs.* sau *a* sînt numai forme specifice abreviate ale cuvîntului simplu corespunzător *absent*. Chiar dacă abrevierile au și note specifice în raport cu formele neabreviate corespondente — fonetice (evidente), morfologice (*Întreprinderea de Transporturi București* este de genul feminin, însă *I.T.B.* este de genul neutru ș.a.) și derivative (*C.F.R.-ist* sau *ceferist* sînt posibile numai fiindcă baza este forma abreviată) —, ceea ce este normal, totuși identitatea lor semantică cu formele din care provin, și pe care le presupun cu necesitate, trebuie să ne determine să le considerăm numai o categorie specifică de forme, de variante, nu și cuvinte noi, și să eliminăm abrevierea ca (sub)procedeu de formare prin compunere, sau prin alt procedeu, de cuvinte noi. În sprijinul acestei interpretări a rolului real al abrevierilor poate fi invocată și opinia a două reputate psiholingviste: „În definitiv o *A* (= abreviere) (*KG* de pildă) constituie un reprezentant al termenului respectiv (*KILOGRAM*), care evocă pentru receptor **același** (subl. noastră) conținut semantic ca și termenul. S-ar putea spune că este posibil ca același conținut semantic să fie reprezentat 'direct' prin cuvîntul propriu-zis și 'indirect' prin *A* sau simboluri ale sale" (Tatiana Slama-Cazacu și Anca Dabija, *Perceperea unor stimuli verbali de diferite lungimi*, în volumul colectiv *Cercetări asupra comunicării*, Editura Academiei, București, 1973, p. 110).

În ceea ce privește statutul formațiilor cu prefixoide, de tipul *auto-* (din *autogară* etc.), *poli-* (din *polisportiv* etc.) ș.a. (ca și al celor cu sufixoide, ca *-log* din *balneolog* etc.), credem, o dată cu Iorgu Iordan, că ele

trebuie încadrate la un loc cu formațiile cu prefixe, dată fiind funcția lor comună cu a acestora : „Din punct de vedere funcțional însă ambele categorii (prefixe și prefixoide sau false prefixe) sînt perfect identice, căci joacă același rol în vorbire. Nici pseudoprefixele de felul lui *aero-*, *radio-* etc. n-ar trebui puse într-o grupă aparte. Funcțiunea lor nu se deosebește prin nimic de a celorlalte, deci nici de a prefixelor" *(Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1943, p. 214 ; să se vadă, în aceeași lucrare, și p. 189—192 ș.a. de la capitolul *Prefixe;* vezi și Ion Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *op. cit.*, p. 203). Prin sensul lor categorial, mai apropiat deci de cel al prefixelor decît de cel lexical al cuvintelor propriu-zise, prefixoidele (ca și sufixoidele) fac trecerea de la derivarea cu prefixe propriu-zise la compunere ; de asemenea, structurile lexicale asemănătoare cu cele ale cuvintelor formate prin prefixare, pe care le întîlnim la formațiile cu prefixoide (sau pseudoprefixe sau false prefixe, denumiri mai puțin potrivite, fiindcă conțin ideea, nepotrivită aici, de „fals"), ca și imposibilitatea folosirii separate, „libere", a prefixoidelor, ca prefixoide, sînt fapte mai importante decît originea lor din cuvinte independente și autosemantice în unele dintre limbile din care le-a împrumutat limba română, și aceste fapte trebuie să ne determine să ne includem la derivare, nu la compunere, formațiile cu prefixoide, așa cum au procedat, între autorii citați, Iorgu Iordan și Ion Coteanu. Folosirea ca determinant adjectival sau adverbial a unor cuvinte provenite din prefixoide, ca *aero-*, în *brigadă aero* etc., nu constituie un argument în favoarea interpretării ca compuse a formațiilor cu prefixoide, fiindcă astfel de cuvinte au fost extrase din formații preexistente cu prefixoide, *(brigadă aeronavală* etc.), procesul nefiind invers (întîi cuvîntul independent și apoi combinația în compus), ca în cazul compunerii.

Concluziile care pot fi extrase în spiritul argumentelor aduse pentru opțiunile prezentate sînt :

a) compunerea este un procedeu de formare a cuvintelor, constînd în unirea într-un singur cuvînt, ca unitate lexicală specifică, a două sau mai multe cuvinte existente și independent în limbă, la un moment dat. Pentru a putea vorbi de compunere este necesar ca unitățile care formează un compus să aibă (sau să fi avut) și existență independentă în limbă. Cea mai justă definiție a compunerii este deci aceea tradițională, strîmtă (vezi clasificarea definițiilor de la începutul articolului). Abrevierile sînt numai forme specifice ale cuvintelor compuse corespunzătoare, nu alte cuvinte compuse ; prin abreviere nu se formează cuvinte compuse, tot așa cum prin abreviere nu se formează alte cuvinte „mai simple" din cele „simple" corespunzătoare ;

b) formațiile lexicale create cu prefixoide (și/sau cu sufixoide) sînt derivate, nu compuse ;

c) *auto-* din *autobiografie* sau *poli-* din *polisportiv* etc. pot fi numite prefixoide și deosebite astfel de prefixe (tot așa cum sufixoidele pot fi deosebite de sufixele lexicale), însă atît prefixoidele, cît și sufixoidele sînt unități semnificative, care formează **derivate**, ca și prefixele și sufixele lexicale propriu-zise.

Ianuarie 1985

Facultatea de Filologie
Iași

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R—79717 București, Calea Victoriei 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII + 174 p. + 154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei; vol. V, 1984, XXXVI + 202 p., 225 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera **P** (pogrijenie — presimţire), 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. VIII, partea a 5-a, litera **P** (presin — puzzolană), 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom. XI, partea a 2-a, litera **T** (T — tocăliţă), 1982, 376 p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera **T** (tocăna — twist), 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român.** Serie nouă, Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund — Bucureşti, 1982, I 70 + II 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea.** Ediţie critică de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 75 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte**, seria IV, tom. III (**1981**), 1983, 238 p., 19,50 lei; tom IV (**1982 — 1983**), 1984, 192 p., 16,50 lei; tom V (**1983—1984**), 1984, 182 p., 15 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

ION COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Moldova şi Bucovina**, vol. I.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom. X, partea 1, litera **S** (S — sclabuc), 1984.

* * * **Dicţionar german-român**, ediţia a II-a.

RM — ISSN 0025—3523

LR, ANUL XXXIV, nr. 3, Bucureşti, p. 163 — 258, 1985

I. P. Informaţia c. 1162

42 200

Lei 20

T 8274 208

LIMBA ROMÂNĂ

4

ANUL XXXIV

1985

iulie—august

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990 0 IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la: „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 45.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à: „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. Box 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
str. Spiru Haret 12
R—79638 Bucureşti
Telefon: 14.26.80. sau 15.74.30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei 125
R—79717 Bucureşti
Telefon: 50.76.80

I 8274

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIV 1985 Nr. 4
iulie—august

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, 27, 1984)

LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ȚARA NOASTRĂ ÎN CURSUL ANULUI 1984*

DE

ION DĂNĂILĂ ȘI ELEONORA POPA

SUMAR

Atenția cititorilor 261

I. *Documentare și informare* 262
1. Bibliografii 262
2. Periodice 263
3. Volume omagiale, culegeri 264
4. Semnalări, referate 265
5. Rezumate și titluri de teze de doctorat 266

II. *Generalități* 267
1. Manifestări științifice 267
2. Cronici, dări de seamă 270

III. *Lingvistică generală* 271
1. Lingvistică teoretică 271
2. Lingvistică matematică și aplicată 281

IV. *Limba română* 284
1. Generalități 284
2. Istoria lingvistică românească 284
3. Istoria limbii române 289
4. Dialectologie 292
a. Generalități 292
b. Graiurile dacoromâne 292
c. Aromână 294
d. Meglenoromână 294
5. Româna peste hotare 294

* Au fost incluse și titluri din anii precedenți, extrase din cărți, culegeri, periodice etc. care nu ne-au parvenit la timp.

43048.

6. Filologie 294
7. Fonetică și fonologie 302
8. Gramatică 303
a. Generalități 303
b. Morfologie 303
c. Sintaxă 304
9. Lexicologie 305
a. Semantică 305
b. Formarea cuvintelor 307
c. Etimologii 307
d. Lexicografie 309
10. Limbă literară 312
a. Generalități 312
b. Stilistică, poetică, limba scriitorului 312
c. Cultivarea limbii 317
11. Onomastică 318
a. Generalități 318
b. Antroponimie 318
b. Toponimie 319
12. Ortografie, ortoepie, punctuație 320
V. *Balcanistică* 321
VI. *Filologie clasică* 321
VII. *Germanistică* 324
VIII. *Orientalistică* 327
IX. *Romanistică* 327
X. *Slavistică* 330
XI. *Tracologie* 331
XII. *Limba albaneză* 331
XIII. *Limba armeană* 331
XIV. *Limba bască* 332
XV. *Limba chineză* 332
XVI. *Limba japoneză* 332
XVII. *Limba maghiară* 332
XVIII. *Limbi altaice* 334
XIX. *Limbi amerindiene* 335
XXX. *Limbi austro-asiatice* 335
XXI. *Limbi baltice* 335
XXII. *Limbi caucaziene* 335
XIII. *Limbi celtice* 335
XXIV. *Limbi chino-tibetane* 335
XXV. *Limbi dravidiene* 336
XXVI. *Limbi fino-ugrice* 336
XXVII. *Limbi indo-europene* 336
XXVIII. *Limbi indo-iraniene* 336
XXIX. *Limbi lapone* 336
XXX. *Limbi malaiopolineziene* 336
XXXI. *Limbi mayane* 337
XXXII. *Limbi semitice* 337
XXXIII. *Limbi turcice* 337
XXXIV. *Limbi uralice* 337
XXXV. *Limbi artificiale* 337
XXXVI. *Metodica predării limbilor* 338

1. Generalități 338
2. Limba română 338
3. Limbi străine 342
4. Manuale, cursuri, ghiduri etc. 345
XXXVII. *Varia* 354
XXXVIII. *Aniversări* 355
XXXIX. *In memoriam* 356
Abrevieri 356
Indice alfabetic 362
1. Autori 362
2. Cuvinte 383

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Din dorința de a oferi cititorilor o bibliografie cît mai cuprinzătoare și date fiind dificultățile pe care le întîmpinăm în aflarea, la timp, a lucrărilor de lingvistică de circulație mai restrînsă (locală sau județeană) apărute în țara noastră, ne adresăm — pe această cale — autorilor de astfel de lucrări, rugîndu-i să ni le semnaleze, trimițînd informațiile bibliografice necesare pentru BRL, pe adresa:

Redacția revistei „Limba română"
— Pentru BRL —
Str. Spiru Haret nr. 12
79638 București

Dacă este posibil, ar fi de preferat ca autorii să trimită un exemplar din lucrare la aceeași adresă. Imediat ce au fost fișate pentru BRL și după ce, eventual, au fost citite pentru recenzare, lucrările primite astfel vor fi predate bibliotecii Institutului de Lingvistică al Universității din București, ca donații din partea autorilor. Confirmarea primirii lucrărilor o va constitui însăși includerea acestora în BRL.

Lucrările avute în vedere aici sînt articolele, studiile, notele, recenziile etc. de lingvistică publicate în periodicele locale care nu au intrat încă în circuitul BRL (vezi secțiunea *Abrevieri* a bibliografiei), precum și culegerile, volumele, cursurile universitare etc. de lingvistică editate de centrele universitare din țară, de consiliile de cultură sau de muzeele municipale, județene sau locale, de filialele societăților științifice etc.

Autorii BRL mulțumesc anticipat tuturor celor care vor răspunde prezentului apel.

I. *DOCUMENTARE ŞI INFORMARE* *

1. BIBLIOGRAFII

1. DĂNĂILĂ, ION, POPA, ELEONORA, *Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **26**, 1983). Lucrări de lingvistică apărute în ţara noastră în cursul anului 1983*, LR, **33**, nr. 4, 1984, 247–370.
2. DOBRE, MARIA, *Bibliografia lucrărilor de onomastică apărute în România — 1978–1982*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 257–273. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 8 ; **18**, 1975, nr. 9.
3. FAICIUC, ELISABETA, *Bibliografia operelor lui Nicolae Drăganu*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 116–121.
4. KELP, H., *Germanistische Linguistik in Rumänien (Bibliographie). Bernhard Capesius*, V.u.K., **36**, nr. 3, 1984, 24 ; nr. 4, 22 ; nr. 5, 25 ; nr. 6, 25 ; nr. 7, 25 ; *Johann Wolf*, nr. 10, 22 ; nr. 12, 23–24.
5. MĂLINAŞ, CONSTANTIN, *Propuneri pentru* **Bibliografia românească modernă**, Echinox, **16**, nr. 3–4, 1984, 22. Vezi nr. **15**.
6. NEGRARU, MARIA, *Începuturile bibliografiei lingvistice româneşti*, Biblioteca, nr. 1–2, 1983, 51–52.
7. SIMIONESCU, LILIANA, *„Limbă şi literatură". Indice bibliografic (vol. I–IV, 1981 ; I–IV, 1982 ; I–IV, 1983)*, LL, nr. 4, 1983, 617–631 [cu ind. de aut.].
8. TAFTĂ, LUCIA, ISTICIOAIA BUDURA, TATIANA, *Bibliographie historique (1979), IV*, RRH, **22**, nr. 4, 1983, 403–412 ; (V), **23**, nr. 1, 1984, 85–98. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 16 ; **25**, 1982, nr. 10 ; **24**, 1981, nr. 10.
9. TĂNASE, ADELA-MIRA, TĂNASE, EUGÈNE, *Les études de linguistique romane parues en Roumanie. II. Entre 1977 et 1982*, Timişoara, TUT, 1984, 120 p. multigr. (UT. FF. *Seminarul de lingvistică*, 21). Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 17.
10. ZAGARODNÎI, D., *Bibliografia lucrărilor prof. univ. B. Cazacu, membru corespondent al Academiei, preşedintele Societăţii de Ştiinţe Filologice din R.S. România*, LL, nr. 3, 1984, 430–444 [cu ocazia împlinirii a 65 de ani ; perioada : 1941–1 iunie 1984].
11. * * * *Bibliografia lucrărilor profesorului Ioan Pătruţ. 1941–1983*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 8–16 [cu ocazia împlinirii a 70 de ani].
12. * * * *Bibliografia manualelor, tratatelor şi cursurilor universitare apărute în R.S. România, 1973–1974, 1975–1976. 1977–1978. 1979–1980*. Lucrare elaborată în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare din Bucureşti (Serviciul bibliografic şi Serviciul relaţii cu publicul), cu colaborarea Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca (Serviciul bibliografic) *1973–1974* : Redactor: Ioan Carabă Mitrofan (BCUB). Colaborator : Maria Breban (BCUCN). *1975–1976* : Redactor : Constantin Pompilian (BCUB). Colaborator : Maria Breban (BCUCN). *1977–1978* : Redactori : Adina Draica, Valentina Nedelcu (BCUB). Colaborator : Maria Breban (BCUCN). Coordonator bibliografic : Maria Negraru, *1979–1980*. Redactori : Paula Decanca, Adina Draica, Tania Mamali (BCUB). Colaborator : Maria Breban (BCUCN). Coordonator : Adina Draica, Bucureşti, [AMBCUB], *1973–1974* : 1975, X+ 453 p. multigr. ; *1975–1976* : 1979, 600 p. multigr. ; *1977–1978* : 1981, XII + 971 p. multigr. ; *1979–1980* : 1984, I : XII + 318 p. (p. 1–138), II : 371 p. (p. 319–689) multigr. (BCUB. BCUCN) [v. mai ales cap. 5. *Lingvistică. Filologie* ; cu ind. de nume].
13. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din periodice şi seriale*, Bucureşti, [TBCS], **30**, nr. 20–24, 1982, **31**, nr. 1–8, 1983 (BCS).
14. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărţi, albume, hărţi*, Bucureşti, [TBCS], **32**, nr. 18–24, 1983, **33**, nr. 1–19, 1984 (BCS).

---

* Numerele de ordine culese cu caractere **aldine** trimit la titluri de cărţi sau de volume separate.

Pentru a economisi spaţiul grafic, numele editurilor sau acelea ale instituţiilor sub egida cărora a apărut lucrarea (ultimele apar în paranteze rotunde, la sfîrşitul indicaţiei bibliografice) au fost abreviate, iar prescurtările respective apar la locul alfabetic în secţiunea *Abrevieri*. Acelaşi tratament l-au primit şi indicaţiile referitcare la rezumate, precum şi termenii bibliografici uzuali. Din acelaşi motiv, titlurile recenziilor la cărţi incluse în BRL (anul în curs sau anii precedenţ) au fost reduse la un număr minim de informaţii, suficient numai pentru identificarea lucrării recenzate, după care am pus puncte de suspensie în paranteze drepte ; cu ajutorul unei trimiteri, cititorul va putea afla şi titlul complet al lucrării recenzate.

15. * * * *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*. Vol. I (*A—C*). Prefață de Gabriel Ștrempel. Coordonare generală: Gabriel Ștrempel. Coordonare bibliografică: Neonila Onofrei, Valeria Trifu. Autori: Neonila Onofrei, Lucreția Angheluță, Lucia Miclescu, Cornelia Gilorteanu, Tamara Teodorescu. Au mai participat la elaborarea fișelor și aranjarea fișierelor: Bagdasar Ion, Barbosa Octavian, Bălășescu Sevastia, Băncilă Ileana, Bugeanu Dan, Cortez-Mătasă Elena, Dumitrescu Constanța, Georgescu Dan, Haneș Gheorghina, Mischie Maria, Papacostea-Danielopolu Cornelia, Pîrvulescu Titus, Protopopescu Natalia, Radu Vasile, Sasu-Țimerman Dorotea, Sălăgean Sergiu, Stoica Maria. Coordonare redacțională: Gabriela Dantiș, Nicolae Gheran, Rodica Pandele, [București], EȘE/SȘF, 1984, 912 p. (BARSR) [Engl. Ab.; русс. рез.].

16. * * * *Bibliography. Books published between December 1, 1982 — March 1, 1983 (selectively)*. RomBooks, nr. 2, 1983, 50—63 [lingvistica la p. 53]; *Books published between March 2 — May 31, 1983 (selectively)*, nr. 3, 53—64 [lingvistica la p. 53—54]; *Books published between December 1, 1983 — March 1, 1984 (selectively)*, nr. 1, 1984, 53—64 [lingvistica la p. 54—55]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 21.

17. * * * *Buletin bibliografic informativ (Lingvistică, limbaje specializate, metodologie)*. Anul III (1982). Buletinul a fost întocmit de către un colectiv coordonat de Helmut Kelp: Mădălina Nicolau, Helmut Kelp, Constanța Stoenescu, Crina Bocșan, Irimiaș Alexandru. Pentru uzul studenților. București, ARICB, 1984, IX + 240 p. multigr. (MEÎ. ICB. Catedra de limbi moderne). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **21**; **24**, 1981, nr. 15.

18. * * * *Literatura română. Ghid bibliografic*, Partea I: *Surse*. Lucrare întocmită de un colectiv format din: Coordonator: dr. Ion Stoica. Redactor responsabil: Anca Podgoreanu. Colaboratori: Ioan Carabă, Florin Grigoraș, Maria Negraru, Hilda Nichifor, Horia Popescu, Anca Podgoreanu, Florica Singer, Alexandru Surdu, Mihail Vătan. Partea a II-a: *Scriitori (A—L)*, *(M—Z)*. Lucrarea a fost întocmită de un colectiv format din: Coordonator: dr. Ion Stoica. Redactor responsabil: Anca Podgoreanu. Colaboratori: Marinela Gearbă, Lidia Lepădatu, Tiberiu Mihail, Hilda Nichifor, Anca Podgoreanu, Ana Săndulescu, Florica Singer, Mihail Vătan. București, [f.e.], Partea I: 1979, 716 p. [cu ind. de n. pr., de rev. lit. și de cult.]; Partea a II-a: *(A-L)*: 1982, 585 p., *(M-Z)*: 1983, 465 p. [cu ind. de pseudonime și ind. general de n. pr.] (BCUB).
VEZI și nr. **605**.

Recenzii

19. A. G., *Dacoromania. 1920—1948. Bibliografia* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 79. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **22**.
20. BANTAȘ, ANDREI, Helmut Kelp (coordonator), *Buletin bibliografic informativ* [...], anul I 1980 (apărut 1981), anul II 1981 (apărut 1982) [...], Bul$t Pitești, 1983, 624, Vezi BRL, **24**, 1981, nr. **15**; **25**, 1982, nr. **21**.
21. BELTECHI, EUGEN, *Dacoromania. Bibliografie* [...], LL, nr. 1, 1984, 125—128. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **22**.
22. FAICIUC, ELISABETA, *Dacoromania. Bibliografie* [...], Biblioteca, nr. 2, 1984, 29—30. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **22**.
23. TODORAN, ROMULUS, *Dacoromania. Bibliografie* [...], CL, **29**, nr. 1, 1984, 72—74. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **22**.
VEZI și nr. 612.

2. PERIODICE

25. *Analele Universității București. Limba și literatura română*, București, [TUB], **33**, 1984.
26. *Analele Universității București. Limbi și literaturi străine*, București, [TUB], **32**, 1984.
27. *Analele Universității din Timișoara. Științe filologice*, Timișoara, [TUT], **21**, 1982.
28. *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, București, EARSR, **21**, nr. 1—2, 1984.
29. *Cercetări de lingvistică*, Cluj-Napoca, EARSR, **29**, nr. 1—2, 1984.
30. *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Sibiu, VASRR, **26**, nr. 1—2, 1983. Vezi și nr. 40.
31. *Limba română*, București, EARSR, **33**, nr. 1—6, 1984.
32. *Limba și literatura română*. Revistă trimestrială pentru elevi, București, **13**, nr. 1—4, 1984 (SȘF).
33. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*, Cluj-Napoca, EARSR, **27**, nr. 2, 1983, **28**, nr. 1—2, 1984.
34. *Revue des études sud-est européennes*, București, EARSR, **21**, nr. 4, 1983, **22**, nr. 1—4, 1984 (ASSP, IESEE).

35. *Revue roumaine de linguistique*, București, EARSR, **29**, nr. 1—6, 1984.
36. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Philologia*, Cluj-Napoca, [TUCN], **29**, 1984.
37. *Studii și cercetări lingvistice*, București, EARSR, **35**, nr. 1—6, 1984.
VEZI și nr. 19, 21, 23, **638**.

Recenzii

38. CONSTANTINESCU, ILEANA, *„Cahiers de linguistique théorique et appliquée"*, XX (1983), nr. 1—2 [...], SCL, **35**, nr. 6, 1984, 522. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 37.
39. COSTĂCHESCU, ADRIANA, *„Langage"* (mars 1982), nr. 65, 128 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 66—68.
40. DIETER, D., *Sprachrohr aller Forscher. Zur : Festausgabe der „Forschungen zur Volks- und Landeskunde"*, Band 2 (27)/1984, KarpRund, **17**, nr. 46, 1984, 6. Vezi nr. 30.
41. HAȘDEU, IULIA, *„La linguistique". Revue de la Société internationale de linguistique fonctionnelle*, XVI (1980), nr. 1, 2, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 66.
42. IANCU, VICTOR, *„La ricerce dialettale"*. Promosa e coordinata da Manlio Cortelazzo, III, 12 (1981), Pisa, 620 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 74—76.
43. PETRESCU, GABRIELA, *„Bulletin de la Société de linguistique de Paris"*, LXXV (1980) 1, XXXIV + 461 p.; 2, 1 + 429 p., SCL, 35, nr. 6, 1984, 523—525.
44. SCURTU, GABRIELA, *„Langue française"* (1983), nr. 57, 128 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 72—73; nr. 58, 126 p., SCL, nr. 6, 525.
45. SURU, V., *„Școala Mehedințiului"* (X—XI), Orizont, **35**, nr. 12, 1984, 10. Vezi sigla ȘM.
46. * * * *Anuarul de lingvistică și istorie literară*, Transilvania, **13**, nr. 5, 1984, 54 [Iași, **28**, 1981—1982]. Vezi BRL, **26**, 1983, sigla AnL.
VEZI și nr. 67, 78, 395, 1347, 1612, 1616, 1617, 1655.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI

47. * * * *Alexandru Philippide. 50 de ani de la moarte. Studii*, Iași, [f.e.], 1983, 111 p. [ed. de comitetul de redacție al AUI].
48. * * * *Anuar de etnologie—arte—istorie—lingvistică*. [Vol.] I. Comitetul de redacție: Eugen Todoran, Deliu Petroiu, Viorel Țigu, Aurel Turcuș, Sergiu Drincu, Timișoara, TUT, 1981, 220 p. multigr. (ARSR. BCȘ). Vezi și nr. 79.
49. * * * *Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*. Seria A. 5. *Comunicări. Sesiune științifică noiembrie 1983*. Volumul apare sub îngrijirea unui colectiv format din: Ion Ilișiu, Valeriu Rusu, Ion Ionică, București, [f.e.], 1983, 276 p. multigr. (CCES) [sesiune cu tema: Componente ale culturii poporului român].
50. * * * *Buletin informativ metodico-științific*. I—II (1981—1982), Colectivul de redacție: V. Șerban, V.D. Țâra, A. Scorobete, secretar științific, [Timișoara], TUT, [1983], 154 p. (SȘF. Fil. Timișoara). Vezi și nr. 69.
51. * * * *Caietul cercului de studii*. [Vol.] II. Colegiul de redacție: Doina Bogdan Dascălu, Maria Purdela Sitaru, Bruno Würtz, Timișoara, TUT, 1984, 248 p. (UT. CȘS).
52. * * * *Contemporary Stylistic Criticism in English: An Anthology*. Edited by Richard McLain și Ștefan Oltean, Cluj-Napoca, [TUCN], 1979, V + 495 p. multigr. (UCN. FF). Vezi și nr. 68.
53. * * * *Contribuții lingvistice*. Volum îngrijit de Ion Mușiu (coordonator), Francisc Király, Doina David, Victoria Stroescu, Timișoara, TUT, 1983, 145 p. (UT. FF).
54. * * * *Coresi în cultura românească*. Culegere de studii și cercetări, Brașov, [f.e.], 1983, 140 p. *(Cumidava*, **13**, 1, CCESJ Brașov).
55. * * * *Direcții în critica și poetica franceză contemporană*. Lucrare elaborată de un colectiv al Catedrei de limba și literatura franceză a Facultății de Filologie de la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iași: Silvia Buțureanu, Maria Carpov, Al. Casian, Al. Călinescu, Adela Hagiu, Mihaela Mîrțu, Marina Mureșanu-Ionescu, Val. Panaitescu, Constantin Pavel, Iulian Popescu, Anca Sîrbu, Petruța Spînu, Iași, EJ, 1983, 344 p. Vezi și nr. 74.
56. * * * *Limbă și literatură*, București, [f.e.], nr. 4, 1983, nr. 1—4, 1984 (SȘF). Vezi și nr. 73.
57. * * * *Limbile moderne în școală*, București, [f.e.], nr. 2, 1983, nr. 1, 1984 (SȘF).
58. * * * *Lucrările cercurilor științifice studențești* [I—II], Timișoara, TUT [I]: 1979, [II]+ 129 p. multigr; [II]: 1980, [II]+125 p. multigr. (UT. FF) [vol. din 1980 îngrijit de Victoria Stroescu].
59. * * * *Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte*. Seria IV. Tomul IV. *1982—1983*. Comitetul de redacție: acad. Al. Graur (redactor responsabil), Jean Livescu (redactor responsabil adjunct), acad. Șerban Cioculescu, acad. Virgil Vătășianu, Al. Balaci, B.

Cazacu, G. Ivănescu, H. Mihăescu (membri), Al. Ionașcu (secretar științific), București, EARSR, 1984, 192 p. (ARSR).

60. * * * *Probleme de defectologie. IX*. Autori: Boșcaiu Em., Caraman Al., Farkaș M., Filimon V., Iacomi Fl., Ichim A.M., Katona L., Măescu-Caraman L., Moldovan V., Mureșanu A., Nicolescu Fl., Pufan C., Radu Gh., Sima Al., Stoiciu E.M. Coordonarea volumului: Lucia Măescu-Caraman. *X*. Coordonarea volumului: Lucia Măescu-Caraman. *XI*. Coordonator științific: Emil Verza, București, EDP, *IX*: 1975, 156 p.; *X*: 1980, 328 p.; *XI*: 1983, 248 p. (MEÎ ICPP. UB).

61. * * * *Spiritualitate și istorie la intorsura Carpaților*. Volumele I—II. Sub îngrijirea dr. Antonie Plămădeală, Buzău [Editat de Sectorul cultural al Episcopiei Buzăului], 1983, I: 420 p., II: 412 p. Vezi și nr. 66, 70.

62. * * * *Studia et acta orientalia*. Vol. XI, Bucarest, [f.e.], 1983, 130 p. (ALO).

63. * * * *Studii literare româno-slave*. Coordonator: Voislava Stoianovici, București, TUB, 1977 (pe copertă: 1978), 330 p. multigr. (UB. FLS).

VEZI și nr. **7, 152, 153, 368, 370, 672, 1464, 1735, 1839—1841, 1940, 1941, 1965.**

Recenzii

64. A. G., *„Ethnologica"*, FLit, **16**, nr. 2, 1983, 8 [Euc., 1982]. Vezi sigla **Etbnologica.**

65. A. P., *Studii și comunicări* (Studien und Mitteilungen)[...], 1980 u. 1981 [...], FVL, **25**, nr. 1—2, 1982, 127—128. Vezi BRL, **26**, 1983, sigla **SC-Sibiu.**

66. BĂNESCU, MARCU, Dr. Antonie Plămădeală, *Spiritualitate* [...], MB, **34**, nr. 3—4, 1984, 223—225. Vezi nr. **61**.

67. CÂMPEANU, ILIEȘ, *„Incontri linguistici"* (1979), nr. 5, Università di Trieste e Università di Udine, 252 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 70—71 [dedicat lui Vittore Pisani, la împlinirea a 80 de ani].

68. CERNEA, SANDA, *Contemporary Stylistic Criticism* [...], BulȘt Pitești, 1983, 625—626. Vezi nr. **52**.

69. CHIOSA, CL. G., *Buletin informativ* [...], LL, nr. 2, 1984, 308—311. Vezi nr. **50.**

70. CIACHIR, DAN, *Spiritualitate națională în Moldova secolului al VIII-lea*, TribRom, **13**, nr. 276, 1984, 4 [de Teoctist al Moldovei].

71. DUMITRESCU, ANA, *Două lucrări de mare utilitate în predarea-învățarea limbii și literaturii române*. ÎnvLicTehn, **32**, nr. 2, 1984, 26 [interesează numai Constanța Bărboi ș.a., *Limba și literatura română în liceu...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **58.**

72. HANGIU, I., *Limba și literatura română. Calitate* [...], LL, nr. 3, 1984, 456—458 [de Constanța Bărboi ș.a.]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **58.**

73. HANGIU, I., **Limbă și literatură** *la trei decenii de la apariție*, LL, nr. 4, 1984, 473—474. Vezi nr. **56.**

74. JÓZSA, MÁRIA, *Direcții în critica* [...], NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 180—183. Vezi nr. **55.**

75. MECU, NICOLAE, *Cercetări de limbă și literatură*, 2, Sibiu, 1983, 304 p., LL, nr. 3, 1984, 459—460. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **57.**

76. RIZESCU, I., *Romanica Europaea et Americana*. Festschrift für Harri Meier zum 8 Januar 1980. Herausgegeben von Hans Dieter Bork, Artur Greive, Dieter Woll, 1980, Bonn, Bouvier Verlag Herbert Grundmann, 676 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 63—65.

77. ȘUTEU, FLORA, *Caietul cercului de studii*, I [...], LR, **33**, nr. 4, 1984, 546. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **56.**

78. TOMA, ION, **„Travaux de linguistique et de littérature** *publiés par le Centre de Philologie et de Littératures Romanes de l'Université de Strasbourg"*, XVIII (1980), 1 (= *Linguistique Philologie, Stylistique)*, 458 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 71—72 [dedicat memoriei prof. Gérard Moignet — 1912-1978].

79. TURCUȘ, ARISTIDA, *Anuar de etnologie* [...], Orizont, **35**, nr. 5, 1984, 5. Vezi și nr. **48.**

80. VASILIU, LAURA, Jiři Felix, *Sbírka rumunských textů jazykovědných*. Culegere de texte românești de lingvistică, Praga, Univerzita Karlova, 1983, 242 p., LR **33**, nr. 5, 1985, 457.

81. WALD, LUCIA, *Memoriile Secției de științe filologice* [...]. Tomul III [...], LL, nr. 4, 1983, 587—591. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **61**.

VEZI și nr. 686, 704, 1477, 1648, 2163.

4. SEMNALĂRI, REFERATE

82. * * * *Buletin de informare documentară în cultură*, Seria: *Literatură*, București, [TBCS], nr. 1—4 (BCS) [v. cap. 02. *Estetică literară, Stilistică. Limbă literară, Traduceri*].

83. * * * *Cartea social-politică.* Note de lectură la lucrări apărute peste hotare. Editat de OIDȘSP, București, nr. 2, 1980 (AȘSP).
84. * * * *Cărți în curs de apariție,* [București], [f.e.], nr. 1—4, 1984 (CE).
85. * * * *Cărți noi în științele istorice.* Referate și recenzii. Material documentar în sprijinul cadrelor didactice și catedrelor de științe sociale, București, [f.e.], nr. 1—2, 1984.
86. * * * *Cărți străine intrate în bibliotecile din România. Lingvistică.* Seria 4, București, [f.e.], **17**, nr. 1—4, 1984 (BARSR).
87. * * * *Informare pedagogică sumară. Cărți și articole din publicații periodice și seriale editate în R.S. România,* București, [f.e.], nr. 2—3, 1983 (MEÎ. BCP).
88. * * * *Romanian Books.* Quarterly Magazine brought out in English, French, German and Russian by the Publishing Centre, Bucharest, **20**, nr. 2—4, 1983, **21**, nr. 1, 1984 (ASPS. OIDSPS).
89. * * * *Romanian Scientific Abstracts.* Bucharest, [f.e.], nr. 3—4, 1983, nr. 1, 1984 (ASPS, OIDSPS).
90. * * * *Științele sociale și politice din România. Progrese și realizări,* București, [f.e.], nr. 4, 1983, nr. 2—4, 1984 (AȘSP. OIDȘSP).
91. * * * *Științele sociale și politice peste hotare. Direcții și tendințe.* Pentru documentarea cercetătorilor și cadrelor didactice de specialitate, București, [f.e.], nr. 4, 1983, nr. 1—2, 1984 (AȘSP. OIDȘSP).

5. REZUMATE ȘI TITLURI DE TEZE DE DOCTORAT

92. BUREȚEA, EMILIAN N., *Toponimia din nord-vestul Olteniei, zona carpatică și subcarpatică a județului Vîlcea* — Rtd — .Conducător științific : Dr. Teofil Teaha, București, [f.e.], 1984, [II] + [2] + 25 + IV p. multigr. (ICED).
93. DOMINTE, CONSTANTIN, *Negația în limba română.* — Rtd — .Conducător științific : Acad. prof. dr. doc. Alexandru Graur, București, [TUB], 1984, [II] + 27 p. multigr. (UB. FLLS) [cu o h.].
94. GOICU, VASILE, *Prozodia — mijloc de structurare a gîndirii poetice.* Rtd. Conducător științific : Prof. univ. dr. G.I. Tohăneanu, Timișoara, [TUT], 1984 [II] + 26 + [2] + + X p. multigr. (UT. FF) [cu 2 an.].
95. KONNERTH, GERHARD, *Adjectivul și grupul adjectival în germană și română. O analiză contrastivă.* Das Adjektiv und die Adjektivphrase im Deutschen und Rumänischen. Eine kontrastive Untersuchung. — Rtd —. Conducător științific : Prof. dr. doc. Mihai Isbășescu, București, [TUT], 1984, [II] + 38 p. multigr. (UB. IL).
96. LIVESCU, MICHAELA, *Locul limbii române între limbile romanice în perspectiva atlaselor lingvistice romanice — terminologia părților capului.* — Rtd — .Conducător științific : Dr. Teofil Teaha, [București], [f.e.], 1984 [II] + 29 p. multigr. (ICED).
97. MIHĂILESCU PITIȘ, ANCA, *Studiul contrastiv al negației în limba germană și română.* Konstrastive Untersuchung der Negation in der deutschen und in der rumänischen Sprache. — Rtd —. Conducător științific : Prof. dr. doc. Mihai Isbășescu, București, [TUB], 1984, [II] + 23 p. multigr. (UB. FLLS).
98. NEAGOIE, ELENA VICTORIA, *Graiul ungurenilor din nordul Olteniei.* Rtd. Conducător științific : Prof. univ. Boris Cazacu, București, [TUB], 1983 [II] + 24 p. multigr. + 1 h. (UB. FLLR).
99. OLTEAN, ȘTEFAN, *Stilul indirect liber și monologul interior : procedee ale narării în romanul englez modern (Virginia Woolf, D.H. Lawrence, James Joyce). Studiu de poetică teoretică și aplicată.* — Rtd — .Conducător științific : Prof. dr. Ion Vlad, [Cluj-Napoca], [TUCN], 1984 [VI] + 25 p. multigr. (UCN, FF).
100. PÉREZ ODALIS, GUILLERMO NINA, *Semiotica teatrală : coduri și reprezentare.* — Rtd. — Conducător științific : Prof. univ. dr. Paul Miclău, București, [TUB], 1984 [II] + 30 p. multigr. (UB. FLLS).
101. POENARU, MIHAELA, *Discours direct et discours rapporté en français contemporain.* Rtd. Conducător științific : Prof. dr. Paul Miclău, București, [TUB], 1984 [IV] + 27 + XX p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de limbă și literatură franceză).
102. POPESCU, MARCEL, *Die Modalität im Deutschen und Rumänichen.* Modalitatea în germană și română. — Rtd —. Conducător științific : Prof. dr. doc. Mihai Isbășescu, București, [TUB], 1984 [II] + 26 p. multigr. (UB. FLLS).
103. STOICHIȚOIU, ADRIANA, *Stilul juridic în româna contemporană.* — Rtd — .Conducător științific : Acad. prof. dr. Ion Coteanu, București, [TUB], 1984 [II] + 20 p. multigr. (UB. FLLR).

104. SUCIU, EMIL, *Influența turcă asupra limbii române.*—Rtd—. Conducător științific: Conf. dr. Vladimir Drimba, București, [TUB], 1984 [II] + 24 p. multigr. (UB. FLLS).
105. SZEGHŐ, LAJAS GYÖRGY, *O contribuție la studiul comparat al versificațiilor indoeuropene.*—Rtd—. Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. Zoe Dumitrescu-Bușulenga. București, [TUB], 1982, [II] + 22 p. multigr. (UB. FLLR).
106. ȘERBAN, DOMNICA, *The Subject in English and Romanian. A Comparative Study from the Perspective of Universal Grammar.*—Rtd—. Conducător științific: Prof. dr. Leon D. Levițchi, București, [TUB], 1984 [II] + 27 p. multigr. (UB. FLLS).
107. ȚĂRANU, ECATERINA, *Limba textelor administrative din Transilvania, Banat și Bucovina (1774—1830).* [Rtd]. Conducător științific: Prof. dr. doc. G. Istrate, [Iași], [TUI], 1984, [II] + 25 p. multigr. (UI. FF).
108. VASILUȚĂ, LIVIA, *Cîmpul lexico-semantic al conceptului de „frumos" în limba română.* Rtd. Conducător științific: Prof. univ. dr. Ștefan Munteanu, Timișoara, [TUT], 1948, [II] + 26 + VII + [II]p. multigr. (UT. FF).
109. VIDAN, MARGARETA, *Probleme pedagogice fundamentale ale învățării limbii române de către studenții străini.* Rtd. Conducător științific: Prof. univ. dr doc. Anghel Manolache, București, [TUB], 1984 [II] —23 p. multigr. (MEÎ. FIF).
VEZI și nr. **905.**

Recenzii

110. NEGREANU, C., Dumitru Stanciu, *Proverbul, izvor de cunoaștere a gîndirii și expresiei folclorice a poporului român. Comparație cu paremiologia popoarelor balcanice* (teză de doctorat). Universitatea din București, 1983, Proverbium, 74—75.

II. *GENERALITĂȚI*

1. MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

111. ANGHELESCU, NADIA, *Symposium on the History of Arabic Grammar (16—19 April 1984, University of Nijmegen)*, RRL, **39**, nr. 6, 1984, 547.
112. APREOTESEI, CEZAR, *Rumunski doprinos Kongresu slavista*, KŽ, **16**, nr. 3, 1983, 93—94 [al IX-lea, Kiev, 6—14 sept. 1983].
113. ARDEVAN, RADU, *Al VIII-lea Congres Internațional de Epigrafie Greacă și Latină*, AMN, **20**, 1983, 937—939 [Atena, 3—9 oct. 1982].
114. BACIU, IOAN, *Al XVII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 87 [Aix-en-Provence, 29 aug. — 3 sept. 1983].
115. BARBĂ, GHEORGHE, *Simpozioanele „Alexei Tolstoi" (100 de ani de la naștere) și „V. Maiakovski" (90 de ani de la naștere)*, LMȘ, nr. 2, 1983, 224—226 [primul: București, 26 febr. 1983 și Cluj-Napoca, 5 mart. 1983; al doilea: București, 3—4 iun. 1983].
116. BERCIU, D., *Al VI-lea Simpozion național de tracologie*, ȘSPR, nr. 3—4, 1983, 102—105 [Craiova, 24—26 n. 1983].
117. BERCIU, DUMITRU, *Noi cercetări în domeniul tracologiei.* Magazin, **28**, nr. 46, 1984, 9 [despre al VII-lea Simpozion național de tracologie, Drobeta-Turnu Severin, 1984; conv. cons. de Gh. Brătean].
118. BULGĂR, GH., *Congresul Internațional de Filologie Romanică*, TribRom, **12**, nr. 257, 1983, 2 [v. locul și data la nr. 114].
119. BULUȚĂ, GHEORGHE, *Arta tiparului bucureștean*, Luceafărul, **27**, nr. 13, 1984, 6 [expoziție la MIMB, 1984; cu 5 facs.].
120. CARAGEANI, G., *La Avignon. Un omagiu adus limbii române*, Cronica, **19**, nr. 14, 1984, 10 [al III-lea Congres al Asociației Internaționale de Studii Românești (A.I.S.R.)].
121. CHIȚIMIA, ION C., *Le Congrès international des slavistes, Kiev, septembre 1983*, Ethnologica, 1983, 180—182.
122. COMIȘEL, ECATERINA, *Concursurile de limbi moderne pentru învățămîntul liceal*, LMȘ, nr. 1, 1984, 131—133.
123. CORNILESCU, ALEXANDRA, *Sesiunea „Analiza contrastivă în cercetarea lingvistică actuală"*, LMȘ, nr. 2, 1983, 222—223 [Buc., 1—2 iul. 1983, organizată la FLLS a UB].

124. COTEANU, ION, *Cultura română văzută cu ochi dinafară sau Epilogul fructuos al unor cursuri de vară*, Contemporanul, nr. 37, 1984, 6 [organizate de FLLR a UB].
125. CRISTEA, TEODORA, *Colocviul de lingvistică contrastivă (Veliko-Tîrnovo, septembrie, 1982)*, LMŞ, nr. 2, 1983, 226—227.
126. DUŢU, ALEXANDRU, *Carte şi cultură la Galaţi*, RLit. **17**, nr. 25, 1984, 8 [a VI-a sesiune „Valori bibliofile din patrimoniul cultural naţional. Cercetare şi valorificare", 1984].
127. GUBOGLU, MIHAIL, *IV-e Congrès international de tracologie (Istanbul 20—25 sept. 1983)*, SAO, **11**, 1983, 105.
128. HANGIU, ION, *Consfătuire privind aplicarea noii programe de limba şi literatura română în învăţămîntul liceal*, LL, nr. 1, 1984, 78—79 [Oradea, 10 n. 1983].
129. MAZILU, DAN HORIA, *The IX-th International Congress of the Slavicists (Kiev, September, 1983)*, CREL, **12**, nr. 1, 1984, 165—167.
130. MICLĂU, PAUL, *Dialog*, LR, **33**, nr. 3, 1984, 240—242 [al VI-lea Congres Mondial al Federaţiei Internaţionale a Profesorilor de Limbă Franceză, Québec, Canada, 15—20 iul. 1984].
131. MUNTEANU, VILICĂ, ZARZĂRĂ, ION, *Al doilea Simpozion de paleografie şi diplomatică slavă, Sofia, 15—30 august 1983*, RA, **61**, vol. 46, nr. 1, 1984, 95—96.
132. PENIŞOARĂ, ION, *Probleme etimologice din nou în atenţia cercetătorilor*, Forum, **26**, nr. 12, 1984, 71—72 [şedinţă lărgită de lucru de la IL, 24—25 sept. 1984, cu tema: Dicţionarul etimologic al limbii române].
133. POPESCU, FLORIN, *The Summer Courses and Scientific Colloquia, Bucharest, 1983*, AUBLLR, **33**, 1984, 101—103.
134. PREDA, C., *Al III-lea Congres Internaţional de Tracologie, Viena, 2—6 iunie 1980*, TD, **2**, 1981, 237—238.
135. ROVENŢA-FRUMUŞANI, DANIELA, *Limbaj şi normă*, VSt, **28**, nr. 7, 1984, 9 [seminar teoretic interdisciplinar „Probleme şi modalităţi noi în studiul limbajului", Senatul UB, 31 ian. 1984].
136. RUSU, VALERIU, *Le XVe Séminaire de langue, littérature et culture macédoniennes*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 95 [Skopje şi Ohrida, 1983].
137. STANCU, VALERIU, *Simpozion naţional de dialectologie*, Cronica, **19**, nr. 41, 1984, 3 [Iaşi, UI].
138. THEBAN, LAURENŢIU, *O epocă a redescoperirilor în Lusitania*, RLit, **17**, nr. 20, 1984, 24 [congresul „Situaţia actuală a limbii portugheze în lume", Lisabona, iul. 1983; despre creola portugheză din Koalai, India].
139. TOMA, ION, SĂRARU, ION, *Concurs profesional-ştiinţific. Limba şi literatura română şi limbi străine*, Forum, **26**, nr. 7—8, 1984, 136—137 [Bucureşti, Iaşi, apr.—mai, 1984].
140. TOMA, RADU, *Simpozionul „Epistemologia ştiinţelor limbajului"*, LMŞ, nr. 2, 1983, 223—224] [Buc., 8—9 apr. 1983, FLLS a UB].
141. TUŢESCU, MARIANA, *Al XVII-lea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 164—165 [v. locul şi data la nr. 114].
142. TZONY, MAGDA, *Al IV-lea Simpozion de tracologie*, TD, 3, 1983, 197—199 [Rîmnicu Vîlcea, 14—15 n. 1981].
143. VETIŞANU, VASILE, *Proverbium*, RP, **13**, nr. 11, 1984, 9 [Simpozion de paremiologie românească, Drobeta—Turnu-Severin, 18 iun. 1983]. Vezi nr. **153**.
144. VINŢELER, ONUFRIE, *Al XI-lea Congres Internaţional al Slaviştilor*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 178 [v. data şi locul la nr. 150].
145. VOLBURĂ, RUXANDRA, *The Fourth World Congress of Phoneticians (August 1983, Japan)*, Ethnologica, 1983, 172—173.
146. VULCĂNESCU, ROMULUS, *Le troisième Symposion international de thracologie — Migrations et interrelations — Espagne, Palma de Mallorca, 16—18 nov. 1981*, Ethnologica, 1982, 189—191.
147. VULTUR, SMARANDA, *Semiotica la Urbino*, VSt, **28**, nr. 3, 1984, 9 [Cursurile de vară ale Centrului Internaţional de Semiotică şi Lingvistică, 1984].
148. WALD, LUCIA, *A XVI-a Conferinţă Internaţională de Studii Clasice „Eirene", Praga, 31 august — 4 septembrie 1982*, StCl, **22**, 1984, 129—130.
149. * * * *Al VI-lea Simpozion naţional de onomastică. 16—17 octombrie*, AA **31**, 1982, Anul 115 (1981), 85—87 [Cluj-Napoca, 1981: Ioan Pătruţ, *Cuvînt de deschidere*; Ecaterina Mihăilă, Gh. Bolocan, *Despre atestările documentare în „Dicţionarul toponimic al României"*; Ioan Pătruţ, *Despre „numele duble" la români*; Viorica Pamfil, *Toponime în „Palia de la Orăştie"*; Vasile Frăţilă, *Rolul împrumuturilor în crearea toponimelor. Prioritatea unei idei*; Victor Iancu, *În legătură cu schimbarea numelor de localităţi*; Marica Pietreanu, *Funcţiile derivatelor onomastice în limbajul criticii şi istoriei literare româneşti*; Domniţa Ichim-Tomescu, *Aspecte ale subclasificării numelor proprii*; Viorica Florea, *Numele proprii la nivelul limbii şi al vorbirii*; Marius I. Oros, *Despre caracterul specific al onomasticii*; Emilian

N. Bureţea, *Sufixe diminutivale cu valoare posesivă în toponimia din nordul judeţului Vîlcea*; Rodica Sufleţel, Viorica Goicu, *Despre numele de sate din Banat*; Maria Dobre, *Terminologia pastorală şi reflectarea ei în toponimia Argeşului*; Eugen Janitsek, *Caracteristicile toponimiei din Maramureş*; Vasile Simionescu, *Interferenţe româno-ucrainene în microtoponimia localităţilor Copăcele şi Zorile (jud. Caraş Severin)*; Filofteia Modoran, *Unele aspecte ale toponimiei din zona bălţilor şi lunca Dunării*; Ştefan Vişovan, *Din onomastica folclorului maramureşan*; Mihai Petre, *Toponimia urbană din perspectivă sociologică*; V. M. Ungureanu, *Toponimia în expresii şi proverbe*; Gh. Moldoveanu, *Raportul dintre toponimie şi graiurile locale*; Mircea Homorodean, *Despre toponimul* **Troian**; Vasile Ioniţă, *Toponimie şi arheologie. Complexul Timiş-Banat (bazinul superior)*; Onufrie Vinţeler, Aurelia Borda, *Din onomastica comunei Mirăslău*; Malvina Pătruţ, *Etimologia populară în onomastică*; Ion Popescu-Sireteanu, *Originea numelui* **Moldova**; Sorina Vlad, Valeria Alexandrescu, *O străveche ocupaţie a dacoromânilor — viticultura — reflectată în toponimia Olteniei*; Ion Penişoară, *Apelative turceşti în toponimia din Dobrogea*; Sigismund V. Bodzei, *Hidronime ucrainene de origine română*; Dimitrie Oancea, *Toponimia şi reprezentările cartografice*; Mihai Gherman, *O sursă inedită asupra toponimiei minore: actele de hotărnicie*; Adrian Rezeanu, *Nume de sate din Dolj*; SabinVlad, *Nume colective de locuitori pronite din toponime compuse*; Christian Ionescu, *Nume de persoană ca nume de locuri în secolele XIII—XV*; Benedek Piroska, *Despre posibilităţile cercetării comparative a antroponimelor*; Ileana Neiescu, *Prenume vechi din zona Porţilor de Fier*; Teodor, Oancă, *Sufixele antroponimice perechi:* **-aca/-aga, -eca/-ega, -ica/-iga, -oca/-oga, -uca/-uga**; Titus Furdui, *Prenume de proveniență cultă în antroponimia Ţării Lăpuşului*; Iordache Moldoveanu, *Exemple necunoscute din onomastica românească inseparabile de autohtonie şi continuitate*; Paul Tonciulescu, *Continuitate şi permanenţă românească în spaţiul carpato-dunărean; onomastică daco-etruscă*; I. T. Stan, *Onomastica în romanul „Îngerul a strigat" de Fănuş Neagu*; Tuliu Bacotă, *Aspecte ale prenumelor românilor sighişoreni în perioada 1795—1918*; Ion Nuţă, *Porecle şi supranume dezvoltate din prenume*; Ion Roman, *Nume româneşti cu ortografie germană în documentele păstrate în arhivele Braşovului (sec. XV—XVI)*; Al. Cristureanu, *Onomastică şi dialectologie — convergenţe şi divergenţe*; Vasile Goran, *Aspecte funcţionale ale poreclelor la copii*; Eugen Pavel, *Onomastica românească în vechi însemnări manuscrise*; Augustin Pop, *Nume proprii în poezia lui Ion Barbu*; Gabriel Vasiliu, *Preocupări actuale de onomastică în Franţa*; Ion Roşianu, *Din gramatica numelui propriu*; Mariana Istrate, *Supranume — pseudonime*; Vasile Radu, *Onomastica satului Săcălăşeni*; Emilia Parpală, *Nume proprii; utilitate, convenţie, aluzie*]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1608, 1625, 1626, 1630, 1651, 1653, 1666, **25**, 1982, nr. 797, 798, 802, 1557, 1825, 1827, 1874, 1980, 1982, 1985, 1992, 1995, 2000, 2031, 2032, 2045, 2051, 2052, 2063, 2068.

150. * * * *Al IX-lea Congres Internaţional al Slaviştilor (Kiev, 6—14 septembrie 1983)*, SCL, 35, nr. 1, 1984, 77—78.

151. * * * *Dezbaterea „Aspectele controversate ale normelor ortografice ale limbii române", 30 iulie*, AA, **39**, 1983, Anul 116 (1982), 82—83 [1982; Mioara Avram, com. cu acelaşi titlu; Laura Vasiliu, *Adaptarea neologismelor*; Flora Şuteu, *Abateri conştiente de la normele ortografice, fenomene de psihologie socială*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2086, **26**, 1983, nr. 1471.

152. * * * *Mihai Eminescu „Luceafărul". Centenar. Sesiune jubiliară 1883—1983*, Bucureşti, [TUB], 1984, 179 p.

153. * * * *Proverbium*. I. Culegerea de faţă reuneşte comunicările susţinute la Primul simpozion de paremiologie românească ce a avut loc la Drobeta—Turnu-Severin în 18 iunie 1983. Îngrijit de Constantin Negreanu, Drobeta—Turnu-Severin, [f.e.]. 1984, 77 p. multigr. (IŞJ, SÎ. FilF. CCD Mehedinţi) [cu ind. de aut.].

154. * * * *Relaţii culturale, literare şi lingvistice româno-iugoslave. Actele simpozionului VI. Rumunsko-jugoslovenske kulturne, književne i lingvističke veze. Radovi VI sompozijuma. Bucureşti, 21—25 octombrie 1982*. Comitetul de redacţie — Redakcioni komitet: Victoria Frâncu, Mirco Jivcovici, Voislava Stoianovici (redactor responsabil — odgovorni urednik), Victor Vescu, Bucureşti, [TUB], 1984, 468 p. multigr. (UB. FLLS).

155. * * * *Sesiunea-dezbatere „Teorie şi practică în studiul limbii şi literaturii române". 16—19 aprilie*, AA, **31**, 1982, Anul 115 (1981), 62—63 [Constanţa, Tulcea 1981; Ion Coteanu, *Gramatica şi lingvistica*; Mioara Avram, *Gramatica şi stilistica*; Tatiana Slama-Cazacu, *Gramatica şi psiholingvistica*; Em. Vasiliu, *Gramatica şi logica*; G. Beldescu, *Gramatica şi didactica*; Al. Graur, *Corectitudinea exprimării orale şi scrise*, Th. Hristea, *Vocabularul, frazeologia şi cultivarea limbii*; Olga Duţu, *Dezvoltarea comunicării orale la copii*; Elena Barborică, *Din istoria unor construcţii frazeologice*; Angela Bidu-Vrănceanu, *Probleme de vocabular în manualele şcolare*; Mioara Avram, *Gramatica şi vocabularul*; B. Cazacu, *Prolegomene la interpretarea lingvistică a textului dramatic*; Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Adresarea şi referirea în comedia românească*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 952, 955, 956, 958, 1887.

156. * * *Sesiunea-dezbatere „Teorie și practică în studiul limbii și literaturii române", 28—30 mai*, AA, **32**, 1983, Anul 115 (1982), 75 [Oțelul Roșu, 1982; Al. Graur, *Limbajul pretențios*; Mioara Avram, *Gramatica și cultivarea limbii în învățămînt*; Ștefan Munteanu, *Cultivarea limbii în presă*; Flora Șuteu, *Expresia psihologiei sociale în textul mijloacelor de comunicare în masă*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1938, **26**, 1983, nr. 1880.

157. * * * *Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*, REF, **29**, nr. 1, 1984, 78 [din 30 n. 1983]. Vezi nr. **49**.

158. * * * *Sesiunea științifică „Probleme de lingvistică generală". 18 noiembrie*, AA, **31**, 1983, Anul 115 (1981), 96 [1981; Iorgu Iordan, *Despre conceptul de „lege" în lingvistică*; Ion Coteanu, *Gramatici tradiționale — gramatici non-tradiționale*; Em. Vasiliu, *Noțiunea de adevăr analitic și ideea de regulă semiotică*; Gabriela Pană-Dindelegan, *Conceptul de „regulă" în lingvistică*; Paul Miclău, *Dincolo de lingvistică*; Lucia Wald, *Despre logic și istoric în analiza limbii*; Gh. Mihăilă, *O sută de ani de la apariția* **Principiilor** *de lingvistică ale lui B. P. Hasdeu*; Solomon Marcus, *Statutul limbajelor artificiale*; Nadia Anghelescu, *Reflexe ale comportamentului mitic în limbaj*; Henri Wald, *Lingvistic, extralingvistic și paralingvistic*; Laurențiu Theban, *Sintaxa generală, semantaxa universală și cunoașterea limbilor lumii*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 237.

159. * * * *Simpozionul „Problemele formării limbii și poporului român în lingvistica și istoriografia străină actuală". 13 octombrie*, AA, **32**, 1983, Anul 116 (1982), 101—102.

160. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte*, AA, **32**, 1983, Anul 116 (1982), 40 [Maria Rafailă, *Documente despre Vasile Bogrea din colecțiile Bibliotecii Academiei*]. Vezi nr. 573.

161. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte. 24 februarie*, AA, **32**, 1983, Anul 116 (1982), 46—47 [1982; B. Cazacu, *Termeni pentru noțiunea „il danse" în limbile romanice, germanice și slave*; Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Termeni pentru noțiunea „mauvais temps" în limbile europene — schiță tipologică*; Nicolae Saramandu, *Termeni pentru noțiunea „beau temps" în limbile europene — schiță tipologică*]. Vezi nr. 329, BRL, **25**, 1982, nr. 439, 2259, **26**, 1983, nr. 230.

162. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte. 26 februarie*, AA, **31**, 1982, Anul 115 (1981) 47—48 [1981; Mircea Seche, *La 100 de ani de la moarte. August Treboniu Laurian și primul dicționar academic românesc*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 540.

163. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de științe filologice, literatură și arte. 28 aprilie*, AA, **32**, 1983, Anul 116 (1982), 66 [H. Mihăescu, *Inscripțiile latinești, izvor de cunoaștere a istoriei bizantine*]. Vezi nr. 1457.

164. * * * *400 de ani de la tipărirea „Paliei de la Orăștie"*, AA, **32**, 1983, Anul 116 (1982), 147 [sesiune științifică organizată de Secția de științe filologice, literatură și arte a Academiei R.S.R., 1982; Octavian Șchiau, *Palia de la Orăștie: de la tipărire (1582) și pînă astăzi (1982)*; Viorica Pamfil, *Alternanțe fonetice în „Palia de la Orăștie"*; Florica Dimitrescu, *Aspecte ale sinonimiei lexicale în „Palia de la Orăștie"*; Gheorghe Mihăilă, *Manifeste culturale ale primelor decenii de tipar românesc. De la Coresi la „Palia de la Orăștie"*]. Vezi nr. 644, 654, 656, 886.
VEZI și nr. **47**, **49**, **54**, **58**, **176**.

Recenzii

165. COSTĂCHESCU, ADRIANA, *Actes du VIIIe Congrès du Romanistes Scandinaves (Odense, 17—21 août, 1981)*, Odense University Press, 1983, 400 p., RRL, **29**, nr. 3, 1984, 273—275.

166. HOMORODEAN, MIRCEA, *Centenaire de Jeux de la Latinité. 1878—1978. La Latinité hier, aujourd'hui, demain*. Actes du Congrès international procurés par Georges et Ilinca Barthouil-Ionesco, Avignon, mai 1978, București, 1981, 464 p., CL, **29**, nr. 1, 1984, 81—82.

167. * * * *Az irodalmi elbeszélés elméleti kerdesei (Narratologiai Tanulmányok), Studia Poetica* 1. Szeged, 1980. 373 l., NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 178—179 [Seghedin, 1978].

2. CRONICI, DĂRI DE SEAMĂ

168. BEKE, GYÖRGY, *Mindenki nyelvtudománya*, A Hét, **15**, nr. 9, 1984, 1, 5.

169. BERCEA, LIVIUS PETRU, *Centrul de Științe Sociale. Cercetarea filologică*, Orizont, **35**, nr. 28, 1984, 14 [Timișoara].

170. MICLĂU, PAUL, *„Grupul Român de Semiotică". O prestigioasă activitate interdisciplinară*, VSt, **28**, nr. 23, 1984, 9 [int. cons. de Daniela Rovența-Frumușani].

171. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Scurtcircuit în activitatea de pînă acum*, VSt, **28**, nr. 23, 1984, 9 [a GROMS-ului].
172. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *Chronique des activités scientifiques de l'institut. Juin 1983—juin 1984*, RESEE, **22**, nr. 4, 1984, 363—367 [ISSEE].
173. * * * *De la Societatea de Studii Clasice*, SCL, **35**, nr. 6, 1984, 528.
174. * * * *Din activitatea filialei. Dare de seamă asupra activității Filialei din Timișoara a SȘF în perioada 30 oct. 1976—1 dec. 1980*, BIMȘ, 1—2, 1981—1982, 132—141 ; *Scurtă dare de seamă asupra activității desfășurate în 1982*, 147—159.
175. * * * *Din activitatea institutului în 1979 și 1980*, TD, **2**, 1981, 232—237 [IT].
176. * * * *Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România. Ședințele de comunicări*, StCl, **22**, 1984, 167—171 [sept. 1981—dec. 1982]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 155.

VEZI și nr. 73, 1715.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

177. ALEXANDRU, DOMNIȚA, *Actele de vorbire și didactica discursului tehnico-științific*, LL. nr. 4, 1983, 578—582.
178. ALSTON, WILLIAM, *How does Tell whether a Word has One, Several or Many Senses?*, ATCL, 2—21 [fragm. din Danny D. Steinberg and Leon A. Jakobovits (eds.), *Semantics. An Interdisciplinary Reader in Philosophy, Linguistics and Psychology*, Cambridge University Press, 1971, p. 35—37 ; cu o notă introd.].
179. ANDREESCU, GABRIEL, *Les fonctions des développements axiomatiques dans la logique du langage naturel*, CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 109—117.
180. ANGELESCU, SILVIU, *Poetic Patterns of Oral Narratives (the Legend)*, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 41—50.
181. ANGELESCU, SILVIU, *Poetica legendei (II)*, LL, nr. 2, 1984, 246—254.
182. ANGHELESCU, NADIA, *Problemele limbii în cultura arabă*, București, [TUB], 1984, 200 p. multigr. (UB. FLLS).
183. APOSTOLESCU, CARMEN, *Sinecdoca—proces semantic specific unui tip de text poetic*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 381—388 [cu 2 sch. ; Engl. Ab.].
184. ASCOLI, GRAZIADIO ISAIA, *Necesitatea cunoașterii istoriei limbii*, TML, 146—148 ; *Cauzele ramificării dialectale a Italiei*, 148—149 ; *Dialect și limbă literară în Italia*, 149—150 [fragm. din *Proemio*, în „Archivio glottologico italiano", vol. I, 1873, p. V—IX, XXVI—XXVII, XXXI—XXXIX ; cu notă biogr. și comen. (p. 145), trad. și note (p. 150) de Nadia Anghelescu].
185. AVRAM, ANDREI, *Corrélations phonologiques univoques et biunivoques*, RRL, **29**, nr. 1. 1984, 3—8.
186. AVRAM, LARISA, *Generic and Habitual Sentences*, RRL, **29**, nr. 2, 1984, 181—185.
187. BACIU, ILEANA, *The Function of Minor Questions in Conversation*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 15—19.
188. BARAGLI, ENRICO, *Ceea ce rămîne din Marshall McLuhan*, Sec. 20, nr. 3—4—5, 1983, 19—27 [trad. de Florian Potra].
189. BARTHES, ROLAND, *De la vorbire la scriitură*, ConvLit, **90**, nr. 1, 1984, PagBuc, **3**, nr. 1, IV [trad. de Muguraș Constantinescu].
190. BARTOLI, MATTEO GIULIO, **Teoria ariilor**. *Raportul cronologic*, TML, 177 ; *Faza păstrată în cea mai izolată arie*, 177—178 ; *Faza păstrată în ariile laterale*, 179—180 ; *Faza păstrată în aria mai mare*, 180—182 ; *Faza păstrată în aria posterioară*, 182—183 ; *Faza dispărută*, 184 [fragm. din *Introduzzione alla neolinguistica (Principi — scopi — metodi)*, Geneva, Olschki, 1925 ; notă biogr. și comen. (p. 176), trad. și note (p. 184) de Doina Derer].
191. BAUDOUIN DE COURTENAY, JAN ALEKSANDROVIČ, *Fonologia*, TML, 236—250 [fragm. din *Fonologia*, în *Wielka Encyclopedia powszechna*, vol. 22, Varșovia, 1899, p. 791—798, în rusă în *Izbranye trudy po obščemu jazykoznaniju*, I, Moscova, 1963, p. 353—361 ; notă biogr. și comen. (p. 235), trad. și note (p. 250) de Lucia Wald] ; *Știința limbii sau lingvistica secolului XIX-lea*, 251—254 [fragm. din *Jezykoznawstwo czyli lingwistyka w wieku XIX*, Warszawa, 1904, trad. după vers. rusă din lucrarea de mai sus, vol. II, Moscova, 1963, p. 16—18 ; trad. și note (p. 255) de Lucia Wald].

192. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, FORĂSCU, NARCISA, *Observații privind modalitatea contextuală de analiză la nivelul lexicului*, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 3—11 [rés. fr.].
193. BÎTEA, IOAN N., *Towards a Theory of Simple-Statement Negation. 1. The Scope of Simple-Statement Negation*, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 499—512.
194. BÎTEA, IOAN N., *The Jespersen-Smith Hypothesis concerning „the Negation of Quantitative Terms"*, RRL, **29**, nr. 1, 1984, 17—31.
195. BLOOMFIELD, LEONARD, *Meaning*, ATCL, 130—137; *Analogic Change*, 138—145; *Semantic Change*, 146—155; *Cultural Borrowing*, 156—162; *Intimate Borrowing*, 163—165; *Dialect Borrowing*, 166—176 [fragm. din *Language*, New York, 1933; cu o notă introd. p. 129].
196. BOGORODICKIJ, VASILI ALEKSEEVIČ, *Caracteristicile generale ale naturii limbii; probleme de lingvistică pură și aplicată*, TML, 134—143 [fragm. din *Lekcii po obščem jazykovedeniju*, ed. a 2-a, Moscova, 1977, ed. de F.M. Berezin, p. 339—404; notă biogr. și comen. (p. 133), trad. și note (p. 143) de Anatol Pedestrașu].
197. BONFANTE, GIULIANO, *Poziția neolingvistică*, TML, 205—217 [fragm. din *The Neolinguistic Position*, în „Language", **23**, nr. 4, 1947, p. 344—375; notă biogr. și comen. (p. 204), trad. și note (p. 218—219) de Lucia Wald].
198. BOPP, FRANZ, *Despre verbe in general*, TML, 8—10 [fragm. din *Über das Konjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache*, Frankfurt a.M., 1816, p. 3—11; notă biogr. și comen. (p. 7), trad. și note (p. 12—13) de Lucia Wald]; *Clasificarea morfologică a limbilor*, 10—11; *Despre desinențe*, 11—12 [fragm. din *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Armenischen, Griechischen, Gotischen und Deutschen*, p. 112, 115; trad, și note (p. 12—13) de Lucia Wald].
199. BOT, IOANA, *Modificări ale relației lume—text—lume imaginate de J.L. Borges*, Tribuna **28**, nr. 10, 1984, 8.
200. BRIK, OSIP MAKSIMOVICI, *Repetiții fonice (Analiza structurii fonice a versurilor)*, ȘFR, 116—123 [fragm. din *Sbornik po teorii poetičeskogo jazyka*, I, Petrograd, 1916; trad. de Donca Teodorescu]; *Ritm și sintaxă (Materiale pentru studierea discursului poetic)*, 124—130 [fragm. din *Ritm i sintaksis*, din „Novyj Lef", nr. 3—6, 1927; trad. de Mihail Nasta].
201. BRUGMANN, KARL, *Regularitatea schimbărilor fonetice. Rolul analogiei*, TML, 105—108 [fragm. din *Über den heutigen Stand der Sprachwissenschaft*, Straßburg, 1885, p. 31, 45—47, 65; notă biogr. și comen. (p. 101), trad. și note (p. 109) de Lucia Wald].
202. BRUGMANN, KARL, OSTHOFF, HERMANN, *Importanța studierii limbii vii*, TML, 102—103 [fragm. din *Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen*, Leipzig, 1887, reprodus în Hans Arens, *Sprachwissenschaft*, Freiburg—München, 1955, p. 305, 310; notă biogr. și comen. (p. 101), trad. și note (p. 109) de Lucia Wald].
203. CAMPBELL, ROBIN, WALES, ROGER, *The Study of Language Acquisition*, ReadL, 273—281 [fragm. din John Lyons (ed.), *New Horizons in Linguistics*, Harmondsworth, 1970, p. 253—260].
204. CANA, MIREL, *Semne iconice și structuri iconice*, BulȘt Stud—AEU, 1981, 61—64 [îndr. șt.: Dumitru Irimia].
205. CARPOV, MARIA, *Analiza semiotică a textului literar*, DCP, 307—317.
206. CĂLINESCU, AL., *Gérard Genette și poetica prozei*, DCP, 241—260.
207. CĂLINESCU, AL., *Poetica structurală a lui Roland Barthes*, DCP, 221—240.
208. CERNICOVA-BUCĂ, MARIANA, *Problems of Defining and Classifying Antonyms*, LCȘS, 1980, 1—7 [îndr. șt.: Mariana Popa; rez. rom.].
209. CHOMSKY, NOAM, *Phrase Structure*, ReadL, 126—132 [fragm. din *Syntactic Structures*, The Hague, 1957, p. 26—30, 32—33; cu o notă introd. p. 125—126]; *Limitation of Phrase Structure Description*, 132—141 [fragm. din op. cit., p. 34—43]; *Generative Grammars as Theories of Linguistic Competence*, 148—153 [fragm. din *Aspecte of the Theory of Syntax*, Cambridge, Mass., 1965, p. 3—9]; *Toward a Theory of Performance*, 154—158 [fragm. din *Aspects...*, p. 10—15]; *Justification of Grammars*, 160—166 [fragm. din *Aspects...*, p. 18—24]; *Categories and Relations in Syntactic Theory*, 166—171 [fragm. din *Aspects...*, p. 63—68]; *Functional Notions*, 172—178 [fragm. din *Aspects ...*, p. 68—72]; *Syntactic Features*, 178—182 [fragm. din *Aspects...*, p. 82—86]; *Context-Sensitive Subcategorizations* [fragm. din *Aspects...*, p. 90—96]; *Types of Base Rules*, 190—205 [fragm. din *Aspects...*, p. 111—127]; *Further Remarks on Descriptive and Explanatory Theories*, 266—273 [fragm. din *Aspects ...*, p. 30—37]; *Formal and Substantive Universals*, 284—287 [fragm. din *Aspects ...*, p. 27—30].
210. CIOCÎRLIE, CORINA, *Aspecte ale specificului semantic al limbilor din perspectiva traducerilor poetice*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 297—306 [rés. fr.].

211. CODOBAN, AUREL, *Structura semiotică a structuralismului. Critica unei semiologii pure și practice*, Cluj-Napoca, ED, 1984, 400 p. [v. mai ales cap. 2 (Lingvistică și semiologie; sensurile proiecțiilor saussuriene) și 3 (Semn, simbol, concept)].
212. COȘERIU, EUGENIO, *Geografia lingvistică*, TML, 156—161 [fragm. din *La geografia linguistica*, în „Cuadernos del Instituto Linguistico Latino americano", Cuaderno no. 11, Montevideo, 1965, p. 42—45; trad. și note (p. 161) de Michaela Livescu].
213. COTEANU, I., *Reconstruirea poetică a cuvîntului*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 279—282 [Engl. Ab.].
214. COTEANU, ION, *Reflections on Functional Stylistics*, CSCE, 473—492 [fragm. din/vol. *Studii de limbă literară și filologie*, II, Buc., 1972, p. 125—143]. Vezi BRL, **15**, 1972, nr.127.
215. CROCE, BENEDETTO, *Identitatea lingvisticii cu estetica*, TML, 188; *Originea limbajului și dezvoltarea lui*, 188—189; *Genurile gramaticale sau părțile de vorbire*; 189; *Individualitatea vorbirii și clasificarea limbilor*, 190—191; *Imposibilitatea unei gramatici normative*. 191; *Lucrări cu caracter didactic*. 191; *Judecata estetică și limba model*, 191—192 [fragm. din *Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale*, vers. în română, trad. de Dumitru Trancă, pref. de Nina Façon, Buc., 1970, p. 211, 213—216, 218—219; notă biogr. și comen. (p. 187), note de Nadia Anghelescu].
216. CROLL, MORRIS W., *The Baroque Style in Prose*, CSCE, 2—30 [fragm. din Seymour Chatman, Samuel R. Levin (eds.), *Essays on the Language of Literature*, Boston, Houghton Nifflin Company, 1967, 341—361; cu o notă introd. p. 1].
217. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Remarques sur les verbes factitifs psychologiques*, RRL, **29**, nr. 1, 1984, 49—53.
218. DASCĂLU, LAURENȚIA, *Aspecte teoretice ale cercetării intonației*, LR, **33**, nr. 2, 1984, 83—94 [cu o sch.].
219. DA SILVA BORBA, FRANCISCO, *Construções associativas*, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 473—484.
220. DAVID, DOINA, *Cu privire la caracterul „artificial" al limbii literare*, ContL, 3—11 [Engl. Ab.].
221. DELEANU, FLORIN, *Filozofia limbii în China antică (I)*, SCL, **25**, nr. 2, 1984, 94—103; *(II)*, nr. 5, 452—465 [Engl. Ab.].
222. DINU, MIHAI, *Une variété graduelle de neutralisation sémantiques: la synonymie médiate des...antonymes*, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 485—491.
223. DOINAȘ, ȘTEFAN AUG., *Despre traducerea fidelă a poeziei*, VR, **79**, nr. 3, 1984, 5—21.
224. DOINAȘ, ȘTEFAN AUG., *Heidegger și „discursul mixt"*, Familia, **20**, nr. 6, 1984, 9.
225. DRIMBA, OVIDIU, *Istoria culturii și civilizației*. I, București, EȘE, 1984, 870 p. [v. mai ales cap. *Lexicografia* și *Scrierea* (cult. mesopotamiană); *Manuscrisele din Qumbran* (cult. ebraică); *Limba și literatura vedică*; *Scrierea. Limba* (cult. chineză); *Limba. Literatura* (cult. japoneză); *Scrierea* (cult. maya); *Scrierea* (la daco-geți); cu ind. de pers., loc. și op.].
226. DUDA, GABRIELA, *Métaphore et description*, CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 175—191.
227. DUDA, GARRIELA, *Poétique et diachronie*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 413—419.
228. EINHENBAUM, BORIS MIHAILOVICI, *Cum a fost creată „Mantaua" lui Gogol*, ȘFR, 4—17 [fragm. din *Poetika*, Petrograd, 1919; trad. de Nicolae Iliescu]; *Melodica versului. Probleme metodologice*, 18—30 [fragm. din Mikuláš Bakoš (ed.), *Teorija literatury*, Trnova, 1941, p. 301—317; trad. de Corneliu Barborică]; *Teoria „melodiei formale"*, 4—67 [fragm. din Mikuláš Bakoš (ed.), *Teoria* ..., p. 13—47; trad. de Corneliu Barborică.
229 ELGIN, SUZETTE, GRINDER, JOHN, *The Application of Transformational Grammar to Literary Analysis*, CSCE, 189—214 [fragm. din John Grinder and Suzette Elgin, *Guide to Transformational Grammars*, New York, Holt, Rinechart and Winston, 1973, p. 169—188; cu o notă introd. p. 187—188].
230. ENE, CORNELIA, *Rhetorical Questions within the Theory of Speech Acts*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 35—54 [cu o fig.]
231. ENGLEBRETSEN, GEORGE, *Despre logica conjuncțiilor intrapropoziționale*, RF, **31**, nr. 2, 1984, 141—147 [trad. de D. Stoianovici]. Vezi și nr. 348.
232. EPSTEIN, E.L., *Blake's „Infant Sorrow" — An Essay in Discourses Analysis*, CSCE, 419—436 [fragm. din Braj B. Kachru, Herbert F.W. Stahlke (eds.), *Current Trends in Stylistics*, Edmonton, Linguistic Research, Inc., 1972, p. 231—242; cu o notă introd. și bibl. p. 418.].
233 ESPAGNE, MICHEL, *Le changement de paradigme dans les manuscrits*, CREL, **10**, nr. 2, 1983, 116—136.
234. EVSEEV, I., *Cuvînt — simbol — mit*, Timișoara, EF, 1983, 216 p. Vezi și nr. 384.
235. CS. FARKAS, MAGDA, *A beszed „cselekvésértéke"*, NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 145—150 [rez. rom.].

236. FILLMORE, CHARLES, *The Grammar of Hitting and Breaking*, ReadL, 216—232 [fragm. din Jacobs and Rosenbaum (eds.), *Readings in English Transformational Grammar*, Waltham, 1970, p. 120—133; cu o notă introd., p. 216].
237. FISH, STANLEY, *What is Stylistics and why are They Saying such Terribile Things about It?*, CSCE, 216—251 [fragm. din Seymour Chatman (ed.), *Approach to Poetics*, New York and London, Columbia University Press, 1983, p. 109—152; cu o notă introd. p. 215].
238. FLOREA, LIGIA STELA, *Modificateurs du verbe et modalisateurs d'énoncé*, RRL, **29**, nr. 2, 1984, 157—172.
239. FORTUNATOV, FILIP FEDOROVIČ, *Limba în procesul gîndirii și în procesul vorbirii*, TML, 127—132 [fragm. din *Sravnitel'noe jazykovedenie*, ed. litog. a cursului din 1901—1902, publicat în Akademik F.F. Fortunatov, *Izbrannye trudy*, vol. I, Moscova, 1956, p. 126—130; notă biogr. și comen. (p. 126), trad. și note (p. 132) de Victor Vascenco].
240. FRANGA, LIVIU, *Aspects de la recherche dans les langues de substrat*, Ethnologica, 1981, 11—16.
241. FRĂȚILĂ, DAYANA, *Harold Pinter și zidurile de limbaj*, Echinox, **16**, nr. 3—4, 1984, 11.
242. FREGE, GOTTLOB, *Scrieri logico-filozofice*. [Vol.] I. Traducere, studiu introductiv, notițe introductive și note de Sorin Vieru, București, EȘE, 1977, 344 p.
243. FRIES, CHARLES, *Immediate Constituents*: *„Layers" of Structure*, ReadL, 40—51 [fragm. din *The Structure of English*, New York, 1952, p. 261—272; cu o notă introd.].
244. FULGA, DANIELA, *Émile Benveniste*: *Subiectivitate în limbaj*, Echinox, **16**, nr. 3—4, 1984, 13, 21.
245. GHIȚĂ, ELENA, *Pentru o definiție a traductemului (II)*, AUT, **21**, 1983, 61—67 [rés. fr.]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 217.
246. GILLIÉRON, JULES, *„Mouchette" cu sensul lui „abeille"*, TML, 163—165 [fragm. din *Les naissances miraculeuses de* **mouchette** *„abeille"*, în vol. *Thaumaturgie linguistique*, Paris, 1923; notă biogr. și comen. (p. 162), trad. de Nadia Anghelescu și Michaela Livescu].
247. GILLIÉRON, JULES, ROQUES, M., *XII. Cuvinte în coliziune. A — 1.* **Le coq** *et* **le chat** *(„Cocoșul" și „pisica")*, TML, 166; *2. Lectura hărții*, 166—167; *3. Straturi suprapuse*, 167—172; *4. Pentru ce cocoșul domestic a devenit vînat „gibier" sau vicar „vicaire"*, 172—174; *5. Formele franceze*, 174—175 [fragm. din *Études de géographie linguistique d'après l'***Atlas linguistique de la France**, Paris, 1912; notă biogr. și comen. (p. 162), trad. și note (p. 175) de Nadia Anghelescu și Michaela Livescu].
248. GLEASON, HENRY, A.Jr., *English Grammar. The School Tradition*, ReadL, 6—12; *The European Scholarly Tradition*, 13—17 [fragm. din *Linguistics and English Grammar*, New York, 1965, p. 70—79; cu o notă introd.]
249. GRIMM, JACOB, *Originea limbii*, TML, 15—18; *Fazele evoluției limbilor*, 18—21 [fragm. din *Über den Ursprung der Sprache*. Gelesen in der Akademie der Wissenschaften am 9. Jan. 1851. În: *Kleinere Schriften*, Bd. I, F.D. Dümmler, Berlin, 1864, p. 277—278, 290—293; notă biogr. și comen. (p. 14), trad. și note (p. 21—22) de Grete Klaster-Ungureanu].
250. CS. GYÍMESI, ÉVA, *Teremtett világ. Rendhagyó bevezetés az irodalomba*, Bukarest, KK, 1983, 188 p. Vezi și nr. 410.
251. HAGIU, ADELA, *Perspectiva stilistică*, DCP, 178—200.
252. HALLE, MORRIS, KEYSER, SAMUEL JAY, *„A Theory of Meter"*, CSCE, 93—142 [fragm. din *English Stress. Its Form and its Roles in Verse*, New York, Harper and Row, 1971, p. 139—180; cu o notă introd. p. 92].
253. HIRGHIDUȘ, ION, *Propozițiile cu sens în viziunea lui Aristotel*, Echinox, **16**, nr. 3—4, 1984, 14.
254. HUMBOLDT, WILHELM von, *Limba și omenirea. Limbaj și limbi*, TML, 24—27; *Limba ca activitate*, 27—28; *Forma și substanța limbii. Sistemul limbii*, 28—39; *Limbă și gîndire. Vorbire și înțelegere*, 30—33; *Limba și concepția despre lume*, 33—34 [fragm. din *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluß auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts von ...*, Berlin, Faksimilegetreuer Nachdruck mit Lesearten und einem Nachwort von Ewald Wasmuth, 1935, p. 5—6, 9—10, 29—30, 37, 61—62, 39, 41—42, 42—43, 45, 46—48, 50, 53—54, 60—61, 62—63, 64—65, 68, 99; notă biogr. și comen. (p. 23), trad. și note (p. 34—35) de Rose Stein].
255. HUSAR, AL., *Metapoetica. Prolegomene*, București, EU, 1983, 398 p.
256. IAKUBINSKI, LEV PETROVICI, *Despre sunetele limbajului poetic*, ȘFR, 327—334 [fragm. din *Sborniki po teorii poetičeskogo jazyka*, I, Petrograd, 1916; trad. de Donca Teodorescu]; *Despre dialog*, 335—372 [fragm. din *Russkaja reč*, 1, 1923; trad. de Nicolae Roșianu].

257. ILIESCU, ADRIAN PAUL, *The New Metascientific Paradigm and the Linguistic Turn*, RSSPh, **28**, nr. 2, 1984, 139—146.

258. IOAN, PETRU, *Omisiunile unei metateorii a „turnului lingvistic" (I)*, OS, **11**, nr. 3—4, 1984, 19.

259. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Reflecții asupra interpretării pragmatice a textului literar*, AUBLLR, **33**, 1984, 35—42.

260. JESPERSEN, JENS OTTO HARRY, *Eficiență în schimbarea lingvistică*, TML, 267—274 [fragm. din *Efficiency in Linguistic Change*, Copenhaga, 1941; notă biogr. și comen. (p. 266—267); trad. și note (p. 274) de Lucia Wald și Nadia Anghelescu]; *Gramatica vie. Vorbitorul și ascultătorul*, 275—276; *Lingvistica descriptivă și lingvistica istorică*, 277—278; *Comparația. Comparativ și superlativ*, 279—282 [fragm. din *The Philosophy of Grammar*, London, 1968; trad. și note (p. 282) de Lucia Wald și Nadia Anghelescu].

261. JIRMUNSKI, VIKTOR MAKSIMOVICI, *Sarcinile poeticii*, SFR, 198—237 [fragm. din *Teorija literatury. Poetika. Stilistika*, Leningrad, 1977, p. 15—55; trad. de Nicolae Roșianu]; *Compoziția versurilor libere*, 238—247 [fragm. din *Teorija stiha*, Leningrad, 1975, p. 527—537; trad. de Nicolae Roșianu]; *Melodica versului. Despre cartea lui B.M. Einhenbaum*, **Melodica versului**, Petrograd, 1922, 248—286 [fragm. din *Teorija literatury. Poetika, Stilistica*; trad. de Nicolae Iliescu]; *Introducere în metrică. Noțiuni generale*, 298—311 [fragm. din *Vvedenie v metriku. Teorija stiha*, 1925; trad. de Nicolae Roșianu].

262. JOOS, MARTIN, *How Many Clocks*, ReadL, 104—108; *Informal Clocks*, 109—116 [fragm. din *The Five Clocks. A Linguistic Excursion into the Five Styles of English Usage*, New York, 1961, p. 11—32; cu o notă introd. p. 104].

263. KARNOOUH, CLAUDE, *L'altérité déguisée ou quelques remarques sur la traduction dans l'élaboration du discours ethnologique (I)*, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 89—105.

264. KREZESZOWSKI, TOMASZ, *Fundamental Principles of Structural Contrastive Studies*, ReadL, 72—77 [fragm. din *Glottodidactica*, Universytet im. Adama Mickiewicza w Poznamin, vol. II, 1967, p. 33—39; cu o notă introd.].

265. KRUŠEVSKIJ, NICOLAJ VJAČESLAVOVIČ, *Modificări și legi fonetice. Tipuri de cuvinte*, TML, 257—265 [fragm. din *Očerk nauki o jazyke*, Kazan, 1883, reprodus în *Chrestomatija po istorii jazykoznanija XIX—XX vekov*, sostavil V. A. Zvegincev, Moscova, 1964, vol. I, p. 289—294; notă biogr. și comen. (p. 256), trad. și note (p. 265) de Ion Petrescu].

266. LABOV, WILLIAM, WALETZKY, JOSHUA, *Oral Versions of Narrative Experience*, CSCE, 338—388 [fragm. din *Essays on the Verbal Arts: Proceedings of the 1966 Annual Spring Meeting of American Ethnological Society*, June Helm (ed.), Seattle and Condon, 1967, p. 12—44; cu o notă introd.].

267. LADO, ROBERT, *How to Compare Two Grammatical Structures*, ReadL, 58—71 [fragm. din *Linguistics Across Culture*, The University of Michigan Press, 1977, p. 51—58, 66—71; cu o notă introd.]; *Principles of Language Teaching*, 91—100 [fragm. din *Language Teaching. A Scientific Approach*, New York, 1964, p. 49—56].

268. LAMB, SYDNEY M., *Lexicology and Semantics*, ATCL, 23—33 [fragm. din Archibald A. Hill (ed.), *Linguistics*, Forum Lectures, 1969, p. 45—46; cu o notă introd.].

269. LÉVY-STRAUSS, CLAUDE, *Cu...*, ScTin SLA, **4**, nr. 4, 1984, 10 [int. din „Le Point", nr. 582, 14 n. 1983, luat de P. Billard; trad. de Luigi Toma].

270. LYONS, JOHN, *The „Bloomfieldians"*, ReadL, 20—28 [fragm. din *Noam Chomsky*, New York, 1970, p. 26—34; cu o notă introd.]; *Constituent Structure*, 35—39 [fragm. din *Generative Syntax*, în *New Horizons in Linguistics*, Londra, 1970, p. 115—119].

271. MANCAȘ, MIHAELA, *Note pentru o „gramatică a poeziei"*, AUBLLR, **33**, 1984, 43—51.

272. MANIERI, FLAVIO, PERILLI, VENICIO, PONTEROTTO, DIANE, *The Effect of the Situation and the Address on Children's Use of Deference*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 443—450 [cu 3 tab.].

273. MARCUS, SOLOMON, *Paradoxul*, București, EAI, 1984, 184 p. Vezi și nr. 371, 394, 397, 401, 403, 407, 419.

274. MARGA, ANDREI, *Recuperarea sensului*, Steaua, **35**, nr. 9, 1984, 48—49 [la Constantin Noica].

275. MARINO, ADRIAN, *Literatura ca scriere*, VR, **79**, nr. 4, 1984, 8—13.

276. MARINO, ADRIAN, *Scriere și oralitate*, RITL, **32**, nr. 3, 1984, 45—51.

277. MARTINET, ANDRÉ, *Expansion*, ATCL, 45—48; *Composition and Derivation*, 48—54; *The Classification of Monems*, 55—57; *The Evolution of Languages. I. Social Change and Linguistic Change. 6.1. All Languages Change Constantly*, 57—60 [fragm. din *Elements of General Linguistics*, The University of Chicago Press, Chicago, 1960; cu o notă introd. p. 44].

278. MÂINEA, MIHAELA, *The Logical Analysis of the Scientific Theory and the Logico-Methodological Problems of Theoretical Linguistics*, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 29—48.

279. McCAWLEY, JAMES, *Where do Nouns Phrases Come from*, ReadL, 237—259 [fragm. din *Readings in English Transformational Grammar*, ed. by Jacobs and Rosenbaum, Waltham, 1970, p. 166—184; cu o notă introd.].
280. McLAIN, RICHARD, *Now You See It, Now You Don't: Literature and the Art of Semantic Prestidigitation*, CSCE, 272—291 [fragm. din „Poetics". International Review for the Theory of Literature, vol. 6, nr. 1, March 1977, p. 41—54, North Holland Publishing Company, Amsterdam; cu o notă introd. și bibl. p. 172].
281. MENG, KATHARINA, KRUSE, KAREN, *A Sequence Pattern of Communicative Acts: Securing Understanding*, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 49—57 [cu 1 tab.].
282. MICLĂU, PAUL, *Semiotica poeziei*, VSt, **28**, nr. 3, 1984, 9.
283. MIHAIL, ZAMFIRA, *Idéologie, mentalité — expression linguistique*, RESEE, **12**, nr. 2, 1984, 133—144.
284. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Une modèle motriciel du texte poétique*, RRL, **29**, nr. 2, 1984, 99—111.
285. MIHĂILĂ, RODICA, *From Pragmatic Sense in the Illocutionary force*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 451—453.
286. MIHĂILĂ, RODICA, *L'ironie en tant qu'acte de langage*, RRL, **29**, nr. 1, 1984, 55—72.
287. MÜLLER, MAX, *Despre distincția ce trebuie făcută între dezvoltarea limbajului și istoria limbajului*, TML, 46—55; *Crearea formelor gramaticale*, 55—56 [fragm. din *Lectures on the Science of Language*, ed. fr., Paris, 1867, p. 45—47, 73—74, 78—81, 85—95; notă biogr. și comen. (p. 45), trad. și note (p. 58) de Vasile Moisescu)]; *Legătura indisolubilă dintre sunete și sensuri*, 56—57; *Posibilitatea construirii unei limbi artificiale*, 57 [fragm. din *New Lectures on the Science of Language*, ed. fr., Paris, 1867; trad. și note (p. 58) de Vasile Moisescu].
288. MUREȘAN, ALEXANDRU VIOREL, *Informație și metaforă*, NU, **10**, nr. 1, 1983 4 [pe marginea vol. Andrew Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, Cambridge University Press, Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, ed. a 3-a, 1981].
289. MUREȘANU, ILEANA, *Organizări de procese în limbă: polisemia în derivare*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 38—45 [rés. fr.].
290. MUREȘANU IONESCU, MARINA, *Poetica genurilor la Paul Zumthor*, DCP 261—282.
291. NEȚ, MARIANA, *Pour une analyse sémiotique de personnage. Étude du spectacle* **Une Lettre perdue** *mis en scène par Liviu Ciulei*, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 59—67.
292. NEȚ, MARIANA, *Scenery-Character Relationships in Dramatic Performance. A Paralinguistic Approach*, CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 137—147.
293. NEȚ, MARIANA, *Textul poetic — un tip particular de izomorfism*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 81—84 [Engl. Ab.]
294. NEȚ, MARIANA, *The Poetic Text-Structures and System Concepts of the Literary Criticism Reconsidered*, RRL, **29**, nr 2, 1984, 113—116.
295. NEȚ, MARIANA, *Towards a Pragmatics of Poetic Intertextuality*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 159—162.
296. NEȚ, MARIANA, *Types of Referents of the Artistic Text*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 55—58.
297. NEWMARK, LEONARD, *Grammatical Theory and the Teaching of English as a Foreign Language*, ReadL, 335—341 [fragm. din Mark Lester (ed.), *Readings in Applied Transformational Grammar*, ed. a 2-a, New York, 1973, p. 204—210].
298. NICOLAU, EDMOND, *Limbaj și strategie*, București, EȘE, 1983, 134 p. Vezi și nr. 4.
299. OANCEA ILEANA, *Cuvînt și context poetic*, LL, nr. 4, 1984, 475—482.
300. OANCEA ILEANA, *Pragmatică și stilistică : Ch. Bally*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 129—133.
301. OLTEAN, ȘTEFAN, *A Pragmatic Approach to the Concept of Style*, CSCE, 293—302 [fragm. din art. cu același titlu din CLTA, 13, nr. 1, 1976, p. 301—304 și din art. *Considerații asupra naturii limbajului uzual*, CL, **22**, nr. 1, 1977, p. 43—47; cu o notă introd. p. 292]. Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 208; **20**, 1977, nr. 256.
302. PANAITESCU, VAL., *Jean Cohen și „limbajul înalt"*, DCP, 283—294.
303. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Metodele moderne de cercetare*, Tomis, **19**, nr. 6, 1984, 12.
304. PAUL, HERMANN, *Consecvența legilor fonetice*, TML, 111—119 [fragm. din *Prinzipien der Sprachgeschichte*, ed. a 5-a, Halle a.S., Max Niemeyer, 1920, cap. III. *Schimbarea fonetică*, 46—50; notă biogr. și comen. (p. 110), trad. și note (p. 119) de Grete Klaster-Ungureanu].
305. PÂRLOG, HORTENSIA, *Scurt istoric al analizei contrastive*, ContL, 122—130 [Engl. Ab.].
306. PÂRVAN GABRIEL, *Simbolism fonetic și motivare poetică*, Lul.Șt. Pitești, 1983, 231 — 237 [rés. fr.].
307. PEETERS, BERT, *Pour une revalorisation du champ de dispersion. Système linguistique et description*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 439—442.

308. PÉREZ ODALIS, G., *El discurso del signo : epistemología y semiótica del lenguaje*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 173—179 [cu 2 fig.].
309. PÉREZ ODALIS, G., *La sémiotique théâtrale*, CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 149—157.
310. PERILLI, V., PONTEROTTO, D., MANIERI, F., *Children's Use of Defference in Urban and Rural Environments*, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 493—498.
311. PHILIPPIDE, ALEXANDRU, *Opere alese. Teoria limbii*. Ediție de G. Ivănescu și Carmen-Gabriela Pamfil. Cu un studiu introductiv și comentarii de G. Ivănescu, București, EARSR, 1984, 433 p. [fragm. din *Principii de istoria limbii*, *Introducere în istoria limbii*, *Fiziologia sunetelor* și *Originea românilor*, vol. II *(Baza de articulație și baza psihologică)* ; cu ind. de mat., cuv., forme gram. și formații derivative].
312. PIETRO, ROBERT J. di, *Contrastive Analysis and the Notions of Deep and Surface Grammar*, ReadL, 290—302 [fragm. din James Atlatis (ed.), *In the 9th Annual Round Table : Contrastive Linguistics and its Pedagogical Implications*, Georgetown, 1968, p. 65—77].
313. PONZIO, AUGUSTO, *Altérité et écriture chez Bakhtine*, RRL, **29**, nr. 4, 1984, 347—354.
314. PONZIO, AUGUSTO, *Dialogue and Alterity in Bachtin*, CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 159—173.
315. POP, LIANA, *Convenția dialogală*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 134—141 [cu o fig.].
316. POP, LIANA, *O tipologie intuitivă a conversației în locuțiuni verbale românești*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 381—385.
317. POPA, MARIANA, *Lexical Motivation and Lexical Rule*, ContL, 90—97 [rez. rom.].
318. POPESCU, IULIAN, *Henri Meschonnic — pentru o poetică monistă*, DCP, 318—335.
319. POPOVICI, VASILE, *Semiotica eroticii*, BulȘtStud—AEU, 1981, 45—51 [îndr. șt. : Iosif Cheia].
320. POTEBNJA, ALEKSANDR AFANASIEVIČ, *Forma internă. Noțiunea și cuvîntul*, TML, 86—92 [fragm. din *Mysl' i jazyk*, Harkov, 1913, în *Chrestomatija po istorii jazykoznanija XIX—XX vekov*, V. A. Zvegincev (ed.), Moscova, vol. I, p. 138—142 ; notă biogr. și comen. (p. 85), trad. și note (p. 98) de Ion Petrescu] ; *Gramatica și logica*, 93—98 [fragm. din *Iz zapisok po russkoj grammatike*, Harkov, 1888, în *Chrestomatija* ..., p. 166—169 ; trad. și note (p. 98) de Ion Petrescu].
321. PURDELA SITARU, MARIA, *Tipuri de economie sintagmatică*, CCS, **2**, 67—73.
322. RADU, DELIA RUXANDRA, *Rolul contextului în „generarea" simbolului*, SCL **35**, nr. 4, 1984, 283—287 [rés. fr.].
323. REDDY, MICHAEL, *A Semantic Approach to Metaphor*, CSCE, 254—270 [fragm. din Robert I. Binnick, Alice Davidson, Georgia M. Green and Jerry L. Morgan (eds.), *Papers from the Fifth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, April, 18—19, 1969, Chicago, CLS, p. 240—251 ; cu o notă introd. p. 253].
324. RICOEUR, PAUL, *Metafora vie*. Traducere și cuvînt înainte de Irina Mavrodin, București, EU, 1984, 501+[7] p.
325. RIVERS, WILGA, *The Audio-Lingual Method*, ReadL, 81—91 [fragm. din *Teaching Foreign-Language Skills*, Chicago, 1968, p. 41—50 ; cu o notă introd.].
326. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Argumentation néo-rhétorique et théorie d'action*, RRL, **29**, nr. 3, 1984, 247—256.
327. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Remarques sur la cohérence dans le discours scientifique*, RRL, **29**, nr. 2, 1984, 149—158.
328. SALA, MARIUS, VINTILĂ RĂDULESCU, IOANA, *Les langues du monde. Petite encyclopédie*. Traduit du roumain par Rodica Vintilă, București — Paris, Editura Științifică și Enciclopedică — Société d'Édition „Les Belles Lettres", 1984, 416 p. [cu ind.]. Vezi și nr. 383, 392, BRL **24**, 1981, nr. 324.
329. SARAMANDU, NICOLAE, *„Timp bun" în limbile europene. Tipuri semantice și arii lingvistice (pe baza* **Atlasului Limbilor Europei**), MSȘFLA, **4**, 59—71 [cu o h.].
330. SASU, AUREL, *Textul ipotetic. Contribuții la o istorie a hermeneuticii românești*, București, EM, 1984, 200 p. [v. mai ales cap. *Gramatica textului* ; cu bibl., ind. de nume ; rés. fr.].
331. SAUSSURE, FERDINAND de, *Analogy*, ATCL, 98—101 ; *Folk Etymology*, 101—102 ; *Agglutination*, 102—104 ; *The Oldest Language and the Prototype*, 104—105 ; *Reconstructions*, 105—107 ; *Language Families and Linguistic Types*, 107—109 [fragm. din *Course in General Linguistics*, New York and London, 1959 ; cu o notă introd. p. 97].
332. ŠČERBA, LEV VLADIMIROVIČ, *Ce este sistemul limbii?*, TML, 284—288 [fragm. din *Jazykovaja sistema i recevaja dejatel'nosti*, Leningrad, 1974, p. 28—29, 43—44 ; notă biogr. și comen. (p. 283), trad. și note (p. 288) de Rodica Adiculesei].
333. SCHLEICHER, AUGUST, *Esența limbii*, TML, 39—41 [fragm. din *Die Darwinische Theorie und die Sprachwissenschaft*, ed. a 2-a, 1873, p. 7, 13—15, 21—22 ; notă biogr. și comen. (p. 38—39), trad. și note (p. 44) de Lucia Wald] ; *Esența și clasificarea limbilor*, 41 ; *Clasificarea tipologică a limbilor*, 41—42 ; *Istoria limbii*, 42—43 [fragm. din *Die Sprachen Europas in sistematischer Übersicht*, 1850, după ed. fr., Paris, 1852, p. 6—7, 12—13, 17—19 ; trad. și note (p. 44) de Lucia Wald].

334. SCHMID, ANNEMARIE, *Die Relevanz linguistischer Theorien für die Übersetzung*, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 513—525.
335. SCHMIDT, JOHANNES, *Înrudirea limbilor*, TML, 121—124 [fragm. din *Die Verwandtschaftverhältnisse der indogermanischen Sprachen*, Weimar, 1872, în Hans Arens, *Sprachwissenschaft*, Freiburg — München, 1955, p. 285; notă biogr. și comen. (p. 120), trad. și note (p. 125) de Lucia Wald].
336. SCHUCHARDT, HUGO, *Despre lingvistica generală*, TML, 152—153; *Onomasiologia și semasiologia*, 153—154; *Sincronie și diacronie*, 154—155 [fragm. din *Hugo Schuchardt — Brevier. Ein Vademecum der allgemeinen Sprachwissenschaft*, Halle/Saale, ed. a 2-a, 1926, p. 318—320, 325, 328—329; notă biogr. și comen. (p. 151), trad. și note (p. 155) de Lucia Wald].
337. SCHVEIGER, PAUL, *O introducere în semiotică. Puncte de vedere*, București, EȘE, 1984, 232 p. (**EB Enciclopedia de buzunar**) [cu bibl., gl., ind. tematic și de nume; Engl. Ab.].
338. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Language and Context*, ATCL, 119—128 [fragm. din *Limbaj și context. Problema limbajului în concepția exprimării și a interpretării prin organizări contextuale*, Buc., 1959; cu o notă introd. p. 118].
339. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *„Limba — factor esențial"*, Tomis, **19**, nr. 3, 1984, 12 [int. cons. de Olga Duțu].
340. STAN, I., *Elogiul limbii materne. Considerații teoretice lingvistice (II)*, Orizont, **35**, nr. 2, 1984, 1, 4. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 291.
341. STEINTHAL, HEYMANN, *Gramatică, logică și psihologie*, TML, 62—68 [fragm. din *Grammatik, Logik und Psychologie. Ihre Prinzipien und ihr Verhältnis zueinander*, Berlin, F. Dümmler, 1855, p. 218, § 82; notă biogr. și comen. (p. 61), trad. și note (p. 72—73) de Grete Klaster-Ungureanu]; *Conținutul și forma limbii*, 68—70 [fragm. din *Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft*, în vol. *Abriß der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1871, p. 59, 66, 370; trad. și note (p. 72—73) de Grete Klaster-Ungureanu]; *Clasificarea limbilor*, 70—72 [fragm. din *Charakteristik der hauptsächlichsten Typen des Sprachbaues*, Berlin, 1860, p. 145; trad. și note (p. 72—73) de Grete Klaster-Ungureanu].
342. STEMMER, NATHAN, *The Nature of Meanings: a Cognitivist — Empiricist Approach*, RRL. **29**, nr. 4, 1984, 355—370.
343. STOIANOVICI, D., *Referință și cuantificare — cîteva însemnări pornind de la articolul lui G. Englebretsen —*, RF, **31**, nr. 2, 1984, 147—152. Vezi nr. 231.
344. SWIGGERS, P., *Les mirages de la théorie dans les sciences du langage*, SCL, **35**, nr. 6, 1984, 512—514.
345. ȘKLOVSKI, VIKTOR BORISOVICI, *Reînvierea cuvîntului*, ȘFR, 373—381 [fragm. din vol. cu același titlu, S. Petersburg, 1914; trad. de Radu Nicolau]; *Relația dintre procedeele de compoziție și procedeele generale de stil*, 397—428 [fragm. din *O teorii prozy*, Moscova — Leningrad, 1925, p. 7—20; trad. de Inna Cristea].
346. ȘTEFAN, TUDOR, *A Logical Approach to Regular Languages*, RRMP, **29**, nr. 5, 1984, 433—438.
347. TEODORESCU-BRÎNZEU, PIA, *Focalization in Drama*, CLTA **21**, nr. 1, 1984, 91—95.
348. TÎNIANOV, IURI NICOLAEVICI, *Prefață*, ȘFR, 514—515; *Ritmul ca factor arhitectonic al versului*, 554; *Înțelesul cuvîntului în vers*, 555—590 [fragm. din *Problema stihotvornogo jazyka*, Leningrad, 1924; trad. de Radu Nicolau].
349. TÎNIANOV, IURI NICOLAEVICI, JAKOBSON, ROMAN OSIPOVICI, *Problemele cercetării literaturii și limbii*, ȘFR, 703—704 [fragm. din Roman Jakobson, *Studies in Verbal Art*, „Michigan Slavic Contributions", nr. 4, 1971, p. 17—19; trad. de Corneliu Barborică].
350. TOMAȘEVSKI, BORIS VIKTOROVICI, *Despre vers*, ȘFR, 167—177 [fragm. din Tzvetan Todorov (ed.), *Théorie de la littérature*, Paris, 1965; trad. de Mihai M. Pop]; *Versul și ritmul. Observații metodologice*, 178—197 [fragm. din *Poetika*, IV, Leningrad, 1928 trad. de Nicolae Iliescu].
351. TRENCH, RICHARD CHENVIX, *On the Study of Word*, ATCL, 111—117 [fragm. din *On the Study of Words Lectures*, ed. a 9-a, Londra, 1886; cu o notă introd. p. 110].
352. TUȚESCU, MARIANA, *L'énonciation métaphorique*, RRL, **29**, nr. 6, 1985, 463—472.
353. VAN DIJK, TEUN A., *Models for Text Grammars*, CSCE, 329—335 [fragm. din R.J. Bogdan and I. Nuniluoto (eds.), *Logic, Language and Probability*, The Hague, Mouton, 1971, p. 145—180; cu o notă introd. p. 328]; *Action, Actional Description, and Narrative*, 390—417 [fragm. din *New Literary History: A Journal of Theory and Interpretation*, V, 1974—1975, p. 293—294; cu o notă introd. p. 389].
354. VASILIU, EMANUEL, *Asupra naturii conceptuale a sensului*, AUBLLR, **33**, 1984, 71—78.
355. VASILIU, EMANUEL, *Sens, adevăr analitic, cunoaștere*, București, EȘE, 1984, 276 p. [cu ind. de mat.].

356. VASILUȚĂ, LIVIA, *Observații privind raportul 'structuri lingvistice — structuri nonlingvistice' în semantică*, CCS **2**, 81—86.

357. VIANU, TUDOR, *The Twofold Intention of Language and the Problem of Style*, CSCE, 462—467 [fragm. din *Arta prozatorilor români*, Buc., EE, 1973, cap. *Dubla intenție a limbajului și problema stilului*]; *The Paradox of Poetry*, 468—472 [fragm. din *Opere*, vol. V, *Studii de stilistică*, Buc., EM, 1975, cap. *Paradoxul poeziei*]. Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 958.

358. VINOGRADOV, VIKTOR VLADIMIROVICI, *Despre sarcinile stilisticii*, ȘFR, 628—631 [fragm. din Tzvetan Todorov (ed.), *Théorie de la littérature*, Paris, 1965; trad. de Mihai M. Pop]; *Problema „skaz"-ului în stilistică*, 632—644 [com. la ședința anuală a Sectorului de artă literară, 29 n. 1925; trad. de Nicolae Iliescu]; *Problema fundamentării teoriei limbajului poetic. Studiu despre sistemele de limbaj ale operelor literare*, 645—661 [fragm. din *Poetika*, vol. III, 1927; trad. de Alexandra Nicolescu].

359. VOSSLER, KARL, *Pozitivismul metodologic și metafizic*, TML, 195; *Concepția pozitivistă a lingvisticii*, 195; *Destrămarea sistemului pozitivist*, 195—202 [fragm. din *Positivismus und Idealismus in der Sprachwissenschaft*, 1904, p. 1—2, 10, 15—17,37—38,42, 49—50, 56, 59—60, 65, 67, 76—77, 90—91, 93—95; notă biogr. și comen. (p. 194), trad. și note (p. 203) de Rose Stein]; *Limba ca creație și dezvoltare. Privire de ansamblu*, TML, 202—203 [fragm. din *Sprache als Schöpfung und Entwicklung*, Heidelberg, 1905, p. 18—19; trad. de Rose Stein].

360. WALD, HENRI, *Gesture as Second Ethnosemiotic Signification*, Ethnologica, 1981, 127—132.

361. WALD, HENRI, *La culture comme langage et paralangage*, Ethnologica, 1982, 129—134.

362. WALD, LUCIA, *Gramatica comparativ-istorică*, TML, 5—6; *Școala naturalistă*, 36—37; *Psihologismul lingvistic*, 59—60; *Școala neogramaticilor*, 99—100; *Adversarii neogramaticilor*, 144; *Direcția individualistă*, 185—186; *Precursorii lingvisticii moderne*, 220.

363. WEISZ, MONICA, *Stylistic Markers*, LCȘS, 1979, 111—116 [rez. rom.; indr. șt.: Galina Salapina].

364. WHITNEY, WILLIAM DWIGHT, *Cum achiziționează fiecare individ limbajul: viața limbajului*, TML, 222—234 [fragm. din *The Life and Growth of Language*, Londra, 1875, p. 7, 8—14, 18—22; notă biogr. și comen. (p. 221), trad. și note (p. 234) de Teodora Popa-Tomescu).

365. WIGGINS, DAVID, *A Reply to Mr. Alston*, ATCL, 178—185 [fragm. din art. cu același titlu din Danny D. Steinberg and Leon A. Jakobovits (eds.), *Semantics, an Interdisciplinary Reader in Philosophy*, Cambridge, 1971, p. 48—52; cu o notă introd. p 117].

366. WUNDT, WILHELM, *Forma externă a limbii*, TML, 74—76; *Forma internă a limbii*, 76—78; *Conexiunea gîndirii formulate în limbă*, 78—79; *Direcții ale gîndirii prin limbă*, 79—80; *Conținuturi ale gîndirii formulate prin limbă*, 81; *Propoziția ca structurare a unei reprezentări generale*, 81—83 [fragm. din *Völkerpsychologie*, ed. a 3-a, vol. 2. *Die Sprache*, Leipzig, 1912, p. 436—437, 440—444, 446—452, 243—245, 247—248; notă biogr. și comen. (p. 74), trad. și note (p. 84) de Rose Stein].

367. ZĂRNESCU, NARCIS, *Elemente pentru o critică a teoriei receptării*, BulȘt Pitești, 1983, 239—242 [rés. fr.].

368. * * * *Ce este literatura? Școala formală rusă*. Antologie și prefață, indici de Nicolae Iliescu și Nicolae Roșianu. În românește de Corneliu Barborică, Inna Cristea, Mariana Ciurca, Nicolae Iliescu, Mihail Nasta, Radu Nicolau, Alexandra Nicolescu, Tatiana Nicolescu, Mihai M. Pop, Nicolae Roșianu, Donca Teodorescu, Leonida Teodorescu, București, EU, 1983. 740 p. [cu ind. de mat. și aut.]. Vezi și nr. 381, 398.

369. * * * *Estetica*. Colegiul de redacție: Gheorghe Achiței, Marcel Breazu (coordonator), Lucian Dragomirescu (secretar științific), Ion Ianoși (coordonator), Victor Ernest Maşek, Dumitru Matei, Ion Pascadi, Cezar Radu, Grigore Smeu (coordonator). Autorii: Gheorghe Achiței, Marcel Breazu, Lucian Dragomirescu, Dan Grigorescu, Ion Ianoși, Silvian Iosifescu, Gheorghe Littera, Victor Ernest Maşek, Dumitru Matei, Vasile Morar, Nina Nicolaeva, Anca Oroveanu, Cezar Radu, Gheorghe Sărmășan, Grigore Smeu, Gheorghe Stroia, Ion Toboșaru, București, EARSR, 1983, 582 p. + erata (AȘSP. IF) [v. mai ales cap. *Metodele moderne în cercetarea estetică*, p. 36—48, *Receptarea ca încheiere a procesului de comunicare artistică*, p. 240—242, de Victor Ernest Maşek; *Limbajul artistic — modalitate de exprimare a mesajului operei*, p. 207—217, și *Forma artistică — organizare și înfățișare a conținutului*, p. 218—228, de Ion Pascadi; *Național și universal în artă*, p. 271—292, de Gheorghe Stroia].

370. * * * *Teorie și metodă în lingvistica din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea*. Texte comentate. Redactori responsabili: Prof. dr. Lucia Wald, conf. dr. Nadia Anghelescu. Colectivul de redacție: Rodica Adiculesei, Nadia Anghelescu, Doina Derer, Grete Klaster-Ungureanu, Michaela Livescu, Vasile Moisescu, Anatol Pedestrașu, Ion Petrescu, Teodora Popa-Tomescu, Rose Stein, Victor Vascenco, Lucia Wald, București, [TUB], 1984, 292 p. multigr. (UB. FLLS).

VEZI nr. nr. **55**, 93—94, 100, 105—106, 123, 135, 140, 145, 147, 155—156, 158, 170—171, 434, 445, 452, 540, 544, 546, 552, 561, 589, 720—721, 1020, **1035**, 1044, 1216, 1224, 1250, 1261, **1287**, 1304, 1447, 1520, 1523, 1563, 1585—1586, 1589—1590, 1682, **1950**, **2029**, 2049, **2090**, 2151, 2166—2168, 2172, 2174, 2180, 2182—2183, 2187, 2189—2190.

Recenzii

371. ANDREESCU, GABRIEL, Solomon Marcus, *Paradoxul* [...], RF, **31**, nr. 8, 1984, 550—553. Vezi nr. **273**.
372. BACIU, ILEANA, *Syntax and Semantics*. Volume 9. *Pragmatics*, edited by Peter Cole. University of Illinois, Academic Press, New York, ISBN—0—12—613509—6, 1978, 340 p., AUBLLS, **32**, 1983, 96—97.
373. BÎRĂ, ELENA, Bach, Kent and Harnish, Robert M., *Linguistic Communication and Speech Acts*, The MIT Press, Cambridge, Massachussetts and London, England, 1979, pp. 327, AUBLLS, **32**, 1983, 92—94.
374. BRĂTEANU, ELENA, Irina Mavrodin, *Poietică* [...], AUBLLS, **32**, 1983, 76—77. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **249**.
375. CORNILESCU, ALEXANDRA, N. Chomsky, *Lectures on Government and Binding*, FORIS — 1982, AUBLLS, **32**, 1983, 91—92.
376. COTRĂU, LIVIU, Jonathan Culler, *The Pursuit of Signs. Semiotics, Literature, Deconstruction*, Ithaca, Cornell University Press, 1981, 242, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 155—158.
377. CRIȘAN, ALEXANDRU, G. Rickheit and M. Bock (eds.), *Psycholinguistic Studies on Language Processing*, Berlin — New York, Walter de Gruyter, 1983, 305 p., RRL, **29**, nr. 3, 1984, 275—277.
378. CRIȘAN, ALEXANDRU, T. Herrmann, *Speech and Situation: A Psychological Conception of Situated Speaking*, Springer-Verlag, Berlin—Heidelberg—New York—Tokyo, 1984, 185 p., RRL, **29**, nr. 4, 1984, 371—374.
379. DIMITRESCU, FLORICA, A. Rosetti, *Études* [...], RomBooks, nr. 1, 1984, 17. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **282**.
380. FRANGA, LIVIU, *Arhitectura limbii*, VR, **79**, nr. 5, 1984, 74—75 [A. Rosetti, *Études*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **282**.
381. GAITĂNARU, ȘTEFAN, *Un eveniment editorial*, Argeș, **19**, nr. 12, 1984, 16 [*Ce este literatura ?*...]. Vezi nr. **368**.
382. GRAUR, AL., *Atlase lingvistice*, RLit, **17**, nr. 38, 1984, 8 [*Atlas Linguarum Europae*, Assen, 1983].
383. GRAUR, ALEXANDRU, *Limbile lumii*, RLit, **17**, nr. 44, 1984, 5 [Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Les langues*...]. Vezi nr. **328**.
384. GRIGORE, PAUL, Ivan Evseev, *Cuvînt* [...], Astra, **19**, nr. 2, 1984, 11. Vezi nr. **234**.
385. ION, ANGELA, Tzvetan Todorov, *Les genres du discours*, Paris, Seuil, 1978, 310 p. Gérard Genette, *Introduction à l'architexte*, Paris, Seuil, 1979, 90 p., AUELLS, **32**, 1983 78—80.
386. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Atlas Linguarum Europae* (*ALE*), sous la rédaction de Mario Alinei et. al., vol. I. Cartes. Commentaires, premier fascicule, par Mario Alinei, R.I. Avanesov, D. Brozović, Natacha Z. Donadze, Terho Itkonen, V.V. Ivanov, Joep Kruijsen, Ellen Mooijman, João Saramago, B.A. Serebrennikov, I. Stan, G. Tuaillon, Gabriela Vitorino et A. Weijnen, sous les auspices de l'Unesco, Assen, Van Gordum, 1983, 20 cartes; XCVIII + 177 pages, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 549—553.
387. IORGA, VIRGINIA, *Lexicul de specialitate și limbajul ziaristic*. PN, **29**, nr. 2, 1984, 37 [V.S. Terehova, *Special'naja leksika v jazyke gazety*].
388. MAREȘ, LUCREȚIA, Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile lumii* [...], RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 104—105. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 324.
389. MAȘEK, VICTOR ERNEST, *A vorbi și a gîndi bine*, RLit, **17**, nr. 8, 1984, 8 [Henri Wald, *Ideea*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **326**.
390. MÂRZA, DAN, Carmen Vlad, *Semiotica* [...], Astra, **19**, nr. 1, 1984, 10. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **47**.
391. MÂRZA, DAN, *Lingvistică generală și românească*, Astra, **19**, nr. 3, 1984, 13 [de G. Ivănescu]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **233**.
392. MUNTEANU, AUREL DRAGOȘ, *Limbile lumii*, Luceafărul, **27**, nr. 44, 1984, 8 [Marius Sala și Ioana Vintilă-Rădulescu, *Les langues* ...]. Vezi nr. **329**.
393. OLTEAN, ȘTEFAN, Carmen Vlad, *Semiotica* [...], CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 181—183. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **475**.
394. PEREZ, ODALIS G., Solomon Marcus: *„Paradoxul"*, Ramuri, **21**, nr. 6, 1984, 6. Vezi nr. **273**.
395. POP, LIANA, *„Études de linguistique appliquée"* (1981), nr. 44, *L'analyse de conversations authentiques*, Paris, SCL, 35, nr. 1, 1984, 68—70.

396. POPESCU, IULIAN, *Colocvii semiotice*, ConvLit, **90**, nr. 2, 1984, 12 [Marin Mincu, *Semiotica...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **258**.
397. PRUTEANU, GEORGE, *Finețe și geometrie*, Cronica, **19**, nr. 41, 1984, 2 [Solomon Marcus, *Paradoxul...*]. Vezi nr. **273**.
398. RĂDULESCU, TATIANA, *Formalismul rus în antologie*, VR, **79**, nr. 5, 1984, 71—73 [*Ce este literatura?...*]. Vezi nr. **368**.
399. RIZA, ADRIAN, *Linguistics Atlasses*, RomN, **7**, nr 42, 1984, 9 [*Atlas Linguarum Europae*, Assen, 1983].
400. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Signes poétiques — Semne poetice*, VSt, **28**, nr. 10, 1984, 9 ; version en français, RRL, **29**, nr. 3, 1984, 277—279 [vol. de Paul Miclău]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2167**.
401. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, Solomon Marcus, *Le paradoxe* [...], CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 193—195. Vezi nr. **273**.
402. RUSSO, VLAD, *Traducere și cultură*, VR, **79**, nr. 5, 1984, 61—64 [George Steiner, *După Babel...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **293**.
403. RUSU, M.N., Solomon Marcus, *Paradoxul*, VN, **40**, nr. 4, 1984, 2. Vezi nr. **273**.
404. RUSU, VALERIU, Pierre Gardette, *Études de géographie linguistique*, publiée avec le concours de la Fondation Georges Guichard, par les soins de Brigitte Horiot, Marie-Rose Simoni, Georges Straka, Strasbourg, 1983, C. Klincksieck, 830 p., RRL, **29**, nr. 2, 1984, 187.
405. SCHVEIGER, PAUL, Fónagy, Iván, *Situation et signification*, John Benjamins Publ. Co., Amsterdam, Philadelphia, 1982, 1—160 p., CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 183—184.
406. SCHVEIGER, PAUL, Ching, Marvin K.L., M.C. Haley, R.F. Lunsford (eds.), (1980), *Linguistic Perspective on Literature*, Routledge and Kegan Paul, Boston and Henley, RRL, **29**, nr. 3, 1984, 267—271 [cu bogată bibl.].
407. SORIANU, VLAD, *Solomon Marcus*, Ateneu, **21**, nr. 12, 1984, 10 [*Paradoxul*]. Vezi nr. **273**.
408. STAN, I.T., Onufrie Vințeler, *Probleme de sinonimie* [...], StUBB, **29**, 1984, 79—80. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1073**.
409. SZABÓ, ZOLTÁN, Freidemann Lux, *Text, Situation Textsorte*. Probleme der Textsortenanalyse, dargestellt am Beispiel der britischen Registerlinguistik. Mit einem Ausblick auf eine adäquate Textsortentheorie. Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1981, 391 l., NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 97—98.
410. SZABÓ, ZOLTÁN, Cs. Gyímesi Éva, *Teremtett világ* [...], NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 179—180. Vezi nr. **250**.
411. ȘUTEU, FLORA, Heinrich F. Plett, *Știința textului* [...], LR, **33**, nr. 6, 1984, 546—547. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **277**.
412. ȘUTEU, FLORA, *Theoretical Issues in Contrastive Linguistics*. Edited by Jacek Fisiak, Adam Mickiewicz University, Poznán, Amsterdam, John Benjamins B.V., 1980, 430 p., LR, **33**, nr. 5, 1984, 457—458.
413. VASILESCU, MIRCEA, *Linguistique et poétique*, Moscou, Éditions du Progrès, 1981, 350 p., LL, nr. 2, 1984, 291—294.
414. VLĂDUȚ, D., Doina Bogdan-Dascălu, *Critica* [...], SCL, **35**, nr. 2, 1984, 156—157. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **279**.
415. VLĂDUȚ, D., *Specificul limbajului critic*, Orizont, **35**, nr. 19, 1984, 5 [Doina Bogdan-Dascălu, *Critica...*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **279**.
416. WALD, LUCIA, E.F. Konrad-Koerner, *Ferdinand de Saussure. Genesis y evolución de su pensamiento en el marco de la lingüística occidental. Contribución a la historia y la teoria lingüística*, Madrid, Gredos, 1982, 532 p., LR, **33**, nr. 5, 1984, 448—450.
417. ZAMFIR, MIHAI, *Colores semioticae*, RLit, **17**, nr. 6, 1984, 21 [Marin Mincu, *Semiotica...*] Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **258**.
418. * * * Edmond Nicolau : *Limbaj și strategie* [...], Forum, **26**, nr. 2, 1984, 66. Vezi nr. **298**.
419. * * * Solomon Marcus, *Paradoxul*, A Hét, **18**, nr. 15, 1984, Könyvbarát, nr. 2, 1984, VIII. Vezi nr. **273**.

VEZI și nr. 39, 74, 167, 590, 1081, 1083, 1088, 1347, 2138—2139, 2163.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ȘI APLICATĂ

420. AMET, GHIULER, *Cîteva aspecte ale utilizării verbului în sistemul limbajului la deficientul mintal*, ÎnvDidȘ—Constanța, 1979, 87—89.
421. ANDONIE, RĂZVAN, *A Generative Picture Processing Device Used in Two-Dimensional Cutting Problems*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 3—13 [cu 3 fig.].

422. ANDONIE, RĂZVAN, *Picture Proportional Processing Grammars in Syntactic Image Modeling*, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 3—19.
423. BALTAC, VASILE, DAVIDOVICIU, ADRIAN, MAREȘ, CORNELIU, DIACONESCU, ȘTEFAN, SĂDEANU, MIHAI, MARTINOVICI, MIHAI, STĂNCESCU, CONSTANTIN, *Sisteme interactive și limbaje conversaționale. Utilizare și proiectare*. Prefață de dr. ing. Vasile Baltac, București, ET, 1984, 559 p. **(Seria practică)**.
424. BERKOVITS, ROCHELE, *Recognition Memory for Input Language in Nonfluent Bilinguals*, CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 119—130.
425. BULBOACĂ, STELA, *Some Considerations on Information in Coordinate Sentences*, RRL, **29**, nr. 1, 1984, 33—48 [cu 5 fig.].
426. CORNEA, OCTAV, *Une approche algébrique du processus de traduction*, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 21—28.
427. COSMAS, NICOS, *About Linguistic Isomorphism and Homomorphism*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 133—139 [cu 2 tab.]
428. COSMAS, NICOS, *Enriching the Typology of Languages: the Algebraic Analytical Approach*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 129—132.
429. COSMAS, NICOS, *New Types of Syntactic Projectivity*, CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 131—136.
430. COSMUȚĂ, TITUS, *Particularități ale vocabularului și structurii gramaticale la copiii surzi în curs de reabilitare audioverbală*, PD, **11**, 1983, 162—181.
431. COSMUȚĂ, TITUS, BĂCANU, GEORGE, *Unele aspecte ale receptionării vorbirii de către copiii deficienți de auz de vîrstă preșcolară*, PD, **11**, 1983, 182—188.
432. COSTRAȘ, MARIANA, *Corectarea defectelor de vorbire. Posibilități de îmbogățire a vocabularului copiilor preșcolari*, PDid, 1982, 88—90.
433. DIMA, NELU, *A Mathematical-Linguistic Approach to the Study of Detective Novels*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 141—147 [cu 3 tab.].
434. DRAGOȘ, ELENA, *Convexitatea și tipologia textuală*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 149—154, [Engl. Ab.].
435. DRĂGOI, CĂLIN, *Utilizarea calculatorului în corectarea tulburărilor de vorbire*, RPed, **33**, nr. 1, 1984, 24—27.
436. FARKAȘ, MAGDALENA, *Patologia limbajului infantil și procesul de corectare a acestuia în lumina neuro-lingvisticii contemporane*, PD, **10**, 1980, 198—219.
437. IONESCU, G., *Sur une systématisation synoptique de la linguistique psychiatrique*, RSSPs, **28**, nr. 1, 1984, 51—71.
438. JALOBEANU, CIREȘICA, *The Rate-Distortion Function in Comparison of Languages*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 149—158 [cu 3 tab.].
439. JODÁL, ENDRE, *Programozási nyelvek*, Korunk, **42**, nr. 8, 1983, 658—660.
440. MARCUS, SOLOMON, *A nyelvi szépség matematikaia*, A Hét, **15**, nr. 33, 1984, 9 [int. cons. de Szávái Géza].
441. MARCUS, SOLOMON, *Timpul (XCIII—XCIV)*, VSt, **28**, nr. 2—3, 1984, 2; *(XCV)*, nr. 4, 9; *(XCVI—CVII)*, nr. 6—17, 2; *(CVIII—CXXII)*, nr. 19—33, 2; *(CXXIII—CXXV)*, nr. 35—37, 2; *(CXXVI)*, nr. 38, 10; *(CXXVII—CXXXIV)*, nr. 39—46, 2; *(CXXXV)*, nr. 47, 10; *(CXXXVI—CXL)*, nr. 48—52, 2. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 413, **25**, 1982, nr. 558.
442. MĂESCU-CARAMAN, LUCIA, CARAMAN, ALEXANDRU, *Demutizarea în contextul instruirii speciale a copiilor cu deficiențe de auz și limbaj*, PD, **11**, 1983, 115—147.
443. MĂESCU-CARAMAN, LUCIA, CARAMAN, ALEXANDRU, *Indici de reevaluare a conținutului activităților de învățare a limbii din etapa inițială a demutizării copiilor surzi. Studiu asupra fonemografemelor (I)*, PD, **10**, 1980, 220—268 [cu 14 tab. și 10 fig. î.t. și î.a.t.].
444. MĂESCU-CARAMAN, LUCIA, CARAMAN, ALEXANDRU, *Metodologia procesului de demutizare. Din reperele etapei inițiale*, București, EȘE, 1983, 236 p. Vezi și nr. 474.
445. MĂINEA, MIHAELA, *The Representation of Generative Grammar in the I-Oder Predicate Calculus*, RRL, **29**, nr. 4, 1984, 295—304.
446. MICHĂESCU, RADU, *O întrebare pentru... cercetătorilor la Institutul de Lingvistică, București*, VSt, **28**, nr. 46, 1984, 10 [conv. despre BANDASEM cons. de Adrian Popescu].
447. NEAGOȘ, VALER, *Particularități ale limbajului elevilor deficienți mintal. Preocupări privind tratamentul tulburărilor de vorbire*, ÎnsDidȘ—Constanța, 1979, 47—59.
448. NGUYEN, XUAN MY, *Some Problems on String Adjunct Schemata*, RRMPA **29**, nr. 1984, 55—67.
449. NISTOR, ERICA, ROMAN, ELIZA, *Analyse du role du sujet et de l'objet dans un système automatique d'inférences*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 59—66 [cu 8 fig.].
450. NISTOR, ERICA, ROMAN, ELIZA, *Quelques applications linguistiques de la théorie des catastrophes*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 163—172 [cu 1 tab.].

451. NOVAC, VIORICA, NOVAC, CORNEL, *Posibilități de cercetare a structurii limbajului la elevii deficienți de auz din clasa I, în condițiile utilizării unui material intuitiv verbal selectat după criteriul funcționalității în comunicare*, PD, **11**, 1983, 148—161.

452. OHMANN, RICHARD, *Generative Grammars and the Concept of Literary Style*, CSCE, 146—168 [fragm. din Donald C. Freeman (ed.) *Linguistics and Literary Style*, New York, Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1970, p. 258—278; cu o notă introd. p. 144—145]; o versiune puțin prescurtată în ReadL, 308—329.

453. PĂUN, GHEORGHE, *On Some Families of Szilard Languages*, BullMath, **27**, nr. 3, 1983, 259—265.

454. PETRARCU, RUXANDRA, *Evaluarea întîrzierilor de vorbire la copiii deficienți mintal*, MS, **30**, nr. 36, 1984, 4—5.

455. POPOVICI, ALEXANDRU A., WEISZ, IOSIF H., *Automatic Analysis of Melodic Structures in the Romanian Epic Songs*, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 69—90 [cu 11 tab. î.t. și 1.a.t.].

456. PUFAN CONSTANTIN, *Caracteristicile variantei epistolare a limbajului scris la surdomuții în curs de demutizare*. PD, **10**, 1980, 56—72.

457. ROMAN, ELIZA, *Rezumarea și traducerea automată*, Biblioteca, nr. 4, 1984, 17—18.

458. SEMENIUK-POLKOWSKA, MARIA, *A Tentative Linguistic Interpretation of the Notion of Pseudoconfiguration, I*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 77—93 [cu 2 fig.].

459. SMARANDACHE, FLORENTIN, *A Mathematical Linguistic Approach to Rebus*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 47—76 [cu 1 fig. și 4 tab.].

460. TEODORESCU-BRÎNZEU, PIA, *Logic Methods in Literary Analysis*, RRL, **29**, nr. 2 1984, 173—179.

461. THORNE, JAMES PETER, *Stylistics and Generative Grammars*, CSCE, 177—186 [fragm. din Donald C. Freeman (ed.), *Linguistics and Literary Style*, New York, Holt, Rinehat and Winston, Inc., 1970, p. 182—196; cu o notă introd. p. 169—170].

462. TRAUGOTT, ELIZABETH, *Generative Semantics and the Concept of Literary Discourse*, CSCE, 302—326 [fragm. din „Journal of Literary Semantics", vol. 2, 1973, p. 5—22; cu o notă introd. p. 303].

463. VERZA, EMIL, *Disgrafia și terapia ei*, București, EDP, 1983, 244 p. [rez. rom.; rés. fr; res. esp.].
VEZI și nr. 60, 158, 183, **272**, **293**, 1042, 1255, 1418, 1765, 1869, 1902, **1959**, 2164, 2173, 2191.

Recenzii

464. CALUDE, CRISTIAN, Gh. Păun, *Contextul* [...], BullMath, **27**, nr. 2, 1983, 181. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **576**.

475. DRAGOȘ, ELENA, Radu Bagdasar, *Critică* [...], CL, **29**, nr. 2, 1984, 174—174. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **391**.

466. ISTRAIL, SORIN, Gheorghe Păun, *Gramatici* [...], AUIM, **29**, nr. 1, 1983, Supl., 34. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **576**.

467. LUKÁCS SINGER, JÚLIA, *Semiotica matematică a artelor vizuale*, Korunk, **42**, nr. 8, 1983, 669—670 [ed. de Solomon Marcus]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **448**.

468. MĂGUREANU, ANCA, *Les grammaires* [...], LMȘ, nr. 2, 1983, 230—231 (de Mariana Tuțescu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **466**.

469. POPA, LUCIA I., Günter Penser (Hrsg.): *Studien zur Sprachterapie*, München, Wilhelm Fink Verlag, 1979, 528 S., RRL, **29**, 1984, 555—556.

470. POPA, LUCIA I., *Paraphasie: Untersuchungen zum Problem Lexikalischer Fehlleistungen*, Karl Gloning und Wolfgang U. Dressler (Hrsg.), München, Wilhelm Fink Verlag, 1980 (S. 206), RRL, **29**, nr. 6, 1984, 556.

471. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *La sémiotique mathématique* [...], RRL, **29**, nr. 5, 1984, 455—457 [ed. de Solomon Marcus]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **448**.

472. SCHVEIGER, PAUL, Jakobson, Roman (with the Assistance of Katty Santili), 1980, *Brain and Language. Cerebral Hemisphere and Linguistic Structure in Mutual Light*, Slavica Publ., Inc., Columbus, Ohio, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 105.

473. TARȚIA, C., *Lecture Notes in Computer Science*, Vol. 93. Editors: Goos, G.; Hartmanis, J; Nijolt, A., *Context — Free Grammars: Covers, Normal Forms, and Parsing*, 1980, 29, figs., 13 tab. VII, 253 pages Soft DM 29,50, Berlin—Heidelberg—New York, Springer Verlag ISBN 3—540—10245—0, Mathematica, **26**, nr. 2, 1984, 189—190.

474. TRIFU, ADRIANA, NOVAC, CORNEL, *Dinamica structurii limbajului copiilor cu deficiențe*, RPed, **33**, nr. 10, 1984, 5, 64 [Lucia Măescu-Caraman, Alexandru Caraman, *Metodologia...*]. Vezi nr. **444**.
VEZI și nr. 371, 377, 394, 397, 401, 403, 407, 418—419.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂȚI

475. BULGĂR, GH., *Respectul pentru limba română — o dovadă de înalt patriotism. Cultură și limbaj*, ScTin, **40**, nr. 10822, 15 mart. 1984, 4 [int. cons. de Gabriel Năstase].
476. BULGĂR, GH., *Unitatea limbii — unitatea poporului*, IB, **31**, nr. 9412, 16 ian. 1984, 1, 5.
477. CAZACU, B., *Laudă limbii române*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 3.
478. CAZACU, BORIS, *Elogiul bunului simț*, Tomis, **19**, nr. 6, 1984, 12.
479. COTEANU, ION, *O limpede dovadă de mare vrednicie*, ConvLit, **90**, nr. 4, 1984, PagBuc, **3**, nr. 4, 1.
480. DOMINTE, CONSTANTIN, *Limba română ca „palimpsest cultural" (1)*, ConvLit, **90**, nr. 1, 1984, PagBuc, **3**, nr. 1, III; *(2)*, nr. 2, 1; *Limbă literară și unitate balcanică (1)*, nr. 3, 1; *(2)*, nr. 4, 1 [la rubr.: Limba română].
481. GRAUR, AL., *Unitatea limbii*, ConvLit, **90**, nr. 5, 1984, PagBuc, **3**, nr. 5, 1.
482. ISTRATE, GAVRIL, *Limba română este însăși rațiunea noastră de a exista*. Interviu cu prof. univ. dr. doc..., Cronica, **19**, nr. 8, 1984, 7 [cons. de Petru Zugun].
483. MARCUS, SOLOMON, *Gîndesc matematic prin limba română*, TribRom, **13**, nr. 277, 1984, 11 [sub t.c.: Limba română pentru fiecare].
484. MIHĂESCU, N., *Aspecte ale limbii române contemporane*, București, EAI, 1984, 160 p. (Colecția **Lyceum**). Vezi și nr. 493, 494, 495.
485. NESTOR, OVIDIU, *„În această țară miraculoasă, numită limba română"*, ConvLit, **90**, nr. 10, 1984, PagBuc, **3**, nr. 10, 1.
486. PAPU, V., *Prieteni ai limbii române*, VN, **40**, nr. 10, 1984, 3.
487. REGNEALĂ, MIRCEA, *Lectoratele de limbă, literatură, cultură și civilizație română*, Rev UNESCO, **25**, nr. 2, 1983, 127—131.
488. SOLDATI, PAOLO, *„România este azi lingvistică ca nici oricare altă din întreaga lume neolatină"*, Ramuri, **21**, nr. 11, 1984, 16 [int. cons. de Florea Firan].
489. ȘERBAN, VASILE, *„Triada de la care se revendică iubirea pentru limba noastră ar fi: corectitudinea, precizia, claritatea"*, Orizont, **35**, nr. 10, 1984, 3 [int. cons. de Ion Arieșanu].
490. ȘTEFAN, EUGENIA, *Limbă și cultură [I]*, Tribuna, **27**, nr. 52, 1983, 6; *[II]*, **28**, nr. 1, 1984, 6; *[III]*, nr. 11, 2; *[IV]*, nr. 16, 14.
491. TAIGO, ITO, *Le miracle de la latinité*, RR, **38**, nr. 12, 1984, 83—84.
492. * * * *Sinteze de limba română*. Ediția a III-a revăzută și din nou îmbogățită. Theodor Hristea coordonator. Autori: Mioara Avram, Grigore Brâncuș, Gheorghe Bulgăr, Georgeta Ciompec, Ion Diaconescu, Theodor Hristea, Rodica Bogza-Irimie și Flora Șuteu, București, EAI, 1984, 314 p. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 477.
VEZI și nr. 124—125, 133, 329, 669, 1057, 1593.

Recenzii

493. BULGĂR, GH., *Drepturile limbii române*, Săptămîna, nr. **51**, 1984, 3 [N. Mihăescu, *Aspecte...*]. Vezi nr. **484**.
494. GRAUR, AL., *Inovații*, RLit, **17**, nr. 21, 1984, 19 [N. Mihăescu, *Aspecte...*]. Vezi nr. **484**.
495. PRUTEANU, GEORGE, N. Mihăescu: *Aspecte...*, ConvLit, **90**, nr. 12, 1984, 12. Vezi nr. **484**.
496. SUCIU, GHEORGHE, *Studii de filologie [I]*, Luceafărul, **27**, nr. 22, 1984, 6 [Iosif Popovici, *Scrieri...*, G. Ivănescu, *Istoria...*]; *(II)*, nr. 24, 10 [George Gîrgica, *Cuvinte...*]. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 370, **23**, 1980, nr. 659, **26**, 1983, nr. **596**.
VEZI și nr. 80, 382, 386, 391, 399, 1694.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

497. ANDRIESCU, AL., *Actualitatea lui Alexandru Philippide — reflecții pe marginea unui manuscris inedit—*, APS, 5—9 [ms. BARSR, filiala Iași: *Știința noastră. Cum știm. Cum ar trebui să știm. Starea psihologică*].
498. ANGHELESCU, MIRCEA, *Gramatica lui Eliade*, Transilvania, **13**, nr. 9, 1984, 30—31 [La rubr.: În loc de cronica ediților].

499. APREOTESEI, CEZAR, *Slavistika u Banatu*, KŽ, **16**, nr. 1, 1984, 89—90.
500. AVRAM, ANDREI, *Universitatea clujeană și dezvoltarea studiilor de fonetică în România întregită*, AnICED—A, **5**, 1983, 17—26.
501. AVRAM, MIOARA, *Gramatica lui Alexandru Philippide*, MSȘFLA, **4**, 87—94.
502. BABEU, DOINA, *Limba literară în concepția unor călători țărăței din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, CCS, **2**, 1—7.
503. BHOSE, AMITA, *„Cabala limbii sanscrite"*, ConvLit, **90**, nr. 6, 1984, 5 [M. Eminescu și sanscrita].
504. BOLDAN, EMIL, *O preeminentă personalitate culturală: Moses Gaster. O sută de ani de la apariția remarcabilei lucrări „Literatura populară română"*, RCM, **28**, nr. 548, 1984, 6.
505. BOTEZAN, IOANA, *Timotei Cipariu — pagini de jurnal*, Manuscriptum, **15**, nr. 1, 1984, 59—62. Vezi nr. 518.
506. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Mari filologi români. Lazăr Șăineanu*, TribRom, **13**, nr. 267, 1984, 11.
507. BRÂNCUȘ, GR., *Probleme de toponimie în opera lui Hașdeu* **Istoria critică a Românilor**, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 250—256 [rés. fr.].
508. BRÂNCUȘ, GR., *Problemele substratului lingvistic românesc în concepția lui Al. Philippide*, MSȘFLA, **4**, 101—104.
509. BULGĂR, GH., *Amintirea lui Sever Pop*, Steaua, **35**, nr. 11, 1984, 33.
510. BULGĂR, GH., *Din tradițiile limbii române literare: generația pașoptistă*, LLR, **13**, nr 2, 1984, 23—24.
511. BULGĂR, GH., *Scriitori români despre limbă și stil*. Antologie, introducere, comentarii, bibliografie și glosar de... Prefață de Perpessicius. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, EAI, 1984, 236 p. (**Lyceum**). Vezi și nr. 608, 620, 624 și BRL, **19**, 1976, nr. 387.
512. CAZACU, B., *Concepția lui Ov. Densusianu despre istoria și critica literară românească în perspectiva actuală*, MSȘFLA, **4**, 121—129.
513. CAZACU, B., *Recitind* **Cugetările** *lui A. Russo. Elogiu bunului-simț*, LL, nr. 3, 1984, 322—326.
514. C. D., *Lazăr Șăineanu, 50 de ani de la moarte*, TelR, **28**, nr. 553, 1984, 2.
515. CERNAT, MIHAI, *Al. Odobescu — G. Baril*, Albina, **37**, nr. 3, 1984, 7 [probleme de limbă în corespondență].
516. CHEIE, PAULINA, *Petru Maior și modernizarea lexicului românesc prin împrumuturi latino-romanice*, ConstL, 37—44 [rés. fr.].
517. CIPARIU, TIMOTEI, *Discursuri*. Ediție îngrijită, antologie și glosar de Ștefan Manciulea și Ion Buzași. Prefață și bibliografie de Ion Buzași. Cluj-Napoca, ED, 1984, 192 p.
518. CIPARIU, TIMOTEI, *„... Întru interesul limbii și istoriei națiunali"*, Manuscriptum, **15**, nr. 1, 1984, 63—71 [fragm. din jurnal]. Vezi și nr. 505.
519. COMĂNICI, GERMINA, *Semnificația unui document inedit: Răspunsurile la chestionarul B. P. Hașdeu pentru cunoașterea culturii populare din județul Mehedinți*, MCC, **4**, 1982, 537—541.
520. DAN, ILIE, *Sextil Pușcariu și literatura română veche*, Suceava, **10**, 1983, 709—724 [rés fr.].
521. DIACONESCU, PAULA, *Gîndirea stilistică a lui Tudor Vianu*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 373—380.
522. DIACONESCU, TRAIAN, *Al. Philippide — traducător din limba latină*, APS, 11—14.
523. DIMITRESCU, FLORICA, *În memoria unui excelent profesor*, RLit, **17**, nr. 50, 1984, 10 [Jacques Byck].
524. DIMITRESCU, FLORICA, *Nicolae Cartojan's Opinion on the Language and Style of Old Romanian Literary Works*, CREL, **10**, nr. 3, 1983, 128—135.
525. DINU, ION M., *Nicolae I. Apostolescu. Omul și opera*, Craiova, SR, 1983, 244 p. Vezi și nr. 634.
526. DOBRE, ALEXANDRU, *Gavriil I. Munteanu*, MSȘI, **4**, 203—215.
527. DRAȘOVEANU, D. D., *Nicolae Drăganu — sintactician*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 108—111.
528. DRINCU, SERGIU, *Problemele derivării cu prefixe în primele lucrări românești de lingvistică*, AnEAIL, **1**, 1981, 120—126 [Engl. Ab.].
529. EȘANU, ȘTEFAN T., *Gavriil Munteanu (1812—1869). Activitatea și contribuția în domeniul învățământului și educației*, SI, **2**, 327—342 [rés. fr.].
530. FASSEL, HORST, *Eminescu lexicograf și istoric literar*, Hierasus, 1981, 321—333 [colaborare la Brockhaus].
531. FLOREA, PETRE, *Gheorghe M. Fontanin*, MSȘI, **34**, 187—202.
532. FLOREA, VIRGILIU, *Lazăr Șăineanu (1859—1934) către Moses Gaster. În pragul unei duble aniversări Șăineanu: 125 de ani de la nașterea, 50 de ani de la moarte*, AnFolc, **3—4**, 1983, 266—319 [cu 32 scrisori în an.; deutsch. Zus.].

533. FRĂȚILĂ, VASILE, *Unitatea limbii române în concepția lui Alexandru Philippide*, APS, 45—49.

534. FRISCH, HELMUT, *Beiträge zu den Beziehungen zwischen der europäischen und der rumänischen Linguistik. Eine Geschichte der rumänischen Linguistik des 19. Jahrhunderts. Hauptströmungen der Sprachwissenschaft in 19. Jahrhundert*, Bochum — București, Studienverlag Dr. Norbert Brockmeyer — Meridiane Verlag, 1983, 324 p. Vezi și nr. 617, 629.

535. GIOSU, ȘTEFAN, *Meglenoromâna în concepția lui A. Philippide*, APS, 51—56.

536. GRAUR, AL., *Jacques Byck*, RCM, **28**, nr. 525, 1984, 4.

537. GRECU, VICTOR V., *Cultivarea limbii române în „Tribuna" din Sibiu*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 461—464.

538. IONAȘCU, AL., *Actualitatea concepției lui Alexandru Philippide cu privire la unitatea limbii române*, MSȘFLA, **4**, 105—115.

539. IORDAN, IORGU, *Personalitatea lui Alexandru I. Philippide*, MSȘFLA, **4**, 83—85.

540. IRIMIA, DUMITRU, *Dualismul limbii în concepția lui A. Philippide*, APS, 27—32 [cu 3 sch.].

541. ISTRATE, GAVRIL, *Aron Densusianu redivivus*, Cronica, **19**, nr. 5, 1984, 5 [despre *Istoria limbei și literaturii române*].

542. ISTRATE, GAVRIL, *Un exemplar din* **Gramatica elementară a limbii române** *de Alexandru Philippide, adnotat de autor*, APS, 57—60.

543. IVĂNESCU, G., *O lucrare tipărită dar necunoscută a lui Alexandru Philippide*, APS, 83—87 [raport la lucrarea lui Vasile Bologa, *Monografia școlii civile de fete...*, Sibiu, 1911, publicat în AA, Seria a II-a, **34**, 1911—1912, p. 270—278].

544. KLINKENBERG, J. M., *Stylistics and Poetics in Romania Today*, CSCE, 438—448 [fragm. din „International Journal of Rumanian Studies", vol. I, 1976, nr. 1—2, Lisse, The Peter Ridder Press].

545. LĂUDAT, I. D., *Filologul Nicolae Cartojan*, Ateneu, **21**, nr. 2, 1984, 2.

546. LOBIUC, IOAN, *Alexandru Philippide — critic al unor curente și școli lingvistice contemporane (A. Philippide și F. de Saussure)*, APS, 33—37.

547. MARIN, I. D., *Mihai Eminescu, pentru graiul viu al poporului*, Ateneu, **21**, nr. 5, 1984, CBot. **2**, nr. 5, IV

548. MATEI, CONSTANTIN, *Mărturii biografice inedite despre Lazăr Șăineanu*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 465—467.

549. MIHĂESCU, DORU, *Cronograful lui Mihail Moxa. II*, MSȘFLA, **4**, 165—189. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 512.

550. MIHĂILĂ, G., *Marginalii la etimologiile lui B. P. Hasdeu din „Cuvente den bătrîni"*, MSȘFLA, **4**, 151—164.

551. MIHĂILĂ, G., *Nicolae Cartojan — Critic al literaturii române vechi și moderne*, VR, **79**, nr. 2, 1984, 1—19.

552. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Romanian Stylistics*, CSCE, 449—461 [fragm. din vol. *Stil și expresivitate poetică*, Buc., 1972, p. 59—77]. Vezi BRL, **15**, 1972, nr. 172.

553. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Un precursor al analogismului pumnist: Ion Rus*, CCS, **2**, 63—66.

554. NEGREANU, C., *Gramatica în viziunea lui Ștefan Odobleja*, ȘM, **10—11**, 1983, 131—133.

555. NEGREANU, CONSTANTIN, *Activitatea lexicografică a lui Alexandru Resmeriță, profesor de desen la liceul „Traian"*, MCC, **4**, 1982, 577—579.

556. NEGREANU, CONSTANTIN, BRATU, ION I., *Din istoricul paremiologiei românești: I. G. Hințescu*, Proverbium, 45—52.

557. NEGRILĂ, IULIAN, *Timotei Ciopariu*, Orizont, **35**, nr. 47, 1984, 15.

558. NETEA, VASILE, *Gheorghe Șincai*, Contemporanul, nr. 11, 1984, 5

559. NETEA, VASILE, *Ncobosit călător, pasionat observator*, Contemporanul, nr. 44, 1984, 7 [Ion Codru-Drăgușanu, *Rudimentele gramaticei române*].

560. NUȚĂ, ION, *A. Lambrior și problemele limbii române literare*, APS, 97—100.

561. OPREA, IOAN, *Problemele normării limbii în concepția lui A. Philippide*, APS, 77—81.

562. OPRIȘAN, I., *Al. I. Philippide. Un personaj romanesc*, Manuscriptum, **14**, nr. 4, 1983, 162—175; *Al. I. Philippide și sensul romantic al existenței*, **15**, nr. 1, 1984, 164—166 [cu 1 facs.]; *Imaginea unei munci epuizante*, nr. 2, 154—159; *Jertfa totală*, nr. 4, 145—149. Vezi și nr. 568.

563. PASCU, ȘTEFAN, *Doi istorici români deschizători de drum: Samuil Micu și August Treboniu Laurian*, MSȘI, **6**, 1983, 113—117 [sub t.c.: 175 de ani de la moartea lui Samuil Micu și 100 de ani de la moartea lui August Treboniu Laurian].

564. PĂCURARIU, MIRCEA, *Doi cărturari sibieni îndrumători ai învățământului românesc*, RSib, **3**, 1982, 225—240 [Dionisie Romano și Nifon Bălășescu, aut. de manuale].

565. PĂCURARIU, MIRCEA, *Transilvănenii în viața și cultura bisericească a zonei de la Întorsura Carpaților*, SI, **2**, 302—314 [deutsch. Zus.].

566. PĂTRUȚ, IOAN, *Nicolae Drăganu — onomast*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 98—101.
567. PECO, ASIM, *Značaj rumunskog dijalektološkog atlasa za lingvističku geografiju*, ASRI, **6**, 296—306.
568. PHILIPPIDE, AL. I., „...*Nu din punctul de vedere al filozofului, ci din cel al judecății poporului*". *Corespondență cu H. Suchier (III)*, Manuscriptum, **14**, nr. 4, 1983, 164—171; „... *Trebuie să duc la capăt* **Istoria limbii române**". *Corespondență...(IV)*, **15**, nr. 1, 1984, 167—171; „*De la 1 noiembrie încep a scrie dicționarul*". *Corespondență...(V)*, nr. 2, 158—165; „*Un adevărat monument național*". *Corespondență...(VI)*, nr. 4, 148—155 [cu 3 facs.]. Vezi și nr. 563, BRL, **25**, 1983, nr. 529.
569. PIRU, ALEXANDRU, *Nicolae Cartojan, primul specialist de „literatură română veche"*, RevUNESCO, **25**, nr. 4, 1983, 301—303.
570. PLOEȘTEANU, GRIGORE, *Noi mărturii și precizări privind biografia și activitatea lui Simion Mangiuca*, Banatica, **6**, 1981, 405—428 [cu 5 facs. și 5 an.].
571. POPA, MIRCEA, *Nicolae Cartojan și școala filologică clujeană*, Echinox, **15**, nr. 7—8, 1983, 20—21 [corespondență cu G. Bogdan-Duică].
572. POPA, MIRCEA, *Petar Skok în corespondență cu lingviști români*, ASRI, **6**, 306—319.
573. RAFAILĂ, MARIA, *Observații pe marginea corespondenței lui V. Bogrea*, MSȘFLA, **4**, 131—138.
574. ROTARU, GEORGE, *Alexandru Philippide (1859—1933)*, CRom, **5**, nr. 4, 1984, 19,
575. RUSU, VALERIU, „*Starea socială*" *a unui popor, în concepția lui Alexandru Philippide*, APS, 15—17 [despre vol. *Încercări asupra stării sociale a poporului român în trecut*, Iași, 1881, ed. a 2-a, 1896].
576. RUSU, VALERIU, *Ultima lecție a lui Sextil Pușcariu*, Săptămîna, nr. 6, 1984, 5.
577. STAN, I.T., *Din istoria foneticii românești (Fonetica — fonologia 1780—1980)*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1984, 116 p. multigr. (UCN. FF).
578. STOIA, MIRCEA, *Semnificația națională a primei enciclopedii române editate de Astra*, RSib, **3**, 1983, 267—293 [C. Diaconovici-Loga].
579. SUȚĂ, DUMITRU, *Timotei Cipariu și studiul istoric al limbii române*, LCȘS, 1980, 27—37 [русс. рез.; îndr. șt.: Ionel Stan].
580. ȘCHIAU, OCTAVIAN, *Centenar Nicolae Drăganu. Literatura română veche*, Steaua, **35**, nr. 3, 1984, 32.
581. ȘCHIAU, OCTAVIAN, *Nicolae Drăganu — filolog și istoric literar*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 95—97.
582. ȘERBĂNESCU, MIRCEA *„Puținel filologul" Sadoveanu*, ConvLit, **50**, nr. 2, 1984, Pag Buc, **3**, nr. 2, 1.
583. ȘOTROPA, VALERIU, *Un neuitat filolog: Nicolae Drăganu*, Cronica, **19**, nr. 19, 1984, 5 [100 de ani de la naștere].
584. TODORAN, ROMULUS, *Nicolae Drăganu — lexicolog*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 102—107.
585. TOMA, STELA, *Moment Jacques Byck. Omagiul profesorului*, RCM, **28**, nr. 548, 1984, 4.
586. ȚEPELEA, GABRIEL, *Contribuții la unitatea limbii române literare*, RSib, **2**, 1980, 115—121.
587. ȚEPELEA, GABRIEL, *Un cercetător al straturilor străvechi de limbă: G. Giuglea (1884—1967)*, BulȘt, Pitești, 1983, 277—282 [rés. fr.].
588. URSACHE, PETRU, *Poétiques roumaines en général et particulièrement poétiques folkloriques*, Ethnologica, 1982, 80—90.
589. VASILIU, EM., *Alexandru Philippide și perspectiva funcționalistă în fonetică*, APS, 21—25.
590. VASILIU, EMANUEL, *Al. Philippide și o posibilă gramatică formală a cazului în limba română*, MSȘFLA, **4**, 95—100.
591. VASILIU, LAURA, *Prepozițiile compuse și locuțiunile prepoziționale în gramatica lui Alexandru Philippide*, APS, 65—68.
592. VEDINAȘ, TRAIAN, *Preocupări de limbă în activitatea lui Andrei Șaguna*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 122—127 [rés. fr.].
593. VETIȘANU, VASILE, *B.P. Hasdeu*, Contemporanul, nr. 24, 1984, 4.
594. VETIȘANU, VASILE, *Scriind despre Hasdeu*, Crișana, **39**, nr. 11499, 26 febr. 1984, 2.
595. VRACIU, ARITON, *Alexandru Philippide despre limba albaneză și raporturile lingvistice albano-române*, APS, 39—44.
596. WALD, HENRI, *O conferință din 1866 despre limbaj își gîndire*, în *Apărarea sănătății ieri și azi. Studii, note și documente*, București, EMed, 1984, p. 287—290.
597. ZDRENGHEA, M., *Nicolae Drăganu*, Tribuna, **28**, nr. 7, 1984, 3.
598. ZDRENGHEA, MIRCEA, *Nicolae Drăganu — omul și profesorul*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 112—115.
599. ZUGUN, PETRU, *Concepția lui A. Philippide despre morfologia descriptivă a limbii române*, APS, 71—75.

600. * * * *Alexandru I. Philippide (1859—1933) — 125 de ani de la nașterea lingvistului și filologului român*, AnivCult, **22**, nr. 1, 1983 (1984), 343—364.

601. * * * *B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini.* Vol. III. *(Corespondență emisă și primită)*. Text stabilit, traducere, note și indici de Crina Bocșan-Decusară, Nicolae Mecu, Mihai Mitu, Viorica Nișcov, Al. Săndulescu. Coordonare și postfață: Al. Săndulescu, București, EM, 1984, 335 p. (UB. AȘSP. IITL) [corespondență emisă de Hasdeu către T. Cipariu, M. Gaster, L. Șăineanu, corespondență primită de la A.P. Alexi, Hugo Schuchardt, Gustav Weigand]. Vezi și nr. 609, 628 și BRL, **26**, 1983, nr. **560**; **25**, 1982, nr. **719**.

602. * * * *Corespondența lui Al. Rosetti cu G. Călinescu (1932—1964).* Prezentată de Liviu Călin, [București], EE, 1984, 158 p.

603. * * * *Lazăr Șăineanu (1859—1934) — 125 de ani de la nașterea lingvistului și folcloristului român*, AnivCult, **22**, nr. 1, 1983 (1984), 301—336.

604. * * * *Scrisori către Ovid Densusianu.* Vol. III. Ediție îngrijită, introducere, note, tabel cronologic și indici de Liviu Onu, Ileana Vîrtosu și Maria Rafailă. Sub redacția lui Liviu Onu, București, EM, 1984, 287 p. (Documente literare). Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 564, **22**, 1979, nr. 430.

605. * * * *Știința în Bucovina.* Ghid bibliografic. II—III. Autori: I. Pînzaru, Petre Froicu, Eugen Dimitriu. Coordonator: Nicu Chirică. *Agricultură. Astronomie. Biologie. Chimie. Drept. Economie. Filologie, folclor. Filozofie. Fizică. Geografie. Geologie. Istorie. Lingvistică. Matematică. Medicină. Silvicultură. Tehnică*, Suceava [f.e.], II: 1983, 285 p. [v. următorii lingviști și filologi: Cuciureanu Ștefan, Fochi Adrian, Lambrior Alexandru, Marmeliuc Dimitrie, Morariu Victor, Onciulescu Teodor, Sauciuc-Săveanu Teofil]; III: 1984, 390 p. [v. următorii lingviști și filologi: Andriescu Cornelia, Bacinschi Ilie, Dimitriu Vasile Corneliu, Dumistrăcel Stelian, Herzog Eugen, Nandriș Octavian, Popescu Constantin, Popinceanu Ion, Rădulescu Gheorghe Ioan, Savin Emilian, Sbiera Radu I., Tempeanu Virgil] (CCES al județului Suceava. BJ). Vezi și nr. 612 și BRL, **26**, 1983, nr. **562**.
VEZI și nr. 6, **47**, 158, 160, 162, 640, **671**, **914**, 972—980, 1034, 1128, 1132, 1145, 1159, **1254**, 1433, 1565, 2169.

Recenzii

606. A. G., George Mirea, *Junimea* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 79. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **519**.

607. ANTONESCU, NAE, *La centenarul Giuglea*, Steaua, **35**, nr. 1, 1984, 50 [pe marginea vol. *Cuvinte...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **556**.

608. BARA, MARIANA, *Scriitori români* [...], LL, nr. 2, 1984, 288—291 [de Gh. Bulgăr]. Vezi nr. **511**.

609. CATRINESCU, EVA, *B.P. Hasdeu și contemporanii săi* [...], ȘSPR, nr. 2, 1984, 79—80 [vol. I—III]. Vezi nr. **601** și BRL, **26**, 1983, nr. **560**; **25**, 1982, nr. **719**.

610. DIMITRESCU, FLORICA, *O continuare așteptată*, RLit, **17**, nr. 6, 1984, 8 [*B.P. Hasdeu și contemporanii săi* ..., vol. II; v. rubr. la nr. 494]; English Version, RomBooks, nr. 2, 1983, 36. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **560**.

611. DIMITRESCU, FLORICA, *Un factor al unificării limbii române*, RLit, **17**, nr. 12, 1984, 8 [George Mirea, *Junimea*...; v. rubr. la nr. 494]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **519**.

612. DOMINTE, CONSTANTIN, *Știința în Bucovina* [...], LL, nr. 3, 1984, 465—466 [vol. II]. Vezi nr. **605**.

613. GANĂ, GEORGE, George Mirea, *Junimea* [...], RITL, **32**, nr. 1, 1984, 150—152. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **519**.

614. GHEȚIE, ION, Petru Oallde, *Lupta pentru limba română* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 238—239. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **527**.

615. GOIA, VISTIAN, *Hasdeu — cel atît de prețuit*, Steaua, **35**, nr. 9, 1984, 53 [*B.P. Hasdeu și contemporanii săi* ..., vol. I—II]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **560**; **24**, 1982, nr. **719**.

616. ISTRATE, GAVRIL, *Timotei Cipariu și Năsăudul*, Ritmuri, ian. 1984, 21 [vol. *Arhiva personală a lui Timotei Cipariu*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **559**.

617. IUGA, NORA, *O istorie a lingvisticii românești din veacul al XIX-lea*, VN, **40**, nr. 2, 1 84, 2 [Helmuth Frisch, *Contribuții*...]; deutsche Version: *Linguistische Argumente*, V.u.K., **35**, nr. 12, 1983, 19. Vezi nr. **534**.

618. MAMINA, ION, * * * *B.P. Hasdeu și contemporanii săi* [...], Alst, **30**, nr. 3, 1984, 154 [vol. II]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **560**.

619. MICU, EUGEN, *Lupta pentru limba românească*, Tribuna, **28**, nr. 15, 1984, 6 [vol. lui Petru Oallde]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **527**.

620. MIHĂESCU, N., *„O carte de înalte delectări și de mult folos”*, Săptămîna, nr. 7, 1984, 2 [Gh. Bulgăr, *Scriitori români...*]. Vezi nr. **511**.

621. MORARU, CORNEL, *Limba ca fapt de civilizație*, Vatra, **14**, nr. 1, 1984, 154 [George Mirea, *Junimea...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **519**.

622. MUNTEANU, ȘTEFAN, *„Lupta pentru limba românească în Banat”*, Orizont, **35**, nr. 15, 1984, 2 [vol. lui Petru Oallde]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **527**.

623. O.G., *„Junimea” și implicațiile* [...], Ramuri, **21**, nr. 5, 1984, 11 [de George Mirea]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **519**.

624. PĂCURARIU, DIM., *O carte despre evoluția limbii române literare*, Argeș, **19**, nr. 9, 1984, 11 [Gh. Bulgăr, *Scriitori români...*]. Vezi nr. **511**.

625. PENIȘOARĂ, ION, *Contribuție originală la istoria limbii române*, Forum, **26**, nr. 7—8, 1984, 151—153 [Petru Oallde, *Lupta pentru limba românească...*]. Vezi BRL, **26**, 1984, nr. **527**.

626. SECHE, LUIZA, *Valoroasă contribuție filologică*, Forum, **26**, nr. 10, 1984, 75—99 [George Mirea, *Junimea...*]. Vezi BRL, **26**, 1984, nr. **519**.

627. STELIAN, V., Petru Oallde, *Lupta pentru limba românească* [...], Familia, **20**, nr. 12, 1984, 10. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **527**.

628. SUCIU, GHEORGHE, *Epistolar Hasdeu*, Luceafărul, **27**, nr. 51, 1984, 8 [B.P. *Hasdeu și contemporanii săi* ..., vol. II—III]. Vezi nr. **601** și BRL, **26**, 1983, nr. **560**.

629. ȘUTEU, FLORA, Helmuth Firsch, *Beiträge* [...], LR, **33**, nr. 6, 1984, 545. Vezi nr. **534**.

630. TOHĂNEANU, G. I., George Mirea, *Junimea* [...], LI, nr. 1, 1984, 123—125. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **519**.

632. VASILIU, GABRIEL, George Mirea, *Junimea* [...], CL, **29**, nr. 1, 1984, 81. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **519**.

633. VASILIU, GABRIEL, Petru Oallde, *Lupta pentru limba românească* [...], CL, **29**, nr. 2, 1984, 158. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **527**.

634. VĂLEANU S., *Redescoperirea unui comparatist uitat*, Argeș, **19**, nr. 12, 1984, 5 [Ion M. Dinu, *Nicolae I. Apostolescu...*]. Vezi nr. **525**.
VEZI și nr. 918, 942, 946—947, 956, 1348, 1481, 1602.

3. ISTORIA LIMBII ROMÂNE

635. AVRAM, ANDREI, *Oclusivele (prepalatale) și africatele în latina orientală și în româna comună*, SCL, **35**, nr. 5, 1984, 418—439 [rés. fr.].

636. BĂLAN, ION, *„Palia de la Orăștie”*, PO, 14—20 [fragm. din *Limba cărților bisericești*, Blaj, 1914, p. 119—126].

637. BERCA, OLIMPIA, BERCEA, LIVIUS PETRU, BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, DASCĂLU, CRIȘU, DORCESCU, EUGEN, FOARȚĂ, MARIA, FUNERIU, IONEL, VLĂDUȚ, DUMITRU, VULTUR, SMARANDA, *Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul administrativ-juridic*, Timișoara, TUT, 1984, 197 p. multigr. (UT. CȘS).

638. BOGZA-IRIMIE, RODICA, *Termenii politico-sociali în primele periodice românești*, București, TUB, 1979, 228 p. multigr. (UB).

639. BUCUR, CORNELIU, *Noi dovezi etnolingvistice ale permanenței populației autohtone în Mărginimea Sibiului*, RSib, [1], 1977, 69—74.

640. CAZACU, B., *Istoria limbii române literare (Probleme de cercetare și predare)*, LL, nr. 2, 1984, 149—157.

641. COTEANU, ION, *A román nyelv eredete*. Forditotta: Kelemen Béla, Bukarest, TEK, 1984, 79 p. [trad. lucrării *Originile limbii române*, Buc., 1981]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 607.

642. DAN, ILIE, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, EJ, 1983, 200 p. [cu ind. de nume]. Vezi și nr. 679, 692, 700.

643. DAVID, DOINA, *Conective interpropoziționale în româna literară din jurul anului 1900*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 23—33.

644. DIMITRESCU, FLORICA, *Observații asupra artei cuvîntului în „Palia de la Orăștie”*, PO, 152—194.

645. DIMITRIU, C., *Considerații în legătură cu categoriile gramaticale de persoană și număr la verb*, APS, 91—96 [în *Codicele popii Bratul* (1559—1560), *Codicele Voronețean*, *Tetraevanghelul* lui Coresi și *Baltagul* de M. Sadoveanu].

646. FRÂNCU, C., *Din istoria perfectului simplu: formele de tipul* **zisei**, LR, **33**, nr. 5, 1984, 426—436.

647. FRÂNCU, C., *Vechimea unei „particularități a românei actuale": folosirea lui* **doar** *în loc de* **numai**, LR, **33***f* nr. 2, 1984, 95—106.

648. GHEȚIE, ION, *În legătură cu dialectele literare ale limbii române*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 437—443 [pe marginea lucrării lui G. Istrate, *Originea...*]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 630.

649. GOȚIA, ANTON, *Din istoricul conjuncției* **însă**, CL, **29**, nr. 1, 1984, 17—20 [Engl. Ab.].

650. HURDUBEȚIU, ION, *Ein guter Kenner der rumänischen Sprache. Die Ethnogenesis und Kontinuität des Rumänen im Werk von Ernst Gamillscheg*, KarpRund, **17**, nr. 12, 1984, 6.

651. KIRÁLY, FR., **Dictionarium valachico-latinum** *(Probleme de lecțiune și alestare)*, AnEAIL, **1**, 1984, 98—119 [rés. fr.]

652. KIRÁLY, FR., *Scrierea limbii române cu litere latine și ortografie „maghiară" în secolul al XVII-lea cu privire specială la* **Dicționarium valachico-latinum** *(III. Grafemele, 2)*, AUT, **21**, 1983, 21—31 [русс. рез.]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 605, **25**, 1982, nr. 776.

653. MICULESCU, IULIAN, *Vlahii în spațiul carpato-balcanic de la sfîrșitul sec. XII pînă la întemeierea statelor feudale românești*, BO, **52**, nr. 1—2, 1984, 66—78 ; *Românii (vlahii) în spațiul carpato-balcanic pînă la întemeierea imperiului româno-bulgar*, nr. 3—4, 246—258.

654. MIHĂILĂ, G., *Manifestele culturale ale primelor decenii de tipar românesc : de la Coresi la* **Palia de la Orăștie**, Coresi, 53—77 ; și în PO, 32—66.

655. MOCANU, MARIN, *Considerații lingvistice asupra „Foletului novel"*, BulȘt Pitești, 1983, 283—292 [rés. fr.].

656. PAMFIL, VIORICA, *Contribuții la studiul limbii din „Palia de la Orăștie"*, PO, 76—135.

657. PAPAHAGI, TACHE, *Din epoca de formațiune a limbei române. Probleme fonetice și morfologice*, București, EȘE, 1984, 116 p.

658. PASCU, ȘTEFAN, *Le processus d'ethnogenèse du peuple roumain et de formation de la langue roumaine*, MSȘI, **3**, 71—82.

659. PÂRLOG, HORTENSIA, *Observații asupra unor împrumuturi mai noi din limba engleză în limba română*, AUT, **21**, 1983, 78—82.

660. POENARU, VASILE, *Vocabularul autohton al limbii române*, TribRom, **12**, nr. 257, 1983, 4 [la rubr. : Gînd și grai românesc.].

661. PROTASE, D., *Considerații privind continuitatea și romanizarea autohtonilor în Dacia Traiană*, MSȘI, **4**, 9—23.

662. PURDELA SITARU, MARIA, *Termeni de medicină populară în lucrările primei generații de medici români*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 484—491.

663. RUSSU, ION I., *Despre vocabularul românesc autohton (În legătură cu o nouă monografie)*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 155—159 [Gr. Brâncuș, *Vocabularul...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **576.**

664. STOICESCU, N., HURDUBEȚIU, I., *Continuitatea daco-romanilor în istoriografia română și străină*, București, EP, 1984, 232 p.

665. STOICESCU, NICOLAE, *The Unity of the Romanian Language. Historical Evidence from the 15th on the early 19th Century*, RPH, nr. 4, 1983, 87—101.

666. STOICESCU, NICOLAE, *Unitatea românilor în Evul Mediu*, București, EARSR, 1983, 183 p. (AȘSP. IIB. **Biblioteca istorică**, LXI) [v. mai ales cap. *Unitatea limbii române*, p. 62—73]. Vezi și nr. 676.

667. ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI, VIRGILIU, *Argumente lingvistice ale continuității românilor în fosta Dacie Romană*, TribRom, **13**, nr. 279, 1984, 11.

668. ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI, VIRGILIU, *Dacc-Roman Borrowings in Gothic (Ethnolinguistic and Historical Implications)*, Ethnologica, 1982, 41—49.

669. TOMA ION, *Unitatea limbii române*, Forum, **26**, nr. 1, 1984, 60—64.

670. VULTUR, SMARANDA, *Acte și documente din secolul al XIX-lea. Relația dintre juridic și administrativ*, CCS, **2**, 140—148.

671. * * * *Cultivarea omului luminat: lexicul social-politic sud-est european în perioada revoluționară*, ȘSPR, nr. 2, 1984, 58—60.

672. * * * **Palia de la Orăștie 1582—1912**. *Studii și cercetări de istorie a limbii și literaturii române*, București, EE, 1984, 194 p. **(Biblioteca critică).** Vezi și nr. 686.

VEZI și nr. 107, 149, 155, 159, 164, 508, 533, 535, 538, 560, 562, 568, 573—574, 579, 586—587, 595, 597—598, 600, 715, 719, 1034, 1094, 1112, 1281, 1390, 1565, 1577, 1591, 1620, 1630, 1649, **2064**.

673. AVRAM, MIOARA, Iorgu Iordan, *Istoria* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 80. Vezi BRL, **26**, 1983, **601**.
674. BULGĂR, GHEORGHE, *„Istoria limbii române literare"*, RLit, **17**, nr. 10, 1984, 8 [de Ştefan Munteanu şi Vasile D. Ţâra ; v. rubr. la nr. 494]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **610**.
675. CIUDIN, N., Nicolae Stoicescu, *Continuitatea* [...], MMS, **58**, nr. 1—2, 1982, 155—161. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. **718**.
676. DIMITRESCU, FLORICA, *Argumente ale unităţii noastre lingvistice*, Forum, **26**, nr. 6, 1984, 83—84 [Nicolae Stoicescu, *Unitatea...*]. Vezi nr. **666**.
677. DIMITRESCU, FLORICA, Grigore Brâncuş, *Vocabularul* [...], RomBooks, nr. 4, 1984, 22—23. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **576**.
678. DIMITRESCU, FLORICA, *Limbajul artistic în colecţiile*, RLit, **17**, nr. 33, 1984, 8 [Mihaela Mancaş, *Limbajul...* ; v. rubr. la nr. 494]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **606**.
679. DOBRE, MARIA, Ilie Dan, *Contribuţii* [...], LR, **33**, nr. 5, 1984, 453—455. Vezi nr. **642**.
680. DRAGOŞ, ELENA, Mihaela Mancaş, *Limbajul* [...], CL **29**, nr. 1, 1984, 78—79. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **606**.
681. FRANGA, LIVIU, *Quelques aspects concernant la recherche du vocabulaire autochtone en roumain*, RRL, **29**, nr. 3, 1984, 257—265 [Grigore Brâncuş, *Vocabularul...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **576**.
682. GEORGESCU, VALENTIN AL., Nicolae Stoicescu, *Continuitatea* [...], RESEE, **12**, nr. 2, 1984, 201—204. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 718.
683. GHEŢIE, ION, Grigore Brâncuş, *Vocabularul* [...], LR, **33**, nr. 5, 1984, 456. Vezi BRL, **226**, 1983, nr. **576**.
684. GHEŢIE, ION, *Limba română literară în secolul al XVIII-lea. I. Lexicul tipăriturilor* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 231. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **639**.
685. GHEŢIE, ION, Ştefan Munteanu, Vasile D. Ţâra, *Istoria* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 78. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **610**.
686. GRAUR, AL., *Palia de la Orăştie*, RLit, **17**, nr. 36, 1984, 8 [v. rubr. la nr. 494]. Vezi nr. **672**.
687. GUDEA, NICOLAE, *Cîteva observaţii şi note critice cu specială privire la partea istorică a monografiei* **Etnogeneza românilor** de I.I. Russu, AMN, **20**, 1983, 903—916. Vezi BRL, **224**, 1981, nr. 662.
688. GUŢU ROMALO, VALERIA, Mihaela Mancaş, *Limbajul* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 78. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **606**.
689. HOMORODEAN, MIRCEA, George Giuglea, *Cuvinte* [...], CL, **29**, nr. 1, 1984, 74—75. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **596**.
690. HRISTEA, THEODOR, *Cuvinte româneşti şi romanice*, RLit, **17**, nr. 7, 1984, 4 [de George Giuglea ; v. rubr. la nr. 494]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **596**.
691. MARINO, ADRIAN, *Limbajul artistic*, Tribuna, **28**, nr. 21, 1984, 1, 4 [de Mihaela Mancaş]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **606**.
692. POPESCU-SIRETEANU, ION, Ilie Dan : *Contribuţii* [...], ConvLit, **90**, nr. 6, 1984, 1 3. Vezi nr. **642**.
693. SARAMANDU, NICOLAE, Gr. Brâncuş, *Vocabularul* [...], SCL, **35**, nr. 5, 1984, 478—479. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **576**.
694. SIN, RUXANDRA, *Vocabularul autohton al limbii române*, UC, **26**, nr. 3—4, 1983, 10 [de Gr. Brâncuş]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **576**.
695. ŞERBĂNESCU, ANDRA, Mihaela Mancaş, *Limbajul* [...], LLR, **13**, nr. 4, 1984, 60—71. Vezi, RBL **26**, 1983, nr. **606**.
696. ŞUTEU, FLORA, George Giuglea, *Cuvinte* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 162—163. Vezi BRL **26**, 1983, nr. **596**.
697. ŞUTEU, FLORA, Povl Skårup, *Les conditionnels du vieux daco-roumain*, în „[Pre]publications", Forsknian og undevisning VED, Romansk Institut, Aarhus Universitet nr. 7—8, decembrie 1982, 59 p., LR, **33**, nr. 5, 1984, 457.
698. VELCULESCU, CĂTĂLINA, Grigore Brâncuş, *Vocabularul* [...]. RESEE, **22**, nr. 4, 1984, 369—370. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **576**.
699. VLĂDUŢ, CONSTANTIN, *Vocabularul autohton al limbii române*, ŞSPR, nr. 3—4, 1983, 98—99 [de Gr. Brâncuş]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **576**.
700. ZUB, AL., *Toponimie şi istorie*, ConvLit, **90**, nr. 7, 1984, 11 [Ilie Dan, *Contribuţii...*]. Vezi nr. **642**.
701. * * * Grigore Brâncuş, *Vocabularul* [...], A Hét, **18**, nr. 15, 1984, Könyvbarát, nr. 2 VIII. Vezi BRL **26**, 1983, nr. **576**.

VEZI și nr. 496, 611, 1120 1227, 1167, 1178, 1180, 1188, 1195, 1200, 1202, 1425, 1606, 1643, 1697.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalități

702. RUSU, VALERIU, *Unitatea de grai, expresie a unității naționale a tuturor românilor*, AnICED—A, **5**, 1983, 92—101.
703. TODORAN, ROMULUS, *Contribuții de dialectologie română*, București, EȘE, 1984,251 p.
VEZI și nr. **49**, 120, 137, 157, 503, **727**.

Recenzii

704. GHEȚIE, ION, *Materiale și cercetări dialectale. II* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 163—164.
Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **712**.
VEZI și nr. 2132.

b. Graiurile dacoromâne

705. AVRAM, ANDREI, *Cu privire la raportul dintre tradiție și inovație în fonetica graiurilor*, AnICED—A, **4**, 1983, 125—132.
706. BELTECHI, EUGEN, *Note asupra accentului în subdialectul bănățean (I)*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 21—26 [*copil, cópil*; cu 1 h.; rés. fr.].
707. CARAMAN, PETRU, *Literatură populară*. Antologie, introducere, note, indici și glosar de Ion H. Ciubotaru, Iași, [f.e.], 1982, 448 p. multigr. (UI. CLILF. **Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei**, *Caietele Arhivei de folclor*, III). Vezi și nr. 729, 742.
708. CÂRLAN, NICOLAE, DIMITRIU, EUGEN, *Colecția de proverbe și zicători a lui Iraclie Porumbescu*, Suceava, **10**, 1983, 175—185 [rés. fr.].
709. CHEIE, PAULINA, *Lexic dialectal inedit*, CCS, **2**, 8—15 **2**, 8—15 [moroc, praș, prăși, pără, blágă, cîrtă cúpă, mérniță, omănáș, podí, rácob, strújniță, tonjíc, várniță, abucós, adărá, cataráucă, cioclodár, crist, hăinărăfuri, mușurónu, niștoți, siv, șláidăr, țiment],
710. CHIOREANU, MIHAELA, *Din elementele lexicale ale subdialectului bănățean*, ContL. 45—50 [rés. fr.].
711. CIREȘ, LUCIA, BERDAN, LUCIA, *Descîntece din Moldova*. Texte inedite, Iași, [f.e.], 1982, 420 p. multigr. (UI. CLILF. **Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei.** *Caietele, Arhivei de folclor*, II) [cu gl.]. Vezi și nr. 729, 730, 740.
712. DRINCU, SERGIU, **Dicționarul subdialectului bănățean.** *Probleme privind rețeaua localităților și ancheta*, CCS, **2**, 23—30.
713. FOCHI, ADRIAN, *Coordonate ale culturii populare din zona Buzăului*, SI, 2, 277—290 [rés. fr.].
714. KIRÁLY, FR., **Dicționarul subdialectului bănățean**, CCS, **2** 57—62.
715. MARIN, MARIA, IONICĂ, ION, **Atlasul lingvistic român**, *document al unității limbii române*, AnICED—A, **5**, 1983, 34—51 [cu 13 h.î.a.t.].
716. NEAGOE, VICTORELA, *Relații intercomunitare reflectate în lexicul graiului ungurenilor din nordul Olteniei (Tradiție și inovație)*, AnICED—A, **4**, 1983, 47—62.
717. POPESCU, RADU SP., *Despre palatalizarea labiodentalelor* **b** *și* **v** *în Maramureș*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 121—128 [cu 1 h.; Engl. Ab.].
718. STOICA, GEORGETA, POP, MIHAI, *Zona etnografică Lăpuș*, București, EST, 1984, 148 p. **(Zone etnografice)** [cu gl.; Engl. Ab.; rés. fr.; deutsch, Zus.].
719. TEAHA, TEOFIL, *Elemente de continuitate în lexicul graiurilor din Oltenia*, AO, **2**, 1983, 157—162 [piedin, tindeche].
720. TIUGAN, MARILENA, *Aspects of the Verbal Behaviour in an Urban Community. The Usage of the Personal Pronouns of Direct Address*, RRL, **29**, nr. 3, 1984, 203—219.
721. TIUGAN, MARILENA, *Idiolect și grup social din perspectiva unei comunități rurale*, AnICED—A, **4**, 1983, 19—30 [cu 2 tab.].
722. TOMI, NATALIA, *Termeni din domeniul viticulturii (Com. Covăsînț, jud. Arad)*, AnEAIL, **1**, 1981, 181—185.
723. ȚIBRIAN, CONSTANTIN, *Imperfectul în graiurile muntenești și oltenești*, BulȘt Pitești, 1983, 307—312 [rés. fr.].

724. VÂNTU, ILEANA, *Tradiție și inovație în graiul unei comunități rurale (Dumitra)*, AnICED—A, **4**, 1983, 141—147.

725. * * * *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia. V.* De Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu. Cartografi principali: Emilian Georgescu, Constanța Mateescu, București, EARSR, 1984, XXXVI + 202 p. (ARSR. CCES. ICED) [Verbul; cu 201 h. lingvistice (h. 830—1031), 1 h. cu numirile oficiale ale loc. anchetate, ind. alfabetic al cuvintelor-titlu, date despre loc. și inf.]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 803, **17**, 1974, nr. 529, **12**, 1970/1971, nr. 866, [**10**], 1967/1968 nr. 323.

726. * * * *Proverbe românești.* Antologie, text stabilit, glosar, indice tematic și bibliografie de George Muntean, București, EM, 1984 412 p. [ed. a 2-a a lucrării apărute în 1966].

727. * * * *Tratat de dialectologie românească.* Tratatul de dialectologie românească a fost elaborat de Sectorul de dialectologie din cadrul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice din București, cu colaborarea unor specialiști din alte centre universitare. Coordonator: dr. Valeriu Rusu, Craiova, SR, 1984, 857 p. 177 h. i.a.t— (CCES— ICED) [autori: P. Atanasov, A. Bucșan, M. Chioreanu, M. Ciolac, N. Dunăre, C.D. Georgescu, A. Hartular, Ion Ionică, A. Kovačec, Paul Lăzărescu, M. Magda, Maria Marin, A Marinescu, Bogdan Marinescu, I. Mărgărit, Victorela Neagoe, I. Nichita, Ruxandra Pană-Boroianu, Valeriu Rusu, N. Saramandu, Marilena Tiugan, D. Uriței, P. Ursache, Magdalena Vulpe; cu microglosar de dialectologie de E. Flintea, A. Marinescu, I. Mărgărit, V. Rusu; bibliografie de D. Zagarodnîi; rés. fr. de V. Rusu; ind. de aut].
VEZI și nr. **49**, 96—97, 149, 509, 519, 567, 575, 662, 753, 873, 971, 1230, 1242—1243, 1262, **1287**, 1383, **1399**, 1411, 1531.

Recenzii

728. ANDREI, CONSTANTIN I., *Încercări etimologice*, Cronica, **19**, nr. 11, 1984, 4 [Ion Popescu-Sireteanu, *Limbă...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **694**.

729. BOT, NICOLAE. *Surse documentare de prim ordin*, Cronica, **18**, nr. 16, 1983, 7 [Caietele Arhivei de folclor a Moldovei și Bucovinei. I. Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Birleanu, *„Bătrînească". Doine, bocete, cîntece și jocuri din ținutul Rădăuților (Cercetare monografică)*, Iași, 1979, 349 + LII p.; Lucia Cireș, Lucia Berdan, *Descîntece...*; Petru Caraman, *Literatură...*]. Vezi nr. 707, 711.

730. CHIȚIMIA, I. C., Lucia Cireș, Lucia Berdan, *Descîntece* [...], LL, nr. 2, 1984, 274—276. Vezi nr. 711.

731. CONSTANTINESCU, ZOE, *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar* [...], REF, **29**, nr. 2, 1984, 178—179. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **711**.

732. CUCEU, ION, G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare* [...], AnFolc, **3—4**, 1983, 374—374. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **868**.

733. CUCEU, MARIA, Marco Cugno, Dumitru Loșonți, *Folclore letterario romeno*. Antologia di testi scelti e tradotti da..., (Torino) Regione Piemonte, 1981, 220 p., An Folc, **3—4**, 1983, 366—367.

734. DAN, ILIE, *Limbă și cultură populară*, Ateneu, **21**, nr. 6, 1984, 10 [de Ion Popescu-Sireteanu], Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **694**.

735. DRINCU, SERGIU, Vasile Frățilă, *Graiul* [...], SCL, **35**, nr. 2, 1984, 153—155. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3096**.

736. FAICIUC, ION, Grigore Rusu, *Structura* [...], CL, **29**, nr. 1, 1983, 204 p. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **697**.

737. GRAUR, AL., *Limbă și cultură populară*, RLit, **17**, nr. 1, 1984, 8 [de Ion Popescu-Sireteanu; v. rubr. la nr. 494]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **694**.

738. MANU, EMIL, *„Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar"*, RP, **13**, nr. 9, 1984, 14. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **711**.

739. NUSSBÄCHER, B., *Rumänische Sagen und Sagen aus Rumänien*. Herausgegeben und übersetzt von Felix Karlinger und Emanuel Turczynski, Erich Schmidt Verlag, West Berlin, 1982, NL, **33**, nr. 1, 1984, 86.

740. POPESCU-SIRETEANU, ION, Lucia Cireș și Lucia Berdan, *Descîntece* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 159—161. Vezi nr. 711.

741. POPESCU-SIRETEANU, ION, Maria Ioniță, *Cartea vîlvelor* [...], LR, **33**, nr. 6, 1984, 542—544. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **673**.

742. POPESCU-SIRETEANU, ION, Petru Caraman, *Literatură* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 157—158. Vezi nr. 707.

743. SIMIONESCU, PAUL, Tache Papahagi, *Grai* [...], Ethnologica, 1982, 177—179. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. **754**.

744. ȘUȚEU, FLORA, *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar* [...], LR, **33**, nr. 6, 1984, 546. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **711**.

745. ŞUTEU, FLORA, Ion Popescu-Sireteanu, *Limbă* [...], LR, **33**, nr. 6, 1984, 544. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **694**.
746. TALOŞ, ION, *Limbă şi cultură românească*, Steaua, **35**, nr. 2, 1984, 5 [de Ion Popescu-Sireteanu]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **694**.
VEZI şi nr. 42, 936, 1183, 2133, 2203.

c. Aromână

VEZI nr. 1115.

Recenzii

747. BARA, MARIANA, Nicolae Gh. Caraiani, Nicolae Saramandu, *Folclor* [...], LL, nr. 1, 1984, 140—143. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **939**.
748. BOT, LIVIA, *Angăčitor armâneaşte/Aromunske zagonetke*. Izbor, predgovor, prevod i komentar Božidar Nastev, Beograd, Srpska Akademija Nauka i Umenosti, 1980, 94 p., AnFolc, **3—4**, 1983, 382—384.
749. MIHĂESCU, HARALAMBIE, Nicolae Gh. Caraiani — Nicolae Saramandu, *Folclor* [...], RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 102—103. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **939**.
750. TODORAN, ROMULUS, *Carti vlahă-engleză*. Vlachian-English Book. *Nicâ carti trâ inveţlu a limbili vlahi trâ ñiţâ şi mări*. The Little Book of Vlachian Language Lessons for Young and Old, Bridgeport, Connecticut (U.S.A.), Frândza vlahâ, 1983, 28 p., CL, **29**, nr. 1, 1984, 83—84 [de Nacu Zdru, transpunere în engl. de Maria P. Seferi].

d. Meglenoromână

VEZI nr. 535.

5. ROMÂNA PESTE HOTARE

751. BORCILĂ, MIRCEA, *Studiul limbii şi culturii române la Universitatea Statului Ohio, Columbus (S.U.A.)*, LL, nr. 44, 1984, 544—549.
752. BULGĂR, GH., *Limba română în context european*, CRom, **5**, nr. 4, 1984, 31—32.
753. NESTORESCU, VIRGIL, *Termeni entopici în graiurile româneşti din Vidin (R.P. Bulgaria)*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 224—229 [рус. рез.].
754. POENARU, VASILE, *The Romanian Language in the United States*, TribRom, **12**, nr. 257, 1983, 10.
755. SÖHRMAN, INGMAR, *Învăţământul limbii române în Suedia*, LL, nr. 1, 1984, 61—63.
756. TOADER, ALEXANDRA, *Limba şi literatura română în Cehoslovacia*, SLRL, 198—219.
757. ZDRENGHEA, MIHAI MIRCEA, *Teaching Romanian in America: a Case of Negative Indefinites*, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 527—536.
VEZI şi nr. 487, 1629.

Recenzii

758. BELCHIŢĂ HARTULAR, ANCA, Alexandra Roceric, *Language Maintenance within an American Ethnic Community. The Case of Romanian*, The Romanian-American Heritage Center, Grass Lake— Jackson, Michigan, 1982, 169 p., RRL, **29**, nr. 2, 1984, 187—189.
759. BULGĂR, GH., *Studii româneşti în Olanda*, Luceafărul, **27**, nr. 10, 1984, 8 [**Libra.** *Études roumaines offertes à Willem Noomen à l'occasion du sa soixantième anniversaire*. Avec une préface de H.J. Drijvers. Recueilles par I.P. Culianu, Groningen, Presse de l'Université, 1983, 195 p.].
760. MARINO, ADRIAN, *Studii româneşti în Olanda*, Tribuna, **28**, nr. 1, 1984, 1, 8 [**Libra.** *Études...*, v. nr. precedent].

6. FILOLOGIE

761. AARON, THEODOR, *Scurtă apendice la „Istoria" lui Petru Maior* [...], ŞArd, 2, 650—655 [Buda, 1828].
762. AARON, VASILE, *Patimile şi moartea Domnului şi Mîntuitorului nostru* [...], ŞArd, 1, 580—593 [Braşov, 1805]; *Versuri veselitoare* [...], 740—746 [Sibiu, 1807]; *Anul cel*

mânos [...], 2, 510—524 [Sibiu, 1820]; *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase* [...], 528—543 [Sibiu, 1821]; *Vorbire în versuri de glume* [...], 705—709 [Sibiu, 1830]; *Perirea a doi iubiți, adecă jalnica întîmplare a lui Piram și Tisbe* [...], 710—718 [Sibiu, 1830].

763. ALICU, GRAȚIANA, *Circulația cărții vechi românești în județul Cluj (V)*, AMN, **19**, 1982, 673—685; *(IV)*, **20**, 1983, 771—782. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 802, **23**, 1980, nr. 827, **22**, 1979, nr. 573.

764. ANDEA, AVRAM, ANDEA, SUSANA, *Date despre cartea românească veche din județele Cluj și Bistrița-Năsăud*, AMN, **19**, 1982, 695—708 [rés. fr.].

765. ANDEA, AVRAM, ANDEA, SUSANA, *Date despre cartea românească veche din Maramureș*, AMN, **20**, 1983, 783—802 [rés. fr.].

766. ANGHELESCU, MIRCEA, *O „carte populară" puțin studiată*: **Cele 12 vise ale lui Mamer**, LR, **33**, nr. 6, 1984, 503—507.

767. ARAMĂ, DALILA-LUCIA, *Un pamflet al lui Iordache Golescu?*, Manuscriptum, **15**, nr. 1, 1984, 128—129 [*Conversație prietenească*, Buda, 1843]. Vezi nr. 910.

768. BĂLAN, ION DODU, *Un monument de limbă românească*, PO, 67—69 [reluare din Scînteia, **51**, nr. 12407, 14 iul. 1982, **4**].

769. BĂLAȘA, D., *Date noi privitoare la activitatea cronicarului Dionisie Eclisiarhul (c. 1740—1820?)*, BO, **51**, nr. 9—10, 1983, 726—731.

770. BĂRAC, IOAN, *Istoriia prea frumosului Arghir și a prea frumoasei Elena* [...], ȘArd, 1, 758—784 [Brașov, 1809]; *Risipirea cea de urmă a Ierusalimului* [...], 2, 544—558 [București, 1821]; *O paradigmă a leneșului. Pipelea Giscariu* [...], 672—678 [1829]; *O mie și una de nopți. Istorii arabicești* [...], 742—762 [Brașov, 1836, 1837]; *Nașterea și toată viața minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot* [...], 773—775 [Brașov, 1842], *Cei trei gheboși*, 776—784 [Brașov, 1843].

771. BIRNER, ANGELA, **Imberie și Margarona** — *ein Volksbuch der Romania*, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 106—116.

772. BLANCHARD, PIERRE, *Plutarch cel nou* [...], ȘArd, 2, 422—428 [trad. de Nicola Nicolau; Buda, 1819].

773. BOBB, IOAN, *Înștiințare* [...] *despre ridicarea capitulumului în Blaj* [...], ȘArd, 1, 547—554 [1807]; *Testamentum* [...], 730—732 [Blaj, 1828].

774. BODOGAE, T., *File dintr-un manuscris al unui vechi cîntăreț bisericesc*, MA, **28**, nr. 7—8, 1983, 509—511 [Toader Crăciun].

775. BOJINCĂ, DAMASCHIN TH., *Răspundere desgurzătoare la cărtirea cea în Hale* [...], ȘArd, 2, 656—666 [Buda, 1829]; *Diregătoriul bunei creștere* [...], 719—728 [Buda, 1830]; *Anticile romanilor* [...], 733—741 [Buda, 1832, 1833].

776. BORDEIANU, M., *Un exemplar rar din* **Viața și petrecerea sviților** *a mitropolitului Dosoftei*, MMS, **58**, nr. 1—2, 1982, 142—143.

777. BOTA, MOYSI, *Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei românești întru învățzeturi* [...], ȘArd, 2, 693—699 [Buda, 1829].

778. BRAICU, DOINA, *Circulația unei cărți românești din secolul al XVII-lea pe meleaguri bucovinene și transilvane*, Suceava, **10**, 1983, 659—662 [Varlaam, *Cazania*; Engl. Ab.].

779. BUCIUMEANU, DAN, *Două cărți manuscrise inedite, copii ale cugetărilor lui Oxenstiern, datînd de la finele secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, MCC, **4**, 1982, 339—342.

780. BUCUR, DORICA, *Tipăriturile românești brașovene postcoresiene (mijloc de afirmare a conștiinței naționale)*, Coresi, 117—125.

781. BUDAI-DELEANU, I., *Țiganiada sau tabăra țiganilor* [...], ȘArd, 1, 256—314 [1796], 375—490 [1800]; *Excerptum ex opere manuscripto Temistoclu*, 2, 150—158; [*Sentințe*], 159—160; [*Corespondență*], 161—163; *Trei viteji*, 282—311.

782. BULGĂR, GH., *100 de ani de la apariția volumului „Poezii" de Mihai Eminescu*, Trib Rom, **12**, nr. 257, 1983, 8.

783. BULUȚĂ, GHEORGHE, CRAIA, SULTANA, *Manuscrise miniate și ornate din epoca lui Matei Basarab*, București, EMer, 1984, 81 p. + 40 pl. il [rés. fr. trad. de Radu Crețeanu].

784. CÂNDEA, VIRGIL, *O mare descoperire privind istoria și cultura românească. Manuscrisul original al „Istoriei imperiului otoman" de Dimitrie Cantemir*, TribRom, **13**, nr. 280, 1984, 14—15, 17 [la biblioteca Universității Harvard].

785. CHIȚIMIA, I.C., *Coresi, om de carte și gîndire românească pe plan european*, Coresi, 11—16.

786. CHIȚIMIA, I.C., *„Legenda lui Alexis" la confluența literaturilor română și iugoslavă*, ASRI, **6**, 66—72.

787. CHIȚIMIA, I.C., *Marele Varlaam al Moldovei*, MI, **18**, nr. 5, 1984, 20—21.

788. CHIVU, GH., *Versuri satirice cu pretext medical din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, LR, **33**, nr. 2, 1984, 133—136 [cu 1 facs.].

789. CIOBANU, ŞTEFAN, *„Palia de la Orăştie" (1582)*, PO, 27—31 [fragm. din *Istoria literaturii române vechi*. I, Buc., p. 180—184].
790. CIOLAN, MACARIE, *300 de ani de la apariţia* **Cărţii româneşti de învăţătură** *a luminatului mitropolit Varlaam Moţoc*, MMS, **59**, nr. 7—9, 1983, 460—467.
791. CÎNDA, ANA, *Cartea veche românească în judeţul Sălaj (III)*, AMP, **7**, 1983, 539—588 [cu ind. cărţilor descrise, de nume şi loc.; rés. fr.]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 766, **23**, 1980, nr. 851.
792. COSTINESCU, MARIANA, *Datarea şi localizarea* **Codicelui Voroneţean**, LL, nr. 4, 1984, 492—498.
793. CREŢIA, PETRU, *Despre editarea teatrului eminescian*, Manuscriptum, **15**, nr. 1, 1984, 29—43 [vol. IV—V din *Opere*, ed. Aureliei Rusu şi vol. VIII ed. Perpessicius]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 786.
794. CRISTACHE-PANAIT, IOANA, *Cartea de Buzău în satele transilvănene*, SI, 2, 291—301 [deutsch. Zus.].
795. CROCE, GIULIO CESARE, *Viiaţa lui Bertoldo şi a lui Bertoldino* [...], ŞArd, 1, 348—355 [Sibiu, 1799].
796. DIMA, EUGENIA, *Alecu Văcărescu, traducător al Erotocritului*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 492—502.
797. DOMOKOS, SÁMUEL, *Cîteva precizări în legătură cu o recenzie (la vol.* **Documentele Tipografiei de la Buda privitoare la editările româneşti)**, LL, nr. 2, 1984, 222—223 [rec. lui Mircea Popa din LL, nr. 3, 1983, la vol. lui Veress Endre şi Domokos Sámuel].Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 924.
798. DREGHICIU, D., *Cartea românească veche de pe valea Sebeşului (III) (Catalog)*, Apulum, **21**, 1983, 263—278 [rés. fr.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1042, **26**, 1984, nr. 778.
799. DUDAŞ, FLORIAN, **Cazania** *lui Varlaam în Transilvania*. Tipărit cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfinţitului Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului. Prefaţă de prof. univ. dr. Virgil Cândea, Cluj-Napoca, Editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului şi Clujului, 1983, 505 p.+77 f. pl. [cu ind. de nume şi loc.; Engl. Ab.]. Vezi şi nr. 940.
800. EMINESCU, M., *Opere*. Ediţie critică întemeiată de Perpessicius. [Vol.] *XI. Publicistică. 17 februarie — 31 decembre 1880. Timpul*. Cu 27 de reproduceri după publicaţii şi manuscrise. Ediţie critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române. Dimitrie Vatamaniuc : responsabil al secţiunii de publicistică, stabilirea paternităţii textelor, comentariile. Petru Creţia : responsabil filologic al ediţiei. Oxana Busuioceanu, Anca Costa-Foru, Aurelia Creţia, Eugenia Oprescu : transcrierea filologică a textelor. Secretar tehnic : Ileana Raţiu. Coordonatorul ediţiei : Al. Oprea, Bucureşti, EARSR, 1984, 628 p. (ARSR. MLR). Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **787** ; **23**, 1980, nr. 872 ; **21**, 1978, nr. 899.
801. EUSTATIEVICI, DIMITRIE, *Scurt izvod pentru lucruri de obşte* [...], ŞArd, 1, 168—172 [Sibiu, 1792].
802. FURDUI, PETRU, *Versu Cotranţii* [...], ŞArd, 2, 351—356 [Abrud, 1818].
803. FURDUI, TITUS, *Două tipărituri în limba germană despre evenimentele din 1784—1785 din Transilvania (Contribuţii la* **Bibliografia românească veche)**, AMN, **20**, 1983, 815—821 [cu 6 fasc. î.a.t.; rés. fr.].
804. GASPAR, IUSTIN, *„Un manuscript de cîntări bisericeşti"*, MMS, **58**, nr. 1—2, 1982, 69—74 [al mitropolitului Iosif Naniescu, 1834—1870].
805. GASTER, M., *Literatura populară română*. Ediţie, prefaţă şi note de Mircea Anghelescu, Bucureşti, EM, 1983, 416 p. [cu ind. de nume, subiecte, motive şi titluri]. Vezi şi nr. 923, 935, 936.
806. GERGELY DE CSOKOTIS, V., *Omul de lume* [...], ŞArd, 2, 497—509 [Viena, 1819].
807. GHIIND ŞTEFAN, *Înştiinţare*, ŞArd, 1, 846—847 [la *Doftorie împotriva gălbezii oilor* ..., Buda, 1811].
808. GOROVEI, ŞTEFAN S., *O epocă de strălucită creaţie culturală, 350 de ani de la urcarea lui Vasile Lupu pe tronul Moldovei*, Cronica, **19**, nr. 20, 1984, 2.
809. HASDEU, B. P., *Istoria critică a românilor*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brâncuş. Studiu introductiv şi note de Manole Neagoe, Bucureşti, EM, 1984, 662 p.
810. HAŢEGAN, LUCIA, *Cărţi populare în secolele XVIII—XIX în biblioteca Muzeului Unirii*, Apulum, **21**, 1983, 279—285 [rés. fr.].
811. HERODOT, *Istorii*. Ediţie îngrijită de Liviu Onu şi Lucia Şapcaliu. Prefaţă, studiu filologic, note, glosar de Liviu Onu. Indice de Lucia Şapcaliu, Bucureşti, EM, 1984, 868 p.
812. HORGA POPOVICI, NICOLAE, *Oglindă arătată omului înţelept* [...], ŞArd, 1, 735—739 [Buda, 1807].
813. ILIN, STANCU, *Un manuscris literar şi mai multe enigme*, RITL, **32**, nr. 1, 1984, 89—90 [textul *Mare lucru este blagoslovenia Domnului*, atribuit de autor, de Iorgu Iordan şi de D. Murărăşu (p. 93) lui Ion Creangă ; textul integral la p. 91—92].
814. IOAN, MIRCEA, *Tipărituri apărute la Blaj în primii 25 de ani de activitate a tipografiei (1747—1771), relevate de un document de epocă*, AMN, **19**, 1982, 687—693.

815. IONESCU, I., *Patru sute de ani de la tipărirea* **Paliei de la Orăştie** *(1581—1582)*, MO, **35**, nr. 7—8, 1983, 535—540.
816. IONESCU, I., *„Palia de la Orăştie"*, PO, 70—74 [fragm. din *Patru secole de la tipărire (1581—1582)* : *Palia de la Orăştie*, RLit, **15**, nr. 30, 1982]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1088.
817. IORGA, NICOLAE, *[„Palia de la Orăştie* : *Însuşirile acestei traduceri]*, PO, 9—13 [fragm. din *Istoria literaturii româneşti*, I, ed. a 2-a, Buc., 1925, p. 203—206].
818. IOSIF II, împăratul Austriei, *[Proclamaţie pentru desfiinţarea iobăgiei...]*. ŞArd, 1, 122—124 [Sibiu, Cluj, 1791] ; *[Înştiinţare despre reglementarea sărbătorilor la Uniţi şi Neuniţi]*, 565—566 [1804].
819. ISTRATE, GAVRIL, *Altă ediţie necunoscută a poeziilor lui Eminescu*, Cronica, **19**, nr. 40, 1984, 5 [Buzău, 1930—1940].
820. ISTRATE, GAVRIL, *G. Călinescu, editor al poeziei eminesciene*, Cronica, **19**, nr. 24, 1984,5.
821. KAMFE, J. H., *Descoperirea Americii* [...], ŞArd, 2, 314—321 [Buda, 1816].
822. KLEIN, SAMUEL IS, *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum* [...], ŞArd, 1, 1—10 [1778] ; *Carte de rogacioni* [...], 11—13 [1779] ; *Dissertatio canonica de matrimonio*, 30—31 [Viena, 1781] ; *Propovedanie sau învăţături la îngropăciunea oamenilor morţi* [...], 77—96 [Blaj, 1784] ; *Bibliia* [...], 218—222 [Blaj, 1795] ; *Scurtă cunoştinţă a istorii românilor*, 223—249 [1796], *Theologhia moraliceasca* [...], 250—255 [Blaj, 1796] ; *Loghica* [...], 367—374 [Buda, trad. după Fr. Chr. Baumesier, 1799] ; *Legile firei, ilhica şi politica sau filosofiia cea lucrătoare* [...], 491—511 [trad. după Fr. Chr. Baumesier, Sibiu, 1800] ; *Acathist* [...], 529—533 [Sibiu, 1801] ; *Theologie dogmatică şi moraliceasca despre taina botezului* [...], 534—538 [Blaj, 1801] ; *Theologhie dogmatică şi moraliceasca despre taina căsătoriei*, 539—542 [Blaj, 1801].
823. LAZĂR, GHEORGHE, *Versuri de laudă în limba daco-românească la logodirea prea înălţatului nostru milostiv împărat* [...], ŞArd, 1, 755—757 [Viena, 1808] ; *Versuri în limba românească la logodirea marelui Napoleon cu Ludovica, Arhiduca Austrii* [...], 823—824 ; *Cuvînt al lui...la înscăunarea mitropolitului Dionisie*, 420—421 [1819].
824. LUCIAN din Samosata, *Istoria adevărată* [...], ŞArd, 1, 705—712 [trad. de Samuil Micu].
825. MAIOR, PETRU, *Procanon* [...], ŞArd, 1, 55—77 [1783] ; *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi* [...], 785—797 [Buda, 1809] ; *Didahii adecă învăţături pentru creşterea fiilor* [...], 798—816 [Buda, 1809] ; *Prediche* [...], 825—845 [Partea I—III, Buda, 1810—1811] ; *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* [...], 863—905 [Buda, 1812] ; *Disertaţie pentru începutul limbei româneşti*, 906—915 ; *Disertaţie pentru literatura cea veche a românilor*, 917—944 ; *Istoria bisericei românilor* [...], 2, 164—195 [Buda, 1813] ; *Întîmplările lui Telemah* [...], 339—350 [Buda, 1818].
826. MAREŞ, AL., *Datarea* **Psaltirilor Scheiană şi Voroneţeană**, LR, **33**, nr. 3, 1984, 191—198 [cu 17 fig.].
827. MAREŞ, AL., *Un verset psalmic în limba română din vremea lui Ştefan cel Mare?*, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 47—48 [de la 1457—1467, după N. N. şi N. Smochină, *O traducere românească din secolul al XV-lea al cărţii „Floarea Darurilor"*, BO, **80**, nr. 7—8, 1962, p. 712—713].
828. MAREŞ, ALEXANDRU, *Observaţii pe marginea unui vechi imn religios*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 410—412 [ms. slavon 494 BARSR, filele 34^{r}—36^{r}].
829. MARINOIU, COSTEA, *În tradiţia vechilor ctitorii*, Contemporanul, nr. 24, 1984, 7 [tiparul în Vîlcea].
830. MARTONFI, IOSIF, *Răspunsul la cîrtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior* [...], ŞArd, 2, 240—244.
831. MAZILU, DAN HORIA, *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, EM, 1984, 440 p. [rés. fr. par Ioana Triculescu ; cu ind. de nume]. Vezi şi nr. 952, 959, 960.
832. MAZILU, DAN HORIA, *O poezie barocă revendicată de două literaturi*, ASRI, **6**, 197—216 [*Epigarmma* cu care începe *Triodul penticostar slavon*, Tîrgovişte, 1649].
833. MĂLINAŞ, CONSTANTIN, *Alte cărţi vechi româneşti de la Bălgrad în Bihor*, Apulum, **21**, 1983, 203—205.
834. MĂLINAŞ, CONSTANTIN, *Contribuţii la circulaţia cărţii ivirene în Bihor*, Crisia, **12**, 1982, 399—400.
835. MĂLINESCU, IORDACHI de, *Precuvîntare la doua ediţie*, ŞArd, 2, 220—221 [a *Istoriei pentru începutul românilor...*, de Petru Maior, Buda, 1834].
836. MĂRZA, EVA, MIRCEA, IOAN, *Cartea românească şi străină veche din Biblioteca filialei Arhivelor Statului din Alba*, Apulum, **21**, 1983, 239—243 [cu 2 facs. ; rés. fr.].
837. MIHAIL, PAUL, *Completări la „Bibliografia românească veche"*, RITL, **32**, nr. 2, 1984, 91—94.
838. MIHAIL, PAUL, *Schitul Poiana Mărului, un centru ortodox cărturăresc*, SI, 1, 355—384 [με ἑλληνικὴ περίληψη].
839. MIHĂESCU, DORU, *Cea mai veche naraţiune în limba română despre descoperirea Americii*, RLit, **17**, nr. 17, 1984, 20—21 [ms. BARSR 1385, cronograful lui Staicu grămăticul din 1669].

840. MIHĂILĂ, GHEORGHE, *Tipăriturile româno-sîrbe de la Rîmnic (1726—1761) și un episod semnificativ din istoria Țărilor Române: împăcarea lui Bogdan III cu Radu cel Mare (1507)*, ASRI, **6**, 227—250.

841. MIHOC, VASILE, **Biblia** *lui Șaguna*, TelR, **131**, nr. 9—10, 1984, 1, 2.

842. MILLOT, CLAUDE FRANCOIS, *Istoria universală* [...], ȘArd, 1, 511—520 [Tomul I, Buda, 1800; trad. de I. Molnar].

843. MITRIC, OLIMPIA, *Cartea românească veche din județul Suceava (sec. XVII) — Catalog*, — Suceava, **9**, 1982, 293—311; *(prima jumătate a secolului al XVIII-lea)*, **10**, 1983, 663—708 [rés. fr.].

844. MOLDOVANU, DRAGOȘ, *Miscellanea philologica. 1. Originalul latin al prefeței* **Paliei de la Orăștie**. *2. Paternitatea traducerii* **Legendei lui Afrodițian Persul**. *3. O sursă a traducerilor lui Dosoftei: „izvodul" trilingv al lui Ieronim*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 414—425.

845. MOLNAR, IOAN, *Economia stupilor* [...], ȘArd, 1, 110—121 [Viena, 1785]; *Retorică* [...], 325—347 [Buda, 1798].

846. MONTAN, GHEORGHE, *Versuri la nașterea Domnului și mîntuitorului nostru* [...], ȘArd, 2, 196; *Străinul în Pesta* [...], 322—327.

847. MORARU, MIHAI, *Contribuții la studiul variantelor românești și sîrbești ale* **Alexandriei**, ASRI, 273—278.

848. MORĂRESCU, DRAGOȘ, *Marca tipografică în cartea românească veche. Secolele XVIII—XIX*, Biblioteca, nr. 3—4, 1983, 54—57.

849. MORĂRESCU, DRAGOȘ, *O ediție necunoscută a „Prăvălioarei" din 1781*, Biblioteca, nr. 1—2, 1983, 50—51 [*Prăvălioară de taina ispovedaniei*].

850. MORĂRESCU, DRAGOȘ, *Xilografi necunoscuți. Andrei zugrav*, CRom, **5**, nr. 3, 1984, 41; *Proca Stancovici*, nr. 4, 37.

851. MUREȘIANU, ION B., **Palia** *în contextul social-cultural din secolul al XVI-lea și semnificația ei*, Coresi, 127—129.

852. NEDELCEA, TUDOR, *Valori bibliofile în colecțiile bibliotecilor județene*, Biblioteca, nr. 3—4, 1983, 53—54.

853. NEUHOLD, IOAN, *Învățătură de a face sîrup și zahăr* [...], ȘArd, 1, 945—947 [Buda, 1812].

854. NEUSTĂDTER, MIHAIL, *Cuvînt pe scurt despre ulluirea vărsatului de vacă* [...], ȘArd, 1, 567—571 [Sibiu, 1804].

855. NUSSBÄCHER, GERNOT, *Contribuții privind activitatea tipografică a diaconului Coresi*, Coresi, 43—52.

856. OBRADOVICI, DOSITHEI, *Sfaturile a înțeleajerii cei sănătoase* [...], ȘArd, 1, 559—563 [trad. de D. Țichindeal; Buda, 1802].

857. OLTEAN, VASILE, *Cartea veche românească — factor de unitate națională — mărturii brașovene*, — TelR, **131**, nr. 43—44, 1983, 1, 2.

858. OLTEAN, VASILE, *Coresi — După 400 de ani* — AlmCoresi '84, 22—26.

859. OLTEAN, VASILE, *Mărturii inedite despre cuviosul Nicodim de la Tismana și ucenicul său Pavel, într-un manuscris din sec. XVI—XVII, aflat în Scheii Brașovului*, MO, **35**, nr. 7—8, 1984, 528—535.

860. OLTEAN, VASILE, *Mediul cultural românesc brașovean în epoca tiparului coresian*, Coresi, 31—41.

861. OLTEAN, VASILE, *Un alt autograf eminescian?*, Luceafărul, **17**, nr. 25, 1984, 6 [scrisoare din 20 oct. 1884, necunoscută pînă acum; cu 2 facs.].

862. OLTEAN, VASILE, *Un străvechi „manual de filozofie" din arhiva istorică a Muzeului bisericii „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului*, MA, **28**, nr. 5—6, 9183, 378—385 [cu 3 facs. î.a.t.].

863. OLTEAN, VASILE, *425 ani de limbă românească la școala din Șcheii Brașovului*, TelR, **131**, nr. 33—34, 35—36, 1984, 1, 6.

864. OLTEANU, PANDELE, *Noi contribuții la istoria primei* **Cazanii** *românești — 1567*, Coresi, 79—96.

865. ONU, LIVIU, *Aspecte ale scrierii chirilice românești de la începutul secolului al XIX-lea. Litere cu valori ambigue și confuzii de litere*, RA, **61**, vol. 46, nr. 4, 1984, 448—453 [rés. fr.].

866. ONU, LIVIU, *Concordanțele lingvistice sau capcanele stabilirii paternității unui text. Probleme de metodă [I]*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 44—54; *II*: nr. 2, 119—132 [cu 2 tab.; pe marginea art. lui N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, Cronica, **9**, nr. 6, 1976, și al lui Doru Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodot au XVII-e siècle*, RESEE, **16**, nr. 3, 1978, în care *Istoriile* lui Herodot în vers. Coșula sînt atribuite lui Dosoftei]. Vezi și nr. 867 și BRL, **19**, 1976, nr. 589; **21**, 1978, nr. 735.

867. ONU, LIVIU, *Din nou despre „Herodot-ul de la Coșula"*, RITL, **32**, nr. 2, 1984, 112—117 [pe marg. art. lui N. A. Ursu citat mai sus și a art. *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei*, LR, **27**, nr. 5, 1978]. Vezi și nr. 866 și BRL, **21**, 1978, nr. 775.

868. PAP DE UJFALU, THEODOR, *Trista predică* [...] *la ingroparea ecțelenții sale Ioan Bobb* [...], ȘArd, 2, 729—730 [Sibiu, 1830].
869. PAPOIU, LIZICA, DIACONESCU, SPERANȚA, *Contribuție la circulația „Îndreptării legii" în Bihor*, RMM, **20**, nr. 9, 1983, 78—83 [cu 8 a facs.; rés. fr.].
870. PAVEL, EUGEN, *„Palia de la Orăștie" — o apariție singulară?*, PO, 145—151.
871. PETRICEICU HASDEU, B., *Cuvente den bătrîni*. Tomul II. *Cuvintele poporane ale românilor în secolul XVI. În legătură cu literatura poporană cea nescrisă. Studiu de filologie comparativă*. Tomul III. *Istoria limbei române* de... Partea I. *Principie de linguistică*. Ediție, îngrijită și note de G. Mihăilă, București, EDP, 1984, II: 564 p.; III: 135 p. [vol. III cu ind. de cuv. al tuturor vol., întocmit de G. Mihăilă]. Vezi și nr. 924, 946, BRL, **26**, 1983, nr. **949**.
872. PLĂMĂDEALĂ, ANTONIE, *Alecu Russo — accente și opțiuni în câteva probleme controversate*, Luceafărul, **27**, nr. 7, 1984, 6 și TelR, **131**, nr. 5—6, 1984, 1, 2.
873. POPA, MIRCEA, *Texte populare într-un vechi manuscris bihorean*, AnFolc, **3—4**, 1983, 238—245 [deutsch. Zus.].
874. POPESCU-GOGAN, PETRE, *Încă o poezie a lui Eminescu?*, Ateneu, **21**, nr. 9, 1984, CBot, sept., 3 [aflată în *Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziști...*, sub cifra II].
875. POPESCU-VÎLCEA, G., *Un manuscris al voievodului Ieremia Movilă*, București, EMer, 1984, 175 p. + 50 pl. il. î.a.t. [cu an.].
876. POPP, VASILE, *Către cinstit dumnealui Ioan Prale, autorul* **Psaltirii în versuri**, ȘArd, 2, 639—644 [în *Psaltirea proorocului și împărat David...*, Brașov, 1827].
877. RĂPĂ-BUICLIU, DAN, *Tipărituri timișorene. I. (1762—1830). Contribuții la bibliografia națională veche*, AMM, **20**, 1983, 803—814.
878. ROMAN, I., *Originea brașoveană a* **Psaltirii Scheiene**, Coresi, 107—109 [rés. fr.].
879. ROQUES, MARIO, *„Palia de la Orăștie". Introducere*, PO, 21—26 [fragm. din *Palia d'Orăștie (1581—1582). I. Préface et Livre de Genèse*, publiée avec le texte hongrois de Heltai et une introduction par..., Paris, 1925, p. XXXII—XXXVI, XLVI—LII].
880. RUSU, M. N., *Pecetea lui Coresi*, AlmCoresi, 84, 5—6.
881. SIMONESCU, DAN, *Cartea românească în secolul al XVIII-lea*, Biblioteca, nr. 2, 1984, 27—29 [cu 2 facs.].
882. SORESCU, CONSTANTIN, *Servituțile unei crestomații (I)*, ScTin SLA, **4**, nr. 36, 1884, 1, 2; *(II)*, nr. 37, 2. Vezi nr. **911**.
883. STAN, Al. I., *Manuscrisul inedit al preotului Petru Cazan și implicațiile lui în cultura românească la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*, BO, **51**, nr. 9—10, 1983, 698—711.
884. SUCIU, D., CONSTANTINESCU, RADU, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*. Precuvîntare de Nicolae, Mitropolitul Banatului, Timișoara, EMB, 1980, 624 p. Vezi și nr. 938.
885. ȘCHIAU, OCTAVIAN, *Coresi în spațiul românesc medieval*, Coresi, 17—23.
886. ȘCHIAU, OCTAVIAN, *„Palia de la Orăștie": de la 1582 pînă astăzi*, PO, 136—144.
887. ȘINCAI, GHEORGHE, *Catehismul cel mare* [...], ȘArd, 1, 34—54 [Blaj, 1783]; *Îndreptare către Arithmetică* [...], 125—128 [Blaj, 1785]; *Adpausus* [...] *Samueli Vulcan* [...], 627—629 [Buda, 1806]; *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*, 630—655 [1806]; *Istoria naturei sau a firei*, 656—672 [1806]; *Vocabularium pertinens ad tria regna naturae*, 673—677 [1806]; *Povățuire către economia de cimp* [...], 678—704 [Buda, 1806]; *Hronica românilor și a mai multor neamuri* [...], 2, 5—131; *Chronicon Daco-Romanorum sive Valachorum et plurium aliarum nationum*, 132—137.
888. TATAI-BALTĂ, CORNELIU, *Xilogravurile lui Vlaicu de la Blaj (1751—1752)*, AMN, **20**, 1983, 823—842 [cu 17 facs. î.a.t.; rés. fr.].
889. TEODOR, POMPILIU, *Interferențe iluministe europene*, Cluj-Napoca, ED, 1984, 256 p. [v. cap. referitoare la trad. și prelucrările lui Samuil Micu, p. 105—137].
890. THOMICI, IOAN, *Cultura albinelor* [...], ȘArd, 2, 586—591 [Buda, 1823]; *Cultura bombițelor* [...], 592—601 [Buda, 1823]; *Scurte învățături pentru creșterea și buna purtare a tinerimei romană* [...], 645—649 [Buda, 1827].
891. TOMA, COSTIN, *Discussio descriptionis Valachorum Transylvanorum* [...], ȘArd, 1, 848—862 [Pesta, 1812].
892. TOMA, STELA, *Coresi în profesiunile de credință*, Coresi, 97—102.
893. ȚICHINDEAL, DIMITRIE, *Arătare despre starea acestor noao-introduse skolasticești instituturi* [...], ȘArd, 2, 197—200 [Buda, 1813]; *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături* [...], 248—278.
894. ȚIGU, VIOREL, *Un manuscris românesc din sec. al XVI-lea la Muzeul Patriarhiei Ortodoxe din Belgrad*, ASRI, **6**, 408—412.
895. ȚOPAN, GRIGORE, *Contribuții brașovene la evoluția și afirmarea cărții vechi românești*, Coresi, 111—116.
896. ȚURCANU, RADU, *Textul coresian în „Cartea cu învățătură" din 1581*, Coresi, 102—106.

897. URSU, N. A., *Despre metodă în stabilirea paternității unui text anonim*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 531—533 [*Istoriile* lui Herodot; pe marginea art. lui L. Onu de la nr. 866 și din SCL, **34**, nr. 5, 1983, LR, **31**, nr. 3, 1982]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 847; **25**, 1982, nr. 1164.

898. URSU, N. A., *La Biblioteca Centrală din Iași 50 de numere necunoscute din „Curierul românesc"*, Cronica, **19**, nr. 8, 1984, 5.

899. URSU, N. A., *Paternitatea piesei* **Occisio Gregorii Vodae** *și câteva chestiuni de metodologie*, LR, **33**, nr. 3, 1984, 218—228 [atribuită lui Samuil Vulcan; pe marginea art. lui Ion Gheție din LR, **32**, nr. 5, 1983]. Vezi BRL, **26** 1984, nr. 795.

900. VAIDA, DIMITRIE, *Cuvântări în cinstea exselenții sale Ioann Bobb, vlădicul Făgărașului* [...], ȘArd, 2, 200—203 [Buda, 1813].

901. VARLAAM, *Opere. Răspunsul împotriva calihismului calvinesc*. Ediție îngrijită, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, EM, 1984, 231 p. + 38 p. cu 76 facs. î.a.t. **(Ediții critice)**.

902. VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Cărți populare și cultură românească*, București, EM, 1984, 220 p. Vezi și nr. 919, 945.

903. VERGILIUS, *Ecloga I*, ȘArd, 2, 328—332 [trad. de V. Pop.].

904. VILLAUME, *Pedagoghia și methodica* [...], ȘArd, 2, 357—365 [trad. de Naum Petrovici; Buda, 1818].

905. VORNICESCU, NISTOR, *Scrieri patristice în biserica ortodoxă română pînă în sec. XVII. Izvoare, traduceri și circulație*. Teză de doctorat, Craiova [TMO], 1983, 448 p. + 16 pl. cu repr. [cu ind. general de pers., loc. și titluri; extras din MO, **35**, nr. 1—2, 3—4, 5—6, 1983]. Vezi și nr. 917, 927, 948, 957, BRL, **26**, 1983, nr. 841.

906. VULCAN, SAMUIL, [*Circulară asupra vărsatului de vacă*], ȘArd, 2, 602—603 [Oradea, 1823].

907. ZOBA DIN VINȚ, IOAN, *Sicriul de aur*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Anton Goția, București, EM, 1984, 305 p. **(Restitutio)** [cu gl. și ind. lexical].

908. ZUGUN, PETRU, *O inadvertență editorială în* **Epigonii**, LR, **33**, nr. 1, 1984, 55—57 [*mergéți* în loc de *mergeați*].

909. * * * *ABC sau Bucavnă* [...], ȘArd, 1, 32—33 [Sibiu, 1783]; *Bibliotecă românească* [...], 2, 559—562, 679—692 [publicație periodică tipărită de Zaharia Carcalechi, Buda, 1821, 1829—1830]; *Bucvariu* [...], 1, 28—29 [1781]; *Calendariu pe anul de la Hristos 1819* [...], 2, 491—496 [Buda]; *Calendariu pe anul de la Hristos 1896* [...], 632—633 [Buda]; *Calendariu pe anul de la Hristos 1829* [...], 700—704 [Buda]; *Carte de pravilă* [...], 1, 713—724 [părțile 1—2, de Ion Budai-Deleanu, Cernăuți, 1807]; *Carte trebuincioasă pentru dascălii școalelor* [...], 97—109 [Viena, 1785]; *Cărindariu rumânesc pe anul de la Hs. 1794* [...], 181—186; *Disputațiile asupra* **Istoriei pentru începutul românilor în Dachia** [...], 2, 220—239 [de Petru Maior, Buda, 1814, Pesta, 1815]; *Ducerea de mînă către cinsta și direptatea* [...], 1, 173—180 [Viena, 1793]; *Evangheliile la toate duminecile și sărbătorile* [...], 356 [ed. David Biro, Buda, 1799]; *Floarea darurilor* [...] 725—734 [Brașov, 1807]; *Gheografia sau scrierea pământului* [...], 2, 204—216 [Buda, 1814—1815]; *Istoriia a Alexandrului celui Mare* [...], 1, 187—198 [pref. și trad. de Dimitrie Iercovici; Sibiu, 1794]; *Istoria Syndipii filosofului* [...], 543—558 [Sibiu, 1802]; [*Înștiințarea Soțietății filosofești din Ardeal*], 199—202 [Sibiu, 1795]; *Întîmplările războiului franțozilor și întoarcerea lor de la Moscva* [...], 2, 217—219 [cu o *Înștiințare* de Alexie Lazaru, Buda, 1814]; *Învățătură despre cultura sau lucrarea cînepei* [...], 666—671 [Buda, 1828]; *Învățătură pentru ferirea și doftoriia boalelor* [...] *vitelor* [...], 312—313 [Buda, 1816]; *Învățătură pentru lucrătorii de tăbacă* [...], 582—585 [Buda, 1823]; *Napoleon Bonaparte. Ce au fost și ce iaste* [...], 279—281 [Buda, 1815]; *Povățuitoriul tinerimei* [...], 634—638 [cu o dedicație de Zaharia Carcalechi; Buda, 1826]; *Pravilă de obște* [...], 1, 134—141 [Viena, 1788]; *Psaltirea fericitului proroc și împărat David* [...], 2, 525—527 [trad. de Ioan Bărac, Brașov, 1820]; *Rînduială judecătorească de obște* [...], 1, 129—133 [Viena, 1787]; *Scurtă arătare despre luarea Parisului* [...], 2, 245—247; *Stihuri către dumnealui Hagi Constantin Pópp* [...], 1, 564 [1802]; *Viața și pildele prea înțeleptului Esop* [...], 203—217 [Sibiu, 1795].

910. * * * *Conversație prietenească* pentru întîia oară dată la lumină în tipografia lui Carcalechi din Buda la anul 1843 ghenar 10, Manuscriptum, **15**, nr. 1, 1984, 130—136 [atribuită lui Iordache Golescu de Dalila-Lucia Aramă; cu 1 fasc. și gl.]. Vezi și nr. 767.

911. * * * *Crestomație de literatură românească veche*. Vol. I. Cuvînt înainte de Prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu Bușulenga. Coordonatori: I. C. Chițimia și Stela Toma. Colectivul de redactare: Liliana Botez, V. Cândea, Gh. Ceaușescu, I. C. Chițimia, Nedret Mamut, Mihai Moraru, Stela Toma, Cătălina Velculescu, Cluj-Napoca, ED, 1984, 264 p. (AȘSP. IITL) [cu listă de abr., gl., ind. tematic și de nume]. Vezi și nr. 882, 922, 926, 933.

912. * * * *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu. Traducerea originalului slavon G. Mihăilă. Repere isto.

rico-literare alcătuite în redacție de Andrei Rusu, București, EM, 1984, 412 p. (Seria **Patrimoniu**) [reia textul ed. din 1971]. Vezi BRL, **13**, 1970/1971, nr. 888.

913. * * * *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa (Uciderea lui Grigore Vodă în Moldova expusă în formă de piesă de teatru)*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Lucian Dumba, Cluj-Napoca, ED, 1983, 164 **(Restitutio)**. Vezi și nr. 941, 961.

914. * * * *Școala Ardeleană*. [Vol.]I—II. Ediție critică, note, bibliografie și glosar de Florea Fugariu. Introducere de Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, București, EM, 1983, I: LV + 952 p.; II: 991 p. Vezi și nr. 918, 942, 947, 956.

915. * * * *Un secol din viața satelor mehedințene. 1800—1907. Catalog de documente*. Vol. I. Întocmit de Nicolae Chipurici, București, [f.e.], 1982, 472 p. (DGAS).

VEZI și nr. **15**, **54**, **61**, 119, 126, 164, 169, 504, 520, 524, 551, 557—558, 569, 571, 580—581, 597—598, 635—636, 644, 648, 654—656, 672, 708, 973—975, 977, 979, 1128, 1130, 1145, 1158, 1228, 1235, **1248**, **1254**, 1272, **1448**, 1465, 1621—1622, **1967**, **2030**, **2172**, 2207—2208.

Recenzii

916. BĂLAN, CONSTANTIN, *Documenta Romaniae Historica*, B. *Țara Românească*, vol. IV *(1536—1550)* [...], SMIM, **10**, 1983, 143—146. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 952.
917. BĂNESCU, MARCU, Nestor Vornicescu, *Scrieri* [...], MB, **34**, nr. 1—2, 1984, 104—107. Vezi nr. **905**.
918. BOIA, LUCIAN, *„Școala Ardeleană"* [...], TribRom, **13**, nr. 267, 1984, 4. Vezi nr. **914**.
919. CARAVIA, PAUL, *Les livres populaires — une nouvelle recherches*, RR, **38**, nr. 11, 1984, 101—103 [de Cătălina Velculescu]. Vezi nr. **902**.
920. CÂRLAN, NICOLAE, *Valori bibliofile* [...], Suceava, **10**, 1983, 904—905 [vol. I—II]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **220**; **26**, 1983, nr. **882**.
921. CHIOREANU, MIHAELA, Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului* [...], AnEAIL, **1**, 1981, 200—203. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 932.
922. CHIȚIMIA, I. C., *Crestomație* [...], ȘSPR, nr. 4, 1984, 77—78. Vezi nr. **911**.
923. CHIȚIMIA, I. C., M. Gaster, *Literatura* [...], LL, nr. 2, 1984, 304—305. Vezi nr. **805**.
924. COJA, ION, *Cuvente den bătrîni*, Tomis, **19**, nr. 4, 1984, 13 [vol. I—III]. Vezi nr. **871** și BRL, **26**, 1983, nr. **249**.
925. DIMITRESCU, FLORICA, *Ion Neculce*, RomBooks, nr. 3, 1983, 21 [*Letopisețul*...]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1149**.
926. DIMITRESCU, FLORICA, *O binevenită antologie*, RLit, **17**, nr. 26, 1984, 11 [*Crestomație*...]. Vezi nr. **911**.
927. DRĂGULIN, GHEORGHE I., Nestor Vornicescu, *Scrieri* [...], BO, **51**, nr. 7—8, 1983, 600—604. Vezi nr. **905**, BRL, **26**, 1983, nr. 841.
928. ILIEȘ, AURORA, Ion Neculce, *Opere. Letopisețul* [...], RI, **37**, nr. 6, 1984, 591—592. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1149**.
929. ISTRATE, GAVRIL, **Luceafărul** *în ediție bibliofilă*, Steaua, **35**, nr. 6, 1984 [de Ion Iliescu, Timișoara, f. e., 1984].
930. LIGOR, ALEXANDRU, Veronica Vasilescu, Aneta Boiangiu, *Scrierea* [...], RI, **37**, nr. 9, 1984, 930—932. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **874**.
931. LOGHIN-ȚURCANU, IOAN, FRUNZĂ, ANTON, *Cronica lui Ion Neculce* [...], MMS, **58**, nr. 1—2, 1982, 166—168. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 972.
932. MAMINA, ION, Ilie Corfus, *Documente* [...], Alst, **30**, nr. 2, 1984, 153. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 853.
933. MAREȘ, AL., *Crestomație* [...], LR, **33**, nr. 6, 1984, 537—542. Vezi nr. **911**.
934. MAREȘ, AL., Gabriel Strempel, *Catalogul* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 238 [vol. II]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **865**.
935. MAREȘ, AL., M. Gaster, *Literatura* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 237. Vezi nr. **805**.
936. MIHĂILĂ, VALERIAN, M. Gaster, *Literatura* [...], RomBooks, nr. 1, 1984, 18—19. Vezi nr. **805**.
937. MIOC, D., Florian Dudaș, *Cazania* [...], SMIM, **10**, 1983, 170—171. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 845.
938. MIOC, D., I. D. Suciu, R. Constantinescu, *Documente* [...], SMIM, **10**, 1983, 148—150. Vezi nr. **884**.
939. MIU, V. I., *O carte de erudiție și creație*: Dascăli [...], TelR, **131**, nr. 33—34, 35—36, 1984, 7 [de Antonie Plămădeală]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1174**.
940. MÎRZA, IACOB, Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania* [...], Steaua, **35**, nr. 6, 1984, 58. Vezi nr. **799**.
941. MORARU, MIHAI, *Occisio Gregorii* [...], Manuscriptum, **15**, nr. 4, 1984, 176—177. Vezi nr. **913**.

942. MURARIU, P., *Școala Ardeleană* [...], Orizont, **35**, nr. 22, 1984, 11. Vezi nr. **914**.
943. NEAGA, N., Dan Simonescu și Gheorghe Buluță, *Pagini* [...], MB, **33**, nr. 9—10, 1983, 651—652. Vezi BRL, **24**, 1982, nr. **1201**.
944. NESTORESCU, ANDREI, Gabriel Strempel, *Catalogul* [...], RITL, **32**, nr. 3, 1984, 149—151 [vol. II]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **856**.
945. NICOLAU, MĂDĂLINA, Cătălina Velculescu, *Cărți populare* [...], LL, nr. 4, 1984, 596—598. Vezi nr. **902**.
946. ORNEA, Z., *Enciclopedistul Hasdeu*, RLit, **17**, nr. 37, 1984, 8 [*Cuvente* ..., vol. I—III]. Vezi nr. **871** și BRL, **26**, 1983, nr. **849**.
947. ORNEA, Z., *Școala Ardeleană*, RLit, **17**, nr. 13, 1984, 8. Vezi nr. **914**.
948. PAPUC, GH., Nestor Vornicescu, *Scrieri* [...], TelR, **131**, nr. 21—22 (=19—20), 1984, 3. Vezi nr. **905** și BRL, **26**, 1983, **841**.
949. PĂCURARIU, M., Fanny Djindjihașvili, *Antim Ivireanul* [...], MA, **28**, nr. 3—4, 1983, 245—246. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1034**.
950. PĂCURARIU, M., G. Popescu-Vilcea, *Miniatura* [...], MA, **28**, nr. 5—6, 1983, 387—385. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1181**.
951. PIPPIDI, ANDREI, Ilie Corfus, *Documente* [...], SMIM, **10**, 1983, 150—156. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 853.
952. PIRU, AL., *Literatura română și Renașterea*, Flacăra, **33**, nr. 39, 1984, 15 [de Dan Horia Mazilu]. Vezi nr. **831**.
953. RIZESCU, I., *Cele mai vechi texte românești* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 231—233. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1238**.
954. SCHWEFFER, MIHAI, B. P. Hasdeu, *Words of Passed Centuries*, RomBooks, nr. 1, 1984, 36 [*Cuvente*..., vol. I]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **849**.
955. SIMONESCU, DAN, Ion Neculce, *Opere. Letopisețul* [...], LL, nr. 4, 1983, 594—596. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1149**.
956. SUCIU, GHEORGHE, *Școala Ardeleană [I]*, Luceafărul, **27**, nr. 9, 1984, 1, 4; (*II*), nr 10, 6. Vezi nr. **914**.
957. THEODORESCU, N., *Literatura în epoca străromână*, Ramuri, **21**, nr. 4, 1984, 10 [Nestor Vornivcescu, *Scrieri*...]. Vezi nr. **905**.
958. ȚĂRA, VASILE D., *Codicele Voronețean* [...], LL, nr. 4, 1983, 383—387. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 950.
959. UDRESCU, VLADIMIR, *La littérature roumaine à l'époque de la Renaissance*, Roum, nr. 11, 1984, 54—55; și RR, **38**, nr. 11, 1984, 106—108 [de Dan Horia Mazilu]. Vezi nr. **831**.
960. UNGHEANU, M., Dan Horia Mazilu: „*Literatura* [...]", Luceafărul, **27**, nr. 29, 1984, 6. Vezi nr. **831**.
961. VASILIU, MIHAI, *Occisio Gregorii* [...], Familia, **20**, nr. 4, 1984, 8. Vezi nr. **913**.
VEZI și nr. 66, 70, 686, 1335, 1348—1349, 1385, 1606, 1640, 1642, 1644.

7. FONETICĂ ȘI FONOLOGIE

962. CÂRSTOIU, ANNE MARIE, *Despre intonație ca o componentă a performanței lingvistice*, BulȘt. Pitești, 1983, 107—115 [Engl. Ab.].
963. DASCĂLU, LAURENȚIA, *Asupra intonației vocativului în limba română*, SCL, **35**, nr. 5, 1984, 410—451 [Engl. Ab.].
964. DASCĂLU, LAURENȚIA, *On the „Melodic Transfer" in Romanian*, RRL, **29**, nr. 3, 1984, 195—202.
965. GOGA, N. P., *Grafemul — valori, funcții și categorii (I)*; StUBB, **29**, 1984, 13—19.
966. GRAUR, AL., *Accentul în frază*, LLR, **13**, nr. 3, 1984, 3—4.
967. GUȚIU, MATEI, COSMUȚĂ, TITUS, *Structura acustică și semnificația fonematică a vocalelor limbii române*, PD, **10**, 1980, 269—275 [cu 2 tab.].
968. ROSETTI, A., *Le roumain possède-t-il des voyelles nasales?*, RRL, **29**, nr. 2, 1984, 147.
969. ȘUTEU, FLORA, **Vo e și sunet**, LR, **33**, nr. 3, 1984, 229—230.
970. ULIVI, ANCA, *Cercetări asupra sinerezei în limba română actuală*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 104—120 [cu 20 tab.; rés. fr.].
971. ULIVI, ANCA, *Quelques remarques sur les effets de la syncope dans les parlers daco-roumains*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 377—380.
VEZI și nr. 164, 185, 218, 230, 443, **444**, 446, 500, **577**, 589, 635, 705—706, 717, 1217, 1428, 1500, 1591, 1759, 1773, 2060, 2092.

Recenzii

VEZI nr. 736, 2127, 2136—2137.

8. GRAMATICĂ

a. Generalități

972. BUDAI-DELEANU, I., *Temeiurile gramaticii românești*, ȘArd, 2, 138—145; *Dascalul românesc pentru temeiurile gramaticii românești*, 1, 146—149.
973. DIACONOVICI-LOGA, CONSTANTIN, *Orthografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii românești* [...], ȘArd, 2, 333—338 [Buda, 1818]; *Chiemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor* [...], 564—658 [Buda 1821]; *Grammatica romanească pentru îndreptarea tinerilor* [...], 572—581 [Buda, 1822]; *Epistolariul romanesc*, 763—772 [Buda, 1841].
974. IORGOVICI, PAUL, *Observații de limba rumânească* [...], ȘArd, 1, 357—366.
975. MAIOR, PETRU, *Orthographia romana sive latino-valachica* [...], ȘArd, 2, 429—490 [Buda, 1819].
976. MICU-KLEIN, SAMUIL, ȘINCAI, GHEORGHE, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* [...], ȘArd, 1, 14—27 [Vindobonae, 1780].
977. ROJA, GHEORGHE CONSTANTIN, *Măestria ghiovăsirii românești cu litere latinești* [...], ȘArd, 1, 817—822 [Buda, 1809].
978. ȘINCAI, GHEORGHE, *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae* [...], ȘArd, 1, 595—626 [Buda, 1805].
979. TEMPEA, RADU, *Grammatică românească* [...], ȘArd, 1, 315—324 [Sibiu, 1797].
980. * * * *Orthographia latino-valachica* [...], ȘArd, 1, 594 [atribuită lui Ștefan Körösi, Cluj, 1805].

VEZI și nr. 149, 155—156, 158, 430, 446, 498, 501, 528, 542, 554, 557—559, 574, 600, 1768, 1780, 1785, 1787, 1789, 1798, 1803, 1820, 1824, 1833, 1843, 1969, 2014, **2060**, 2062.

Recenzii

981. DOMINTE, CONSTANTIN, *Gramatica de bază* [...], TribRom, **12**, nr. 240, 1983, **11** [de I. Coteanu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1343**.
982. GRAUR, AL., *Cuvîntul*, RLit, **17**, nr. 9, 1984, 8 [de Petru Zugun; v. rubr. la nr. 494]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **959**.
983. GUȚU ROMALO, VALERIA, Ion Coja, *Preliminarii la gramatica* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 162. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **954**.
984. HRISTEA, THEODOR, Petru Zugun, *Cuvîntul* [...], LL, nr. 2, 1984, 285—288. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **959**.
985. LOBIUC, IOAN, *Principii de gramatică sincronică*, Cronica, **19**, nr. 11, 1984, 4 [Petru Zugun, *Cuvîntul*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **959**.
986. V[ASILIU], L., Petru Zugun, *Cuvîntul* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 237 Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **959**.

VEZI și nr. 2127, 2137, 2153.

b. Morfologie

987. AVRAM, LARISA, *A few Remarks on Tense and Aspect in Romanian*, RRL, **29**, nr. 6 1984, 537—545.
988. BACIU, IOAN, *Le datif possessif dans des nominaux autres que les personnels et les réfléchis roumains*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 107—113.
989. BOCȘA, LUMINIȚA, *Morfologia verbului în română și esperanto*, LCSS, 1979, 65—69 [Engl. Ab.; res. esper.; îndr. șt.; Ignat Bociort].
990. DOMINTE, CONST., *Formele adjectivului de întărire*, Albina, **88**, nr. 10, 1984, 10[la rubr.: Limba noastră-i o comoară].
991. FLOREA, MELANIA, *Formarea genitiv-dativului singular la substantivele și adjectivele feminine*, LLR, **13**, nr. 4, 1984, 6—8.
992. IONILĂ, FLORIN LAZĂR, *Asupra pronumelui personal (forme scurte) în limba română și macedoneană*, ASRI, **6**, 145—152.
993. NEAMȚU, G. G., *Pronume, adjective pronominale și adverbe exclamative*, LR, **33**, nr 6, 1984, 468—475.
994. POP, LIANA, *Prezumție și presupoziție*, LR, **33**, nr. 2, 1984, 142—148 [cu 1 sch. și 1 tab.].
995. POPESCU, RODICA, *Abateri în folosirea mărcii pronominale, din structura diatezelor în româna contemporană*, AUT, **21**, 1983, 69—73.

996. POPESCU, RODICA, *Interdependențe morfosintactice: diateza pasivă — complementul de agent*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 8—10.
997. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Despre substantivarea interjecției în limba română*, LL, nr. 2, 1984, 166—172.
998. RAȚA-MARGAN, ADRIANA, *Tendințe și abateri în morfologia contemporană. Substantivul*, LCȘS, 1980, 14—18 [rés. fr.; îndr. șt.: Rodica Popescu].
999. ȘUTEU, FLORA, *Despre diateză (I)*, LLR, **13**, nr. 2, 1984, 7—10; *(II)*, nr. 3, 4—7; *(III)*, nr. 4, 3—6.
VEZI și nr. 95, 102, 303, 316, 420, 446, 590—591, 599, 643, 645—647, 649, 720, 723, 963, 1002, 1013, 1022, 1055, 1230, 1269, 1301, 1353, 1502, 1507, 1518, 1522, **1534**, 1579, 1583, 1739, 1768, 1780, 1785, 1787, 1789, 1798, 1803, 1811, 1820, 1824, 1834—1835, 1843, **1994**, **2002**, 2014, **2060**, **2062**, **2088**.

Recenzii

1000. ȘUTEU, FLORA, Alexandru Toșa, *Elemente* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 162. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **984**.
1001. TURCULEȚ, ADRIAN, Alf Lombard, Constantin Gâdei, *Dictionnaire* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 152—157. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1364**.
VEZI și nr. 697, 1555, 1719—1721, 2118, 2127, 2137, 2153.

c. Sintaxă

1002. BACIU, IOAN, *Interférence de champ entre négation et article*, StUBB, **29**, 1984, 20—29 [rez. rom.].
1003. BEREA GĂGEANU, ELENA, *Complementul consecutiv*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 3—13.
1004. BÎTEA, IOAN N., **Adică** *apozitiv vs.* **(și) anume** *apozitiv în limba română contemporană*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 394—404.
1005. CIOMPEC, GEORGETA, **Mica enciclopedie a limbii române.** *Negația*, LL, nr. 3, 1984, 340—346.
1006. CORNILESCU, ALEXANDRA, *Recent Developments in Generative Theory: the Pro-drop Parameter and the Analysis of Romanian and English Infinitive Constructions*, RRL, nr. 4, 1984, 331—345.
1007. DIACONESCU, ION, *Inversiunea sintactică la nivelul frazei*, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 38—46 [cu 1 sch.; rés. fr.].
1008. DIACONESCU, ION, *Sintaxa și semantica*, LL, nr. 4, 1983, 464—477.
1009. DIMITRIU, C., *Elemente incidente în limba română*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 6—10.
1010. IRIMIA, DUMITRU, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Iași, EJ, 1983, 264 p. Vezi și nr. 1027.
1011. IVĂNUȘ, DUMITRU, DINCĂ, TIBERIU ALEXANDRU, *Propoziții principale*, ȘM, **10—11**, 1983, 154—155.
1012. MOLEA, AMALIA, *Gradability in Romanian and English. The Syntax of the Quantified Phrase (Contrastive Analysis)*, BulCȘS, 1984, 113—118.
1013. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *O paralelă logico-sintactică între adjectiv și verb: adjective în construcții reciproce și reflexive*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 386—393.
1014. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Utilitatea metodelor moderne în explicarea sintaxei*, LL, nr. 4, 1984, 581—588.
1015. POPESCU, RODICA, *Aspecte ale coordonării*, BIMȘ, **1—2**, 79—88.
1016. POPESCU, RODICA, *Unități sintactice structurate cu verbe copulative. Clarificări*, ContL, 131—140 [deutsch. Zus.].
1017. STAN, DORICA, *Determinarea cantitativă*, BulȘt Pitești, 1983, 299—306 [rés. fr.].
1018. ȘERBAN, V., *Delimitarea propozițiilor subiective și a propozițiilor completive directe*, BIMȘ, **1—2**, 107—118.
1019. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Complement de cauză sau complement de agent?*, LL, nr. 1983, 486—494; și în BulCȘS, 1984, 97—112.
1020. TEODORESCU, ECATERINA, *Pe marginea principiului comodității*, ASP, 61—64.
1021. TRANDAFIR, GH. D., *Cu privire la relația mixtă bipropozițională*, LL, nr.2, 1984, 173—178 [pe marginea art. lui Gh. N. Dragomirescu, din LL. nr. 2, 1983]. Vezi BRL, **27**, 1983, nr. 995.
1022. VIRȚ, CORNELIA, *Sintaxa vrebelor copulative la moduri nepersonale (părți de propoziție complexe)*, LCȘS, 1979, 105—109 [deutsch. Zus.; îndr. șt.: Rodica Popescu].
1023. ZAMȘA, E., *Identificarea subordonatelor*, LLR, **13**, nr. 4, 1984, 8—12.
VEZI și nr. 93, 95—97, 106, 155, 303, 446, 527, 597, 598, 643, 649, 966, 1267—1268, 1362—1363, 1512—1513, 1564, 1584, 1727, 1768, 1780, 1785, 1787, 1789, 1798, 1803, **1805**, 1820, 1829, 1834, 1843, 2014, **2059**, **2061**.

1024. BÎTEA, IOAN N., Melania Florea, *Structura* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 69—74. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **996**.
1025. LELUȚIU, SMARANDA, Melania Florea, *Structura* [...], CL, **29**, nr. 2, 1984, 164—165. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **996**.
1026. MARIN, DINUȚA, *Prima carte despre structura grupului nominal în limba română contemporană*, RN, **13**, nr. 97—98—99, 1983, 1714—1715 [de Melania Florea]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **996**.
1027. MUNTEANU, EUGEN, *O carte de sintaxă*, Cronica, **19**, nr. 11, 1984, 5 [D. Irimia, *Structura*...]. Vezi nr. **1010**.
VEZI și nr. 984—986, 1560, 2127, 2137, 2153.

9. LEXICOLOGIE

a. Semantică

1028. ANDREI, B., *Cuvinte uitate*, Vatra, **14**, nr. 4, 1984, 157/D [a-i cauza]. Vezi și nr. 1029, 1051, 1063, 1079.
1029. ANTONIU, AUGUSTIN, *Cuvinte uitate*, Vatra, **14**, nr. 5, 1984, 158/D [a încresta]. Vezi și nr. 1028, 1051, 1063, 1079.
1030. ASADURIAN, EDUARD, IORGA-SIMĂN, ION, *Limbajul tehnic între consens și coordonatele unui program explicit*, BulȘt Pitești, 1983, 129—131 [rés. fr.].
1031. BĂNCIULESCU, VICTOR, *Limbajul sportiv. O investigație sentimentală*, [București], EST, 1984, 180 p. Vezi și nr 1085, 1087.
1032. BĂNCIULESCU, VICTOR, *Sport și limbă (IX)*, EFS, **36**, nr. 4, 1983, 63—64 [tenis, volei, unsprezece, rugby]; *(X)*, nr. 6, 58—59 [deltaplanorism, uriaș]; *(XI)*, nr. 8, 58—59 [judoka, natație, Nelson]; *(XII)*, nr. 9, 52—53 [trenă, club, performanță, călărie, polo, măciucă]; *(XIII)*, nr. 11, 43—45 [bar, freesbee, hochei, emerit, maiou, fault]; *(XIV)*, nr 12, 52—54 [dublu, haltere, ping-pong, sanie, șut]; *(XV)*, **37**, nr. 2, 1984, 59—61 [rés. fr.; Engl. Ab.]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1016.
1033. BERCEA, LIVIUS PETRU, *Note lexicale*, LR, **33**, nr. 5, 1984, 405—406 [beleáznă, ciort, ciúfă, cîrpíță, mătălău, pricí, strompálă, țipătúră].
1034. BEYRER, ARTHUR, *Zur Rezeption des politisch-sozialen Wortsatzuasschnitts in der rumänischen Lexikologieforschung (1960 bis 1982)*, SCL, **35**, nr. 5, 1984, 466—477.
1035. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, FORĂSCU, NARCISA, *Modele de structurare semantică. Cu aplicație la limba română (Polisemie, sinonimie, antonimie, cîmpuri)*, Timișoara, EF, 1984, 280 p. [Engl. Ab.; rés. fr.]. Vezi și nr. 1081, 1083, 1088.
1036. BORȘOȘ-THOMKA, LIGIA, *Sensuri asociative, referențiale și afective ale cuvîntului* **frică**, BulȘtStud—AEU, 1981 (1980), 53—60 [indr. șt.: Cornel Săteanu].
1037. BUGEANU, DAN, *Note lexicale.* **Monograf** *sau* **monografist?** **Pendant** *sau* **pandant?**, LR, **33**, nr. 3, 1984, 209—211.
1038. BUGEANU, DAN, **Ojă**, *atestări*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 21—22.
1039. CĂLIN, MARIAN, *Limbajul categorial al pedagogiei*, RPed, **33**, nr. 12, 1984, 51—54, 57.
1040. CHIOREANU, MIHAELA, *Note lexicale și etimologice*, CCS, **2**, 16—22 [bîț, bircáș, cărîn, chertán, ciovátă, clup, cocáie, cúină, halát, húdbă, iepílă, măsái, motofălțt, plotóg, sîr, tărărái, țăpligă, tănjină, zăletí, zgău].
1041. CHIȘCOP, LIVIU, *Un monument de limbă și etnografie românească: expresia* **a-și găsi bacăul**, LL, nr. 4, 1984, 483—491.
1042. CIUCULESCU, CORNELIA, *Însușirea limbajului logico-matematic*, TribȘc, **13**, nr. 258, 1984, 4.
1043. C. K., *Sistemul monetar ideal*, RE, **10**, nr. 2, 1984, 31 [la rubr.: Glosar].
1044. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Sinonimie și antonimie paronimică*, LLRCP, 114—124.
1045. DĂIANU, DAN, *„Costul renunțării la alternativă"*, RE, **10**, nr. 48, 1984, 31; *Prețurile-umbră*, nr. 49, 31 [v. rubr. la nr. 1043].
1046. DIAMANT, BETINIO, MĂNĂILĂ, LUCIA, *Unele probleme ale terminologiei juridice*, SCJ, **29**, nr. 3, 1984, 246—249.
1047. DOMINTE, CONST., *Ce înseamnă* **mnemotehnica**, Albina, **88**, nr. 4, 1984, 10; *Substantivul* **țară** *și sinonimele lui*, nr. 6, 10; *Substantivul* **popor** *și sinonimele lui*, nr 8, 10 [v. rubr. la nr. 990].
1048. DRĂGULESCU, CONSTANTIN, *Ethnobotanische rumänisch-sachsische Interferenzen*, FVL, **26**, nr. 2, 1983, 65—72.

1049. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Numele lunilor anului*. **Noiembrie** — **Brumar**, **Promorar**. Cronica, **19**, nr. 48, 1984, 7 ; **Decembrie** — **Andrea**, **Xeios**, nr. 52, 3.

1050. DUȘLEAG, LIVIU D., *Ciclu menstrual. Flux menstrual*, Sănătatea, **32**, nr. 4, 1984, 6 ; *Fibroadenom mamar. Mastoză chistică*, nr. 5, 6 ; *Menarha. Menopauza*, nr. 6, 15 ; *Infertilitate. Sterilitate*, nr. 7, 13 ; *Avortul habitual. Incontinența cervico-istmică*, nr. 10, 5 *Histerosalpingografia. Cerclajul colului*, nr. 11, 15. *Spasmofilia. Rahitismul*, nr. 12, 12 [la rubr. : Minidicționar].

1051. ENĂCHESCU, T. A., *Steblă*, Vatra, **14**, nr. 9, 1984, 162/B ; *Și-a adus obolul*, nr. 10, 163/B ; [decinde, la deal, crivină, țal, chervan], nr. 11, 164/D ; *Arină*, nr. 12, 165/D [v. rubr. la nr. 1028]. Vezi și nr. 1028, 1029, 1063, 1079.

1052. FORĂSCU, NARCISA, *Sensurile cuvîntului*, LLR, **13**, nr. 4, 1984, 13—15.

1053. GRAUR, AL., *Expresii rimate*, RCM, **28**, nr. 553, 1984, 2 ; **Adonis și Europa**, nr. 564, 2 ; **Farisei**, nr. 565, 2 [la rubr. : Cuvinte înaripate].

1054. GRIGORE, PAUL, *Dicționar* : **cosmocalia**, Astra, **19**, nr. 12, 1984, 11.

1055. GUȚU, MODEST, *Cîteva remarci cu privire la unele forme ale terminologiei zoologice românești*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 15—17 [genul și pluralele cuv. *recif, pogonofor, nematod, polichet, crustaceu, istracod, notocord, carelă, flaming, dragă*].

1056. HRISTEA, THEODOR, *Frazeologia și importanța ei*, Tomis, **19**, nr. 6, 1984, 1, 2.

1057. HRISTEA, THEODOR, *Frazeologia și importanța ei pentru studiul limbii române*, LL, nr. 1, 1984, 5—13.

1058. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Îmbogățirea vocabularului*, Tomis, **19**, nr. 6, 1984, 12.

1059. KIRÁLY, FRANCISC, *Vocabularul fundamental și masa vocabularului*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 4—6.

1060. LUCĂU-DĂNILĂ, FILON, *„Butinăritul" în zona Fundu Moldovei*, REF, **29**, nr. 1, 1984, 74—77.

1061. LUCIAN, GH., *Expresii celebre*, VM, **35**, nr. 1, 1984, 25 [festina lente; ca un fir roșu; calul lui Caligula ; cave ne cadas ; honni soit qui mal y pense].

1062. MOLDOVAN, ILIE, *Folosirea cuvîntului „mărire" în slujbele bisericești*, TelR, **131**, nr. 9—10, 1984, 1, 3.

1063. MOLDOVAN, IULIUS, *Cuvinte uitate*, Vatra, **14**, nr. 3, 1984, 156/D [hurlup, urlup]. Vezi și nr. 1028, 1029, 1051, 1079.

1064. MORARU, EUGEN, *Semnificațiile noțiunii de „lume" în* **Noul Testament**, MA, **28**, nr. 7—8, 1983, 430—442.

1065. NEGREA, RADU, *Tranzacții cu aur (1)*, RE, **10**, nr. 7, 1984, 31 ; *(2)*, nr. 9, 30 ; *„Creditul de prefinanțare la export"*, nr. 12, 31 ; *Creditele de marfă*, nr. 14, 31 ; *Împrumuturi preplasate*, nr. 17, 31 ; *Credite relative*, nr. 20, 31 ; *Prospect*, nr. 21, 31 ; *Asigurarea creditelor de export (1)*, nr. 22, 31 ; *(2)* nr. 27, 31 ; *(3)*, nr. 28, 31 ; *Engineering*, nr. 35, 31 ; *Certificat*, nr. 36, 31 ; *Bonuri [1]*, nr. 39, 29 ; [2], nr. 40, 28 ; *„Liability swaps"*, nr. 41, 29 ; *„Financial futures"*, nr. 43, 29 ; *Consulting*, nr. 45, 31 [v. rubr. la nr. 1043].

1066. NICULESCU, ALEXANDRU, *Domnii românilor*, RLit, **17**, nr. 25, 1984, 8 [v. rubr. la nr. 494].

1067. OPRESCU, DOREL, *Neoprotecționismul*, RE, **10**, nr. 6, 1984, 31 [v. rubr. la nr. 1043].

1068. PÎRVU, VASILE, *Un alt termen românesc pentru „izbuc"*, SCGeogr, **30**, 1983, 88—91 [cu 1 fig.].

1069. POPESCU, RODICA, *Creații lexicale recente*, LL, nr. 2, 1984, 179—186.

1070. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Din terminologia păstorească* : **străgheată**, LR, **33**, nr. 6, 1984, 480—484.

1071. RADU, DIMITRIE, *Mic atlas ornitologic. Păsările lumii*, București, EA, 1983, 312 p. [cu ind. de denumiri comune și științifice]. Vezi și nr. 1086.

1072. RUSU, M. N., *Deschideri terminologice*, Săptămîna, nr. 30, 1984, 3.

1073. ȘERBAN, VALENTINA, *Note lexicale și etimologice*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 46—47 [țoșcă, țăpoi, țăpoșică, țepușă, țăpălău, țucan].

1074. TĂNASE, ALEXANDRU, IONIȚĂ, ION, *Program financiar*, RE, **10**, nr. 51, 1984, 30 [v. rubr. la nr. 1043].

1075. TOHĂNEANU, G. I., **Constelat**, LR, **33**, nr. 2, 1984, 112—118.

1076. TOHĂNEANU, G. I., **Plăpînd**, Orizont, **35**, nr. 42, 1984, 9 [la rubr. : Limba română].

1077. TOMESCU, EMILIA, *Calendar*, RE, **10**, nr. 50, 1984, 31 [v. rubr. la nr. 1043].

1078. UNGUREANU, IRINA, *Asupra unor concepte și termeni utilizați în geografia mediului*, Terra **15**, nr. 2, 1983, 16—22 [rés. fr.].

1079. *** *Cuvinte uitate*, Vatra, **14**, nr. 1, 1984, 154/D [despre înființarea unei rubrici cu același titlu]. Vezi și nr. 1028, 1029, 1051, 1063.

VEZI și nr. 95, 108, 149, 155, 164, 183, 192, 205, 208, 210, 222, **234**, 289, 316, 334, 356, 430, 432, 543, 584, **638**, 647, 660, 662, 709, 719, 753, 969, 1008, 1089, 1091, 1097—1099, 1104—1106, 1111, 1230, 1237, 1266, 1268, 1285, 1288, 1316, 1357, 1365, 1372, 1414, 1504, 1531, 1563, 1618, 1627, 1632, 1749, 1760, 1762, 1774, 1790—1791, 1793, 1795, 1797, 1800, 1815, 1823, 1833, 1837, 1843, 1969, **2060—2061**, **2086**.

Recenzii

1080. BELOZEROV, S., Gh. Iordache, *Mărturii* [...], AnFolc, **2**, 1981, 323—324. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1177.
1081. BERCA, OLIMPIA, *Actualitate în semantică*, Orizont, **35**, nr. 31, 1984, 7 [A. Bidu-Vrănceanu și N. Forăscu, *Modele*...]. Vezi nr. **1035**.
1082. BÎTEA, IOAN N., Onufrie Vinţeler, *Probleme* [...], SCL, **35**, nr. 5, 1984, 485—488. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1073**.
1083. CEAMPURU, STELIAN, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu: „*Modele* [...]", ÎnvLicTehn, **32**, nr. 12, 1984, 30. Vezi nr. **1035**.
1084. CUCUIET, LUCIAN, Zamfira Mihail, *Terminologia* [...], Satu Mare, **4**, 1980, 461—462. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 982.
1085. GRAUR, AL., *Limbajul sportiv*, RLit, **17**, nr. 43, 1984, 19 [de Victor Bănciulescu]. Vezi nr. **1031**.
1086. I. P., *Mic atlas ornitologic*, VînPesc, **36**, nr. 1, 1984, 16 [de Dimitrie Radu]. Vezi nr. **1071**.
1087. MIHĂESCU, N., „*Limbajul sportiv*", Săptămîna, nr. 52, 1984, 2 [de Victor Bănciulescu; la rubr.: Cronica limbii românești]. Vezi nr. **1031**.
1088. NEGREANU, CONSTANTIN, *Modele de structurare semantică*, Orizont, **35**, nr. 30, 1984, 13 [de Angela Bidu-Vrănceanu și Narcisa Forăscu]. Vezi nr. **1035**.
VEZI și nr. 408, 1120—1127, 1163, 1199, 2112, 2105, 2127, 2137.

b. Formarea cuvintelor

1089. BĂJAN, ADRIANA, ANDREI, MARIANA, *Afixe productive în limbaje de specialitate (fizică-chimie) — anul pregătitor*, BulŞt Pitești, 1983, 87—92 [rés. fr.].
1090. FRANGA, LIVIU, *Tentamenta de principiis dacicae lingue reliquias reperiendi*, Ethnologica, nr. 2, 1979, 31—34 [fragm. din *Autochthona suffixa in daco-romana lingua*, București, 1949].
1091. HRISTEA, THEODOR, *Derivarea frazeologică*, RLit, **17**, nr. 30, 1984, 7 [v. rubr. la nr. 494].
1092. NICULESCU, ALEXANDRU, *Derivaţia neologismelor*, RLit, **17**, nr. 19, 1984, 19 [v. rubr. la nr. 494].
1093. VASILIU, LAURA, *Observaţii semantice asupra „derivatelor" fără sufixe*, SCL, **35**, nr. 6, 1984, 495—505.
VEZI și nr. 149, 289, 528, 1069, 1267, 1352, 1395, 1406, 1579.

c. Etimologii

1094. A. A. R., *Eliminarea unei etimologii forţate*, Luceafărul, **27**, nr. 13, 1984, 6 [pe marginea cap. al XII-lea al serialului *Ardealul* de Adrian Riza din rev. „Transilvania"; etim. cuv. Ardeal]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 622.
1095. ARVINTE V., *Etimologia cuvintelor* **şanţ**, **deşant**, **deşănţat**, LL, nr. 3, 1984, 327—335.
1096. AVRAM, ANDREI, *Note etimologice*, LR, **33**, nr. 3, 1984, 185—190 [șaitracă, șalic, șănură, șărăngliță, șerlanț, șlaif, șleap, șleau, șorăpru, șorclung, șpenţăli, șponturi, șteaf, știric, ștocăli, șupă, șuprică, șușoi, șușta, șverc, șopocă din DLR, tomul XI, Partea 1, Litera Ş].
1097. BEJAN, D., *Calcuri internaţionale la nume de plante*, SCL, **35**, nr. 6, 1984, 506—511 [rés. fr.].
1098. BENEDEK, G, *Cu privire la diversitatea semantică a împrumutului lexical de origine slavă din română și maghiară*, StUBB, **29**, 1984, 67—74 [русс. рез.].
1099. BRÂNCUŞ. GRIGORE, „*Apă*", TribRom, **13**, nr. 260, 1984, 11; „*Piatră*", nr. 261, 11; „*Pămînt*", nr. 262, 11; „*Cale*", nr. 263, 11; „*Soare*", nr. 264, 11; „*Plai*", nr. 265, 11; „*Dor*", nr. 266, 11; „*Parte*", nr. 268, 11; „*Pod*", nr. 269, 11; „*Mină*", nr. 270, 11; „*Mijloc*", nr. 271, 11; „*Tînăr*", nr. 278, 11; „*Falcă*", nr. 280, 11; „*Fapt*", nr. 281, 11 [la rubr.: Povestea cuvintelor].
1100. BRÂNCUŞ, GR., *Roum.* **pace** „*paix*", RRL, **29**, nr. 2, 1984, 191.

1101. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Etimologii populare*, Flacăra, **33**, nr. 45, 1984, 18 [Bunăparte, beșleagă, cotofleanț, intrigatoriu, lăcrămație, țuhaus, farmazon, lighionar, pedepsie, mîrșavă, cumpărativă, Scaraoski, Burtălău, Cînilic, Inimescu, Argintoianu, Cînecreț, Potigrafu].

1102. COMȘA, MARIA, *Quelques conclusions historiques concernant le Ier millénaire de n. è. fondées sur l'origine des mots se rapportant à la famille et aux liens de partent dans la langue roumaine*, TD, **3**, 1982, 76—84.

1103. DOMINTE, CONST., *Cuvinte românești păstrate de la daci*, Albina, **88**, nr. 3, 1984, 10 [Dunăre, Olt, Mureș, Prut, Siret, Someș, Criș, Timiș, Argeș, Decebal, brad, brusture, coacăz, copac, mazăre, barză, cioară, mînz, pupăză, țap, viezure, buză, grumaz, copil, moș, ciut, mare, searbăd, bucura, scăpăra, gata, bîr!, strună, mistreț, varză, strungă, strungăreață]; **Român, românesc, România**, nr. 7, 10; **Gratitudine și urare**, nr. 12, 10 [v. rubr. la nr. 990]

1104. GROZA, LIVIU, *Variante ale unor unități frazeologice de proveniență franceză*, LL, nr. 1, 1984, 14—18.

1105. HRISTEA, THEODOR, *Despre variantele etimologice ale neologismelor*, RLit, **17**, nr. 15, 1984, 11 [v. rubr. la nr. 494].

1106. HRISTEA, THEODOR, *Termeni englezești în frazeologia românească*, RLit, **17**, nr. 39, 1984, 8 [v. rubr. la nr. 494].

1107. IONESCU, ADRIANA, **Butură, butuc; fluture.** *Precizări etimologice*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 476—479.

1108. IORGA-SIMĂN, GEORGETA, *Considerații pe marginea influenței franceze recente în limba română*, BulȘt Pitești, 1983, 319—321 [Engl. Ab.].

1109. ISTRATE, DANIELA, *Etomologia multiplă în limba română contemporană. Elementul englez*, BulȘtStud — AEU, 1981, 65—67 [indr. șt.: Doina Negomireanu].

1110. IVĂNESCU, GH., *Elemente dacice în limba română*, ConvLit, **90**, nr. 7, 1984, PagBuc, **3**, nr. 7, I, IV.

1111. PĂUN, CONSTANTIN, *Atestarea și etimologia unor termeni tehnici din limba română*, LR, **33**, nr. 2, 1984, 107—111 [micro-, microelectronică, microelement, micromodul, microminiaturizare, microjonțiune, microprogram, microinstrucțiune, microbar, microamper, microfarad, microroohm, tranzistor, colector, colectór, emitor, cinescop, cinematica, cinetica, anorganic].

1112. POPESCU, CRISTIAN, **Ban** — *repere cultural-politice pentru istoria unui cuvînt*, Suceava, **10**, 1983, 419—429 [rés. fr.].

1113. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Etimologia cuvîntului* **oină**, LR, **33**, nr. 5, 1984, 407—409.

1114. RĂDULESCU, ANGELICA, *Observations sur le lexique médical roumain d'origine française*, ATSI, 51—55.

1115. ROSETTI, A., *Sur le dr. ar.* **jupîn**, RRL, **29**, nr. 6, 1984, 461—462.

1116. SUCIU, EMIL, *Note etimologice privitoare la unele împrumuturi din limba turcă (III)*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 18—20 [alamán, boácă, cobará, canará, didîu, gurgulîu, gionát, gîrgîr, părpăți, știchí, șistereá, tejghereá, timîn, tîrfă, tîzlă, zagará, zărgán, zoraleá]. Vezi BRL, **25**, 1980, nr. 1291; **24**, 1981, nr. 1242.

1117. ȘTEFAN, ION, *Un cuvînt al antichității grecești în limba română*, LR, **33**, nr. 3, 1984, 181—184 [teorie].

1118. TOHĂNEANU, G. I., **Nivea**, Orizont, **35**, nr. 5, 1984, 9; **Ninsuriu**, nr. 9, 9; **Mater alma**, nr. 14, 9; **Fraged**, nr. 18, 9; **Exorbitant**, nr. 24, 9; **Pioneză?**, nr. 38, 9; **Istorie**, nr. 44, 9 [v. rubr. la nr. 1 076].

1119. * * * *Etimologie și superstiții*, Albina, **88**, nr. 10, 1984, 9; *Mitologie și lingvistică*, nr. 11, 9; nr. 12, 9.

VEZI și nr. 104, 137, 149, 508, 513, 543, 550, 553, 573, 653, 659—661, 663, 719, 753, **1031**, 1032—1033, 1040, 1045, 1073, 1090, 1092, 1144, 1147, 1262, 1288, 1365—1366, 1375, 1391, 1395, 1398, 1404—1407, 1417, 1620, 1623, 1630, 1649, 1802.

Recenzii

1120. ANDRIESCU, AL., **Român, românesc, România,** Cronica, **19**, nr. 11, 1984, 4 [de Vasile Arvinte]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.

1121. GHERMAN, MIHAI, Vasile Arvinte, **Român** [...], CL, **29**, nr. 2, 1984, 160—161. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.

1122. HRISTEA, THEODOR, *„Român, românesc, România"*, RLit, **17**, nr. 4, 1984, 10 [de Vasile Arvinte; v. rubr. la nr. 494]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.

1123. MICU, EUGEN, **Român, românesc, România,** Steaua, **35**, nr. 8, 1984, 11, 35 [de Vasile Arvinte]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.

1124. MIHĂESCU, H., Vasile Arvinte, **Român** [...], SCL, **35**, nr. 6, 1984, 519. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.

1125. OLTEANU, A. GH., Vasile Arvinte, **Român** [...], LLR, **13**, nr. 2, 1984, 55—56. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.
1126. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Eveniment editorial*, Forum, **26**, nr. 12, 1984, 80—83 [Vasile Arvinte, **Român**...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.
1127. ȘUTEU, FLORA, Vasile Arvinte, **Român** [...], LR, **33**, nr. 5, 1984, 456. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1089**.
VEZI și nr. 607, 677, 681, 683, 687, 689—690, 693, 694, 696, 698—699, 701, 728, 1639, 1645—1646, 1697.

d. Lexicografie

1128. BOBB, IOAN, *Dictionariu rumânesc, latinesc și unguresc* [...], ȘArd, 2, 569—571 [Cluj, 1822—1823].
1129. BREABĂN, MARIA LUIZA, *Dicționar de metalurgie român-francez*, București, ET, [1984], 454 p.
1130. BUCUR, MARIN, *Operă-tezaur — opera unui tezaur*, Contemporanul, nr. 44, 1984, 11 [despre *Dicționarul limbii române (DLR)* și despre ed. Perpessicius a operei lui Mihai Eminescu].
1131. BUDAI-DELEANU, I., *Lexicon românesc-nemțesc și nemțesc-românesc* [...], ȘArd, 2, 367—419 [1818].
1132. CĂDERE, RADU, CAZAN, VALERIU, ERHAN, ALEXANDRU, *Dicționar de geologie, mine, petrol francez-român*, București, ET, 1983, 599 p.
1133. CĂILEANU, TIBERIU, *Mic dicționar al sporturilor*, București, EAI, 1984, 416 p. **(Dicționarele Albatros)**.
1134. CĂZĂNIȘTEANU, C., ZODIAN, V., PANDEA, A., *Comandanți militari. Dicționar*, București, EȘE, 1983, 412 p.
1135. COSTIN, MIRCEA N. (coordonator), LEȘ, ION, MINEA, MIRCEA ST., RADU, DUMITRU, *Dicționar de drept procesual civil*, București, EȘE, 1983, 372 p. Vezi și nr. 1190.
1136. DAN, NICOLAE, ANGHELESCU, ION (coordonatori), ANGHELESCU, ION, DAN, NICOLAE, CONSTANTIN, ION R., GRIGORESCU, ION, CONSTANTINESCU, MIRCEA, SANDU, DUMITRU, SIMA, ION (autori), *Dicționar de criminalistică*, București, EȘE, 1984, 223 p.
1137. FLORESCU, ION, TILIBAȘA, NICOLAE, VASILE, ILIE, *Dicționar de construcții de mașini german-român*, București, ET, 1984, 903 p.
1138. FRÎNCULESCU, OVIDIU, *Dicționar morfosintactic al verbelor franceze*, București, EAI, 1984, 832 p. **(Dicționarele Albatros)**.
1139. GRIGORE, GHEORGHE, PÎRLEA, CONSTANTIN, ȘERBAN, DOINA, TOMȘA, GHEORGHE (coordonator), *Dicționar de dreptul familiei*, București, EȘE, 1984, 184 p. Vezi și nr. 1161.
1140. HANEȘ, GHERGHINA, SĂDEANU, FLORENȚA, *Mic dicționar român-francez*, București, EST, 1983, 535 p. [liliput].
1141. HAȘ, GEHORGHE, *Pe marginea unui dicționar al limbii române contemporane*, StUBB, **29**, 1984, 30—34 [de Vasile Breban]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. **1301**.
1142. HOYBYE, POUL, MUNTEANU, VALERIU, KJÆRULF, EMMA, *Danks-rumænsk ordbog. Dicționar danez-român*, Lyngby, Danmark — București, Dansk Kistorisk Handbogsforlag A/S — Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 808 p.
1143. KELEMEN, BÉLA, SZÁSZ, LŐRINC, *Dicționar frazeologic român-maghiar*, București, EȘE, 1984, 559 p. Vezi și nr. 1179, 1194, 1205.
1144. KIRÁLY, FR., *Dicționarul etimologic al limbii române (Proiect. Principii. Probleme)*, ContL, 58—68 [rés. fr.].
1145. KLEIN, SAMUEL, *Dictionarium valachico-latinum* [...], ȘArd, 1, 521—528 [ed. de Ladislau Gáldi, Budapesta, 1944].
1146. LEVIȚCHI, LEON, BANTAȘ, ANDREI, *English-Romanian Dictionary*, București, EȘE, 1984, 2316 p.
1147. MANOLIU, IOANA, *Nave și navigație*, București, EȘE, 1984, 288 p. **(Mici enciclopedii și dicționare ilustrate)**.
1148. MAXIMILIAN, CONSTANTIN, IOAN, DOINA MARIA, *Dicționar enciclopedic de genetică*, București, EȘE, 1984, 432 p.
1149. MICU, D., *Elogiu dicționarului*, RLit, **17**, nr. 14, 1984, 11.
1150. MIHĂESCU, N., *Ce reprezintă dicționarele*, Săptămîna, nr. 23, 1984, 2 [v. rubr. la nr. 1087].
1151. VÖÖ, ISTVAN, *Dicționar de proverbe maghiar-român*, [București, EȘE, 1984, 164 p. [cu ind. de cuv.]. Vezi și nr. 1198.

1152. * * * *Dicționar de termeni muzicali*. Autori: Andrei Bucșan, Anda Popescu, Alexandru Leahu, Alice Mavrodin, Adrian Rațiu, Aurel Popa, Andreas Porfetye, Carmen Aurora Betea, Constantin Bugeanu, Constantin Costea, Clemensa Liliana Firca, Carmen Stoianov, Dumitru Avakian, Dan Buciu, Despina Petecel, Dem. Urmă, Emilia Comișel, Eugen Pricope, Elena Zottoviceanu, Francisc Laszlo, Gheroghe Ciobanu, Gheorghe Firca, Grigore Constantinescu, George Manoliu, Ion Husti, Ileana Rațiu, Ianca Staicovici, Liviu Brumariu, Liviu Comes, Liviu Rusu, Mihai Berindei, Mihaela Marinescu, Nicolae Beloiu, Nicu Moldoveanu, Olga Buttu, Octavian Lazăr Cosma, Paul Caravia, Petre Codreanu, Radu Gheciu, Romeo Ghircoiașiu, Sebastian Barbu Bucur, Speranța Rădulescu, Tiberiu Alexandru, Tudor Ciortea, Titus Moisescu, Wilhelm Demian. Coordonator științific: Zeno Vancea. Redactor coordonator: Gheorghe Firca, București, EȘE, 1984, 531 p.

1153. * * * *Dicționar elementar de tehnică modernă. Energetică — Electrotehnică*. Coordonator: Dionisie Bojin. Autori: Dionisie Bojin, Lucian Dragomirescu, Florica Udrescu, Sabin Vilceanu, București, EȘE, 1984, 239 p.

1154. * * * *Dicționarul explicativ al limbii române. DEX*. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie de următorul colectiv: Conducătorii lucrării: Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche. Redactori: Alexandra Burnei, Elena Ciobanu, Eugenia Contraș, Zorela Creța, Valetina Hristea, Lucreția Mareș, Elena Stîngaciu, Zizi Ștefănescu, Tatiana Țugulea, Ileana Vulpescu. A colaborat la revizia și definitivarea etimologiilor: Theodor Hristea, București, EARSR, 1984, 1050 p. (ARSR. IL) [tiraj al ediției din 1975]. Vezi și nr. 1187 și BRL, **18**, 1975, nr. 816.

1155. * * * *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă. Tomul VIII. Partea a 5-a. Literă *P. PRESIN — PUZZOLANĂ*. Redactori responsabili: Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu, membri ai Academiei Republicii Socialiste Române. Partea a 5-a a tomului al VIII-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică din București, de următorul colectiv: Redactori: Dan Bugeanu, Monica Busuioc, Elena Ciobanu, Zorela Creța, Ion Dănăilă, Valentina Hristea, Lidia Ionică, Iulia Manoliu, Lucreția Mareș, Radu Michăescu, Georgeta Mitran, Eleonora Popa, Elena Stîngaciu, Zizi Ștefănescu-Goangă, Filofteia Tănăsescu, Tatiana Țugulea, Ileana Vulpescu, Ileana Zamfirescu. Revizori: Elena Ciobanu, Ion Dănăilă, Luiza Seche. Au fost consultați, pentru etimologiile din acest volum: Alexandru Graur, Grigore Brâncuș, Vladimir Drimba, Theodor Hristea, Bela Kelemen, Gheorghe Mihăilă, Nicolae Ursu. Corelații: Cristina Gherman. Redactori responsabili ai tomului al VIII-lea (partea a 5-a): Ion Coteanu, Mircea Seche, București, EARSR, 1984, 523 p. (p. 1343—1866) (ARSR). Vezi BRL, **23**, 1980, nr. **1333**; **20**, 1977, nr. 921; **17**, 1974, nr. 778; **15**, 1972, nr. 804.

1156. * * * *Dicționarul limbii române pentru elevi (DREV)*. Lucrarea a fost elaborată de următorul colectiv: Redactori responsabili: Luiza Seche, Mircea Seche. Autori: Mircea Bădulescu, Vasile Bobancu, Silvia Colfescu, Elena Ispas, Gheorghe Ispas, Carmen Ivanov, Igor Ivanov, Constantin Mărculescu, Corvin Mircioiu, Elena Pascu, Valdemar Popa, Luiza Seche, Mircea Seche, Vasile Sigartău, Ion Tănase, Marin Toma, București, EDP, 1983 (apărut în 1984), 896 p. Vezi și nr. 1168, 1175, 1176, 1182, 1184, 1201.

1157. * * * International Bee Research Association. *Dictionary of Beekeeping Terms with Allied Scientific Terms*. Volume 8. Giving Translation from and into English — French — Italian — Spanish — Portuguese — Romanian. With Latin Index. General Editor: Eva Crane, M Sc., PhD, Director, International Bee Research Association. Published in Collaboration with International Bee Association by Apimondia Publishing House, Bucharest, 1979, 255 p. [vol. I: în engleză, franceză, germană, olandeză, Londra, 1951; vol. II: engleză, italiană, spaniolă, Londra, 1958; vol. III: engleză, franceză, germană, cehă, polonă, rusă, Varșovia, 1954; vol. IV: engleză, daneză, norvegiană, suedeză, Londra, 1979; vol. V: engleză, franceză, germană, română, spaniolă, București, 1977; vol. VI: engleză, finlandeză, maghiară, București, 1978; vol. VIII: engleză, germană, olandeză, daneză, norvegiană, suedeză, București, 1978].

1158. * * * *Lexicon românesc-latinescu-ungurescu-nemțescu* [...], ȘArd, 2, 604—631 [Buda, 1825].

1159. * * * *Mic dicționar poliglot* în *Almanah enciclopedic „Contemporanul"*, [București], [f. e.], [1984], 161—169 [română, franceză, engleză, germană, italiană și rusă].

1160. * * * *Vocabular român-arab*. Fasc. 1: *A — B*, Fasc. 2: *C*. Trad. în arabă de Irena Ivănescu. Transcriere în arabă de Nadia Kamel Kashkoane, Craiova, RUCr, 1975, 1: 26 p.; 2: 20 p. multigr. (UCr. FF).

VEZI și nr. **18**, 132, 162, 506, 514, 519, 530, 555, 562—563, 568, 651—652, 712, 714, 722, 1001, **1071**, 1395, **1399**, 1429, 1432, 1620, 1624, **1681**, **1688**, 1932, **1951**, **1964**, **1990**, **2022**, **2030**, **2051**, **2085**.

1161. ALBU, IOAN, REGHINI, IONEL, *Un dicționar juridic neavenit*, Tribuna, **28**, nr. 18, 1984, 10, nr. 19, 2 [Gheorghe Grigore ș. a., *Dicționar de dreptul familiei...*]. Vezi nr. **1139**.

1162. ANDRIȚOIU, AL., *Două dicționare gemene*, Luceafărul **27**, nr. 38, 1984, 8 [Ioan Neață, *Dicționar român-italian* și *Dicționar italian-român*, Padova].

1163. ANGHEL, IOANA, BREBAN, VASILE, Luiza Seche și Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime* [...]. CL, **29**, nr. 1, 1984, 68—71. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1021**.

1164. ATSUSHI, NAONO, Octavian Simu, *Mic dicționar japonez-român* [...], SCL, **35**, nr. 1, 1984, 53—54. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1325.

1165. BĂNCIULESCU, VICTOR, *Cînd greșim în limbajul sportiv?*. EFS, **36**, nr. 5, 1983, 53—55 [Al. Graur, *Dicționarul greșelilor...*; rés. fr.; Engl. Ab.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1602**.

1166. BĂNICĂ, GEORGE, Ion Vlăduțu și Ion Iorga-Simăn, *Mic dicționar* [...], BulȘt Pitești, 1983, 631. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3213**.

1167. CHIVU, GH., Olimpia Berca, *Dicționar istoric* [...], LR, **33**, nr. 5, 1984, 450—542. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1116**.

1168. CIOBANU, RADU, *Dicționarul elevilor*, DS, **36**, nr. 8349, 15 sept. 1984, 2. Vezi nr. **1156**.

1169. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Cugetări în proză și versuri*, RLit, **17**, nr. 17, 1984, 7 [Mircea Traian Biju, *Mic dicționar...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1118**.

1170. CIOCULESCU, ȘERBAN, *O lume într-o carte*, RLit, **17**, nr. 42, 1984, 7 [G. Guțu, *Dicționar latin-român...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1125**.

1171. COSTESCU, IOANA, Ion Schinteie: *„Dicționar franco-român* [...]", ÎnvLicTehn, **32**, nr. 9, 1984, 30—31. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1144**.

1172. CREȚIA, GABRIELA, *Noul „Dicționar latin-român"*, RLit, **17**, nr. 8, 1984, 8 [de G. Guțu]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1125**.

1173. DIAMANT, BETINIO, *Enciclopedia civilizației romane*, SCJ, **29**, nr. 4, 1984, 367—368. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1634**.

1174. DOBRE, ANETA, Romeo Chivescu, Andrei Ivanov, Siegfried Wolf, *Dicționar rus-român* [...], LMȘ, nr. 1, 1984, 139—140. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1129**.

1175. DRAGOMIR-MĂRGEAN, ION, *Dicționarul limbii române pentru elevi (DREV)*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 5, 1984, 31. Vezi nr. **1156**.

1176. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Dicționarul limbii române pentru elevi (DREV)* [...], LR, **33**, nr. 6, 1984, 534—536. Vezi nr. **1156**.

1177. FINK, HANS, *Die deutsch-rumänische kontrastive Valenzlexikon. Zum ersten Mal Verben des Grundwortbestandes zweier Sprachen massiv im Kontrast dargestellt*, V. u. K., **36**, nr. 2, 1984, 22 [Ulrich Engel, Emilia Savin, Rodica Mihăilă-Cova, Ioan Lăzărescu, Lucia I. Popa, Natalia Roth, *Valenzlexikon deutsch-rumänisch*, Heidelberg, Julius Gross Verlag, 1983].

1178. FUNERIU, I., *Despre dicționar*, Orizont, **35**, nr. 3, 1984, 6 [Olimpia Berca, *Dicționar istoric...*]. Vezi BRL, **25**, 1983, nr. **1116**.

1179. GRAUR, AL., *Expresii traduse*, RLit, **17**, nr. 52, 1984, 9 [Kelelemen Béla, Sz ász Lőrinc *Dicționar frazeologic...*; v. rubr. la nr. 494]. Vezi nr. **1143**.

1180. GRAUR, AL., *Un dicționar de rime*, RLit, **17**, nr. 28, 1984, 10 [Olimpia Berca, *Dicționar istoric...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1116**.

1181. GRECU, DOINA, *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă, tomul XI, partea a 2-a. Litera *T*. *T—TOCĂLIȚĂ* [...]; partea a 3-a. Litera *T*. *TOCĂNA—TWIST* [...], CL, **29**, nr. 1, 1984, 66—68. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1633**; 26, 1983, nr. **1151**.

1182. GRUIȚĂ G., *Dicționarul limbii române pentru elevi (DREV)* [...], LL, nr. 4, 1984, 594—596. Vezi nr. **1156**.

1183. HERSENI, TRAIAN, Tache Papahagi, *Mic dicționar folcloric* [...], Ethnologica, nr. 2, 1979, 128—131. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 887.

1184. LEREA HARALAMBIE, *La prima lectură*, Săptămîna, nr. 18, 1984, 7 [*Dicționarul limbii române pentru elevi...*]. Vezi nr. **1156**.

1185. MIHALKA, GYÖRGY, *Romaniai Magyar Irodalmi Lexikon* [...], Művelődés, **36**, nr. 8, 1983, 38—39 [vol. I, *A—F*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1637**.

1186. MIHĂESCU, H., *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă. Tomul XI, partea a 2-a, Litera *T* [...], SCL, **35**, nr. 6, 1984, 519. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1151**.

1187. M. M., *Dicționarul explicativ al limbii române* [...], Forum, **26**, nr. 9, 1984, 87. Vezi nr. **1154**.

1188. MOCANU, NICOLAE, *Dicționar istoric de rime*, Steaua, **35**, nr. 2, 1984, 31 [de Olimpia Berca]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1116**.

1189. MUNTEAN, GEORGE, *„Dicționar de mitologie generală"*, TribRom, **13**, nr. 275, 1984, 4 [de Victor Kernbach]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1130**.

1190. MUREȘAN, MIRCEA, Mircea N. Costin (autor și coordonator), Ion Leș, Mircea Șt. Minea, Dumitru Radu, *Dicționar de drept* [...], SCJ, **29**, nr. 1, 1984, 92. Vezi nr. **1135**.

1191. POP, RODICA, Octavian Simu, *Mic dicționar japonez-român* [...]; *Mic dicționar român-japonez* [...]; *Ghid de conversație japonez-român* [...]; *Ghid de conversație român-japonez* [...], SAO, **11**, 1983, nr. 129—130. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1325; **24**, 1981, nr. 1286, 2703, 2704.

1192. POPESCU, CONSTANTIN, *Un dicționar modern*, Ramuri, **21**, nr. 2, 1984, 11 [Ion Schinteie, *Dicționar franco-român*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1144**.

1193. R. F., Nicolae Dobrișan, Maria Dobrișan, Doina Dincă, *Mic dicționar arab-român* [...], SAO, **11**, 1983, 120. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1261.

1194. SARĂU, GHEORGHE, Béla Kelemen, Lőrinc Szász, *Dicționar frazeologic* [...], Steaua, **35**, nr. 11, 1984, 58. Vezi nr. **1143**.

1195. SARI, VASILE, Olimpia Berca, *Dicționar istoric* [...], LL, nr. 3, 1984, 445—448; și în TribȘc, **13**, nr. 261, 1984, 2. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1116**.

1196. STEPHANI, CLAUS, *Von Göttern und Dämonen, Bemerkungen zu Viktor Kernbach* **Lexicon der Allgemeinen Mythologie**, NL, **35**, nr. 5, 1984, 78—80. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1130**.

1197. SZÁSZ, LŐRINC, *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă. Tomul XI. Partea a 2-a, Litera *T*, *t—tocăliță*. Partea a 3-a. Litera *T*, *tocăna—twist* [...], NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 87—88. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1633**; **26**, 1983, nr. **1151**.

1198. SZÁSZ, LŐRINC, István Vöő, *Dicționar de proverbe* [...], NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 186—188 Vezi nr. **1151**.

1199. SZÁSZ, LŐRINC, Luiza Sche — Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime* [...], NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 180—181. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

1200. TAȘCU, VALENTIN, Olimpia Berca, *Dicționar istoric* [...], CL, **29**, nr. 2, 1984, 161—162 Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1116**.

1201. TEODORESCU, VASILE, *Dicționarul limbii române pentru elevi*, RPed, **33**, nr. 7, 1984, 52. Vezi nr. **1156**.

1202. TOHĂNEANU, G. I., *Lexicografie și interdisciplinaritate*, Orizont, **35**, nr. 3, 1984, 6, [Olimpia Berca, *Dicționar istoric* ...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1116**.

1203. U. M., Traian Sava: *Dicționar militar* [...], FVL, **26**, nr. 1, 1983, 101. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1620**.

1204. VĂRLAN, T., T. Maliția ș. a., *Dicționarul poliglot de termeni de genetică* [...], BulȘt Pitești, 1983, 620—621. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1110.

1205. ZSEMLYEI JÁNOS, Béla Kelemen — Lőrinc Szász, *Dicționar frazeologic* [...], NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 184—187. Vezi nr. **1143**.

VEZI și nr. 1086, 1392—1393, 1438, 1547, 1556, 1606, 1642, 1704.

10. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalități

1206. CALOTĂ, ION, *Limbă literară și limbă-standard*, LL, nr. 1, 1984, 19—22.

1207. PECICAN, OVIDIU, *Spiritul viril al limbii*, Echinox, **16**, nr. 3—4, 1984, 10.

1208. ZAMFIR, MIHAI, [Sub titlul comun: *Teorie și practică în studiul limbii și literaturii române*; intervenție despre critica stilistică la masa rotundă organizată cu prilejul simpozionului național cu tema de mai sus], Tomis, **19**, nr. 9, 1984, 6.

Recenzii

VEZI nr. 674, 685.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorului

1209. ANGHELESCU, MIRCEA, „*Conform cu geniul limbei române*", Contemporanul, nr. 44 1984, 7 [Ion Codru-Drăgușanu, *Peregrinul transilvan*].

1210. ANTONESCU, GEORGETA, *Câteva observații asupra utilizării dialogului în romanul* **Ciocoii vechi și noi**, LL, nr. 4, 1984, 505—511.

1211. BĂJAN, ADRIANA, *Semantizarea metaforei onomastice în ghicitori*, BulȘt Pitești, 1983, 243—248 [rés. fr.]

1212. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, *Alexandru Macedonski*: „*Noaptea de decembrie*", LLR, **13**, nr. 4, 1984, 29—31.

1213. BĂNICĂ, GH., *Valori gramaticale și stilistice în operele scriitorilor M. Sadoveanu și L. Rebreanu*, BulȘt Pitești, 1983, 249—253 [rés. fr.].
1214. BERCA, OLIMPIA, *Cu privire la analiza fonologică a rimei*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 326—332 [rès. fr.].
1215. BERCA, OLIMPIA, DORCESCU, EUGEN, *Metafora în stilul administrativ-juridic*, CCS, **2**, 89—98.
1216. BERCA, OLIMPIA, DORCESCU, EUGEN, *Metaforă și interpretant*, LR, **33**, nr. 2, 1984, 137—141 [cu 2 sch.].
1217. BERCEA, LIVIUS PETRU, *Dubletele accentuale în poezia lui Tudor Arghezi*, CCS, **2**, 99—103.
1218. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, DASCĂLU, CRIȘU, *Determinarea și epitetul în discursul conativ*, CCS, **2**, 104—112.
1219. BULGĂR, GH., *Amplitudinea stilului în „Princepele" de Eugen Barbu*, RN, **13**, nr. 100, 1984, 1748—1750.
1220. BULGĂR, GH., *Dimensiuni ale limbajului în lirica lui Radu Cîrneci*, Ateneu, **21**, nr. 3, 1984, 5.
1221. BULGĂR, GH., *Fond istoric și romanitate în limbajul poetic eminescian*, MEL, 45—52.
1222. BULGĂR, GH., *Limbajul viu în publicistică*, PN, **29**, nr. 2, 1984, 32.
1223. BULGĂR, GH., *Pitorescul limbii lui Caragiale*, RN, **13**, nr. 104—105—106, 1984, 1907—1908.
1224. BULGĂR, GH., *Reflecții asupra limbajului poetic*, Steaua, **35**, nr. 8, 1984, 40—41.
1225. BULGĂR, GH., *Spiritul popoarelor reflectat în vorbele lor — domeniul paremiologiei românești*, Proverbium, 9—13.
1226. CANTEMIR, TRAIAN, *Studii de literatură*, [Iași], EJ, 1983, 180 p. [v. mai **a**les *Arta versificării la Eminescu*, p. 64—83, și *Elemente eufonice în versul eminescian*, p. 84—129]. Vezi și nr. 1324, 1328.
1227. CAZACU, B., *La description linguistique des modalités narratives*, RRL, **29**, nr. 1, 1984, 9—16.
1228. CAZIMIR, ȘT., *Glose succinte*, Luceafărul, **27**, nr. 23, 1984, 6 [la I. L. Caragiale; *silențiu lugubru, R. Vent.* (= revent)].
1229. CESEREANU, RUXANDRA, *Traduceri de limbă spaniolă*, Echinox, **15**, nr. 5—6, 1983, 23 [*Gongora*, de Darie Novăceanu, și *Sonetul spaniol în Secolul de aur*, de Dumitru Radulian, 1982].
1230. CHIRICĂ, CORA, MARINA, VICTOR, *Locuțiuni verbale, expresii populare și metaforice în romanul „Baltagul" de Mihai Sadoveanu*, BulȘt Pitești, 1983, 255—258 [Engl. Ab.].
1231. CHIȚIMIA, I. C., *Limbajul omului și gramatica proverbului*, Proverbium, 3—8.
1232. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Catahreza în figurația lui Tudor Arghezi*, RLit, **17**, nr. 22, 1984, 7.
1233. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Hiperbola în publicistica lui T. Arghezi*, RLit, **17**, nr. 37, 1984, 7, 11. Vezi și nr. 1265.
1234. CIOCULESCU, ȘERBAN, *„În floarea vieții"*, RLit, **17**, nr. 20, 1984, 7 [de Anatole France, Buc., 1953, trad. de Tudor Arghezi].
1235. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Mihail Kogălniceanu, orator*, RLit, **17**, nr. 14, 1984, 7 [vol. *Opere*, III. *Oratorie*. I. *1856—1864*. Partea I, text stabilit, note și comen. de Vladimir Diculescu, Studiu introd. de Dan Berindei, Buc., 1984].
1236. CODREANU, THEODOR, *Eminescu — Dialectica stilului*, București, CR, 1984, 368 p. Vezi și nr. 1338.
1237. CONSTANTINESCU, NICOLAE, *Note etnologice la cîteva proverbe românești (Proverb și înrudire)*, Proverbium, 25—32.
1238. CRIȘAN, ALEXANDRU, *T. Arghezi:* **Oraș medieval**, LL, nr. 4, 1984, 533—547.
1239. CVASNÎI, MARIA, *Dialogul*, LLR, **13**, nr. 2, 1984, 13—15.
1240. CVASNÎI, MARIA, *M. Eminescu:* **Peste vîrfuri** *(Analiza comparativă a variantelor)*, LL, nr. 4, 1983, 536—543.
1241. CUȚITARU, VIRGIL, *Metamorfozele lui Hyperion. Studiu asupra poemei* **Luceafărul**, [Iași], EJ, 1983, 200 p. (**Eminesciana**, 35) [v. cap. III, *Valori ale stilului*, p. 117—191; cu ind. de aut.].
1242. DAVID, DOINA, *Valorificarea elementului popular (regional) în limba culturii românești moderne. Criteriul logic*, AUT, **21**, 1983, 3—10 [рус. рез.].
1243. DIACONESCU, ELENA, *Graiul argeșean în romanele lui Mihail Diaconescu*, BulȘt Pitești, 1983, 169—171 [rés. fr.].
241. DIACONESCU, PAULA, *Lucian Blaga și textul poetic modern*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 345—350 [cu 2 fig.; rés. fr.].
1245. DIACONIȚĂ, IORDACHE, *Vasile Alecsandri: „Malul Siretului"*, LLR, **13**, nr. 4, 1984, 25—26.

1246. DORCESCU, EUGEN, *Fidelitatea inovatoare a traducerii*, Orizont, **35**, nr. 51, 1984, 7 [Rainer Maria Rilke, *Poemele franceze*, trad. de Alexandru Andriţoiu, Timişoara, 1984].
1247. DUMITRU, MARIN, *„Mistreţul cu colţi de argint" de Ştefan Augustin Doinaş*, ÎnvLic Tehn, **32**, nr. 12, 1984, 21 [subt. c.: Consideraţii privind comentariul literar şi demersul didactic al predării-învăţării].
1248. PERPESSICIUS, *Eminesciana*. Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Dumitru D. Panaitescu, Iaşi, EJ, 1983, 663 p. (**Eminesciana**, 33). Vezi şi nr. 1335.
1249. FOARŢĂ, MARIA, *Structuri modale deontice şi subiectul legii*, CCS, 2, 113—118.
1250. GĂITĂNARU, ŞTEFAN, *Proza lui Mihail Diaconescu în perspectivă semiotică*, BulŞt Piteşti, 1983, 259—266 [rés. fr.].
1251. GEORGESCU, LIGIA, *Unitate stilistică şi structurală a liricii populare româneşti* AnICED—A, **5**, 1983, 179—193.
1252. GOIA, VISTIAN, *Planul simplu şi planul dezvoltat*, LLR, **13**, nr. 4, 1984, 15—19.
1253. GORCEA, PETRU MIHAI, *Sensul cuvîntului „geniu" în opera lui Mihai Eminescu — cu privire specială asupra poemului „Luceafărul"*, BulŞt Piteşti, 1983, 133—141 [Engl. Ab.].
1254. GUSTI, DIMITRIE, *Ritorică pentru tinerimea studioasă*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi indice de nume de Mircea Frînculescu, Bucureşti, EŞE, 1984, 392 p. Vezi şi nr. 1348, 1349.
1255. HIEBERT, MARGARET, *Formulaic Systems in Romanian Epic Poetry*, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 51—59.
1256. IONESCU, TUDOR, *„Memoriile lui Hadrian" în traducere*, Steaua, **35**, nr. 2, 1984, 42 [de Marguerite Jourcenar, trad. de Mihai Gramatopol].
1257. MANCAŞ, MIHAELA, *Limbaje funcţionale şi delimitări stilistice* [I], LLR, **13**, nr. 1, 1984, 11—14 [cu 1 sch.]; *(II)*, nr. 2, 11—13.
1258. MANEA, DANA, *Relaţii semantice şi amalgamări de sens în* **Eu nu strivesc corola de minuni a lumii** *de Lucian Blaga*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 370—380 [cu 1 tab.; Engl. Ab.].
1259. MANOLESCU, FLORIN, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, [Bucureşti], CR, 1983, 472 p. [v. mai ales cap. *Trei procedee: ironia, supralicitarea, oximoronul*, p. 250—261]. Vezi şi nr. 1306.
1260. MANU, DANA MARIA, *Zaharia Stancu: „Patria"*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 27—28.
1261. MARCUS, SOLOMON, *Cum depinde un text de limba în care este scris? (interpretîndu-l pe Marin Sorescu)*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 288—296 [Engl. Ab.].
1262. MAREŞ, LUCREŢIA, *Regionalisme moldoveneşti acceptate de limba română literară actuală*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 34—43 [alintá, andreá, boţí, căiná, gudurá, lan, lăcrămioáră, măşcát, mezín, mil, orcíe, pătlăgină, plisc, polonic, prisácă, ulúc]; *Alte regionalisme moldoveneşti acceptate de limba română literară actuală*, nr. 3, 199—208, [bezmétic, capcână, clínchet, clipoci, cóşcov, chindíe, fald, fílă, hapsîn, hrúbă, huzúr, irosí, împînzí, înşfăcá, motán, promoroácă, şfíchi].
1263. MECU, NICOLAE, *Limbajul literaturii (I)*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 14—17; *(II)*, nr. 3, 11—13.
1264. MICLĂU, P., *Structuri locative în „Luceafărul"*, MEL, 19—25.
1265. MIHĂESCU, N., *Apropo de hiperbolă...*, Săptămîna, nr. 38, 1984, 2 [pe marginea art. lui Şerban Cioculescu, *Hiperbola în publicistica lui T. Arghezi*, RLit, **17**, nr. 37, 1984; v. rubr. la nr. 1087]. Vezi nr. 1233.
1266. MIHĂESCU, N., *Sinonimele...*, Săptămîna, nr. 48, 1984, 2 [la M. Sadoveanu, v. rubr. la nr. 1087].
1267. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Formaţiile negative cu prefixul* **ne-** *din cadrul grupului nominal în poezia română actuală*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 333—344 [Engl. Ab.].
1268. MIHĂILĂ, ECATERINA. *Grupul nominal în paradigma semantică intra- şi intertextuală*, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 27—37 [cu 1 sch.; Engl. Ab.].
1269. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Interferenţa valorilor gramaticale adjectivale şi adverbiale, sursă de ambiguităţi în poezia română actuală*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 85—93 [Engl. Ab.]
1270. MILOŞAN, BUCUR, *„Eu nu strivesc corola de minuni a lumii"*, TribRom, **13**, nr. 261, 1984, 11; *„Foaie verde..."*, nr. 264, 11; *„Timpul nu mai avea răbdare"*, nr. 265, 11; *„Prin vulturi vîntul viu vuia"*, nr. 268, 11; *„Vorbea ceea..."*, nr. 269, 11; *„Ce frunză se bate..."*, nr. 270, 11.
1271. MIREL, STELA, *O metaforă dominantă în lirica Magdei Isanos*, SLRC, **5**, 1983, 25—32 [Engl. Ab.; deutsch. Zus.].
1272. MORARU, MIHAI, *Eminescu şi vechiul scris românesc*, MEL, 91—105.
1273. NEGREANU, C., *Cîteva observaţii asupra simetriei şi repetiţiei în poezia lui Panait Cerna*, ŞM, **10—11**, 1983, 155—156.
1274. NEGREANU, C., *Convergenţa procedeelor stilistice în proverbe*, MCC, **4**, 1982, 519—526.
1275. NEGREANU, CONSTANTIN, *Termeni dominanţi în poezia lui Panait Cerna*, MCC, **4**, 1982, 431—435.

1276. NEȚ, MARIANA, *Ion Barbu.* **Timbru.** SCL, **35**, nr. 4, 1984, 389—397 [Engl. Ab.].
1277. NEȚ, MARIANA, *Narrative and Discourse in* **Isarlyk.** *A Prosodic Matrix.* RRL, **29**, nr. 4, 1984, 315—329.
1278. NICULESCU, LAURENȚIU, *Remarques sur le comportement linguistique des personnages de* **Căldură mare** *(„Les grands chaleurs").* CREL, **10**, nr. 2, 1983, 68—77.
1279. OANCEA, ILEANA, *Continuitate și discontinuitate în evoluția limbajului poetic românesc. Epitetul în lirica postmodernistă.* SLRC, **3**, 1983, 13—25 [rés. fr.; Engl. Ab.].
1280. OANCEA, ILEANA, *Ipostaze ale epitetului în lirica românească actuală.* CultL, 12—23 [deutsch. Zus.].
1281. OANCEA, ILEANA, *Retorica — un aspect particular al „integrării" romanice a limbii române.* LL, nr. 4, 1983, 478—485.
1282. OARCĂȘU, ION, *Traducerea de poezie.* Steaua, **35**, nr. 4, 1984, 38 [Kányádi Sándor, *Cai verticali*, trad. de H. Grămescu, 1969, și *Monolog interior cu ușa deschisă*, trad. de Paul Drumaru, 1982].
1283. PARPALĂ, EMILIA, *Poetica lui Tudor Arghezi. Modele semiotice și tipuri de text.* București, EM, 1984, 334 p. **(Universitas)** [cu ind. de aut., bibl., ind. tipologic al poeziilor; rés. fr. trad. de Ioana Triculescu]. Vezi și nr. 1340.
1284. PĂCURARIU, DIM., *Aspirația spre clasicism a unui mare romantic. Note asupra prozei eminesciene.* MEL, 107—116.
1285. PĂRVĂNESCU, VASILE, FLATZ, LAURENȚIA, *Cuvinte despre dragostea de carte la români. Pe baza expresiilor populare, a proverbelor și zicătorilor.* Proverbium, 68—72.
1286. PETROMAN, PAVEL, *Analize de text. I. Marin Sorescu:* **Trebuiau să poarte un nume,** BIMȘ, 1—2, 71—74; *II. Nichita Stănescu:* **Cîntec,** 75—78.
1287. PIETREANU, MARICA, *Salutul în limba română — Studiu sociolingvistic —*, București, EȘE, 1984, 228 p. [cu 1 an., ind. de cuv. și de aut.].
1288. POENARU, VASILE, *„Codru-i frate cu românul"*, TribRom, **13**, nr. 260, 1984, 11; *„Fost-au acesta Ștefan-vodă"*, nr. 262, 11; *„Apa trece, pietrele rămîn"*, nr. 263, 11 [v. rubr. la nr. 660].
1289. POENARU, VASILE, *Compoziția „cauză și efect"*, LLR, **13**, nr. 4, 1984, 23—24.
1290. POENARU, VASILE, *Elemente ale compoziției narative*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 17—20.
1291. POENARU, VASILE, *Elementele compoziției descriptive*, LLR, **13**, nr. 3, 1984, 13—15.
1292. POP, MARIUS, *Vasile Voiculescu: „Imn muncii"* LLR, **13**, nr. 2, 1984, 28—29.
1293. POP, MIHAI, *O propunere de interpretare metrică.* **Între două nopți** de *Tudor Arghezi*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 307—316 [cu 8 sch. și 2 tab.; Engl. Ab.].
1294. POP, MIHAI, *Sonete eminesciene atipice*, MEL, 135—151.
1295. POPESCU, IOANA EM., *Construcție și material lingvistic în „Cuvinte potrivite"*, Tribuna, **28**, nr. 16, 1984, 3.
1296. RENEA, VICTOR, *„Groapa" — cîteva opinii privind arhitectura, stilul și limbajul cărții*, RN, **13**, nr. 100, 1984, 1755—1757.
1297. RUS, TEODORA-BEATRICE, *Plan de lectie*, SS, 1981, 65—67 [George Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*].
1298. RUXĂNDOIU, PAVEL, *Eres, datină și proverb. Relații genetice și morfologice.* Proverbium, 19—24.
1299. SIN, RUXANDRA, *Marin Preda:* **O adunare liniștită,** LL, nr. 2, 1984, 224—229.
1300. SINCU, ALEXANDRU, *O convergență a procedeelor poetice:* **Trecut-au anii...** *de Mihai Eminescu*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 361—369 [rés. fr.]; și în MEL, 162—173.
1301. STAN, CAMELIA: *Valori stilistice ale verbului în textul literar (I)*, LLR, **13**, nr. 2, 1984, 15—18; *(II)*, nr. 4, 19—23.
1302. STANCIU, DUMITRU, *Tematizare în paremiologie*, Proverbium, 33—39 [cu 1 sch.].
1303. STĂNCIULESCU-BÎRDA, ALEXANDRU, *Aspecte istorice în proverbele românești.* Proverbium, 53—67.
1304. ȘERBAN, ION VASILE, *Descinterele și premisele receptării poetice*, LL, nr. 3, 1984, 400—408 [cu 1 sch.].
1305. TABARCEA, CEZAR, *Analize paralele. Ion Barbu:* **Grup** *și* **Mod**, SCL, **35**, nr. 4, 1984 398—403 [cu 2 fig.; Engl. Ab.].
1306. TABARCEA, CEZAR, *Conversație critică*, ScTin SLA, **4**, nr. 7, 1984, 5 [Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale...*]; *Melancoliromania*, nr. 13, 2 [limbajul lui George Stanca; la rubr.: Cronica limbajului artistic]. Vezi nr. **1259**.
1307. TABARCEA, CEZAR, *Paremiologia demoscopică*, Proverbium, 14—18.
1308. TABARCEA, CEZAR, *Un vers eminescian*, MEL, 157—179 [despre expr. *a nu avea grăunțe în cap* din versul *Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii*, inspirat, se pare, de Johann Christian Günther].
1309. TOHĂNEANU, G. I., *Accidentări expresive ale traseului ritmic dominant*, SCL, **35**, nr. 4, 1984, 317—325 [*ne—, fără, prea, iar (și), tot*; rés. fr.].

1310. TOHĂNEANU, G. I., *Descrierea în versuri: „Coliba împistrită" din poemul eminescian „Călin"*, LLR, **13**, nr. 4, 1984, 16—19.
1311. TOHĂNEANU, G. I., *Eminescu*, Orizont, **35**, nr. 24, 1984, 4.
1312. TOHĂNEANU, G. I., *Excurs eminescian: de la* **lîră** *la* **daltă**, LL, nr. 2, 1984, 158—165.
1313. TOHĂNEANU, G. I., *Hora unirii*, Orizont, **35**, nr. 4, 1984, 15; *Atotștiutoarea...*, nr. 16, 9; *Fragedul sunet...*, nr. 20, 9; *Sînziene*, nr. 26, 9; *„Lumina ta fecioară"*, nr. 40, 9; **Vatră-piatră**, nr. 48, 9 [v. rubr. la nr. 1076].
1314. TOHĂNEANU, G. I., *„Neajungerea limbii" în poemele limbii*, CCS, **2**, 119—132.
1315. TOHĂNEANU, G. I., *„Nomen agentis" de Al. Macedonski*, ContL, 24—34 [rés. fr.].
1316. ȚIBRIAN, CONSTANTIN, RADU, CORNELIA, *Straturi lexicale în folclorul poetic contemporan*, BulȘt Pitești, 323--325 [rés. fr.].
1317. VESCU, VICTOR, *„Gorski vijenac" în românește*, ASRI, **6**, 426—438 [poezia lui P. P. Njegoș trad. de Dumitru N. Ion].
1318. VLĂDUȚ, DUMITRU, *Note asupra metaforei inanimat-inanimat în lirica românească a secolului al XX-lea*, AnEAIL, **1**, 1981, 136—149 [rés. fr.].
1319. VOICU, MARILENA, *Epitetul în romanul „Umbrele nopții" de Mihail Diaconescu*, BulȘt Pitești, 1983, 267—269 [rés. fr.].
1320. VRABIE, GHEORGHE, *The Study of Oral Poetry's Stylistics*, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 86—88.

VEZI și nr. **18**, 94, 103, 105, 107, 143, 149, **152—153**, 155—156, 164, 180—181, 183, 204—205, 210, 212, 214, 220, 223, 226—227, **255**, 271, 285, 289, 292—296, 299, 306, 316—317, 357, 363, **369**, 434, 455—456, 502, **511**, 521—522, 537, 544, 552, 556, 560—561, 588, **637**, 643—644, 648, 670, 874, 1039, 1041—1042, 1046, 1075, 1089, 1514, 1516, 1526, 1568—1569, 1575—1576, 1580—1581, 1619, 1631, 1638, 1652, 1723, 1736, 1747—1748, 1752, 1756—1757, **1764**, 1765, 1769—1770, 1772, 1774, 1778—1779, 1781—1782, 1791, 1794, 1801, 1804, 1807, 1809, 1816, 1819, 1821, 1823, 1829—1832, **1957**, **1996**, **2025**, 2169.

Recenzii

1321. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, Cezar Tabarcea, *Poetica* [...], SCL, **35**, nr. 1, 1984, 54—57. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1857**.
1322. BLAJOVICI, TRAIAN, *Virtuți ale limbii române* de Ioan Kohn, Crișana, **39**, nr. 11537, 11 apr. 1984, 2. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1245**.
1323. BOT, NICOLAE, Ovidiu Bîrlea, *Poetică* [...], AnFolc, **2**, 1981, 309—311. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 1032.
1324. BULGĂR, GH., *Creație și expresivitate*, Familia, **20**, nr. 3, 1984, 15 [Traian Cantemir, *Studii*...]. Vezi nr. **1226**.
1325. BULGĂR, GHEORGHE, *Valori expresive în vechea noastră literatură*, Steaua, **35**, nr. 3, 1984, 23 [de Ion Rotaru, vol. II]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1288**.
1326. CHIȚIMIA, I. C., Constantin Negreanu, *Structura* [...], LL, nr. 4, 1983, 597—598. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1270**.
1327. CIOBANU, PAVEL, Constantin Negreanu, *Structura* [...], Proverbium, 74. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1270**.
1328. CÎRLAN, NICOLAE, Traian Cantemir, *Studii* [...], ConvLit, **90**, nr. 12, 1984, PagBuc, **3**, nr. 12, 3. Vezi nr. **1226**.
1329. CRAIA, SULTANA, Ion Rotaru, *Valori* [...], RomBooks, nr. 3, 1983, 47 [vol. I—II]. Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1048; **26**, 1983, nr. **1288**.
1330. CUCEU, I., Constantin Negreanu, *Structura* [...], Steaua, **35**, nr. 7, 1984, 59. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1270**.
1331. DIMITRIU, DANIEL, *O carte despre versul românesc*, ConvLit, **90**, nr. 8, 1984, 15 [Mihai Bordeianu, *La versification*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1203**.
1332. DOBRE, AL., Constantin Negreanu, *Structura* [...], REF, **29**, nr. 2, 1984, 180—181. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1270**.
1333. FOARȚĂ, ȘTEFAN, *Traducerea ca „ars compensatoria"*, Orizont, **35**, nr. 5, 1984, 16, [Ioan Kohn, *Virtuțile*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1245**.
1334. FRANGA, LIVIU, Constantin Negreanu: *„Structura* [...]", RLit, **17**, nr. 21, 1984, 9. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1270**.
1335. ISTRATE, GAVRIL, *Eminesciana*, 33, Cronica, **19**, nr. 2, 1984, 5 [de Perpessicius, ed. de Dumitru D. Panaitescu, Iași, 1983].
1336. I. T., Adrian Fochi, *Estetica* [...], AnFolc, **3—4**, 1983, 365—366. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. **1498**.
1337. JIPLEA, NICOLAE, Constantin Negreanu, *„Structura* [...]", ÎnvLicTehn, **32**, nr. 1, 1984, 30. Vezi BRL, **25**, 1983, nr. **1270**.

1338. LIVESCU, CRISTIAN, *Eminescu — Dialectica stilului*, Ateneu, **21**, nr. 9, 1984, 6 [de Theodor Codreanu]. Vezi nr. **1236**.
1339. MARIAN, RODICA, Ioan Kohn, *Virtuțile* [...], CL, **29**, nr. 2, 1984, 165—167. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1245.
1340. MICU, D., Emilia Parpală, *Poetica* [...], LL, nr. 4, 1984, 598—602. Vezi nr. **1283**.
1341. MICU, EUGEN, *Proverbele românești*, Orizont, **35**, nr. 12, 1984, 11 [C. Negreanu, *Structura*...]. Vezi BRL, **25**, 1983, nr. **1270**.
1342. OLTEANU, A. GH., Cezar Tabarcea, *Poetica* [...], Constantin Negreanu, *Structura* [...], CREL, **11**, nr. 1, 1984, 151—153.
Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1857**; **26**, 1983, nr. **1270**.
1343. SARĂU, GHEORGHE, Ioan Kohn, *Virtuțile* [...], Steaua, **35**, nr. 5, 1984, 52—53. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1245**.
1344. STĂNCIULESCU-BÎRDA, ALEXANDRU, Constantin Negreanu, *Structura* [...], ȘM, 10—11, 1983, 173. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1270**.
1345. STOLERU, VICTOR, Cezar Tabarcea, *Poetica* [...], Proverbium, 73. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1857**.
1346. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, Constantin Negreanu, *Structura* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 233—235. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1270**.
1347. TEODORESCU, ANCA, *Studii de poetică*, RLit, **17**, nr. 45, 1984, 7 [din SCL, **35**, nr. 4, 1984].
1348. TOMA, ION, *O reeditare competentă și utilă*, Forum, **26**, nr. 12, 1984, 76—80 [Dimitrie Gusti, *Ritorică*...]. Vezi nr. **1254**.
1349. ZAMFIR, MIHAI, *„Ritorica" lui Dimitrie Gusti*, TribRom, **13**, nr. 280, 1984, 11. Vezi nr. **1254**.
VEZI și nr. 110, 390, 393, 414, 608, 620, 634, 674, 680, 684—685, 688, 691, 695, 1167, 1178, 1180, 1188, 1195, 1200, 1202, 1845, 1848, 2127, 2137, 2150, 2158.

c. Cultivarea limbii

1350. ALEXANDRU, IOAN, *Elogiul limbii române*, Flacăra, **33**, nr. 20, 1984, 1, 14.
1351. ALEXANDRU, ION, *Cultivarea limbii*, Luceafărul, **27**, nr. 11, 1984, 1, 7.
1352. AVRAM, MIOARA, *Formarea cuvintelor și cultivarea limbii*, LL, nr. 4, 1983, 495—505.
1353. AVRAM, MIOARA, *Forme flexionare cu sau fără* **-a**, LL, nr. 3, 1984, 336—338.
1354. AVRAM, MIOARA, **Îmi cer scuze** *sau* **vă cer scuze?**, LR, **33**, nr. 5, 1984, 444—447.
1355. BREF., *De prin presă adunate*, PN, **28**, nr. 10—11, 1983, 54—55; nr. 12, 32—33; **29**, nr. 1, 1984, 36—37; nr. 2, 30—31; nr. 3, 36—37; nr. 4, 32—33; nr. 5, 38—39; nr. 6, 32—33; nr. 7, 34—35; nr. 9, 34—35; nr. 10, 32—33; nr. 12, 32—33.
1356. BULGĂR, GH., *O îndatorire majoră. Cultivarea limbii românești*, IB, **31**, nr. 9453, 3 mart. 1984, 5 [int. cons. de Ion Butnaru].
1357. BULGĂR, GH., *Sinonimia*..., Tomis, **19**, nr. 6, 1984, 12.
1358. BUNGĂRZAN RALUCA, *Beția de cuvinte*, Săptămîna, nr. 51, 1984, 6 [la rubr.: Cronica radio].
1359. CALOTĂ, ION, *Scrierea și pronunțarea unor nume proprii geografice*, Ramuri, **21**, nr. 3, 1984, 12 [la rubr.: Creșterea limbii românești].
1360. COJA, ION, *Coiegială*, Flacăra, **33**, nr. 8, 1984, 27 [pe marginea limbii unei povestiri de D. C. Tănăsescu din RomLit, **17**, nr. 6, 1984]. Vezi și nr. 1376.
1361. DOMINTE, CONST., *Despre unele forme ale verbului* **a crea**, Albina, **88**, nr. 1, 1984, 10; *„Așează" sau „așază"?*, nr. 2, 10; **Întreprindere** *și nu* **intreprindere**, nr. 5, 10; *Formele pronumelui* **care**, nr. 9, 10 [v. rubr. la nr. 990].
1362. DRAGOMIRESCU, GH. N., *„Coordonarea adversativă" a concesivei cu regenta ei?* LR, **33**, nr. 6, 1984, 526—530.
1363. FLOREA, MELANIA, *Unele tendințe în sintaxa grupului nominal din limba română contemporană*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 58—65.
1364. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Cultivarea exprimării*, Tomis, **19**, nr. 6, 1984, 12.
1365. HRISTEA, THEODOR, *Calcul lingvistic și cultivarea limbii române*, RLit, **17**, nr. 11, 1984, 5 [v. rubr. la nr. 494].
1366. HRISTEA, THEODOR, *Etimologia și cultivarea limbii literare*, RLit, **17**, nr. 20, 1984, 8; *Din nou despre etimologie și cultivarea limbii*, nr. 23, 4 [v. rubr. la nr. 494].
1367. MIHĂESCU, N., *Cu prof. dr.... despre cultivarea limbii române*, IB, **31**, nr. 9407, 10 ian. 1984, 2 [int. cons. de Ion Butnaru].
1368. MIHĂESCU, N., *Sensuri lexicale*, Săptămîna, nr. 1, 1984, 2; *Pleonasmul*, nr. 2, 2; *Construcții „dificile"?*, nr. 3, 2; *Completare la o „erată"*, nr. 4, 7; *Citind o carte premiată*..., nr. 6, 3 [Mircea Iorgulescu: *Ceara și sigiliul*]; *Forme „hibride"?*, nr. 8, 2; *Încăpățînatele greșeli*, nr. 11, 2; *Apropo de „cecitate"*, nr. 12, 2; *Împrumutul lingvistic*, nr. 13, 21; *Forme*

și sensuri lexicale, nr. 14, 3; *Expresia metaforică și efectele ei (1)*, nr. 15, 2; *(2)*, nr. 16, 2; *Deosebiri care dispar*, nr. 18, 2; *Cînd vorbim despre pleonasm*, nr. 19, 2; *Semnificații stilistice...*, nr. 20, 2; *O anchetă literară ratată*, nr. 21, 3; *Unele probleme ale gramaticii*, nr. 22, 2; *De-ale stilului... (1)*, nr. 24, 2; *(2)*, nr. 25, 2; *(3)*, nr. 26, 2; *(4)*, nr. 27, 2; *Inadvertențe (1)*, nr. 28, 2; *(2)*, nr. 29, 2; *(3)*, nr. 30, 2; *Metafore și „metafore"*, nr. 31, 2; *Creații lexicale*, nr. 32, 2; *Originalitatea expresiei*, nr. 33, 2; *Expresivitatea reportajului*, nr. 35, 2; *Iarăși pleonasmul ...*, nr. 36, 2; *A nu fi banal...*, nr. 37, 2; *Formule consacrate...*, nr. 39, 2; *Aspecte gramaticale* [1], nr. 40, 2 [art. pos. gen.]; [2], nr. 41, 2; *Stilul fandosit*, nr. 42, 2; *Condiția ironiei...*, nr. 43, 2; *O exigență de ordin stilistic*, nr. 44, 2; *Formule consacrate*, nr. 45, 2; *Frumusețea exprimării*, nr. 46, 7; *Formule „contaminate"...*, nr. 49, 2; *Formule fixe...*, nr. 50, 2; *Pentru frumusețea exprimării*, nr. 51, 2 [v. rubr. la nr. 1087]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1376; **25**, 1982, nr. 1946.

1369. MOISE, EMILIA, *Folosirea limbajului adecvat*, TribȘc, **13**, nr. 261, 1984, 5.

1370. NASTA, DAN, *A scălcia limba echivalează cu un atentat social*, TribRom, **13**, nr. 277, 1984, 11 [sub. t. c.: Limba română pentru fiecare].

1371. POALELUNGI, GH., *Un show...lingvistic!*, RN, **13**, nr. 100, 1984, 1798—1799; *O terminologie labilă*, nr. 101—102—103, 1862—1863 [la rubr.: Limbă și stil].

1372. POALELUNGI, GH., *Ortografie și lexic* [I], IB, **31**, nr. 9428, 3 febr. 1984, 2; *(II)*, nr. 9431, 7 febr. 2; *(III)*, nr. 9437, 14 febr., 2 [Cu prof. univ....despre ...; conv. cons. de Ion Butnaru].

1373. POPESCU, ANEMONE, *Căpitanul Apostolescu și enigmele limbii române*, Orizont, **35**, nr. 17, 1984, 2 [H. Tecuceanu, *Căpitanul Apostolescu și cifrul D-237*, Buc., 1983].

1374. STEJNHARDT, N., **Nu serviți o prăjitură?**, RLit, **17**, nr. 12, 1984, 8 [a servi, a cauza, a consulta, jos].

1375. ȘERBAN, VASILE, *Rostirea neologismelor recente*, SM, **10—11**, 1983, 150—151.

1376. TĂNĂSESCU, D. C., *Cine se exprimă necorect...*, Săptămîna, nr. 11, 1984, 7 [pe marginea art. lui Ion Coja din Flacăra, **33**, nr. 8, 1984]. Vezi nr. 1360.

1377. TOHĂNEANU, G. I., *„A vorbi corect românește este o datorie națională"*, Orizont, **35**, nr. 7, 1984, 3 [int. cons. de Lucian Albu].

1378. VERGU, MIOARA, *Cultura generală și exprimarea sa firească*, ScTin, **40**, nr. 10796, 14 febr. 1984, 2.

VEZI și nr. 155—156, 475, 537, 543, 995, 1050, 1747, 1762, 1770—1772, 1783, 1788, 1798, 1803, 1808, 1813—1814, 1822, 1833, 1969, **2004**.

Recenzii

VEZI nr. 1165, 2120, 2134, 2146, 2152.

11. ONOMASTICĂ

a. Generalități

1379. FRĂȚILĂ, V., *Nume de familie, supranume și toponime de pe valea inferioară a Tîrnavelor provenite din hipocoristice*, AUT, **21**, 1983, 11—20 [deutsch. Zus.].

1380. ICHIM TOMESCU, DOMNIȚA, *Astronimele, subclasă onomastică*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 203—211 [rés. fr.].

1381. PĂTRUȚ, IOAN, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, EȘE, 1984, 179 p. [cu ind. de antrop., top., apel. și suf.; rés. fr.; русс. рез.].

Recenzii

1382. TOMA, ION, I. Pătruț, *Onomastică* [...], SCL, **35**, nr. 1, 1984, 51—53. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1678.

b. Antroponimie

1383. GOICU, VIORICA, *Supranume colective intercomunale în Banat*, ContL, 51—57 [rés. fr.].

1384. GRAUR, AL., *Nume terminate în „-iu"*, LLR, **13**, nr. 2, 1984, 3.

1385. IONESCU, CHRISTIAN, **Ilie**, TribRom, **13**, nr. 261, 1984, 11; **Basarab**, nr. 263, 11; **Barbu**, nr. 265, 11; **Roman**, nr. 268, 11; **Șerban**, nr. 269, 11; **Ruxandra**, nr. 281, 11. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1402; **25**, 1982, nr. 1994; **24**, 1981, nr. 1624.

1386. LOȘONȚI, DUMITRU, *Nume de familie provenite de la nume de localități (I)*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 48—55; *(II)*, nr. 2, 136—143 [pe marginea lucrării lui Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, Buc., 1983]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1405**.

1387. MOISE, ION, *Tendințe noi în antroponimia urbană de periferie*, BulȘt Pitești, 1983, 293—297 [rés. fr.].

1388. PĂTRUȚ, IOAN, *Antroponime din etnonime?*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 56—57 [Berinde, Berindei,; rés. fr.].

1389. PRICOIU, GELU, ILIE, VALERIA, *Poreclele din localitatea Oltina*, InsDid Constanța, 1983, 11—16.

1390. REGUȘ, ASPAZIA, REGUȘ, CORNELIU, *Antroponime feminine — nume individuale din documente slavo-române (sec. XIV—XVI)*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 212—223 [cu 2 tab.; pycc. pe3.].

1391. SUCIU, EMIL, *Nume de familie românești împrumutate din limba turcă*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 231—236 [rés. fr.].
VEZI și nr. 2, 149, 566, 1379—1381, 1528, 1628, 1633—1644.

Recenzii

1392. SALA, MARIUS, Iorgu Iordan, *Dicționar* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 78. Vezi BRL, **26** 1983, nr. **1405**.

1393. VASILIU, GABRIEL, Iorgu Iordan, *Dicționar* [...], NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 93—94. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1405**.
VEZI și nr. 1382.

c. Toponimie

1394. AUR, NICU, *Hidronimul „Siret"*, Terra, **15**, nr. 2, 1983, 45.

1395. BOLOCAN, GH., *Etimologia în* **Dicționarul Toponimic al României (Oltenia)**, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 184—197 [pycc. pe3.].

1396. COTEANU, I., *O modelare toponimică*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 181—183 [Engl. Ab].

1397. FRĂȚILĂ, V., **Sălbăgel** *și alte toponime din vestul României*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 522—525.

1398. FRĂȚILĂ, V. *Toponimie bănățeană (Note etimologice)*, CCS, **2**, 31—50 [Ascura, Băltățeaua, Băltîna, Bîrna, Calcâța, Ferciuga, Ficătár, Gara Băldei, Giúlgiu, Gîrnic, Guniște, Iábalcea, Iablanița, Iebuce, Iebuca, Iabucița, Iam, Iarcu, Iastrabaci, Ielca, Ielaș, Ielen, Ielova, Iercicu, Iernița, Ieriț u, Iriț ariu, Ieru, Ieșcheriu, Ieșelnița, Igoniu, Ilinț u, Ilișava, Lișava, Imeliț a, Iotova, Ioț a, Istocinac, Izvidniț a, Izvar, Izvaraț, Izvoraț, Jabăr, Jamu Mare, Jarniț a, Jaorvina, Jena, Jimbolia, Jupalnic].

1399. FRĂȚILĂ, VASILE, GOICU, VIORICA, SUFLEȚEL, RODICA, *Dicționarul toponimic al Banatului (A—B)*, Timișoara, TUT, 1984, XXI + 167 p. multigr. (UT. FF. CȘS) [rés. fr.; Engl. Ab.; deutsch. Zus; pycc. pe3.].

1400. GHIAȚĂ, ANCA, *Toponimie și geografie istorică în Dobrogea medievală și modernă*, MSȘI, **5**, 29—61 [cu an. și gl.].

1401. GOICU, VIORICA, *Despre nume de sate din județul Arad*, AnEAIL, **1**, 1984, 127—135 [rés. fr.].

1402. GOICU, VIORICA, *Note de toponimie bănățeană*, CCS, **2**, 51—56 [pe baza ent. *mahală, mehedinți*].

1403. GOROVEI, ȘTEFAN S., *Cea mai veche mențiune a orașului Iași?*, Cronica, **19**, nr. 8, 1984, 1, 2.

1404. HOMORODEAN, MIRCEA, *Asupra unei recenzii a lui Damian P. Bogdan*, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 49—50 [din SCL, **34**, nr. 3, 1983, la vol. aut. *Vechea vatră...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1465; **23**, 1980, nr. 1705.

1405. IONESCU, CHRISTIAN, **Slobozia**, TribRom, **12**, nr. 257, 1983, 11; **Cozia**, **13**, nr. 260, 1984 11; **Galați**, nr. 262, 11; **Drobeta — Turnu-Severin**, nr. 264, 11; **Curtea de Argeș**, nr. 266, 11; **Rîmnicu Vîlcea**, nr. 270, 11; **Moldova**, nr. 271, 11 [v. rubr. la nr. 1385]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1426; **24**, 1983, nr. 1624.

1406. IONESCU, CHRISTIAN, *Toponime de origine antroponimică*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 198—202 [Engl. Ab.].

1407. LOZBĂ, MIHAI, *Toponime cu radical comun în România și Iugoslavia*, ASRI, **6**, 167—174.

1408. MODORAN, FILOFTEIA, *Nume de ostroave ale Dunării în harta maiorului Șonțu din 1829*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 514—522.

1409. OANCEA, DIMITRIE I., *Toponymes rares sur le territoire de la Roumanie*, LSG, **2**, 1982, 185—192.

1410. OBREJA, ALEXANDRU, *Cîteva corectări în toponimia geografică din Moldova*, LSG, **3**, 1983, 263—266.
1411. OBREJA, ALEXANDRU, *Numiri geografice rare pe cuprinsul Podișului Moldovei*, LSG, **2**, 1982, 193—199 [cu 1 h.].
1412. PĂLTĂNEA, PAUL V., *Din toponimia județului Galați. Nume dispărute din bazinul Bîrladului și Siretului*, LR, **33**, nr. 6, 1984, 508—513.
1413. POPESCU, RADU SP., *Nume de sate din Valea Amaradiei*, AO, **2**, 1983, 163—165.
1414. POPESCU, RADU SP., *Termeni entopici dialectali caracteristici Banatului, nordului Olteniei și sud-vestului Ardealului*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 58—65 [bulz, bunăr, ciocîrlău, cioclovină, cleánț, comándă, córcote, cornét, covéi, covércă, cúcă, cucúț, dreám, fățîie, fujeroágă, foiroágă, fojoroágă, gai, gădáv, gărînă, gánț, grumuléu, grum, grumur, hurói huruitură, huroáică, piesác, pesacă, pirg, plast, priboi, scoábă, toáje; rés. fr.].
1415. POPP, NICOLAE, **Obcină, picior, plai, rune**, *Toponimii din Țara de Sus*, RP, **13**, nr. 2, 1984, 8.
1416. SUFLEȚEL, RODICA, *Termeni hidrografici în toponimie (I)*, CCS, **2**, 74—80.
1417. ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI, VIRGILIU, **Ardeal**, *vechi cuvînt românesc*, CRom, **5**, nr. 2, 1984, 38—39; *Scurt istoric al denumirii „Ardeal"*, Steaua, **35**, nr. 6, 1984, 21—22.
1418. TOMA, ION, *Despre aplicarea statisticii în toponimie*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 169—180 [cu 5 tab.; rés. fr.].
1419. TUDOSE, PETRE, *Toponimia comunei Mălureni—Argeș*, BulȘt Pitești, 1983, 313—318 [Engl. Ab.].
1420. UNGUREANU, ALEXANDRU, *Asupra unor particularități geografice ale toponimiei așezărilor rurale din R. S. România*, LSG, **3**, 1983, 235—252 [cu 1 h.].
1421. UNGUREANU, ION M., *Aspecte toponimice din nord-vestul Olteniei*, MCC, **4**, 1982, 527—536.
1422. VLAD, SORINA, ALEXANDRESCU, VALERIA, *Drumurile din Moldova și reflectarea lor în toponimie*, LSG, **3**, 1983, 253—262 [cu 1 h.].
VEZI și nr. 2, 92, 149, 507, 566, **642**, 753, 1068, 1094, 1359, 1379 — 1381, 1386, 1 506, 1 637, 1 651.

Recenzii

1423. BUREȚEA, EMILIAN N., Ilie Dan, *Toponimie* [...], AO, **2**, 1983, 199—205. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1699.
1424. CÂMPEANU, AUREL, *O carte de referință*, Tribuna, **28**, nr. 3, 1984, 4 [Mircea Homorodean, *Vechea vatră*...]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1705.
1425. GUBOGLU, MIHAIL, Hasan Duman, *Ottoman Pear-Book (Salname and Nevsal)*. A Bibliography and a Union Catalogue with Reference to Istanbul Libraries. Compiled by.... „Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA)", Istanbul 1402 H. = 1982, 5 p. (en arabe) + 135 p. (Organisation of Islamic Conference), SAO, **11**, 1983, 120—121.
1426. NUȚĂ, ION, *Limbă și toponimie*, Cronica, **19**, nr. 11, 1984, 4 [Ilie Dan, *Toponimie*...]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1699.
1427. POPESCU-SIRETEANU, ION, Vasile Ioniță: „*Nume de locuri* [...]", ConvLit, **90**, nr. 10, 1984, 12. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2034**.
VEZI și nr. 496, 680, 689—690, 692, 696, 700, 1382.

12. ORTOGRAFIE, ORTOEPIE, PUNCTUAȚIE

1428. AVRAM, MIOARA, *Accentuarea corectă a substantivelor feminine în „-i-e"*, LLR, **13**, nr. 2, 1984, 3—7.
1429. AVRAM, MIOARA, **DOOM**, *(VI). Variante din normă și alte variante*, LR, **33**, nr. 2, 1984, 149—151. Vezi și nr. 1 432, BRL, **26**, 1983, nr. 1476, 1477, 1478, 1494, 1495; **25**, 1982, nr. **2087**.
1430. BELDESCU, G., *Ortografia actuală a limbii române*, București, EȘE, 1984, 210 p. Vezi și nr. 1436, 1440.
1431. CALOTĂ, ION, *Modificări recente în ortografia românească*, RN, **13**, nr. 104—105—106, 1984, 1930—1931.
1432. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, **DOOM**, *V. Soluții normative pentru unele categorii de termeni științifici*, LR, **33**, nr. 1, 1984, 66—68. Vezi și nr. 1429, BRL, **26**, 1983, nr. 1476, 1477, 1478, 1494, 1495; **25**, 1982, nr. **2087**.

1433. ŞINCAI, GHEORGHE, *Epistola* [...] *ad Ioannem Lipszky* [...]. ŞArd, 1, 572—579 [Buda, 1 804].
1434. TURCULEŢ, ADRIAN, *Unele aspecte ale aplicării principiului morfematic în ortografia actuală*, LR, **33**, nr. 3, 1984, 171—180.
VEZI şi nr. 149, 151, 561, 652, 974—975, 980, 1353, 1372, 1375, 1738, 1742, 1744—1746, 1750—1751, 1755, 1758—1759, 1766, 1770—1771, 1783, 1812, 1838 **2046**.

Recenzii

1435. BABEU, DOINA, Sergiu Drincu, *Semnele* [...], LLR, **13**, nr. 1, 1984, 61. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1482**.
1436. BULGĂR, GH., *Imaginea scrisă a limbii noastre*, Flacăra, **33**, nr. 41, 1984, 14 [G. Beldescu, *Ortografia actuală...*]. Vezi nr. **1430**.
1437 BUNGEŢEANU, ION, Sergiu Drincu, *Semnele* [...], ŞM, **10—11**, 1983, 171. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1482**.
1438. DOMINTE, CONSTANTIN, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic*, TribRom, **12**, nr. 238, 1983, 11 [la rubr.: Cum vorbim, cum scriem corect românește]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.
1439. DRINCU, SERGIU, G. Beldescu, *Ortografie, ortoepie* [...], LL, nr. 4, 1984, 592—594. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2079**.
1440. GRAUR, AL., *Ortografia actuală*, RLit, **17**, nr. 40, 1984, 8 [de G. Beldescu; v. rubr. la nr. 494]. Vezi nr. **1430**.
1441. GRAUR, AL., *Semne ortografice*, RLit, **17**, nr. 13, 1984, 8 [de Sergiu Drincu]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1482**.
1442. PAVEL, DORA, Sergiu Drincu, *Semnele* [...], CL, **29**, nr. 1, 1984, 80. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1482**.
1443. ŞUTEU, FLORA, Sergiu Drincu, *Semnele* [...], LR, **33**, nr. 1, 1984, 80. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1482**.
1444. VÎNTURACHE, MIHAI, *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, Crişana, **39**, nr. 11465, 11 ian. 1984, 2. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1498**.

V. *BALCANISTICĂ*

1445. PAPACOSTEA, VICTOR, *La Roumanie et les études balkaniques*, RESEE, **22**, nr. 2, 1984, 229—232 [cu o notă a ed. Cornelia Papacostea-Danielopolu şi Nicolae-Şerban Tanaşoca].
1446. VRACIU, ARITON, *Arii lingvistice preistorice în sud-estul Europei. Cîteva precizări*, TD, **4**, nr. 1—2, 1983, 121—125 [rés. fr.].
VEZI şi nr. 34, 172, 653, 671.

Recenzii

VEZI nr. 110, 1 084, 1 641.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1447. BANU, ION, *Însemnări despre Gorgias*, StCl, **22**, 1984, 5—17 [rés. fr.].
1448. BARBU, DANIEL, *Manuscrise bizantine în colecţii din România*, Bucureşti, EMer, 1984, 63 p. + XXXVI f. pl. [cu ind. de nume şi loc.].
1449. BERECHET, FLORICA, **Cena Trimalchionis** — *spectacol implicit şi explicit*, StCl, **22**, 1984, 51—55.
1450. BÖHM, RICHARD GREGOR, *Zur Heilung der Überlieferung bei Quintilian*, **Inst.** *10, 1, 44—46*, StCl, **22**, 1984, 81—93.
1451. DAICOVICIU, HADRIAN, *Din nou despre blocurile cu litere greceşti de la Sarmizegetusa regia*, TD, **4**, nr. 1—2, 1983, 100—104 [rés. fr.].

1452. DORUȚIU-BOILĂ, EMILIA, *Legații Moesiei Inferioare între 175—180 și 198—212* StCl, **22**, 1984, 109—119 [cu 2 fig. i.a.t.; deutsch. Zus.].

1453. GOSTAR, NICOLAE, Καυκοηειοι, *Ptolémée, II, 8, 3*, TD, **1**, 1976, 261—269.

1454. KOLLMAN, E. D., *Die Verba* **do** *und* **emo** *(= geben und nehmen) und ihre Komposita (Lexikalische Beobachtungen)*, StCl, **22**, nr. 29—30 [cu 10 liste].

1455. LUPAȘ, LIANA, *Commentaire aux* **Sept contre Thèbes**: *addenda et corrigenda*, StCl, **22**, 1984, 121—134. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1704.

1456. MĂRZA, IACOB, **Codex Aureus**. *Un tezaur al culturii europene în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia*, Sec 20, nr. 8—9—10, 1983, 16 p. nenumerotate între p. 136—137 [cu numeroase facs.].

1457. MIHĂESCU, H., *Inscripțiile latine, izvor de cunoaștere a istoriei bizantine*, MSȘFLA, **4**, 25—38.

1458. PETECEL, STELLA, **Eneide** VII, 8—36. *Osservazioni sul carattere „polifonico" della tecnica poetica virgiliana*, StCl, **22**, 45—49.

1459. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *Cronica epigrafică a României. I, 1975—1980*, SCIVA, **32**, nr. 4, 1981, 593—613; *II, 1981—1982*, **34**, nr. 4, 1983, 363—385; *(III, 1983)*, **35**, nr. 4, 1984, 375—382. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2123.

1460. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *Note epigrafice (Seria a VII-a)*, SCIVA, **35**, nr. 2, 1984, 189—197 [cu 7 fig.; rés. fr.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2125; **19**, 1976, nr. 1286.

1461. PIPPIDI, D. M., **Parerga**. *Écrits de Philologie, d'Épigraphie et d'Histoire ancienne*, București — Paris, Editura Academiei — Les Belles Lettres, 1984, 296 p. (**Collection d'Études anciennes** publiée sur le patronage de l'Association Guillaume Budé) [cu ind. de nume antice și geogr., zeități și antichități religioase, termeni de literatură și filozofie, politică și administrație, aut. moderni].

1462. PISO, IOAN, *Epigraphica (XIV)*, AMN, **20**, 1983, 103—111 [rés. fr.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2128; **24**, 1981, nr. 1713; **22**, 1979, nr. 1287; **21**, 1978, nr. 1445; **19**, 1976, nr. 1287, 1288, 1289.

1463. ȘTEFAN, ALEXANDRA, *Callatis și artera rutieră litorală în secolul al II-lea e.n.*, StCl, **22**, 1984, 95—107 [cu 8 fig.; rés. fr.].

1464. * * * *Studii clasice. XXII*. Volumul apare sub îngrijirea acad. Al. Graur, D. M. Pippidi, I. Fischer, București, EARSR, 1984, 171 p. (SSC). Vezi și nr. 1477.

1465. * * * *Supplex Libellus Valachorum* [...], ȘArd, 1, 142—167 [Cluj, 1791; ed. de I. C. Elder].

VEZI și nr. 113, 148, 163, 173, **225**, 253, 329, 427—429, 522, 661, 719, 1061, 1117, **1157**, 1433, 1577—1578, 1651, 1796, **1973, 2072, 2093—2094, 2102—2103**.

Recenzii

1466. ARDEVAN, RADU, Felipe Arias Vilas, Patrick Le Roux, Alain Tranoy, *Inscriptions romaines de la province de Lugo*, Paris, Diffusion de Baccard, 1979, 158 p. + XXXIII pl. (**Publications du Centre Pierre Paris**, 3), AMN, **20**, 1983, 899—901.

1467. ARDEVAN, RADU, Gerold Walser, *Römische Inschriften in der Schweiz*, Bern, Verlag Paul Hamp; I. Teil: *Westschweiz*, 1979, 257 p.; II. Teil: *Nordwest- und Nordschweiz*, 1980, 295 p.; III. Teil: *Wallis, Tessin, Graubünden, Meilensteine aus der gänzen Schweiz*, 180, 200 p., AMN, **20**, 1983, 897—898.

1468. BORDEA, CARMEN, J. Cousin, *Recherches sur Quintilien*, Paris, Les Belles Lettres, 1975, X + 182 p. (**Collection d'études anciennes**), StCl, **22**, 1984, 141—143.

1469. BRAD, LIA, Marina L. Rytova, *Neugriechische Lehrbuch* übersetzt und bearbeitet von einem Kollektiv (Eftichia Afendulidu-Chatzis, Efstathia Katsabani-Kraidi, Ursula Novotny), unter Leitung von Jürgen Werner, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1981, 346 p., RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 105—106.

1470. BRAD, LIA, Μαρίνου Φαλιέρου 'Ερωτικά ὄνειρα Κριτική ἔκδοση μέ εισαγωγή, σχόλια καί λεζιλόγιο Arnold von Gemert Βηξαντιή καί νεοελληνική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκη 1980, 208 p., RESEE, **21**, nr. 4, 1983, 385.

1471. CIUCĂ, MARIAN, Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*. Studiu introductiv, traducere, note și indice: David Popescu, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, 755 p., StCl, **22**, 1984, 139—141.

1472. COCORA, GABRIEL, *Inscripțiile din Scythia Minor, grecești și latine*. Volumul I. *Histria și împrejurimile* [...], MA, **28**, nr. 5—6, 1983, 388—389 [de D. M. Pippidi]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1546**.

1473. CONSTANTINESCU, RADU, Mihai Fotino, Νομικόν πρόχειρον *(Manual de legi) 1765—1777*. Ediție îngrijită de Panayotis J. Zapo, Valentin Al. Georgescu și Anastasia Siphonion-Karapas, urmată de traducerea românească din 1869 a versiunii din 1766, publicată de Nestor Camariano „'Επετηρίς κέντρον 'Ερευνης τῆς 'Ιστορίας τοῦ 'Ελληνικοῦ Δικαίου" (Anuarul Centrului de Cercetări de Istorie a Dreptului Grecesc), 24—26 (1977—1979), Atena, 1982, CXII+679 p., RA, **61**, vol. 46, nr. 2, 1984, 226—228.

1474. DINISCHIOTU-POPESCU, IOANA, Anne Lebeau et Jean Métyaer, *Cours de grec ancien à l'usage des grands commerçants*. 2e édition revue et augmentée. Paris, Société d'édition d'enseignement supérieur, 1977, 186 p., StCl, **22**, 1984, 158—159.

1475. DORUȚIU-BOILĂ, EMILIA, D. M. Pippidi, *Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine*, volumul I, *Histria și împrejurimile* [...], SCIVA, **35**, nr. 1, 1984, 99—101. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1456**.

1476. FISCHER, I., Luci Berkowitz, *Thesaurus Linguae Graecae, Canon of Greek Authors and Works from Homer to A.D. 200*. Irvine — Costa Mesa, TLG Publications, 1977, XXIX + 301 p., StCl, **22**, 1984, 145—146.

1477. F[ISCHER], I., *„Studii clasice"*. Societatea de Studii Clasice. *XXI* (1983), 200 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 76; *XXII* (1984), nr. 6, 522—523. Vezi nr. **1464** și BRL, **26**, 1983, nr. **1547**.

1478. GEORGESCU, CONSTANT, Géminos, *Introduction aux Phénomènes*. Texte établi et traduit par Germaine Aujac, Paris, Les Belles Lettres, 1975, CXXVII + 217 p., [parțial duble], StCl, **22**, 1984, 136—139.

1479. GRAUR, AL., *Latinitatea dunăreană*, RLit, **17**, nr. 17, 19[illegible]4, 19 [art. lui I. Fischer *Trăsături specifice ale latinei dunărene*, StCl, **21**, 1983]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1526.

1480. ILIESCU, OCTAVIAN, *Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine*, Vol. I, RESEE, **21**, nr. 4, 1983, 371—375 [de D. M. Pippidi]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1546**.

1481. IRMSCHER, JOHANNES, Cristoph Charalambakis, *Forschungsbericht über sprachwissenschaftlichen Studien in Griechenland. Eine Auswahlbibliographie der letzen 10 Jahre (1971—1980)*, Λεξικογραφικον Δελτίον, 14, 1982, 53—85, RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 101.

1482. LĂCUSTĂ, IOAN, *Inscripțiile din Scythia Minor* [...], RomBooks, nr. 3, 1983, 5 [vol. I, de D. M. Pippidi]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1546**.

1483. LUPAȘ, LIANA, Euripides, *Andromacha*. Edidit Antonius Garzya, Leipzig, Teubner, 1978, XXVIII + 54 p. Euripides, *Alcestis*. Edidit Antonius Garzya, Leipzig, Teubner, 1980, XIX + 46 p., StCl, **22**, 1984, 133—134.

1484. LUPAȘ, LIANA, Pindarus, *Carmina cum fragmentis*. I: *Epinicia*. Post Brunomen Snell, edidit Heruicus Maehler, Leipzig, Teubner, 1980, XI + 193 p., StCl, **22**, 1984, 132.

1485. LUPAȘ, LIANA, Poetae elegiaci, *Testimonia et Fragmenta*. Pars I. Ediderunt Bruno Gentili et Carolus Prato, Leipzig, Teubner, 1979, XLV + 242 p., StCl, **22**, 1984, 130—131.

1486. LUPAȘ, LIANA, Sophocles, *Tragoediae*. II. *Trachiniae, Antigone, Philoctetes, Oedipus Coloneus*. Edidit R. D. Dawe, Leipzig, Teubner, XI + 267 p., StCl, **22**, 1984, 130—131.

1487. MIHĂESCU, H., Dimitris K. Samsaris, 'Ο εξελληνισμος τῆς κατα τήν ἑλληνικὴ καὶ ρωμαϊκή ἀρκαιότητ ῖα (L'hellénisations de la Thrace dans l'antiquité gréco-romaine), Thessaloniki, 1980, 405 p., StCl, **22**, 1984, 144—145.

1488. MIHĂESCU, H., H. Hunger, *Anonyme Metaphrase zu Anna Komnene*, **Alexias** *XI—XIII. Ein Beitrag zur Erschliessung der byzantinischer Umgangsprache*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1981, 265 pp. **(Wiener Byzantinische Studien)**, 15), RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 90—92.

1489. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *Inscripțiile din Scythia Minor*, vol. I *(Histria și împrejurimile)* [...], Pontica, **16**, 1983, 355—358 [de D. M. Pippidi]; și în RI, **37**, nr. 3, 1984, 287—290. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1546**.

1490. PETOLESCU, CONSTANTIN C., L. Barkóczi — S. Soproni, *Die römischen Inschriften Ungarns*. III. Budapest — Bonn, Akadémiai Kiadó — R. Habelt, 1981, 292 p. + CCL imagini fotografice, StCl, **22**, 1984, 156.

1491. POPESCU-FISCHER, SEBASTIANA, Cicéron, *Les paradoxes des stoïciens*. Texte établi et traduit par Jean Molager, Paris, Les Belles Lettres, 1971, 159 p., StCl, **22**, 1984, 134—135.

1492. ȘTEF, FELICIA, Louis Basset, *Les emplois périphrastiques du verbe* μέλλειν. *Étude de linguistique grecque et essai de linguistique générale*. Lyon, Maison d'Orient, 1979, XII + 245 p. **(Collection de la Maison de l'Orient Mediterranéen Ancien,** n° 7. *Série philologique*, 7), StCl, **22**, 1984, 143—144.

1493. TODERAȘCU, I., *Volume noi de documente medievale:* Costin Feneșan, *Documente* [...], AUII, **28**, 1982, 92—93. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2107**.

VEZI și nr. 382, 386, 399, 1170, 1172—1173, 2141, 2147.

1494. A. F., *Redewendungen*, NW, **36**, nr. 10813, 1 mart. 1984, Raketenpost, nr. 8, [2] [la rubr.: Sprachkunde].

1495. BAUGH, ALBERT C., *A History of the English Language*, ATCL, 62—91 [fragm. din ed. a 2-a, New York, 1963; cu o notă introd.).

1496. BLUM, IETI, *Interesul pentru idiș*, RCM, **28**, nr. 544, 1984, 3.

1497. BOSSERT, ROLF, *Präzision und Endgültigkeit*, NW, **36**, nr. 10773, 14 ian. 1984, 3; *Durchsichtige Transparenz*, nr. 10791, 4 febr., 3; *Wie zu Hause*, nr. 10803, 18 febr., 3 [la rubr.: Im Dickicht der Sprache].

1498. CĂLUIANU, DANIELA, *Cauzativele în engleză și japoneză*, BulȘtStd — AEU, 1981 (1980), 77—86 [îndr. șt.: Alexandra Cornilescu].

1499. CHATMAN, SEYMOUR, *The Components of English Meter*, CSCE, 62—91 [fragm. din Donald C. Freeman (ed.), *Linguistics and Literary Style*, New York, Holt, Rinchart and Winston, Inc., 1970, p. 309—335; cu o notă introd. p. 62].

1500. CHIȚORAN, DUMITRU, AUGEROT, JAMES, E., PĂRLOG, HORTENISA (eds.), *The Sounds of English and Romanian*, [Bucharest], BUP, [f. a.], 158 p. multigr. (RECAP).

1501. COBILANSCHI, EDITH, *Die Rektion der Präposition. Welche Kasus regieren* **an, auf, unter** *usw.? Trotz* **des** *oder trotz* **dem**?, NW, **36**, nr. 10807, 23 febr. 1984, Raketenpost, nr. 7, [3] [v. rubr. la nr. 1494].

1502. DUMITRESCU, IOANA, *Conjuncții adversative în engleză și română*, BulȘtStud — AEU, 1981, 69—74 [îndr. șt.: Alexandra Cornilescu].

1503. ELIAN, DANIELA, *Perceptional Seeing and Intentional Seeing, Two Lexical Sets*, LCȘS, 1979, 87—92 [rez. rom.; îndr. șt.: Mariana Popa].

1504. ENDRES, MARIA, *Landsleit mit Titel (I)*, NBZ, **28**, nr. 6598, 25 febr. 1984, 3; *(II)*, nr. 6602, 3 mart., 3; *(III)* nr. 6608, 10 mart., 3; *(IV)*, nr. 6614, 17 mart., 3; *(V)*, nr. 6620, 24 mart., 3; *(VI)*, nr. 6626, 31 mart., 3; *(VII)*, nr. 6632, 7 apr., 3; *(VIII)*, nr. 6638, 14 apr., 3; *(IX)*, nr. 6644, 21 apr., 3; *(X)*, nr. 6650, 28 apr., 3; *(XI)*, nr. 6655, 5 mai, 3; *(XII)*, nr. 6661, 12 mai, 3; *(XIII)*, nr. 6667, 19 mai, 3.

1505. ENDERS, MARIA, *Pipatsch-Wörterbuch* '84, NBZ, **28**, nr. 6560, 14 ian. 1984, 4 [rustig, schwindig, Rasen, Sperhaken]; nr. 6566, 21 ian., 4 [Schwager, Schwägerin, Schwiegersohn, Schwiegertochter, geizig]; nr. 6572, 28 ian., 4 [Bandeschleife, eine Masche binden, Schnecke, schäbig]; nr. 6578, 4 febr., 4 [Druckknopf, Schatten, Brillenfutteral (Hulle), Druckkochtopf, Sauermilch]; nr. 6584, 11 febr., 4 [rutschig, Eiszapfen, kleines Kind, verschiedene Liebkosungen, Glühwein, gekochter Schnaps]; nr. 6590, 18 febr., 4 [umgekämmt, Kreuzen, dann]; nr. 6598, 25 febr., 4 [Sabbellätzchen, beflecken, behutsam, bedauern, kitzeln]; nr. 6608, 10 mart., 4 [Schüreisen, Riegel, Schwielle, Staubbesen, Flöte]; nr. 6614, 17 mart., 4 [Respekt, Strumpfband, Unterkleid, sich herausputzen]; nr. 6620, 24 mart., 4 [alles aufessen, Plätzchen, Krawatte, holzig]; nr. 6626, 31 mart., 4 [Speiseeis, fortwöhrend, nackt, allein, Stein]; nr. 6632, 7 apr., 4 [übervorteilt, Hobelspäne, Stirn, Stellage, Schnapsgläschen]; nr. 6638, 14 apr., 4 [bauschig, in Wohlstand und Überfluss leben, Kindermädchen, Wirbelsäule]; nr. 6644, 21 apr., 4 [Gehschule, Lumpen, Junggeselle]; nr. 6650, 28 apr., 4 [leugnen, abweisen, sonst, Wäscheklammer, Sehnsucht]; nr. 6655, 5 mai, 4 [spriessen, schreien, Wasserwirbel, Busenhalter]; 6661, 12 mai, 4 [Muttermal, Mustergültig, die Zeit nutzlos hinbringen, unbeholfen]; nr. 6667, 19 mai, 4 [Schuster, Gaumen, Fusel, Hündin]; nr. 6673, 26 mai, 4 [Setzwiebel, Setzholz, Laubfrosch, Regenwurm, Brustbild, Bettwäsche]; nr. 6 679, 2 iun., 4 [forttreiben]; nr. 6685, 9 iun., 4 [Börste, poltern, sich umziehen, Unterwäsche]; nr. 6691, 16 iun., 4 [Nachteil, nachahmen, Nähkissen, Nähkorb]; nr. 6697, 23 iun., 4 [Sägemehl, Klarinette, Orgel, Mundharmonika, Ziehharmonika]; nr. 6703, 30 iun., 4 [abschlagen, lüstern, schmollen, Karton, begeistert]; nr. 6709, 7 iul., 4 [den Staublappen ausschütteln, Schuhcreme, Schmerbauch, Bienenkönigin, warum]; nr. 6715, 14 iul., 4 [männlicher Hund, Futter, dentlich, hohmalss für Rahm]; nr. 6721, 21 iul., 4 [Fotograf, gewesen, schämen, Scheitholz, Ohr]; nr. 6727, 28 iul., 4 [Schwaden, Schwadenrechen, Schwadengras, Schütte, Stroh verscheuchen]; nr. 6733, 4 aug., 4 [Volant, vorüber, Vorgefühl, was vorhaben, verzweigt]; nr. 6 739, 11 aug., 4 [Quaste, Kapuze, Karbonade, Karamelle]; nr. 6745, 18 aug., 4 [Blache, Kornett, Koppel, Hocker, Schemel]; nr. 6756, 1 sept., 4 [Schale, Trinkschale, Schlamm, Scharnier, Schatulle, Scherbe]; nr. 6774, 22 sept., 4 [Gestrickte, gehäkelte Schuhe, Saum

Schaff, Bottich, heimliches Gerede, leichter Wortstreit]; nr. 6780, 29 sept., 4 [Schmierseife, Toilettenseife, Schnüffeln, Schnürsenkel, schopfen]; nr. 6 786, 6 oct., 4 [Schuhspanner, Schuhanzieher, kündigen, Schnute]; nr. 6792, 13 oct., 4 [Gelbsucht, schlau, gerümpel, Bretterverkleidung, Kot von Schafen, Kot von Ziegen, Kot von Pferden, Kot von Kühen]; nr. 6798, 20 oct., 4 [Jalusie, Schuhe austreten, Augenbrauen, Schläfe, gelähmt]; nr. 6804, 27 oct., 4 [sehr dumm, sehr arm, Warze, wurmig, Wucherer]; nr. 6810, 3 n. 4 [Ende der Peitsche, Knorpel, zu diesen, sich etwas gönnen, Reise]; nr. 6822, 17 n., 4 [einsämen, niederkauern, Leibschüssel, Leibschneiden, Nachtgeschirr]

1506. ENGELMANN, FRANZ, *Die Grünangergasse und die „Neue Welt". Ein Beitrag zur deutschsprachigen Toponomastik Temeswars (I)*, NW, **36**, nr. 10 773, 14 ian., 1984, 3; *(II)*, nr. 10779, 21 ian., 4; *(III)*, nr. 10791, 4 febr., 4; *(IV)*, nr. 10797, 11 febr., 4; *(V)*, nr. 10803, 18 febr., 4; *(VI)*, nr. 10809, 25 febr., 4; *(VII)*, nr. 10815, 3 mart., 4; *(VIII)*, nr. 10827, 17 mart., 4; *(IX)*, nr. 10 839, 31 mart., 4.

1507. FINK, HANS, *Wie dein Kind scherzen lernt. Vom Umkehrungswers zum gutmütigen Witz: ein langer Marsch durch Sprache und Egozentrismus (IV)*, V.u.K., **35**, nr. 9, 1983, 44—45; *(V)*, nr. 10, 43—44; *(VII)*, nr. 12, 43—44; *(VIII)*, **36**, nr. 1, 1984, 44—45; *(IX)*, nr. 2, 46—47; *(Schluss)*, nr. 3, 45—46.

1508. FINK, HANS, *Witze mit der Sprache. Fingerzeige für Sprach- und Schulbildung / Bewusstsein feinster Bedeutungsnuancen und syntaktischer Funktionen belegt*, NW, **36**, nr. 11055, 11 dec., 1984, 3.

1509. FÖLDES, CSABA, *Wie deutsch sind die Redensarten. Ähnliche phraseologische Wortverbindungen in vielen Sprachen*, NW, **36**, nr. 10999, 6 oct. 1984, 4.

1510. GEHL, HANS, *Wie sprechen und schreiben wir richtig? (60)*, NBZ, **28**, nr. 6551, 4 ian., 1984, 4; *(61)*, nr. 6557, 11 ian., 4; *(62)*, nr. 6563, 18 ian., 4. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1589; **25**, 1982, nr. 1193.

1511. GRUIȚĂ, MARIANA, *Address in American English: Diminutives and Nicknames*, StUBB, **29**, 1984, 47—51 [rez. rom.].

1512. GRUIȚĂ, MARIANA, *Consecutive spațiale în engleză și română*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 144—148 [Engl. Ab.].

1513. GRUIȚĂ, MARIANA, *Intersentential Connectives in English and Romanian*, RRL, **29**, nr. 4, 1984, 305—314.

1514. IERONIM, IOANA, *Marin Sorescu în versiunea poetului englez Michael Hamburger*, Sec 20, nr. 275—276, 145—147 [1982, 1983].

1515. J. F. S., *Kleines Heilpflanzenlexikon*, V.u.K., **36**, nr. 1, 1984, 34 [Esche]; nr. 2, 36 [Faulbaum]; nr. 4, 30 [Fenchel]; nr. 9, 35 [Heidelbeer]; nr. 11, 36 [Hirtenfaschelkraut]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1 596; **25**, 1982, nr. 2 200.

1516. JOHNES, ROBERT, *Translating Rilke*, SLLC, 5, 1983, 77—83 [3 vers. ale unei poezii de M. D. Herder Norton, C. F. MacIntyre și Robert Bly].

1517. KELP, HELMUT, *Lexikalische Besonderheiten unserer deutschen Schriftsprache. (39). Wörter fremden Ursprungs. Lehnwörter aus anderen Sprachen*, NW, **36**, nr. 10767, 7 ian. 1984, 4; *(40). Die eigenständigen Bildungen*, nr. 10779, 21 ian., 4; *(41)*, nr. 10797, 11 febr., 4; *(42)*, nr. 10815, 3 mart., 4; *(43)*, nr. 10827, 17 mart., 4; *(44)*, nr. 10845, 7 apr., 4; *(45)*, nr. 10857, 21 apr., 4; *(46)*, nr. 10874, 12 mai, 6; *(47)*, nr. 10886, 26 mai, 4; *(48)*, nr. 10908, 16 iun., 4; *(49). Entlehnungen aus dem Rumänischen*, nr. 10928, 14 iul., 4; *(50)*, nr. 10940, 28 iul., 4; *(51)*, nr. 10952, 11 aug., 4; *(52)*, nr. 10975, 8 sept., 4; *(53)*, nr. 10987, 22 sept., 4; *(54)*, nr. 10999, 6 oct., 4; *(55)*, nr. 11011, 20 oct., 4; *(56). Entlehnungen aus dem Ungarischen*, nr. 11047, 1 dec., 4; *(57)*, nr. 11053, 8 dec., 4.

1518. KONNERTH, GERHARD, *Der Adjektiv im Deutschen und im Rumänischen. Eine kontrastive Untersuchung*, FVL, **26**, nr. 1, 1983, 36—55.

1519. LAMMERT, ERICH, **Bonapartl, Kipflwawi** *und* **Kamblmacher.** *Wie die Banater schwäbischen Beinamen entstanden (I)*, NBZ, **28**, nr. 6 633, 8 apr. 1984, 2; *(II)*, nr. 6645, 22 apr., 2—3.

1520. LAZĂR, MARIANA, *Funcțiile rostirii în teatrul lui Samuel Beckett*, Echinox, **16**, nr. 3—4, 1984, 14.

1521. LIEBHARDT, HANS, *Muttersprache, Vaterhaus. Standpunkte zu unserer Kulturgeschichte*, NW, **36**, nr. 10 900, 12 iun. 1984, 4.

1522. LUCUȚA, YVONNE, *Der modale Infinitiv in Deutschen und seine Entsprechungen im Rumänischen (I)*, ContL, 111—121 [rez. rom.].

1523. MILES, JOSEPHINE, *Eras in English Poetry*, CSCE, 32—60 [fragm. din Seymour Chatman and Samuel R. Levin (eds.), *Essay on the Language of Literature*, Boston, Houghton Mifflin Company, 1967, p. 175—196; cu o notă introd. p. 31].

1524. MORTON, A. L., *A People's History of England*, ATCL, 93—96 [fragm. din ed. din 1965, Berlin, Seven Seans Publishers; cu o notă introd. p. 92].

1525. NEȚ, MARIANA, *Tudor Arghezi:* **Poezii/Poems**, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 143—144 [ed. bilingvă, trad. Andrei Bantaș, Buc., 1983].

1526. ONESCIUC, LARISA, *Habitual and Generic Sentences in English*, BulCȘS, 1984, 119—126.

1527. PYLES, THOMAS, *Dictionaries and usage*, ATCL, 34—43 [fragm. din Archibald A. Hill (ed.), *Linguistics*, Forum Lectures, 1969, p. 145—156; cu o notă introd. p. 22].

1528. REINHOLZ, EDITH, *Vornamen in Sanktanna (1)*, NBZ, **28**, nr. 6 569, 25 ian. 1984, 4; *(2)*, nr. 6581, 8 febr., 4; *(3)*, nr. 6587, 15 febr., 4.

1529. SCHULLER, ERIKA, *Zur Terminologie der Birthälmer Böttcher*, FVL, **26**, nr. 2, 1983, 52—64.

1530. SCHULLER, HORST, *Sprachinterferenzen erforscht. Der Kronstädter Philologe Johann Brenndörfer*, KarpRund, **17**, nr. 24, 1984, 5.

1531. SEDLER, WERNER, *Die sächsischen Namen der Kartoffel. 5.* **Erdkäse.** *6.* **Erdkastanie**, DW, **17**, nr. 838, 1984, 6; *7.* **Erdklötzchen.** *8.* **Erdschollen**, nr. 845, 6; *9.* **Geile, Schweinsgeile**, nr. 849, 6; *10.* **Rübe**, nr. 853, 6; *11.* **Kartoffel**, nr. 857, 6; *12.* **Baraboi**, *13.* **Schipchen**, nr. 861, 6; *14.* **Knorzchen.** *15.* **Pinesch.** *16.* **Ingerbirne.** *17.* **Pimmernüsschen**, nr. 866, 6; *18.* **Gogoasche.** *19.* **Pitscheochen.** *20.* **Koicher.** *21.* **Schulerischer Krapfen.** *22.* **Klubber, Piller**, nr. 876, 6; *Schluss: Benennungsmotive*, nr. 885, 6. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 1 618.

1532. SIX, EVA, *Das Sprichwort im Mundartroman „De Kaule-Baschtl" von Ludwig Schwartz*, LCȘS, 1980, 19—26 [rez. rom.; îndr. șt.: Peter Kottler].

1533. STAN, I. T., *Elemente de toponimie americană*, StUBB, **29**, 1984, 61—66.

1534. STĂNESCU, SPERANȚA, *Verbvalenz und Satzbaupläne. Eine deutsch-rumänische kontrastive Studie*. Von... unter Mitarbeit von Ulrich Engel, București, [TUB], 1983, 226 p. + 2 tab. ((Universität Bukarest. Lehrstuhl für deutsche Sprache und Literatur. Institut für deutsche Sprache Mannheim). Vezi și nr. 1560.

1535. ȘTEFĂNEASA, VIORICA, *The Expression of Future Time in Contemporary British English*, LCȘS, 1979, 99—103 [rez. rom.; îndr. șt.: Galina Salapina].

1536. THALER, HANS, *Spitznamen, Spottnamen oder Beinamen. Bemerkungen zur Zipser Onomastik*, V.u.K., **36**, nr. 5, 1984, 39 [sub t.c.: Zur rumänen-deutschen Volkskunde].

1537. THIELE, RUDOLF, *Der Schein trügt meist. Etymologische Täuschungen von A bis Z*, NW, **36**, nr. 10 868, 5 mai 1984, 4.

1538. VIANU, LIDIA, *Marin Sorescu în limba engleză*, Flacăra, **33**, nr. 39, 1984, 31 [trad. de Michael Hamburger, 1983].

1539. WOLF, H. J., *Die rechteckige Gebrauchsnische in der Barbagia, Mauern und Ruinen* RRL, **29**, nr. 5, 1984, 421—426.

1540. ZDRENGHEA, MIHAI MIRCEA, *Towards an Analysis of Modal Verbs and Modal Expressions (I)*, RRL, **29**, nr. 2, 1984, 117—137; *(II), Illocutionary Acts*, nr. 3, 221—230; *(III). Presuppositions; Role Types*, nr. 4, 285—294.

1541. ZWICK, HERTHA, *Semantische Unterschiede zwischen der Mundart von Bakowa und der Hochsprache*, LCȘS, 1979, 117—126 [rez. rom.; îndr. șt.: Peter Kottler].

1542. * * * *Aus der Arbeit des* **Siebenburgisch-Sächsischer Wörterbuchs**, FVL, **26**, nr. 2. 1983, 72—79 [Mensch, Mitte, Mittel].

1543. * * * *Redewendungen*, NW, **36**, nr. 10843, 5 apr. 1984, Raketenpost, nr. 13, 3; *Wir möchten uns „einschreiben" oder „aufschreiben"...*, nr. 10849, 12 apr., Raketenpost, nr. 14, [2]; *Woher stammen die Begriffe*, nr. 10855, 19 apr., Raketenpost, nr. 15, [3]; *Redewendungen*, nr. 10884, 24 mai, Raketenpost, nr. 19, [2]; *Der Anker ist nicht nur ein Doppelhaken*, nr. 10908, 21 iun., Raketenpost, nr. 23, [3].

1544. * * * *Woher kommen unsere Familiennamen? Ein kleiner Mensch heisst Gross, ein grosser Klein/Verschiedene Gründe für einen „Zunamen" entscheidend*, NW, **36**, nr. 10801, 16 febr. 1984, Raketenpost, nr. 6, [2]; nr. 10807, 23 febr., Raketenpost, nr. 7, [3].

VEZI și nr. 11, 30, **52**, 95, 97, 99, 102, 105—106, 161, 186, 208, 229, 232, 248, 252 266, 279, 297, 301, 323, 329, 438, 461—462, 659, 668, 1006, 1012, 1048, 1106, 1109, 1131, **1137, 1142, 1146**, 1159, 1167, 1258, 1567, 1618, 1727, 1853, **1856**, 1858, 1860, 1863—1864, 1866, 1873—1876, 1879, 1881, 1887, 1889, 1981, 1983—1896, 1899, 1903—1907, 1912, 1917, 1919, 1922—1926, 1928—1929, 1931, 1934, 1937—1938, **1941, 1944—1945, 1954—1957, 1960—1961, 1976—1977**, 1983, **1988, 1990, 1992—1993, 2005, 2101—2012, 2017—2022, 2027, 2029, 2035 2041—2042, 2044, 2048, 2050, 2052—2053, 2055, 2063, 2065, 2067, 2069, 2077, 2079—2081, 2089—2091, 2095—2096, 2098—2100, 2108—2109, 2112**, 2209.

1545. ANGER, H., Henri Rinnen, Will Reuland: *Kleines Deutsch-Luxemburgisches Wörterbuch*, Verlag der Sankt-Paulus Druckerei, Luxemburg, 1983, NL, **35**, nr. 6, 1984, 190.
1546. AVRAM, ANDREI A., Klaus Schubert, *Aktiv und Passiv im Deutschen und Schwedischen*, Kiel, 1982, 274 p. (=**SAIS Arbeitsberichte aus dem Seminar für Allgemeine und Indogermanische Sprachwissenschaft. Christian-Albrechts-Universität.** Heft 5, Mai 1982), SCL, **35**, nr. 2, 1984, 152—153.
1547. BANTAŞ, ANDREI, *Food for Thought* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 626—627. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. **1851**.
1548. BEYRER, H., Wolfgang Mieder: *Antisprichwörter*, Band 1, Verlag für deutsche Sprache, Wiesbaden, 1982, NL, **35**, nr. 5, 1984, 90.
1549. CONRAD, A., *Der Sprachdienst*. Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache von Otto Nüssler (Wiesbaden), 28/5—6, 1984, NL, **35**, nr. 9, 1984, 93.
1550. CONRAD, A., *Muttersprache*. Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache (Wiesbaden), 3—4/1984, NL, **35**, nr. 7, 1984, 91—92.
1551. CONRAD, A., *Sprachpflege*, Zeitschrift für gutes Deutsch (Leipzig), 32/10, 1983, NL, **35**, nr. 2, 1984, 90—91; 33/1—2, 1984, NL, nr. 5, 90.
1552. CONRAD, A., *Zeitschrift für Germanistik* (Leipzig), 4/1983, NL, **35**, nr. 3, 1984, 90—91.
1553. COSĂCEANU, ANCA, F. R. Palmer, *Modality and the English Modals*, Longman, London and New York, LMŞ, nr. 2, 1983, 229—230.
1554. EIB, H., Helmut Ludwig: *Gepflegtes Deutsch. Unterhaltsame Sprach- und Stillektionen für die Altagpraxis*, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig, 1983, NL, **35**, nr. 5, 1984, 88.
1555. FINK, HANS, *Eine Art Übersetzungsfibel. Das erste kontrastive Valenzwörterbuch: deutsch-rumänisch*, NW, **36**, nr. 10773, 14 ian. 1984, 4 [Ulrich Engel, Emilia Savin, Rodica Mihailă-Cova, Ioan Lăzărescu, Lucia I. Popa, Natalia Roth, *Valenzlexikon Deutsche-Rumänische*, Julius Gross Verlag, Heidelberg, 1983, 456 p.].
1557. KÜFNER, R., *Wörterbuch der Sprachschwierigkeiten*, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig, 1984, NL, **35**, nr. 6, 1984, 87—88.
1558. NAGY, JENŐ, Mollay Károly, *Német-magyar nyelvi érinkezések a XVI, szazad végéig*. Nyelvészeti Tanulmanyok 23. kötet, Akadémiai Kiadó, Bp., 1982, 644 l. 20 rajz — és képillusztrácio, NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 88—93.
1559. NUSSBÄCHER, B., *Sprachpflege*. Zeitschirft für gutes Deutsch (Leipzig), 32/9, 1983, NL, **34**, nr. 12, 1983, 82—83.
1560. SANDU, DOINA, Speranţa Stănescu. *Verbvalenz* [...], LMŞ, nr. 1, 1984, 145—146. Vezi nr. **1534**.
1561. SCHUSTER, A., *Handwörterbuch der deutschen Gegenwartsprache* — in zwei Bänden, Akademie Verlag, Berlin — 1984, NL, **35**, nr. 6, 1984, 88 [de Günter Kempcke].
VEZI şi nr. 68, 382, 386, 399, 1166, 1177, 1203—1204, 1942—1943, 2115—2118, 2122—2123, 2129, 2140, 2143—2144, 2147—2148, 2193, 2195.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

VEZI nr. **62**, 329, 1689, **2033**.

Recenzii

1562. DRIMA, VLADIMIR, A. Q. Qŭrïšžanov, A. Q. Žŭbanov, A. B. Belbotaev, *Kumanšagazagša žiyïlïk sözdïk*. (A. K. Kuryšžanov, A. K. Džubanov, A. B. Belbotaev, *Kumanško-kazaxskij častotnyi slovar'*), Alma-Ata, Izdatel'stvo „Nauka" Kazanskoj SSR, 1978, 277 pp. + 4 fac-similés (Akademija Nauk Kazaxskoj SSR, Institut jazykoznanija), RRL, **29**, nr. 3, 1984, 279—281.
VEZI şi nr. 382, 386, 399.

IX. *ROMANISTICĂ*

1563. BACIU, IOAN, *„JE combine UNE combine, JE gondole UNE gondole". Noms déverbaux et verbes dénominaux dans les langues romanes*, CL, **29**, nr. 2, 1984, 128—135 [rez. rom.].
1564. BACIU, IOAN, *Les syntagmes nominaux à complément prépositionnel en français et en roumain*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 381—391.

1565. BLASCO FERRER, EDUARDO, *Sull'italianità linguistica del gallurese e del sassarese*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 399—412 [cu 16 tab.].
1566. BULGĂR, GH., *O voce a romanității noastre*, RLit, **17**, nr. 43, 20 [darea de seamă din 1868 a lui Pedro Filipe Monlau despre *Peregrinul transilvan* de Ion Codru-Drăgușanu].
1567. CIOCÎRLIE, CONSTANȚA, *Antonimia — structură lingvistică și structură stilistică în* **Maximele** *lui Rochefoucauld*, AUT, **21**, 1983, 33—39 [rés. fr.].
1568. CONSTANTINESCU, ILEANA, MAIOROVICI, CRISTINA, *L'influence de la terminologie anglo-saxonne sur le langage économique français contemporain reflétée dans quelques revues économiques françaises*, CLTA, **20**, nr. 2, 1983, 115—127.
1569. DIACONU, DAN, *O ediție de poezii la Lisabona*, Cronica, **19**, nr. 2, 1984, 10 [trad. de Victor Buescu, 1950].
1570. DIACONU, DANA, *Marin Sorescu în limba spaniolă*, ConvLit, **90**, nr. 8, 1984, 15.
1571. DRAGOMIR, TUDOR, *La fonction dynamique du métalangage préfaciel dans l'œuvre d'Alfred Jarry*, LCȘS, 1979, 16—21 [cu 3 fig., ; rez. rom.; îndr. șt.: Livius Ciocîrlie].
1572. FLOREA, LIGIA STELA, *Une tendance actuelle du français: le complément non prepositionel*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 27—37 [rez. rom.].
1573. GIURESCU, ANCA, *Intorno al vocabolario di base della lingua italiana*, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 393—397 [cu 1 tab.].
1574. GRIGORESCU, IOAN, *Vorbiți „frangleza"?*, Lumea, nr. 18, 1984, 23—24.
1575. HANGANU, GEORGE, *Sadoveanu și Creangă în traducere franceză*, Steaua, **35**, nr. 6, 1984, 46—47 [de Yves Auger].
1576. IRIMIA, D., **Luceafărul** *în limba italiană*, Cronica, **19**, nr. 2, 1984, 10 [Rosa Del Conte, *Mihai Eminescu o dell Assoluto*, Modena, 1962].
1577. LOMBARD, ALF, *Destinele latinei de est*, Orizont, **35**, nr. 18, 1984, 16.
1578. LOZBĂ, MIHAI, *Teritoriul romanității orientale în documente slave*, APS, 101—104.
1579. LUPU, COMAN, *Los diminutivos adverbiale en español y rumano*, RRL, **29**, nr. 1, 1984, 73—88.
1580. MARTA, DOREL, *Difficultés concernant la traduction des termes techniques utilisés dans l'industrie des matériaux de construction*, BulȘt Pitești, 1983, 453—454 [rez. rom.].
1581. MARTIN, ANGELA, *Ioan Slavici*, **El Molino Afortunado**, CREL, **11**, nr. 1, 1984, 142—143 [trad. de Maria Elena Păvoianu, Buc., 1983].
1582. MIU, VALENTINA, *Prefixarea în limba franceză contemporană*, BulȘtStud—AEU, 1981, 97—101 [îndr. șt.: Cornelia Olănescu].
1583. MOURIN, LOUIS, *Relatives romanes substantivées*, SCL, **35**, nr. 5, 1984, 407—417.
1584. MOURIN, LOUIS, *Syntaxe comparée des successeurs romans de* **nec/neque**, RRL, **29**, nr. 3, 1984, 231—245.
1585. MUSTĂȚEA, ALEXANDRINA, *La structure actantielle du poéme „Calendarier" de René Char*, BulȘt Pitești, 1983, 441—446 [rez. rom.]
1586. POPÂRDA, OANA, *Ierarhii argumentative în enunțările concesive*, APS, 105—108.
1587. POPOVICI, VASILE, *Un procedeu al dinamizării textului: transformarea enunțării în enunț (poeziile lui Isidore Ducasse Comte de Lautréamont)*, LCȘS, 1979, 39—43 [rés. fr.; în dr. șt.: Livius Ciocirlie].
1588. RĂDULESCU, VASILE, *La polisémie au niveau du lexique technique français*, BulȘt Pitești, 1983, 421—424 [rez. rom.].
1589. SLAMA-CAZACU, TATIANA, **Le nom de la Rose** *d'Umberto Eco en analyse dynamique contextuelle*, Sec 20, nr. 8—9—10, 1983, 107—136.
1590. ȘERBAN, DACIANA NAUSICA, *Supposition et présupposition dans la proposition conditionelle*, LCȘS, 1980, 38—42 [rez. rom.; îndr. șt.: Ecaterina Radoslav].
1591. TĂNASE, ADELA MIRA, *Correpondances phonologiques franco-roumaines en diachronie*, RLR, **29**, nr. 2, 1984, 139—146.
1592. TENCZER, ELWINE, *Remarques sur la fonction conative du discours de Flaubert*, LCȘS, 1980, 117—123 [rez. rom.; îndr. șt.: Elena Ghiță].
1593. TIMOC, CRISTEA SANDU, *Alf Lombard*, Orizont, **35**, nr. 18, 1984, 16.
1594. TONFONI, GRAZIELLA, *La frase semplice e complessa nell'italiano*, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 12—26 [cu numeroase sch.].
1595. ȚENCHEA, MARIA, *Un aspect des relations spatio-temporelles dans les syntagmes prépositionnelles du français*, ContL, 98—107 [rez. rom.]
1596. VĂDEANU, ANA, *Algo sobre el diminutivo en la* **Gramática portuguesa** *de P. V. Cuesta y M. A. Menendez da Luz*, CLTA, **20**, nr. 1, 1983, 97—104.

VEZI și nr. **9**, **55**, 78, 96, 101, 105, 118, 130, 138, 141, 161, 184, 217, 219, 238, 246, 334, 438, 516, 650, 771, 1061, 1104, 1108, 1114, **1129**, **1132**, **1138**, **1140**, **1157**, 1159, 1221, 1229, 1234, 1256, 1281, 1539. 1854—1855, 1862, 1868, 1870—1872, 1882, 1884—1886, 1900, 1902, 1911, 1913, 1916, **1939**, **1946**, **1948**, **1957**, **1972**, **1978**, **1980—1981**, **1995**, **2003 2009—2010**, **2013**, **2015**, **2023**, **2026**, **2031—2034**, **2036**, **2039—2040**, **2043—2045**, **2047**, **2054**, **2056**, **2070**, **2075**, **2082**, **2087**, **2097**, **2105**, **2111**, **2113**.

1597. AMBROSI, L., *Introducere în filologia romanică*, Cronica, **19**, nr. 34, 1984, 8 [Hans Martin Gauger, Wulf Österreicher, Rudolf Windisch, *Einführung in die romanische Sprachwissenschaft*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 336 p.].

1598. CARABULEA, ELENA, Cecilia Rojas Nieto, *Las construcciones coordinadas sindéticas en el español hablado culto de la ciudad de México*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, 1982, 271 p., SCL, **35**, nr. 2, 1984, 158—159.

1599. CRISTEA, TEODORA, Halina Lewicka, Krysztof Bogacki et. al., *Dictionnaire séman-, tique et syntaxique des verbes français*, Warszawa, Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1983, 733 p., LMŞ, nr. 1, 1984, 149—150.

1600. GIURESCU, ANCA, „*Quaderni dell'Atlante Lessicale Toscano*" (1982), Florenţa, 289 p., SCL, **35**, nr. 6, 1984, 525—526.

1601. LASCU POP, RODICA, Joseph Hanse, *Nouveau dictionnaire des difficultés du français moderne*, Paris — Gembloux, Ed. Duculot, 1983, 1014 p., CL, **29**, nr. 2, 1984, 175—177.

1602. LUPU, COMAN, Carmen Pensado Ruiz, *El orden histórico de los procesos fonológicos*, Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 1983, 209 p., SCL, **35**, nr. 6, 1984, 519—521.

1603. LUPU, COMAN, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Introducere* [...], SCL, **35**, nr. 1, 1984, 57—59. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1929.

1604. MIHĂESCU, HARALAMBIE, Mario D'Elia, *Sulla storia del vocalismo nell'Italia meridionale (Interferenza linguistica o sviluppo parallelo?)*. Estratto da: „Annali dell'Università di Lecce, Facoltà di Lettere e Filosofia", vol. VIII—X (1977—1980). Studi in onore di Matio Marti, I, p. 305—323, RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 101—102.

1605. MUNTEANU, DAN, Iraset Páez Urdaneta, *Historia y geografía hispano-americana del voseo*, Caracas, La Casa de Bello, 1981, 169 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 59—60.

1606. ONU, LIVIU, Giuseppe Piccillo, *Il glossario italiano-moldavo di Silvestro Amelio (1719). Studio filiologico-linguistico e testo*, Catania, 1982 (Istituto Universitario di Magistero, Catania, Quaderni di filologia medievale, 5), 182 [—208] p. SCL, **35**, nr. 5, 1984, 481—485,

1607. POPA, LUCIA I., Heinz Jürgen Wolf, *Französische Sprachgeschichte*, Heidelberg, Quelle und Meyer, 1979 (220 S.), RRL, **29**, nr. 1, 1984, 95.

1608. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, Anca Giurescu, *Elemente* [...], AUBLLS, **32**, 1983, 94—95. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3110.**

1609. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Dictionnaire de termes nouveaux des sciences et des techniques*, sous la direction de Gabrielle Quemada, Conseil international de la langue française, Agence de coopération culturelle et technique, Paris, 1983, 606 p. SCL, **35**, nr. 2, 1984, 157—158.

1610. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Französische Lexicologie. Eine Einführung*. Von einem Autorenkollektiv unter Leitung von Ulrich Engel, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1983, 262 p., LMŞ, nr. 1, 1984, 150—151.

1611. SARMANDU, NICOLAE, Hans-Martin Gauger, Wulf Oesterreicher, Rudolf Windisch, *Einführung in die romanische Sprachwissenschaft*, Darmstadt, 1981, XIV + 336 p. (cu două hărţi), SCL, **35**, nr. 6, 1984, 515—517.

1612. SÎRBU, GABRIELA, „**Le français dans le monde**" (1980), nr. 153. *Pratiques de la communication*, SCL, **35**, nr. 1, 1984, 73—74.

1613. ŞANDRU-OLTEANU, TUDORA, Carmen Pensado Ruiz, *El orden histórico de los procesos fonológicos*, Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 1983, 209 p., RRL, **29**, nr. 1, 1984, 91—93.

1614. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, *Diccionario manual e ilustrado de la Lengua Española*, Real Academia Española, Madrid, Espasa-Calpe, 1983, RRL, **29**, nr. 5, 1984, 457—458.

1615. ŞANDRU OLTEANU TUDORA, Emilio Alarcos Llorach, *El español, lengua milenaria (y otros escritos castellanos)*, Madrid, Ambito Ediciones, 1982, 133 p., SCL, **35**, nr. 1, 1984, 65.

1616. TOMA, ION, „*Revue de linguistique romane*", 44 (1980), nr. 173—174, 175—176, 435 p., SCL, **35**, nr. 2, 1984, 159—160.

1617. TOMA, ION, „*Travaux de Linguistique et de Littérature* publiés par le Centre de Philologie et de Littératures Romanes de l'Université de Strasbourg", XIX (1981), 1 *(Linguistique, Philologie, Stylistique)*, SCL, **35**, nr. 6, 1984, 526—527.
VEZI şi nr. 42, 44, 74, 114, 165, 166, 382, 386, 399, 417, 496, 607, 689—690, 696, 1162, 1166, 1171, 1192, 1204, 2131, 2138, 2142, 2151, 2158, 2161.

1618. ADAM, HILDE, *Somatismele în structura expresiilor frazeologice în limbile rusă, română și germană*, LCȘS, 1979, 59—64 [deutsch. Zus.; îndr. șt.: Ametista Evseev].

1619. BALAN, DUMITRU, *„Luceafărul" eminescian în două versiuni rusești*, MEL, 5—11 [de Iuri Kojevnikov, I. Mirimski și Alexandr Brodski].

1620. BOLOCAN, GHEORGHE, NESTORESCU, VIRGIL, REGUȘ, ASPAZIA, REGUȘ, CORNELIU, ROBCIUC, ION, *Elemente românești în documentele slavo-române*, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 142—147 [completări la *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române*, Buc., 1981]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1996.

1621. CAPROȘU, IOAN, MIOC, DAMASCHIN, *Documente slavo-române în arhivele din U.R.S.S.*, SMIM, **10**, 1983, 115—134.

1622. DJAMO-DIACONIȚĂ, LUCIA, *Fondul de manuscrise slavone de la Arad în contextul raporturilor culturale româno-sîrbocroate*, ASRI, **6**, 85—98.

1623. FLORA, RADU, *Problematika u vezi sa rumunskim etimologijama u* **ERHSJ**. ASRI, **6**, 99—117.

1624. IONESCU, ILEANA, *Expresivitatea stilului lui Vladislau Vančura*, SLRS, 183—197.

1625. IONESCU, OLGA, *Criterii de înregistrare a omonimelor în dicționarele limbii ruse*, LCȘS, 1979, 93—96 [русс.рез.; îndr. șt.: Valentin Moldovan].

1626. JGUMĂ, ALEX., IONESCU, ECATERINA, *Substitute adverbiale și pronominale și substitutele lor contextuale*, BulȘt Stud—AEU, 1981 (1980), 107—112 [îndr. șt.: Vladimir Robu și N. Clem].

1627. KIRÁLY, MARIA, *Grupul lexical semantic al adjectivelor care exprimă însușiri exterioare ale obiectelor și fenomenelor în limbile rusă și română (încercare de clasificare)*, ContL, 81—89 [русс. рез].

1628. KRISTIĆ, BORISLAV, *Imena i nadimci Belobrešćana*, ASRI, **6**, 175—181.

1629. MAGDU, LIA, *Unele aspecte ale bilingvismului manifestate în Voivodina*, ASRI, **6**, 182—191.

1630. MARKOVIĆ, SLOBODAN Ž., *Doprinos rumunskjh proučavanju jugoslovensko-rumunskih kulturnih veza na naučnim sastancima MSC*, ASRI, **6**, 192—196.

1631. MIHALAȘ, MARCEL, *Eugen Jebeleanu în limba polonă*, Sec. 20, nr. 275—276, 143—144 [trad. de Zbigniew Szuperski, Cracovia].

1632. RADAN, MILJA, *Problematika porekla karaševskih govora*, ASRI, **6**, 353—361.

1633. RADAN, MIRAJ, *Novi prilozi o uticaju rumunskog jezika u leksiki karaševskih govora*, ASRI, **6**, 342—352 [cu 2 tab.].

1634. SALZMANN, ZDENEK, *Naming Persons in Bigăr, a Czech-Speaking Village in the Southern Romanian Banat*, Ethnologica, 1982, 114—128.

1635. SAVIĆ, MOMČILO D., *Pokuàj kontrastivne srpskohrvatskog i rumunskog jezika (Opšti pogled)*, ASRI, **6**, 362—370.

1636. TOMIĆ, MILE, *Neke morfološke osobine klisurskih govora*, ASRI, **6**, 388—401.

1637. TOMICI, MILE, *Toponimia carașovenilor*, SCL, **35**, nr. 3, 1984, 237—249, [русс.рез.].

1638. VRACIU, ARITON, NICOARĂ, ADRIANA, *Poezia lui Lucian Blaga în traduceri sîrbocroate și macedonene*, ASRI, **6**, 439—452 [trad. de Adam Puslojić și Tasko Sarov].

VEZI și nr. 105, 112, 115, 121, 131, 136, 144, 149—150, **154**, 161, 228, 329, 499, 507, 572, 753, 832, 992, 1098, 1159, 1317, 1390, 1407, 1578, 1865, 1867, 1880, 1888, 1890, 1897—1898, 1907—1908, 1927, **1939—1940**, **1953**, **1967**, **1970—1971**, **1974—1975**, **1991**, **1998—2000**, **2016**, **2018**, **2024**, **2030**, **2037—2038**, **2066**, **2071**, **2073—2074**, **2076**, **2083—2086**, **2106—2107**, **2110**.

Recenzii

1639. GRAUR, AL., *Influențe românești*, RLit, **17**, nr. 31, 1984, 8 [Dorin Gămulescu, *Influențe* ...; v. rubr. la nr. 497]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1740**.

1640. GUȚU, OLIMPIA, Klimentina Ivanova, *Bălgarski, srăbski i moldovlahiiski kirilskì răkopisi v sbirata po M. P. Pogodin* (Manuscrise bulgare, sîrbe și moldo-vlahe din colecția lui M. P. Pogodin), Sofia, Editura Academiei Bulgare de Științe, 1981, 676 p. (cu fotocopii), RA, **61**, vol. 46, nr. 2, 1984, 228—229.

1641. MIHAIL, ZAMFIRA, *Recent Interdisciplinary Investigations of Ethnolinguistics*, Ethnologica, 1983, 168—170 [*Slavjanskij i balkanskij folklor*, ed. de N. I. Tolstoi, Moscova 1981, și *Polesskij etnolingvističeskij sbornik*, Moscova, 1983].

1642. PENIȘOARA, ION, *Dicționarul elementelor românești* [...], CL, **29**, nr. 1, 1984, 71—72. Vezi BRL, **23**, 1981, nr. 1996.

1643. RUSU, VALERIU, *Limba română, „lingua franca"*, Săptămîna, nr. 19, 1984, 3 [Dorin Gămulescu, *Influențe...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1740.**

1644. ȘCHIAU, OCTAVIAN, Emile Turdeanu, *Apocryphes slaves et roumaines de* **L'Ancien Testament**, Leiden, 1981, CL, **29**, nrl 1. 1984, 83.

1645. ȘUTEU, FLORA, Dorin Gămulescu, *Influențe* [...], LR, **33**, nr. 2, 1984, 163. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1740**.

1646. TOMICI, MILE, Dorin Gămulescu, *Influențe* [...], SCL, **35**, nr. 5, 1984, 479—481. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1740**.

1647. VULCĂNESCU, ROMULUS, Anca Irina Ionescu, *Lingvistică și mitologie* [...], Ethnologica, nr. 1, 1979, 96—97. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1746.

1648. WOLF, S., *Limbă și literatură rusă* [...], LMȘ, nr. 1, 1984, 140—141. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1773.**

VEZI și nr. 382, 386, 399, 408, 1082, 1174, 1204, 2124, 2130, 2153, 2159—2160, 2162.

XI. *TRACOLOGIE*

1649. BERINDE, AUREL, LUGOJAN, SIMION, *Contribuții la cunoașterea limbii dacilor*. Prefață de Ariton Vraciu, Timișoara, EF, 1984, 256 p.

1650. STOICANU, AUREL, *Cercetări și ipoteze privind limba dacilor*, Magazin, **28**, nr. 40, 1984, 9.

1651. TUDOR, D., **Caput Stenarum**, *un toponim traco-getic*, TD, **2**, 1981, 213—215 [rés. fr.]. VEZI și nr. 116—117, 127, 134, 142, 146, 175, **225**, 240, 508, 660—661, **664**, 1090, 1102—1103, 1110, 1115, 1146.

Recenzii

VEZI nr. 677, 681, 683, 687, 693—694, 698—699, 701, 1487.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1652. BRÂNCUȘ, GR., *Tălmăciri albaneze ale poeziilor lui Eminescu*, MEL, 13—17 [de Dhmitri P. Pasco, Vehbi Bala și Rexhep Ismajli].
VEZI și nr. 329, 595.

Recenzii

1653. MIHĂESCU, HARALAMBIE, *Shqiptarët dhe trojet e tyre* (Les Albanais et leurs territoires), Akademia e Shkencave, Tiranë, 1982, 527 p., RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 101.

1654. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, Akademia e shkencave e RPS te Shqipërisë, Instituti e gjuhësisë dhe i Petërsisë, sektori i gramatikës dhe i dialektolojisë, *Dialectologjia shqiptare* (La dialectologie albanaise), IV (sous la rédaction de Prof. M. Domi, J. Gjinari, Gjovalin Shkurtaj), Tirana, 1982, 413 p., RESEE, **21**, nr. 4, 1983, 383.

1655. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *„Gjuha jonë"*, Akademia e skkencave e RPS te Shqipërisë, Tirana, I (1981), 1, 2; II (1982), 1, 2; III (1983), 1, 2, SCL, **35**, nr. 2, 1984, 160—163.
VEZI și nr. 382, 386, 399.

XIII. *LIMBA ARMEANĂ*

VEZI nr. 329.

Recenzii

1656. MIHAIL, PAUL, Sylvia Agémian, *Manuscrise* [...], RESEE, **22**, nr. 1, 1984, 89—85. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1815.**
VEZI și nr. 382, 386, 399.

XIV. *LIMBA BASCĂ*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XV. *LIMBA CHINEZĂ*

VEZI nr. 221, **225**.

XVI. *LIMBA JAPONEZĂ*

VEZI nr. **225**, 1498, **2104**.

Recenzii

VEZI nr. 1164, 1191.

XVII. *LIMBA MAGHIARĂ*

1657. BALOGH, DEZSŐ, *A* **jön** *ige tőtípusa*, NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 164.
1658. BALOGH, JÓZSEF, *Gyarapodó kézikönyvtár* 1., Művelődési, **37**, nr. 9, 1984, 41—42.
1659. BARTHA, JÁNOS, *Praktizáló gyakorlat?*, Új Élet, **25**, nr. 23, 1983, 2; *Virágének*, **26**, nr. 1, 1984, 20; *Lóhalálában*, nr. 2, 21; *Jól helyezkedik*, nr. 4, 20; *Egy mostoha magánhangzókról*, nr. 7, 18; *Vizslatunk, vizslatunk...*, nr. 17, 17 [la rubr.: Nyelvművelés].
1660. BIRÓ, ZOLTÁN, *A nyelvi kifejezőkészég fejlesztéséhez*, Korunk, **42**, nr. 11, 1983, 884—889.
1661. BODOR, ANDRÁS, *Kőrösi Csoma Sándor — a tibetologus*, Korunk, **43**, nr. 4, 1984, 269—274; *Kőrösi Csoma dicsősége*, Utunk, **39**, nr. 14, 1984, 1, 4—5.
1662. CSÁSZÁR, PIROSKA, *Az értekezés — a fogalmazástanítás része*, TÚ, **27**, nr. 12, 1984, 3 [la rubr.: Anyanyelvünk az iskolában].
1663. CSENTRI, ELEK, *„Európai, sőt a világ embere" (Kőrösi Csoma Sándor születésének kétszázéves évfordulójára)*, NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 3—8 [rez. rom.]
1664. CSOMORTÁNI, MAGDOLNA, *Érkörtvélyes helynevei*, NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 76—78.
1665. GÁLFFY, MÓZES, *Nyelv szavunk jelentéseiről*, Művelődési, **37**, nr. 6, 1984, 43—45.
1666. JANITSEK, JENŐ, *Máramarosi helynevek*, NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 70—76.
1667. KOSÁ, FERENC, *A hangérték nélküli* **y**, **i** *és* **j** *történetéhez*, NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 147—152 (rez. rom].
1668. KÓSA, FERENC, *Apor Péter helyessirása és nyelvének hangállapota*, Bukarest, KK, 1983, 172 p. Vezi şi nr. 1690, 1698.
1669. KÓSA, FERENC, *As* **s** *és* **z** *hangértékű* **sz** *az erdély régi kéziratos irásbeliségben*, NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 151—158 [rez. rom.].
1670. MURÁDIN, LÁSZLÓ, *A* **be** *igekötő nyelvjárási alakjai*, NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 153—155.
1671. MURÁDIN, LÁSZLÓ, *A zárt* **i**(~**i**)*-zés erdélyi elterjedtsége*, NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 33—54.
1672. MURÁDIN, LÁSZLÓ, *Néhany apróvad neveinek erdélyi nyelvföldrajza*, NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 157—163.
1673. MURÁDIN, LÁSZLÓ, *Szavak szineváltozása*, Koloszvar-Napoca, DK, 1983, 272 p. Vezi şi nr. 1693, 1699, 1700, 1702,
1674. NAGY, JENŐ, *Néprajzi és nyelvjárási tanulmányok*, Bukarest, KK, 1984, 391 p. [cu ind. de nume]. Vezi şi nr. 1691, 1701.
1675. J. NAGY, MÁRIA, *Nyelv és szépseg (1)*, Dolgozó nő, **40**, nr. 1, 1984, 12; *(2)*, nr. 2, 12; *(3)*, nr. 3, 13; *Szavak szépségversenyén*, nr. 4, 12—13; *Durván szólva...*, nr. 6, 14; *„Messzemenő" pontatlanságok*, nr. 8, 20; *Kevés szóból sokat érteni*, nr. 9, 15; *Anyereséges*

szűkszavúságról, nr. 10, 13; *Valaki után vagy valakihez megy férjhez a lány?*, nr. 11, 13; *Az iéret szép szó, ha megtartják úgy jó . . .*, nr. 12, 15 [la rubr.: Anyanyelvünk).]

1675. PÉTER, ANNA, *Az anyanyelvi nevelés változatai az óvodában*, TÚ, **27**, nr. 12, 1984, 2.

1677. RAB, JÁNOS, *Néhany gyergyói földrajzi név értelmezéséhez*, NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 59—61 [rez. rom).

1678. GY. SZABÓ, GYULA, *Albis és Érbogyoszló helynevei*, NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 174—168.

1679. GY. SZABÓ, GYULA, *Berettyószéplak és Köröstárkány helynevei*, NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 172—177.

1680. SZABÓ, ILONA, *Nyelvi (társas) játek*, Korunk, **43**, nr. 1, 1984, 45—46.

1681. SZABÓ, T. ATTILA, *Erdélyi magyar szótörténeti tár*—Anyagat gyűjtöte és szerkeztette... Szerkesztő — munkatársak P. Dombi Erzsébet, B. Gergely Piroska, Kósa Ferenc, Zs. Maksay Mária, Nagy Jenő, Szabó Szolt, Vámszer Márta, Vígh Károly, Zsemlyei János. IV. Kőtet *Fém-Ha*, Bukarest, KK, 1984, 1270 p. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2506**; **21**, 1979, nr. 1843; **18**, 1975, nr. 1321.

1682. SZABÓ, ZOLTÁN, *Mikszáth Kálmán: A néhai barány' (Stilisztikai elemzés szövegnyelvészeti alapon)*, NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 121—126 [rez. rom.].

1683. SZÉKELY, LÁSZLÓ, *P(3)*, Ifjúmunkás, **28**, nr. 2, 1984, 7 (PAP, panslávizmus, parafálás, paramilitáris, paritás, parlament, parlamenter, partizan]; *P (4)*, nr. 5, 7 [parlamentarismus, passiv ellenállás, Pen Club, Pentagón, platform]; *P (5)*, nr. 7, 7 (persona grata, persona non grata, pirruszi, győzelem, plenáris, plénum, plutokrácia, pogrom, Poláris); *P (6)*, nr. 8. 7 (pol-beat, polder, policentrizmus, pool, porto franco, posterior derogat priori, post meridiem, pour condoler, pour féliciter, pozíciós háború, pozitiv semlegesség, preambulum, precedens, preferencia]; *P (7)*, nr. 11, 11 [preventiv, háború, preventiv intézkedés, prince consort, Prince of Wales, procedúra, profesiszta, prognosztika, Prokrusztész-ágy, pro memoria, protekcionizmus, protektorátus, protest-song, protokol, protokoll-lista, provokácio]; *P (8)*, nr. 13, 7 [puccs, Pugwash-konferenciák, purparlé, Quai d'Orsay, Quirinal, quisling]; *R (1)*, nr. 14, 7 [radikális, rakétaelháritó renszerek, rakétategyverek, rasszista, rasszizmus, ratifikálás, reakció]; *R (2)*, nr. 16, 7 [realpolitika, reálunió, rebus sic standibus, referendum, régens, regionális egyezményi, Reich, Riechstag, Reichswehr, remilitarizácio, renegát, represszáliák, represszió]; *R (3)*, nr. 19, 7 (reprezentáció, reprezentálás, restaurácio, részvénytársaság]; *R (4)*, nr. 22, 7 [Reuter, revanszizmus, revindikál, revindikatív, rezerváció, rezidencia, rezidens, rezsim, rezsim, Riviera, rotáció, Royal Society]; *R (5)*, nr. 24, 1 2 [Rubicon]; *S (1)*[Sabena, salamoniitelet, SALT, Scotland Yard, Secret Service, semlegesség, Sentinel-rendszer, seriff]; *S (2)*, nr. 32, 10 [SHAPE, sine qua non, sinológia, si vis pacem, para bellum, SS, statárium, status quo, stratégiai áruk, Suomi]; *Sz (1)*, nr. 36, 7 [szabak hajózas, szabad kikötő, Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsege, Szakszervezeti Világszövetség]; *Sz (2)*, nr. 37, 7 [Szocialista Internacionálé, szőnyegbombázás, Szövetség es Ellenőrző Bizottság, szuperhatalom, szuverén, szuverenitás]; *T (1)*, nr. 38, 1 [tabu, tacepro, Taft-Hartley -törvény, takitkai fegyver, támaszpont, TANIUG, TASZSZ, teach-in, technokrácia, technokrata, termonukleáris, territoriális vizek, terror, Testvèrvárosok Világszövetsége, thriller, TIR]; T *(2)*, nr. 39, 7 [tory, totális, totalitárius, totalitarizmus, tömbönkivüliség, tömegkommunikáció, Tudosok Világszövetsége, túnépesedés, tirannizmus, top secret, trade-union, tramp, traveller's cheque, tupamara]; *U* [1], nr. 41, 7 [új baloldal, „új határ", ultimátum, ultrák]; *U (2)*, nr. 42, 12 [Uncle Sam, Union Jack, UPI, usztasa, ügyvivő]; *V (1)*, nr. 49, 7 [választási szövetség, valuta, valutaárfolyam, valutaparitás, valutapiac, valutareform; la rubr.: Külpolitikai Lexikon]. Vezi şi BRL, **26**, 1983, nr. 1849; **25**, 1982, nr. 2509; **24**, 1981, nr. 2088; **23**, 1980, nr. 2184.

1684. TÖRÖK, BRIGITTA, *Sepsibesenyő helynevei*, NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 170—174.

1685. VERESS, ISTVÁN, *Gyógynövénytermesztés — kicsiben és nagyban (1)*, FDN, **40**, nr. 5, 1984, 7; *(2)*, nr. 8, 7 [bazsalikom, beléndek]; *(3)*, nr. 9, 6 [benedekfü, büdöske]; *(4)*, nr. 10, 6 [illatos ánizs, kapor]; *(5)*, nr. 11, 6 [körömvirág, csombord]; *(7)*, nr. 15, 6 [metal manlog, koriander]; *(8)*, nr. 20, 7 [orvosi szókfü vagy kamilla; majoranna]; *[9]*, nr. 23, [orvosi angyalgyökér vagy angelika; kömny); *[10]*, nr. 26. 7 [a gyappas és piros gyüszűvirágnak mályvarózsa]; *(11)*, nr. 28, 6 [izsop, rebarbara]; *[12]*, nr. 30, 6 [orvosi zsálya, lestyán]; *[13]*, nr. 31, 6 [orvosi ziluz, tarkony]; *[14]*, nr. 36, *i* [a szappangyöker, feher üröm]; *[15]*, nr. 38, 7 [citromfü, kis tlizőlld]; *[16]*, nr. 39, 5 [lynkaslevelü orbáncfü, muskotály szálya]; *[17]*, nr. 41, 7 [borsmenta, macskagyökér]; *[18]*, nr. 42, [orvosi kálmos, keskenylevelü útifü]; *[19]*, nr. 43, 6 [damaszkuszi rózsa].

1686. ZSEMLYEI, JÁNOS, *A* **haszon** *és* **kar** *antoniimpár az erdélyi régiségben*, NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 125—132 [rez. rom.].

1687. * * * *A Korunk Bolyai — dija — 1982*, Korunk, **42**, nr. 11, 1983, 864—868 [despre Szabó T. Attila; participă: Heredi Gusztáv, Kovács János, Szilágyi Júlia, Tonk Sándor, Fodor Katalin, Egyed Akos, Faragó József, Balintfi Otto, Keszi-Hartmath Sándor, Szabó Zoltán].

1688. * * * *Geológiai kislexikon*. Szerkesztette Dr. Mészarós Miklós, Írta Brasoi, Fuch Herman, Gábor Lajos, Imreh József, Köblos Antal, Makkai János, Mészarós Miklós, Tökes Tibor, Ujvári József, Bukarest, KK, 1983, 638 p. + erata. Vezi și nr. 1704.

1689. * * * *Kőrösi Csoma Sándor (1784—1842) — 200 de ani de la nașterea lingvistului și orientalistului maghiar din Transilvania*, AnivCult, **22**, nr. 1, 1983 (1984), 257—266. VEZI și nr. 33, 168, 329, 652, 1098, **1143**, 1151, 1852, 1859, 1920, **1952**.

Recenzii

1690. BALOGH, DEZSŐ, Kósa Ferenc, *Apor Péter* [...], NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 94—95. Vezi nr. **1668**.

1691. BINDER, PAUL, *Vom Baumgarten zu Hattert. Nagy Jenő und die sächsische Sprachforschung*, KarpRund, **17**, nr. 12, 1984, 5 [Nagy Jenő, *Neprajzi*...]. Vezi nr. **1674**.

1692. GÁLFFY, MÓZES, Kiss Jenő, *A rábaközi Mihályi nyelvjárásának hang- és alaktana*, Akadémiai Kiadó, Bp. 1982. 212 l., NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 184—186.

1693. GÁLFFY, MÓZES, Murádin László, *Szavak* [...], NyIK, **28**, nr. 1, 1984, 95—97. Vezi nr. **1673**.

1694. HUBA, MÓZES, *Magyar-román filológiai tanulmányok*. (Az Eötvös Loránd Tudományegetem Bölcszettudományi Kara. Román Filológiai Tanszekének megbizából szerkesztette: Nagy Béla) ELTE Román Filológia: Tanszék. Budapest. 1984, 541 l. (Készült az ELTE Sokzorositóüzemében), NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 183—184.

1695. KOVÁCSNÉ JÓZSEF, MAGDA, B. Gergely Piroska, *A kalotaszegi magyar családnevek rendszertani* és funktionális vizsgólata, Akadémiai Kiadó, Bp. 1981, Nyelvtudományi Értekzések 108 sz., NyIK, **27**, nr. 2, 1983, 182—184.

1696. MARTON, BÉLA, *Szavak szineváltozássa*, FDN, **39**, nr. 40, 1983, 5 [de Murádin László). Vezi nr. **1673**.

1697. MIHĂESCU, H., Bakos Ferenc, *A magyar szókeszlet román elemeinek története* (Elemente românești în lexicul maghiar. Privire istorică), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982, 560 p., SCL, **35**, nr. 5, 1984, 488—489.

1698. PÉNTEK, JÁNOS, *Egy vén dohogó helysirása*, Korunk, **43**, nr. 3, 1984, 232—233 [Kósa Ferenc, *Apor Péter*...]. Vezi nr. **1668**.

1699. PÉNTEK, JÁNOS, *Lehet -e művelni a nyelvet?*, Korunk, **43**, nr.1, 1984, 73—74 [Murádin László, *Szavak*...]. Vezi nr. **1673**.

1700. SALLÓ, LÁSZLÓ, Murádin László: *Szavak* [...], Művelődési, **36**, nr. 12, 1983, 40. Vezi nr. **1673**.

1701. SZŐCS, ISTVÁN, *Reprezentativ pótkötetek*, Előre, **38**, nr. 11271, 2 febr. 1984, [Nagy Jenő, *Néprajzi*...]. Vezi nr. **1674**.

1702. SZŐCS, ISTVÁN, *Szavak szineváltozása*, Előre, **27**, nr. 11218, 21 dec. 1983, 2 [de Murádin László]. Vezi nr. **1673**.

1703. ȘUTEU, FLORA, Sámuel Gyarmathi, *Grammatical Proof of the Affinity of the Hungarian Language with Languages of Fennic Origin*. Translated, annotated an introduced by Victor E. Hanzeli, University of Washington Seattle, Washington Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1983, 327, LR, **33**, nr. 6, 1984, 547.

1704. VERES, JÓZSEF, *A régóta várt kislexikon*, A Hét, **18**, nr. 9, 1984, 8 *(Geológiai kislexikon*...]. Vezi nr. **1688**.

1705. VITA, ZSIGMOND, Bura László, *Élő nyelvünk*..., Művelődés, **37**, nr. 1, 1984, 40. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1824**.

VEZI și nr. 167, 382, 386, 399, 1179, 1185, 1194, 1198, 1205, 1558, 2192.

XVIII. *LIMBI ALTAICE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XIX. *LIMBI AMERINDIENE*

1706. * * * *Sprache des Indios wird wieder gelehrt. Modellprojekt einer zweisprachigen Erziehung im peruanischen Hochland*, NW, **36**, nr. 11002, 10 oct. 1984, 2.

Recenzii

1707. TIUGAN, MARILENA, Crawford, James Mack, *Cocopa Texts*, Berkeley — Los Angeles — London, University of California Press, 1983, 604 p., CLTA, **21**, nr. 2, 1984, 195—197.

XX. *LIMBI AUSTRO-ASIATICE*

1708. BRADSHAW, JOEL, *Où sont les linguistes d'antan?*, Echinox, **16**, nr. 3—4, 1984, 15 [despre pidgin şi limbile austro-asiatice; int. cons. de Dayana Frăţilă].

XXI. *LIMBI BALTICE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXII. *LIMBI CAUCAZIENE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXIII. *LIMBI CELTICE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXIV. *LIMBI CHINO-TIBETANE*

VEZI nr. 329, 1161, 1663, 1689.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXV. *LIMBI DRAVIDIENE*

VEZI, nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXVI. *LIMBI FINO-UGRICE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXVII. *LIMBI INDO-EUROPENE*

VEZI nr. 105, 138, 504, **1963**, 2206.

XXVIII. *LIMBI INDO-IRANIENE*

VEZI nr. 329, **1949**.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXIX. *LIMBI LAPONE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXX. *LIMBI MALAIOPOLINEZIENE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXXI. *LIMBI MAYANE*

VEZI nr. **225.**

XXXII. *LIMBI SEMITICE*

1709. DANON, I., *Ironii ale semanticii*, RCM, **28,** nr. 551, 1984, 2 [în Biblie].
1710. DOBRIȘAN, NICOLAE, *Equivalents of Private Prefixes in Arabic*, RRL, **29,** nr. 5, 1984, 427—437.
VEZI și nr. 111, **182,** 329, **1160,** 1737, **1951, 1964.**

Recenzii

1711. ANGHELESCU, NADIA, A. Elamrani-Jamal, *Logiques aristotélicienne et grammaire arabe*. Étude et documents, Paris, Librairie philosophique, J. Urin, 1983, 237 p., RRL, **29,** nr. 6, 1984, 553—555.
1712. ANGHELESCU, NADIA, Mohamed Sami Anwar, **Be** *and Equational Sentence in Egyptian Colloquial Arabic*. Amsterdam, John Benjamins B. V., 1979, 128 p., SCL, **35,** nr. 6, 1984, 517—518.
1713. AVRAM, ANDREI A., Helmut Kästner, *Phonetik und Phonologie des modernen Hocharabisch*, Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie, 1981, 131 p., SCL, **35,** nr. 5, 1984, 490—491.
1714. I. F., *Un om, un dicționar ebraic „Even Șoșan"*, RCM, **28,** nr. 560, 1984, 7.
VEZI și nr. 329, 382, 399, 1166, 1193, 2119.

XXXIII. *LIMBI TURCICE*

VEZI nr. 104, 127, 329, 1116, 1391, **1958, 2033.**

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399, 1425, 1562.

XXXIV. *LIMBI URALICE*

VEZI nr. 329.

Recenzii

VEZI nr. 382, 386, 399.

XXXV. *LIMBI ARTIFICIALE*

1715. APREOTESEI, CEZAR, *Esperanto en la nuntempa Rumanio*, FRum, iul. 1983, 22—23.
1716. BETTISCH, HANS, *Pri la publikigo de la gazeta „La esperantisto" en 1889*, ATSI, 5—8.
1717. BETTISCH, IOAN, *La originala verkaro de Zamenhof — unu el la iamaj ekiloj de la scienca konsiderado de esperanto*, ATSI, 8—12.

1718. BOCIORT, IGNAT FLORIAN, *Reflektigo de unuopaj kulturoj en esperantlingvaj publikajoj*, ATSI, 56—57 [din „Der Esperantist", nr. 90 (4, 1978)].
1719. DOBRE, ELISABETA, *La personaj pronomoj en esperanto kaj en la rumana*, LCȘS, 1979, 71—77 [rez. rom.; îndr. șt.: Ignat Bociort].
1720. DOBRE, ELISABETA-LACRIMA, *Observoj pri la fundamentaj numeraloj en esperanto kaj la rumana*, LCȘS, 1980, 8—13 [rez. rom.; îndr. șt.: Ignat Bociort].
1721. DOBRE, MIOARA LACRIMA, *La adverbo en esperanto kaj la rumana el morfologia vidpunkto*, ATSI, 13—17.
1722. DOBRE, MIOARA, LACRIMA, *La verba transitiveco en esperanto*, ATSI, 24—28.
1723. DOBRE, MIOARA LACRIMA, *Rumanlingvaj esprimoj en esperanto*, ATSI, 17—20.
1724. ONEȚ, IONEL-JEANELL, *Esperanto între a fi și a nu fi*, NU, **11**, nr. 3—4, 1984, 22.
1725. PRIOTEASA, IOANA, *O importantă sarcină a interlingvisticii*, ATSI, 44—47.
1726. PRIOTEASA, IOANA, *Un punct de vedere actual cu privire la limbile construite*, ATSI, 47—49.
1727. SCHMIDT, GERTRUDE, *Clasificarea complementelor limbii esperanto. Privire comparativă cu limbile română și engleză*, ATSI, 32—35.
1728. SCHMIDT, GERTRUDE, *Pe marginea categoriei de caz în esperanto*, ATSI, 35—42.
1729. * * * *ADLI — o nouă limbă internațională?*, Lumea, nr. 34, 1984, 30.
VEZI și nr. 989, **1965—1966**, 1984.

Recenzii

1730. BOCIORT, IGNAT FLORIAN, Giorgio Silfer, *Enkonduko al literatura kritiko*, Someraj universitaj kursoj, Librofako de Literatura foiro, Liego 1978, ATSI, 12—13 [din „Literaratura Foiro", nr. 72, apr. 1982].
1731. DOMINTE, CONSTANTIN, *Provo pkovoki diskuton*. **Pri lingvo kajalios artoj**, da William Auld (1924). Antverpeno / La Languna: TK /Stafeto, 1978, 213 p., ATSI, 20—22 [din „Esperanto", **73**, nr. 891 (3), mart. 1980].
1732. DOMINTE, CONSTANTIN, Sokratis Sakellaropoulos, **Fedon** *de Platon* kai *La morto en la filozofis kai la scienco*, Athena/ tiel!/, 1978,/ interne: 1977/, 160 p., ATSI, 23.
1733. GEHL, HANS, Detlev Blanke, *Plansprache und Nationalsprache. Einige Probleme der Wortbildung des Esperanto und des Deutschen in konfrontativen Darstellung*, Berlin, 1981, Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, *Linguistische Studien*, Reihe A, 162 p., ATSI, 29—32.
1734. WALD, LUCIA, Pierre Janton, *Einführung in die Esperantologie*, traduko el la franca de Günther Becker kai Maria Becker Meisberger, Georg Ohus Verlag, Hildesheim — New York, 1978, 104 paĝoi, ATSI, 42—43 [trad. din rom. de Constantin Dominte].

XXXVI. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂȚI

1735. * * * *Preocupări metodico-didactice*, Slobozia, [f. e.], 1980, 223 p. (IȘJI alomița, CCD)
VEZI și nr. **50, 87,** 177, 1039, 1786.

Recenzii

VEZI nr. 69.

2. LIMBA ROMÂNĂ

1736. ACHIMESCU, MARIA, *Exercițiile verbal-literare și jocurile didactice — metode de stimulare a gîndirii creatoare a elevilor în cadrul lecției de compunere*, RPed, **33**, nr. 9, 1984, 39—40.
1737. ALEXANDRU, D., BALEA, A., COSTE, I., FRĂȚILĂ, F., *Unele erori în achiziția limbii române de către vorbitorii de limbă arabă*, AUT, **21**, 1983, 83—87.

1738. ARSENESCU, GEORGETA, *Evaluarea nivelului elevilor*, TribŞc, **13**, nr. 170, 1984, 5 [sub t.c.; Ortografie şi semantică].

1739. BARANGĂ, ILIE, *Implicaţii metodice în predarea temporalităţii*, BulŞt Piteşti, 1983, 101—104 [Eng. Ab.].

1740. BĂRBOI, CONSTANŢA, *Studiul limbii şi literaturii române în liceele pedagogice*, RPed, **33**, nr. 2, 1984, 36—37.

1741. BĂRBOI, CONSTANŢA, IONESCU, CRISTINA, LĂZĂRESCU, GHEORGHE, NEGREŢ, ION, *Metodica predării limbii şi literaturii române în liceu. Instruire, educare*. Constanţa Bărboi — coordonator. Au mai colaborat profesorii: Silvestru Boatcă, Matei Cerkez, Elena Constantin, Ana Dumitrescu, Nicolae I. Nicolae, Maria Pavnotescu, Niculina Soră, Cornelia Stoica, George Şovu, Cezar Tabarcea, Virgil Teodorescu, Eleonora Zamşa, Ana Maria Olteanu, Nicolae Vulpe, Valeriu Călin, Ion Drăgotoiu, Eugenia Stoleru, Olga Chiţu, Rodica Teofănescu-Cocan, Claudiu Marinescu, Ieronim Tătaru, Modesta Vioreşcu, Dorina Dincă, Pavel Petroman, Dorina Mărgineanţu, Bucureşti, EŞP, 1983, 396 p. Vezi şi nr. 1 849.

1742. BELDESCU, G., *Şcoala şi* **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române**, ŞM, **10—11**, 1983, 32—34.

1743. BREBENEA, ION, *Citirea coloanelor de cuvinte*, LLRCP, 18—23.

1744. BUTIRI, VALERIA, *Exerciţii de scriere la cl. I*, TribŞc, **13**, nr. 264, 1984, 10.

1745. CAPĂTĂ, MITROFAN, *Formarea unei citiri corecte, curente şi conştiente la clasa I prin întrebuinţarea fişelor*, RPed, **33**, nr. 3, 1984, 54—56.

1746. CATRINA, ANIŞOARA, *Elemente metodologice noi în învăţarea citit-scrisului*, LLRCP, 11—18.

1747. CHIOSA, CLARA GEORGETA, *Observaţii privind redactarea lucrărilor la etapa finală a Concursului „M. Eminescu"*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 43—46 [din 1983].

1748. COCA, FLOAREA, *Câteva consideraţii privind comentariul literar*, ŞM, **10—11**, 1983, 165—166.

1749. COMĂNESCU-SĂRĂCUŢ, TEODOR, *Însuşirea conţinutului semantic al cuvintelor noi*, TribŞc, **13**, nr. 270, 1984, 5 [v. t. c. la nr. 1738].

1750. CORA, RODICA ŞT., *Exerciţii ortografice ilustrate*, TribŞc, **13**, nr. 259, 1984, 5.

1751. COSTESCU, MARIA, *Lecţia de dezvoltare a vorbirii — contribuţii metodice*, LLRCP, 84—86.

1752. CRIŞAN, EMANUELA, *Observaţii asupra tehnicii structurării textului literar*, LL, nr. 4, 1983, 557—562.

1753. DOBRE, GH., *Activitatea diferenţiată cu grupa de studenţi străini din anul pregătitor*, BulŞt Piteşti, 1983, 125—128 [Engl. Ab.].

1754. DOCA, GHEORGHE, *Convergenţe şi divergenţe în predarea limbii române ca limbă maternă şi ca limbă străină*, LL, nr. 1, 1984, 98—108.

1755. DORIN, ECATERINA, *Dezvoltarea vorbirii — temă de cerc pedagogic*, TribŞc, **13**, nr. 258, 1984, 8 [conv. cons. de Mara Nicoară].

1756. DRĂGOTOIU, ELENA, DRĂGOTOIU, ION, *Compunerile. Aspecte metodologice (I)*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 12, 1983, 26—27; *(II)*, **32**, nr. 1, 1984, 29—30.

1757. DRĂGOTOIU, ION, *Creativitate, limbaj, structură semnificativă — elemente definitorii ale compunerilor şcolare*, LL, nr. 4, 1983, 567—572.

1758. DUMITRU, GHERGHINA, *Să respectăm normele actuale*, TribŞc, **13**, nr. 270, 1984, 5 [v. t. c. la nr. 1738].

1759. FILIMON, VIORICA, *Preocupări referitoare la corectarea pronunţiei preşcolarilor*, PD, **10**, 1980, 47—55 [cu 1 tab.].

1760. FILIPESCU, NINA, *Exerciţii pentru dezvoltarea vocabularului*, TribŞc, **13**, nr. 264, 1984, 9.

1761. FLOREŞ, CONSTANTIN, *„Citind, învăţăm să muncim"*, TribŞc, **13**, nr. 270, 1984, 4 [sub t. c.: Însuşirea corectă a deprinderilor de citire şi scriere].

1762. FRĂŢILĂ, FLORENTINA, *Analiza semică şi distributivă în studierea sinonimiei verbale la cursul intensiv de limba română*, ContL, 71—80 [rés. fr.].

1763. FUMURESCU, LIVIA, *Sugestii pentru material didactic multifuncţional la limba şi literatura română*, RPed, **33**, nr. 9, 1984, 32—35.

1764. GHEORGHE, MIRCEA, *Ghid metodic pentru predarea lecturii literare la clasele V—VIII*, Bucureşti, EDP, 1982, 272 p. Vezi şi nr. 1845.

1765. GHEORGHIU, DOMNICA, *Algoritmi şi creativitate în pregătirea compunerilor*, BIMŞ, 1—2, 25—32.

1766. GIURGIUCA, GHEORGHE, *Procedee şi metode la clasa I*, TribŞc, **13**, nr. 270, 1984, 4 [v. t. c. la nr. 1761.].

1767. GRECU, MARIA I., *Dezvoltarea vorbirii — obiective şi metodologie*, LLRCP, 81—83.

1768. GRIGORE, LUCREŢIA, *Metode active în lecţia de gramatică. Descoperirea activă*, CM, **1**, 1980, 39—46.

1769. ILIESCU, ADRIANA, *O lecție deschisă* (**Horia** *de M. Eminescu*), LL, nr. 4, 1983, 563—566.
1770. IONAC, MARIA, *Dezvoltarea exprimării orale și scrise*, TribȘc, **13**, nr. 264, 1984, 10.
1771. IONESCU, VALENTINA, *Greșeli tipice de ortografie și punctuație. Preocupări pentru prevenirea și înlăturarea lor*, LLRCP, 46—60.
1772. IONETE, GABRIELA, *Analiza compunerilor, mijloc de cultivare a limbii*, TribȘc, **13**, nr. 258, 1984, 5.
1773. IVĂNESCU, MARIN, *Exerciții de analiză și sinteză fonetică*, TribȘc, **13**, nr. 264, 1984, 10.
1774. JIPLEA, NICOLAE, *Modalități de abordare a limbajului tehnico-științific în liceul industrial de construcții*, ȘM, **10—11**, 1983, 37—40.
1775. KEREKEȘ, ANDOR, *Audiovizualis eszközök a tanórán*, TÚ, **27**, nr. 12, 1984, 2 [la rubr.: A román nyelv tanitása].
1776. KIRÁLY, FR., *Limba „de-acasă" a elevilor și pregătirea lingvistică a profesorului*, LL, nr. 1, 1984, 109—113.
1777. KIRÁLY, FR., *Limba română în școlile naționalităților*, BIMȘ, 1—2, 62—70.
1778. KIRALY, LIGIA, *Compunerile în gimnaziu*, RPed, **33**, nr. 9, 1984, 41—43.
1779. LĂZĂRESCU, GHEORGHE, *Funcții ale comentariului literar în liceu*, PMD, 1981, 51—55.
1780. LECCA, GHEORGHE I., *Unele aspecte cu privire la predarea gramaticii în ciclul primar*, LLRCP, 125—134.
1781. MACARIE, AUGUSTIN, *Comentariul literar și formarea limbajului de specialitate la elevii din clasa a VIII-a*, RPed, **33**, nr. 7, 1984, 42—44, 64.
1782. MARCU, FILOFTEIA, *Elemente de analiză literară în clasele a III-a și a IV-a*, LLRCP, 225—235.
1783. MARIEȘ, VIORICA, *Perioada preabecedară. Formarea deprinderilor de citire și scriere corectă*, TribȘc, **13**, nr. 268, 1984, 6 [titlul folosit ca t.c.].
1784. MATEESCU, ELENA, *Limba și literatura română — disciplină școlară de bază. Studiu introductiv*, LLRCP, 3—8.
1785. MATEESCU, ELENA, *Valențe logico-formative ale lecției de gramatică*, LLRCP, 89—95.
1786. MATEI, NICOLAE CONSTANTIN, *Educarea capacităților în procesul de învățământ (Cu referire la învățarea creativă a matematicii și a limbii române la clasele I—IV)*, București, EDP, 1982, 167 p.
1787. MELEGHI, FLORENTINA, *Folosirea unor elemente de instruire programată în fixarea cunoștințelor de gramatică (clasa a VI-a, „Părțile de propoziție")*, CM, **1**, 1980, 47—52.
1788. MENLIBAI, PEIAMI, IACOVIDE, MARIA, *Jocuri didactice pentru cultivarea exprimării clare, logice a elevilor în școala ajutătoare*, ÎnsDidȘ — Constanța, 1979, 90—96.
1789. MIHĂESCU, MARIAN, *Activitatea diferențiată în procesul instruirii. Câteva sugestii pentru fixarea cunoștințelor de gramatică la clasa a III-a*, RPed, **33**, nr. 1, 1984, 33—38.
1790. MILOȘESCU, ORTANSA, CIUREA, IRINA, *Aspecte ale metodologiei cultivării vocabularului politico-ideologic prin lecțiile de limba română la clasele I—IV*, ȘM, **10—11**, 1983, 28—30.
1791. MITRĂNESCU, GABRIELA, *Formarea limbajului științific la elevi, în gimnaziu*, RPed, **33**, nr. 5, 1984, 23—25.
1792. MIU, RĂDIȚA, *Preexplicarea și explicarea cuvintelor „necunoscute"*, LLRCP, 23—29.
1793. MOLAN, VASILE, *Exercițiul — principala cale de introducere a cunoștințelor noi în predarea limbii române în ciclul primar*, LLRCP, 95—99.
1794. MUNTEANU, LUCIA, *Orele de compunere — forme eficiente de educare a creativității*, LLRCP, 239—245.
1795. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Despre studiul vocabularului în școală*, BIMȘ, 1—2, 33—51.
1796. MUREȘANU, ILEANA, *Erori în învățarea limbii române de către străini (Cu privire specială la studenții greci)*, LR, **33**, nr. 3, 1984, 212—217.
1797. NEBEL, VIORICA, *Predarea sinonimiei în școală*, LL, nr. 4, 1983, 573—577.
1798. NEȘTIAN, VALERIU C., *Cunoașterea greșelilor de exprimare. Un criteriu de stabilire a metodologiei*, TribȘc, **13**, nr. 261, 1984, 6.
1799. OANȚĂ, CAMELIA, *Aspecte metodice moderne în desfășurarea orelor de compunere la clasele V—VIII*, CM, 1980, 35—38.
1800. OPRESCU, MIHAIL, *Studiul neologismelor în legătură directă cu practica vorbirii*, TribȘc, **13**, nr. 260, 1984, 6.
1801. PITICĂ, VALERIA, *Evidențierea valorilor stilistice ale textului literar*, LLRCP, 207—214.
1802. POALELUNGI, GH., *De-ale etimologiei*, RN, **12**, nr. 97—98—99, 1983, 1712—1713.
1803. POPA, ELENA, *Realizarea corectitudinii exprimării elevilor în ciclul primar*, LLRCP, 61—69.

1804. PREDA, MIHAELA, *Dezvoltarea treptată a comentariului textului literar pe măsura parcurgerii anilor de şcolaritate*, LLRCP, 215—224.
1805. PURA, GRIGORE, *Căi de modernizare a învăţării sintaxei propoziţiei în gimnaziu* Cluj-Napoca, [TUCN], 1978, 163 p. multigr. (UCN. Catedra de pedagogie — metodică).
1806. RADU, ELENA, *Predarea — învăţarea integrată a limbii române în ciclul primar*, LLRCP, 153—163.
1807. RĂDUCANU, DUMITRU, *Rolul analizei stilistice în educaţia estetică a elevilor*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 4, 1984, 15.
1808. RĂDULESCU, M., *Autoreglarea exprimării la şcolarii mici*, LLRCP, 41—45.
1809. RĂDULESCU, M., *Studierea textului literar în ciclul primar*, LLRCP, 196—200.
1810. ROŞOGA, MIRCEA, *Din experienţa unor profesori de limba şi literatura română*, ÎnvLic Tehn, **32**, nr. 2, 1984, 24—25.
1811. SARAMANDU, MANUELA, *Predarea imperativului şi a gerunziului în limba română ca limbă maternă şi limbă străină*, LL, nr. 3, 1984, 415—421.
1812. SAVA, FLORICA, CHIŞ, ELVIRA, [sub t.c. de la nr. 1783], TribŞc, **13**, nr. 268, 1984, 6.
1813. SĂVULESCU, DUMITRU, *Cultivarea limbii române în şcoală*, LLR, **13**, nr. 3, 1984, 42.
1814. SĂVULESCU, DUMITRU, *Învăţarea corectă a limbii române — act de cultură de înalt patriotism*, TribŞc, **13**, nr. 269, 1984, 4.
1815. SCOROBETE, AUREL, *Observaţii privind studiul limbajului în şcoală*, BIMŞ, 1—2, 100—106.
1816. SEVERIN, GLORIA, *Predarea noţiunii de hiperbolă la clasa a VII-a*, CM, **2**, 1983, 14—19.
1817. SIMION, EMIL, *Eficienţa unor schimburi de experienţă*, TribŞc, **13**, nr. 270, 1984, 4 [v. t. c. la nr. 1761].
1818. SIMONESCU, DAN, *Materiale publicate în străinătate folositoare studiului limbii şi literaturii române*, SCD, **26**, nr. 3—4, 1984, 222—228.
1819. SOARE, GHEORGHE, *Procesul analizei literare*, LLRCP, 185—196.
1820. SPIŢĂ, DOINA, *Gramatica contrastivă, o gramatică a profesorului*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 10, 1984, 15.
1821. STANCU, FLOAREA, *Câteva consideraţii privind comentariul literar pe baza elementelor de interdisciplinaritate la lectura „Mări sub pustiuri" de D. R. Popescu*, ŞM, **10—11**, 1983, 35—37.
1822. STANIMIR, ALEXANDRINA, *Prin jocuri didactice*, TribŞc, **13**, nr. 270, 1984, 5 [v. t. c. la nr. 1761].
1823. STOIAN, RITA, LĂNCRĂGEAN, ANGELA, *Rolul minimului lexical în însuşirea limbajului de specialitate*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 9, 1984, 26.
1824. STROE, A., *Metodologia lecţiilor de gramatică*, LLRCP, 105—114.
1825. ŞINCAN, EUGENIA, *Obiectivele instructiv-educative ale lecţiei de citire*, TribŞc, **13**, nr. 269, 1984, 4.
1826. ŞOVU, GEORGE, *Azi, subiectul la limba şi literatura română (treapta I)*, IB, **31**, nr. 9 427, 2 febr. 1984, 6 [conv. cons. de Aurel Ghimpu].
1827. ŞUTEU, MARIANA, *Lărgirea funcţiei formative a sălii specializate pentru predarea limbii şi literaturii române*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 10, 1984, 17—18.
1828. TEODORESCU, SORIN, *Egy tapasztalatcsere hasznossága*, TÚ, **27**, nr. 11, 1983, 2 [v. rubr. la nr. 1 775].
1829. TIŢĂ-CĂLIN, DOINA, *Studiul noţiunii de epitet în clasele de gimnaziu*, CM, **2**, 1983, 5—13.
1830. TODORESCU, CECILIA, *Câteva sugestii pentru comentariul nuvelei „Fefeleaga" de Ion Agîrbiceanu*, CM, **2**, 1983, 25—32.
1831. TRANDAFIRESCU, ILEANA, *Exprimarea expresivă la orele de compunere*, LLRCP 246—254.
1832. TUDORACHE, GEORGETA, *Studierea noţiunii de pastel în legătură cu poezia „Iarna" de Vasile Alecsandri*, CM, **2**, 1983, 20—24.
1833. VLAHOVICI, ELENA, *Însuşirea terminologiei profesionale*, TribŞc, **13**, nr. 259, 1984, 10.
1834. VLAICU, VARVARA, *Relaţia morfologic — sintactic în învăţarea gramaticii*, LLRCP, 99—105.
1835. VLĂDUŢU, ION, *Predînd gerunziul*, BulŞt Piteşti, 1983, 93—100 [Engl. Ab.].
1836. VOICU, MARILENA, DIACONESCU, LIZICA, *Locul şi importanţa dictării în predarea limbii române la studenţii străini*, BulŞt Piteşti, 1983, 117—122 [rés. fr.].
1837. ZAFIU, GHEORGHE N., *Implicaţiile şi rezolvarea unor probleme mai dificile de vocabular la textele de citire din ciclul primar*, LLRCP, 134—138.
1838. ZĂGREANU, RADU, *Caiet de ortografie*, TribŞc, **13**, nr. 270, 1984, 5 [v. t. c. la nr. 1738.]

1839. * * * *Caiet metodic. 1. Modalităţi de modernizare a predării limbii şi literaturii române.* Apare sub îngrijirea unui colectiv format din: Olga Duţu, Alexandru Florea, Valeria Ilie, Florentina Meleghi. *2. Predarea noţiunilor de teorie literară în ciclul gimnazial.* Apare sub îngrijirea unui colectiv format din: Olga Duţu, Alexandru Florea, Valeria Ilie, Constanţa, [f.e.], 1: 1980, 58 p. multigr.; 2.: 1983, 33 p. multigr. (IŞJ. CCD).

1840. * * * *Însemnări didactice. Aspecte ale procesului instructiv-educativ în şcoala ajutătoare.* Culegere metodică. Coordonatorul volumului: Ion Ciobanu, Constanţa, [f.e.], 1979, 136 p. multigr. (IŞJ Constanţa. CCD).

1841. * * * *Limba şi literatura română în ciclul primar (Contribuţii metodice).* Coordonator ştiinţific: Elena Mateescu. Colegiul de redacţie: Radu Vîrgil, Peti Anghel, Marin Rădulescu. Redactor responsabil: Vasilica Oanţă, [Piteşti], [f.e.], 1981, 200 p. (IŞJ Argeş. CPD. Şcoala Argeşului).

1842. * * * *Perfecţionare, grade didactice. Limba şi literatura română*, LL, nr. 2, 1984, 268—284.

1843. * * * *Proba de verificare a cunoştinţelor de limba română pentru înscrierea în clasa a IX-a (treapta I) de liceu*, LLR, **13**, nr. 1, 1984, 40—41 [sesiunea iunie 1983; subiecte de gramatică, vocabular, ortografie şi punctuaţie date în judeţele Arad, Argeş, Bihor, Botoşani, Braşov, Dolj, Neamţ, Timiş, p. 40—41].

1844. * * * *Programa de limba română pentru clasele V—VIII.* Aprobată cu nr. 41039/1983, Bucureşti, [f.e.], 128 p. multigr. (MEÎ, DÎPPG).

VEZI şi nr. **50**, 109, 128, 139, 155—156, 299, 420, 430—432, 436, 442—443, **444**, 447, 451, 456, 475, 640, 757, 1029, 1297, 1378, **1941, 1947, 1957, 1959, 1968, 1979, 1982, 1986, 1988—1989, 1994—1995, 2001—2002, 2004, 2006—2007, 2014, 2030**, 2057—2058, **2059, 2062, 2092, 2101.**

Recenzii

1845. ARVAT, DUMITRU C., *Pe marginea „Ghidului metodic pentru predarea lecturii literare la clasele V—VIII"*, ŞM, **10—11**, 1983, 171 [de Mircea Gheorghe]. Vezi nr. **1764.**

1846. BĂRBOI, CONSTANŢA, *Cărţi pentru predarea şi învăţarea limbii şi literaturii române*, TribŞc, **13**, nr. 260, 1984, 8 [Mihail Andrei şi Iulian Ghiţă, *Limba română...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2115.**

1847. MARIN, DINUŢA, *Carte universitară de prestigiu*, RPed, **33**, nr. 5, 1984, 63 [Gheorghe Doca, *Analyse...*]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2196.

1848. PĂTRUŢESCU, NICULINA, Valeriu Neştian: *„Metodica* [...]", ŞM, **10—11**, 1983, 170—171. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2721.**

1849. ŞOVU, GEORGE, *Creaţie şi eficienţă*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 9, 1984, 30—31 [Constanţa Bărboi ş.a., *Metodica predării...*]. Vezi nr. **1741.**

1850. ŞOVU, GEORGE, *O „carte a profesorului"*, RLit, **17**, nr. 10, 1984, 19 [*Limba şi literatura...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **58.**

1851. * * * Blideanu Eugen şi Şerdean Ion, *Orientări* [...], BulCD — Sf. Gheorghe, **37**, 1981, 2. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2172.

VEZI şi nr. 69, 71—72, 1435, 1441—1443, 2114, 2120, 2125—2127,2131, 2134—2135, 2137, 2146, 2150, 2152, 2155—2156.

3. LIMBI STRĂINE

1852. AJTAY, MAGDA, *A hetedik osztályos magyar nyelvkönyvről*, Korunk, **43**, nr. 7, 1984, 550—552.

1853. ALLEN, J. P. B., WIDDOWSON, H. G., *Teaching the Communication Use of English*, ESP, 113—134.

1854. APSOTOIU, LILIANA-IOANA, *Les relations paraphrastiques et leurs exploitation didactique*, LMŞ, nr. 1, 1984, 82—89.

1855. ARJOCA IEREMIA, EUGENIA, *Încercare de aplicare pedagogică a teoriei actelor de limbaj în predarea limbii franceze*, BIMŞ, 1—2, 1—11.

1857. BIOLAN, VIRGINIA, *Creativitatea şi puterea de decizie — imperative ale optimizării lecţiei de limbi moderne*, BulŞt Piteşti, 1983, 371—373 [Engl. Ab.].

1858. BIOLAN, VIRGINIA, *Un sistem funcţional de predare a verbelor „irregular" în limba engleză*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 2, 1984, 22—23.

1859. BIRÓ, ZOLTÁN, *Vizuális nyelv az anyanyelvi nevelésben*, NyIK, **28**, nr. 2, 1984, 127—138.

1860. BÎRĂ, ELENA, *Implications of Linguistics Theory and of Language Learning Theory for Language Teaching*, ESP, 77—112.

1861. BORJAN, MARCELA, *Simularea, strategie didactică de predare-învățare a limbilor moderne*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 11, 1984, 26.
1862. BURDEA, SILVIA, SOROIU, RUXANDRA, *Modalități de abordare interdisciplinară în seminariile de limba franceză*, LMȘ, nr. 2, 1983, 146—149.
1863. CANDLIN, CRISTOPHER N., BREEN, MICHAEL P., *Evaluating and Designing Language Teaching Materials*, ESP, 304—346.
1864. CANDLIN, C. N., KIRKWOOD, J. M., MOORE, H. M., *Study Skills in English: Theoretical Issues and Practical Problems*, ESP, 158—187.
1865. CEAMPURU, STELIAN, *Formarea și dezvoltarea creativității la lecțiile de limbi moderne*, LMȘ, nr. 2, 1984, 79—81.
1866. CHIȚORAN, DUMITRU, *The Teaching of English for Special Purposes*, ESP, 64—76.
1867. CHIVESCU, ROMEO, [la rubr.: Dialog între colegi; răspunde lui I. M. din Craiova în legătură cu genul abrevierilor din inițiale în rusă], LMȘ, nr. 1, 1984, 123—125.
1868. CIOCIRLIE, CONSTANȚA, *Derivarea lexicală: consecințe pedagogice*, BIMȘ, 1—2, 12—24.
1869. COSTESCU, VIRGILIU, *Premise psihologice și aptitudini individuale de învățare a limbilor moderne*, LMȘ, nr. 2, 1983, 68—73.
1870. COVACI, VASILE, *De la motivația lingvistică, la motivația învățării*, LMȘ, nr. 2, 1983, 132—135.
1871. DĂSCĂLESCU, MARILENA, *Le test de compréhension orale dans la classe de français*, LMȘ, nr. 2, 1983, 177—187 [cu 2 tab.].
1872. DRAGOMIR, MARIANA, *Sugestii de abordare a textului tehnic în limba franceză*, ÎnvLicTehn, **32**, nr. 4, 1984, 17—18.
1873. DRAGOȘ, LILIANA, GROSU, DOINA, *Promovarea metodelor activ-participative la lecțiile de limba engleză*, RPed, **33**, nr. 7, 1984, 29—32.
1874. DUDLEY-EVANS, TONY, SWART, TIM, WALL, JOHN, *Nucleus. English for Science and Technology. Engineering*, ESP, 349—377 [Longmann, 1979].
1875. ENE, CORNELIA, *Valorificarea conținutului informativ și a potențialului semantic din textele de specialitate*, LMȘ, nr. 2, 1983, 150—157 [cu 2 tab.].
1876. FARKAȘ, PAUL, VLAD, ADRIANA, *Cîteva propuneri pentru îmbunătățirea pronunției limbii engleze la ciclul gimnazial*, BulȘt Pitești, 1983, 405—410 [Engl. Ab.].
1877. FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, *Formarea deprinderilor articulatorii corecte*, TribȘc, **13**, nr. 265, 1984, 6.
1878. FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, *Formarea deprinderilor de înțelegere după auz în primii ani de învățare a limbilor străine*, TribȘc, **13**, nr. 263, 1984, 9.
1879. FOAMETE, ELENA DOLORES, LĂZĂRESCU, MARIANA , LĂZĂRESCU, IOAN, *Importanța foneticii și a fonologiei în învățarea limbii germane*, LMȘ, nr. 1, 1984, 30—34.
1880. FODOR, ECATERINA, *Fonologia limbii ruse și aspectele ei didactice*, LMȘ, nr. 1, 1984, 30—34.
1881. FRIEL, MIKE, *Some Generalising Oral Activities for Mixed ESP Groups*, ESP, 264—275; *Some Problems and Principles in ESP Course Planning*, 276—282.
1882. GALAȚANU, OLGA, *Actes de langage et didactique des langues étrangères*, București, [TUB], 1984, 196 p. multigr. (UB. FLLS. Secția franceză).
1883. GĂLĂȘEANU, NICOARĂ, *The Literary Test in Teaching Foreign Languages*, LMȘ, nr. 1, 1984, 79—81.
1884. GIOSU, GEORGETA, *Corelarea cunoștințelor în predarea limbii franceze*, TribȘc, **13**, nr. 269, 1984, 6.
1885. GIURGIU, VICTORIA, *Predarea textelor de specialitate în corelație cu profilul liceelor*, TribȘc, **13**, nr. 261, 1984, 6.
1886. HAȘDEU, IULIA, *Contribuția elementelor lingvistice și paralingvistice la lărgirea orizontului cultural al celor care învață limba franceză*, LMȘ, nr. 2, 1983, 161—162.
1887. HAWKEY, ROGER, *Syllabus Design for Specific Purposes*, ESP, 212—263.
1888. HÂRLĂOANU, A., *Probleme actuale privind studierea vocabularului de specialitate*, LMȘ, nr. 2, 1983, 136—141.
1889. HUTCHINSON, T., WATERS, A., *Performance and Competence in English for Specific Purposes*, ESP, 135—148.
1890. IHNATIUC, NATALIA, *Rolul și locul limbii materne în procesul de învățare a limbilor străine*, LCȘS, 1979, 79—85 (русс. рез.; îndr. șt.; Maria Király].
1891. IRIMIAȘ, LIA, OPREA, JANA, *Observații în legătură cu predarea și învățarea individualizată a limbii engleze*, BulȘt Pitești, 1983, 365—369 [Engl. Ab.].
1892. ISPAS, BUJOREL, *Unele considerații asupra studiului confruntativ al limbilor*, AUT, **21**, 1983, 73—78.
1893. KERR, ROSALIE, SMITH, JENNIFER, *Nucleus. English for Science and Technology. Nursing Science*, ESP, 379—403 [Longmann, 1978].
1894. KISS, ROXANA, *The Social Dimension of Language: Implications for Foreign Language Teaching*, LMȘ, nr. 2, 1983, 168—176.

1895. KRAMER, BRIGITTE, *Căi de realizarea obiectivelor operaționale la lecțiile de compoziție la clasa a V-a, la limba maternă (germană)*, RPed, **33**, nr. 7, 1984, 33—35.
1896. LUCA, ELFRIEDE, *Valențele formative ale jocului didactic în predarea limbilor moderne*, LMȘ, nr. 2, 1983, 163—167.
1897. MARINCOVICI, AURELIA, *Predarea limbajelor de specialitate: organizarea materialului lingvistic pe baze funcțional-semantice*, LMȘ, nr. 2, 1983, 142—145.
1898. MARINESCU, M., VAIMBERG, S., *Studiul limbilor moderne, instrument de dezvoltare a gîndirii abstracte*, LMȘ, nr. 2, 1983, 56—58.
1899. MATEI, CONSTANTIN, *Aspecte psiho-pedagogice privind stimularea motivației pentru studiul limbii engleze*, LMȘ, nr. 2, 1983, 74—78.
1900. NASTA, DAN ION, *Antrenamentul auditiv și corectarea la nivel fonemic*, LMȘ, nr. 1, 1984, 46—49.
1901. NASTA, DAN ION, *Repere pentru pedagogia lecturii într-o limbă străină*, LMȘ, nr. 2, 1983, 25—29.
1902. NEBUNU, MIHAI, *Proiectarea predării—învățării textului francez de specialitate prin procedeul implementării diagramei Euler-Veun*, RPed, **33**, nr. 7, 1984, 25—29.
1903. NEUMANN, ERIKA, *Die indirekte Rede*, LMȘ, nr. 2, 1984, 188—193.
1904. NICOLESCU, ADRIAN, *ESP and the Theory of Decision*, ESP, 298—303.
1905. NICOLESCU, ADRIAN, *The Teaching of Special Languages in Higher Education: a Matter of Strategic and Tactical Decision*, ESP, 283—297.
1906. NICOLESCU, ADRIAN, [La rubr.: Dialog între colegi: răspunde lui Z. Z. din Buc. în legătură cu engl. *at the seaside*, considerat de autor în LMȘ, nr. 2, 1982, ca ex. de „Romanian English"], LMȘ, nr. 2, 1983, 217—218. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 2070.
1907. NOVEANU, EUGEN, PANĂ, LIGIA, BIZĂU, MARIA, *Proiectarea instrumentelor de evaluare a progresului elevilor*, LMȘ, nr. 2, 1983, 205—216 [cu 2 tab.].
1908. OIȚĂ, ION, *Strukturno-semanticeskaja harakteristika složnyh predloženij (I)*, LMȘ, nr. 2, 1983, 194—204.
1909. OIȚĂ, ION, *Tradițional și modern în practica predării limbilor străine*, LMȘ, nr. 1, 1984, 11—17.
1910. OPRICĂ, OCTAVIAN, *Obiectivele învățării limbilor străine în liceele de specialitate*, PMD, 47—50.
1911. PAPADOPOL, MARIANA, GHEORGHE, GABRIEL, *Studiul comparativ al lexicului fundamental al limbilor romanice*, TribȘc, **13**, nr. 258, 1984, 12.
1912. PETRI, LUCREȚIA, *Fonetica și rolul modelului de pronunțare în predarea limbii engleze*, LMȘ, nr. 1, 1984, 35—40.
1913. POPA, STELUȚA, *Ritmul și intonația în predarea/învățarea limbii franceze*, LMȘ, nr. 1, 1984, 57—62.
1914. POPESCU, MARCEL, *Creativitatea în predarea vocabularului*, LMȘ, nr. 2, 1983, 128—131.
1915. RĂDULESCU, VASILE, TUDOSE, CORNELIU, *L'adoption de la méthodologie didactique au spécifique de l'enseignement technique et de la langue spécialisée*, BulȘt Pitești, 1983, 425—428 [rez. rom.].
1916. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, [La rubr.: Dialog între colegi; răspunde lui C. S., din Sibiu, în legătură cu procedeele prin care se îmbogățește terminologia limbajelor de specialitate], LMȘ, nr. 2, 1983, 218—219.
1917. ROBINSON, PAULINE, *ESP: The Present Position*, ESP, 9—63 [Pergamon Press, 1980].
1918. RUSU, ELENA, *Dezvoltarea deprinderii de a citi prin diferențierea procedeelor de lectură*, LMȘ, nr. 2, 1983, 110—113.
1919. SANDU, DOINA, *Problematizarea în însușirea limbilor moderne în școală*, LMȘ, nr. 2, 1983, 85—88.
1920. SANDULY, LAJOS, *Új szemlétmod és új elemek magyar nyelvoktatási tankonyeinkben*, Korunk, **43**, nr. 5, 1984, 373—376.
1921. SCĂUERU, VIORICA, *Contribuția limbilor moderne la pregătirea profesională a elevilor și inițierea acestora în activitatea de informare și documentare*, ȘM, **10—11**, 1983, 40—42.
1922. SCHIRNNERER, JULIA, FRISBIE, THOMAS, PARSONS, TONY, *A Student-Centred Approach to Learning English*. With a Postscript by Alan Waters, ESP, 189—211.
1923. SCHNEIDER, EDUARD, *Eindringen in die Mutter Sprache. Deutsch Lehrerin Marianne Bokos aus Darova gehört auch den Landesrat der Pionierorganisation an*, NBZ, **28**, nr. 6557, 11 ian. 1984, 1.
1924. SINCLAIR, JOHN McH., *Some Implication of Discourse Analysis for ESP Methodology*, ESP, 149—157.
1925. SNAGOVEANU, ILEANA, *Dificultăți ortoepice în însușirea sistemului vocalic german*, LMȘ, nr. 1, 1984, 50—56 [cu 5 fig.].

1926. SNAGOVEANU, ILEANA, *Funcționalitatea textului ca unitate structurală*, LMȘ, nr. 2, 1983, 106—109.
1927. STAN, I. T., *Cu privire la definirea bazei de articulație*, LMȘ, nr. 1, 1984, 24—29.
1928. STĂNESCU, SPERANȚA, *Begriffliches und Terminologisches am Beispiel „determinativ"*, LMȘ, nr. 1, 1984, 99—105.
1929. STĂNESCU, SPERANȚA, *Utilizarea pragmaticii în formarea capacității de comunicare într-o limbă modernă*, LMȘ, nr. 2, 1983, 114—117.
1930. TOLU, MARIA VIORICA, [La rubr.: Dialog între colegi; răspunde lui A. T. din Piatra Neamț în legătură cu definirea noțiunii de „necesitate de limbaj"], LMȘ, nr. 1, 1984, 119—121.
1931. ȚEPELEA, ADRIANA, *Compunerea ghidată ca exercițiu de muncă independentă cu caracter creativ*, Bulșt Pitești, 1983, 411—419 [la engleză; cu 3 an.; Engl. Ab.].
1932. VASCENCO, VICTOR, *Cultura etnologică și lexicografia didactică*, LMȘ, nr. 2, 1983, 118—123.
1933. VÎRTOSU, ILEANA, *Relația limbi străine/limba maternă și predarea/învățarea fonetică*, LMȘ, nr. 1, 1984, 18—23.
1934. VLAD, CARMEN, *Caracterul formativ al orelor de limbi moderne*, LMȘ, nr. 2, 1983, 82—84.
1935. VLĂDUȚ PEGULESCU, ANCA, [La rubr.: Dialog între colegi; răspunde lui E. P. din Mediaș în legătură cu utilizarea didactică a textului literar], LMȘ, nr. 1, 1984, 125—126.
1936. VULPE, FLORIANA LIA, *Aspecte privind începuturile predării limbilor străine în școlile din Oltenia*, MCC, **4**, 1982, 427—430.
1937. VUȘCAN, ADRIANA, *Tehnici de corectare, verificare și evaluare a cunoștințelor elevilor. Criterii de elaborare a diferitelor tipuri de teste*, ȘS, 1982, 56—61 [la engleză].
1938. ZDRENGHEA, MIHAI M., *Acquiring Registre in a Second Language: a Case of English and Romanian*, CLTA, **21**, nr. 1, 1984, 97—103.
1939. * * * *Îndrumător pentru predarea limbilor franceză și rusă în grădinițele de copii*. Autori: Tăutu Nicolae, Valeriu Georgescu, Maria Turcu, Ana Pleșa-Condratovici. Coordonator principal și inițiator: Nițu Titus. Coordonare metodico-științifică: Cristina Vochiță, Iulia Ardeleanu. Au mai colaborat: Laurențiu Georgescu, Rodica Popa, Aurel Popescu, Elena Stoica, Slobozia, 1979, 310 p. (IȘJ Ialomița, CCD).
1940. * * * *Metodica predării limbii ruse*. Autori: Ecaterina Fodor, Edith Tauberg, S. Vaimberg, Sara Buium, Ana Frai, A. Hîrlăoanu, A. Pedestrașu, Veronica Vaida, Sima Borlea, Aurica Brașoveanu, Romeo Chivescu, Elena Iosub, E. P. Noveanu, Aneta Safta, Felicia Silva, Olimpia Vasecnco, București, TUB, 1975, 181 p. multigr. (UB. FLLSl. Catedra de limbă rusă).
1941. * * * *The Theory and Practice of ESP. Selected Readings*. Edited by Adrian Nicolescu, Bucharest, UP, 1982, 403 p. multigr. (University of Bucharest. Faculty of Foreign Languages. Department of English). Vezi și nr. 1943.
VEZI și nr. **50, 57,** 122—123, 125, 130, 139, 1660, 1662, **1962, 1981, 1985,** 1997, 1999, 2049, 2051, **2107.**

Recenzii

1942. FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, Brendan J. Carroll, *Testing Communicative Performance*, Pergamon Institute of English, 1980, 144 pp., AUBLLS, **32**, 1983, 97—98.
1943. LECCA, DOINA, *The Theory and Practice of ESP* [...], AUBLLS, **32**, 1983, 94—95; și în LMȘ, nr. 2, 1983, 228—229. Vezi nr. **1941.**
VEZI și nr. 69, 1874, 2145.

4. MANUALE, CURSURI, GHIDURI ETC.

1944. ALEXANDRESCU, CONSTANTIN, *Îndreptar de limbă engleză pentru agronomi*, București, EC, 1984, 371 p.
1945. ANDRONOVICI, DOINA, *Limba engleză pentru studenții Facultății de Tehnologia și Chimia Textilelor*, Iași, [AMIPI], 1977, 104 p. multigr. (IPI. Catedra de limbi moderne).
1946. ANGHEL, LAURA, MURARIU, ELENA, OLTEANU, GEORGETA, *Exerciții lexicale și de conversație în limba franceză*, Bacău, [AMÎSBa], 1977, 87 p. multigr. (IÎSBa. Secția engleză—franceză).
1947. APETROAIE, NINA, AVĂDANEI, CONSTANȚA, *Culegere de texte tehnice pentru studenții străini*. Vol. I, Iași, [AMIPI], 1978, 188 p. multigr. (IPI. Catedra de limbi moderne).

1948. ATANASIU, VALENTIN, *Culegere de texte tehnice în limba franceză*. Pentru Facultatea de Hidrotehnică. București, [AMICB], 1977, 68 p. multigr. (ICB).

1949. BAGEACU, VIOREL, *Culegere de texte din presa iraniană*, București, TUB, 1977, 116 p. multigr. (UB. FLRCO. Catedra de limbi orientale. Secția de limba persană).

1950. BALÁSZ, LADISLAU, GOGA, NICOLAE P., *Lingvistică generală și comparată*. [Vol.] 2. Pentru uzul studenților, [Cluj-Napoca], [TUCN], 1983, [II] + 251 p. multigr. (UCN. FF. Catedra de limbă română și lingvistică generală). Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 219.

1951. BALEA, ADRIANA, EL CHACULI, SALEH, *Glosar de verbe arab-român*. Alcătuit de..., Timișoara, TUT, 1978, 29 p. multigr. (UT. CȘSS).

1952. BALLA, SÁRA, RĂCĂȘAN, LIVIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Pentru clasa a III-a. Școli și secții cu predarea în limbile naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-maghiar*, București, EDP, 1984, 252 p. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3041**; **24**, 1981, nr. 2591; **22**, 1979, nr. 2027.

1953. BĂN, A., TODOR-PRUNDAR, C., *Limba rusă contemporană. Lexicologia*, Cluj-Napoca, TUCN, 1979, 167 p. multigr. (UCN. FF. Catedra de filologie slavă).

1954. BANTAȘ, ANDREI, POPESCU, RODICA, VÎLCEANU-IONESCU, IRINA, TUDOR, FLORIN M., CIOBANU, GEORGETA, BEJAN, NICOLAE, *Limba engleză. Știință și tehnică*, București, EDP, 1981, 279 p. MEÎ).

1955. BARBĂ, ECATERINA, CORNEA, THALIA, SAGHIN, DOROTHEA, *Limba germană*. Pentru Facultatea de Mecanică, Tehnologia Construcțiilor de Mașini, Industrializarea Lemnului și Silvicultură (secțiile de construcții civile, industriale și agricole și instalații pentru construcții). Anul I subingineri. Redactor principal: E. Barbă, Brașov, TUBr, 1978, 130 p. multigr. (UBr. Catedra de limbi străine).

1956. BARBĂ, ECATERINA, CORNEA, THALIA, SAGHIN, DOROTHEA, *Limba germană*. Pentru Facultatea de Mecanică, Tehnologia Construcțiilor, de Mașini, Industrializarea Lemnului și Silvicultură (secțiile de construcții civile, industriale și agricole și instalații pentru construcții). Anul II subingineri. Redactor principal: E. Barbă, Brașov. RUBr, 1978, 53 p. (UBr. Catedra de limbi străine).

1957. BARBU, ELISABETA, BOCA, CRISTINA, HAȘDEU, IULIA, SÎRBU, GABRIELA, *Corespondență comercială internațională* [*Română*]. *Engleză. Franceză. Germană*. Redactor coordonator: Al. Deteșan, [București], Editat de „Revista economică", 1980. 432 p. (**Curier.** *Relații economice internaționale*, VI) [cu ind. rom., engl., fr. germ.]

1958. BAUBEC, AGIEMIAN, *Antologie de texte pentru cursul practic de limba turcă*, București, [TUB], 1984, 184 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de limbi clasice, romanice și orientale).

1959. BĂCANU, GEORGE, *Lecții de surdodidactică și surdometodică*. Volumul I, [Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 190 p. multigr. (UCN. FIF. Catedra de psihologie).

1960. BĂDESCU, ALICE L., *Gramatica limbii engleze*, București, EȘE, 1984, 679 p. [cu ind. de mat.].

1961. BERCIU, LUCIA, *Limba germană*. Manual pentru învățămîntul superior economic. Anul I, II, III. Vol. I—II, București, APASE, 1977, 740 p. multigr. (MEÎ. ASE).

1962. BEȘUAN, TUDOR E., *Methods of Teaching English*. Pentru uzul studenților, Timișoara, TUT, 1982, 151 + IV p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbi germanice).

1963. BHOSE, AMITA, *Curs de limba bengali*, București, TUB, 1974, 219 p. multigr.; ediția a II-a, revizuită, 1977, 219 p. multigr. (UB. FLRCO) [reeditare].

1964. BOCA BORDEI, RAMONA, COSTE, ILEANA, POPA, IOAN I., CHANTAR, HASAN, *Ghid român-arab*, Timișoara, TUT, 1976, 193 p. multigr. (UT. FFI. CȘSS) [tiraje în 1978, 1983].

1965. BOCIORT, IGNAT FLORIAN, *Antologie de texte pentru seminarul de interlingvistică*, Timișoara, TUT, 1983, 94 p. multigr. (UT. FF.).

1966. BOCIORT, IGNAT FLORIAN, DOBRE, MIOARA LACRIMA, *Curs elementar de esperanto. Gramatică. Vocabular fundamental. Ghid de conversație român-esperanto*. Pentru uzul studenților. Timișoara, TUT, 1983, 131 p.; ediția a II-a, 1983, 204 p.; ediția a III-a, 1984, 203 + 5 p multigr. (UT. FF).

1967. BOIANGIU, ANETA, *Paleografie româno-chirilică* (Curs special). Tema specială pentru Secția de arhivistică a Facultății de Istorie și Filozofie — București, București, [TUB], 1978, 112 p. multigr. (UB. FIFil).

1968. BORCILĂ, ROSALINDA, GOGA, MIRCEA, *Limba română pentru străini*. Specialitatea: Educație fizică și sport, [Cluj-Napoca], [TUCN], 1979, 255 p. multigr. (UCN. FF. Colectivul de limbă română); remultiplicat în 1983.

1969. BERCEA, LIVIUS PETRU, *Probleme de cultivare a limbii în manualele de gramatică pentru gimnaziu. Vocabularul*, AnEAIL, **1**, 1981, 174—180 [rés. fr.].

1970. BORLEA, SIMA, *Učebnik russkoj razgovornoj reči*. Izdanie vtoroe pererabotannoe. *Manual de conversație în limba rusă*. Ediția a II-a revizuită, București, EȘE, 1983, 416 p.

1971. BORLEA, SIMA, CHIRILĂ, FEODOR, CHIVESCU, ROMEO, IVANOV, ANDREI, OANCEA, REGHINA, O ȚĂ, MARIA, WOLF, SIEGFRIED, *Culegere de texte de limbă*

rusă. Pentru cursurile intensive postuniversitare (Cu exerciții și vocabular), București, TUB, 1977, 399 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de filologie rusă).

1972. BURDEA, SILVIA, IONESCU, DOINA, *Limba franceză pentru construcții*, București, [AMICB], 1977, 214 p. multigr. (ICB. Catedra de limbi moderne).

1973. CABIȚI, VASILE, *Anagnostiko grammatike*. Gia ten dettere taxe, București, EDP, [1981], 119 p.

1974. CAZACU, DIMITRIE, *Limba rusă*. Anul I. Ingineri. Brașov, [RUBr], 1980, 92 p. multigr. (UBr. Catedra de limbi străine).

1975. CEAMURIAN, ASHEN, RENȚEA, MARIA, *Culegere de texte și exerciții lexicale. Materiale de construcții. Limba rusă*. Pentru studenții anului I, București, AMICB, 1979, 76 p. multigr. (ICB).

1976. CENȚEA, LARISA, IOAN, ALICE, OPRESCU, SANDA, *Lecții de limba franceză cu magnetofonul* pentru anul I Facultatea de Agricultură și Horticultură. Reeditare, București, [AMIAB], 1979, 109 p. multigr. (IAB. FAH).

1977. CLONȚEA, PROCOPIE, BANTAȘ, RUXANDRA, *Culegere de texte din literatura engleză a secolului al XVIII-lea*, București, [f. e.], 1979, 253 p. multigr. (IÎSP. FPed. Catedra de limbi străine).

1978. CMECIU, DOINA, *Exerciții gramaticale*. Partea 1—2. Bacău, AMIÎSBa, 1: 1977, 47 p. dact.; 2: 1981, 108 p. multigr. (IÎSBa. Catedra de limbi străine).

1979. CONDREA-DERER, DOINA, *Lexicul italian prin exerciții*. București, EȘE, 1984, 260 p.

1980. CONSTANTINESCU, ANTONIA, DUDA, GABRIELA, *Culegere de texte tehnice. Vocabular și exerciții*, Ploiești, CMIPGP, 1977, 200 p. multigr. (IPGP).

1981. COSMIN, LUCIA, *Méthodologie de l'enseignement du français—langue étrangère*. Cours, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 139 p. multigr. (UCN. FIF. Catedra de pedagogie—metodică).

1982. COSTE, ILEANA, NOVEANU, EUGEN, PRECUP, IERONIM, SANDA, GEORGE, SCĂRLĂTESCU, DORU, *Limba română*. Pentru anul pregătitor. Semestrul I. Începători. Coordonator: George Sanda, București, TUB, 1978, 216 p. multigr. (MEÎ); remultiplicare în 1979 (pe copertă: 1982). Vezi și BRL, **24**, 1981, nr. 2612.

1983. CRĂCIUN, MARIANA, *Bemerkungen zur linguistischen Terminologie der Sprachbücher aus der V.—VIII. Klase*, Echinox, **15**, nr. 5—6, 1983, 19.

1984. CRENGĂNIȘ, ADRIAN, *Să învățăm: Esperanto (I)*, NU, **10**, nr. 1, 1983, 12; *(II)*, nr. 2—3, 32; *(III)*, nr. 4, 11; *(VI)*, **11**, nr. 3—4, 1984, 22.

1985. CRISTEA, TEODORA, *Linguistique et techniques d'enseignement*, București, [TUB], 1984, 318 p. multigr. (UB. FLS).

1986. CRISTUREAN, ANA, BENEA, VERONICA, *Limba română*. Curs practic pentru studenții străini, Cluj-Napoca, [AMIPCN], 1981, 256 p. multigr. (IPCN).

1987. CRIVEANU, IRINA, VOIA, MARIA, ZDRENGHEA, MIHAI M., *A Practical English Grammar (with Exercises)*, [Cluj-Napoca], [TUCN], 1978, 280 p. multigr. (UCN. FF).

1988. CUCEU, MARIA, PAȘCALĂU, MARIA, GOGA, MIRCEA, URICARU, LUCIA, VIEHMAN, ALINA, *Limba română pentru străini. Basme populare românești. Texte structurale*. Coordonator: G. Gruiță, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 65 p. multigr. (UCN. FF).

1989. CUCEU, MARIA, GOGA, MIRCEA, PAȘCALĂU, MARIA, URICARU, LUCIA, VIEHMAN, ALINA, *Limba română. Pentru străini. Lecturi pentru începători*. Nivelul I. Coordonator: G. Gruiță, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, II + 68 p. multigr. (UCN. FF).

1990. CURTUI, AUREL, MORGOVAN, MARIANA, *Concise Dictionary of Literary Terms*, Oradea, [AMIÎSO], 1979, 36 p. multigr. (HEI).

1991. DEBOVEANU, ELENA, *Limba polonă contemporană. Flexiunea*, București, TUB, 1977, 241 p. multigr. (UB. FLS. Secția de limbi și literaturi slave).

1992. DOBRESCU, LIANA, *Limba engleză*. Pentru anul II ingineri—instalații. Partea I—II. București, [AMICB], I: 1976, 48 p. multigr.; II: 1977, 56 p. multigr. (ICB. Catedra de limbi moderne).

1993. DOBRESCU, LIANA, ISAC, IOANA MARIA, *Limba engleză*. Pentru anul I ingineri, [București], [AMICB], 1979, 100 p. multigr. (ICB); reeditare a ed. din 1978. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 2053.

1994. DOCA, GHEORGHE, *Exerciții de limba română pentru anul pregătitor. Formele cazuale ale substantivului*, București, [TUB], 1984, 140 p. multigr. (UB. FLLR. IL).

1995. DOSPINESCU, VASILE, *Le nom (Déterminants — Caractérisants — Substituts)*, Suceava, [AMIÎSSu], 1979, (1980), XXVII + 184 p. multigr. (IÎSSu. Secția româno-franceză) [pe copertă, înaintea titlului: *Morpho-syntaxe du français contemporain*].

1996. DRAGOȘ, ELENA, *Structuri narative și semantice* [Cluj-Napoca], [TUCN], 1978, 100 p. + 1 pl. multigr. (UCN. FF) (Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu].

1997. DRĂGHICESCU, JANETA, *Manualul de limbi moderne — instrument de formare și educare materialist-științifică*, LMȘ, nr. 2, 1983, 21—24.

1998. EVSEEV, I., ISPAS, B., *Lexicologia limbii ruse*. Caiet de seminar. *Leksikologija russkogo jazyka*. Posobije dlja seminarskih zanjatij, Timișoara, TUT, 1978, 85 p. (UT. FF. Catedra de limba și literatura rusă).

1999. FELEA, ANA, VINȚELER, ONUFRIE, *Considerații asupra manualelor școlare de limba rusă*, LMȘ, nr. 2, 1983, 30—33.

2000. FILIPOVICI, ALEXANDĂR, VESNICI, SLAVKO, *Citanka i gramatika za III razred*, București, EDP, 1983, 243 p.

2001. FLAIȘER, MARIANA, *Culegere de exerciții de limba română pentru studenții din anul pregătitor*, Iași, [TUI], 1978, 139 p. multigr. (UI. FF).

2002. FLOREA, MELANIA, *Exerciții de limba română pentru anul pregătitor. Articolul posesiv și articolul demonstrativ*, București, [TUB], 1984, 108 p. multigr. (UB. FLLR. IL). Vezi și nr. 2114.

2003. FORAI, MIHAIL, MUSTĂȚEA, ALEXANDRINA, *Cahiers de textes et d'exercises lexicaux, de conversation française* (I-ère et II-ème année d'études), Pitești, TUB, 1979, 92 p. multigr. (MEI. IÎSP. FÎP. Secția franceză—engleză).

2004. GAFENCU, MIHAI, MĂRGINEANȚU, DORINA, ȘERBAN, VASILE, ȚÂRA, VASILE D., *Cultivarea limbii române în liceu — Norme și exerciții —* . Coordonator.: Vasile Șerban, București, EDP, 1983, 224 p. Vezi și nr. 2120, 2134, 2146, 2152.

2005. GALIȘ, LIVIA, KOLESNIKOVA, NADEJDA, NĂSTĂSESCU, VIOLETA, TURCU, FULVIA, *Topical Economic Texts*. Vol. II. Collected and abbreviated by..., București, APASE, 1977, IV + 287 p. multigr. (ASE. FCEI. Catedra de limbi străine. Colectivul de limbi germanice).

2006. GAȘPAR, MARIN, TÓTHARSÁNYI, ALEXANDRU, *Limba română*. Clasa a VIII-a. Școli și secții cu predarea în limbile naționalităților conlocuitoare. București, EDP, 1984, 336 p. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 2151; **24**, 1981, nr. 2634.

2007. GEHL, IOAN, *Curs practic de limba română pentru studenții de peste hotare*. Anul I. Facultățile de mecanică și construcții, Timișcara, AMIPT, 1980, 182 p. multigr. (IPT).

2008. GEHL, IOAN, *Texte de limba română. Pentru studenții străini (Profil electrotehnică)*, Timișoara, [AMIPT], 1978, 48 p. multigr. (IPT. Catedra de limbi moderne).

2009. GHIȚESCU, MICAELA, *Mică gramatică portugheză*, București, EȘE, 1984, 216 p.

2010. GORUNESCU, ELENA, *Lexicul limbii franceze prin exerciții*, București, EȘE, 1984, 285 p.

2011. GROZAV, MARIA, *Caiet de seminar*. Culegere de texte de specialitate și modele de corespondență comercială, Timișoara, TUT, 1979, 56 p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbi germanice. Disciplina limba germană. Specialitatea: Științe economice).

2012. GRUIȚĂ, MARIANA, *Readings in Linguistics*. Texte de lingvistică, comentarii, note și exerciții, Cluj-Napoca, [TUCN], 1978, VI + 349 p. multigr. (UCN. FF) Vezi și nr. nr. 2163.

2013. GULIVATI, VIORICA, *Manual de limba franceză* (Pentru Facultatea de Textile), Iași, [AMIPI], 1978, 136 p. multigr. (IPI. Catedra de limbi moderne).

2014. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Predarea gramaticii în manualul de clasa a V-a*, LL, nr. 3, 1984, 409—414 [de Ana Dumitrescu și Vasile Teodorescu]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2144**.

2015. HAȘDEU, IULIA, SÎRBU, GABRIELA, *Correspondance commerciale*, București, [f. e.], 1984, 60 + [4] + [58] p. multigr. (AȘG).

2016. HÎRLĂOANU, ALFRED, *Curs de limbă și corespondență economică rusă*, București, APASE, 1980, [V] + 554 p. multigr. (ASE. FC. Catedra de limbi străine. Colectivul de limba rusă).

2017. HOFFMAN, ELKE, *Culegere de texte pentru studiul limbii germane*, Timișoara, [AMIAT], 1977, 123 p. multigr. (IAT. FA).

2018. HORVATH, DUMITRU, *Limba rusă*. Culegere de texte. Mine. Electrotehnică minieră. Metalurgie, Baia Mare, [AMIÎSBM], 1977 (pe copertă: 1978), 220 p. multigr. (IÎSBM. FS).

2019. ILIESCU, DAN, *General English for Faculties of Agronomy and Horticulture*. 1-st Year of Study. București, AMDIAB, 1977, 76 p. multigr. (IAB). Vezi și nr. 2144.

2020. ILIESCU, DAN P., *General English for Faculties of Land Reclamation*, 1-st Year of Study. București, AMIAB, 1983, 85 p. multigr. (IAB). Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2644.

2021. IONESCU, FLORIN, *Compendiu de gramatică engleză pentru uzul studenților Institutului Agronomic „N. Bălcescu" București*, [București], AMDIAB, 1978, 52 p. multigr. (IAB. Colectivul de limbi străine).

2022. IONESCU, FLORIN, *Vocabular minimal englez-român de termeni de medicină veterinară și zootehnie*, București, [AMIAB], 1978, 23 p. multigr. (IAB. Colectivul de limbi moderne).

2023. IONESCU, TUDOR, *Culegere de texte pentru curs practic de limba franceză* (anii I și II ai Facultății de Fizică), Cluj-Napoca, [TUCN], 1979, 150 p. multigr. (UCN. FF).

2024. IORGULESCU, SILVIA, *Culegere de texte și exerciții. Limba rusă pentru studenții anului II*, București, [AMICB], 1978, 40 p. multigr. (ICB. Catedra de limbi moderne).

2025. IRIMIA, DUMITRU, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Iași, [TUI], 1980, 306 p. multigr. (UI. FF).

2026. KALIK, ANGELICA, *Exercises de grammaire française*. Fasciculele I—II, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, I: 225 p.; II: 148 p. multigr. (UCN. FF. Catedra de limbă și literatură franceză).

2027. KLEININGER, THOMAS, *Limba germană*. Culegere de texte și exerciții. Ploiești, CMIPGP, 1978, 150 p. multigr. (IPGP). Vezi BRP, **24**, 1981, nr. 2651.

2028. LIVESCU, JEAN, SAVIN, EMILIA, PANDELESCU, FR., *Limba germană*. [Vol.] II. Texte de specialitate — Istorie. Colaborator: Radu Manolescu, București, TUB, 1977, 494 p. multigr. (UB).

2029. LUCUȚA, YVONNE, *Einführung in die Semantik*, Timișoara, TUT, 1978, II + 169 p. multigr. (UT. FF); 2. Auflage, *Einführung in die Lexikalische Semantik*, Timișoara, TUT, 1982, II + 169 p.

2030. MACOVEI, T., *Texte paleoslave și slavone. Dicționar slavo-român*, Iași [TUI], 1977, 218 p. multigr. (UI. FF).

2031. MARINESCU, R., BARNA, A., PITĂROIU, FL., *Manual de limba franceză*. Pentru subingineri. Anul I. Vol. I, Brașov, RUBr, 1978, 52 p. multigr. (UBr. Catedra de limbi străine).

2032. MARINESCU, R., PITĂROIU, FL., *Limba franceză pentru industria lemnului*. Anul II, Brașov, RUBr, 1978, 76 p. multigr. (UBr. Catedra de limbi străine).

2033. MAXIM, MIHAI, *Limba turco-osmană*. Curs practic, București, [TUB], 1984, 272 p. multigr. (UB. FIF. Catedra de istorie universală).

2034. MAZILU, CECILIA, *Culegere de texte și exerciții în limba franceză pentru Facultatea de Muzică*, Timișoara, TUT, 1977, 82 p. multigr. (UT. FFI. Catedra de limbi romanice).

2035. MERCEA, IOANA, *Curs de limba engleză pentru mecanica agricolă*, Cluj-Napoca, AMIPCN, 1977, 166 p. (IPCN).

2036. MIHĂILESCU, GABRIELA, GALAN, IUSTINA, *Manual de limba franceză*. Pentru Facultatea de Mecanică, București, AMIPB, 1978, 124 p. multigr. (IPB).

2037. MIHĂILESCU, SEVER, O., *Curs de limba rusă*. Pentru studenții secțiilor de pielărie și confecții din piele, Iași [AMIPI], 1977, 42 p. multigr. (IPI. Catedra de limbi moderne).

2038. MILIN, JIVA, *Limba rusă*. Pentru studenții Facultății de Științe Economice. Anii I și II de studiu, Timișoara, TUT, 1980, 317 p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbă și literatură rusă).

2039. MOCANU, PAVEL, *Ghid de conversație român-portughez*, București, EST, 1984, 136 p.

2040. MOCANU, PAVEL, *Guia de conversação Português-Romeno*, București, EST, 1984, 145 p.

2041. MOCUȚA, GHEORGHE, *Volum cu texte în limba engleză pentru studiul zootehniei. Textbook in English for the Study of Animal Breeding*, Cluj-Napoca, AMIACN, 1978, 199 p. p. multigr. (IACN. FZMV. Secția de zootehnie).

2042. MOISESCU, MARLENA, *Manual de limba germană (nivel mediu) pentru studenții medicinești*, [București], [TIMFB], [1980], 96 p. multigr. (IMFB. Disciplina de limbi moderne).

2043. MURĂREȚ, ION, *Histoire de la langue française*. Ediția a 2-a nerevizuită. [Partea 1] *(Des origines au XIV-e siècle)*. [Partea a 2-a] *(Le moyen français), 1328—1591*, București, TUB, 1977 (pe copertă; 1978), I: 455 p. multigr.; II: 281 p. multigr. (UB. FLRCO). Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 2216.

2044. NASTA, LIANA, *Culegere de texte și exerciții pentru anul I hidrotehnică*, București, [AMICB], 1977, 49 p. multigr. (ICB) [pentru limba engleză].

2045. NAUM, VICTORIA, *Curs practic de limba italiană*, Iași [TUI], 1977, 357 p. multigr. (UI. FF); remultiplicat în 1980. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2671.

2046. NECULA, ION P., *Ortografia prin imagini și comparații*. [Partea I], București, EDP, 1969, 139; p.; Ediția a II-a revizuită și adăugită, 1972, 159 p. Partea a doua, București, EDP, 1972, 92 p.; Partea a treia, București, EDP, 1983, 71 p.

2047. NEGUȘ, DOINA, STOENESCU, CONSTANȚA, *Dossier pédagogique*, [Part. 1] *Béton*. [Part. 2] *Confort*, București, [AMICB], 1980, I: 16 p.; II: 20 p. multigr. (ICB).

2048. NICOLAE, GERTRUD, *Deutsch für Bauingenieure*. Lehrbuch für Anfänger und Fortgeschrittene, Iași, [RIPI], 1982, 172 p. multigr. (IPI).

2049. NICOLESCU, ADRIAN, *Entropie și redundanță în manualul de limbă modernă*, LMȘ, nr. 2, 1983, 16—20.

2050. NICOLESCU, ADRIAN, BÎRĂ, ELENA, CORNILESCU, ALEXANDRA, ȘTEFĂNESCU, IOANA, *British Life and Institutions in the 20-th Century: an Anthology* (Culegere de texte pentru cursul practic), București, [TUB], 1978, 233 p. + 2 h. (UB. FLLS. Catedra de limbă și literatură engleză).

2051 NICOLESCU, DANIEL, *Mic dicționar de terminologie medicală* (Pentru anul pregătitor), Bacău, AMIÎSBa, 1979, 75 p. multigr. (IÎSBa. CȘSS).

2052. PALAGE, ADRIAN, *Observații asupra manualului de limba germană pentru anul II de studiu*, EDP, Buc., 1982, ȘS, 1982, 62—64 [de Cornelia Danciu și Aurelia Căludărița].

2053. PATAKY, EMILIAN, PECULEA, POMPILIU, *Engleză pentru subingineri*. Mecanica A și M.A.E. Tehnologia construcțiilor de mașini. T.C.M. și D.P.T.T. Zi și seral. Anii I și II Brașov, RUBr, 1977, IV + 145 p. multigr. (UBr. Catedra de limbi străine).

2054. PĂSAT, MIHAELA, *Culegere de texte și exerciții (în limba franceză)* — adresată studenților matematicieni — ,Timișoara, [TUT], 1980, 131 p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbi romanice).

2055. PECULEA, POMPILIU, *Ghid practic de limba engleză*. [Vol.] 1. *Pronunție. Reguli de citire. Nume proprii. Ortografie. Folosirea majusculelor. Punctuație. Despărțirea în silabe. Tipuri de construcții. Compoziție. Redactarea. Stilul oficial. Acte oficiale. Abrevieri. Vocabular englez-român*. [Vol.]2. *Dificultăți de morfologie, sintaxă și lexic*. Brașov, RUBr, 1: 1977. 134 p. multigr. 2: 1978. 174 p. multigr. (UBr).

2056. PETRICĂ, LARION, *Cours de méthodologie de l'enseignement du français*. Suceava, [AMIÎSSu], 1977. 128 p. multigr. (IÎSSu. Secția filologie).

2057. POENARU, VASILE, *Româna pentru dumneavoastră. Romanian for You*. Anul III. Seria III. *Lecția II—XV*. TribRom, **12**, nr. 257, 1983, 11; **13**, nr. 260—271, 1984, 11; Seria IV. Anul I. *Lecția 1—3*, nr. 278—281, 11.

2058. POENARU, VASILE, *Un nou curs de limba română*, TribRom, **13**, nr. 278, 1984, 11 [la rubr.: Româna pentru dumneavoastră].

2059. POPESCU, FLORIN D., *Limba română (Sintaxa)*. Manual pentru liceele pedagogice (clasa a XI-a și a XII-a) și pentru liceele de filologie—istorie (clasa a XII-a). București, EDP, [1983], 123 p. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 3174; **23**, 1980, nr. 2469; **22**, 1979, nr. 2097.

2060. POPESCU, ION, *Limba română. Gramatică și noțiuni de fonetică și de vocabular*. Manual pentru clasa a VII-a, București, EDP, 1984, 184 p. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2693; **22**, 1979, nr. 2098; **21**, 1978, nr. 2226; **20**, 1977, nr. 1779; **18**, 1975, nr. 1480.

2061. POPESCU, ION, *Limba română. Gramatică și noțiuni de vocabular și de istorie a limbii române*. Manual pentru clasa a VIII-a, București, EDP, 1984, 160 p. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3175**; **24**, 1981, nr. 2694; **23**, 1980, nr. 2472; **21**, 1978, nr. 2227; **20**, 1977, nr. 1780; **18**, 1975, nr. 1481.

2062. POPESCU, ȘTEFANIA, *Gramatică practică a limbii române cu o culegere de exerciții*. Ediția a III-a, revăzută și îmbogățită, București, EDP, 1983, 576 p. [cu răspunsuri la unele exerciții]. Vezi BRL, **14**, 1971, nr. 560, [**10**], 1967/1968, nr. 342.

2063. PURCEL, ALEXANDRA, MIHALCIUC, MARIA, SCHULLER, PAULA, *Manual de limba germană pentru începători. Deutsch für Anfänger*, București, APASE, 1980, 399 p. multigr. (ASE. Catedra de limbi moderne); remultiplicare în 1981.

2064. RATHBUN, JACK, COTRĂU, LIVIU, *English Practical Course (Two Approaches to Literature)*, București, 1983, 160 p. (MEÎ. UCN).

2065. RĂDULESCU, G., *Curs de limba germană pentru studenții institutelor agronomice*, București, [AMIDAB], 1977, 145 p. multigr. (IAB); remultiplicare.

2066. RENȚEA, MARIA, *Culegere de texte. Limba rusă. Construcții civile*. Anul II. Ingineri, București, [AMICB], 1977, 56 p. multigr. (ICB).

2067. SAUER, GERTRUD, *Der Begriff des Satzes in der deutschen Grammatik. Vorlesung über die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. I Teil, Iași, [TUI], IV + 247 p. multigr. (UI. FF).

2068. SAVIN, EMILIA, ROTH, NATALIA, TUȘINSCHI, PAUL, *Texte și exerciții pentru seminarul de traducere din limba română în limba germană*, București, TUB, 1977, 295 p. multigr. (UB. FLG. Catedra de limbă și literatură germană).

2069. SINKA, TIBERIU Z., PETRESCU, MARIANA, *Curs practic de limba germană* (Culegere de texte pentru Facultatea de Științe Economice), Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 81 p. multigr. (UCN. FF. Catedra de germanistică).

2070. SION, MARGARETA, *Choix de textes. Informatique*, București, TUB, 1977, 191 p. multigr. (UB. FLRCO. Catedra de limba franceză).

2071. SLONOVSCHI, ANGELA, *Limba rusă*. Pentru anul II construcții, [AMIPI], 1978, 91 p. multigr. (IPI. Catedra de limbi moderne).

2072. SLUȘANSCHI, DAN, *Sintaxa propoziției latine*, București, [TUB], 1984, 247 p. multigr. (UB. FLS. Catedra de limbi clasice, romanice și orientale).

2073. SPOREA, SVETLANA, SIMULA, TRAIAN, *V mire mudryh slov. Citaty, krylatye slova, poslovicy i pogovorki*, Constanța, [AMIÎSC], 1978, 194 p. multigr. (MEÎ. IÎSC).

2074. STAN, MINODORA, *Lecții de limba rusă cu magnetofonul*. Anul I, București, [AMIAB], 1975, 63 p. multigr. (IAB. FÎF. Catedra de limbi străine); remultiplicare în 1976. Vezi și nr. 2162.

2075. STĂVARU, VERSAVIA, *Culegere de texte în limba franceză pentru anul I, II, III Facultatea de Agricultură*, Cluj-Napoca, [AMDIACN], 1965, 214 p. multigr. (IACN); Ediție revăzută, 1977, 162 p. multigr. (IACN. FAH).

2076. ŞTEFANOVICI, VERA, *Limba rusă*. Pentru studenţii Facultăţii de Tehnologie Chimică a Textilelor (anul I), Iaşi, [AMIPI], 1982, 36 p. multigr. (IPI. FTCT. Catedra de limbi moderne).

2077. ŞTEFĂNESCU, E., HAMSEA, B., *Engleză pentru subingineri*. Anii I şi II zi şi seral. *Construcţii. Instalaţii. Industria lemnului*, Braşov, RUbr, 1978, 150 p. multigr. (UBr).

2078. TAMAS, ILDIKO-MARIA, *Limba franceză pentru secţiile: Utilaj tehnologic. Turnătorie. Prelucrări metalurgice*, Cluj-Napoca, AMICPN, 1978, 232 p. multigr. (IPCN).

2079. TRANCOTĂ HOHAN, LUCIA, *Ştiţi să redactaţi o scrisoare în limba engleză?*, Bucureşti, EAI, 1984, 200 p.

2080. TRIFU, SEVER, ZDRENGHEA, MIHAI, VOIA, MARIA, *Antologie de texte critice de lexicologie*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 189 p. multigr. (UCN. FF).

2081. TUDOR, FLORIN MIRCEA, *Curs practic de limba engleză*, Iaşi, [AMIPI], 1978, 176 p. multigr. (IPI. FTCT. Catedra de limbi moderne).

2082. VALENTINA, ANA, *Limba spaniolă*. Culegere de texte, Ploieşti, CMIPGP, 1978, 62 p. multigr. (IPGP).

2083. VESCU, VICTOR, *Curs de gramatică istorică a limbii sîrbocroate*, Bucureşti, TUB, 1977, 118 p. multigr. (UB. FLSl).

2084. VESCU, VICTOR, *Ghid de conversaţie român-sîrbocroat*, Bucureşti, EST, 1983, 164 p.

2085. VESCU, VICTOR, *Istoria limbii sîrbocroate literare (de la începuturi pînă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Bucureşti, [TUB], 1978, 100 p. multigr. (UB. FLLS).

2086. VINŢELER, ONUFRIE, KISS, LIDIA, *Slovar' omonimov. Dicţionar de omonime*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1984, [II] + 148 p. multigr. (UCN. FF. Catedra de filologie slavă).

2087. VÎRTOSU, ILEANA, *Cours de langue française contemporaine*, Bucureşti, TUB, 1977, 302 p. multigr. (UB. FLRCO). Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 2243.

2088. VLAD, FELICIA, GERDANOVITS, ANA, *Structuri ale verbelor din limba română (proiect)*. Coordonator: Ion Muţiu, Timişoara, TUT, 1978, V + 208 p. multigr. (UT. CŞSS).

2089. WORSCHING, LISELOTTE, GEHL, IOAN, *Curs practic de limba germană*. Facultatea de Electrotehnică, anul II, secţia E. Tc. şi A. C., Timişoara, [AMIPT], 1977, 165 p. multigr. (IPT. Catedra de limbi moderne).

2090. ZDRENGHEA, MIHAI, *Introduction to Semantics*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 174 p. multigr. (UCN. FF).

2091. ZDRENGHEA, MIHAI M., *Readings in English Morphology*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 125 p. multigr. (UCN. FF).

2092. ZUGUN, PETRU, *Limba română contemporană. Fonetica şi fonologia*, Iaşi, [TUI], 1976 (pe copertă: 1980), 187 p. multigr. (UI. FF).

2093. * * * *Agnostiko grammatike*. Gia ten tetarte taxe, Bucureşti, EDP, 1982, 263 p.

2094. * * * *Antologie de texte latine*. Pentru secţiile de limbi romanice. Vol. I. Partea I: *Epoca republicană*. Partea a II-a: *Epoca lui Augustus*, Bucureşti, TUB, I: 1978, 299 p. multigr.; II: 1980, 178 p. multigr. (UB. FLS. Catedra de limbi clasice şi orientale).

2095. * * * *Caiet de seminar*. [Vol.]. I. *Culegere de texte de specialitate. Disciplina: Limba germană*, Timişoara, [TUT], 1977, 47 p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbi germanice. Specialitatea: Educaţie fizică şi sport).

2096. * * * *Caiet de seminar*. [Vol.]. I. *Culegere de texte de specialitate. Modele de corespondenţă comercială externă*, Timişoara, [TUT], 1977, 25 + 4 p. multigr. (UT. FFI. Disciplina limba germană. Specialitatea: studii economice).

2097. * * * *Culegere de texte de specialitate în limba franceză pentru Facultatea de Medicină, Pediatrie, Stomatologie şi Farmacie*, Bucureşti, [TIMFB], 1979, 205 p. multigr. (IMFB. Catedra de limbi moderne).

2098. * * * *Culegere de texte în limba germană pentru secţia Economia serviciilor de alimentaţie publică şi turism*. Texte für den Deutschunterricht aus der Sektion Gaststätenwesen und Fremdenverkehr. Coordonator: Purcel Alexandra. Autori: Berciu Lucia, Purcel Alexandra, Mihalciuc Maria, Nicolae Dan, Bucureşti, APASE, 1980, 120 p. multigr. (ASE. FC).

2099. * * * *Culegere de texte în limba germană*. Ingineri. Anul I. Facultatea de Construcţii Aerospaţiale. Autor: Mariana Marinescu-Iusco, Bucureşti, [AMIPB], 1979, 87 p. multigr. (IPB. Catedra de pedagogie şi limbi străine).

2100. * * * *Curs de limba germană*, Bucureşti, [AMDIAB], 1978, 70 p. multigr. (IAB. FÎF).

2101. * * * *Exerciţii şi probleme de limba română şi matematică pentru învăţămîntul primar*. Coordonatori: Dorina Tărnă, Elena Cavaleru, Neculai Alexandrescu. Colectiv de redactare: Cap. I: Hagimă Gheorghe, Mihai Didina, Miron Ana, Năstase Geta, Pasăre Natalia, Pascal Dorina, Petraru Tanţa, Popa Elena, Radu Ana, Stan Mariana, Şchiopu Olga, Şoşu Elena, Teirău Eugen, Vanghelovici Constanţa; Cap. al II-lea: Vicoleanu Ioan; Cap. al III-lea: Avram Aritina, Chiriac Genoveva; Cap. al IV-lea: Birgăoanu Eufrosina,

Dandu Ana, Dospinescu Teodora, Petraru Tanța, Tanțu Smaranda, Bacău, [f.e.], 1983, 159 p. multigr. (IȘJ Bacău, CJSÎ, CPD Bacău). Vezi și nr. 2126.

2102. * * * Γραμματικη τῆς ἑλληνικῆς γνωσσας, Γιά τήν ἕβδομη τάξη, București, EDP, 1980, 248 p. Vezi și BRL, **23**, 1980, nr. 2 498.

2103. * * * *Grammatike*. Gia ten trite taxe, București, EȘP, 1980, 80 p.

2104. * * * *Japanese for Today. Gakken*. Anii I—III. Anul I: *Lecțiile 1—7*. Anul II: *Lecțiile 8—20*. Anul III: *Lecțiile 21—30*. București, [f.e.], 1978, I: 84 p.; II: 152 p.; III: 116 p. multigr.

2105. * * * *Limba franceză*. Manual pentru anul I al facultăților A.S.E. Partea I. Colectiv de redacție: Băluș Lelia, Burada Iacob Doina, Constantinescu Ileana, Dijmărescu Gabriela, Stoicescu Rodica, Vrabie Henriette, București, APASE, 1977, 285 p. multigr. (ASE, FC). Vezi BRL, **25**, 1981, nr. 2733.

2106. * * * *Limba rusă*. Volumul II. Autori: V. Andreescu, J. Apostol, E. Băloiu, D. Dragnev, E. Ghițulescu, E. Jivănescu, I. Jurconi, L. Mărgulescu, V. Nichitina, G. Zîl-Rece, N. Vasilevschi, I. Vîrsta. Coordonatori: I. Jurconi, D. Dragnev, I. Vîrsta, București, APASE, 1979, 326 p. multigr. (APASE, Catedra de limbi străine).

2107. * * * *Limba rusă contemporană — Împrumuturi* — (Curs special). Colectivul de autori: Maria Dumitrescu (și coordonator), Ecaterina Fodor, Mihaela Moraru, Paraschiva Șerbănescu, Henriette Vrabie, Siegfried Wolf. Studenții: Daneleico Tania, Keresztesi Margit, Mălai Valentina, Sava Luminița, București, [TUB], 1984, 135 p. multigr. (UB, FLLS, Catedra de filologie rusă).

2108. * * * *Manual de limba engleză. Pentru lectorate. Nivel intermediar și avansat. English for Intermediate and Advanced Students*. Coordonator: Redactare generală :Sanda Retinschi. Colaboratori: Partea I: Sanda Retinschi. Partea a II-a: Lia Pop, Maria Ciofu, Doina Motaș, Monica Săulescu, Doina Țurcanu, Marieta Mociorniță, Rodica Cherulescu. Documentare, colaționare: Ileana Baciu, București, TUB, 1979, 236 p. (UB, FLS, Catedra de limba și literatura engleză).

2109. * * * *Manual de limba germană*. (Vol. I). Pentru studenții medicinești. Autor: Marlena Moisescu, București, [TIMFB], [1980], 79 p. multigr. (IMFB, Disciplina limbi moderne).

2110. * * * *Manual de limba rusă pentru învățămîntul economic superior*. Volumul I. Autori: V. Andreescu, J. Apostol, E. Băloiu, D. Dragnev, T. Florescu, E. Ghițulescu, A. Hîrlăoanu, V. Jivănescu, I. Jurconi, L. Mărgulescu, M. Solomon, N. Vasilevschi, V. Văleanu, I. Vîrsta. Coordonatori: E. Ghițulescu, V. Văleanu, V. Jivănescu, București, APASE, 1979, III + 394 p. multigr. (ASE, FC, Catedra de limbi străine).

2111. * * * *Quaderno di esercizi di sintassi. I*. Il quaderno à stato elaborato da: Geta Păun, Adriana Mărgineanu, Liliana Ionescu, Mihaela Pădureanu, Viorica Turzai studentese nell II anno della Facoltà din lingue romanze i classiche, [TUB], 1977, 162 p. multigr. (UB, FLRCO.) Vezi BRL, **18**, 1975, n. 1486.

2112. * * * *Text Interpretation (Anthology)*. For Second Year Students. Edited by Aurel Curtui, [Cluj-Napoca], [TUCN], 1979, 100 p. multigr. (UCN, FF, Catedra de engleză).

2113. * * * *Texte alese pentru studiul limbii spaniole*. [Vol.] I. Selecție și note de Silvia Vâscan, București, EȘE, 1984, 376 p.

VEZI și nr. 12, **52**, 555, **370, 638, 1160, 1805.**

Recenzii

2114. ANGHEL, PETRE, *Preocupări pentru limba română ca limbă străină*, Forum, **26**, nr. 12, 1984, 83—84 [Melania Florea, *Exerciții...*]. Vezi nr. **2002.**

2115. BANTAȘ, ANDREI, Aurel Trofin, *An Introduction* [...], BulȘt Pitești, 1983, 627. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1860.

2116. BANTAȘ, ANDREI, Bîră Elena, *Aspects* [...], BulȘt Pitești, 1983, 617—618. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 2034.

2117. BANTAȘ, ANDREI, Galina Șalapina, Mariana Popa, Gertrud Schmidt, *Limba engleză* [...], BulȘt Pitești, 1983, 635. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 2487.

2118. BANTAȘ, ANDREI, Maria Iliescu, Ioana Murar, Elisabeta Popescu, *Adjectivul* [...], BulȘt Pitești, 1983, 628. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 1788.

2119. BARANGĂ, ILIE, Ion Vlăduțu, *Ghid de limba română* [...], BulȘt Pitești, 1983, 623—633. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3212.**

2120. B. C., *„Cultivarea limbii române în liceu"*, RLit, **17**, nr. 17, 1984, 19 [de Mihai Gafencu ș.a.]. Vezi nr. **2004.**

2121. BERCEA, LIVIUS PETRU, Fr. Király, *Lexicul* [...], LL, nr. 3, 1983, 461—462. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2161.**

2122. BÎTEA, IOAN-NICOLAE, *English and Contrastive Studies* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 618—619 [de Andrei Banteş]. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1478.
2123. BÎTEA, IOAN N., Galina Salapina, Mariana Popa, *Limba engleză* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 634—635. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 2108.
2124. BOCŞAN, CRINA, Atena N. Celmare, *Limba rusă* [...], LMŞ, nr. 1, 1984, 147—148. Vezi BRL, **21**, 1983, nr. **2132.**
2125. CATRINOIU, RODICA, Valeriu Nistor, Smaranda Vultur, Ioan Vultur, *Culegere de exerciţii* [...], LR, **33**, nr. 3, 1984, 235—236. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2127.**
2126. CĂLIN, C., *Exerciţii şi probleme* [...], Ateneu, **21**, nr. 4, 1984, 7 [coordonare de Dorina Tărnă ş.a.]. Vezi nr. **2101.**
2127. CĂLIN, C., *Limba română* [...], Ateneu, **21**, nr. 4, 1984, 7 [de Mihail Andrei şi Iulian Ghiţă]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2115.**
2128. CENŢEA, LARISA, Liliana Liciu, Sanda Oprescu, *Manual de limba franceză* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 623—624. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2654.
2129. GHIŢORAN, DUMITRU, *English Syntax*, TUB, 1982, vol. I. *The Simple Sentence*, by Domnica Şerban, 439 pp., vol. II. *The Complex Sentence*, by Alexandra Cornilescu, 608 pp., AUBLLS, **32**, 1983, 95—101. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3082** şi **3195.**
2130. CHIVESCU, ROMEO. *Manual eficient de studiu al limbii ruse*, Forum, **26**, nr. 2, 61—64 [de Atena N. Celmare]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2132.**
2131. CÎRSTOIU, ANNE MARIE, Ion Vlăduţu, *Limba română* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 631—632. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2723.
2132. COVACI, VASILE, Teodora Cristea, şi Alexandra Cuniţă, *Études contrastives* [...], LMŞ, nr. 1, 1984, 138—139. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2138.**
2133. CRAŞOVEANU D., Vasile Frăţilă, *Probleme speciale* [...], AUT, **21**, 1983, 97—99. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3096.**
2134. DINULESCU, EMILIA, *Cultivarea limbii române în liceu*, TribŞc, **13**, nr. 264, 1984, 2 [de Mihai Gafencu ş.a.]. Vezi nr. **2004.**
2135. DOCA, GHEORGHE, Iuri Zaiuncikovski, Tatiana Nicolescu, Tamara Repina, *Ucebnik rumînskogo iazika*, Moskva, Vîssaia şkola, 1982, 311 p., LR, **33**, nr. 1, 1984, 74—77.
2136. DOMINTE, CONSTANTIN, Jiři Felix, *Zvuková a písemná stránká rumunštiny* (Aspectul sonor şi cel scris al limbii române), Praga, Univerzita Karlova, 1982, 150 p., LL, nr. 4, 1983, 591—592.
2137. FLOREA, MELANIA, Mihail Andrei, Iulian Ghiţă, *Limba română* [...], LLR, **13**, nr. 2, 1984, 59—60. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2115.**
2138. GALAŢANU, OLGA, Paul Miclău, *Les signes poétiques* [...], LMŞ, nr. 1, 1984, 136—137. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2167.**
2139. GALAŢANU, OLGA, Teodora Cristea, *Contrastivité* [...], AUBLLS, **32**, 1983, 90—91. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3083.**
2140. GEORGESCU, CLARA, Gertrude Schmidt, *A History of the English Language* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 636—637. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 1391.
2141. GEORGESCU, CONSTANT, Felicia Ştef, *Sintaxa structurală* [...], SCL, **35**, nr. 1, 1984, 60—62. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2173.
2142. GIURGIU, ELENA, Iulia Haşedu — Gabriela Sârbu, *Parlons français!* [...], LMŞ, nr. 2, 1983, 231—232. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2156.**
2143. IONESCU, FLORIN, Dan Iliescu, *English* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 622—623. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 2066.
2144. IONESCU, FLORIN, *General English* [...], BulŞt Piteşti, 1983, 621—622 [de Dan Iliescu]. Vezi nr. **2019.**
2145. MUREŞAN IONESCU, MARINA, *Semiotica în clasă*, Cronica, **19**, nr. 10, 1984, 7 [Paul Miclău, *Les signes poétiques*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2167.**
2146. NEGREANU, CONSTANTIN, *Limba română în şcoală*, Orizont, **35**, nr. 21, 1984, 12 [Mihai Gafencu ş.a., *Cultivarea limbii române* ...], Vezi nr. **2 004.**
2147. NEŢ, MARIANA, Procopie Clonţea, Ruxandra Bantaş, *An Anthology of Eighteen Century English Literature* (Antologie de literatură engleză sec. XVIII), Buc., 1979, 252 p., BulŞt Piteşti, 1983, 629—630.
2148. OPRESCU, SIMONA, Georgiana Gălăţeanu-Fârnoagă, Doina Sachelarie-Leca, *English in Conversation* [...], AUBLLS, **32**, 1983, 104. Vezi BRL, **21**, 1982, nr. **3103.**
2149. PARASCHIV, VIRGINIA, Viorica Bălăianu, Eugen Cizek, *Limba latină*, manual pentru clasa a XI-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1980, 96 p. Maria Capoianu, Gabriela Creţia, *Limba latină*, manual pentru clasa a XII-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1982, 122 p., StCl, **22**, 1984, 159—160.
2150. POP, MARIUS, *Comentarii stilistice şi literare*, RPed, **33**, nr. 5, 1984, 39, 51 [de Ieronim Tătaru]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2190.**
2151. POP, RODICA-ELENA, Paul Miclău, *Signes poétiques* [...], CL, **29**, nr. 2, 1984, 163—164. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2167.**

2152. RĂDUCANU, DUMITRU, Mihai Gafencu, Dorina Mărgineanțu, Vasile Șerban, Vasile D. Țâra, *Cultivarea limbii române* [...], LL, nr. 3, 1983, 463—465. Vezi nr. **2004.**
2153. SAFTA, ANETA, *Elemente de gramatică confruntativă a limbilor rusă și română*, redactori responsabili: Ecaterina Fodor, Solomon Vaimberg [...], LMȘ, nr. 1, 1984, 141—143. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2199.**
2154. SARI, VASILE, *Contribuții la cultivarea limbii române*, RPed, **33**, nr. 5, 1984, 64 [Mihail Andrei, Iulian Ghiță, *Limba română*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2155.**
2155. STAN, I. T., J. P. Zajunckovskij, T. Nicolescu, T. A. Repina, *Učenbik rumynskogo jazyka*, Moskva, Vysšaja Škola, 1983, 312 p., CL, **29**, nr. 1, 1984, 84—86.
2156. STOICHIȚOIU, ADRIANA, Rodica Boțoman, Donald E. Corbin, E. Garrison Walters, *Îmi place limba română*, Columbus, Ohio, Slavica Publishers, Inc., 1981, 199 p., LL, nr. 4, 1983, 593—594.
2157. TEODORESCU, SORIN, Mihail Andrei, Iulian Ghiță: *„Limba română* [...]", ÎnvLic Tehn, **32**, nr. 2, 1984, 30. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2115.**
2158. TOMA, ION, *O poetică modernă româno-franceză*, Forum, **26**, nr. 2, 1984, 57—61 [Paul Miclău, *Signes poétiques*...]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2167.**
2159. ȚIBRIAN, CONSTANTIN, Ion Moise, *Manual de limba rusă* [...], BulȘt Pitești, 1983, 629. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2662.
2160. VASCENCO, VICTOR, Ivan Evseev, Alexe Bán, Marin Bucă ș.a., *Limba rusă contemporană* [...], SCL, **35**, nr. 2, 1984, 148—152. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3039.**
2161. VÂRLAN, T., Liliana Liciu, Sanda Oprescu, *Manual de limba franceză* [...], BulȘt Pitești, 1983, 619—620. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2654.
2162. VÂRLAN, T., Minodora Stan, *Lecții de limba rusă* [...], BulȘt Pitești, 1983, 620. Vezi nr. **2074.**
2163. * * * Mariana Gruiță, *Readings in Linguistics* [...], BulȘt Pitești, 1983, 626. Vezi nr. **2012.**
VEZI și nr. 400, 1166, 1469, 1560, 1608, 1846.

XXXVII. *VARIA*

2164. ARON, ION, *Recunoașterea automată a vorbirii*, ȘtTehn, **36**, nr. 10, 1984, 22—23.
2165. BARBU, CONSTANTIN, *Scrisoare despre Limbă*, Ramuri, **21**, nr. 9, 1984, 15.
2166. BĂTRÎNEANU, ECATERINA, *Evoluția comunicării umane*, Magazin, **27**, nr. 8, 1984, 11.
2167. BERGER, RENÉ, *Mass-media la răspîntie*, Sec 20, nr. 3—4—5, 1983, 81—99 [trad. de Sofia Oprescu].
2168. BULGĂR, GH., *Cultură și limbaj*, ȘM, **10—11**, 1983, 149—150.
2169. BULGĂR, GHEORGHE, *Ființa lui Eminescu: tezaurul spiritualității românești — de vorbă cu prof. univ. dr. ... —*, Contemporanul, nr. 15, 1984, 6 [conv. cons. de Gheorghe Chirilă].
2170. CÂNDEA, VIRGIL, *Un mare cărturar: Academicianul Al. Rosetti*, TribRom, **13**, nr. 263, 1984, 16.
2171. CERNAT, MIHAI, *„...Limba e stăpîna noastră"*, Albina, **88**, nr. 6, 1984, 7 [despre ms. lui Eminescu].
2172. CHELCEA, ADINA, *De la perceperea cuvintelor la repetarea lor*, ȘtTehn, **36**, nr. 5, 1984, 11.
2173. DRĂGĂNESCU, MIHAI, *Fascinantul univers al tehnologiilor vorbirii*, Contemporanul, nr. 23, 1984, 6—7.
2174. DUMBRAVĂ, ION, *Cum vorbesc maimuțele*, Flacăra, **33**, nr. 37, 1984, 31.
2175. DUMITRESCU, IULIA, *Academician Ion Coteanu*, VSt, **28**, nr. 33, 1984, 6.
2176. ELIADE, IRINA, *Roman Jakobson*, Sec 20, nr. 275—276, 36—38.
2177. GRAUR, ALEXANDRU, *Amintiri (I)*, Ateneu, **21**, nr. 6, 1984, CBot, **2**, nr. 6, VIII; *(II)*, nr. 7, IV; *(III)*, nr. 9, IV [cons. de Ella Istrati].
2178. IORDAN, IORGU, *Our Guest. Academician...*, RomBooks, nr. 1, 1984, 16—17 [int. cons. de Aurora Fabritius].
2179. IORDAN, IORGU, *„Privesc viitorul cu destulă liniște..."*, RN, **12**, nr. 97—98—99, 1983, 1 705—1 706 [int. cons. de Petrache Dima].
2180. MARIAS, JULIÁN, *Schimbările tehnice în comunicarea umană*, Sec 20, nr. 3—4—5, 1983, 228—233 [trad. de Andrei Ionescu].
2181. IVĂNESCU, GH., *Idei pentru mileniul următor*, Cronica, **19**, nr. **38**, 1984, 1, 7 [int. cons. de Ion Țăranu].

182. McLUHAN, MARSHALL. *Înțelegerea mediilor de comunicare*, Sec. 20, nr. 3—4—5, 1983, 9—17 [trad. de George Chiriță].
2183. NEAMȚU, V., *Cîte limbi vorbește omenirea?*, Magazin, **27**, nr. 26, 1984, 9.
2184. PĂUN, SILVIA, *Grafia semnelor răbojului comparativ cu cea a unor scrieri vechi*, CRom, **5**, nr. 9, 1984, 18—20.
2185. ROSETTI, AL., *„Aș mai publica...”*, Amfiteatru, **18**, nr. 10, 1984, 10.
2186. SIMONESCU, DAN, *La interferența unor profesii*, Biblioteca, nr. 1—2, 1983, 55—56 [int. cons. de Ioana Tăutu-Lupu].
2187. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *„Cercetarea, fără documentare teoretică, nu poate duce departe în știință”*, Orizont, **35**, nr. 6, 1984, 3 [int. cons. de Doina Bogdan-Dascălu].
2188. SZÉKELY, ANDRÁS, *Rovásirásos emlékek a Kárpátoktól délre*, Korunk, **43**, nr. 2, 1984, 131—140.
2189. WALD, HENRI, *Mass-Media*, Sec. 20, nr. 3—4—5, 1983, 37—42.
2190. * * * *Cîte limbi sînt vorbite pe Terra?*, Contemporanul, nr. 18, 1984, 15.
2191. * * * *Ordinator-traducător*, Lumea, nr. 25, 1984, 32.

Recenzii

2192. L. M., *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia* (Enciclopedia științei statului și dreptului) 2 vol., Budapesta, Editura Academiei, 1980, 1776 p., SCJ, **29**, nr. 3, 1984, 283.
2193. TALOȘ, ION, *Wörterbuch der Soziologie*. Begründet von Günter Hartfiel. Neu bearbeitet von Karl-Heinz Hielmann. Dritte Auflage. Stuttgart, Alfred Kröner Verlag 1982, X + 832 p. (**Kröners Taschenausgabe**, Band 10), AnFolc, **3—4**, 1983, 401—403
2194. TALOȘ, ION, *Wörterbuch der Symbolik*. Unter Mitarbeit zahlreicher Fachwissenschaftle herausgegeben von Manfred Lurker, Stuttgart, Alfred Kröner Verlag 1979, 686 p. *Wörterbuch der Religionen*. Begründet von Alfred Bertholet in Verbindung mit Hans Freiherrn von Campenhansen. Dritte Auflage. Neu bearbeitet, ergänzt und herausgegeben von Kurt Goldammer, Stuttgart, Alfred Kröner Verlag, 1976, 659 p., AnFolc, **2**, 1981, 345—347.
2195. TURNOCK, DAVID, R. J. Johnston ed., *The Dictionary of Human Geography*, Basil Blackwell, Oxford, 1981, 411 p., RRG — Geogr, **27**, 1983, 97.
2196. * * * *Terminologia educației adulților*, SCD, **26**, nr. 3—4 1984, 334 [lexicon UNESCO, ed. I: 1979; ed. a II-a: 1983; reluare din „Buletin de l'UNISIST”, Paris, 11, nr. 3—4 1983, p. 56].

XXXVIII. *ANIVERSĂRI*

2197. DRAȘOVEANU, D. D., *Prof. dr. Mircea Zdrenghea*, StUBB, **29**, 1984, 77—78 [la 70 de ani].
2198. KOTTLER, PETRU, *Profesorul Ștefan Binder la a 75-a aniversare*, AUT, **21**, 1983, 1—2.
2199. LĂUDAT, I. D., *Acad. Iorgu Iordan — 95. Omagiu*, RN, **12**, nr. 97—98—99, 1983, 1707, 1710—1711.
2200. LUPU, GHEORGHE, *Profesorul*, ConvLit, **90**, nr. 4, 1984, PagBuc, **3**, nr. 4, II [Gavril Istrate la 70 de ani].
2201. MIOC, SIMION, *Profesorul Eugen Todoran la 65 de ani*, AUT, **21**, 1983, 1'—2'.
2202. POENARU, VASILE, *Academicianul Iorgu Iordan la 95 de ani*, TribRom, **13**, nr. 259, 1984, 6.
2203. PORCESCU, SCARLAT, *Profesorul Dan Simonescu*, MMS, **59**, nr. 1—3, 1983, 111—112 [la 80 de ani].
2204. RUSU, GR., *Profesorul Ioan Pătruț la 70 de ani*, CL, **29**, nr. 1, 1984, 5—7.
2205. STAN, I. T., *Prof. dr. docent Ioan Pătruț*, StUBB, **29**, 1984, 76—77 [la 70 de ani].
VEZI și nr. 10, 11, 115, 535, 546, 583, 597—598, 1663.

Recenzii

VEZI nr. 602.

XXXIX. *IN MEMORIAM*

2206. ANGHELESCU, MIRCEA, *Sergiu Al-George (19 septembrie 1922 — 9 novembre 1981)*, SAO, **11**, 1983, 105—106.
2207. BULGĂR, GH., *Dumitru Murărașu (1896—1984)*, RR, **38**, nr. 11, 1984, 111—112.
2208. LĂUDAT, ION D., *Petru Caraman (1898—1980)*, Ethnologica, 1981, 190—191.
2209. LUCUȚA, YVONNE, *Johann Wolf, 1905—1982*, AUT, **21**, 1983, 105—106.
VEZI și nr. **47**, 533.

ABREVIERI *

AA = *Analele Academiei Republicii Socialiste România*. Seria a IV-a, București, EARSR [**30**, 1981, Anul 114 (1980); **31**, 1982, Anul 115 (1981); **32**, 1983, Anul 116 (1982)]; *abr.* = abreviere, abreviat; *acad.* = academician; *AEO* = Association Roumaine d'Études Orientales; **A Hét** = *A Hét*. A szocialista művelődési és nevelési tanács társadalmi — Politikai — Művelődési hetilapja, Bukarest, **1**, 1970 [**15**, nr. 52, 1984]; **Alst** = *Anale de istorie*. Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C. C. al P.C.R., București, **1**, 1955 [**30**, nr. 6, 1984]; **Albina** = *Albina*. Fondată de Spiru Haret în 1897. Revista este editată de Consiliul Culturii și Educației Socialiste, București, **1**, 1897 [**88**, nr. 12, 1984]; **AlmCoresi'84** = *Almanahul Coresi '84*, Brașov, [f. e.], 1984 (Asociația Scriitorilor din Brașov); *AMBCUC* = Atelierul de multiplicare al Bibliotecii Centrale Universitare din București; *AMDIAB* = Atelierul de material didactic al Institutului Agronomic „N. Bălcescu" din București; *AMDIACN* = Atelierele de material didactic al Institutului Agronomic „Dr. Petru Groza" din Cluj-Napoca; **Amfiteatru** = *Amfiteatru*. Revistă literară și artistică editată de Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România, București, **1**, 1966 [**19**, nr. 12, 1984]; *AMIAB* = Atelierul de multiplicare al Institutului Agronomic „N. Bălcescu" din București; *AMIACN* = Atelierul de multiplicare al Institutului Agronomic „Dr. Petru Groza" din Cluj-Napoca; *AMIAT* = Atelierul de multiplicare al Institutului Agronomic din Timișoara; *AMICB* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Construcții din București; *AMIÎSBa* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Învățămînt Superior din Bacău; *AMIÎSBM* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Învățămînt Superior din Baia Mare; *AMIÎSC* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Învățămînt Superior din Constanța; *AMIÎSO* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Învățămînt Superior din Oradea; *AMIÎSSu* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Învățămînt Superior din Suceava; *AMIPB* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic din București; *AMIPBa* = Atelierul de multiplicare al Institutului Pedagogic din Bacău; *AMIPCN* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic din Cluj-Napoca; *AMIPGP* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Petrol și Gaze din Ploiești; *AMIPI* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic „Gh. Asachi" din Iași; *AMIPT* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara; **AMN** = *Acta Musei Napocensis*. Cluj-Napoca, **1**, 1964 (CCESJ Cluj. Comitetul Național ICOM. Muzeul de Istorie al Transilvaniei Cluj-Napoca) [**19**, 1982; **20**, 1983]; **AMP** = *Acta Musei Porolissensis*, Zalău, **1**, 1977 (Muzeul de Istorie și Artă Zalău) [**7**, 1983]; *an.* = anexă, anexe; AnEAIL = v. nr. **48**; **AnFolc** = *Anuarul de folclor*, Cluj-Napoca, **1**, 1980 (UGN. CȘS. Sectorul de etnologie și sociologie) [**2**, 1981; **3—4**, 1983]; **AnICED—A** = v. nr. **49**; **AnivCult** = *Aniversări culturale*. Prezentări biobliografice, București. **1**, 1965 (BCS) [**23**, nr. 2, 1984]; *antrop.* = antroponim(e); **AO** = *Arhivele Olteniei*. Serie nouă, **1**, București. EARSR, 1981 (AȘSP. CȘS Craiova) [**2**, 1983]; *APASE* = Atelier poligrafie. Academia de Studii Economice din București; *apel.* = apelativ(e); *apr.* = aprilie; **APS** = v. nr. **47**; **Apulum** = *Apulum. Acta Musei Apulensis. Arheologie — Istorie — Etnografie*, Alba Iulia, **1**, 1939—1942 [**21**, 1983]; **Argeș** = *Argeș*. Revistă a Comitetului Județean pentru Cultură și Educație Socialistă, Pitești, **1**, 1966 [**19**, nr. 12, 1984]; *ARICB* = Atelierele de reprografie ale

---

* Abrevierile culese în această secțiune cu caractere **aldine** sînt sigle care trimit la cărți, la culegeri și la publicații periodice sau seriale; cele culese cu caractere *cursive* sînt prescurtări ale unor termeni bibliografici uzuali, ale numelor unor instituții de învățămînt, științifice, culturale etc. Parantezele drepte la publicațile periodice și seriale indlcă ultimele numere fișate.

Institutului de Construcții din București; *ARSR* = Academia Republicii Socialiste România; *art.* = articol(e); *ARUBr* = Atelier reprografie Universitatea din Brașov; *ASE* = Academia de Studii Economice din București; *ASPS* = Academy of Social and Political Sciences of the Socialist Republic of Romania; *ASSP* = Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie; *ASRI* = v. nr. **154**; **Astra** = *Astra*. Revistă de cultură. Apare lunar. Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român — ASTRA — 1861, Brașov, **1**, 1966 [**19**, nr. 12, 1984]; *AȘG* = Academia Ștefan Gheorghiu; *AȘSP* = Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România; **ATCL** = v. nr. **2080**; **Ateneu** = *Ateneu*. Revistă social-culturală a Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă Bacău. Fondatori: George Bacovia și Grigore Tabacaru, Bacău, **1**, 1964 [**21**, nr. 12, 1984]; **ATSI** = v. nr. **1965**; **AUBLLR** = v. nr. 25; **AUBLLS** = v. nr. 26; *aug.* = august; **AUII** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași*. (Serie nouă). Secțiunea III. d. *Istorie*, Iași, **1**, 1954 [**28**, 1982; **29**, 1983]; **AUIM** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași*. (Serie nouă). Secțiunea I. a. *Matematică*, Iași, **1**, 1954 [**29**, nr. 1, 1983]; **AUT** = v. nr. 27; *aut.* = autor(i).

BARSR = Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România; **Banatica** = *Banatica*. Reșița, **1**, 1971 (CCESJ Caraș-Severin. Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin) [**6**, 1981]; *BCP* = Biblioteca Centrală Pedagogică din București; *BCS* = Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România; *BCȘ* = Baza de Cercetări Științifice; *BCUB* = Biblioteca Centrală Universitară din București; *BCUCN* = Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca; *bibl.* = bibliografie; **Biblioteca** = *Biblioteca*. Buletin de biblioteconomie. Supliment al revistei „Cîntarea României", București, [nr. 4, 1984]; *bil.* = bilingv(ă); **BIMȘ** = v. nr. **50**; *biogr.* = biografic(ă), biografie; *BJ* = Biblioteca Județeană; **BO** = *Biserica ortodoxă română*. Buletinul oficial al Patriarhiei Române, București **1**, 1883 [**102**, nr. 4, 1984]; *BRL* = Bibliografia românească de lingvistică; *Buc.* = București; **BulCD — Sf. Gheorghe** = *Buletin de informare și documentare a cadrelor didactice*, Sfîntu Gheorghe, **1**, 1947 (IȘJ. CSÎ) [**37**, 1981]; **BullMath** = *Bulletin mathématique* de la Société des Sciences Mathématiques de la République Socialiste de Roumanie. Nouvelle série, București, **1**, 1956 (Societatea de Științe Matematice din R. S. România) [**27**, nr. 4, 1983]; **BulȘt Pitești** = *Buletinul științific al Facultății de Învățămînt Pedagogic*. Redactori responsabili de volum: Ilie Barangă, Constanța Țibrian, Pitești (MEÎ. IÎSP) [1983]; **BulȘtStud — AEU** = *Buletin științific studențesc* — Lucrarea apare sub îngrijirea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România și a Ministerului Educației și Învățămîntului. Redactor responsabil: Borșan Aurel. Redactor de volum: M. Ielenicz, București, [f. e.], 1981, 117 p. [vol. cuprinde lucrările premiate la cea de-a XV-a Conferință națională a cercurilor științifice studențești, 1980; secțiile: învățămînt artistic, învățămînt economic, învățămînt universitar]; *BUP* = Bucharest University Press.

cap. = capitol(ul), capitole(le); **CBot** = *Caiete botoșănene*. Editor: Comitetul Județean al Culturii și Educației Socialiste Botoșani și revista „Ateneu", Bacău, **1**, 1983 [**2**, nr. 12, 1984]; *CCD* = Casa Corpului Didactic; *CCES* = Consiliul Culturii și Educației Socialiste; *CCESJ* = Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului; **CCS** = v. nr. **51**; *CE* = Centrala Editorială; *civ.* = civilizație; *CJCES* = Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă; **CL** = v. nr. 29; *CLILF* = Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași; **CLTA** = v. nr. 28; **CM** = v. nr. **1839**; *CMIPG* = Centrul de multiplicare al Institutului de Petrol și Gaze din Ploiești; *com.* = comunicare, comunicant; *comen.* = comentariu; *cons.* = consemnat(ă); **Contemporanul** = *Contemporanul*. Revistă fondată în 1881. Săptămînal al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, București [nr. 52, 1984]; **ContL** = v. nr. **53**; *conv.* = convorbire; **ConvLit** = *Convorbiri literare*. Revistă literară fondată de Societatea „Junimea" din Iași la 1 martie 1867. Editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, Iași, **1**, 1867 [**90**, nr. 12, 1984]; **Coresi** = v. nr. **54**; *CPD* = Casa Personalului Didactic; **CREL** = *Cahiers roumains d'études littéraires*, Bucarest, ÉdU, **1**, 1973 [**11**, nr. 1, 1984]; **Crisia** = *Crisia*, Oradea, **1**, 1971 (CCESJ Bihor. Muzeul Țării Crișurilor) [**12**, 1982]; **Crișana** = *Crișana*. Organ al Comitetului Județean Bihor al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, Oradea, **1**, 1945 [**39**, nr. 11744, 11 dec. 1984]; **CRom** = *Cîntarea României*. Revistă editată de Consiliul Culturii și Educației Socialiste, București, **1**, 1980 [**5**, nr. 12, 1984]; **Cronica** = *Cronica*. Săptămînal politic — social — cultural editat de Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă Iași, Iași **1**, 1966 [**19**, nr. 52, 1984]; **CSCE** = v. nr. **52**; CSÎ = Comitetul Sindicatului Învățămînt; *CȘS* = Centrul de Științe Sociale; *CȘSS* = Colectivul/catedra de școlarizare a studenților străini; *cult.* = cultură, cultural; **Cumidava** = *Cumidava*. Culegere de studii, Brașov (Muzeul Județean Brașov, Muzeul Bran) [**13**, nr. 2, 1983]; *cuv.* = cuvînt, cuvinte.

dact. = dactilografiat(ă); *dc.* = document(e); **DCP** = v. nr. **55**; *dec.* = decembrie; *deutsch. Zus.* = deutsche Zusammenfassung; *DGAS* = Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România; *DÎPPG* = Direcția Învățămînt Preșcolar, Primar și Gimnazial; *DK* = Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár-Napoca; *doc.* = docent; **Dolgozó nő** = *Dolgozó nő*. Társadalmi-politikai és kulturális folyóirat. Kiadja Roman Szocialista Köztársaság Országos

Nőtanácsa, Cluj-Napoca, **1**, 1954 [**40**, nr. 12, 1984]; *dr.* = doctor în științe; **DS** = *Drumul socialismului*. Organ al Comitetului Județean Hunedoara al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, Deva, **1**, 1948 [**36**, nr. 1848, 1984]; **DW** = *Die Woche*. Organ des Kreiskomitees der R.K.P. und des Kreisvolksrates Sibiu, Sibiu, **1**, 1968 [**17**, nr. 888, 1984].

EA = Editura Academiei, București; *EAl* = Editura Albatros, București; *EARSR* = Editura Academiei Republicii Socialiste România, București; *EC* = Editura Ceres, București; **Echinox** = *Echinox*. Revistă de cultură a Consiliului U.A.S.C. de la Universitatea din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, **1**, 1967 [**16**, nr. 5—6, 1984]; *ed.* = ediție, editat(ă), editor; *ED* = Editura Dacia, Cluj-Napoca; *EDP* = Editura Didactică și Pedagogică, București; *ÉdU* = Éditions Univers, Bucarest; *EE* = Editura Eminescu, București; *EF* = Editura Facla, Timișoara; **EFS** = *Educație fizică și sport*. Revistă teoretică și metodică editată de Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport din Republica Socialistă România, București, **1**, 1947 [**37**, nr. 6, 1984]; *EJ* = Editura Junimea, Iași; **Előre** = *Előre*. A Szocialista Demokrácia és Egység Frontja Országos tanácsának napilapja, Bukarest, **1**, 1947 [**38**, nr. 11538, 31 dec. 1984]; *EM* = Editura Minerva, București; *EMB* = Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara; *EMed* = Editura Medicală, București; *EMer* = Editura Meridiane, București; *engl.* = englez(ă); *Engl. Ab* = English Abstract; *EP* = Editura Politică, București; **Era socialistă** = *Era socialistă*. Revistă teoretică și social-politică a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, București, **1**, 1929 [**64**, nr. 24, 1984]; **ESP** = v. nr. **1941**; *EST* = Editura Sport-Turism, București; *EȘE* = Editura Științifică și enciclopedică, București; *ET* = Editura Tehnică, București; **Ethnologica** = *Ethnologica*. Sous la direction de Romulus Vulcănescu. Annexe à la publication *Recherches sur l'histoire comparatiste des institutions et du droit*, Bucarest [1983]; *etim.* = etimologie, etimologii; *EU* = Editura Univers, București; *ex.* = exemplu; *expr.* = expresie, expresii.

f. = foaie; *FA* = Facultatea de Agronomie; *facs.* = facsimil(e); *FAH* = Facultatea de Agricultură și Horticultură; **Familia** = *Familia*. Revistă de cultură. Fondator Iosif Vulcan. Seria a II-a, Oradea, **1**, 1965 [**20**, nr. 12, 1984]; *FC* = Facultatea de Comerț; *FCEI* = Facultatea de Comerț și Economie Internațională; **FDN** = *Falvak dolgozó népe*. Kiadia a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium, Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Országos, Szövetsége és a Termelesi, Felvásárlási és Amforgalmazási Szövetkezetek, Központi Szöretsége, București, **1**, 1954 [**40**, nr. 47, 1984]; *f. e.* = fără editură; *febr.* = februarie; *FF* = Facultatea de Filologie; *FFI* = Facultatea de Filologie — Istorie; *FIFil* = Facultatea de Istorie—Filozofie; *fig.* = figură, figuri; *FilF* = Filiala de Filologie; *FÎF* = Facultatea de Îmbunătățiri Funciare; *FÎP* = Facultatea de Învățământ Pedagogic; **Flacăra** = *Flacăra*. Săptămînal editat de Frontul Democrației și Unității Socialiste, București, **1**, 1952 [**33**, nr. 52, 1984]; *FLG* = Facultatea de Limbi Germanice; *FLLR* = Facultatea de Limbă și Literatură Română; *FLLS* = Facultatea de Limbi și Literaturi Străine; *FLRCO* = Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale; *FLS* = Facultatea de Limbi Străine; *FLSl* = Facultatea de Limbi Slave; **Forum** = *Forum*. Revista învățămîntului superior. Publicație lunară editată de Ministerul Educației și Învățămîntului, București, **1**, 1959 [**26**, nr. 12, 1984]; *FPed* = Facultatea de Pedagogie; *fr.* = francez(ă); *fragm.* = fragment(e); **FRum** = Ferioj en Rumanio. Speciala numero de la revuo „Romănia pitoreascâ", București, 25 iul. 1983; *FS* = Facultatea de Subingineri; *FTCT* = Facultatea de Tehnologie Chimică a Textilelor; **FVL** = v. nr. 30; *FZMV* = Facultatea de Zootehnie și Medicină Veterinară.

g. = *gen.* = general(ă); *germ.* = german(ă); *gl.* = glosar; *gram.* = gramatical; *GROMS* = = Grupul Român de Semiotică.

h. = hartă; *HEI* = Heigher Education Institute; **Hierasus** = *Hierasus*. Anuar 1981 Comunicări prezentate la sesiunea științifică organizată de muzeu, Botoșani, 1981 (CCESJ Botoșani. Muzeul Județean).

IAB = Institutul Agronomic „Nicolae Bălcescu" din București; *IACN* = Institutul de Agronomie „Dr. Petru Groza" din Cluj-Napoca; *ian.* = ianuarie; *IAT* = Institutul Agronomic din Timișoara; **IB** = *Informația Bucureștiului*. Ziar al Comitetului Municipal București al P.C.R. și al Consiliului Popular al Municipiului București, București, **1**, 1953 [**31**, nr. 9707, 29 dec. 1984]; *ICB* = Institutul de Construcții din București; *ICED* = Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice; *ICPP* = Institutul Central de Pedagogie și Psihologie; *IESEE* = Institut d'études sud-est européennes, Bucarest; *IF* = Institutul de Filozofie al Universității din București; **Ifjúmunkás** = *Ifjúmunkás*. A Romániai Kommunista ifjúsági Szövetség Központi bijottságának hetilapja, București, **1**, 1956 [**28**, nr. 49, 1984]; *IIB* = Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Universității din București; *IITL* = Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu" al Universității din București; *IÎSBa* = Institutul de Învățămînt Superior din Bacău; *IÎSBM* = Institutul de Învățămînt Superior din Baia Mare; *IÎSC* = Institutul de Învățămînt Superior din Constanța; *IÎSP* = Institutul de Învățămînt Superior din Pitești; *IÎSSu* = Institutul de Învățămînt Superior din Suceava; *il.* = ilustrat, ilustrație; *IL* = Institutul de Lingvistică al Universității din București; *ILIL* = Institutul de Lingvistică și Istorie Literară al Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; *IMFB* = Institutul de Medicină și Farmacie din București; *ind.* = indice; *inform.* = informator(i); *int.* = interviu; *introd.* =

introductiv(ă); *IPB* = Institutul Politehnic din București; *IPCN* = Institutul Politehnic din Cluj-Napoca; *IPI* = Institutul Politehnic „Gh. Asachi" din Iași; *IPT* = Institutul Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara; *ISSEE* = Institutul de Studii Sud-Est Europene al Universității din București; *IȘJ* = Inspectoratul Școlar Județean; *IT* = Institutul de Tracologie din București; *iul.* = iulie; *iun.* = iunie.

î.a.t. = în afară de text; *îndr. șt.* = îndrumător științific; **ÎnsDidȘ—Constanța** = v. nr. **1840**; **ÎnvLicTehn** = *Învățământul liceal și tehnic profesional*. Revistă editată de Ministerul Educației și Învățământului, București, **1**, 1963 [**32**, nr. 12, 1984].

jud. = județ, județean.

KarpRund = *Karpaten Rundschau*. Wochenschrift für Gesellschaft — Politik — Kultur, Brașov, **1**, 1968 [**17**, nr. 52, 1984]; *KK* = Kriterion Könyvkiadó, București; **Korunk** = *Korunk*. A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata, Cluj-Napoca, **1**, 1942 [**43**, nr. 12, 1984]; KŽ = *Književni život*. Časopis Saveta književnika Socijalističke Republike Rumunije, Timișoara, **1**, 1968 [**16**, nr. 3, 1984].

LCȘS = v. nr. **58**; *lit.* = literar, literatură; *litog.* = litografiat, litografie; **LL** = v. nr. **56**; **LLR** = v. nr. 32; **LLRCP** = v. nr. **1841**; **LMȘ** = v. nr. **57**; *loc.* = localitate, localități; **LR** = v. nr. 31; **LSG** = *Lucrările Seminarului geografic „Dimitrie Cantemir"*, Iași (Ul. Facultatea de biologie — geografie — geologie. Catedra de geografie) [nr. 2, (1981) 1982; nr. 3 (1982) 1983]; **Luceafărul** = *Luceafărul*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitori'or din Republica Socialistă România, București, **1**, 1958 [**27**, nr. 52, 1984]; **Lumea** = *Lumea*. Săptămînal de politică externă, București, **1**, 1963 [nr. 52, 1984].

MA = *Mitropolia Ardealului*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iulia și Episcopiei Oradei, Sibiu, **1**, 1956 [**26**, nr. 1—2, 1984]; **Magazin** = *Magazin*. Revistă săptămînală editată de Frontul Democrației și Unității Socialiste, București, **1**, 1959 [**28**, nr. 52, 1984]; **Manuscriptum** = *Manuscriptum*. Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române, București, **1**, 1970 [**15**, nr. 4, 1984]; *mart.* = martie; *mat.* = materii; **Mathematica** = *Mathematica*. Revue d'analyse numérique et de théorie de l'approximation, Cluj-Napoca, EARSR, **1**, 1958 [**26**, nr. 2, 1984]; **MB** = *Mitropolia Banatului*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului, Timișoara, **1**, 1951 [**34**, nr. 5—6, 1984]; **MCC** = *Mehedinți — Cultură și civilizație*, **4**, Drobeta — Turnu-Severin, 1982 [com. prezentate la a VI-a ed. a simpozionului Drobeta—Turnu—Severin, 5—6 dec. 1981]; *MEÎ* = Ministerul Educației și Învățământului; **MEL** = v. nr. **152**; **MI** = *Magazin istoric*. Revistă de cultură istorică, București, **1**, 1967 [**18**, nr. 12, 1984]; *MIMB* = Muzeul de Istorie a Municipiului București; *MLR* = Muzeul Literaturii Române din București; **MMS** = *Mitropolia Moldovei și Sucevei*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, Iași, **1**, 1924 [**59**, nr. 7—8, 1983]; **MO** = *Mitropolia Olteniei*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, Craiova, **1**, 1984 [**36**, nr. 5—6, 1984]; **MS** = *Muncitorul sanitar*. Săptămînal editat de Ministerul Sănătății și Comitetul Uniunii Sindicatelor din Unitățile Sanitare, București, **1**, 1954 [**30**, nr. 49, 1984]; *ms(s)* = manuscris(e); **MSȘFLA** = v. nr. **59**; **MSȘI** = *Memoriile Secției de științe istorice*. Seria IV, București, **1**, 1978 (ARSR) [**3**, nr. 2, 1983 (1981)]; *multigr.* = multigrafiat(ă); **Művelődés** = *Művelődés*. A megéneklünk, Románia Országos Fesztival folyóirata. Kiadja a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács, București, **1**, 1984 [**37**, nr. 11, 1984]; *MV* = Meridiane Verlag, Bukarest.

n. = noiembrie; **NBZ** = *Neue Banater Zeitung*. Organ des Kreiskomitees der R.K.P. und des Kreisvolksrates Temesch, Temeswar, **1**, 1957 [**28**, nr. 6833, 30 n. 1984]; **NL** = *Neue Literatur*. Zeitschrift des Schriftstellerverbandes der Sociazialistischen Republik Rumänien, Bukarest, **1**, 1950 [**35**, nr. 12, 1984]; *n. pr.* = nume proprii; *nr.* = număr(ul); **NU** = *Napoca Universitară*. Organ al Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din Centrul Universitar Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, **1**, 1974 [**11**, nr. 5, 1984]; **NW** = *Neuer Weg*. Zeitung des Landesrates der Front der Sozialistischen Demokratie und Einheit, Bukarest, **1**, 1949 [**36**, nr. 11073, 31 dec.1984]; **NyIK** = v. nr. 33.

oct. = octombrie; *OIDSPS* = Office for Information and Documentation in Social and Political Sciences; *OIDȘSP* = Oficiul de Informare și Documentare pentru Științele Sociale și Politice; *op.* = operă; *op. cit.* = opera citată; **Orizont** = *Orizont*. Săptămînal politic-social și literar-artistic editat de Uniunea Scriitorilor din R. S. România și Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă Timiș, Timișoara, **1**, 1951 [**35**, nr. 52, 1984]; **OS** = *Opinia studențească*. Organ al Consiliului U.A.S.C. din C.U. Iași, Iași, **1**, 1974 [**11**, nr. 4, 1984].

p. = pagina și pagini; **PagBuc** = *Pagini bucovinene*. Supliment [al periodicului „Convorbiri literare"] editat de Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă Suceava, Iași, **1**, 1982 [**3**, nr. 12, 1984]; **PD** = v. nr. **60**; *pers.* = personal; *pl.* = planșă, planșe; **PMD** = v. nr. **1735**; **PN** = *Presa noastră*. Revistă editată de Consiliul Ziariștilor din cadrul Uniunii Sindicatelor din Presă, Poligrafie și Edituri din R. S. România, București, **1**, 1977 [**29**, nr. 12, 1984].

PO = v. nr. **672**; **Pontica** = *Pontica*. Constanța, **1**, 1968 (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța) [**15**, 1982, **16**, 1983]; *pos.* = posesiv(ă); *pref.* = prefață; *prof.* = profesor (universitar); **Proverbium** = v. nr. **153**; **PS** = *Pentru socialism*. Organ al Comitetului Județean Maramureș al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, Baia Mare, **1**, 1949 [**35**, nr. 9062, 21 dec. 1984].

RA = *Revista arhivelor*, București, **1**, 1924 (DGAS) [**61**, vol. 46, nr. 4, 1984]; **Raketenpost** = *Raketenpost*. Für Pioniere und Schüler [supliment al ziarului „Neur Weg"]. București [nr. 50, 1984]; **Ramuri** = *Ramuri*. Revistă lunară editată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Dolj, Craiova, **1**, 1964 [**21**, nr. 12, 1984]; **RCM** = *Revista cultului mozaic*. București, **1**, 1956 [**28**, nr. 566, 1984]; **RE** = *Revista economică*, București, **1**, 1975 (Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale — Institutul Central de Cercetări Economice) [**10**, nr. 52, 1984]; **ReadL** = v. nr. **2012**; *rec.* = recenzie; *RECAPS* = Romanian English Contrastive Analysis Project Study; **REF** = *Revista de etnografie și folclor*, București, EARSR, **1**, 1955 [**29**, nr. 2, 1984]; *repr.* = reproducere, reproduceri; **RESEE** = v. nr. 34; *res. esp.* = resúmen en español; *res. esper.* = resumo en esperanto; *rés. fr.* = résumé en français; *rev.* = revistă; **RevUNESCO** = *Revista Comisiei Naționale Române pentru UNESCO*, București, **1**, 1959 [**25**, nr. 4, 1983]; *rez. rom.* = rezumat în română; **RF** = *Revista de filozofie*. Apare sub egida Secției de filozofie și logică a Academiei de Științe Sociale și Politice, București, **1**, 1954 [**31**, nr. 6, 1984]; **RI** = *Revista de istorie*, București, **1**, 1948 (AȘSP. Secția de istorie și arheologie) [**37**, nr. 12, 1984]; *RIPI* = Reprografia Institutului Politehnic „Gh. Asachi" din Iași; **RITL** = *Revista de istorie și teorie literară*, București, **1**, 1952 (AȘSP. IITL) [**33**, nr. 3, 1984]; **Ritmuri** = *Ritmuri*. Supliment social-politic al periodicului „Ecoul", Bistrița [ian. 1984]; **RL**; **t** = *România literară*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, București, **1**, 1968 [**17**, nr. 52, 1984]; **RMM** = *Revista muzeelor și monumentelor. Muzee*, București, **1**, 1964 (CCES) [**20**, nr. 7, 1984]; **RN** = *Revista noastră*. Publicație a elevilor Liceului „Unirea" din Focșani, fondată în 1912 (Serie nouă din 1972), Focșani. Fondator: prof. Dimitrie Papadima. Coordonator: prof. Petrache Dima [**13**, nr. 105—106, 1984]; *rom.* = român(ă), românesc; **RomBooks** = *Romanian Books*. Quarterly Magazine brought out in English, French, German and Russian by the Publishing Centre, Bucharest, **1**, 1974 [nr. 1, 1984]; **Roum** = *Roumanie d'aujourd'hui*. Revue mensuelle paraissant en français, allemand, anglais et espagnol. Bucarest [nr. 11, 1984]; **RP** = *România pitorească*. Revistă lunară editată de Ministerul Turismului, București, **1**, 1972 [**13**, nr. 12, 1984]; **RPed** = *Revista de pedagogie*. Editată de Ministerul Educației și Învățămîntului, București, **1**, 1952 [**33**, nr. 12, 1984]; **RPH** = *Romania. Pages of History*. Published in English, French, German, Russian, Spanish, Quarterly, Bucharest, **1**, 1975 (AGERPRES. Romanian News Agency Publishing House) [**8**, nr. 4, 1983]; **RR** = *Revue roumaine*. Publication mensuelle de culture. Paraît en français, allemand, anglais et russe, Bucarest, **1**, 1947 [**38**, nr. 12, 1984]; **RRG — Géogr** = *Revue roumaine de géologie — géophysique et géographie. Série géographie*, Bucarest, EARSR, **1**, 1957 (ARSR) [**28**, 1984]; **RRH** = *Revue roumaine d'histoire*, București, EARSR, **1**, 1962 (ASSP) [**24**, nr. 3, 1984]; **RRL** = v. nr. 55; **RRMPA** = *Revue roumaine de mathématique pure et appliquée*, București, EARȘR, **1**, 1956 (Académie de la République Socialiste de Roumanie) [**29**, nr. 10, 1984]; **RSib** = *Repere sibiene*. [I]. *Studii și referate susținute în cadrul festivalului cultural-artistic Cibinium*, 76. *II. Studii și referate. III. Studii și referate*. Cuvînt înainte, selectarea textelor și coordonarea lucrării Nicolae Scutea, Sibiu, [I]: 1977, 256 p.; II: 1980, 300 p.; III: 1982, 370 p.; **RSSPh** = *Revue roumaine des sciences sociales. Série de philosophie et logique*, București, EARSR, **1**, 1957 (ASSP) [**28**, nr. 2, 1984]; **RSSPs** = *Revue roumaine des sciences sociales. Série de psychologie*, București, EARSR, (ASSP) [**28**, nr. 2, 1984]; *Rtd* = Rezumatul tezei de doctorat; *rubr.* = rubrică; *RUBr* = Reprografia Universității din Brașov; *RUCr* = Reprografia Universității din Craiova; *pycc. pes.* = русское резюме.

SAO = v. nr. **62**; **Satu Mare** = *Satu Mare*. Revista Muzeului Județean Satu Mare, Satu Mare, **1**, 1969 [**4**, 1980]; **Sănătatea** = *Sănătatea*. Revista Consiliului Național al Societății de Cruce Roșie din Republica Socialistă România, București, **1**, 1953 [**32**, nr. 12, 1984]; **Săptămîna** = *Săptămîna culturală a capitalei*. Revistă editată de Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al Municipiului București, București, **1**, 1970 [nr. 52, 1984]; **SCD** = *Studii și cercetări de documentare. Educație — Învățămînt*, București, **1**, 1959 (MEÎ. Oficiul de Informare Documentară pentru Învățămînt) [**26**, nr. 3—4, 1984]; **SCGeogr** = *Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie. Geografie*, București, EARSR, **1**, 1954 (ARSR) [**30**, 1983, **31**, 1984]; *sch.* = schemă; **SCIVA** = *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie*, București, **1** 1949 (AȘSP) [**35**, nr. 4, 1984]; **Scînteia** = *Scînteia*. Organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, București, **1**, 1931 [**53**, nr. 13175, 31 dec. 1984]; **SCJ** = *Studii și cercetări juridice*, București, EARSR, **1**, 1956 (AȘSP) [**29**, nr. 4, 1984]; **SCL** = v. nr. 37; **SeTin** = *Scînteia tineretului*. Organ central al Uniunii Tineretului Comunist, București, **1**, 1945 [**40**, nr. 11069, 31 dec. 1984]; **SeTin SLA** = *Scînteia tineretului. Supliment literar-artistic*, București, **1**, 1981, [**4**, nr. 53, 1984]; **Sec. 20** = *Secolul 20*. Revistă de literatură universală editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, București, [nr. 277—279, 1984]; *sept.* =

septembrie; **SI** = v. nr. **61**; *SÎ* = Sindicat Învățământ; **SLRC** = *Studii de literatură română și comparată*, Timișoara, TUT, **1**, 1976 (UT. FF) [**5**, 1983]; **SLRS** = v. nr. **63**; **SMIM** = *Studii și materiale de istorie medie*, București (AȘSP. IIB) [**10**, 1983]; *SR* = Scrisul românesc, Craiova; *SSC* = Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România; *SȘF* = Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România; *s. t. c.* = sub titlul comun; **StCl** = v. nr. **1464**; **Steaua** = *Steaua*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din R. S. România. *Literatură Artă. Cultură*, Cluj-Napoca, **1**, 1950 [**35**, nr. 12, 1984]; **StUBB** = v. nr. 36; subcap. = subcapitol(ul); *Supl.* = supliment; **Suceava** = *Suceava*. Anuarul Muzeului Județean, Suceava [**10**, 1983].

ș. a. = și alții; **ȘArd** = v. nr. **914**; **ȘFR** = v. nr. **368**; **ȘM** = *Școala Mehedințiului*, Drobeta—Turnu-Severin, **1**, 1977 (IȘJ. CSÎ. CCD Mehedinți) [**10**—**11**, 1983]; **ȘS** = *Școala sătmăreană* (Din experiența activității didactice și de educare comunistă a elevilor), Satu Mare (IȘJ. CSÎ. CPD Satu Mare) [1981, 1982]; **ȘSPR** = v. nr. 90; **ȘtTehn** = *Știință și tehnică*. Revistă lunară editată de Comitetul Central al U.T.C., București, **1**, 1950 [**36**, nr. 12, 1984].

tab. = tabel(e); *TBCS* = Tipografia Bibliotecii Centrale de Stat din București; *t. c.* = titlu comun; **TD** = *Thraco-Dacica*, București, **1**, 1976 (AȘSP. IT) [**5**, nr. 1 — 2, 1984]; *TEK* = Tudományos és Enciklopédiai Könyvkiadó, Bukarest; **TelR** = *Telegraful român*. Foaie religioasă editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului, Sibiu, **1**, 1852 [**132**, nr. 38, 1984]; **Terra** = *Revista Ocrotirea mediului înconjurător. Natura. Terra. Subtitlul Terra*, București, 1, 1969 (Societatea de Științe Geografice din Republica Socialistă România) [**16**, nr. 3, 1984]; *TIMFB* = Tipografia Institutului de Medicină și Farmacie din București; **TML** = v. nr. **370**; *TMO* = Tipografia Mitropoliei Olteniei, Craiova; **Tomis** = *Tomis*. Revistă lunară editată de Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă Constanța, Constanța, **1**, 1966 [**19**, nr. 12, 1984]; *top.* = toponim(e), toponimie; *trad.* = traducere, tradus; **Transilvania** = *Transilvania*. Revistă politică, social-culturală și literară. Serie nouă. Editată de Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă, Sibiu, **1**, 1972 [**13**, nr. 12, 1984]; **TribRom** = *Tribuna României*. Revistă editată de Asociația „România", București, **1**, 1972 [**13**, nr. 290, 1984]; **TribȘc** = *Tribuna școlii*. Revistă editată de Ministerul Educației și Învățământului și Uniunea Sindicatelor din Învățământ și Cultură, București, **1**, 1971 [**13**, nr. 270, 1984]; **Tribuna** = *Tribuna*. Săptămînal de cultură editat de Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Director fondator: Ioan Slavici (1884), Cluj-Napoca, **1**, 1957 [**28**, nr. 52, 1984]; **TÚ** = *Tanügyi Újság*. Kiadjia a Nevélés — és Oktatásügyi Minisztérium és az Oktatási, Tudományos és Művelődési Szakszervezetek Szövetsége Románia S.Z.K., București, **1**, 1956 [**28**, nr. 12, 1984]; *TUB* = Tipografia Universității din București; *TUCN* = Tipografia Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; *TUI* = Tipografia Universității „Al. I. Cuza" din Iași; *TUT* = Tipografia Universității din Timișoara.

UASC = Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști; *UASCR* = Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România; *UB* = Universitatea din București; *UBr* = Universitatea din Brașov; **UC** = *Universitatea comunistă*. Revistă a Consiliului Uniunii Asciațiilor Studenților Comuniști din Universitatea din București, București, **1**, 1957 [**27**, nr. 4, 1984]; *UCN* = Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; *UCr* = Universitatea din Craiova; *UI* = Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași; **Új Élet** = *Új Élet*. A Szocialista Demokrácia és Egység Frontja. Országos tanácsának képeslapja, Tirgu-Mureș, **1**, 1958, [**26**, nr. 34, 1984]; *univ.* = universitar; *UP* = University Press; *UT* = Universitatea din Timișoara; **Utunk** = *Utunk*. România Szocialista Köztársaság íroszövetségének lapja, Kolozsvár-Napoca, **1**, 1946 [**39**, nr. 52, 1984].

v. = vezi; *VASRR* = Verlag der Akademie der Sozialistischen Republik Rumänien; **Vatra** = *Vatra*. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România și Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Mureș. Lunar social-cultural. Serie nouă. Directori fondatori: I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc (1894), Tirgu-Mureș, **1**, 1971 [**14**, nr. 12, 1984]; *vers.* = versiune; **VinPesc** = *Vînătorul și pescarul sportiv*. Revistă a Asociației Generale a Vînătorilor și Pescarilor Sportivi, București, **1**, 1946 [**36**, nr. 8, 1984]; **VM** = *Viața militară*. Revistă ilustrată de literatură și artă editată de Ministerul Apărării Naționale, Consiliul Politic Superior, București, **1**, 1947 [**36**, nr. 11, 1984]; **VN** = *Veac nou*. Revistă editată de Comitetul Național pentru Promovarea Prieteniei și Colaborării cu alte Popoare, București, **1**, 1946 [**40**, nr. 12, 1984]; *vol.* = volum(ul); **VR** = *Viața românească*. Revista întemeiată la Iași, în martie 1906, de un grup de intelectuali în frunte cu Constantin Stere și G. Ibrăileanu. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor, București [**79**, nr. 11, 1984]; **VSt** = *Viața studențească*. Revistă a Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România, București, **1**, 1956 [**28**, nr. 52, 1984]; **V.u.K.** = *Volk und Kultur*. Zeitschrift des Landesfestivals „Cîntarea României". Herausgegeben von Rat für Kultur und Sozialistische Erziehung, București, **1**, 1948 [**36**, nr. 12, 1984].

INDICE ALFABETIC

1. AUTORI*

A. A. R. 1094
Aaron, Theodor 761
Aaron, Vasile 762
Achimescu, Maria 1736
Achiței, Gheorghe 369
Adam, Hilde 1618
Adieulesei, Rodica 332, **370**
A. F. 1494
Afendulidu-Chatzis, Eftichia [1469]
A. G. *19, 64, 606*
Agirbiceanu, Ion [1830]
Agosti, Stefano [396], [417]
Ajtay, Magda 1852
Alarcos Llorach, Emilio [1615]
Albu, Ioan *1161*
Albu, Lucian 1377
Alecsandri, Vasile [1245], [1832]
Alexandrescu, Constantin 1944
Alexandrescu, Neculai 2101, [2126]
Alexandrescu, Valeria [149], 1422
Alexandru, D. 1737
Alexandru, Domnița 177
Alexandru, Ioan 1350 v. și mai jos
Alexandru, Ion 1351 v. și mai sus
Alexandru, Tiberiu 1152
Alexi, A. P. [601]
Al-George, Sergiu [2206]
Alicu, Graziana 763
Alinei, Mario [382], [386], [399]
Allen, J. P. R. 1853
Alston, William P. 178, [365]
Ambrosi, L. *1597*
Amelio, Silvestro [1606]
Amet, Ghiuler 420
Ammianus, Marcellinus [1471]
Andea, Avram 764, 765
Andea, Susana 764, 765
Andonie, Răzvan 421, 422
Andreescu, Gabriel 179, *371*
Andreescu, V. 2106, 2110
Andrei, zugrav [850]
Andrei, B. 1028
Andrei, Constantin, I. *728*
Andrei, Mariana 1081
Andrei, Mihail [1846], [2127], [2137], [2154], [2157]
Andriescu, Al. 497, *1120*
Andriescu, Cornelia [605]
Andrițoiu, Alexandru *1162*, [1246]
Andronovici, Doina 1945
Angelescu, Silviu 180, 181
Anger, H. *1545*
Anghel, Ioana [19], [21], [22], [23], *1163*, [1181], [1186], [1197]
Anghel, Laura 1946
Anghel, Peti 1841
Anghel, Petre *2114*
Anghelescu, Ion 1136
Anghelescu, Mircea *493*, 766, **805**, [923], [935], [936], 1209, 2206
Anghelescu, Nadia 111, [158], **182**, 184, 215, 246, 246, 260, **370**, *1711, 1712*
Angheluță, Lucreția 15
Antofi, George [732]
Antonescu, Georgeta 1210
Antonescu, Nae *607*
Antoniu, Augustin 1029
Anwar, Mohamed Sami [1712]
A. P. *65*
Apetroaie, Nina 1947
Apor, Péter [1668], [1690], [1968]
Apostoiu, Liliana-Ioana 1854
Apostol, J. 2106, 2110
Apostolescu, Carmen 183
Apostolescu, Nicolae I. [525], [634]
Apreotesei, Cezar 112, 499, 1715
Aramă, Dalila-Lucia 767, [910]
Ardeleanu, Iulia 1939
Ardevan, Radu 113, [616], *1466, 1467*
Arens, Hans 203, 335
Arești eanu, Marie-Claire [1331]
Arghezi, Tudor [1167], [1178], [1180], [1188], [1195], [1200], [1202], [1217], [1232], [1233], [1234], [1238], [1265], [1283], [1293], [1295], [1340], [1525]
Arieșanu, Ion 489
Aristotel [253]
Arjoca Ieremia, Eugenia 1855
Aron, Ion 2164
Arsene, Doru [731], [736], [744]
Arsenescu, Georgeta 1738
Arvat, Dumitru C. *1845*
Arvinte, Vasile 1095, [1120], [1121], [1122], [1123], [1124], [1125], [1126], [1127]
Asadurian, Eduard 1030
Ascoli, Graziadio Isaia 184
A. T. [1930]
Atanasiu, Valentin 1948

* Cifrele culese cu caractere **aldine** trimit la autori de cărți sau de volume separate; cifrele culese cu caractere *cursive* trimit la autori de recenzii; cifrele culese cu caractere obișnuite se referă la autori de articole, studii etc. apărute în periodice, culegeri etc., în sfîrșit, cifrele puse între paranteze trimit la autori recenzați sau discutați în mod special în articole sau în cărți

Atanasov, I. 727
Atlatis, James 312
Atsushi, Naono *1164*
Auger, Yves [1575]
Augerot, James E. 1560
Augustus [2094]
Aujac, Germaine [1478]
Auld, William [1731]
Aur, Nicu 1394
Avakian, Dumitru 1152
Avalle D'Arco, Silvio [396], [417]
Avanesov, R. I. [382], [386], [399]
Avădanei, Constanța 1947
Avădanei, Ștefan [402]
Avram, Andrei 185, 500, 635, 705, 1096
Avram, Andrei A. *1546, 1713*
Avram, Aritina 2101, [2126]
Avram, Larisa 186, 987 v. și **Onesciuc, Larisa**
Avram, Mioara [151], [155], [156], **492,** 501, *673,* 1352, 1353, 1354, 1428, 1429, [1438], [1742]

Babeu, Doina 502, [684], *1435*
Bach, Kent [373]
Bachtin, Michael [314] v. și **Bakhtine, Michail**
Bacinschi, Ilie [605]
Baciu, Ileana 187, *372,* **2108**
Baciu, Ioan 114, 988, 1002, 1563, 1564
Bacovia, George v. sigla **Ateneu**
Bagdasar, Ion 15
Bagdasar, Radu [465]
Bageacu, Viorel 1949
Bakhtine, Michail [313] v. și **Bachtin, Michael**
Bakos, Ferenc [1697]
Bakoš, Mikuláš 228
Bala, Vehbi [1652]
Balaci, Al. 59
Balan, Dumitru 1619
Balász, Ladislau 1950
Balea, Adriana 1737, **1951**
Balintfi, Otto 1687
Balla, Sára 1952
Bally, Ch. [300]
Balogh, Dezső 1657, *1690*
Balogh, Edgar [1185]
Balogh, József 1658
Baltac, Vasile 423
Bán, Alexe 1953, [2160]
Bantaș, Andrei *20,* **1146,** [1525], *1547,* **1954,** *2115, 2116, 2117, 2118,* [2122]
Bantaș, Ruxandra 1954, **1976,** [2147]
Banu, Ion 1447
Bara, Mariana *608, 747*
Baragli, Enrico 188
Barangă, Ilie 1739, *2119* v. și sigla **BulȘt Fitești**
Barbă, Ecaterina 1955, 1956
Barbă, Gheorghe 115
Barboricâ, Corneliu 228, 349, **386,** [381], [398]
Barboricâ, Elena [155]
Barbosa, Octavian 15
Barbu, Constantin 2165
Barbu, Daniel 1448
Babru, Elisabeta 1957
Barbu, Eugen [1219], [1296]
Barbu, Ion [1276], [1277], [1305]
Bariț, G. [515]
Barna, A. 2051
Barkóczi, L. [1490]
Bartha, János 1659
Barthes, Roland 189, [207]
Barthouil-Ionesco, Georges [166]
Barthouil-Ionesco, Hinca [166]
Bartoli, Matteo Giulio 190
Basarab, Matei [783]
Basarab, Neagoe 912
Basset, Louis [1492]
Baubec, Agiemian 1958
Baudouin de Courtenay, Jan Alexandrovič 191
Baugh, Albert C. 1495
Baumeister, Fr. Chr. [822]
Băcanu, George 431, **1959**
Bădescu, Alice L. 1960
Bădulescu, Mircea 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Băjan, Adriana 1089, 1211
Bălan, Constantin *916*
Bălan, Ion 636
Bălan, Ion Dodu 768
Bălan-Mihailoviei, Aurelia 1212, *1321*
Bălașa, D. 769
Bălăianu, Viorica [2149]
Bălășescu, Nifon [564]
Bălășescu, Sevastia 15
Băloiu, E. 2106, 2110
Băluș, Lelia 2105
Bănățeanu, Rodica [920]
Băncilă, Ileana 15
Bănciulescu, Victor 1031, 1032, [1085], [1087], *1165*
Bănescu, Marcu *66, 917*
Bănică, George *1166*
Bănică, Gh. 1213
Bărac, Ioan 770, 909
Bărboi, Constanța [71], [72], 1740, **1741,** *1846,* [1849], [1850]
Bătrîneanu, Ecaterina 2166
B. C. *2120*
Beccaria, Gian Luigi [396], [417]
Becker, Günther [1734]
Becker Meisberger, Maria [1734]
Beckett, Samuel [1520]
Bejan, D. 1097
Bejan, Nicolae 1954
Beke, György 168
Belbotaev, A. B. [1562]
Belchiță Hartular, Anca 758 v. și **Hartular, A.**
Beldescu, G. [155], **1430,** [146], [1439], [1440], 1742
Beloiu, Nicolae 1152
Belozerov, S. *1080*
Beltechi, Eugen *21,* [704], 706
Benea, Veronica 1987
Benedek, G. [149], 1098
Benedek, Piroska 149
Benkö, Otto [77]
Benkö, Samu [1185]
Benția, Valeriu [1331]
Benveniste, Emile [244]

Berca, Olimpia 637, *1081*, [1167], [1178], [1180], [1188], [1195], [1200], [1202], 1214, 1215, 1216
Bercea, Livius Petru 169, **637**, 1033, 1217, 1969, *2121*
Berciu, Dumitru 116, 117
Berciu, Lucia 1961
Berdan, Lucia 711, [729], [730], [740]
Berea-Găgeanu, Elena 1003
Berechet, Florica 1449
Berezin, F. M. 196
Berger, René 2167
Berindan, Emilia [731], [738], [744]
Berinde, Aurel 1649
Berindei, Dan [1235]
Berindei, Mihai 1152
Berkovits, Rochele 424
Berkowitz, Luci [1476]
Bertholet, Alfred [2194]
Beşuan, Tudor E. 1962
Betea, Carmen Aurora 1152
Bettisch, Hans 1716 v. şi mai jos
Bettisch, Ioan 1717 v. şi mai sus
Beyrer, Arthur 1034
Beyrer, H. *1548*
Bhose, Amita 503, **1963**
Bidu-Vrănceanu, Angela [155], 192, **1035**, [1081], [1083], [1088]
Biju, Angela [1169]
Biju, Mircea Traian [1169]
Billard, T. 269
Binder, Paul *1691*
Binder, Ştefan [2198]
Binnick, Robert I. 323
Biolan, Virginia 1857, 1858
Birner, Angela 772
Biro, David 909
Biró, Zoltán 1660, 1859
Bizău, Maria 1907
Bîră, Elena *373*, 1860, **2050**, [2116]
Bîrgăoanu, Eufrosina 2101, [2126]
Bîrlea, Ovidiu [1323]
Bîrleanu, Viorel [729]
Bitea, Ioan-Nicolae 193, 194, 1004, *1024*, *1082*, *2122*, *2123*
Blaga, Lucian [1258], [1270], [1638]
Blajovici, Traian *1322*
Blake, William [232]
Blanchard, Pierre 772
Blanke, Detlev [1733]
Blasco Ferrer Eduardo 1571
Blideanu, Eugen [1851]
Blum, Ieti 1496
Bly, Robert [1516]
Boatcă, Silvestru [71], [72], **1741**, [1849], [1850]
Bobancu, Vasile 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Bobb, Ioan 773, [868], [900], 1128
Boca, Cristina 1957
Boca Bordei, Ramona 1964
Bociort, Ignat 989, 1719, 1720 v. şi mai jos
Bociort, Igant Florian 1718, *1730*, **1965**, **1966** v. şi mai sus
Bock, M. [377]
Boeşa, Luminiţa 989
Boeşan, Crina 17, [20], *2124* v. şi mai jos
Boeşan-Decusară, Crina 601, [609], [610], [615], [618], [628] v. şi mai sus
Bodogae, T. 774
Bodor, András 1661
Bodzei, Sigismund V. [149]
Bogacki, Krzystzof [1599]
Bogdan, Damian P. [1404]
Bogdan, R. J. 353
Bogdan-Dascălu, Doina, 51, [414], [415], **637**, 1218, 1287
Bodgan-Duică, G. [571]
Bogorodickij, Vasili Alekseevič 196
Bogrea, Vasile [160], [573]
Bogza-Irimie, Rodica 492, **638**
Böhm, Richard Gregor 1450
Boia, Lucian 918
Boiangiu, Aneta [930], **1967**
Bojin, Dionisie 1153
Bojincă, Damaschin Th. 775
Bokos, Marianne 1923
Boldan, Emil 504
Bolocan, Gheorghe [149], 1395, 1620, [1642]
Bologa, Vasile [543]
Bonfante, Giuliano 197
Bopp, Franz 198
Borcilă, Mircea 751
Borcilă, Rosalinda 1968
Borda, Aurelia [149]
Bordea, Carmen *1468*
Bordeaianu, Mihai 776, [1331]
Borges, J. L. [199]
Borjan, Marcela 1861
Bork, Hans Dieter [76]
Borlea, Sima 1940, **1970**, **1971**
Borşan, Aurel v. sigla **BulŞt Stud-AEU**
Borşoş-Thomka, Ligia 1036
Bossert, Rolf 1497
Boşcaiu, Em. 60
Bot, Ioana 199
Bot, Livia 748
Bot, Nicolae 729, *1323*
Bota, Moysi 777
Botez, Liliana, [882], **911**, [922], [926], [933]
Botezan, Ioana 505, [616]
Boţoman, Rodica [2156]
Brad, Lia *1469*, *1470*
Bradshaw, Joel 1708
Braicu, Doina 778
Braşoveanu, Aurica 1940
Bratu, Ion I. 556
Bratul, popa [645]
Brăteanu, Elena *374*
Brătescu, Gh. 117
Brâncuş, Grigore 492, 506, 507, 508, [663] [677], [681], [683], [693], [694], [698], [699], [701], **809**, 1099, 1100, **1155**, [1181], [1186], [1197], 1652
Breabăn, Maria Luiza 1129
Breazu, Marcel 369
Breazu, Monica [920]
Breban, Maria 12
Breban, Vasile [19], [21], [22], [23], [1141], *1163*, [1181], [1186], [1197]

Brebenea, Ion 1743
Breen, Michael P. 1863
Breî. 1355
Brenndörfer, Johann 1530
Brik, Osip Maksimovici 200
Brodski, Alexandr [1619]
Brozović, D. [382], [386], [399]
Brugmann, Karl 201, 202
Brumariu, Liviu 1152
Bucă, Marin [2160]
Bucescu, Florin I. [729]
Buciu, Dan 1152
Buciumeanu, Dan 779
Bueşan, A. 727
Bueşan, Andrei 1152
Bucur, Corneliu 639
Bucur, Dorica 780
Bucur, Marin 1130
Bucur, Sebastian Barbu 1152
Budai-Deleanu, Ioan 781, 909, 972, 1131
Buescu, Victor [1569]
Bugeanu, Constantin 1152
Bugeanu, Dan 15, 1037, 1038, **1155**
Buium, Sara 1940
Bulboacă, Stela 425
Bulgăr, Gheorghe 118, 475, 476, **492.** *493*, 509, 510, **511**, [608], [620], [624], *674*, 752, *759*, 782, 1219, 1220, 1221, 1222, 1223, 1224, 1225, *1324*, *1325*, *1356*, *1357*, *1436*, 1566, 2168, 2169, 2207
Buluță, Gheorghe 119, **783**, [943]
Bungărzan, Raluca 1358
Bungeţeanu, Ion *1437*
Burada Iacob, Doina 2105
Burdea, Silvia 1862, **1972**
Bureţea, Emilian N. 92, [149], *1423*
Burnei, Alexandra 1154, [1187]
Busuioc, Monica 1155
Busuioceanu, Oxana 860
Butiri, Valeria 1744
Butnaru, Ion 1356, 1367, 1372
Buttita, Antonino [396], [417]
Buttu, Olga 1152
Buţureanu, silvia 55, [74]
Buzaşi, Ion 517
Buză, Emanuela [953]
Byck, Jacques [523] [536], [585]

Cabiţi, Vasile 1793
Calotă, Ion 1206, 1350, 1431
Calude, Cristian *464*
Camariano, Nestor [1473]
Campbell, Robin 203
Cana, Mirel 204
Candlin, Cristopher N. 1863, 1864
Cantemir, Dimitrie [784]
Cantemir, Traian 1226, [1328]
Capătă, Mitrofan 1745
Capesius, Bernhard [4]
Capoianu, Maria [2149]
Caprettini, Gian Paolo [396]. [417]
Caproşu, Ioan 1621
Carabă, Ioan 18 v. şi mai jos
Carabă Mitrofan, Ioan 12 v. şi mai sus
Carabulea, Elena, [1438], *1598*, [1742]
Carageani, G. 120
Caragiale, I. L. [1223], [1228], [1259], [1278[, [1306] v. şi sigla **Vatra**
Caraiani, Nicolae Gh. [747], [749]
Caraman, Alexandru 60, 442, 443, **444,** [474]
Caraman, Petru 707, [729], [742], [2208]
Caravia, Paul *919*, **1152**
Carcalechi, Zaharia 909
Carpov, Maria 55, [74], 205
Carroll, Brendan J. [1942]
Cartojan, Nicolae [524], [545], [551], [569], [571]
Casian, Al. 55, [74]
Catrina, Anişoara 1746
Catrinescu, Eva *609*
Catrinoiu, Rodica *2125*
Cavaleru, Elena 2101, [2126]
Cazacu, Boris [10], **59,** 98, [155], [161], 477, 478, 512, 513, 640, 1227
Cazacu, Dimitrie 1974
Cazan, Petru [883]
Cazan, Valeriu 1132
Cazimir, Şt. 1228
Cădere, Radu 1132
Căileanu, Tiberiu 1133
Călin, C. *2126*, *2127*
Călin, Liviu 602
Călin, Marian 1039
Călin, Valeriu 1741, [1849]
Călinescu, Al. 55, [74], 206, 207
Călinescu, G. 602, [820]
Căludăriţa, Aurelia [2052]
Căluianu, Daniela 1498
Căzănişteanu, C. 1134
Câmpean, Ileana [1181], [1186], [1197]
Câmpeanu, Aurel *1424*
Câmpeanu, Ilieş *67*
Cândea, Virgil 784, **799,** [882], **911,** [920], [922], [926], [933], [940], 2170
Cârlan, Nicolae *708*, *920*
Cârstoiu, Anne Marie 962 v. şi **Cîrstoiu, Anne Marie**
C. D. 514
Ceampuru, Stelian *1083*, 1865
Ceamurian, Ashen 1975
Ceauşescu, Gh. [882], **911,** [922], [926], [933]
Celmare, Atena N. [2134], [2130]
Cenţea, Larisa [1204], **1796,** *2128*
Cerkez, Matei 1741, [1849]
Cerna, Panait [1273], [1275]
Cernat, Mihai 515, 2171
Cernea, Sanda *68*
Cernicova-Bucă, Mariana 208
Cesereanu, Ruxandra 1229
Chantar, Hasan 1964
Char, René 1585
Charalambakis, Christhoph [1481]
Chatman, Seymour 216, 237, 1499, 1523
Cheia, Iosif 319
Cheie, Paulina 516, [684], 703
Chelcea, Adina 2172
Cherulescu, Rodica 2108
Ching, Marvin L. L. [406]
Chioreanu, Mihaela, [684], 710, **727,** *921*, 1040
Chiosa, Clara Georgeta *69*, 1747
Chipurici, Nicolae 915

Chireă, Cora 1230
Chireă, Nicu 605, [612]
Chiriac, Genoveva 2101, [2126]
Chirilă, Feodor 1971
Chirilă, Gheorghe 2169
Chiriță, George 2182
Chiscop, Liviu 1041
Chiș, Elvira 1821
Chiș Ster, Ion [713], [738], [744]
Chițimia, Ion C. 121, *730*, 785, 786, 787, [882], **911,** *922*, *923*, [926], [933], 1231, *1326*
Chițoran, Dumitru 1500, 1866, *2129*
Chițu, Olga 1741, [1849]
Chivescu, Romeo [1174], 1867, **1940, 1971,** *2130*
Chivu, Gh. 788, [953], *1167*
Chomsky, Noam 209, [270], [375]
Ciachir, Dan *70*
Cicero [1491]
Ciobanu, Elena 1154, 1155, [1187]
Ciobanu, Fulvia [1438], [1742]
Ciobanu, Georgeta 1954
Ciobanu, Gheorghe 1152
Ciobanu, Ion 1840
Ciobanu, Pavel *1327*
Ciobanu, Radu *1168*
Ciobanu, Ștefan 789
Ciocea, Ion [1620], [1642]
Ciocîrlie, Constanța 1567, 1868
Ciocîrlie, Corina 210
Ciocîrlie, Livius 1571, 1587
Cioculescu, Șerban 59, 1101, *1169*, *1170*, 1232, 1233, 1234, 1235, [1265]
Cioîu, Maria 2108
Ciolac, M. 727
Ciolan, Macarie 790
Ciompec, Georgeta 492, 1005
Ciortea, Tudor 1152
Ciparîu, Timotei [505], **517,** 518, [557], [579], [601], [616]
Cireș, Lucia 711, [729], [730], [740]
Ciubotaru, Ion H. 707, [729], [742]
Ciubotaru, Silvia [729]
Ciucă, Marian *1471*
Ciuculescu, Cornelia 1042
Ciudin, M. *675*
Ciulei, Liviu [291]
Ciurea, Mariana 368, [381], [398]
Ciurea, Irina 1790
Cizek, Eugen [2149]
Cinda, Ana 791
Cîrlan, Nicolae *1323*
Cîrneci, Radu [1220]
Cîrstoiu Anne Marie *2131* v. și **Cârstoiu, Anne Marie**
C. K. 1043
Clem, N. 1626
Clonțea, Procopie 1976, [2147]
Cmeciu, Doina 1977
Cobîlanschi, Edith 1501
Coca, Floarea 1748
Cocora, Gabriel *1472*
Codoban, Aurel 211
Codreanu, Petre 1152
Codreanu, Theodor 1236, [1338]
Codru-Drăgușanu, Ion [559], [1209], [1566]
Cohen, Jean [302]
Coja, Ion *924*, [983], 1360, [1376]
Cole, Peter [372]
Colfescu, Silvia 1156, [1168], [1175] [1176], [1182], [1184], [1201]
Coloși, Vasile 1158
Comănescu-Sărăcuț, Teodor 1749
Comănici, Germina 519
Comes, Liviu 1152
Comișel, Ecaterina 122
Comișel, Emilia, 1152
Comșa, Maria 1102
Comșulea, Elena [19], [21], [22], [23], [1181], [1186], [1197]
Condrea-Derer, Doina 1978
Conrad, A. *1549*, *1550*, *1551*, *1552*
Constantin, Elena 1741, [1849]
Constantin, Ion R. 1136
Constantinescu, Antonia 1479
Constantinescu, Grigore 1152
Constantinescu, Ileana, *38*, 1568, **2105**
Constantinescu, Mircea 1136
Constantinescu, Mugurași 189
Constantinescu, Nicolae 1237
Constantinescu, Radu *884*, [938], *1473*
Constantinescu, Silviu 1044
Constantinescu, Zoe *731*
Contraș, Eugenia 1154. [1187]
Cora, Rodica, Șt. 1750
Corbin, Donald E. [2156]
Coresi [54], [164], [645], [654], [785], [855], [858], [860], [864], [880], [885], [892] [896]
Corfus, Ilie [932], [951]
Cornea, Octav 426
Cornea, Thalia 1955, 1956
Corneanu, N. [937]
Corneli, Ioan 1158
Cornilescu, Alexandra 123, *375*, 1006, 1498, 1502, **2050,** [2129]
Cortelazzo, Manlio [42]
Cortez-Mătasă, Elena 15
Corti, Maria [396], [417]
Corzan, Rodica [731], [738], [744]
Cosăceanu, Anca *1553*
Cosma, Octavian Lazăr 1152
Cosmas, Nicos 427, 428, 429
Cosmin, Lucia 1981
Cosmuță, Titus 430, 431, 967
Costa-Foru, Anca 800
Costăchescu, Adriana *39*, *165*
Coste, Ileana 1737, **1964, 1982**
Costea, Constantin 1152
Costescu, Ioana *1171*
Costescu, Maria 1751
Costescu, Virgiliu 1869
Costin, Mircea N. 1135, [1190]
Costinescu, Mariana 792, [953], [958]
Costraș, Mariana 432
Coșbuc, George [1270], v. și sigla **Vatra**
Coșeriu, Eugenio 212
Coteanu, Ion 103, 124, [155], [158], 213, 214, 479, **641,** [981], **1154, 1155,** [1181], [1186], [1187]], [1197], 1396, [1275]

Cotrău, Liviu, *376*, **2063**
Cousin, J. [1468]
Covaci, Vasile 1870, *2132*
Craia, Sultana 783, *1239*
Crane, Eva 1157
Crașoveanu, Dumitru *2133*
Crawford, James Mack [1707]
Crăciun, Mariana 1983
Crăciun, Toader [774]
Creangă, Ion [813], [1270], [1575]
Crengăniș, Adrian 1984
Creța, Zorela 1154, 1155, [1187]
Crețeanu, Radu 783
Creția, Aurelia 860
Creția, Gabriela, *1172*, [2149]
Creția, Petru 793, **800**
Cristache-Panait, Ioana 794
Cristea, Inna 345, **368**, [381], [398]
Cristea, Teodora 125, *1599*, **1985**, [2132], [2139]
Cristurean, Ana 1987
Cristureanu, Al. [149]
Crișan, Alexandru *377*, *378*, 1238
Crișan, Emanuela 1752
Criveanu, Irina 1988
Croce, Benedetto 215
Croce, Giulio Cesare 795
Croll, Morris W. 216
C. S. [1916]
Császár, Piroska 1662
Csentri, Elek 1663
Csomortáni, Magdolna 1664
Cuceu, Ion *732*, *1330*
Cuceu, Maria *733*, **1988, 1989**
Cuciureanu, Ștefan [605]
Cucuiet, Lucian 1084
Cuesta, P. V. [1596]
Cugno, Marco [753]
Culianu, I. P. [759], [760]
Culler, Jonathan [376]
Cuniță, Alexandra 217, [2132]
Curtui, Aurel 1990, 2112
Cuțitaru, Virgil 1239
Cvasnii, Maria 1240, 1241

Daicoviciu, Hadrian 1451
Dan, Ilie 520, **642**, [679], [692], [700], *734*, [1423], [1426]
Dan, Mărioara, [731], [738], [744]
Dan, Nicolae 1136, 2098
Danciu, Cornelia [2052]
Dandu, Ana 2101, [2126]
Daneleico, Tania 2107
Danon, I. 1709
Danțiș, Gabriela 15
Dascălu, Crișu [72], **637**, 1218
Dascălu, Laurența 218, 963, 964
Da Silva Borba, Francisco 219
David, Doina 53, 220, 643, 1242
David, Gyula [1185]
Davidoviciu, Adrian 423
Davidson, Alice 323
Dawe, R. D. [1486]
Dăianu, Dan 1045
Dănăilă, Ion 1, **1155**
Dăscălescu, Marilena 1871
Deboveanu, Elena 1991
Decanea, Paula 12
Del Conte, Rosa [1576]
Deleanu, Florin 221
D'Elia, Mario [1604]
Demian, Wilhelm 1152
Densusianu, Aron [541]
Densusianu, Ovid [512], **604**
Derer, Doina 190, **370**
Despinescu, Teodora 2101, [2126]
Deteșan, Al. 1957
Diaconescu, Elena 1243
Diaconescu, Ion 492, 1007, 1008
Diaconescu, Lizica 1836
Diaconescu, Mihail [1243], [1250], [1319]
Diaconescu, Paula 521, 1244
Diaconescu, Speranța 869
Diaconescu, Ștefan 423
Diaconescu, Traian 522
Diaconiță, Iordache 1245
Diaconovici-Loga, Constantin [578], 973
Diaconu, Dan 1569
Diaconu, Dana 1570
Diamant, Betinio, 1046, *1173*
Diculescu, Vladimir [1235]
Dieter, D. *40*
Dijmărescu, Gabriela 2105
Dima, Eugenia 796
Dima, Nelu 433
Dima, Petrache 2179, v. și sigla **RN**
Dimitrescu, Florica [164], *379*, 523, 521, *610*, *611*, *644*, *676*, *677*, *778*, *925*, *926*
Dimitriu, C. 645, 1009
Dimitriu, Daniel *1331*
Dimitriu, Eugen 605, [612], *708*
Dimitriu, Vasile Corneliu [605]
Dincă, Doina [1193]
Dincă, Dorina 1741, [1849]
Dincă, Tiberiu Alexandru 1011
Dinischiotu Popescu, Ioana *1474*
Dinu, Ion M. 525, [634]
Dinu, Mihai 222
Dinulescu, Emilia *2134*
Djamo-Diaconiță, Lucia 1622
Djindjihașvili, Fanny [949]
Dobre, Alexandru 526, *1332*
Dobre, Aneta *1174*
Dobre, Elisabeta 1719 v. și mai jos
Dobre, Elisabeta-Lacrima 1720 v. și mai sus
Dobre, Gh. 1753
Dobre, Maria 2, [149], *679*
Dobre, Mioara Lacrima 1721, 1722, 1723, **1966**
Dobrescu, Liana 1992, 1993
Dobrișan, Maria [1193]
Dobrișan, Nicolae [1193], 1710
Doca, Gheorghe 1754, [1847], **1994**, *2135*
Doinaș, Ștefan Aug. 223, 224, [1247]
P. Dombi, Erzsébet 1681
Domi, M. [1654]
Dominte, Constantin 93, 480, *612*, *981*, 990, 1047, 1103, 1361, *1438*, *1731*, *1732*, **1734**, *2136*
Domokos, Sámuel 797

Donadze, Natacha Z. [382], [386], [399]
Dorcescu, Eugen [77], **637,** 1215, 1216, 1246
Dorin, Ecaterina 1755
Doruţiu-Boilă, Emilia 1452, *1475*
Dosoftei [776], [844], [866], [867], [1167], [1178], [1180], [1188], [1195], [1200], [1202]
Despinescu, Vasile 1995
Dragnev, D. 2106, 2110
Dragomir, Mariana 1872
Dragomir, Tudor 1571
Dragomirescu, Gh. N. [1021], 1362
Dragomirescu, Lucian 369, 1153
Dragomir-Mărgean, Ion *1175*
Dragoş, Elena 434, *465*, *680*, **1996**
Dragoş, Liliana 1783
Draica, Adina 12
Draşoveanu, D. D. 527, 2197
Drăganu, Nicolae [3], [527], [566], [580], [581], [583], [584], [597], [598]
Drăgănescu, Mihai 2173
Drăghicescu, Janeta 1997
Drăgoi, Călin 435
Drăgotoiu, Elena 1756
Drăgotoiu, Ion 1741, 1756, 1757, [1849]
Drăgulescu, Constantin 1048
Drăgulin, Gheorghe I. *927*
Dreghiciu, D. 798
Dressler, Wolfgang U. [470]
Drijvers, H. J. W. [759], [760]
Drimba, Lucian 913, [941], [961]
Drimba, Ovidiu 225
Drimba, Vladimir, 104, **1155,** [1181]. [1186], [1197], *1562*
Drincu, Sergiu 48, [77], [79], 528, [684], 712, *735*, [1435], [1437], *1439*, [1441], [1442], (1443]
Drumaru, Paul [1282]
Duda, Gabriela 226, 227, **1979**
Dudaş, Florian 799, [937], [940]
Dudley-Evans, Tony 1874
Duman, Hasan [1425]
Dumbravă, Ion 2174
Dumistrăcel, Stelian [605], 1049, *1176*
Dumitrescu, Ana *71*, **1741,** [1849], [2014]
Dumitrescu, Constantin 15
Dumitrescu, Ioana 1502
Dumitrescu, Iulia 2175
Dumitrescu, Maria 2107
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe 105, [882], **911,** [922], [926], [933]
Dumitru, Gherghina 1758
Dumitru, Marin 1247
Dunăre, N. 727
Duşleag, Liviu D. 1050
Duţu, Alexandru 126
Duţu, Olga [155], 339, **1839**

Eclisiarhul, Dionisie [769]
Eco, Umberto [396], [417], [1589]
Egyed, Akos 1687
Eib, H. *1534*
Einhenbaum, Boris Mihailovici 228, [261]
Elamrani-Jamal, A. [1711]
El Chaculi, Saleh 1951
Elder, I. C. 1465
Elgin, Suzette 229
Eliade, Irina 2176
Eliade Rădulescu, Ion [498]
Elian, Daniela 1503
Eminescu, Mihai [152], [503], [530], [547], [782], [793], **800,** [819], [820], [861], [874], [908], [929], [1221], [1226], [1236], [1239], [1241], [1253], [1264], [1272], [1278], [1284], [1294], [1300], [1308], [1310], [1311], [1312], [1335], [1338], [1576], [1619], [1652], [1769], [2169], [2171]
Enăchescu, T. A. 1051
Endres, Maria 1504, 1505
Ene, Cornelia 230, 1875
Engel, Ulrich [1177], **1534,** [1555], [1560], [1610]
Engelmann, Franz 1506
Englebretsen, George 231 [343]
Eötvös, Lorand [1694]
E. P. [1935]
Epstein, L. 232
Erhan, Alexandru 1132
Eschil [1455]
Espagne, Michel 233
Eşanu, Ştefan T. 529
Euripide [1483]
Eustatievici, Dimitrie 801
Evseev, Ametista 1618, [2160]
Evseev, Ivan 234, [384], **1998,** [2160]

Fabriţius, Aurora 2178
Façon, Nina 215
Faiciuc, Elisabeta 3, *22*
Faiciuc, Ion *736*
Falieros, Marinos [1470]
Faragó, József 1687
Cs. Farkas, Magda 235
Farkaş, Magdalena 60, 436
Farkas, Paul 1876
Fassel, Horst 530
Fârnoagă, Georgiana 1877, 1878, *1942* v. şi **Gălăţeanu-Fârnoagă, Georgiana**
Felea, Ana 1999
Felecan, Nicolae [731], [738], [744]
Felix, Jiři [80], [2135]
Feneşan, Costin [1493]
Filimon, Nicolae [1210]
Filimon, Viorica 60, 1759
Filip, Tănase [731], [738], [744]
Filipescu, Nina 1760
Filipovoci, Alexandăr 2000
Fillmore, Charles 236
Fink, Hans *1177*, 1507, 1508, *1555*
Firan, Florea 488
Firca, Clemansa Liliana 1152
Firca, Gheorghe 1152
Fischer, I. 1464, *1476*, *1477*, [1479]
Fish, Stanley 237
Fisiac, Jacek [412]
Flaişer, Mariana 2001
Flatz, Laurenţia 1285
Flaubert, Gustave [1592]
Flintea, E. 727
Flora, Radu 1623
Florea, Alexandru 1839
Florea, Ligia Stela 238, 1572

Florea, Melania 991, [1024], [1025], [1026], 1363, **2002**, [2114], *2137*
Florea, Petre 531
Florea, Viorica [149]
Florea, Virgiliu 532
Florescu, Ion 1137
Florescu, T. 2110
Floreş, Constantin 1761
Florian, Elena [731], [738], [744]
Foamete, Elena Dolores 1879
Foarţă, Maria 637, 1249
Foarţă, Şerban *1333*
Fochi, Adrian [605], 713, [1336]
Fodor, Ecaterina 1880, **1940**, **2107**, [2153]
Fodor, Katalin 1687
Földes, Csaba 1509
Fónagy, Iván [405]
Fontanin, Gheorghe M. [531]
Forai, Mihail 2004
Forăscu, Narcisa 192, **1035**, 1052, [1081], [1083], [1088]
Fortunatov, Filip Fedorovici 239
Fotino, Mihai [1473]
Frai, Ana 1940
France, Anatole [1234]
Franga, Liviu 240, *380*, *681*, 1090, *1334*
Frăţilă, Dayana 241, 1708
Frăţilă, Florentina 1737, 1762,
Frăţilă, Vasile [149], 533, [735], 1379, 1397, 1398, **1399**, [2133]
Frâncu, C. 646, 647
Frâncu, Victoria 154
Freeman, Donald C. 452, 461, 1499
Frege, Gottlob 242
Freiherrn, Hans [2194]
Friedemann, Lux [409]
Friel, Mike 1881
Fries, Charles C. 243
Frisbie, Thomas 1922
Frisch, Helmuth 534, [617], [629]
Frînculescu, Mircea 1254, [1348], [1349]
Frînculescu, Ovidiu 1138
Froicu, Petre 605, [612]
Frunză, Anton *931*
Fuchs, Herman 1688, [1704]
Fugariu, Florea 914, [918], [942], [947], [956]
Fulga, Daniela 244
Fumurescu, Livia 1763
Funeriu, Ionel 637, *1178*
Furdui, Petru 802
Furdui, Titus [149], 803

Gábor, Dénes [1185]
Gabor, Ioan [616]
Gábor, Lajos 1688, [1704]
Gafencu, Mihai 2004, [2120], [2134], [2146], [2152]
Gal, Ionel [930]
Galan, Iustina 2036
Galaţanu, Olga 1382, *2138*, *2139*
Gáldi, Ladislau 1145
Gálffy, Mózes 1665, *1692*, *1693*
Galiş, Livia 2005
Gamillscheg, Ernst [650]
Gană, George *613*
Gardette, Pierre [404]
Garroni, Emilio [396], [417]
Garzya, Antonio [1483]
Gaspar, Iustin 804
Gaster, Mozes [504], [532], [601], **805**, [923], [935], [936]
Gaşpar, Marin 2006
Gauger, Hans Martin [1597], [1611]
Găitănaru, Ştefan *381*, 1250
Gălăşeanu, Nicoară 1883
Gălăţeanu-Fârnoagă, Georgiana [2148] v. şi **Fârnoagă, Georgiana**
Gămulescu, Dorin [1639], [1643], [1645], [1646]
Gâdei, Constantin [1001]
Gearbă, Marinela 18
Gehl, Hans 1510, *1733*, v. şi mai jos
Gehl, Ioan 2007, **2008**, **2089** v. şi mai sus
Geminos [1478]
Genette, Gérard [206], [385]
Gentili, Bruno [1485]
Georgescu, C. D. 727
Georgescu, Clara *2140*
Georgescu, Constant *1478*, *2141*
Georgescu, Dan 15
Georgescu, Emilian 725
Georgescu, Laurenţiu 1939
Georgescu, Ligia 1251
Georgescu, Valentin Al. *682*, [1473]
Georgescu, Valeriu 1939
Georgescu, Valeriu 1939
Gerdanovits, Ana 2088
B. Gergely, Piroska 1681, [1695]
Gergely de Csokotis, V. 806
Gheciu, Radu 1152
Gheorghe, Gabriel 1911
Gheorghe, Mircea 1764, [1845]
Gheorghiu, Domnica 1765
Gheorghiu, Mircea [2153]
Gheran, Mircea [2153]
Gheran, Nicolae 15
Gherman, Cristina 1155
Gheorman, Mihai [149], *1121*
Gheţie, Ion *614*, 648, *683*, *684*, *685*, *704*, [899], [953]
Ghiaţă, Anca 1400
Ghiind, Ştefan 807
Ghimpu, Aurel 1826
Ghircoiaşiu, Romeo 1152
Ghişe, Dumitru 914, [918], [942], [947], [956]
Ghiţă, Elena 245, 1592
Ghiţă, Iulian [1846], [2127], [2137], [2154], [2157]
Ghiţescu, Micaela 2009
Ghiţulescu, E. 2106, **2110**
Gilliréon, Jules 246, 247
Gilorteanu, Cornelia 15
Giosu, Georgeta 1884
Giosu, Ştefan 535
Giuglea, George [496], [587], [607], [689], [690], [696]
Giurgiu, Anca 1573, *1600*, [1608]
Giurescu, Victoria 1885
Giurgiuca, Gheorghe 1766
Giuroiu, Elena *2142*

Gjinari, J. [1654]
Gleason, Henry A. Jr. 248
Gloning, Karl [470]
Goga, Mircea 1968, 1988, 1989
Goga, Nicolae P. 965, **1950**
Gogol, N. V. [228]
Goia, Vistian *615*, 1252
Goicu, Vasile 94
Goicu, Viorica [149], 1383, 1399, 1401, 1402
Goldammer, Kurt [2194]
Goldea, Angela [1181], [1186], [1197]
Golescu, Iordache [767], [910]
Góngora y Argote, Luis de [1229]
Goos, G. [473]
Goran, Vasile [149]
Gorcea, Petru Mihai 1253
Gorgias [1447]
Gorovei, Ştefan S. 808, 1403
Gorunescu, Elena 2010
Gostar, Nicolae 1453
Goţia, Anton 649, **907**
Gramatopol, Mihai [1256]
Graur, Alexandru 59, 93, [155], [156], *382*, *383*, 481, *494*, 536, *686*, *737*, 966, *982*, 1053, *1085*, **1155,** [1165], *1179*, *1180*, [1181], [1186], [1197], 1384, *1440*, *1441*, **1464,** [1477], *1479*, *1639*, 2177
Grămescu, H. [1282]
Grecescu, Cireaşa [1656)
Grecu, Doina [19], [21], [22], [23], *1181*
Grecu, Maria I. 1767
Grecu, Victor V. 537
Green, Georgia M. 323
Greive, Artur [76]
Grigoraş, Florin 18
Grigore, Gheorghe 1139 , [1161]
Grigore, Lucreţia 1768
Grigore, Paul *384*, 1054
Grigorescu, Dan 369
Grigorescu, Ioan 1574
Grigorescu, Ion 1136
Grimm, Jacob 249
Grinder, John 229
Grosu, Doina 1873
Groza, Liviu 1104
Grozav, Maria 2011
Gruiţă, G. *1182*, **1988, 1989**
Gruiţă, Mariana 1511, 1512, 1513, **2012,** [2163[
Guboglu, Mihail 127, *1425*
Gudea, Nicolae *687*
Gulivati, Viorica 2013
Günther, Johann Christian [1308]
Gusti, Dimitrie 1254, [1348], [1349]
Guţiu, Matei 967
Guţu, G. [1170], [1172]
Guţu, Modest 1055
Guţu, Olimpia [1620], *1640*, [1642]
Guţu Romalo, Valeria *668*, *983*, 1364, 2014
Gyarmathi, Sámuel [1703]
Cs. Gyimesi, Éva 250, [410]

Hagimă, Gheorghe 2101, [2126]
Hagiu, Adela 55, [74]
Hagiu, Elena 251
Halle, Morris 252
Haley, M. C. [406]
Hamburger, Michael [1514], 1538
Hamsea, B. 2077
Haneş, Gheorghina 15 v. şi mai jos
Haneş, Gherghina 1140 v. şi mai sus
Hanganu, George 1575
Hangiu, Ion *72*, *73*, 128
Hanse, Joseph [1601]
Hanzeli, Victor E. [1703]
Haret, Spiru v. sigla **Albina**
Harnish, Robert M. [373]
Hartfiel, Günter [2193]
Hartmanis, J. [473]
Hartular, A. 727 v. şi **Belchiţă-Hartular, Anca**
Hasan, Finuţa [1438], [1742]
Hasdeu, B. P. [158]. [507], [519], [550], [593], [594], **601,** [609], [610], [615], [618], [628], **809,** [946], [954] v. şi **Petriceicu Hasdeu, B.**
Haş, Gheorghe 1141
Haşdeu, Iulia *41*, 1886, **1957, 2015,** [2141]
Haţegan, Lucia 810
Havder, Norton, M. D. [1516]
Hawkey, Roger 1887
Hay, Lieselotte [1204]
Hârlăoanu, A. 1888 v. şi **Hîrlăoanu, Alfred**
Heidegger, L. [224]
Helm, June 266
Herédi, Gusztáv 1687
Herineanu, Teofil 799, [940]
Herrmann, T. [378]
Herodot 811, [866], [867], [897]
Herseni, Traian *1183*
Herzog, Eugen [605]
Hideg, Margit [1705]
Hiebert, Margaret 1255
Hielmann, Karl-Heinz [1293]
Hill, Archibald A. 268, 1527
Hinţescu, I. C. [556]
Hirghiduş, Ion 253
Hîrlăoanu, Alfred 1940, 2016, 2110 v. şi **Hârlăoanu, A.**
Hoffman, Elke 2017
Homer [1476]
Homorodean, Mircea [149], *166*, *689*, 1404, [1424]
Horga Popovici, Nicolae 812
Horiot, Brigitte [404]
Horvath, Dumitru 2018
Hoybye, Poul 1142
Hristea, Theodor [155], **492,** *690*, *984*, 1056, 1057, 1091, 1105, 1106, *1122*, **1154, 1155,** [1181], [1186], [1187], [1197], 1365, 1366
Hristea, Valentina 1154, 1155, [1187]
Huba, Mózes *1694*
Humboldt. Wilhelm von 254
Hunger, H. [1488]
Hurdubeţiu, Ion 650, **664**
Husar, Al. 255
Husti, Ion 1152
Hutchinson, T. 1889

Iacomi, Fl. 60
Iacovide, Maria 1788
Iakubinski, Lev Petrovici 256
Iancu, Victor, *42*, [149], [731], [738], [744]
Ianoşi, Ion 369

Ibrăileanu, G. v. sigla **VR**
Ichim, A. M. 60
Ichim Tomescu, Domnița [149], 1380
Ielenicz, M. v. sigla **Bul ȘtStud-AEU**
Iercovici, Dimitrie 909
Ieronim [844]
Ieronim, Ioana 1514
I. F. *1714*
Ihnatiuc, Natalia 1890
Ilie, Valeria 1389, **1839**
Iliescu, Adrian Paul 257
Iliescu, Adriana 1769
Iliescu, Dan P. [1204], **2019**, **2020**, [2143], [2144]
Iliescu, Ion [929]
Iliescu, Maria [1181], [1186], [1197], [2118]
Iliescu, Nicolae 228, 261, 350, 358, **368**, [381], [398]
Iliescu, Octavian *1480*
Ilieș, Aurora *928*
Ilieș, Doina [731], [738], [744]
Ilin, Stancu 813
Ilișiu, Ion 49
I. M. [1867]
Imreh, József 1688, [1704]
Ioan, Alice 1976
Ioan, Doina Maria 1148
Ioan, Mircea 814
Ioan, Petru 258
Ioan, Angela *385*
Ion, Dumitru, N. [1317]
Ionac, Maria 1770
Ionașcu, Al. 59, 538
Ionescu, Adriana 1107
Ionescu, Anca Irina [1647]
Ionescu, Andrei 2180
Ionescu, Christan [149], 1405, 1406
Ionescu, Cristina [71], [72], 1385, **1741**, [1849], [1850]
Ionescu, Doina 1972
Ionescu, Ecaterina 1626
Ionescu, Florin 2021, **2022**, *2143*, *2144*
Ionescu, G. 437
Ionescu, I. 815, 816
Ionescu, Ileana 1624
Ionescu, Liliana 2111
Ionescu, Mihaela [20]
Ionescu, Olga 1625
Ionescu, Tudor 1256, **2023**
Ionescu, Valentina 1771
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana [155], [161], 259, *386*, 1058
Ionete, Gabriela 1772
Ionică, Ion 49, 715, **725**, **727**
Ionică, Lidia 1155
Ionilă, Florin Lazăr 992
Ioniță, Ion 1074
Ioniță, Maria [741]
Ioniță, Vasile [149], [1427]
Iordache, Gh. [1080]
Iordan, Iorgu [158], 539, [673], [813], **1155**, [1181], [1186], [1197], [1386], [1392], [1393], 2178, 2179, [2199], [2202]
Iorga, Nicolae 817
Iorga, Virginia *387*
Iorga-Simăn, Georgeta 1108
Iorga-Simăn, Ion 1030, [1166]
Iorgovici, Paul 972
Iorgulescu, Mircea [1368]
Iorgulescu, Silvia 2024
Iosif II, împăratul Austriei 818
Iosifescu, Silvian 369
Iosub, Elena 1940, [2153]
I. P. *1086*
Irimia, Dumitru 204, 540, **1010**, [1027], 1576, **2025**
Irimiaș, Alexandru 17
Irimiaș, Lia 1891
Irmscher, Johannes *1481*
Irta, Brasoi 1688 [1704]
Isac, Ioana Maria [20], **1992**
Isanos, Magda [1271]
Isbășescu, Mihai 95, 97, 102
Ismajli, Rexhep [1652]
Ispas, Bujorel, 1892, **1998**
Ispas, Elena 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Ispas, Gheorghe, 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Isticioaia Budura, Tatiana 8
Istrail, Sorin *466*
Istrate, Adrian [731], [738], [744]
Istrate, Daniela 1109
Istrate, Gavril 107, 482, 541, 542, *616*, [648], 819, 820, *929*, *1335*, [2200]
Istrate, Ion [1181], [1186], [1197]
Istrate, Mariana [149], [1181], [1186], [1197]
Istrati, Ella 2177
I. T. *1336*
Itkonen, Terho [382], [386], [399]
Iuga, Nora *617*
Ivanov, Andrei [1174], **1971**
Ivanov, Carmen 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Ivanov, Igor 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Ivanov, V. V. [382], [386], [399]
Ivanova, Klimentina [1640]
Ivănescu, Gh. 59, **311**, [391], [496], 543, 1110, 2180
Ivănescu, Irena 1660
Ivănescu, Marin 1773
Ivănuș, Dumitru 1011
Ivireanul, Antim [834], [949]

Jacobs, 236, 279
Jakobson, Roman Osipovici 349, **[472]**, [2176]
Jakobovits, Leon A. 178, 365
Jalobeanu, Cireșica 438
Janitsek, Eugen [149] v. și mai jos
Janitsek, Jenő 1666 v. și mai sus
Janton, Pierre [1734]
Jarry, Alfred [1571]
Jebeleanu, Eugen [1631]
Jespersen, Jens Otto Harry, [194], 260
J. F. S. 1515
Jiplea, Nicolae *1337*, 1774
Jgumă, Alex 1626
Jirmunski, Viktor Maksimoviei 261

Jivănescu, E. 2160, 2110
Jivcovici, Mirco 154
Jodál, Endre 439
Johnes, Robert C. 1516
Johnston, R. J. [2195]
Joos, Martin 262
Jourcenar, Marguerite [1256]
Joyce, James [99]
Józsa, Mária *74*
Jurconi, I. 2106, 2110

Kachru, Braj B. 232
Kacsó, Sándor [1185]
Kalik, Angelica 2026
Kamel Kashkoane, Nadia 1660
Kampe, J. H. 821
Kántor, Lajos [1185]
Kányádi, Sándor [1282]
Karlinger, Felix [739]
Karnoouh, Claude 262
Kastner, Helmut [1713]
Katona, L. 60
Katsaabani-Kraidi, Efstathia [1469]
Kelemen, Béla [19], [21], [22], [23], **64, 641, 1143, 1155,** [1179], [1181], [1186], [1194], [1197], [1205]
Kelp, Helmut, 4, **17,** [20], 1517
Kempcke, Günter [1561]
Kerekes, Andor 1775
Keresztesi, Margit 2167
Kernbach, Victor [1189], [1196]
Kerr, Rosalie 1893
Keszi-Harmath, Sándor 1687
Keyser, Samuel Jay 252
Király, Francisc 53, 651, 662, 714, 1059, 1144, 1776, 1777, [2121]
Kiraly, Ligia 1778
Király, Maria 1627, 1890, [2160]
Kirkwood, J.M. 1864
Kiss, Jenő [1692]
Kiss, Lidia 2086
Kiss, Roxana 1894
Kjærulf, Emma 1142
Klaster-Ungureanu, Grete 249, 304, 341, **370**
Klein, Samuelis [651], [652], 822, 1145 v. și **Micu Klein, Samuil, Micu, Samuil**
Kleininger, Thomas 2027
Klinkenberg, J. M. 544
Koblos, Antal 1688, [1704]
Kogălniceanu, Mihail [1235]
Kohn, Ioan [1322], [1333], [1339] [1343]
Kojevnikov, Iuri [1619]
Kolesnikova, Nadejda 2005
Kollman, E. D. 1454
Kolő, Károly [1185]
Komenene, Anna [1488]
Konnerth, Gerhard 95, 1518
Konrad-Koerner, E. F. [416]
Körösi, Csoma Sándor [1661], [1663], [1689]
Körösi, Ştefan 980
Kósa, Ferenc 1667, **1668,** 1669. **1681,** [1690], [1698]
Kottler, Peter 1532, 1541 v. și mai jos
Kottler, Petru 2198 v. și mai sus
Kovačec, A. 727
Kovács, János 1687
Kovácsné József, Magda *1695*
Kramer, Brigitte 1896
Krezeszowski, Tomasz 264
Krstić, Borislav 1629
Kruijsen, Joep [382], [386], [399]
Kruse, Karen 281
Kruševskij, Nicolaj Viaceslavovič 265
Küfner, R. *1557*

Labina, Georgeta [731], [738], [744]
Labov, William 266
Lado, Robert 267
Lamb, Sydney M. 268
Lambrior, Alexandru [560], [605]
Lammert, Erich 1519
Láng, Gusztáv [1185]
La Rochefoucauld, François [1567]
Lascu Pop, Rodica *1601*
Lászlo, Francise 1152
Laurian, August Treboniu [162], [563]
Lautréamont, Isidore Ducasse Comte de [1587]
Lavendula, Florica [731], [738], [744]
Lawrence, D. H. [99]
Lazaru, Alexie 909
Lazăr, Gheorghe 823
Lazăr, Mariana 1520
Lăcustă, Ioan *1482*
Lăncrăngean, Angela 1823
Lăudat, Ion D. 545, 2199, 2208
Lăzărescu, Gheorghe [71], [72], **1741,** 1779, [1849], [1850],
Lăzărescu, Ioan [1177], [1555], 1879
Lăzărescu, Mariana 1879
Lăzărescu, Paul 727
Leahu, Alexandru 1152
Lebeau, Anne [1474]
Lecca, Doina *1943*
Lecca, Gheorghe I. 1790
Leluțiu, Smaranda *1025*
Lepădatu, Lidia 18
Lerea, Haralambie *1184*
Le Roux, Patrick [1466]
Lester, Mark 297
Leș, Ion 1135, [1190]
Levin, Samuel R. 216, 1523
Levițchi, Leon D. 106, **1146**
Lévy-Strauss, Claude 269
Lewicka, Halina [1599]
Liciu, Liliana [2128], [2161]
Liebhardt, Hans 1521
Ligor, Alexandru *930*
Lipszky, Ioann de [1433]
Littera, Gheorghe 369
Livescu, Cristian *1338*
Livescu, Jean 59, 2028
Livescu, Michaela 96, 212, 246, 247, **370**
L. M. *2192*
Lobiuc, Ioan 546, *985*
Loghin-Țurcanu, Ioan *931*
Lombard, Alf [1001], [1577], [1593]
Loșonti, Dumitru [733], 1386
Lozbă, Mihai 1407, 1578
Luca, Elfriede 1896

Luca, Ioasaf [931]
Lucău-Dănilă, Filon 1060
Lucian din Samosata 824
Lucian, Gh. 1061
Lucuța, Yvonne 1522, **2029**, 2209
Ludwig, Helmut [1554]
Lugojan, Simion **1649**
Lukács Singer, Julia *467*
Lunsford, R. F. [406]
Lupaș, Liana 1455, *1483*, *1484*, *1485*, *1486*
Lupu, Coman 1579, *1602*, *1603*,
Lupu, Gheorghe **2200**
Lurker, Manfred [2194]
Lyons, John 203, 270

Macarie, Augustin 1781
Macedonski, Alexandru [1212], [1315]
MacIntyre, C. F. [1516]
Macovei, T. **2020**
Maehler, Herwig [1484]
Magda, M. **727**
Magdu, Lia 1629
Maiakovski, V. [115]
Maior, Petru [516], [761], 825, [830], [835], 909, 975, 1158
Maioresecu, Titu [782]
Maioroviei, Cristina 1567
Makkai, János **1688**, [1704]
Zs. Maksy, Mária **1681**
Maliția, Tatiana [1204]
Mamali, Tania **12**
Mamina, Ion *618*, *932*
Mamuț, Nedret [882], **911**, [922], [926], [933],
Mancaș, Mihaela 271, [678], [680], [688], [691], [695], 1257
Manciulea, Ștefan **517**
Manea, Dana 1258
Mangiuca, Simeon [570]
Manieri, Flavio 272, 310
Manolache, Anghel 109
Manolescu, Florin **1259**, [1306]
Manolescu, Radu **2028**
Manoliu, George **1152**
Manoliu, Ioan A. **1147**
Manoliu, Iulia **1155**
Manu, Dana Maria 1260
Manu, Emil *738*
Marcu, Filofteia 1782
Marcus, Solomon [158], **273**, [371], [394], [397], [401], [403], [407], [419], 440, 441, [467], [471], 483, 1261
Mareș, Alexandru 826, 827, 828, *933*, *934*, *935*, [953]
Mareș, Corneliu **423**
Mareș, Lucreția *388*, **1154**, **1155**, [1187], 1262
Marga, , Andrei 274
Marian, Rodica [1181], [1186], [1197], *1339*
Mariaș, Julián 2180
Marieș, Viorica 1783
Marin, Dinuța *1026*, *1847*
Marin, I. D. 547
Marin, Maria 715, **227**
Marina, Victor 1230
Marincovici, Aurelia 1897
Marinescu, A. **727**
Marinescu, Bogdan **727**
Marinescu, Claudiu **1741**, [1841]
Marinescu, M. 1898
Marinescu, Maria [731], [738], [744]
Marinescu, Mihaela **1152**
Marinescu, R. **2031**, **2032**
Marinescu-Iusco, Mariana **2094**
Marino, Adrian 275, 276, *691*. *760*
Marinoiu, Costea 829
Marković, Slobodan Ž. 1630
Marmeliuc, Dimitrie [605]
Marta, Dorel 1580
Martin, Angela 1581
Martinet, André 277
Martinovici, Mihai **423**
Marton, Béla *1696*
Martonfi, Iosif 830
Mașek, Victor Ernest **369**, *389*
Mateescu, Constanța **725**
Meteescu, Elena 1784, 1785, **1841**
Matei, Alexandru [619]
Matei, Constantin 548, 1899
Matei, Dumitru **369**
Matei, Nicolae Constantin **1786**
Mavrodin, Alice **1152**
Mavrodin, Irina **323**, [374]
Maxim, Mihai **2033**
Maximilian, Constantin **1148**
Mazilu, Cecilia **2034**
Mazilu, Dan Horia 129, **831**, 832, [952], [959] [960]
Măescu-Caraman, Lucia **60**, 442, 443, **444**, [474]
Măgureanu, Anca *468*
Mălai, Valentina **2107**
Mălinaș, Constantin 5, 833, 834
Mălinescu, Iordachi de 835
Mănăilă, Iulia 1046
Măreuleseu, Constantin **1156**, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Mărgărit, I. **727**
Mărgineanțu, Dorina **1741**, [1849], **2004**, [2120], [2134], [2146], [2152]
Mărgineanu, Adriana **2111**
Mărguleseu, L. **2106**, **2110**
Motaș, Doina **2108**
Mării, I. [704]
Măinea, Mihaela 278, 445
Mârza, Dan *390*, *391*
Mârza, Eva 826
Mârza, Iacob *1456* v. și Mîrza, Iacob
McCawley, James 279
McLain, Cathy [1547]
McLain, Richard **52**, [68], 280, [1547]
McLuhan, Marshall 2182
Mecu, Nicolae, *75*, **601**, [609] [610], [615], [618], [628], 1263
Meier, Harri [76]
Meleghi, Florentina 1787, **1839**
Mendes da Luz, M. A. [1596]
Meng, Katharina 281
Menlibai, Peiami 1788
Mercea, Ioana **2035**
Meschönnic, Henri [318]
Mészarós, Miklós **1688**, [1704]
Métayer, Jean [1474]
Michăescu, Radu 446, **1155**

Miclău, Paul 100, 101, 130, [158], 170, 282 [400], 1264, [2138], [2145], [2151], [2158]
Miclescu, Lucia 15
Micu, D. 1149, *1340*
Micu, Eugen *619*, *1123*, *1341*
Micu, Samuil [563], 824, [889] v. și **Klein, Samuelis** și mai jos
Micu-Klein, Samuil 976, 1158 v. și **Klein, Samuelis** și mai sus
Miculescu, Julian 653
Mieder, Wolfgang [1548]
Mihai, Didina 2101, [2126]
Mihail, Paul 837, 838, [931], *1656*
Mihail, Tiberiu 18
Mihail, Zamfira 283, [931], [1084], *1641*
Mihalaș, Marcel 1631
Mihalciuc, Maria 2063, 2098
Mihálka, György *1186*
Mihăescu, Doru 549, 839, [866]
Mihăescu, Haralambie 59, [163], *749*, *1124*, *1186*, 1457, *1487*, *1488*, *1604*, *1653*, *1697*
Mihăescu, Marian 1789
Mihăescu, N. 484, [493], [494], [495] *630*, *1086*, 1150, 1265, 1266, 1367, 1368
Mihăilă, Ecaterina [149], 284, 1267, 1268, 1269
Mihăilă, Gheorghe [158], [164], 550, 551, 654, 840, **871**, **912**, [924], [946], [954], **1155**, [1181], [1186], [1197]
Mihăilă, Rodica 285, 286 v. și **Mihăila-Cova, Rodica**
Mihăilă, Valerian *936*
Mihăilă-Cova, Rodica [1177], [1555] v. și **Mihăilă, Rodica**
Mihăilescu, Gabriela 2036
Mihăilescu, Sever O. 2037
Mihăilescu Pitiș, Anca 97
Mihoc, Vasile 841
Miles, Josephine 1523
Milin, Jiva 2038
Millot, Claude François 842
Miloșan, Bucur 1270
Miloșescu, Ortansa 1790
Mincu, Marin [396], [417]
Minea, Mircea St. 1135, [1190]
Mioc, Damaschin, [916], [932], *937*, *938*, 1621
Mioc, Simion 2201
Mircea, Ioan 836
Mircioiu, Corvin 1156, [1168] [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Mirea, George [606], [611], [613], [621], [623], [626], [630], [632]
Mirel, Stela 1271
Mirimski, I. [1619]
Miron, Ana 2101, [2126]
Mischie, Maria 15
Mișan, Andrei [2160]
Mitran, Georgeta 1156
Mitrănescu, Gabriela 1791
Mitric, Olimpia 843
Mitu, Mihai 601, [609], [628]
Miu, Rădița 1793
Miu, Valentina 1582
Miu, V. I. *939*
Mîrțu, Mihaela 55, [74]
Mîrza, Iacob *940* v. și **Mârza, Iacob**
M.M. *1178*
Mocanu, Marin 655
Mocanu, Nicolae [704], *1188*
Mocanu, Pavel 2039, 2040
Mociornița, Marieta 2108
Mocuța, Gheorghe 2041
Modoran, Filofteia [149], 1408
Moignet, Gérard [78]
Moise, Emilia 1369
Moise, Ilie [65]
Moise, Ion 1387, [2159]
Moisescu, Marlena 2042, 2109
Moisescu, Titus 1152
Moisescu, Vasile 287, **370**
Moisil, Florica 912
Molager, Jean [1491]
Molan, Vasile 1793
Moldovan, Codreanu [731], [738], [744]
Moldovan, Ilie 1062
Moldovan, Iulius 1063
Moldovan, V. 60
Moldovan, Valentin 1624, [2160]
Moldovanu, Dragoș 844
Moldoveanu, Gh. [149]
Moldoveanu, Iordache [149]
Moldoveanu, Nicu 1152
Molea, Amalia 1012
Mollay, Károly [1558]
Molnar, Ioan 842, 845
Monlau, Pedro Filipe [1566]
Montan, Gheorghe 846
Mooijman, Ellen [382], [386], [399]
Moore, H. M. 1864
Morar, Vasile 369
Morariu, Victor [605]
Moraru, Cornel *621*
Moraru, Eugen 1064
Moraru, Mihaela 2107
Moraru, Mihai 847, [882], **911**, [922], [926], [933], *941*, 1272
Morăreșcu, Dragoș 848, 849, 850
Morgan, Jerry L. 323
Morgovan, Mariana 1990
Morton, A. L. 1524
Mourin, Louis 1583, 1584
Movilă, Ieremia [875]
Moxa, Mihail [549]
Müller, Max 287
Munteau, George 726, *1189*
Munteanu, Aurel Dragoș *392*
Munteanu, Dan *1605*
Munteanu, Eugen *1027*
Munteanu, Gavrill. [526], [529]
Munteanu, Lucia 1794
Munteanu-Bojan, Maria [1181], [1186], [1197]
Munteanu, Ștefan 108, [156], 552, 553, *622*, [674], [685], 1795
Munteanu, Valeriu 1142
Munteanu, Vilică 131
Murádin, László 1670, 1671, 1672, **1673**, [1693], [1696]. [1699], [1700], [1702
Murar, Ioana [2118]
Murariu, Elena 1946
Murariu, I. *942*
Murărașu, Dumitru [813], [2207]

Murăreț, Ion 2043
Mureșan, Alexandru Viorel 288
Mureșan, Mircea *1190*
Mureșanu, A. 60
Mureșanu, Ileana 289, 1796
Mureșanu-Ionescu, Marica 55, [74], 290, *2145*
Mureșianu, Ion B. 851
Mustățea, Alexandrina 1585, **2003**
Muțiu, Ion 53

Nagy, Béla [1694]
Nagy, Jenő *1558*, **1674**, **1681**, [1691], [1701],
J. Nagy, Măria 1675
Nandriș, Octavian [605]
Naniescu, Iosif [804]
Nasta, Dan 1370
Nasta, Dan Ion 1900, 1901
Nasta, Liana 2044
Nasta, Mihail 200, **368**, [381], [398]
Nastev, Božidar [748]
Naum, Victoria 2045
Năstase, Gabriel 475
Năstase, Geta 2101, [2126]
Năstăsescu, Violeta 2005
Neaga, N. *943*
Neagoe, Manole 809
Neagoe, Victorela 716, **727**, v și mai jos
Neagoie, Elena Victoria 98 v. și mai sus
Neagoș, Valer 447
Neagu, Fănuș [149]
Neamțu, G. G. 993
Neamțu, V. 2183
Neață, Ioan [1162]
Nebel, Viorica 1797
Nebunu, Mihai 1902
Necula, Ion F. 2046
Neculce, Ion [925], [928], [931], [955]
Nedelcea, Tudor 852
Nedelcu, Valentina 12
Negoiță, Valentin [402]
Negomireanu, Doina [19], [21], [22], [23], 1109, [1181], [1186], [1197]
Negraru, Maria 6, **12**, **18**
Negrea, Radu 1065
Negreanu, Constantin 110, **153**, 554, 555, 556, *1088*, 1273, 1274, 1275, [1326], [1327], [1330], [1332], [1334], [1337], [1341], [1342], [1344], [1346], *2146*
Negreț, Ion [71], [72], **1741**, [1849], [1850]
Negrilă, Iulian 557
Neguș, Doina 2047
Neiescu, Ileana [149]
Nersessian ,Sirarpie der [1656]
Nestor, Ovidiu 485
Nestorescu, Andrei *944*
Nestorescu, Virgil 753, 1620, [1642]
Neștian, Valeriu C. 1798, [1848]
Netea, Vasile 558, 559
Neț, Mariana 291, 292, 293, 294, 295, 296, 1276, 1277, 1525, *2147*
Neuhold, Ioan 853
Neumann, Erika 1903
Neustädter, Mihail 854
Newmark, Leonard 297
Nguen, Xuan My 448
Nichifor, Hilda 18
Nichita, I. 727
Nichitina, V. 2106
Nicoară, Adriana 1638
Nicoară, Mara 1755
Nicodim de la Tismana [859]
Nicolae, mitropolitul Banatului **884**, [938]
Nicolae, Dan 2098
Nicolae, Gertrud 2048
Nicolae, Nicolae I. 1741, [1849]
Nicolaeva, Nina 369
Nicolau, Edmond 298, [418]
Nicolau, Mădălina 17, [20], *945*
Nicolau, Nicolae 771
Nicolau, Radu 345, 348, **368**, [381], [398]
Nicolescu, Adrian 1904, 1905, 1906, **1941**, [1943], 2049, **2050**
Nicolescu, Alexandra 358, **368**, [381], [398]
Nicolescu, Daniel 2051
Nicolescu, Fl. 60
Nicolescu, Tatiana 368, [381], [398], [2135], [2155]
Niculescu, Alexandru 1066, 1092
Niculescu, Iulian 653
Niculescu, Laurențiu 1278
Niculescu, Raisa [20]
Nijolt, A. [473]
Nistor, Erica 449, 450
Nistor, Valeriu [2125]
Nistorică, Eugenia [731], [738], [744]
Nișcov, Viorica 601, [609], [610], [615], [618], [628]
Niță, Titus 1939
Njegoš, P. P. [1317]
Noica, Constantin [274]
Noomen, William [759], [760]
Novac, Cornel 451, 474
Novac, Viorica 451
Novăceanu, Darie [1229]
Noveanu, Eugen P. 1907, **1940**, **1982**
Novotny, Ursula [1469]
Nuniluoto, I. 353
Nussbächer, B. *739*, *1559*
Nussbächer, Geront 855
Nüssler, Otto [1549]
Nuță, Ion [149], 560, *1426*

Oallde, Petru [614], [619], [622], [625], [627], [633]
Oancă, Teodor [149]
Oancea, Dimitrie I. [149], 1409
Oancea, Ileana 299, 300, 1279, 1280, 1281
Oancea, Reghina 1971
Oanță, Camelia 1799
Oanță, Vasilica 1841
Oarcășu, Ion 1282
Obradoviei, Dosithei 856
Obreja, Alexandru 1410, **1411**
Odobescu, Al. [515]
Odobleja, Ștefan [554]
O. G. *623*
Ohmann, Richard 452
Oiță, Ion 1908, 1909
Oiță, Maria 1971

Olănescu, Cornelia 1582
Oltean, Ștefan 52, [68], 99, 301, *395*
Oltean, Vasile 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863
Olteanu, A. Gh. *1125*, *1345*
Olteanu, Ana Maria 1741,]1849]
Olteanu, Georgeta 1946
Olteanu, Pandele 864
Onciulescu, Teodor [605]
Onesciuc, Larisa 1526 v. și **Avram, Larisa**
Oneț, Ionel-Jeanell 1724
Onofrei, Neonila 15
Onu, Liviu 604, 811, 865, 866, 867, [897], *1606*
Oprea, Al. 800
Oprea, Ioan 561
Oprea, Jana 1891
Oprescu, Dorel 1067
Opresciu, Eugenia 800
Opresciu, Mihail 1800
Opresciu, Sanda [1204], **1976**, [2128], [2161]
Opresciu, Simona *2148*
Opresciu, Sofia 2167
Oprică, Octavian 1910
Oprișan, I. 562
Orlea, Paul]731], [738], [744]
Ornea, Z. *946*, *947*
Orony, Andrew [288]
Oros, Marius I. [149]
Oroveanu, Anca 369
Österreicher, Wulf [1597], [1611]
Osthoff, Hermann 202
Oxenstiern [779]

Paez Urdaneta, Iraset [1605]
Pagnini, Marcello [396], [417]
Palage, Adrian 2057
Palaghiță, Valeriu [731], [738], [744]
Palmer, F. R. [1553]
Pamfil, Carmen-Gabriela 311
Pamfil, Viorica [149], [164], 656
Panaitescu, Dumitru D. [1335]
Panaitescu, Val. 55, [74], 302
Pană, Ligia 1907
Pană-Boroianu, Ruxandra 727
Pană-Dindelegan, Gabriela [158], 303, 1013, 1014
Pandea, A. 1134
Pandele Rodica 15
Pandelescu, Fr. 2028
Pap de Ujfalu, Theodor 868
Papacostea, Victor 1445
Papacostea-Danielopolu, Cornelia 14, 1445
Papadat-Bengescu, Hortensia [1996]
Papadima, Dimitrie v. sigla **RN**
Papadima, Ovidiu [632]
Papadopol, Mariana 1911
Papahagi, Tache 658, [743], [1183]
Papoiu, Lizica 869
Papu, V. 486
Papuc, Gh. *948*
Paraschiv, Virginia *2149*
Parpală, Emilia [149], **1283**, 3140
Parsons, Tony 1922
Pasăre, Natalia 2110, [2126]
Pascadi, Ion 369
Pascal, Dorina 2101, [2126]
Pasco, Dhmitri P. [1652]
Pascu, Elena 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Pascu, Ștefan 563, 658
Pașca, Rodica [1204
Pașcalău, Maria 1988, 1989
Pataky, Emilian 2053
Paul, Hermann 304
Pavel, ucenicul de la Tismana [859]
Pavel, Constantin 55, [74]
Pavel, Dora *1442*
Pavel, Eugen [149], 870
Pavnotescu, Maria 1741, [1849]
Păcurariu, Dim. *624*, 1281
Păcurariu, M. *949*, *950*
Păcurariu, Mircea 564, 565
Pădureanu, Mihaela 2111
Păltănea, Paul V. 1412
Păsat, Mihaela 2054
Pătruț, Ioan [19], [21], [22], [23], [149], 566, **1381**, [1382], 1388, [2204], [2205]
Pătruț, Malvina [19], [21], [22], [23], [149]
Pătruțescu, Nieulina *1848*
Păun, Constantin 1111
Păun, Geta 2111
Păun, Gheorghe 453, [464], [466]
Păun, Silvia 2184
Păvoianu, Maria Elena [1581]
Pârlog, Hortensia 305, 659, **1500**
Pârvan, Gabriel 306
Pârvănescu, Vasile 1285
Pecican, Ovidiu 1207
Peco, Asim 567
Peculea, Pompiliu 2053, 2055
Pedestrașu, Anatol 196, **370, 1940**
Peeters, Bert 307
Penișoară, Ion 132, [149], *625*, *1642*
Pensado Ruiz, Carmen [1602], [1613]
Péntek, János *1698*, *1699*
Perez Odalis, G. 308, 309, *394* v. și mai jos
Pérez Odalis, Guillermo Nina 100 v. și mai sus
Perilli, Venicio 272, 310
Perpessicius 511, [608], [620], [624], [793], **800**, [1130], [1335]
Petecel, Despina 1152
Petecel, Stella 1458
Péter, Anna 1676
Petolescu, Constantin C. 1459, 1460, *1489*, *1490*
Petrarcu, Ruxandra 454
Petraru, Tanța 2101, [2126]
Petre, Mihai [149]
Petrescu, Camil [1996]
Petrescu, Gabriela *43*
Petrescu, Ion 265, 320, **370**
Petrescu, Mariana 2069
Petri, Lucreția 1912
Petrica, Larion 2056
Petriceicu Hasdeu, B. 871, [924], [946] v. și **Hasdeu, B. P.**
Petroiu, Deliu 48, [79]
Petroman, Pavel [71], [72], 1286, **1711**, [1849], [1850]
Petroniu [1449]
Petrovici, Naum 904

Peuser, Günter [469]
Philippide, Alexandru I. [47] **311**, [497], [501], [508], [522], [533], [535], [538], [539],[540], [542], [543], [546], [561], [562], 568, [574], [575], [589], [590], [591], [595], [599], [600]
Piccillo, Giuseppe [1606]
Pietreanu, Marica [149], **1287**
Pietro, Robert J. di 312
Pindar [1484]
Pinter, Harold [241]
Pippidi, Andrei *951*
Pippidi, D. M. 1461, 1464, [1472], [1475],[1477], [1480], [1482], [1489]
Piru, Alexandru 569, *952*
Pisani, Vittore [67]
Piso, Ioan 1462
Pităroiu, Fl. 2031, 2032
Pitică, Valeria 1801
Pînzaru, I. 605, [612]
Pîrlea, Constantin 1139, [1161]
Pîrvu, Vasile 106
Pîrvulescu, Titus 15
Platon [1732]
Plămădeală, Antonie 61, [66], [70], [872], [939]
Pleșa-Condratovici, Ana 1939
Plett, Heinrich F. [411]
Ploeșteanu, Grigore 570
Plutarh [771]
Poalelungi, Gh. 1371, 1372, 1801
Podgoreanu, Anca 18
Poenaru, Mihaela 101
Poenaru, Vasile 660, 754, 1288, 1289, 1290, 1291, 2057, 2058, 2202
Pogodin, M. P. [1640]
Ponterotto, Diane 272, 310
Ponzio, Augusto 313, 314
Pop, Augustin [149]
Pop, Augustin [149]
Pop, Gheorghe [731], [738], [744]
Pop, Lia 2108
Pop, Liana 315, 316, *395*, 994
Pop, Marius 1292, [2117], *2150*
Pop, Mihai 718, 1293, 1294
Pop, Mihai M. 350, 358, **368**, [381], [398]
Pop, Rodica *1191*
Pop, Rodica-Elena *2151*
Pop, Sever [509]
Pop, V. 903
Popa, Aurel 1152
Popa, Elena 1803, **2101**, [2126]
Popa, Eleonora 1, **1156**
Popa, Ioan I. 1964
Popa, Lucia I. *469*, *470*, [1153], [1177], *1607*
Popa, Mariana 208, 317, 1503, [2117], [2123]
Popa, Mircea 571, 572, [797], 873
Popa, Rodica 1939
Popa, Steluța 1913
Popa, Valdemar 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1084], [1201]
Popa-Tomescu, Teodora 364, **370**
Popârda, Oana 1586
Popescu, Adrian 446
Popescu, Anda 1152
Popescu, Anemona 1373
Popescu, Aurel 1939
Popescu, Constantin [605]
Popescu, Constantin *1192*
Popescu, Cornelia [1620], [1642]
Popescu, Cristian 1112
Popescu, David [1471]
Popescu, D. R. [1821]
Popescu, Elisabeta [2118]
Popescu, Horia 18
Popescu, Ioana Em. 1295
Popescu, Ion 2060, 2061
Popescu, Iulian 55, [74], 318, *396*
Popescu, Marcel 102, 1914
Popescu, Radu Sp. 717, 1413, 1414
Popescu, Rodica 995, 996, 997, 1015, 1016, 1022, 1069, **1954**
Popescu, Ștefania 2062
Popescu-Brădiceni, Angela [920]
Popescu-Fischer, Sebastiana *1491*
Popescu-Gogan, Petre 874
Popescu-Marin, Magdalena 997, 1432, [1438], [1742]
Popescu-Sireteanu, Ion [149], *692*,]728], [734], [737], *740*, *741*, *742*, [745], 746, 1070, 1113, *1126*, *1427*
Popescu-Vilcea, G. 875, [950]
Popinceanu, Ion [605]
Popovici, Alexandru A. 455
Popovici, Iosif [496]
Popovici, Vasile 319, 1587
Popp, Hagi Constantin [909]
Popp, Nicolae 1415
Popp, Vasile 876
Poreescu, Scarlat 2203
Porfetye, Andreas 1152
Porumbescu, Iraclie [708]
Potebnja, Aleksandr Afanasievici 320
Potra, Florian 188
Prale, Ioan [876]
Prato, Carlo [1485]
Precup, Ieronim 1982
Preda, C. 134
Preda, Marin [1270], [1299]
Preda, Mihaela 1804
Pricoiu, Gelu 1389
Pricope, Eugen, 1152
Prioteasa, Ioana 1725, 1726
Protase, D. 661
Protopopescu, Natalia 15
Pruteanu, George *397*, *495*
Pufan, Constantin, 60, 456
Pura, Grigore 1805
Purcel, Alexandra 2063, 2098
Purdela-Sitaru, Maria 51, 321 [496], 662, [684]
Puslojić, Adam [1638]
Pușcariu, Sextil [520], [576]
Pyles, Thomas 1527

Quemada, Gabrielle (1609)
Quintilian (1450)
Qŭrĭšžanov, A, Q. (1562)

Rab, János 1677
Raca-Margan, Adriana 998
Racotă, Tuliu [149]
Radan, Milja 1632
Radan, Miraj 1633
Radoslav, Ecaterina 1590

Radu, Ana 2101, [2126]
Radu, Cezar 369
Radu, Cornelia 1316
Radu, Delia Ruxandra 322
Radu, Dimitrie 1071, [1086]
Radu, Dumitru 1135, [1190]
Radu, Elena 1806
Radu, Gh. 60
Radu, Gheorghe [731], [738], [744]
Radu, Vasile 15, [149]
Radu, Virgil 1841
Radulian, Dumitru [1229]
Rafailă, Maria [160], 573, **604**
Rathbun, Jack 2064
Raţiu, Adrian 1152
Raţiu, Ileana 800, 1152
Rădăşan, Livia 1952
Răducanu, Dumitru 1807, *2151*
Rădulescu, Angelica 1114
Rădulescu, G. 2065
Rădulescu, Gheorghe [1204]
Rădulescu, Gheorghe Ioan [605]
Rădulescu, M. 1808, 1809
Rădulescu, Marin 1841
Rădulescu, Marina [1438], [1742]
Rădulescu, Speranţa 1152
Rădulescu, Tatiana *398*
Rădulescu, Vasile 1588, 1915
Răpă-Buicliu, Dan 877
Rebreanu, Liviu [1213], [1996]
Reddy, Michael 323
Reghini, Ionel *1161*
Regneală, Mircea 487
Reguş, Aspazia 1390, 1620, [1642]
Reguş, Corneliu 1390, 1620, [1642]
Reinheimer Ripeanu, Sanda *1608*, *1609*, *1610*, 1916
Reinholz, Edith 1528
Renea, Victor 1296
Renţea, Maria 1975, 2066
Repina, Tamara A. [2135], [2155]
Resmeriţă, Alexandru [555]
Retinschi, Sanda 2108
Reuland, Will [1545]
Rezeanu, Adrian [149]
R. F. *1193*
Rickheit, G. [377]
Ricoeur, Paul 324
Rilke, Rainer Maria [1246], [1516]
Rinnen, Henri [1545]
Rivers, Wilga, 325
Riza, Adrian *399*, [1094]
Rizescu, Ionel *76*, *953*, [1438], [1742]
Robciuc, Ioan 1620, [1642]
Robinson, Pauline 1917
Robu, Vladimir 1626
Roceric, Alexandra [758]
Roja, Gheorghe Constantin 977
Rojas Nieto, Cecilia [1598]
Roman, Eliza 449, 450, 457
Roman, I. 878
Roman, Ion [149]
Roman-Moraru, Alexandra [953]
Romano, Dionisie [564]
Roques, Mario 247, 879
Rosenbaum 236, 279
Rosetti, Al. [379], [380], **602**, 968, 1115, [2170], 2185
Rossi, Aldo [396], [417]
Roşianu, Ion [149]
Roşianu, Nicolae 256, 261, **363**, [381], [398]
Roşoga, Mircea 1810
Rotaru, George 574
Rotaru, Ion [1325], [1329]
Roth, Natalia [1177], [1555], **2068**
Rovenţa-Frumuşani, Daniela 135, 170, 171, 326, 327, *400*, *401*, *471*
Rozkoš, Pavel [2160]
Rus, Ion [553]
Rus, Teodora-Beatrice 1297
Russo, Alecu [513], [872]
Russo, Vlad *402*
Russu, Ion I. 663, [687], [1472], [1475], [1480], [1482], [1489]
Rusu, Andrei 912
Rusu, Aurelia [793]
Rusu, Elena 1916
Rusu, Grigore [736], 2204
Rusu, Liviu 1152
Rusu, M. N. *403*, 880, 1072
Rusu, Valeriu 49, 136, *404* 575, 576, 702, **725**, **727**, [1183], *1643*
Ruxăndoiu, Pavel 1298
Rytova, Marina L. [1469]

Sachelarie-Leca, Doina [2148]
Sadoveanu, Mihail [582], [645], [1213], [1230], [1266], [1575], [1996]
Safta, Aneta 1940, *2153*
Saghin, Dorothea 1955, 1956,
Sakellaropoulos, Sokratis [1732]
Sala, Marius 328, [383], [388], [392], *1392*
Salapina, Galina 363, 1535, [2123] v. şi **Şalapina, Galina**
Salinacki, Elena [684]
Salló, László *1700*
Salzmann, Zdenek 1634
Samsaris, Dimitri K. [1487]
Sanda, George 1982
Sandu, Doina *1560*, 1919
Sandu, Dumitru 1136
Sanduly, Lajos 1920
Santilli, Kathy [472]
Saramago, João [382], [386], [399]
Saramandu, Manuela 1911
Saramandu, Nicolae [161], 329, *693*, **727**, [747], [749], *1611*
Sarău, Gheorghe *1194*, *1343*
Sari, Vasile *1195*, *2154*
Sarov, Tasko [1638]
Sasu, Aurel 330
Sasu-Ţimerman, Dorotea 15
Sauciuc-Săveanu, Teofil [605]
Sauer, Gertrud 2067
Saussure, Ferdinand de [211], **331**, [416], [546]
Sava, Florica 1812
Sava, Luminiţa 2107
Sava, Traian [1203]
Savić, Momčilo D. 1635

Savin, Emilia [1177], [1555], **2028, 2068**
Savin, Emilian [605]
Sădeanu Florența [496], [607], [689], [690] [696], **1140**
Sădeanu, Mihai 423
Sălăgeanu, Sergiu 15
Săndulescu, Al. 601, [609], [610], [615], [618], [628]
Săndulescu, Ana 18
Săraru, Ion 139
Sărmășan, Gheorghe 369
Săteanu, Cornel 1036
Săulescu, Monica 2108
Săvulescu, Dumitru 1813, 1814
Sârbu, Gabriela [2142] v. și **Sîrbu, Gabriela**
Sbiera, Radu I. [605]
Scărlătescu, Doru 1982
Scăueru, Viorica 1921
Ščerba, Lev Vladimirovič 332
Schinteie, Ion [1171], [1192]
Schirmerer, Julia 1922
Schleicher, August 333
Schmid, Annemarie 334
Schmidt, Gertrude 1727, 1728, [2117], [2140]
Schmidt, Johannes 335
Schneider, Eduard 1923
Schubert, Klaus [1546]
Schuchardt, Hugo 336, [601], [946], [954]
Schuller, Erika 1529
Schuller, Horst 1530
Schuller, Paula 2063
Schuster, A. *1561*
Schveiger, Paul 337, *405, 406, 472*
Schwartz, Ludwig [1532]
Schweffer, Mihai *954*
Scorobete, Aurel 50, [69], 1815
Scurtu, Gabriela *44*
Scutea, Nicolae v. sigla **RSib**
Seche, Luiza *626,* **1154, 1155, 1156,** [1163], [1168], [1175], [1176],]1182], [1184], [1187], [1199], [1201]
Seche, Mircea [162], **1154, 1155, 1156.** [1163], [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1187], [1199], [1201]
Sedler, Werner 1531
Seferi, Maria P. [750]
Segre, Cesare [396], [417]
Semeniuk-Polkowska, Maria 458
Semert, Arnold van [1470]
Serebrennikov, B. A. [382], [386], [399]
Serpieri, Alessandro [396], [417]
Severin, Gloria 1816
Shkurtaj, Gjovalin [1654]
Sigartău, Vasile [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Silfer, Giorgio [1730]
Silva, Felicia 1940
Sima, Al. 60
Sima, Ion 1136
Simion, Emil 1817
Simionescu, Liliana 7
Simionescu, Paul *743*
Simionese, Vasile [149]
Simon, Jolán 1952
Simonescu, Dan 881, [937], [943], *955,* 1818, 2186, [2203]
Simoni, Marie-Rose [404]
Simu, Octavian [1164], [1191]
Simula, Traian 2073
Sin, Ruxandra *694.* 1299
Sinclair, John McH. 1924
Sincu, Alexandru 1300
Singer, Florica 18
Sinka, Tiberiu Z. 2068
Sion, Margareta 2070
Siphonion-Karapas, Anastasia [1473]
Six, Eva 1532
Sîrbu, Anca 55, [74]
Sîrbu, Gabriela *1612,* **1957, 2015** v. și **Sârbu, Gabriela**
Sîrbu, Richard [2160]
Skårup, Povl [697]
Skok, Petar [572]
Slama-Cazacu, Tatiana [155], 338, 339, **1589,** 2187
Slavici, Ioan [1581] v. și sigla **Vatra**
Slonovschi, Angela 2071
Slușanschi, Dan 2072
Smarandache, Florentin 459
Smeu, Grigore 369
Smith, Steven B. [194]
Smochină, N. [827]
Smochină, N. N. [827]
Snagoveanu, Ileana 1925, 1926
Snell, Bruno [1484]
Soare, Gheorghe 1819
Sofocle [1486]
Söhrman, Ingmar 755
Soldati, Paolo 488
Solomon, M. 2110
Someșfălean, Livia [616]
Sőny,Pál [1185]
Soproni, S. [1490]
Soră, Niculina 1741, [1849]
Soresciu, Constantin 882
Soresciu, Marin [1261], [1286], [1514], [1538], [1570]
Sorianu, Vlad *407*
Soroiu, Ruxandra 186
Spiță, Doina 1820
Spînu, Petruța 55, [74]
Sporea, Svetlana 2073
Stahlke, Herbert F. W. 232
Staicovici, Ianca 1152
Staicu, grămăticul [839]
Stan, Al. I. 883
Stan, Camelia 1301
Stan, Dorica 1017
Stan, I. 340, [382], [386], [399], 579
Stan, I. T. [149], *408,* **577,** 1534, 1927, *2155,* 2205
Stan, Mariana 2101, [2126]
Stan, Minodora [1204], **2073,** [2162]
Stanca, George [1306]
Stanciu, Dumitru [110], 1302
Stancovici, Proca [850]
Stancu, Floarea 1821
Stancu, Valeriu 137
Stancu, Zaharia [1260]
Stanimir, Alexandrina 1822
Stăncescu, Constantin 423

Stăneiulescu-Birda, Alexandru 1303, *1344*
Stănescu, Nichita [1286]
Stănescu, Speranța [411], **1534**, [1560], 1928, 1929
Stăvaru, Versavia 2075
Stein, Rose 254, 359, 366, **370**
Steinberg, Dany D. 178, 365
Steiner, George [403]
Steinhardt, N. 1374
Steinthal, Heymann 341
Stelian, V. *627*
Stemmer, Nathan 342
Stephani, Klaus *1146*
Stere, C. v. sigla **VR**
Stîngaciu, Elena 1154, 1155, [1187]
Stoenescu, Constanța 17, [20], **2047**
Stoia, Mircea 578
Stoian, Rita 1823
Stoianov, Carmen 1152
Stoianovici, D. 231, 343
Stoianovici, Voislava 63, 154
Stoica, Cornelia 1741
Stoica, Elena 1939
Stoica, Georgeta 718
Stoica, Ion 18
Stoica, Maria 15
Stoica de Hațeg, [921]
Stoicanu, Aurel 1650
Stoicescu, Nicolae 664, 665, **666**, [675[[676], [682]
Stoicescu, Rodica 2105
Stoichițoiu, Adriana 103, *2156*
Stoiciu, E. M. 60
Stoleru, Eugenia 1741, [1849]
Stoleru, Victor *1345*
Straka, Georges [404]
Stroe, A. 1824
Stroescu, Victoria 53, 58
Stroia, Gheorghe 369
Suchier, H. [562], [568]
Suciu, D. 884, [938]
Suciu, Emil 104, 1116, 1391
Suciu, Gheorghe *496*, *628*, *956*
Sufletel, Rodica [77], [149], **1399**, 1416
Surdu, Alexandru 18
Suru, V. *45*
Suță, Dumitru 579
Swart, Tim 1874
Swiggers, P. 344
Szabó, Attila [1185]
Gy. Szabó, Gyula 1678, 1679
Szabó, Ilona 1680
Szabó, Szolt 1681
Szabó, T. Attila 1681, [1687]
Szabó, Zoltán *409*, *410*, 1682, 1687
Szász, Lőrinc 1143 [1179], [1194], *1197*, *1198*, *1199*, [1205]
Szeghő, Lajas György 105
Székely, András 2188
Székely, László 1683
Szilágyi, Júlia 1687
Szőcs, István, *1701*, *1702*
Szuperscki, Zbigniew [1631]

Șaguna, Andrei [592], [841]
Șalapina, Galina [2117] v. și **Salapina, Galina**
Șandru-Olteanu, Tudora *1346*, *1613*, *1614*, *1615*
Șapcaliu, Lucia 811
Șăineanu, Lazăr [506], [514], [532], [548], [601], [603]
Șchianu, Octavian [164], 580, 581, 885, 886, *1644*
Șchiopu, Olga 2101, [2126]
Șerban, Daciana Nausica 1590
Șerban, Doina 1139, [1161]
Șerban, Domnica 106, [2129]
Șerban, Felicia [19], [21], [22], [23], [1181], [1186], [1197]
Șerban, Ion Vasile 1304
Șerban, Valentina [19], [21], [22], [23], 1073, [1181], [1186], [1197]
Șerban, Vasile 50, [69], [391], 489, 1018, 1375, **2004**, [2120], [2134], [2146], [2152]
Șerbănescu, Andra *695*, 1019
Șerbănescu, Mircea 582
Șerbănescu, Paraschiva 2107
Șerdean, Ion [1851]
Șeuleanu, Ion [741]
Șincai, Gheorghe [558], 887, 976, 978, 1433
Șincan, Eugenia 1825
Șcklovski, Viktor Borisovici 345
Șoșan, Even [1714]
Șoșu, Elena 2101, [2126]
Șotropa, Valeriu 583
Șovu, George 1741, 1826, *1849*, *1850*
Șteț, Felicia *1492*, [2141]
Ștefan, Alexandra 1463
Ștefan, Eugenia 490
Ștefan, Ion 1117
Ștefan, Tudor 346
Ștefanovici, Vera 2076
Ștefăneasa, Viorica 1535
Ștefănescu, E. 2077
Ștefănescu, Ioana 2050
Ștefănescu, Zizi 1154 [1187] v. și **Ștefănescu-Goangă, Zizi**
Ștefănescu-Drăgănești, Virgiliu 667, 668, 1417
Ștefănescu-Goangă, Zizi 1155 v. și **Ștefănescu Zizi**
Ștrempel, Gabriel 15, [920], [925], [928], [934], [944], [955]
Șuteu, Flora *77*, [151], (156), *411*, *312*, **492**, *629*, *696*, *697*, *744*, *745*, 969, 999, *1000*, *1127*, *1443*, *1645*, *1703*
Șuteu, Mariana 1827

Tabacaru, Grigore v. sigla **Ateneu**
Tabarcea, Cezar 1305, 1306, 1307, 1308, [1342], [1321], [1345], **1741**, [1848]
Taftă, Lucia 8
Taigo, Ito 491
Taloș, Ion *746*, *2193*, *2194*
Tamas, Ildiko-Maria 2078
Tanașoca, Nicolae-Șerban 1445
Tanțu, Smaranda 2101, [2126]
Tarția, C. *473*
Tașcu, Valentin 1200
Tatai-Baltă, Corneliu 888
Tauberg, Edith 1940
Tănase, Adela Mira 9, 1591

Tănase, Alexandru 1074
Tănase, Eugène 9
Tănase, Ion 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Tănăsescu, Alexandru [930]
Tănăsescu, D. C. [1360], 1376
Tănăsescu, Filofteia 1154, 1155
Tărnă, Dorina 2101 [2126]
Tătaru, Ieronim 171, [1849], [2150]
Tăutu, Nicolae 1939
Tăutu-Lupu, Ioana 2186
Teaha, Teofil 92, 96, 719, 725
Tecuceanu, H. [1373]
Teirău, Eugen 2101, [2126]
Teiuș, Sabina [19], [21], [22], [23], [1181], [1186], [1197]
Tempea, Radu 979
Tempeanu, Virgil [605]
Tenezer, Elwine 1592
Teoctist al Moldovei [70]
Teodor, Pompiliu 889, 914, [918], [942], [947], [956]
Teodorescu, Anca *1347*
Teodorescu, Doncа 200, 256, 368, [381], [398]
Teodorescu, Ecaterina 1020
Teodorescu, G. Dem. [732]
Teodorescu, Leonida 368, [381], [398]
Teodorescu, Mirela 901
Teodorescu, Sorin 1828, *2157*
Teodorescu, Tamara 15
Teodorescu, Vasile *1201*, [2014]
Teodorescu, Virgil 1741, [1849]
Teodorescu-Brînzeu, Pia 347, 460
Teodori, Alexandru 1158
Teodorovici, Ioan 1158
Teofănescu-Cocan, Rodica 1741, [1849]
Terehova, V. S. [387]
Thaler, Hans 1536
Theban, Laurențiu 138, [158]
Theodorescu, N. *957*
Thiele, Rudolf 1537
Thomici, Ioan 890
Thorne, James Peter 461
Tilibașa, Nicolae 1137
Timoc, Cristea Sandu 1593
Tiperciuc, Maria [71], [72], [1850]
Tiță-Călin, Doina 1829
Tiugan, Marilena 720, 721, 727, *1707*
Tinianov, Iuri Nicolaevici 348, 349
Toader, Alexandra 756
Toboșaru, Ion 369
Toderașcu, I. *1493*
Todor-Prundar, C. 1953
Todoran, Emilia [19], [21], [22], [23], [1181], [1186], [1197]
Todoran, Eugen 48, [79], [2201]
Todoran, Romulus *23*, 584, 703, [704], *750*
Todorescu, Cecilia 1830
Todorov, Tzvetan 350, 358, [385]
Tohăneanu, G. I. 94, *630*, 1075, 1076, 1118, *1202*, 1309, 1310, 1311, 1212, 1313, 1314, 1315, 1377
Tökes, Tibor 1688, [1704]
Tolstoi, Alexei [115]
Tolstoi, N. I. [1641]
Tolu, Maria Viorica 1930
Toma, Costin 891
Toma, Ion *78*, 139, 669, *1348*, *1382*, 1418, *1616*, *1617*, *2158*
Toma, Luigi 269
Toma, Marin 1156, [1168], [1175], [1176], [1182], [1184], [1201]
Toma, Radu 140
Toma, Stela 585, [882], 892, 911, [922], [926], [933]
Tomașevski, Boris Viktorovici 350
Tomescu, Emilia 1074
Tomi, Natalia 722
Tomici, Mile [1620], 1636, 1637, [1642], *1646*
Tomșa, Gheorghe 1139, (1161)
Tonciulescu, Paul [149]
Tonfoni, Graziella 1594
Tonk, Sándor 1687
Topîrceanu, G. [1297]
Török, Brigitta 1684
Toșa, Alexandru [1000]
Tóth, Sándor [1185]
Tótharsányi, Alexandru 2006
Trancă, Dumitru 21 5
Trancotă Hohan, Lucia 2079
Trandafir, Gh. D. 1021
Trandafirescu, Ileana 1831
Tranoy, Alain [1466]
Traugott, Elizabeth 462
Trench, Richard Chenvix 351
Triculescu, Ioana 831, [952], [959], [960], 1283, [1340]
Trifu, Valeria 15
Trifu, Adriana *474*
Trifu, Sever 2080
Trofin, Aurel [1547], [2115]
Tuaillon, G. [382], [386], [399]
Tudor, Dumitru [1173], 1651
Tudor, Florin Mircea 1954, 2081
Tudorache, Georgeta 1832
Tudose, Corneliu 1915
Tudose, Petre 1419
Turcu, Fulvia 2005
Turcu, Maria 1939
Turculeț, Adrian *1001*, 1434
Turcuș, Aristida *79*
Turcuș, Aurel 48, [79]
Turczynski, Emanuel [739]
Turdeanu, Emile [1644]
Turnock, David *2195*
Turzai, Viorica 2111
Tușinschi, Paul 2068
Tuțescu, Mariana 141, 352, [468]
Tzoni, Magda 142

Țăranu, Ecaterina 107
Țăranu, Ion 2180
Țâra, Vasile D. 50, [69], [391], [674], [685], *958*, 2004, [2120], [2134], [2146], [2162]
Țârșar, Aurelia [731], [738], [744]
Țenchea, Maria 1595
Țepelea, Adriana 1931
Țepelea, Gabriel, 586, 587
Țibrian, Constantin, 723, 1316, *2159* v. și sigla Bul Șt. Pitești
Țichindeal, Dimitrie [856], 893

Țigu, Viorel 48, [78], 894
Țițar, Maria [731], [738], [744]
Țopan, Grigore 885
Țugulea, Tatiana 1154, 1155, [1187]
Țurcanu, Doina 2108
Țurcanu, Radu 896

Udrescu, Florin 1153
Udrescu, Vladimir *959*
Ujvári, József, 1688, [1704]
Ulivi, Anca 970, 971
U. M. *1203*
Ungheanu, M. *960*
Ungureanu Alexandru 1420
Ungureanu, Ion M. 1421
Ungureanu, Irina 1078
Ungureanu, V. M. [149]
Uricaru, Lucia 1988, 1989
Urițescu, D. 727
Urmă, Dem. 1152
Ursache, Petru 588, **727**
Ursu, N. A. [866], [867], 897, 898, 899 v. și mai jos
Ursu, Nicolae 1155, [1181], [1186] [1197] v. și mai sus

Vaida, Dimitrie 900
Vaida, Veronica 1940
Vaimberg, Solomon [1648], 1898, **1940**, [2153]
Valentina, Ana 2083
Vámszer, Márta 1681
Vancea, Zeno 1152
Vaněuna, Vladislau [1625]
Van Dijk, Teun A. 353
Vanghelovici, Constanța 2101, [2126]
Varlaam [778], [787], [790], [799], **901**, [937], [940]
Varna, Ana [731], [738], [744]
Vartic, Ana Maria [19], [21], [22], [23], [1181], [1186], [1197]
Vascenco, Olimpia 1940
Vascenco, Victor 239, **370**, 1932, *2160*
Vasile, Ilie 1136
Vasilescu, Mircea *413*
Vasilescu, Veronica [930]
Vasilevschi, N. 2106, 2110
Vasiliu, Emanuel [155], [158], 354, **355**, 589, 590
Vasiliu, Gabriel [149], *632*, *633*, *1393*
Vasiliu, Laura *80*, [151], 591, *986*, 1093, [1438], [1742]
Vasiliu, Mihai *961*
Vasiluță, Livia 108, 356, [496] [684]
Vatamaniuc, Dimitrie 800
Văcărescu, Alecu [796]
Vădeanu, Ana 1596
Văleanu, S. *634*
Văleanu, V. 2110
Vătan, Mihail 18
Vătășescu, Cătălina 172, *1654*, *1655*
Vătășianu, Virgil 59
Vântu, Ileana 724
Vârlan, T. *1204*, *2161*, *2162*
Vășcan, Silvia 2115
Vedinaș, Traian 592
Velculescu, Cătălina *698*, (882), **902**, **911**, [919], [922], [926], [933], [945]
Veres, József *1704*
Veress, Endre [797]
Veress, István 1685
Vergilius 903, [1458]
Vergu, Mioara 1378
Verza, Emil 60, 463
Vescu, Victor 154, 1317, **2083**, **2084**, **2085**
Vesnici, Slavko 2000
Vetișanu, Vasile 143, 593, 594
Vianu, Lidia 143, 1538
Vianu, Tudor 357, [521]
Vicoleanu, Ioan 2101, [2126]
Vidan, Margareta 109
Viehman, Alina 1988, 1989
Vieru, Sorin 242
Vigh, Károly 1681
Vilas, Felipe Arias [1466]
Villaume 904
Vinogradov, Viktor Vladimirovici 358
Vintilă, Rodica 328, [383], [392]
Vintilă-Rădulescu, Ioana 328, [383], [388], [392], [1603]
Vințeler, Onufrie 144, [149], [408], [1082], **1999**, **2086**, [2160]
Vioreseu, Modesta 1741, [1849]
Virț, Cornelia 1022
Vișovan, Ștefan [149]
Vita, Zsigmond *1705*
Vitorino, Gabriela [382], [386], [399]
Vîlceanu, Sabin 1153
Vîlceanu-Ionescu, Irina 1954
Vînturache, Mihai 1444
Vîrsta, I. 2106, 2110
Vîrtosu, Ileana 604, 1933, **2087**
Vlad, Adriana 1876
Vlad, Carmen [390], [393]
Vlad, Carmen, 1934
Vlad, Felicia 2088
Vlad, Ion 99
Vlad, Sabin [149]
Vlad, Sorina [149], 1421
Vlahovici, Elena 1833
Vlaicu, de la Blaj [888]
Vlaicu, Varvara 1834
Vlăduț, Constantin *699*
Vlăduț, Dumitru *414*, *415*, **637**, 1318
Vlăduț Pegulescu, Anca 1935
Vlăduțescu, Gh. [1189], [1196]
Vlăduțiu, Ion 962, [1166], 1835, [2119], [2131]
Vochiță, Cristina 1939
Voia, Maria 1987, 2080
Voicu, Marilena 1319, 1836
Voiculescu, Vasile [1292]
Volbură, Ruxandra 145
Vöő, István, 1151, [1198]
Vornicescu, Nistor 905, [917], [927], [948], [957]
Vornicu, Mihai [609], [615]
Vossler, Karl 359
Vrabie, Gheorghe 1320
Vrabie, Henriette 2105, 2107
Vraciu, Ariton 595, 1446, 1638, **1649**

Vulcan, Iosif, v. sigla **Familia**
Vulcan, Samuil [887], [899], 906
Vulcănescu, Romulus, [64], 146, *1647*, v. și sigla **Ethnologica**
Vulpe, Floriana Lia 1936
Vulpe, Magdalena 727
Vulpe, Nicolae 1741, [1849]
Vulpescu, Ileana 1554, 1555, [1187]
Vultur, Ioan [2125]
Vultur, Smaranda 147, **637**, 670, [2125]
Vușcan, Adriana 1937

Wald, Henri [158], 360, 361, [389], 596, 2189
Wald, Lucia *81*, 148, [158], 191, 197, 198, 201, 202, 260, 333, 335, 336, 362, **370**, *416*, *1734*
Wales, Roger 203
Waletzky, Joshua 266
Wall, John 1874
Walser, Gerold [1467]
Walters, E. Garrison [2156]
Wasmuth, Ewald 254
Waters, Alan 1889
Weigand, Gustav [601]
Weijnen, A. [382], [386], [399]
Weisz, Iosif H. 455
Weisz, Monica 363
Wernerg, Jüren [1469]
Whitney, William Dwight 364
Widdowson, H. G. 1853
Wiggins, David 365
Windisch, Rudolf [1597], [1612]
Wolf, Heinz, Jürgen 1539, [1607]
Wolf, Johann [4], [2209],
Wolf, Siegfried [1174], *1648*, **1971, 2107**
Woll, Dieter [76]
Woolf, Virginia [99]
Worsching, Liselotte 2089
Wundt, Wilhelm 366
Würtz, Bruno 51

Zafiu, Gheorghe N. 1837
Zagarodnii, D. 10, **727**
Zaiuncikovski, Iuri P. [2135], [2155]
Zamenhof, L. L. [1716]
Zamfir, Mihai *417*, 1208, *1348*
Zamfirescu, Dan 912
Zamfirescu, Ileana 1155
Zamșa, Eleonora 1023, **1741**, (1849)
Zapo, Panayotis J. [1473]
Zarzără, Ion 131
Zăgreanu, Radu 1838
Zărnescu, Narcis 367
Zdrenghea, Mihai 2080, 2090, v. și mai jos
Zdrenghea, Mihai Mircea 757, 1540, 1938, **1987**, v. și mai sus
Zdrenghea, Mircea 597, 598, [2197]
Zdru, Nacu [750]
Zgraon, Florentina [953]
Zil-Rece, G. 2106
Zoba din Vînț, Ioan 907
Zodian, V. 1134
Zottoviceanu, Elena 1152
Zsemlyei, János *1205*, *1681*, 1686
Zub, Al. *700*
Žŭbanov, A. Q. [1562]
Zugun, Petru 482, 599, 908, [982], [984], [985], [986], **2092**
Zumthor, Paul [290]
Zvegincev, A. A. 265, 320
Zwick, Hertha 1541
Z. Z. [1906]

2. *CUVINTE* *

ARABĂ: *be* 1712;

AROMÂNĂ: *jupîn* 1115;

ENGLEZĂ: *financial futures* 1065; *liability swaps* 1065; *Pen Club* 1683; *pol-beat* 1683; *Prince of Wales* 1683; *protest-song* 1683; *Royal-Society* 1683; *Scottland Yard* 1683; *seaside* 1906; *secret service* 1683; *SHAPE* 1683; *teach-in* 1683; *trade-union* 1683;

FRANCEZĂ: *honnir* 1061; *porto franco* 1683; *pour condoler* 1683; *pour féliciter* 1683; *prince consort* 1683; *Quai d'Orsay* 1683;

GERMANĂ: *abschlagen* 1505; *abweisen* 1505; *allein* 1505; *an* 1501; *arm* 1505; *auf* 1501; *aufessen* 1505; *Augenbrauen* 1505; *ausschütteln* 1505; *austreten* 1505; *bauschig* 1505; *Baraboi* 1531; *Bandschleife* 1505; *bedauern* 1505; *beflecken* 1505; *begeistert* 1505; *behutsam* 1505; *Bettwäsche* 1505; *Bienenkönigin* 1505; *binden*; 1505; *Blache* 1505; *Bottich* 1505; *Bretterverkleidung* 1505; *Brillenfutteral* 1505; *Brustbild* 1505; *Bürste* 1505; *Busenhalter* 1505; *dann* 1505; *deutlich* 1505; *dem* 1501; *Druckkochtopf* 1505; *Druckknopf* 1505; *dumm* 1505; *einsämen* 1505; *Eiszapfen* 1505; *Erdkastanie* 15131; *Erdkäse* 1531; *Erdklötzchen* 1531; *Erdschollen* 1531; *Esche* 1515; *Faulbaum* 1515; *Fenchel* 1515; *Flöte* 1505; *forttreiben* 1505; *fortwöhrend* 1505; *Fotograf* 1505; *Fusel* 1505; *Futter* 1505; *Gaumen* 1505; *Gehschule* 1505; *Geile* 1531; *geizig* 1505; *gelähmt* 1505; *Gelbsucht* 1505; *Gerede* 1505; *gerümpel* 1505; *Gestrickte* 1505; *gewesen* 1505; *Glühwein* 1505; *Gogoasche* 1531; *gönnen* 1505; *Heidelbeer* 1515; *herausputzen* 1505; *hinbringen* 1505; *Hirtenfaschelkraut* 1515; *Hobelspäne* 1505; *Hocker* 1505; *Holz* 1505; *holzig* 1505; *Hulle* 1505; *Hund* 1505; *Hündin* 1505; *Ingerbirne* 1531; *Jalusie* 1505; *Junggeselle* 1505; *Kapuze* 1505; *Karamelle* 1505; *Karbonade* 1505; *Kartoffel* 1531; *Karton* 1505; *Kind* 1505; *Kindermädchen* 1505;

* Au fost incluse cuvintele din titluri și subtitluri.

kitzeln 1505; *Klarinette* 1505; *Klubber* 1531; *Knorpel* 1505; *Knörzchen* 1531; *Koicher* 1531; *Koppel* 1505; *Kornett* 1505; *Kot* 1505; *Krapfen* 1531; *Krawalle* 1505; *Kreuzen* 1505; *kündigen* 1505; *Laubfrosch* 1505; *leben* 1505; *Leibschneiden* 1505; *Leibschüssel* 1505; *leugnen* 1505; *Leibkosungen* 1505; *Lumpen* 1505; *lüstern* 1505; *eine Masche binden* 1505; *Mensch* 1542; *Mitte* 1542; *Mittel* 1542; *Mundharmonika* 1505; *Muste rgültig* 1505; *Muttermal* 1505; *nachahmen* 1505; *Nähkorb* 1505; *Nachteil* 1505; *Nachtgeschirr* 1505; *Nähkissen* 1505; *nackt* 1505; *niederkauern* 1505; *Ohr* 1505; *Orgel* 1505; *Peitsche* 1505; *Piller* 1531; *Pimmernüschen* 1531; *Pinesch* 1531; *Pitscheoken* 1531; *Plätzchen* 1505; *poltern* 1505; *Quaste* 1505; *Rahm* 1505; *Rasen* 1505; *Regenwurm* 1505; *Reise* 1505; *Respekt* 1505; *Riegel* 1505; *Rübe* 1531; *rustig* 1505; *rutschig* 1505; *Sabellätzchen* 1505; *Sägemehl* 1505; *Sauermilch* 1505; *Saum* 1505; *schäbig* 1505; *Schaff* 1505; *Schale* 1505; *schämen* 1505; *Scharnier* 1505; *Schatten* 1505; *Schatulle* 1505; *Schemell* 1505; *Scherbe* 1505; *Schipchen* 1531; *Schläfe* 1505; *schlamm* 1505; *schlau* 1505; *Schmerbauch* 1505; *Schmierseife* 1505; *schmollen* 1505; *Schnaps* 1505; *Schnapsgläschen* 1505; *Schnecke* 1505; *Schnüffeln* 1505; *Schnürsenkel* 1505; *Schnute* 1505; *schopfen* 1505; *schreien* 1505; *Schuhanzieher* 1505; *Schuhcreme* 1505; *Schuhe* 1505; *Schuhspanner* 1505; *Schüreisen* 1505; *Schuster* 1505; *Schütte* 1505; *Schwaden* 1505; *Schwadengras* 1505; *Schwadenrechen* 1505; *Schwager* 1505; *Schwägerin* 1505; *Schweinsgeile* 1531; *Schwiegertochter* 1505; *Schwielle* 1505; *schwindig* 1505; *Sehnsucht* 1505; *sehr* 1505; *Setzholz* 1505; *Setzwiebel* 1505; *sonst* 1505; *Speiseeis* 1505; *Sperhaken* 1505; *spriessen* 1505; *SS* 1683; *Staubbesen* 1505; *Stein* 1505; *Stellage* 1505; *Stirn* 1505; *Stroh* 1505; *Strumpfband* 1505; *Toilettenseife* 1505; *Trinkschale* 1505; *über* 1505; *Überfluss* 1505; *umziehen* 1505; *unbeholfen* 1505; *ungekämmt* 1505; *unter* 1501; *Unterkleid* 1505; *Unterwäsche* 1505; *verscheuchen* 1505; *verzweigt* 1505; *Volant* 1505; *Vorgefühl* 1505; *vorhaben* 1505; *warum* 1505; *Warze* 1505; *Wäscheklammer* 1505; *Wasserwirbel* 1505; *Wirbelsäule* 1505; *Wohlstand* 1505; *Wortstreit* 1505; *Wucherer* 1505; *wurmig* 1505; *Zeit* 1505; *Ziehharmonika* 1505;

LATINĂ: *cave ne cades* 1061; *festina lente* 1061; *mater alma* 1116; *parra bellum* 1683; *persona (non) grata* 1683; *post meridiem* 1683; *precedens* 1683; *pro memoria* 1683; *rebus sic standibus* 1683; *sine qua non* 1683; *si vis pacem* 1683; *status quo* 1683;

MAGHIARĂ: *angelika* 1685; *aruk* 1683; *beléndek* 1685; *benedekfü* 1685; *bezsalikom* 1685; *Bizottsag* 1683; *borsmenta* 1685; *büdöske* 1685; *citromfü* 1685; *csombord* 1685; *ellenállás* 1683 *fegyver* 1683; *győzalem* 1683; *háború* 1683; *hajózas* 1683; *haszon* 1685; *illatos anizs* 1685; *Internacionálé* 1683; *intézkedés* 1683; *itélet* 1683; *izsop* 1685; *jon* 1657; *kálmos* 1685; *kamilla* 1685; *kapor* 1685; *kar* 1685; *kikötő* 1683; *kömény* 1685; *körömvirag* 1685; *lestyán* 1685; *macskagyökér* 1685; *majoranna* 1685; *malyvarázsa* 1685; *orbánefü* 1685; *panslávizmus* 1685; *parafálás* 1683; *paramilitáris* 1683; *paritás* 1683; *parlament* 1683; *paramentarizmus* 1683; *parlamenter* 1683; *partizan* 1683; *Pentagon* 1683; *pirruszi* 1683; *platform* 1683; *plenáris* 1683; *plénum* 1683; *plutokrácia* 1683; *pogrom* 1683; *Poláris* 1683; *polder* 1683; *policentrizmus* 1681; *pool* 1683; *posterior* 1683; *poziciós* 1683; *preambulum* 1683; *preferencia* 1683; *preventiv* 1683; *priori* 1683; *procedúra* 1683; *profosiszta* 1683; *prognosztika* 1683; *Prokurisztész* 1683; *protektionizmus* 1683; *protectorátus* 1683; *protokol* 1683; *provokáció* 1683; *puccs* 1683; *Pugwash-konferenciák* 1683; *purparlé* 1683; *Quirinal* 1683; *quisling* 1683; *radikális* 1683; *rakétaelhárító* 1683; *rakétafegyverek* 1683; *rasszizmus* 1683; *rasszista* 1683; *ratifikálás* 1683; *reakció* 1683; *realpolitika* 1683; *reálunió* 1683; *rebarbara* 1685; *referendum* 1683; *régens* 1683; *regionalis* 1683; *Reich* 1683; *Reichstag* 1683; *Reichswehr* 1683; *remilitarizáció* 1683; *rendszer* 1683; *renegát* 1683; *represzáliák* 1683; *represszió* 1683; *reprezentáció* 1683; *reprezentálás* 1683; *restauráció* 1683; *részvenytársaság* 1683; *Reuter* 1683; *revansizmus* 1683; *revindikál* 1683; *revindikativ* 1683; *rezerváció* 1683; *rezidencia* 1683; *rezidens* 1683; *rezsim* 1683; *Riviera* 1683; *rózsa* 1685; *rotáció* 1683; *Rubicon* 1683; *Sabena* 1683; *semlegesség* 1683; *seriff* 1683; *sinológia* 1683; *statárium* 1683; *Suomi* 1683; *szabad* 1683; *szálya* 1685; *szappangyöker* 1685; *szőnyegbombázás* 1683; *Szövetsege* 1683; *szuperhatalom* 1683; *szuverén* 1683; *szuverenitás* 1683; *tabu* 1683; *tacepao* 1683; *támaszpont* 1683; *tarkony* 1685; *TASZSZ* 1883; *technocrácia* 1683; *technokrata* 1683; *téliziőlld* 1685; *termonucleáris* 1683; *teritoriális* 1683; *terror* 1683; *törvény* 1683; *tramp* 1683; *üröm* 1685; *útifü* 1685; *Világoszövetség* 1683; *vizek* 1683; *ziluz* 1685;

POLONĂ: *PAP* 1683;

ROMÂNĂ: *abucós* 709; *adaură* 709; *Adonis* 1053; *alamân* 1116; *alintă* 1262; *andrea* 1049, 1262; *anorganic* 1111; *apă* 1099; *Ardeal* 1094, 1417; *Argeș* 1103; *Argintoianu* 1101; *arina* 1051; *Ascura* 1398; *asigurare* 1065; *avort* 1050

bacău 1041; *ban* 1112; *bar* 1032; *Barbu* 1385; *barză* 1103; *Basarab* 1385; *Băltățeaua* 1398; *Băltina* 1398; *beleáznă* 1033; *Berendei* 1388; *Berinde* 1388; *Berindei* 1388; *beșleagă* 1101; *bezmétic* 1262; *bit* 1040; *bir !* 1103; *bircáș* 1040; *Birna* 1398; *blágă* 709; *boácă* 1116; *bou* 1065; *boți* 1262; *brad* 1103; *brumar* 1049; *brusture* 1103; *bucura* 1103; *bulz* 1414; *bunar* 1414; *Bunăparte* 1101; *Burtălău* 1101; *butinărit* 1060; *butuc* 1107; *butură* 1107; *buză* 1103

cabará 1116; *cal* 1061; *Calcáda* 1398; *cale* 1099; *calendar* 1077; *canará* 1116; *capcână* 1262; *caretă* 1055; *cataráucă* 709; *cauzá* 1028, 1374; *căină* 1262; *călărie* 1032; *cărîn* 1040; *cerelaj* 1050; *certificat* 1065; *chertan* 1040; *chervan* 1051; *chindie* 1262; *ciclu* 1050; *cinematică* 1111; *cinescop*

1111; *cinetica* 1111; *cioară* 1103; *ciocîrlău* 1414; *cioclodár* 709; *ciocloviná* 1414; *ciort* 1033; *ciovâltă* 1040; *cîrtă* 709; *ciúfă* 1033; *ciut* 1103; *Cinecreț* 1101; *Cinilic* 1101; *cîrpîță* 1032; *cleánț* 1414; *clinchet* 1262; *clipocî* 1262; *club* 1032; *clúp* 1040; *coacăz* 1103; *cocáie* 1040; *coléctor* 1111; *colectór* 1111; *comándă* 1414; *constelat* 1075; *consulta* 1374; *consulting* 1065; *copac* 1103; *copil* 706, 1103; *córcote* 1414; *cornét* 1414; *cosmocalia* 1054; *cost* 1045; *cóșcov* 1262; *cotofleanț* 1101; *covéi* 1414; *covércă* 1414; *Cozia* 1405; *credit* 1965; *crist* 709; *Criș* 1103; *crivină* 1051; *crustaceu* 1055; *cúcă* 1414; *cucuț* 1414; *cúină* 1040; *cumpărativă* 1101; *cúpă* 709; *Curtea de Argeș* 1405

daltă 1312; *deal* 1051; *Decebal* 1103; *decembrie* 1049; *decinde* 1051; *deltaplanorism* 1032; *deșanț* 1095; *deșănțat* 1095; *didîn* 1116; *dor* 1099; *dragă* 1055; *drgam* 1414; *Drobeta-Turnu-Severin* 1405; *dublu* 1032; *Dunăre* 1103

emerit 1032; *emitor* 1111; *engineering* 1065; *Europa* 1053; *exorbitant* 1118

falcă 1099; *fald* 1262; *fapt* 1099; *fariseu* 1053; *farmazon* 1101; *fault* 1032; *fără* 1309; *fățîie* 1414; *Ferciuga* 1398; *fibroadenom* 1050; *Fiătar* 1398; *filă* 1262; *fir* 1061; *flaming* 1055; *fluture* 1107; *flux* 1050; *foiorgágă* 1414; *foiorgágă* 1414; *fraged* 1118; *fresbee* 1032; *frica* 1036; *fuiergagă* 1414

gaț 1414; *Galați* 1405; *ganț* 1414; *Gara Báldei* 1339; *gata* 1103; *găgáț* 1414; *gionát* 1116; *Giúlgiu* 1398; *gîrgîr* 1116; *Gîrnic* 1398; *gratitudine* 1103; *grum* 1414; *grumaz* 1103; *grumuléu* 1414; *grumur* 1414; *gudurá* 1262; *Guniște* 1398; *gurguliu* 1116

halát 1040; *haltere* 1032; *hapsîn* 1262; *hainărăfuri* 709; *histerosalpingografie* 1050; *hochei* 1032; *hrubă* 1262; *húdbă* 1040; *hurlup* 1063; *hurgáică* 1414; *hurói* 1414; *huruitură* 1414; *huzúr* 1262

Iábalcea 1398; *Iablanița* 1398; *Iabucița* 1398; *Iam* 1398; *iar(ăși)* 1309; *Iarcu* 1398; *Iastrabeci* 1398; *Iași* 1403; *Iebuca* 1398; *Iebuce* 1398; *Ielaș* 1398; *Ielea* 1398; *Ielen* 1398; *Ielova* 1398; *iepilă* 1040; *Ierciu* 1398; *Ierița* 1398; *Ieriță* 1398; *Ieru, Ieșcheriu* 1398; *Ieșelnița* 1398; *Igoniu* 1398; *Ilie* 1385; *Ilințiu* 1398; *Ilișava* 1398; *Imeliția* 1398; *incontinență* 1050; *infertilitate* 1050; *Inimescu* 1101; *intrigatoriu* 1101; *Iotova* 1398; *Iota* 1398; *Irițariu* 1398; *irosî* 1262; *Istocinac* 1398; *istorie* 1118; *istracod* 1055; *izbuc* 1068; *Izvar* 1398; *Izvaraț* 1398; *Izvidnița* 1398; *Izvoraț* 1398

împînzi 1262; *împrumut* 1065; *încresta* 1029; *înșfăca* 1262

Jabăr 1398; *Jamu Mare* 1398; *Jaorvina* 1398; *Jarnița* 1398; *Jena* 1398; *Jimbolia* 1398; *jos* 1374; *judoka* 1032; *Jupalnic* 1398; *jupîn* 1115

lan 1262; *lăcrămație* 1101; *lăcrămioáră* 1262; *lighionar* 1101; *liră* 1312; *Lișava* 1398; *lume* 1064

mahalá 1402; *maiou* 1032; *mare* 1103; *mastoză* 1050; *mazăre* 1103; *măciucă* 1032; *mărire* 1062; *măsai* 1040; *mășcat* 1262; *mătălău* 1033; *mehedinți* 1402; *menarhă* 1050; *menopauză* 1050; *merniță* 709; *mezîn* 1262; *micro-* 1111; *microamper* 1111; *microbar* 1111; *microelectronică* 1111; *microelement* 1111; *microfarad* 1111; *microinstrucțiune* 1111; *microjonecțiune* 1111; *microminiaturizare* 1111; *micromodul* 1111; *microohm* 1111; *microprogram* 1111; *mijloc* 1099; *mistreț* 1103; *mil* 1262; *mină* 1099; *minz* 1103; *mîrșavă* 1101; *mnemotehnică* 1047; *Moldova* 1405; *monograf* 1037; *monografist* 1037; *moróc* 709; *moș* 1103; *motan* 1262; *motofálit* 1040; *Mureș* 1103; *mușurónu* 709

natație 1032; *neios* 1049; *Nelson* 1032; *nematod* 1055; *neoprotecționism* 1067; *ninsuriu* 1118; *niștoți* 708; *nivea* 1118; *noiembrie* 1049; *notocord* 1055

obcină 1415; *obol* 1051; *oină* 1113; *oiă* 1038; *Olt* 1103; *Oltenia* 1395; *omănáș* 709; *orcíe* 1262 *pace* 1100; *pandant* 1037; *pără* 709; *parte* 1099; *pămînt* 1099; *părpăli* 1116; *pătlágină* 1262; *pedepsie* 1101; *pendant* 1037; *performanță* 1032; *pesacă* 1414; *piatră* 1099; *picior* 1415; *piedin* 719; *piesác* 1414; *ping-pong* 1032; *pioneză* 1118; *pirg* 1414; *plai* 1099, 1415, *plast* 1414; *plăpînd* 1076; *plisc* 1262; *plotog* 1040; *pod* 1099; *podí* 709; *pogonofor* 1055; *polichet* 1055; *polo* 1032; *polonic* 1262; *popor* 1047; *Potigrafu* 1101; *praș* 809; *prăși* 709; *prea* 1309; *preț* 1045; *pribói* 1414; *prici* 1032; *prisácă* 1262; *promorar* 1049; *promoroácă* 1262; *Prut* 1103; *pupăză* 1103

rácob 709; *rahitism* 1050; *recif* 1055; *revent* 1228; *Rîmnicu Vîlcea* 1405; *Roman* 1385; *român* 1103; 1120—1127; *românesc* 1103, 1120—1127; *România* 1103, 1120—1127; *rugbi* 1032; *runc* 1415; *Ruxandra* 1385

sanie 1032; *Sălbăgel* 1396; *Scaraoski* 1101; *scăpăra* 1103; *scgábă* 1414; *searbăd* 1103; *servi* 1374; *silențiu* 1227; *Siret* 1103, 1394; *sistereá* 1116; *siv* 709; *sir* 1040; *Slobozia* 1405; *soare* 1099; *Someș* 1103; *spasmofilie* 1050; *steblă* 1051; *sterilitate* 1050; *stichí* 1116; *străgheată* 1070; *strună* 1103; *strújniță* 709; *strungă* 1103; *strungăreață* 110

șaitracă 1095; *șalic* 1096; *șanț* 1095; *șănură* 1096; *șărănglișă* 1096; *Șerban* 1385; *șerlanț* 1096; *șfichi* 1262; *șláidăr* 709; *șlaif* 1096; *șleap* 1096; *șleau* 1096; *șopocă* 1096; *șorăpru* 1096; *șorclunĝ* 1096; *șpențăli* 1096; *șponturi* 1096; *șteaf* 1097; *știric* 1096; *ștocăli* 1096; *ștrompală* 1033; *șup* 1096; *șuprică* 1096; *șușoi* 1096; *șușta* 1096; *șut* 1032; *șverc* 109

tănjnă 1040; *tărărái* 1040; *tejgherea* 1116; *tenis* 1032; *teorie* 1117; *timîn* 1116; *Timiș* 1103; *tindeche* 719; *tînăr* 1099; *tîrfă* 1116; *tîzlă* 1116; *tgáie* 1414; *tonjic* 709; *tranzacție* 1065; *tranzistor* 1111; *trenă* 1032

ţal 1051; *ţap* 1103; *ţară* 1047; *ţăpălău* 1073; *ţăpligă* 1040; *ţăpoi* 1073; *ţăpoşică* 1073; *ţepuşă* 1073 *ţipătură* 1033; *ţiment* 809; *ţoşcă* 1073; *ţucan* 1073; *ţuhaus* 1101

ulúc 1262; *unsprezece* 1032; *urare* 1103; *uriaş* 1032; *urlup* 1063;

várniţă 709; *varză* 1103; *viezure* 1103; *volei* 1032

zagará 1116; *zăleti* 1040; *zărgan* 1116; *zgău* 1040; *zoralea* 1116;

SÎRBOCROATĂ: *TANJUG* 1683.

RECTIFICARE

Cititorii sînt rugaţi să ţină seama de următoarele îndreptări:

— la nr. 1/1985 al revistei noastre: la p. 10, r. 19 de sus, în loc de: a lui, se va citi: al lui;

— la nr. 2/1985 al revistei noastre; la p. 124, r. 2 de jos, în loc de: verbe, se va citi: verbo; la p. 126, r. 6 de sus, în loc de: va fi să fie, se va citi: va să fie; în cronica la cel de-al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe onomastice (Leipzig, 1984) s-a omis comunicarea *Onomastique éto-dace. Noms des chrétiens daco-romains* de I. Ionescu din Bucureşti.

SCRABBLE

AL. GRAUR

Acest cuvînt englez a intrat de curînd în limba română ca nume al unui foarte instructiv și distractiv joc de perspicacitate cu unități de vocabular. În forma adaptată pentru vorbitorii limbii române, el constă din compunerea, după anumite reguli precise, asemănătoare celor din rebus, a cît mai multor cuvinte existente în limba noastră.

Pentru participarea la joc se recomandă unul din dicționarele explicative existente, un îndreptar ortografic, în special **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic,** precum și **Dicționarul enigmistului** (apărut în 1983 la Editura Sport-Turism) sau diferite dicționare de specialitate apărute la noi în ultimii ani.

Jucat pe baza unor asemenea instrumente de informare lingvistică, valoarea instructivă pe care o conține participarea la SCRABBLE rezultă de la sine. De aceea îl recomandăm tuturor celor care vor să-și îmbogățească vocabularul activ și să-și fixeze cunoștințele de scriere corectă.

Profesorii de română vor putea folosi jocul, în cadrul activităților extrașcolare cu elevii, introducînd chiar anumite adaptări ale regulilor de joc pentru unul sau mai multe scopuri didactice.

Cu același interes trebuie privite și alte jocuri realizate la noi sub emblema JECO, îndeosebi **Jocul cuvintelor** și **Domilit,** care au trăsături comune cu jocul **Scrabble.**

Răspunzînd interesului manifestat pe piață pentru jocuri, CENTROCOOP a asigurat desfacerea acestora în toate magazinele cooperativelor de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor din întreaga țară.

În București, RECOOP a deschis magazine proprii specializate în desfacerea de JOCURI LOGICE : Calea Moșilor nr. 135, str. 13 Decembrie nr. 26 și Bd. Republicii nr. 80 A. Noile jocuri mai pot fi procurate și de la magazinele COOP din str. Brezoianu nr. 29, din Bd. Titulescu nr. 92, de la magazinul EXPO-ART din pasajul VICTORIEI, Calea Victoriei nr. 16–18, precum și de la raionul de jucării al magazinului BUCUR-OBOR.

Sugestiile privind îmbunătățirea jocurilor existente sau crearea de noi jocuri, precum și comenzi din partea unităților comerciale se primesc la sediul RECOOP, București, str. Sf. Ștefan nr. 21, sector 2 (cod 70306). Tel. 13.81.75 sau 13.62.60. Telex : 10393.

Pentru a veni în sprijinul celor care doresc să-și procure asemenea jocuri fără să se mai deplaseze la magazine, atragem atenția asupra faptului că aceștia le pot primi acasă prin poștă, ramburs (valoarea minimă a comenzii este de 100 lei). Cererea se trimite pe adresa : COMERȚUL PRIN COLETĂRIE, str. Sergent Nuțu Ion nr. 8–12, sector 5, cod 76324, București.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R—79717 București, Calea Victoriei 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII + 174 p. + 154 p. (broșură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei; vol. V, 1984, XXVI + 202 p., 225 lei.

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera **P(pogrijenie — presimțire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom. XI, partea a 2-a, litera **T (T — tocăliță)**, 1982, 376 p., 72 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român**, Serie nouă, Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

ION COTEANU, **Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,40 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund — București, 1982, 70 + 104 + 232 p., 29 lei.

* * * **Texte românești din secolul al XVI-lea.** Ediție critică de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEȚIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEȚIE, 1982, 638 p., 75 lei.

* * * **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicționar al greșelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE și MIRCEA SECHE, **Dicționarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom. III **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei; tom. IV **(1982—1933)**, 1984, 192 p., 16,50 lei; tom V **(1983—1984)**, 1984, 182 p., 15 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 173 p., 17 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Moldova și Bucovina**, vol. I.

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom X, partea 1, litera S **(S—sclabuc)**, 1984.

* * * **Dicționar german-român, ediția a II-a.**

RM—ISSN 024—3523

LR, ANUL XXXIV, nr. 4, București, p. 259—386, 1985

I.P. Informația c. 1297

42 200

Lei 20

I 8275 208

LIMBA ROMÂNĂ

5

ANUL XXXIV
1985
septembrie—octombrie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10 376, prsfir, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 45.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à: „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei :
str. Spiru Haret 12
R—79 638 Bucureşti
Telefon : 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei 125
R—79717 Bucureşti
Telefon : 50 76 80

T 8275

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIV 1985 Nr. 5
septembrie—octombrie

OMAGIU ACADEMICIANULUI ALEXANDRU ROSETTI
LA A 90-A ANIVERSARE

SUMAR

AL. GRAUR, În apărarea rădăcinilor onomatopeice 389
ILIE DAN, Vechimea și răspîndirea sufixelor *-ești, -eni* în toponimia românească . . 390
C. DIMITRIU, Discontinuitatea în *Biblia de la București* 395
MELANIA FLOREA, Evitarea unei omonimii pronominale și norma lingvistică . . . 401
VALERIA GUȚU ROMALO, În problema raportului dintre sensul enunțului și componentele sale 404
ȘTEFAN MUNTEANU, Stilistică și sociolingvistică 409
VIRGIL NESTORESCU, Formații onomatopeice românești sau împrumuturi? . . . 414
ION NUȚĂ, Un caz de hipercorectitudine în terminologia viticolă: *ceasla* 416
LIANA POP, Mărci dialogale 420
MARIA PURDELA SITARU, Perspectiva lingvistică de abordare a medicinei populare românești 427
GR. RUSU, Concordanțe fonetice între graiurile din sud-estul Transilvaniei și cele din sudul Moldovei 430
ECATERINA TEODORESCU, Predicație, predicativitate 435
G. I. TOHĂNEANU, M. Eminescu, *Singurătate*, Marginalii 441
N.A. URSU, Dascălul Macarie, autorul *Gramaticii românești* (1772) și al lexiconului slavono-român (1778) 445
LAURA VASILIU, Despre fizionomia etimologică a sufixelor verbale românești . . 450
SMARANDA VULTUR, Intertextualitatea și specificitatea discursului poetic 454
PETRU ZUGUN, Note privind derivarea regresivă și conversiunea lexicală 461

LR, Anul XXXIV, nr. 5, p. 387—464, București, 1985

43049.

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIV 1985 Nr. 5
septembrie–octombrie

SUMAR

ÎN APĂRAREA RĂDĂCINILOR ONOMATOPEICE

AL. GRAUR

Mă refer la onomatopeile terminate în *-c* și în *-g*, care, servind de bază pentru formarea unor verbe de conjugarea a IV-a, ar vedea consoana lor finală schimbată în *-č* și în *-ǧ*, ceea ce nu s-ar potrivi cu zgomotul pe care trebuie să-l aducă în minte.

Pentru a evita acest neajuns, s-a introdus un *n* între finala rădăcinii și *-i : ciocni*, *pocni*, *zvîcni*. Dar soluția aceasta nu era utilă peste tot : acolo unde era o consoană înainte de *-c* sau *-g* (în special înainte de *-c*), grupul se simplifica înainte de *-n : trosni* (față de *trosc*), *țîșni* (față de *țîșt*).

Atunci s-a recurs la vocala *-ă-* pusă înaintea vocalei caracteristice a conjugării : *măcăi* (de la *mac*), *orăcăi* (de la *orac*) etc. Cel mai des, *-ă-* se schimbă în *-î-* ; *cîrcîi*, *mîcîi*, *pîcîi* ; *gîlgîi*, *rîgîi* etc.

Cel mai mult însă au fost folosite ambele sufixe, care, împreună, au dat *-ăn- : bocăni*, *măcăni*, *păcăni*, *trăncăni*, *țăcăni* etc. ; *dăngăni*, *zăngăni*, *zdrăngăni* etc.

Aprilie 1985 *București, B-dul Ana Ipătescu nr. 12*

VECHIMEA ȘI RĂSPÎNDIREA SUFIXELOR *-EȘTI, -ENI* ÎN TOPONIMIA ROMÂNEASCĂ

ILIE DAN

Ceea ce ne propunem în lucrarea de față nu vizează studiul tuturor sufixelor din toponimia românească, pentru că ar fi nevoie de o cercetare specială de largi proporții, cu toate că exemple, clasificări și etimologii pot fi găsite în lucrările lui G. Pascu[1] și Iorgu Iordan[2]. Noi ne vom limita la urmărirea vechimii și a răspîndirea sufixelor celor mai frecvent folosite pentru formarea numelor de localități. Evident, nu vom da liste complete, ci vom urmări, comparativ, situația din veacurile XV—XVII [3] și, statistic, repartiția acestor sufixe în cele trei provincii istorice românești : Moldova, Țara Românească și Transilvania.

În consecință, vom începe discuția cu situația unui sufix specializat pentru formarea numelor de localități din limba română : *-ești*. Este, cu siguranță, în acest domeniu, cel mai vechi și mai răspîndit [4]. De obicei, cu ajutorul lui se formează noi toponime de la un nume de persoană (sînt formanții topici cu ponderea cea mai mare în toponimia românească), referindu-se nu numai la localități (existente sau dispărute), ci și la unele accidente de teren. Cauzele care au determinat marea productivitate a acestui sufix în toponimie sînt de natură istorică și socială [5]. În această situație, sufixele *-ești* și *-eni* (de acestea din urmă ne vom ocupa mai jos) sînt întrebuințate în același timp pentru formarea de noi toponime (desigur că există și nume de sate care provin direct dintr-un antroponim, neînsoțit de sufix [6]). Așa cum a arătat Iorgu Iordan[7], *-ești* indică originea personală a locuitorilor, iar *-eni (-ani)* e specializat în indicarea originii locale.

Atestările istorice sînt de mare interes pentru vechimea localităților în *-ești*. Compararea acestor mențiuni documentare cu datele din unele dicționare speciale [8] permite urmărirea evoluției în timp (ca număr, con-

[1] *Sufixele românești*, București, 1916.

[2] Vezi *Toponimia românească*, București, 1963, p. 395—481.

[3] Iată principalele colecții folosite : *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică centrală a statului*, vol. I (1387—1620), București, 1957 ; *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhiva istorică centrală a statului*, vol. I (1369—1600), București, 1957 ; Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I—II, Iași, 1931—1932 ; Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I—II, București, 1967—1968.

[4] Cf. Emil Petrovici, *Vechimea atestării sufixului* -esc *(pl.* -ești), în „Cercetări de lingvistică", nr. 1/1968, p. 33—34 ; I. Pătruț și Malvina Pătruț, *Despre vechimea toponimelor în* -ești, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", fasc. 2, 1969, p. 131—133.

[5] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 154—160.

[6] *Ibidem.*

[7] *Op. cit.*, p. 159—160.

[8] Avem în vedere *Marele dicționar geografic al României* (MDGR), 5 vol., București, 1898—1902.

curență și substituire) a acestora, precum și stabilirea deosebirilor existente între Moldova, Țara Românească și Transilvania.

Margareta Ștefănescu citează toponimul *Feleste (Felești)* ca avînd cea mai veche atestare (într-un document din 1364)[9]. Emil Petrovici este însă de părere că cea mai veche localitate în *-ești* aparține Banatului : *Radest (Rădești)*, numele unui sat de lîngă Lugoj, dispărut astăzi, menționat într-un document din 1369[10].

Ținînd seama de faptul că în documentele din Banat sufixul *-ești* este redat prin *-esd*, *-osd*, *-est*, *-ost*, Ioan și Malvina Pătruț au demonstrat că, de fapt, în Banat, există alte două localități în *-ești*, care sînt mai vechi decît cele menționate anterior. Este vorba de *Fylesd (Fileși)*, atestat la 1326 în regiunea Hunedoarei (el apare în aceeași formă încă la 1293)[11] și *Hodosd (Hodești)*, menționat în 1214.

În ceea ce privește Țara Românească, documentele înregistrează și aici localități în *-ești* încă din secolul al XIV-lea. Cea dintîi e menționată într-un act domnesc în 1385 : *Dăbăcești*[12]. Un an mai tîrziu apar numele de sate *Trufești*, *Dușești* și *Godinești*, iar în 1387 o specificare din documentul istoric respectiv arată felul cum satele își luau numele după cel al întemeietorului : „Partea lui Dăbăcescu din *Dăbăcești*".

Nu cu mult diferită este situația numelor de loc în *-ești* în Moldova, în sensul că primele atestări documentare aparțin sfîrșitului veacului al XIV-lea : la 1398 întîlnim un nume de sat *Vlădești* pe Siret[13]. Trei sate în *-ești* (situate pe Tazlăul Sărat) apar într-un document din 1399 : *Dolieștii*, *Liontinești* și *Măzănești*[14].

E de presupus, ca și pentru alte sate din Moldova care sînt menționate în documentele din perioada 1380—1400, că ele sînt mai vechi ca așezări omenești, „cel puțin din vremea descălicatului" (Mihai Costăchescu). După anul 1400 (într-un document din acest an întîlnim numele de sate *Surinești*, *Mînjești*, *Todorești*, *Serbotești*, *Iacobești*, pe apa Vasluiului), numărul localităților în *-ești* crește tot mai mult. C. Cihodaru[15] a dovedit existența a 180 de sate moldovenești (unele dintre ele au dispărut) al căror nume stă în legătură cu întemeietorul lor. Cele mai multe sînt formate cu sufixul *-ești : Cozmești*, *Mircești*, *Dîmbești*, *Dănești*, *Drăgănești*, *Sinești*, *Răcești*, *Bîrzești*, *Liești*, *Timișești*, *Ivești*, *Borosăști*, *Tomești*, *Solești*, *Românești*, *Pîrtești*, *Mîndrești* ș.a.[16].

Comparînd, pe baza documentelor istorice, situația localităților în *-ești* din Moldova și Țara Românească (perioada 1370—1600), constatăm că toponimele în *-ești* sînt mai numeroase în Moldova (641) în raport cu cealaltă provincie (528). Situația este exact inversă pentru perioada mai recentă. Pe baza MDGR, ajungem la concluzia lui Iorgu Iordan : „*-ești* este mai frecvent în Muntenia, iar *-ani (-eni)* mai frecvent în Moldova"[17].

[9] Apud Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 157.
[10] Cf. *op. cit.*, p. 33—34.
[11] Coriolan Suciu, *op. cit.*, vol. I, p. 330.
[12] *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. I, 1957, p. 1.
[13] Cf. *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. I, 1957, p. 1.
[14] Vezi Mihai Costăchescu, *op. cit.*, vol. I, 1931, p. 2.
[15] Cf. *Judecia și cnezatul în Moldova*, în „Analele științifice ale Universității din Iași", *Istorie*, tomul XI, 1965, p. 9—40.
[16] Exemple numeroase se găsesc la Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 161—176.
[17] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 160—161.

Statistic, lucrurile se prezintă astfel : în Țara Românească — 2668 de nume ; în Moldova, doar 1720. Revelatoare este, în această privință, și frecvența aceluiași nume topic în cele două provincii : *Popești*, spre exemplu, apare (după MDGR) de 68 de ori în Muntenia, iar în Moldova numai de 10 ori [18]. Nu înțelegem de ce Iorgu Iordan găsește în același dicționar și pentru aceeași localitate *(Popești)* 75 de exemple pentru Țara Românească și 14 pentru Moldova [19]. Mai interesant ni se pare toponimul *Ionești*, care apare de 22 de ori în Țara Românească, dar lipsește în Moldova. Unele neconcordanțe se pot explica fie prin teritoriul la care se referă MDGR, fie prin amatorismul unora dintre autorii de dicționare geografice ale unor județe.

Din cauză că pentru Transilvania ne-am bazat doar pe lucrarea lui Coriolan Suciu [20], care cuprinde numai nume de sate, e posibil ca numărul localităților în *-ești* să nu corespundă întocmai realității. E vorba, totuși, de o cifră notabilă : 570.

Oricum, chiar și pe baza celor două dicționare, sufixul *-ești* este cel mai bine reprezentat în toponimia românească (4958 de cazuri).

Din aceeași perspectivă, vom urmări acum situația sufixului *-eni (-ani)*, atît pe baza documentelor, cît și a dicționarelor menționate. Mai întîi, două observații : numeroase derivate în *-eni (-ani)* pot exprima atît originea personală, cît și pe cea locală [21]. Pe de altă parte, așa cum a demonstrat Dragoș Moldovanu [22], astfel de nume nu trebuie confundate cu cele formate de la antroponime în *-an*, provenind din slavă, cu formă de plural.

Și toponimele în *-eni (-ani)* apar încă din secolul al XIII-lea. Cel dintîi exemplu îl găsim, pentru Transilvania, în lucrarea lui Suciu : *Seryan* (1232) [23], care reapare în anul 1489, dar cu forma *Seryeni* (sat dispărut din Banat). Același autor menționează localitatea bănățeană *Zechien* (1256), păstrată pînă astăzi, dar cu forma *Seceani*.

În Moldova, primul exemplu de acest fel datează din anul 1400. E vorba de *Lățcani*, pe apa Vasluiului (forma actuală e *Lețcani*, nume existent și lîngă Iași, dar satul e recent).

Cea dintîi atestare pentru Țara Românească e reprezentată de satul *Groșani* (1392).

După 1400 exemplele se înmulțesc considerabil în toate provinciile românești [24].

[18] Datele sînt luate din MDGR și se referă la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

[19] Iorgu Iordan afirmă la p. 161 din lucrarea citată că „din peste 70 de toponime *Popești* numai 10 sînt moldovenești", în vreme ce la p. 544 aflăm că numai în Țara Românească există 75 de toponime *Popești* (!).

[20] Pentru această provincie nu avem un dicționar geografic general (ca pentru Bucovina sau Basarabia). Sufixul *-esc*, pl. *-ești* este bine reprezentat, așa cum o probează documentele și cercetările pe teren, în Maramureș. După opinia lui E. Janitsek, din cele 67 de localități maramureșene, 13 sînt formate de la nume de persoană cu sufixul *-ești (Budești, Călinești, Cornești, Dragomirești, Giulești, Nănești* ș.a.), multe fiind atestate încă din sec. al XIV-lea. Cf. *Toponime de origine antroponimică din Maramureș (Toponime cu sufixul* -esc, *la plural* -ești), *Studii de onomastică*, vol. III, Cluj-Napoca, 1982, p. 134—143.

[21] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 159.

[22] Vezi *Legile formative ale toponimelor românești cu radical antroponimic*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, 1970, p. 36, unde sînt citate exemple de tipul *Dușani, Giureani, Negovani*.

[23] *Op. cit.*, vol. II, p. 401.

[24] Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, și MDGR.

Şi documentele istorice şi MDGR probează că acest sufix este mai răspîndit în Moldova decît în Ţara Românească, concluzie la care a ajuns şi Iorgu Iordan [25]. Pentru perioada veche, la care ne referim în lucrarea de faţă, situaţia localităţilor cu *-eni (-ani)* se prezintă, numeric, astfel: pentru Moldova — 400, pentru Ţara Românească — 314. MDGR arată că situaţia, pentru sfîrşitul secolului al XIX-lea, era inversă: localităţile în *-eni (-ani)* erau mai numeroase în Ţara Românească (1514) decît în Moldova (1321). Situaţia se explică, pe de o parte, prin teritoriul mai întins al Ţării Româneşti în acel timp (cu Oltenia şi Dobrogea), pe de altă parte, prin schimbările intervenite în organizarea satelor, ca şi prin formarea unor nume de localităţi de la antroponime de tipul *Prundeanu*, *Glodeanu*, *Munteanu* (deci *Prundeni*, *Glodeni*, *Munteni)*. Există, ce e drept, şi unele preferinţe, de la o provincie la alta. De exemplu, toponime ca *Popeni*, *Munteni*, *Rădeni* apar în mult mai puţine cazuri în Ţara Românească decît în Moldova: *Munteni* — de 21 de ori în Moldova şi numai de 4 ori în provincia de la sud de Milcov. În schimb, *Munteni* şi *Rădeni* apar doar o singură dată în Transilvania.

Numărul localităţilor în *-eni (-ani)* în această provincie este relativ mare (426), mai ales dacă ţinem seama de faptul că, aşa cum am mai menţionat, dicţionarul lui Coriolan Suciu cuprinde numai nume de localităţi.

Pe baza celor prezentate, se observă că sufixul *-eni (-ani)* este al doilea ca importanţă în toponimia românească, numărul total al localităţilor formate cu acesta fiind de 3261 [26].

Interesante constatări se pot face şi cu privire la rangul de frecvenţă (notat în paranteză) al unor nume topice sufixate. Iată cîteva exemple mai importante:

1) *-eşti* a) Moldova: *Avereşti* (12), *Bălăneşti* (13), *Bereşti* (14), *Bogdăneşti* (19), *Cristeşti* (20), *Grozeşti* (11), *Mogoşeşti* (12), *Petreşti* (10), *Popeşti* (10);

b) Ţara Românească: *Albeşti* (31), *Bădeşti* (11), *Bălăneşti* (21), *Cernăteşti* (14), *Cîndeşti* (15), *Costeşti* (26), *Drăgăneşti* (17), *Goleşti* (14), *Popeşti* (65), *Şerbăneşti* (19);

c) Transilvania: *Avrămeşti* (4), *Cornеşti* (7), *Mihăeşti* (4), *Româneşti* (5), *Tomeşti* (5) [27].

2) *-eni (-ani)* a) Moldova: *Băleni* (8), *Broşteni* (20), *Deleni* (21), *Movileni* (14), *Munteni* (21), *Podoleni* (11), *Rădeni* (11), *Ungureni* (12);

b) Ţara Românească: *Bădeni* (24), *Călugăreni* (12), *Copăceni* (15), *Coşoveni* (12), *Coţofeni* (14), *Deleni* (12), *Fundeni* (15), *Mărgineni* (13), *Olteni* (16), *Podeni* (14), *Văleni* (13);

c) Transilvania: *Călugăreni* (3), *Crişeni* (5), *Deleni* (5), *Mărgineni* (5), *Suseni* (6), *Văleni* (12).

E de reţinut că un nume ca *Popeşti* apare de 75 de ori în toponimia românească.

[25] *Op. cit.*, p. 159—160.

[26] Ne referim numai la epoca veche, deci pînă la 1620.

[27] Frecvenţa scăzută a toponimelor din Transilvania se explică prin faptul că Suciu are în vedere numai localităţile din această provincie. O hartă publicată de Sextil Puşcariu în *Limba română*, vol. I (ed. 1940, p. 388; ed. 1976, p. 335), arată că şi pentru epoca noastră numele cu *-eşti* se întîlnesc în *Crişana*, în sudul şi vestul Transilvaniei şi în nordul Banatului (harta a fost întocmită de Emil Petrovici).

Deoarece ne-am limitat cercetarea numai la două sufixe (cele mai productive din toponimia românească) și numai pe baza anumitor izvoare, e lesne de înțeles că o lucrare de sinteză cu privire la repartiția acestor două sufixe în vremea noastră e imposibil de realizat. Cifrele date de noi sînt incomplete și au o valoare relativă. Numai după publicarea *Dicționarului toponimic al României*, o nouă cercetare, de proporții, va putea urmări răspîndirea în timp și spațiu a celor mai importante sufixe din toponimia românească.

Septembrie 1984

Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

DISCONTINUITATEA ÎN *BIBLIA DE LA BUCUREȘTI*

C. DIMITRIU

1. Cercetînd — în vederea unei ediții filologice — cel mai important monument de limbă română din secolul al XVII-lea, *Biblia de la București* [1], putem deosebi, la nivel sintactic, pe de o parte, particularități explicabile prin originalul după care s-a făcut traducerea, iar pe de altă parte, particularități ce vor fi aparținînd limbii române (vorbite și scrise) din locul și timpul în care s-a făcut traducerea. În distingerea acestor două categorii de particularități, am considerat că putem apela la informația semantică și informația gramaticală : particularitățile sintactice care vizează informația semantică se explică în principiu prin textul tradus, iar particularitățile sintactice care vizează informația gramaticală sînt explicabile — de asemenea în principiu — prin traducător.

În cartea a doua din *Pentateuh*, anume *Ieșirea* (pentru care folosim abrevierea „Iș", urmată de numărul *capitolului* și al *versetului*), particularitatea sintactică datorată traducătorului care are cea mai mare răspîndire este **discontinuitatea**. Această particularitate se manifestă uneori în legătură cu categoriile gramaticale (număr, persoană, mod etc.) și atunci discontinuitatea apare ca o greșeală de limbă cauzată de neatenția traducătorului, care, „uitînd" comunicarea anterioară, calcă normele acordului în categoriile gramaticale comune, ale concordanței modurilor etc. Dacă încălcarea normelor limbii noastre privește pasaje aflate la oarecare distanță, atunci se întîmplă ca ea să nu fie observată de mai mulți traducători, astfel încît — admițînd și o anumită influență a textelor anterioare asupra celor de mai tîrziu — se întîlnește în aproape toate variantele luate în considerație [2]. Așa se întîmplă, de exemplu, cu acordul în număr la persoana a doua în Iș, 33, 5, care nu se realizează în primele cinci variante (în ordinea citării lor), concordanța întîlnindu-se doar la ultimele două : „*voi*, norod grei la cerbice, . . . *luați-vă* podoabele măririlor voastre și podoaba și-ț voiu arăta ce-ț voiu face **ție**" (BB) ; „*voi*, nărod grei la cerbice, . . . *luați-vă* podoabele măririlor voastre și înfrîmsările și-**ți** voi arăta ce-**ți** voi face **ție**" (ms. 45) ; „*voi*, oameni cu cerbice vîrtoasă, . . . vă *luaț* hainele slavei voastre și podoabele și voiu arăta ce voiu face **ție**" (ms. 4389) ; „cu grumadzi vîrtoși oameni seți *voi*, . . . **leapădă de pre tine**

[1] *Biblia*, adecă dumnezeiasca scriptură a celei vechi și a celei noao legi, toate care s-au tălmăcit dupre limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești, . . . tipăritu-s-au întîiu în scaunul mitropolici Bucureștilor . . . la anul de la facerea lumii 7197, iară de la spășenia lumii 1688 (= BB). Comparația o facem, pentru epoca veche, cu *ms. 45* (Cluj), *ms. 4389* (București) și *Palia de la Orăștie*, după ediția publicată de Viorica Pamfil în 1968 (= PO) ; pentru epoca modernă, apelăm la edițiile *Bibliei* din 1914 (= B. 1914), 1938 (= B. 1938) și 1968 (= B. 1968).

[2] Nu este exclus ca uneori o astfel de discontinuitate să existe și în originalul după care s-a făcut traducerea.

podoaba **ta**, cum să știu ce voiu face **cu tine**" (PO); „*voi*, popor greu la cerbice, *luați*-vă hainele măririlor voastre și podoaba și voiu arăta cele ce voi face **ție**"(B. 1 914); „*voi* sînteți un popor tare la cerbice,... *aruncați* de pe voi podoabele voastre și voi vedea ce am de făcut *cu voi*" (B. 1938); „*voi* sînteți popor îndărătnic,... *dezbrăcați* de pe voi hainele voastre și podoabele voastre și voi vedea ce voi face *cu voi*" (B. 1968).

Lipsa concordanței se găsește și numai în acele variante între care se presupune o legătură directă, în sensul „trecerii" uneia în alta. Aceasta este situația manuscrisului 45 și a *Bibliei de la București*, la care adesea apar exact aceleași discontinuități, care nu se mai întîlnesc în nici una din celelalte variante. Astfel, uneori întîlnim neconcordanță din punctul de vedere al modului (la două propoziții coordonate copulativ, una are verbul-predicat la conjunctiv și a doua la indicativ) [3], alteori găsim dezacord în privința numărului (subiectul apare la singular, iar predicatul la plural [4]) ș.a.m.d.

ms. 45	BB
... nu-i voiu scoate pre înși într-un an pentru ca *să nu să facă* pămîntul pustiu și *să vor face* multe asupra ta jiganiile pămîntului (Iș, 23, 29)	... nu-i voiu scoate pre înși într-un an pentru ca *să nu facă* pămîntul pustiu și *să vor face* multe asupra ta fiarăle pămîntului (Iș, 23, 29)
... *tot cela ce* priimește întru inimă *vor aduce* începăturile Domnului (Iș, 35, 5)	... *tot cela ce* priimește în inimă *vor aduce* începăturile Domnului (Iș, 35, 5)

De obicei, însă, BB corectează — total sau parțial — neconcordanțele și dezacordurile privitoare la timp, la mod, la gen etc. din ms. 45, așa cum se vede în exemple ca cele de mai jos :

ms. 45	BB
...și *giudeca* nărodul preste tot ceasul, iară cuvîntul cu greu îl *aduci* la Moisí (Iș, 18, 28)	și judeca norodul în tot ceasul iară cuvîntul cel greu *aducea* la Móisi (Iș, 18, 26)
...căutați *să nu* altă rană *voiu aduce* eu pre voi și *voiu topi* pre voi (Iș, 33, 5)	...căutați *să nu* altă rană *aduc* eu preste voi și *voiu topi* pre voi (Iș, 33, 5)

[3] În celelalte variante vechi și moderne, verbul-predicat sau verbul din structura predicatului celor două propoziții coordonate este la același mod, și anume, la conjunctiv : „nu-i voiu goni într-un an, ca *să nu fie* pămîntul pustiu și *să se facă* asupra ta fieri sălbatece" (ms. 4389); „nu-i voiu goni... într-un an..., cum pămîntul *să nu pustiiască* și cum fierile împotriva ta *să nu se înmulțească*" (PO); „nu voi scoate pe ei într-un an, ca *să nu se pustiască* pămîntul și *să se înmulțească* asupra ta fiarele pămîntului" (B. 1914); „nu-i voi alunga ... într-un an, ca țara *să nu ajungă* pustie și *să se înmulțească* împotriva ta fiarele pămîntului" (B. 1938); „nu-i voi alunga... într-un an, ca *să nu se pustiască* pămîntul și ca *să se înmulțească* asupra ta fiarele pămîntului" (B. 1968).

[4] Celelalte variante nu pot fi luate în considerație în această privință, întrucît forma verbală este aceeași pentru singular și plural : „*fiește*care după plăcerea inimii sale *să dea* parte Domnului" (ms. 4389); „*tot cine* den bună voia sa *dea* Domnului" (PO); „*fiecare* ce-l lasă inima *să aducă* pîrgă Domnului" (B. 1914); „*fiecare* cît îl va lăsa inima *să aducă* prinos Domnului" (B. 1938); „*fiecare să aducă* Domnului daruri cît îl lasă inima" (B. 1968).

... și vei pune *medelnița* între cortul mărturiei și între jirtăvnic și vei pune *într-însul* apă (Iș, 40, 7)	...și vei pune *spălătoarea* între cortul mărturiei și între jirtăvnic și vei pune *într-însa* apă (Iș, 40,7) [5]

★

În cadrul discontinuității, un loc aparte îl are **anacolutul**, pe care îl putem deosebi de faptele prezentate imediat mai sus invocînd un factor de natură subiectivă : dacă dezacordurile și neconcordanțele sînt percepute ca greșeli de limbă și de către vorbitorii mai puțin atenți la modul de exprimare, anacolutul poate fi identificat ca atare numai prin concentrarea atenției în urma *impresiei că ceva este neconform cu normele limbii*. Altfel spus, anacolutul este o greșeală de limbă acceptată în aspectul popular și familiar al limbii și de aici în stilul beletristic, dar evitată într-o exprimare aleasă și în stilul științific. Admițînd că anacolutul — posibil la nivelul propoziției și al frazei — constă, în esență, în părăsirea construcției inițiale și în continuarea enunțului printr-o altă structură sintactică, găsim motivarea concretizării anacolutului în diverse elemente **suspendate** : un cuvînt, o formă flexionară sau o propoziție ar fi trebuit să îndeplinească o anumită funcție sintactică sau de marcă [6] dacă s-ar fi continuat construcția inițială ; abandonarea acesteia, însă, face imposibilă îndeplinirea funcției respective, astfel încît, practic, la cuvîntul, forma flexionară sau propoziția în discuție nu se mai poate vorbi de nici o funcție sintactică sau de marcă [7]. Exemplu : „și vei turna într-însul apă și s ă v o r s p ă l a *Aaron și fiii* lui dentr-însul **mînule** lor și **picioarele**" (ms. 45, Iș, 30, 19 ; vezi și Iș, 40, 28). În acest context, cu verbul **să** *vor spăla* intră în relație două serii de substantive : pe de o parte, *Aaron și fiii*, care sînt în nominativ și funcționează ca subiect ; pe de altă parte, *mînule și picioarele*, care stau în acuzativ și ar trebui să îndeplinească funcția sintactică de complement direct. Întrucît, însă, verbului *să vor spăla* i-a fost consumată valența pentru tranzitivitate de către acuzativul *să* al pronumelui reflexiv, *mînule și picioarele* nu se mai pot constitui în complemente directe și ca urmare rămîn acuzative suspendate. În toate celelalte variante luate în discuție, în acest pasaj nu apare anacolutul, datorită faptului că verbul *a spăla* este însoțit nu de acuzativul, ci de dativul pronumelui reflexiv și astfel — valența tranzitivității rămînînd liberă — substantivele din seria a doua pot îndeplini funcția sintactică de complement direct : „...și-și vor spăla Aaron și fiii lui ...mî(i)nile... și picioarele" (BB, B. 1914) ; „...Aaron și feciorii (fiii) lui (săi) să-și spele mînule (mîinile) și picioarele" (PO, B. 1938) ; „Aaron și fiii lui ...își vor spăla

[5] Celelalte variante nu prezintă interes în acest sens, întrucît — cu o excepție (B. 1914, al doilea exemplu) — utilizează forme acordate, și anume : ...*judeca... ducea* (ms. 4389), ... *să facă... să aducă* (PO), *judeca... aducea* (B. 1914), ... *judecau... aduceau* (B. 1938, B. 1968), pentru primul exemplu ; ... *să nu puiu... să pierz* (ms. 4389), ... *voiu mêrge... voiu piiarde* (PO), ... **să nu aduc** ... **voi pierde** (B. 1914), *aș veni... aș prăpădi* (B. 1938), ... *voi merge... voi pierde* (B. 1968), pentru al doilea exemplu ; ... *lighinul... într-însul* (ms. 4389), ... *medelniță... o* (PO), ... *spălătoarea... într-însa* (B. 1914), ... *baia... o* (B. 1938), ... *baia... într-însa* (B. 1968), pentru al treilea exemplu.

[6] Vezi *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, 1982, p. 81 sqq.

[7] Pentru unele comentarii privitoare la anacolut, vezi Academia R. S. România, *Gramatica limbii române*, București, 1966, vol. al II-lea, p. 418—421 ; Ileana Vîncenz, *Anacolutul în graiurile populare în lumina gramaticii transformaționale*, în *Fonetică și dialectologie*, VI, 1969, p. 173—180 ; Monica Dumitrescu, *O particularitate sintactică a exprimării orale : anacolutul*, în *Fonetică și dialectologie*, VIII, 1973, p. 153—168.

mîinile și picioarele" (B. 1968). Așa cum am arătat și mai sus, însă, nu întotdeauna autorii *Bibliei de la București* intervin în sintaxa manuscrisului 45, ci există și cazuri — ce se constituie în probe ale „trecerii" manuscrisului 45 în BB — în care anacolutul apare numai în aceste două variante : „toată *văduva și săracul*, să nu li faceți rău", ms. 45, Iș, 22, 22 ; „toată *văduva și săracul*, să nu le faceți rău", BB, Iș, 22, 22 [8]. Uneori — e drept, mai rar — apare și situația opusă : intervenția autorilor *Bibliei de la București* în ms. 45 are drept rezultat nu înlăturarea, ci evidențierea anacolutului [9] :

ms. 45	BB
Carele va face într-acesta chip ca să se mirosască întru ins, va peri *sufletul* **acela** dentru nărodul său (Iș, 30, 38)	*Carele va face într-acestași chip* ca să să mirosască întru dînsul, va peri *sufletul* **aceluia** den norodul lui (Iș, 30, 38)

Aceasta înseamnă că — admițînd „trecerea" manuscrisului 45 în BB — putem spune că autorii *Bibliei de la București* au cizelat sintaxa manuscrisului 45 doar în principiu, întrucît, pe lîngă destul de frecventele mențineri ale construcției inițiale, există și cazuri în care, prin intervenția autorilor *Bibliei de la București*, comunicarea din ms. 45 nu cîștigă în claritate (pentru alte fragmente cu anacolut, vezi Iș, 1, 22, Iș, 31, 13, Iș, 32, 23 etc.).

★

După părerea noastră, o formă de anacolut o constituie și propoziția incidentă „legată" [10]. În textele de care ne ocupăm, incidentele „legate" au elementul de „legătură" — de natură subordonatoare în frază — numai la stînga verbului-predicat, concretizat în majoritatea cazurilor în adverbul pronominal relativ *cum*, precedat sau nu de o prepoziție : „și să întări inema lui Farao și nu-i ascultă pre dînșii, **dupre cum** *le-au grăit lor Domnul*", BB, Iș, 7, 13 ; „și să întări inima lui Faraon și nu-i ascultă pre înși, **după cum** *le-au grăit lor Domnul*", ms. 45, Iș, 7, 13 ; „și învîrtoșă inima lui Faraon să nu-i asculte, **cum** *grăise lor Domnul*", ms. 4389, Iș, 7, 13 ; „și inima lui Faraon se învîrtoșe și nu ascultă pre ei, **cum** *dzisése Domnul*", PO, Iș, 7, 13 ; „și s-a învîrtoșat inima lui Faraon și nu i-a ascultat pre dînșii, **după cum** *le-a poruncit lor Domnul*", B, 1914, Iș, 7, 13 ; „și se învîrtoșă inima lui Faraon și nu-i ascultă, **după cum** *le spusese*

[8] În celelalte variante, fragmentul citat nu conține anacolut : „nici unii văduve și nici unui sărac să nu faceți rău" (ms. 4389) ; „vădua și săracul nu-i obidiți" (PO) ; „la nici o văduvă și la nici un sărac să nu-i faceți rău" (B. 1914) ; „pe văduvă și pe orfan să nu-i obijduiți" (B. 1938) ; „la nici o văduvă și la nici un orfan să nu le faceți rău" (B. 1968).

[9] În trei din celelalte variante, fraza este organizată altfel și ca urmare nu mai apare anacolutul : „de va face cinevaș așa ca să mirosească de la dînsul, va peri sufletul acela din neamul său" (ms. 4389) ; „oarecine de aceasta va face cum să mirosească cu ea, afară se va rumpe dentru oamenii lui" (PO) ; „oricine va face asemenea ca să mirosească cu aceea, va pieri din poporul său" (B. 1914). În celelalte două variante, se vede o anumită apropiere de fraza cu anacolut, în sensul transformării în apozitivă a propoziției inițiale care ar fi trebuit să aibă calitatea de subiectivă : „și cine-și va face asemenea tămîie ca să se bucure de mireazma ei, acela să fie stîrpit din neamul său" (B. 1938) ; „cine își va face asemenea amestec ca să afume cu el, sufletul aceluia se va stîrpi din poporul său" (B. 1968).

[10] Vezi lucrarea citată în nota 6, p. 140.

de mai înainte Domnul", B. 1938, Iş, 7, 13 ; „de aceea s-a învîrtoşat inima lui Faraon şi nu i-a ascultat, **după cum** *spusese Domnul*", B. 1968, Iş, 7, 13 (vezi şi Iş, 7, 22, Iş, 8, 12, 15, 19, Iş, 9, 12, 35 etc.). Uneori, „legătura" la stînga se realizează prin perifraza *în ce chip*, care alternează, în unele variante, cu acelaşi adverb pronominal relativ *cum*, precedat sau nu de o prepoziţie, cu precizarea că propoziţia astfel introdusă poate fi şi incidentă „legată", dar şi neincidentă legată apozitivă [11] (pe lîngă un adverb corelativ din regentă) : „. . .ia un urcior de aur şi pune într-însul plin gomor de mană . . ., **în ce chip** *au porîncit Domnul lui Moisi*", BB, Iş, 16, 33 ; „. . . ia un urcior de aur şi pune înlontru în el plin gomor de mană . . ., **în ce chip** *au porîncit Domnul lui Moisi*", ms. 45, Iş, 16, 33 ; „. . .ia un vas de aur şi bagă într-însul gomor plin de mannă . . ., **cum** *au porîncit Domnul lui Moiseiu*", ms. 4389, Iş, 16, 33—34 ; „. . .ia un vas şi pune un gomer de mană într-însu . . . **În ce chip** *Domnul lui Moisí au porîncit*, a ş a puse Aaron înaintea adevărăturii", PO, Iş, 16, 33—34 ; „. . .ia un vas de aur şi pune într-însul o măsură plină de mană . . . **În ce chip** *a poruncit Domnul lui Moise*", B, 1914, Iş, 16, 33—34 ; „. . .ia un vas şi pune în el omer plin de mană . . . Şi **precum** *a poruncit Domnul lui Moise*, a ş t f e l l-a pus Aaron înaintea chivotului legii . . .", B. 1938, Iş, 16, 33—34 ; „şi l-a pus Aaron înaintea chivotului mărturiei . . ., **cum** *poruncise Domnul lui Moise*", B. 1968, Iş, 16, 33 (vezi şi Iş, 39, 29, Iş, 40, 19, Iş, 40, 23 etc.) Cu excepţia contextelor din PO şi B. 1938 (Iş, 16, 33—34), în toate celelalte considerăm că avem de-a face cu anacolut, întrucît jonctivele *cum*, *după cum*, *precum*, *în ce chip* nu introduc propoziţii circumstanţiale de mod ; o dovadă în acest sens o constituie imposibilitatea contragerii propoziţiilor respective într-un circumstanţial de mod de tipul *astfel*, *aşa*, care să intre în relaţie logică [12] cu vreun element regent exprimat în contextul dat. Dacă, totuşi, în cazuri mai rare — printr-o altă viziune a traducătorului — în context apare un adverb ca *aşa* sau *astfel* (vezi mai sus, PO şi B. 1938 [13], Iş, 16, 33—34), atunci acest adverb funcţionează ca circumstanţial de mod şi devine regentul propoziţiei introduse prin *în ce chip* şi, respectiv, *precum*, care propoziţie — trimiţînd la aceeaşi „realitate" ca şi adverbul determinat — este neincidentă apozitivă legată. De obicei, însă, adverbele de tipul *astfel*, *aşa* nu apar (vezi exemplele de mai sus) şi nici nu pot fi introduse în context păstrînd comunicarea. Încercînd reconstituirea structurii — pentru a putea explica „abaterea" —, găsim că acest fel de contexte permite introducerea unui verb cu o semnificaţie generală de tipul *a se întîmpla*, *a (se) face*, *a fi* etc. (pe lîngă care ar putea apărea şi un adverb ca *astfel*, *aşa*) : „şi să întări inema lui Farao şi nu-i ascultă pre dînşii, [* **întîmplîndu-se (astfel)**] *dupre cum le-au grăit lor Domnul*" ; „ia un urcior de aur şi pune într-însul plin gomor de mană, [* **făcîndu-se (astfel)**] *în ce chip au porîncit Domnul*.

[11] *Ibid.*, p. 324—326.

[12] Relaţia logică de natură modală cerută de *cum*, *după cum* etc. este condiţionată de semantica verbului, astfel încît distincţia dintre o propoziţie neincidentă apozitivă legată prin *cum*, *după cum* etc. (care prin neexprimarea adverbului corelativ ar deveni circumstanţială modală) şi o propoziţie incidentă „legată" prin aceleaşi elemente de relaţie se face numai cu verbul care le guvernează. Compară : „şi a ş a **făcură** *cum Moisé poruncise* şi nu se împuţi, nice viermi nu fĕceră întru ea", PO, Iş, 16, 24 (= neincidentă apozitivă legată) cu „şi **lăsară** den ea pînă dimineaţa, *după cum porunci lor Móisi*", BB, Iş, 16, 24 (= incidentă „legată" la stînga").

[13] Notăm cu această ocazie că mai există şi alte coincidenţe — care pot fi sau nu întîmplătoare — între viziunea traducătorilor *Paliei de la Orăştie* şi cei ai *Bibliei de la Bucureşti*.

lui Móisi (vezi mai sus). Întrucît în textul dat nu apare verbul cu semnificație generală (cu eventuala determinare adverbială), pe lîngă care ar fi posibilă o propoziție *neincidentă legată* prin jonctivele *cum*, *după cum*, *precum*, *în ce chip*, urmează că jonctivele respective rămîn *suspendate*, iar propoziția astfel „*legată*" — plasîndu-se în planul comentariilor în raport cu contextul anterior — devine *incidentă* „*legată*".

2. Comentariile de mai sus relevă faptul că *discontinuitatea* (concretizată în neconcordanțe ale modurilor, dezacord subiect-predicat, anacolut și incidente „legate" la stînga) este prezentă în general în toate variantele vechi ale textului biblic cercetat, fiind evitată, însă, în variantele moderne. Existența acelorași discontinuități *numai* în ms. 45 și BB poate constitui o probă că ms. 45 (care va fi aparținînd lui Nicolae Milescu) a „trecut" — cu modificări de obicei neesențiale — în *Biblia de la București*.

Mai 1985

Facultatea de Filologie
Calea 23 August nr. 11, Iași

EVITAREA UNEI OMONIMII PRONOMINALE ȘI NORMA LINGVISTICĂ

MELANIA FLOREA

Folosirea numeroaselor forme accentuate și neaccentuate ale pronumelui personal se face după reguli precise, a căror nerespectare poate duce la apariția unor structuri ce contravin normei.

În timp ce formele accentuate sînt obligatorii în enunțuri independente, ori în structuri cu prepoziții (indiferent de cazul cerut de prepoziții), formele neaccentuate sînt obligatorii în structuri cu verbe [1]. Ele pot fi însoțite și de formele accentuate, care adaugă o nuanță stilistică suplimentară. Acestea din urmă nu apar niciodată singure alături de verbe, ci numai însoțite de formele neaccentuate ale pronumelui, care astfel le anticipează sau le reiau în funcțiile lor.

Cînd în structuri apar două pronume neaccentuate în cazuri diferite, pronumele în dativ îl precedă pe cel în acuzativ [2]; primul pronume, cel în dativ, are formele *mi*, *ți*, *i*, *ni*, *vi*, *li*, legate sau nu de verb, în funcție de modul și de timpul cu care se combină : *mi-l dă*, *ți le-a trimis*, *ni se spune* etc. În cazul în care pronumele în acuzativ este femininul neaccentuat *o*, pronumele în dativ are la plural formele *ne*, *v*, *le* : *ne-o spune*, *v-o expediază*, *le-o oferă* [3]. De fapt, mai pot fi întîlnite și alte situații în care forma neaccentuată *o* a pronumelui personal de persoana a III-a feminin nu se comportă din punct de vedere distributiv ca celelalte pronume în acuzativ : în combinație cu verbe la perfectul compus indicativ, *o* se plasează după verb *(am căutat-o)*, în timp ce toate pronumele, atît în acuzativ, cît și în dativ, sînt așezate înaintea verbului; la viitorul construit cu auxiliarul *a vrea*, *o* se poate întîlni și în structurile *voi cumpăra-o*, *o voi cumpăra-o*, opunîndu-se tuturor formelor neaccentuate, plasate înaintea verbului.

„Scrierea și pronunțarea *vi-o dau*, *vi-o cumpăr* sînt incorecte. Trebuie scris și pronunțat *v-o dau*, *v-o cumpăr*" [4]. Dar, încă din 1943, Iorgu Iordan evidențiа frecvența unor construcții cu *vi* folosit greșit : „Forma neaccentuată . . . a pron. pers. II plurale este *vă* cînd stă imediat înaintea verbului *(vă dau*, *vă spun* etc.) și *vi* cînd precede alt pronume, tot neaccentuat. Numeroși români (după cît se pare, numai munteni, în sens lingvistic) pun pe *vi* și acolo unde trebuie *vă*. Fenomenul se bucură de o foarte largă

[1] Vezi și *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a 2-a, București, Editura Academiei, 1966, p. 138.

[2] *Ibidem*, p. 138. Pentru folosirea celor două pronume vezi și Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982, p. 129—130.

[3] Vezi Boris Cazacu, Clara Georgeta Chiosa, Matilda Caragiu Marioțeanu, Valeria Guțu Romalo, Sorina Bercescu, *Cours de langue roumaine*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967, p. 168.

[4] *Gramatica limbii române*, cit., p. 140.

răspîndire. Nu pot preciza dacă aparține și vorbirii populare sau numai celei orășenești familiare. Fapt este că el apare și în limba scrisă : *vi-ați tăiat părul, domnișoară ?*" [5].

În limba română actuală, combinația *vi-o* apare foarte frecvent, chiar și în mediile cultivate. Iată doar cîteva exemple :

— „Mă iertați, tovarășe, că mi-am permis să **vi-o** iau înainte !" (explicația unei caricaturi apărute în „Urzica" în anul 1959, reprodusă în *Perpetuum comic '84. Antologie de umor românesc și universal* editată de „Urzica", București, 1984, p. 225);

— „V.M. : ... recenzie pe care îmi permit să **vi-o** aduc, mai exact să **vi-o** readuc, pe de-a-ntregul, în memorie" (Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan*, București, Editura Minerva, 1982, p. 96);

— „Fire-ați ai dracului de puturoși, strigă navetiștii. Numai în circiumă și recolta tot noi trebuie să **vi-o** culegem !" (Augustin Buzura, *Refugii*, „Viața Românească", an LXXVIII, 1983, nr. 8, p. 15);

— „Știți ce am eu în „dosarul" convorbirilor ... o amintire înserată de dumneavoastră într-o publicație bucureșteană ce v-a solicitat să vorbiți despre Enescu ... **Vi-o** amintiți?" (Alexandru Rădulescu, Iosif Sava, *Șase decenii pe estrada Ateneului. Amintiri în colocviu*. Vol. I, *Idealurile lui George Enescu*, București, Editura Muzicală, 1984, p. 32);

— „Nu voi pierde prilejul să **vi-o** descriu cu lux de amănunte pe Marcela !" (Ion Tipsie, *Un caz perfect conturat*, București, Editura Militară, 1984, p. 37);

— „Știu cît sînteți de sensibile și-mi este cumplit de greu să **vi-o** spun așa, dintr-odată" *(ibidem*, p. 201).

Că structura *vi-o* este foarte frecventă o atestă și prezența ei în lucrări cu caracter didactic, după un verb la imperativ, forma afirmativă : *schimbați*-**vi-o** ! (Ion Coteanu, *op. cit.*, p. 130); *Vizitați*-**vi-o** !(Mariana Guiu, Maria Steriu, *Structuri verbale pronominale*, în seria *Exerciții pentru anul pregătitor*, Tipografia Universității din București, 1985, p. 58).

Aceeași structură se întîlnește egal și în traduceri :

— „N-am vrut să vă ofensez, dar simt nevoia să **vi-o** ofer ca amintire" (Heinrich Böll, *Partida de biliard de la ora 9 1/2*, traducere de Mihai Isbășescu, București, Editura pentru Literatură Universală, 1966, p. 245);

— „Am pregătit, firește, o surpriză, o operă — ei, am să **vi-o** arăt" *(ibidem*, p. 389);

— „Să lăsăm treaba asta pentru mai tîrziu, cînd am să **vi-o** amintesc" (Adalbert Stifter, *Toamna*, traducere de H. R. Radian, București, Editura Univers, 1984, p. 94);

— Dar asta mă mai duce și la altă problemă, despre care mi-am propus să vă pun o întrebare, pe care aș fi mai pus-o, desigur, într-un moment prielnic, ...dar pe care îmi iau îngăduința să **vi-o** pun acum" *(ibidem*, p. 119).

O explicație pentru acest fenomen, considerat regional, oferă Mioara Avram, care apreciază că, în Banat, „existența formei pronominale de dativ *m* pentru literarul *mi (m-o dzîs)* crează greșeli de [illegible] ercorectitudine ca *vi-o dau* sau *vi-ați propus*" [6].

[5] Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1943, p. 111.

[6] Mioara Avram, *Gramatica și cultivarea limbii în învățămînt*, LL, vol. IV, 1982, p. 475.

Fenomenul în cauză cunoaște însă o răspîndire mult mai largă decît în Banat, în special în limba vorbită. Se poate întîlni adesea pronunțarea populară și familiară *ni-o*, *ni-a dat*, *li-o*, *li-a dat*. Singura consoană dură din structura pronumelor neaccentuate în dativ plural este *v* din *vă*, care ajunge să se pronunțe *vi*, la fel cu persoanele I și a III-a. O asemenea motivare, de ordin fonetic, mult mai generală, are avantajul că nu se limitează doar la o zonă lingvistică și explică, de asemenea, prezența lui *vi* în contextul verb auxiliar. Totuși apariția lui *vi* în acest context este mult mai rară decît în *vi-o*, toate exemplele atestate fiind extrase de Iorgu Iordan dintr-un singur text.

Fiind vorba de un pronume personal de persoana a II-a, care apare, deci, în adresare, cel mai adesea în dialog, se poate accepta că frecvența lui *vi* este mare în registrul familiar al limbii române literare. Totuși, exemplele din limba română actuală atestă pătrunderea formei *vi-o* și în lucrări cu caracter didactic, în prelegeri despre muzică, la traducători cu o bună pregătire lingvistică etc. Că *vi-o* nu mai este simțit ca popular sau familiar o arată și absența în scris a formelor *ni-o*, *li-o*, în legătură cu care vorbitorii instruiți au conștiința că nu sînt admise de normă.

Explicația acestei extinderi a combinației *vi-o*, care contrazice norma lingvistică, pare a fi aceea că se încearcă evitarea unei omonimii supărătoare cu pronumele personal de persoana a II-a plural în acuzativ *vă*, realizat și ca *v (vă văd, v-am întrebat)*. Mergînd pe aceeași linie cu singularul *(mi-o dă, ți-o dă, i-o dă)*, **vi-o** *dă* în loc *v-o dă* ar arăta mai clar că este vorba de dativ. Într-un exemplu citat se pot întîlni la același autor pronumele în acuzativ *vă*, *v* (**v-a** *solicitat să vorbiți*) și cel în dativ, *vi* (**vi-o** *amintiți?*), semn că vorbitorul simte nevoia să facă distincția între ele.

Cealaltă omonimie între dativ și acuzativ, la persoana a III-a plural *(le vede, le dă)*, nu se mai evită în același mod decît în limba vorbită. Se scrie, conform normei, *li-l dă*, *le-o dă* și nu **li-o dă*. Este adevărat că *li* are o frecvență mult mai mică, mai ales combinat cu pluralul persoanei a III-a feminin la acuzativ : *li le dă*, structură cacofonică nerecomandabilă.

Tendința de utilizare în dialoguri a construcției *vi-o* în loc de *v-o*, destul de puternică azi, este întărită și de sentimentul unor vorbitori că *vi-* din *vi-o* are o nuanță suplimentară de politețe. De altfel, chiar acesta a fost răspunsul unei persoane care folosea obișnuit *vi-o* în loc de *v-o* : prima variantă i se părea mai politicoasă (impresie ce provine, probabil, din hipercorectitudine).

Totuși, motivul principal al frecvenței structurii *vi-o*, chiar și în mediile instruite, îl constituie presiunea sistemului asupra excepțiilor de la regulă, ceea ce înseamnă că este vorba de o tendință suficient de puternică pentru a avea șanse de a se impune. Rămîne de văzut dacă această tendință va ajunge să fie vreodată normată sau dacă vorbitorii inovatori se vor supune rigorilor normei.

Iunie 1985

Facultatea de Limba și Literatura Română
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

ÎN PROBLEMA RAPORTULUI DINTRE SENSUL ENUNȚULUI ȘI COMPONENTELE SALE

VALERIA GUȚU ROMALO

1. Asocierea unei secvențe fonice cu un înțeles caracterizează orice fapt de limbă — enunțul, ca și cuvîntul.

Spre deosebire de cuvînt, în cazul căruia această asociere are un caracter stabil, cuvîntul aparținînd sistemului unei limbi ca unitate individuală, enunțul, în realizările sale concrete, individuale, aparține sistemului lingvistic numai prin structura sa, diferitele tipuri de structuri putînd fi „materializate" prin unități lexicale diverse, a căror selecție este operată de vorbitor ținînd seamă de adecvarea lor la ceea ce vrea să comunice, la situația de comunicare etc. În aceste condiții, sensul unui enunț apare ca fiind rezultatul contribuției semantice a componentelor lexicale și a organizării sale interne. Deși semnificația globală a enunțului este, cum au relevat cercetările de semantică și semiotică, de filozofie a limbajului și logică simbolică, mult mai bogată [1] decît ceea ce rezultă din amalgamarea sensurilor datorate unităților semnificative lexicale și gramaticale care îl compun, acest rezultat constituie — și faptul este îndeobște acceptat ca premisă în orice discuție sintactică și semantică — componenta fundamentală a conținutului său semantic : în mod obișnuit, contextul precizează, clarifică etc. informația datorită unităților semnificative componente, nu o modifică esențial și nu o anulează.

Determinarea conținutului semantic al enunțului prin componenta lexicală și organizarea sa gramaticală explică și garantează procesul de comunicare, vehicularea de informație între vorbitori.

2. Examinarea uzului limbii, a performanței lingvistice, revelă însă și situații care contravin acestei axiome. În condiții determinate comunicarea se realizează fără să existe concordanță între informația transmisă și semnificația unităților constitutive ale enunțului.

a) În această categorie se încadrează, de pildă, așa-numitele **interogative retorice**. Enunțul *Cine nu știe că după iarnă vine primăvara ?*, rostit într-un context adecvat și cu o intonație specifică, poate avea înțelesul „Toată lumea știe că . . .", diferit de sensul „literal" al enunțului [2].

Discrepanța dintre sensul „literal" și înțelesul „real" se datorește în acest caz :

1) caracterului de ansamblu — *negativ* vs. *afirmativ* — al enunțului și

2) calității subiectului — *nedeterminat* vs. *determinat prin totalitate* —, și nu afectează restul de componente.

[1] Informația pe care o poartă enunțul este substanțial îmbogățită și precizată prin raportare la contextul lingvistic și la situația de comunicare.

[2] Sensul „literal", rezultat din însumarea și amalgamarea semnificațiilor unităților componente și concordînd cu ele, își găsește expresia în situațiile în care același enunț reprezintă o interogativă reală.

Interogativa retorică apare, deci, ca reprezentînd un enunț al cărui conținut nu își asumă decît *parțial* sensul unităților componente; o parte a semanticii sale, aparținînd componentei sale fundamentale, rezultă dintr-o operație implicită de substituire a unora dintre unitățile semnificative prin altele.

b) O „răsturnare" semnificativă *totală* este presupusă de **exprimarea ironică** sau **glumeață**: ironia, gluma, batjocura se manifestă adeseori prin utilizarea de către vorbitor a unor formulări cu structură lexico-semantică (sau/ și gramaticală) complet diferită de cea (sau cele) care ar fi putut da expresie situației reale. Enunțuri ca:

— *Ce descoperire!*, reprezentînd reacția față de o constatare banală a interlocutorului,

— *Minunat timp de excursie!*, formulînd descumpănirea, dezamăgirea vorbitorului determinată de constatarea unor condiții meteorologice nefavorabile,

— *Ce generos ești!*, exclamație provocată de meschinăria interlocutorului etc.

exprimă contrariul a ce *spun*: mesajul acestor enunțuri reprezintă inversul a ceea ce rezultă din interpretarea normală însumînd sensul unităților componente ale enunțului; se realizează astfel efectul de antifrază [3].

Raportul contradictoriu dintre mesajul real și sensul literal al enunțului derivă din confruntarea cu contextul — lingvistic sau situațional — și este scos în evidență prin intonație și elemente paralingvistice de comunicare [4] ca mimica și gestul.

Intenția ironică sau glumeață este decelată fără dificultate în situațiile în care „realitatea", referința, contrazice flagrant formularea (e cazul, de pildă, al exclamației *Minunată vreme!*, formulată în condițiile unei ploi torențiale, a unei furtuni etc.). În situațiile în care contradicția dintre referință, mai subtilă, și sensul literal al enunțului nu este evidentă, iar contrastul este indicat numai prin intonație și mimică, acestea pot trece neobservate de receptor; nesesizînd intenția ironică, receptorul interpretează, în acest caz, enunțul „literal", desprinzînd o informație opusă celei pe care intenționa s-o transmită vorbitorul. În asemenea situații, neînțelegerea se rezolvă prin precizarea explicită — de către autorul enunțului, sau de către alt participant la comunicare — a intenției glumețe sau ironice, corectîndu-se astfel interpretarea.

c) Un alt tip de enunț al cărui mesaj real diferă de sensul său „literal" constituie proverbul (acest decalaj semantic este îndeobște remarcat și a fost pus în evidență în diverse moduri de cei care s-au ocupat de această specie folclorică) [5]. Proverbul este un enunț caracterizat prin asocierea unei semnificații globale esențiale cu o modalitate de expresie a cărei componentă lexicală „trimite" mai mult sau mai puțin direct, prin procedee metaforice și/ sau aluzive, la sensul paremiologic. Detașarea de sensul „literal" explică posibilitatea utilizării proverbelor în situații diverse, adeseori foarte îndepărtate de „referința" pe care o pre-

[3] Cf. O. Ducrot, Tz. Todorov, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, Paris, 1972, p. 422.

[4] Cf. J. Lyons, *Semantics*, Cambridge, 1978, p. 63—67.

[5] Pentru o privire de ansamblu, vezi C. Tabarcea, *Poetica proverbului*, București, 1982, p. 35, 80—84.

supune interpretarea literală. (Un enunț ca cel reprezentat de proverbul *Cînd pisica nu-i acasă, joacă șoarecii pe masă* e greu să fie asociat cu o situație reală adecvată exprimării prin componentele sale lexicale, dar este compatibil de utilizare în legătură cu diverse alte situații.) Adecvat în sens literal contextului și referinței, proverbul își pierde caracterul „proverbial", devenind un enunț „normal", care „spune" exact ce spune. (Utilizarea unei formulări ca *Mîța blîndă zgîrie rău* în condițiile existenței mai multor „mîțe", dintre care una este mai agresivă, ilustrează o asemenea „resemantizare depoetizantă".)

Corelarea, caracteristică pentru proverb, a unui anumit enunț cu o semnificație globală, derivată din cea „literală", dar diferită de ea, se statornicește istoric, se instituționalizează : proverbul, ca și expresia idiomatică și locuțiunea, aparține limbii [6], se situează la nivelul sistemului ca entitate individuală la fel ca și cuvîntul.

Caracterul „detașat" al relației dintre mesajul proverbului și suportul său lingvistic explică nu numai adecvarea lui la situații concrete diverse, ci și posibilitatea sinonimiei proverbelor. Seriile sinonimice pot îngloba proverbe reprezentate prin enunțuri diferind ca întindere și sub aspectul structurii interne și al componentelor; comp., de pildă : *Cine se scoală de dimineață departe ajunge.* și *Cine se scoală de dimineață acela e mai mare (în sat).* [7] ; *Cine seamănă vînt culege furtună.* și *Cine seamănă spini spini culege.* ; *Cine fură azi un ou mîine va fura un bou.* și *Cine fură azi o ceapă mîine fură și o iapă.* sau *Ce-i în mînă nu-i minciună.* și *Să nu dai vrabia din mînă pe cioara din par* [8].

d) În aceeași categorie a combinațiilor lexicale fixate istoric și funcționînd ca unități semnificative unice se încadrează **expresiile idiomatice și grupările de tip locuționar.** Și în acest caz, sensul global al grupării se „eliberează", se detașează — în măsuri diferite — de sensurile unităților lexicale subsumate întregului. Semnificația unui enunț ca *Își aprinde paie în cap contrazicîndu-l* nu implică în nici un fel sensurile presupuse de cuvintele *a aprinde, pai, cap* ; ele fac parte din gruparea fixată *a-și aprinde paie în cap*, funcționînd ca o unică unitate semnificativă.

Recuperarea sensurilor unităților componente presupune refacerea organizării sintactice interne a grupării și permite decelarea relațiilor structurale ; în aceste condiții gruparea se reconstituie putînd fi utilizată ca enunț normal, în condiții de adecvare contextuală și referențială complet diferite.

O asemenea recuperare nu se mai poate realiza în cazurile în care structura sintactică a grupării locuționare nu mai poate fi recunoscută, ca în *a-și bate joc*, de exemplu. Un enunț ca *Își bate joc (de orice)* nu e susceptibil decît de o singură interpretare semantică, cea care implică semnificația locuțiunii.

[6] Cf. și L. Flydal, *Considérations sur les proverbes roumains. Essai de classification de quelques-uns de leurs traits formels*, Sinaia, 1971 : „Proverbul ... aparține tezaurului *lexicalizat* al unei limbi" (apud C. Tabarcea, *op. cit.*, p. 101).

[7] C. Tabarcea, *lucr. cit.*, p. 170.

[8] Detașarea sensului global al proverbului de componentele semantice „literale" se manifestă și în posibilitatea de a transpune, în cadrul traducerii, un proverb dintr-o limbă printr-un echivalent adeseori foarte diferit ca organizare lingvistică — comp. : rom. *Prietenul la nevoie se cunoaște* și engl. *Friend in need, friend indeed.* sau rom. *Cine se scoală de dimineață departe ajunge* și engl. *The early bird catches the early worm.*

În multe alte cazuri, semnificația globală e mai puțin desprinsă de sensurile unităților componente ale grupării (cf., de pildă, *Dă bună ziua la toată lumea.*, *A dat foc casei din neglijență.* etc.), chiar dacă organizarea gramaticală a încetat de a mai fi clară (cf. *a da de veste*).

Desprinderea semnificației globale a grupărilor de acest fel de sensurile entităților componente este dovedită de prezența, în structura a numeroase expresii și locuțiuni, a unor cuvinte care au încetat de a mai reprezenta unități lexicale ale limbii; așa sînt *buzna*, *vileag*, *harcea-parcea* etc., care nu mai există pentru vorbitorul de limbă română decît ca părți componente ale grupărilor locuționare *a da buzna*, *a da în vileag*, *a face harcea-parcea*.

e) O anumită nerelevanță a componentelor față de ansamblul semnificativ al enunțului se poate pune în evidență și în legătură cu descîntecele, texte în care abundă cuvintele al căror sens nu (mai) este cunoscut pentru vorbitor. Descîntecele cuprind „un mare număr de cuvinte necunoscute de limba comună ..., de termeni lipsiți de sens" [9].

Prezența în număr mare a unei componente neînțelese de vorbitor sau necunoscute limbii se explică prin faptul că descîntecul reprezintă un text care nu este destinat comunicării, transmiterii de informație, „nu se adresează unui receptor uman" [10]. Nefiind supus testului interpretării, descîntecul suportă asemenea elemente, pseudolexicale adesea, care nu contribuie la îmbogățirea conținutului semantic al textului, dar păstrează sau întăresc structura lui prozodică incantatorie.

Lipsa de relevanță a unora dintre componentele enunțului explică atît păstrarea lor chiar după ce nu mai sînt înțelese, cît și posibilitatea de a le modifica arbitrar, prin variații fonice care nu afectează prozodia incantatorie a textului, dar care pot duce uneori la reactualizarea lexicală printr-un proces de etimologie populară care nu ține seamă de sens. Astfel, de pildă, cuvîntul *gligan* „mistreț" utilizat în descîntece (cf. *La picioare/ Picioare de gligan*), „nemaifiind înțeles prin unele locuri, a fost alterat în diferite feluri" — *(cap de) ligan*, *lighian* etc. [11]. O „recuperare prin etimologie populară reprezintă *scorburi* în *Cu scorburi încălțată*[12], de pildă": *scorbură*, *-i* — cu totul disonant în asocierea cu *a încălța* — reprezintă rezultatul alterării vechiului *zgarbură* „încălțăminte", care a încetat de a mai fi înțeles [13].

Asemenea modificări, care, respectînd structura prozodică, neglijează sensul, sînt explicabile prin funcția specifică a descîntecului: acest tip de text, care nu vizează comunicarea, reprezintă în mentalitatea populară primitivă *actul*, *acțiunea* (sau o parte a ei) prin care se obține efectul dorit. Descîntecul apare astfel ca avînd valoarea unui performativ, în accepția lui J. L. Austin [15], recitarea lui echivalînd cu o acțiune, variabilă în raport cu scopul urmărit.

[9] Al. Rosetti, *Limba descîntecelor românești*, București, 1975, p. 15.

[10] *Ibidem*.

[11] Vezi Ov. Desnusianu, *Limba descîntecelor*, II, în „Grai și suflet", 1931, V, fasc. 1, p. 132.

[12] Cf. „Comoara satelor", II (1924), nr. 7—8, p. 116: *s-o-ntîlnit /c-o babă/ buzată/ răzbuzată / cu scorburi încălțată.*

[13] Ov. Densusianu, *art. cit.*, p. 157.

[14] *How to do things with words*, Oxford, 1962, p. 6—7.

[15] Cf., în acest sens, mărturia unei vrăjitoare: „Cînd descînt cuvîntul meu e trăsnet, privirea-mi fulger, mîna mea furtună", citată de Ov. Densusianu, *Limba descîntecelor*, I, în „Grai și suflet", 1930, IV, fasc. 2, p. 370 (după R. Perl, „Convorbiri literare", XXV, 353).

3. Toate tipurile de formulări, enunțuri (și texte) discutate mai sus păstrează structura binară caracteristică semnului lingvistic : ele reprezintă secvențe fonice asociate cu un sens anumit. Ceea ce le caracterizează este faptul că, deși reprezintă combinații de unități lexicale, componenta „sens" este, în cazul lor, o semnificație globală detașată de componentele lexico-sintactice care alcătuiesc secvența fonică și nedeductibilă prin interpretarea lor „literală".

Mai 1985

Facultatea de Limba și Literatura Română
București, str. Edgar Quinet 57

STILISTICĂ ȘI SOCIOLINGVISTICĂ

ȘTEFAN MUNTEANU

Sociolingvistica studiază raportul de implicație reciprocă dintre lingvistică și sociologie. Acest raport se explică prin aspectul dublu al actului lingvistic, privit ca „fapt de interacțiune între indivizi și, în același timp, ca manifestare coordonată a unor elemente lingvistice" [1].

Stilistica a beneficiat de pe urma cercetărilor întreprinse de noua disciplină, care au atras atenția asupra caracterului diferențiat al limbajului folosit de vorbitori în funcție de diverși factori sociali sau situaționali, deci extralingvistici [2]. Astfel, apartenența unor personaje la o categorie socială sau la un anumit mediu duce la folosirea unor particularități de exprimare proprii acestor vorbitori. Este o constatare banală că nu există vorbitori care să folosească același mod de a se exprima în toate situațiile determinate de necesitatea de adecvare a comportamentului uman potrivit cu relațiile dintre indivizi sau dintre grupurile sociale [3]. Adecvarea la un context extralingvistic, determinat social, aduce cu sine schimbări nu numai în planul lexical, ci și în cel semantic. „Sensul cuvîntului depinde, prin urmare, de condițiile sale de întrebuințare în diversele grupuri sociale" [4]. Un vorbitor, chiar cînd are sentimentul că se exprimă „literar", adică neutru, poate fi identificat ca aparținînd unui anumit grai, întrucît rămîne tributar unor particularități regionale și socioculturale, care-l dau în vileag. Iată pentru început un exemplu de felul cum vorbește un personaj din romanul *Arta conversației* de Ileana Vulpescu :

„Te citez, Sînziană, fiindcă-mi place tare mult cum vorbești. Puțină lume *știe vorbi* (subl. aut.) cu adevărat" (p. 167). „... Știe vorbi" ... notează autoarea. „Doar în Transilvania și în Banat se mai folosește un mod personal plus infinitivul, ca în latină, observă Sînziana pentru sine" (p. 168).

Același personaj, medic, vorbește altă dată despre altcineva, adăugînd la construcția de mai înainte încă una dintre particularitățile specifice, de data aceasta, limbajului cult din partea de vest și de nord-vest a țării pentru evitarea cacofoniei : „Dar el (Alexandru Bujor) *ca și* gazetar (subl. aut.) a făcut mult bine. A luat apărarea unor oameni în cauze drepte, a deschis anchete, a stîrnit un curent de opinii". (Urmează aceeași construcție ca și în exemplul citat la început.) „Și apoi strașnic *știe scrie*" (subl. aut.) (p. 400).

[1] Olliver Burgelin, citat de Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, în Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Dumitru Chițoran, *Sociolingvistică*, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 14.

[2] Cf. B. Cazacu, *Linguistique et sociologie. Implications sociolinguistiques dans l'interprétation du texte littéraire*, în RRL (tirage à part), XXVI, 1981, nr. 1, p. 9.

[3] Dell Hymes, citat în *Sociolingvistică*, p. 63.

[4] Al. Rosetti, *Filozofia cuvîntului*, București, 1946, Editura Fundațiilor, p. 71.

Sociolingvistica introduce o distincție între normele *interne*, caracteristice unui anumit sistem lingvistic, cu valoare generală, și normele *sociolingvistice*, exprimînd utilizarea *adecvată* a sistemului, în funcție de factorii diverși impuși de actele de comunicare verbală [5]. Avem a face în astfel de împrejurări cu modalități *variate* de comunicare verbală, dependente de un corp de norme particulare care aduc o informație suplimentară cu privire la raporturile dintre vorbitorii situați pe trepte diferite sub aspect social, sociocultural, profesional, ca vîrstă, relații de rudenie etc.

În concluzie, atît în stilistică, cît și în sociolingvistică, există un concept comun : acela de *variație*, deci stilurile care alcătuiesc repertoriul verbal al unui anumit vorbitor reprezintă versiunile particulare ale dialectului său, pe care el le folosește în anumite contexte [6].

Constatările sumare de pînă aici justifică posibilitatea de includere a unora dintre problemele sociolingvisticii în sfera cercetării stilistice. Așadar, variațiile se supun unor reguli în virtutea cărora au loc modificări în formele comportamentului lingvistic al interlocutorilor, potrivit statutului sau gradului de dependență (socială, culturală, familială) dintre ei [7]. Noi vorbim mai multe limbi („wir sind mehrsprachig") chiar cînd ne exprimăm în limba maternă, afirmă pe bună dreptate un lingvist contemporan [8].

Formele de adresare și formulele de salut sînt exemple foarte concludente în această privință. Să începem printr-o observație a lui G. Ibrăileanu, făcută pe marginea romanului *La rôtisserie de la reine Pédauque* de Anatole France, unde Jaques Tournebroche, elevul abatelui Jerôme Coignard, i se adresează maestrului cu cuvintele : „mon bon maître", iar acesta, elevului, cu „Tournebroche, mon fils". Formulele, notează Ibrăileanu, nu pot fi traduse în limba română, „oricît ne-am chinui", căci la noi raporturile dintre elev și profesor nu au fost de natură să permită un astfel de mod de adresare [9], în care se cuprind, adăugăm noi, respectul, atașamentul și afecțiunea.

Alegerea formelor de adresare nu este deci întîmplătoare ; ea se supune regulilor care guvernează raporturile dintre indivizii unei comunități sociale. Aceste reguli „dictează" varianta adoptată de vorbitor, care este cea adecvată condiției interlocutorului ori situației de comunicare. Ele îndeplinesc „rolul unor indici sociali", sînt un fel de etichete, cărți de vizită ale statutului vorbitorilor și ale felului în care sînt *reglementate*, în plan social — dar și afectiv — raporturile dintre ei [10].

În romanul *Adela* (ed. 1959, p. 55), G. Ibrăileanu surprinde deosebirea calitativă de proporții afective . . . uriașe dintre cele două forme ale pronumelui în pasajul pe care-l transcriem : „Într-o după amiază, cînd

[5] Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Normele sociolingvistice și unele aspecte ale analizei stilistice*, în LL, 1978, nr. 4, p. 508.

[6] Peter Trudgille, *Sociolinguistics. An introduction*, apud B. Cazacu, *loc. cit.*

[7] Cf. Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *art. cit.* din LL, p. 508.

[8] Mario Wandruszka, *Formallinguistik, Psycholinguistik, Soziolinguistik, Interlinguistik*, în vol. *Probleme der Sprache. Eine interdisziplinäre Ringvorlesung*, Universität Mainz, 1973, p. 129.

[9] G. Ibrăileanu, *Opere*, vol. VII, ed. critică de Rodica Rotaru și Al. Piru, Editura Univers, 1979, p. 121.

[10] B. Cazacu, *op. cit.*, p. 12.

Adela m-a văzut intrînd (mă aştepta !), a venit la mine obidită, furioasă, indignată, ca să-mi facă cunoscut ofensa sîngeroasă pe care i-o adusese o domnişoară, fiica unui vecin : „Madamiţa m-a făcut *dumneata !*" (subl. aut.) Era ceva teribil, în adevăr. *Adjectivul acesta* (subl. aut.) mica moldoveancă îl cunoştea pînă acum spus numai slugilor ...".

Se pot stabili mai multe microsisteme ale formelor de adresare în funcţie de criteriile diferite care reglementează utilizarea lor. Unul dintre aceste criterii este cel familiar (şi familial)[11], în care este implicată ideea de vîrstă. Un copil sau un tînăr i se adresează unei persoane mature de sex masculin cu *nene*, ca Ziţa, personajul din *O noapte furtunoasă*, cînd conversează cu cumnatul ei, Jupîn Dumitrache. Deosebirile pot fi şi de ordin profesional. *Jupîne* era forma de adresare folosită de subordonaţi (ucenici, calfe) faţă de patroni — comercianţi sau meseriaşi. Chiriac şi Spiridon, din aceeaşi piesă, recurg invariabil la ea.

Un exemplu instructiv despre modul cum se modifică mijloacele de expresie sociolingvistice potrivit cu situaţia de comunicare ne oferă cîteva fragmente de dialog din romanul *Scrinul negru* de G. Călinescu (ed. 1960, p. 6—7). Scena se petrece pe o stradă mărginaşă din Bucureşti, în decembrie 1950.

Un grup de bărbaţi şi femei păşesc înşiraţi în coloană cîte doi. Ţinuta lor vestimentară, în afară de a unuia, sugerează că este vorba de nişte foşti aristocraţi. O femeie iese la gard şi i se adresează unuia dintre ei :

„ — Dacă poţi să-mi schimbi butelia de aragaz ! zise femeia aproape şoptind. (...) Una dintre femei, cu mantou de leopard veritabil cam vestejit şi depilat, i se adresează :

— Conte, în cartierul ăsta se găseşte uşor aragaz ?

— Prinţesă, dacă ţii rîndul de la trei dimineaţă şi chiar de cu seara, prinzi."

Interesant este în acest dialog contrastul dintre realitatea extralingvistică (ţinuta vestimentară precară, îndeletnicirea sezonieră, ocazională, de intermediar) şi „stilul" conversaţiei, cu respectarea strictă în convorbire a formelor de adresare prin titlurile de nobleţe purtate de interlocutori. Contrastul sporeşte şi datorită modului direct, lipsit de precauţiile politeţii convenţionale, cu care îl întîmpină de după gard femeia (un alt element de decor contrastant), folosind verbul la singular, deoarece personajul în cauză ocupă în preocupările ei un alt loc, foarte modest şi, în consecinţă, un rol diferit faţă de mentalitatea şi manierele celui vizat de ea, ca şi ale celorlalţi însoţitori ai săi aparţinînd aristocraţiei deposedate de titluri şi de poziţie socială.

Sistemul formelor de adresare poate fi supus unor restricţii motivate psihologic de o situaţie nou creată şi neaşteptată, care pune în dilemă reacţia lingvistică a vorbitorului. Transcriem un alt fragment din acelaşi roman (p. 39). Doctorul Zănoagă îl chestionează pe Gaittany :

„ — Ce face Filip ?

— Băiatul ? E bine, este cu ...

[11] O diversitate terminologică strict sistematizată după gradul de rudenie găsim în limbajul familial. Ampla monografie a lui Vasile Scurtu, *Termeni de înrudire în limba română*, Editura Academiei, 1966, cuprinde un foarte bogat material în acest sens, deşi lucrarea are caracter descriptiv, onomasiologic, faptele fiind repartizate pe sfere semantice.

Gaittany privi în toate părțile, găsind inavuabil a pronunța cuvîntul «prințesă» în public. Aplecîndu-se la urechea doctorului, termină propoziția :

— ... este cu Hangerlioaica".

Între „prințesă" și „Hangerlioaica" există o deosebire sociolingvistică și stilistică în același timp. Numele titlului de noblețe intră aici în . . . relații de sinonimie contextuală cu numele de familie, pus la feminin. Numai că sufixul moțional *-oaică* are în românește conotații peiorative cînd substantivul este nume de familie. Tot peiorative sînt și femininele *Popeasca*, *Vasileasca*, deoarece variantele de acest gen sînt un produs al mediului lingvistic oarecum periferic, spre care aceste forme trimit, creînd „efecte prin evocare", după formula lui Bally. Efectul este și mai puternic atunci cînd se atribuie această formă numelui purtat de o familie princiară sau voievodală. Înlocuind pe „Prințesă" cu „Hangerlioaica", după o clipă de ezitare, atît cît era necesar pentru adecvarea limbajului la context, Gaittany s-a pus la adăpost de eventuala suspectare a raporturilor lui cu societatea aristocratică, transferînd personajul incriminat din lumea lui în mediul mahalalei.

În sfîrșit, dat fiind că nu totdeauna vorbitorul se găsește în același mediu, omogen ca structură socială, profesională, politică, culturală etc., ci dimpotrivă (v. și exemplul de mai sus), comportamentul lui se adaptează la împrejurări și la interlocutori pe care îi tratează diferențiat, în conformitate cu statutul lor sociocultural, profesional sau politic. *Poziția* vorbitorului se definește astfel prin indici variabili, de la caz la caz, adică după felul cum s-au fixat și cum funcționează raporturile dintre locutor și interlocutor. Cît de deosebite între ele și, în același timp, cît de riguros sistematizate la nivelul normei sociolingvistice sînt, de pildă, formulele de salut în română se poate vedea din inventarul întocmit de un cercetător într-o lucrare recentă [12]. Dacă „bună dimineața", „bună ziua", „bună seara" sînt folosite, în română, ca și în multe alte limbi, potrivit cu momentul cînd are loc întîlnirea, „bună vremea" (în graiul moldovean) se utilizează cînd lucrurile se petrec în amurg („Bună vremea, măi copile ..." scrie Eminescu în *Călin. File din poveste.*) Simplul fapt al revederii sau numai al întîlnirii poate fi marcat printr-o formulă ad-hoc : „Bun întîlnișul, voinice !", îl întîmpină spînul pe fiul craiului în *Povestea lui Harap Alb :* „Bună calea, drumețule !" — cînd acesta îi iese în drum a doua oară.

Ar trebui să adăugăm și amănuntul că o cercetare stilistică întreprinsă din unghiul *sociostilisticii* nu poate fi izolată de o altă știință cu caracter interdisciplinar, anume psiholingvistica [13]. Vrem să spunem că opțiunea pentru o variantă sau alta a comunicării din exemplele discutate are loc în condițiile unui „conflict" psihologic, chiar dacă uneori el se situează pe al doilea plan. Intervine astfel, în situațiile discutate, ca și în

[12] Marica Pietreanu, *Salutul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

[13] Cf. Tatiana Slama-Cazacu, capitolul *Stilistica și psiholingvistica*, în *Introducere în psiholingvistică*, Editura Științifică, 1968, p. 150—176.

altele, un factor de ordin psihic, asociat cu cel de natură socială, de adaptare necesară la o împrejurare dată, definită sociolingvistic, de unde ar trebui să tragem concluzia că a despărți cele două elemente ale faptului lingvistic în astfel de cazuri înseamnă a privi lucrurile unilateral. Credem că stilistica asociată cu psiholingvistica poate acoperi acest teren lăsat mai mult sau mai puțin în umbră de sociolingvistică.

Aprilie 1985

Universitatea din Timișoara
Bb. V. Pârvan, nr. 4

FORMAȚII ONOMATOPEICE ROMÂNEȘTI SAU ÎMPRUMUTURI ?

VIRGIL NESTORESCU

În articolul Laurei Vasiliu *Observații asupra semanticii sufixelor verbale*, SCL, XXIV, nr. 5, 1973, p. 647–652, sînt analizate funcțiunile unor sufixe, între care *-ni* și *-ăni*, atașate de regulă unor teme onomatopeice. Astfel, verbele în *-ni* sînt în general momentane (ca, de exemplu, *crîcni*), iar unele verbe în *-ăni* sînt durative sau chiar iterative (ca *bălăngăni*, *trăncăni* ș.a.). Reține atenția precizarea că, în unele cazuri rare, specializarea semantică a celor două sufixe apare foarte clar în perechi de verbe formate de la aceeași temă : *ciocni*/*ciocăni*, *pocni*/*pocăni* (p. 652).

Pornind de la această ultimă observație, ne vom opri asupra verbelor *ciocni* și *ciocăni*, deoarece explicarea lor implicită de la onomatopeea *cioc*, în contradicție cu majoritatea etimologiilor date în dicționare, pune probleme dificile în alegerea soluției ce urmează a fi dată în *Dicționarul etimologic al limbii române*. Să amintim, pe scurt, etimologiile lor din lucrările noastre lexicografice.

Pentru *ciocni* „a (se) lovi, a (se) izbi, a plesni etc." cel mai adesea apare explicarea prin rus. *čoknutĭ* (CIHAC, TDRG, DA, Șăineanu, CADE); Scriban adaugă și bg. *čuknuvam*, reluînd cele spuse în DA, iar acesta din urmă trimite și la scr. *ćaknut* „beat". În DEX se trimite la bg. *čukna* (perfectiv al lui *čukam*) și, în mod neîntemeiat, la ucr. *koknuty*.

Din toate soluțiile citate numai trimiterea la bg. *čukna* „a lovi, a bate, a ciocăni" poate fi luată în mod serios în considerație. Rus. *čoknutĭ* nu poate sta la baza unui cuvînt popular ca *ciocni*, întrucît limba rusă nu ne-a dat asemenea împrumuturi, ucr. *koknuty* este fonetic inacceptabil, iar scr. *ćaknut* nu este prin nimic legat de cuvîntul românesc (decît, cel mult, de sensul „a ciocni paharele").

Resmeriță și, mai apoi, Cioranescu sînt singurii autori care susțin proveniența cuvîntului *ciocni* din onomatopeea *cioc*, ultimul afirmînd că este îndoielnică originea sa slavă, atît timp cît există și alte derivate românești formate în același mod.

Trecînd la verbul *ciocăni*, cu sensul curent „a bate repetat (cu degetul sau cu un obiect) într-un corp tare", constatăm existența a două păreri privind etimologia sa : prima îl consideră slav (cf. rus. *čekanitĭ*, după Scriban, Resmeriță), după a doua reprezintă un derivat de la subst. *ciocan* (după DA, CADE, Cioranescu, DEX). Mai circumspect, Cioranescu propune și o posibilă contaminare cu *ciocni* sau cu rus. *čekanitĭ*.

Relația lui *ciocăni* cu rus. *čekanitĭ* trebuie exclusă, din motivul invocat mai sus pentru *ciocni*, rămînînd în discuție cea de-a doua explicație. Credem însă că nu de la subst. *ciocan* s-a format verbul *ciocăni*, deși în

ordinea vechimii sensurilor atestate în dicționare pe primul loc se află tocmai cel de „a lucra, a lovi cu ciocanul" (v. DA).

Cum trebuie rezolvată originea celor două cuvinte?

Dacă vom considera pe *ciocni* ca împrumut (nesigur) din bg. *čukna*, atunci el trebuie tratat independent în DELR. La rîndul lui, *ciocăni*, potrivit explicației celei mai răspîndite, ar urma să fie trecut ca derivat sub articolul *ciocan*. Aceasta ar fi soluția cea mai simplă, dar vedem posibilă și o altă tratare, de care ar trebui să se țină seama.

În seria de verbe formate din onomatopee + suf. *-ni* de tipul *bufni* (< *buf*), *crîcni* (< *cîrc*), *pufni* (< *puf*), *pocni* (< *poc*), *țîșni* (< *țîșt*) etc. intră și verbul *ciocni* (< *cioc*). Sufixul *-ni* este de origine slavă și a intrat în limba română odată cu împrumuturi vechi, ca *plesni* (< v. sl. *plesnonti*), *răcni* (< v. sl. *reknonti*), *duhni* (< v. sl. *duhnonti*), iar de la el s-a format sufixul *-ăni* prin inserția vocalei *ă* [1].

În același mod ne explicăm și situația lui *ciocăni* (< *cioc*), în raport cu celelalte verbe în *-ăni*, derivate de la teme onomatopeice: *bocăni* (< *boc*), *cloncăni* (< *clonc*), *croncăni* (< *cronc*), *păcăni* (< *pac*), *pocăni* (< *poc*) etc. Apropierea de *ciocan* s-a produs ulterior, după modelul altor verbe provenite de la substantive în *-an* (*bețivăni* < *bețivan*, *ciobăni* < *cioban*, *jecmăni* < *jăcman* etc.).

Ținînd seama de cele spuse, rezultă că verbele *ciocni* și *ciocăni* sînt formate de la aceeași temă, așa cum cu dreptate susține și Laura Vasiliu în articolul citat. Dacă adăugăm și faptul deloc neglijabil că ele constituie un cuplu semantic în care acțiunea momentană a lui *ciocni* este opusă celei iterative a lui *ciocăni* (ca și în *pocni*/*pocăni*), atunci cresc motivele de a le privi drept creații românești, și nu împrumuturi.

În cazul adoptării unui asemenea punct de vedere, se cuvine ca verbele *ciocni* și *ciocăni* să fie tratate sub articol unic, adică sub onomatopeea *cioc*, ca formații ale limbii române.

Iunie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[1] A. Graur, *Notes d'étymologie roumaine*, BL, VI, 1938, p. 151–152.

UN CAZ DE HIPERCORECTITUDINE ÎN TERMINOLOGIA VITICOLĂ : *CEASLA*

ION NUȚĂ

La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în țara noastră, datorită apariției filoxerei, soiurile de vițe autohtone dispar, iar locul lor este luat de varietăți aduse în special din Franța. Pătrund acum în viticultura românească varietăți de viță nobilă de mare productivitate franceze, hibride americane (prin intermediu francez) și franco-americane. În limbă apar cuvinte noi care denumesc la început soiul de viță, apoi varietatea respectivă de struguri. Acești termeni s-au impus treptat în limbă și au pătruns în graiurile populare datorită tratatelor de viticultură și ampelografie, cărților care aveau drept scop popularizarea științelor, unor reviste de specialitate și agronomilor din centrele viticole mari ale țării.

Unul dintre aceste cuvinte este fr. *chasselas*, care denumește o varietate de struguri cu boabele de mărime mijlocie, nu prea dese, sferice, de culoare galbenă-aurie sau roz și care, în franceză, provine din toponimul *Chasselas*, sat în Franța, unde s-a cultivat pentru prima oară specia de struguri pe care o numește.

Termenii pentru varietatea de struguri *chasselas* se pot grupa ținînd cont de adaptarea formei franceze la sistemul fonetic al limbii române.

1. Primele atestări ale cuvîntului, înregistrate în lucrări de specialitate, sînt acelea care redau pronunția corectă sau aproximativă a etimonului *(ch = ș)*.

Datorită faptului că majoritatea acestor autori preferau scrierea franțuzească a cuvîntului *(chasselas)*, forma etimologică de bază, *șasla*, este menționată de-abia în 1908 (Nicolae Pop, *Sădirea și cultivarea viei*, Blaj, 1908, p. 70), deși varietatea de struguri respectivă este întîlnită la noi, în cultură, cu aproximativ 40 de ani mai înainte. Cuvîntul mai apare apoi atestat tocmai în 1968 (Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968, p. 303) și ulterior în DLR (litera *Ș*); (vezi și în DOOM, *șasla/ ceasla*). Faptul surprinde cu atît mai mult cu cît cuvîntul circulă astăzi cu o mare frecvență (în Banat, Moldova, N—E Transilvaniei, în județele Alba, Buzău, Constanța, Prahova, Teleorman și Tulcea) și, cu siguranță, era folosit cu mult mai înainte.

De dată mai recentă sînt unele variante în care *s* este înlocuit cu fricativele palatoalveolare *j*, *ș* (*șajlá* : Ialomița, Iași, Botoșani; *șajlă* și *șájlă* : Galați, Gorj; *șașlá* : Constanța, Iași; *șașlá* : N—E Transilvaniei, atestat în Athanasie Bulencea, *Viile și vinurile Transilvaniei*, București, 1975, p. 304) sau cu fricativa dentală sonoră *z* (*șazlá* : Olt; *șeazlá* : Prahova). În Bihor, sub influența pronunției maghiare, apar : *șáslo* și *șózlă*.

În ultima vreme, substantivul de bază, cu fricativa dentală surdă păstrată sau transformată în *j*, *ş* sau *z*, este urmat de determinări : *şaslá albă* (Moldova), *şaslá aurie* (Buzău, Iaşi ; atestat şi în LTR[2] şi DLR), *şaslá bătută* (Iaşi), *şaslá neagră* (Vaslui), *şasla rară* (Iaşi), *şaslá roşie* (Alba, Iaşi), *şaslá roşu* (Arad), *şaslá roz* (Moldova, Buzău), *şaslá roză* (Moldova ; atestat în *Ampelografia R. S. România*, II, Bucureşti, 1959, p. 383), *şaşlá albă* (Iaşi), *şaşlá roză* (Vaslui), *şazlá albă* (Iaşi). Tipurile *şaslá albă* (Bistriţa—Năsăud), *şaşlá roşie* (N—E Transilvaniei) şi *şaşlá roză* (Banat, N—E Transilvaniei) sînt atestate într-o lucrare apărută în 1912 (Daniil D. Graur, *Cultura viei, manuarea vinului, morburile şi vindecarea lor*, Şimleu, 1912). Apar, de asemenea, mai ales în regiuni viticole, unele compuse ca : *şaslá muscátă* (Moldova ; cf. fr. *chasselas musque ;* atestat şi în *Ampelografia R. S. România*, II, p. 369), *şaslá napoleón* (Moldova ; cf. fr. *chasselas napoléon ;* înregistrat şi de *Ampelografia R. S. România*, II, p. 195), *şaslá pasatúti* (Vaslui ; cf. fr. *chasselas passatutti)*, *şaslá otonél* (Moldova), *şaslá tămîioásă* (Brăila, Iaşi), *şaslá tămîiós* (Iaşi).

În Moldova şi, izolat, în Tulcea şi N—E Transilvaniei cuvîntul a căpătat funcţie calificativă : *poamă şaslá, strugure şaslá.*

2. Deşi forma etimologică (cu *ş)* ar fi trebuit să se impună în limbă, cele mai multe variante întîlnite astăzi în graiuri se încadrează însă într-o a doua categorie, care respectă grafia aproximativă a cuvîntului francez, *ch* fiind înlocuit prin *ce, ci* sau *c*. Se poate invoca aici, în primul rînd, un fenomen de hipercorecţie sau hipercorectitudine (vezi şi Theodor Hristea, *op. cit.*, p. 304). Trecute în Muntenia, formele cu *ş* au fost considerate regionale, în special de provenienţă moldovenească, muntenii, iar mai tîrziu şi vorbitorii celorlalte graiuri, interpretînd pe *ş* drept o consoană fricativă alveolopalatală surdă (*ś* în Banat, *ŝ* în Moldova şi N—E Transilvaniei), provenită din rostirea dialectală a lui *ĉ*. Astfel, pentru evitarea acestei presupuse trăsături neliterare cu fricativă, ei au înlocuit pe *ş* cu africata *ĉ*, formele de tipul *şaslá* au fost „demoldovenizate" şi au apărut în cele din urmă noi variante „literare". Aceste forme hipercorecte apar iniţial în Muntenia (nu este exclusă nici posibilitatea apariţiei acestui fenomen concomitent, sau după o scurtă perioadă de timp, şi în celelalte provincii româneşti, chiar în Moldova, pentru evitarea presupusei variante neliterare), iar primele lor atestări sînt de dată foarte recentă (după anul 1959), deşi există posibilitatea ca ele, în graiurile populare, să aibă o vechime mult mai mare.

În general, în limba populară se întîlnesc forme substantivale (cu africata alveolopalatală surdă *ĉ)* de tipul : *ceaslá* şi *ciaslá* (Banat, Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Bacău, Galaţi, Iaşi, Sibiu, Vrancea, Vaslui şi, izolat, în toată ţara ; atestat pentru prima dată în 1968 de Theodor Hristea, *op. cit.*, p. 303, şi apoi de MDE, DEX, DLR, NALR—*Oltenia*, IV, p. 262 ; forma cu *i* apare în Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic*, Bucureşti, 1968, p. 182 ; trebuie remarcat faptul că în majoritatea localităţilor din Moldova pronunţia este *ŝaslá*, cu fricativă, şi numai izolat, în sud, apare *ĉaslá*, cu africată), *ceajlá* (Argeş, Prahova, Tulcea), *ceasláie* (Iaşi), *ceasláuă* (Timiş, Vrancea, Vaslui şi, izolat, în Bacău şi Mureş), *ceaslă* şi *ciaslă* (Arad, Bistriţa-Năsăud, Iaşi, Mureş ; atestat, după anul 1963, în tratate de viticultură ; forma cu *i*, în Borza, *op. cit.*, p. 182), *ceazlá* (Muntenia, Vrancea şi, izolat, în Iaşi), *ceazlár* (Mureş), *ceslá* (Moldova şi, izolat, în Dolj şi Sibiu), *ceslái* (Vaslui), *cesláie* (Iaşi, Vaslui şi, izolat, în

Brăila), *ceslán* (Mureș), *cesláuă* (Timiș, Tulcea, Vaslui, Vrancea și, izolat, în Galați și Iași), *ceslávă* (Botoșani), *ceslá* (Bacău, Iași și, izolat, în Buzău), *cezlá* (Muntenia, Bacău, Galați, Vrancea), *cezláuă* (Vrancea). În rare cazuri, mai ales în Transilvania, accentul cuvîntului este pe prima silabă : *ceásla* (Transilvania, Arad), *ceáslar* (Mureș), *ceáslas* (Brașov), *ceáslă* (Banat, Crișana, Olt ; atestat de NALR — *Oltenia*, IV, p. 262), *ceázlă* (Alba), *cióslo* (Mureș).

Formele urmate de determinări sînt mult mai răspîndite și ele cuprind aproape întreg teritoriul dacoromân : *ceaslá albă* (Moldova, Muntenia, Oltenia, Alba), *ceaslá aurie* (Brăila, Buzău, Iași), *ceaslá de masă* (Banat, Moldova), *ceaslá neagră* (Bacău, Iași), *ceaslá rară* (Vaslui), *ceaslá roșie* (Vîlcea), *ceaslá roșu* (Bihor), *ceaslá roz* (Buzău, Prahova și, izolat, Iași), *ceaslá roză* (Iași, Giurgiu, Vaslui, Vrancea), *ceaslá rozie* (Vrancea), *ceaslá violet* (Buzău), *ceásla albă* (Alba), *ceásla galbină* (Alba), *ceásla roșie* (Alba), *ceásla roză* (Alba), *ceásla albă* (Alba, Arad, Timiș), *ceáslă neagră* (Arad), *ceáslă roșie* (Alba, Timiș), *ceázlă albă* (Alba), *ceázlă roșie* (Alba), *ceslá albă* (Moldova), *ceslá neagră* (Suceava), *ceslá rară* (Iași), *ceslá roz* (Iași), *ceslá roză* (Botoșani, Iași), *ceslá albă* (Alba).

În compuse substantivul se întîlnește în formații răspîndite mai ales în regiunile viticole ale țării : *ceaslá hámburg* (Iași), *ceaslá muscát* (Iași, Prahova ; atestat în DEX), *ceaslá muscátă* (Prahova), *ceaslá musché* (Iași), *ceaslá napoleón* (Muntenia, Oltenia, Iași, Vrancea ; atestat în DEX), *ceaslá napolión* (Iași), *ceaslá otonél* (Buzău, Constanța, Iași), *ceaslá pătrunjăl* (Iași), *ceaslá tămîioásă* (Buzău, Prahova), *ceaslá tămîiós* (Iași), *ceásla altoită* (Vîlcea ; atestat în NALR — *Oltenia*, IV, p. 262), *ceaslă muscată* (Iași ; atestat în tratate de viticultură după anul 1963), *ceazlá napoleón* (Vrancea), *ceazlá otonél* (Călărași), *ceslá bătută* (Iași), *ceslá muscat* (Botoșani, Iași), *ceslá napoleón* (Botoșani).

Forma adjectivală apare în variantele : *strugure ceaslá* (Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Transilvania), *poamă ceaslá* (Moldova), *poamă ceasláie* (Iași), *poamă cesláie* (Iași, Vaslui).

În fine, cu totul întîmplător se întîlnesc forme cu oclusiva velară surdă : *caslá* (Dumitra — Bistrița-Năsăud, Comarna — Iași, Prăjeni — Botoșani ; atestat în *Ampelografia R. S. România*, II, p. 337), *caselás* (Niculițel — Tulcea), *căsălás* (Adamclisi — Constanța).

Tot prin hipercorecție trebuie explicate și unele substantive în care *ch* etimologic (transformat sau nu în *ș*) a fost redat prin *s* sau *sci* : *sajlá* (Sălaj), *saselár* (Constanța), *saslá* (Alba, Cluj, Dolj ; atestat de NALR — *Oltenia*, IV, p. 263), *sașláuă* (Vaslui), *sciaslá* (Prahova), *sciaslá* (Constanța), *sciáslă* (Mureș), *seaslá* (Cluj ; atestat în Al. Borza, *op. cit.*, p. 182), *seaslá* (Bistrița — Năsăud).

Inițial sau izolat, iar astăzi din ce în ce mai mult, pe întreg teritoriul dacoromân se întîlnesc nume pentru fiecare din cele mai importante varietăți de *chasselas*, substantive (care au la bază primul termen francez adaptat sistemului fonetic al limbii române) urmate de determinări (adjective care redau pronunția sau grafia celui de-al doilea termen al denumirii franceze).

Chasselas blanc > *șaslá blanc* (Bacău, Iași, Vaslui, Vrancea), *șașlá blanc* (Vaslui), *ceaslá blanc* (Buzău, Dolj, Prahova, Timiș), *ceazlá blanc* (Iași, Vrancea).

Chasselas doré > *șaslá doré* (Moldova; atestat în *Ampelografia R. S. România*, II, p. 337), *șașlá doré* (Iași), *șeaslá doré* (Galați), *șeazlá doré* (Prahova), *ceasladóră* (Iași, Vaslui), *ceaslá doré* (Arad, Iași, Vaslui), *ceaslá dóre* (Alba), *ceasladoré alb* (Mureș), *ceasladoré roz* (Mureș), *ceaslá dorél* (Prahova), *ceaslá dorói* (Iași), *ceáslă dóră* (Sibiu), *saslá doré* (Muntenia), *saslá doréni* (Constanța), *șașlá doré* (Vaslui), *săzlá doré* (Olt), *seazlá doré* (Prahova).

În concluzie, trebuie subliniat faptul că aceste forme hipercorecte ciștigă astăzi din ce în ce mai mult teren, sînt frecvente și în regiunile care au adoptat, la un moment dat, forma etimologică și, inexplicabil, li se creează în momentul de față condiții de a se impune chiar în limba literară, dacă luăm în considerație fie numai faptul că un dicționar de mare circulație cum este DEX înregistrează în exclusivitate forma *ceasla*, fără a aminti nici măcar o variantă (de fapt, forma corectă) cu *ș* (!).

Rezolvarea din DLR (forma cu *ș*), deși incompletă, fără toate atestările care există, ar trebui să se impună într-o chestiune care nu mai necesită discuții.

Facem precizarea că această lucrare are la bază materialul provenit din anchete dialectale, directe și indirecte, efectuate de noi în 1296 de localități de pe întreg teritoriul dacoromân, la care se adaugă cel înregistrat din 630 de localități anchetate pentru NALR (67 Banat, 82 Crișana, 58 Transilvania, 172 Moldova și Bucovina, 178 Muntenia și Dobrogea, 73 Oltenia).

Ianuarie 1985

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, str. Codrescu nr. 2

MĂRCI DIALOGALE

LIANA POP

0. Cercetarea noastră a pornit de la constatarea, comună de altfel, că în discursul dialogal există forme lingvistice specifice care nu se pot transpune ca atare în discursul indirect unde acestea trebuie în general „traduse" într-o formă echivalentă, explicită, sau unde, de multe ori, „raportarea" lor în forma lexicală inițială nu este posibilă.

0.1. Observația, așa cum am amintit, nu este nouă. În didactica limbilor străine s-a efectuat o oarecare sistematizare a mărcilor echivalente în cele două tipuri de discurs : direct și indirect [1]. Dar, cum textele asupra cărora s-au făcut aceste observații au fost în general dialoguri elaborate în scop didactic și nu dialoguri autentice, ele nu au furnizat decît o mică parte a mărcilor specifice pe care le deține acest tip de discurs. **Dialogul natural**, prin actualizările sale din textele înregistrate „pe viu", oferă măsura reală a fenomenului : în afara mărcilor bine cunoscute, dintre care amintim vocativul, imperativul, persoana 1 și a 2-a, pronumele, adjectivele demonstrative și adverbele „de apropiere", elipsa, intonația ș.a., dialogurile autentice relevă mijloace lingvistice specifice discursului direct asupra cărora nu numai vorbitorii nativi, dar nici mare parte dintre lingviști nu dețin o cunoaștere conștientă.

0.2. Analizînd mai multe dialoguri autentice pe care le-am înregistrat pe bandă de magnetofon, am inventariat acele mărci care nu pot fi transpuse cu ajutorul acelorași elemente lexicale în discursul indirect. Testul la care le-am supus a verificat compatibilitatea sau incompatibilitatea diverselor expresii din vorbirea directă cu formula de raportare : „X i-a spus lui Y că . . .". Formele lingvistice care nu au putut fi raportate cu ajutorul acesteia le-am considerat **mărci specific dialogale**.

0.3. Menționăm că prin marcă dialogală înțelegem o expresie lingvistică de dimensiuni variabile ce funcționează ca enunț-tip pentru un anumit act verbal de tip dialogal. Într-o gramatică de tip discursiv unitățile minimale situîndu-se la nivelul actelor verbale, delimitarea mărcilor este firesc să se facă la nivelul enunțurilor specifice fiecărui tip de act.

0.4. Discursul raportat manifestîndu-se foarte diferit de la un tip la altul (tipul jurnalistic sau comentariul de presă, tipul anchetă, tipul „de pe stradă", tipul didactic etc.), specificăm că aici ne referim la un tip de discurs indirect care raportează fidel dialogul, în sensul că nu operează o rezumare a enunțurilor, ci le explicitează pe fiecare în parte. Ne interesează acest tip mai fidel de discurs indirect, deoarece numai acesta poate pune în evidență toate mărcile dialogale dintr-un discurs direct.

[1] Menționăm aici doar lucrarea coordonată de Hélène Gauvenet : *Pédagogie du discours rapporté*, CRÉDIF, Didier, Paris, 1976, și articolul Speranței Stănescu *Implicații situaționale ale trecerii vorbirii directe în vorbire indirectă*, în „Limbile moderne în școală", II/1982, p. 57—62. Un lexic al verbelor transcriptoare ale discursului raportat a fost elaborat la CRÉDIF.

Acest tip de raportare se apropie de tipul didactic folosit în predarea limbilor străine, dar se manifestă și în situații reale, autentice, în cazul în care un „spectator" al unui dialog nu a auzit foarte bine o replică și aceasta i se „raportează" de către alt ascultător.

0.5. Modul de explicitare a mărcilor dialogale în vorbirea indirectă a fost principalul indiciu care ne-a ajutat la stabilirea semnificației fiecăreia dintre ele. Analiza acestor semnificații ne-a condus apoi la o clasificare a mărcilor într-o **schiță de gramatică dialogală** pe care o propunem mai jos ca utilă nu numai pentru *teoria dialogului* în general, dar și pentru *didactica limbilor străine*, unde exercițiile de parafrazare de text (transformarea discursului direct în discurs indirect) ar putea profita de pe urma constatărilor ce urmează.

1. Din analiza mărcilor, am observat că unele dintre ele actualizează acte verbale pe care vorbitorul a intenționat să le efectueze în discursul său, dorind să comunice interlocutorului o informație sau alta (întrebare, confirmare, infirmare, adaos, asigurare etc.). Pe de altă parte, am remarcat în dialog prezența unor mărci ale unor acte involuntare, pe care vorbitorul le-a actualizat inconștient, în „efortul" (căci într-adevăr există un „efort") de exprimare adecvată propriu oricărei enunțări (căutarea expresiei potrivite, corectarea exprimării etc.). Am stabilit, așadar, două niveluri de manifestare a mărcilor, unul **propriu-zis discursiv**, iar celălalt, **paradiscursiv**, numit de noi astfel deoarece servește producerii discursului propriu-zis, dar nu aparține, de fapt, acestuia; la acest al doilea nivel se desfășoară mecanisme (acte de gîndire, de „codare" a mesajului etc.) pe care acțiunea verbală propriu-zisă numai le presupune.

1.1. Dacă avem în vedere apartenența sau nonapartenența mărcilor dialogale la nivelul discursiv propriu-zis, ele pot fi clasificate în două mari clase : una a **mărcilor discursive**, iar cealaltă a **mărcilor paradiscursive.**

1.1.1. Definim drept mărci discursive acele mărci dialogale pe care vorbitorul le folosește cu intenția ca interlocutorul să le recunoască și să reacționeze în consecință. Prin aceasta, mărcile discursive ni se par a aparține nivelului „de suprafață" al discursului. Ele servesc, pe de o parte, *punerii în relație a acțiunilor discursive* între ele, iar, pe de altă parte, *organizării logico-sintactice* a referentului [2]. Ca indici de relație, mărcile funcționează, așadar, la amîndouă nivelurile de structurare a discursurilor dialogale : la cel **pragmatic-acțional**, pe de o parte, și la cel **semantic-referențial**, de cealaltă parte [3].

1.1.2. Mărci paradiscursive am denumit acele mărci care trădează existența unor operații „ajutătoare" generării dialogului, operații pe care vorbitorul nu dorește, de obicei, să le exteriorizeze în discurs. Prin aceasta, ele aparțin unor niveluri „de profunzime" ale discursului, dar în comuni-

[2] Ne referim aici la referentul „extern" al discursului dialogal, la „obiectul de discuție" propriu-zis și nu la ceea ce Ducrot a numit autoreferința dialogului („sui-référentialité") sau „aluzia la propria enunțare" (Ducrot, 1981 : 191), care la noi se construiește la nivelul pragmatic-acțional.

[3] În articolul nostru *Dialogue et textualité*, în „Biblioteca și învățămîntul", vol. VIII-Cluj-Napoca, BCU (sub tipar), am stabilit două niveluri de organizare a dialogului : a) **nivelul pragmatic-acțional**, care organizează relațiile dintre interlocutori, și b) **nivelul semantic-referențial**, care stabilește relațiile logice ale obiectului discursiv. Considerăm că fiecare dintre aceste niveluri deține cîte o sintaxă proprie, distingîndu-se, astfel, a) o **sintaxă acțională** și b) o **sintaxă referențială.**

carea dialogată, prin excelență orală, aceste acte „de subsol" apar frecvent în expresia lingvistică [4].

2. După cum am amintit deja, unele dintre **mărcile discursive** servesc stabilirii, menținerii sau ruperii contactului în interacțiunea verbală, pot indica natura actelor, instituind, sau nu, în acest fel, obligații de replică interlocutorului. Ele aparțin, prin aceasta, **nivelului pragmatic-acțional** al discursului dialogal. Alte mărci stabilesc relații la celălalt nivel de organizare a discursului, **nivelul referențial, al obiectului discursiv.**

2.1. Mărcile discursive de tip pragmatic-acțional pot fi împărțite în două categorii, unele care dețin un **sens pur pragmatic** și nu se asociază unui sens referențial și altele ce marchează o atitudine propozițională a locutorului, asociindu-se unui sens referențial și situîndu-se astfel la un **nivel pragmasemantic** al discursului. Ni se pare că mărcile de la aceste două niveluri pragmatice se identifică cu ceea ce se denumește în literatura de specialitate „mărci ale forței ilocuționare". Ceea ce ne îndreptățește să afirmăm aceasta este faptul că ele actualizează în discurs intenții acțional-verbale ale interlocutorilor, intenții ce aparțin, cu evidență, nivelului pragmatic.

2.1.1. Între mărcile pe care le considerăm **pur pragmatice** și care actualizează intenții pur acționale ni se pare că trebuie situate *mărcile de adresare*, cu rol fatic, cum sînt : formele de adresare la persoană, inclusiv salutul (*Domnule !*, *Dragă !*, *Tu !*, *Mă !*, *Hei !*, *Alo !*, numele de persoane) și *formulele de încheiere*, *replicile formal-confirmative* introduse prin : *Da*, *Sigur că da*, *Bineînțeles*, *Da-da* ș.a. Acestea din urmă au rolul de a întreține contactul interacțional, de a semnala interlocutorului că este ascultat cu atenție, fără a confirma, de fapt, conținutul propozițional al replicii precedente [5]. Se întîlnesc în convorbirile telefonice și marchează, în general, prezența atentă a ascultătorului într-o secvență monologală mai amplă a unui dialog.

2.1.2. În categoria mărcilor **pragmasemantice**, așadar a mărcilor ce se situează simultan la amîndouă nivelurile de organizare a discursului (pragmatic-acțional și semantic-referențial), considerăm că trebuie așezate, printre altele posibile : mărcile directive, cele informative, demonstrative, confirmative, mărcile de infirmare și de contrazicere și unele mărci modale, reprezentînd enunțuri-tip pentru actele verbale respective : cerere, întrebare, informație ș.a.m.d.

2.1.2.1. Considerăm **mărci directive** de tip *a) imperativ* : *Zi !*, *Hai !*, *Să văd !* etc., iar b) *mărci interogative* : *Ce . . . ?*, *Nu-i așa ?* ș.a. Acestea din urmă, luate global, echivalează cu semnul de întrebare din codu. scris și se asociază de obicei altei mărci interogative orale : intonația l

„*Ce*, ți s-a urît cu binele" ? ; „ — Domnule, zic, dacă nu-mi greșești la tablă, trec la lecție nouă. L-am scos și l-am încurcat, la fiecare cuvînt făcea greșeli. Un scris de analfabet, *așa-i ?*"

În discursul indirect, mărcile directive se explicitează prin : „X îl roagă pe Y să . . .", „X îi cere lui Y să . . .", „X îi spune lui Y să . . . "

[4] Aceste mărci pot servi drept probe concrete ale existenței acestor mecanisme, presupuse teoretic, de orice acțiune comunicativă verbală.

[5] Jacques Moeschler a stabilit condițiile pe care trebuie să le satisfacă o replică bine formată : a) o condiție pragmatică (de fapt pur locuționară, care pretinde ca interlocutorul să spună pur și simplu ceva), b) o condiție tematică, c) o condiție de conținut propozițional, d) o condiție ilocuționară și e) o condiție de orientare argumentativă. Replica formal confirmativă („la prise en compte partielle") o îndeplinește numai pe prima dintre ele (Moeschler, 1981 : 53).

etc., iar mărcile interogative prin : „X îl întreabă pe Y dacă /ce/ cum . . .” ș.a.

2.1.2.2. Mărcile informative introduc acte de tipul „a informa pe cineva despre ceva” : vorbitorul aduce la cunoștință interlocutorului un anumit fapt, introducînd enunțul prin mărci ca : *Știi . . ., Să știi că . . ., Știi ce . . ., Stai să vezi . . ., Auzi !, Fii atent . . . !, Închipuie-ți ! . . ., Ce crezi că . . . ?, Îți dai seama . . . ?* ș.a. Aceste expresii și-au pierdut din sensul lexical primar și funcționează ca „semnale” ale unor enunțuri prin care interlocutorii vor să aducă în discuție un fapt oarecare, un fapt inedit etc. :

a. „— Da' mie *să știi* că nu-mi place stilu' ăsta . . .” ;
b. „— *Ce crezi că* zice cît îl ține gura ? . . .” ;
c. „— *Închipuie-ți* că mîine vreau să-mi fac permanent . . .” ;
d. „— Da' *să vezi ce* mi-o zis mie astăzi unu' . . .” ;
e. „— Mi-a prins bine că ține cald, *știi ?* . . .” ș.a.

Sînt raportate în discursul indirect prin :„X îl informează pe Y că . . .” ; „X îi spune lui Y că . . .” ; „X îi aduce la cunoștință lui Y că . . .” etc.

2.1.2.3. O altă categorie de mărci o reprezintă **mărcile demonstrative**, între care ni se pare că trebuie așezate : *Nu vezi ce . . . ?, Nu vezi cum · · · ? Uite · · ·* ș. a. urmate de enunțul unei stări de fapt pe care locutorul vrea s-o facă evidentă interlocutorului :

a. „Atîta mi-a fost de rău de duminică-ncoace, *nu vedeți cum* arăt ?”
b. „Mai tunde-te, mă, *uite ce* hippy' ești ! . . .”

Mărcile demonstrative sînt transpuse în discursul indirect prin : „X îi arată/ demonstrează lui Y că . . .” ș.a.

2.1.2.4. Replicile de **confirmare** sînt deseori introduse prin expresii ca : *Da chiar !, Exact !, A da !, Păi da, asta e, Sigur că da, Chiar asta voiam să zic, că . . .*, și banalul *Da*, pe care vorbitorii le folosesc și le recunosc drept mărci ale acestora.

Ex. : „— Și comentează și chestii din astea ?
— *„Sigur că da . . .”*.

În discursul indirect raportarea se face prin verbe sau perifraze de tipul : „X a confirmat/ a fost de acord că . . .” etc.

2.1.2.5. Replicile ce infirmă un act dialogal precedent pot fi introduse prin **mărci de infirmare și de contrazicere** cum sînt : *Nu, Da pe naiba !, Bine, dar . . . , Ba nu . . . , Ba da . . . , Da'* (urmat de o intonație specifică de îndoială) ș.a. În discursul indirect ele sînt „raportate” cu ajutorul unor verbe sau perifraze ca : „X n-a fost de acord cu Y”, „X și-a exprimat dezacordul față de Y”, „X s-a opus lui Y”, „X l-a contrazis pe Y” etc.

2.1.2.6. În afara intențiilor directive, informative, demonstrative etc., ce dețin în general valențe dialogale de tip proactiv, și în afara atitudinilor de confirmare și infirmare, cu valoare dialogală evident retroactivă, participanții la dialog mai pot manifesta și alte atitudini față de un enunț precedent al interlocutorului. Este vorba de atitudini **modale**, pentru care am distins : **mărci de incertitudine** *(Ce știu eu ? . . ., Am zis că . . ., Nu . . . Ba da)*, **mărci de neîncredere** *(Tu vorbești ? !, Cine vorbește ? !, Pe naiba !)*, **mărci persuasive** *(Pe cuvîntul meu !, Îți spun că . . ., Cînd îți spun . . . !)*, **mărci ale surprizei** *(Ce dracu !, Nu spune ! . . ., Zău ? . . ., Ce vorbești ? . . .* ș.a.). În discursul indirect, aceste formule mai mult sau mai puțin fixe ale dialogului sînt echivalate cu : „X și-a exprimat incertitudinea/ neîncrederea/ convingerea/ surpriza că . . .”, „X n-a crezut că . . .”, „X l-a asigurat pe Y că . . .”, „X s-a mirat că . . .” ș.a.

2.1.2.7. Foarte multe formule fixe folosite în dialog reprezintă mărci ale unor **acte convenționale** cum ar fi mulțumiri, urări etc. Dintre multele expresii ce ar trebui specificate aici, menționăm pe cele specifice limbii române : *Să vă fie de bine*, *Să-l porți sănătos !*, ce nu se traduc în alte limbi. În vorbirea indirectă, acestea se transpun ca : „X i-a mulțumit lui Y pentru...", „X i-a urat lui Y..." etc.

2.2. Mărcile ce organizează referentul propriu-zis al discursului dialogal stabilesc relații identice cu cele pe care le instituie conectorii din sintaxa „tradițională", putînd fi considerați, din acest punct de vedere, perechi dialogale ale acestora. Ele sînt reprezentate de expresii cu formă mai liberă sau mai fixă, ce pot fi clasificate, în funcție de sensul relațional pe care îl dezvoltă în dialog, în : **mărci de enumerare, conclusive, adversative** ș.a.

2.2.1. Mărci de enumerare echivalabile cu *și : Ș-apoi...*, *Ș-acum...*, *Da'....* În dialog, ele semnalează replicile de adaos (completare) și se transpun în discursul indirect drept : „X a adăugat că...", „X a completat spunînd că...", „X a mai spus că..." ș.a. Expresii specifice dialogului, dar care nu introduc replici, am mai găsit : *...și nu mai știu ce...*, *...și chestii din astea...*, echivalabile cu *et cetera*, *și altele*, *și așa mai departe*. Numeroase variante personale par aici posibile.

2.2.2. Mărci conclusive, echivalabile cu *deci*, *așadar*, *prin urmare*, *în cazul acesta* : *Na apoi atunci...*, *Ei bine (atunci)...*, *Ș-apoi uite-așa...*, *Ș-așa...*, *Dacă am înțeles bine...*, *Asta vrea să-nsemne...* ș.a., pe care vorbitorul le folosește pentru a introduce o replică conclusivă într-un dialog sau un act conclusiv într-o secvență monologală.

Ex. a. „— *Dacă am înțeles bine*, acolo era vorba de o gestiune colectivă...".

b. „— Tu ai văzut filmul de duminică seara ?
— Î-î... (= Nu)
— *Na apoi atuncea* n-ai cum să-nțelegi..." etc.

2.2.3. *Lasă că...*, *N-ai zis că...?*, *Păi nu...?* pot fi omologate cu *dar* și *însă*, funcționînd în dialog cu **valoare adversativă** la începutul unei replici. În discursul indirect, ar putea fi explicitate prin : „X i-a amintit lui Y că...", „Pe de altă parte, X i-a spus lui Y că..." etc.

a. „— N-a putut veni...
— *Lasă că* avea timp destul...!"

b. „— După-masa categoric nu pot azi...
— *N-ați spus că* faceți schimbarea cu domnul M. de la 9 1/2...?"

2.3. Unele dintre mărcile dialogale par să fie asimilabile cu mărci morfologice. Astfel, cîteva mărci de tip exclamativ se pot transpune ca superlative în discursul indirect. *Ce* + adjectiv/ adverb/ substantiv ! (cu intonație exclamativă) și *Așa de.../ Atît de...* ! (cu intonație exclamativă) corespund superlativului absolut *foarte :*

a. „*Atîta* mi-a fost *de rău* de duminică-ncoace, nu vedeți cum arăt ?"

b. „— *Așa*-i *de frig* și mă doare capu...!"

c. „— Tu, *ce fain*ă chestie ai...!" etc.

Am putea considera aceste forme — **mărci morfologice**, dar, întrucît se manifestă în enunțuri exclamative, ar putea fi echivalate cu mărcile modale ale surprizei, mirării. Perspectiva propozițională ar decide pentru prima

opțiune, cea discursiv-textuală, pe care se bazează, de fapt, studiul de față ne îndreptățește să adoptăm al doilea punct de vedere.

3. Mărcile paradiscursive, așa cum am arătat, trădează existența unor mecanisme „interne" ale generării dialogului și se manifestă ca secvențe parantetice ale mesajului. Am putut distinge : **mărci de ezitare, de selectare, de precizare, mărci formale** și **mărci „nonverbale"**.

3.1. Mărcile de ezitare apar frecvent în situațiile în care vorbitorul, mai puțin sigur pe mijloacele expresive, caută un răspuns potrivit sau încearcă să ocolească un altul. Apariția mărcilor la suprafață este, în majoritatea cazurilor, nevoită. Dintre aceste mărci, menționăm : *pauzele* și expresii ca : *Ăă . . .*, *Păi . . .*, *Apăi . . .*, *Na . . .*, *Nu știu . . .*, *Ce știu . . .*, *Mă rog . . .* etc. Abundă în această categorie *ticurile verbale*, foarte variate de la un individ la altul. În vorbirea indirectă, aceste elemente „de adîncime" pot fi explicitate prin enunțuri ca : „X ezită/ caută un răspuns" etc.

Ex. : a. „ — Da, toată lumea zice că-i fainâ, da' io *nu știu . . .* , da, într-adevăr nimic nu merge mai bine la ăsta . . . Mi-a prins bine că ține cald, știi ?"

b. „ — Dar, *ce știu eu*, poate s-a întîmplat ceva grav, poate era ceva personal . . .".

3.2. Alte expresii exteriorizează la vorbitor căutarea denumirii potrivite pentru un fapt ; acestea le-am considerat **mărci de selectare.** Am notat dintre acestea : *. . . cum îi spune . . .*, *. . . cum se numește . . .*, *ăsta . . .*, *ăla . . .*, *zi-i pe nume . . .*, *de-ăsta*, *de ăla . . .*, *așa cumva . . .*, *nu știu cum să vă spun . . .* ș.a.

Ex. : a. „ — Chiar am vrut să merg la medic să-mi facă *chestie din aia, cum se numește, de aia* de îți ia o probă de chestii din alea din gît și-ți face analiza ce fel de microbi ai pe-acolo . . .".

b. „ — Într-o vreme fumam și io, da' fumam *cum îi zice . . . tot uit . . .*
— Bulgărești. BT, Rodopi ? . . .".

c. „ — BT era mai dulceagă, *așa cumva*, Rodopi parcă era mai uscată și mai . . .".

Acest tip de mărci se explicitează în discursul indirect prin : „X își caută cuvintele/ expresia potrivită", „X nu-și amintește numele/ se bîlbîie" etc. Ar fi interesant de urmărit modul de raportare a unor asemenea mărci în secvențele de discurs indirect din literatura beletristică.

3.3. Spre deosebire de mărcile de selectare, **mărcile de precizare** introduc o formă lingvistică mai potrivită acolo unde o exprimare anterioară este considerată de vorbitor nesatisfăcătoare. Menționăm dintre acestea : *Adică (ce) . . .*, *Vrei să spui că . . .*, *Ce vrei să zici, că . . .* ș.a., care introduc replici de rectificare (precizare) sau cererea de precizare :

„ — Ș-apoi tipu bineînțeles că o invită pe domnișoara la . . . erau filme care se vedeau din mașini . . .

— Cum ? A, da !

— *Adică na*, proiectau în parking . . .".

În discursul indirect, ele pot fi explicitate prin : „X i-a cerut lui Y să explice/ să precizeze" ; „X a precizat spunînd că . . ." ș.a.

3.4. Am introdus tot în categoria mărcilor paradiscursive expresii care verbalizează unele acte nonverbale dintr-o interacțiune de tip mixt, cum este, în general, orice dialog față în față [6]. Astfel, cînd arată ceva.

[6] Despre „sintaxa mixtă" în dialog, v. Slama-Cazacu, 1973, p. 155—164.

vorbitorul poate spune *Uite !*, cînd dă, spune : *Na !*, *Poftim !* etc., cînd atrage atenția spune : *Vezi că . . .*, cînd vrea să caute ceva : *Să mă uit după . . .*, cînd vrea să relateze un zgomot, îl imită sau îl sugerează printr-o onomatopee, cînd îl doare ceva, poate spune : *Au !*, *Vai !*, poate ofta *(Of !)* ș.a.m.d. Aceste mărci verbale sînt în majoritatea cazurilor însoțitoare ale actelor nonverbale. În alte cazuri, ele pot fi însă singurele mărci ale intențiilor respective.

4. În concluzie, vrem să subliniem faptul că dialogul atestă o mare varietate de mărci specifice care nu se manifestă ca atare în discursul indirect. În afara mărcilor recunoscute pînă acum, observațiile de față semnalează existența multor altora și sugerează un cadru de clasificare a lor pe nivelurile de structurare a discursului dialogal. Rezultatele cercetării ne îndreptățesc să susținem posibilitatea constituirii unei **gramatici dialogale**, ce ar da seamă de mărcile specifice diferitelor tipuri de replici în dialog. Evident, numeroase amendamente pot fi aduse acestei schițe de clasificare, numeroase completări sînt nu numai posibile, dar chiar necesare.

4.1. După cum s-a văzut, mărcile dialogale sînt constituite în general din formule fixe ce au dobîndit, în urma uzului, un sens mai mult sau mai puțin specializat pentru diversele tipuri de replici. Acesta este motivul pentru care trebuie considerate *mărci de nivel discursiv-textual* ; în altă terminologie, holofraze sau „formule-reflex"[7].

4.2. Avînd în vedere că mărcile specific dialogale (care nu se regăsesc ca atare în discursul indirect) necesită o explicitare de un anumit tip în vorbirea indirectă, se impune cu evidență concluzia că ele aparțin tipului de *mărci implicite* [8], alăturîndu-se celor explicite, cum sînt performativele, evasicomentariile ș.a., care se transpun ca atare în discursul indirect.

BIBLIOGRAFIE

Ducrot, Oswald, 1981, *Elocutionary and performative*, în „Semiotica", Special Supplement, p. 181—201.

Gălățanu, Olga, 1984, *Actes de langage et didactique des langues étrangères*, Universitatea din București.

Moeschler, Jacques, 1981, *Discours polémique, réfutation et résolution des séquences conversationnelles*, în „Etudes de linguistique appliquée", nr. 44, p. 40—69.

Roulet, Eddy, 1981, *Échanges, interactions et actes de langage dans la structure de la conversation*, în „Études de linguistique appliquée", nr. 44, p. 7—39.

Slama-Cazacu, Tatiana, 1973, *Cercetări asupra comunicării*, București Editura Academiei.

,,1982, *Structura dialogului. Despre „sintaxa dialogală"*, în SCL, XXXIII, nr. 3, p 211—224 și nr. 4, p. 301—321

Iunie 1985

Facultatea de Filologie
str. Horea 21, Cluj-Napoca

[7] „Holofrazele" sau „formulele-reflex" au fost definite în teoria învățării limbajului drept „sub-rutine", secvențe fixe ce sînt stocate într-o perioadă mai lungă sau mai scurtă ca unități de informație lingvistică cu un grad ridicat de disponibilitate"(P. Corder, 1973 : 131, apud Gălățanu, 1984 : 128).

[8] Despre tipurile de mărci ale forței ilocuționare, v. Roulet, 1981 : 16. Mărcile implicite sînt mărci specific dialogale în sensul că se transpun în discursul indirect prin mijloace lexicale diferite. Caracterul implicit al acestora verifică o dată în plus ideea Tatianei Slama-Cazacu asupra „strategiei operării cu implicitul" în dialog (v. Slama-Cazacu, 1982 : 211).

PERSPECTIVA LINGVISTICĂ DE ABORDARE A MEDICINEI POPULARE ROMÂNEȘTI

MARIA PURDELA SITARU

În cadrul perspectivei lingvistice de înregistrare și interpretare a bogatei „materia medica" populare pot fi distinse următoarele orientări: cea etimologică (preponderent comparativist-folclorică sau descriptivistă), cea dialectologică (din unghiul de vedere al geografiei lingvistice), cea onomasiologică și semantică și cea interdisciplinară.

Încă în primul său studiu dedicat medicinii magice, I. -A. Candrea [1] atrage atenția asupra rolului distinct ce revine pe de o parte filologului, pe de altă parte folcloristului în cadrul unor îndeletniciri menite să ducă la realizarea unui scop comun. Pentru I. -A. Candrea, „filologia își propune să studieze și, la nevoie, să reconstituie graiul și evoluția lui. Folclorul cercetează producțiunile imaginației populare, credințele și datinele, arta pe care a creat-o, reminiscențele din timpurile cele mai îndepărtate, dar amîndouă se întîlnesc într-o preocupare comună, aceea de a înlesni cunoașterea cît mai deplină a sufletului unui popor" [2].

Lucrarea eminentului lingvist, folclorist și filolog I. -A. Candrea, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, București, 1944, adevărat „cîntec de lebădă" al acestui mare om de știință, deschide o amplă perspectivă în timp și spațiu prin compararea medicinei magice românești cu cea a regiunilor învecinate și a altora mai îndepărtate și „utilizează exhaustiv toate culegerile de folclor medical apărute la noi pînă în 1944, sintetizînd și interpretînd inedițul material faptic" [3]. Erudiția sa în domeniul lingvisticii și filologiei îl determină pe autor să facă, ori de cîte ori crede necesar, și observații asupra etimologiei termenilor medicali populari înregistrați.

Pentru a oferi o imagine completă a meritelor marelui cărturar în stabilirea etimologiei termenilor de etnoiatrie românească nu se poate să nu ținem seama și de contribuția sa relevată în prețiosul *Dicționar(ul) enciclopedic ilustrat*, „Cartea Românească", București, 1931 (realizat în colaborare cu Gh. Adamescu), care ar surprinde, pe cercetătorul neavizat, prin bogăția în acest compartiment al vocabularului, dacă nu s-ar ține seama de faptul că medicina populară a constituit pentru I. -A. Candrea un domeniu predilect și permanent de cercetare. (Dovadă, în acest sens, și numeroșii termeni etnoiatrici atestați de autor în *Atlasul linguistic al Banatului*, lucrare rămasă în manuscris și păstrată la Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice din București.)

Preocupările în acest domeniu ale lui I. -A. Candrea au găsit ecou și au fost continuate de doi străluciți reprezentanți ai școlii lingvistice bucureștene: Ov. Densusianu [4] și Al. Rosetti [5], cărora le datorăm două studii fundamentale cu privire la limba descîntecelor românești.

[1] *Iarba fiarelor*, București, 1928.

[2] I. -A. Candrea, *op. cit.*, p. 8. Textul este reprodus și în *Introducere* la *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, București, 1944.

[3] Gabriel Barbu, *I. -A. Candrea și etnoiatria comparată*, în DMPR, p. 297–300.

[4] *Limba descîntecelor* (I, II și III), în „Grai și suflet", IV, V și VI, 1930, 1931, și 1934.

[5] *Limba descîntecelor românești*, București, 1975.

Tipărirea *Atlasului lingvistic român*, partea I, vol. I : *Părţile corpului omenesc şi boalele lui*, de S. Pop, Cluj, 1938 (ALR I/1), şi a *Atlasului lingvistic român*, partea a II-a, vol. I : *Corpul omenesc, boale şi termeni înrudiţi*, de E. Petrovici, Sibiu — Leipzig, 1940—1942 (ALR II/1), ambele sub conducerea lui S. Puşcariu, declanşează apariţia unei serii de studii şi articole aparţinînd unor lingvişti reputaţi ca S. Puşcariu [6], E. Petrovici [7] şi G. Giuglea [8] referitoare la termeni de medicină populară, lucrări publicate în paginile „Dacoromaniei". Modalităţii de abordare descriptivist-etimologice i se adaugă criteriul geografiei lingvistice, adică acela al studierii răspîndirii pe teren a utilizării termenilor discutaţi.

Prezentarea sub forma unor hărţi sintetice a materialului lexical din ALR I/1 şi ALR II/1 în *Micul Atlas lingvistic român* (partea I, vol. I, de S. Pop, Cluj, 1938; partea a II-a, vol. I, de E. Petrovici, Sibiu — Leipzig, 1940), precum şi apariţia la interval de aproape o jumătate de secol a seriei *Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni*, ale cărui prime volume pentru regiuni diferite ale ţării apărute pînă acum [9] respectă ca structură semantică pe cea a ALR I/1 şi ALR II/1, în sensul că ele cuprind, întocmai ca acestea, termeni referitori la corpul omenesc şi maladii — la care se adaugă şi orientarea modernă spre studiul onomasiologic al termenilor concreţi, ulterior şi abstracţi [10] —, au avut drept consecinţă apariţia unor lucrări cu caracter onomasiologic, aparţinînd lui V. Rusu [11], Şt. Giosu [12] şi Lucreţia Mareş [13], care includ şi terminologie de medicină populară. Ceea ce aduce în plus studiul onomasiologic al lexicului etnoiatric este faptul că, pe lîngă termeni vechi în limbă, se iau în considerare şi termeni neologici care au pătruns în graiurile populare româneşti. Se conturează astfel sfera terminologiei populare medicale, care cuprinde, alături de termeni arhaici, specifici stadiului vechi de limbă, reprezentat în special de limba descîntecelor, dar şi de materialele ALR şi NALR, şi termeni de medicină ştiinţifică adaptaţi la sistemul fonetic al graiurilor în care este înregistrată utilizarea lor.

Sub aspect semantic, unii dintre termenii lexicului românesc de medicină populară au reţinut atenţia lui L. Şăineanu [14] şi a lui A. Philippide [15], în cadrul unor preocupări mai largi referitoare la evoluţia se-

[6] *Pe marginea cărţilor*, în „Dacoromania", IX, 1936—1938, p. 403—431.

[7] *Articole mărunte*, în „Dacoromania", X, partea II-a, 1943, p. 356—357.

[8] *Rom.* boscoană, a bosconi : *gr.* βασκανον , în „Dacoromania", X, partea a II-a, 1943. p. 415—418; *Mălcez*, *ibid.*, p. 425 ş.u.

[9] *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni — Oltenia*, întocmit, sub conducerea lui B. Cazacu, de T. Teaha, I. Ionică, V. Rusu, vol. I, Bucureşti, 1967; *Atlasul lingvistic român pe regiuni — Maramureş*, de P. Neiescu, Gr. Rusu, I. Stan, vol. I, 1969; *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni — Banat*, întocmit, sub conducerea lui P. Neiescu, de E. Beltechi, I. Faiciuc, N. Mocanu, vol. I, 1980.

[10] Pentru bibliografia problemei, vezi Maria Purdela Sitaru, *Termeni pentru noţiunea „nebun" în limba română*, în *Filologia XX. I Lingvistică*, Timişoara, 1977, p. 89, nota 1.

[11] *Termeni pentru denumirea „tifosului" (Pe baza ALR)*, în *Fonetică şi dialectologie*, II, 1960, p. 209—219.

[12] *Termeni pentru noţiunea „guturai" pe baza ALR*, în StCŞt (Iaşi), XIV, 1963, fasc. 2, p. 221—242.

[13] *Termeni pentru noţiunea „febră" în limba română*, în LR, XVII, 1968, nr. 1, p. 25—37.

[14] *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre transmisiunea sensurilor*, Bucureşti, 1887.

[15] *Istoria limbii române*, vol. I. *Principii de istoria limbii* , Iaşi, 1894.

mantică a cuvintelor cuprinzînd toate domeniile vocabularului românesc[16]. O atenție specială a acordat semantismului termenilor etnoiatrici din descîntecele românești Al. Rosetti. În lucrarea amintită *(supra*, nota 5), autorul se ocupă de unele modificări semantice ale cuvintelor din limba comună (cap. al IV-lea), face o selecție a numelor de ființe mitice sau infernale (cap. al VII-lea) și, în ultima parte (cap. al. VIII-lea), se referă la situația elementelor lexicale tabu, autorul procedînd aici la înregistrarea eufemismelor utilizate în descîntece pentru termenii care intră sub incidența interdicției de vocabular[17].

Abordării lingvistice a medicinei populare i se circumscriu și preocupările transdisciplinare ale medicilor V. L. Bologa[18], N. Vătămanu[19], și V. Manoliu[20]. Toți acești autori pun însă accentul tot pe trăsătura arhaică a terminologiei etnoiatrice.

Recunoscîndu-i medicinei populare interdisciplinaritatea, Al. Graur constată existența unui domeniu de graniță al limbajului etnoiatric, limbaj situat „între tradiție și inovație", care cere cunoștințe cel puțin fragmentare din două specialități diferite (medicina și lingvistica) și numește sfera de cercetare a acestui domeniu *medicina lingvistică*[21].

Mai 1985

Centrul de Științe Sociale
Timișoara, B-dul V. Pârvan nr. 4

[16] Pe aceeași linie a interpretării semantice a lexicului etnoiatric românesc se înscrie și lucrarea noastră intitulată *Termeni de medicină populară românească* (I), apărută în *Studii de dialectologie*, Timișoara, 1984, p. 245—255.

[17] Vezi și Maria Purdela Sitaru, *Terminologia medicală populară românească* (teză de doctorat), cap. *Interdicția de vocabular și manifestarea ei în lexicul medical popular românesc*, Timișoara, 1982, p. 168—176.

[18] *Între filologie și medicină*, Recenzii, Cluj, 1926, (extras din „Dacoromania", anul IV, 1926).

[19] N. Vătămanu, *Ce arată descîntecele*, în *Despre medicina populară românească. Studii, note și documente*, București, 1970 (= DMPR), p. 191—201.

[20] În colaborare cu N. Vătămanu, *Despre* năjit, în DMPR, p. 203—207.

[21] Al. Graur, *Limbajul medical între tradiție și inovație. Medicina lingvistică*, în „Muncitorul sanitar", XXVIII, 1962, nr. 36 (1566), 4 septembrie, p. 2.

CONCORDANȚE FONETICE ÎNTRE GRAIURILE DIN SUD-ESTUL TRANSILVANIEI ȘI CELE DIN SUDUL MOLDOVEI

GR. RUSU

Gustav Weigand, bazîndu-se pe date dialectologice culese sistematic de pe întregul teritoriu lingvistic dacoromân, a încercat o împărțire a acestuia în trei arii. El sublinia faptul că Transilvania nu prezintă omogenitate din punct de vedere dialectal, nu are, așadar, un „dialect" al său propriu : „Întinsa regiune a Transilvaniei apare în această privință ca o tranziție. În partea ei de nord se întîlnesc trăsături comune cu dialectul moldovenesc, la sud cu cel muntenesc [1].

În mod categoric se pronunță împotriva unității dialectale a Transilvaniei Sever Pop : „Se face adesea aluzie — spune el — la un dialect transilvănean. La drept vorbind, așa ceva nu există" [2].

În același fel vede problema Transilvaniei și Sextil Pușcariu, care afirmă că nu a cunoscut nici o particularitate dialectală specifică numai acestei provincii. „Transilvania n-a constituit niciodată o unitate diferențiată de celelalte regiuni românești, ci s-a înglobat întotdeauna în ansamblul românesc" [3].

Aceeași afirmație se poate face însă în legătură cu toate subunitățile dialectale din cadrul dacoromânei, cărora, pe baza unor particularități de limbă, unele dintre ele cazuri izolate și de mică importanță în inventarul subunităților respective, li s-a recunoscut statutul de arii dialectale independente.

Concluziile lui G. Weigand privitoare la graiurile transilvănene au fost acceptate de majoritatea lingviștilor. Graiurile din sudul, dar mai ales din sud-estul Transilvaniei au fost și sînt considerate ca aparținînd subdialectului muntean, scoțîndu-se în evidență o seamă de afinități, mai ales fonetice, între aceste două zone lingvistice.

S-au trecut însă cu vederea sau nu au fost recunoscute concordanțele fonetice dintre graiurile din sud-estul Transilvaniei și sudul Moldovei, deși acestea se pot constata atît din faptele înregistrate de ALR, cît și, mai pregnant, din cele notate în anchetele pentru NALR — *Transilvania* [4]. D. Macrea, în studiul consacrat „palatalizării labialelor", afirmă că, în afară de acest fenomen, „nu există nici o altă particularitate dialectală

[1] Vezi Gustav Weigand, *Despre dialectele românești*, în „Convorbiri literare", vol. XLII, 1908, p. 446—447.

[2] Vezi Sever Pop, în *Societatea de mîine*, Cluj, numărul din decembrie 1933.

[3] Vezi Sextil Pușcariu, *Graiul din Ardeal*, în *Cercetări și studii*, București, 1974, ediție îngrijită de Ilie Dan, p. 402.

[4] NALR — *Trans.*, cu o rețea de puncte mult mai deasă decît ALR, aduce o importantă contribuție la delimitarea, cu multă exactitate, a ariilor diverselor fenomene lingvistice.

care să fie comună sudului Transilvaniei cu Moldova, în sudul Transilvaniei vorbindu-se graiul muntean, unde nu există palatalizarea labialelor" [5].

Autorul a ajuns la această concluzie deoarece a analizat în mod izolat fenomenul „palatalizării labialelor", fără a vedea și a stabili o corelație, care de fapt există, între acest fenomen și alte evoluții fonetice din cadrul dacoromânei [6].

Studiind materialul lexical adunat cu chestionarul Muzeului Limbii Române privitor la terminologia calului, Sever Pop constată că, în păstrarea și dezvoltarea semantică a unor cuvinte, Ardealul de nord se grupează cu Bucovina și Moldova de nord, iar Ardealul de sud-est cu Oltenia, Muntenia, Dobrogea și Moldova de sud [7].

Constatările lui S. Pop se confirmă și la nivelul foneticii, și, în unele cazuri, și la cel al morfologiei. Graiurile din Transilvania prezintă trăsături fonetice dintre cele mai importante, care le apropie de graiurile din întreaga Moldovă, altele numai de cele din nord, dar și unele care le separă net de graiurile moldovenești.

Nu sînt însă puține și nici neînsemnate acele fenomene fonetice care reunesc într-o singură arie graiurile transilvănene de sud-est și graiurile din sudul Moldovei. Asupra cîtorva dintre acestea ne vom opri în contribuția de față.

Este un fapt cunoscut și recunoscut de către toți lingviștii că sistemul fonetic al limbii române s-a constituit în urma unor evoluții fonetice, începînd din latina tîrzie și pînă în zilele noastre. Aceste evoluții nu au decurs însă în mod absolut uniform la toate sunetele limbii și în toate regiunile dacoromânei, fapt ce se reflectă printr-o serie de arhaisme, continuatoare ale unor forme dintr-o perioadă veche de dezvoltare a limbii, păstrate în unele graiuri, precum și printr-o seamă de transformări fonetice mai noi, cu arii mai mari sau mai mici de răspîndire.

Ne-am oprit în altă parte [8] asupra unui fenomen fonetic important din cadrul dacoromânei : evoluția la *e* a lui *a (ęa)* accentuat aflat între două elemente palatale și urmat în silaba următoare de un *e : lęage* > *lege*, *męase* (pl. de la *męasă*, formă existentă și astăzi în unele graiuri din sud-vestul Transilvaniei) > *mese*, *pęane* (pl. de la *pęană*, formă înregistrată pe aproximativ două treimi din teritoriul Transilvaniei) > *pene* etc.

Materialele atlaselor lingvistice oferă numeroase exemple care ne arată, pe lîngă răspîndirea exactă în spațiu a unui fenomen lingvistic, diferitele lui forme de evoluție, nuanțele intermediare între o rostire și alta.

În cazul evoluției *a (ęa)* > *e*, ultimul stadiu, graiurile dacoromâne cunosc două stadii intermediare, rostirea $\underset{\smile}{e}$ și $\overset{\smile}{e}$. După ALR I [9] rostirea $\underset{\smile}{e}$ ar caracteriza aproape toate graiurile noastre populare, cu excepția unei mici arii din sud-estul Transilvaniei (punctele 164, 166, 170, 174, 180, 186, 190), ce se continuă și într-o mică parte din nord-vestul Munteniei (punctele 772, 780, 803, 805), în care s-a notat *e*, deci ultimul stadiu în

[5] Vezi D. Macrea, *Probleme de fonetică*, București, 1953, p. 97.

[6] Privitor la această problemă a se vedea lucrarea noastră *Structura fonologică a graiurilor dacoromâne*, București, 1983, p. 105.

[7] Vezi Sever Pop, *Cîteva capitole din terminologia calului*, extras din DR, V, 1928, p. 60.

[8] A se vedea articolul nostru *Probleme de fonetică și morfologie în NALR— Transilvania*, în CL, XXVIII, 1983, nr. 2, p. 122.

[9] Vezi ALR I, vol. II, h. 192.

această evoluție. Aproximativ aceeași arie cu rostirea *e* am obținut-o, în sud-estul Transilvaniei, și pe baza formelor notate în anchetele pentru NALR—*Trans* [10].

În privința transformării *a (ea) > e* materialul lingvistic oferit de ALR II ne prezintă o situație spațială diferită de cea din ALR I. Aria rostirii cu *e* din sud-estul Transilvaniei, care este aceeași ca și în ALR I și NALR—*Trans.*, se continuă în două direcții : spre sud-est, acoperind jumătatea de est a Munteniei, sudul acestei provincii, sud-estul Olteniei și Dobrogea, și spre est, în sudul Moldovei. Așadar, după ALR II, rostirea *e*, ultimul stadiu al evoluției *a (ea) > e*, reunește într-o singură arie lingvistică zona din sud-estul Transilvaniei și pe cea din sudul Moldovei, împreună cu estul și sudul Munteniei, Dobrogea și parte din Oltenia [11].

Studiind textele din secolul al XVI-lea, acad. Al. Rosetti constată că multe dintre acestea prezintă alternanțe grafice *ĕ/e*, dar că există texte din Moldova și Țara Românească care cunosc numai notația cu *e*. „Prezența acestei grafii, în textele din secolul al XVI-lea, probează, deci, că diftongul *ea* fusese monoftongat în *e*, din cauza influenței asimilatoare a lui *e* din silaba următoare *(leage > lege)*" [12].

Materialele dialectale de care dispunem în prezent confirmă concluziile acad. Al. Rosetti privitoare la problema discutată. Evoluția *a (ea) > e* a început, foarte probabil, încă în cursul secolului al XV-lea, dar s-a desfășurat destul de încet, ea nefiind încheiată nici în zilele noastre, majoritatea graiurilor dacoromâne caracterizîndu-se prin rostirea *e*, faza intermediară între *a (ea)*, forma inițială din româna comună, și *e*. Alternanțele grafice constatate de acad. Al. Rosetti în unele dintre textele secolului al XVI-lea oglindeau cu siguranță, în acea perioadă, o realitate fonetică.

Luînd în considerare numeroasele exemple cu *ea > e* date de acad. Al. Rosetti, Ion Gheție arată că monoftongarea lui *ea* s-a putut produce încă din secolul al XVI-lea, dar numai în anumite puncte ale Munteniei ; diftongul *ea* nu trecuse încă la *e* în toate graiurile muntenești, fiind consemnat, în unele dintre acestea, și la începutul secolului al XVIII-lea [13].

Formele intermediare între o rostire și alta a unui sunet ne dau indicații asupra direcțiilor lui de evoluție. Astfel, E. Petrovici a notat în sudul Moldovei și într-o mică arie din vestul Olteniei un sunet intermediar între *e* și *e*, anume $\overset{e}{\underset{\smile}{e}}$. Un astfel de sunet a notat și Sever Pop în partea nord-vestică a Munteniei. Dar nici cei doi anchetatori ai ALR și nici cei ai NALR—*Trans.* nu au consemnat o asemenea variantă în aria din sud-estul Transilvaniei, ci au auzit și au notat numai rostirea *e*. Deducem de aici că evoluția *a (ea) > e* a început în această arie și s-a extins în cele două direcții arătate mai sus : spre sud-est și spre est.

Consoana iod a avut un rol determinant în formarea sistemului consonantic al limbii române. Provenit din *i* sau *e* latin în hiat sau din

[10] Vezi lucrarea citată la nota 8, h. 5.

[11] Dacă cele două anchete ale ALR (ancheta I Sever Pop și ancheta II Emil Petrovici) se completează și, în același timp, se verifică reciproc, ariile majorității fenomenelor lingvistice suprapunîndu-se perfect, în privința fenomenului discutat există deosebiri între felul cum au perceput și au notat cei doi anchetatori.

[12] Vezi Al. Rosetti, *Istoria limbii române din secolul al XIII-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea*, București, 1966, p. 208.

[13] Vezi Ion Gheție, *Contribuții la istoria trecerii lui ea>e (leage > lege). Prezența lui ea în Muntenia la începutul secolului al XVIII-lea*, în LR, XVII, 1968, nr. 6, p. 501—508.

primul element al diftongului *ie* < *e* (< lat. *ĕ*), iod a devenit de timpuriu o fricativă palatală și a acționat asupra tuturor dentalelor și velarelor precedente din limba latină, combinîndu-se cu acestea și provocînd asibilarea lor[14]. În felul acesta au rezultat serii de consoane inexistente în latină. Într-o perioadă mai recentă, iod a acționat și asupra consoanei *r* din tema unor forme ale verbelor *pieri*, *sări* și *cere*, provocînd trecerea la *i̯* a acestei consoane, iotacizarea ei.

Aria cu *r* > *i̯* la indic. prez. pers. I și a II-a al verbului *pieri* acoperă jumătatea de sud-est a Transilvaniei, cu o prelungire spre nord-vest, cuprinzînd o parte din zona Munților Apuseni, o mică parte din nord-estul Crișanei, jumătatea de vest a Maramureșului, o mică parte din nord-vestul Transilvaniei, și cu o altă prelungire înspre est, peste jumătatea sudică a Moldovei[15].

Iotacizarea consoanei *r* din tema verbelor amintite are repercusiuni în morfologie, reflectîndu-se la nivelul flexiunii verbale. Unele dintre graiurile dacoromâne în care a avut loc această transformare fonetică posedă o singură formă pentru ambele persoane (*pi̯ei̯* I și II) și astfel nu disting în rostire cele două forme verbale. Deosebirea între persoanele I și a II-a se realizează însă în graiurile în care se mai menține labializarea consoanelor finale, element distinctiv, ce acționează atît în flexiunea nominală, cît și în cea verbală, /*i̯*°/ de la pers. I opunîndu-se lui /*i̯*/ de la pers. a II-a : *pi̯ei̯*^{u} — *pi̯ei̯*. Printre graiurile care mai păstrează timbrul labial al consoanelor la finala absolută, particularitate fonetică arhaică, se numără și cele din sudul Transilvaniei și din sud-vestul Moldovei[16].

Sextil Pușcariu crede că evoluția mai nouă *r* > *i̯*, în urma căreia a rezultat forma *pi̯ei̯*, și-ar avea originea într-o regiune centrală, de unde s-a extins apoi în două direcții, spre est și spre nord-vest[17]. Această regiune centrală din cadrul dacoromânei este, după părerea noastră, sudul Transilvaniei.

Din grupările latinești *cl* și *gl*, în urma unei evoluții fonetice îndelungate, care a trecut prin mai multe faze, au rezultat, în cadrul dacoromânei, mai multe reflexe. În prima fază s-a produs palatalizarea lui *l* din grupurile respective, ajungîndu-se în felul acesta la *cl'*, *gl'*. Această fază, care, după opinia lui E. Petrovici[18], a avut loc în romanica comună, se păstrează pînă astăzi în dialectele din sudul Dunării. În faza următoare, care începe către sfîrșitul secolului al XIV-lea, palatala *l'* se transformă în fricativa *i̯* (iod), care, fiind absorbită de velara precedentă cu care s-a contopit, a provocat palatalizarea mutativă a acesteia. Rezultatul acestui proces este apariția, în sistemul consonantic al dacoromânei, a unei noi serii de consoane, oclusivele palatale *ḱ* și *ǵ*, sunetele și fonemele corespunzătoare limbii literare.

Faza aceasta nu mai caracterizează astăzi întreaga dacoromână, ci a fost înregistrată numai într-o arie ce reunește graiurile din sud-estul Transilvaniei, din Moldova (fără o mică parte din nord), din Muntenia, Oltenia și din Dobrogea.

[14] Vezi Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 127.

[15] Vezi S. Pușcariu, *Limba română*, II. *Rostirea*, București, 1959, h. 45.

[16] Id., *ibid.*, h. 46.

[17] Id., *ibid.*, p. 325.

[18] Vezi E. Petrovici, *Problema moștenirii din romanica comună a corelației palatale a consoanelor în limba română*, în SCL, VII, 1956, p. 163, 164.

În zona de est și de sud-est a dacoromânei (Moldova, sud-estul Transilvaniei, nord-estul Munteniei și jumătatea de nord a Dobrogei) constatăm prezența acelorași oclusive palatale, *ḱ*, *ǵ*, rezultate însă dintr-o altă evoluție fonetică, relativ recentă, din transformarea în aceste palatale a lui iod precedat de labialele *p*, *b* sau, în concepția lui D. Macrea, în urma procesului de „palatalizare a labialelor", ajuns la „capăt de evoluție".

Materialul NALR — *Trans.* ne oferă o oglindă clară asupra interdependenței dintre cele două evoluții fonetice discutate mai sus și ne demonstrează un paralelism perfect între aceste două fenomene, paralelism constatat încă de W. Meyer-Lübke [19], dar pe care nu l-a văzut D. Macrea și, ca atare, nu a ținut seama de el în explicarea „palatalizării labialelor" și a „stadiilor intermediare" ale acestei „palatalizări".

Dentalele *t*, *d* urmate de vocalele din seria anterioară se prezintă sub mai multe forme în graiurile dacoromâne. Aproximativ pe jumătatea teritoriului lingvistic dacoromân aceste dentale au suferit palatalizarea mutativă, devenind dorsopalatale, *t'*, *d'*, sau chiar africate, *ć*, *đ*. Cauza acestei transformări este același element fricativ, iod [20], dezvoltat între dentale și vocalele *e*, *i*, care le urmau.

Tendința spre palatalizare [21], care a existat în interiorul limbii române înaintea contactului cu alte limbi, nu s-a manifestat, în cazul dentalelor, la fel în toate graiurile dacoromâne, unele dintre acestea fiind refractare acestei tendințe. Datorită acestui fapt, ea nu s-a realizat în graiurile din estul și sud-estul teritoriului dacoromân (din Moldova, sud-estul Transilvaniei, Muntenia, Dobrogea și estul Olteniei), unde dentalele se păstrează intacte, gradul de palatalizare fiind egal cu al vocalei următoare.

Aria în care dentalele *t*, *d* nu au fost afectate de tendința spre palatalizare este absolut identică cu cea în care constatăm astăzi prezența oclusivelor palatale *ḱ*, *ǵ*. După părerea noastră, o corelație între aceste două fenomene fonetice, ambele arhaice, nu poate fi exclusă.

Concordanțele fonetice prezentate și analizate în articolul de față sînt o dovadă a strînsei interdependențe care a existat și există între diferitele zone lingvistice din cadrul dacoromânei, în cazul nostru între graiurile din sud-estul Transilvaniei și cele din sudul Moldovei. Trăsăturile fonetice comune celor două zone lingvistice reprezintă, după părerea noastră, evoluții paralele, determinate de aceleași tendințe interne de dezvoltare.

Nu se poate susține că una sau alta dintre subunitățile dialectale ale dacoromânei, considerată mai mult sau mai puțin unitară și independentă, este net diferențiată de celelalte. Constituie o realitate incontestabilă faptul că între toate acestea există numeroase afinități lingvistice, ce-și au originea tocmai în așa-numita „fărîmițare dialectală" a Transilvaniei.

Iunie 1985

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță nr. 21

[19] Vezi în „Dacoromania", II, 1922, p. 1—19. Vezi și lucrarea citată la nota 8, h. 3 și 4.
[20] Vezi Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p.32.
[21] Pentru accepția termenului de tendință a se vedea Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 13—14.

PREDICAȚIE, PREDICATIVITATE

ECATERINA TEODORESCU

Primul din cei doi termeni asupra cărora ne-am propus să ne oprim este de dată relativ recentă în lingvistica românească.

Ca termen lingvistic, *predicație* apare pentru prima dată într-un articol consacrat propoziției [1] și e definit ca „actul de raportare — realizat cu mijloace lingvistice — la realitate a unor reprezentări din conștiința vorbitorului" [2]. Echivalată într-o lucrare ulterioară, aparținînd aceluiași autor, cu predicativitatea [3], predicația e definită și ca „facultatea de a comunica" [4].

Definiția din *Contribuții* și sinonimia termenilor sînt acceptate de autorii ediției a doua a *Gramaticii* Academiei [5].

Separînd conceptele, *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975, și *Dicționarul limbii române*, București, 1980 [6], — singurele dicționare, de după 1955, care înregistrează, pe lîngă *predicativitate*, și termenul de *predicație* ca termen lingvistic —, definesc predicația în spiritul judecății aristotelice ca „faptul de a enunța ceva despre un anumit lucru", „enunț care reflectă raportul dintre un obiect și o însușire a sa" [7]. DLR reproduce și definiția din *Contribuții* pe care o corectează avantajos ca topică : „act de raportare la realitate a unor reprezentări din conștiința vorbitorului, realizat cu mijloace lingvistice. Relația de predicație ... [este] o relație între cuvinte (respectiv conținutul lor noțional) și realitate, din punctul de vedere al vorbitorului" [8]. Noua accepție se opune însă primelor două prin faptul că stabilește o relație între două planuri distincte, și nu între termeni aparținînd aceluiași plan ca cele dintîi.

Plecînd de aici, considerăm că unele detalieri și sublinieri ar putea fi utile pentru conturarea acestui concept, considerat „pe cît de important, pe atît de obscur" [9].

*

În deplin acord cu autorii DEX-ului și ai DLR-ului, în ceea ce privește nonidentitatea termenilor *predicație*, *predicativitate* (acesta din urmă

[1] Vezi Sorin Stati, *Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor*, în SCL, VI 1955, nr. 3—4, p. 289—309 (în continuare abreviat : *Contribuții*).

[2] *Ibidem*, p. 298.

[3] Vezi Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, 1967. Pentru diferitele locuri unde e discutat conceptul, să se vadă indicele de materii.

[4] *Ibidem*, p. 195.

[5] Academia Republicii Socialiste România, *Gramatica limbii române*, vol. al II-lea, București, 1963, p. 7 și 18.

[6] Dicționarele respective vor fi menționate de aici înainte sub forma DEX și respectiv DLR.

[7] DEX, s. v. *predicație*, vezi și DLR, tomul VIII, la același cuvînt.

[8] DLR, volumul și articolul citate.

[9] Sorin Stati, *op. cit.*, p. 145.

însemnînd „însușirea unui cuvînt de a putea avea funcția de predicat" [10] credem că, pentru o mai bună înțelegere a conceptului de *predicație*, trebuie delimitată predicația *ca act* de predicație *ca trăsătură* definitorie *a enunțului* [11], rezultat al acestui act.

Predicația ca act poate fi definită ca „reacția verbală la un stimul (verbal sau nonverbal), [extern sau intern — se impune adăugat], reacție formulată într-o unitate viabilă de comunicare, numită frază [= enunț]" [12].

În cadrul acestui proces se stabilește așadar o relație între ceea ce comunicăm și realitatea la care ne referim, *relație* numită de *predicație. referențială* [13] sau, și mai sugestiv, *de comunicare* [14].

Ca trăsătură distinctivă a enunțului, predicația poate fi definită în consecință ca „facultatea de a comunica", indicii ei fiind considerați de obicei intonația și/sau verbul finit.

Cum însă verbul finit apare și în unități care nu pot realiza numai prin ele o comunicare, cum sînt, de pildă, propozițiile subordonate, pentru care, cu alt prilej, noi am propus termenul de *propoziție integrată* [15], se pune întrebarea dacă orice verb finit poate fi cotat automat drept indice de predicație sau de comunicare?

Dacă predicația, ca trăsătură proprie *enunțului*, înseamnă „facultatea de a comunica", rezultă că indice de predicație este doar semnul care conferă calitatea de enunț, așadar de comunicare, unui cuvînt sau unui grup de cuvinte și ca atare răspunsul la întrebare nu poate fi decît negativ.

Marcat cu indicii predicativității, verbul finit din propoziția subordonată asigură, direct sau indirect, coeziunea termenilor unității la baza căreia stă, nu însă și capacitatea asertivă a acesteia. Ca să-și poată exprima conținutul, propoziția subordonată necesită un cadru în care să existe *un verb finit* (sau echivalentul funcțional al acestuia) *neintegrat în cîmpul sintactic al unui alt cuvînt* [16] (compară *că n-a venit* cu *M-am supărat că n-a venit.*, respectiv cu *Iată că n-a venit.*, sau *care nu-și ajută semenii* cu *Ce fel de om e acela care nu-și ajută semenii?*)[17].

Faptul că două sau mai multe subordonate nu formează, nu pot forma, împreună o comunicare [18] probează vădit că verbul finit din subordonată nu este un indice de predicație.

Faptul că două sau mai multe principale alcătuiesc o comunicare (cf. *Nu e rău, dar e scump, Na-ți-o și lasă-mă!*) ne dovedește că verbul

[10] DEX, s. v. *predicativitate*. Vezi și DLR.

[11] Vezi și Sorin Stati, *op. cit.*, p. 210.

[12] Maurice Dessaintes, *Recherche linguistique et enseignement*, Editions J. Duculot, S. A. Gembloux (1971), p. 228.

[13] Vezi Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, 1973, p. 35.

[14] Vezi A. M. Muhin, *Функциональный анализ синтаксических элементов*, Moscova—Leningrad, 1964, p. 63, apud Sorin Stati, *op cit.*, p. 157, n. 17.

[15] Vezi *Unitățile sintactice (Clasificare și modalități de realizare)*, în AUI, tomul XXVIII/XXIX, 1982/1983, p. 162.

[16] Preferăm termenul de *cimp sintactic* celui de *grup*, pentru că indică exact nivelul la care ne situăm, termenul *grup* convenind și nivelului paradigmatic (cf., de pildă, grup verbal, respectiv nominal).

În continuare vom vorbi pe scurt de *verbul finit* (sau echivalentul său funcțional) *neintegrat.*

[17] O subordonată, de altfel ca și un termen nominal sau adverbial al propoziției, poate determina un cuvînt sau o sintagmă (cf. Copilul *merge greu* ← *din cauză că e bolnav* ← *din cauza bolii*).

[18] Vezi Gramatica Academiei, ed. a II-a, vol. al II-lea, p. 255.

finit și echivalentul său funcțional *neintegrate* sînt indici de predicație, predicația fiind în acest caz multiplă.

Subordonata poate dobîndi „facultatea de a comunica" numai dacă i se aplică o intonație *autonomă*, de predicație sau de comunicare. Cf., de pildă, următoarele răspunsuri la întrebări :

— Cînd pleci?
— *Cînd voi putea.*
— De ce n-ai venit?
— *Fiindcă n-am avut timp.*

Situația este așadar identică cu cea a termenilor nominali sau adverbiali care apar în aceleași împrejurări. Cf :

— Cînd pleci?
— *La vară (diseară).*
— De ce n-ai venit?
— *Din lipsă de timp (de aia).*

Faptul că răspunsurile la întrebări se referă la cele spuse anterior nu le infirmă statutul de enunț, știut fiind că orice enunț este tributar semantic contextului (lingvistic sau extralingvistic) în care apare.

Faptele invocate ne confirmă că singurii indici de predicație sînt *verbul finit* (sau echivalentul funcțional al acestuia) *neintegrat* și/ sau *intonația autonomă*.

Ca indice de predicație, verbul finit (sau echivalentul său funcțional) neintegrat domină cîmpul sintactic la baza căruia stă.

Între verbul finit [19] (sau echivalentul său funcțional) neintegrat și termenii cîmpului său sintactic se stabilesc relații de interdependență sau de dependență unilaterală *(Studenții au plecat. Cîți s-au tratat s-au vindecat* [20]. *„Pupăza zbîrr !* pe-o dugheană" (Creangă); Copilul *s-a speriat*

[19] Pentru verb în genere, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Tipuri de relații în interiorul grupului verbal*, în LL, 1975, nr. 2.

[20] Înscrierea subiectului în cîmpul sintactic al verbului se justifică prin faptul că existența subiectului este condiționată de capacitatea verbului de a avea subiect. Vezi, în acest sens, și Gabriela Pană Dindelegan, *art. cit.*, p. 227.

Între verbul finit și subiect, indiferent de forma prin care acesta e realizat, survin și restricții de ordin formal. Vezi, pentru detalii, Marina Rădulescu, *Relația sintactică dintre subiect și predicat*, în LR, XXIX, 1980, nr. 1, p. 11—27.

Împotriva caracterului necesar al interdependenței formale dintre verb și subiectul propozițional se declară Gh. D. Trandafir în *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, Scrisul Românesc, 1982, p. 190—193.

Surprinde la Gh. D. Trandafir modul cum a înțeles argumentele invocate de unii cercetători în această problemă. Iată, în acest sens, un pasaj revelator : „Se precizează [este vorba de Iorgu Iordan și Vladimir Robu] că subiectiva se află în relație de interdependență cu regenta ei : « Subiectul propozițional impune verbului acordul de număr singular persoana a III-a, iar verbul impune adecvarea propoziției subiective cu un nominal în cazul nominativ : *ar fi de dorit să mai așteptați* ».

Existența unui raport necesar de interdependență formală între propoziția subiectivă și verbul corelativ este infirmată chiar de exemplul citat mai sus, menit s-o ilustreze : « subiectul propozițional » *să așteptați* (plural, pers. a II-a) nu se acordă nici în persoană și nici în număr cu verbul din expresia *ar fi de dorit* (singular, persoana a III-a, unipersonal).

În enunțuri ca : *e probabil să plouă, este imposibil să se doarmă în asemenea condiții*, verbul corelativei nu poate să impună adecvarea propoziției subiective cu un nominal în cazul nominativ pentru motivul că *să plouă* și *să doarmă* sînt incompatibile cu un nominal în nominativ, deci relațiile sintactice formate dintre cele două tipuri de propoziții sînt independente ... " (Gh. D. Trandafir, *op. cit.*, p. 192).

din cauza trăsnetului. Ioana *a plecat cînd s-a înnoptat*. Pupăza *zbîrr ! pe neașteptate* etc.).

Prin caracterul său necondiționat și prin dubla sa funcție : coezivă, nodală sau structurală, de „nod al nodurilor" [21] și asertivă, de termen care *asigură* comunicarea, fără să se identifice, evident, cu ea, verbul finit și echivalentul său funcțional neintegrate reprezintă din punct de vedere funcțional predicatul.

Cînd verbul conjugat neintegrat este unul copulativ, predicatul este reprezentat de verbul copulativ și numele predicativ, pentru că verbul copulativ nu satisface cerința semantică a predicatului. Precar (nu vid !) semantic, verbul copulativ intră numai împreună și simultan cu numele predicativ în relație sintactico-semantică cu subiectul spre a-l descrie (Ioana *este cuminte*) sau spre a indica procesul de transformare a calității acestuia (*Ioana a devenit cuminte*) [22].

Verbul finit integrat însă, deși satisface, în cadrul structurii la baza căreia stă, cerința formală și semantică a predicatului, așadar deși e marcat cu indicii predicativității și exprimă o acțiune, o devenire sau o stare a subiectului, nu funcționează totuși ca un predicat veritabil, deoarece nu asigură decît coeziunea termenilor unității la baza căreia stă, nu și capacitatea asertivă a acesteia [23], fapt pe baza căruia poate fi considerat un *cvasipredicat* [24] sau, poate mai adecvat, *un semipredicat* [25].

Ideea de predicat subordonat e, din unghi funcțional, de neconceput.

A fi marcat cu indicii predicativității, deci cu semne care indică aptitudinea unui cuvînt de a avea funcția de predicat, nu înseamnă mecanic a o și avea, căci un cuvînt de spus are și întrebuințarea formelor.

Așa după cum, prin articulare, un nume propriu sau chiar o propoziție își pierde statutul inițial, comportîndu-se ca un substantiv comun (cf. *E un Cațavencu !*, Mi-a răspuns printr-un „Lasă-mă" plictisit.), tot astfel și propoziția integrată își pierde prin indicatorul de funcție" [26] statutul de propoziție în accepția funcțional-sintactică a termenului [27], deci de comunicare la baza căreia stă un predicat [28], conceput, evident, tot funcțional.

Din citatul reprodus și comentat de Gh. D. Trandafir, citat în care doar termenul *acord* este nepotrivit, rezultă că *subiectul propozițional* pretinde verbului la care se raportează să stea la persoana a III-a singular (uneori și plural !), și nu invers, cum a înțeles Gh. D. Trandafir, iar verbul impune adecvarea subiectivei, nu a verbului din structura ei, cum a tălmăcit Gh. D. Trandafir, cu un nominal în nominativ (comp. *Este imposibil să se doarmă în asemenea condiții* cu *Este imposibil dormitul în asemenea condiții*).

[21] Vezi Lucien Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, 1959, p. 15.

[22] Între verbul copulativ și numele predicativ se stabilește o relație de complementaritate în cadrul căreia verbul are rol esențial (nu însă și exclusiv !) gramatical, rolul esențial semantic revenindu-i numelui predicativ, comparabil în structura respectivă cu radicalul din structura verbului conjugat (comp. : Ioana *a devenit cuminte* cu *Ioana s-a cuminții*).

[23] Să se vadă și discuția de la p. 436.

[24] Vezi articolul nostru *Sînt propozițiile subordonate propoziții autentice?*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 3, p. 233.

[25] După Georges Mounin, un *predicatoid* (cf. *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, 1974, s. v. *prédicatoïde*).

[26] Vezi André Martinet, *Elemente de lingvistică generală*, traducere și adaptare la limba română de Paul Miclău, București, 1970, p. 187.

[27] Din acest unghi, propoziția e concepută ca un întreg. Face excepție doar propoziția care cuprinde un verb de declarație, introducînd vorbirea directă (cf. La plecare mi-a șoptit : „Te aștept !"), propoziție pe care o putem numi *întreruptă*.

[28] Exprimat sau neexprimat, predicatul reprezintă nota distinctivă a propoziției, predicația este nota fundamentală a enunțului, indiferent dacă acesta este sau nu organizat.

Îndeplinind funcția unui termen, propoziția integrată [29] aparține efectiv propoziției, un termen neputînd fi exterior cadrului în care își exercită funcția. Segmentul *de cînd avea cinci ani* din structura : *Ioana scrie de cînd avea cinci ani* este astfel complementul verbului *scrie* din această structură, al cărei *aspect* e *de frază*, dar are organizarea propozițională [30], similară cu cea a structurii : *Ioana scrie de la cinci ani*, cu care e echivalentă sintactic și semantic.

Ca orice termen al propoziției, propoziția integrată participă la sensul global al structurii din care face parte cu „cota parte" de informație, de un termen nominal sau adverbial al propoziției deosebindu-se doar prin formă și prin „bogăție ... semantică" [31]. Cf. Am salvat-o *împreună cu Ion* și *cu cine se mai afla pe acolo* [32].

„Plasarea subordonatelor în rolul de termeni risipește falsa și aparent dificila problemă a coordonării unei propoziții subordonate cu regenta respectivă ca «tip de relație sintactică mixtă»" [33].

Prezența mai multor verbe finite într-un enunț nu înseamnă, așadar, din punct de vedere funcțional, mai multe predicate, deci mai multe propoziții. Numărul propozițiilor dintr-un enunț organizat este dat de numărul predicatelor, privite din unghi funcțional, așadar de numărul verbelor finite sau al echivalentelor funcționale neintegrate.

La nivelul organizării interne, al formei interioare deci, enunțul *Spune-i că-l aștept la bibliotecă* se prezintă astfel ca un ansamblu de poziții sintactice : predicatul *spune*, subiectul inclus [*tu*], complementul indirect *-i* și complementul direct *că-l aștept la bibliotecă* [34], — verbul *aștept* neavînd la acest nivel nici o funcție —, și nu ca un ansamblu de propoziții ca enunțurile cu predicație multiplă (cf. *Ia-o și citește-o*).

*

Drept încheiere, cîteva sublinieri :

Separarea conceptelor de *predicație*, *predicativitate* atrage după sine o serie de implicații.

Indice de predicație sau de comunicare nu poate fi considerat decît semnul care atribuie unui segment statut de enunț. În consecință, nu orice verb care poartă mărcile predicativității este și indice de predicație, ci numai verbul finit (sau echivalentul său funcțional) neintegrat în cîmpul sintactic al unui alt cuvînt, întrucît numai el satisface condiția indicelui de predicație.

[29] Termenul *propoziție* se justifică în această situație doar etimologic.

[30] Unii lingviști vorbesc în acest caz de *propoziție complexă* (cf. de pildă, Maurice Dessaintes, *op. cit.*, p. 247 și 251—252, și D. Irimia, *Propoziția complexă*, în A.U.I., Secțiunea III. e, Lingvistică, tom. XXVIII/XXIX, 1982/1983, care folosește însă termenul numai pentru structurile cu subiective și predicative).

[31] A. C. Juret, *Système de la syntaxe latine*, Paris, 1933, p. 428.

[32] Echivalența funcțională dintre propoziția integrată și partea de propoziție nu presupune cu necesitate și echivalență de conținut denotativ, fapt de care trebuie să se țină seama în principiul corespondenței.

[33] Petru Ioan, *Adevăr formal și relevanță interpretativă*, în ms. Autorul vizează teoria lui Gh. D. Trandafir privitoare la așa-numita „relație mixtă bipropozițională" (cf. Gh. D. Trandafir, *op. cit.*, p. 153). Pentru „eroarea de ordin teoretic" a acestui punct de vedere, vezi Gh. N. Dragomirescu, *Coordonarea subordonatelor cu un termen din regentă*, în LL, 1983, nr. 2. Pentru felul cum se apără Gh. D. Trandafir vezi articolul acestuia, *Cu privire la relația mixtă bipropozițională*, în LL, 1984, nr. 2.

[34] O poziție sintactică poate fi realizată, cum știm, prin forme diferite.

Din unghi funcțional, verbul finit (sau echivalentul său funcțional) neintegrat se identifică cu predicatul sau numai cu o parte a sa, anume cu verbul predicatului. Fiind și indice de predicație, predicatul și verbul predicatului nu pot fi niciodată subordonate.

Predicatul e termenul care face ca unitatea la baza căreia stă să fie comunicarea (cf. Pîrîtul *susține* că n-a furat. El *hoț!* chitara. *A se ține* la întuneric!) [35], de unde și definiția funcțional-sintactică a propoziției drept comunicarea la baza căreia se află un predicat (exprimat sau neexprimat). Altfel spus, propoziția e un tip de enunț organizat pe baza unui predicat.

Mai 1985

Facultatea de Filologie
Calea 23 August nr. 11
Iași

[35] Funcție predicativă are și intonația autonomă, numită tocmai pe această bază predicativă, dar intonația este un morfem suprasegmental, pe cînd predicatul e un termen al propoziției.

M. EMINESCU, *SINGURĂTATE*. MARGINALII

G. I. TOHĂNEANU

În ziua de 6/18 decembrie 1883 — așadar într-o perioadă cînd tocmai înjgheba „o scurtă prefață" la prima ediție a *Poeziilor* eminesciene — Maiorescu trimite surorii sale, la Iași, o scrisoare, din care desprind următorul crîmpei : „Poeziile, *așa cum sunt orînduite* (sublinierea mea — G.I.T.), sunt cele mai strălucite din cîte s-au scris vreodată în românește și unele chiar în alte limbi. Unele absolut inedite, mai ales un foarte frumos sonet despre *Veneția* și o *Glossă*..." (I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, V, 1934, p. 18). Iată că ponderatul, lucidul, olimpianul critic și mentor al *Convorbirilor* — reîntruchipare, bineînțeles... parțială, a lui Petronius, *arbiter elegantiarum* în Roma lui Nero — este capabil de entuziasm, de elanuri spontane, de insistente aprecieri superlative. Dar — dincolo de aceste formulări atît de elogioase, învederînd, încă o dată, nu numai pătrunzătoarea intuiție a esteticianului, ci, deopotrivă, și noblețea omului — de mare interes documentar și artistic este propoziția *așa cum sunt orînduite*, care mărturisește, cu lapidară fermitate, că întocmirea ediției și înșiruirea poeziilor nu au fost prezidate de criteriul cronologic, ci de altele, superioare. Amintesc în treacăt că — renunțînd, cu asentimentul poetului, la cele 12 încercări din „Familia" anilor 1866—1869 (de la *De-aș avea*..., martie 1866, la *Amicului F. I.*, martie 1869) — prima ediție Maiorescu (datată 1884, dar apărută încă în decembrie 1883) nu cuprinde decît 64 de poezii, 38 publicate în „Convorbiri literare" (1870 — 1883), iar celelalte 26 „aflate pînă acum pe la unele persoane particulare", după cum menționează editorul în prefață.

În rîndurile următoare mi-am propus să adun cîteva „marginalii" la poezia *Singurătate*, pe care Maiorescu — avînd, cu siguranță, puternice temeiuri — o așază în fruntea ediției sale.

Precizez, pentru început, că termenul din titlu nu va fi reluat, tale-quale, în cuprinsul poeziei, dar va fi „agravat" printr-un sinonim intensiv : *pustiul*, căruia Eminescu rîvnește să-i pună capăt. În rest, „singurătatea" este evocată printr-un mănunchi de termeni sugerînd, mai curînd, o atmosferă intimistă, de interior îngust, însă devenit aproape agreabil, dacă nu prin comoditățile pe care... nu le oferă, atunci, cel puțin, prin posibilitatea de a accede, fără nici un efort, la „sufletul" obiectelor și al unor mărunte ființe familiare. Ele se cheamă, în ordinea apariției lor în textul poeziei, *perdele*, *masă de brad*, *foc*, *sobă*, *odaie*, *unghere*, *painjiniș*, *cărți*, *pod*, *lampă*, *cleampă* ; apoi *grieri*, *șoareci*, aceștia din urmă cu mersul „ușor mărunt", epitet individual înzestrat cu o mare putere evocativă, sporită, acustic, de aliterație (*mărun*tul *mers*). Existența unui atare interior este confirmată, în amintirile sale, de Ștefan Cacovean, prieten „de Blaj" cu

poetul : „durmea cu picioarele la foc, fără aşternut. Cărţile şi le ţinea întinse pe jos [...] mai cu seamă cărţi vechi [...] şi alte multe şi mărunte. În odaie nu se ştergea, nu se mătura, pe sus şi prin unghiuri se ţesuse păienjeniş" *(Eminescu la Bucureşti în anii 1868/1869*, în „Luceafărul", Budapesta, 1 februarie 1905). Cititorul va recunoaşte cu înlesnire reminiscenţe din textul poeziei *(Şed la masa mea de brad ...; În odaie, prin unghere/ S-a ţesut painjiniş)*, care îl obseda, probabil, pe Cacovean. El reţine unele imagini, dar le...împuţinează, înlocuind, de pildă, poeticul *unghere*, prin foarte prozaicul... *unghiuri!*

Ronţăitul şoarecilor, care se furişează prin „cărţile în vravuri", ca şi ţîrîitul molcom al greierilor „amintitori" nu reuşesc, de la o vreme, să mai zgîrie tăcerea, nici să populeze o „singurătate" din angrenajul căreia ei înşişi — *grieri, şoareci* — fac parte intimă. Ritmurile lor aromitor monotone măsoară, mai curînd decît timpul însuşi, treptele ieşirii din timpul „obiectiv". Răsfăţat de Topîrceanu („un *greieruş*,/ Negru, mic, muiat în tuş"), evocat de Lucian Blaga în poezii memorabile *(Vînzătorul de greieri, Greieruşa)*, la Eminescu, de cele mai multe ori, *greierul* devine, potrivit cuvintelor poetului însuşi, solul „întristării liniştite". Expresia aparţine chiar uneia din variantele *Singurătăţii* (Perpessicius, *M. Eminescu, Opere*, II, EF, p. 41); iar *toamnă, jalnic, a suspina* sînt cuvinte care, în viziune eminesciană, i se potrivesc : „Papura se mişcă-n freamăt de al undelor cutrier, / Iar în iarba înflorită somnoros *suspin-un grier*"; „Toamna frunzele colindă, / Sun-un *grier* sub o grindă, / Vîntul *jalnic* bate-n geamuri...". Acordat la sunetul pădurii, cîntecul greierului cată să răspundă durerii omeneşti; de aici, „reproşul" fetei de-mpărat din *Călin Nebunul*: „*Greieruş* ce cînţi în lună / Cînd pădurea sună, / Cum nu ştii ce am în mine, / *Greiere străine?*". Dintre contextele figurate, cel mai grăitor este următorul, din *Melancolie* : „În van mai caut lumea-mi în obositul creier, / Căci *răguşit, tomnatec, vrăjeşte trist un greier*; / Pe inima-mi pustie zadarnic mîna-mi ţiu, / Ea bate ca şi cariul încet într-un sicriu".

Alternanţa fonetică *greier/ grier* este caracteristică textului eminescian. În abia amintitele versuri din *Melancolie*, de pildă, poetul preferă forma literară *(greier)*, în timp ce în *Singurătate* el optează pentru varianta *grier*, lesne descifrabilă, pentru că este scrisă citeţ, în reproducerea după manuscris din ediţia Perpessicius *(Opere*, II, EF, p. 13). În consecinţă sîntem invitaţi să emendăm lecţiunea tradiţională, citind — în ambele locuri din *Singurătate* unde cuvîntul apare — nu *greieri*, ci : *grieri*. Opţiunea poetului este determinată de doi factori, reductibili, în cele din urmă, la unul singur : deplina „potrivire" a expresiei cu ideea poetică. Or, *grier* este o variantă mai veche (D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, 1705 : „Ţinţarii cu fluiere, *grierii* cu surle [...] cîntec de nuntă cîntînd") şi, prin urmare, mai adecvată la „singurătatea", la tăcerea, la atmosfera intimă şi uşor desuetă a „interiorului" descris în primele strofe. Din aceeaşi perspectivă cuprinzătoare trebuie considerate şi celelalte fonetisme, termeni şi expresii neliterare : *vrav, cleampă; A tîrziu.*

Dar, cel puţin prima dată cînd se iveşte, în *Singurătate*, *grier*, cată să ţinem seama de încă un amănunt, care ţine de tehnica organizării melodice a versurilor. Optînd, în strofa a doua, pentru această variantă, Eminescu obţine o „aliniere" perfectă, pe „verticală", a ultimelor vocale accentuate (de patru ori : *-i-* !), ceea ce infuzează stratului adînc al textului

o unduire trăgănată și deliberat monotonă, extrem de prielnică evocării „scăzute" a amintirilor :

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țîrîiesc încet ca grieri
Printre negre, vechi zidiri.

Nu cred că „risc" afirmînd că, la nivelul versului 3, forma literară *gré-ier*, cu *-é-* accentuat, ar fi fost, din punctul de vedere al poetului, incomodă, împiedicînd constituirea armonioasei coloane sonore verticale, cîștigată prin rularea consecventă a aceleiași vocale accentuate (*-í-*) în ultima silabă a fiecăruia din cele patru versuri ale catrenului.

Alaiul amintirilor — ademenite de visătoria într-un mediu care îmbie la toropeală — este întruchipat de expresia *Stoluri, stoluri*, concurată, nu o dată, de *rînduri, rînduri*. Folosit, uneori, cu înțelesul său propriu (*Despărțire* : „Din zare depărtată răsar-un *stol de corbi*" ; cf. *Stelele-n cer* : „*Stol de cocori* / Apucă-ntinsele/ Și necuprinsele / Drumuri de nori"), *stol* se dovedește a fi un termen foarte „expus" transferurilor semantice figurative. Pe muchea dintre „propriu" și „figurat" șovăie termenul în alcătuirea unei comparații din elegia postumă *Apari să dai lumină* : „Cum între cer și mare trec pasările *stol*, / Trec gîndurile mele a sufletului gol". Saltul în metaforă se realizează alteori deplin, de pildă în *Strigoii* : „Un *stol de gînduri aspre* trecu peste-a lui frunte". Dar, pentru a putea cuprinde în întregime virtuțile evocatoare ale termenului, cade-se să adăugăm că forța lui de trimitere spre marile drumuri cosmice este întreținută și sporită de etimologie : *stol* a fost împrumutat din neogreacă, unde înseamnă și „flotă", purtînd așadar cu sine, în intimitatea alcătuirii sale semantice, sugestia colindului marin și a necuprinsului. În sfîrșit, nu e de neglijat nici amănuntul că, bazată pe repetiție, expresia *stoluri, stoluri* degajează, dincolo de contextul ei imediat, un sens secundar simbolic, prin excelență „eminescian", acela al *perindării eterne*, într-o *unduire armonioasă și ritmică*. De altfel, impresia armoniei cîștigă, ulterior, teren, căci amintirile, care lunecă „Stoluri, stoluri", cad în suflet „mîngîioase", iar aceea a ritmului se intensifică grație comparației cu căderea picăturilor de ceară, reliefată pe fondul tăcerii : „Sau *cad* grele, mîngîioase / Și se sfarmă-n suflet trist, / *Cum în picuri cade ceara* / La picioarele lui Crist". Or, la Eminescu, „cădere" este una, numai, din expresiile ritmului și armoniei universale : „culmea dulcii muzice de sfere, / Ce-o aude cum se naște din *rotire* și cădere" (*Scrisoarea V*).

„Dulcea pace" — înstăpînită prin ungherele odăii într-un timp fără repere, fărîmițat de „țîrîieli" și ronțăituri abia perceptibile — este pentru o clipă spulberată de un strigăt dureros, atingînd inima poeziei :

Ah ! de cîte ori voit-am
Ca *să spînzur lira-n cui*
Și un capăt poeziei
Și pustiului să pui.

Motivul obsedant al renunțării la ispitele versului este exprimat, acum, printr-o imagine violentă, în cadrul căreia sensul „frazeologic" al verbului *spînzura* („a atîrna, a agăța, a anina") nu reușește să stingă pe deplin celălalt înțeles al lui, cu trimitere la ideea de „condamnare", de „osîndire"

a „vinovatului", în speță : Poezia însăși... Aceeași idee este rostită, la fel de viguros, dar cu o imagine diferită, în *Scrisoarea II :*

Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt,
Ai vedea că am cuvinte *pana* chiar *să o fi rupt.*

Puterea de seducție a verbului și a ritmurilor lumii nu osteneşte însă niciînd :

Dar atuncea grieri, șoareci,
Cu ușor-măruntul mers,
Readuc melancolia-mi,
Iară ea se face vers.

Deslușesc, în această strofă, ecouri ovidiene : „De la sine poezia se încadra în ritmurile potrivite / Şi orice încercam să spun se făcea vers" *(Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos / Et quod tentabam dicere versus erat)* ...

... Poate că aici ar fi trebuit să se curme poezia, într-o „Singurătate" egală sieși.

1 Mai 1985

Facultatea de Filologie
B-dul Mihai Viteazu 24
Timișoara

DASCĂLUL MACARIE, AUTORUL *GRAMATICII RUMÂNEȘTI* (1772) ȘI AL LEXICONULUI SLAVONO-ROMÂN (1778)

N. A. URSU

Cu toate că este autorul uneia dintre primele gramatici ale limbii române [1] și al unui voluminos lexicon slavono-român, autor de versuri și al unei succinte poetici [2], precum și traducător al unui mare număr de texte, „dascălului Macarie" nu i-au fost consacrate articolele cuvenite în *Dicționarul de lingviști și filologi români*, alcătuit de Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, București, 1978, și în *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979. Ca atare, pentru că numeroasele știri de pînă acum privitoare la viața și activitatea lui Macarie sînt risipite în diverse publicații ori în manuscrise încă necercetate, iar unele informații privitoare la persoana lui sînt controversate, ne-am propus să elucidăm aici problema identității sale și să atragem atenția asupra unei lucrări mai puțin cunoscute a acestui pionier al lexicografiei românești.

Ieromonahul Macarie, dascălul de elină și neobositul traducător român din obștea lui Paisie Velicikovski de la Atos și Dragomirna, autorul gramaticii românești scrisă la schitul Sihla din Moldova, în anul 1772, este, în mod indiscutabil, așa cum a observat N. Iorga încă din anul 1901 [3], aceeași persoană cu ieromonahul Macarie, „dascălul sfintei mitropolii" din București, traducătorul *Omiliilor* lui Macarie Egipteanul (București, 1775) și diortositorul *Octoihului* (București, 1774) și al *Psaltirii* (București, 1775), la sfîrșitul cărora își menționează, după semnătură, metania sa paisiană : „din sfînta mănăstire Dragomirna", același ieromonah, apoi arhimandritul Macarie, predicatorul mitropoliei din București și viețuitor în mănăstirile Cernica și Căldărușani, autorul lexiconului slavono-român și al numeroaselor traduceri păstrate în manuscrisele autografe și în unele copii aflate la Biblioteca Academiei R. S. România și în alte biblioteci din țară. Dovada peremptorie că este vorba de aceeași persoană o constituie identitatea grafiei și a limbii *Gramaticii rumânești* (1772) și a celorlalte manuscrise autografe ale lui Macarie de la Biblioteca Academiei R. S. România, între care și cel al lexiconului slavono-român

[1] Vezi Romulus Ionașcu, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticei limbei române de la 1757 pînă astăzi*, Iași, 1914, p. 11—16, și Mariana Costinescu, *Normă și dialect în primele gramatici românești*, în SLLF, vol. II, București, 1972, p. 9—12.

[2] Vezi N. I. Apostolescu, *L'ancienne versification roumaine (XVII-e et XVIII-e siècles)*, Paris, 1909, p. 69—75, Ion Peretz, *Poetica lui Macarie*, în „Convorbiri critice", IV, 1910, nr. 2, p. 65—74, și D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 169—170.

[3] Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. II, București, 1901, p. 275—276, 279, 391, 394.

din anul 1778. A trăit pînă în jurul anului 1810. Ultimii ani ai vieții i-a petrecut în mănăstirea Căldărușani, unde a fost probabil și înmormîntat [4].

C. Erbiceanu știa că „de origină este român, probabil din Transilvania, educat în Muntenia" [5]. În biografia lui Paisie, publicată în anul 1817, Grigorie dascălul consemnează faptul că Macarie „știa și elinește încă din București, pentru că învățase în școala cea de acolo" [6]. La academia domnească din București Macarie a studiat probabil în jurul anului 1750, cînd principalii ei profesori erau Alexandru din Tîrnovo și Teodor din Dristra, care predau la cursurile lor de filozofie tratatele de fizică și logică ale neoaristotelicilor Teofil Coridaleu (1570—1646) și Nichifor Vlemidis (1197—1272), precum și comentariile lui Coridaleu la tratatul despre suflet și la alte tratate ale lui Aristotel. Tot acolo a învățat el limba elină, probabil și latina, și-a perfecționat studiul limbii slavone, și-a putut însuși cunoștințe temeinice de retorică, gramatică, literatură clasică, teologie și altele [7].

Venit de la Atos în Moldova, împreună cu Paisie, în anul 1763, Macarie va rămîne în obștea paisiană din Dragomirna pînă în anul 1773, cînd pleacă la mitropolia din București. Pecetea lui inelară, imprimată pe cîteva foi ale unor manuscrise autografe ale sale, poartă data *1773*, care poate însemna un an de cotitură în viața lui, probabil anul întoarcerii la București, unde, bucurîndu-se de prețuirea și prietenia mitropolitului Grigorie al II-lea (1760—1787), a primit mai multe însărcinări importante, printre care și pe aceea de predicator la mitropolie, de „dascăl al evangheliei", cum își spunea el.

Traducerile lui Macarie efectuate la Dragomirna și cele făcute eventual pe cînd se afla încă la Atos au rămas în biblioteca obștii paisiene, fiind menționate în catalogul bibliotecii mănăstirii Neamț, alcătuit la începutul secolului trecut, pe care l-a editat D. Fecioru în anul 1941 [8]. În acest catalog sînt înregistrate sub numele său următoarele traduceri: „Antonie Marele, 170 capete", „Vasilie cel Mare, pentru năravurile oamenilor", „Vasilie cel Mare, 30 de cuv. Izvod", „Grigorie Sinaitul", „Fisichí a lui Nichifor Vlemidul", „Isaac Sirul. Izvod vechi", „Isaac, 22 cuvinte", „Iosif Vrienie, tom. 2", „Loghichí sau filosofia lui Nichifor Vlemidul. Izvod", „Pentru botez, a 4 patriarși. Izvod", „Macarie Eghiptean și din Pateric puțin", „Petru Damaschin, cartea 2. Izvod", „Hotărîrile pe larg a Marelui Vasilie. Izvod", „Teodor Studit. Izvod scris". Firește, cea mai importantă lucrare a lui Macarie din vremea petrecerii sale la Dragomirna este *Gramatica românească* alcătuită în anul 1772, al cărei manuscris a rămas tot în biblioteca obștii paisiene, fiind înregistrat în același catalog

[4] Vezi și C[onstantin] E[rbiceanu], *Două manuscripte ale arhimandritului Macarie, predicatorul evangheliei în metropolia de București*, în BOR, XVIII, 1894—1895, p. 298—307, C. Erbiceanu, *Cîteva cuvinte asupra a două manuscripte ce cuprind istoria bisericească a lui Theodoret*, *ibidem*, p. 695—696, N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 171—172, D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani, cu un scurt istoric asupra acestor mănăstiri*, București, 1928, p. 63—67, 131—132.

[5] Vezi primul articol citat în nota precedentă, p. 307.

[6] P. 11. Această biografie a fost tipărită ca prefață la volumul intitulat *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare* [ale lui Paisie], Mănăstirea Neamț, 1817.

[7] Vezi Ariadna Camariano-Cioran, *Les Académies princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Tesalonic, 1974, p. 41—45, 388—397.

[8] Vezi D. Fecioru, *Un catalog vechi de manuscrise și cărți al bibliotecii mănăstirii Neamțuiui*, în BOR, LIX, 1941, nr. 7—8, p. 414—443.

de la Neamț, cu mențiunea : „Facerea lui ierom. Macarie dascal". Nu mai puțin importantă este însă și traducerea fizicii și a logicii lui Nichifor Vlemidis, tratate care îi erau desigur cunoscute lui Macarie din timpul studiilor sale la academia din București. Din nefericire, manuscrisele acestei unice traduceri românești a scrierilor lui Vlemidis s-au pierdut ori stau nesemnalate în cine știe ce bibliotecă din țară sau din străinătate. Despre faptul că ele au existat nu ne putem însă îndoi, căci autorul catalogului citat menționează atît numărul foilor, cît și formatul manuscriselor respective. Dar cunoscută fie și numai din consemnarea citată mai sus, informația că Macarie a tradus operele neoaristotelicului Nichifor Vlemidis, la Dragomirna, între anii 1763 și 1773, merită să fie reținută de istoria preocupărilor filozofice românești.

După întoarcerea sa la București, Macarie publică, în 1775, traducerea *Omiliilor* lui Macarie Egipteanul, pe care o făcuse la Dragomirna, iar pînă în anul 1780 se ocupă cu traducerea, din slavonește, a *Vieților sfinților*, după cunoscuta antologie hagiografică alcătuită de Dimitrie al Rostovului, publicată la Kiev, între anii 1689 și 1705, și reeditată de mai multe ori în Rusia, în secolul al XVIII-lea. Manuscrisele **1881—1887** de la Biblioteca Academiei R. S. România, autografele lui Macarie, însumînd peste 4 000 de foi (cu scrisul său mare și dezlînat), cuprind „viețile" pe lunile septembrie, noiembrie, decembrie, ianuarie, martie (de la 1 la 15) și aprilie [9]. Nu știm dacă el a reușit să traducă „viețile" respective și pe restul lunilor anului. Probabil că le-a tradus, dar manuscrisele s-au pierdut. Unele dintre manuscrisele menționate au la început versuri la stema țării, predoslovii adresate domnitorului sau mitropolitului, precum și foi de titlu redactate pentru tipar, așa cum are și manuscrisul gramaticii lui Macarie.

În aceeași perioadă Macarie a elaborat dicționarul său slavono-român, al cărui manuscris autograf, datat 22 septembrie 1778, se află, din anul 1903, la Biblioteca Academiei R. S. România, cota 2252. Este intitulat, pe foaia de gardă a manuscrisului, *Păcurariul sau Lexiconul păcurariului*, iar pe foaia de titlu, *Lexicon, adecă cuvinternicul sau vistieria limbii slovenești și a ceii rumânești* [10]. Acest lexicon, rod al experienței lingvistice a lui Macarie ca traducător din slavonește al *Vieților sfinților*, cuprinde aproximativ 20 000 de articole, dintre care au fost cunoscute pînă acum doar patru, fiind reproduse de Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae*. Grigore Crețu, care nu a putut vedea manuscrisul, pentru că era împrumutat de Hasdeu, din 1884, face, în introducerea ediției lexiconului slavo-românesc al lui Mardarie Cozianul, următoarele aprecieri asupra lexiconului lui Macarie, după analiza celor patru articole reproduse de Hasdeu : „Aceste vorbe ar arăta că limba slavică din lexiconul lui Macarie e amestecată cu elemente din limbile slavice mai nouă și că această lucrare e independentă de cele anterioare, ceea ce s-ar puté induce chiar numai din mulțimea formelor aceluiași cuvînt românesc" [11]. Mircea Seche, în cunoscutul său studiu de istorie a lexicografiei românești, s-a

[9] Vezi Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești. B.A.R. 1601—3100*, vol II, București, 1983, p. 89—92.

[10] *Ibidem*, p. 226. A fost semnalat prima dată de I. Gîrleanu, în *Catalogul Bibliotecei Centrale*, București, 1865, p. 55, iar după el de B. P. Hasdeu, în *Cuvente den bătrîni*, vol. I, București, 1878, p. 260.

[11] Vezi Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor din 1649*, București, 1900, p. 56.

limitat la rezumarea aprecierilor lui Gr. Creţu [12], încît lexiconul lui Macarie a rămas pînă în prezent ca şi necunoscut.

Impresionanta lucrare lexicografică a lui Macarie (798 de foi, infolio) are două predoslovii. Prima este adresată patronului cărţii, poetului Ienache Văcărescu, de la care autorul obţinuse promisiunea de a-i finanţa publicarea lexiconului, fapt menţionat şi pe foaia de titlu redactată pentru tipar : „tipărită [. . .] prin rîvna şi toată cheltuiala prea blagorodnicului marelui pan al ţării, chiriu chir Ienache Văcărescul, biv vel vistiernic". În această prefaţă, Macarie îşi consideră lexiconul „o uşă prin care pot nevoitorii fiii limbii rumâneşti cu multă lesnire întrarea a o avea întru înţelegerea şi deprinderea dialectului celui slovenesc şi a celoralalte limbi politiceşti ce-s înjugate cu slovenia" (f. 3v). Cu privire la originea şi dezvoltarea limbii române Macarie avea însă idei confuze. Judecînd după scrierea ei de atunci cu alfabetul chirilic şi după prezenţa în vocabularul românesc a unui număr mare de cuvinte de provenienţă slavă, autorul nu şi-a putut da seama că structura limbii române a rămas totuşi cea originară, latină : „Că deşi dintru limba cea italienească şi dintru cea latinească, şi dintru alte limbi o are începerea, izvodirea şi alcătuirea sa, sau mai vîrtos a zice despărţenia şi dezghinarea sa — spune el —, iară lucrul cel prea mai temeinic al fiinţei salei îl are dintru dialectul cel sîrbesc şi slovenesc" (f. 4r—4v). După ce vorbeşte despre folosul lexiconului său pentru traducătorii din slavoneşte în româneşte, Macarie atrage atenţia asupra bogăţiei materialului românesc aflat în el, „că într-un lexicon este aşternut şi alt lexicon, adecă întru cest slovenesc cel rumânesc, sau să zicem vistierie limbii noastrei ceştii rumâneşti, fiind adunată întru una mai toată limba rumânească, cîtă să putu a fi cunoscută şi despre mine, mai micul şi prostul între dascalii limbii rumâneşti, împreună şi cu alte sute de cuvinte noauă şi de nou izvodite şi apropiate cu alcătuirea spre dialectul elinogrecilor ş-al slovenilor" (f. 5v—6r). Asupra utilităţii lexiconului pentru traducători şi asupra sinonimiei bogate a definiţiilor sale în limba română insistă Macarie în cea de-a doua prefaţă, intitulată *Predoslóvie cătră cetitoriul cel cu bună înţelegere şi pravoslavnic*. „Şi pentru ca să nu te plîngi prea mult şi de sărăcia limbii rumâneşti — arată el —, iată supt fieştecarele cuvînt slovenesc la prea multe locuri vei găsi poate şi până în doauăsprezece cuvinte rumâneşti, sau şi mai multe, tot de o înţelegere şi de o putere ţiindu-se, întru care cuvinte ai voie a lăuntri şi a le alege, şi a le unelti spre trebuinţa tîlmăcirii ce vei avea" (f. 15r). Fiind într-adevăr o „vistierie a limbii slovenşti şi a ceii rumâneşti", acest lexicon uitat merită să facă obiectul unui studiu special, care să-i determine sursele slavoneşti şi să-l situeze la locul cuvenit în istoria lexicografiei româneşti.

În anul 1779 Macarie a tradus din slavoneşte o interesantă *Bucoavnă sau bucherniţă*, pe care a încercat în repetate rînduri să o publice, dar nu a reuşit. Se păstrează în două manuscrise autografe de la Biblioteca Academiei R. S. România (ms. **3745** şi **1615**), descrise de Onisifor Ghibu [13].

Din perioada 1782—1787 datează o nouă serie de traduceri ale lui Macarie, toate din limba elină, păstrate de asemenea în manuscrise autografe la Biblioteca Academiei R. S. România. Unele dintre ele au la început

[12] Vezi Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, vol. I, Bucureşti, 1966, p. 14.

[13] Vezi Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti. I. Bucoavnele*, Bucureşti, 1916, p. 62—66.

obișnuitele stihuri asupra stemei domnești sau alt gen de stihuri, precum și predoslovii adresate starețului Gheorghe al mănăstirii Cernica. Astfel, în anul 1782 traduce *Viața sfîntului Ioanului Damaschinului* (ms. **3573**), *Înțelegătoarea scara lui Iacov sau oglindă sufletească* (ms. **1905**) și „viața" sfîntului Nicolae (ms. **1946**), în 1785, *Tîlcul Teodoritului, a fericitului episcopului Chirului, întru cea către romani și în 1 pos[lanie] cea către corinteni ale lui Pavel* (ms. **2063**), în 1786, *Patrusprezece epistolii ale lui Pavel tîlcuite de Teodorit* (ms. **2062**), iar în 1787, *Tîlcul Teodoritului, a episcopului Chirului, întru „Cîntarea cîntărilor"* (ms. **1904**). Patru dintre aceste traduceri au la sfîrșit cîte un mic glosar, în care sînt explicate diferite cuvinte mai greu de înțeles folosite de traducător. În ms. **3573** glosarul este intitulat : *Mic lexiconaș dupre azbuche al cuvintelor celor neînțelese care să află întru viața aceasta* (f. 108r—110r) ; în ms. **1905** : *Lexicon sau cuvinternic, adecă adunare dupre azbuchile cel rumânesc al cuvintelor celor mai grele și mai neprecepute a sfintii cărții aceștiei* (f. 579r—610r) ; în ms. **2062** : *Lexiconaș, adecă cuvinternic dupre azbuche al cuvintelor celor mai neînțelese care să află întru sfînta cartea aceasta* (f. 670v—676r) ; în ms. **1904** : *Lexiconaș sau mic cuvinternic rumânesc întru cuvintele „Cîntării cîntărilor"* (f. 278v—285r). Pe lîngă faptul că arată o preocupare lexicografică statornică a lui Macarie, cele patru „lexiconașe" menționate, alături de cel de la sfîrșitul volumului întîi al traducerii anonime, din 1785, a operei lui Joseph Delaporte, *Le voyageur français* [14], au și meritul de a fi primele glosare alcătuite în cultura noastră de către traducători.

Din sursele documentare privitoare la activitatea literară a lui Macarie rezultă că el a făcut și alte traduceri, dintre care unele s-au pierdut. Ultima lui traducere mai importantă, din cîte se cunosc pînă acum, este manualul de pictură bisericească bizantină al lui Dionisie din Furna. A fost făcută în perioada 15 ianuarie—22 octombrie 1805, la mănăstirea Căldărușani, și s-a păstrat, integral, într-o copie de epocă descoperită de Al. Tzigara-Samurcaș la mănăstirea Ciolanu din Buzău și editată de V. Grecu, în 1936, iar fragmentar în ms. **1801** și **1808** de la Biblioteca Academiei R. S. România, copii de la începutul secolului trecut [15].

Numeroasele manuscrise autografe ale lui Macarie, menționate mai sus, prezintă un deosebit interes pentru studiul limbii române literare a epocii și ar putea răsplăti cu generozitate eforturile unui cercetător care le-ar parcurge cu atenția cuvenită.

Aprilie 1985

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, str. Codrescu, nr. 2

[14] Vezi N. Iorga, *„Le voyageur français" al abatelui Joseph Delaporte în traducere moldovenească (1785)*, text publicat, cu o introducere și note, București, 1940, p. 196.

[15] Vezi Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină. Introducere și ediție critică a versiunilor românești, atît după redacțiunea lui Dionisie din Furna tradusă la 1805 de arhimandritul Macarie, cît și după alte redacțiuni mai vechi, traduceri anonime*, Cernăuți, 1936 p. 25—33, 43—313.

DESPRE FIZIONOMIA ETIMOLOGICĂ A SUFIXELOR VERBALE ROMÂNEȘTI

LAURA VASILIU

1. Etimologiile sufixelor verbale românești atrag atenția asupra ponderii relativ mari a elementelor apărute în interiorul limbii române în raport cu cele moștenite sau împrumutate.

Din cele 26 de sufixe (între care 17 sînt serii constituite din 2 pînă la 7 sau, cu perechile de conjugări diferite, 13 termeni) [1] descrise în teza noastră de doctorat, *Sufixele verbale românești* [2], 13 [3] s-au format exclusiv în interiorul limbii române și 6 [4] au etimologie multiplă, una din surse fiind internă, în timp ce unul singur [5] e exclusiv moștenit și 5 [6], exclusiv împrumutate.

2. Semnificația acestor date apare mai clar dacă ele sînt comparate cu datele corespunzătoare referitoare la celelalte afixe românești, anume sufixele nonverbale și prefixele.

Astfel, dintr-o listă de 116 sufixe nonverbale [7] (între care 38 sînt serii [8]), 10[9] au apărut exclusiv în interiorul limbii române și 13 au etimologie multiplă cu una din surse internă, în timp ce exclusiv împrumutate

[1] Stabilirea acestui inventar a fost făcută printr-un procedeu conform cu principiile de analiză care stau la baza tratatului de formarea cuvintelor elaborat la Institutul de Lingvistică din București (v. volumele pregătitoare, SMFC, I—VI, 1959—1972, și *Formarea cuvintelor în limba română*. II. *Prefixele*, 1978). Potrivit acestui procedeu, afixele care au origine și valori comune, precum și formă asemănătoare sînt considerate ca formînd serii. V., de ex., prefixele *pre-*, *prea-* și rațiunile pentru care sînt tratate ca serie în *Prefixele*, p. 192.

[2] Susținută în 1969 și netipărită. V. lista acestor sufixe în articolul nostru *Structura formală a sufixelor verbale românești*, SMFC, VI, 1972, p. 112—113.

[3] *-ăi,...*, *-ătăci*, *-ători*, *-ăza,...*, *-ci,...*, *-gi,...*, *-ina*, *-iori*, *-ona*, *-și,...*, *-ți,...*, *-ua*, *-ula*.

[4] *-ăta,...*, *-eca,...*, *-li,...*, *-ni,...*, *-ări,...*, *-ti,...*

Situațiile de etimologie multiplă sînt foarte diferite. Etimologie multiplă din punctul de vedere al unei serii, de ex. : *-eca* e moștenit, *-ica*, *-oca*, *-uca*, apărute în interiorul limbii române. Etimologie multiplă din punctul de vedere al unui sufix, de ex. : *-ăli* e împrumut din maghiară și apărut în română în urma falsei analize a unor formații ca *părăli*. (Etimologia multiplă poate fi și exclusiv internă : *-ăni* e dezvoltat din *-ni* printr-un anumit proces fonetic și detașat prin falsă analiză din formații ca *bețivăni*.)

[5] *-ega*.

[6] *-fia*, *-fica*, *-iza*, *-isi*, *-ui*.

[7] Pentru prefixe am folosit datele oferite de volumul *Prefixele* (v. n. 1). Pentru sufixe, întrucît nu există o lucrare de același tip publicată, am alcătuit o listă pornind de la volumele SMFC, I—VI (studii special consacrate sau trimiteri). Am procedat în felul acesta și nu am pornit de la inventarul lui G. Pascu (*Sufixele*, 1918) pentru că procedura de analiză a acestuia diferă în bună măsură de cea aplicată de noi sufixelor verbale, deci cele două rînduri de date nu sînt comparabile. Lista noastră a fost însă îmbogățită în urma confruntării cu inventarul lui G. Pascu.

[8] Nu am considerat serii sufixele constituite din perechi de gen : m./f. (n.).

[9] La care, eventual, se poate adăuga încă unul, *-ol* (v. F. Ciobanu, *Sufixul* **-ol**, SMFC V, 1969, p. 60, 64).

sînt 61, exclusiv moştenite, 21, moştenite şi împrumutate, 9, autohton şi împrumutat, 1 [10].

Din totalul celor 76 [11] de prefixe (între care 7 sînt serii de cîte 2 şi 3 termeni), 6 sînt apărute în interiorul limbii române (exclusiv : 5, parţial : 1), 5 sînt exclusiv moştenite, 7, moştenite şi împrumutate, iar 58, exclusiv împrumutate (categoria pe departe cea mai numeroasă) [12].

3. Detalierea cantitativă a datelor, precum şi relevarea raporturilor dintre fizionomia etimologică a celor trei clase de afixe, pe de o parte, şi apartenenţa lor stilistică, pe de alta, permit stabilirea unor grupări a claselor menţionate şi creează premise pentru explicarea diferenţei principale formulate iniţial.

3.1. Între cele 13 sufixe verbale cu etimologie exclusiv internă 6 sînt serii [13], însumînd 28 de membri [14], şi 7 sufixe individuale. Cele 6 sufixe cu etimologie parţial internă sînt serii [15], însumînd 31 de membri, din care 25 (16 total şi 9 parţial) sînt apăruţi în limba română.

Între cele 10 sufixe nonverbale cu etimologie exclusiv internă 4 sînt serii [16], însumînd 9 membri, şi 6 sufixe individuale. Cele 13 sufixe cu etimologie parţial internă sînt 2 individuale şi 11 serii [17], însumînd 49 de membri, din care 23 (16 total şi 7 parţial) sînt apăruţi în limba română.

Între cele 6 prefixe cu etimologie internă unul singur e serie (cu 3 termeni) ; în această serie, un singur termen, *între-*, are etimologie internă. Celelalte sînt prefixe individuale.

Datele prezentate în acest paragraf arată că sufixele verbale apărute în româneşte sînt — atît în mod absolut, cît şi, mai ales, în mod relativ — mai numeroase decît sufixele nonverbale şi prefixele apărute în româneşte. Datele arată, de asemenea, că într-o ierarhie care s-ar stabili între aceste trei clase de afixe pe criteriul etimologiei interne sufixele verbale ar ocupa primul loc, cele nonverbale locul al doilea, iar prefixele, la mare distanţă, locul al treilea.

[10] Etimologiile avute în vedere sînt cele propuse în literatura de specialitate (deci nu numai în SMFC). Am lăsat la o parte sufixele care, deşi semnalate în SMFC, nu au fost, potrivit cu cunoştinţele noastre, studiate din punct de vedere etimologic.

Atragem atenţia însă asupra faptului că informaţiile privitoare la etimologiile sufixelor nonverbale, ca şi la structura lor formală şi repartiţia stilistică le introducem cu toată rezerva deoarece nu am avut la dispoziţie o lucrare de sinteză asupra acestei clase de sufixe.

[11] Numărul de aici nu coincide cu numărul (86) din tabelul sinoptic alcătuit de M. Avram (*Prefixele*, p. 305—308) datorită unei modificări de calcul operate de noi pentru a face ca datele referitoare la prefixe să fie comparabile cu datele noastre : seriile sînt introduse în calculul nostru prin cîte o singură unitate, iar în tabelul Mioarei Avram prin toţi termenii lor.

[12] Notăm că am avut în vedere numai afixele simple întrucît cele complexe (compuse şi dezvoltate, în terminologia tratatului de formarea cuvintelor, v. *Prefixele*, p. 7), fiind formate în marea lor majoritate în interiorul limbii române (între cele verbale unul singur e împrumutat), nu sînt concludente în discuţia de faţă.

Introducerea în calcul a sufixelor complexe (împreună cu considerarea globală a sufixelor nonverbale şi verbale) determină diferenţele dintre datele noastre şi cele din articolul Eugeniei Contraş şi Magdalenei Popescu-Marin (*La suffixation dans le roumain des XVI —XVIII siècles*, RRL, XII, 1967, nr. 5, p. 401—402) : procentul de 20 dat de sufixele exclusiv româneşti provine în bună parte din sufixe complexe (şi verbale).

[13] V. în nota 3, sufixele urmate de puncte de suspensie.

[14] Fără a socoti perechile de conjugare, sufixele virtuale şi pe cele cu etimologia incertă.

[15] V. nota 4.

[16] *-anci*, ..., *-ăcios*, ..., *-îreă*,..., *-îrlă*,.... .

[17] *-ac*,..., *-ag*,..., *-aci*,..., *-ală*,..., *-ar*,..., *-ate*,..., *-ean*,..., *-esc*,..., *-mente*, ... *-niţă*,..., *-ură*,... .

3.2. Datele din acest paragraf comparate cu cele din § 1., 2. arată că numărul superior al suvfixelor verbale cu etimologie internă e dat de numărul mare al seriilor cu mulți termeni [18] în care sînt organizate aceste sufixe.

Numărul mare al seriilor lungi corelat cu structura lor simetrică [19] explică apariția unor sufixe. De exemplu : sufixul *-și (stropși)* a putut apărea din necesitatea completării seriei *-ăși*, *-eși*, *-ișa*, *-oși*, *-uși* după modelul seriilor *-li*, *-ăli*, *-eli*, . . ., *-ni*, *-ăni*, *-eni*, . . . etc., serii în care termenii *-li* și *-ni* sînt împrumutați ; seria *-ăi*, *-ei*, *-ii*, *-îi*, *-oi*, *-ui*, în întregime cu etimologie (multiplă) internă, se explică, între altele, printr-un proces fonetic, din seria *-ăni*, *-eni*, *-ini*, *-îni*, *-oni*, *-uni* [20].

În contrast cu sufixele verbale, sufixele nonverbale sînt organizate în mai mică măsură în serii (v. § 2.), iar aceste serii sînt mai rar numeroase și prezintă mai rar structuri simetrice, așa cum sînt, de exemplu : *-ac*, *-ec*, *-ic*, *-îc*, *-oc*, *uc ; -ag*, *-eg*, *-ig*, *-og*, *-ug* [21] ; *-aci*, *eci*, *-ici*, *-oci*, *-uci* (care au influențat apariția seriilor verbale *-ăci*, . . ., *-ăgi*, . . .) ; *-arcă*, *-ircă*, *-îrcă ; -arlă*, *-ărlă*, *-irlă*, *-îrlă* [22]. Datorită acestei situații credem că sufixele nonverbale explicate în interiorul limbii române prin modelul seriilor sînt mai puține [23].

Cît privește prefixele, aici seriile sînt mai rare, mai puțin numeroase și nu au niciodată caracter sistematic. De aceea era de așteptat ca aici existența seriilor să nu fi contribuit în mod notabil la apariția prefixelor cu etimologie internă. Anume, după cum s-a văzut sub **3.1.**, o singură serie *(între-, antre-, inter-)* participă la clasa de afixe în discuție, iar prefixul în cauză, *între-*, a apărut independent de serie, prin calchierea unor formații străine [24].

3.3. Sufixele verbale, mai exact derivatele verbale cu sufixe apărute în interiorul limbii române sînt în număr mare formații populare, regionale (de exemplu, derivatele în *-ăni*, . . ., *-ci*, . . ., *-gi*, ..., *-și*, . . .) și, de asemenea, sînt adesea expresive (v. derivatele în *-ăi*, . . ., *-ăni*, . . ., *-ci*, . . .).

E posibil ca apartenența acestor sufixe la straturile neliterare ale limbii, ca și caracterul lor expresiv să contribuie, într-o oarecare măsură, la diversificarea și multiplicarea lor prin mijloace interne. (Ne referim, pe de o parte, la caracterul mai puțin reglementat prin norme al limbajului neliterar în raport cu cel literar și, pe de altă parte, la necesitatea unor permanente înnoiri pe care o implică expresivitatea.) Această presupunere ne pare a fi susținută de situația sufixelor nonverbale și a prefixelor : sufixele nonverbale cu caracter pregnant neliterar și/ sau expresiv de sursă internă sînt relativ puține (de exemplu, *-ăcios*, . . ., *-îrcă*, . . . *-îrlă*, . . ., *-anci*, . . .) ; prefixele de aceeași sursă sînt trei literare și livrești *(între-, spre-, supra-)* și 3 regionale și/ sau populare *(co-*$_2$, *întru-*, *tă-* [25]. De aceea și capacitatea lor de a contribui la mărirea inventarului e mai mică.

[18] 12 serii, din care 2 cu cîte 7 termeni, 2 cu cîte 6 termeni ș.a.m.d.
[19] V. *art. cit.* în nota 2, p. 114, 116.
[20] V. *Sufixele verbale românești.*
[21] V. Finuța Hasan, *În legătură cu etimologia sufixelor* **-ac**, **-ec**, **-ic**, **-oc**, **-uc** *și* **-ag**, **-eg**, **-ig**, **-og**, **-ug**, SMFC VI, 1972, p. 45.
[22] V. Laura Vasiliu, *Sufixe substantivale cu* **-r-** *expresiv*, SMFC V, 1969, p. 42—43.
[23] V. Finuța Hasan, *art. cit.*, p. 53, 54.
[24] *Prefixele*, p. 145, 146, 305—308.
[25] V. *Prefixele*, p. 147, 225, 242—243, 68, 149, 246.

4. Observațiile schițate mai sus în legătură cu ponderea mare a sufixelor verbale apărute în interiorul limbii române credem că ar avea de cîștigat dacă ar fi puse în relație cu productivitatea sufixelor verbale moștenite și împrumutate.

Astfel, între sufixele verbale de sursă internă, foarte productiv e unul singur, anume *-ăi*, celelalte avînd o productivitate medie sau chiar slabă, în timp ce între sufixele împrumutate trei, anume *-ui*, *-isi* și *-iza*, au fost foarte productive, în perioade diferite (*-iza* în perioada contemporană; judecînd după datele noastre, mai productiv decît *-ăi*). Sufix verbal moștenit foarte productiv nu este nici unul. Între prefixele de sursă (parțial) internă foarte productiv nu e nici unul. (*Supra-* este productiv, dar nu datorită sursei lui românești, identificabile prin forma *supră-* a afixului, ci datorită celei împrumutate [26].) În schimb sînt prefixe moștenite și/ sau împrumutate foarte productive precum : *a-*$_1$, *des-*, *ne-*$_2$, *răs-*, *sub-*. Asupra sufixelor nonverbale nu avem date suficiente pentru a ne putea pronunța.

Deocamdată ne limităm la semnalarea acestui aspect, rezervîndu-ne pentru altă dată abordarea lui propriu-zisă. Credem însă că nu greșim dacă vedem o legătură între slaba productivitate a majorității sufixelor verbale de proveniență internă și caracterul lor expresiv : expresivitatea cere continua primenire a mijloacelor folosite, primenire care, în cazul nostru, se realizează mai pregnant prin crearea de sufixe noi.

Mai 1985

Institutul de Lingvistică
București, Spiru Haret 12

[25] V. *Prefixele*, p. 240, 242.

INTERTEXTUALITATEA ȘI SPECIFICITATEA DISCURSULUI POETIC

SMARANDA VULTUR

1. În ce privește *intertextualitatea poeziei* s-au formulat opinii divergente, care arată mai clar ce important este să precizăm accepția cu care utilizăm termenul. Astfel, pentru Bahtin *absența dimensiunii intertextuale* ar fi chiar elementul prin care poezia s-ar opune prozei (Todorov, 1981 : 100). Explicația acestei absențe stă pentru Bahtin în faptul că „în imaginea poetică în sens restrîns (imaginea-trop) întreaga acțiune — dinamica imaginii — se joacă între cuvînt (sub toate aspectele sale) și obiect (în toată complexitatea sa). Cuvîntul plonjează în bogăția inepuizabilă și varietatea contradictorie a obiectului însuși, în natura sa « virgină » și încă nenumită ; de aceea el nu presupune nimic în afara cadrului contextului său (la care se adaugă, desigur, comorile limbii înseși). Cuvîntul uită istoria luării de conștiință contradictorii a obiectului său, ca și prezentul heterologic al acestei conștiințe. Pentru artistul-prozator, dimpotrivă, obiectul relevă înainte de toate varietatea socială și heterologică a numelor, definițiilor și evaluărilor sale" (apud Todorov, 1981 : 101). Cu alte cuvinte în poezie, spre deosebire de proză, dispare acea *distanță* pe care *prozatorul o introduce între el însuși și discursul său* care determină *o obiectualizare a limbajului* exploatată la maximum de roman (id. : 102). Bahtin recunoaște că uneori reprezentarea vorbirii altcuiva e posibilă și în poezie, dar arată că aceasta nu o valorizează estetic, nu o subordonează unei elaborări artistice specifice, așa cum se întîmplă cu proza (id. : 101). Vorbirea ar înceta deci în poezie să fie *semnul unei poziții de enunțare, care să evoce manierele diferite în care discursurile sociale înfățișează realul și îl fac comunicabil*. Prin această idee Bahtin întîlnește tangențial concluziile celor care au încercat să definească discursul liric nu doar prin trăsăturile sale interne, privitoare la structurarea mesajului, ci raportîndu-l la cadrul de comunicare ce-i este specific. Unul dintre aceștia, Karlheinz Stierle, a arătat că se poate vorbi de „o emancipare a discursului liric nu doar prin raportare la contextele pragmatice, ci și la echivalențele acestor contexte pragmatice" (1977 : 438). Identitatea discursului liric e pentru Stierle o identitate problematică întrucît subiectul liric nu se identifică cu un *rol* discursiv (care întotdeauna conține virtual o schemă discursivă ; Stierle, 1977 : 436), ci „este în căutarea acestei identități", căutare pe care discursul său o articulează (id.). Din identitatea problematizată a subiectului derivă și identitatea problematică a discursului liric, poezia fiind în mod esențial antidiscurs (id. : 431), o „manieră specifică de a transgresa o schemă discursivă" (id.), astfel încît putem distinge între poeme lirice cu substrat discursiv de ordin narativ, descriptiv, reflexiv, argumentativ (id.). Această negativitate servește însă ca punct de plecare pentru o serie de trăsături sesizabile în sens pozitiv (id. : 433),

întrucît identitatea problematică a discursului e compensată de faptul că relația dintre text și tipul discursiv pe care îl actualizează e alta decît cea angajată de textul cu caracter mimetic (proza). „Forma textuală poate fi sesizată ca un echivalent al identității discursive" (id. : 434), caracterul problematic al acesteia din urmă fiind compensat de trăsăturile recurenței, cu rol nu doar *estetic* și *unificant* (cf. și Plett, 1983 : 140—141), ci și *identificant* (Stierle, 1977 : 434). „Multiplicarea contextelor simultane" și „caracterul expresiv al relației lor" (id. : 439) sînt cele două aspecte prin care distanțarea relativizată într-un plan e introdusă în altul. E vorba de o distanțare tematică și de o alta metaforică. Pentru Stierle metafora se bazează pe „plasarea unui context determinat în distanța perspectivizată a unui « ailleurs », din care el apare într-o oarecare măsură ca un context în context", cu „rol de a face perceptibil în diferența sa ceea ce pare identic" (id. : 433). Cum subiectul liric articulează în discurs însăși identitatea sa relativizată, „temele poeziei sînt în special cele în care identitatea aceasta e pusă în joc, ca iubirea, moartea, introspecția, experiența altuia apropiat, și mai ales a peisajului" (id. : 436) (înțeles de Stierle ca un *spațiu* în care eul își caută o identitate ; cf. și etimologia *paysage — pays*, semnalată și comentată de Tohăneanu, 1985). Astfel de spații tind să devină foarte repede convenționale, să capete caracter normativ, încît putem vorbi de o lege a seriei, în interiorul căreia, pentru a introduce decalări, devine absolut necesară acea creștere a complexității contextuale prin multiplicarea în simultaneitate. Este vorba, pe de o parte, de tendința sensului de a se actualiza pe toate nivelele structurale ale textului în mod convergent, de o reducere a distanței dintre semnificant și semnificat prin diferite procedee de motivare, de o tendință a izotopiilor tematice și figurative de a funcționa ca pluriizotopii (Greimas, Courtés, 1979 : 197—199 ; Rastier, 1972 ; Arrivé, 1973), toate aceste aspecte vorbind în esență despre o accentuare a caracterului închis, autonom și autoreflexiv al mesajului poetic. Această centrare a mesajului asupra lui însuși, derivată din dominarea funcției poetice ce proiectează principiul echivalenței pe axa combinării remarcată de R. Jakobson (1963 : 220), este pusă însă de Stierle în relație cu *condițiile de comunicare specifice ale discursului liric*, condiții care, așa cum am văzut, *implică transgresiunea schemelor discursive și o poziție specială a subiectului enunțării, corelată cu una specială acordată destinatarului*. Față de discursurile ficțional-mimetice, unde rolul receptorului e întotdeauna „unul complementar", „în discursul problematic și reflexiv orientat al poeziei lirice, subiectul receptării nu va avea un rol propriu, mediat de o schemă discursivă", ci i se va cere „*să experimenteze* oarecum din interior *posibilitatea de identitate complexă oferită de figura identității subiectului liric, concretizată în text*" (Stierle, 1977 : 438) (subl. ns.).

Am putea spune că modalitatea de enunțare lirică, respingînd la nivelul reprezentării un spațiu fictiv mimetic în favoarea unui „univers referențial interiorizat" (Miclău, 1983 : 139), mizează nu atît pe eficacitatea retorică, cît pe cea simbolică a mesajului. După cum arăta P. Miclău, în discursul liric „*retorica* e înainte de toate *o structurare a limbajului* : în schimb *dimensiunea simbolică* a obiectului e pusă mai bine în relief" (id.) (subl. ns.).

Cu aceasta revenim la primul pasaj din textul lui Bahtin, citat la începutul acestui articol. Este vorba despre rolul acordat *cuvîntului* în

cadrul discursului poetic. Cele mai multe teorii ale poeziei au la bază o definire a semnului poetic în care cuvîntului i se acordă rolul pivot, fie că accentul cade asupra statutului acestuia în limbă, fie că privește în special relația sa cu obiectul. Pentru Bahtin relația cuvîntului cu obiectul în interiorul imaginii-trop se produce ca un impact dinamic prin care ceea ce e numit imobilizează o parte din masa în mișcare a sensului, producînd prin însăși această decupare o tensiune între ceea ce a fost delimitat și ceea ce a rămas necaptat, latent însă în forma care vehiculează acest sens. Este ceea ce teoreticienii figurii de la Fontanier pînă la Genette, în buna tradiție a Retoricii, au numit *spațiul figurii* „acel interval variabil, adesea imperceptibil, dar totdeauna activ, dintre literă și spirit" (Genette, 1966 : 107). În același timp însă, felul lui Bahtin de a vedea lucrurile este în consens cu observația că „expresia poetică aderă în mod organic la semnificațiile ei, formînd cu ele un tot indiscernabil" (Marcus, 1970 : 45).

Sa remaarcat în literatura de specialitate posibilitatea de a se aproxima sensul unui cuvînt în două feluri : sub forma unui sens-concept și a unui sens-imagine (Vasiliu, 1980 : 635), între care nu există o relație de incomparabilitate, întrucît ele reprezintă unghiuri teoretice diferite : unul favorizînd o aproximare convenabilă unei teorii *semantice* (sensul-concept), celălalt una convenabilă unei teorii *pragmatice* (sensul-imagine) (id.).

Diverse teorii ale poeziei iau în discuție cele două tipuri de sensuri, privilegiind în discutarea statutului cuvîntului în mesajul poetic cînd raportul cuvîntului cu alte cuvinte în sistemul limbii, cînd relația specială instaurată în poezie între cuvînt și referent. Teoriile care privilegiază aspectul semantic al sensului cuvîntului îl privesc pe acesta ca făcînd parte dintr-un cîmp, „o structură paradigmatică constituită din unități lexicale ce au o zonă de semnificație comună aflîndu-se în opoziție imediată unele cu altele" (Coșeriu, 1975). Existența paradigmelor formate pe baza unui nucleu semic comun capătă la nivelul actualizării în discurs aspectul reiterării pe un lanț sintagmatic a unor claseme ce asigură omogenitatea discursului. Paralel cu aceste izotopii orizontale sau sememice, apar unele derivate din posibilitatea stabilirii unor intersecții între ele care permit articularea izotopiilor verticale sau metaforice (Rastier, 1972). Acestea sînt conținute virtual de izotopiile sememice identificabile într-un univers semantic descris și se organizează ierarhic făcînd uneori să se inverseze în interiorul unui text dat raportul dintre semele periferice și cele nucleare (Rastier, 1972 : 80—83, 90—93).

Problema formării sensurilor-imagine din cele conceptuale e privită ca un raport de derivare rezultat din actualizarea în discurs a unor virtualități ale sistemului, iar obținerea semnului poetic ca semn complex e rezultatul „proiectării asupra textului a unei ordini sistematice și ierarhice" care face ca obiectul poetic să fie perceput ca „o construire a obiectului ce crește și ia formă" (Greimas, 1972 : 10—11).

O parte din teoriile care reiau discuția din perspectiva relației cuvîntului cu obiectul discută despre „o schimbare survenită în *natura*, calitatea reprezentării, devenită din *reprezentare semantică* (lingvistică) reprezentare stilistică (estetică) sub forma *imaginii*" (Munteanu, 1972 : 205) (subl. ns.). Această modificare rezultă „din absorbirea sensului denotativ de către cel conotativ, care exercită funcția celui dintîi" (id.). Această absorbire trebuie interpretată ca efectul unui decalaj în interiorul semnului însuși, decalaj prin care se produce o estompare a obiectului

indicat de semn prin echivalarea lui cu alt semn (Goteanu, 1972 : 601), ceea ce duce la transformarea semnului lingvistic în simbol. Simbolul e definit de I. Coteanu (1972 : 595) „ca un semn care trimite la referent prin intermediul altui semn", mesajul poetic fiind spațiul lingvistic al acestei convertiri a semnului în simbol (id.).

Modul cum sînt înfățișate lucrurile în diversele teorii ale simbolului poetic scoate în evidență necesitatea de a lua în considerare un model triadic în care în relația dintre un sens direct, primar, literal și cel indirect, secundar, figurat, intervine o operație de *interpretare*, singura prin care raportul dintre cele două e perceptibil (Ricoeur, 1969 : 16).

Un astfel de model stă la baza teoriei lui M. Riffaterre (1983) asupra semnului poetic, *care în opoziție cu Bahtin include intertextualitatea în chiar mecanismul intern al semiozei poetice*, referindu-se însă la o *intertextualitate de alt tip*, care privește *raportarea textului la altele din seria textelor poetice*.

Actul de semioză se realizează după Riffaterre prin corelarea sensului derivat din acumulările de informații în succesiunea lineară a poemului la nivel *mimetic* (adică al reprezentărilor) cu nivelul a ceea ce el numește *signifiance*, nivel prin care variațiile și multiplicitatea reprezentărilor (1983 : 15) sînt integrate unui *principiu unificator structurant*. Prin acest proces integrativ „agramaticalitățile" (1983 : 35) perceptibile la nivelul mimesis-ului sînt compensate în ierarhia textului de raportarea variațiilor și discontinuităților la o paradigmă comună. În aceste condiții poemul actualizează prin derivare și transformare o *matrice*, o structură latentă, printr-o serie de modulări (1983 : 33) după un model care generează un sistem de reguli interne cu acțiune convergentă. Sesizate în faza unei prime lecturi, euristice, agramaticalitățile sînt percepute printr-o lectură retroactivă hermeneutică (1983 : 17), ca elemente ale unei unități induse, în care se tinde spre saturarea matricei structurale, și deci ca elemente ale unei norme interne, față de care poemul funcționează la suprafață ca un *écart*. Pe de altă parte, nucleul (semn poetic, temă, sistem descriptiv etc.) din care derivă textul prin *expansiune* și *conversiune* (cele două pîrghii ale procesului de *signifiance*, conceput ca instaurare a unității semantice și formale a poemului) este supradeterminat de o serie de modele latente, paragrame sau hipograme ce trimit la intertext. Esențială pentru modul cum semnifică unitățile lexicale în opera literară, referința la „diferite complexe de reprezentări deja atestate în universul verbal sau textual preexistent" este cea care conferă semnelor poeticitate. Semnul poetic are astfel două fețe : „textual agramatical, el este intertextual gramatical" (id. : 65, 205), el nu e doar „decodat și înțeles în lumina relațiilor sale gramaticale și semantice cu alte cuvinte ale textului", ci „în egală măsură recunoscut, adică perceput ca reprezentînd și condensînd o frază al cărei nucleu este, o frază deja văzută altundeva și pe care simțim că o vom găsi și altundeva, într-un alt loc anterior textului : hipograma . . ." (p. 65). Riffaterre demonstrează în mod convingător că, pe măsură ce instaurează un sens unitar prin reiterarea și generarea unor forme din ce în ce mai complexe, expansiunea respectivă vizualizează o gramatică în care sînt prezente anumite „modele distribuționale ce servesc drept matrice expansiunilor figurative" (id. : 78). Interpretarea textului nu se poate face astfel într-un mod coerent și care să dezvăluie unicitatea poemului decît proiectîndu-l pe intertext și identificînd semnele mediatoare prin care relația dintre Text (cu rol de *Representamen* după modelul lui

Peirce) și Intertext (rol de Obiect) să devină producătoare de sens. Aceste semne sînt diferiți *interpretanți* lexematici sau textuali (id. : 107).

Poezia este pentru Riffaterre caracterizată printr-o circularitate a procesului de semioză, fiind o practică intertextuală : intertextualitatea devine sursă a literarității și obiect de reprezentare a scrierii și citirii textului pe fondul celorlalte texte. Făcînd dependentă generarea unitară a sensului la nivelul poemului (signifiance) de un exterior semnalat și convertit la un sistem nou, intertextualitatea limitează libertatea de interpretare a lectorului (id. : 206). Ideea de poeticitate asociată strîns cu cea de text „e fondată în totalitate pe referința cuvintelor la texte și nu la obiecte sau alte cuvinte" (id. : 37), sensul fiind produs în mod oblic și nu direct.

2. După cum sublinia pe bună dreptate A. Rosetti (1983 : 205), gîndirea noastră nu operează cu cuvinte, ci „cu formule gata făcute, pe care nu le analizăm" : „cuvîntul în stare izolată există rar în conștiința noastră ; ceea ce întîlnim în loc sînt diverse grupuri care conțin cuvîntul. Astfel că situarea cuvîntului în grup constituie un element fundamental pentru a determina sensul cuvîntului" (id.).

În timp ce proza utilizează astfel de formule pentru a evoca discursurile sociale, scoțînd la suprafață retorica ce le fondează sau, dimpotrivă, pentru a obține efecte de real, pentru a constitui un univers verosimil, poezia tinde să le respingă. Ceea ce nu înseamnă însă că stereotipiile ar fi absente din poezie (Marcus, 1970 : 50). S-a observat chiar că ele sînt mai pregnante, mai personale la poeții mari (id.), avînd caracter singular, creator și punînd mai bine în relief fenomenele de epigonism, făcînd mai facilă parodierea și pastișarea. Presiunea contextului asupra cuvîntului pare mai mare în discursul poetic decît în proză. S-a vorbit de „o orientare mai accentuată a cuvîntului după cuvîntul vecin" (Tînianov, 1976 : 395), de „o contagiune reciprocă" ce face *uneori ca un cuvînt izolat să poată „reprezenta un grup"* (Bréal și Darmesteter, apud Tînianov, 1976 : 395). *„Condensarea asociativă a semnificației"* (id.) devine cu atît mai *perceptibilă cu cît contextul e mai lung* („sînt necesare contexte relativ lungi pentru a putea sesiza cu aproximație cît mai bună valoarea poetică a unui element" Marcus, 1970 : 46). Pe de altă parte, contextul poetic dezvăluie *neconcordanțe între distanța sintagmatică și cea paradigmatică a cuvintelor* intrate în contact, ceea ce duce la acea tensiune care generează figura retorică (Marcus, 1970 : 45—46) și scoate în relief din nou cuvîntul ca entitate izolată, virtuală, continuu redefinibilă. Tocmai pentru că reprezintă o derogare de la „mediul semantic obișnuit al cuvîntului", această neconcordanță duce la o intensificare a aspectului semantic făcînd mai evidentă tendința de intensificare a trăsăturilor semantice pe care Tînianov le-a numit „trăsăturile flotante ale semnificației", intensificare realizată în dauna celor fundamentale, estompate, dar nu abolite (Tînianov, 1976 : 394—395).

Figura ca și multiplicarea contextelor simultane de care vorbea Stierle (1977) duce pe de o parte la o relativizare a dependenței cuvîntului de grupul căruia îi aparține, semnalîndu-l ca unitatea semnificantă care se indică pe sine ca entitate plurală. Pe de altă parte, această pluralitate nu poate fi percepută decît prin configurațiile specifice pe care inserarea lui în text le scoate la iveală, proiectîndu-l într-un cîmp contextual ce permite caracterului plural al semnului să se manifeste. Două efecte generatoare ale unei noi tensiuni iau naștere în acest fel : „pe de o parte

distanța estetică, care privilegiază detașarea, reflecția și abstracția, pe de altă parte *iconicitatea* care exaltă concretul, mișcarea, reprezentarea" (subl. ns.) (Hartman, 1976 : 399).

Cuvîntul devenit în poezie simbol poetic încetează să fie o unitate identică cu sine, el este din capul locului o configurație ce actualizează matrice semantice comune cu alte simboluri și generează astfel o zonă de mediere între acestea, pe care textul o face perceptibilă ca un spațiu al diferenței.

3. Analiza totalității semnelor (frazelor) ce definesc în interiorul poeziei lui Mircea Ivănescu simbolul poetic al pădurii de argint (pe care am întreprins-o pentru a verifica ipotezele avansate mai sus) arată că ea reprezintă o mulțime deschisă, între altele, și spre dicționarul poetic eminescian; multiplicarea seriilor definiționale, adesea divergente sub aspectul conținutului semnificat, sugerează acea fugă a sensului, acea dispersare a sa care face ca unitatea cîmpului definițional să fie relativizată. Vizarea în codul poetic a unor coduri poetice străine echivalează cu o punere în perspectivă care face ca elementele devenite *coexistente* sub puterea de *indexare* pe care o are în această direcție *simbolul poetic* să fie resimțite ca aparținînd aceluiași nucleu (Husserl, 1961 : 36—37). E ca și cum am considera ca aparținînd aceleiași limbi cuvintele care în limbi diferite ar actualiza sensurile unui etimon comun și am anula astfel pragurile diacronice prin care aceste sensuri s-au selectat și specializat ducînd la termeni diferiți. Prefacerile determinate istoric în interiorul masei semnificate a cuvîntului sînt expuse de o poetică a rescrierii ca relevante prin simultaneitatea pe care forța de indicare a simbolului poetic o articulează, semnalînd prin această închidere descrierea sa infinită. (Cf. și Mihăilă, 1981 : 459, care vorbește despre „o diacronie reductibilă la sincronie prin intertextualitate".)

Intertextualitatea poeziei apare ca fiind *de tip exclusiv literar*, ceea ce *decurge* atît din *particularitățile reprezentării*, care este una *nonmimetică* (nu se simulează un real, ci se obiectivează un univers interior), cît și din cele *discursive*, care exclud identificarea cu un rol și o schemă discursivă. Metatextualitatea funcționează în acest caz ca o indicație asupra modului în care fiecare poet gîndește raportul intertextual și exploatează resursele acestuia pentru a configura un univers specific. Modul în care sînt rescrise textele poetice anterioare implică intermedierea unor interpretanți, dar, după opinia noastră, intervenția acestora nu este decît uneori detectabilă punctual, acolo unde apar „agramaticalități", divergențe față de norma internă a textului (și ea obiect al construcției analitice), cum susține Riffaterre. Această mediere se realizează la nivelul unei lecturi și al unei interpretări (Ricoeur, 1969 : 16) de către poet a actualizărilor simbolurilor poetice din corpusul anterior. Rescrierea e selectivă și ea poate căpăta relief configurativ atunci cînd (așa cum se întîmplă în cazul lui M. Ivănescu raportat la Eminescu) devine element al unei tensiuni între două moduri diferite de a înțelege rostul poeziei, de a concepe regulile ei (de tip simbolic la Eminescu, de tip textual la M. Ivănescu). Dintr-un simbol cuprins în repertoriul tematic eminescian M. Ivănescu face un simbol al textului poetic, ce se indică pe sine ca spațiu de deconstrucție simbolică (cf. Ciocârlie, 1979).

Pe de altă parte, am subliniat faptul că *simbolul poetic* nu se poate identifica decît în baza unui raport configurativ între textele unui poet, prin care paradigmele de conținut actualizate izotopic să fie articulate,

sub puterea de indicare a simbolului, într-o unitate dinamică, plurală, convergentă. Spaţiul semantic al textului apare ierarhizat prin capacitatea simbolului de a configura intertextualitatea. La rîndul ei această unitate poate intra în raport configurativ cu temele, motivele din repertoriul poetic universal sau specific unei şcoli literare, cu matrice ritmice etc. explorînd prin convergenţă multiplicatoare sau divergenţă aceste raporturi.

BIBLIOGRAFIE

1. ARRIVÉ, Michel, 1973, *Pour une théorie des textes poly-isotopiques*, „Langages" nr. 31, p. 53—63.
2. CIOCÂRLIE, Livius, 1979, *Negru şi alb*. Bucureşti, Cartea Românească.
3. COSERIU, Eugenio, 1975, *Vers une typologie des champs lexicaux*, „Cahiers de Lexicologie" XXVII, 2, p. 30—51 (traducere în *Lingvistica modernă în texte*, p. 39—77).
4. COTEANU, Ion, 1972, *Semn, simbol, mesaj poetic*, în SCL, XXIII, nr. 6, p. 595—601.
5. GENETTE, Gérard, 1966, *Figures*, Paris, Seuil.
6. GREIMAS, A., 1972, *Essais de sémiotique poétique*, Paris, Larousse.
7. GREIMAS, A. J. şi COURTÉS, 1979, *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris, Hachette.
8. HARTMAN, Geoffrey, 1976, *La voix de la navette. Ou le langage considéré du point de vue de la littérature*, în „Poétique", nr. 28, p. 398—412.
9. HUSSERL, Edmund, 1961, *Recherches logiques*, Tome Second, Paris, PUF.
10. JAKOBSON, Roman, 1963, *Essais de linguistique générale*, Paris, Minuit.
11. MARCUS, Solomon, 1970, *Poetica matematică*, Bucureşti, Editura Academiei.
12. MICLĂU, Paul, 1983, *Signes poétiques*, Bucureşti, EDP.
13. MIHĂILĂ, Ecaterina, 1981, *Un exemplu de intertextualitate*. RITL, nr. 3, tom. 30, p. 455—459.
14. MUNTEANU, Ştefan, 1972, *Stil şi expresivitate poetică*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.
15. PLETT, Heinrich F., 1983, *Ştiinţa textului şi analiza de text*, Bucureşti, Univers.
16. RASTIER, François, 1972, *Systématique des isotopies*, în *Essais de sémiotique poétique*, Paris, Larousse.
17. RICOEUR, Paul, 1969, *Le conflit des interprétations*, Paris, Seuil.
18. RIFFATERRE, Michael, 1983, *Sémiologie de la poésie*, Paris, Seuil.
19. ROSETTI, Alexandru, 1983, *Études de linguistique générale*. Bucureşti, Univers.
20. STIERLE, Karlheinz, 1977, *Identité du discours et transgression lyrique*, în „Poétique", nr. 32, p. 422—441.
21. TÎNIANOV, Yuri, 1976, *Les traits flottants de la signification dans le vers*, în „Poétique", nr. 28, p. 390—397.
22. TODOROV, Tzvetan, 1981, *Mikhail Bahtine — le principe dialogique*, Paris, Seuil.
23. TOHĂNEANU, G. I., 1985, *„Faţa nevăzută" a cuvîntului poetic*, în „Orizont", nr. 16 (888), 20 apr. p. 6.
24. VASILIU, Emanuel, 1980, *Sens şi definiţie lexicografică*, SCL, XXXI, nr. 5, p. 631—635.

Mai 1985

Centrul de Ştiinţe Sociale
Universitatea din Timişoara
Bul. V. Pârvan nr. 4

NOTE PRIVIND DERIVAREA REGRESIVĂ ȘI CONVERSIUNEA LEXICALĂ

PETRU ZUGUN

1.0. În lucrările [1], binecunoscute lexicologilor, privind formarea de cuvinte prin derivare regresivă, coexistă indistinct două categorii de exemple, diferite, totuși, prin structura radicalilor [2] lor, comparată cu structura radicalilor cuvintelor din care provin :

a)exemple de tipul vb. *aniversa* < subst. *aniversare*, vb. *catifela* < adj. *catifelat*, *picta* < *pictor*, *șofa* < *șofer*, *excava* < *excavator*, *microbiolog* < *microbiologie*, *rîșni* < *rîșniță*, *aerodinam* < *aerodinamic*, subst. *chibz*, *-uri* < vb. *chibzui*, adj. *edit* < *inedit* ș.a., în care radicalul fiecărui termen obținut este mai scurt, mai redus cu o unitate semnificativă, în raport cu radicalul cuvîntului de la care a pornit derivarea regresivă, respectiv : radicalul *anivers-*, mai scurt decît radicalul *aniversar-*, cu unitatea semnificativă lexical *-ar-* ; radicalul *catifel-*, mai scurt, cu unitatea semnificativă lexical *-at-*, decît radicalul *catifelat-* ; radicalul *pict-*, mai scurt decît radicalul *pictor-*, cu unitatea lexicală *-or-* ; radicalul *șof-*, mai scurt decît radicalul *șofer-*, cu unitatea *-er-* ; radicalul *excav-*, mai scurt, prin unitatea semnificativă lexical *-ator-*, decît radicalul *excavator-* ; radicalul *microbiolog-*, mai scurt decît radicalul *microbiologi-*, cu unitatea *-i-* ; radicalul *rîșn-*, mai redus decît radicalul *rîșniț-*, prin unitatea lexicală *-iț-* ; radicalul *aerodinam-*, mai scurt, cu unitatea semnificativă lexicală *-ic-*, decît radicalul *aerodinamic-* ; radicalul *chibz-*, mai scurt cu unitatea *-u-* decît radicalul *chibzu-* ; radicalul *edit-*, mai redus, cu unitatea lexicală *in-*, față de radicalul *inedit-* ;

b) exemple de tipul substantivelor *simț* < *simți*, *văz* < *vedea*, *auz* < *auzi*, *miros* < *mirosi*, *alint* < *alinta* ș.a., al căror radical este identic, sub raport structural, cu radicalul cuvintelor din care provin, respectiv : radicalul substantivului *simț-* este identic cu radicalul *simț-* al verbului din care provine ; radicalul *văz-* al substantivului este identic structural cu radicalul *văd-/ văz-/ ved-* al verbului *vedea ;* radicalul subst. *auz* este

[1] Avem în vedere următoarele lucrări : Theodor Hristea, *Derivarea regresivă morfologică în raporturile ei cu cea lexicală*, în volumul colectiv *Sistemele limbii*, Editura Academiei, București, 1970, p. 97—117 ; Vasile Șerban, Ivan Evseev, *Vocabularul românesc contemporan*, Editura Facla, Timișoara, 1978, p. 274 ; Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 305—306 ; Th. Hristea, *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, București, 1984, p. 78.

[2] Avem în vedere atît definiția radicalului și deosebirea între noțiunile lingvistice de radical și de rădăcină, prezentate în lucrarea noastră *Cuvîntul. Studiu gramatical*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 158—171 (radicalul este unitatea lexicală de bază specifică fiecărui cuvînt, pe cînd rădăcina este partea comună tuturor cuvintelor care fac parte din aceeași familie de cuvinte), cît și precizările din articolul nostru *Conversiunea numelor în verbe*, LR, XXI, 1972, nr. 5, p. 433—443.

auz- și este identic, structural, cu radicalul *aud-/ auz-* al verbului *auzi ;* radicalul *alint-* și radicalul *miros-*, al substantivelor omonime, sînt, fiecare, identici cu radicalii verbelor corespunzătoare, din care provin substantivele.

1.1. Din motivul menționat — diferența de structură a radicalilor celor două categorii de cuvinte formate menționate, în raport cu radicalii corespunzători ai cuvintelor din care provin —, credem că cele două categorii de exemple, prin care este ilustrată obișnuit derivarea regresivă, nu trebuie să coexiste indistinct în una și aceeași interpretare unificatoare și că este normal să fie repartizate la două clase diferite.

1.2.0. În cazul cuvintelor din prima categorie, explicația cea mai corectă a formării lor nu poate fi alta decît aceea care face apel la derivarea regresivă și la mecanismul propriu ei : pe baza regulii celei de a patra proporționale [3], un verb ca *șofa* a fost obținut din subst. *șofer* prin suprimarea unității semnificative sub raport lexical *-er-*, analizată de vorbitori ca sufix lexical (prin analogie cu *-er-* din *frizer*, simțit ca derivat din *friza*). Exemplele încadrabile în categoria exemplificată aici aparțin deci de *derivarea regresivă*. Noțiunea de derivare regresivă se justifică numai dacă este aplicată cuvintelor obținute prin suprimarea unei unități semnificative lexical, presupusă de vorbitori a fi sufix lexical sau prefix lexical, din radicalul cuvîntului care stă la baza procesului de obținere a altui cuvînt, tot așa cum noțiunea de derivare progresivă (sau *derivare* pur și simplu) se justifică numai dacă este aplicată cuvintelor obținnte prin adăugarea unei unități semnificative lexical (sufix lexical sau/și prefix lexical) la o bază extrasă din formele flexionare ale altui cuvînt, astfel că radicalul cuvîntului derivat este mai lung cu una sau două unități semnificative sub raport lexical decît radicalul cuvîntului care a stat la baza derivării. De exemplu, radicalul *muncitor-* al cuvîntului *muncitor* este mai lung, prin sufixul lexical *-itor*, decît radicalul *munc-* al verbului *munci*, care a servit ca bază de derivare pentru *muncitor ;* în aceeași situație sînt și un cuvînt ca *întări*, al cărui radical, *întăr-*, este mai bogat, cu unitatea semnificativă *în-*, prefix lexical, decît radicalul *tăr-* al adjectivului *tare*, care a servit ca bază de derivare, precum și un cuvînt ca *înlănțui* — unde avem derivare parasintetică —, al cărui radical, *înlănțu-*, este mai complex, prin două unități semnificative lexical, în comparație cu radicalul *lanț-* al substantivului *lanț*, care a stat la baza derivării.

1.2.1. Avem derivare regresivă lexicală numai în cazurile în care la formarea unui cuvînt nou putem observa suprimarea unei unități semnificative sub raport lexical, uneori cu aparență (nu și în realitate) de sufix lexical sau de prefix lexical, din radicalul cuvîntului care a s stat la baza derivării regresive, astfel încît derivatul regresiv obținut are un radical mai scurt decît radicalul cuvîntului-bază. Nu putem avea derivare regresivă și în situațiile în care radicalii cuvintelor obținute sînt identici structural, cu radicalii cuvintelor din care provin, fără suprimarea unei unități semnificative din punct de vedere lexical. Deci, neidentitatea identitatea structurală a radicalilor cuvintelor formate, în raport cu radicalii cuvintelor din care provin, constituie criteriul principal de identificare a procedeului și mecanismului de formare de noi cuvinte prin derivare regresivă/ progresivă. Atenția principală trebuie acordată deci

[3] Regulă ilustrată de exemple de tipul $\frac{\text{frizer}}{\text{friza}} = \frac{\text{șofer}}{\text{șofa}}$ ș.a. (vezi nota 1 de mai sus).

structurii radicalilor, fiindcă în procesul de creare de cuvinte noi se formează, de fapt, radicali noi, diferiți sau identici, sub raport structural (adică morfematic), cu radicalii cuvintelor din care provin.

1.2.2. Concluzia de mai sus ne impune să nu acceptăm opinia după care tot derivate regresive sînt și cuvintele din categoria a doua, în clasificarea de la **1.0.**; ne impune, de asemenea, să explicăm altfel formarea lor, și anume integrîndu-le în alt procedeu de formare a cuvintelor. În acest fel, numărul cuvintelor care ilustrează derivarea regresivă este mai mic decît se crede obișnuit.

1.3.1. Dacă comparăm radicalii acestor cuvinte (subst. *simț* etc.) cu radicalii cuvintelor din categoria subst. *bun*, *bunuri* < adj. *bun*, putem observa că atît în cazul unora, cît și în cazul celorlalte, radicalii lor sînt identici, structural, cu radicalii cuvintelor din care provin : *simț-*, respectiv, *bun-*. Cum pentru cuvintele de tipul subst. *bun*, *bunuri* opinia generală este că ele au fost formate prin conversiune, aceeași interpretare trebuie acordată și substantivelor de tipul *simț*.

1.3.2. Date fiind cele spuse la **1.0.** și la **1.3.1.** nu putem avea derivare (fie ea „imediată" sau „cu sufixul zero") în situații de tipul vb. *albi* < adj. *alb* sau vb. *rosti* < subst. *rost* și în situații de tipul *rostui* — subst. *rost*, dată fiind identitatea/ deosebirea structurală între radicalii cuvintelor formate și radicalii cuvintelor din care provin cele formate. În cazul unui verb ca *rostui*, radicalul, *rostu-*, este diferit, prin sufixul lexical *-u-*, de radicalul *rost-* al substantivului *rost*, din care provine. Argumentul invocat mai sus pentru considerarea conversiunii ca procedeu de formare în care se încadrează subst. *simț* poate fi reluat, cu același rezultat, și pentru verbele din categoria *albi*, *rosti* ș.a., pe care le considerăm, deci, formate prin conversiune. Nu este utilă, deci, noțiunea de „derivare imediată" sau de „derivare cu sufixul zero". Dacă menținem această noțiune, trebuie să spunem că „derivare cu sufix zero" avem și în cazul unui substantiv ca *bun*, *bunuri* și, în consecință, în cazul oricărui cuvînt format prin conversiune, eliminînd astfel deosebirea, foarte clară, între derivare și conversiune, fapt care nu ar putea fi în avantajul explicării formării cuvintelor și al încadrării exacte la procedee diferite de formare a cuvintelor a cuvintelor create diferit.

1.3.3. Atît substantivele de tipul *simț*, cît și verbele din categoria în care se integrează *albi*, *rosti* etc. sînt formate prin conversiune, nu prin „derivare regresivă" sau, respectiv, prin „derivare imediată". Susținem astfel aici, cu argumente noi, opinia pe care am prezentat-o și altă dată [4]. Numărul exemplelor care ilustrează conversiunea este deci mai mare decît se concepe obișnuit, iar varietatea pe care o prezintă acest procedeu fundamental de formare de noi cuvinte, mai complexă.

1.4.1. Astfel, considerăm că, din motivul invocat mai des pînă acum — identitatea structurală între radicalul cuvîntului creat și radicalul

[4] Vezi lucrarea noastră *Conversiunea...*, citată la nota 2, în care se arăta că exemple de tipul subst. *simț* sau vb. *albi* ilustrează conversiunea, nu alt procedeu de formare de cuvinte noi. Observația noastră de acolo : „A spune că se poate crea ceva numai prin suprimare este, de altfel, o contradicție *in terminis*" (p. 442), pe care o considerăm și acum justă, în sine, este valabilă și pentru cuvintele de tipul *șofa* (neluate acolo în discuție), care ilustrează într-adevăr derivarea regresivă și în cazul cărora apar modificări în gramemul nou, verbal, înlocuitor al celui nominal, acesta avînd, evident, altă structură decît gramemul cuvîntului din care provine verbul românesc. Schimbarea de gramem se înregistrează și în cazurile în care, în conversiune, nu se schimbă partea de vorbire (exemple la **1.4.1.** și la **1.4.2.**, mai sus).

cuvîntului „de bază" — tot conversiune, nu alt procedeu, avem și în situația în care s-au creat substantive proprii de la substantive comune sau substantive comune de la cele proprii corespunzătoare, deci în situația substantivelor de tipul *Croitoru* < *croitor*, sau *olandă* < *Olanda*, în cazul cărora nu s-a precizat, pînă acum, procedeul — sau subprocedeul — prin care au fost formate.

1.4.2. Fiindcă radicalii cuvintelor intrate în proces sînt identici structural, acordăm aceeași interpretare și creării substantivelor de genul masculin de tipul *curmal* < *curmală*, *smochin* < *smochină*, din substantivele corespunzătoare de genul feminin, primele fiind nume de arbori, iar celelalte — nume ale fructelor lor.

1.4.3 Situațiile de la **1.4.1.** și **1.4.2.** arată că procedeul conversiunii se referă nu numai la schimbarea clasei morfologice — a uneia, în alta —, ci și la păstrarea în aceeași clasă morfologică (substantiv, în cazurile de mai sus) a cuvîntului creat, nou, care primește însă altă valoare gramaticală în schimbul aceleia pe care o pierde (subst. propriu < subst. comun, subst. comun < subst. propriu, subst. de genul masc. < subst. de genul fem.), precum și alt sens lexical, dependent, originar, de sensul cuvîntului convertit.

În concluzie, în procesul de obținere de cuvinte prin *conversiune* radicalii cuvintelor intrate în proces rămîn identici, sub raport structural, în *derivare* radicalii cuvintelor create sînt mai complecși, cu una sau două unități semnificative (sufix lexical sau/ și prefix lexical), decît radicalii cuvintelor din care a fost extrasă baza de derivare, iar în *compunere* radicalii cuvintelor create sînt formați fie din două sau mai multe rădăcini (cazul întîlnit cel mai des, de exemplu radicalul *floar-soarelui* al compusului *floarea-soarelui* este format din rădăcinile *floar-* și *soar-* și din fostul gramem *-elui*, neutralizat), fie din prepoziție și o rădăcină (radicalul *subcapitol-* al substantivului omonim, format din prepoziția *sub* și rădăcina *-capitol*).

1.5. Pe baza observării structurilor radicalilor cuvintelor create, în comparație cu radicalii cuvintelor din care provin — criteriu important, neluat în seamă explicit pînă acum, în lucrările consacrate formării cuvintelor — cuvintele create pot fi încadrate mai exact, credem, decît se face în mod obișnuit, fie la conversiune, fie la derivare, fie la compunere.

Mai 1985

Facultatea de Filologie
Calea 23 August nr. 11
Iași

ÎNTREPRINDEREA DE APARATE
ȘI UTILAJE PENTRU CERCETARE
Str. Fabricii nr. 47, Oficiul poștal 16,
sector 6, cod 77541
București, ROMÂNIA, tel. 81.60.20.
TELEX 10297 IAUCB-R,
Cont BNRSR 30 17 50 101
Filiala Sector 6

RESEARCH INSTRUMENTS
AND EQUIPMENT ENTERPRISE
47 Fabricii Street, P.O. 16,
77541 — 6 — Bucharest
Phone 31 68 47,
TELEX 10297 IAUCB—R,
ROMANIA

„I.A.U.C. BUCUREȘTI—PRINCIPALUL PRODUCĂTOR DE MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÎNT"

Întreprinderea de Aparate și Utilaje pentru cercetare este organizată ca unitate complexă de cercetare, inginerie tehnologică și producție industrială, folosește aportul științific al institutelor de cercetare de profil și cu precădere al cadrelor didactice din învățămîntul superior, realizînd unicate și serii mici de aparate destinate dotării laboratoarelor.

Întreprinderea de Aparate și Utilaje pentru Cercetare produce peste 250 tipuri de aparate de laborator și pentru cercetare științifică, standuri de verificare, încercare și anduranță, realizări de vîrf ale mecanicii fine, electronicii, fizicii și chimiei.

Totodată, I.A.U.C. este și principalul producător de materiale destinate învățămîntului, cerute de tehnologia didactică modernă : truse complete pentru experiențe în domeniul fizicii, chimiei, biologiei și matematicii, aparate și accesorii de laborator, mijloace tehnice, audio-vizuale etc.

Dintre acestea recomandăm :

ECHIPAMENTUL RADIOELECTRIC PENTRU CABINETE DE LIMBI STRĂINE

(E.R.C.L.M.) împreună cu programele înregistrate pe benzi contribuie la creșterea eficienței procesului de învățămînt al limbilor străine. Echipamentul este portabil, funcționează în patru programe de lucru, iar volumul se poate regla diferențiat pe cele 4 canale.

Laboratorul lingvistic (**L.L.A.A.**) de tip audio-activ are următoarele posibilități tehnico-didactice :

a) redarea pe bandă a unui program lecție dinainte stabilit ;
b) legătura dintre profesor și un elev oarecare, dintre profesor și întreaga clasă
c) conversație profesor-clasă ;
d) posibilitatea de imprimare, copiere pe un al doilea magnetofon ;
e) ascultarea discretă a activității individuale a unui elev ;
f) posibilitatea ascultării (verificării) lecției redată de magnetofon de către profesor fără participarea elevilor ;
g) posibilitatea de imprimare a unui elev sau a conversației elev-profesor.

Pentru amenajarea locurilor de studiu ale elevilor se recomandă cabina modul produsă de I.A.U.C.

Mijloace de învățămînt audio-vizuale și anume folii transparente pentru retro proiector în seturi cu teme diferite din diverse domenii :

— Istoria României : veche și medievală, modernă și contemporană.
— Geografia patriei ; geografie fizică.

Activitatea susținută — depusă de specialiștii noștri — calitatea execuției și designu-l permit ca aparatele și utilajele realizate în cadrul I.A.U.C. să fie competitive pe piața internă și externă.

Pentru informații complete, referitoare la produsele din programul nostru de fabricație sau la cele pe care le vom introduce în fabricație, vă rugăm să luați legătura cu întreprinderea la adresa : ÎNTREPRINDEREA DE APARATE ȘI UTILAJE PENTRU CERCETARE, Str. Fabricii nr. 47, sector 6, cod 77541 — București Telex 10297 IAUCB-R, sau cu Întreprinderea de Comerț Exterior : ELECTROEXPORT-IMPORT, Calea Victoriei nr. 133, Telex 11388, 11389.

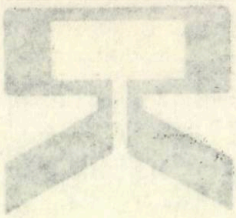

„I.A.U.C. BUCUREȘTI—PRINCIPALUL PRODUCĂTOR DE MULOACE DE ÎNVĂȚĂMÎNT"

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R—79717 București, Calea Victoriei 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII + 174 p. + 154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei; vol. V, 1984, XXXVI + 202 p., 225 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU. **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P (pogrijenie — presimţire), 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. VIII, partea a 5-a, litera P (presin — puzzolană), 1984. p. 1343—1866, 105 lei; tom. XI, partea a 2-a, litera T (T — tocăliţă), 1982, 376 p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera T (tocăna — twist), 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român.** Serie nouă. Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 g., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine.** Lund — Bucureşti, 1982, I 70 + II 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea.** Ediţie critică de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 75 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte**, seria IV, tom III (1981), 1983, 238 p., 19,50 lei; tom IV (1982—1983), 1984, 192 p., 16,50 lei; tom V (1983—1984), 1984, 182 p., 15 lei; tom VI (1984), 1985, 176 p., 15 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Moldova şi Bucovina**, vol. I.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**. Serie nouă, tom X, partea 1, litera S (S — sclabuc).

* * * **Dicţionar german-român**, ediţia a II-a.

RM — ISSN 0025—3523

LR, ANUL XXXIV, nr. 5, Bucureşti, p. 387—464, 1985

I. P. Informaţia c. 1430 | 42 200 | **Lei 20**

I 8276

LIMBA ROMÂNĂ

6

ANUL XXXIV
1985
noiembrie — decembrie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IIJI 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — *redactor-şef*
FLORA ŞUTEU — *redactor-şef adjunct*
MIOARA AVRAM — *membru al colegiului de redacţie*
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — *membru al colegiului de redacţie*
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12-201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue «Limba română» paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 45.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à: ROMPRESFILATELIA—sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
Str. Spiru Haret nr. 12
79638 Bucureşti, sectorul I
Telefon: 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
79717 Bucureşti, sectorul I
Telefon: 50 76 80

i 8276

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIV 1985 Nr. 6
noiembrie—decembrie

BIBLIOTECA „A. ȘAGNA"
SIBIU

SUMAR

LINGVISTICĂ GENERALĂ

EMILIA PARPALĂ, Metalimbajul semioticii literare 467
LIANA POP, Textualitate dialogală 477

GRAMATICĂ — VOCABULAR

GH. N. DRAGOMIRESCU, Coordonata cauzală 486
P. P. PANAITESCU, *Bineţe* 491
ION MOISE, Note lexicale. Cuvinte noi din terminologia muncii . 494

STILISTICĂ — LIMBĂ LITERARĂ

VICTORIA POPOVICI, Mica publicitate — un „cod restrîns"? . 497
GH. CHIVU, Stilurile limbii române literare în perioada 1532—1640 (I) 509
N. A. URSU, Cu privire la „momentul 1750" în dezvoltarea limbii române literare 520

ONOMASTICĂ

DRAGOŞ MOLDOVANU, Criterii de delimitare a toponimelor româneşti în zone de bilingvism slavo-român 532

NOTE ŞI COMENTARII

ALF LOMBARD, A propos d'un compte rendu 539

RECENZII

PETRU ZUGUN, *Cuvîntul* [—] *Studiu gramatical*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 *(Ioan N. Bitea)* 542
EMANUEL VASILIU, *Sens, adevăr analitic, cunoaştere*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984 *(Ioan N. Bitea)* . 548
EMILIA PARPALĂ, *Poetica lui Tudor Arghezi. Modele semiotice şi tipuri de text*, Bucureşti, Editura Minerva, 1984 *(Adriana Costăchescu)* 551

NOTE BIBLIOGRAFICE

ION COTEANU, *Stilistica funcţională a limbii române*. II. *Limbajul poeziei culte*, p. 554; ANGELA BIDU-VRĂNCEANU, NARCISA FORĂSCU, *Modele de structurare semantică. Cu aplicaţii la limba română (Polisemie, sinonimie, antonimie, cîmpuri)*, p. 554; MARICA PIETREANU, *Salutul în*

43050

limba română, p. 555; GEORGETA CIOMPEC, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, p. 555; *Caietul Cercului de studii*, III, p. 556.

NECROLOG

ILINCA CONSTANTINESCU, Constantin A. Gâdei (1916—1984) 557

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1985 . . . 559

INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1985 (FLORA ȘUTEU ȘI LAURA VASILIU) 563

METALIMBAJUL SEMIOTICII LITERARE

EMILIA PARPALĂ

0. Fie definiția „Semiotica se definește ca un metalimbaj în raport cu universul semantic pe care și-l ia drept obiect de analiză" [1]; din examinarea ei rezultă următoarele alternative :

a) Corespunde această înnoire terminologică unei reînnoiri a gîndirii [2] sau dimpotrivă?

b) Este acest metalimbaj *eficient* și universal *convingător*, exigențe ce presupun standardizarea termenilor tehnici după principiile simplității, economiei, adecvării, inaccesibilității [3] și monosemantismului generalizat sau, dimpotrivă, se confirmă acuzația că cercetarea semiotică înseamnă „utilizarea unui aparat conceptual foarte sofisticat, a unui limbaj hiperspecializat, a unor scheme și modele care mai mult strivesc decît luminează obiectul cercetării" [4]?

0.1. Deziderat vs realizare.

a') Cu toate că metalimbajul semioticii literare a devenit obiectul unor semnale sceptice a căror legitimitate este neîndoielnică, repudierea disciplinei înseși, sub acuzația obiectivității și a tehnicizării excesive, este însă abuzivă. Semiotica reprezintă un progres remarcabil pe linia *științizării* și a *globalizării* actului critic și unul dintre meritele sale rezidă în construirea unui *metalimbaj* propriu, *distinct și opus limbajului-obiect.*

Concentrarea asupra proprietăților intrinsece textului, asupra producerii și productivității sale a canalizat știința textului spre o specializare și o compartimentare crescîndă, spre un *empirism* care nu e incompatibil, „dimpotrivă, el generează un noian de concepte. Empirismul este misticismul conceptului..." [5].

b') Conceperea textului ca o realitate dinamică, multiplu corelată, conformă totodată cu ea însăși, a flexibilizat conceptele, deschizînd calea subiectivității : „Conceptele mele le fac, le refac și le desfac, pornind de la un orizont în mișcare, de la un centru mereu descentrat, de la o periferie care permanent este deplasată și le deplasează, le diferențiază" [6].

[1] J. Courtés, *Introduction à la sémiotique narrative et discursive. Méthodologie et application*, Paris, 1976, p. 34 ; pentru definiția termenului *metalimbaj* cf. Doina Bogdan-Dascălu, *Unele aspecte ale raportului dintre limbajul-obiect și metalimbaj*, în LR, XXX, 1981, nr. 1, p. 3—7.

[2] Fr. Engels a arătat că „Orice aspect nou al unei științe implică o revoluție în termenii tehnici ai acestei științe" *(apud* J. Kristeva, *Semiotica ; știință critică și/sau critică a științei*, în *Pentru o teorie a textului*, București, Ed. Univers, 1980, 306.

[3] Orice metalimbaj este „inaccesibil" în măsura în care, considerîndu-se că termenii sînt aprioric cunoscuți, redefinirea lor este nonobligatorie (cf. S. Luszczewska-Romahnowa, *Ambiguity and the Language of Science*, în *Semiotics in Poland, 1894—1969*, Warszawa, 1979, p. 157).

[4] Pentru alte idei false și prejudecăți cu privire la semiotică v. U. Eco, *Tratat de semiotică generală*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 440—441.

[5] G. Deleuze, *Différence et répétition*, Paris, P.U.F., 1972, p. 4.

[6] *Ibidem*, p. 4.

S-a ajuns, pe de o parte, la o proliferare terminologică ce tinde să scape controlului, pe de altă parte, la o imprecizie a noțiunilor ce ocazionează inadmisibile controverse asupra termenilor. Variind de la o orientare la alta, de la un autor la altul sau chiar în interiorul aceluiași text, sensul multor termeni semiotici este „mai ușor de aproximat decît de definit" [7].

„Îngrijorătoarea dezordine" care „nu este numai a terminologiei, ci și a viziunii" [8] îl obligă pe cercetător să-și definească ostentativ conceptele, să precizeze sursele din care a fost adoptat termenul, accepțiunea ce i se acordă etc.; or aceste precauții metalingvistice creează staze intratextuale, amplifică discursul cu note parazite care perturbă fluiditatea și coerența demonstrației. O ironică distanță separă contextele *individuale* de paradigma *globală* în sensul că, deși fiecare cercetător își ia nenumărate măsuri care să-i asigure „imunitatea" la *inflația semnificanților* și la *ambiguitatea conceptelor*, tocmai acestea sînt simptomele prin care se manifestă criza sistemului terminologic.

0.2. Cauzele care determină această situație se află în: (a) metamorfozele spectaculoase pe care le-au suferit structurile artistice și științifice; (b) rapida succesiune și înmulțirea modelelor teoretice de filtrare a literaturii, un spor de cunoaștere care a sincronizat teoria textului cu rigoarea metodologică proprie științelor exacte; (c) caracterul independent și simultaneitatea cercetărilor; (d) elaborarea prea lentă a unor instrumente normative [9] care ar putea servi drept „manuale" de semiotică literară.

1. Sursele metalimbajului semiotic.

Alături de o terminologie în întregime nouă, semiotica literară manifestă o permeabilitate excesivă la domenii conexe (lingvistică, logică, filozofie) sau îndepărtate (matematică, fizică etc.). Extrapolarea termenilor tehnici specifici științelor exacte este posibilă grație unor „limite «de cooperare»", în sensul că diferite discipline „au elaborat teorii și descrieri pe care oricine le recunoaște ca fiind tipic semiotice (de exemplu, lingvistica și teoria informației au dezvoltat noțiunea de cod; kinezica și proxemica explorează, cu rezultate rodnice, feluritele moduri de comunicare nonverbală)" [10].

Schimbarea de cod prin care un termen tehnic migrează și se restructurează în alt cîmp semiotic antrenează atît consecințe pozitive, cît și negative. Din situarea „în conexiune" decurg:

(+) a) largile posibilități interpretative ale modelului semiotic *interdisciplinar* [11], capacitatea sa de a da seamă de toate subsistemele semnului „text";

[7] *Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel" 1960—1971. Introducere*, antologie și traducere de Adriana Babeți și Delia Sepețean-Vasiliu, București, Ed. Univers, 1980, p. 443.

[8] S. Marcus, *Problematica simbolului*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 5, p. 581.

[9] Dicționarele de semiotică sînt puține și insuficient difuzate; în articolul *Semiotica, azi* („Ramuri", nr. 2/248, 15 febr. 1985, p. 3), reprodus în volumul *Semnificație și comunicare în lumea contemporană*, București, 1985, p. 9, S. Marcus menționează: Max Bense și Elisabeth Walther, *Wörterbuch der Semiotik*, Köln, 1973, tradus în spaniolă; A. J. Greimas și J. Courtés, *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Hachette, 1979, O. Ducrot, T. Todorov, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du language*, Paris, Seuil, 1972; în curs de publicare este un dicționar enciclopedic de semiotică, sub redacția lui Th. Sebeok.

[10] U. Eco, *op. cit.*, p. 16.

[11] „Semiotica este azi cadrul general epistemologic și metodologic al cercetării literare" (A. J. Greimas, *Despre sens. Eseuri semiotice*, București, Ed. Univers, 1975, p. 10, nota 1).

b) economicitatea și unificarea sistemului metalingvistic, la nivel global;

c) rafinarea unor concepte, prin relevarea funcțiilor specifice noilor contexte, adică o îmbogățire a intensiunii termenilor, consecutivă propagării lor extensive;

(—) d) solicitarea abuzivă a unor discipline-pilot (lingvistica, matematica)

e) confuzii provocate de ignorarea diferenței de sens a aceluiași termen ocurent în contexte teoretice diferite [12].

Pentru că în semiotică „lingvistica, logica și matematica sînt niște «premise minate»", dînd semioticii posibilitatea de a explora „noutatea nonnoutății" [13], se impune redefinirea prealabilă a termenilor extrapolați, chiar dacă în metalimbajul-sursă validitatea lor este incontestabilă.

1.1. Într-o primă fază, care nu este decît o poetică extensivă, semiotica a radiografiat textul prin componentele semantică, sintactică, verbală. LINGVISTICA a constituit filtrul și sursa terminologică esențială pentru elaborarea unui model al textului *ca limbaj*. Deoarece majoritatea conceptelor sînt fie comune, fie transpuse din lingvistică în semiotică (cf. noțiunile fundamentale: semnificat, semnificant, competență, performanță, gramatică etc.), ultima apare ca un derivat din cea dintîi. Situarea lingvisticii în cadrele unei semiotici literare/generale trebuie să ia în considerație următoarele obiecții:

i) Modelele pe care ea le utilizează nu vor fi (complet) adecvate cercetării semiotice aplicate unui material lingvistic specializat [14];

ii) Transpoziția lingvisticii în nonlingvistic ridică nu numai probleme de acceptabilitate, ci și de respingere, ceea ce motivează scepticismul unor cercetători [15].

1.1.0. Din gramatica generativ-transformațională au migrat în poetica generativă, aproximativ cu aceeași intensiune, termenii *structură profundă* (SP) și *structură de suprafață* (SS). Asistăm, paralel cu folosirea extensională și consolidarea acestor termeni lingvistici, la conotarea lor „poetică". Prin trecerea de la lingvistica propoziției/frazei, pentru care N. Chomsky a elaborat celebrul model generativ, la lingvistica *textului* (poetic), considerat ca semn lingvistic originar, termenii au suferit restructurări intensionale care i-au îndepărtat parțial de accepția originară.

Se știe că limbajul poetic se opune limbajului de comunicare prin proprietăți specifice care-i conferă statutul de *antilimbaj*; pentru a formaliza obstacolele ridicate de literaritate, T. van Dijk a propus reguli complementare rescrierii normale, numite de autor „reguli deviante/poetice/opționale" [16]. Și nu întîmplător S. J. Schmidt analizează structura tematică

[12] „Termenii pot dobîndi un sens decalat cînd sînt aplicați unui nou obiect ideologic, de exemplu obiectului pe care și-l elaborează o semiotică contemporană, și care este diferit de cîmpul conceptual în care au fost concepuți termenii respectivi" (J. Kristeva, *art. cit.*, p. 305).

[13] J. Kristeva, *art. cit.*, p. 305.

[14] Cf. J. Courtés, *op. cit.*, p. 38.

[15] După ce critică o „tradiție deplorabilă" care și-a luat în mod abuziv dreptul de a extrapola termenii lingvisticii generale la semioticile nonverbale, R. Lindekens (*Essai de sémiotique visuelle*, Paris, Ed. Klincksieck, 1976, p. 19, nota 14) propune, pentru a desemna unitățile potențial semnificative ale imaginii, termeni ca: *morfem iconic* (p. 15), *iconem* și *loc iconemic* (p. 18); alături de modelul fonologic (Trubetzkoy) autorul valorifică masiv stratificarea hjelmsleviană a semnului.

[16] T. van Dijk, *Aspects d'une théorie générative du texte poétique*, în A. J. Greimas (ed.), *Essais de sémiotique poétique*, Paris, Ed. Larousse, 1972, p. 159.

profundă (STP) — schemă abstractă a orientării tematice a textului, reprezentabilă printr-o „succesiune logic conexă de trăsături tematice" [17]. Oportună, expansiunea sintagmatică a termenului (SP→STP) marchează translația *de la sintaxă la semantică*. O schimbare de cod (de la sintaxa frazei la poetica narativă) a suferit și termenul *actant*, preluat de A. J. Greimas [18] de la Tesnière.

1.1.1. Extinderea semnificantului (= fapte culturale eterogene), marcînd trecerea de la semantica (structurală) la semiotică, antrenează redefinirea/introducerea unor concepte precum :

— *denotație* și *conotație*, termeni cărora U. Eco le atribuie mecanisme semiotice : „Diferența dintre denotație și conotație nu este definită aici, cum se întîmplă la alți autori, drept diferența dintre semnificația „univocă" și cea „vagă" sau dintre comunicarea „referențială" și cea „emoțională" etc. Ceea ce constituie o conotație ca atare este faptul că ea se instituie parazitar pe baza unui cod precedent" [19]. Autorul revine, din perspectiva teoriei codurilor, afirmînd prin negație că „denotația nu este un echivalent al extensiunii. La fel, conotația nu este un echivalent al intensiunii. Extensiune și intensiune sînt categorii ale teoriei valorilor de adevăr (parte a unei teorii a producției de semne), pe cînd denotație și conotație sînt categorii ale teoriei codurilor" [20].

— *lexem* și *semem*, semnificanți consacrați de școala greimasiană, sînt preluați în semiotica lui U. Eco printr-o permutare intensională : „Greimas înțelege prin /lexem/ manifestarea unei expresii caracterizată de diferite seme ; el numește, în schimb, /semem/ nu totalitatea acestor semne, cum facem noi acum, ci un anume „efect de sens" sau un itinerar special în lectura lexemului... Greimas numește lexem ceea ce aici numim semem și semem ceea ce numim itinerar al lecturii sau sens" [21].

— *izotopie*. Semantica structurală a furnizat poeticii acest termen preluat din fizică și definit de A. J. Greimas ca „un fascicol redundant de categorii semice" [22].

În semiotică, noțiunea *izotopii semiologice/ ~ derivate* conferă statut structural noțiunii „corespondențe" și deschide posibilitatea analizei textului ca sistem de coduri „într-o mare măsură izomorfe și traductibile unele prin altele" [23]. Decelarea acestor invariante tematice, cu funcție generativă (la nivel sistemic) și distinctivă (la nivel intrasistemic,) este relevantă pentru o *tipologie* a componentei semantice ; de asemenea, ea conduce la stabilirea unor izomorfisme între structura textului și structura lumii, așa cum

[17] S. J. Schmidt, *Teoria del testo e pragmalinguistica*, în *La linguistica testuale*, a cura di Maria-Elisabeth Conte, Milano, Feltrinelli, 1977, p. 269 ; și pentru M.-E. Conte, structura profundă este „mulțime ordonată și abstractă de instrucțiuni" (*Coerenza testuale*, în „Lingua e stile", XV, 1980, nr. 1, p. 258).

[18] A. J. Greimas, *op. cit.*, p. 269.

[19] U. Eco, *op. cit.*, p. 74.

[20] *Ibidem*, p. 116.

[21] *Ibidem*, p. 129, nota 17.

[22] A. J. Greimas, *op. cit.*, p. 289.

[23] *Ibidem*, p. 290 ; conceptul a fost nuanțat în analizele altor cercetători : F. Rastier, *Systématique des isotopies*, în *Essais de sémiotique poétique*, Paris, Ed. Larousse, 1972, p. 80—105 ; J.-M. Klinkenberg, *Le concept d'isotopie en sémantique et en sémiotique littéraire*, în „Le Français Moderne", nr. 3, 1973, p. 285—290 ; M. Arrivé, *Pour une théorie des textes polyisotopiques*, în „Langage" nr. 31, 1973, p. 53—63.

sugerează modelul poietic. Textstruktur — Weltstruktur — Theorie elaborat de J. Petöfi [24].

1.1.2. Analiza semică a permis n e o r e t o r i c i i să explice mecanismele interne ale tropilor și să restructureze inventarul tradițional al figurilor de stil în funcție de natura operațiilor dominante. Autoritatea Grupului μ a impus un metalimbaj de gradul al doilea [25] în al cărui vocabular intră : *metasemem*, *metalogism*, *metaplasme*, *metataxe* etc. [26].

1.2. P r a g m a t i c a își anexează, cu prioritate, teoria actelor de vorbire elaborată în FILOZOFIA LIMBAJULUI (J. L. Austin, J. R. Searle, O. Ducrot). Lingvistica textului s-a aventurat în universul *enunțării* cu ambiția de a-i evidenția *subiectivitatea* prin concepte ca : *acte de vorbire/acte de limbaj* (speech acts)/*acte de comunicare/acte locuționale* [27]; *act ilocutiv/act ilocuționar*; *act locuționar/act locutiv*; *act perlocuționar*; *enunț performativ* etc.

Deși teoria „quand dire c'est faire" (O. Ducrot) se bucură de o favoare cvasiunanimă, nu lipsesc atitudini polemice; relativ recent, A. Berrendonner a demonstrat, pe baza redefinirii pragmatice a termenului *act*, improprietatea folosirii sale în alte contexte decît *act locutiv* [28].

Semiotica românească este prudentă și relativ timidă în ce privește aplicarea acestor concepte la textul literar. Din moment ce pragmatica lingvistică a consacrat termenul *forță ilocutorie*, opțiunea lui Marin Mincu pentru *instanță elocutorie* [29] este neeconomică și perturbatoare.

1.3. LOGICA este un filtru obligatoriu în construirea unui model semiotic care să funcționeze nu numai vertical, ca relație semnificat — semnificant, ci și orizontal, în sintagmatica (trans)frastică [30]. *Modalizarea discursului*, *opoziția de contrarietate*, *alternative echipolente*, *disjuncție*, *permisiune disjunctivă*, *structuri orto-complementare* etc. și-au dovedit utilitatea în descrierea structurilor-tip. Pentru modelarea discursului implicit, a „golului" dintre semne sînt utilizați termenii : *implicație*, *inferență*, *presupoziție*. Relativ la raportul dintre acești termeni, considerăm necesare disocierile efectuate de U. Eco : „presupozițiile SEMANTICE fiind implicite, adică analitic „incluse", . . . ni se pare util să le numim nu atît presupoziții, ci mai curînd INCLUZIUNI SEMIOTICE (și trimitem la opoziția semiotic vs factual)" ; „Presupozițiile pragmatice și referențiale, în schimb, pot fi numite IMPLICAȚII FACTUALE și sînt obiect fie al practicii hipercodificării, fie al teoriei producției și interpretării semnice" [31].

1.4. Transferul unor noțiuni elaborate în ȘTIINȚELE EXACTE a sincronizat știința textului cu mutațiile gnoseologice survenite în epoca

[24] J. Petöfi, *Notes on the Semantic Interpretation of Verbal Works of Art*, în *Recherches sur les systèmes signifiants, Symposium de Varsovie, 1968*, The Hague, Paris, Mouton, 1973, p. 327.

[25] A. J. Greimas *(op. cit.*, p. 48) întrevede posibilitatea unei *metasemiotici*, disciplină care ar avea drept scop descrierea unor inventare de semiotici și de procedee sistematizate într-o „tipologie a modelelor".

[26] Grupul μ, *Retorică generală*, București, Ed. Univers, 1974, p. 42/3.

[27] Ultimii doi termeni sînt propuși de U. Eco, *op. cit.*, p. 203 și 16.

[28] „Un acte est un geste ou ensemble de gestes" (A. Berrendonner, *Éléments de pragmatique linguistique*, Paris, Les Editions de Minuit, 1981, p. 81). În urma acestei disocieri, fenomenele ilocutorii nu pot fi tratate ca *acte* de vorbire, ci „à l'inverse des quasi linguistiques, comme un cas de suppleance des actes par les mots" (p. 86).

[29] M. Mincu, *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică*, București, Cartea Românească, 1981, p. 254.

[30] Cf. S. Al-George, *Limbă și gîndire în cultura indiană. Introducere în semiologia indiană*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976.

[31] U. Eco, *op. cit.*, p. 147/8 și nota 21.

modernă, îndepărtînd-o radical de impresionismul critic. Concepte și tipare modelizante specifice, precum : *axioma alegerii*, *automorfism*, *entropie*, *graf*, *izomorfism*, *lanțurile Markov*, *modul*, *(non)saturație*, *teorema existenței* etc., primind conotații lingvistico-semiotice, au devenit funcționale îndeosebi în poetica generativă și în pragmatică.

Gramatica informațională explică „nu numai funcționarea unui sistem sintactic, ci și a oricărui tip de sistem structurat, ca de exemplu a celui numit 'semantic' (b) și a celui comportamental (c). Ceea ce, însă, teoria matematică a informației nu trebuie să explice este funcționarea unui cod ca regulă de corelație (d). În acest sens trebuie să fie clar că teoria informației nu este nici teoria semnificării și nici teoria comunicării, ci doar teoria posibilităților combinatorii abstracte ale unui S-cod" [32].

S-a demonstrat, în cazul poeticii lui I. Barbu, că *analiza matematică* poate constitui un auxiliar relevant în decelarea mecanismelor specifice [33]. Prin *Descrierea lui A*, întîiul text din volumul *Epica Magna*, Nichita Stănescu propune un tip de structurare ale cărei caracteristici (expansiune sistemică, cristalizare progresivă, nonsaturație la nivelul textului, reversibilitate „în spirală") sînt raportabile la structurile *disipative* [34] sau /și la structurile *fractale* [35] din fizică și, respectiv, matematică. Întrevedem posibilitatea cooptării unuia dintre acești termeni pentru desemnarea acestui inedit mod de structurare a textului poetic.

1.4.1. Fiind vorba de **utilizări retorice** și de metalimbaje transpuse, este (greu) de precizat „unde anume se oprește utilizarea metaforică... și unde începe utilizarea aceleiași terminologii în accepția ei pur tehnică" [36]. Cu atît mai nerecomandabilă este substituirea termenului tehnic cu o metaforă (*reflexivitatea* poeziei lui I. Barbu este analizată de M. Mincu ca *specularitate* = „oglindire" [37]); termenul apare și la alți critici literari, demonstrînd cum poate fi alterat un metalimbaj prin confundarea sa cu limbajul-obiect).

2. Patologia metalimbajului semiotic se manifestă ca :

2.1. INFLAȚIE A SEMNIFICANȚILOR cauzată de *s i n o n i m i a* termenilor tehnici, fenomen detectabil la toate nivelurile de analiză.

Textul este, pentru semiotică, *macrosemn* [38], *supersemn* [39], *discurs* [40], *totalitate semiotică* [41]; *intertextualității* i se preferă termenul *interdiscursivitate* [42].

[32] *Ibidem*, p. 56/7.

[33] M. Herivan (*Noua mitologie a universurilor deschise. Știința unei istorii paralele și interferente a Cunoașterii contemporane prin Știință, Artă și Tehnologie*, București, Ed. Eminescu, 1984, p. 188) menționează trei modele algebrico-matematice : integrala indefinită în *Uvedenrode*, grupul ortogonal $O_{(3)}$ în *Ritmuri pentru nunțile necesare* și modelul geometriei neeuclidiene a lui Poincaré în *Grup*.

[34] Concept elaborat de I. Prigogine și I. Stengers, *Noua alianță. Metamorfoza științei*, București, Ed. Politică, 1984.

[35] Cf. M. Herivan, *op. cit.*, p. 83 : „fractal este „ceva" cu formă extrem de neregulată sau extrem de întreruptă, fragmentată".

[36] E. Vasiliu, *Intertextualitate: cîteva disocieri necesare*, în SCL, XXXVI, 1985, nr. 1, p. 7.

[37] M. Mincu, *op. cit.*, p. 33—42, *§ Experiența speculară*, și p. 228, *§ Autospecularitatea limbajului*.

[38] M. Corti, *Principiile comunicării literare*, București, Ed. Univers, 1981, p. 41.

[39] J. Lotman, *Lecții de poetică structurală*, București, Ed. Univers, 1970, p. 57.

[40] T. Todorov, *Les genres du discours*, Paris, Seuil, 1978, p. 4.

[41] J. Kristeva, *La révolution du langage poétique*, Paris, Seuil, 1974, p. 219.

[42] A. Măgureanu, *Intertextualitate și comunicare*, în SCL, XXXVI, 1985, nr. 1, p. 15.

În poetica generativă, *structură (tematică) profundă = structură de adîncime = macrostructură*[43] *= genotext*[44]*; structura de suprafață* este *structură (nivel) de manifestare* la A. J. Greimas, în două etape ale cercetării[45], *fenotext* la J. Kristeva[46], *gramatică superficială / organizare superficială* la J. Courtés[47]. Focarul genetic al textului, lexematizat în SS, este fie *nucleu*[48], fie *modul textual*[49].

În analiza nivelului performativ a apărut sinonimia *metatext = text metalingvistic = autotext = artă poetică*[50], iar teoria enunțării a echivalat *subiectivitatea limbajului*[51] cu *personalizarea*[52].

Teoria versificației românești s-a îmbogățit recent cu două modele de regularizare a sistemului metric, numite *ritm dominant*[53] și, respectiv, *medie metrică*[54]. Termenii fiind echipolenți (exprimă, în forme diferite, același conținut) și, deci, echiprobabili, este dificil, în momentul de față, să acordăm prioritate unuia dintre ei.

Dubla terminologie perpetuează, în alte cazuri, o situație parazită în metalimbajul-sursă; astfel, *careul semiotic* este numit în semantica structurală și *model constituțional*, iar *categorie semică = axă semantică*[55].

2.2. IMPRECIZIE A CONCEPTELOR. Dimensiunile se referă la: i) intensiune și ierarhie. Exemplul tipic este *simbol*, „trop" ale cărui mecanisme generative sînt cînd subordonate, cînd supraordonate semnului[56].

Deși poetica și hermeneutica au opus polisemia simbolică sărăciei semantice a semnului, există tentative de răsturnare a raporturilor consacrate. Într-un „zbor invers", inspirat de semiologia franceză[57], M. Mincu decretează că melcul, riga Crypto, oul, Domnișoara Hus, corpul Herodiadei nu sînt simboluri, ci *semne*, deoarece „în momentul în care ele închid semnificații antitetice, încetează de fapt să mai semnifice și devin semne"[58]. Cu astfel de false premise (polarizarea sensurilor simbolice este echivalată cu suprimarea lor) se ajunge la generalizări inacceptabile,

[43] Th. Ballmer, *Macrostructures*, în *Pragmatics of Language and Literature*, II, ed. by T. van Dijk and W. O. Hendrics, University of Amsterdam, 1976, p. 8; termenul apare cu aceeași intensiune și la T. van Dijk, *op. cit.*, și la M. Corti, *op. cit.*

[44] J. Kristeva, *Séméiotiké. Recherche pour une sémanalyse*, Paris, Collection Tel Quel, 1969.

[45] *Op. cit.*, p. 315—316.

[46] J. Kristeva, *Séméiotiké...*, p. 132.

[47] *Op. cit.*, p. 54.

[48] E. Parpală, *Poetica lui T. Arghezi. Modele semiotice și tipuri de text*, București, Ed. Minerva, 1984, p. 194.

[49] M.-E. Conte, *op. cit.*, p. 258: „totalitate a constituenților lingvistici supraordonați unei structuri profunde logico-semantice".

[50] E. Parpală, *op. cit.*, p. 71; 257.

[51] É. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, II Paris, Gallimard, 1974, p. 79.

[52] E. Parpală, *op. cit.*, p. 273, nota 70.

[53] G. I. Tohăneanu, *Accidentări expresive ale traseului ritmic dominant*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 4, p. 317.

[54] M. Pop, *O propunere de interpretare metrică. „Între două nopți" de Tudor Arghezi*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 4, p. 308.

[55] J. Courtés, *op. cit.*, p. 56; 55.

[56] Cf. S. Marcus, *Problematica simbolului*, p. 581—584; R. Lindekens, *op. cit.*, *§ Du signe au symbole*, p. 140/1; R. Barthes, *Imaginarea semnului*, în *Pentru o teorie a textului*, p. 120—126: „Astăzi cuvîntul *simbol* a cam îmbătrînit; el este adesea înlocuit prin *semn* sau *semnificație*. Această alunecare terminologică traduce o anumită fărîmițare a conștiinței simbolice, în special în ceea ce privește caracterul analogic al semnificantului și al semnificatului" (p. 122).

[57] Cf. J. Kristeva, *Problemele structurii textului*, în *Pentru o teorie a textului*, p. 268—270.

[58] M. Mincu, *op. cit.*, p. 48/9.

precum „Contribuția barbiană constă în înțelegerea mutațiilor survenite pe calea *de la simbol la semn*, acesta din urmă fiind de o mai mare „transcendență", cum s-ar exprima poetul" [59].

Impură, semiologia franceză este răspunzătoare, în mare parte, de flexibilizarea conceptelor semiotice prin speculații filozofico-psihanaliste care au îndepărtat cercetarea de imperativul supunerii la obiect. Această deschidere eseistică explică largul prozelitism, efemeritatea grupării Tel Quel, ca și inconsistența rezultatelor.

Renașterea semiologiei (prin epigonii lui J. Derrida) în proiectul poststructuralist numit *deconstrucție* [60] favorizează, în prezent, o semiotică axată pe pragmatică.

Noțiuni ca: *discurs*, *productivitate*, *scriitură*, *textualitate* au fost asimilate — exterior — în metalimbajul criticii literare și mai puțin în acela al semioticii de orientare lingvistică [61]. Imaginația critică a identificat metafore ale textualizării acolo unde nu erau, iar termenului *scriitură* i se atribuie, abuziv, seme ideologice [62].

2.2.1. Datorită interferenței semice, anumite concepte se atrag reciproc, favorizînd utilizări improprii, subiective; după cum există tendința de a le confunda, semnalăm efortul de a le distinge.

S. Marcus deosebește *coerența* „capacitatea de comportare ca un întreg, ca un tot... e mai degrabă de natură semantică, ea trimite la un anumit sens global al textului" de *coeziune*, termen ce se referă la existența unei legături între părți, relație dominată de aspectul sintactic [63].

Amalgamare de sens, *cataliză (interpretativă)*, *inferență* sînt operații logico-semantice ce se implică reciproc, fără a se confunda.

P o l a r i z a r e a termenilor este cazul-limită de utilizare subiectivă a unui concept. Dat fiind că *macrostructură* formează o pereche lexicală cu antonimul său, *microstructură*, evidențiindu-se prin aceasta o opoziție de extensiune, considerăm inadecvată folosirea termenului ca sinonim al structurii profunde. Iată definiția lui Th. T. Ballmer: „putem concepe aceste macrostructuri ca axiome de bază ale textului, înmagazinîndu-i informația semantică; din ele sînt derivate, prin reguli ale logicii textuale, dispozitive de suprafață" [64]. Fiind *manifestări* (SS), macrostructurile formează „blocuri informaționale" [65], care, e drept, cooperează la „fatalitatea generativă" a textului. Entitate supraordonată, structura profundă se poate manifesta prin una sau mai multe macrostructuri izotopice.

În gramatica textului, coerența și completitudinea sînt atribuite de unii cercetători structurii profunde, în timp ce grupul advers le consideră atribute ale factorilor de suprafață [66].

Alte polarizări rezultă din mobilitatea unghiurilor de definire: „Dacă informația este definită fie ca *entropie* fie ca *NEG-ENTROPIE* (și deci

[59] *Ibidem*, p. 165/6.

[60] Cf. J. Culler (ed.), *On Deconstruction. Theory and Criticism after Structuralism*, 1983.

[61] Evidențiem rezultatele remarcabile ale semioticii italiene, germane, olandeze, daneze — „școli" care au perfecționat, urmîndu-le în rigoare, instrumentele poeticii structurale.

[62] Alexandra Indrieș (*Alternative bacoviene*, București, Minerva, 1984, p. 26) decelează, în *Poemă în oglindă*, „trei scrieri: simbolistă, expresionistă, *socialistă*" (su.).

[63] S. Marcus, *De la propoziție la text*, în *Semantică și semiotică*, sub red. acad. I. Coteanu și L. Wald, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 34.

[64] Th. Ballmer, *op. cit.*, p. 8.

[65] I. Coteanu, *Principii de analiză a textelor poetice*, în SCL, XXIX, 1978, nr. 2, p. 213.

[66] E. Werlich, *Typologie der Texte. Entwurf eines textlinguistischen Modells zur Grundlegung einer Textgrammatik*, Heidelberg, 1979, p. 115/6, nota 39.

ca fiind invers proporțională cu entropia), aceasta depinde de faptul că în primul caz informația este înțeleasă în sensul (a, i), iar în al doilea în sensul (b, i), deci ca informație deja selecționată, transmisă și receptată" [67].

ii) e x t e n s i u n e a termenilor. *Pragmatică* este decodat fie ca „set al factorilor situaționali în uzajul literar" [68] (= raport cod-utilizator), fie, în sens larg, ca „principles for getting things done, for having an effect on the world, for undertaking action with expectations about the consequences — in short, for *doing* things" [69]. *Text*, din perspectiva teoriei informației, este identic cu *mesaj* [70], iar într-o optică extensională ar trebui „să redefinim textul în așa fel încît sub incidența acestui concept să cadă atît operele literare, cît și cele muzicale, cele plastice și chiar „vorbirea" diverșilor indivizi sau a diverselor straturi socioculturale ale unei colectivități" [71].

T. Todorov atrage atenția că trebuie precizat dacă acordăm termenului *context* sensul restrîns de „recurență" (în plan sintagmatic) sau un sens lărgit, paradigmatic [72].

2.2.2. T e r m e n i i - u m b r e l ă sînt concepte vagi, imprecise, „bune pentru orice utilizare și deci pentru nici una" [73]. *„Iconismul"* lui Peirce, *interpretant*, *cod*, *semn* sînt, pentru U. Eco [74], termeni care, acoperind fenomene foarte disparate, pot conduce la omonimii metalingvistice. Întrucît aceste omonimii au origini empirice, e necesar să se precizeze tipul de cod la care se face referința ; în planul expresiei, echivocurile sînt evitabile grație *expansiunii sintagmatice* a termenilor, operație ce reflectă clivarea conceptului în seme funcționale. Are loc, în termenii lui Peirce, un proces de *semioză nelimitată*, dovadă a posibilităților sistemului de a se autoexplica : pentru a preciza semnificatul unui semnificant îi adăugăm un alt semnificant, care poate fi interpretat de un alt semnificant și așa mai departe.

Pentru *idiolect*, U. Eco propune sintagmele *idiolect estetic* (= devierile textului !), *idiolect de corpus* (sau stil personal), *idiolect de curent* sau *de perioadă istorică* [75]. Printr-un fel de substituție metonimică, *cod* este folosit pentru noțiunile : *hipercod*, *subcod*, *S-cod* (= cod de sistem), la rîndu-i identificat cu *structură* [76].

Intertextualitate, concept cu „o accepție destul de vagă" și deci lipsit de valoare clasificatoare și explicativă [77], a fost disociat în clasele : *intertextualitate*, *paratextualitate*, *metatextualitate*, *arhitextualitate*, *hipertextualitate* [78] și sintagmatizat ca : *intertextualitate reflexivă* [79], *intertextualitate intratextuală* [80], *intertextualitate de sistem* [81].

[67] U. Eco, *op. cit.*, p. 60.
[68] T. van Dijk, *Pragmatics and Poetics*, în *Pragmatics of Language and Literature*, II, Amsterdam, 1976, p. 26.
[69] G. M. Green, *Linguistics and the Pragmatics of Language Use*, în „Poetics", vol. 11, 1982, nr. 1, p. 46 ; cf. și U. Eco, *op. cit*, p. 76, nota 1.
[70] U. Eco, *op. cit.*, p. 192 : „ceea ce în mod curent numim 'mesaj' este de obicei un 'text' ".
[71] E. Vasiliu, *art. cit.*, p. 7.
[72] *Op. cit.*, p. 22.
[73] U. Eco, *op. cit.*, p. 95.
[74] *Ibidem*, p. 262 ; 95 ; 64, nota 8 ; 14.
[75] *Ibidem*, p. 344.
[76] *Ibidem*, p. 52—54 ; 171.
[77] E. Vasiliu, *art. cit.*, p. 3 și 8.
[78] G. Genette, *Palimpsestes*, Paris, Seuil, 1982.
[79] C. Tabarcea, *Analize paralele. Ion Barbu* : *„Grup" și „Mod"*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 4, p. 398—403.
[80] E. Parpală, *op. cit.*, p. 202.
[81] E. Parpală, recenzie la SCL XXXV, 1984, nr. 4, în LR, XXXIV, 1985, nr. 2, p. 153.

3. Încheiem considerațiile asupra metalimbajului semioticii literare cu examinarea termenilor ce desemnează disciplina însăși.

Gîndindu-se la o teorie care să includă atît o semiotică a sistemelor semnificante, cît și una a subiectului vorbitor, J. Kristeva a propus termenul *semanaliză*, ceea ce reprezintă, în opinia lui U. Eco, „o formă mai dezvoltată (și controlată tehnic) de hermeneutică fundamentată pe baze nu spiritualiste, ci materialiste" [82].

Există, de asemenea, tentative de a conferi termenilor *semiotică* și *semiologie* funcții semantice diferite, respectiv :

semiotică	*semiologie*
— științe ale expresiei	— științe ale conținutului
— științe ale naturii	— științe umaniste
— semiotici cosmologice	— semiotici antropologice [83].

În ciuda originii istorice diferite a celor doi termeni (semiologia continuă linia lingvistică saussuriană, semiotica — linia filozofică peirciană și morissiană), considerînd „periculos să mizăm pe o distincție terminologică ce nu păstrează acest sens la diferiți autori care o utilizează" [84], U. Eco impune termenul *semiotică* (ca echivalent al celui de *semiologie*), în conformitate cu carta constitutivă a Asociației Internaționale de Studii Semiotice, 1969.

3.1. Metalimbajul semiotic, aflat astăzi într-o fază „barocă", nu e în măsură să-i bucure pe semioticieni. Dacă e adevărat că proceselor cognitive le sînt inerente anumite *contraefecte*, pe de altă parte fiecărui sistem îi este proprie *autoreglarea*, cu efecte de optimizare. Elaborarea unor dicționare semiotice care să standardizeze uzul și să corecteze simptomele patologice a devenit un obiectiv prioritar al semioticii actuale.

Noiembrie 1984

Facultatea de Filologie
Craiova, str. Alex. I. Cuza nr. 13

[82] U. Eco, *op. cit.*, p. 382, nota 2.
[83] A. J. Greimas, *op. cit.*, p. 47.
[84] U. Eco, *op. cit.*, p. 13, nota 1

TEXTUALITATE DIALOGALĂ

LIANA POP

0. În cele ce urmează, dorim să facem cîteva considerații asupra unui tip special de textualitate, pe care l-am numit **textualitate dialogală** și care ni se pare util atît pentru teoria dialogului, cît și pentru teoria textului în general.

0.1. Înainte de a defini conceptul de **textualitate dialogală**, vom face cîteva observații cu privire la **textualitate în general**, așa cum a fost aceasta definită în cercetările de pînă acum. Nu dorim să trecem în revistă multiplele definiții ce s-au încercat, ne vom opri doar la cele mai semnificative pentru cercetarea noastră.

Unele studii definesc numai anumite particularități ale textului (textualității), cele mai tipice și general observate fiind : *unitatea* (Bertinetto, 1979, Berruto, 1979) și *caracterul global* (Oomen, 1979, Nowakowska, 1979). Unii cercetători au încercat descrieri la mai multe niveluri, distingînd trăsături cum ar fi : *coerența tematică*, *funcția comunicativ-culturală* și *performanța comunicativ-concretă* (Bertinetto, 1979).

Mai direct îndreptate spre definiții sintetice ale textualității par să fie studiul lui Heinrich Plett, pe de o parte, și cel al Ruqaiyei Hasan, pe de altă parte. Amîndouă conferă conceptului de textualitate descrieri globale și iau în considerare toate nivelurile semiotice. Astfel, la nivel pragmatic, Plett definește textul drept *unitate funcțională de comunicare;* la nivelul semantic, textualitatea s-ar defini prin *identitatea referentului* sau *unicitatea temei*, iar la nivelul sintactic, extensiunea minimală a textului s-ar constitui din *două propoziții corelate între ele* (cf. Plett, 1983). La rîndul ei, Ruqaiya Hasan definește textualitatea prin relația de *coeziune* de la diverse niveluri. Ar exista, astfel, o *coeziune sintactică (conexiune)*, o *coeziune semantică (coreferențialitate)* și o *coeziune pragmatică (identitate de sens situațional)*. Hasan reia o observație frecventă înainte în sociolingvistică, și anume : configurația contextuală a situației ar determina o *schemă de proces social*, reprezentată printr-un *potențial structural de acțiuni* (obligatorii și/sau facultative) ce determină constituirea unităților interacționale. Cercetătoarea analizează „etapele" obligatorii și facultative ale unui tip de dialog tranzacțional într-un magazin de legume (v. Hasan, 1979).

0.2. Exceptînd studiul mai sus amintit, conceptul de text a fost definit cu precădere pe baza textelor de tip monologal[1], aparținînd în general literaturii fixate prin scris. Drept consecință, definițiile textuali-

[1] Doar puțini cercetători vorbesc despre dialog ca text ; dintre aceștia Marciczewski amintește, în legătură cu textul general, și de o „ordine dialogală" (v. Marciczewski, 1979 : 396), iar Berruto remarcă faptul că poemul și conversația s-ar supune, ca texte, unor gramatici total diferite (v. Berruto, 1979 : 503). În schimb, Ruqaiya Hasan, în studiul său despre textualitate, se bazează în exclusivitate pe dialoguri (v. Hasan, 1979).

tății scapă din vedere un aspect important pe care ni se pare că îl pun în evidență tocmai discursurile de tip dialogal. Studiul nostru își propune : a) să releve faptul că aceste discursuri nu se conformează tipului de textualizare din definițiile cunoscute și b) să opereze, concomitent, o modificare sau cel puțin o deschidere în definirea conceptului în cauză.

0.3. Dacă prin **discurs** înțelegem un ansamblu coeziv legat de acțiuni verbale, iar prin text rezultatul coerent și consistent al unui asemenea ansamblu de acțiuni (cf. Măgureanu, 1979 : 129)[2], atunci **textualizarea** ar putea fi înțeleasă drept procesul de convertire a discursului în text (sau de interpretare a discursului ca text), așadar ansamblul de **proceduri** de la toate nivelurile, în măsură să confere discursului *coerență*, ca și ansamblul **procedurilor de progresie rematică și de noncontradicție**[3] prin care un discurs dobîndește *consistență* textuală. Menționăm că între termenii de *coeziune* și *coerență* facem următoarea distincție : considerăm *coeziunea* o *relație ce se stabilește în procesul enunțării (producerii) discursului* la diverse niveluri ale acestuia, iar prin *coerență proprietatea ce se conferă discursului-enunț în procesul interpretării* și prin care acesta este perceput ca *unitar* și *finit*.

1. Confruntînd conceptul de textualitate — așa cum a fost definit pînă acum — cu manifestarea sa în discursurile dialogale, considerăm că studiile lasă insuficient clarificată problema : **există o perfectă corelare a realizării textualității la toate nivelurile semiotice?** Cu alte cuvinte, **considerăm că un text este bine format la toate aceste niveluri?**

1.1. Cercetările par să fi dat răspunsuri parțiale la această întrebare. Delimitarea nivelurilor fiind o necesitate nu numai a demersului analitic, dar de multe ori chiar și a celui sintetic, rezultatele studiilor rămîn adeseori necorelate între ele și, deci, provizorii. Relația cel mai frecvent cercetată a fost aceea dintre *nivelurile semantic* și *sintactic*, în special raporturile și „articulațiile" logico-argumentative dintre unitățile semantice. *Nivelul pragmatic, acțional* a rămas mai puțin cercetat sau, mai bine zis, mai puțin corelat cu celelalte, dat fiind faptul că studiile s-au raportat, așa cum am arătat mai sus, mai mult la texte din sfera monologală a discursurilor ; or, în acestea, tipul de acțiune nu intervine cu atîta pregnanță, cum pare că o face în textele dialogale, unde *enunțarea* nu „se amestecă" atît de flagrant cu *enunțul*[4].

2. Considerînd **dialogul** drept o interacțiune predominant verbală ce poate duce sau nu la constituirea unui text, trebuie să punem în evidență

[2] Folosim termenul de **discurs** pentru a desemna textul sub aspectul **procesual** al enunțării, cel prin care vorbitorul pune în relație elemente verbale de la nivelul acțional ori tematic, construind unități. Fiind vorba despre aspectul enunțiativ, care privește construirea progresivă a textului prin procedee de *coeziune*, considerăm că la acest nivel putem vorbi numai despre unități minimale (microstructuri). Prin termenul **text** desemnăm un discurs enunțat și perceput ca **unitar** și **finit**. Unitățile textuale au caracter *coerent* (sînt macrostructuri).

[3] Charolles enunță *regula progresiei rematice* astfel : „Pentru ca un text să fie coerent din punct de vedere micro- sau macrostructural, trebuie ca desfășurarea lui să fie însoțită de un aport semantic continuu reînnoit" (Charolles, 1978 : 20). *Regula de noncontradicție* prescrie : „Pentru ca un text să fie coerent din punct de vedere micro- sau macrostructural, e necesar ca în desfășurarea lui să nu se introducă nici un element semantic ce ar putea contrazice un conținut enunțat sau presupus de o ocurență anterioară ori deductibil din aceasta prin inferență" (idem : 22).

[4] Enunțarea, în sensul de acțiune verbală ce pune interlocutorii într-o relație „juridică", impunîndu-le obligații și acordîndu-le drepturi de replică (cf. Ducrot, 1981 : 186). Enunțul este considerat rezultatul enunțării, suportul său verbal, „suprafața" cu care interlocutorul vine în contact și pe care o interpretează. În enunț, găsim mărci ale enunțării (persoana I și a II-a, prezentul indicativ, deictice etc.).

faptul că, în discursurile dialogale, nivelurile *semantic (referențial)* și cel *pragmatic (acțional)* „se împletesc" într-un tip special de relație : „obiectul discursiv", numit în mod curent „subiect de discuție" sau „temă", se construiește, ca în discursurile monologale, de altfel, concomitent cu acțiunea verbală a interlocutorilor. Dar, cum *în discursurile monologale* acțiunea verbală se bazează mai ales pe enunțarea unei singure „teme" și se încheie acolo unde aceasta se epuizează, în general *unitățile planului acțional se desfășoară paralel cu cele de la nivelul tematic, iar limitele unui monolog sînt direct dependente de încheierea temei* (ex. : conferința, cursul didactic, discursul politic, discursul juridic, genurile literare etc.).

2.1. Spre deosebire de **monolog**, considerat ca **acțiune verbală, dialogul,** ca **interacțiune**, pune mai mult în evidență cele două niveluri fundamentale ce se disting pregnant în discursurile dialogale, și anume :

— **nivelul interacțional** (pragmasemantic) — al desfășurării acțiunilor și reacțiilor verbale dintre interlocutori și
— **nivelul semantic-referențial** sau al desfășurării temei.

Considerăm că *fiecare dintre aceste niveluri deține cîte o sintaxă proprie, răspunzătoare de constituirea unităților dialogale de la fiecare nivel*. Am avea, astfel :

— **o sintaxă acțională** ce ar pune în relație acțiunile dialogale și
— **o sintaxă tematică** ce ar stabili relațiile logice, cauzale etc. în interiorul discursului.

Modul de organizare a discursului la cele două niveluri este specific pentru fiecare tip de discurs/text în parte. Este ceea ce încercăm să dovedim aici pentru un tip de discurs dialogal : **conversația.**

2.2. La nivelul sintactic al discursului/textului vom determina **unitățile sintactice interacționale** (de la nivelul pragmasemantic) și **unitățile sintactice tematice** (de la nivelul semantic-referențial). Ne-am propus stabilirea **unităților minimale** și **maximale** de fiecare tip, pentru a observa modul lor de succesiune și „cooperare" în discurs/text. Vom introduce tot aici noțiunea de **valență dialogală** a unui act, pe care o definim drept disponibilitate a unui act verbal de a fi complinit printr-un act verbal al interlocutorului (v. Pop, 1984 : 137). De asemenea, vom folosi termenii **de caracter discursiv** pentru unitățile ce se bazează pe satisfacerea unei singure valențe dialogale din configurația de valențe posibile ale unui act. Unitățile cu caracter discursiv nu sînt globale [5] și sînt deschise celorlalte posibilități combinatorii rămase nesatisfăcute. Dimpotrivă, unitățile cu **caracter textual** sînt acele unități care se întemeiază pe complinirea tuturor valențelor dialogale ale unui act verbal și, drept urmare, se constituie ca entități de sine stătătoare. Unități discursive și textuale vom distinge la amîndouă nivelurile stabilite mai sus.

2.2.1. La nivelul pragmasemantic al constituirii dialogului, se cere, așadar, studiată configurația de acte obligatorii și facultative și modul de înlănțuire a acestora (cf. Hasan, 1979). Legătura dintre replici este realizată de o funcție sintactică numită de cercetătorii de la Geneva [6] *funcție de integrare*. Structurarea sau integrarea replicilor în dialog s-ar datora, pe de o parte, unor proceduri de *programare* (construirea unităților prin

[5] Considerăm **globală** o (inter)acțiune verbală mai mult sau mai puțin ritualizată, în care actele nu lasă capacități combinatorii libere, contribuind fiecare la întregirea unei scheme acționale cunoscute.

[6] Au numit așa colectivul condus de Eddy Roulet, format din Antoine Auchlin, Jacques Moeschler și Anna Zenone, care au efectuat numeroase studii asupra dialogurilor autentice. V. de exemplu, numărul 44/1981 al revistei „Études de linguistique appliquée".

anticipare), iar pe de altă parte unor proceduri *retroactive* (interpretative) (cf. Auchlin, Moeschler, Zenone, 1981 : 104). Primul fenomen ni se pare a fi determinat de o **valență anticipativă**, pe care anumite acte ilocuționare par să o dețină în virtutea unor convenții socioculturale. Spre exemplu, actul de *întrebare*, prin excelență anticipativ, se cere complinit printr-un *răspuns*; *cererea* este urmată de *ofertă* sau *refuz*; actul de *mulțumire*, de o replică de *răspuns la mulțumire* ș.a.m.d. Datorită mecanismului anticipativ, așadar, întrebarea, cererea și mulțumirea se integrează în unități dialogale prin cuplare cu alt constituent de tip dialogal.

Mecanismul *retroactiv*, care integrează replicile în dialog printr-o mișcare de *întoarcere* asupra secvențelor anterioare, este un procedeu interpretativ : evaluarea globală sau numai parțială a mesajului anterior antrenează o schimbare în universul de discurs al interlocutorului, o situație nouă, în care motivele și intențiile acționale se modifică, pregătind un nou act : *replica* (cf. Măgureanu, 1979 : 48). Conform acestui mecanism, interpretarea unui act drept întrebare, cerere sau mulțumire conduce interlocutorul la selectarea unui act dialogal despre care știe că se găsește înscris în configurația de valențe a actelor inițiale, în cazurile citate : răspuns, ofertă/refuz și, respectiv, răspuns la mulțumire.

2.2.1.1. Ca **unitate minimală de interacțiune** am stabilit **structura dual㠠de acte : act inițial — reacție**, legate între ele printr-o **singură valență dialogală**, spre exemplu, unitatea minimală *cerere — ofertă*. Avînd în vedere că în această relație univocă de acte anumite valențe dialogale pot rămîne nesatisfăcătoare, considerăm unitatea minimală de la acest nivel ca avînd **caracter discursiv** și nu textual. În cazul unității *cerere—ofertă* rămîn nesatisfăcute valențe dialogale instituite de „codul bunelor maniere", și anume : actul de ofertă se cere la rîndul său complinit printr-o mulțumire, iar acesta din urmă, în continuare, printr-un răspuns formal la mulțumire : „Cu plăcere"/„N-aveți pentru ce"/„Pentru puțin" etc.

În schimb, complinirea tuturor valențelor dialogale ale unui act asigură satisfacerea completă a schemei acționale și duce la ceea ce Eddy Roulet, pornind de la Goffman, a numit *restabilirea stării de echilibru a situației* (cf. Roulet, 1981 : 8). Astfel se constituie o nouă unitate, condiționată de „umplerea" schemei interacționale a contextului situațional dat. Această unitate, delimitată inițial de o stare de dezechilibru, iar final de o restabilire a echilibrului o considerăm **unitatea dialogală minimală cu caracter textual.** „Conversaționaliștii" de la Geneva o numesc „schimb" și o definesc drept unitate minimală de coacțiune (Roulet, 1981 : 8). Avînd un caracter de **globalitate** (și, deci, de **coerență**) și conferind, prin aceasta, structură textuală interacțiunii, ni se pare că ea reprezintă **unitatea minimală cu caracter textual,** deosebită de **unitatea minimală cu caracter discursiv,** cum am definit, la nivelul pragmasemantic, **structura dual㠠act inițial — reacție.**

2.2.2. Din perspectivă semantic-referențială, textualitatea a fost definită la nivelul „subiectului de discuție" sau al „temei". Plett consideră tematica drept baza semantică a unității textuale. *Unicitatea temei* pare, într-adevăr, criteriul definitoriu de stabilire a **unităților dialogale** la acest nivel.

2.2.2.1. Condiții de bună formare a unei replici — așadar de formare a unităților dialogale semantice — a stabilit, printre alții, J. Moeschler, care distinge :

— *o condiție tematică* (CT), definită prin identitatea obiectului de discurs și

— *o condiție de conținut propozițional* (CCP), care reclamă existența unei relații semantice precise (de tip implicațional, antinomic, parafrastic) cu conținutul propozițional al actului inițial (cf. Moeschler, 1981 : 50).

În ceea ce privește relațiile ce se stabilesc între replici la nivel referențial, Maria Nowakowska menționează identitatea, incluziunea și negarea, care ni se par relații ce asigură doar caracterul **coeziv** al replicilor în dialog. Alte reguli de formare a dialogului la nivelul semantic a mai stabilit și Anca Măgureanu : cele două *reguli de noncontradicție* a replicii — pe de o parte cu conținutul propozițional enunțat anterior, iar, pe de altă parte, cu presupozițiile enunțurilor anterioare — se pot identifica cu *regulile de progresie rematică* și *de noncontradicție* ce condiționează **consistența textuală** a discursului (cf. Daneš, 1974 *apud* Marello 1979 ; Dijk 1971 ; Charolles 1978).

2.2.2.2. Unitățile dialogale de la acest nivel sînt dependente de unitățile tematice. **Unitatea tematică minimală** o considerăm **relația logică existentă între două propoziții aparținînd unor interlocutori diferiți.** Așa, spre exemplu, *confirmarea*, tip de replică definit la nivelul ilocuționar prin atitudinea identică a interlocutorilor față de subiectul de discuție, este determinată la nivel referențial de o **relație parafrastică** între cele două propoziții constitutive ale replicilor. **Completarea** unui act informativ al interlocutorului printr-o informație suplimentară constituie ceea ce se numește curent un *adaos* [7] ; această replică face tema să progreseze. În schimb **negarea** conținutului propozițional al unei intervenții anterioare dă naștere replicii numite *contrazicere* sau *infirmare*.

Unitatea maximală a nivelului referențial este **tema.** Schimbarea referentului, spune Plett, antrenează și „încheierea" textului.

După părerea noastră, unitățile minimale nu fac decît să asigure **coeziunea discursivă,** în timp ce unitatea maximală (unicitatea temei) efectuează operația de **textualizare** la acest nivel.

3. Dar **cum se efectuează textualizarea în discursurile dialogale ?** La care dintre nivelurile stabilite — interacțional sau tematic — se decid limitele interacțiunilor verbale ?

3.1. Considerăm că, dintre discursurile dialogale, *interacțiunile* numite *„de tranzacție"* formează un text atunci cînd tranzacția propriu-zisă este încheiată : la nivel acțional, cererea este satisfăcută prin ofertă, iar la nivel referențial, obiectul cererii a devenit obiectul ofertei și astfel iese din sfera de interese a interlocutorilor. **La cele două niveluri — acțional și tematic — construirea textului se face simultan.**

3.2. Nu la fel stau lucrurile în cazul *interacțiunilor* numite *„personale"* și, cu atît mai puțin, în cel al *conversației*. Interacțiune fără restricție tematică, conversația poate cuprinde una sau mai multe teme și, deci, poate constitui la nivel tematic unul sau mai multe texte ce formează împreună un singur discurs dialogal determinat de **unitatea acțională** și, mai în profunzime, de unicitatea intenției : a sta de vorbă [8]. **Limita textului de la nivel acțional nu coincide întotdeauna cu limitele textului de la nivelul tematic : în cazul conversației, unitatea acțională maximală (interacțiunea) transgre-**

[7] Pentru diverse tipuri de completări ale replicii, v. Tatiana Slama Cazacu, 1982.

[8] Robert de Beaugrande observă și el că un discurs poate include numai un text (romanul) sau, dimpotrivă, mai multe texte (conversația) (cf. Beaugrande, 1979 : 472).

De asemenea, Cesare Segre menționează că o conversație poate fi considerată ca un singur text de la începutul ei pînă la sfîrșit (v. Segre, 1979 : 78). Titzmann, pe de altă parte, susține că o secvență de conversație, ca și întreaga conversație pot fi considerate texte (v. Titzmann, 1979 : 103).

seazã **unitatea maximală tematică,** putînd fi constituită din mai multe texte la nivel referențial. Astfel, în cursul unei conversații, interlocutorii „alunecă" de la o temă la alta, construind mai multe texte (teme) în interiorul unuia și aceluiași discurs. **La nivelul acțional,** așadar, discursul dialogal numit conversație se manifestă ca o **acțiune unică,** circumscrisă de aceeași configurație situațională (loc, timp, participanți) și subordonată unei singure intenții. **La nivelul tematic,** însă, conversația poate fi **plurală.**

3.3. Pentru a ilustra cele afirmate mai sus în legătură cu interacțiunile de tip tranzacțional, dăm mai jos transcrierea unui dialog dintre o vînzătoare de flori (Vf) și doi cumpărători (soț și soție, Cm și Cf), ce a avut loc într-o piață din Cluj-Napoca.

T_1	1	Cm:	— Cu cît dai zambilele?
(T_2)	2	Vf:	— Io acuma mă duc acasă...
	3	Cm:	— Io nu te-am întrebat unde te duci, ci cum dai florile...
T_1	4	Vf:	— Cu 15...poftim...
	5	Cm:	— Cu 10, dacă vrei, dacă nu...
	6	Vf:	— Măcar atunci să luați două, să mă duc și io acasă...
	7	Cf:	— Da, două...na...

Interacțiunea este formată din 7 replici. La nivel acțional, configurația de acte este completă : cerere (1), discutarea prețului (3—6), ofertă (6), acceptare (7) și cumpărarea propriu-zisă (nu figurează în textul nostru, efectuîndu-se prin acte nonverbale). La nivel tematic, aparent sînt două teme : T1 (prețul florilor) și T2 (vînzătoarea vrea să plece). În realitate, replica 2, care introduce tema 2, este, indirect, un refuz de a vinde. Acest refuz este respins de cumpărătorul Cm, care relansează cererea, readucînd interacțiunea în „normal" (v. replica 3). Contestarea aceasta tematică dovedește că „ritualul" acțional vînzare-cumpărare nu permite introducerea unui alt subiect de discuție decît cel obișnuit (legat de vînzare). De asemenea, epuizarea „temei" duce și la încheierea tranzacției, simultan.

3.4. Pentru a exemplifica o situație de tipul conversație, dăm un dialog înregistrat într-o sală a unei instituții, în timpul unei pauze. Participanții sînt Dan, Ștefana și Gabi, colegi.

	. . . . .		
T_1	1	Dan:	— Gabi, săraca, nu se simte bine...
	2	Gabi:	— Atita mi-a fost de rău de duminică-ncoace, nu vedeți cum arăt?
	3	Dan:	— Ești cam palidă, da. Trăi să ieși și tu la schi...
T_2	4	Ștefana:	— Tu, ce fainã chestie ai!... Ai zis că haine de primăvară-mi arăți, nu de iarnă!...
T_1	5	Gabi:	— Așa-i de frig și mă doare capu'!...
	6	Ștefana:	— Toată iarna n-ai purtat-o? De ce n-ai purtat-o iarna? Ai zis că-i de gală?
	7	Gabi:	— Nu, da' așa..de...cucoană ...
T_2	8	Ștefana:	— Da, i-adevărat, da' să știi că-i fainã... Da' mie să știi că nu-mi place stilu' ăsta...da' să știi că-i foarte....
	9	Gabi:	— Da, toată lumea zice că-i fainã, da' io nu știu...da' într-adevăr nimic nu merge mai bine la ăsta... Mi-a prins bine că ține cald, știi?...
T_3	10	Dan:	— Bate vîntu?
	11	Ștefana:	— Io ba-mi trag gluga-n cap, ba mi-o dau jos...
T_4	12	Gabi:	— Nimic nu-i mai sensibil decît capu' pe lumea asta!...
	13	Dan:	— Da' și inima-i la fel de simțitoare!...

Am stabilit limitele dialogului (ale transcrierii) în funcție de stabilitatea datelor situaționale : el începe în momentul în care Gabi intră, continuă în configurația de 3 participanți și se încheie cînd unul dintre participanți (aici Dan) apreciază tema „saturată"[9]. De altfel, numărul participanților la dialog se modifică în momentul următor (Dan iese), ceea ce modifică datele situației și, deci, îi stabilește limitele.

Dialogul este de tipul „conversație" și este „favorizat" de locul comun în care se află interlocutorii. În virtutea unei reguli de politețe, persoane cunoscute, aflate într-un loc comun, angajează un schimb verbal sau, cum se mai spune, „întreține" conversația. Avem de-a face cu un asemenea exemplu, conversația de mai sus avînd un evident caracter fatic.

Interacțiunea — unică (o considerăm așa datorită configurației situaționale stabile) — dezvoltă *4 teme* : tema 1 (T1) : sănătate (Gabi nu se simte bine) ; tema 2 (T2) : îmbrăcăminte (Gabi are o haină nouă) ; tema 3 (T3) : vremea (Afară bate vîntul și e frig) ; tema 4 (T4) : sensibilitate (Capul e sensibil. Inima e sensibilă). Trecerea de la o temă la alta este acceptată firesc de interlocutori atunci cînd se face imperceptibil ori nu lezează în vreun fel persoana (v. trecerea de la T2 la T3 prin replicile 9—10 și trecerea de la T3 la T4 prin replicile 11—12). În cazul în care schimbarea temei se face brusc (v. replica 4 față de 3) și vine într-un moment cînd un participant consideră tema precedentă „neîncheiată" (Gabi ar mai dori să se vorbească despre suferința ei), interlocutorul poate să nu o accepte, continuînd tema inițială (ceea ce se întîmplă în replica 5, unde Gabi nu acceptă încă tema 2 ; o va accepta în 7).

Ceea ce am vrut să demonstrăm este că, într-o conversație, participanților li se pare firească alunecarea de la o temă la alta, că aceasta se face în virtutea unei „scheme" de comportament cunoscute și acceptate chiar cu plăcere, căci ea conferă dreptul și, deci, posibilitatea fiecărui interlocutor de a se face ascultat, „spunîndu-și păsul" (v. Gabi 2, 5, 7, 9, 12 ; Ștefana 11), ori erijîndu-se în autoritate (v. Dan 3 ; Ștefana 8 ; Gabi 9). Avem, astfel, în această *interacțiune unitară* — o conversație în pauză — o desfășurare de *4 teme* ce se leagă și revin (de ex. T1 revine în 12), formînd, în ciuda rupturilor aparente (lipsă de coeziune tematică între 3 și 4, 5 și 6, 9 și 10), un tot acțional coerent. Această unitate acțională se datorește unicității intenției participanților : de a se întreține în mod plăcut în timpul pauzei. Epuizarea unui „text" la nivelul tematic (ar fi 4 texte, coincizînd cu temele) nu blochează desfășurarea interacțiunii care se va încheia cu replica 13 a lui Dan : considerînd „saturată" conversația despre starea lui Gabi (T1) și despre modă (T2) — amîndouă puțin interesante pentru un bărbat —, Dan introduce tema cea mai comună posibilă (T3 : despre vreme), dar va fi oarecum exclus și din aceasta. El „pune capăt" conversației înlăturînd dramaticul temei 1 ce revine în 12 : replica 13 — o ironie care schimbă total tonul — face „ieșirea" posibilă.

4. Limitele textului fiind pînă acum apreciate în funcție de unicitatea temei, iar conversația bazîndu-se pe libertate și pluralitate tematică, ea a fost, de regulă, definită ca tip de discurs dialogal ce nu ajunge la constituirea unui text coerent și consistent (cf. Măgureanu, 1979 : 18). Conversația ar fi, așadar, un *nontext*, subîntins de un discurs incoerent și inconsistent?

[9] Despre „procesul intern de saturare" a temei ca factor conclusiv al conversației, v. și Moeschler, 1981 : 64.

Considerăm că nu și că ne aflăm în fața unui tip de discurs ce se supune textualizării — ca și celelalte discursuri —, dar unei textualizări de tip special pe care am numit-o **textualizare dialogală**.

4.1. Astfel, atît în discursurile monologale, cît și în cele dialogale, ni se pare că acționează dubla textualizare despre care am vorbit:

— **textualizarea acțională**, determinată de unicitatea tipului de acțiune care este dominantă în dialog și

— **textualizarea semantic-referențială**, determinată de unicitatea temei sau a „subiectului de discuție", secundară în dialog, dar determinantă în monolog.

Cele două tipuri de textualizare acționează simultan, dar în discursurile dialogale ele nu își impun limitele concomitent: conversația nu se încheie întotdeauna atunci cînd se epuizează o temă.

5. În concluzie, pentru teoria discursului și a textului în general, credem că trebuie reținută ideea că, **virtual, toate discursurile se supun dublei textualizări** și, deci, că analiza discursurilor trebuie să se facă la amîndouă nivelurile, cu stabilirea unităților discursive și textuale corespunzătoare. Cealaltă constatare a noastră privește teoria dialogului în special: **în discursurile dialogale, textualitatea nivelului acțional este determinantă pentru constituirea discursului ca text și dimpotrivă, în discursurile monologale, nivelul ce determină cu precădere caracterul textual al discursurilor este cel referențial, tematic.**

BIBLIOGRAFIE

Auchlin, Moeschler, Zenone (1981) Antoine Auchlin, Jacques Moeschler, Anna Zenone, *Notes sur les mouvements récursifs*, în „Études de linguistique appliquée" nr. 44, p. 104—112.

Beaugrande (1979) Robert de Beaugrande, *Text and sentence in discourse planning*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 467—494.

Berruto (1979) Gaetano Berruto, *A sociolinguistic view on textlinguistics*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 495—508.

Bertinetto (1979) Pier Marco Bertinetto, *Can we give a unique definition of the concept 'text'? Reflexions on the status of textlinguistics*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 143—159.

Charolles (1978) M. Charolles, *Introduction aux problèmes de la cohérence des textes*, în „Langue française" nr. 38, p. 7—41.

Dijk (1971) Teun A. Van Dijk, *Some Aspects of Text Grammars*, Mouton — The Hague — Paris.

Ducrot (1981) Oswald Ducrot, *Elocutionary and Performative*, în „Semiotica" Special Supplement, p. 181—201.

Hasan (1979) Ruqaiya Hasan, *On the notion of text*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 369—390.

Măgureanu (1979) Anca Măgureanu, *La structure du dialogue dans l'Œuvre d'André Gide. Vers un théorie du discours dialogué*, Teză de doctorat, Universitatea din București.

Marciczewski (1979) Witold Marciczewski, *A lattice-theoretical approach to the text structure study*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 391—404.

Marello (1979) Carla Marello, *Text, Coherence and Lexicon*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 618—633.

Moeschler (1981) Jacques Moeschler, *Discours polémique, réfutation et résolution des séquences conversationnelles*, în „Études de linguistique appliquée" nr. 44, p. 40—69.

Nowakowska (1976) Maria Nowakowska, *Towards a formal theory of dialogues*, în „Semiotica", nr. 17 : 4, p. 291—313.

(1979) *On a formal theory of texts*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 540—554.

Oomen (1979) Ursula Oomen, *Texts and sentences*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 272–280.

Petöfi (1979) János S. Petöfi (ed.) *Text vs. Sentence, Basic questions of text linguistics*, Helmut Buske Verlag, Hamburg.

Plett (1983) Heinrich Plett, *Știința textului și analiza de text*, București, Ed. Univers.

Pop (1984) Liana Pop, *Convenția dialogală*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 2, p. 134–141.

Roulet (1981) Eddy Roulet, *Échanges, interventions et actes de langage dans la structure de la conversation*, în „Études de linguistique appliquée", nr. 44, p. 7– 39.

Segre (1979) Cesare Segre, *The Nature of Text*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 77–88.

Slama Cazacu (1982) Tatiana Slama-Cazacu, *Structura dialogului. Despre „sintaxa dialogată"*, în SCL, XXXIII, nr. 3, p. 211–224, și nr. 4, p. 301–321.

Titzmann (1979) Michael Titzmann, *Text vs. Sentence*, în J. S. Petöfi (ed.), p. 101–122.

Februarie 1984

Facultatea de Filologie
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

COORDONATA CAUZALĂ

GH. N. DRAGOMIRESCU

Revenim asupra unei probleme de care ne-am ocupat acum două decenii și jumătate, într-un articol[1] în încheierea căruia ne propusesem să revenim : 1. pentru „a verifica încă o dată esența [lui *căci*] de conjuncție coordonatoare, comparînd propozițiile introduse prin *căci* cu celelalte propoziții coordonate, ale căror atribute esențiale le vom stabili în prealabil" și 2. pentru a pune în lumină „și structura stilistică a coordonatelor explicative". Ar fi trebuit să elaborăm un studiu destul de întins, pe care nu l-am mai întreprins, din motive oarecum obiective. În acel studiu urma să ne referim în special la argumentul care stă la baza clasificării conjuncției *căci* printre conjuncțiile coordonatoare. În articolul de față ne vom ocupa, pe scurt, numai de primul punct, considerînd cele ce vom arăta ca un simplu supliment esențial la articolul anterior : *modelînd comportamentul sintactic al tuturor conjuncțiilor coordonatoare admise ca atare, pentru a încerca integrarea lui* **căci** *în modelul respectiv.*

Cauzele fundamentale ce au generat incertitudinea în care au plutit definirea și clasificarea lui *căci*, începînd cu primele gramatici românești care s-au ocupat și de conjuncții, ar fi :

a) ignorarea etimologiei pronominalo-adverbiale a conjuncției și, în consecință, evoluția ei destul de complicată, pornită de la sensul de adverb interogativ și ajungînd la valoarea de conjuncție, chiar din secolul al XVI-lea, cu funcția de conjuncție ba subordonatoare, ba coordonatoare. (Pentru toate amănuntele etimologiei și evoluției lui *căci*, ca și citatele de rigoare, trimitem la articolul din 1960). Menționăm, pe scurt, aspectul comparativ al etimologiei lui *căci*, și anume geneza lui adverbială similară cu aceea a conjuncției fr. *car*, provenită din adverbul interogativ latin *quare*, ca și cu a conjuncției germ. *denn*, cu aceeași etimologie și aceeași valoare adverbială. („Aceeași funcție o are în germana medievală *wande*, *wan*, care era în germana veche *huanta* „de ce" ; se construia astfel, la origine, o interogativă independentă la care propoziția următoare dădea răspunsul, cf. dezvoltarea lat. *quare* în limbile romanice. Potrivit acestei geneze, propoziția avea topica unei propoziții independente.[2]) Este exact ceea ce se poate spune și despre conjuncția *căci ;*

b) ignorarea topicii lui *căci*, specifică tuturor conjuncțiilor coordonatoare, ilustrată chiar de texte vechi — adică introducînd numai o propoziție care *urmează* celei la care se referă, chiar și atunci cînd era folosită cu valoarea lui *pentru că*[3] ;

[1] *Structura gramaticală și stilistică a coordonatei cauzale*, în LL., IV, 1960, p. 39—63.

[2] Hermann Paul, *Deutsche Grammatik*, vierter Band, VEB Max Niemeyer Verlag — Halle (Saale), 1957, § 383.

[3] Vezi și Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960, p. 92.

c) sinonima lui *căci* coordonator cu toate celelalte conjuncții și locuțiuni conjuncționale cauzale menite subordonării. Sinonimia aceasta explică de ce și astăzi poate apărea un *fiindcă* în locul lui *căci* : „De cîte ori, în treacăt, îl vede aruncîndu-i ochiade galeșe pe sub ochelarii lui albaștri, *fiindcă* poartă ochelari albaștri, o apucă un fel de leșin la inimă ...[4] (Caragiale). Cauzala incidentă justifică un simplu detaliu lexical (anterior) al frazei, culoarea ochelarilor, care nu poate fi înțeleasă ca efect al cauzei exprimate de cauzala „fiindcă poartă...";

d) poate și unele „sechele" ale unor întrebuințări chiar străine de ideea de cauză, dar cu funcție subordonatoare. Astfel, în afară de folosirea ei în fruntea unei exclamative, cum o atestă chiar un exemplu din Delavrancea (vezi articolul nostru precedent), *căci* mai putea apărea și în fruntea unei atributive, a unei subiective, a unei completive directe („Să știi *căci* nu va fi izbîndă pe calea care tu mergi"; Biblia, 1688)[5].

★

Pentru a determina sensul și funcția coordonatoare a conjuncției *căci* este necesar să definim mai întîi conceptul de *coordonată*. În toate gramaticile, românești și străine, coordonată este propoziția legată de alta aflată *pe același plan* (adică tot principală sau tot secundară), care se află „pe picior de egalitate" *(Grammaire Larousse*, § 3) sau, și mai sugestiv, „propoziția de același grad" *(Kleine Grammatik der deutschen Sprache als Ergünzung zum Duden*, bearbeitet von Dr. Walter Jung, 1955, § 637), termen pe care îl reținem întrucît sugerează ideea că între relația de subordonare și cea de coordonare (în propoziție sau frază) există o ierarhie... gramaticală. În ce constă această ierarhie, iată o problemă care ar cere o dezbatere destul de subtilă și interesantă. Vom încerca să schițăm numai ideea că relația de coordonare constituie un nivel superior de construcție a unui enunț, în raport cu subordonarea. În ce constă superioritatea coordonării față de subordonare? În *capacitatea expresivă* a enunțului, pe care o considerăm superioară față de subordonare, prin definiție *discursivă*, și deci mai puțin sau deloc sugestivă. Coordonarea investește structura enunțului cu un coeficient superior de *entropie*, recte de expresivitate, întrucît indicele gramatical al relației de coordonare e mai puțin *explicit* decît cel al subordonării; iar această însușire este de așa natură încît el poate lipsi între propozițiile juxtapuse care, din această cauză, se numesc coordonate prin juxtapunere sau parataxă. Cu termenul modern de *entropie* se definește „gradul de incertitudine" a semnului lingvistic, ca mijloc de comunicare. Comunicarea verbală are două caracteristici firești : una pragmatică, aceea care pune accentul pe claritatea expresiei și pe certitudinea înregistrării mesajului, și alta estetică, aceea care neglijează oarecum natura explicită și nu neglijează prezența unor sensuri *implicite* ale expresiei, cum se întîmplă îndeosebi în limbajul poetic. Această realitate a limbajului se oglindește în primul rînd în vocabular, dar și în sintaxă, în care se află, în chip firesc, un coeficient de

[4] Posibilitatea substituirii între o conjuncție cauzală subordonatoare și „o conjuncție de coordonare cum este *car*" se menționează și în gramatica franceză. Cf. *Grammaire Larousse*, 1964, § 218.

[5] Vezi și R. Todoran, *În legătură cu* **și** *„să" în graiurile dacoromâne.* **Căci** *conjuncție completivă directă*, în CL XIII, 1968, 1, p. 35–38.

entropie pragmatică alături de unul de entropie estetică... Într-o frază ca : „Toate mi-s dragi, căci toate au fost atinse de Raluca : *aici a murit ea, aici vreau să mor și eu.* Sadoveanu, O. I 63, e greu de decis care e raportul dintre propozițiile *aici a murit ea, aici vreau (să mor și eu)* : copulativ, conclusiv, cauzal propriu-zis sau condițional" (G.A., § 711, p. 233). În structura paratactică a unui enunț, gradul de incertitudine, suma implicațiilor de sens gramatical sînt maxime. Coeficientul de entropie este cel mai mare, iar aceasta înseamnă și capacitatea maximă a expresivității. Dar coordonarea este realizată nu numai prin juxtapunere, ci și prin joncțiune, exprimată printr-o sumă de indici conjuncționali consacrați, la care se recurge mai întotdeauna pentru a se defini coordonarea : coordonate sînt propozițiile legate prin *și, sau, dar* etc. — se spune. Atît ! Dar de ce propoziția adversativă este coordonată *nu se spune !* După părerea noastră ar trebui să se invoce argumentul topicii, cel puțin. Dar, mai ales, în privința *adversativelor, conclusivelor* și *cauzalelor* (coordonate), despre care s-a făcut observația relevantă că sînt destul de apropiate [ca sens] de subordonate [6], se poate recurge și la argumentul semantic al implicației unui sens s u b i a c e n t, care poate fi ușor de identificat transpunîndu-l într-o structură subordonatoare sinonimă. Așa am procedat noi înșine în studiul despre adversativă (cea numită *restrictivă* și comparată cu subordonata concesivă)[7] și tot așa se poate proceda și cu conclusiva și cu cauzala. De aceasta din urmă s-a ocupat un autor[8], analizînd-o chiar din unghiul de vedere al implicației cauzale propriu-zise, pentru a argumenta clasificarea conjuncției *căci (că)* printre cele subordonatoare. Dar autorul însuși, după ce definește unele cauzale introduse prin *căci* ca propoziții care „arată cauza pentru care e formulată propoziția regentă (și atunci depinde de regentă + o altă propoziție *subînțeleasă* (s.n.), care cuprinde un verb de declarație"), face mențiunea (care anulează toată teoria !) : „Subînțelegerea *are un caracter logic, nu gramatical* (s.n.)". Așadar propoziția cauzală introdusă prin *căci* sau *că* o clasificăm între cauzalele subordonate, dar făcînd o analiză logică, nu gramaticală ! Noi îi zicem semantică (semantica indicelui gramatical), cum procedăm și cînd sesizăm sensul de opoziție concesivă pe care îl au toate adversativele (majoritatea adversativelor) numite de noi „restrictive" — după ce le-am descris structura gramaticală. În privința clasificării lui *căci (că)* printre conjuncțiile coordonatoare, e destul să trimitem la citatul de mai sus, pentru a spune *quod erat demonstrandum.*

★

Firește că semantismul oricărei conjuncții (sau prepoziții) ca indice gramatical se poate sesiza mai ușor dacă avem în vedere structura gramaticală a unui enunț (sau fragment de enunț), pe care o putem descrie și clasifica.

Într-o frază formată prin subordonare se poate adăuga orice propoziție coordonată, legînd-o fie de propoziția regentă, fie de cea subordonată. Arătăm mai jos modelul care ilustrează comportamentul sintactic specific tuturor propozițiilor coordonate recunoscute de gramatica uzuală :

[6] Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în SG I, 1956, p. 130.

[7] *Sintaxa și stilistica propoziținnilor independente*, Brașov, Tip. Astra, 1939.

[8] Sorin Stati, *Există propoziții cauzale coordonate?*, în LR, III, 1954, nr. 6, p. 92—98.

propoziția coordonată	coordonată cu o propoziție :
1. copulativă :	— regentă : „*Am plecat* să ne plimbăm *și ne-am întors tîrziu*”. — subordonată : „Am plecat *să ne plimbăm și să facem și cumpărături*”.
2. disjunctivă :	— regentă : „*Vom pleca* să ne plimbăm *sau vom rămîne acasă*”. — subordonată : „Vom pleca *să ne plimbăm sau să facem cumpărături*”.
3. adversativă :	— regentă : „*Am plecat* să ne plimbăm *dar ne-am întors acasă*”. — subordonată : „Am plecat *să ne plimbăm dar să facem și cumpărături*”.
4. conclusivă :	— regentă (a unei consecutive) : „*Am muncit așa de mult*, încît m-am îmbolnăvit, *deci n-am stat degeaba*”. — subordonată (consecutivă, deci sinonimică) : „Am muncit așa mult, *încît m-am îmbolnăvit, deci mi-am riscat sănătatea*”.

Apelînd la aceeași schemă, constatăm că și coordonata cauzală se conformează aceluiași model structural al frazei. Ea poate fi coordonată :

— cu regenta unei subordonate cauzale : „Știu că *s-a supărat pe* mine pentru că l-am dat uitării, *căci e foarte supărăcios*”. (Explicativă.)
„*Să nu se supere nimeni* pentru că n-a fost invitat, *căci n-am favorizat pe nimeni*”. (Motivare.)

— cu o subordonată cauzală (deci sinonimică) : „S-a supărat pe mine *pentru că l-am dat uitării, căci am acest obicei*”. (Explicativă.)

★

În privința substituirii între *căci (că)* și celelalte conjuncții și locuțiuni conjuncționale cauzale, facem următoarele observații. Într-o frază formată prin subordonare, în care subordonata este o cauzală, conjuncția *căci* se află, uneori, în situația de a refuza substituirea *funcțională* cu conjuncția subordonatoare, dovedind astfel că are alt *sens* cauzal : „Ai dreptate [1]/să fii supărat pe mine [2]/*pentru că* te-am dat uitării [3]/” poate deveni : „Ai dreptate [1]/să fii supărat pe mine [2]/*căci* te-am dat uitării [3]/, în care conjuncția *căci* nu mai exprimă aceeași relație cauzală (2 + 3), ci una cu regenta principală a frazei (1 + 3). Vorbitorul, prin *căci*, nu mai enunță cauza supărării, ci o *reflecție* menită să scuze, oarecum, efectul din propoziția 2, al cauzei din propoziția 3, a primei fraze, înlocuind în fraza a doua enunțul cauzei cu un enunț al recunoașterii cauzei ; recunoașterea justeții motivului supărării : „Ai dreptate... *căci*...”[9].

Pentru a sublinia specificul semantic al conjuncției *căci*, repetăm fraza de mai sus, redusă la două propoziții, prin eliminarea regentei „Ai dreptate”, substituind din nou pe *căci* lui *pentru că*. Astfel, pe cînd în : „S-a supărat pe mine *pentru că* nu l-am invitat” cauzala este nedespărțită prin virgulă, fiind determinativă, în : „S-a supărat pe mine, *căci* nu l-am

[9] Într-un manual de gramatică franceză, privitor la conjuncția *car*, se recunoaște că prin ea se introduce o propoziție „raționament” : „*Car* peut se remplacer par *en effet*, dont la place est assez libre et qui souligne plus fortement le raisonnement : « Cet élégant fumait, car c'était décidément à la mode » (Hugo)”. *Grammaire Larousse*, 1964, § 595.

invitat", cauzala are alt sens. În prima, vorbitorul enunță cauza, în primul rînd ori exclusiv, pe seama subiectului din regentă, iar în a doua își însușește ori măcar participă la logica relației cauzale — el poate da dreptate subiectului din regentă; în prima, cauzala ar putea fi intonată cu indiferență ori chiar cu surpriză și ironie.

Substituirea lui *căci* cu *pentru că* ori *fiindcă* constituie tot un fapt stilistic: „De-or trece anii cum trecură/Ea tot mai mult îmi va plăcè / *Pentru că*-n toată-a ei făptură / E-un „nu știu cum" și-un „nu știu ce" (Eminescu). Ceea ce ar trebui demonstrat, dacă ne-am ocupa de stilistică.

★

În sintaxa limbii germane, conjuncției *denn*, corespondentul lui *căci*, i se poate verifica funcția coordonatoare, în primul rînd prin topică — topica internă a propoziției principale, în opoziție cu aceea a unei propoziții subordonate: „Ich will meinen Freund besuchen, *denn* er ist krank" față de: „—*weil* er krank ist".

Dar și în privința lui *căci*, se mai pot menționa două aspecte ale sintaxei sale:

a) Nu îngăduie să fie coordonat ca toate celelalte conjuncții și locuțiuni conjuncționale cauzale [10].

b) Ca orice conjuncție coordonatoare, mai cu seamă *și*, *dar*, *sau*, apare frecvent, în proză mai ales, în fruntea unei fraze și chiar a unui alineat — fără ca cineva, care ar face analiza gramaticală a textului, să considere că avem de a face cu fenomenul „izolării subordonatei", cum ar fi cazul lui *pentru că* sau alta, a cărei regentă s-ar găsi în fraza imediat precedentă [11].

August 1985

București, str. Veteranilor 6
bl. M_{15}, sc. 3, ap. 43, sector 6

[10] Vezi LL IV, 1960, p. 53, și Mioara Avram, *lucr. cit.*, p. 92—93.

[11] Pentru economisirea spațiului am renunțat la analiza unor exemple din literatura română; din același motiv n-am vrut nici să abuzăm de trimiteri bibliografice, cu citate și comentarii, considerînd că acestea vor fi subînțelese atît de autorii vizați, cît și de cititorii avizați în materie. Menționăm totuși cîteva lucrări apărute după 1960 care, cu argumente și metode diferite, se apropie — mai mult sau mai puțin — de concluzia lucrării de față: Ecaterina Teodorescu, *Coordonata „cauzal"*, în „Studii și cercetări științifice" Filologie, XIII, 1962, fasc. 2, p. 246—251; Cornel Săteanu, *Coordonarea explicativă*, în LL, XI, 1966, p. 375—385; Emil Ionescu, *Probleme ale gramaticii coordonării în româna contemporană standard*, în SCL, XXXII, 1981, nr. 5, p. 449—464; C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 74, 148 și 288.

*BINEȚE**

P. P. PANAITESCU

Anumite cuvinte și expresii vechi românești, dispărute din limbă sau folosite azi numai dialectal, reapar uneori în scrisul literar, culese de autori în căutare de parfum arhaic, ba chiar și în lucrări critice și științifice. Academicianul Iorgu Iordan le numește „neaoșisme", presupuse, de cei care le întrebuințează, ca păstrătoare ale unei autenticități românești și ale unei frumuseți de care nu se bucură limbajul curent din zilele noastre [1]. Se întîmplă adesea ca nici măcar sensul adevărat al acestor „flori literare" să nu fie deplin înțeles de autorii moderni și de cititorii lor. Între acestea se cuprinde și expresia *a da bineațe*, *bineațe*. Iorgu Iordan, în articolul citat, trece cu dreptate pe *bineațe* între „neaoșisme", subliniind proveniența sa sămănătoristă: „A fost, de pildă, cazul lui *bineațe* și *a da bineațe*, de care mișunau povestirile și reportajele mai ales ale începătorilor, nemulțumiți de ... banalitatea echivalentelor *bună ziua* și *a da bună ziua*" [2].

Folosit și astăzi în graiul viu din Transilvania și Banat, urarea *bineați* și substantivul derivat dintr-însa *bineațe* erau curente în limba scriitorilor moldoveni din secolul al XVII-lea: „din rost îmi dzicéți *binéț*" (în *Psaltirea* lui Dosoftei) [3]; „De vor zice *bineață* unul altuia" *(Pravila Moldovei*, 1646) [4].

Este vorba, incontestabil, de o expresie formată pe teren românesc, derivată din *bine* (adverb sau substantiv), dar explicațiile ce s-au dat în dicționarele etimologice ale limbii române asupra felului cum s-a făcut această derivare, precum și asupra înțelesului expresiei *bineț(i)* în limba veche românească sînt greșite.

Dicționarul limbii române moderne (1958) explică pe *binéțe* prin prescurtarea urării *bine ați venit*, adică prin căderea lui *venit* rămîne *bine-ați*. La fel, prin *bine-ați venit* contras, lămurise salutarea *bineațe* și I.-A. Candrea, în *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. În schimb, *Dicționarul limbii române* din 1914, al Academiei Române, propune scurtarea lui *bine ați fi*, pluralul lui *bine ai fi*, prin căderea lui *fi* rămînînd *bine-ați* .... Această etimologie fusese dată mai înainte și de H. Tiktin *(Dicționar român-german*, din 1903, *sub voce)*.

A deriva pe *bineț(i)* din *bine-ați* ... cu eliziunea unui membru al predicatului verbal plural ni se pare o construcție nepotrivită cu spiritul

* Acest scurt articol, redactat de P. P. Panaitescu în intervalul 1963–1967 și rămas în manuscris, l-am găsit (un exemplar dactilografiat, cu corecturi autografe) în arhiva pe care soția istoricului, d-na Silvia P. Panaitescu, mi-a încredințat-o spre cercetare. După două decenii de așteptare, explicația propusă de P. P. Panaitescu intră acum în circuitul științific. Publicarea articolului este o restituire utilă *(Ștefan S. Gorovei*, ianuarie 1985).

[1] Iorgu Iordan, *„Neaoșisme"*, în LR, XII, 1963, 2, p. 158–164.

[2] *Ibidem*, p. 159.

[3] După H. Tiktin, *Dicționar român-german*, s.v. *bine*.

[4] După: Academia Română, *Dicționarul limbii române*, *sub voce*.

limbii române. Fonetic, nu se poate constata diftongarea lui *e* în cuvîntul *bineț(i)* în limba vorbită, ceea ce ar fi obligatoriu dacă la baza expresiei ar sta un *bine-ați*. De asemenea, este de observat că nu există o predilecție pentru folosirea lui *bineți* ca urare de bun sosit, presupusă în chip necesar de etimologia *bine ați (venit)*.

Un text din veacul al XVII-lea, nerelevat pînă acum în discuția expresiei *bineț(i)*, poate da lămuriri mai precise. Este vorba de poema istorică a lui Miron Costin, redactată în 1684, *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*[5]. Istoricul-poet povestește, în limba polonă, legenda „descălecatului" Moldovei, venirea peste munți a voievodului maramureșean Dragoș, cu ceata lui înarmată de vînători de fiare sălbatice. Urmărirea zimbrului îi duce pînă la o prisacă, pe malul unui rîu. Acolo dau de prisăcarul Iațco, eponimul fondator al satului Iței, căruia descălecătorii îi strigă : „*Binec* [citește, conform foneticii alfabetului polon : *bineț*] *ome*"[6]. Pe marginea textului versificat, autorul obișnuiește să dea explicații și completări în latinește. În dreptul cuvintelor citate, Miron Costin adaugă : „*Binec, bene tibi, pro pomoga Bog*" (ultimele două cuvinte, în polonă : „Doamne, ajută"). În versiunea cealaltă a poemei, datorată și ea lui Miron Costin, glosa marginală latină sună întrucîtva deosebit : „*Binec ome, bene tibi homo*". Socotim că istoricul moldovean a aflat termenii *bineț ome* în graiul vorbit în vremea lui în Moldova. Totuși, N. Iorga, într-o recenzie la ediția *Poemei polone* din 1929, scria : „Acel *Bineț oame* pare luat dintr-un mai vechi izvor, nu fabricat arhaic de Miron însuși"[7]. Am arătat că *bineț(i)* apare și în *Psaltirea* lui Dosoftei, contemporanul lui Miron Costin, deci nu poate fi vorba de un arhaism sub pana autorului *Poemei polone*, care ar fi vrut să redea limba vorbită în vremea descălecătorului Dragoș din veacul al XIV-lea. Oricum, el traduce expresia în latinește în cunoștință de cauză.

Dacă *bineț(i)*, transcris în alfabet polon *binec*, înseamnă „bene tibi", atunci nu mai poate fi vorba de *bine-ați* . . . , ci de o compoziție de două cuvinte : *bine-ți(e)*, o urare adică, fără nici o eludare a vreunui cuvînt. În textul lui Miron Costin, povestirea este de așa natură, încît urarea nu este adresată celor (bine) veniți, ci celui bine găsit (unul singur).

Explicația trasă din traducerea latină a expresiei *bine-ți* într-o glosă la *Poema polonă* a lui Miron Costin este întărită și de un pasaj din *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601* de Nicolae Costin[8]. În această cronică, redactată la începutul secolului al XVIII-lea, fiul lui Miron Costin a compilat și a prelucrat multe pagini din manuscrisele rămase de la tatăl său, între altele și *Poema polonă*, din care a luat și a redat în românește povestirea poetică despre „descălecatul" Țării Moldovei. Pasajul privitor la prisăcarul Iațco și la salutarea *bine-ți* este redat astfel în cronica lui Nicolae Costin : „[descălecătorii] au aflat în mijlocul unii reade [pădurice] deasă o priseacă cu stupi, la care era trăi-

[5] Miron Costin, *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, ed. P. P Panaitescu, Academia Română, memoriile secției istorice, seria III, tom. X, 1929, p. 60 (424) textul polon și 106 (470) traducerea.

[6] Românește în textul polon.

[7] N. Iorga, *(Recenzii)*, în „Revista Istorică", XVI, 1930, p. 106.

[8] Ediția I. St. Petre, București, 1942, p. 172.

toriu un rus îmbătrînit la acel loc cu priseacă. Pe carele *întrebîndu-l* [9]: Bineți oame?'' [10].

În acest text de cronică, *bine-ți(e)* apare sub formă interogativă, cu sensul *bine-ți (este)?* În izvorul folosit de Nicolae Costin, adică în *Poema polonă* a lui Miron Costin, expresia *bine-ț(i)* are sensul unei urări, sens confirmat de glosa latinească de pe marginea versurilor, glosă datorată autorului.

Așadar, *bineț(e) (a da bineț(e))* este un substantiv format pe baza urării (sau întrebării) *bine ți* [apare pronunțat: *bine-ț(i)*], ce se întîlnește pe paginile cronicarilor moldoveni din veacul al XVII-lea și de la începutul celui următor. Ortografia corectă este deci *bine-ți(e)*. Expresia nu are legătură cu *bine ați venit* sau cu *bine ați fi*, prezentate ca etimologii în principalele dicționare ale limbii române de pînă acum.

[9] Sublinierea noastră.

[10] Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, *loc. cit.* Dintre cele două versiuni, ambele, probabil, datorate autorului, numai cea cu dedicația către domnul Moldovei reproduce expresia *bineți*, în versiunea adresată către „cititor" ea lipsește.

NOTE LEXICALE
CUVINTE NOI DIN TERMINOLOGIA MUNCII *

ION MOISE

argepól s. sg. „copolimer acrilo-butadien-stirenic produs de Combinatul Petrochimic Pitești" (<*Arge*[ș] + *pol*[imer]).

argeténa j s. sg. „polietilenă de joasă presiune produsă de Combinatul Petrochimic Pitești" (<*Arge*[ș] + [poli]*et*[il]*ena j*[oasă]).

argeténa i s. sg. „polietilenă de înaltă presiune produsă de Combinatul Petrochimic Pitești" (<*Arge*[ș] + [poli]*et*[il]*ena i* „înaltă").

asamblatór, *-i* s. „muncitor specializat în asamblarea pieselor, subansamblurilor și pregătirea unui produs complex finit".

butói, *-oáie* s. „roată de rulment, corp de rulare în formă de butoi".

cap de cal, *cápete ~* s. „cap al balansierului sondei petroliere".

cap de verticalitáte, *cápete ~* s. vezi *cap de cal*.

cápră, *-e* s. „suportul balansierului sondei petroliere".

călitór, *-i* s. „muncitor specializat în călirea pieselor metalice în băi de sare pentru creșterea durității".

centratór, *-i* s. „muncitor specializat în fixarea centrului unei piese de prelucrat, în stabilirea poziției sculei față de centrul materialului de prelucrat".

chituitór, *-i*, fem. *chituitoare*, *-oare* s. „muncitor specializat în astuparea cu chit a găurilor rămase în placaj după presarea lui".

cioáră, *-i* s. „suport de agățare și fixare a prăjinii lustruite la capul de cal al instalației de pompare a sondei petroliere".

ciocán-matrițór, *ciocáne-matrițoáre* s. „mașină folosită la forjarea în matrițe".

cocsár, *-i* s. „muncitor specializat în cocsare" (vezi DCR).

colivíe, *-i* s. l. „carcasă pentru rulmenți, piesă care susține corpurile de rulare ale rulmentului, adică bilele sau rolele"; 2. „supapă, port-scaun pe care se fixează o bilă care închide partea de jos a pompei sondei petroliere".

conducătór foárfecă, *-i ~*, fem. *conducătoáre ~*, *-oare ~* s. „muncitor specializat în tăierea furnirelor la dimensiunile necesare și în eliminarea defectelor prin tăiere la foarfecă".

cromátor, *-i* s. „muncitor specializat în acoperiri galvanice cu depunere de crom pe anumite piese".

debitatór-găurítor, *-i* s. „muncitor specializat în găurirea și tăierea unui material în bucăți cu formele și dimensiunile adecvate pentru folosirea sau prelucrarea lui ulterioară".

* Vezi și LR, XXVII, 1978, nr. 6, p. 585–589; LR, XXVIII, 1979, nr. 5, p. 511–514; LR, XXX, 1981, nr. 2, p. 131–135; LR, XXXII, 1983, nr. 2, p. 121–125.

decapatór, *-i* s. „muncitor specializat în curățirea de impurități a unor materiale metalice pentru a spori aderența adezivului" (< *decapa* + *-tor*).

déget, *-e* s. „dispozitiv pentru prinderea și susținerea în interiorul turlei sondei petroliere a țevilor de extracție și a prăjinilor".

desfășurătór, *-i*, fem. *desfășurătoáre*, *-oare* s. „muncitor specializat în desfășurarea placajului pe calități și grosimi și așezarea lui în stive după ce a fost sortat".

despicătór, *-i*, fem. *despicătoáre*, *-oare* s. „muncitor din industria emnului specializat în despicarea capetelor de bușteni în bucăți mai mici".

despicătór de capete, *-oare* ~ s. „cuțit de ghilotină pentru despicat capetele buștenilor în bucăți mai mici".

destufizá, *-ez* vb. I tranz. „a curăța de stuf o anumită zonă de baltă".

distilór, *-i* s. „muncitor petrolist specializat în distilarea gazelor".

dusisatór-polizatór, *-i* s. „muncitor specializat în polizarea și finisarea unor suprafețe dure".

eboșatór, *-i* s. „muncitor specializat în îndepărtarea așchiilor de pe suprafața metalelor și în finisarea ei".

electrotehníst, *-i* s. „muncitor specializat în montarea, verificarea și controlul aparatelor electrice pneumatice".

emailatór, *-i* s. „emailor, muncitor specializat în lucrări de emailare".

etalonárea sondei, *-ile* ~ s. „măsurarea țițeiului pe care îl extrage o sondă într-o unitate de timp".

fíniș, *-uri* s. „fineață, teren pe care crește (în mod natural sau prin cultivare) iarba pentru fîn".

forajíst, *-i* s. „muncitor petrolier specializat în foraj".

formatizá, *-ez* vb. I tranz. „a da dimensiunile cerute unui placaj prin tăierea marginilor la circularul de formatizat".

fosfatatór, *-i* s. „muncitor specializat în fosfatare, în depunerea de fosfați pe material pentru ușurarea alunecării în matrițe".

fug, *-uri* s. „pană, loc rămas liber între două foi de furnir lipite pe cant, pe grosime".

furajeríe, *-i* s. „loc unde se păstrează furajele".

impregnatór, *-i* s. „muncitor specializat în impregnarea cu cauciuc, masă plastică sau alte substanțe a țesăturilor pentru mărirea rezistenței".

instalatór sanitaríst, *-i* ~ s. „muncitor specializat în lucrările de montare și reparare a instalațiilor sanitare".

înfășurătór furnire, *-i* ~, fem. *înfășurătoáre* ~, *-oare* ~ s. „muncitor specializat în înfășurarea pe o rolă a furnirelor care ies de la derulor".

întoláre, *-i* s. „introducerea tolelor în bobina unui transformator".

matrițór, *-i* s. „matrițer, muncitor specializat în confecționarea pieselor în matrița închisă".

parcagíu, *-i* s. „muncitor dintr-un parc petrolier".

peisagíst-floricultór, *-i* ~, fem. *peisagístă-floricultoare*, *-e* ~ s. „tehnician floricultor specializat în amenajarea scuarurilor și în utilizarea plantelor ornamentale".

pensáre, *-i* s. „strîngerea și fixarea sudurii prin contact cu un dispozitiv special".

pitezín s. sg. „erbicid cu conținut ridicat de simazin și propazin care se folosește în viticultură și pomicultură, produs de Combinatul Petrochimic Pitești" (< *Pite*[*ști*] + [*sima*]*zin*).

policalificá, *policalific* vb. I refl. și tranz. „a (se) califica în mai multe activități".

p.p.f.-ist, *-i* s. „placajist (< [muncitor la] placaj, panel, furnir)[1].

rebonéx s. sg. „negru de fum de tip HAF și I.S.A.P. granulat, uscat sau umed, produs de Combinatul Petrochimic Pitești".

semiindústrie, *-i* s. „ramură a producției materiale și a economiei naționale în cadrul căreia un produs al naturii este transformat parțial în produs industrial".

térpit s. sg. „cauciuc etilen-propilen-dienă produs de Combinatul Petrochimic Pitești care se folosește în construcția de mașini și în industria ușoară" (< *ter*[polimer] *Pit*[ești]).

tocătorist deșeuri, *-i* ~, fem. *tocătoristă*, *-e* ~ s. „muncitor specializat în tocarea deșeurilor lemnoase care merg la PFL (plăci fibrolemnoase)".

túlmen, *-i* s. „muncitor petrolist specializat în distribuirea și primirea de materiale la rampa de scule" (< engl. *toolman*).

uscătór, *-i*, fem. *uscătoáre*, *-oare* s. „muncitor specializat în uscarea furnirului la uscătorul cu role și duze cu aer cald".

vrachiér, *-e* s. „vapor de marfă care transportă materialele în vrac".

zidár-roșár, *-i* s. „zidar care construiește numai zidul de cărămidă (de roșu) fără tencuială și fățuială".

xerografíst, *-i* s. „muncitor specializat în xerografie".

Octombrie 1983

Institutul de Învățământ Superior Pitești, str. Gheorghe Doja nr. 41

[1] Vezi LR, XXVII, 1978, nr. 6, p. 587.

MICA PUBLICITATE – UN „COD RESTRÎNS"?

VICTORIA POPOVICI

1.0. Vom porni, în această încercare de abordare globală a sistemului micii publicităţi (M.P.), de la teoria codurilor elaborate şi restrînse a lui Basil Bernstein [1], pe care o preluăm într-o accepţie mai generală, în sensul reducerii distincţiei dintre cele două tipuri de coduri la caracteristicile lor structurale şi comunicaţionale.

1.1. În acest context, ne interesează în primul rînd selectarea unui număr de trăsături definitorii pentru codul restrîns, pe baza cărora putem aprecia gradul în care M.P. se constituie sau are tendinţa de a se constitui drept un cod restrîns.

Codul restrîns se caracterizează prin posibilitatea ridicată de predicţie la nivel sintactic şi printr-un vocabular „luat dintr-o sferă restrînsă"; în situaţiile ideale ale codului restrîns, predicţia este posibilă şi la nivel lexical. Sensurile predominante sînt cele concrete, descriptive sau narative [2]. Enunţurile „vor tinde să fie *impersonale*, în sensul că discursul nu este în mod special pregătit pentru a exprima un referent particular" [3]. La nivelul semnificaţiilor, esenţial pentru codul restrîns este faptul că vehiculează simboluri **sociale** (generalizate), datorită referirii permanente la interlocutor ca reprezentant al aceluiaşi grup sau statut social [4]. Din acest motiv, vorbitorul nu are nevoie să-şi modifice, pe parcursul enunţării, strategia discursivă, el putîndu-se baza pe intenţiile receptorului [5].

1.2. În anumite „contexte comunicaţionale", atunci cînd se impune „restrîngerea semnalizării verbale a experienţei individuale" [6], codul restrîns poate fi şi este folosit de către toţi membrii societăţii, recursul la un cod restrîns fiind, în aceste situaţii, conştient, deliberat. Se poate vorbi în asemenea cazuri de constituirea codului restrîns drept un cod **funcţional** restrîns; este cazul relaţiilor reglementate în cadrul armatei, al relaţiilor de protocol, al limbajului administrativ şi, într-o măsură pe care vom încerca s-o determinăm în analiza de faţă, al M.P.

1.3. Spre deosebire de celelalte tipuri enunţate sub **1.2.**, în cazul cărora codul restrins „nu afectează neapărat *cantitatea* vorbirii, ci numai

[1] *Linguistic Codes, Hesitation Phenomena and Intelligence*, în „Language and Speech", vol. 5, Part 1, 1962, p. 31–46 (Bernstein 1962); *Elaborated and Restricted Codes: an Outline*, în Stanley Lieberson (ed.), *Explorations in Sociolinguistics*, 1966, p. 126–133, citäm după traducerea românească din L. Ionescu-Ruxăndoiu, D. Chiţoran, *Sociolingvistică*, Bucureşti, 1975, p. 252–257 (Bernstein 1966); *A Sociolinguistic Approach to Socialization; with Some Reference to Educability*, în J. J. Gumperz, Dell Hymes (ed.), *Directions in Sociolinguistics. The Ethnography of Communication*, 1972, p. 456–497 (Bernstein 1972).

[2] Bernstein 1966, p. 254.

[3] Bernstein 1962, p. 33.

[4] Bernstein 1972, p. 477.

[5] Bernstein 1962, p. 33.

[6] Bernstein 1966, p. 255.

forma ei" [7], M.P. se caracterizează și prin comprimare sintactică, datorită presiunii economice căreia îi sînt supuși emițătorii (cf. **2.4.b**).

2.0. Pentru un individ, indiferent de statutul său social și profesional, a da un anunț la M.P. înseamnă, în linii mari, a transmite, contra unei anumite sume de bani, către un receptor general, un mesaj încadrat într-o tipologie prestabilită, prin intermediul unui canal instituțional și uzînd de un anumit cod. Dacă luăm în considerație rubricile tematice ale M.P., schema comunicațională de mai sus se îmbogățește în următoarele direcții :

2.1. Mesajul este, așa cum îl concepe mental emițătorul, unic și irepetabil, ca rezultat al unei experiențe unice. O dată cu decizia de a comunica „celorlalți" această experiență individuală prin intermediul unui sistem, în mare parte, codificat, mesajul se socializează, devine purtător al unor „simboluri sociale", în sensul renunțării la individual în favoarea a ceea ce este comun tuturor indivizilor într-o situație dată. De exemplu, experiența subiectivă a pierderii unei rude apropiate trebuie obiectivizată și socializată, esențiale fiind într-un anunț de deces faptul brut, „decesul", și actul în sine al performării anunțului de către o anumită persoană.

2.2. Trebuie operată o distincție riguroasă între receptorul și destinatarul mesajului. Receptorul este colectiv, reprezintă masa tuturor cititorilor rubricilor de M.P., între care se află și destinatarii. Aceștia pot fi : o singură persoană sau un grup de persoane individualizat (anunțuri de familie, anunțuri de mulțumiri către medici) ; un cerc mai larg de indivizi (într-un anunț de deces, destinatari sînt toți cei care l-au cunoscut pe defunct) sau o anumită persoană necunoscută care, pe baza decodării corecte a mesajului, să se autoselecteze din masa receptorilor și să aibă o reacție pozitivă de răspuns (cereri și oferte de serviciu, vînzări, cumpărări, schimburi de locuințe, pierderi fără mențiunea *se declară nul*). Drept un caz extrem stă tipul mesajului cu receptori, dar care nu presupune nici un destinatar (anunțuri de pierderi în care obiectele se declară nule).

2.3. Lipsind ceea ce într-un sens larg numim „context al comunicării", transmiterea mesajului de M.P. și, implicit, autoselectarea destinatarilor se întemeiază într-o măsură mai mare pe congruența presupozițiilor partenerilor comunicativi și, în primul rînd, pe „presupozițiile pragmasemantico-referențiale" care definesc „modelul realității (= lumea posibilă) în care un text emis are și trebuie să aibă sens" [8]. Incongruența între lumile posibile ale emițătorului și receptorului duce, în ultimă instanță, la incomunicabilitate ; de exemplu, dacă nu sînt expert în chinologie, nu am șanse să decodez corect mesaje ca : *Vînd pui dog german negri și albaștri* sau *pui dog german negri și arlechin*, *Lota și Dik* („România liberă", 27 apr. 1984) ; prin raportare la propriul meu model al realității le voi considera aberante.

De asemenea, pentru ca din masa receptorilor să se autoselecteze destinatarul (destinatarii), e nevoie ca mesajul să fie o expresie adecvată, deci completă și univocă, a referinței ; un mesaj ca *Vînd cărți* este ambiguu, pentru că nu specifică tipul de carte și, ca atare, nu se adresează unei anumite categorii de destinatari. Pentru a evita asemenea situații de falsă comunicare, ar fi mai indicat recursul la un cod elaborat, prin care emiță-

[7] *Ibid.*, p. 255.

[8] Siegfried J. Schmidt, *Texttheorie. Probleme einer Linguistik der sprachlichen Kommunikation*, München, W. Fink Verlag, 1973, p. 103.

torul să semnalizeze intenţiile sale, universul la care se raportează, cu alte cuvinte, să genereze un context comun de comunicare.

2.4. Constituirea, însă, a M.P. ca un (posibil) cod restrîns, cu tendinţă tot mai mare de „îngheţare", de uniformizare a structurilor este motivată de un complex de condiţionări care acţionează, obiectiv şi subiectiv, asupra emiţătorilor de anunţuri :

a) Codificarea structurală şi lexicală este realizată, în mare măsură, de redactorii cotidianului respectiv. Există, după cum vom vedea, anumite formule care acţionează, cu mai mare sau mai mică pregnanţă, în toată ţara sau numai în anumite zone, în funcţie de care se corectează devierile de la normă din anunţurile persoanelor particulare.

b) Emiţătorul anunţului nu este numai un subiect lingvistic, ci şi unul „financiar", astfel că adeziunea sa deliberată la un cod restrîns este subiectiv motivată economic (în mod identic se generează alt cod restrîns care se manifestă tot prin comprimare sintactică, cel al telegramelor).

c) Asupra individului care dă un anunţ la M.P. acţionează adesea şi presiunea modelului constituit, el fiind, în acelaşi timp, şi cititor al rubricilor de M.P.

d) Numeroase formule sînt generate de necesitatea de reliefare a termenului semnificant al anunţului. Conjugarea acestei necesităţi cu factorul financiar motivează frecvenţa metonimiilor (cf. **3.2.3.**), structurile cu predicaţie implicită existente în Bucureşti (cf. **3.2.4.**) etc.

2.5. Condiţionările acestea, mai ales tipurile a), b), c), au un efect nivelator : se anulează diferenţele socioeconomice şi socioculturale dintre subiecţi, reducîndu-se, implicit, diferenţele stilistice care se manifestă în practica lor discursivă individuală.

3.0. Dincolo de cunoaşterea intenţiei destinatarului şi de producerea de sensuri, în majoritatea cazurilor, concrete, fenomenele relevante pentru definirea M.P. drept un (posibil) cod restrîns sînt : a) vocabularul din sferă restrînsă, b) predicţia sintactică (structurală) şi c) tendinţa către impersonalitatea enunţului. Le vom discuta în ordinea de mai sus, pornind de la un corpus stabilit prin sondaj [9].

3.1.0. Încercînd să determinăm care este universul discursului M.P., constatăm că el nu acoperă decît anumite porţiuni ale realităţii, delimitate precis în interiorul rubricilor de M.P.

3.1.1. Minimă predictabilitate lexicală au anunţurile de vînzări şi cumpărări, în care referinţa (= obiectele oferite sau cerute spre cumpărare) poate acoperi un domeniu vast, dar nu infinit. Cele mai frecvente referinţe în contextul acestui tip de anunţuri sînt autoturismele şi locuinţele, determinanţii lor fiind, în cea mai mare parte, predictabili : autoturismele se caracterizează prin stare (excepţională, perfectă, foarte bună, bună) şi prin numărul de km rulaţi. Variaţiile lexicale în interiorul acestor clase de determinanţi nu sînt, de obicei, numai abateri de la stilul M.P., ci şi

[9] „România liberă", numere din 1983 şi 1984 ; „Delta" (Tulcea), „Înainte" (Brăila), „Steagul roşu" (Bacău), „Vremea nouă" (Vaslui), „Clopotul" (Botoşani), „Flacăra Iaşului" (Iaşi), „Ceahlăul" (Neamţ), „Oltul" (Olt) — numere din primele luni ale anului 1984 ; „Înainte" (Dolj), numere din perioada 15 noiembrie—23 decembrie 1983 ; „Flamura" (Caraş-Severin), ianuarie—februarie 1984 ; „Drumul Socialismului" (Hunedoara), iulie 1983 ; „Drum nou" (Braşov), martie—aprilie 1984 ; „Drapelul roşu" (Timiş), februarie 1984 ; „Făclia" (Cluj), iulie—august 1984 şi „Crişana" (Bihor), octombrie 1983.

greşeli de limbă, ca în următorul anunţ din ziarul „Crişana" : *Vînd autoturism Aro 10 în stare nouă*. În contextul locuinţelor, recurente sînt indicaţiile privind numărul de camere şi cartierul, respectiv etajul şi confortul. În toată ţara s-a încetăţenit, cu referire la locuinţe şi autoturisme, adjectivul *vizibil* ; de exemplu, *Vînd Dacia 1300, vizibilă zilnic*. . . . Se poate constata şi o dispunere a ofertelor în funcţie de anotimp, avînd frecvenţă mai mare articolele de sezon. Din anunţurile de vînzări — cumpărări se pot obţine informaţii cu privire la statutul socioeconomic al emiţătorului (d. ex., cînd se vînd „scule şi piese ceasornicărie" — Dolj, „coarde solar, ţevi irigaţie" — Hunedoara) sau cu privire la statutul său sociocultural (anunţuri ca *Vînd alendelon bărbătesc* sau *Vînd palton mutondore* îşi plasează emiţătorii pe o treaptă inferioară de competenţă stilistică şi culturală).

3.1.2. Un grad mai ridicat de predicţie lexicală prezintă anunţurile de pierderi, schimburi de locuinţe şi închirieri. În contextul acestora din urmă, se specifică, din punct de vedere social, ori tipul de emiţător, ori tipul de destinatar (tineri căsătoriţi, pensionar, studenţi etc.) ; mărcile lexicale ale acestor anunţuri sînt : un verb din paradigma *a căuta* sau *a dori* pentru cereri, respectiv, pentru oferte, *a închiria*, cu perifrazele *ofer spre închiriere* sau *dau în chirie* ; perifrazele sînt foarte puţin predictabile în Bucureşti, unde gradul de codificare este mai ridicat, datorită existenţei unei rubrici speciale pentru acest tip de anunţuri, fiind, în schimb, frecvente în provincie.

3.1.3. Predicţie lexicală foarte ridicată au anunţurile de „cereri şi oferte de serviciu", formalizabile astfel [10] :

$$\text{a)}\ Caut + \left\{\begin{array}{l} femeie \left\{\begin{array}{l}(internă)\\(externă)\end{array}\right. \\ persoană \end{array}\right. + (serioasă) + \left\{\begin{array}{l} îngrijire \\ supraveghere \\ menaj \\ \vdots \end{array}\right\} + \left\{\begin{array}{l} copil \\ bolnav \\ bătrîn \\ \vdots \end{array}\right.$$

$$\text{b)}\ \left\{\begin{array}{l} Supraveghez \\ Îngrijesc \end{array}\right\} + \left\{\begin{array}{l} copil + [la\ domiciliu + (meu)] \\ bolnav \\ \vdots \end{array}\right.$$

Datorită acestei formalizări existente în toate zonele ţării, frapează anunţuri de tipul *Caut îngrijitoare pentru copil* sau *Îngrijesc copilaş la domiciliul meu* (Timiş), cu raportarea lor prea vădită la lexicul limbii vorbite.

3.1.4. În anunţurile de deces, predicţia lexicală propriu-zisă este mai redusă, datorită, pe de o parte, lungimii neformalizate a textului anunţului şi, pe de altă parte, seriilor sinonimice largi.

Există un puternic nucleu de formalizare, constituit, în primul rînd, din actul de a anunţa decesul : verbul de tip exercitiv *a anunţa*, urmat de unul din termenii seriei sinonimice *moarte*, *deces*, *dispariţie*, *încetare din viaţă*, *trecere în nefiinţă* etc. sau de substantivul *pierderea*, atunci cînd emiţătorul pune pe primul plan exprimarea subiectivităţii sale. De obicei, termenul care indică moartea este urmat de un determinant prin care se formalizează cauza decesului ; seria acestor determinanţi nu este foarte vastă : *lungă şi grea suferinţă*, *scurtă dar grea suferinţă* (fiind admise unele variaţii afective : *cruntă*, *nedreaptă*, *nemeritată suferinţă*), moarte *tragică*, *fulgerătoare*, *prematură*, *neaşteptată*. Aceşti determinanţi reprezintă o

[10] Termenii închişi între paranteze rotunde sau drepte sînt omisibili.

modalitate aproape ideală de codificare, dată fiind identitatea sau similitudinea presupoziţiilor semantico-referenţiale ale emiţătorului şi receptorului.

La anunţurile de condoleanţe este predictabilă o structură lexicală de tipul :

$$a\ fi\ alături\ de\ldots + \begin{Bmatrix} (suferința) \\ (durerea) \end{Bmatrix} + \begin{Bmatrix} pierdere \\ deces \\ dispariție \\ moarte \\ \vdots \end{Bmatrix}$$

Comemorările au o tipologie mai variată : *a împlini* n *ani de la deces*, *a comemora (împlinirea a)* n *ani de la deces (despărţire* etc.), *pios omagiu la* n *ani de la deces* etc.

3.1.5. Anunţurile de familie, cu o distribuţie inegală pe cuprinsul ţării, se încadrează în două mari tipologii lexicale :

a) tipul standardizat, în interiorul căruia se permit variaţii de construcţie (topică, distribuţie transfrastică a componentelor lexicale) :

$$\begin{Bmatrix} a\ împlini \\ a\ aniversa \end{Bmatrix}\ n\ ani + \begin{Bmatrix} a\ ura \\ a\ dori \end{Bmatrix} + \begin{Bmatrix} la\ mulți\ ani \\ sănătate \\ fericire \\ \vdots \end{Bmatrix}$$

b) tipul metaforic, cu o invenţie lexicală îngrijorător de redusă, tip permis, în primul rînd, de „România liberă" ; se operează aici două substituiri : *a împlini = a prinde în buchetul vieţii* şi *ani = flori (ghiocei, trandafiri, garofiţe, boboci* etc.).

Există şi un caz intermediar, în care se operează o singură substituţie metonimică, păstrîndu-se schema (a) : *ani = primăveri, veri* şi, mai rar, *toamne* sau *ierni*.

3.1.6. În general, în anunţurile de M.P., predicţia lexicală nu este foarte ridicată, existînd doar anumite nuclee de formalizare (cel mai bine constituit fiind cel al cererilor şi ofertelor de servicii), respectiv serii predictabile de determinanţi (mai ales la vînzări). În plus, ceea ce reprezintă o caracteristică a codului restrîns, vocabularul M.P. este luat dintr-o sferă restrînsă, atît datorită segmentării unei anumite porţiuni a realităţii ca zonă a referinţelor, cît şi datorită restricţiilor stilistice, evidente, cu deosebire, la ultimele două clase de anunţuri luate aici în discuţie.

Bineînţeles, „un vocabular luat dintr-o sferă restrînsă nu este un criteriu de clasificare a unui cod ca restrîns" [11]. Ceea ce ne face să considerăm lexicul M.P. drept un criteriu al definirii acesteia drept cod funcţional restrîns este faptul că emiţătorii aleg deliberat una sau alta dintre tipologiile lexicale existente şi deţin un set de presupoziţii [12] comun cu cel al receptorilor, care pot traduce astfel enunţul în propriul lor cod lingvistic.

3.2.0. Principalul criteriu de caracterizare a unui cod drept restrîns este, după B. Bernstein, predictabilitatea la nivel sintactic.

3.2.1. Există, în primul rînd, un grad înalt de predictabilitate în ce priveşte restricţiile de combinare sintactică ; structura oricărui anunţ de

[11] Bernstein 1966, p. 254.

[12] Bernstein, *loc. cit.*, p. 254 le numeşte „identificări şi probabilităţi împărtăşite în mod conştient".

vînzări sau cumpărări va fi așadar „Verb + (complement circumstanțial de mod sau timp) + *n* complemente directe". O predicție de asemenea tip nu ține însă de statutul aparte al M.P., ci de structura respectivului tip de enunț în limba standard ; de aceea o vom considera doar premisă a studierii unei posibile predicții la nivel sintactic în interiorul M.P. Ne interesează aici caracteristicile sintactice proprii anunțurilor monopropoziționale, prin care ele se diferențiază de limba standard. M.P. reprezentînd un cod funcțional restrîns caracterizat prin comprimare sintactică, vom postula pentru fenomenele de comprimare (deci de omisiune) existența unui model al codului restrîns, cuprinzînd o construcție cu grad maxim de omisiune, în limitele menținerii inteligibilității enunțului.

3.2.2. Dată fiind presiunea economică (financiară), una dintre caracteristicile cele mai evidente ale sintaxei M.P. este suprimarea mărcilor de relație (conjuncții, prepoziții, articol nehotărît), ceea ce duce la concentrarea enunțului într-un minim de expresie care să acopere un maxim de conținut. Fenomenul este cu deosebire important, pentru că la nivel sintactic perturbează coerența textului, transformînd raporturile sintactice explicite în raporturi implicite, iar la nivel pragmatic impune constituirea la receptor a unui sistem de presupoziții sintactice, pe baza cărora să se refacă, la decodare, raporturile sintactice inițiale.

3.2.2.1. Minimă relevanță are, din acest punct de vedere, suprimarea conjuncțiilor copulative, rezultatul acestei suprimări fiind marcarea coordonării prin semnul grafic (+) sau realizarea ei prin juxtapunere.

3.2.2.2. În ce privește prepozițiile, predictabilitatea maximă a omisiunii lor este în sintagmele de tipul „Nume + Atribut substantival prepozițional" *(palton astrahan, apartament Botoșani, legitimație serviciu* etc.). Structura ideală a codului restrîns de tip vînzări — cumpărări este, din acest motiv, „Predicat + *n* Complemente directe (=Nume⌢Nume)".

Ex : *Vînd căruț invalid* (. . .), *încălzitor apă, cazan aramă, cadă baie, mașină spălat, cîntar persoane* („România liberă").

De această structură ideală se apropie anunțurile din București, Brăila, Tulcea, Neamț, Olt, unde proporția anunțurilor cu prepoziție exprimată este mult mai redusă decît a celor în care prepoziția este omisă ; în majoritatea ziarelor județene, tipul codificat și cel cu prepoziție exprimată sînt în variație liberă (Iași, Botoșani, Dolj, Brașov) ; cu deosebire în zona vestică a țării, raportul este în favoarea prepoziției exprimate, deci a formelor de limbă standard (Hunedoara, Cluj, Bihor, Timiș), dar nu în mod exclusiv ; de multe ori, prezența și absența prepoziției sînt în variație liberă în interiorul aceluiași anunț :

Vînd mobilă de cameră (. . .), serviciu de masă 12 persoane (Cluj).

În cazurile cînd complementul direct are o suită de determinanți, omiterea prepoziției este admisă numai pînă la limita păstrării univocității enunțului ; astfel, deși poate fi întîlnită chiar des o secvență ca *Vînd haină blană femei*, ea nu reprezintă structura ideală, ci, dimpotrivă, o construcție exagerat restrînsă ; în această situație, structura ideală va fi *Vînd haină nutrie pentru femei* (Reșița).

Maxima predictabilitate a omisiunii în sintagme o are prepoziția *de*, urmată de *cu*, *în* și *pentru* (aceasta din urmă, numai în sintagme cu un determinant). Omisiunea prepoziției *cu* este cu deosebire predictabilă în sintagma de tipul *apartament două camere*, răspîndită în toată țara, cu excepția cotidianului „Vremea nouă" (Vaslui), unde, dintr-un total de 15 texte, 10 prezintă prepoziția *cu*, ea fiind omisă numai în cinci cazuri.

De asemenea, omisiunea lui *cu* este predictabilă în grad ridicat în suita de determinanți din anunțurile de vînzări, cumpărări și schimburi de locuințe :

Schimb 3 camere + hol locuibil, baie, bucătărie, cămară, cameră serviciu, două intrări, lemne, curte, posibilități garaj, pentru 3 camere, bloc („România liberă", 3 mai 1984).

În zona vestică a țării, omisiunea prepozițiilor în asemenea anunțuri este mult mai puțin predictabilă : apar foarte des anunțuri de limbă vorbită :

Vînd urgent casă situată în str. Făcliei nr. 36. Are și grădină (Bihor).
Vînd casă avînd grădină cu pomi (Timiș).

3.2.2.3. Gradul de codificare, deci de predictabilitate a omisiunii prepozițiilor, e mai redus în cazurile cînd prepoziția are funcție sintactică mai marcată, făcînd parte din structura unui complement. Este absolut necesară în marcarea raportului de schimb (v. **3.2.4.**), în condiții aproape identice cu cele din limba standard, dar este omisibilă în diverse grade din structura circumstanțialelor de mod sau de scop.

3.2.2.4. Prezența și absența prepozițiilor sînt în variație liberă în sintagmele : *(Vînd) la preț convenabil, la preț oficial* (Cluj) și *cu preț vechi*, sintagme existente în ziarele din provincie (în București, prima e substituită prin adverbul *convenabil*, iar celelalte două, referitoare la apartamente, nu apar) ; de asemenea, în sintagma atributivă, cu răspîndire în toate zonele țării, *(autoturism) în stare perfectă*. Prepozițiile *prin* și *de* pot apărea sau lipsi, în variație liberă, în sintagma *(Vînd) prin preluare de contract*, răspîndită mai ales în unele județe din Moldova (Vaslui, Neamț) ca perifrază (ineficientă din punct de vedere economic !) a formulei curente *Predau contract*. La Vaslui e predictabilă formula completă *(Vînd apartament cu 2 camere, zona gării, prin preluare de contract)* ; în cotidianul „Ceahlăul" (Neamț), frecvență mai mare are varianta contrasă, *preluare contract*.

În toate cazurile discutate mai sus, se poate vorbi de existența unei formule de codificare prin omiterea prepozițiilor, formulă proprie M.P. datorită, probabil, presiunii economice, dar care nu s-a generalizat încă, pentru că se abate prea mult de la normele limbi standard.

3.2.2.5. Un grad foarte ridicat de codificare sintactică au anunțurile de cereri de servicii, în structura cărora prepoziția *pentru* introduce circumstanțialul de scop. Situația ideală a codului restrîns de acest tip este construcția cu omisiunea prepoziției *pentru*, circumstanțialul de scop fiind urmat de un atribut substantival genitival ; substantivul care îl exprimă își pierde flexiunea : *Caut femeie îngrijire copil.*

3.2.2.5.1. Dintre aceste două fenomene, coocurente în majoritatea cazurilor, cel al suprimării flexiunii are un grad foarte înalt de predictabilitate : în Muntenia și Moldova nu am întîlnit nici un caz de realizare a flexiunii determinantului. O situație intermediară este cea a anunțurilor de la Brașov : din 20 de texte, 2 realizează flexiunea *(femeie pentru îngrijirea unui copil)*. La Cluj și Oradea, flexiunea se realizează, varianta utilizată fiind cea din limba curentă ; deși în proporție mai redusă, la Cluj apare și tipul codificat : *Căutăm, de urgență, femeie pentru îngrijire doi copii*

mici [13]. O situație aparte întîlnim la Timișoara : dintr-un total de șase texte, două prezintă varianta codificată ; două o variantă pe care n-am întîlnit-o în alte ziare : *femeie (± pentru) îngrijit copil*, situație în care flexiunea nu mai este necesară ; un text în care determinantul se articulează hotărît *(femeie pentru îngrijirea copilului de doi ani)* și un text care prezintă o deviere de la însăși formula generală a codului : *îngrijitoare pentru copil*. Toate aceste modalități atestă codificarea redusă existentă la Timișoara, deci posibilitatea, pentru subiecți, de a performa acea variantă din limba vorbită care le este familiară.

3.2.2.5.2. Prezența și absența prepoziției *pentru* din structura acestor anunțuri sînt în variație liberă în Muntenia și Moldova ; la București, omiterea prepoziției este predictabilă aproximativ 60%. În aria vestică a țării, însă, este predictabilă modalitatea sintactică din limba standard, cu circumstanțialul de scop explicit prin prepoziția *pentru*.

Toate anunțurile în care se realizează flexiunea determinantului prezintă și prepoziția *pentru*, plasîndu-se deci la nivelul limbii standard. Reciproca, însă, nu e valabilă, existînd numeroase cazuri de codificare intermediară, în care prepoziția apare, dar flexiunea determinantului nu se realizează. Procesul de codificare a sintaxei simplificate este deci mai avansat în ce privește reducerea flexiunii, decît în privința omisiunii prepozițiilor. Drept dovadă, în București, unde tariful minim se percepe pentru 10 cuvinte, întîlnim anunțuri de 9 cuvinte care, prin nerealizarea flexiunii, devin ineficiente din punct de vedere economic *(Căutăm persoană serioasă, pentru îngrijire vîrstnică suferindă.* Tel...).

3.2.2.6. În concluzie, putem afirma că, în ce privește omisiunea mărcilor relaționale, M.P. actuală nu realizează decît parțial situația de cod restrîns. Aria sudică și estică a țării se apropie mai consecvent de formula ideală a codului restrîns, în timp ce în vest se preferă modalități mai apropiate de limba standard sau de limba curentă. Deși, cel puțin în mod teoretic, asupra majorității emițătorilor acționează atît presiunea economică, cît și cea a modelului constituit (v. **2.4.**), de multe ori, în fața acestor considerente primează simțul lingvistic al vorbitorilor ; de aici, și numeroasele anunțuri mixte, cu nuclee codificate și nuclee de limbă standard.

3.2.3. Tot din motive economice se impun structura metonimică cu determinant (= numele obiectului) în locul determinatului (= numele categoriei de obiecte) : *Vînd set piese Dacia 1100, Singer, Alba Lux 10* sau structura cu determinant adjectival în locul determinatului substantival: *Schimb 4 decomandate cu 2 decomandate, Căutăm internă pentru copil.*

3.2.4. O motivație de același tip prezintă enunțurile nepredicative, existente numai în București ; în cazul lor, se omite din enunț predicatul fundamental, dat fiind că el este implicit în semantica generală a rubricii respective. Repetarea lui în structura anunțurilor constituie o redundanță „penalizată" financiar cu taxa pe un cuvînt [14]. Omisiunea sa este predictabilă în grad înalt la anunțurile de vînzări și cumpărări, al căror enunț fără verb se încadrează în categoria textelor cu 10 cuvinte, deci de maximă eficiență economică. La anunțurile de peste 10 cuvinte, textele cu predicație explicită și implicită se află în variație liberă, în timp ce, la

[13] Rezultatele nu pot fi generalizate din cauza corpusului foarte redus.

[14] Intervine aici și nevoia de semnalizare, de reliefare a termenului relevant din structura anunțului (= obiectul), prin punerea sa pe prima poziție. Primul cuvînt din anunț se tipărește cu majusculă.

anunţurile cu mai puţin de 10 cuvinte, maxima predictabilitate o are predicaţia explicită, dată fiind tendinţa de realizare a eficienţei financiare a anunţului. În anunţurile de schimburi de locuinţe, omiterea predicatului este predictabilă aproximativ 45% în condiţiile introducerii complementului de schimb prin prepoziţia *pentru;* dacă raportul de schimb se marchează prin prepoziţia *cu*, frecvenţa fenomenului discutat aici e minimă (v. şi **3.2.5.2.**).

3.2.5.0. Unul dintre punctele forte în care se poate urmări codificarea M.P. este realizarea *raportului de schimb*, în primul rînd în interiorul rubricii „Schimburi de locuinţe" şi, izolat, în anunţurile de la rubrica „Diverse" (tipul: *Ofer locuinţă pentru ajutor menaj).*

3.2.5.1. Predictabilitate redusă are realizarea raportului de schimb într-o structură bipropoziţională cu verbe corelative *(ofer — doresc, schimb — cer* etc.). Structura bipropoziţională, izolat prezentă în Bucureşti (în 308 texte se întîlneşte de 5 ori tipul *ofer — doresc),* absentă în restul Munteniei şi în Moldova, are răspîndire mai mare în unele regiuni din aria vestică a ţării, unde codificarea este, în general, mai redusă (Braşov: din 76 de texte, 6 *cedez — doresc,* 5 *ofer — doresc,* 5 *schimb — doresc*; Timişoara: din 67 de texte, 17 *schimb — solicit,* 2 *ofer — solicit,* 1 *schimb — doresc*; Cluj: din 23 de texte, 7 *schimb — cer,* 2 *schimb — doresc,* 1 *vînd — solicit).* După cum se poate observa, se constituie la nivelul acestor cotidiene judeţene modele formalizate ale variantei bipropoziţionale, predictabile în grad mai ridicat la Cluj şi Timişoara.

3.2.5.2. Predictabilitate ridicată are modalitatea propoziţională de marcare a raportului de schimb printr-un verb din paradigma *a schimba* sau *a oferi,* urmat de un complement de schimb [15], introdus prin prepoziţiile *pentru, cu* sau *contra;* primele două au circulaţie atît în limba vorbită, cît şi în limba standard, ultima însă aparţinînd, după I. Diaconescu [16], „limbajului administrativ şi de publicitate". Prepoziţia *contra* apare o dată la Cluj şi Bucureşti, avînd frecvenţă relativ mai mare la Braşov (6 *schimb contra,* 2 *cedez contra,* 2 *ofer contra)* şi Timişoara (4 *schimb contra),* deci în zone de bilingvism româno-german (cf. germ. *umtauschen + gegen),* astfel că apariţia ei aici poate fi interpretată mai puţin ca influenţă a unui stil administrativ, cît ca fapt de limbă vorbită.

Prepoziţia *pentru* reprezintă în sine o marcă a raportului de schimb, apărînd, din această cauză, şi în vecinătatea unor verbe care nu semnifică schimbul *(a oferi, ceda, preda contract).* Predictabilitatea ei este mare la Bacău (din 12 texte, 11 *schimb pentru),* Brăila (din 9 texte, 3 *schimb pentru,* 5 *ofer pentru),* Vaslui (din 7 texte, 7 *schimb pentru),* Botoşani şi Neamţ (din 8 texte, 8 *schimb pentru).* Are frecvenţă mai redusă, în condiţiile existenţei unei alte modalităţi dominante, la Timişoara, Oradea, Craiova şi Iaşi. Lipseşte la Cluj, Hunedoara şi Slatina.

Prepoziţia *cu* are cel mai înalt grad de predictabilitate la Hunedoara şi Slatina, unde reprezintă singura modalitate de exprimare a raportului de schimb, urmate de Craiova (din 28 de texte, 25 *schimb cu),* Iaşi (din 18 texte, 16 *schimb cu),* Oradea (din 24 de texte, 19 *schimb cu),* Cluj (din 23 de texte, 12 *schimb cu).*

Nu există deci un singur model al codului restrîns în construcţia complementului de schimb, ci două mari modele, a căror predominanţă

[15] Cf. Ion Diaconescu, *Complementul de schimb şi propoziţia subordonată corespunzătoare,* în LR, XXXI, 1982, nr. 3, p. 217—221.

[16] *Ibid.,* p. 219.

într-o regiune sau alta a țării ține, probabil, de o opțiune la nivel local. Semnificativ este că opțiunile sînt radicale, impunerea unei variante micșorînd sau reducînd chiar total predictabilitatea celeilalte. Excepții constituie Brașovul, unde distribuția celor două modalități este aproximativ omogenă (din 76 de texte, 18 *schimb pentru*, 6 *cedez pentru*, 2 *ofer pentru*, 1 *predau contract pentru*, față de 22 *schimb cu*), respectiv Bucureștiul, unde, în condițiile predicației explicite cu verbul *a schimba*, raportul celor două variante este destul de echilibrat (din 308 texte, 95 *schimb pentru* și 85 *schimb cu*); predicția prepoziției *pentru* este posibilă aici doar în vecinătatea unui verb atipic (13 *ofer pentru*, situație în care ocurența prepoziției *cu* este exclusă) sau în condiții de predicație implicită (v. și **3.3.2.**): 85 „obiect *pentru*", față de numai 21 „obiect *cu*".

3.2.6. O situație asemănătoare este constituirea a două mari coduri structurale la rubrica „Pierderi":

a) *Pierdut obiect X pe numele Y. Îl (o) declar nul(ă)* sau
Se declară nul(ă),

variantă utilizată în exclusivitate la București, Vaslui, Botoșani, Iași, Neamț, Tulcea, Craiova, Brașov și Hunedoara și

b) *Nume — pierdut obiect X. Îl (o) declar nul(ă)*, variantă exclusivă la Slatina și Bacău și cu grad de predictabilitate foarte mare la Cluj, unde este permisă totuși și cealaltă variantă.

Anunțurile de pierderi de obiecte de uz personal sau de animale se structurează, în general, în jurul unui nucleu codificat de tipul: *Pierdut* + + Obiect + Circumstanțial de timp și loc. *Găsitorului recompensă* sau *ofer recompensă*.

Excepție de la structurile citate mai sus face cotidianul din județul Bihor, unde codul utilizat reproduce formele de limbă vorbită:

Am pierdut legitimația de serviciu...
Am pierdut duminică un canar...

Este admisă totuși, fără a fi predictabilă, și structura codului restrîns: *Pierdut certificat de calificare....*

3.3.0. Un alt criteriu relevant în definirea unui cod drept restrîns este impersonalitatea enunțurilor. În accepția lui Bernstein, impersonalitatea, deci neorientarea discursului către un „referent particular", este o consecință a vehiculării de simboluri sociale și, implicit, a reducerii semnalizării experienței individuale. În cele ce urmează vom discuta problema impersonalității din punctul de vedere al mărcilor ei în enunț: nedeterminare la nivelul morfologiei, fenomene de obiectivare la nivelul structurii (sintaxei) textului.

3.3.1. Cu excepția anunțurilor de familie sau de deces, nedeterminarea constituie un fenomen general la nivelul morfologiei numelui *(Vînd casă, garaj; Caut femeie supraveghere copil; Pierdut legitimație de serviciu*[17]). La originea acestor construcții nedeterminate se află construcția din limba curentă cu articol nehotărît, *Vînd o casă*, care se contrage datorită presiunii economice.

3.3.2. În flexiunea verbală, principala marcă a nedeterminării este persoana I singular *(vînd, caut* etc.), atunci cînd în vecinătatea sa nu apare subiectul.

[17] Excepție fac cotidianul „Vremea nouă" din Vaslui, în care structura unui asemenea anunț este *Pierdut legitimația de serviciu pe numele X* și ziarele în care se actualizează tipul *Nume — pierdut obiect X.*

Un grad mai mic de nedeterminare are persoana I plural a verbului (**Căutăm** *femeie îngrijire copil*), din cauză că oferă receptorului mai mult material pentru presupozițiile semantico-referențiale (în structura anunțurilor de cereri de servicii, pluralul este marcă a cuplului).

Un alt caz de reducere a nedeterminării este cel al tipului „cereri" din structura anunțurilor de închirieri: verbul, la persoana I singular sau plural, este însoțit de „subiectul" anunțului, aflat într-o poziție sintactică pe care o putem caracteriza drept apoziție (**Pensionară singură** *caut cameră mică, mobilată*).

În anunțurile de pierderi, cu excepția cotidianului din Bihor, nedeterminarea verbală se realizează printr-un predicat la modul participiu (*pierdut*); marcă suplimentară a nedeterminării este formula finală *Se declară nul*, cu grad ridicat de predictabilitate în județele Brașov și Neamț.

3.3.3. În anunțurile de familie, mult mai puțin codificate sub raport structural, și, mai ales, în anunțurile de deces, problema impersonalității trebuie discutată în contextul raportului obiectiv — subiectiv. Impersonalitatea, în sensul de obiectivare a experienței subiective, e marcată de persoana a treia singular sau plural a verbului *a ura* (în cazul anunțurilor de aniversări), respectiv, în cazul anunțurilor de deces, *a anunța* sau (la anunțurile de participare) *a fi* din expresia *a fi alături de*.

Tipul ideal al anunțului de participare, *X, Y, Z sînt alături de A în pierderea suferită...*, are predictabilitate foarte mare în majoritatea regiunilor țării, afară de zona vestică (Cluj, Bihor), unde anunțurile se personalizează, în sensul folosirii persoanei I a verbului (*Sîntem alături de colegul nostru A în pierderea suferită*); cu frecvență mică, tipul personalizat apare și în alte regiuni. Personalizarea se realizează la maximum la Cluj prin introducerea, frecventă, de mărci conative: *Dragul nostru coleg Valer, sîntem alături de tine în durerea pricinuită de moartea soției tale...*

În anunțurile de deces întîlnim un fenomen foarte interesant: ca urmare a tensiunii între exprimarea subiectivității și nevoia de adoptare a unei formule obiective de enunțare, se naște un tip hibrid de text, care conține atît mărci ale subiectivității, cît și ale obiectivității. Fenomenul are frecvență foarte mare la nivel textual[18], dar reprezintă o abatere de la normele coreferențialității în structurile cu subordonată relativă, rezultatul fiind un anacolut: *Soțul* **anunță** *împlinirea unui an de cînd a plecat pe drumul fără întoarcere buna* **mea** *soție*.

4.0. Încercînd să identificăm particularitățile M.P. ca mod de exprimare codificat, constatăm că ea este încă departe de a cumula în ansamblu atributele unui cod funcțional restrîns.

4.1. Lexicul M.P. este luat dintr-o sferă restrînsă, datorită segmentării universului în raport cu tematica limitată a anunțurilor. În plus, fapt care ne apropie de situația ideală a codului restrîns, există anumite predicții la nivelul nucleelor de formalizare lexicală, răspîndite în toată țara.

4.2. La nivel sintactic, structura de ansamblu este, la majoritatea tipurilor de anunțuri, formalizată. În ce privește fenomenele definitorii pentru M.P. (omiterea prepozițiilor și a flexiunii, existența unor prepoziții specializate pentru marcarea raportului de schimb, construcția anun-

[18] Luăm în considerație numai anunțurile care respectă, în mare, normele codificării lexicale, semantice și structurale.

ţurilor de pierderi, marcarea morfologică şi sintactică a impersonalităţii), concluziile care se impun după acest examen sînt următoarele :

a) Structurile de cod restrîns sînt mai bine precizate în sudul şi estul ţării, Banatul şi Transilvania prezentînd forme intermediare între limba standard sau chiar uzuală şi formulele de cod restrîns.
b) Există fenomene la care codificarea este, în ansamblul ţării, mai avansată (de exemplu, marcarea nedeterminării în flexiunea numelui şi a verbului), iar altele codificate riguros numai la nivel local.

4.3. Introducînd aceste două variabile în discuţia noastră de ansamblu, putem afirma că M.P. nu reprezintă (încă) întru totul un cod funcţional restrîns. Îndeplineşte condiţiile comunicaţionale şi lexicale, dar nu oferă încă, la nivel sintactic, o predicţie integrală, ci doar una geografică şi tematică. M.P. este, deocamdată, un cod restrîns imperfect.

Ianuarie 1985

Facultatea de Limba şi Literatura Română
Bucureşti, str. Edgar Quinet, nr. 5—7

STILURILE LIMBII ROMÂNE LITERARE ÎN PERIOADA 1532—1640

(I)

GH. CHIVU

Stilurile ilustrate prin textele scrise sau tipărite între 1532 şi 1640 au fost puţin studiate pînă în prezent [1]. S-a constatat totuşi că scrierile juridice şi administrative conţin elemente ale unui început de stil juridico-administrativ [2], denumit în unele studii şi stil oficial [3]. În producţiile beletristice şi în cele istorice care aparţin epocii anterioare anului 1640 au fost identificate particularităţi ale unui alt stil, numit, în opoziţie cu cel anterior, neoficial [4]. În această ultimă variantă stilistică a limbii române vechi a fost inclusă de către unii autori şi cea mai mare parte a literaturii bisericeşti [5]. Această literatură, neunitară din punctul de vedere al exprimării şi al organizării discursului [6], întrucît grupează atît scrieri cu caracter beletristic *(Evangheliile, Psaltirea)* sau cu subiect istoric *(Palia, Faptele apostolilor)*, cît şi texte de „exegeză teologică" *(Cazaniile)* sau privind modul de desfăşurare a slujbei bisericeşti *(Liturghierul, Molitvenicul)* [7], este considerată în unele lucrări variantă stilistică independentă, diferită de variantele stilistice ale scrierilor laice [8]. În cadrul cazaniilor care, pentru clarificarea parabolelor textului din evanghelii, utilizează mijloacele retoricii şi didacticii, au fost identificate elemente ale unui stil ştiinţific rudimentar [9], în condiţiile în care, în perioada 1532—1640, nu se poate vorbi încă de o literatură ştiinţifică propriu-zisă [10]. Subordonate toate scrisului vechi românesc, aceste variante stilistice au fost, în sfîrşit, încadrate într-un stil (limbaj) cult, opus, în ansamblu, printr-o serie de trăsături suficient de tranşante, unui stil (limbaj) popular[11].

Obţinute cu metode neunitare şi fiind, din această cauză, uneori divergente, consideraţiile făcute pe marginea organizării stilistice a celor mai vechi texte româneşti se dovedesc insuficiente pentru conturarea unei

[1] Vezi, pentru bibliografia problemei, Gheţie, ISLRL, p. 168—170; Coteanu, SE, p. 207—214.

[2] Coteanu, RL, p. 91; Şt. Munteanu — Vasile D. Ţâra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, Bucureşti, 1978, p. 121.

[3] Gheţie, ILRL, p. 98; vezi şi Lidia Sfîrlea, *Contribuţii la delimitarea stilurilor literare româneşti*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, II, Bucureşti, 1972, p. 195—196, 198.

[4] Gheţie, ILRL, p. 98; vezi şi Lidia Sfîrlea, *op. cit.*, p. 195—197, 199—200.

[5] Gheţie, ILRL, p. 71; vezi şi Coteanu, RL, p. 55—56.

[6] Coteanu, RL, p. 55; Gheţie, ILRL, p. 96—97; cf. D. Macrea, *Pe marginea discuţiilor despre limba literară*, în CL, III, 1958, p. 27; Şt. Munteanu — Vasile D. Ţâra, *op. cit.*, p. 120.

[7] Coteanu, RL, p. 56. În SE, Ion Coteanu consideră că ultimele două tipuri de scrieri religioase citate aparţin stilistic limbajului teologico-filozofic (p. 140—141).

[8] Ştefan Munteanu — Vasile D. Ţâra, *op. cit.*, p. 121.

[9] Coteanu, RL, p. 55—56; cf. idem, SE, p. 182.

[10] Gheţie, ILRL, p. 97.

[11] *Ibidem*, p. 71.

imagini de ansamblu asupra evoluției exprimării literare românești[12]. O abordare nouă a tuturor scrierilor în limba română păstrate din perioada 1532—1640 se dovedește în aceste condiții absolut necesară.

Această nouă cercetare pornește de la premisa că stilul este o structură lingvistică specifică unei anumite categorii de texte, cerută și condiționată de o serie de factori extralingvistici (scopul comunicării, împrejurările în care se face ea, nivelul cultural al emițătorului, atitudinea față de receptor, condiționată uneori și de nivelul cultural al acestora etc.)[13]. Definit totdeauna prin opoziție cu o altă structură lingvistică de același rang, un anumit stil trebuie să aibă, pentru a putea fi considerat unitate stilistică independentă, elemente caracteristice din cel puțin două compartimente ale limbii : vocabular și sintaxă (importanța acestora fiind diferită de la un stil fundamental la altul). Particularitățile lingvistice ce intră în definirea unui stil pot fi specifice acestuia, lipsind din altele, sau pot avea o frecvență și o importanță deosebite într-o structură lingvistică în comparație cu alta. Stabilirea elementelor caracteristice pentru un stil trebuie de aceea să aibă în vedere deopotrivă frecvența unui element, importanța lui în sistem sau modul particular de combinare cu un altul.

Avînd în vedere aceste principii și ținînd totodată seamă de faptul că stilul este o categorie istorică, am reușit să identificăm în cadrul celei mai vechi etape a limbii române literare trei clase de texte : a) beletristice, b) juridice și administrative și c) științifice și tehnice. Stabilite pe baza caracteristicilor stilistice dominante (textele mixte nu vor forma de aceea o categorie aparte), iar nu prin raportare la caracterul laic sau religios al conținutului, respectiv prin diferențierea scrierilor originale de cele traduse, cele trei clase de texte conțin particularități definitorii pentru cele trei stiluri fundamentale ale limbii române literare, beletristic, juridico-administrativ și științific, existente, după cum vom încerca să demonstrăm, încă din perioada 1532—1640.

I. STILUL TEXTELOR BELETRISTICE

Componentă principală a scrisului vechi românesc, textele beletristice copiate sau tipărite între 1532 și 1640 aparțin în marea lor majoritate literaturii bisericești. În cadrul acestei literaturi primatul îl dețin textele canonice de lectură *(Psaltirea*, *Apostolul*, *Evanghelia*, toate conservate în numeroase copii, tipărite și manuscrise, *Palia* și *Leastvița)* sau de slujbă *(Cazaniile*[14], *Molitvenicul*[15] și *Cartea de cîntece*[16]*)*. Scrierile apocrife, gru-

[12] Vezi și sinteza întocmită de Ion Gheție, în ISLRL, p. 168—170.

[13] Vezi și Lidia Sfîrlea, *op. cit.*, p. 146—147 ; Gheție, ISLRL, p. 152—157 ; Coteanu, SE, p. 129.

[14] Includem sub acest nume generic, în afara celor două tipărituri coresiene (CC^1 și CC^2), a copiilor fragmentare din *Cazania a II-a* (CTd, 1^r—27^v, 96^v/14—98^v ; MI, 183^v—189^v) și a variantelor *Omiliei la Paști*, păstrate în *Codicele Sturdzan* (CS^1, 79^r—79^v ; CS^2, 63^v—67^v) în *Codicele popii Bratul* (454—458) și în așa-numitele *Cazanii Iorga* (N. Iorga, *Cîteva documente de cea mai veche limbă românească (sec. al XV-lea și al XVI-lea)*, București, 1906, p. 8—14), predicile copiate în *Codicele Sturdzan* (CS^1, 110^r—115^r), în *Codicele Todorescu* (f. 99^r—106^v) și aceea întocmită în 1639 de dascălul Toader din Calafendești.

[15] Avem în vedere, alături de tipăritura coresiană cu acest nume, rugăciunile independente transcrise în *Codicele Sturdzan* (CS^1, 76^r, 108^v—110^r), respectiv acelea aflate în *Cazania a II-a* (631—632) și în *Catehismul* lui Coresi (6^v/13—8^r/7, 8^v/4—15).

[16] Deși textul incomplet, cunoscut în literatura de specialitate sub numele *Fragmentul Todorescu*, conține, alături de un cîntec de înmormîntare și de patru laude bisericești, și cinci

pate, cu excepția *cîntecului religios* scris în Muntenia între 1535 și 1555, în cunoscutele miscelanee *Sturdzan*, *Todorescu* și *de la Ieud*, au, după cum arată numărul redus de copii, o pondere relativ scăzută.

Literatura laică, semnalată abia la sfîrșitul secolului al XVI-lea, este reprezentată numai prin copiile manuscrise ale traducerii celor două bine cunoscute cărți populare, *Floarea darurilor* și *Alexandria*. Lor li se alătură în 1620 *Cronograful* tradus de călugărul oltean Mihail Moxa, care, prin felul de prezentare a evenimentelor, prin absența intenției de a le pune în relație pentru a le explica și prin utilizarea mijloacelor artei literare, se dovedește a nu fi încă un text științific [17].

Încadrate aproape fără excepție în seria traducerilor, textele beletristice românești anterioare anului 1640 prezintă numeroase particularități stilistice specifice, care, fără să fie rodul intenției artistice sau al talentului literar al traducătorilor, indică, încă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, mînuirea sigură și nuanțată a limbii române.

În domeniul m o r f o l o g i e i, cele mai numeroase caracteristici pot fi consemnate în cadrul **flexiunii verbului.**

Se impune în primul rînd atenției absența oricărei restricții în selectarea persoanelor, modurilor, timpurilor sau diatezelor. Trecerea de la o formă verbală la alta se face, chiar în contexte restrînse, independent de caracterul obiectiv sau subiectiv, de structura narativă sau retorică a textului: „Și toată bucuria *se aveți*, frații miei, cîndu întru năpasti în totu chipul *cădeți*, *știindu* că ispita cu a voastră credință *face* rrebdare, iară rrebdarea lucru desfîrșitu *se aibă*, *se fiți sfîrșiți* și în totu întregi, nece întru ura *lipsiți*" (CV, 55^{r}—55^{v}), „Și *slobozi* Chir ovreaii den robie și-i *lăsă să-și facă* cetate în Ierosalim și în beseareca Sionului, că *se împlură* atunce 70 de ani de cînd *era robiți*" (MC, 351).

În cadrul acestei libertăți de selecție se poate observa totuși apariția mai frecventă sau, uneori, tendința de specializare a unor anumite forme verbale, în special în cadrul modului indicativ.

Astfel, persoanele I și a II-a apar în primul rînd în scrierile de tip retoric (psaltiri, cazanii, predici, rugăciuni): „*Spodobescu-mă* ție, Dumnezeul mieu dulce, că *ești* tu mie domn" (CM, 263^{v}), „*Ustenii* în suspinile meale și *lau* în toate nopți stratul mieu, cu lacrămile meale așternutul mieu *ud*" (CP^{1}, 7^{r}), „*Adu-ți aminte*, o, oame, de moartea ta și *te opreaște* de vrajbă și *te lasă* de ceartă!" (CC^{2}, 43), și în scrierile narative care îmbină vorbirea directă cu cea indirectă: „Și acmu *rogu*-te, doamnă, nu că porîncită noao *scriu* ții, ce aceaea ce și ne *avem* dentîiu, de *să ne iubim* unul cu alalt" (CPr, 205—206), „*Pasă* după mene și *creade* în domnedzeul mieu și *giura*-ți-*mă*-*voiu* înaintea domnedzeului miu *să fii* doamnă mie și împărătească tuturoru polatelor meale" (CS^{1}, 94^{r-v}). Persoana a III-a este consemnată, în schimb, aproape în mod firesc, mai frecvent în ultima categorie de scrieri amintită: „Într-acea vreme *îmbla* Isus lîngă mare Galileiului, *vădzu* 2 frați, Simona, ce *se chiiamă* Pătră și Andrei" (TS, 3^{r}), „Iară Dumnezeu *știu* aceasta și le *ponoslui* pentru neascultarea lor și-i *scoase* den raiu, de-i *pedepsi* cu ostenit și cu ghimpi ce *împung*" (MC, 347).

cîntece ce provin din prelucrarea psalmilor (vezi Ion Gheție, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982, p. 263), utilizarea lui în biserică, în timpul serviciului religios (Ion Gheție, *loc. cit.*), ne-a determinat să-l alăturăm scrierilor bisericești de slujbă.

[17] Cf. Coteanu, SE, p. 182—183.

Textelor de tip narativ le este de asemenea specifică utilizarea frecventă a perfectului simplu, care, prin numărul mare de apariţii, tinde să devină timp al povestirii : „Şi *merse* în măgura Eleonului şi *să rugă* lu Dumnedzeu... şi *dzise*" (CS², 16ʳ), „Şi Fisoghia *trimise* un voinic ... şi el *vine* şi o *luo*" (FD 1592—1604, 476ʳ), „Şi *merse* 7 zile şi *ajunseră* la un iezer... şi *zise* Alexandru să să hodinească oştile şi *puseră* tabără" (CN, 19ʳ). Imperfectul, înregistrat şi el în cîteva dintre sursele parcurse, are, la nivelul ansamblului, o pondere mai mică decît perfectul simplu : „*Era* u⟨n⟩ om... şi *ruga-se* întru ascunsu cătră domnul. E cel om *chema-l* Agaton e boiereasa lui *chema*-o Polfiia" (CS¹, 90ʳ), „Mihail *se îndeletniciia* cu jocurile, *făcea* vîrtealniţă şi *se făcea* sechiraşu de *îmbla* cu carul cu 4 cai, *prindea* cumătri, *boteza* fiini, *cununa*..." (MC, 387).

Prin atestările deosebit de numeroase, imperativul, ca mod al rugăminţii sau al îndemnului, este caracteristic textelor retorice : „*Pleacă* cătră mine ureachea ta ! *Pripeaşte* a mă apuca !" (CP², 48ᵛ), „*Ia*-mi, dzeule, rruga mea, *nu parrăsi* rrugăciunrea mea !" (PH, 43ʳ), „*Strigaţi* dzăul în tot pămîntul ! *Cîntaţi* şi *bucura⟨ţi⟩-vă* şi *cîntaţi !*" (PV, 12ʳ), „*Înţelegeţi*, oameni nebuni !" (MI, 172ᵛ). În textele narative, unde imperativul, specific adresării directe, exprimă de obicei un sfat sau o poruncă, apariţiile lui sînt, în ansamblu, mai puţin frecvente : „*Fiţi* deştaptaţi şi *vă rugaţi !*" (TS, 109ʳ), „*Nu ciudireţi-vă*, fraţii miei !" (CB, 356), „*Pasă* după mine, Pavele... !" (CTd, 52ᵛ), „*Pasă*, *pasă*, Alexandre... !" (CN, 16ᵛ).

Rapida schimbare a formei verbului, trecerea de la relatarea subiectivă la cea obiectivă, de la naraţiune la dialog, la confesiune ori rugăminte impun, din nevoia de a fi evitate confuziile dintre persoane şi mai ales pentru a insista asupra ideii exprimate, apariţia cu o frecvenţă deosebită a **pronumelor** personale şi posesive de persoana I şi a II-a, în special în cadrul textelor de tip retoric : „Vedem aicea, fraţii *miei*, cum numai pentru evangheliia *pre noi ne* urăsc şi se rădică lumea *spre noi*" (CC¹, 41ʳ), „Rugămu *tine* cum să *ne* ierţi toate păcatele cu care am greşit astăzi *ţie*" (CM, 253ᵛ), „Veselescu-*mă* şi *mă* bucur *de tine*" (CP¹, 11ʳ), „Şi eu *cătră tine*, doamne, chiemaiu şi demîneaţa rrugăciure *me* ainte apuca-*te*-va" (PS, 284).

Limba vechilor scrieri beletristice româneşti se caracterizează de asemenea prin apariţia a numeroase **substantive** în cazul vocativ. În psaltire, cazanii, predici şi rugăciuni ele subliniază caracterul retoric al textului : „*Murmînte*, priimeaşte trupul meu !" (CR,34ʳ), „Ascultă, *dzeu*, rruga mea !" (PH, 50ʳ), „*Ome*, pomeneşte despre cea moarte tristă... !" (FT, 1ʳ), „Să înţeleagem, *fraţilor*... !" (CC², 10), „Vedeţi, *creştini* blagosloviţi... !" (TP, 4ʳ). În scrierile de tip narativ, formele substantivale de vocativ indică, alături de alte elemente (imperative, vocative, intonaţia interogativă etc.), utilizarea vorbirii directe : „*Fătul* miu, pasă astădz !" (TS, 81ʳ), „E voi, *dragilor*, pomeniţi graiurile de ainte zile !" (CB, 387), „*Şerpii*, *feciorii* năpîrciei, cum să fugiţi de judeţul... ?" (CT, 51ʳ), „Ce te-au aflat, *Agaro?*" (PO, 68), „*Soro Melintie*, deschide-mi stîlpul !" (CS², 58ᵛ), „O, *dragii* mei şi dulci *fraţi machidonenilor*, crez mult război făcut-am" (CN, 3ʳ).

O frecvenţă şi un rol stilistic similare acelora ale vocativului au **interjecţiile**. Înregistrate de regulă în textele de tip retoric : „*Vaide* de toţi păcătoşii !" (CC², 35), „*O*, fericatu părinte... !" (CS¹, 119ʳ), „*O*, amar rodului omenescu !" (CTd, 62ʳ), „*O*, preaiubire direptăţiei !" (VL, 114ᵛ), interjecţiile pot fi consemnate şi în pasajele ce presupun adresarea directă cuprinse în scrierile de tip narativ : „*Vai* de voi, cartularilor... !" (TS, 89ᵛ), „*O*, plinul de tot hicleşugul... !" (CPr, 58), „*Ni*, să facem cără-

mide...!" (PO, 40), „*O*, fratele mieu...!" (FD 1592—1604, 487^{v}), „*Iani* să spunem de Nil" (MC, 362).

Frecvența ridicată a vocativelor și a interjecțiilor constituie de fapt o caracteristică definitorie și pentru s i n t a x a vechilor texte beletristice românești, întrucît multe dintre ele sînt **cuvinte fără funcție sintactică.**

Acestei particularități i se alătură, tot la nivelul **sintaxei propoziției,** încă una, sugerată de asemenea de exemplele reproduse în paginile anterioare: reducerea, în ansamblu, a numărului subiectelor exprimate comparativ cu acela al predicatelor. Această ultimă parte de propoziție este apoi scoasă adesea în prim-planul exprimării în textele de tip narativ: „Și văzu că pre ogoadă iaste iudeilor, adause, prinse și Pătru. Era în zilele de azimite. Că prinseră-l, băgă-l în temniță, deaderă-l a patru voinici în patru zile să păzească el" (CPr, 54), „Deaca începu a zidi, tîmplă-se de văzu foc dentru acel loc. Și veni un lup den pădure și purta gătejii de băga în foc, iară un vultur bătea cu arepile și aducea vînt de-l aţiţa" (MC, 354).

Structura frazei celor mai multe dintre scrierile beletristice românești este simplă, realizată frecvent prin juxtapunere sau coordonare (de obicei copulativă) [18]: „Văzu-l el o roabă șezînd pre lumină și căută sprinsul, zise" (CT, 173^{v}), „Ia-mi, dzeule, rruga mea, nu părăsi rrugăciurrea mea, ia-mi amente și mă audzi" (PH, 43^{r}), „Ce, să nu cumva să tinză mîna sa și să ia den lemnul vieţiei și să mănînce și să viadză pînă în vecie, slobozi el domnul Domnezeu afară den raiul dulceţiei" (PO, 21), „Deci gustă și deade și lu Adam de mîncă, iară numai cît se văzură goli și se rușinară de alt" (MC, 347).

În cadrul acestei structuri sintactice o notă aparte o aduce utilizarea deosebit de frecventă a **propozițiilor interogative:** „Și dereptu care vină junghe elu...?" (CB, 356), „Care mă va băga în cetate de stare sau cine mă va derepta pînă la ⟨iu⟩domeiu?" (PV, 21^{v}), „Pentru ce ai făcut cu mine aceasta? Că ce n-ai spus mie că ţi-e muiare?" (PO, 45), „Lemnul lu Dumnedzeu maslinu, vădzuși dracul fugindu și u⟨n⟩ cocon ducîndu?" (CS^{2}, 60^{v}).

Solicitînd efectiv o informație în cadrul scrierilor narative (vezi citatele anterioare), propozițiile interogative se constituie în forme retorice ale adresării în cazanii, psaltiri, predici sau rugăciuni: „O, vai de voi, păcătoșilor, dară voi cîndu vadul veţi treace?" (CR, 35^{r}), „Deaca se-au măriia lui sculat den moarte, ce trebuiaște lor să facă?" (CM, 254^{r}), „Ce plîngem, cînd casa lui este-n părăţia domnului?" (FT, 1^{r}), „Au nu tu, doamne, împenseși-ne și nu ieșiș, doamne, în vîrtutea noastră?" (PV, 21^{v}). Ele conţin uneori, tot datorită unor principii ale retoricii, răspunsul (indirect) la întrebare: „O, va⟨i⟩ de voi, oamenilor păcătoșilor și necuraţilor, ce să-m fie mie bun aurul și mărgăritarul și avuţia voastră de pre pămî⟨n⟩tu, cînd tîrgul se-au tîrguit și ușile se-au închis și soarele au apus?" (CR, 35^{v}). Alteori interogativele retorice sînt urmate de o enunțiativă în care este formulat răspunsul: „Cine amu sînt împrejurul lui? Aiavea că toţi sfinţii carei apropie-se lui cu lucruri bune" (CC^{2}, 13), „Au eu focul doară-l gătise voao? Ba nu-l gătise voao, ce-l gătise dracului și îngerilor lui" (CS^{1}, 111^{v}) sau de o altă interogativă care îndeplinește același rol: „De unde sîntu oștile și sfadele întru voi? Au nu-s de acicea din dulceaţele voastre ceale ce voinicescu întru mădularele voastre"? (CV, 63^{v}—64^{r}).

[18] Vezi și Coteanu, SE, p. 159.

Ordinea cuvintelor în cadrul scrierilor cercetate se subordonează de cele mai multe ori regulilor gramaticale curente în epocă sau necesității de a evidenția o anumită idee, acest ultim deziderat impunînd plasarea elementelor esențiale pentru comunicare în pozițiile-cheie ale propozițiilor sau frazelor. În afara acestei caracteristici, specifică, în fond, tuturor variantelor scrisului literar vechi românesc, se impune atenției un aspect interesant al topicii unora dintre scrierile beletristice parcurse: plasarea auxiliarului după verbul de conjugat, de obicei la începutul frazelor, formele inversate fiind urmate simetric de același verb sau (mai rar) de altul cu elementele componente în ordine normală [19] : „cu ce giudecata *vreț giudeca giudeca-vor* pre voi și cu ce masură *masurat masura-se-va* voo" (TS, 14[r]) [20], „Părintele mieu de acmu *lucra-va* și eu *voi lucra*" (CT, 191[v]) [21], „Blagoslovit domnul în veaci. *Fi-va și va fi*" (PH, 76[v]) [22]; „cu nusul *am mîncat* și *băut-am* cu nusul" (CPr, 48) [23], „*Vedea-vor(u)* și *vor(u) asculta*" (CS[2], 56[v]; CTd, 96[r]), „în locul cela bunul *veseli-ne-vom* și *văm mînca* pite" (CC[2], 289).

Dacă particularitățile morfologice, sintactice și acelea privind ordinea cuvintelor individualizează vechile scrieri beletristice românești adesea numai prin frecvența cu care sînt utilizate, figurile de stil se constituie într-o trăsătură definitorie a stilului beletristic, prezentă doar accidental în textele juridico-administrative sau în acelea tehnice și științifice contemporane [24].

Dintre **figurile semantice**, utilizate aproape totdeauna ca elemente retorice și numai în mod cu totul excepțional ca mijloace de sensibilizare a imaginii artistice, cele mai frecvent înregistrate sînt *comparațiile* [25]. Ele au de regulă o structură simplă, ambii termeni aparțin concretului (cel de-al doilea are rol plasticizator), iar comparantul, desemnînd realități foarte cunoscute, face adesea inutilă prezența termenului care mijlocește relația comparativă : „fu... *hreamăt ca o bură purtată de vînt*" (CPr, 7), „*noi... sînte⟨m⟩ ca o umbră și prah* de pre pămînt" (FT, 3[v]), „ieșiră *oameni* sălbateci *ca frunza și ca iarba* din pădure" (CN, 2[r]). Comparațiile explicite sînt însă și ele foarte numeroase, explicitarea fiind făcută în primul rînd printr-un verb : „*omu⟨l⟩ se schimbă ca și floarea cîmpului* : demineața înflorește, iară seara ea seacă" (FT, 1[v]), „*periră ca fumul dzilele* meale și *oasele* meale *ca uscarea usucă-se*" (PV, 14[v]), „*omul ca iarba, zilele lui ca florile*

[19] Vezi și Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, 1938, p. 414; Gheție, ILRL, p. 93. Topica nefirească, greoaie, constînd în separarea componentelor grupului verbal sau ale celui nominal prin intercalarea unuia sau mai multor cuvinte, înregistrată în multe scrieri beletristice vechi românești, dar și în texte aparținînd stilului juridico-administrativ (vezi pentru exemple Ovide Densusianu, *op. cit.*, II, p. 413—414; Dragoș Moldovanu, *Formațiile premorfologice în limba română veche*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", XXVI, 1977—1978, p. 45—69; Ion Gheție, Florentina Zgraon, *În legătură cu formațiile premorfologice în limba română veche*, în SCL, XXXII, 1981, nr. 2, p. 179—181), pare a fi caracteristică scrisului literar vechi românesc în ansamblu și nu doar variantei sale artistice.

[20] Pasajul corespunzător din *Tetraevanghelul* coresian conține și el inversiunea : „în județ ce *veți judeca judeca-se-va* voao și în cumpănă ce *veți cumpăni cumpăni-se-va* voao" (CT, 12[r]).

[21] Pasajul lipsește din *Evangheliarul de la Sibiu*.

[22] În psaltirile coresiene și în *Psaltirea Scheiană*, în pasajul respectiv apare „Fi-va. Fi-va." În *Psaltirea Voronețeană* psalmul LXXXVIII lipsește.

[23] Pasajul lipsește din *Codicele Voronețean*.

[24] Avem în vedere doar figurile de stil cu valoare și funcție expresivă, nu și pe acelea lexicalizate sau gramaticalizate, respectiv apărute prin traducerea sau calchierea unor termeni sau sintagme fixe străine.

[25] Vezi, pentru exemple, și Gheție, ILRL, p. 98; Florica Dimitrescu, *Observații asupra artei cuvîntului în „Palia de la Orăștie"*, în *Palia de la Orăștie*, București, 1984, p. 183—184.

satelor, așa *înflurează*" (CP^2, 197^r—197^v), „cinstitul *singele lui... ce-au căzdut fărîme* giosu *ca stelele* luminate" (CS^2, 26^r) și abia după aceea printr-un adjectiv : „*veșmintele* lui *fură albe ca lumina*"(CTd, 36^r), „*mai frumoși sînt ochii* tăi *decît vinul* și *dinții* lui *mai albi vor fi decît laptele*" (PO, 174), „*era mulți cîtă frunză și iarbă*" (MC, 392).

Comparațiile simple concretizatoare, care încearcă să apropie de cititor o abstracțiune sînt, în ansamblu, puțin numeroase : „*fu inema mea ca ceara*" (CP^1, 35^v), „*și muiară-se cuventele* lor *mai vîrtosu decîtu untulu*" (PH, 44^v), „*moartea* fără de veaste *vine ca u⟨n⟩ leu rîcăindu*" (CTd, 73^r), „atunci se ivi lumina de *învățătura* lui Metodie *ca un mărgăritariu* den scoică și *ca un luceafăr* de supt nuori" (MC, 386).

Puține atestări au de asemenea comparațiile multiple : „*aceia sîntu... ca nuorii ceia fără apă, de vîntu preapurtații, ca leamnele tomnatece fără plodure, ... ca undele fricoase ale mariei..., ca stealele cealea înșelătoarele*" (CB, 385—386), „*pune ei ca rroata, ca trestia* între fața vîntului, *ca focul* ce arrde dumbravile, *ca văpaia* ce aprinde pădurile" (PS, 270—271) și seriile de comparații : „*unora le va fi fața ca lumina lun(i)ei, alții ca lumina dzile(e)i, alții ca f(i)erul aprinsu* cîndu sar scînteile dintru el(u), *(alții ca ⟨radzele⟩ soarelui), alții vor(u) fi albi ca (o) hîrtiia (hîrtie), alții ca lîna*" (CS^2, 45^v ; CTd, 82^v—83^r), ambele categorii fiind utilizate pentru a potența caracterul retoric al textului.

Metafora, de regulă explicită, plasticizantă, este înregistrată în toate tipurile de texte parcurse : „*aceaea țărînă* de pre jun trupul meu mi-*e* mie*veșmî⟨n⟩tul meu*" (CR, 34^v), „*aceia sînt izvoară fără de apă, nuori de vînt purtați*" (CPr, 182), „zburâ pre *arepile vîntului*" (CP^1, 25^v), „rupseră-se *fîntînile* toate *adîncului* mare și deșchiseră-se *ferestrile ceriului*" (PO, 30). Metaforele concretizatoare sînt, ca și comparațiile cu această funcție, mai puțin numeroase, aparițiile lor părînd să fie specifice scrierilor de tip retoric : „*Cuvintele domnului*, cuvinte curate, *argint ars și ispitit pămînt*" (CP^1, 17^v), „unde *grîul mîndriei* ceaea buna și *strugurul curăției* nu se lucrează, acolo e foamete mare" (CC^2, 16), „*moartea iaste o poartă* fără de carea nu poate întra nime... cătră viața cea netrecută" (TP, 3^r).

Metafora implicită, puțin utilizată, vehiculează motive stilistice bine cunoscute în retorica bizantină : „*oile* meale glasul mieu aud" (CT, 208^v), „una den muieri ea trecea cu foc a mînă ; *foc* ține pre alt foc" (FD 1592—1604, 472^v—473^r), „moartea iaste odihnă omului că treace... din *valuri* în liniște, din *tunearec* în *lumină*" (TP, 2^v). Aceeași sursă are de altfel și contextul metaforic creat pe baza identificării *vieții* cu *marea* : „cum e altă mare, așa iaste și viața noastră. Și toți oamenii aflămu-ne ca într-o corabie întrați (ce se zice întru trupul acesta putredul). Și înotăm, neprecepîndu-ne, pînă la o vreame și an cu soroc, cum și ceia ce înoată pre mare cu precepătură... Și în valurile pămîntului sîntem pururea și undele cealea ce sînt, cu multă frică înotăm și cu grije și cu reale năpăști și foarte îndelungu" (CC^2, 51).

Epitetul, foarte puțin utilizat în scrisul vechi românesc [26], este în cele mai multe contexte stereotip și generalizator, avînd, de regulă, o structură simplă : „featele... era *frumoase*" (PO, 27), „unii vor fi *luminați* (și) alții și mai *luminați*, alții vor fi *întunecați*" (CS^2, 41^v ; CTd, 77^r), „florile *frumoase*" (CN, 17^r) ; cf. „*frumos, gras* viței" (PO, 56), „scula-să-vor...

[26] Vezi, pentru exemple, și Florica Dimitrescu, *op. cit.*, p. 185—186.

goli și negri, întunecați, strîmbi și *gro(d)zavi, necurați* și *iuți*" (CS², 55ʳ; CTd, 94ʳ—94ʳ), „Elena... *prea frumoasă și albă*" (MC, 352).

În scrierile retorice epitetul aduce, de regulă, calificări morale ale realității: „stealele cealea *înșelătoarele*" (CB, 386), „*mișele* ome" (CTd, 71ʳ). În textele narative, în schimb, insistînd asupra trăsăturilor concrete, plasticizîndu-le, el ajută la crearea unor pasaje ce se constituie în timide încercări de portret: „Lieei era ochii *moi*, Rahila era *frumoasă* de stat și *podobită* la căutătură" (PO, 58), „Și era om *bun* și *derept*,... era cu suflet *curat* și cu chip *frumos* și cuvinte *deșarte* nu-i plăcea,... era *frumos și blînd*..." (MC, 371) sau de descriere: „Den cea mătase *galbină, mohorîtă și roșie* iară feaceră veșminte... Și feace efodul dentr-aur, den mătase *galbină, mohorîtă, roșie* și de mătase *albă* răsucită" (PO, 310), „Ajunseră la nește pomi *nalți* cu poamele *dulci*. Și supt pomi fîntîni *reci* și între pomi paseri *frumoase* era și cînta *frumos*, unele era *albe*, altele *roșii*, altele *mohorite, verzi*, altele *pestrițe*" (CN, 10ᵛ).

Personificarea, figură de stil specifică invenției artistice, are și ea foarte puține atestări, este stereotipă și își găsește cel mai frecvent izvorul în considerarea sufletului ca partener de dezbatere morală: „*Și veselească-se cerul* și *bucură-se pămîntul!*" (PS, 315), „*Rîurele sălta-vor* cu mîrule depreură, *codrii bucura-se-vor...*" (PV, 12ᵛ), „*Salce-l fusese văzut și dzise...*" (CS², 59ᵛ), „*va zice trupul* cătră sufletul său..." (CS¹, 113ᵛ), „așea *să roagă sufletul...*" (CTd, 70ʳ).

Dintre **figurile sintactice** rezultate din organizarea specială a textului beletristic, cel mai frecvent înregistrate sînt diversele forme ale *repetiției*. Repetiția propriu-zisă: „amaru *plînge*; Avram încă *plînge*; îngerul încă *plînge*; Sara încă *plînge*" (CS¹, 80ʳ), „*Vedeți*, creștini blagosloviți, lucru de obidă și plin de spaimă, *vedeți* și vă întristați și de păcate să vă părăsiți. *Vedeți* și poftele lumii vă urîți. *Vedeți* trupul mortului dzăcîndu" (TP, 4ʳ⁻ᵛ) și anadiploza: „Născut e den *trup, trup* iaste și născut e den *duh, duh* iaste" (CT, 185ᵛ), „Dați întru credință-vă *bunătate*, întru *bunătate*-vă *înțelepciuni*, întru *înțelepciuni-vă răbdare*, întru *răbdare*-vă *dulce-cinste*, întru *dulce-cinste, frăție-iubită*, întru *frăție-iubită*, dragosti" (CPr, 177), „Și Domnezeu făcu pre om lui *pre obraz, pre obraz* lu Dumnezeu făcu el" (PO, 14) sînt amîndouă puțin utilizate. Repetiția anaforică, avînd valențe retorice mai evidente, are în schimb atestări deosebit de numeroase: „*Scriu voao*, feciori... *Scriu voao*, părinți... *Scriu voao*, juni..." (CPr, 192—193), „*Aduceți domnului fiii* zeului! *Aduceți domnului fiii* berbecilor! *Aduceți domnului slavă* și cinste! *Aduceți domnului slavă* numele său!" (CP², 45ᵛ), „*Și vaide de omul cela* ce dă auru și argintu în mită! *Și vaide de omul cela* nemilostivul!" (CS¹, 7ʳ), „*Unde ți-i* atunci avuția ta...? *Unde ți-e* rodul tău...?" (CTd, 71ᵛ—72ʳ), „*Nu știți*, oameni nebuni...? *Nu știți*, răilor și făcători răi...?" (MI, 173ʳ) [27].

Semnalăm, de asemenea, ca tip special de repetiție, refrenul. Acesta este utilizat, sub presiunea originalului, în cîntecele al II-lea („*Pomenește-te, om creștinu, cd vei acmușu muri!*" FT, 1ʳ⁻ᵛ) și al III-lea („*Nu-i fără Domnezeu izbavă și agiutor*" FT, 1ᵛ—2ʳ) din așa-numitul *Fragment Todo-*

[27] Pe baza unor atestări ale repetiției anaforice, apărute în contexte extrase din *Tetraevanghelul* coresian și *Psaltirea slavo-română* din 1577, contexte în care pot fi identificate deopotrivă paralelismul sintactic și clauzula, L. Gáldi (*Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971, p. 66—69) consideră că anumite pasaje din textele vechi românești „pot fi citate și azi ca adevărate poeme în proză" (*op. cit.*, p. 65).

rescu[28], precum și în cîntarea a opta din vechile psaltiri românești (*„Domnul cîntați și preaînălțați el(u) în veac(u)*" CP[1], 307[v]; PS, 522; cf. PV, 71[r])[29].

Enumerarea, figură sintactică al cărei rol retoric, intensificator este bine cunoscut, apare frecvent în unele scrieri românești din epoca cercetată: „să domnească pre *peștii* măriei și *dobitocului*, *pasirilor* ceriului și *jivinilor* și a tot *pămîntului* și spre toți *viermii*..." (PO, 14), „*Curvariloru*, *strîmbilor*, *clevetniciloru*, *giurători* strîmbi...!" (CS[1], 5[v]), „Plîngeți după mine, *fraților* și *soții miei* și *rudeniia* mea și *cunoscuții* miei!" (CTd, 69[r]), „O, *pizmă*, de început *vrăjmașe*, *fiară* cumplită, *tîlhariu*, *scorpie* veninoasă, *șarpe* mușcătoriu, *segeată* fără fier, *suliță* ascuțită, *viață* fără pace...!" (MC, 371).

Numeroase sînt, în sfîrșit, atestările *paralelismului sintactic*[30]: „*La ce mearset în pustie să vedeți? Au trestie de vînt plecată? Dară la ce mărs-ați să vedeți? Au om în moi veșminte îmbrăcat?*" (CT, 21[v]), „*Cel ce clevetește fratele sau cinre osîndește fratele său, leagea clevetește și leagea osîndește*" (CV, 65[r]), „*Acela începu a chema* într-ajutoriu *numele domnului*; în acea vreme *începură numele domnului a propovedui*" (PO, 24), „Puteaveri să spui *carele-i împărat și carele-i rob*, *carele-i frumos* și *carele-i grozav...? Au nu-s toți lut? Au nu-s toți țărînă?*" (TP, 4[r]).

Dintre modalitățile de organizare a discursului artistic, apariția, uneori în același context, atît a relatării la persoana a III-a, cît și a vorbirii directe este specifică scrierilor beletristice: „e păcătoșii vadul greșiră și strigară: « Arhanghele Mihaile! »" (CR, 35[r]), „Zise șarpele la muiare: « Nececum nu vreți cu moarte muri... »" (PO, 18), „grăi lor: « Eu voiu să fac amîndoi să fiți boiari... »" (FD 1592—1604, 479[v]), „Și o mînă Alexandru: « Du-te de șezi lîngă el! »" (CN, 2[r]), „întrebară pe Apolon: « Cine va domni rimleanii? »" (MC, 357).

Prin utilizarea relatării la persoana a III-a în pasaje în care anumite forme verbale (perfectul simplu sau, mai rar, imperfectul) s-au specializat sau tind să se specializeze ca timpuri ale narației[31], iau naștere contexte care arată că unele dintre textele parcurse, indiferent de conținutul lor religios sau laic, nu sînt, de fapt, decît niște ample povestiri. Din numeroasele exemple care se pot da citățm doar două, extrase din *Codicele Voronețean* și din *Cronograful* lui Moxa. În primul recunoaștem o autentică relatare de călătorie: „Suflă austrul, părea-lă că voia sa voru nemeri. Deaci luară veatrila și venreră întru Critu. Nu amînatu elu mai suflă protivnicu vîntu, cel ce-i e numele vrocnidion, și rrăpită fu corabia de nu putea se protivească-se vîntului" (CV, 43[v]—44[r]). În cel de-al doilea, un fapt imaginat, crearea lumii, este prezentat ca o acțiune umană obișnuită: „A patra zi. Lumină și a patra zi. Începu a podobi ceriul cu steale și cu luceaferi, cu soarele și cu luna, de se întrec una cu altă întru lauda cui le-au fapt și să cunoască oamenii vremile ailor. Puse pe Cron mai sus, al doile

[28] În acest text diverși cercetători au identificat și alte elemente specifice versificație (ritmul, rima), apărute în versiunea românească datorită structurii prozodice a originalului. (Vezi Carlo Tagliavini, *Influences du psautier huguenot de Cl. Marot et Th. de Bèze dans la littérature roumaine ancienne*, în „Cahiers Sextil Pușcariu", I, 1952, fasc. 1, p. 46—47; L. Gáldi, *op. cit.*, p. 69—73; Gheție, ISLRL, p. 54.)

[29] Pasajul este ușor modificat în celelalte apariții înregistrate în CP[1], 307[v]—310[r], PS, 519—522 și PV, 70[v]—72[v]. În CP el are o formă identică cu aceea existentă în CP[1], în vreme ce în CP[2] și în PH lipsește întreaga cîntare a opta.

[30] Pentru rolul stilistic al acestei figuri sintactice în scrierile beletristice vechi românești, vezi și L. Gáldi, *op. cit.*, p. 66—69.

[31] Vezi, mai sus, p. 512.

Zevs și al treile Aris, al patrul soarele de luminează lumiei, al cincile Afrodit, al șasele Ermia și luna mai jos și îmblă nepărăsit, după zisa lui Dumnezeu, careași în rîndul ei !" (MC, 346).

Menționăm, în sfîrșit, inserarea în unele texte beletristice anterioare anului 1640 (în special *evangheliile* sau textele care se inspiră din ele și *Cronograful* lui Moxa) a numeroase formulări sentențioase, asemănătoare proverbelor sau reprezentînd chiar proverbe : „*Nimenile nu cîrpește cu petec nov veșmîntul vechi, . . . nece împle vin nov în saci vechi*" (TS, 23^{v}—24^{r}), „*vezi ștercul ce e în ochiul fratelui tău, e bîrna ce iaste în ochiul tău nu simți*" (CT, 12^{r}), „*soarele acoper nuorii, așa și pre bine vrăjmașii*" (MC, 367), „Cum se zice : *picătura, de va pica de pururea pre piatră, încă o pătrunde*" (MC, 381).

Sintetizînd datele prezentate în paginile anterioare, constatăm că textele canonice de lectură sau slujbă cercetate, scrierile apocrife și cărțile populare anterioare anului 1640 au, indiferent de conținutul lor laic sau religios [32], respectiv de scopul pentru care au fost redactate (care face să se diferențieze textele de tip narativ de acelea de tip retoric), numeroase particularități comune, suficiente pentru a individualiza, în cadrul scrisului vechi românesc, un stil beletristic.

În cadrul morfologiei se impune în primul rînd atenției absența oricărei restricții în folosirea persoanelor, modurilor, timpurilor și diatezelor verbale. În afară de specializarea, prin subordonare la conținutul textelor, a formelor morfologice ce presupun adresarea directă (persoanele I și a II-a ale verbului, imperativul, substantivele în vocativ și interjecțiile), se observă tendința de utilizare a perfectului simplu și (mai puțin) a imperfectului ca timpuri narative.

La nivelul sintaxei propoziției se poate constata o reducere a numărului subiectelor exprimate comparativ cu acela al predicatelor, alături de utilizarea părților de vorbire fără funcție sintactică. Fraza are, în ciuda numeroaselor variante de realizare, greu de încadrat într-un tipar unic, o structură simplă, bazată de obicei pe coordonare sau juxtapunere. Dintre propoziții, interogativele, utilizate adesea cu valoare retorică, se dovedesc a fi și ele specifice vechilor texte beletristice românești.

Ordinea cuvintelor este de regulă nespecifică, dar ea pare a se individualiza prin cîteva inversiuni ale auxiliarului care creează structuri simetrice ce nu se regăsesc totdeauna în originalele sau în toate versiunile românești ale aceluiași text.

Figurile de stil sînt definitorii pentru stilul beletristic. Pot fi semnalate deopotrivă figurile semantice (comparația, metafora, epitetul și personificarea, de regulă cu structură simplă și funcție plasticizantă, corelînd elemente ce aparțin cunoașterii imediate) și figurile sintactice, în cadrul cărora sînt dominante formele retorice ale repetiției (anafora, anadiploza), enumerarea și paralelismul sintactic.

În ceea ce privește organizarea discursului artistic, se remarcă drept trăsături specifice utilizarea concomitentă a relatării la persoana a III-a și a vorbirii directe, precum și consemnarea a numeroase formulări sentențioase.

[32] Vezi și Ion Coteanu, *Stilurile moderne ale limbii române literare*, în LR, IX, 1960, nr. 2, p. 59—60 ; idem, RL, p. 55 ; Gheție, ILRL, p. 96—97 ; cf. Ștefan Munteanu — Vasile Țâra, *Istoria limbii române literare*, p. 120—121.

Pătrunse în scrisul vechi românesc prin traducerea unor texte ce se subordonau regulilor retoricii greco-bizantine și mai puțin acelora utilizate în textele occidentale, particularitățile stilistice menționate atestă utilizarea sigură, nuanțată și adesea elegantă a limbii române încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Privite diacronic, aceste particularități dovedesc apoi perfecționarea continuă a exprimării artistice românești. Avînd ca moment de răscruce traducerea *Cazaniei a II-a* și a *Paliei*, acest proces de perfecționare a fost favorizat de tipărirea și (mai ales) de copierea repetată a numeroase cărți de lectură (bisericească și laică).

ABREVIERI

Izvoare

CB	*Codicele popii Bratul*, Brașov, 1559—1560 („Casa Dosoftei", Iași)
CC[1]	Coresi, *Tîlcul evangheliilor*, [Brașov, 1567—1568]
CC[2]	Coresi, popa Iane, popa Mihai, *Evanghelia cu învățătură*, Brașov, 1581
CM	Coresi, *Molitvenicul românesc*, [Brașov, 1567—1568]
CN	*Codex Neagoeanus*, Sîmpetru, 1620 (BAR, ms. rom. 3821)
CP	Coresi, *Psaltire românească*, Brașov, 1570
CP[1]	Coresi, *Psaltire slavo-română*, Brașov, 1577
CP[2]	Șerban Coresi, *Psaltire slavo-română*, [Brașov, c. 1588]
CPr.	Coresi, *Praxiu*, [Brașov, c. 1563]
CR	*Cintec religios*, [Țara Românească, 1535—1555] (BAR, ms. sl. 494)
CS	*Codex Sturdzanus* (BAR, ms. rom. 447; CS[1] = textele măhăcene; CS[2] = textele nordhunedorene)
CT	Coresi, *Tetraevanghel*, Brașov, 1561
CTd.	*Codicele Todorescu* (BAR, ms. rom. 5484)
CV	*Codicele Voronețean*, [Moldova, 1563—1583] (BAR, ms. rom. 448)
FD	1592—1604 *Floarea Darurilor*, [Putna 1592—1604] (BAR, ms. rom. 4620)
FT	*Fragmentul Todorescu*, [Cluj, 1571—1575] (Biblioteca Széchenyi, Budapesta, RMK I, 361/b; ediție și facsimile în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982, p. 336—364)
MC	Moxa, *Cronograf*, 1620 (ediție B. P. Hasdeu, în *Cuvente den bătrîni*, I, București, 1878, p. 345—406)
MI	*Manuscrisul de la Ieud* (BAR, ms. rom. 5032)
PH	*Psaltirea Hurmuzachi* (BAR, ms. rom. 3077)
PO	*Palia*, Orăștie, 1582
PS	*Psaltirea Scheiană* (BAR, ms. rom. 449)
PV	*Psaltirea Voronețeană* (BAR, ms. rom. 693)
TP	Toader, [*Predică*], Calafendești, 1639 (BAR, ms. rom. 167, f. 1—5)
TS	*Tetraevanghel*, Sibiu, [1551—1553]
VL	Varlaam, *Leastvița*, [1602—1613] (BAR, ms. rom. 6024)

Lucrări de referință

Coteanu, RL	Ion Coteanu, *Româna literară și problemele ei principale*, București, 1961
Coteanu, SE	Ion Coteanu, *Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)*, București, 1981
Gheție, ILRL	Ion Gheție, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978
Gheție, ISLRL	Ion Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, 1982

Iunie 1985

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

CU PRIVIRE LA „MOMENTUL 1750" ÎN DEZVOLTAREA LIMBII ROMÂNE LITERARE

N. A. URSU

Constatînd că, începînd cu anul 1747 și pînă spre anul 1780, limba cărților bisericești tipărite în Moldova se resimte în mare măsură de influența limbii cărților bisericești tipărite în Țara Românească (în unele cazuri, tipăriturile moldovenești reproduc întocmai tipăriturile corespunzătoare muntenești), Ion Gheție conchide : „Pentru a explica de ce, pe neașteptate, în 1747 moldovenii își muntenizează limba, va trebui să admitem că un consens al celor mai înalte fețe bisericești, în frunte cu mitropolitul, a avut loc. De data aceasta e vorba de o acceptare conștientă și integrală a normei muntenești, și nu de influențe de amănunt, explicabile prin originalele care au fost puse la contribuție, așa cum am constatat uneori în perioada precedentă" [1]. Aceeași explicație o are pentru I. Gheție și faptul că, în aceeași perioadă, procesul muntenizării limbii cărților bisericești se produce și în Transilvania, în tipăriturile apărute la Blaj : „Nu vom mai insista asupra faptului că muntenizarea este, întocmai ca în Moldova, o acceptare deliberată și conștientă a normei muntenești, și nu actul reflex al unor tipografi cărora li s-a dat să culeagă o carte din București sau din Rîmnic și care erau puțin interesați de aspectul lingvistic al textului" [2]. Punctul acesta de vedere este exprimat și mai clar de către I. Gheție în următoarele concluzii : „Lipsa oricăror informații asupra celor petrecute la Iași în 1747, cînd s-a tipărit, *fără nici o modificare*, *Liturghierul* de la București, ne obligă să privim evenimentele cel mai adesea prin unica prismă a supozițiilor și conjecturilor. Așa cum am arătat, muntenizarea limbii bisericești în Moldova nu trebuie pusă pe seama tipografului Duca Sotiriovici din Thasos, cel ce semnează *Liturghierul* din 1747 și alte lucrări apărute după această dată, pentru că un gest de o asemenea importanță, ca lepădarea unei norme seculare, nu-l putea hotărî, în scaunul mitropoliei Moldovei, un simplu meșteșugar, care nu-și cîștigase pînă atunci merite culturale deosebite [...] Cert este, însă, că actul de la 1747 presupune un acord prealabil, o deliberare conștientă a factorilor responsabili în problemele ecleziastice. Este cît se poate de clar pentru noi, deși nu putem dovedi, că gestul moldovenilor se explică prin dorința de a avea o limbă liturgică comună cu a muntenilor, nu numai în fond, ci și în formă. Or, în perioada aceea, limba tipăriturilor bisericești reprezenta cel mai îngrijit aspect al exprimării literare. Faptul că noile norme au fost aplicate și la tipărirea unor cărți laice ne arată că, de fapt, ceea ce au voit să unifice, la 1750, învățații moldoveni a fost însăși limba literară [...] Unificarea lingvistică din

[1] Vezi Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 404, unde sînt reluate concluziile studiului intitulat *Contribuții la problema unificării limbii române literare*. **Momentul 1750**, apărut în LR, XX, 1971, nr. 2, p. 113—124.

[2] *Ibidem*, p. 414.

jurul anului 1750 a avut un caracter spontan. Ea nu este rezultatul unei prealabile deliberări a persoanelor învăţate din cele trei ţări româneşti" [3].

După cum vom vedea, cunoaşterea mai exactă a împrejurărilor în care s-a produs, atît în Moldova, cît şi în Transilvania, muntenizarea limbii cărţilor bisericeşti, în tot cursul secolului al XVIII-lea, dar mai ales în jurul anului 1750, duce la concluzia că acest proces este, de fapt, efectul pe plan literar al unor factori de conjunctură. I. Gheţie nu a putut cita, pentru că nu există, nici o mărturie contemporană care să ateste o preocupare sau un acord în acest sens al reprezentanţilor bisericii româneşti din cele trei provincii. Căci, aşa cum a observat şi d-sa, ce înţelegere în privinţa necesităţii unificării limbii române a cărţilor bisericeşti putea să intervină atunci între mitropolitul Moldovei, grecul Nichifor „peloponiseanul" (1740—1750), şi cel al Ţării Româneşti, grecul Neofit „criteanul" (1738—1754), sau între aceştia şi vicarul apostolic (1747—1751), apoi episcopul român unit de la Blaj (1752—1764), Petru Pavel Aaron? Pe de altă parte, ne întrebăm ce i-a putut determina pe clericii cărturari moldoveni sau pe cei ardeleni să accepte atunci, pe neaşteptate, dar în mod „deliberat şi conştient", muntenizarea limbii *numai* în cărţile de cult şi în scrierile lor tipărite, în timp ce în manuscrise continuau să folosească particularităţi ale graiurilor lor natale? Presupusa lor dorinţă de a avea „o limbă liturgică comună cu a muntenilor, nu numai în fond, ci şi în formă" a fost dedusă de I. Gheţie numai din faptul că în cărţile bisericeşti şi în alte scrieri tipărite atunci în Moldova şi în Transilvania apar numeroase particularităţi ale graiului muntean sau că la Iaşi şi la Blaj se reproduc întocmai tipărituri apărute în tipografii din Ţara Românească. Sînt însă suficiente aceste mărturii, pentru ca, pe baza lor, să le atribuim cărturarilor respectivi, în stadiul de atunci al dezvoltării culturii româneşti, conştiinţa necesităţii imperioase a unificării limbii cărţilor bisericeşti şi a tuturor tipăriturilor? Noi credem şi vom încerca să dovedim că intensificarea procesului de muntenizare a limbii române literare în secolul al XVIII-lea, limitată la cărţile bisericeşti şi la alte tipărituri, a fost determinată *nu* de *dorinţa* clericilor cărturari moldoveni şi ardeleni *de a avea în cărţile bisericeşti o limbă comună cu a muntenilor* (căci o asemenea dorinţă, *pe care nu a mărturisit-o nimeni*, s-ar fi manifestat, în mod firesc, şi asupra limbii textelor lor rămase în manuscris), ci de intensa difuzare în Moldova şi în Transilvania a cărţilor bisericeşti tipărite în Ţara Românească, începută în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, precum şi de prezenţa în tipografiile din Moldova şi în cea de la Blaj a unor tipografi şi diortositori aduşi din Ţara Românească. Pe la 1750, clericii de la Iaşi şi de la Blaj care se ocupau cu difuzarea în eparhiile respective a cărţilor româneşti de cult şi-au dat seama că, atîta vreme cît în numeroase biserici din Moldova şi din Transilvania erau în uz, de cîteva decenii, cărţi cumpărate din Ţara Românească, nu mai avea nici un rost ca în cele tipărite de ei să fie introduse modificări, mai ales de natură fonetică, deoarece particularităţile muntenesti respective nu prezentau nici o dificultate de înţelegere pentru cititorii şi ascultătorii moldoveni sau ardeleni. Ca atare, reorganizînd vechile tipografii eparhiale de la Iaşi şi de la Blaj cu meşteri aduşi din centrele tipografice de la Bucureşti sau de la Rîmnic, mitropolitul Iacob Putneanul (1750—1760) [4] şi, respectiv, episcopul Petru Pavel Aaron,

[3] *Ibidem*, p. 427—428.

[4] I. Gheţie îl numeşte Iacob *Stamati* Putneanul, amestecîndu-i numele cu al mitropolitului Iacob II Stamati (1792—1803). *Ibidem*, p. 393, 406.

precum și urmașii acestora, au încuviințat fără nici o reținere ca tipăriturile muntenești să fie reproduse întocmai și în tipografiile lor. Firește, ei nu s-au împotrivit, pentru că le era indiferent acest lucru, nici atunci cînd aceiași tipografi și diortositori introduceau particularități ale graiului muntean și în alte cărți decît cele de cult tipărite în aceleași tipografii.

Ușurința surprinzătoare cu care clericii cărturari moldoveni și ardeleni au adoptat, în secolul al XVIII-lea, cărțile de cult tipărite în Țara Românească, reproducîndu-le uneori întocmai în tipografiile de la Iași și Blaj, reprezintă nu abandonarea unor „norme" lingvistice tradiționale moldovenești sau ardelenești în favoarea „normei muntenești", cum crede I. Gheție, ci dovada cea mai elocventă a faptului că ei aveau conștiința existenței unei singure limbi românești de cultură, nediferențiată în dialecte sau variante literare regionale. Căci strădania cărturarilor români, chiar și a celor mai modești, din secolul al XVI-lea pînă în epoca modernă a avut drept țel crearea unei limbi literare comune, nu consolidarea unor sisteme de norme literare în cadrul fiecărui grai regional. Deși foarte lentă, dezvoltarea limbii române literare pe toată întinderea celor peste trei secole de cultură veche românească și în tot spațiul Dacoromaniei s-a produs în sens convergent, constituind un proces unitar. Este adevărat că normele supradialectale statornicite în vechea română literară, mai ales prin limba cărților bisericești, sînt relativ puține și mereu subminate de corespondentele lor din diferite graiuri regionale, dar numai constituirea lor indică progresul realizat de la o perioadă la alta în dezvoltarea limbii române literare. Faptul că majoritatea cărturarilor români ai vremii, deși aveau conștiința unității limbii românești de cultură, înțelegeau mai greu necesitatea constituirii unor norme fonetice și morfologice supradialectale se explică, credem noi, nu prin existența unor dialecte sau variante literare regionale, ale căror „norme" opuneau rezistență tendinței de unificare a limbii române literare (pe baza unor particularități ale graiului muntean), exercitată prin intermediul limbii cărților bisericești, ci prin următoarele două cauze mai importante. Prima ni se pare a fi conștiința unității (evident, relative) a limbii vorbite de toți românii nord-dunăreni. De aici convingerea nemărturisită a cărturarilor respectivi că orice text *scris* în românește, adică în oricare grai local, era în același timp *literar* și nu prezenta (nu putea să prezinte) dificultăți de înțelegere pentru nici un român. Cînd, datorită prestigiului cărții tipărite, textele coresiene și alte cărți bisericești de mai tîrziu au conferit unor particularități fonetice și morfologice ale graiului muntean calitatea de norme literare supradialectale, generalizarea acestora a fost împiedicată de lipsa unei rețele de școli publice elementare și medii în limba română, care, prin manualele școlare și practica învățămîntului, ar fi putut contribui în mare măsură la unificarea limbii române literare, cum s-a întîmplat în secolul al XIX-lea. Or, după cum se știe, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea școlile românești erau puține și funcționau mai ales în mănăstiri și pe lîngă unele biserici. Cum însă nu toți tinerii boieri sau boiernași care învățau carte se formau în aceste școli, unde ar fi putut avea un contact mai strîns cu limba din ce în ce mai unitară a cărților bisericești, scrisul în limba română al acestei intelectualități laice, mai ales din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și din primele decenii ale secolului al XIX-lea, abundă în particularități ale graiurilor locale respective. Datorită lipsei unui învățămînt sistematic în limba română, chiar și unii clerici formați în școlile mănăstirești foloseau atunci în scris particularități ale graiurilor lor natale. Așa-

dar, cum a constatat și I. Gheție [5], în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, limba cărților bisericești și a altor texte românești tipărite în aceleași tipografii ale bisericii are un caracter unitar, realizat pe baza unor particularități ale graiului muntean, prin concursul de împrejurări la care ne vom referi mai jos, în timp ce limba textelor rămase în manuscris, foarte numeroase în această perioadă, atît în Moldova, cît și în Țara Românească sau în Transilvania, deși este influențată în mod vizibil de limba textelor tipărite, conține o serie de particularități ale graiurilor natale ale autorilor (traducătorilor) sau ale copiștilor acestor texte. Avînd în vedere doar această mică deosebire între cele două categorii de texte românești din secolul al XVIII-lea, putem conchide că limba celor rămase în manuscris reprezintă *dialecte* sau *variante literare regionale* ale limbii române a epocii? Firește că nu. Întreaga cultură românească a secolului al XVIII-lea, ca și a secolelor anterioare, a avut o limbă literară comună, dar mai mult sau mai puțin „colorată" regional cu unele particularități, îndeosebi fonetice, ale graiurilor locale. Numărul acestora este redus la minimum în limba cărților bisericești, în care se realizează atunci cea dintîi sinteză a limbii române literare, primul pas important pe calea constituirii normelor ei fonetice și morfologice supradialectale, fapt pentru care va fi recomandată de către Eliade ca model și ca punct de plecare în acțiunea de unificare a întregii limbi literare românești, desfășurată după anul 1830.

Referindu-ne acum la tipografiile care au funcționat în secolul al XVIII-lea în Moldova, la cărțile publicate în acele tipografii și la tipografii și diortositorii lor, vom scoate în evidență unele informații care întăresc opiniile noastre de mai sus. Tipografia mitropoliei din Iași era dezorganizată în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Cu toate acestea, tipograful și gravorul Ieremia Marcovici (mai semna Ieremia Simeon și Ieremia Marco) a scos aici cîteva cărți importante, care sînt reproduceri ale unor tipărituri din Țara Românească. Astfel, *Liturghierul* din 1715, cu textul liturgic în slavonește și cu indicațiile tipiconale în românește, îl reproduce pe cel apărut la Buzău, în 1702; *Antologhionul, adecă floarea cuvintelor* din 1726, slavonesc și românesc, îl reproduce pe cel apărut la Rîmnic, în 1705; *Octoihul* slavonesc și românesc din 1726 îl reproduce pe cel apărut la Rîmnic, în 1706 [6]; *Învățătură preoților pe scurt de șepte taine ale besericii*, din 1732 [7], este reproducerea cărții cu același titlu apărută la Buzău, în 1702; *Molitvenicul* din 1749 îl reproduce pe cel apărut la Buzău, în 1747. În toate aceste cărți retipărite la Iași, Ieremia Marcovici a introdus o serie de particularități ale graiului moldovenesc.

După cum ne informează cronica lui Pseudo-Ienache Cogălniceanu, domnitorul Constantin Mavrocordat a poruncit, în a doua domnie a sa în Moldova (1741—1744), „de au adus și cărți pe-nțeles din Țara Românească, căci în Moldova nu se afla evanghelii, apostolĭ și leturghii, dînd poroncă mitropolitul acele cărți să le cetească pe-nțeles pe la biserici; mai poroncind domnul mitropolitului și episcopilor să facă tipografie fieștecare la eparhia lui, ca să se tipărească cărți pe-nțeles" [8]. Mitropolitul Nichifor nu a putut ori nu a dorit să reorganizeze atunci vechea tipografie a mitropoliei, care își încetase activitatea încă din anul 1732. În aceste

[5] *Ibidem*, p. 405.

[6] Vezi și I. Gheție, *ibidem*, p. 388.

[7] Vezi BRV IV, p. 235—236.

[8] Vezi Mihail Kogălniceanu, *Cronicele României sau letopisețele Moldaviei și Valahiei*, ediția a doua, vol. III, București, 1872, p. 203.

împrejurări, ia ființă la Iași tipografia particulară a lui Duca Sotiriovici din Thasos, grec stabilit de curînd în Moldova, un om cultivat, care știa destul de bine limba română. Probabil în înțelegere cu mitropolitul, el își asumă sarcina de a tipări unele cărți românești de cult, împlinind astfel porunca domnitorului [9]. Prima carte tipărită de Duca Sotiriovici este *Psaltirea*, apărută în 1743, care o reproduce, probabil, pe cea tipărită la Buzău, în 1703. Ca și în tipăriturile mai vechi ale lui Ieremia Marcovici, în *Psaltirea* tipărită de Sotiriovici apar unele particularități ale graiului moldovenesc. Nu este exclus ca, în calitate de patron, să-l fi avut colaborator la tipărirea acestei cărți pe iscusitul meșter tipograf Ieremia Marcovici. După o pauză de patru ani, Duca Sotiriovici tipărește, în 1747, o *Liturghie* și un *Triod*. „Amîndouă reproduc — a constatat I. Gheție — originale muntenești și sînt scrise, de la un capăt la altul, în grai muntean" [10]. Cum se explică faptul că același tipograf ieșean, care tipărise în 1743 *Psaltirea* cu unele particularități de grai moldovenesc, a început, pe neașteptate, să reproducă întocmai tipăriturile respective muntenești? Au adoptat atunci clericii cărturari moldoveni, în mod manifest, „norma" lingvistică muntеană, cum crede I. Gheție? După părerea noastră, răspunsul adevărat la aceste întrebări ni-l dă *Psaltirea* tipărită de Duca Sotiroivici în anul 1748, din care un exemplar a descoperit Carlo Tagliavini în biblioteca Universității din Bologna [11]. Această *Psaltire* o reproduce, presupunem noi, pe cea apărută la Rîmnic, în 1746. Foaia de titlu a cărții ne informează că s-a tipărit „de Duca Sotiriovici, tipograful de la Thasos" (nu este menționată localitatea, dar se înțelege că la Iași), iar la sfîrșit, pe f. 564^{v}, aflăm că „s-au diortosit de preacuviosul Cozmă ieromonah Vlahul". Informația privitoare la diortositorul acestei *Psaltiri* i-a scăpat lui I. Gheție. Ieromonahul Cozma, care își spunea „Vlahul", era un tînăr învățat român originar din Muntenia. N. Iorga a presupus că este viitorul episcop de Buzău (1763—1787) și mitropolit al Țării Românești (1787—1792). Același Cozma „Vlahul" a diortosit și *Penticostarul* tipărit la Iași, în 1753, informație care de asemenea i-a scăpat lui I. Gheție [12]. În timpul celor 7 sau 8 ani petrecuți la Iași (după anul 1754 numele său nu mai apare pe tipărituri sau manuscrise din Moldova), Cozma a tradus din grecește, pentru mitropolitul Iacob Putneanul, voluminosul cod canonic intitulat *Cîrja arhiereilor* (vezi, la BAR, ms. *1468*, datat 1754, cu foaia de titlu și două pagini din prefață autografe ale lui Cozma, precum și ms. *109*, *1266*, *1271*). După toate probabilitățile, tot el a tradus, din grecește, *Viața lui Petru cel Mare* a lui Antonios Katiforos (vezi, la BAR, ms. *49*, copie din 1756, și ms. *122*, *2581*), iar din slavonește *Alfavita sufletească*, diortosită de Evloghie monahul și tipărită la Iași, în 1755, și textele publicate sub titlul *Sinopsis*, *adecă adunare de multe învățături*, Iași, 1757, diortosite de același Evloghie monahul. Probabil tot el a tradus, din slavonește, și *Bucvarul* apărut la Iași, în 1755. Atribuirea acestor traduceri ieromonahului Cozma am făcut-o într-un

[9] Pentru informații privitoare la viața și activitatea sa tipografică, vezi Constantin Turcu, *Cărți, tipografi și tipografii din Moldova, în secolul al XVIII-lea*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXXVI, 1960, nr. 1—2, p. 21—31, și, îndeosebi, Const. A. Stoide, *Duca tipograful de la Thasos*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»", XXI, 1984, p. 391—396.

[10] Vezi I. Gheție, *Baza dialectală...*, p. 389—391.

[11] Vezi C. Tagliavini, *O psaltire românească necunoscută din 1748*, în „Analele Academiei Române", Memoriile Secțiunii literare, seria III, tomul XI, 1941—1942, p. 173—184 + 5 facsimile. Cf. și BRV IV, p. 69.

[12] Vezi I. Gheție, *Baza dialectală...*, p. 389—392.

studiu special, în manuscris. În mod firesc, traducerile lui Cozma „Vlahul" conţin numeroase particularităţi ale graiului muntean. În timpul petrecut la Iaşi, Cozma a diortosit, probabil, şi alte cărţi apărute în tipografia lui Duca Sotiriovici şi în cea a mitropoliei, pe care nu le-a semnat ca atare. Ne referim în primul rînd la *Liturghia* şi *Triodul* din 1747, menţionate mai sus. Presupunem deci că în acel an el era la Iaşi şi că a lui a fost iniţiativa de a reproduce întocmai, pagină de pagină şi cuvînt cu cuvînt, unele cărţi tipărite în Ţara Românească. „Muntenizarea" limbii cărţilor bisericeşti şi a altor scrieri tipărite atunci în Moldova se datoreşte, aşadar, prezenţei la Iaşi a învăţatului ieromonah Cozma „Vlahul" ca diortositor în tipografia lui Duca Sotiriovici, apoi în cea a mitropoliei, şi influenţei pe care a exercitat-o el asupra tipografilor şi asupra diortositorului care l-a urmat, Evloghie monahul. Împrejurările în care a venit acest Cozma la Iaşi, probabil de la mitropolia din Bucureşti, nu sînt deocamdată cunoscute. Presupunem că el a fost adus, cu sprijinul mitropolitului Nichifor al Moldovei, de către Duca Sotiriovici, care, pentru a tipări cărţi româneşti de cult, avea nevoie neapărată de responsabilitatea unui diortositor român din rîndul clerului, recomandat de mitropolie.

Duca Sotiriovici a continuat să editeze cărţi româneşti pînă în anul 1752. După această dată, activitatea lui tipografică se limitează la tipărirea unor cărţi greceşti. Începînd cu anul 1753, sarcina de a edita cărţi de cult şi alte scrieri româneşti cu conţinut religios şi-o asumă mitropolia din Iaşi, care îşi reorganizează tipografia, prin strădania tînărului şi energicului mitropolit Iacob Putneanul. Pentru că unii cercetători confundă [13] activitatea tipografică a lui Duca Sotiriovici cu cea a mitropoliei din Iaşi, atragem atenţia asupra faptului că aproape toate cărţile apărute în tipografia lui Duca Sotiriovici au pe foaia de titlu menţiunea „întru a sa tipografie" sau „întru a căruia tipografie", în timp ce cărţile apărute în tipografia mitropoliei poartă menţiunea expresă că s-au tipărit acolo.

Tot ca urmare a dispoziţiei domnitorului Constantin Mavrocordat, citată mai sus, a luat fiinţă şi tipografia episcopiei din Rădăuţi, organizată prin strădania episcopului Varlaam. Prima carte cunoscută care a apărut în această tipografie este *Catavasierul* din 1744 [14], care îl reproduce pe cel tipărit la Bucureşti, în 1742 [15]. Tipograful acestui *Catavasier* rădăuţean este un muntean, Barbul Bucureşteanul. În anul 1745 apare la Rădăuţi un frumos *Ceaslov*, tipărit de Grigorie Stan Braşoveanul, „meşter mare şi făcători a tot lucrul tipografiei din nou", „iară aşădzători şi îndreptători tiparelor : ierodiacon Iosif din mănăstirea Neamţului şi cu Sandul sin Irimia tipograful ot Iaş". În acelaşi an a apărut la Rădăuţi şi o *Liturghie a sfîntului Ioan Zlatoust*, cu textul liturgic în slavoneşte şi cu tipicul în româneşte (unele rugăciuni sînt în ambele limbi). Tipograful ei este „Sandul sin Irimiii tipografului". Foarte probabil, atît Grigorie Stan Braşoveanul, cît şi Sandul, fiul tipografului Ieremia din Iaşi, ca şi Barbul Bucureşteanul, erau aduşi la Rădăuţi din Ţara Românească, pentru că în Moldova, nemaifiind atunci în funcţie alte tipografii, ei nu ar fi avut unde să înveţe şi să-şi exercite meseria. După încetarea activităţii tipografiei din Rădăuţi, în 1745, cei trei tipografi se întorc în Ţara Românească. Cartea intitulată *Rugăciuni în toate zilele săptămînii*, Bucureşti, 1747, are prefaţa semnată

[13] Vezi, de exemplu, Ion Gheţie, *ibidem*, p. 403.

[14] Vezi Simeon Florea Marian, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina. Partea I*, Suceava, 1900, p. 70—71 , şi BRV IV, p. 240—241.

[15] Vezi BRV II, p. 56—57.

de „Barbul Bucureşteanul tipograful" [16], al cărui nume este menţionat şi pe alte cărţi apărute la Bucureşti, în tipografia mitropoliei, pînă în anul 1756. În unele exemplare din *Liturghierul* apărut la Bucureşti, în 1747, sînt menţionaţi „Barbul Buc. i. Grigorie tipografi" [17]. Acest Grigorie este, probabil, acelaşi Grigorie Stan Braşoveanul, care lucrase la Rădăuţi. Tot împreună cu Barbul Bucureşteanul, Grigorie lucrează şi la tipărirea *Ceaslovului*, Bucureşti, 1748, în care gravura de pe p. 404 este semnată „Gligorie" [18]. Acelaşi „Grigorie tipo[graf]" semnează gravura de pe foaia de titlu a *Evangheliei* tipărită la Bucureşti, în 1750, „de Barbul Buc. i Grigorie tipografi" [19]. Pe „Sandul Irimia tipograful" îl aflăm menţionat pe o foaie de la sfîrşitul *Molitvenicului* apărut la Buzău, în 1747, carte pe care acelaşi „Sandul copil zăţari" o retipăreşte, împreună cu tatăl său, Ieremia Marcovici, la tipografia mitropoliei din Iaşi, în 1749.

Faptul că, după anul 1752, în tipografia lui Duca Sotiriovici nu mai apar cărţi româneşti are, în mod evident, o legătură directă cu reorganizarea tipografiei mitropoliei din Iaşi, în 1753. Se poate să fi avut loc o înţelegere între mitropolie şi Duca Sotiriovici, căci acesta a continuat să rămînă în bune relaţii cu mitropolitul Iacob Putneanul, iar ieromonahul Cozma „Vlahul", care în 1748, probabil şi în 1747, era diortositor în tipografia lui Sotiriovici, în anul 1753 diortoseşte *Penticostarul* apărut la tipografia mitropoliei din Iaşi. Cum a constatat I. Gheţie, acest *Penticostar* îl reproduce „cuvînt cu cuvînt (cu respectarea paginilor şi a rîndurilor)" pe cel apărut la Bucureşti, în 1743 [20]. A fost tipărit de „cucernicul între diaconi Ioan Simeónovici, tipograf ardelean". Acelaşi diacon Ioan Simeonovici, „tipograf ardelean", tipăreşte în 1754 un *Molitvenic*. În cursul aceluiaşi an însă, ori poate în 1755, ieromonahul Cozma se întoarce la Bucureşti, însoţit, probabil, de diaconul Ioan Simeonovici tipograful, care va fi fost adus la Iaşi tot din Ţara Românească. Numele lor nu mai apar pe nici o carte tipărită la Iaşi după anul 1754. În 1756 apare la Bucureşti o *Psaltire*, „prin îndemnarea şi nevoinţa Cosmei iermonahul, eclisiarhul sfintei mitropolii". Este, probabil, acelaşi ieromonah Cozma, care la Iaşi îşi spunea „Vlahul".

O nouă reorganizare a tipografiei mitropoliei din Iaşi se produce în anul 1754, cînd mitropolitul Iacob Putneanul aduce aici utilajul fostei tipografii de la episcopia din Rădăuţi, care îşi încetase activitatea în 1745, şi recheamă din Ţara Românească pe tipografii Grigorie Stan şi Sandul, fiul lui Ieremia Marcovici, pe care îi cunoştea bine, căci îi avusese colaboratori, în 1745, la Rădăuţi. Cu diortosirea cărţilor tipărite, după plecarea lui Cozma, îl însărcinează pe Evloghie monahul, un om învăţat, bun traducător din slavoneşte, care prin anii 1758—1768 a fost şi dascăl de slavonă la academia domnească din Iaşi. Ca şi pînă atunci, cărţile de cult sînt reproduse după cele tipărite în Ţara Românească. Prima carte tipărită de Iacob Putneanul „întru a sa de nou tipografie, în sfînta mitropolie, în Iaşi" este *Antologhion, ce să zice floarea cuvintelor*, apărut în 1755. Tipografii „Grigorie i Sandul" îi împodobesc foaia de titlu cu o frumoasă gravură, în formă de poartă, semnată „Gligorie T. — Sandul T.". Această gravură era gata în 1754, căci o imprimă şi Cozma „Vlahul" pe foaia de titlu a traducerii

[16] Vezi Daniela Poenaru, *Contribuţii la bibliografia românească veche*, Tîrgovişte, 1973, p. 32—33.
[17] *Ibidem*, p. 192.
[18] Vezi BRV IV, p. 68—69.
[19] Vezi BRV II, p. 113.
[20] Vezi I. Gheţie, *Baza dialectală...*, p. 391—392.

Cîrjei arhiereilor, pe care începuse să o copieze cu mîna lui pentru mitropolitul Iacob Putneanul [21]. Ea este imprimată și pe foaia de titlu a *Apostolului*, tipărit de „Grigorie Stanovici", în 1756. Pînă în anul 1760, cînd Iacob Putneanul este silit să părăsească scaunul mitropolitan, retrăgîndu-se la mănăstirea Putna, în tipografia reorganizată de el au mai apărut : un *Bucvar* și *Alfavita sufletească*, în 1755, *Sinopsis, adecă adunare de multe învățături* și o *Psaltire*, în 1757, precum și *Liturghierul*, în 1759. În aproape toate aceste cărți sînt menționați tipograful Grigorie Stanovici și diortositorul Evloghie monah. La sfîrșitul *Liturghierului* sînt pomeniți și zețarii „Sandul și Gheorghie". Numele lui Grigorie Stanovici, al lui Sandul și al lui Evloghie monahul le întîlnim pe foile de titlu sau la sfîrșitul cărților apărute la mitropolia din Iași și după anul 1760, cînd este numit mitropolit grecul Gavriil I Calimah, fost arhiepiscop la Tesalonic, care va păstori în Moldova pînă în anul 1786. Astfel, la sfîrșitul *Evangheliei* din 1762, care reproduce, probabil, ediția apărută la București, în 1760 [22], aflăm că s-a tipărit „de Grigorie Stanovici tipograf, cu cel împreună ostenitori și îndreptători la tot lucrul, Sandul Bucureșteanul. Și diortositori Evloghie monah". Faptul că lui Sandul, fiul lui Ieremia Marcovici, i se spune aici „Bucureșteanul" arată că el, deși moldovean, se formase ca tipograf la București și că, atît în 1745, la Rădăuți, cît și în 1754, la Iași, el a venit, împreună cu Grigorie Stan(ovici), de acolo. *Ceaslovul* tipărit la Iași, în 1763, de același Grigorie Stanovici, are la sfîrșit mențiunea : „Fiind îndreptători și așezători de slove Sandul Nicovici". Deși i se spune aici Nicovici, acesta este același vechi colaborator al lui Grigorie Stanovici. În anul 1764, se pare, tipograful Sandul pleacă la Blaj, unde, în 1765, îl aflăm între tipografii care tipăresc *Evanghelia :* „Tipăritu-s-au de noi cei mai jos numiți tipografi : Sandul tipograful de la Iași, sin Ieremia tipograf, i Petru Rîmniceanul Papavici, cu Ioan Rîmniceanul". Numeroase cărți apărute la Blaj după anul 1765 au gravuri semnate de acest „Sandul tipograf". La Iași, în locul tipografului Sandul, colaboratorul lui Grigorie Stanovici la tipărirea *Molitvenicului* din 1764, a *Îndreptării păcătosului cu duhul blîndețelor*, din 1765, și a *Psaltirii* din 1766 este acum diaconul Damaschin, ajutat de zețarii Tudurache și Ilie. După anul 1766, numele lui Grigorie Stanovici nu mai apare pe nici o carte tipărită la Iași sau în altă parte. Pe foaia de titlu a cărții *Îndreptarea păcătoșilor*, din 1768, este menționat ca tipograf diaconul Damaschin. Aceasta este și ultima carte diortosită de Evloghie monahul.

După cum atestă manuscrisul traducerii *Sinopsisului de la Kiev*, făcută de Evloghie în anul 1753 sau poate mai devreme [23], scrisul său era mult influențat de limba cărților bisericești tipărite în Țara Românească. Este posibil ca acest Evloghie (1705—1772), născut în Moldova, să fi petrecut cîțiva ani, eventual la studii, în Țara Românească. Prezența lui la Iași, ca traducător de documente slavone și dascăl la școala domnească, este atestată abia din anul 1746. El folosește, de exemplu, în mod curent formele cu *j* și *z* (cele corespunzătoare cu *ğ* și *dz* sînt sporadice), precum și formele variabile ale articolului posesiv. Alături de numeroasele particularități ale graiului muntean, în traducerea lui Evloghie apar însă și multe particularități ale graiului moldovenesc. Aceeași situație se întîlnește și în cărțile diortosite de el : *Bucvarul* (1755), *Alfavita sufletească* (1755) și

[21] Vezi ms. *1168* de la BAR.
[22] Vezi I. Gheție, *Baza dialectală*..., p. 390.
[23] Vezi ms. *770* de la BAR, copiat de altă persoană, dar semnat de Evloghie (f. 80^{v}).

Sinopsis, adecă adunare de multe învățături (1757), care fuseseră traduse, probabil, de Cozma „Vlahul". Căci, după cît se pare, mitropolitul Iacob Putneanul, care a inițiat și a patronat bogata activitate culturală desfășurată în timpul păstoriei sale (1750—1760) la mitropolia din Iași, nu a scris sau tradus personal nici o lucrare, deși prefețele unor cărți tipărite prin grija ori cu cheltuiala lui sînt redactate în numele său. Pentru traduceri din greceşte el i-a folosit pe Duca Sotiriovici și pe Cozma „Vlahul", iar pentru traduceri din slavoneşte pe același Cozma, pe Evloghie monahul și pe arhimandritul Vartolomei Măzăreanul.

După ce constată că hrisoavele domnitorului Constantin Racoviță, din 1756 și 1757, tipărite la Iași, „urmează normele variantei literare muntenești, ca și tipăriturile bisericești contemporane", dar că apar în ele și unele particularități ale graiului moldovenesc, I. Gheție observă că „tot muntenească este limba celor două proclamații ale lui Rumeanțev adresate popoarelor Munteniei și Moldovei (tipărite, amîndouă, la Iași în 1770 și, respectiv, în 1771) și a *Învățăturii Ecaterinei a II-a*, apărută tot acolo în 1773" [24]. Prezența particularităților graiului muntean în aceste texte, ca și în unele manuscrise moldovenești contemporane, cum este *Istoria etiopicească*, de exemplu, se explică însă nu prin adoptarea de către un cărturar moldovean a „normelor variantei literare muntenești", ci prin faptul, similar cu cel petrecut în jurul anului 1750, că traducătorul lor era tot un cărturar venit din Țara Românească. I. Gheție crede că „muntenismele unor texte, cum ar fi *Erotocritul* și, mai ales, *Istoria etiopicească* (e vorba în primul rînd de *j* și de prep. *dupe)*, s-ar putea explica, eventual, prin originalele muntene pe care copiștii moldoveni le-ar fi reprodus (ar trebui însă stabilit în prealabil în ce provincie s-a făcut traducerea textelor în cauză)" [25]. Nu ne putem pronunța deocamdată asupra originii locale a traducătorului *Erotocritului* (avem problema în studiu). Despre *Istoria etiopicească* se știe însă că a fost tradusă, în 1772, de către logofătul Toma Dimitriu de la mitropolia din Iași [26]. Acest logofăt Toma, care semnează traducerea cărții intitulate *Alcătuire înaurită* (Iași, 1771)și a *Învățăturii Ecaterinei a II-a* (Iași, 1773), era un grec învățat, originar din Castoria, care știa foarte bine limba română. A studiat, probabil, la academia domnească din București. Două prețioase însemnări ale sale, de pe o carte aflată acum la Biblioteca Centrală Universitară din Iași, atestă că, la 14 august 1758, el a venit din Țara Românească în Moldova, unde, la 14 octombrie 1760, a fost numit logofăt la mitropolia din Iași, de către mitropolitul Gavriil Calimah[27]. A fost un colaborator apropiat al acestui mitropolit și în bune relații cu Leon Gheuca, dichiul mitropoliei, apoi episcopul Romanului, pentru care a tradus *Istoria etiopicească*. A murit, probabil, prin anii 1775—1776. După toate probabilitățile, el este traducătorul necunoscut al cărții *Îndreptarea păcătoșilor* (Iași, 1768) și al următoarelor texte rămase în manuscris : *Întîmplările lui Telemah*, versiunea tradusă din neogreacă, *Teatron politicon sau priveliște politicească*, primele zece capitole din *Zăbava fandasiei*, și altele. În copiile manuscrise ale acestor traduceri anonime, ca și în copiile traducerii *Istoriei etiopicești* și în tra-

[24] Vezi I. Gheție, *Baza dialectală...*, p. 399.

[25] *Ibidem*, p. 404.

[26] Vezi Mihai Moraru și Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărților populare laice. Partea a II-a*, București, 1978, p. 335—343.

[27] Vezi Nicos Gaidagis, *Contribuții la istoricul Bibliotecii Centrale Universitare din Iași*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»", XIII, 1976, p. 115.

ducerile tipărite ale logofătului Toma, apar numeroase particularităţi ale graiului muntean, care, dacă nu am şti cine este şi de unde venea autorul traducerilor respective, ar putea fi considerate (cum a crezut I. Gheţie) concesii ale unor cărturari moldoveni făcute „normelor variantei literare muntenești". Ca şi în cazul copiilor celor două traduceri făcute la Iaşi, prin anii 1750—1754, de către Cozma „Vlahul", constatăm însă că particularităţile graiului muntean aflate în traducerile cunoscute sau în cele atribuite de noi lui Toma Dimitriu se explică prin faptul că el era venit în Moldova din Ţara Românească.

Un mare număr de manuscrise moldovenești din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în care apar, de asemenea, numeroase particularităţi ale graiului muntean sînt copii ale unor traduceri din literatura patristică greacă efectuate în obştea lui Paisie Velicikovski de la mănăstirile Dragomirna, Secu şi Neamţ. Şi în acest caz, prezenţa particularităţilor muntenești în limba textelor respective se explică prin faptul că traducătorii lor erau originari din Ţara Românească. Este vorba în primul rînd de traducerile ieromonahului Macarie, autorul *Gramaticii rumânești*, elaborată la schitul Sihla, în 1772 [28], pe care I. Gheţie o consideră o lucrare „semnificativă pentru ezitările unor cărturari moldoveni într-o perioadă în care norma moldovenească fusese abandonată în tipărituri, dar se menţinea încă, cu unele modificări, în manuscrise" [29], şi ale ieromonahului Ilarion, care, între altele, a tradus la Dragomirna, în 1775, şi a comentat în cinci sute de note, însumînd peste 200 de pagini, *Exaimeronul* lui Vasile cel Mare. Aceşti doi cărturari îşi făcuseră studiile la academia domnească din Bucureşti. După ce desfăşoară în obştea paisiană o bogată activitate de traducător, începută la Muntele Atos şi continuată, după anul 1763, la mănăstirea Dragomirna, Macarie se întoarce, în 1773, la Bucureşti, unde elaborează un mare număr de traduceri din slavoneşte şi din greceşte, precum şi un mare lexicon slavono-român, datat 1778. Ieromonahul Ilarion a rămas în obştea lui Paisie pînă la moartea sa, după anul 1800. Primele copii ale unor traduceri efectuate de el datează din jurul anului 1770. Alţi traducători din obştea paisiană în scrisul cărora apar particularităţi ale graiului muntean sînt ieromonahul Gherontie, originar din Moldova, dar care şi-a făcut studiile la academia domnească din Bucureşti, şi ucenicul său, monahul Grigorie, viitorul mitropolit al Ţării Româneşti, care era originar de acolo.

„După anul 1780 şi pînă spre 1800 — a constatat I. Gheţie —, textele moldovenești cercetate *(Critil şi Andronius*, *Geografia* lui Amfilohie Hotiniul şi, într-o măsură mult mai mică, *Hrisovul* din 1785) marchează un început de abandonare a normei literare de tip muntenesc. Tendinţa aceasta nu e însă consecventă şi nu e dusă pînă la ultimele consecinţe [...]. Pătrunderea în număr crescînd a moldovenismelor în tipăriturile de după 1780 trebuie explicată prin presiunea firească a normei uzuale a manuscriselor şi a documentelor asupra celei oficiale, muntenești, respectată în tipărituri (mai ales în cele bisericești), în condiţiile în care literatura laică începea să fie difuzată prin tipar" [30]. Observăm mai întîi că în limba tipăriturilor moldovenești din perioada 1750—1780 nu se statornicise de fapt o „normă oficială muntenească". Cărţile bisericești tipărite

[28] Vezi Mariana Costinescu, *Normă şi dialect în primele gramatici românești*, în SILF, vol. II, Bucureşti, 1972, p. 11, şi N. A. Ursu, *Dascălul Macarie, autorul* **Gramaticii rumânești** *(1772) şi al lexiconului slavono-român (1778)*, în LR. nr. XXXIV, 1985, nr. 5, p. 445—449.

[29] I. Gheţie, *Baza dialectală...*, p. 397.

[30] *Ibidem*, p. 459—460.

atunci în Moldova erau reproduse după ediții apărute în Țara Românească, iar în restul textelor tipărite, ca și în manuscrise, prezența particularităților lingvistice muntenești este condiționată, după cum am văzut, de proveniența munteană a unor tipografi, a diortositorilor și a traducătorilor scrierilor respective. O explicație de aceeași natură are și acel „început de abandonare a normei literare de tip muntenesc" constatat în cărțile apărute la Iași după anul 1780 și pînă spre 1800. Principalul tipograf și diortositorul cărților publicate în tipografia mitropóliei din Iași, în perioada 1777—1786, era moldoveanul Mihail Strelbițki. Acesta începe să-și organizeze și o tipografie proprie, „politicească", unde tipărește, în anul 1785, un *Calendar pe 112 ani* și cartea intitulată *Curioznică și în scurt arătare celor ce iubesc a cerca vrednice învățături din fiziognomie*, ambele traduse din rusește, iar între anii 1789 și 1792, cînd tipografia mitropoliei era dezorganizată, el editează în tipografia lui atît cărți cu conținut laic, cît și unele cărți bisericești. Tipografia mitropoliei Moldovei a fost reorganizată în anul 1793, de către mitropolitul Iacob II Stamati, care a păstorit la Iași pînă în 1803. Aici au apărut, în 1794, sub titlul *Critil și Andronius*, primele nouă capitole ale *Criticonului* lui Baltasar Gracián, traduse prin intermediar francez de către un anonim identificat de noi în persoana arhimandritului Gherasim de la mitropolie, care mai tradusese, în 1787, *Taina francmasonilor* a abatelui Perau, în 1792 *Istoria lui Carol al XII-lea* a lui Voltaire, în 1793 o parte din *Bacalaureatul de Salamanca* al lui Lesage, iar în 1795 a tradus o *Istorie a Americăi*, după o compilație a lui Contant d'Orville. Toate aceste traduceri ale lui Gherasim au rămas în manuscris. Limba lor, ca și a părții tipărite din traducerea *Criticonului*, abundă în particularități ale graiului moldovenesc. La fel de bogate în elemente de grai moldovenesc sînt și traducerile episcopului Amfilohie Hotiniul, apărute în aceeași tipografie ieșeană, în anul 1795 : *Gramatica teologhicească*, tradusă din rusește, și *Elementi aritmetice arătate firești* și *De obște gheografie*, ambele traduse din limba italiană. Admițînd că, în locul traducerilor efectuate de protoiereul Mihail Strelbițki, de arhimandritul Gherasim și de episcopul Amfilohie Hotiniul, toți trei cărturari moldoveni, s-ar fi tipărit atunci la Iași unele traduceri ale ieromonahilor Macarie și Ilarion din obștea paisiană, care, fiind originari din Țara Românească, numai în mod accidental au tradus ori au elaborat lucrări originale în Moldova, am fi putut conchide că „intelectualii moldoveni" au continuat să folosească și după anul 1780, în textele tipărite, „norma literară munteană"? Firește că nu, așa cum nu mai putem afirma acest lucru nici despre traducerile logofătului Toma Dimitriu tipărite la Iași în anii 1771 și 1773. Bineînțeles, o atare explicație nu mai putem da nici prezenței unor particularități ale graiului muntean aflate în traducerile rămase în manuscris ale aceluiași Toma Dimitriu și ale ieromonahului Cozma „Vlahul".

Din cele arătate mai sus rezultă în mod limpede că „muntenizarea" limbii cărților bisericești și a altor scrieri tipărite în Moldova și în Transilvania, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, nu este rezultatul unei acțiuni deliberate a cărturarilor moldoveni sau ardeleni, care ar fi dorit să aibă „o limbă liturgică comună cu a muntenilor, nu numai în fond, ci și în formă", ci se explică prin intensa difuzare, inclusiv prin retipărirea lor, atît în Moldova, cît și în Transilvania, a cărților bisericești traduse și tipărite în Țara Românească și prin faptul că unii tipografi, corectori și traducători care lucrau atunci la mitropolia Moldovei și la tipografia din Blaj erau aduși din Țara Românească. Prezența unor particularități lingvistice muntenești în textele tipărite atunci în Moldova

și în Transilvania nu presupune, cum s-a crezut, un „consens" al clericilor cărturari moldoveni sau ardeleni ai vremii, căci, dacă ei ar fi avut conștiința necesității unificării normelor fonetice și morfologice ale limbii române literare prin adoptarea în textele tipărite a „variantei literare muntenești", ar fi proclamat-o în prefețele tipăriturilor respective și ar fi aplicat, în mod firesc, aceleași norme lingvistice și în scrierile lor rămase în manuscris. Or, după cum se știe, primele manifestări exprese ale unei asemenea conștiințe lingvistice apar în cultura românească abia în deceniile al treilea și al patrulea ale secolului al XIX-lea. Pînă atunci, cărturarii români din Moldova, din Țara Românească, din Transilvania și din Banat erau convinși că au o limbă de cultură comună, înțeleasă fără dificultăți de către toți românii, pe care se străduiau să o cultive în comun, și, ca atare, acordau puțină importanță faptului că, atît în textele tipărite, cît și în cele care circulau în manuscris, apăreau unele particularități ale graiurilor locale respective. Sub influența limbii cărților bisericești, care a avut un caracter relativ unitar încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, normele fonetice și morfologice supradialectale ale acestei limbi comune de cultură sporeau totuși în mod continuu, dar se constituiau lent și se difuzau pe nesimțite. Particularitățile diverselor graiuri locale aflate în textele vechi românești constituie prețioase informații pentru dialectologia istorică a limbii române. Prezența lor în textele respective nu demonstrează însă că vechea română literară avea dialecte sau variante regionale, pentru că intelectualii români ai vremii nu aveau conștiința existenței unor asemenea diferențieri în limba lor de cultură.

Aprilie 1985

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, str. Codrescu nr. 2

CRITERII DE DELIMITARE A TOPONIMELOR ROMÂNEȘTI ÎN ZONE DE BILINGVISM SLAVO-ROMÂN

DRAGOȘ MOLDOVANU

Una din dificultățile cele mai mari pe care trebuie să le depășească cercetarea diacronică a numelor de locuri este aceea că distincția dintre toponimele străine și pseudostraine, aplicată zonelor de limbă română, se poate inversa cînd o aplicăm zonelor de bilingvism sau celor de limbă străină de pe teritoriul românesc actual sau din afara lui. De acest lucru și-a dat seama Emil Petrovici, care a arătat că, atunci cînd un termen entopic românesc „există ca apelativ în graiul huțul, nu ne este permis să afirmăm că numeroasele toponime formate din acest apelativ în ținutul huțulilor au fost create de români, cum sînt înclinați unii să presupună"[1]. Aceeași optică o au E. Janitsek [2], Ioan Lobiuc (care distinge în toponimia românească de pe valea Moldoviței două straturi : unul vechi, creat de români, și altul nou, creat de huțuli de la apelative de origine românească) [3] și alți cercetători [4].

Rămas la acest nivel de generalitate, raționamentul poate produce o confuzie absolută în domeniul etimologiei, pentru că numărul entopicelor românești pătrunse în limbile slave (îndeosebi estice) e considerabil și, mai ales, frecvența lor în funcție toponimică este destul de mare. Aplicat cu strictețe, el ar duce la ștergerea mai tuturor urmelor toponimice ale prezenței românilor în Carpații nordici și le-ar da dreptate cercetătorilor străini înclinați să reducă tot mai mult ponderea elementului românesc în graiurile zise carpatice și să presupună că extensia sa în spațiul polon sau ceh se datorește unor „transmițători" (ucraineni, maghiari). Aceleași probleme le pune și toponimia românească din sudul Dunării, pe care cercetătorii străini tind să o restrîngă la zonele în care se mai menține o populație românească, explicînd numele de locuri din restul Peninsulei prin „balcanisme" sau împrumuturi de cuvinte „de origine latină". Este, deci, absolut necesară stabilirea unor criterii suplimentare de separare, în astfel de zone, a toponimelor românești de cele pseudoromânești.

Numeroasele toponime *Pryslóp* din Carpați au putut fi create, după Emil Petrovici, și de către huțuli, care au în graiul lor un apelativ *pryslop* cu sensul de „vale închisă din două părți de munți" [5]. Acest sens nu se verifică însă în toponimie, unde cuvîntul desemnează șei de munte sau munți care prezintă o șa. Alte sensuri menționate de Stefan Hrabec pentru

[1] Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 234.

[2] E. Janitsek, *Probleme de interferență româno-ucraineană (relații între macro- și microtoponimie)*, în vol. *Studii și materiale de onomastică*, București, 1969, p. 233—235.

[3] Ioan Lobiuc, *Interacțiuni româno-huțule în toponimia văii rîului Moldovița (județul Suceava)*, în vol. *Lucrările simpozionului de toponimie*, București, 1975, p. 165.

[4] Vezi RSl, XIV, 1967, p. 120.

[5] Emil Petrovici, *Studii...*, p. 234 și nota 101.

variante *(pereslop* „poienița", pol. *przysłup* „pripor", „vîrf", „culme de munte") [6], precum și cele găsite de noi la huțulii din com. Izvoarele Sucevei *(prislíp* „loc descoperit de pe culmea muntelui", „poiană mică") se îndepărtează și ele mult de etimon. Asemenea discordanțe totale între sensul de bază al apelativului românesc (reflectat în toponimia carpatică) și sensurile corespondentelor sale slave sînt destul de numeroase : ucr. *aršic'a* „munte cu spinarea lungă" [7], „munte abrupt sălbatic" [8], „munte abrupt stîncos" [9] (< rom. *arșiță* „loc bătut tare de soare", „loc unde a ars pădurea"), *mágura* „munte înalt" [10] (< rom. *măgură* „deal" în limba veche), *výrtopa* „munte stîncos" [11] (< rom. *vîrtopul* „groapă ; văgăună"), pol. *grápa* „munte înalt, prăpăstios", „loc prăpăstios, pietros ; pantă ; culme stîncoasă ; regiune plină de prăpăstii și de munți" [12] (< rom. *groapă* „adîncitură de teren"), ucr. *plaj* „luncă" [13] (< rom. *plai* „drum de munte"), pol. *bołdy* (pl.) „stînci prăpăstioase" [14] (< rom. *bold* „stîncă ascuțită"), ucr. *pódyna* „defileu, vale", „vale în pădure" [15] (< rom. *podină* „platou"), *zwor* „vîlcea uscată", *zwir* „defileu" [16] (< rom. *izvor)*, pol. *rýpa* „bucată ; (la pl.) grohotiș mare pe piciorul unui munte sau a unui deal", „gură de rîu", scr. *rîpa* „piatră, stîncă, îngrămădire de piatră" [17], ucr. *rýpa* „mlaștină" [18], „stîncă", „stîncă abruptă", *ripa* „teren gol, stîncos" [19] (< rom. *rîpă* „coastă abruptă ; surpătură de pămînt"), pol. *kiczera* „munte", ucr. *kýčera* „idem", „munte cu culmea neîmpădurită", „vîrf de munte stîncos", „vîrf de munte împădurit, culme muntoasă", „munte împădurit" [20], „munte acoperit cu pădure, în afară de vîrf" [21], *kéčera* „deal", „munte", „munte gol", „pădurice", „cel mai mare deal", „dîmb cu sau fără pădure", „loc stîncos" [22] (< rom. *chiceră* „vîrf de munte ascuțit"), ucr. (la pl.) *gorgáne* „stînci pe munte, munte stîncos" [23] (< rom. *gorgan* „movilă"), *váda* „șanț, canal" [24] (< rom. *vad* „loc de trecere peste o apă curgătoare"), *szaratura* „curătură" [25] (< rom. *sărătură* „loc sărat", iar nu din *săritoare*, cum crede Stefan Hrabec), *s'tínka* „munte abrupt", „rîpă" [26] (< rom. *stîncă)* ș.a.m.d.

[6] Stefan Hrabec, *Nazwy geograficzne huculszczyzny*, Cracovia, 1950, p. 44, 46.

[7] J. B. Rudnyćkyj, *Geographical Names of Boikovia* [2], în „Onomastica" (Winnipeg), XXIII—XXIV, 1962, p. 16.

[8] T. A. Marusenko, *Iz nabljudenij nad ukrainskimi nazvanijami rel'efov*, în „Studia slavica", XVIII, 1972, p. 255. În RSl, XIV, 1967, p. 129, se dă și sensul de „plai", traducîndu-se echivalentul său ucr. *polonyna* ; numai că aici *polonyna* are înțelesul curios de „munte abrupt" *(stroma góra)*, cf. Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 45.

[9] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 27.

[10] Ivan Šarovol'skij, *Rumuns'ki zapozyčeni slova v ukrajins'kij movi*, în vol. *Zbirnyk Zahodoznavstva*, Harkov, 1929, p. 56.

[11] RSl, XIV, 1967, p. 179, unde este explicat din rom. *vîrtoapă*, uitîndu-se pe moment cunoscutul fenomen al echivalării prin *-a* ucr. a articolului rom. *-u(l)*, tratat pe larg la p. 125.

[12] Peter Nitsche, *Geographische Terminologie des Polnischen*, Köln, 1964, p. 16, 33.

[13] Marian Jurkowski, *Ukraińska terminologia hydrograficzna*, Wrocław, 1971, p. 14.

[14] Peter Nitsche, *op. cit.*, p. 46 (cu „etimologie obscură").

[15] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 45.

[16] *Ibidem*, p. 53.

[17] Peter Nitsche, *op. cit.*, p. 51, 201.

[18] Marian Jurkowski, *op. cit.*, p. 75.

[19] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 47 (și : *rapa)*.

[20] *Ibidem*, p. 27, 39—40.

[21] B. D. Hrinčenko, *Slovar' ukrainskogo jazyka*, Berlin, 1925, *s.v.*

[22] Din anchetele noastre pe văile superioare ale Sucevei, Moldovei și Bistriței.

[23] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 37.

[24] RSl, XIV, 1967, p. 177.

[25] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 49.

[26] J. B. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 31.

Pentru noi, este evident că sîntem în prezența fenomenului de *resemantizare a toponimelor*, care constă din refacerea unui sens lexical prin reanaliza caracteristicilor geografice ale locurilor, ori de cîte ori un toponim s-a demotivat semantic. Astfel, sensurile cuvîntului *ķéčera* au fost reconstituite *ad hoc* de informatorii noștri huțuli plecînd de la particularități fizice ale munților numiți *Chicera*, care li s-au părut definitorii (existența pădurii, a stîncilor), sau de la categoria geografică a obiectului desemnat (munte, deal, vîrf). Asemenea „sensuri" rezultă de obicei din întrebări directe („La ce ziceți *chiceră?*"), care atunci cînd apelativul nu este cunoscut provoacă o substituție de planuri în mintea informatorului („La ce ziceți *ķéčera?*"), și mai rar din întrebări indirecte („Cum se cheamă un munte fără pădure?"), care determină o substituție de același fel în mintea anchetatorului: necunoscînd toponimul, el interpretează răspunsul „Ķéčera" (nume propriu) drept „ķéčera" (nume comun). Experiența anchetelor noastre ne face să explicăm în același fel glosele citate, care se corelează cu prezența în zonă a unor toponime: ucr. *strýmba* „masiv muntos lung și încovoiat" [27] cu oronimul *Strymba* [28] (= rom. *Strîmbul*, cu articolul redat normal prin *-a*), pol. *bołdi* „stînci prăpăstioase" cu oronimul *Bołdy* „nume de stînci prăpăstioase în zona Czorsztynului" [29] (= rom. *Bolduri*) ș.a. Prin urmare, *dacă între un apelativ geografic românesc și corespondentul său străin se constată o ruptură de sens, putem avea certitudinea că nu este vorba de un împrumut lexical, ci de resemantizarea spontană a unui toponim românesc*. În consecință, asemenea „cuvinte" sau „sensuri" accidentale, nesocializate, nu numai că nu se pot invoca în analiza etimologică a toponimiei carpatice (sau balcanice), dar trebuie excluse cu totul din categoria „carpatismelor" (sau a „balcanismelor").

Un toponim destul de răspîndit în zona carpatică este oronimul *Comarnic (Komarnyk, Komarnecznyj Werch, Komarnyčnyj Potik)*; prin intermediul limbii noastre, apelativul corespunzător este cunoscut regional și în ucraineană, maghiară, slovacă, cehă, bielorusă, cumulînd în total 7 sensuri [30]. Pentru explicarea oronimului, s-a plecat de la înțelesurile de „poliță pe care se păstrează cașul" (Gustav Kisch) [31], „colibă păstorească de lîngă stînă" (O. Densusianu [32], I.-A. Candrea [33], A. Philippide[34], Iorgu Iordan [35], Stefan Hrabec [36], I. O. Karpenko [37], M. Oros [38], DERS[39]);

[27] RSl, XIV, 1967, p. 173.
[28] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 139.
[29] Peter Nitsche, *op. cit.*, p. 46.
[30] G. P. Klepikova, *Funkcionirovanie i genezis terminologii gornogo pastušestva v slavjanskih dialektah Karpatskogo areala*, în vol. *Slavjanskoe i balkanskoe jazykoznanie. Problemy interferencii i jazykovyh kontaktov*, Moscova, 1975, p. 166, 189.
[31] *Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, Leipzig, 1929, p. 264.
[32] *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, curs litografiat, București, 1933—1934, p. 150—151.
[33] *Introducere în studiul toponimiei, cu privire specială asupra toponimiei Olteniei și Bănatului*, curs litografiat, București, 1927—1928, p. 216; *Probleme de toponimie*, curs litografiat, București, 1930—1931, p. 220.
[34] *Originea românilor*, I, Iași, 1923, p. 728.
[35] *Toponimia românească*, București, 1963, p. 506.
[36] *Op. cit.*, p. 90, 115.
[37] *Toponimija Bukovyny*, Kiev, 1973, p. 141.
[38] *Toponimia satelor Genuneni și Popești (jud. Vîlcea)*, în SUBB (Philologia), 1970, nr. 2, p. 115.
[39] *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, 1374—1600*, București, 1981, p. 51.

Vl. Šmilauer îl include printre derivatele de la *komarъ* „ţînţar", „lăcrămioară" [40]. Nici unul dintre ele nu permite toponimizarea; fiind doar o anexă a stînii, coliba nu putea constitui prin ea însăşi un reper denominativ. În zona Călimanului, comarnicul este „acoperişul într-o pantă" al strungii [41], sens care se potriveşte perfect cu înfăţişarea munţilor din Bucovina numiţi *Comarnic:* vîrful este teşit, uşor înclinat într-o parte, dar abrupt în partea opusă. Or, sensul menţionat nu figurează printre cele ale apelativului *comarnic* pe care Klepikova le găseşte în celelalte limbi din regiunea carpatică, iar acest fapt ne îndreptăţeşte să susţinem că oronimele sînt creaţii româneşti. Tot astfel scr. *Garda*, care denumeşte un teren împrejmuit, se explică prin rom. *gard*, iar nu prin scr. *garda* (care are doar sensul de „îngrăditură pentru pescuit într-o apă curgătoare") [42]. Prin urmare, *cînd lexicul străin de origine românească nu include şi sensurile susceptibile de a fi toponimizate, el nu poate avea un rol în crearea de toponime, iar toponimele existente trebuie considerate româneşti.*

Pentru a explica oronimele huţule *Smidowata Kiczera* şi *Smidawka*, St. Hrabec apelează la un adjectiv ucr. *smidovátyj* „acoperit cu muşchi, luncă (pădure) nefolositoare" [43]. Un oronim *Smidovatic* (cu sufixul de substantivare *-ik)* există şi în Bucovina noastră, dar nici la huţuli [44], şi nici in ansamblul limbii ucrainene nu s-a înregistrat tema acestui adjectiv. Este probabil, deci, că el a fost creat prin reinterpretarea semantică a unui toponim românesc slavizat (de pildă * *Chicera Smizii*, cf. hidronimul *Podorowaty* sau *Padurowatyj* [45], de la un rom. * *Pîrîul Pădurii*, iar nu de la *pădure*, cum crede Stefan Hrabec). Crearea de adjective de la substantive străine este de neconceput în condiţiile împrumutului „natural", iar acest fapt se verifică în cazul nostru prin discordanţa dintre sensul bazei româneşti („pădure tînără şi deasă") şi cel al derivatului ucrainean menţionat de Stefan Hrabec. Nu în acelaşi mod trebuie explicat adjectivul ucr. *ponorýstyj* „(drum) răscolit, accidentat", „(loc) în care te prăbuşeşti uşor" [46], care nu este un derivat de la rom. *ponor*, inexistent în ucraineană (cum s-a susţinut) [47], ci o adaptare a adjectivului rom. *ponoros. Cînd într-o limbă străină se constată doar derivate ale unor termeni entopici româneşti, fără a se semnala şi prezenţa bazelor respective sau a unor derivate româneşti similare, ele trebuie considerate ca produse posttoponimice, rezultate din lexicalizarea formelor slavizate ale unor toponime româneşti.*

Referindu-se la vechile toponime *Pojána*, *Polana* etc., Nicolae Drăganu arăta că ele ar putea fi considerate fie româneşti, fie slave; dar *Pojény* şi *Polyenica* sînt doar româneşti, „căci numai în românește este cu putinţă pluralul *Poieni*, iar de la acesta derivatul cu suf. *-iţă*" [48]. Acelaşi lucru se poate spune despre oronimele *Capul (Capol)* sau (cu grafie ger-

[40] Vladimir Šmilauer, *Handbuch der slawischen Toponomastik*, Praga, 1970, p. 92.

[41] Constantin Popa, *Aspecte ale vieţii pastorale în munţii Călimani*, în „Cibinium", 1974—1978, p. 227.

[42] Dorin Gămulescu, *Influenţe româneşti în limbile slave de sud.* I. *Sîrbocroata*, Bucureşti, 1983, p. 166.

[43] *Op. cit.*, p. 142, 192.

[44] Ioan Lobiuc, *op. cit.*, p. 171.

[45] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 87, 229.

[46] B. D. Hrinčenko, *op. cit. s.v.*; Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 45.

[47] RSI, XIV, 1967, p. 167.

[48] Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, 1933, p. 39.

mană) *Zapul*[49], în care prezența articolului trimite la rom. *țap*, iar nu la ucr. *cap*[50] (din rom.), *Gurgulat*[51], *Ternyszora*, *Syhlenyja*, *Funtyrat (Funtyráckij)*[52], ale căror sufixe le raportează la rom. *Gurgul'at* („cu gurgui"), *Tărnicioara*, *Sihloańa*, *Fîntîratul* (= **fîntînat* „cu fîntîni"), iar nu la ucr. *gurgúl'a* „cucui"[53], *tárnic'a*, *sýhla*, *funtýna*[54]. Oronimul din Bulgaria *Keremizijte* se explică prin rom. *cărămizi*, iar nu prin bg. *keramida*, al cărui pl. este *keramidi*[55]. Toponimele din Serbia *Livez* și *Ponore* nu se pot înțelege apelînd la scr. *livada* și *ponor*, care au pl. *livade* și *ponori*[56], iar *Bigarele* și *Klencuš* trimit prin articolul *-le* și suf. *-uș* la rom. *bigar* și *cleanț*, iar nu la scr. *bigar* și *klanac*[57]. Prezența unor sufixe pur lexicale românești în toponimele carpatice este un indiciu sigur de circulație a unor baze slave la românii nordici: *Smuharía* < rom. ** smuhărie* (ucr. *smuha* „întindere de teren"), *Javurýš* < rom. ** iauriș* (ucr. *jávyr* „paltin")[58]. Nerelevante sînt însă sufixele diminutivale, care ne indică cel mai adesea o diferențiere toponimică: *Bukowiel* „Bucovul Mic", iar nu < ucr. *bukov(y)* + rom. *-el* (cum crede Stefan Hrabec)[59], *Stawiszora* și *Stawniszora* „Stava Mică" și „Stavnicul Mic", iar nu < ucr. *staw(nik)* + rom. *-işor* (cum presupune același cercetător)[60], *Glavičor* și *Glavičorka* „Glava Mică", iar nu < scr. *glava* „cap" + rom. *-icior* (cum îl explică Dorin Gămulescu)[61]. Cînd un toponim menține *elemente flexionare românești* (desinențe, articol) *sau sufixe românești* (cu excepția menționată), *atunci el trebuie considerat toponim românesc, indiferent de existența într-o limbă străină a bazelor respective*. Criteriul este folosit de multă vreme de slaviști pentru a separa elementele românești din documentele slavo-române.

Este interesant de observat că aceste elemente flexionare românești se mențin uneori prin lexicalizarea toponimelor, constituind o dovadă frapantă a caracterului posttoponimic al „cuvintelor" respective. Apelativul ucr. *répeda* „pantă foarte abruptă" nu se poate explica nici din adverbul rom. *repede* (inexistent în ucr.) și nici de la un substantiv *răpedea* (inexistent în rom.) — cum s-a propus[62], ci numai de la toponimul *Răpedea*, în care articularea se însoțește cu o modificare de conținut. În com. Breaza, jud. Suceava, am înregistrat oronimul pronunțat de huțuli *Repéta*, desemnînd un munte cu o coastă foarte înclinată, prăpăstioasă; este de crezut că apelativul ucrainean a avut ca punct de plecare un oronim similar.

S-a susținut că prezența unui termen entopic (de ex. *kýčera*, *rýpa*) într-o sintagmă toponimică (*Kyčera Mala*, *Rypa Velyka*) ar constitui o

[49] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 138, 148. A doua formă este notată (greșit, credem noi) *Žapul* și comparată cu rom. *jep*.
[50] RSl, XIV, 1967, p. 136.
[51] I.-A. Candrea, *Probleme de toponimie*, p. 222.
[52] Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 148, 147, 143.
[53] RSl, XIV, 1967, p. 146.
[54] Ultimul e atestat de Marian Jurkowski, *op. cit.*, p. 176 (din rom.).
[55] H. Mihăescu, *Recenzie*, în RESE, I, 1963, p. 201.
[56] Dorin Gămulescu, *op. cit.*, p. 182, 193.
[57] *Ibidem*, p. 154—155, 168.
[58] A. de Vincenz, *Le substrat roumain dans les Carpates du Nord*, în vol. *Communications et rapports du Premier Congrès International de Dialectologie générale*, III, Louvain, 1965, p. 151.
[59] *Op. cit.*, p. 147.
[60] *Ibidem*, p. 91.
[61] *Op. cit.*, p. 94.
[62] RSl, XIV, 1967, p. 169.

probă sigură a folosirii lui de către populaţia care a creat toponimul (= ucraineni)[63]. După acest „criteriu", *suha* şi *putna* ar fi entopice româneşti de vreme ce le constatăm în sintagme precum *Suha Mare* sau *Putna Seacă !* Asemenea determinări opozitive sînt însă produsul tardiv al *diferenţierii toponimice* a părţilor unui ansamblu geografic, iar nu creaţii *ex novo*. Procesul poate avea loc fie pe teren ucrainean, de la un toponim simplu românesc *Chicera* (aşa cum scr. *Mali Klencuš* şi *Veliki Klencuš* au la bază oronimul rom. *Clenţuş*)[64], fie pe teren românesc (*Chicera Mică*), urmat de o traducere parţială ucraineană (de ex. un *Velykyj Prislip* din Bucovina este slavizarea oronimului *Prislopul Mare*, cunoscut de românii din satele vechiului ocol al Cîmpulungului).

O bună parte din termenii entopici propriu-zişi, de origine românească în graiurile carpatice, ocupă o poziţie periferică, fiind concuraţi de sinonime slave superioare ca frecvenţă şi extensie teritorială. Aşa sînt huţ. *múnty*[65] faţă de *horá*, *pojána*[66] faţă de *ríža* şi *pol'ána*, *lúnka*[67] faţă de *luh* şi *luká*, *gávra*[68] faţă de *jáma*, *kósta*[69] faţă de *úbič*, *krak* faţă de *dóplyw*, *slátyna* faţă de *solótwyna*, *hýrlo* „gură de rîu" faţă de *ústja*, *lak* faţă de *jézero*, *bálta* faţă de *bolóto* şi *kaljúža*, *izwír* „pîrîu de munte adînc" faţă de *potík*, *funtýna* faţă de *stúdnja*[70] etc. Puţine apelative româneşti sînt bine încadrate în sistemul termenilor entopici ucraineni, reuşind să dezvolte şi o serie de derivate : *mláka* „mocirlă" < rom. *mlacă* (cu derivatele *mláčka*, *mlačók*, *mlačúra*, *mlakowýna*, *mlakowýnka*, cf. şi oronimele *Mlakowáta*, *Mlakowiec*)[71], *plaj* „drum de munte" < rom. *plai* (cf. *plaiczok*, *plajok*)[72] — care s-a detaşat de corespondentele sale *dorýška* şi *stjáška*—, *d'il*, *ǵal*, *ǵil* „deal, munte, culme" (cf. *d'ilók*)[73] < rom. *deal*, care la huţulii din Bucovina este mai folosit decît *horb* în răspunsurile la întrebări indirecte, ş.a. Or, denominaţia toponimică pleacă întotdeauna de la termenii cei mai cunoscuţi de către vorbitorii unei zone date, iar nu de la sinonime rare, care nu pot avea şansa de a fi acceptate de colectiv (socializate). Ancheta cu chestionarul entopic reuşeşte să diferenţieze cu precizie nivelurile : la o întrebare de tipul „Cum numiţi o apă curgătoare mai mică decît un rîu ?" informatorul răspunde cu termenul uzual, *potík*, cel care îi vine primul în minte şi care va fi efectiv utilizat în denumirea unei astfel de ape, în timp ce alţi termeni apar după insistenţe sau ca răspuns la întrebări directe (de ex. *izwír*). Prin urmare, etimologia toponimică nu se poate baza pe simpla cunoaştere de către vorbitori a unor cuvinte (în condiţii de bilingvism foarte multe cuvinte străine sînt înţelese, dar se folosesc mai mult sau mai puţin accidental), ci va trebui să stabilească în prealabil gradul lor de integrare în sistemul entopic al unei zone, care reprezintă *potenţialul lor de toponimizare*. Un cuvînt folosit în mod curent

[63] E. Janitsek, Şt. Vişovan, *Stratul vechi românesc al toponimiei din Rona de Sus (jud. Maramureş)*, în CL, XIV, 1969, p. 106—107.

[64] Dorin Gămulescu, *op. cit.*, p. 168, 184, 205.

[65] Corneliu Reguş, *Influenţa limbii române asupra graiurilor ucrainene din R.S. România*, în LR, XX, 1971, p. 169.

[66] Ioan Lobiuc, *op. cit.*, p. 166 (constatat şi de noi în bazinul Moldovei).

[67] Corneliu Reguş, *op. cit.*, p. 168.

[68] T. A. Marusenko, *op. cit.*, p. 225.

[69] Găsit de noi în zona văilor superioare ale Moldovei şi Sucevei.

[70] Toate după Marian Jurkowski, *op. cit.*, p. 30, 41, 56—57, 62, 68 şi 148, 121, 176.

[71] *Ibidem*, p. 153—154 ; cf. şi Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 141.

[72] J. B. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 27—28 ; Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 44.

[73] B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, *s.v.* ; J. B. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 20 ; Stefan Hrabec, *op. cit.*, p. 27, 35, 36 ; Ioan Lobiuc, *op. cit.*, p. 179 ; Janitsek—Vişovan, *op. cit.*, p. 106.

pentru a denumi clase de obiecte geografice are potențialul de toponimizare maxim, în timp ce altul, care este doar înțeles, are un potențial zero. Într-o categorie de mijloc se situează elementele lexicale folosite mai rar, corespunzînd în cazul nostru împrumuturilor relativ recente, care nu au reușit încă să dobîndească un caracter organic în graiul unei comunități lingvistice. *Cînd un apelativ geografic de origine românească nu atinge într-o limbă străină potențialul de toponimizare maxim într-o zonă dată, atunci toponimele corespunzătoare trebuie considerate ca fiind românești.* Acest criteriu elimină în mod automat și creațiile lexicale posttoponimice, constatabile doar la *anumiți* vorbitori și depinzînd în mod strict de realitățile geografice *cu acest nume* [74].

S-ar putea obiecta că situația actuală nu poate fi luată ca punct de plecare pentru aprecierea poziției unui entopic într-o perioadă mai veche. Anchetele făcute de noi la populația românească demonstrează că și termenii mai puțin cunoscuți sau chiar cei din fondul pasiv, detectați prin întrebări directe, se reflectă în toponimia regiunii respective, unii chiar cu o frecvență mai mare decît termenii actualmente generali. Cu totul altfel se pune problema la huțuli, unde *nu cuvintele românești, ci cele slave sînt cele care tind să fie uitate și înlocuite cu cuvinte românești.* Cît timp influența limbii noastre asupra graiurilor străine de pe actualul său teritoriu și din unele zone învecinate are un curs ascendent, a presupune că vorbitorii de limbă străină ar fi putut pierde termeni entopici de origine românească (de pildă huț. * *wypčyna* < *obcină*, prezent doar în toponime, ca simplă adaptare a oronimelor românești *Obcina*) [75], la fel cum și românii au pierdut termeni entopici de origine slavă, este împotriva logicii evoluției lingvistice.

Comparînd bagajul de termeni de origine românească al huțulilor din Bucovina [76] cu cel al slavilor din regiuni în care populația românească a fost asimilată, se constată că el este incomparabil mai bogat, și aceasta datorită interacțiunilor lingvistice din ultimii 60 de ani. Fiind de dată recentă, acest plus terminologic nu poate fi invocat în analiza toponimiei românești mai vechi din Bucovina, așa cum este cunoscută ea din cadastrele austriece și din hărțile la scară mare dinainte de 1920, și cu atît mai puțin în analiza toponimiei din afara Bucovinei. Supraaprecierea stratului toponimic creat de ucraineni de la apelative de origine românească, atît pe teritoriul nostru actual, cît și în afara lui, în detrimentul celui românesc vechi, este rezultatul confundării a două etape ale influenței limbii noastre asupra graiurilor ucrainene. Prin urmare, *în stabilirea denominatorilor, este indispensabilă corelarea straturilor toponimice cu etapele influenței lingvistice românești, aproximată pe baza repartiției geografice a termenilor entopici.*

Ianuarie 1985

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, str. Codrescu nr. 2

[74] Incapacitatea de a extinde sensul unor termeni entopici ca *măgura, runcul* etc. la alte obiecte geografice decît cele numite astfel este un indiciu important al resemantizării toponimelor.

[75] Este supoziția lui E. Janitsek, *Apelativul și toponimul* **Obcină**, în LR, XXVI, 1977, p. 180—181.

[76] Ne bazăm în primul rînd pe materialul adunat de noi din anchetele pentru *Dicționarul toponimic al României. Moldova.*

A PROPOS D'UN COMPTE RENDU

ALF LOMBARD

Dans le compte rendu de Adrian Turculeţ (AT) que cette revue (XXXIII, 1984, p. 152—157, p. 1—6 de la partie réservée aux comptes rendus) a consacré au *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (DMLR) de A. Lombard et C. Gâdei, les toutes premières phrases et les toutes dernières, élogieuses, ne sauraient contrebalancer le caractère négatif, critique à l'excès, de la majeure partie des cinq pages qui les séparent. Je corrige ici quelques-unes des erreurs et impropriétés contenues dans ces pages.

AT (note 4, fin) aurait voulu nous voir spécifier, c.-à-d. répartir en adverbes, conjonctions, etc., les mots dénués de flexion. Mais comme cette répartition ne présente pas le moindre intérêt morphologique, DMLR n'avait aucune raison de s'en occuper.

DMLR tient compte « quelquefois » de l'accentuation, prétend AT (p. 2 a, ligne 8). Non, toujours.

L'énumération, à chaque type de flexion, des mots offrant la même flexion que l'exemple-type, est de la plus grande importance. AT (p. 2 a, milieu) a tort de vouloir la supprimer.

Dire que par ex. dans *frate* il y a « syncrétisme des désinences du nom. -acc. et du vocatif » (AT, note 7) est une façon compliquée d'exprimer le fait très simple que le vocatif a souvent le même aspect que le nom. -acc.

AT (p. 2 a, bas) estime pouvoir attribuer le *-ă* du vocatif *dragă frate* à l'euphonie, sans songer que ce terme peut servir à expliquer n'importe quoi, et que, par conséquent, il n'explique rien.

Ad p. 2 b, lignes 13—17 : non, je n'ai pas dit, heureusement, dans *Le verbe roumain* 12, qu'il n'existe pas de dictionnaire consacré seulement au roumain standard.

Ad note 10 : non, nous n'avons pas dit que les formes iotacisées autres que *arz* et *raz* sont mal vues dans la langue soignée.

Ad p. 2 bas : si, nous avons bien dit (p. II 70, note 4, fin) que les démonstratifs *iest(a)* et *ist(a)* sont régionaux, et (p. II 99) que *înveşte* est vieilli et régional.

Nous avons considéré comme allant de soi, en principe, le fait que les formes qualifiées par nous expressément de variantes, ex. *nost* (= *nostru*), *capriţ* (= *capriciu*), *cartilagiu* (= *-laj*), sont étrangères à la langue standard, et comme inutile de préciser, pour chacune d'entre elles, si elles sont vieillies, régionales, etc.

Ad p. 3 a, lignes 18—20 : cette phrase ne peut être qu'une erreur.

Ad p. 3 a, milieu : non, pour *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX), *balsa* n'est pas du masc., il est sans genre.

'Deux trois' (c.-à-d. 'deux fois le chiffre 3', comme par ex. dans le nombre 533, ou 353, ou 335) se dit *doi de trei*, *doi trei* ou *două trei-uri*. Nous avons souligné (p. II 37) que la première de ces trois constructions

a beau être la plus fréquente, « elle n'en est pas moins étrange syntaxiquement, et inexpliquée ». AT (p. 3 b, ligne 6) prétend expliquer la 2e construction *(doi trei)* comme une « omission occasionnelle de la prép. *de* », ce qui ne dit absolument rien. D'ailleurs, syntaxiquement, *doi trei* est égal à *doi lei*, *doi lupi*, etc. et n'éxige aucune explication. C'est l'autre tournure, celle avec la prép., qu'il faudrait pouvoir analyser : d'où vient le *de* de *doi de trei ?* Une influence exercée par la construction *douăzeci de lei* est peu probable ; celle-ci s'analyse très facilement comme 'deux dizaines de lei', et est syntaxiquement égale par ex. à *două perechi de pantofi* ou *două duzine de batiste* (A. L., *La langue roumaine*, p. 105 bas—106 haut) et est donc syntaxiquement très différente de la construction *doi trei*.

Au féminin, *eu sînt (tu eşti) bolnavă* se dit fort bien, alors que *altcineva e bolnavă*, *nimeni nu e bolnavă* doivent être d'une rareté qu'on peut aussi bien qualifier d'inexistence. Cela montre qu'il faut distinguer les « pronoms qui ont une forme commune pour le masc. « et le fém. » et les « pronoms dénués de genre et traités comme des masc. » AT (p. 3 b, lignes 34—35) fait fausse route lorsqu'il caractérise cette distinction comme injustifiable.

Ad p. 3 b, lignes 43—44 : si, nous donnons bien (p. III 181) le pluriel du subst. *scris*.

Pour les mots ou formes qui dans la langue ordinaire sont rares, peu attestés, notre principe a été d'en tenir compte avant tout s'ils présentent quelque intérêt morphologique. C'est le cas, par ex., du fém. *oaspătă* et de beaucoup de vocatifs, mais ce n'est pas le cas de pluriels tels que *buiestre* 'ambles' ou *dezechilibre* 'déséquilibres' (d'ailleurs presque inconcevables sémantiquement), ou de singuliers tels que *iţar* ou *papainog* (ces formes ne figurent d'ailleurs pas dans DEX), ou de pluriels articulés tels que *maorii*, ou de singuliers articulés tels que *hidalgoul*. Aussi ne doit-on pas nous reprocher d'avoir passé sous silence les formes rarissimes énumérées par AT p. 3 b—4 a, dont la liste pourrait d'ailleurs être allongée de beaucoup.

Parfois AT signale des particularités de notre livre comme s'il faisait une objection, alors qu'en réalité il ne fait que signaler ce que dit notre texte ; ex. p. 4 a, lignes 8—10.

AT (p. 4 a) nous reproche d'avoir dit quelque chose d'erroné sur *carioca* (instrument d'écriture), sur *controide* (?), etc., alors que ces mots ne figurent pas dans notre livre.

La liste de formes régionales ou dialectales donnée par AT p. 4 b pourrait, elle-aussi, être allongée *ad libitum* ; il n'y aurait, pour cela, qu'à feuilleter les atlas linguistiques. Nous n'avions pas plus de raison que DEX pour tenir compte de *grie* (f. pl. de *gri)*, de *goli* (= *goi)*, etc., etc. Celui qui veut savoir ce que je pense de variantes verbales telles que *usc uşti* (= *usuc usuci)*, *apai* (= *apar)*, *ascuţ* (= *ascut)*, peut consulter mon livre *Le verbe roumain* ; dans DMLR, ces formes n'avaient que faire. — Qu'est-ce que « pl. *mînuri* et *mîn* » ?

Après les cinq pluriels que nous énumérons p. I 48, *pîraie*, *pîrîie*, *pîrîuri*, *păraie*, *păreie*, nous avons mis expressément « etc. » Et maintenant AT (note 21) nous fait grief de ne pas en avoir ajouté un 6e et un 7e, *părăie* et *pîraie !*

Les dix mots que AT (p. 5 a, lignes 15—16) « peut être surpris » de ne pas trouver à leur place alphabétique sont de ceux dont nous parlons très clairement aux p. III 3 —III 6 : les mots terminés par un des éléments énumérés là (*-bil*, *-isi*, *-tor*, etc.) et ne figurant pas dans notre dictionnaire,

offrent la flexion indiquée dans cette liste d'éléments finals particulièrement fréquents.

Ad p. 5 a, bas : non, nous avons bien dit que *bănat* 'reproche' a la flexion N 24.

Ad p. 5 a—b : la manière dont DMLR traite *bălmăji*, *acătării*, *afurisenie*, *admisie*, *alumin*, *aniversară*, *avrămească* (pour ces quatre, voir nos p. III 3—III 6), *alcătui* (cf. DA, DEX), *buhăi* (id.), *mira*, *duce* (verbe), *îndura* ne comporte ni erreur, ni défaut de méthode ; il n'y a là rien à critiquer.

En sa qualité de Moldave, AT (p. 5 b, bas) traite de « variantes valaques » certaines prononciations que les Bucarestois (y compris DEX) considèrent simplement comme propres à la langue standard.

DMLR aurait « un objet de recherche insuffisamment délimité », dit AT (p. 6 a), mais sans préciser en quoi consiste cette prétendue insuffisance.

Si, dans certains cas rares, hésitants, AT donne une autre flexion que nous, c'est souvent parce qu'il a pris pour bible *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic* (DOOM), alors que nous nous fondons sur DEX, ainsi que nous l'avons souligné (p.I 59). Le pluriel du subst. régional *ruscă*, par ex., est conforme à celui de *frescă* selon DEX, mais à celui de *muscă* selon DOOM.

Au lieu de « chercher la petite bête » et de s'attarder à de simples questions de détail, souvent bien peu intéressantes, et à des formes rares ou rarissimes, AT aurait rendu un service plus marqué à ses lecteurs en leur exposant, dans ses grandes lignes, la *méthode* de notre livre, que je crois nouvelle, et en leur disant s'il la considère, ou non, comme utile et digne d'être retenue.

— Ce n'est qu'avec beaucoup de retard, dû aux distances, que j'ai pris connaissance, vers Noël 1984, du compte rendu de AT. Mon collaborateur C. Gâdei nous a quitté sans l'avoir vu, ce qui lui a épargné une déception.

Mars 1985 *Lund—Suède*

PETRU ZUGUN, **Cuvîntul [—] Studiu gramatical,** București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 197 p.

1. Petru Zugun și-a propus ca în această lucrare să ofere „pentru noțiunea gramaticală de cuvînt o soluție generală și necontradictorie, care să fie aplicabilă la categoriile obișnuite și frecvente de cuvinte" (107) și în felul acesta să readucă în prim-plan „*noțiunea lingvistică* și — de ce nu? — *filozofică de cuvînt*" (10).

Întrucît cartea de față conține într-adevăr „soluții originale, argumente și concluzii privind noțiuni fundamentale de structură morfologică a cuvintelor din limba română contemporană și de morfologie generală" (172) și demonstrează că „noțiunea de cuvînt [gramatical] nu trebuie (și de fapt, nici nu poate fi) eliminată din categoriile noționale cu care operează gramatica structurală" (15), am considerat că ar fi util să dăm curs recomandării lui Al. Graur [1] și să ne oprim mai îndeaproape asupra ei, cu atît mai mult cu cît, pe de o parte, ea abordează probleme „dezbătute intens în lingvistica structurală contemporană", iar, pe de altă parte, majoritatea concluziilor autorului vizează limbile flexionare în general (172).

2.1. Cartea are șase capitole, intitulate *Preliminarii*, *Noțiunea de cuvînt* (care cuprinde cam jumătate din paginile cărții), *Tipurile de flexiune*, *Tema gramaticală*, *Rădăcina și radicalul* și *Sinteză*, precum și două rezumate: unul în limba franceză și unul în limba engleză.

2.2. Capitolul cel mai important al cărții este, după cum era și de așteptat, al doilea.

Autorul precizează că îl interesează *cuvîntul gramatical* și nu *cuvîntul fonologic* (29, 93) sau *cuvîntul lexical* (95) și că va apela la „analiza funcțională în lanț a unităților minimale semnificative din limba română contemporană" (30), urmărind să prezinte „o interpretare bazată pe *un criteriu lingvistic fundamental unic*" și să „identifice, în *sincronie* și în *limbă*, toate consecințele esențiale ale opțiunii" (35). Respingînd criteriile tradiționale „de identificare a cuvîntului" (95—96), PZ procedează în mod sistematic, exprimîndu-și convingerea că „pentru a identifica, în ciuda variabilității lui în contextele în care apare, cuvîntul, este, (sic!) însă, necesar, să fie stabilite: planul lingvistic în care se manifestă esența cuvîntului (pentru noi, acest plan lingvistic este *limba*), domeniul în care este urmărită variabilitatea cuvîntului (*în morfologie*, pentru noi) și criteriile de analiză (semantic gramatical și coeziunea morfemelor componente)" (96).

Pornind de la aceste premise, autorul ajunge să definească *cuvîntul gramatical* ca fiind „*unitatea autonomă din enunț, formală, de obicei, din cel puțin două morfeme (din care unul totdeauna lexical) și fiind parte de propoziție*" (87) (vezi **5.3**). Iată principalele consecințe ale acestei originale concepții despre *cuvîntul gramatical*, așa cum sînt ele formulate de PZ însuși: (i) „limitele formale ale cuvîntului sînt identice cu limitele părților de propoziție" (175—176), (ii) „cuvîntul cuprinde, în orice enunț, ca parte a lui, toate sensurile lui gramaticale", (iii) morfemele gramaticale nu sînt cuvinte, (iv) „morfemele gramaticale numite „articole", „prepoziții" și „conjuncții coordonatoare și subordonatoare" fac parte din structura morfologică a formelor flexionare plurimorfematice care sînt clasificate în părți de vorbire" (176) [2] — de unde rezultă că „în limba română există numai șapte părți de vorbire (substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul și interjecția)" (176) și că „noțiunea de hipotaxă aparține gramaticii diacronice" (45) (în plan sincronic „există numai parataxă, nu și hipotaxă" (85), întrucît „propozițiile se construiesc prin juxtapunerea cuvintelor, iar frazele — prin juxtapunerea propozițiilor" (176)), (v) „Din punct de vedere structural sincronic, la nivelul *limbii* nu există nici flexiune „sintetică", nici flexiune „analitică", ci numai flexiune pur și simplu" (60), (vi) „adverbul este flexibil, deoarece poate fi însoțit de morfeme gramaticale proprii (numai interjecția este neflexibilă)" (176), (vii) „este neimportant locul, față de un radical, al morfemelor lui gramaticale ambiante" (48—49), (viii) „orice enunț poate fi segmentat în atîtea unități fundamentale, cîte ansambluri cu dublă față semnificantă (lexicală și gramaticală) sînt exprimate ori subînțelese" (84), (ix) nu există *verbe auxiliare morfologice* (24) și *verbe copulative* (27), (x) „scrierea *gramaticală* corectă a cuvintelor este: *casa, încasă, sprecasă, deasupracasei; celmaibun, ceamaibună*

[1] Al. Graur, *Cuvîntul*, RL, XVII, 1984, nr. 9, p. 8.

[2] Aceste morfeme nu vor mai fi specificate în dicționar (care în mod ideal conține doar morfeme lexicale), ci în gramatică — cf. Al. Graur, *lucr. cit.*

foarte bună, buni; (...); *amvăzut, aţi fostvăzut, voi fi fost* ş.a.m.d." (106) [3].

PZ este de părere că „există numai trei părţi fundamentale de propoziţie": *subiect, predicat* şi *adjunct*. Adjunctul este definit drept „unitatea sintactică care se află în raport de subordonare faţă de altă unitate sintactică (subiect, predicat, alt adjunct)" şi poate fi, obligatoriu sau facultativ (79), subordonat unui singur determinat ori „faţă de doi determinaţi", atribut sau complement („după natura morfologică a" determinatului său), indică locul, timpul, cauza, scopul etc. (80) şi este enclitic ori proclitic (în funcţie de poziţia pe care o ocupă faţă de determinatul său) (81). Deoarece nu acceptă existenţa verbelor copulative şi a verbelor auxiliare morfologice, autorul respinge şi conceptele de *predicat nominal* şi *predicat verbal compus* (79); sfera atributului circumstanţial include ceea ce ceilalţi gramaticieni înţeleg prin element predicativ suplimentar, atribut circumstanţial şi complementele de excepţie, cumulativ şi, respectiv, sociativ (78).

2.3. Capitolul al treilea oferă o descriere a tipurilor de flexiune din limba română contemporană care se întemeiază pe concepţia despre cuvîntul gramatical expusă mai sus şi aduce argumente în sprijinul tezei că structura „gramaticală a cuvintelor este mult mai bogată şi mai complexă decît se crede obişnuit" (150).

PZ defineşte *flexiunea* ca fiind „modificările parţiale (foarte rar totale) ale formei cuvintelor, în scopul exprimării opoziţiilor interne ale categoriilor gramaticale" (109) şi delimitează „tipurile de flexiune după criteriul *locului* pe care îl ocupă, faţă de radical, în cadrul formelor flexionare ale cuvintelor, unităţile prin care recunoaştem sensurile gramaticale, şi a căror alegere este la dispoziţia vorbitorilor" (110), distingînd tipuri pure — *flexiunea internă, flexiunea externă* şi *flexiunea supletivă* — şi tipuri mixte — în care flexiunea externă se îmbină cu cea internă şi, respectiv, cu cea supletivă.

2.4. În capitolul al patrulea autorul demonstrează utilitatea unui „nou concept de temă gramaticală, care are un corespondent real, formal şi funcţional, în limbă, este aplicabil tuturor formelor flexionare şi respectă sensul etimologic al adjectivului *gramatical* din expresia *temă gramaticală*" (151).

„Concepută structuralist", *tema gramaticală* (sau *gramemul*) e pentru PZ „ansamblul mor-

[3] Această idee este respinsă fără nici un fel de argumente atît de Al. Graur, *lucr. cit.*, cît şi de T. Hristea (în recenzia cărţii lui P. Zugun, LL, XX, 1984, nr. 2, p. 288) — probabil pentru că recenzenţii nu fac deosebirea între *cuvîntul lexical, cuvîntul ortografic* şi *cuvîntul morfologic*.

femelor gramaticale în care este plasat radicalul" (151); într-o formă flexionară a unui „cuvînt gramatical". Autorul insistă asupra faptului că „în *limbă* şi în vorbire, nu există „forme-tip", „de bază", „iniţiale", „fundamentale" etc., de la care vorbitorii le formează pe celelalte prin adăugiri, ierarhizate, de morfeme gramaticale" (154), susţinînd că „în limbă există numai forme flexionare care se opun, formal şi funcţional, în grade diferite" (154—155). Această poziţie impune, bineînţeles, abandonarea — în gramatica sincronică — a noţiunilor de *derivare regresivă* şi, respectiv, *derivare imediată* (154).

PZ nu neagă însă utilitatea conceptului tradiţional de *temă gramaticală* — acesta „*este necesar*", dar „*numai din punct de vedere didactic*", deoarece, cu ajutorul lui, gramaticianul şi profesorul pot explica, „în mod coerent şi sistematic, „construirea" formelor flexionare" (154).

3.1. Apelînd la rezultatele cercetărilor structuraliste care vizează structura morfologică a limbii române, PZ reuşeşte să se elibereze în mai mare măsură decît alţi gramaticieni netransformaţionalişti de sub *tirania tradiţiei* [4]; el rămîne, totuşi (după cum reiese şi din secţiunea anterioară), în limitele gramaticii tradiţionale extinse [5] şi demonstrează că şi în această gramatică mai sînt uşi de deschis.

Concepţia lui PZ despre *cuvîntul gramatical* în limbile flexionare are la bază aplicarea într-adevăr consecventă, sistematică, a unei metodologii coerente (de provenienţă structuralistă). Aşa se face că ideile fundamentale ale cărţii sînt juste sau, în orice caz, superioare generalizărilor corespunzătoare din gramatica tradiţională de pînă în prezent.

3.2. Noul mod de a concepe *cuvîntul gramatical* (care e strîns legat de interpretarea mai adecvată a noţiunii de *flexiune*) are cel puţin patru mari avantaje:

(i) creează condiţiile necesare pentru „o rezolvare exactă şi necontradictorie [a] problemei cuvîntului" în gramatică (173), învederînd „legitimitatea noţiunii de cuvînt" în teoria gramaticală (46);

(ii) asigură coerenţa descrierii structurii morfologice a limbii flexionare — se evită astfel situaţia în care „ceea ce nu este considerat cuvînt în flexiunea „sintetică" " este tratat drept cuvînt „(prin echivalentele lui funcţionale, *în limitele aceloraşi categorii gramaticale*) în flexiunea „analitică" " (41) (nu avem, de pildă, dreptul să afirmăm că „*lui* dintr-un exemplu ca *(i-am dat) lui Ion* este cuvînt, iar *-lui* din *copilului*, nu" (47)), concluzia

[4] Pentru tirania tradiţiei în gramatică, vezi Iorgu Iordan, Valeria Guţu-Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române*, Bucureşti, 1967, p. 29—30.

[5] Prin *gramatică tradiţională extinsă* înţelegem rezultatul îmbinării gramaticii tradiţionale cu gramatica distribuţională.

fiind că „nu există (...) morfeme gramaticale care să poată fi, în același timp, și cuvinte, în *descrierea gramaticală sincronică a limbii*" (41); (iii) facilitează evidențierea asemănărilor dintre limbile flexionare și ne permite să arătăm că „indiferent de specificul lor, limbile flexionare (...) au comune aceleași categorii gramaticale și flexionare" (179); (iv) furnizează premisele unei *gramatici coerente și unitare* — căci acum „nu există diferențe esențiale între morfologie și sintaxă" (104): ambele sînt *teorii combinatorii* (morfologia enumeră regulile de formare a cuvintelor gramaticale, iar sintaxa formulează regulile de construire a enunțurilor)[6], iar cuvîntul gramatical este simultan unitate morfologică și unitate sintactică (motiv pentru care PZ vorbește de *cuvînt gramatical*, și nu de *cuvînt morfologic* și *cuvînt sintactic*).

4. Ne-am fi bucurat să nu avem motive să facem observații critice pe marginea acestei cărți. Din păcate, autorul nu a zăbovit îndeajuns asupra manuscrisului, așa că nu avem încotro — cu atît mai mult cu cît ar fi păcat ca ideile fundamentale ale cărții să fie contestate din cauza unor scăpări care nu afectează în ultimă instanță originalitatea sau valoarea concepției despre tipul de cuvînt investigat de autor. Din motive de spațiu, ne vom opri numai asupra problemelor importante, lăsîndu-le deoparte pe cele de amănunt.

5.1. Desigur, nu i se poate reproșa autorului că nu a pus în lumină toate implicațiile concepției sale despre tipul de cuvînt pe care l-a avut în vedere; ținînd seama de faptul că e vorba de o concepție nouă și că lucrarea este relativ scurtă, așa ceva ar fi fost imposibil. Ceea ce nu se poate însă trece cu vederea este că PZ nu a făcut deosebirea între *cuvîntul morfologic* și *cuvîntul sintactic;* contrar părerii sale, acestea nu sînt coextensive: în timp ce *cuvîntul morfologic* este alcătuit dintr-un radical și o clasă de grameme[7] (altfel spus, este o entitate abstractă actualizată de o mulțime de forme flexionare care au același radical[8]), *cuvîntul sintactic* este compus dintr-un radical plus un singur gramem și coincide cu *forma flexionară* — astfel, formele flexionare de cazuri diferite ale unuia și aceluiași cuvînt morfologic nominal îndeplinesc funcții sintactice diferite (de altfel, însuși autorul declară că analiza sintactică stabilește funcția sintactică „pe care o are fiecare cuvînt (reprezentat printr-una din formele lui flexionare) folosit în enunțul analizat" (149))[9]. Așa se face că aceste două tipuri de cuvînt coincid numai atunci cînd radicalul aparține unei părți de vorbire neflexibile. În consecință, *cuvîntul morfologic* și *partea de propoziție* rămîn distincte[10].

5.2. În stadiul actual al cercetării lingvistice, noțiunile de *cuvînt fonologic, cuvînt ortografic, cuvînt lexical, cuvînt morfologic* și *cuvînt sintactic* sînt atît distincte (avînd intensiuni și extensiuni diferite), cît și indispensabile[11]. De aceea, era necesar ca PZ să înfățișeze — fie și sumar — raporturile dintre diversele tipuri de cuvînt cu care lucrează lingviștii.

5.3. Din cele de mai sus rezultă că tema cărții recenzate nu este în nici un caz „*noțiunea lingvistică de cuvînt*" (34), cum declară autorul. Întrucît există mai multe tipuri de cuvînt și ele nu sînt coextensive, sintagma *cuvînt lingvistic* are sens doar ca termen generic pentru aceste entități; or, așa cum arată și subtitlul cărții și cum subliniază el însuși (29, 93, 95), PZ și-a propus să examineze nu *cuvîntul* în general (un subiect nebulos atîta timp cît nu sînt investigate relațiile dintre diversele tipuri de cuvînt), ci doar ceea ce el crede că ar fi *cuvîntul gramatical*, în realitate (vezi **5.1.**) *cuvîntul morfologic* — toate afirmațiile sale referitoare la *cuvînt* vizează acest tip de cuvînt[12].

[6] Vezi și P. H. Matthews, *Morphology — an introduction to the theory of word-structure*, Cambridge University Press, 1974, p. 6—7.

[7] Pentru o concepție asemănătoare, vezi Valeria Guțu-Romalo, *Morfologia structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb)*, București, 1968, p. 33; Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970, p. 51, 52, 54; Georgeta Ciompec, Constantin Dominte, Valeria Guțu-Romalo, Clement Mârza, Emanuel Vasiliu, *Limba română contemporană*. Vol. I. Sub coordonarea acad. Ion Coteanu, București, 1974, p. 133; I. Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol. II [—] *Vocabularul*, București, [1975], p. 12.

[8] Raportul dintre *cuvîntul morfologic* și *formele flexionare* corespunzătoare seamănă cu cel dintre *morfem* și *alomorfe*.

[9] Această scăpare se datorește probabil faptului că PZ nu și-a format o imagine, clară despre cuvîntul morfologic (vezi **5.2., 5.5., 6.2.**).

[10] (i) Cf. T. Hristea, *lucr. cit.*, p. 286—287.
(ii) *Partea de propoziție* poate fi definită plecînd de la *cuvîntul morfologic*.

[11] (i) Pentru distincția *cuvînt ortografic — cuvînt fonologic — cuvînt lexical — cuvînt gramatical* (sic!), vezi John Lyons, *Introduction to theoretical linguistics*, Cambridge University Press, 1968, p. 196—198; P. H. Matthews, *op. cit.*, capitolul II.
(ii) Întrucît — indiferent de felul în care definim cuvîntul morfologic — atunci cînd facem statistică lexicală trebuie să stabilim în prealabil tipul de cuvînt pe care îl avem în vedere (P. H. Matthews, *op. cit.*, p. 27, 29), nu se poate în nici un caz imputa concepției lui PZ că „ar face aproape imposibilă statistica lexicală" (T. Hristea, *lucr. cit.*, p. 288); oricum, statistica lexicală se bazează pe teoria morfologică — și nu invers.

[12] Astfel trebuie interpretat *cuvîntul gramatical* în secțiunile precedente (unde am apelat la cuvintele autorului).

5.4. Animat de dorința de a impulsiona reconsiderarea noțiunii de *cuvînt* în morfologie, PZ exagerează importanța cuvîntului morfologic în cadrul teoriei gramaticale, în detrimentul celorlalte unități gramaticale [13], ajungînd să postuleze că „în plan *sintagmatic* și în plan *paradigmatic*, *modelul* de existență și de relevanță (sic!) al limbii îl constituie *cuvîntul*, prin *toate* formele lui flexionare" (109).

Incontestabil, „cuvîntul [morfologic] este unitatea *par excellence* a teoriei gramaticale tradiționale," furnizînd baza distincției între morfologie și sintaxă [14]. Dar nu trebuie să uităm că pînă în prezent nu au putut fi formulate definiții universale pentru sintaxă și morfologie [15] (deoarece există limbi fără cuvinte morfologice în sensul de unități intermediare între morfem și sintagmă [16] și nu toate limbile pot fi descrise cu ajutorul aceluiași model morfologic [17]). De asemenea, se cuvine să ținem minte că mai există și alte tipuri de cuvînt, fiecare cu domeniul său de aplicabilitate. În plus, să nu uităm că gramatica tradițională extinsă și cea structuralistă operează cu mai multe tipuri de unități gramaticale (morfem, sintagmă, propoziție și frază), nu doar cu una singură — iar aceste unități nu sînt izomorfe sau foarte asemănătoare: (i) morfemele gramaticale și afixele lexicale formează clase închise, pe cînd celelalte morfeme lexicale, sintagmele, propozițiile și frazele alcătuiesc clase deschise; (ii) în timp ce morfemele gramaticale sînt descrise de morfologie și sintaxă, iar morfemele lexicale sînt specificate de dicționare, propozițiile și frazele nu sînt prezentate nicăieri. Pe de altă parte, formele flexionare ale cuvintelor morfologice sînt elementele din care sînt alcătuite enunțurile, iar oamenii comunică prin intermediul enunțurilor, nu al cuvintelor morfologice.

De aceea, nu avem dreptul să „privilegiem" cuvîntul morfologic în raport cu celelalte unități gramaticale.

5.5. PZ și-a format o părere greșită despre domeniul de existență al cuvîntului morfologic. Din diverse afirmații rezultă că acest tip de cuvînt ar exista atît în limbă, cît și în vorbire (84—85, 97). Însă, dacă cuvîntul morfologic este o entitate abstractă ale cărei componente sînt un radical și o clasă de grameme specifice flexiunii părții de vorbire căreia îi aparține radicalul și care este actualizată sub forma unei paradigme flexionare, înseamnă că, de fapt, cuvîntul morfologic nu poate exista ca atare decît în limbă, în vorbire întîlnindu-se doar formele sale flexionare [18]. Mai mult, dacă e adevărat că „în aspectul ei morfologic, *limba* constă în inventarul morfemelor și ansamblurilor de morfeme care alcătuiesc flexiunile, în sensuri și categorii gramaticale, precum și în totalitatea schemelor formelor paradigmatice ale cuvintelor" (19), atunci în realitate în limbă nu există *cuvinte morfologice*, ci *schemele cuvintelor morfologice!*

6.1. Uneori autorul se contrazice singur.

6.2. *Cuvîntul morfologic* e definit ca fiind o unitate a enunțului (vezi **2.2.**) care constă în „ansamblul morfemelor lexicale și gramaticale din care este formată o parte de propoziție" (175; vezi și 89, 93, 109), motiv pentru care autorul vorbește de „poziția în enunț a unui cuvînt" (88) și afirmă că „într-o propoziție dată, există atîtea cuvinte cîte părți de propoziție sînt exprimate ori subînțelese" (175), că „orice cuvînt există numai în context și prin context" (92) și că „propozițiile se construiesc prin juxtapunerea cuvintelor" (176). Pe de altă parte, PZ susține că „propozițiile se alcătuiesc prin juxtapunerea cuvintelor (mai precis, a *formelor flexionare ale cuvintelor*)" (s.n.) (104) și vorbește despre „forme paradigmatice ale cuvintelor" (12), „formele flexionare ale cuvintelor" (38, 95, 110, 149), declarînd că „formele paradigmatice sînt „fețele" sub care unul și același cuvînt (...) este utilizat în vorbire" (19). Cuvîntul morfologic este în primul caz o entitate concretă, coincizînd cu o formă flexionară (un membru al unei paradigme flexionare) și deci cu cuvîntul sintactic, iar în al doilea caz, o entitate abstractă formată dintr-un radical și clasa gramemelor specifice părții de vorbire căreia îi aparține radicalul: „Formele paradigmatice ale aceluiași cuvînt se deosebesc între ele în partea lor gramaticală (...) și sînt identice în principiu în radicalul lor, care le unește la unul și același

[13] Cf. T. Hristea, *lucr. cit.*, p. 286. Nu este deloc clar ce vrea să spună PZ cînd declară despre *cuvînt* că este o „valoare fundamentală în științele umaniste" (10); avem de-a face, se pare, cu o exagerare.

[14] J. Lyons, *op. cit.*, p. 194.

[15] P. H. Matthews, *op. cit.*, p. 154, 180.

[16] *Ibidem*, p. 7 și capitolul IX; vezi și J. Lyons, *op. cit.*, p. 206.

[17] P. H. Matthews, *op. cit.*, p. 18, 123.

[18] (i) De aceea, PZ greșește cînd susține despre cuvintele morfologice că „nu există, în limbaj, decît în propoziții și prin propoziții și niciodată în afara acestora" (102); vezi și **5.5.**

(ii) Sintagma *formele flexionare ale unui cuvînt morfologic* are sens în contextul discuției noastre numai dacă este sinonimă fie cu sintagma *formele flexionare incluse într-un cuvînt morfologic*, fie cu sintagma *formele flexionare care actualizează un cuvînt morfologic* (în acest caz, cuvîntul morfologic constă într-un radical și o clasă de categorii morfologice cărora le corespund diverse morfeme gramaticale).

ansamblu de morfeme lexicale și gramaticale numit cuvînt" (26; vezi și 19)[19].

6.3. PZ nu și-a format o idee clară despre rolul intuiției vorbitorului în studiul gramatical. Deși arată că uneori „punctul de vedere, imprecis, al vorbitorului, este inoperant pentru lingvist" (29), își însușește distincția lui Saussure între *analiza obiectivă* și *analiza subiectivă* (21) și este conștient că „nici un vorbitor nu stăpînește o limbă în totalitate" (144), totuși PZ face afirmații de genul: „Astfel de asocieri între morfeme gramaticale și categoriile gramaticale exprimate de ele pot fi făcute sistematic și ele trebuie identificate sistematic, *fiindcă există astfel în limbă și în conștiința vorbitorilor*" (42) și „Ne-am conformat astfel, în măsură maximă, credem, intuiției și comportamentului lingvistic al vorbitorilor" (146) — uitînd că se impune multă prudență în utilizarea intuiției vorbitorilor[20].

6.4. Deși specifică în mod cît se poate de explicit „sens = funcție" (36; vezi și 16), totuși la un moment dat autorul scrie următoarele: „Nu sînt cuvinte nici unele, nici altele (nici chiar „cuvinte goale" sau „cuvinte vide", denumire profund eronată, fiindcă totul are sens și (sic!) funcție)" (44).

6.5. După ce afirmă că împărtășește părerea lui Gh. Ivănescu conform căreia „conjuncțiile" ar face parte din cuvintele morfologice verbale (54), PZ susține că doar morfemele conjuncționale subordonatoare „fac parte din structura morfologică a verbelor", cele coordonatoare făcînd „parte din structura morfologică a oricărui cuvînt cu rol de parte de propoziție" (57).

6.6. Deși precizează că un cuvînt morfologic constă dintr-un radical și o clasă de grameme, PZ declară că „în *părți de vorbire* vor fi clasificate numai cuvintele (sic!) care, împreună cu morfemele gramaticale ambiante, (...) pot avea funcția de parte de propoziție" (81)[21].

6.7. În capitolul al cincilea, PZ face afirmația că „prefixele și sufixele lexicale sînt indicii schimbării, într-o direcție anumită, a sensului lexical al unui cuvînt, după cum morfemele gramaticale, flectivele sau gramemele sînt indicii schimbării sensului lui gramatical" (169). Această părere e incompatibilă cu ambele accepțiuni ale cuvîntului morfologic: 1) o unitate abstractă alcătuită dintr-un radical și clasa gramemelor specifice părții de vorbire căreia îi aparține radicalul și 2) o unitate concretă alcătuită dintr-un radical și un singur gramem. În primul caz, cuvîntul morfologic are întotdeauna același sens lexical (numai modificarea radicalului atrage modificarea sensului lexical — dar atunci avem de-a face cu cuvinte morfologice diferite), însă sensul gramatical se va schimba de la o formă flexionară la alta, o dată cu tema gramaticală — cum spune autorul însuși, „în flexiunea unui cuvînt interesează numai tema gramaticală" (162), deoarece, prin definiție, „formele paradigmatice ale aceluiași cuvînt se deosebesc între ele în partea lor gramaticală (...) aceeași, în principiu, la toate cuvintele, la aceeași categorie gramaticală, și sînt identice, în principiu, în radicalul lor" (26). În cel de-al doilea caz, nu putem vorbi de schimbarea sensului lexical sau gramatical decît în plan diacronic — căci doi constituenți frastici care corespund definiției cuvîntului morfologic și se deosebesc în privința radicalului și/sau a temei gramaticale sînt de fapt cuvinte morfologice distincte.

7.1. Nu este deloc clar la ce s-a gîndit PZ cînd a scris că „morfemele gramaticale, de orice tip, fac parte din planul paradigmatic, nu din planul sintagmatic al cuvîntului" (104). Dacă autorul are în vedere faptul că clasele de morfeme gramaticale, asemenea oricărei clase de morfeme, aparțin planului sintagmatic, atunci avem de-a face cu un truism; dacă însă PZ se referă aici la morfemele care alcătuiesc gramemul unei forme flexionare oarecare, atunci afirmația citată este în mod evident absurdă (ar însemna că doar radicalul există în plan sintagmatic!).

7.2. PZ nu izbutește să facă distincția *potențial — actualizat*, *limbă — vorbire*, în cazul morfemelor prepoziționale.

Nu încape nici o îndoială că sensurile gramaticale exprimate de acestea sînt identificate analizînd contextele particulare în care apar (66). Dar a susține, asemenea lui N. Drăganu, că „Prepoziția nu are înțeles hotărît. Înțelesul ei reiese numai din înțelesul celor două cuvinte pe care le leagă" (52) sau că „Luate separat, „în ele însele", prepozițiile nu au sens" (55) este pur și simplu absurd: fiecare morfem prepozițional poate exprima *n* (unde *n* este un număr întreg pozitiv finit) sensuri gramaticale, enumerate în capitolul respectiv al gramaticii limbii române, dintre care într-un context concret este actualizat unul singur, tot așa cum sensul unei forme flexionare al cărei radical este polisemantic depinde (= este indicat) de context; dacă lucrurile nu ar sta așa, vorbitorii nu ar fi în stare să folosească în mod corect aceste morfeme.

7.3. Deși lărgește considerabil intensiunea termenului f l e x i u n e, PZ declară hotărît: „categoria de caz (...), în esență, nu se mai poate justifica după sincretizarea totală sau

[19] Întrucît predomină afirmațiile care presupun cea de-a doua interpretare și, în plus, ea ni se pare cea mai adecvată, sîntem de părere că aceasta este cea vizată de autor. În **2.2.** am reprodus definiția din capitolul al II-lea, deoarece prezentam conținutul acestuia.

[20] Vezi controversa referitoare la rolul intuiției vorbitorilor din cadrul gramaticii transformaționale.

[21] Nu am avea de-a face cu o contradicție dacă autorul s-ar referi la *cuvinte lexicale;* din context rezultă însă că PZ are în vedere cuvintele morfologice.

parțială a fostelor cazuri latine, în urma căreia „flexiunea desinențială" s-a redus ori a dispărut" (51). Acest punct de vedere este inacceptabil [22], deoarece se bazează pe argumente care învederează o interpretare greșită a naturii cazului gramatical.

Cînd vorbim de un caz gramatical, ne gîndim la o *temă gramaticală* (în speță, o desinență, o prepoziție și/sau forma unui articol [23]) asociată, pe de o parte, cu cel puțin un *sens morfologic*, iar pe de altă parte, cu o *distribuție specifică* și cel puțin o *funcție sintactică specifică*[24].

Potrivit lui PZ, „așa-zisele „desinențe cazuale" și „articole cu rol de desinență", din limba română, nu pot exprima „categoria gramaticală a cazului", pentru simplul motiv că una și aceeași desinență apare nu la una (sic !) (cum este normal), ci la mai multe sensuri gramaticale, cînd, în mod normal, ar fi necesar (sic !) cîte o desinență și cîte un „caz" specific fiecărui sens gramatical, așa cum, în principiu, se manifestă cazul în limbile care îl posedă cu adevărat" [25] — ba mai mult, „așa-numitele „desinențe cazuale" (cînd există) și „articole cu rol de desinență" nu pot fi asociate cu sensuri gramaticale determinate" (51). Or, cum rezultă din orice prezentare în spirit tradițional a cazurilor din limba română contemporană, morfemele gramaticale respective *sînt* „asociate cu sensuri gramaticale determinate"; în plus, există criterii pe baza cărora pot fi deosebite formele flexionare omonime [26] — ceea ce înseamnă că simpla neutralizare a opozițiilor dintre desinențele cazuale nu ne îndreptățește să susținem inutilitatea categoriei cazului [27] (cu atît mai mult cu cît locul desinențelor a fost luat de „prepoziții" și forme ale „articolelor").

Deoarece concepția tradițională despre *caz* conține unele inadvertențe [28] (explicabile prin faptul că nu s-a ținut seama de deosebirea dintre *omonimie* și *polisemie)*, se impune mai degrabă *redefinirea cazului* — cf. 64 —, apelîndu-se la concepția lui PZ despre *flexiune* (și implicit despre *cuvîntul morfologic*), care permite delimitarea unui număr mult mai mare de cazuri (asemănătoare celor din limba finlandeză [29]), întrucît vor îndeplini condițiile implicite în argumentele lui PZ citate mai sus : fiecare temă gramaticală va fi asociată cu un singur sens morfologic și cu o singură funcție sintactică și va avea o distribuție specifică [30].

7.4. Autorul face două afirmații surprinzătoare în legătură cu verbul *a fi*. Potrivit primei dintre ele, „*la nivelul limbii*", „copulativele" *a fi* și *a părea* sînt antonime (sau, cel puțin, diferite sub raport semantic), astfel încît două enunțuri ca *eleva era veselă* și *eleva părea veselă* sînt comunicări opuse (și, în general, diferite) numai din cauza celor două verbe „copulative" pe care le conțin (în rest, enunțurile sînt identice)" (76). Într-adevăr, cele două verbe se deosebesc din punct de vedere semantic [31], întrucît primul exprimă *existența*, iar celălalt *aparența;* de aceea, ele ar putea fi considerate antonime. Dar PZ nu a sesizat că în enunțuri de genul *eleva părea veselă* se subînțelege o formă flexionară a verbului *a fi (eleva părea să fie veselă)* — de unde reiese că *a părea* nu este în distribuție identică sau complementară cu *a fi* și deci nu poate fi etichetat „copulativ".

PZ mai e de părere că „*a fi* „copulativ" (...) este sinonim cu *a însemna*, și el verb copulativ" (76). Or, din cîte ne putem da noi seama, aceste două verbe nu sînt intersubstituibile în limitele sinonimiei în nici un context — mai mult, nici nu au aceeași distribuție (astfel, *a însemna* nu poate avea ca subiect un grup nominal axat pe un substantiv care desemnează o persoană sau persoane).

7.5.1. După autorul cărții, morfemele conjuncționale pot fi eliminate din enunț „numai cu riscul neperceperii semnificației gramaticale a căror expresie sînt" (57). Există însă destule contexte în care eliminarea „conjuncțiilor coordonatoare", de pildă, nu afectează interpretarea enunțurilor în cauză; afirmația lui PZ este valabilă, deci, numai

[22] Cf. T. Hristea, *lucr. cit.*, p. 286.

[23] Cf. I. Iordan, V. Guțu-Romalo, A. Niculescu, *op. cit.*, p. 62—66; J. Lyons, *op. cit.*, p. 301—302.

[24] Vezi I. Iordan, V. Guțu-Romalo, A. Niculescu, *op. cit.*, p. 93—94.

[25] Nici în limba latină situația nu a fost întru totul diferită. De altfel, cum arată și PZ, „nu este absolut necesar nici ca morfemele care exprimă o categorie gramaticală să aibă forme proprii (distribuțiile specifice ale morfemelor cu forme identice arată că acestea sînt morfeme diferite), nici să existe un singur morfem pentru exprimarea uneia și aceleiași categorii gramaticale" (63).

[26] Vezi I. Iordan, V. Guțu-Romalo, A. Niculescu, *op. cit.*, p. 63, 93.

[27] *Ibidem*, p. 94

[28] J. Lyons, *op. cit.*, p. 292.

[29] *Ibidem*, p. 298. Vezi și Alexandru Toșa, *Elemente de morfologie*. București, 1983, p. 177.

[30] PZ nu a observat că modul în care definește flexiunea reclamă de fapt redefinirea cazului conform părerii pe care și-a format-o despre această categorie gramaticală !

[31] PZ nu pare să-și făcut o idee clară despre raporturile dintre *deosebirea semantică, antonimie* și *opoziția semantică*. Două lexeme ce nu sînt sinonime ilustrează deosebirea semantică; antonimia și opoziția semantică sînt cazuri particulare (care presupun condiții bine determinate) ale deosebirii semantice.

pentru unele morfeme conjuncționale și/sau numai pentru unele contexte în care apar asemenea morfeme.

7.5.2. Morfemele conjuncționale subordonatoare nu unesc cuvinte morfologice verbale, ci propoziții : propoziția subordonată determină întreaga propoziție regentă, nu doar predicatul acesteia. Din cauza aceasta, indiferent dacă este adevărat sau nu că „sub raport structural și psihic, verbul cu rol de predicat este cea mai importantă parte de propoziție" (57), nu este adevărat că morfemele conjuncționale subordonatoare ar face „parte din structura morfologică a verbelor" (56).

7.5.3. Împotriva convingerii lui PZ conform căreia „conjuncțiile coordonatoare fac parte din structura morfologică a oricărui cuvînt cu rol de parte de propoziție" (57) pot fi aduse cel puțin două argumente. În primul rînd aceste morfeme pot figura și între propoziții (în care caz, ele unesc propoziții întregi și nu doar anumiți constituenți ai acestora) [32]. În al doilea rînd, construcțiile în care constituenții coordonați nu sînt propoziții pot fi interpretate ca provenind (în sens transformațional) din structuri în care constituenții coordonați au caracter propozițional.

7.6. PZ scrie că „la rigoare, însă, și locuțiunile sînt analizabile sintactic" (177), precizînd că acest lucru este posibil „numai analizîndu-le în sine fără a ține seama de rolul lor în comunicarea în care sînt utilizate" (91). Autorul nu pare să-și dea seama că susține, de fapt, că locuțiunile sînt analizabile sintactic doar dacă nu sînt tratate ca locuțiuni !

8. Din dorința de a arăta, pe de o parte, că a parcurs o bibliografie bogată, iar pe de altă parte că unele din ideile pe care le susține au fost anticipate de alți lingviști, PZ acordă notelor de subsol un spațiu mai mare decît era necesar. Astfel, unele note de subsol nu au nici o legătură cu partea din text unde sînt marcate (vezi, de pildă, nota 12 (15) și nota 127 (96)), iar altele trebuiau incluse în note anterioare — de exemplu, nota 36 (22) trebuia încorporată în nota 31 (20), iar nota 43 (55) trebuia integrată în nota 35 (52).

9. Cartea lui Petru Zugun este indiscutabil o apariție editorială remarcabilă. O recomandăm tuturor gramaticienilor [33], deoarece ea deschide o cale nouă în studiul morfologiei limbii române în particular și al morfologiei limbilor flexionare în general, făcînd posibilă „o morfologie (...) adecvată tuturor limbilor flexionare și tuturor tipurilor de flexiune" (95) [34], și, totodată, demonstrează cît se poate de convingător necesitatea reconsiderării temeinice a întregului aparat conceptual al gramaticii tradiționale românești și, implicit, necesitatea criticii interne permanente în gramatică.

[32] Aceasta este, în ultimă instanță, proprietatea lor caracteristică — vezi I. Iordan, V. Guțu-Romalo, A. Niculescu, *op. cit.*, p. 290; D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 24.

[33] Cf. T. Hristea, *lucr. cit.*, p. 286.

[34] De aceea, considerăm că ar fi regretabil dacă, așa cum presupune (și speră) T. Hristea, „noua teorie a cuvîntului [morfologic] nu va găsi prea mulți partizani" — *lucr. cit.*, p. 286.

Iunie 1985

IOAN N. BÎTEA
Timișoara, str. Abrud nr. 18

EMANUEL VASILIU, Sens, adevăr analitic, cunoaștere, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 274 p.

1. După ce a schițat cadrul unei teorii semantice a propozițiilor nucleare ale limbajului natural [1] și a formulat premisele unei teorii semantice a frazei [2], Emanuel Vasiliu abordează în această carte „semantica propoziției și, prin aceasta, relațiile semantice care se stabilesc (a) între constituenții propoziției și (b) între propoziții (ca entități ale limbajului, și nu în calitatea lor de constituenți ai frazei)" (5).

[1] Vezi *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale*, București, Editura Academiei, 1970, tradusă în engleză sub titlul *Outline of a Semantic Theory of Kernel Sentences*, The Hague — Paris, Mouton, 1972.

[2] Vezi *Preliminarii logice la semantica frazei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Autorul și-a propus, pe de o parte, să demonstreze că noțiunea „de *adevăr analitic* (sau, mai larg, conceptul de *analiticitate)* este de natură să capteze atît o serie de relații semantice intrapropoziționale, cît și o serie de relații, ca să folosim terminologia structuralistă, „paradigmatice" care se stabilesc între cuvinte, sintagme etc." (5), iar pe de altă parte, să formuleze un nou model pentru descrierea relațiilor semantice pe care le captează conceptele analitice, model care se bazează pe „concepte modale, legate de *opinia* pe care o colectivitate de vorbitori o manifestă cu privire la faptele din realitate" (7), întrucît în limbile naturale „atît *sensul* cuvintelor (descriptive), cît și *relațiile* dintre sensurile cuvintelor (care determină anumite proprietăți semantice ale construcțiilor în care aceste cuvinte figurează) *reflectă menta-*

litatea și/sau *ansamblul de opinii* pe care colectivitatea care utilizează limbajul respectiv o (le) are în legătură cu realitatea și *nu realitatea însăși*" (255).

2. Cartea este împărțită în trei părți.

Prima parte — *Sensul* — prezintă aparatul formal pe baza căruia sînt introduse toate conceptele legate de analiticitate și modalitățile epistemice: astfel, aici autorul definește semnul lingvistic, indică elementele fundamentale ale problematicii sensului lingvistic, introduce noțiunile de *intensiune*, *extensiune*, *lume posibilă*, *univers al discursului*, *obiect posibil*, *funcție de denotație*, descrie un fragment al limbii române L^1 pentru a arăta cum trebuie aplicate conceptele introduse, analizează denotatele diverselor tipuri de constituenți frastici și examinează raporturile dintre *adevăr* și *denotație* și, respectiv, dintre *adevăr* și *lumile posibile*.

Partea a II-a, *Adevăr logic și adevăr analitic (L-concepte și A-concepte)* — prezintă dihotomia *semne descriptive — semne logice*, introduce o nouă serie de concepte logice *(determinarea, implicația, echivalența, consecința)*, descrie un fragment al limbii române L^2 mai larg decît L^1, examinează *adevărul analitic* și *determinarea analitică*, expune reguli semantice pe care le presupune determinarea analitică, circumscrie problematica postulatelor de sens în limbajul natural și analizează raportul dintre *adevăr* și *postulatele de sens*. Această parte are menirea să demonstreze că „ „analiticitatea" este dependentă direct de regulile semantice ale unui limbaj determinat" și, respectiv, că „analiticitatea exprimă *ansamblul de cunoștințe* pe care o anumită colectivitate le deține în legătură cu realitatea" (186).

În partea a III-a — *Sens și cunoaștere* — autorul înfățișează un al treilea fragment al limbii române L^3 mai cuprinzător decît L^2, definește noțiunile de *relație de accesibilitate dintr-o lume posibilă* și de *propoziție necesar adevărată*, introduce modalizatorii epistemici *se știe*, *se crede*, *este* și *există*, discută problemele legate de validitate și raționalitate, formulează teoreme și reguli care „fixează condițiile în care s-ar putea spune că un sistem de opinii este *logic consistent*" (219), demonstrează că toate relațiile semantice care reclamă utilizarea conceptelor analitice pot fi exprimate prin intermediul propozițiilor de opinie, introduce noțiunea de *clasă primitivă de opinii* (CPO) — postulatele de sens fiind înlocuite cu propozițiile care aparțin *CPO* —, pe baza căreia sînt formulate CPO-concepte.

Capitolul final — *Încheiere* — expune concluziile celor trei părți ale cărții.

3. E. Vasiliu definește semnul lingvistic ca fiind semnificantul saussurian (21) și arată că *sensul* este un concept teoretic care „corespunde unei *corelații* între un termen obiectual — extensiunea — și unul conceptual — intensiunea" (42). Deoarece termenul *sens* are în literatura de specialitate o mulțime de accepțiuni, autorul renunță la el în favoarea termenului *denotat* (53).

Subscriind principiului indeterminării intensionale a cuvintelor unei limbi naturale, E. Vasiliu insistă pe bună dreptate asupra faptului (de obicei trecut cu vederea) că „o enumerare a tuturor obiectelor care sînt în relație cu un semn oarecare nu este posibilă", deoarece nu putem stabili „care sînt *toate* obiectele în legătură cu care a fost folosit (...) și cu atît mai puțin — în cazul unei limbi care continuă să se vorbească — nu putem ști care vor fi obiectele în legătură cu care acesta va fi folosit" (31); așa se face că „mulțimile denotate de semnele unei limbi sînt *mulțimi bine determinate* numai pentru un vorbitor ideal" (89—90); fiind definite „pe baza *uzului cunoscut*" al semnelor, pentru vorbitorii reali ele sînt „mulțimi vagi" (90).

Unul din paradoxurile semanticii este că „singurul dat observațional care cade sub incidența a ceea ce numim în mod uzual „sens" este corelația sistematică a unui obiect-semn cu un număr de obiecte pe care obiectul-semn spunem că le „semnifică" " — dar „atîta timp cît nu știm *care* sînt toate obiectele semnificate de un semn, nu putem defini cu exactitate în ce constă regularitatea folosirii semnului", cu toate că „o astfel de regulă trebuie să presupunem că *există*, întrucît îi percepem efectele" (41).

Făcînd distincția între probleme semantice care pot fi discutate „*independent de un anumit limbaj*" și probleme semantice care „nu pot fi discutate în mod concludent decît *în raport cu un limbaj specificat*", E. Vasiliu subliniază: „conceptul de adevăr nu poate fi definit independent de un limbaj complet determinat" (43) — idee care ne ajută să înțelegem mai bine specificul adevărului analitic. Autorul adoptă punctul de vedere că „locul central în teoria sensului propoziției îl ocupă conceptul de **adevăr**" și că „sensul propoziției este valoarea ei de adevăr" (43), deoarece în felul acesta „putem stabili care este mecanismul prin care sensul general al propoziției „se compune" din sensul constituenților ei" (44).

Analiza denotatelor diferitelor tipuri de constituenți frastici îl conduce pe E. Vasiliu la concluzia că „la o întrebare ca „ce este sensul?" nu se poate da un răspuns unic" (259), deoarece „la semne sau construcții de natură distinctă corespund denotate (= sensuri) aparținînd la tipuri distincte: numelor proprii le corespund mulțimi cu un singur element, numelor comune le corespund mulțimi cu mai multe elemente; altor semne le corespund *operații* care se aplică unor denotate" (86).

În ceea ce privește propozițiile logic adevărate, autorul susține că ele trebuie să fie interpretate „ca „scheme de funcționare" ale mecanismului semantic", întrucît ele „exprimă legi de bază atît ale domeniului de re-

ferință al limbajului, cît și ale gîndirii, deci ale dispozitivului care reflectă acest domeniu" (117), și că, în consecință, „problema judecăților analitice este o problemă de structură semantică a limbajului natural" (ea este „indisolubil legată de limbaj" și, în plus, analiticitatea „unor judecăți ne este dată observației exclusiv prin limbaj" (141).

E. Vasiliu arată că utilizarea propozițiilor de opinie comportă trei mari avantaje în raport cu abordarea tradițională a analiticității pe baza conceptului de adevăr necesar: (i) „evită toate dificultățile și neclaritățile legate de statutul (...) logic și metodologic" al conceptelor analitice; (ii) realizează „o aproximare mai nuanțată a modului de funcționare a limbajului natural"; (iii) permite evitarea anumitor „dificultăți formale legate de ideea de *A-determinare*" (221). Iată doar 3 argumente în favoarea superiorității noii modelări a analiticității în raport cu cea tradițională: (a) explică faptul bine cunoscut că „între utilizarea cuvintelor de către o colectivitate de vorbitori și relația reală dintre denotatele cuvintelor „pot exista discrepanțe" (255); (b) ne permite să formalizăm observația că „nu toate colectivitățile de vorbitori și nu în toate momentele istoriei lor manifestă opinii identice cu privire la relațiile dintre denotatele limbii pe care o folosesc" (223); (c) „înlocuind afirmațiile despre existență cu afirmații despre *opinii despre existență* (...) se poate salva coerența logică a propozițiilor despre clase sau entități fictive" — cu condiția să admitem „că se „salvează" coerența logică nu a propozițiilor înseși, ci a *opiniilor despre aceste propoziții*" (251). Observăm că (c) și principiul că orice vorbitor al unei limbi naturale are „posibilitatea de a adopta (eventual provizoriu) un sistem de opinii altul decît cel existent într-o lume dată, un sistem de opinii care se justifică printr-o ontologie alta decît cea reală" (265) furnizează premisele semanticii textului literar și a textului în general.

Se cuvine să subliniem ideea că propozițiile de opinie „trebuie raportate la o anumită lume posibilă, adică văzute ca făcînd o aserțiune *cu privire la* o anumită lume posibilă" (223)[3] și că deci adevărul analitic nu poate fi identificat în nici un caz cu adevărul necesar în accepțiunea de adevăr etern, valabil în toate timpurile. Un enunț analitic E_i este adevărat în raport cu o anumită CPO_n, iar modificarea componentelor lui CPO_n care asigură analiticitatea lui E_i atrage după sine anularea caracterului analitic al lui E_i[4]; altfel spus, un enunț analitic este adevărat nu la modul absolut, ci în raport cu denotatele cuvintelor pe care le include[5].

A afirma că analiticitatea trebuie definită într-o limbă determinată L_i înseamnă a preciza — așa cum cerea R. Carnap pentru sinonimie[6] — *pentru cine* și *cînd* sînt enunțurile respective analitice, deoarece L_i poate fi un idiolect, un grup de idiolecte etc., iar idiolectele, grupurile de idiolecte, graiurile etc. nu au vocabulare identice și, în plus, evoluează în mod continuu.

4.1. *Sens, adevăr analitic, cunoaștere* demonstrează cît se poate de clar că „o serie întreagă de aspecte esențiale ale limbajului natural se reduc, în ultimă analiză, la un număr mic de relații analitice între sensuri" (184) și evidențiază superioritatea noii modalități de abordare a analiticității propusă de autor față de cea tradițională.

4.2. Asemenea celorlalte lucrări ale lui E. Vasiliu, cartea de față pledează în mod convingător în favoarea ideii că formalizarea și modelarea sînt absolut indispensabile în semantică[7] — altfel nu putem formula generalizări cu caracter științific despre analiticitate și despre competența semantică în general — și totodată pune în lumină legătura strînsă dintre *semantica lingvistică* și *logică* (întrucît multe „concepte folosite în logică și cu privire la limbajele logice nu sînt decît idealizări ale unor concepte legate de structura limbajului natural", conceptele respective sînt adecvate și pentru modelarea semantică a limbajului natural (115)). În plus, ea ne ajută să sesizăm relațiile dintre *semantica lingvistică*, pe de o parte, și *gnoseologie*, *epistemologie* și *ontologie*, pe de altă parte.

5. Această carte constituie o reușită majoră a lingvisticii românești (și un nou succes al Editurii Științifice și Enciclopedice) și se impune atenției tuturor celor pe care îi interesează semantica limbajului natural.

[3] Acest punct de vedere formalizează o idee mai veche conform căreia „orice comunicare prin limbă are sistemul ei de referință" (M. Urban) — *apud* Adam Schaff, *Introducere în semantică*, București, Editura Științifică, 1966, p. 145.

[4] Cf. Mircea Flonta, *Adevăruri necesare? Studiu monografic asupra analiticității*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, p. 160, 174.

[5] *Ibidem*, p. 24, 160.

[6] Rudolf Carnap, *Semnificație și necesitate* [.] *Un studiu de semantică și logică modală*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 309.

[7] Autorul are grijă să sublinieze de mai multe ori că modelarea are, prin firea lucrurilor, un caracter aproximativ: „sensul ca intensiune/extensiune nu este decît o aproximare (care poate fi mai mult sau mai puțin fină)" (37), conceptele analitice „exprimă *cu un anumit grad de aproximare* modul în care limbajul reflectă cunoștințele unei comunități asupra realității" (187), utilizarea propozițiilor de opinie oferă „o aproximare mai nuanțată a modului de funcționare a limbajului natural" (221).

Aprilie 1985

IOAN N. BÎTEA
Timișoara, str. Abrud nr. 18

EMILIA PARPALĂ, **Poetica lui Tudor Arghezi. Modele semiotice și tipuri de text**, București, Editura Minerva, 1984, 340 p.

0. Fundamentată pe convingerea că „în stadiul actual al cercetării poeziei lui T. Arghezi — și nu numai — o răsturnare a premiselor a devenit inerentă" (p. 13), cartea Emiliei Parpală marchează un moment distinct în receptarea poeziei argheziene, fiind prima abordare exhaustivă a unui mare poet român efectuată cu instrumentele semioticii literare (*Ion Barbu, Eseu despre textualizarea poetică*, Cartea Românească, 1981, București, nu este o cercetare propriu-zis semiotică, Marin Mincu orientîndu-se în mod exclusiv spre semiologia franceză elaborată la „Tel Quel").

Trei sînt direcțiile tradiționale de analiză critică a poeziei lui T. Arghezi :

a/ stabilirea *modelelor* și a *contramodelelor* (Eminescu, Baudelaire, Mallarmé, Claudel etc. ; romantism, simbolism, baroc, modernism) prin metoda comparativă (cf. E. Lovinescu, *T. Arghezi*, cap. VII, *Falsul simbolism*, în *Scrieri, I*, Ed. pentru Literatură, București, 1969 ; Vl. Streinu, *Pagini de critică literară, I*, Editura pentru Literatură, București, 1968 ; Ș. Cioculescu, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1946 ; Alex. George, *Marele Alpha*, Cartea Românească, București, 1970 ; N. Balotă, *Opera lui T. Arghezi*, Ed. Eminescu, București, 1979) ;

b/ inventarierea — redundantă la nivel global — a temelor, cu scopul de a încadra *imaginarul* arghezian într-un model *liric* și a-i justifica proteismul (cf. Ov. Crohmălniceanu, *Tudor Arghezi, Monografie*, E.S.P.L.A., București, 1960 ; D. Micu, *Opera lui T. Arghezi. Eseu despre vîrstele interioare*, Ed. pentru Literatură, București, 1965 ; Ilie Guțan, *Tudor Arghezi. Imaginarul erotic*, Ed. Minerva, București, 1980) ;

c/ observații stilistice în jurul formulei „geniu verbal" (Vl. Streinu, *op. cit.*), referitoare la sintaxă și lexic (Vl. Streinu), stil scriptic/ stil oral (T. Vianu, *T. Arghezi, poet al omului*, Ed. pentru Literatură, București, 1964), metaforism, ca viziune cosmică (G. Călinescu, cap. *Sburătorul. Fenomenul arghezian*, în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941), antiteză și oximoron, ca artificii baroce (N. Balotă, *op. cit.*).

0.1. Autoarea privește cu scepticism analizele atomiste, descriptive și subiective ale criticii literare, cărora li se poate reproșa că :

i/ nefiind în posesia unui *metalimbaj* distinct de limbaj-obiect, aceste studii apar ca *perifraze incomplete* ce restituie datele de bază ale sistemului studiat după un principiu de echivalență ;

ii/ în operația de descriere a sensului încalcă principiul pertinenței, amestecînd nivele distincte de sens sau omițînd altele (enunțarea, tipologia structurilor, componenta ideografematică etc. — definitorii pentru poetica lui T. Arghezi).

0.2. Prin viziunea „stereoscopică" asupra semnificației și prin metalimbajul utilizat, cartea Emiliei Parpală se distanțează de cele sus-menționate ; sînt valorificate, totuși, două filoane critice : optica *monocentrică* dezvoltă o sugestie a lui P. Constantinescu privind dificultatea de „a descoperi centrul de foc al conștiinței lirice argheziene, formele nucleare din care se hrănește și se amplifică" (*op. cit.*) ; apartenența poeticii argheziene la modelul stilistic *baroc* este o idee avansată în hermeneutica lui N. Balotă.

1. Situîndu-se, fundamental, în contextul unei poetici generative, Emilia Parpală își propune „modelarea structurilor-tip și înscrierea lor într-o tipologie semiotică" (p. 13), cu scopul de a configura un *cod de lectură* bazat pe un „vocabular de structuri-model" (p. 19). Avînd în vedere această finalitate didactică — rafinarea competenței consumatorului de poezie, considerăm oportună preluarea, de către manualele de liceu, a invariantelor poetice în funcție de care se va specifica un text de Eminescu, Arghezi, Blaga etc. sau la care se vor raporta, ca variante semiologice, alte texte artistice.

1.0. Într-o cercetare semiotică, cercetătorul trebuie să învingă dificultăți legate de caracterul extrem de complex al textului poetic, macrosemn ce trebuie analizat la diferite nivele : prozodic și grafic, morfosintactic, semantic, pragmatic. Or, pentru fiecare dintre aceste nivele există un aparat conceptual specific. Astfel se explică de ce majoritatea studiilor de poetică modernă au caracter parțial, investigațiile mărginindu-se fie la studiul unui singur nivel, fie la un număr restrîns de texte, de multe ori chiar la o singură poezie (de exemplu, celebra analiză a poeziei baudelairiene *Les chats* datorată lui R. Jakobson și Cl. Lévi-Strauss).

Din perspectiva acestor considerații, cartea Emiliei Parpală, îmbrățișînd *toată* opera poetică a lui T. Arghezi și *toate* nivelurile textelor, ne apare ca o tentativă temerară, la care extrem de puțini cercetători s-au încumetat. Realizarea unui proiect atît de ambițios implică folosirea unui complex de metode adaptate obiectului de studiu și provenind din lingvistică, logică și semiotică. După părerea noastră, rezultatele justifică pe deplin riscul pe care și l-a luat autoarea, de a crea impresia unui „colaj", a unei „mixturi" metodologice (p. 16). Ne punem, de altfel, problema dacă, pentru poetică, este de dorit realizarea unui *unic* model de analiză, ancorat ferm în limitele unei *singure* teorii, dat fiind riscul ca un asemenea model să ducă

la simplificare, la deformare și, deci, la mutilarea textelor pentru a se „potrivi" teoriei, devenită un pat al lui Procust.

2. Planul cărții se articulează astfel :

Într-o primă parte, *Practici și semne* (p. 21—145), avînd ca premisă *Polarizarea funcției poetic-fatice*, sînt analizate *Aparatul formal al enunțării* (componenta semo-pragmatică), metaforele mitului personal *(Temele eului)*, enunțarea performativă *(Motivarea textului și semnele lumii)*, psalmii, ca exemplu al modelării întregului sistem *(Modelul semiotic al actanței Psalmilor)* și *Caracteristicile semnului în poetica lui T. Arghezi* : stratificarea semnificației *(De la semn la simbol. Poetica „Inscripțiilor")* și destructurarea ei, în „blesteme" și „apocalipse" *(Patologia semnelor)*.

A doua parte a cărții, *Structuratorul ideografematic* (p. 146—183), este dedicată (i) poeticii punerii în pagină, în raport cu funcția fatică *(Structuri și modele grafice)*, (ii) accentului și intonației *(O poetică a „vocii". Accentul grafic)* și (iii) funcției titlurilor *(Titlul, „peisaj singuratic")*.

Obiectul celei de-a treia părți, *Structuri-model și tipuri de text* (p. 184—252), îl constituie tipurile semiotice, cărora autoarea le acordă o largă putere explicativă.

În capitolul final, *Convergențe tipologice* (p. 253—258), se relevă faptul că modelele poetice stabilite pentru poezia lui T. Arghezi depășesc, ca sferă de aplicare, nu numai cadrul operei poetului, dar chiar cadrul literaturii, ele regăsindu-se și în alte coduri estetice (arhitectură, pictură, muzică) și fiind aplicate în categoriile stilistice generale : clasicism, baroc/ manierism, modernitate.

Un *Index tipologic al poeziei lui T. Arghezi* (p. 281—318) modelează toate textele, conform criteriilor de definire propuse : tip/ structură grafic(ă), mărcile ieșirii din sistem, tip semantico-sintactic. Elaborarea unui asemenea tabel implică, desigur, un mare volum de muncă ; consultarea lui permite nu numai o apreciere a puterii de cuprindere a modelelor propuse de autoare, ci sugerează, implicit, valoarea estetică a poemelor : marile poeme argheziene apar în tabel cu o structurare extrem de complexă, în timp ce textele de mai mică importanță comportă un număr mic de modele.

2.1. Definiția dată de R. Jakobson funcției poetice, precum și perspectiva receptării (funcțiile conativă, fatică și metalingvistică) pot reprezenta premise fecunde pentru o abordare semiotică a creației poetice.

Dualitatea receptării face ca, alături de actul pragmatic de „vulgarizare" a informației, T. Arghezi să-și manipuleze cititorul în sens invers, prin tehnici de „cooperare" solicitate de „eclipsarea" informației. Polarizarea izotopiei fatice, recurentă la toate nivelele, servește maniera barocă a acestui discurs poetic tensionat între codare și decodare (o semiotică a receptării inclusă în structura poetică), între informativitate și literaritate.

În consecință, ordonarea celor șase structuri-tip (notate de la A la F) evidențiază involuția funcției fatice și metalingvistice, paralelă cu evoluția entropiei și a poeticității. Sistemul poetic arghezian se polarizează conform clasemelor *structurare prin expansiune* vs. *structurare discontinuă* și este delimitat de extremele *texte metalingvistice* vs. *texte cu ricoșeu*.

În stabilirea structurilor-tip autoarea pornește de la ipotezele : nucleul operei poetice a lui T. Arghezi îl constituie volumul *Cuvinte potrivite* ; structurile cele mai simple și transparente (binare) se află în *Psalmi* ; între structura de adîncime și cea de suprafață se stabilește o relație de parafrază, prima putînd fi topicalizată în cea de-a doua în forma unui *nucleu* ce sintetizează informația întregului text.

Textele metalingvistice (= arte poetice) analizate în *Motivarea textului și semnele lumii* relevă patru modele performative „în lanț" : *Cuvinte potrivite*. Modelul textului ca transcodaj al modelului lumii ; *Incertitudine*. Modelul textului reproduce modelul artizanal al lumii ; *Transcodajul minor*. Modelul lumii miniaturale ; *Versuri descălțate*. Modelul lumii babilonice.

Structurile prin expansiune sînt grupate în structurile-tip A, B, C și D. Tipul A este reprezentat de structurile-parafrază, în care nucleul, inclus în structura de suprafață, realizează o „articulare prin înrămare" în variantele : schemă de generare (cu intensificator final), schemă de însumare, nucleu central, tipul mixt (A_1, A_2, A_3, A_4). Tipul B este reprezentat de structuri incidentale, în care se manifestă intratextualitatea redundantă ca opoziție între *conceptual* vs. *poetic*. Tipul C însumează structurile automorfe, organizate simetric sau antisimetric față de o axă semantică, indicială sau fatică. Ultima structură prin expansiune, structura D, conține „figurile" textuale, autoarea efectuînd și o analiză a mecanismelor semantice prin care se realizează simbolul, metafora textualizată, metafora simbolică, metonimia, alegorizarea, mitul, comparația textualizată. Substratul generativ al figurilor este reprezentat de opoziția *abstract* vs. *concret*, opoziție ce apare și în tipurile A, B.

Cel de-al doilea grup de structuri-tip este reprezentat de structurile discontinue, structuri eliptice ambigue, inferențiale.

Tipul E conține (i) structurile inferențiale, în cadrul cărora autoarea grupează construcții cauzale, condiționale, consecutive și (ii) structuri disjunctive, modele cu „alternativă" *(sau ... sau)* aplicate unui cod al acțiunilor (permise, obligatorii, interzise).

Ultimul tip, F, conține structurile cu efect de final, adică structuri care „păcălesc" așteptările receptorului și care, în opinia autoarei, constituie o inovație arghezian în interiorul codului poetic.

3. Ni se pare evident că în cartea Emiliei Parpală se găsesc sugestii și direcții care, aprofundate, ar putea constitui substanța mai multor volume.

Lucrarea nu constituie, evident, o lectură ușoară, adresîndu-se, în primul rînd, unui lector avizat. Trebuie să relevăm însă efortul autoarei de a face cartea inteligibilă și pentru cititorul mai puțin avizat, chiar dacă acest efort a condus la redactarea unui mare număr de note (ce constituie un „mic glosar terminologic de poetică modernă") care dau impresia unei lecturi „stufoase". De aceea considerăm că lucrarea este accesibilă oricărui cititor care are cunoștințe, fie și sumare, privind teoria semnului lingvistic, actele de limbaj și gramaticile generative.

La sfîrșitul lecturii cititorul este răsplătit prin formarea unei viziuni noi asupra operei poetice a lui T. Arghezi, viziune alcătuită din aproximări riguros explicite.

Octombrie 1984 ADRIANA COSTĂCHESCU

Facultatea de Filologie
Craiova, str. Alex. I. Cuza nr. 13

ION COTEANU, *Stilistica funcțională a limbii române. II. Limbajul poeziei culte*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, 174 p.

A apărut în acest an volumul al II-lea din *Stilistica funcțională a limbii române*, lucrare monografică semnată de acad. Ion Coteanu. Primul volum, tipărit în 1973, se ocupa de problemele teoretice ale domeniului, ilustrîndu-le prin descrierea limbajului popular românesc. Cel de-al doilea volum, recent apărut, analizează, pe baza principiilor enunțate anterior, formele de expresie specifice poeziei culte.

Sumarul volumului cuprinde titluri sugestive, unele din ele poetice în sine. Capitolul I, de teorie generală a literaturii, în special a poeziei, dezvăluie opiniile autorului, în opoziție sau în acord cu ale altor cercetători, despre poetizarea graiului și despre specificul unui limbaj poetic. Urmează o *Schiță de gramatică a limbajului poetic românesc*. Aceasta, deși situată la rangul unui capitol independent, reprezintă de fapt o motivare teoretică a metodologiei secțiunilor următoare care se ocupă, pe rînd, de *Constituenții expresiei poetice*, descriși în termenii proprii gramaticilor moderne, ca grup nominal și grup verbal, și de *Concentrarea expresiei*, prin analiza unor fenomene disparate, ca adverbializarea, valoarea dativului, poemul într-un vers și despicarea cuvîntului. În viziunea autorului, aceste fenomene și altele se dovedesc a fi forme ale unui fel de brahilogie poetică. Într-o scurtă încheiere, acad. Ion Coteanu subliniază principalele sale concluzii cu privire la definiția literaturii și la fenomenele specifice observabile în limbajul poetic românesc cult.

Exemplificările dovedesc, s-ar părea, anumite predilecții de lectură. Bine reprezentați sînt Eminescu, Arghezi, Blaga, Ion Barbu, Ion Pillat, dar nu lipsesc nici Alecsandri sau Coșbuc și nici nume din galeria diferitelor generații de poeți contemporani : Geo Dumitrescu, Ana Blandiana și chiar Florin Iaru, Mircea Cărtărescu sau Ioan Bogdan Lefter.

Scrisă de un lingvist, lucrarea se particularizează printr-o puternică tentă eseistică, ceea ce o face agreabilă la lectură și totodată deosebit de incitantă la reflecție și comentariu critic. Ea este de mare interes atît pentru specialist, cît și pentru cititorul de poezie obișnuit, căruia autorul îi dezvăluie mecanismul complex de încifrare și descifrare a textului poetic de totdeauna, dar mai ales al celui modern, în care „concentrarea expresiei este dusă pînă la ultimele ei consecințe", incluzînd „nemărturisit diverse cadouri culturale" și „ascunzînd adesea prin ele semnificații emblematice".

Flora Șuteu

ANGELA BIDU-VRĂNCEANU, NARCISA FORĂSCU, *Modele de structurare semantică. Cu aplicații la limba română (Polisemie, sinonimie, antonimie, cîmpuri)*, Timișoara, Editura Facla, 1984, 280 p.

Volumul purtînd semnătura a două cadre universitare din București reunește, cu adăugiri și precizări, mai ales rezultate ale unor studii de semantică publicate anterior de fiecare din cele două autoare în parte. Subtitlurile lucrării anunță sfera de cuprindere a subiectului tratat. După cum aflăm din paginile introductive ale cărții, rezultatele analizei semantice efectuate pe material românesc „sînt reprezentate tipologic sau ca modele de structurare, ceea ce interesează nu numai din punct de vedere teoretic, ci și practic (în măsura în care se pot deduce astfel limitele de utilizare în vorbire a fenomenelor studiate)".

Acad. Ion Coteanu observă într-o postfață a lucrării că „informațiile multiple și variate sînt abordate [în această carte] unitar" și că „cititorul găsește [în ea] ... cele mai recente informații științifice din domeniul semanticii. Contribuția originală a autoarelor — afirmă în continuare acad. Ion Coteanu — sporește valoarea soluțiilor propuse. Sistemul semantic este investigat prin actualizarea lui în plan contextual și stilistic, actualizare urmărită în texte, ceea ce oferă sugestii utile și pentru exerciții de vocabular în școală".

Deși preocupate de rezultatele practice ale cercetării lor, autoarele oferă cititorului o lucrare preponderent teoretică, în care faptele

au mai ales valoare exemplificatoare. Ele arată pe viu — ca să zicem așa — modul în care trebuie privită structura semantică a vocabularului într-o limbă naturală dată.

Abordînd un subiect de mare interes, dar și de mare dificultate, cartea Angelei Bidu-Vrănceanu și Narcisei Forăscu pune în discuție modul de funcționare a relațiilor de sens între cuvinte și în interiorul unui singur cuvînt polisemantic. Ea reprezintă în lingvistica românească un prim pas revelator pe calea tratării globale a structurii semantice a vocabularului.

Observînd numărul relativ mic de modele de analiză semantică structurală existente în lingvistică în general, autoarele circumscriu, cu modestie, obiectivul principal al lucrării lor: „ar fi, probabil, o realizare dacă s-ar admite că problemele de vocabular pot fi privite și sistematizate din această perspectivă". O lăudabilă circumspecție contribuie la nota bună a studiului realizat, desigur cu mare efort, de cele două lingviste ale Universității din București.

Flora Șuteu

MARICA PIETREANU, *Salutul în limba română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 224 p.

Studiul sociolingvistic *Salutul în limba română*, elaborat de Marica Pietreanu, este o lucrare interesantă, bazată pe o bogată documentare.

Autoarea începe prin a ne prezenta salutul ca mijloc de integrare sociolingvistică. Se face distincție între salut, ca act, și formula de salut, ca expresie. Apoi este scos în evidență rolul salutului și comportamentul sociolingvistic al participanților la actul de salut, minat de cerințele rolurilor pe care le au în grupul social.

Următorul capitol tratează despre salutul gestual, concretizat în limbajul gestual, adică o asociere a vorbirii cu gestul și cu mimica. Sînt exemplificate aici modalitățile acestui salut.

În continuare se prezintă salutul epistolar și sînt analizate funcțiile și structura acestuia, diverse tipuri de salut epistolar.

Pe scurt este prezentat istoricul unor formule de salut din limbile romanice și se fac observații teoretice referitoare la rolul sociocultural al salutului.

Analizînd salutul din perspectivă etno- și sociolingvistică, autoarea utilizează studiile unor autori care s-au ocupat de relațiile dintre limbă și cultură, acordînd o deosebită atenție lucrărilor românești. Sînt discutate elementele specifice salutului lingvistic popular (cuvinte, expresii, formule); un loc aparte se acordă termenului popular *mulțămită*.

Un spațiu deosebit în structura lucrării este rezervat clasificării formulelor de salut din limba română după criteriul temporal și situațional sau al circumstanței. În analiza procedeelor de salut din vorbirea românească autoarea distinge două mari categorii de formule de salut: formule vechi, păstrate de-a lungul veacurilor și care reprezintă elemente vechi de origine latină, aparținînd fondului principal lexical; și formule mai noi, apărute într-o anumită epocă social-istorică, create pe teren românesc ori împrumutate din alte limbi și utilizate unele pe tot teritoriul dacoromân, iar altele numai în anumite regiuni.

Cu caracter pregnant interdisciplinar, lucrarea oferă un inventar al formulelor de salut din limba română (ordonat alfabetic la p. 214—221), comentate din punctul de vedere al valorilor lor semantice și psihosociale.

Florentina Natu

GEORGETA CIOMPEC, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, 302 p.

Studiul monografic al unităților morfologice sau sintactice proprii gramaticii descriptive românești preocupă de multă vreme pe lingviști. Ultima lucrare de acest tip, datorată Georgetei Ciompec, cadru didactic la Universitatea din București, merită toată atenția pentru acuratețea, claritatea și seriozitatea cu care a fost elaborată. Autoarea ia în discuție toate problemele legate de clasa adverbului în română, începînd cu posibilitățile de delimitare și terminînd cu valențele combinatorii, dintr-o perspectivă istorică și structuralist-funcțională.

Cu excepția capitolului întîi, care este de teorie generală, celelalte capitole ale cărții urmăresc succesiv sistemul adverbial în limba română veche și în cea contemporană. Capitolul al II-lea se ocupă de structura etimologică a clasei adverbului, cel de al III-lea de particulele adverbiale și de comparație, iar ultimul

capitol, care precedă concluziile finale, studiază adverbul din punctul de vedere al comportamentului său sintactic.

Lucrarea cuprinde, în paragrafele consacrate românei vechi, liste bogate, s-ar părea exhaustive, de adverbe simple (primare, compuse, derivate sau formate prin conversiune) și de locuțiuni adverbiale. Toate sînt privite din mai multe puncte de vedere : al etimologiei, al structurii morfologice și al sintagmaticii lor. Acest inventar servește permanent ca termen de comparație pentru sistemul adverbial contemporan, privit simetric din aceleași trei unghiuri.

Autoarea se ocupă pe larg de contextul diagnostic al adverbului, reușind să rezolve argumentat cîteva controverse și neconcordanțe din studiile de gramatică de la noi. Notele bogate ale lucrării pun foarte bine în relief contribuția originală a autoarei și poziția ei în raport cu toate cercetările anterioare, ceea ce îi dă cititorului senzația că se află pe un teren solid, bine defrișat.

Concluziile finale punctează, de asemenea cu o foarte inteligentă economie de mijloace, principalele rezultate ale acestei lucrări de mare interes atît pentru cunoașterea științifică a limbii române, cît și pentru practica școlară.

Flora Șuteu

Caietul Cercului de studii, III, Timișoara, Tipografia din Timișoara, 1985, 234 p.

Volumul mai sus menționat conține lucrări de lingvistică și științe sociale, prezentate în cadrul cercului de studii al Centrului de Științe Sociale din Timișoara, și este structurat în cinci capitole. Ne vom referi numai la capitolele care cuprind studii consacrate diferitelor probleme de lingvistică.

Astfel, în primul capitol sînt inserate studii referitoare la istoria limbii române literare (Paulina Cheie, *Cuvinte cu sensuri diferite de cele din limba actuală în textele bănățene din perioada 1750—1760)*; dialectologie (Doina Babeu, *Termeni regionali în nomenclatura etnobotanică românească — „De însemnătatea botanicei românești" — de Simeon Mangiuca;* Sergiu Drincu, *Dicționarul subdialectului bănățean — Probleme privind informatorii* — ; Maria Purdela Sitaru, *Contribuții la studiul unor termeni dialectali din lucrările lui Pavel Vasici;* Rodica Suflețel, *Termeni hidrografici din Banat* **(gîrlă, ogaș, potoc, șărămpău, scarpă, vină);** Dorin Urițescu, *Convergențe și divergențe în evoluția graiurilor din Crișana;* Livia Vasiluță, *Încercare de tipologie a exemplelor cuvintelor regionale din „Dicționarul limbii române")*; toponimie (Viorica Goicu, *Note de toponimie bănățeană).*

Următorul capitol, intitulat „Stilistică și poetică", este ilustrat prin studiile *Comparația în poezia lui Alexandru Philippide* (Olimpia Berca, Eugen Dorcescu) și *Numele proprii în poezia lui Tudor Arghezi* (Livius Bercea), precum și prin trei studii axate pe probleme generale de stilistică și poetică : *Limita de toleranță a variației libere în exprimarea vorbitorului cult* (Maria Foarță), *Probleme ale limbajului poetic în teoriile simboliste românești* (Dumitru Vlăduț), *Intertextualitatea și codurile* (Smaranda Vultur).

În sfîrșit, capitolul al V-lea prezintă activitatea științifică a Centrului de Științe Sociale din Timișoara din perioada ianuarie 1984 — martie 1985.

Florentina Natu

CONSTANTIN A. GÂDEI

(1916—1984)

Numele lui Constantin A. Gâdei s-a impus atenției lingviștilor prin colaborarea cu reputatul romanist suedez, profesorul Alf Lombard, la alcătuirea unei lucrări de referință asupra limbii române, care a văzut lumina tiparului acum patru ani : *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine permettant de connaître la flexion entière des mots qui en possèdent une : substantifs, adjectifs, pronoms, verbes*, București — Lund, Editura Academiei R. S. România — CWK Gleerup, 1981, IX + 70 + 104 + 232 p. Lucrarea constituie prima sinteză a tipologiei formelor flexionare din limba română modernă efectuată pe un fond de peste 26 000 de cuvinte și este valoroasă prin concepția originală care a stat la baza prelucrării bogatului material de limbă luat în considerare.

Statutul de coautor la acest dicționar morfologic de prestigiu reprezintă încununarea unei mai vechi colaborări lingvistice între Constantin Gâdei și savantul scandinav, care îl menționează cu căldură și cu prilejul altor lucrări de românistică, pentru datele furnizate asupra limbii române ca 'native-speaker' (vezi, de exemplu, ALF LOMBARD : *Les pronoms personels du roumain. Aperçu syntaxique*, „Stockholm Studies in Modern Philology" N. S., vol. 4, 1972).

În cazul lui C. A. Gâdei, interesul pentru limba română a fost, s-ar putea spune, reflexul interesului său deosebit pentru limba suedeză. Însușindu-și suedeza la maturitate și fără a fi avut o formație de filolog, C. A. Gâdei a contribuit cu perseverență, cu drag și migală la efectuarea mai multor traduceri din literatura scandinavă — mai ales din cea suedeză.

Grație străduințelor sale au fost tălmăcite în limba română și publicate în țara noastră următoarele lucrări de beletristică :

— Astrid LINDGREN : *Aventurile lui Kalle Blomkvist*, București, Editura Tineretului, 1962 (traducere efectuată în colaborare cu Marcel Gafton) ;

— Artur LUNDKVIST : *Continentul vulcanic. O călătorie prin America de Sud*, București, Editura Tineretului, 1963 (traducere în colaborare cu Pericle Martinescu) ;

— Bengt DANIELSSON : *Insulele pierdute*, București, Editura Tineretului, 1964 (traducere în colaborare cu Gellu Naum) ;

— Vilhelm MOBERG : *Trăim numai o dată*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1967 ;

— Jan MYRDAL : *La răspîntia civilizațiilor. Afganistan*, București, Editura Tineretului, 1967.

— Sigurd HOËL : *Întîlnire cu anii uitați*, București, Editura Univers, 1970 (traducere în colaborare cu Marin Sârbulescu);

— Frans G. BENGTSSON : *Vikingii. O povestire istorică din vremurile păgîne*, Cluj, Editura Dacia, 1974.

O trecere în revistă a contactelor culturale româno-suedeze nu va putea omite numele lui Constantin A. Gâdei, stins din viață în decembrie 1984, la Malmö, în timpul unei călătorii de documentare în țara pe care a îndrăgit-o atît de mult și căreia i-a dedicat o bună parte a clipelor sale de răgaz, pe parcursul a mai mult de trei decenii.

Aprilie 1985

ILINCA CONSTANTINESCU
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1985 *

LINGVISTICĂ GENERALĂ

1. GUȚU ROMALO VALERIA, În problema raportului dintre sensul enunțului și componentele sale, **5**, p. 404—408.
2. MUNTEANU ȘTEFAN, Stilistică și sociolingvistică, **5**, p. 409—413.
3. PARPALĂ EMILIA, Metalimbajul semioticii literare, **6**, p. 467—476.
4. POP LIANA, Mărci dialogale, **5**, p. 420—426.
5. POP LIANA, Textualitate dialogală, **6**, p. 477—485.
6. VULTUR SMARANDA, Intertextualitatea și specificitatea discursului poetic, **5**, p. 454—460.

Vezi și nr. 13, 17, 18, 32, 33, 34, 43, 61, 69, 70, 75, 91, 93.

FONETICĂ

7. RUSU GR., Concordanțe fonetice între graiurile din sud-estul Transilvaniei și cele din sudul Moldovei (1778), **5**, p. 430—434.

Vezi și nr. 35.

GRAMATICĂ

8. BÎTEA IOAN N., Construcțiile pseudodisjunctive copulative. Prezentare generală, **2**, p. 113—123.
9. DRAGOMIRESCU GH. N., Coordonata cauzală, **6**, p. 486—490.
10. GRUIȚĂ G., Raportul limitativ (cîteva propuneri), **1**, p. 16—18.
11. NEAMȚU G. G., Cuvinte relative-exclamative, **2**, p. 108—112.
12. TRANDAFIR GH. D., Observații cu privire la interpretări recente ale funcțiilor și relațiilor de subordonare intrapropoziționale (I), **1**, p. 3—15; (II), **2**, p. 97—107.
13. TEODORESCU ECATERINA, Predicație, predicativitate, **5**, p. 435—440.

Vezi și nr. 1, 64, 68, 72, 81.

VOCABULAR

14. BEJAN D., Nume de plante formate prin contaminație, **1**, p. 28—29.
15. CIOBANU FULVIA, Sufixul neologic *-(i)ac*, **3**, p. 174—177.
16. DOMINTE CONSTANTIN, Reg. drom. *tîrș* (O ipoteză etimologică), **3**, p. 182—187.
17. FELECAN NICOLAE, „Schimbarea categoriei gramaticale" — un mijloc de îmbogățire a vocabularului sau o problemă de stilistică?, **3**, p. 188—193.
18. GRAUR AL., În apărarea rădăcinilor onomatopeice, **5**, p. 389.
19. IONAȘCU AL., *Arș*, interj., *arșă*, s.f., **3**, p. 194—196.
20. IORDAN IORGU, Note lexicale, **3**, p. 165—166.
21. LOȘONȚI DUMITRU, *Țic* și derivatele sale, **3**, p. 200—208.
22. MAREȘ LUCREȚIA, Aspecte ale vitalității lexicului regional în limba literară actuală, **3**, p. 212—215.
23. MIHĂILĂ G., Cîteva etimologii românești (pe marginea DLR), **3**, p. 216—220.
24. MOISE ION, Note lexicale. Cuvinte noi din terminologia muncii, **6**, p. 494—496.
25. MUREȘANU ILEANA, Aspecte statistice privind polisemia în limba română, **1**, p. 19—27.
26. NESTORESCU VIRGIL, Etimologii, **3**, p. 221—222.
27. NUȚĂ ION, Un caz de hipercorectitudine în terminologia viticolă : *ceasla*, **5**, p. 416—419.
28. PANAITESCU P.P., *Bineț*e, **6**, p. 491—493.

* **Trimiterile din cadrul fiecărei rubrici se fac la numărul de ordine al articolelor din acest sumar.**

29. POPESCU RADU SP., Despre sensurile cuvîntului *țărînă*, **3**, p. 232—238.
30. PURDELA SITARU MARIA, Perspectiva lingvistică de abordare a medicinii populare românești, **5**, p. 427—429.
31. ROBCIUC ION, Note etimologice, **3**, p. 244—245.
32. SALA MARIUS, Împrumut sau evoluție semantică internă?, **3**, p. 246—249.
33. ZUGUN PETRU, Definiția compunerii, **3**, p. 256—258.
34. ZUGUN PETRU, Note privind derivarea regresivă și conversiunea lexicală, **5**, p. 461—464.
Vezi și nr. 3, 36, 42, 63, 65, 79, 87, 88, 92.

LIMBĂ LITERARĂ

35. ROMAN MORARU ALEXANDRA, Primele atestări ale palatalizării lui *m* în scrisul literar românesc, **1**, p. 53—55.
36. TOHĂNEANU G. I., *Régia gîndirii*, **2**, p. 124—129.
37. URSU N. A., Cu privire la „momentul 1750" în dezvoltarea limbii române literare, **6**, p. 520—531.
Vezi și nr. 22, 30, 65, 89.

STILISTICĂ

38. CHIVU GH., Stilurile limbii române literare în perioada 1532—1640 (I), 6, p. 509—519.
39. DORCESCU EUGEN, Metafora în poezia lui B. Fundoianu, **1**, p. 56—62.
40. POPOVICI VICTORIA, Mica publicitate — un „cod restrîns" ?, **6**, p. 497—508.
41. TOHĂNEANU G. I., M. Eminescu, *Singurătate*. Marginalii, **5**, p. 441—444.
Vezi și nr. 2, 6, 59, 71, 74, 83.

ISTORIA LIMBII

42. NESTORESCU VIRGIL, Formații onomatopeice românești sau împrumuturi?, **5**, p. 414—415.
43. VASILIU LAURA, Despre fizionomia etimologică a sufixelor verbale, **5**, p. 450—453.
44. URSU N. A., Dascălul Macarie, autorul *Gramaticii rumânești* (1772) și al lexiconului slavono-român (1778), **5**, p. 445—449.
Vezi și nr. 64.

FILOLOGIE

45. DUMITRIU C., Discontinuitatea în *Biblia de la București*, **5**, p. 395—400.
46. MAREȘ ALEXANDRU, Datarea unor texte din *Codicele Sturdzan*, **1**, p. 46—52.
47. MAREȘ ALEXANDRU, Note filologice pe marginea *Cronografului* lui Moxa, **3**, p. 209—211.
48. URSU N. A., Din nou despre paternitatea primei traduceri românești a *Istoriilor* lui Herodot și despre revizia *Vechiului Testament* tradus de Nicolae Milescu, **1**, p. 30—45.
Vezi și nr. 67, 73, 84, 86.

ONOMASTICĂ

49. BOLOCAN G., Notă toponimică despre orașul Buftea, **3**, p. 167—169.
50. BUREȚEA EMILIAN N., Entopicele *chică* și *chicără* în toponimia din nordul județului Vîlcea, **3**, p. 170—173.
51. BUREȚEA EMILIAN N., Valori ale sufixului *-aia* în toponimie, **1**, p. 63—72.
52. DAN ILIE, Vechimea și răspîndirea sufixelor *-ești*, *-eni* în toponimia românească, **5**, p. 390—394.
53. DĂNILĂ SIMION, Numele satului *Izvin* (județul Timiș), **2**, p. 130—132.
54. DOBRE MARIA, Toponimul *Dîrvari* < nume de persoană sau apelativ?, **3**, p. 178—181.
55. IONESCU CHRISTIAN, Numele unic, **3**, p. 197—199.
56. MOLDOVANU DRAGOȘ, Criterii de delimitare a toponimelor românești în zone de bilingvism slavo-român, **6**, p. 532—538.
57. OANCĂ TEODOR, Antroponime cu dublu sufix de apartenență, **3**, p. 223—225.
58. PENIȘOARĂ ION, Termeni entopici proveniți prin metaforă în toponimia dobrogeană, **3**, p. 226—229.
59. PIETREANU MARICA, Valori semantico-stilistice ale unor expresii onomastice, **3**, p. 230—231.

60. REGUȘ CORNELIU și REGUȘ ASPAZIA, Nume slave compuse în antroponimia istorică românească, **3**, p. 239—243.
61. TOMA ION, Despre caracterul interdisciplinar al toponimiei, **3**, p. 250—255.
Vezi și nr. 90, 95.

PREDAREA LIMBII

62. OPRESCU MIHAIL, Perspective ale cultivării limbii române în liceu, **2**, p. 133—135.

CULTIVAREA LIMBII

63. AVRAM MIOARA, Întrebuințări actuale ale substantivului *idee*, **2**, p. 140—143.
64. FLOREA MELANIA, Evitarea unei omonimii pronominale și norma lingvistică, **5**, p. 401—403.
Vezi și nr. 27.

NOTE ȘI COMENTARII

65. GHEȚIE ION, Elemente regionale în lexicul prozei lui Duiliu Zamfirescu, **1**, p. 73—76.
66. LOMBARD ALF, À propos d'un compte rendu, **6**, p. 539—541.
67. TEODORESCU MIRELA și GHEȚIE ION, Opinii recente asupra *Legendei duminicii* din manuscrisul de la Ieud, **2**, p. 136—139.

RECENZII

68. BÎTEA IOAN N. : Alexandru Toșa, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 — **1**, p. 77—84.
69. BÎTEA IOAN N. : Emanuel Vasiliu, *Sens, adevăr analitic, cunoaștere*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984 — **6**, p. 548—551.
70. BÎTEA IOAN N. : Petru Zugun, *Cuvîntul* [—] *Studiu gramatical*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 — **6**, p. 542—548.
71. COSTĂCHESCU ADRIANA : Emilia Parpală, *Poetica lui Tudor Arghezi. Modele semiotice și tipuri de text*, București, Editura Minerva, 1984 — **6**, p. 551—553.
72. GRECU ION GH. : Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982, — **2**, p. 144—146.
73. MAREȘ AL. : Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania...* Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1983 — **2**, p. 146—150.
74. PARPALĂ EMILIA : „Studii și cercetări lingvistice", XXXV, 1984, nr. 4 — **2**, p. 150—153.
75. PÎRVU GEORGETA : Paul Schveiger, *O introducere în semiotică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984 — **1**, p. 84—86.

NOTE BIBLIOGRAFICE

76. *Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*. Seria A, 5. *Comunicări*. Sesiunea științifică noiembrie 1983 (Marius Sala) — **2**, p. 156.
77. „Arhivele Olteniei", Serie nouă 2 (1983) (Maria Dobre) — **1**, p. 88.
78. *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*. Vol. I (*A—C*) (Florentina Zgraon) — **2** p. 155—156.
79. BIDU-VRĂNCEANU ANGELA — FORĂSCU NARCISA, *Modele de structurare semantică. Cu aplicații la limba română*, 1984 (Flora Șuteu) — **6**, p. 554—555.
80. *Caietul Cercului de studii*, II, 1984 (Ion Gheție) — **1**, p. 87; III, 1985 (Florentina Natu) — **6**, p. 556.
81. CIOMPEC GEORGETA, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, 1985 (Flora Șuteu) — **6**, p. 555—556.
82. *Contribuții lingvistice*, 1983 (Florentina Natu) — **2**, p. 156—157.
83. COTEANU ION, *Stilistica funcțională a limbii române*. II. *Limbajul poeziei culte*, 1985 (Flora Șuteu) — **6**, p. 554.
84. HASDEU, B. P., *Istoria critică a românilor*, 1984 (Ion Gheție) — **2**, p. 154.

85. *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, Seria IV, tomul III (1981), tomul IV (1982—1983), tomul V (1983—1984) (Florentina Natu) — **2**, p. 154—155.
86. MIHĂESCU DORU, *La plus ancienne version roumaine d'un chronographe de provenance russe*, 1983 (Ion Toma) — **2**, p. 158.
87. PIETREANU MARICA, *Salutul în limba română*, 1984 (Florentina Natu) — **6**, p. 555.
88. REINHEIMER-RÎPEANU SANDA, *L'élément slave du roumain en perspective romane*, 1984 (Adriana Toma) — **2**, p. 157—158.
89. *Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul administrativ-juridic* (Gh. Chivu) — **1**, p. 87.

CRONICĂ

90. IONESCU C., Al VII-lea Simpozion de Onomastică (Cluj-Napoca, 29 noiembrie — 1 decembrie 1984), **2**, p. 161.
91. MANEA DANA, Colocviul *Intertextualitatea și problemele ei cultural-lingvistice*, **1**, p. 89—91.
92. NESTORESCU VIRGIL, Dezbatere pe marginea *Dicționarului etimologic al limbii române*, **1**, p. 92.
93. NEȚ MARIANA, Cursurile de vară de semiotică (Urbino, 9—28 iulie 1984), **1**, p. 91—92.
94. NUȚĂ ION, Al III-lea Simpozion Național de Dialectologie (Iași, 5—6 octombrie 1984), **2**, p. 159—160.
95. NUȚĂ ION, Al XV-lea Congres Internațional de Științe Onomastice (Leipzig, 13—17 august 1984), **2**, p. 159.

NECROLOG

96. CONSTANTINESCU ILINCA, Constantin A. Gâdei (1916—1984), **6**, p. 557—558.

DIVERSE

97. DĂNĂILĂ ION și POPA ELEONORA, Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **27**, 1984), **4**, p. 259—386.
98. GRAUR AL., *Scrabble*, **4**, f.p.
99. ȘUTEU FLORA și VASILIU LAURA, Indicele revistei „Limba română" pe anul 1985, **6**, p. 563—575.

INDICELE REVISTEI PE ANUL 1985*

INDICE DE MATERII

A

ABREVIERE ca procedeu de compunere 257.
ACORD între subiect și predicat 395—396.
ACT DE VORBIRE în descîntec 407.
ACUZATIV prepozițional interpretat ca nominativ 99.
ADJECTIV pronominal relativ exclamativ 108—109, 111—112.
ADRESARE, forme de ~ ca mărci pragmatice 422 ; sociostilistica formelor de ~ 410—413.
ADVERB, definiția ~ 81—82 ; ~ relativ exclamativ 108—109, 111—112.
AFECTIVITATE exprimată prin conversiune 190—191.
AMBIGUITATE, vezi OMONIMIE
ANACOLUT intonațional 110—111 ; exemple de ~ în *Biblia de la București* 397 — 398.
ANACRONISM de limbaj 143.
ANTIFRAZĂ, efectul de ~ 404—405.
ANTROPONIM, toponim format din ~ 65—68, 130—132, 169, 178—180.
APELATIV, toponim format din ~ 68—71, 178—180.
APOZIȚIE, metaforă prin ~ 57.
ARTICOL funcțiile ~ 144.
ATRIBUT, subordonarea ~ circumstanțial 97 ; metaforă prin ~ 58.
AXIOMATIZARE în cercetarea științifică 77—78.

B

BIBLIA DE LA BUCUREȘTI, particularități sintactice în ~ 395—400 ; revizia traducerii *Vechiului Testament* din ~ 35—44.

C

CAZ, definiția ~ 80.
CAZANIA LUI VARLAAM, circulația ~ 146—150.
COMPARAȚIE falsă 144.
COMPLEMENT condițional 11—12 ; ~ cumulativ 97, 98 ; ~ de cauză 12 ; ~ de excepție 97—98 ; ~ de mod 16—18 ; ~ de relație 17—18 ; ~ de schimb 98, 505 ; ~ secundar 98 ; ~ opozițional 97 ; ~ sociativ 97,98.
CONJUNCȚIE, definiția ~ 82 ; ~ fr. *car* 486 ; ~ germ. *denn* 490, *weil* 490, *wande* și *wan* 486 ; ~ lat. *quare* 486 ; ~ suprimate 502 ; ~ rom. *căci* 486—490, *cum* 398—399, *dar* 488, 490, *fie* 121—122, *fiindcă* 487, 489—490, *ori* 121—122, *precum* 18, 399, *sau* 121—122, 488, 490, *și* 488, 490.
CONOTARE, procedeu de ~ 152.
CONTAMINARE, exemple de ~ 172.
CONTRAGERE, exerciții de ~ 145.
COORDONARE între termeni cu regent unic 4—7 ; modelul raportului de ~ 486—490 ; ~ prin cuvinte relative 104 ; reguli de transformare în ~ 123 ; ~ ternară 6.
CUANTIFICATOR, convenții notaționale pentru ~ 79.

D

DEPENDENȚĂ în glosematică 8.
DEPERSONIFICARE 60, 62.
DERIVARE cu prefixoide și sufixoide 257—258 ; ~ de la onomatopee 389, 415, 461—463 ; vezi și PREFIX, SUFIX.
DESCÎNTEC, sensul în ~ 407.
DETERMINANT OBLIGATORIU 8—9.
DETERMINARE SEMANTICĂ ca raport de implicație 98.
DIALECT LITERAR, existența ~ în română 522—523, 531.
DIATEZĂ, clasificarea ~ 144—145.
DISJUNCȚIE LOGICĂ, definiția ~ 78.

E

ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR, metaforă prin ~ 57 ; negarea existenței ~ 145 ; subordonarea ~ 97, 98.

* Elaborat de Flora Șuteu și Laura Vasiliu. Trimiterile se fac la paginile celor 6 numere din revistă ; corespondența este următoarea : nr. 1=1—92 ; nr. 2=97—161 ; nr. 3=165—258 ; nr. 4=267—386 ; nr. 5=389—464 ; nr. 6=467—562. Pentru bibliografia publicată în nr. 4 al revistei, cititorii sînt rugați să folosească indicele numărului respectiv, care nu a fost cuprins în cel de față. De asemenea nu a fost cuprinsă în indicele de materii problematica cronicilor și a notelor bibliografice, precum și cea care rezultă din titlurile articolelor din acest an, deoarece acestea sînt cuprinse în numărul de față, în sumarul general (p. 559—562).

ENTOPIC, în sintagme toponimice 536—537; raportul dintre ~ și toponim 170—173
ETIMOLOGIE, clasificarea cuvintelor polisemantice după ~ 21—22; ~ internă corectată 492—493; probleme de ~ în toponimie 532—538; ~ multiplă la sufixe 450; ~ *în bulgară:* din germană 222, din română 172; ~ *în latină:* din greacă 176; ~ *în polonă:* din română 533; ~ *în română:* din bulgară 218, 219—220, 222, 245, 414—415, din franceză 176, din germană, 210, 207, 221—222, din italiană 176, din latină 124, 129, 176, din maghiară 201, 207, 450, din neogreacă 176, din rusă 414, din sîrbocroată 219—220, 222, 414, din slavă 415, din substrat 173, 184, din turcă 226—229, din ucraineană 244—245, 414; ~ *în sîrbocroată*: din germană 222, din română 173, 533, 535, 536; ~ *în ucraineană:* din română 172, 533; ~ *în tracă:* din greacă 185.
EUFONIE, explicarea unei desinențe prin ~ 539.
EXCLAMAȚIE, mărci pentru ~ 108—112.
EXPANSIUNE, exerciții de ~ 145.

F

FIGURI DE STIL, descrierea ~ 145. ~ în româna veche 514—517.
FILIGRAN, examenul unor ~ din *Codicele Sturdzan* 49—52.
FLEXIUNE suprimată 503—504.
FONETICĂ, evoluția ~ a consoanelor urmate de iot 432—435: transformări ~: *é>a(ea)* 431—432; *s>ș/j* 416 — 419, *s>ș/sci* 418, *ș>ĉ* 416—419.
FUNCTIV în glosematică 14.
FUNCȚIE în glosematică 14; cumul de ~ sintactice 12—14; ~ sintactică dublă 99; ~ sintactică subînțeleasă 99.

G

GEN la substantive provenite din numerale 539—540; flexiunea ~ personal 144.
GRUP, descrierea ~ nominal 145; descrierea ~ verbal 145.

H

HOLOFRAZĂ 426.

I

IMPLICAȚIE în vorbirea directă 426.
INTERDEPENDENȚĂ în glosematică 8.
INTERJECȚIE, definiția ~ 83; ~ în stilul beletristic 512.
INTEROGATIVĂ RETORICĂ, sensul ~ 404—405.
INTERTEXTUALITATE de sistem 153; ~ și specificitate poetică 454—460.
INTONAȚIE anacolut în ~ 110—111; ~ în subordonate exclamative 109—111.
IRONIE prin antifrază 404—405.

L

LIMBĂ LITERARĂ, concepția lui Duiliu Zamfirescu despre ~ 75—76.
LOCUȚIUNE, sensul global al ~ 406—407; ~ *adverbială: în această/aceeași idee* 141; ~ *conjuncțională: așa cum* 18, *în care prilej/ocazie* 104, *din care cauză/pricină/motiv* 104, *după cum* 18, 398—399, *în/pentru care scop* 104, *în care timp* 104, *în ce chip* 398—399, *în ideea că/ca să/în care* 141, *pentru că* 486, 489—490; ~ *prepoziționlă: cu condiția* 11—12, *cu excepția* 12, *cu scopul* 12, *din cauza* 12, *în cazul* 12, *în eventualitatea* 12, *în ideea (de a)* 140—141, *în ipoteza* 12; ~ *substantivală* metaforică 58.
LOGICĂ, morfologia pe baze de ~ 77—84; semantica lingvistică și semantica ~ 548—551.

M

MANUAL, cultivarea limbii în ~ de literatură română pentru cl. a IX-a 133—135.
METAFORĂ arhitecturală 129.
METATEZĂ, exemple de ~ 172, 218.
MOD, clasificarea ~ 145; definiția ~ conjunctiv 81; neconcordanțe de ~ 36.

N

NEDETERMINARE, mărci pentru ~ 506—507.
NEGAȚIE în poezia modernă 151.
NUME PREDICATIV exprimat prin substantiv propriu sau comun 80.
NUMERAL, clasificarea ~ 144; deosebirea dintre ~ și sintagmele cuantificaționale 83; genul unui ~ devenit substantiv 539—540.

O

OMONIMIE artificială 19; ~ între acuzativ și dativ la pronumele personal 401—403; ~ sintactică 10—11.
ONOMATOPEE, rădăcini de ~ la verbe 389.

P

PALATALIZARE în evoluția graiurilor dacoromâne 433—434.
PARTE DE VORBIRE, definiția și clasificarea ~ 70—80; statistica polisemiei pe ~ 22—23.
PERSONIFICARE, exemple de ~ 58—60, 62.
POETICĂ, cercetări de ~ 150—153.
POEZIE ca semn 151; obiectul ~ într-un text metalingvistic 153.
POLISEMIE sintactică 12—14.
PREDICAT, metaforă prin ~ 57; ~ omis 504—505; relația dintre subiect și ~ 7—8.
PREDICȚIE în mica publicitate 498—507.

PREFIX, etimologia ~ 450—451 ; observaţii asupra ~ : *a-* 453, *antre-* 452, *co-* 452, *des-* 453, *inter-* 452, *între-* 451, 452, *întru-* 452, *ne-* 453, *răs-* 453, *sub-* 453, spre- 452, *supra-* 453, *tă-* 452.
PREPOZIŢIE, definiţia ~ 82, 102—103 ; ~ suprimată 502—503 ; observaţii asupra ~ : *conform* 17, *contra* 505, *cu* 102—103, 502—503, 505, *de* 502—503, *după* 17—18, *în* 502—503, *pentru* 16—17, 18, 502—504, 505, 506, potrivit 17, prin 503.
PROGRAMĂ ŞCOLARĂ, echilibrarea spaţiului acordat, în ~ de liceu, literaturii şi lingvisticii 134—135.
PRONUME, clasificarea ~ 144 ; ~ fără gen 540 ; ~ *personal* în dativ cu formă greşită 401—403 ; ~ *personal* şi *posesiv* în stilul beletristic 512 ; ~ *relativ:* funcţie sintactică 4, cu valoare absolută 100—102, coordonator 103—105, exclamativ 108—109, 111—112, în interogative indirecte 100 ; probleme de conversiune la ~ 189.
PROPOZIŢIE coordonată adversativă, copulativă, conclusivă, disjunctivă 488—489 ; ~ subordonată exclamativă indirectă 108—109 ; ~ de mod şi de relaţie 18 ; ~ incidentă legată în *Biblia de la Bucureşti* 398—400.
PROVERB, sensul global al ~ 405—406 ; ~ în stilul beletristic 518.
PSIHOLINGVISTICĂ în raport cu sociolingvistica 412—413.

R

REFLEXIV, construcţii cu ~ omonim 10—11.
REPETIŢIE nerecomandabilă 142—143.
RIMĂ, studiu de ~ din perspectivă interdisciplinară 151

S

SCRIERE, atestarea palatalizării în ~ 53—55.
SEMANTICĂ, evoluţie ~ internă 246—249 ; evoluţie ~ nerecomandabilă 142 ; ~ poetică 57—62 ; ~ propoziţiei 548—550.
SEMIOTICĂ, autonomia semnificantului în ~ 150—151 ; definiţia ~ 467 ; tipologie ~ la Arghezi 551—553.
SEMN, poezia ca ~ 151.
SEMNIFICANT, autonomia ~ 150—155.
SENS global diferit de cel literal 404—408 ; ~ în poezie 456—460.
SILABĂ, raportul dintre polisemie şi numărul de ~ al unui cuvînt 23.
SIMBOL, definiţia ~ 57, 59 ; ~ poetic 152, 457—460.
SINECDOCĂ, procesul semantic în ~ 151.
SINTAGMĂ şi lexem 83.
SINTAXĂ acţională şi referenţială 421—422.
STRUCTURĂ metaforică 56—62.
SUBIECT, relaţia dintre ~ şi predicat 7—8.
SUBSTANTIV, clasificarea ~ 78, 80—81, 144 ; ~ ca nume predicativ 80.
SUBSTRAT, elemente de ~ în română 173, 184.
SUFIX de participiu lexicalizat 192 ; ~ de infinitiv lung ca ~ substantival 192 ; observaţii asupra ~ : *-ac* 174—177, 451, 452, *-aci* 451, 452, *-ag* 451, 452, *-aia* 63—72, *-ală* 451, *-an* 415, *-anci* 451, 452, *-ani* 390—394, *-ar* 451, *arcă* 452, *-arlă*, 452, *-ate* 451, *-ăci* 452, *-ăcios* 451, 452, *-ăgi* 452, *-ăi* 389, 450, 452, 453, *-ălău* 202, *-ăli* 450, 452, *-ălie* 201—202, *-ăni* 389, 414—415, 450, 452, *-ări* 450, *-ărlă* 452, *-ăşi* 452, *-ăta* 450, *-ătăci* 450, *-ători* 450, *-ău* 202, 204, *-ăza* 450, *-bil* 540, *-ci* 450, 452, *-ean* 451, *-ec* 452, *-eca* 450, *-eci* 452, *-eg* 452, *-ega* 450, *-ei* 204, 452, *-eie* 208, *-eli* 452, *-eni* 390—394, 452, *-esc* 223—225, 451, *-eşti* (grafic *-est/-ost/-osd)* 390—394, *-eu* 204, *-fia* 450, *-fica* 450, *-gi* 450, 452, *-iac* 174—177, *-ic* 452, *-ica* 450, *-ici* 452, *-ie* 208, *-ig* 452, *-ii* 452, *-ina* 450, *-ini* 452, *-iori* 450, *-ircă* 452, *-irlă* 452, *-isi* 450, 453, 540, *-işa* 452, *-işoară* 208, *-iţă* 535, *-iza* 450, 453, *-ic* 452, *-ii* 452, *-ini* 452, *-ircă* 451, 452, *-irlă* 451, 452, *-li* 450, 452, *-mente* 451, *-ni* 389, 414—415, 450, 452, *-niţă* 451, *-oaie* 208, *-oc* 452, *-oca*, 450, *-oci* 452, *-og* 452, *-oi* 452, *-ol* 450, *-ona* 450, *-oni* 452, *-oşi*, 452, *-şi* 450, 452, *-ti* 450, *-tor* 540, *-ţi* 450, *-ua* 450, *-uc* 452, *-uca* 450, *-uci* 452, *-(u)dan* 206, *-ug* 452, *-ui* 206, 450, 452, 453, *-ula* 450, *-uleu* 203, 206, *-uni* 452, *-ură* 451, *-uşi* 452, *-uţă* 208 ; ~ slav *-ov/-ev* 223—225.
SUPERLATIV absolut afectiv 109 ; ~ ascuns 144.

T

TEORIA MULŢIMILOR aplicată în lingvistică 78.
TERMINOLOGIE în semiotică 469—475 ; ~ medicală 427—429.
TEXT, analiza ~ 470—471 ; ~ beletristic în româna veche 510—519 ; definiţia ~ 477—478 ; ~ în dialog 477—485.
TIMP, formarea ~ 145.
TIPOGRAFIE, activitatea de ~ în provinciile româneşti în sec. al XVIII-lea 520—531.
TOPICĂ, analiza ~ a grupurilor sintactice 145 ; ~ în beletristică 514.
TOPONIM evocator 231 ; ~ de origine românească la populaţii slave 532—538 ; ~ lexicalizat 536 ; vezi şi ANTROPONIM, APELATIV.
TOPONIMIE, resemantizare în ~ 534.

U

UNICITATE a termenilor regenţi/subordonaţi 5—6.

V

VARIABILĂ, convenţii notaţionale pentru ~ 70.

VARIAȚIE, concept comun în stilistică și sociolingvistică 410.
VERB ca indice de predicație 436—439; clasificarea ~ 144—145; definiția ~ 81; flexiunea ~ în beletristică 511—512; ~ transformat în interjecție 194—196.
VERSIFICAȚIE, cercetări de ~ 151.
VORBIRE directă și ~ indirectă în stilul beletristic 517; elemente de ~ directă care nu se pot transpune în ~ indirectă 420—426; ~ indirectă exclamativă 110.

INDICE DE AUTORI*

A

Adamescu, Gh. 29, 142, 175, 176, 179, 182, 183, 184, 194, 201, 205, 207, 213, 221, 222, 244, 414
Agosti, S. 150
Al-George, S. 471
André, Jacques 176
Andrei, Adina [160]
Andrei, Mihail 188
Andriescu, Al. [160]
Angheluță, Lucreția [155]
Apostolescu, Carmen [90], [151]
Apostolescu, N. I. 445
Arrivé, Michel 455, 470
Arvinte, V. 41, [159]
Asan Finuța v. **Hasan**
Auchlin, Antoine 479, 480
Austin, J. L. 407, 471
Avram, Andrei [155,] [160]
Avram, Mioara 12, 16, 97, 100, **140—143**, [154], [155], 215, 256, 402, 451, 486, 490

B

Babeți, Adriana 468
Babeu, Doina [555]
Baciu, Ioan 100
Bahtin, Mihail 454, 455, 456
Bailly, A. 184, 185
Bakos, F. 21
Balacciu-Matei, Jana 246, 445
Balasz, L. 23
Baldinger, K. 212
Ballmer, Th. 473, 474
Bara, M. [160]
Barbu, Gabriel 427
Barbu, N. I. 104
Barthes, Roland 473
Bărboi, Constanța [160]
Beaugrande, Robert de 481
Bejan, D. 28—29, 99, 100
Beldescu, G. 97, [154]
Belenjkaja, V. D. 252
Bellert, Irene [91]
Beltechi, Eugen [160], 428
Bense, Max 468
Benveniste, Emile 473
Berca, Olimpia 57, [87], [151], [556]
Bercea, Livius Petru [87], [556]
Berceanu, Barbu B. 7, 123
Bercescu, Sorina 401
Berneker 218, 219
Bernstein, Basil 497, 501
Bernstein, S. B. 220
Berrendonner 471
Berruto, Gaetano 477
Bertinetto, Pier Marco 477
Bianu, I. 155
Bidian, Viorel [160]
Bidu-Vrănceanu, Angela 19, 25, 142, 256, 258, 544, [554—555]
Bîrlădeanu, Mihaela 246
Bîrlea, Ovidiu 231
Bîrleanu, H. [160]
Bitea, D. 115, 120, 121, 123
Bitea, Ioan N. 77—84, 113—123, 542—548, 548—551
Blücher, G. 50
Bogdan, Ioan 209, 211
Bogdan-Dascălu, Doina [87], [155], 467
Bogrea, Vasile 29, 63, 132, 172
Boisacq, Emile 184, 185
Bojan, Maria 231
Bokay, Antal [91]
Bolocan, Gh. 69, 70, **167—169**, 223, 225, 252, 253
Bologa, V. L. 429
Borza, Al. 69, 70
Brâncuș, Grigore [154], [155], 185
Bréal, M. 458
Breban, Vasile [92], 122, 123, 212
Bucă, M. 19, 21, 22
Budagov, R. A. 218
Bulgăr, Gh. 7, 8, 12, 13, 97, 117, 122, 123, 126, 219
Bureța, Emilian N. 63—72, [88], **170—173**
Burgelin, Oliver 409
Burlacu, Ștefania [160]

C

Calotă, Ion 70, [160]
Camariano-Cioran, Ariadna 446
Candrea, I.-Aurel 29, 142, 175, 176, 179, 182, 183, 184, 194, 201, 205, 206, 207, 213, 217, 219, 221, 222, 244, 414, 427, 534, 536

* Cifrele tipărite cu caractere **aldine drepte** indică autorii de articole publicate în revistă în anul 1985; cifrele puse în paranteze drepte indică autorii recenzați sau discutați în articole speciale; celelalte cifre trimit la autorii citați.

Capidan, Th. 172, 173
Carabulea, Elena 122, 123, 189, 192
Caragiu Marioţeanu, Matilda 97, 191, 216, 401
Carnap, Rudolf 551
Cartojan, N. 48, 49, 54
Cazacu, Boris 104, [154], [155], [160], 177, 184, 218, 248, 401, 409, 410, 428
Cazacu, Tatiana v. Slama-Cazacu
Călinescu, George 56, 127
Cândea, Virgil 35, 41
Chantraine, Pierre 176, 184, 185
Charolles, M. 478, 481
Cheie, Paulina [157], [160], [556]
Chelaru, V. Gr. [160]
Chioreanu, Mihaela [157]
Chiosa, Clara Georgeta 401
Chipurici, N. 179
Chiriacescu, Rodica 445
Chirilă, F. [160]
Chiţimia, I. C. 136, 137, 138, 139
Chiţoran, Dumitru 409
Chivu, Gh. 46, 48, 49, 51, 87, **509—519**
Chomsky, N. 469
Ciauşanu, Gh. F. 183
Cihac, A. de 184, 206, 414
Cihodaru, C. 391
Ciobanu Fulvia 141, **174—177**, 256, 450
Ciobanu, Şt. 49
Ciocârlie, Corina [151]
Ciocârlie, Livius 459
Cioculescu, Şerban [155], 175
Ciolac, M. [160]
Ciompec, Georgeta 11, 544, [555—556]
Cioranescu, A. 173, 177, 184, 217, 247, 414
Coatu, Nicoleta [90]
Coja, Ion 7, 79, 80, 190
Coman, Petre 206
Comşulea, E. [160]
Conea, Ioan 69, 171, 205
Constantinescu, Ilinca **557—558**
Constantinescu, N. A. 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 205, 223, 224, 225, 240, 241, 242, 243
Constantinescu-Dobridor, Gheorghe 188, 191
Conte, Maria-Elisabeth [91], 470, 473
Contraş, Eugenia 451
Corder, P. 426
Corti, M. 472, 473
Coseriu, E. 247, 248, 456
Costăchescu, Adriana **551—553**
Costăchescu, Mihai 390, 391
Costinescu, Mariana 445, 529
Coteanu, Ion 8, 13, 14, 15, 17, 19, 56, [91], [92], 98, 100, 109, 142, [144—146], [150—151], 153, [154], 189, 216, 230, 256, 258, 401, 457, 474, 509, 510, 511, 513, 518, 544, [554]
Courtés, Joseph 60, 455, 467, 468, 469, 473
Cozianul, Mardarie 447
Craşoveanu, D. 7, 8, 12, 13, 97, 140
Creţia, P. 8
Cristea, Teodora 10
Cristureanu, Al. [160]
Cristureanu, Ana [160]
Crohmălniceanu, Ov. S. 56

D

Dabija, Anca 257
Dal', Vladimir 186
Dan, Ilie 68, 203, 204, **390—394**
Daneš, F. 481
d'Arco Avalle, Silvio [92]
Darmesteter, A. 458
Dascălu, Crişu [87], [155]
Dascălu, Laurenţia 108
David, Doina [157]
Dănăilă, I. 151
Dănilă, Simion **130—132**
Deleanu, M. [160]
Deleuze, G. 467
Densusianu, Ovide 48, 54, 55, 69, 171, 172, 188, 195, 407, 427, 434, 514, 534
Derrida, Jacques 91, [92]
Dessaintes, Maurice 436, 439
Diaconescu, Ion 12, 13, 15, 97, 98, 192, 505
Diaconescu, Paula 58, 97, [151], 544
Dima, Eugenia [160]
Dimitrescu, Florica 8, [92], [154], [155], 514, 515
Dimitriu, C. 4, 6, 7, 8, 12, 15, 97, [160], **395—400**, 490
Dobre, Maria **88, 178—181**
Doca, Gheorghe [154]
Dominte, Constantin **182—187**, 195, 196, 544
Donat, Ion 65, 205
Dorcescu, Eugen **56—62**, [87], [556]
Dragomirescu, Gh. N. 97, 439, **486—490**
Dragu, Gh. 252, 253
Drăşoveanu, D. D. 5, 6, 7, 11, 12, 17, 97, 548
Drăganu, N. 7, 10, 49, 132, 171, 172, 173, 201, 204, 207, 535
Drincu, Sergiu [87], 109, 123, [556]
Dubois, J. 10
Ducrot, O. 405, 421, 468, 471, 478
Dudaş, Florian [147—150]
Du Marsais 57
Dumitraşcu, K. [160]
Dumitraşcu, P. 11
Dumitrescu, Monica 397
Dumitrescu, Suzana Carmen 115, 121, 122
Dumitriu, Anton 116
Duridanov, I. 227
Duţu, Olga [154]

E

Eco, Umberto 58, 467, 470, 471, 472, **475**, 476
Edelstein, Frieda 97, 100, 104
Eichler, Ernst [159]
Engels, Fr. 467
Erbiceanu, Constantin 446
Ernout, A. 185
Evseev, I. 19, 21, 22, 188, 461

F

Faiciuc, I. [160], 428
Fecioru, D. 446
Felecan, N. [160], **188—193**
Feneşan, Vasile 234

Ferraris, Maurizio [92]
Filipescu, P. [160]
Fish, Stanley [92]
Flonta, Mircea 551
Florea, I. A. [160]
Florea, Melania **401—403**
Florescu, Cristina [90]
Flydal, L. 406
Foarță, Maria [87], [556]
Forăscu, Narcisa 19, 25, [554—555]
Frățilă, Florentina [157]
Frățilă, V. [87], [159], [160]
Frâncu, C. 138, [160]
Freiberg, Medeea [90]
Frisk, Hjalmar 184, 185
Frumușani, Daniela [90]
Frunzescu, Dimitrie 167, 178, 180
Fuiorea, Nicolae 179, 180
Fundoianu, B. [56—62]
Funeriu, Ionel [87]
Furtună, D. 446

G

Gabrea, Maria 8, 100, 104, 109
Gaidagis, Nicos 528
Gáldi, L. 177, 514, 517
Garde, Paul 13
Gaspé, Rodolphe [92]
Gaster, M. 48
Gauvenet, Hélène 420
Gălățanu, Olga 426
Gămulescu, Dorin 213, 535, 536, 537
Gâdei, C. 539, [557—558]
Genette, Gérard 456, 475
Georgescu, Ligia [155]
Gherman, A. M. [160]
Gherov, N. 218, 219, 220, 245
Gheție, Ion 46, 49, 53, 54, 55, **73—76, 87, 154,** 432, 509, 510, 511, 514, 517, 518, 520, 521, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529
Ghibu, Onisifor 448
Ghiță, Iulian 188
Gilorteanu, Cornelia [155]
Giosu, Șt. 54, [160], 216, **428**
Giuglea, G. 171, 428
Giurescu, Constantin C. 178, 179
Gleason, H. A. 3, 10
Goga, N. 23
Goicu, Viorica 130, [157], [159], [160], [556]
Golopenția-Eretescu, Sanda 10
Gorăscu, Adriana [89]
Graur, Al. 7, 8, 11, 15, 28, 64, 97, 124, [154], 176, 188, 189, 204, 212, **213, 216, 223,** 230, 240, 250, 251, 253, 254, **389,** 415, 434, 488, 542, 543
Grecu, D. [160]
Greeu, Ion Gh. **144—146**
Grecu, Vasile 449
Green, G. M. 475
Greimas, A.-J. 58, 455, 456, 468, 470, 471, 473, 476
Grivel, Charles [91]
Grkovič, Milița 240
Gruiță, G. 7, **16—18**
Gruiță, Mariana 114, 115, 116, 119, 122
Guțu, G. 185
Guțu Romalo, Valeria 3, 6, 7, 8, 10, 15, 97, 98, 100, 109, 143, [155], 189, 401, **404—408,** 436, 543, 544, 547, 548

H

Hamp, E. P. 53
Hanganu, Mariana 246
Hartman, Geoffrey 459
Hasan, Finuța 15, 256, 452
Hasan, Ruqaiya 477, 479
Hasdeu, B. P. 46, 47, 48, 49, [154], 172, 209
Hasdeu, Iulia 246
Házy, Ștefan 7, 97
Herivan, M. 471
Hjelmslev, L. 8, 13, 14, 98
Hodiș, V. 5, 6, 7, 14, 97
Hodoș, N. 155
Hofmann, J. B. 104
Homorodean, M. [160], 171, 172, 226, 253
Hrabec, Stefan 533, 534, 535, 536, 537
Hrimiuc-Toporaș, M. [160]
Hrinčenko, B. D. 244, 533, 535, 537
Hristea, Th. 7, 12, 13, 28, 416, 417, 461, 543, 544, 545, 547, 548
Hristea, Valentina 191
Husserl, Edmund 459
Hymes, Dell 409

I

Iacob, Șt. 7
Iancu, Victor [160], 212
Ibrăileanu, G. 410
Ilcev, Ștefan 224, 225
Iliescu, M. 104
Ilișiu, I. [155]
Indrieș, Alexandra 474
Ioan, Petru 77, 439
Ionașcu, Alexandru [92], [154], [155], **194—196**
Ionașcu, Romulus 445
Ionescu, Christian **161, 197—199**
Ionescu, Emil 490
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana [154], 216, 409, 410
Ionică, Ion [155], 218, 428
Ioniță, Vasile 66, 71, 130, 131, [160], 170—171
Iordache, Gheorghe [88], 234
Iordan, Iorgu 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 28, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 79, 82, 97, 100, 101, 102, 109, 122, 123, 124, 130, [155], **165—166,** 171, 172, 178, 180, 188, 189, 191, 192, 216, 224, 225, 231, 240, 257, 390, 391, 392, 393, 401, 402, 461, 491, 534, 543, 547, 548
Iorga, N. 445, 446, 449
Irimia, Dumitru 16, [160], 439
Istrate, G. 126, [160]
Ivanov, A. [160]
Ivănescu, Gheorghe 109, [155], 206, 213
Ivič, M. 8

J

Jacquier, H. 19
Jakobson, Roman 251, 455
Janitsek, E. 392, 532, 537, 538
Jumugă, M. [160]
Jung, Walter 487
Juret, A. C. 439
Jurkowski, Marian 533, 536, 537

K

Karpenko, I. O. 534
Kelemen, Bela 19, 21
Király, Fr. [87], [157]
Király, Maria [157]
Kisch, Gustav 535
Klepikova, G. P. 534
Klinkenberg, J.-M. 470
Kluge, Fr. 218
Kogălniceanu, Mihail 523
Kristeva, J. 467, 469, 472, 473

L

Lacea, C. 201
Lahovari, George Ioan 178, 180
Lalande, André 118, 120
Laurian, A. T. 182, 184
Lăzărescu, P. [73, 74, 76], [160]
Leumann, M. 104
Lexer, M. 222
Liddel, H. G. 185
Lindekens, R. 469, 473
Livescu, M. [160]
Lobiuc, Ion 532, 535, 537
Lombard, Alf **539—541**, 557
Lope-Blanch, J. M. 248
Loşonţi, Dumitru [92], [160], **200—208**
Lotman, J. 472
Lucuţa, Ivonne [157]
Lundquist, Lita [91]
Luszczewska-Romahnowa, S. 467
Lyons, John 79, 82, 405, 544, 545, 547

M

Machek, V. 217
Macovei, G. [160]
Macrea, D. 53 431 509
Mancaş, Mihaela 58
Manea, Dana **89—91**, [152], 196
Maneca, C. 20, 23, 25, 175
Manoliu, V. 429
Marchand, Hans 176
Marciczewski, Witold 477
Marcu, Florin 175
Marcus, Solomon [151], 255, 456, 458, 468, 473, 474
Mare, Călina 252
Mareş Alexandru **46—52**, 53, 54, 55, 136, 138, **147—150**, **209—211**
Mareş, Lucreţia **212—215**, 428
Marian, Rodica [90]
Marian, Simeon Florea 525
Marin, Maria 155
Martin, Mircea 56, [155]
Martinet, A. 5, 438
Marusenko, T. A. 533, 537
Massim, J. C. 182, 184
Matthews, P. H. 77, 544, 545
Măgureanu, Anca [89], 472, 478, 480, 481, 483
Măruşca, Nicolae 204
Mârza, Clement 544
Meillet, A. 185
Metea, Alexandru 123
Meyer-Lübke, W. 192
Michăescu, Radu 151
Miclău, P. 455
Miclescu, Liana [155]
Mihail, Zamfira [92], [160]
Mihăescu, Doru 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 43, 44, [155], [158], 211
Mihăescu, Haralamb 536
Mihăilă, Ecaterina [89], [151], 459
Mihăilă, Gh. 46, [92], 136, [155], 209, 211, **216—220**
Mihăilă, Rodica [90]
Miklosich, Fr. 65, 217
Milewski, Tadeusz 239
Mincu, Marin 153, 471, 472, 473, 474
Mitran, M. 117, 122
Mitu, Mihai [92]
Mladenov, St. 219, 220
Mocanu, N. 428
Moeschler, Jacques 422, 479, 480, 481, 483
Moga, Romel [160]
Moise, Ion **494—496**
Moldovanu, Dragoş [160], 253, 392, 514, **532—538**
Moraru, Mihai 528
Moskalenko, A. A. 244
Mounin, Georges 438
Muhin, A. M. 436
Munteanu, Ştefan **409—413**, 456, 509, 518
Mureşanu, Ileana **19**, **29**
Murzaev, E. M. 226
Museă, Mona 246
Muţiu, Ion 121, 122

N

Natu, Florentina **154—155**, **156—157**, **555**, **556**
Neagoe, Victorela [160]
Neamţu, G. G. **108—112**
Negulici, I. D. 177
Nelescu, P. 53, 428
Nestorescu, Virgil **92**, **221—222**, 227, **414—415**
Neştian, Valeriu [160]
Neţ, Mariana [90], **91—92**, [152—153]
Nicolescu, Adina 246
Niculescu, Al. 100, 212, 543, 547, 548
Nilsson, Elsa 100, 102, 104
Nitsche, Peter 533, 534
Niţă, Silvia 97
Nowakowska, Maria 477, 481
Nussbächer, G. 50, 51
Nuţă, Ion **159—160**, **416—419**

O

Oallde, Elena [160]
Oallde, Petru [160]

Oancă, Teodor 223—225
Oancea, Ileana [157]
Obreja, Al. 203
Ocheșeanu, Rodica 122
Odobescu, Ioan 204
Oikonomidès, Nicolas 211
Oiță, I. 123
Olsen, H. 97
Onofrei, Neonila [155]
Onu, Liviu [30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 45], 177
Oomen, Ursula 477
Opreanu, Sabin 205
Oprescu, George A. 70, 234
Oprescu, Mihail 133—135
Oros, M. 534

P

Pamfil, Carmen [160]
Panaitescu, P. P. 48, **491—493**
Pană Dindelegan, Gabriela 7, 8, 9, 10, 97, 98, [154], 437
Pancev, T. 219
Panțu, C. 214
Papahagi, Tache 195, 200
Parpală, Emilia 150—153, 467—476, [551—553]
Parret, Herman [91]
Pascu, G. 63, 65, 68, 69, 70, 174, 192, 390, 450
Pașca, Ștefan 132, 204, 223
Paul, Hermann 486
Pauly, August 184, 185, 209
Păcurariu, Mircea 140
Păltineanu, V. 20
Pătruț, Ioan 66, 68, 71, 130, 131, [159], 240, 390, 391
Pătruț, Malvina 390, 391
Penișoară, Ion 226—229
Peretz, Ion 445
Petöfi Janos S. [91], 471
Petrovici, Emil 67, 69, 172, 216, 390, 393, 428, 432, 433, 532
Philippide, Al. 28, 204, 428, 534
Picon, Gaëtan 56
Pietreanu, Marica [160], **230—231**, 412, [555]
Pîrlog, Hortensia [157]
Pîrvu, Georgeta 84—86
Plett, Heinrich F. 455, 477, 480
Poenaru, Daniela 526
Pokorny, Julius 186, 218
Pontbriant, Raoul de 177, 182, 183
Pop, Augustin [90]
Pop, Gheorghe 234
Pop, Liana 420—426, 477—485
Pop, Mihai [151], 473
Pop, Sever 428, 430, 432
Popa, Constantin 535
Popa, Cornel 77
Popa, Mariana [157]
Popescu, Radu Sp. 66, 67, 70, [160], **232—238**
Popescu, Rodica [157]
Popescu, Ștefania 123
Popescu-Marin, Magdalena 192, 451
Popescu-Sireteanu, Ion [92], [160]
Popovici, D. 445
Popovici, Victoria 497—508
Porucic, T. 68, 70, 171, 206, 234
Prie, Octavian 236
Prigogine, I. 151, 471
Procopovici, Al. 28, 104
Purdela, Maria Luiza 28
Purdela-Sitaru, Maria [92], [160], **427—429**, [556]
Pușcariu, Sextil 3, 7, 10, 28, 29, 48, 201, 213, 247, 393, 428, 430, 433

R

Radu, Delia Ruxandra [152]
Rafailă, Maria [155]
Rastier, François 455, 456, 470
Rădulescu, Maria 97
Rădulescu, Marina 7, 8, 98, 437
Rădulescu-Codin, C. 70
Reguș, Aspazia 239—243
Reguș, Corneliu 239—243, 537
Reinheimer-Ripeanu, Sanda [157—158]
Resmeriță, Alexandru 182, 183, 184, 414
Rey, A. 21
Ricoeur, Paul 457, 459
Riffaterre, Michael 457, 459
Rizescu, I. 8
Robciuc, Ion [92], **244—245**
Robert, Paul 174
Robu, Vladimir 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 79, 82, 100, 101, 123, 188, 189, 191, 192, 461
Rodriguez, Luz [92]
Rohlfs, Gerhard 176
Roman Moraru, Alexandra 53—55
Rosetti, Al. 53, 177, 188, 247, 407, 409, 427, 429, 432, 458
Rosso, Stefano [92]
Rotaru Petre D. 234
Rotaru, P. V. 70
Roulet Eddy, 426, 479, 480
Rudnićkyj, J. B. 533, 537
Ruffato, C 150
Russu, I. I. 173, 185
Rusu, Gr. 428, **430—434**
Rusu, Valeriu [155], [160], 218, 428

S

Sala, Marius [92], **156, 246—249**, 433
Sandfeld, Kr. 97
Saramandu, Nicolae [155]
Šarovol'skij, Ivan 533
Sădeanu, Florența 63
Săteanu, Cornel 490
Sârbu, Richard 120
Sbiera, Radu I. 104
Scarlat, Mircea 152, 153
Scărlătoiu, E. [160]
Schmidt, Siegfried J. 498
Schneider, Monique [91]
Schveiger, Paul [84—86]
Scorobete, Aurel 130
Scott, Robert 185
Scriban, August 142, 175, 176, 179, 183, 184, 194, 202, 206, 213, 219, 244, 414

Scurtu, Vasile 411
Searle, J.R. 471
Sebeock, Th. 468
Seche, Luiza 28, 29, 189
Seche, Mircea 28, 29, 214, 234, 448
Segre, Cesare 481
Semĕynśkyj, S. B. 244
Sepeţean-Vasiliu, Delia 468
Sfîrlea, Lidia 509, 510
Simonescu, D. 155
Sineu, Alexandru [152]
Skok, P. 218, 220
Skorupka, St. 244
Slama-Cazacu, Tatiana 28, [154], [160], 257, 412, 425, 426, 481
Šmilauer, Vladimir 535
Sotan, I. 171
Sözer, Emel [91]
Stahl, H.H. 234, 235, 236, 237
Stan, I. 19, 212, 428
Stan, I. T. 203
Stati, Sorin 6, 98, 99, 123, 435, 436, 488
Stănescu, Speranţa 420
Stengers, I. 151, 472
Stierle, Karlheinz 454, 455, 458
Stoianović, L. 209
Stoide, Const. A. 524
Stoleriu, Eug. [160]
Strungaru, D. 53, 55
Suciu, Coriolan 390, 391, 392
Sufleţel, Rodica [87], 130, [159], [160], 252, [556]
Szantyr, A. 104
Szathmary 178

Ş

Şăineanu, L. 29, 182, 184, 194, 219, 247, 414, 428
Şchiau, Octavian 146
Şerban, Ion Vasile [155]
Şerban, V. 7, 8, 12, 13, 14, 97, 110, 188, 461
Şerbu, D. 136
Ştefănescu, Margareta 391
Ştirbu, Patriciu 123
Ştrempel, Gabriel [155], 447
Şuteu, Flora 142, **554**, **554—555**, **555—556**

T

Tabarcea, Cezar [90], 153, 405, 406, 475
Tagliavini, Carlo 517, 524
Tamás Lajos 201, 204
Tănase, Eugen 200
Teaha, T. 29, [88], [160], 203, 218, 428
Teiuş, Sabina 121, 122
Teodorescu, Anda [89]
Teodorescu, Dorin 152
Teodorescu, Ecaterina 6, 8, 12, 13, 97, **435—440**, 490
Teodorescu, Mirela **136—139**
Teodorescu, Tamara [155]
Teodorescu Brînzeu, Pia [90]
Tesnière, Lucien 3, 10, 98, 438
Theban, Maria 246
Tiktin, H. 7, 10, 29, 97, 175, 177, 179, 182, 184, 201, 204, 206, 217, **414**, 491
Titzmann, Michael 481
Tiugan, M. [160]
Tînianov, Yuri 458
Todoran, Romulus [160], 216, 487
Todorov, Tzvetan 57, 151, 405, 454, 468, 472, 475
Tohăneanu, G. I. [87], **124—129**, [151], [157], 188, 190, **441—444**, 455, 473
Tolstoi, I. I. 217
Toma, Adriana **157—158**
Toma, Ion **158**, **250—255**
Toşa, Alexandru [77—84], 547
Trandafir, Gh. D. **3—15**, **97—107**, 437, 438, 439
Treves-Gold, Nicole [91]
Trifu, Valeria [155]
Trudgille, Peter 410
Tudose, Claudia 63, 65
Turcu, Constantin 524
Turculeţ, Adrian [539—541]

Ţ

Ţâra, Vasile D. 509, 518
Ţenchea, Maria [157]
Ţuţuganu, Florea 118

U

Udrescu, D. 194, 195
Urban, M. 554
Urechea, V. A. 179
Uriţescu, Dorin [556]
Ursu, N. A. **30—45**, 174, 177, **445—449**, **520—531**
Ušakov, D. N. 186

V

Van Dijk, Teun 469, 473, 475, 481
Vascenco, Victor 230
Vasilescu, Toma 104
Vasiliu, Emanuel 10, [89], [154], [155], [160], 456, 472, 475, 544, [548—551]
Vasiliu, Laura 97, 98, [160], 414, 415, **450—453**
Vasiluţă, Livia [556]
Vasmer, Max 186, 196, 217, 219
Vătămanu, N. 429
Velculescu, Cătălina 528
Vianu, Tudor 56, 57
Viciu, A. 170, 202
Vinceanz, A. de 536
Vinceanz, Ileana 397
Vintilă-Rădulescu, Ioana 246
Vinţeler, Onufrie [92], 206
Violi, Patrizia [91]
Vişovan, Ştefan 537
Vlad, Carmen [155]
Vlad, Valeriu 123
Vlad-Budoiu, Voichiţa 123
Vlăduţ, Dumitru [87], [556]
Vornicescu, N. 46, 52
Vuleănescu, Romulus 69

Vulpe, Magdalena [160]
Vultur, Smaranda [87], [89], **454—460**, [556]

W

Wald, Henri [154]
Walde, A. 185
Walther, Elisabeta 468
Wandruszka, Mario 410
Weigand, Gustav 430
Werlich, E. 474
Wissowa, Georg 184, 185

Z

Zdrenghea, M. 11, 189
Zenone, Anna 479, 480
Zgraon, Florentina **155—156**, 514
Zugun, Petru 79, 80, 82, [160], **256—258**, **461—464**, [542—548]

INDICE DE CUVINTE

BULGARĂ : *Keremzijte* 536.
FRANCEZĂ : *chasselas* 416.
GREACĂ : καρδιακός 176 ; κορινθιακός 176.
HUŢULĂ : *bâlta* 537 ; *funtýna* 537 ; *gávra* 537 ; *hýrlo* 537 ; *izwir* 537 ; *kósta* 537 ; *krak* 537 ; *lak* 537 ;*lúnka* 537 ; *múnty* 537 ; *pojána* 537 ; *slátyna* 537 ; *Smidawka* 535 ; *Smidowata Kiczera* 535 ; **wypčyna* 538.
LATINĂ : *asiacus* 176 ; *austriacus* 176 ; *capra* 246, 247 ; *cardiacus* 176 ; *corinthiacus* 176 ; *costa* 246 ; *daemoniacus* 176 ; *facies* 246, 247 ; *formica* 247 ; *iberiacus* 176 ; *pilus* 247 ; *simoniacus* 176 ; *vinum* 247.
POLONĂ : *misiurka* 39.
ROMÂNĂ

Daco-română

A : *acătării* 541 ; *admisie* 541 ; *aerodinam* 461 ; *afrodiziac* 174, 176, 177 ; *afurisenie* 541 ; *agalmă* 31 ; *Agerpres* 256, 257 ; *ai* „usturoi" 40, 214 ; *aişor* 213, 214 ; *ajunge* 247 ; *Albeşti* 393 ; *albi* 463 ; *alceác* 226 ; *Alceác Culác* 227 ; *Aldomir* 240 ; *Ali Culác* 227 ; *alint* 461 ; *alisnică* 244 ; *al Popei* 224 ; *altariu* 30 ; *alumin* 451 ; *Alunaia* 69 ; *amangaré* 36 ; *ambroziac* 174, 175, 177 ; *amoniac* 175, 176, 177 ; *anglică* 28 ; *aniversa* 461 ; *aniversară* 541 ; *aprozar* 257 ; *arăduit* 149 ; *arc* 248 ; *arcaţ* 28 ; *arde* 196 ; *Ardeal* 75 ; *argepol* 494 ; *argelena i* 494 ; *argelena j* 494 ; *arină* 31 ; *Armutlú Culác* 227 ; *arş* 194—196 ; *arşă* 194—196 ; *arşiţă* 533 ; *asamblator* 494 ; *asîn* 30 ; *Atîrnaţi* 167, 168 ; *austriac* 175, 176 ; *aur* 461 ; (a) *avea mintea lui Solomon*, v. *Solomon* ; *Avereşti* 393 ; *avrămească* 541 ; *Avrămeşti* 393.

B : *bábă* 244 ; *Balomir* 240 ; *Balosin* 241 ; *balsa* 539 ; *barabuleáncă* 244 ; *baracă* 75 ; *barbă* 247 ; *barză* 75 ; *Baş Culác* 227 ; *Başpunár Sîrtî* 228 ; *Bata* 130 ; *Batin* 130 ; *Batinul* 130 ; *Băbăiţa* 70 ; *Bădeni* 393 ; *Bădeşti* 393 ; *Bălaia* 71 ; *Bălăneşti* 393 ; *Băleni* 393 ; *bălmăji* 541 ; *bălti* 213 ; *bălușcă* 213, 214 ; *Băleşti* 130 ; *Bălineşti* 130 ; *Bătuţa* 130 ; *Bechir Agá Culác* 227 ; *bechiu* 75 ; *Bei Aslán Culác* 228 ; *Bereşti* 393 ; *Berini* 131 ; **Berislav* 241 ; *Berivoe* 241 ; *Berivoi* 241 ; *beserică* 34 ; *beţivăni* 415 ; *beucă* 170 ; **Bezdead* 241, 242 ; *bimbaşa Sava, trăi ca~* 231 ; *bineţe* 491—493 ; *bineţ(i)* 491, 492, 493 ; *bine-ţi(e)* 492, 493 ; **Biroslav* 240, 241 ; *Birov* 224 ; *Birovescu* 223, 224 ; *biserică* 31 ; *bîia* 194 ; *bîrîce* 170 ; *Bîrzeşti* 391 ; *bîtcă* 170 ; *Blidarea* 63 ; *Blîndaia* 65, 71 ; *Bobaia* 63, 64, 70—71 ; *Bobăiţa* 70 ; *bocăni* 389, 415 ; *bogat* 157 ; *Bogdan* 241 ; *Bogdana* 241 ; *Bogdăneşti* 393 ; *Bogîltin* 131 ; *Bogoslav* 241 ; *Bogoslov* 241 ; *bójniţă* 31 ; *bold* 170, 533 ; *Bolduri* 534 ; *Bologaia* 65 ; *bord* 170 ; *Borosăşti* 391 ; *bosniac* 175, 176 ; *boştănărie* 74 ; *bot* 226 ; *boz* 31 ; *brad* 183 ; *Braevici* 223 ; *Branislav* 241 ; *Bratosin* 241 ; *braţ* 226 ; *Brătae* 64, 65 ; *Brătivoe* 241 ; *Brezaia* 65 ; *Brezăiţa* 70 ; *brîncă* 214, 247 ; *broscălan* 29 ; *Broşteni* 393 ; *Buchin* 131 ; *bucium* 168 ; *Bucium* 168 ; *Buciumeni* 167, 168 ; *Buciumet* 168 ; *Buciumi* 168 ; *Buciumu* 168 ; *Bucoveni* 167, 168 ; *bufni* 415 ; *Buftea* 167—169 ; *Buftea de Jos* 167, 168 ; *Buftea de Sus* 167, 168 ; *buhai* 74, 75 ; *buhăi* 541 ; *buhăială* 75 ; *bujor* 157 ; *Bukowiel* 536 ; *Bunaia* 65, 71 ; *bună ziua* 491 ; *buratec* 75 ; *Burnaia* 63 ; *burún* 226, 227 ; *Burún Sîrtî* 228 ; *butelie* 221 ; *Butin* 131 ; *butoi* 494.

C : *cainác* 226 ; *cairác* 226 ; *cap* 226 ; *cap de cal* 494 ; *cap de verticalitate* 494 ; *capişte* 34, 36 ; *capriţ* 539 ; *Cará Burún* 227 ; *Caracialîc Culác* 228 ; *Caraáci Culác* 228 ; *Caragea, (se) fură ca pe vremea lui~* 231 ; *Cará Sîrtî* 228 ; *cardiac* 175 ; *cartilagiu* 539 ; *casap* 75 ; *catifela* 461 ; *Caţichea-Dîrvari* 178 ; *cazan* 226 ; *căldare* 226 ; *călitor* 494 ; *Călugăreni* 393 ; *căpăţînă* 226 ; *Căprăreaţa* 63 ; *căridariu* 149 ; *cătinel* 213 ; *căţel* 247 ; *ceanac* 226 ; *ceasla* 416—419 ; *Ceatál Culác* 228 ; *ceferist* 257 ; *centrator* 494 ; *Cernaia* 63, 64, 67 ; *Cernăiţa* 70 ; *Cernăteşti* 393 ; *Cernislav* 241 ; *Ceroaia* 69 ; *certa* 138 ; *certare, da~* 45 ; *Ceşmé Culác* 228 ; *C.F.R.* 256, 257 ; *C.F.R.-ist* 257 ;

cheie 226 ; *chibz* 461 ; *Chica* 171 ; *Chica Brajilor* 171 ; *Chica Căpăţînii* 171 ; *Chica cu Plopii* 171 ; *Chica Fedeleaşului* 171 ; *Chica Fîntînelii* 171 ; *Chica lui Haneş (Hanoş)* 171 ; *Chica lui Ianoş* 171 ; *Chica Păului* 171 ; *Chica Pietrilor* 171 ; *Chica Pleşii* 171 ; *chică* 170—173 ; *Chiceni* 171 ; *Chicera* 172, 534 ; *Chicera de la Colorîpă* 171 ; *Chicera lui Dragoe* 171 ; *Chicera Mică* 537 ; *chiceră* 170—173, 533 ; *Chicioara* 172 ; *Chiciora* 172 ; *Chicira* 172 ; *Chicîrla* 172 ; *Chicirla Mare* 172 ; *Chiciûrla* 172 ; *chiline* 40 ; *chilini* 40 ; *chimval* 43 ; *Chiói Culác* 228 ; *Chiór Culác* 228 ; *chitic* 215 ; *Chitila* 167, 168 ; *chituitor* 494 ; *Chiuciûc Hagi Sirţi* 228 ; *chiup* 226 ; *Cichirla* 172 ; *cinel-cinel* 75 ; *cioară* 494 ; *ciobăni* 415 ; *Ciocaia* 66, 71 ; *ciocan-matriţor* 494 ; *ciocăni* 414, 415 ; *Ciochirlă* 172 ; *ciocni* 389, 414, 415 ; *Ciolăiţa* 70 ; *ciolcă* 75 ; *ciubăr* 75 ; *ciubotar* 74 ; *ciubotă* 74, 75 ; *ciubotică* 214 ; *Ciuchîrla* 172 ; *ciuclă* 40 ; *Ciumăfaia* 68 ; *ciupi* 75 ; *cizmar* 75 ; *Cîmpul Dîrvariului* 178, 180 ; *Cîndeşti* 393 ; *cîrciumă* 75 ; *cîrcîi* 389 ; *cîrstaş* 219 ; *cleştar* 213 ; *Cliceanca* 167 ; *cloncăni* 415 ; *coadă* 248 ; *coamă* 170, 226 ; *Coasta Chicirlii* 172 ; *coastă* 170, 226 ; *Cóci Burún* 227 ; *cocsar* 494 ; *Cogeá Sirţi Bair* 228 ; *colarnic* 219 ; *colb* 213 ; *coliandraş* 40 ; *colivie* 494 ; *colţun* 214—215 ; *comarnic* 535 ; *Comarnic* 534, 535 ; *conducător foarfecă* 494 ; *Copăceni* 393 ; *Copăcioasa* 63 ; *copiloancă* 29 ; *Corciovescu* 223, 225 ; *Cordaia* 66 ; *corhană* 75 ; *Cormaia* 65 ; *Cornești* 393 ; *cornet* 226 ; *Corú Sirţi Bair* 229 ; *Costaia* 69, 71 ; *Costeşti* 393 ; *Coşoveni* 393 ; *coştei* 41 ; *cot* 226 ; *Cofofeni* 393 ; *covată* 226 ; *Cozia* 68 ; *Cozmeşti* 391 ; *Craiva* 132 ; *crap* 157 ; *Cristeşti* 393 ; *Crişeni* 393 ; *Crivaia* 64, 67 ; *crîcni* 414, 415 ; *Croitoru* 464 ; *cromator* 494 ; *croncăni* 415 ; *crov* 213 ; *cruşăţea* 214 ; *cruşi* 214 ; *cuiú* 226 ; *Cuiú Culác* 228 ; *Cuiugiûc Culác* 228 ; *culác* 226, 227—228, 229 ; *culme* 170 ; *cumir* 31 ; *cunoştinţă, se da în ~* 45 ; *cu priat*, v. *priat* ; *cuptor* „altar" 30, 36, 37 ; *cura* „a alerga" 138 ; *curechi* 215 ; *curînd* 192 ; *curmal* 464 ; *Curt Culác* 228 ; *cutorţel* 28 ; *Cuza, da cu ocaua lui ~* 230.

D: *Dabija* 241 ; *da bineţe* 491, 493 ; *da bună ziua* 491 ; *da certare*, v. *certare* ; *da cu ocaua lui Cuza*, v. *Cuza* ; *da dosadă*, v. *dosadă* ; *Dadoslav* 241 ; *Dajbog* 241 ; *Danovici* 223 ; *dară* 74 ; *Daroslav* 241 ; *(se) da în cunoştinţă*, v. *cunoştinţă* ; *se da în viaţă*, v. *viaţă* ; *da strînsoare*, v. *strînsoare* ; *Dăbăceşti* 391 ; *Dăneşti* 391 ; *dăngăni* 389 ; *deal* 170, 226 ; *Dealu Chiciurii* 172 ; *debitator-găurilor* 494 ; *decamvrie* 149 ; *decapator* 495 ; *deget* 495 ; *Deleni* 393 ; *Delimir* 241 ; *Delineşti* 130 ; *demoniac* 174, 175, 176, 177 ; *desfăşurător* 495 ; *desluşi* 213 ; *desluşit* 213 ; *despicător* 495 ; *despicător de capete* 495 ; *deslufiza* 495 ; *Deva* 75 ; *dionisiac* 175, 176 ; *distilor* 495 ; *Dîmbeşti* 391 ; *dîrvală* 180 ; *dîrvalnic* 180 ; *dîrvar* 178, 179, 180 ; *Dîrvari* 178—180 ; *Dîrvarii* 178, 180 ; *Dîrvarii de Ciorogîrla* 178 ; *Dîrvarii de Jos* 178 ; *Dîrvarii de Sus* 178 ; *Dîrvarii de Tămădău* 178 ; *Dîrvarii mehedinţeni* 179 ; *Dîrvariu* 180 ; *Dîrvariul* 178 ; *Dîrvaru* 178, 180 ; *dîrvă* 180 ; *dîrvăleală* 180 ; *dîrvăli* 180 ; *dîrvăreală* 180 ; *Dîrvărescu* 180 ; *Dîrvăreşti* 180 ; *dîrvări* 180 ; *dîrvărie* 180 ; *dîrvelişte* 180 ; *Dobraia* 63, 64, 67 ; *Dobromir* 241 ; **Dobroneag* 241 ; *Dobroneaga* 241 ; *Dobroslav* 241 ; *Dobrovoe* 241 ; *Doclin* 131 ; *Dolhaia* 63, 64, 67 ; *Dolieştii* 391 ; *dosadă, da ~* 45 ; *Dovinca* 63 ; *drag* 157 ; *Dragobrat* 241 ; *Dragodan* 241 ; *Dragomir* 241 ; *Dragomira* 241 ; *Dragosin* 241 ; *Dragosina* 241 ; *Dragoslav* 241 ; *Drăgae* 64, 65 ; *Drăgăneşti* 391, 393 ; *Drocaia* 64, 69 ; *duce* 541 ; *duce* (pl.) 149 ; *duduniş* 28 ; *duhni* 415 ; *dupcă* 75 ; *dura* 213 ; *durhălan* 28 ; *dusisator-polizator* 495 ; *Duşeşti* 391.

E: *eboşator* 495 ; *Ebraia* 63, 65 ; *Edi Culác* 228 ; *edil* 461 ; *Eghip(e)l* 31, 34, 37 ; *eghiptinean* 34 ; *electrotehnist* 495 ; *elegiac* 174, 175, 176, 177 ; *emailator* 495 ; *Ereiul* 240 ; *Ericlic Culác* 228 ; *etalonarea sondei* 495 ; *excava* 461 ; *excursie* 124.

F: *fai* 41 ; *faur* 213 ; *Feleşti* 391 ; *ferice* 192 ; *Ferigoaia* 69 ; *fi Alexandru Macedon*, v. *Macedon* ; *fiară* 126 ; *ficţiune* 124 ; *fi de pe vremea lui Pazvante (Chiorul)*, v. *Pazvante* ; *fie* 192 ; *Fileşti* 391 ; *Filipescu* 223 ; *fi Tănase*, v. *Tănase* ; *finiş* 495 ; *Fîntîratul* 536 ; *flanelă* 221 ; *Flămînda* 167 ; *Flămînzeni* 167, 168 ; *floarea-soarelui* 256, 257, 464 ; *forajist* 495 ; *formatiza* 495 ; *fosfatator* 495 ; *Frăgoaia* 69 ; *fug* 495 ; *Fundeni* 393 ; *furajerie* 495 ; *(se) fură ca în Codrii Vlăsiei*, v. *Vlăsia* ; *(se) fură ca pe vremea lui Caragea*, v. *Caragea* ; *furdulaş* 234 ; *furdulău* 234 ; *fuşte* 36.

G: *gard* 535 ; *geneziac* 174, 175, 176, 177 ; *ghebos* 75 ; *gheorghivan* 29 ; *ghes* 215 ; *ghibăcie* 75 ; *ghiduş* 75 ; *ghiduşie* 75 ; *Gîldaia* 69 ; *gîlgîi* 389 ; *Glavičor* 536 ; *Glavičorka* 536 ; *glămeie* 170 ; *gleznă* 157 ; *glie* 213 ; *glod* 213 ; *Glodeni* 393 ; *Godineşti* 391 ; *Goleşti* 393 ; *Golia, trăi cît zidul ~ ei* 230 ; *gorgan* 533 ; *Goslaia* 66 ; *Gradislav* 242 ; *greş* 215 ; *groapă* 170, 533 ; *Groşani* 392 ; *Grozeşti* 393 ; *grui* 170 ; *Gruin* 131 ; *(Gruiul) Bojoranilov* 225 ; *Gruni* 131 ; *gudura* 75 ; *gură* 226 ; *Gurgul'at* 536.

H: *haraba* 75 ; *harş* 194, 195, 196 ; *haslă* 39 ; *Hăraia* 66 ; *hăşt* 36, 37 ; *Hetin* 131 ; *Hion* 30 ; *Hiu* 30 ; *hîd* 75 ; *hîrban* 28, 29 ; *hîrdău* 75 ; *hîrş* 194, 195, 196 ; *Hlinaia* 63, 65 ; *hoagă* 170 ; *hoancă* 170 ; *Hobaia* 63, 64, 68, 71 ; *Hodeşti* 391 ; **hodivoi* 240, 242 ; *Hodivoia* 240 ; *horbotă* 74, 75, 213 ; *horgoş* 149 ; *hulă* 170 ; *hulubiţă* 214.

I: *Iacobeşti* 391 ; **Iadomir* 240, 242 ; *Iancov* 224 ; *Iancovescu* 223 ; *Iarca* 240 ; *Iarcea* 240 ; *Iarco* 240 ; *Iarcu* 240 ; *Iarîm Culác* 228 ; **Iaroslav* 240, 242 ; *Iaru* 240 ; *iaz* 36 ; *idee* 140—143 ; *idol* 31 ; *idólniţă* 31 ; *Iercea* 240 ; *iest(a)* 539 ; *Ilanda* 132 ; *iliac* 175 ; *imbold* 213 ; *impregnator* 495 ; *incursiune* 124 ; *inimă* 248 ; *inspiraţiune* 124 ; *instalator sanitarist* 495 ; *Ioanovici* 224 ; *Ionescu* 223 ; *Ioneşti* 392 ; *Iosif* 132 ; *Iosifalău* 132 ; *Iosupeni* 132 ; *Ioviş* 41 ; *ipohondriac(os)*

174, 175, 177 ; *Ireascu* 240 ; *Irești* 240 ; *Iscovescu* 223, 224 ; *isică* 219 ; *Isop* 132 ; *ist(a)* 539 ; *I.T.B.* 257 ; *iuc* 226 ; *Iusuf Punar* 132 ; *Ivanda* 132 ; *Iveşti* 391 ; *Izvin* 130—132 ; *izvor* 533.

Î: *închinăciune* 34 ; *îndrel* 149 ; *îndura* 541 ; *înfăşurător furnire* 495 ; *îngloda* 213 ; *înlănțui* 462 ; *însorți* 43 ; *însorțire* 43 ; *întări* 462 ; *întolare* 495 ; *învește* 539.

J: *janc* 39 ; *jancuri* 40 ; *jang* 170 ; *jar* 157 ; *Javurýš* 536 ; *jărtvişte* 31 ; *jecmăni* 415 ; *jencui* 40 ; *Jidovin* 131 ; *jirăzile* 149 ; *jitar* 74 ; *Jitin* 131 ; *jirtvănic* 36 ; *joampă* 170 ; *juca* 248.

K: *kikula* 173 ; *Kikula* 171.

L: *lance* 43 ; *Larga* 70 ; *laudă* 31, 35 ; *Lăicani* 392 ; *lăuda* 35 ; *(se) lăuda* 31 ; *lege* 247 ; *leordină* 29 ; *leurdină* 29 ; *Lieşti* 391 ; *Liontineştii* 391 ; *Lipaia* 66 ; *Litovoi* 242 ; *Lolaia* 66 ; *Lovrin* 131 ; *Lunaia* 69 ; *Luncăiţa* 70.

M: *Macedon, fi Alexandru* ~ 230 ; *mal* 69 ; *Malaia* 63, 69 ; *Malul* 69 ; *Manev* 223 ; *maniac* 174, 175, 177 ; *matriţor* 495 ; *Mazanaia* 63 ; *măcăi* 389 ; *măcăni* 389 ; *Măgaia* 64 ; *măgar* 30 ; *Măgura Dîrvar(i)ului* 178 ; *măgură* 171, 533 ; *Mălaia* 64, 69 ; *Mălăiţa* 70 ; *Mălurel* 69 ; *Mărgaia* 66 ; *Mărgineni* 393 ; *mătăhăi* 74, 75 ; *Măzăneşti* 391 ; *Mercuriuş* 41 ; *Mezdraia* 66, 67 ; *Micaia* 64, 66, 71 ; *microbiolog* 461 ; *Mihăeşti* 393 ; *Mil Culác* 228 ; *mira* 541 ; *Miraia* 66 ; *Mirceşti* 391 ; *miros* 461 ; *Miroslav* 242 ; *Misir(iu)* 31, 34, 37 ; *misură* 36, 37, 39 ; *mişel* 138 ; *mîfurcă* 36 ; *mîcti* 389 ; *mîlitură* 75 ; *Mîndreşti* 391 ; *Mînjeşti* 391 ; *mîniac* 177 ; *Mogoşeşti* 393 ; *Mogoşoaia* 167, 168 ; *moină di arătură* 234 ; *molid* 183 ; *Moma* 239 ; *Morcovescu* 223 ; *Movileni* 393 ; *muchie* 226 ; *Munteni* 393 ; *mura* 213 ; *Musafir Culác* 228 ; *muşcăţel* 29 ; *muză* 44.

N: *narcisiac* 175, 177 ; *Nastradin Culác* 228 ; *nasture* 75 ; *năsip* 31 ; *năvîlcă* 244—245 ; *nea* 213 ; *Neaga* 239 ; *Neagomir* 239, 242 ; *Neagoslav* 239, 242 ; *Neagra* 70 ; *Neagu* 239 ; *Negaia* 63 ; *Negraia* 63, 64, 66, 71 ; *Negrăiţa* 70 ; *nemeş* 55 ; **Nemir* 242 ; *norea* 29 ; *norele* 29 ; *noroi* 75 ; *nost* 539 ; *nour* 75 ; *numărătorul anului* 149.

O: *oare* 192 ; *Obá Culác* 228 ; *Obislav* 242 ; *Odăi(le)* 167, 168 ; *ogradă* 75 ; *olandă* 464 ; *olimpiace* 175, 176, 177 ; *oltariu* 30 ; *Olteni* 393 ; *omăt* 213 ; *opiniune* 124 ; *orăcăi* 389 ; *orgiac* 179 ; *Ortá Burún* 227 ; *Osmán Facî Culác* 228 ; *oţet* 157.

P: *Panov* 225 ; *Panovescu* 223, 224 ; *Panu* 225 ; *papie* 210—211 ; *Papie* 210—211 ; *paradiziac* 174, 175, 177 ; *parcagiu* 495 ; *parcă* 192 ; *pasămite* 192 ; *Pazvante, fi de pe vremea lui* ~ *(Chiorul)* 230 ; *păcăni* 389, 415 ; *Păgaia* 66 ; *Pălevin* 131 ; *păpugă* 39 ; *părao(ă)* 41 ; *păstra* 157 ; *păzi* 157 ; *peisagist-floricultor* 495 ; *peloponesiac* 175, 176 ; *pensare* 495 ; *peripeţiune* 124 ; *pestelcă* 75 ; *petecă* 75 ; *Petreşti* 393 ; *picior* 226 ; *picta* 461 ; *pinten* 157 ; *pisc* 171 ; *Piscu Chicila* 172 ; *(Piscul) Balomirov* 225 ; *Piscul Dîrvariului* 178 ; *pisică* 75 ; *pitarcă* 29 ; *pilezin* 495 ; *Piţigaia* 64, 65, 70 ; *picii* 389 ; *Pîrleşti* 391 ; *Pîrvana* 239 ; *Pîrvu* 239 ; *plai* 533 ; *plaiou* 226 ; *plămădi* 216—218 ; *Plăvaia* 64, 69—70 ; *Plăvăiţa* 70 ; *plesni* 196, 415 ; *plisc* 75 ; *ploponog* 29 ; *plopotaş* 29 ; *plug* 75 ; *poale* 192 ; *Pobora* 242 ; *Pobrat* 242 ; *Pobrata* 240 ; *pocăni* 414, 415 ; *pocni* 389, 414, 415 ; *pod* 226 ; *podă* 245 ; *podbeal* 157 ; *Podeni* 393 ; *podină* 533 ; *Podoleni* 393 ; *Podrag* 242 ; *Podraga* 240 ; *pofală* 31, 35 ; *pogan* 75 ; *pohfalenie* 31, 35 ; *pohvali* 35 ; *pohvăli* 31 ; *Poiana Dălinesculuí* 130 ; *Poieni* 535 ; *Pojána* 535 ; *Pojény* 535 ; *Polana* 535 ; *policalifica* 495 ; *poliţă* 226 ; *poliţiune* 124 ; *Polyenica* 535 ; *ponoros* 535 ; *Ponovescu* 223 ; *Popeni* 393 ; *Popescu* 224 ; *Popeşti* 392, 393 ; *poposală* 149 ; *Popov* 223, 224, 225 ; *Popovici* 223 ; *porni* 157 ; *porumbel* 75 ; *poslaneţ* 36, 37, 39 ; *poslušnic* 36 ; *potcoavă* 157 ; *poziţiune* 124 ; *p.p.f.-ist* 496 ; *(se) prăsi* 157 ; *priat, cu* ~ 149 ; *priboi* 170 ; *Prihrană* 242 ; *prinde* 213 ; *Prislopul Mare* 537 ; *prispă* 226 ; *proaşcă* 36 ; *Prodan* 239 ; *Prodana* 239 ; *producţie* 124 ; *prună* 157 ; *Prundeni* 393 ; *pryslop* 532 ; *Pryslop* 532 ; *pufni* 415 ; *puriţă* 29 ; *Pulna Seacă* 537 ; *puţ* 75.

R: *radă* 39 ; *Radivoi* 242 ; *Radomir* 242 ; *Radoslav* 242 ; *Raicovescu* 223, 224 ; *Razmir* 242 ; *Răceşti* 391 ; *răcni* 415 ; *răcoşi* 39 ; *răcoşitor* 39 ; *Rădaia* 64, 66 ; *Rădeni* 393 ; *Rădeşti* 391 ; *răstupească* 29 ; *răvenic* 170 ; *Răzmireşti* 240 ; *Răzmiriţă* 240 ; *rebonex* 469 ; *rediu* 170 ; *régie* 124—129 ; *regie* 125 ; *regină* 128 ; *régiu* 125, 126, 127, 128 ; *regiune* 124 ; *rîgli* 389 ; *Rîpa Chicerii* 172 ; *rîpă* 533 ; *rîşni* 461 ; *rît* 170 ; *Robaia* 66, 71 ; *rochie* 221—222 ; *rocoş* 39 ; *rocoşan* 39 ; *Românești* 391, 393 ; *rosti* 463 ; *rostui* 463 ; *rotocoale* 29 ; *rotocol* 29 ; *rotogoale* 29 ; *ruscă* 541 ; **Rusoneag* 242 ; *Ruştin* 131.

S: *Saciz* 30, 34 ; *saltar* 75 ; *samatoc* 219 ; *Sarî Culác* 228 ; *sarp* 226 ; *Săcălaia* 65 ; *sămoslrea* 39 ; *sărătură* 533 ; *scalce* 29 ; *scrijeli* 213 ; *scrînciob* 213 ; *scump* 157 ; *scund* 157 ; *Seceani* 392 ; *sel* 226 ; *seliște* 226 ; *semiindustrie* 496 ; *Senislav* 242 ; *Serboleşti* 391 ; *Seryan* 392 ; *sicriu* 74 ; *Sihloaña* 536 ; *simoniac* 175, 176 ; *simţ* 461, 463 ; *Sinaia* 64, 67—68, 71 ; *Sineşti* 391 ; *Sipeni* 132 ; *situaţiune* 124 ; *sîrt* 226, 228, 229 ; *Sîrt* 228 ; *Sîrtu* 228 ; *Slavomir* 242 ; *Smidovatic* 535 ; *smochin* 464 ; *Smuharia* 536 ; *Soleşti* 391 ; *Solomon, avea mintea lui* ~ 230 ; *spate* 226 ; *sperieţi* 215 ; *spinare* 226 ; *stadii* 36 ; *Stahomir* 242 ; *Stan* 239 ; *Stana* 239 ; *Stanimir* 239, 243 ; *Stanislav* 239, 243 ; *stavropighiacesc* 177 ; *stavropigiac* 175, 177 ; *Stawiszora* 536 ; *Stawniszora* 536 ; *Stănae* 64, 65 ; *Stănaia* 65, 71 ; *stei* 213 ; *stîncă* 533 ; *Straţimir* 243 ; *Strehaia* 63, 64, 65, 71 ; *Strîmba* 70 ; *Strîmbul* 534 ; *strînsoare, da* ~ 45 ; *stroşi* 220 ; *subcapitol* 464 ; *sudalmă* 75 ; *sudoare* 74, 75 ; *Suhaia* 63, 64, 65, 71 ; *Suha Mare* 537 ; *sulûc* 226 ; *Suraia* 63, 64, 66 ; *Surineşti* 391 ; *Suseni* 393.

Ş: *şasla* 416, 417 ; *şaşcău* 41 ; *Şerbaia* 63 ; *Şerbăneşti* 393 ; *Şercaia* 64, 66 ; *şfichiui* 196 ; *şioi* 75 ; *şin* 41 ; *şofa* 461, 462, 463 ; *ştánglă* 245 ; **Ştibor* 243 ; *ştir* 157 ; *ştirb* 157 ; *ştiucă* 157.

T: *Tarom* 256, 257 ; *Taslîc Burún Ceair* 227 ; *Taş Burún* 227 ; *Taşlîc Culác* 228 ; *Taş Sîrtî* 229 ; *Tatomir* 243 ; *Tămaia* 65 ; *Tănase, fi~* 230 ; *Tărcaia* 64, 66 ; *Tărcăiţa* 70 ; *Tărnicioara* 536 ; *tensiune* 124 ; *terasă* 226 ; *termocentrală* 256 ; *terpit* 496 ; *Tigomir* 243 ; *Tihălaia* 68 ; *tihăraie* 170 : *Tihăraie* 68 ; *Timişeşti* 391 ; *timp* 248 ; *tină* 213 ; *Tismana* 68 ; *Tiufecci Culác* 228 ; *tiumséc* 226 ; *tîlvă* 170 ; *tîrş* 182—186 ; *Tocaia* 66 ; *tocătorist deşeuri* 496 ; *toci* 157 ; *tocmăgei* 214 ; *Todereşti* 391 ; *Tomeşti* 391, 393 ; *Traian* 167 ; *trăi ca bimbaşa Sava*, v. *bimbaşa Sava* ; *trăi cît zidul Goliei*, v. *Golia* ; *trăncăni* 389 ; *trebui* 157 ; *trîntor* 157 ; *troacă* 226 ; *trosni* 389 ; *troşie* 220 ; *Trufeşti* 391 ; *trumnă* 39 ; *Tufaia* 70, 71 ; *Tulaia* 66 ; *tulmen* 496 ; *tureatcă* 74, 75.

Ţ: *Ţaga* 75 ; *Ţagu* 75 ; *ţap* 536 ; *ţarină* 232—238 ; *Ţăcălia* 201 ; *ţăcălie* 201—202 ; *ţăcăni* 389 ; *ţic* 200—208 ; *Ţicălău* 202 ; *Ţicău* 202 ; *Ţichi* 200 ; *ţichileu* 202—203 ; *Ţichileu* 202—203 ; *ţichilie* 202 ; *Ţichilie* 202 ; *ţiclă* 207, 208 ; *Ţiclă* 206—207 ; *ţiclău* 204 ; *Ţiclău* 203—204 ; *Ţiclei* 204 ; *Ţicleie* 208 ; *ţiclet* 205 ; *Ţiclet* 205 ; *ţiclie* 208 ; *Ţicloaie* 208 ; *ţicloi* 204 ; *Ţicloi* 204 ; *ţiclu* 203 ; *Ţiclu* 203 ; *ţiclui* 205 ; *Ţiclui* 205 ; *ţicluţă* 208 ; *Ţic(u)* 200 ; *ţicui* 206 ; *Ţicui* 205—206 ; *Ţiglă* 207 ; *ţigluţă* 208 ; *Ţihlişoară* 208 ; *ţimbal* 43, 44 ; *ţintirim* 74, 75, 213 ; *ţinc* 75 ; *ţişni* 389, 415 ; *ţuculeu* 206 ; *Ţuculeu* 206 ; *ţurţudan* 170.

U: *ulcior* 226 ; *umşori* 43 ; *Ungureni* 393 ; *unşori* 43 ; *uscător* 496 ; *ustunoaie* 41 ; *uşor* subst. 43 ; *Utvin* 131 ; *Uzún Culác* 228 ; *Uzún Meşé Sîrtî* 229.

V: *valah* 75 ; *vale* 171 ; *(Valea) Calulov* 225 ; *Vasilescu* 223 ; *vădană* 75 ; *Vădivoi* 243 ; *Văgaia* 64 ; *Văleni* 393 ; *văpărsie* 36, 37 ; *văz* 461 ; *velniţă* 75 ; *Vevereţu* 171 ; *viaţă, se da în ~* 45 ; **Vidimir* 240, 242, 243 ; *Vidoslava* 243 ; *vie* 226 ; *vinars* 40 ; *Vişosav* 243 ; *vîrf* 171 ; *(Vîrful) Boulov* 225 ; *vîrstă* 157 ; *vîriopul* 533 ; *Vlad* 239 ; *Vlada* 239 ; *Vladimir* 239, 243 ; *Vladislav* 239, 243 ; *Vlădae* 64, 65 ; *Vlădaia* 64, 65 ; *Vlădeşti* 391 ; *Vlăsia, (se) fură ca în codrii ~ei* 231 ; *Voimir* 243 ; *Voineag* 243 ; *Voisil* 243 ; *Voislav* 243 ; *Voislava* 243 ; *vorbareţ* 75 ; *vrabie* 157 ; *vrachier* 496.

X: *xerografist* 496.

Y: *ypohondriac* 177.

Z: *zagnate* 165 ; *zaharache* 165 ; *zaharé* 165 ; *zahariseală* 165 ; *zaimf* 165 ; *zaluzele* 165 ; *zamă* 165 ; *zambalică* 165 ; *zaplaz* 74 ; *zaporoja* 165 ; *zarişte* 166 ; *zarzavagerie* 166 ; *zatón* 166 ; *zauă* 166 ; *zavatră* 166 ; *Zavid* 243 ; *zăbăic* 166 ; *zăgaş* 36, 37 ; *zăhărit* 165 ; *zămîrşi* 220 ; *zăngăni* 389 ; *zăpadă* 75 ; *zăplaz* 75 ; *Zbora* 243 ; *zburat* 166 ; *zdrahon* 166 ; *zdrăngăni* 389 ; *Zegaia* 63, 64, 66 ; *zgîrcel* 29 ; *zgîriac* 174 ; *zidar-roşar* 496 ; *Zîmbraia* 70 ; *zină* 44 ; *zodiac* 174, 175, 176, 177 ; *zumburlúć* 226 ; *zvîcni* 389.

SÎRBOCROATĂ : *Bigarele* 536 ; *Brane* 239 ; *Garda* 535 ; *Klencuš* 536 ; *Livez* 536 ; *Mali Klencuš* 537 ; *Naiden* 239 ; *Ponore* 536 ; *Veliki Klencuš* 537 ; *Vlad* 239 ; *Zoran* 239.

SLAVĂ : *Brani-slav* 239 ; *Vladi-mir* 239 ; *Vladi-slav* 239.

SPANIOLĂ : *anocheci en el bosque* 248 ; *casa* 248 ; *ojo de agua* 248 ; *pararse* 248 ; *tapar la boca* 248.

UCRAINEANĂ : *Kýčera Mala* 536 ; *mláka* 537 ; *plaj* 537 ; *ponorýstyj* 535 ; *répeda* 536 ; *Rýpa Velyka* 536.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea și predarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date din text în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

RM — ISSN 0025 — 3523

LR, ANUL XXXIV, nr.6, București, p. 465—576, 1985

42 000

Lei 20

o carte - un prieten,
editura CARTEA ROMÂNEASCĂ—
un univers de prieteni !

POEZIE

ROMANE

NUVELE

TEATRU

CRITICĂ

ESEU

BIBLIOFILIE

... şi o imagine vie a literaturii româneşti şi universale !

CARTEA ROMÂNEASCĂ
BUCUREŞTI — str. NUFERILOR 41 — 70749 — R
Librărie proprie la aceeaşi adresă
Buletin informativ şi bibliografic: „Exemplar de semnal"
Difuzare prin întreaga reţea de librării din ţară şi prin
ARTEXIM, Bucureşti; 1, Piaţa Scînteii; 70055; Phone 171313
P. O. B. 33—16 TELEX — 011191, pentru cititorii din străinătate.